ACLAN SAYILGAN

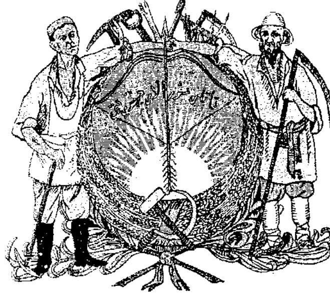
tlar 1980, kararlar 1990, olaylar 1917, fraksiyonlar 1923, belgeler 1980, bilgiler 1990, olaylar

Türkiye'de
Sol Hareketler

tarih/siyaset

DOĞU KÜTÜPHANESİ

Türkiye'de
Sol Hareketler

ACLAN SAYILGAN

Genişletilmiş Yeni Baskıya Hazırlayan
EROL CİHANGİR

İSTANBUL, 2009

YAZAR HAKKINDA

Aclan Sayılgan, Aslen Karakeçili Yörük aşiretine mensup olan Aclan Sayılgan 1924'te İzmir, Karşıyaka'da dünyaya gelmiştir. Babası İsmail Hilmi, annesi (Ahıska Türklerinden) Hatice Devlet hanımdır. İlk tahsilini İzmir Muallim Mektebinde, orta tahsilini İzmir İnönü Lisesinde tamamlayan Sayılgan, Ankara Devlet Konservatuarı Drama bölümünden mezun olmuştur. 1944'te İstanbul'da (Eyüp) Levazım subayı olarak askerliğini yapmış, 1946'da TKP'ye girmiştir. 1952 komünist tevkifatında tutuklanmış, serbest bırakıldıktan sonra partiden ayrılarak, kendini araştırma, sanat ve edebiyata yönelmiştir. Aktör ve rejisör olarak pek çok oyun sergileyen Sayılgan, Türkiye'nin sosyal ve siyasi hayatını teşkil eden 12 Mart 1971 darbesini konu alan "Deprem" ve "Tutuklama" romanları ve "Türkiye'de Sol Hareketler" incelemesiyle aydın sorumluluğunun zirvesine çıkmıştır. O, bu haliyle ünlü muhalif aydın Sovyet-Rus tiyatro sosyologu Boris Kagarlitski ile benzerlik taşımaktadır. Türk solunu tahlil eden makaleleri ve kitapları yanında, Dostoyevski'den, Kafka'dan adaptasyonları, deneme ve şiirleri bulunan Sayılgan, Memduha (Diker) ile evlenmiş, 5 Eylül 2001'de doğduğu topraklarda İzmir'de vefat etmiştir. Sayılgan'ın ressam olan Gülcan ve tiyatro sanatçısı Şahap adında iki çocuğu bulunmaktadır.

Türkiye'de
Sol Hareketler

ACLAN SAYILGAN

Genişletilmiş Yeni Baskıya Hazırlayan
EROL CİHANGİR

DOĞU KÜTÜPHANESİ

Türkiye'de Sol Hareketler

Aclan Sayılgan / Erol Cihangir

Yayın Yönetmeni
Erol Cihangir

Genel Koordinatör
Mürselin Tan

Grafik Uygulama
Sercan Arslan (0212) 520 21 50

Mizanpaj
Doğu Kütüphanesi

1. Baskı, 1968
2. Baskı, 1972
3. Baskı, 1976
4. Baskı, 1977
5. Baskı, 2009

Kitap Yayın Sıra Numarası: 46

Ofset Baskı
Ofis Yayın Matbaacılık, Davutpaşa Cad, Güven Sanayi Sitesi,
B Blok No: 386 Tel: (0212) 576 47 15 Topkapı/İSTANBUL

MİLLETLERARASI NEŞRİYAT NUMARASI
ISBN 978-975-0082-08-5

DOĞU KÜTÜPHANESİ
Ticarethane Sokağı, Tevfik Kuşoğlu İşhanı Nu: 41/16
Cağaloğlu-İSTANBUL. Tel: (0212) 520 27 19
web: www.dogukutuphanesi.com
e-mail: bilgi@dogukutuphanesi.com

İÇİNDEKİLER

1. KİTAP

XI. Bölüm

Romantik Devrin Sonu /201

XII. Bölüm

1951-9152 Tevkifatı ile Kapanan İllegal Komünist Faaliyetleri / 241

XIII. Bölüm

1960 Dönemi Sol Hareketler / 301

XIV. Bölüm

1960'dan Günümüze Türkiye Komünist Partisi / 323

XV. Bölüm

1968 Baharından 12 Mart 1971 Muhtırasına / 351

XVI. Bölüm

Maocu Fraksiyonlar / 371

XVII. Bölüm

Türkiye Komünist Partisi Muhalefet Grubu / 377

2. KİTAP

TÜRKİYE'DE SOL HAREKETLER ÜZERİNE

"Ne gülüyorsun, anlattığım senin hikâyen"
Erol Cihangir

Türkiye'nin son yüzelli yıllık sosyo-politik tarihi olabildiğince derin sancılı ve sürekli çalkantılarla sarsılan ve hareket halinde olan bir ülke ve milletin tarihidir. 19. yy.'ın ortalarında Avrupa sömürgecilik hareketinin tetiklediği sanayi ve sermaye birikimi, dünyayı ciddi sarsıntıya sokarak, geleneksel ekonomik ve siyasal yapıların en uç örneği olan imparatorlukları sıkıştırmaya ve tehdit etmeye başlar. Elbette bu "tehdit", bir takım normatif motifler taşımış olmasına rağmen (ki, bu motifler toplumu harekete geçirmek için kullanılacaktır), normatif olmaktan ziyade, yeni çağın belirleyici unsuru olan şişen "kapitalizme" saha açmak için, klasik sosyo-ekonomik yapıyı, kapitalizme eklemlemek amacı taşıyordu. İmparatorlukların bu yeni olgu karşısında ilk tepkileri, direnme biçiminde ortay çıktığında, devreye sokulan "milliyetçilik" hareketleri, imparatorlukların önce ciddi biçimde bocalamasına, ardından da Batıyla yapılan bir dizi gümrük, imtiyaz ve borçlanma anlaşmalarıyla kapitalizmle eklemlenme süreciyle sonuçlanacaktır. Ne var ki bu sonuçlar, uzun asırların birikimine dayanan geleneksel üretim biçiminden, kapitalist üretime geçişte hemen hemen bütün sosyo-ekonomik ve politik yapıyı dünya ölçeğinde sarsarak, sonu I. Dünya Savaşıyla somutlaşacak genel bir "dünya bunalımı"nın adı olacaktır. Bu bunalımın Osmanlı Türkiyesine yansıması, bilindiği gibi imparatorluk bünyesinde bulunan Balkanlardan, Ortadoğuya kadar bir dizi etnik-milliyetçi ayrılma hareketleri biçiminde tezahür edecek, etmeyen yerlerde ise, Batının cebri müdahaleleriyle, bilinen Balkan, Ortadoğu ve kısmen Kuzey Afrika'da savaş cephelerinin açılmasına yol olacaktır.

Toplumsal, iktisadî ve siyasî sistemin derinden sarsıntıya uğradığı imparatorlukların bu son döneminde, her memlekette olduğu gibi, Osmanlı Türkiyesinde de bu bunalımı aşma noktasında bir takım fikir ve ideoloji hareketlerinin ortaya çıktığı görülür. Çağdaş Türk Düşünce tarihi içinde milliyetçilik hareketi başta olmak üzere, İslamcılık ve Osmanlıcılık bunlardan ön plana çıkanlardandır. Ancak imparatorluğun kozmopolit yapısı içindeki bu yordam arayışları esnasında, yine Batı merkezli, o güne kadar yeni bir fikir akımı Osmanlı fikir hayatı içinde telif ve telaffuz edilmeye başlar ki, o da; "sınıf" şiarına dayanan iştirakiyunculuk ve marksizmdir. "Sınıf" şiarına dayanmasına rağmen bu yeni ideolojik olgu, (Marksizm), I. Dünya Savaşının kanlı boğuşması esnasında, kendinden bir adım önde olan "milliyetçilik" akımı savaş yıllarının kendine özgü şartları içerisinde gelişmeye başlar. Savaşın amansız

şartlarında, barışa duyulan dayanılmaz istek, tam da savaşın akabinde Lenin'in Rusya'da giriştiği Sovyet Devrimi (1917) ünlü "savaşsız bir dünya" diskurunda cevabını bulacaktır. Savaşın başlarında son derece keskin bir tema taşıyan "pan-milliyetçi" hareketlerin, savaşta ağır yenilgiye uğramış olması, arayış çabası içinde olan aydınları milliyetçilik hareketinden "sol-sosyalist" harekete doğru kaymasından önemli bir etken olur. Ancak, Rusya'da meydana gelen devrimin Marksist orjinine rağmen, K. Marks'ın doktrinini üzerine kurmuş olduğu "sınıf" teorisiyle birebir uyuştuğunu söylemek pek mümkün değildir. Bu konuyla ilgili daha sonraları liberal ideologlar tarafından popülizme feda edilecek olan "Marks, teorisini sanayinin gelişmiş olduğu ve sınıflı toplumun tam teşekkül ettiği İngiltere başta olmak üzere, Batı Avrupa için öngörüyordu ama, hiçte ümit etmediği Rus devrim gerçekleşmiştir" söylemi hatırlanacaktır. İşin popülist tarafı bir yana, marksizmin Rusya'da devrimindeki konumunun sınıf teşekkülü bile tartışılırken (ki Marksist analize uyma noktasında şöyle ya da böyle Rusya'da sınıflar olmuş olmasına rağmen) geleneksel himaye ilişkileriyle, geçimlik ekonomiye dayanan Osmanlı Türkiyesinde sanayi kapitalizminin verilerine dayanan, marksist bir sınıfsal yapı üzerine Marksist bir sosyalist nizam teorisi kurmak oldukça güçtür. Nitekim, bu konuda aynı zamanda kendisi de Türk sol hareketi içinde yer almış olan Parvüs Efendi'nin Osmanlı iktisadi yapısı üzerine yazdığı yazılar son derece önemlidir. Bu durumda, başlangıç dönemi Türk sol hareketin bakış biçimini Türkiye'nin özgüllüğünden ziyade, marksist literatürün tercümesine dayanan "tercümeye uygun" bir Türkiye sosyo-politik sol tahlili oluşturur. Türk sol hareketi teorik yanını tercümeyle bu şekilde halletme yoluna giderken, işin pratikteki cevabı daha da müşküldür. Çünkü "devrim" için işçi sınıfına ihtiyaç vardır, ama işçi sınıfı yoktur. Bu durum Sovyet Devriminin daha ilk yıllarında devrimin dinamo gücünü oluşturan eski Çarlık rejiminin müslüman-Türk aydınları içinde çok ciddi bir problem teşkil etmiş, probleme çözüm arayışları içinde bilindiği gibi Kazanlı Sosyalist devrimci liderlerden Sultan Galiyev, Molla Nur Vahidof tarafından "Doğu" dünyasını, Batıdan ayrı konumlarda değerlendirilerek, marksizmin Doğu biçimi olan "Sömürgeler Enternasyonali" tezini öne süreceklerdir. (Bknz., Konu haklarında yapılan muhtelif makaleler yanında tarafımızdan hazırlanan tez çalışması, Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonali, 1994). Marksizmden ayrılamamak (veya ayrılamamak) ama, aynı zamanda yapılmasına inanılan Türkiye sosyalist devrimi için uygun argüman arama çabaları içinde tutunabilecek yegane unsur yine de Batı emperyalizmi karşısında sömürülen doğu halklarının "milli bağımsızlık hareketleri" kalacaktır. Hâtta bu konuda bilançosu Sovyet-Rusyaya çıkmış bile olsa, Moskova'nın kontrolündeki

"1920 Doğu Halkları Kurultayı" bir anlamda, ilk Türk sol hareket aydınlar için olduğu kadar "Millî kurtuluş savaşı" veren Doğu halkları için önemli bir moral desteğidir. Yüzyıllardır süregelen Osmanlı sosyo-ekonomik yapısının salt bir rejim değişikliğiyle (imparatorluktan, cumhuriyete geçiş) bir anda değişmesinin mümkün olmayacağı göz önüne alındığında, doğal olarak sınıflaşma süreci de son derece yavaş seyredecektir. Dolayısıyla TKP'nin ilk kuruluş yıllarından, sondan bir önceki genel sekreter (Haydar Kutlu-Nihat Sargın ikilisi) İsmail Bilen'e kadarki Türk sol hareketi -bazı istisnalar hariç- bir yanıyla teoriye uymayan o eksiklik yanında, kökleri Türk Ocaklarına kadar uzanan anti-Batıcı ve milliyetçi tortuyu taşıya gelmiştir. Sınıfsal tabandan yoksun, Batı karşıtlığına dayalı milliyetçilik arasındaki bu çelişki, Türk solunun en büyük açmazı olarak Sovyet Rusyanın dağılmasına kadar devam etmiştir. Türk solunun yaklaşık 85 yıllık tarihindeki bu açmazı biz pratikte, daha başlangıç yıllarında İştirakçi Hilmi'nin İngiliz işbirlikçiliğiyle başlayıp, TKP'nin çekirdek kadrosunun Cumhuriyetin kurulmasının ardından Şevket Süreyyaların, Vedat Nedimlerin, Sertellerin, Kemalist rejimle anlaşmalarında, keza daha sonraki TKP tevkifatlarında çözülmelerde itiraflarla, en sonunda da, TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) ve onu takiben eski sol takımın AB (Avrupa Birliği) parlamentosuyla giriştikleri ilişkinin "küreselleşmenin" finans patronluğunu yapan Saros Vakıflarıyla kanalıyla "demokratik açılım" adına girdikleri en gerici unsurlarla birlikteliklerinde görmek mümkündür. Teorik bazda ise -burada elbette toplum tarihinden bahsediyoruz- Türklerin tarihini daha başta, bir "millet" tarihinden koparıp, klâsik marksizmin şablonlarına uydurmak için öncül olarak aldıkları Bizans toplumunu müesseseleriyle eklemleyerek Avru-paî tarzda derebeylik düzenine uygun bir Osmanlı sınıf toplumu izahına girişmişler, eski Türk toplumu üzerine incelemeleri, keza aynı şekilde kısmen Çin sulama sistemine yakınlaştırılarak Marks'ın ATÜT (Asya Tipi Üretim Tarzı) kavramıyla açıklamaya çalışmışlardır. Gerçi bu tür ezberlenmiş metinlerin dışına çıkanlar da olmamış değildir. Zira, marksizme duygusal değil, zihinsel olarak bağlı Hikmet Kıvılcımlı örneğinde görüleceği üzere Kıvılcımlı, Osmanlı tarihine getirdiği yorumlarla, sadece Türk toplumuna değil, aynı zamanda İslâm doğusuna dair son derece özgün yorumlarla, yeni bir derinlik kazandıranlardan olmuştur. (Bknz., konu hakkında daha geniş bilgi için, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Osmanlı Tarihinin Maddesi ve Din, Allah, Kur'an) Türk solunun bu aymazlığını "Moskova'ya sadakatle" açıklamak işin kolayı olmanın ötesinde bayağılıktır. Kaldı ki, solun bu aymazlığı karşısında, karşı cephede yer alan "sağ-muhafazakarların" ortaya ne koydukları, hangi ismi ortaya çıkardıkları sorusu da pekâlâ sorulabilir. Burada da tıpkı yukarıda Hikmet Kıvılcımlı örneğinde olduğu gi-

bi M. Fuad Köprülü, S. Fahri Ülgener, A. Güner Sayar gibi birkaç istisnai isim dışında başka bir şey bulmak mümkün değildir. Solun sığlığı, sağın hımbıllığı bu haliyle cumhuriyet döneminin bir "medeniyet ibdası" iddiasından ne kadar uzak düştüğü, "ulusalcılığın" trajik görüntüsüyle ortaya çıkmaktadır. Evet, "Cumhuriyet" aydın yetiştirmiştir ama, çarıklı aydın. Bu kavramı Cumhuriyet konsepti içindeki gerçek manasıyla alıyoruz ve müteradifi "münevver" değildir. Münevverin ifade ettiği espri alanı, olay, olgu ve durumun (hâlin) binlerce yıllık irfanın, entelektüel (zekâ) süzgecinden geçmiş kolektif akıl ve izanda ifadesini bulmasıdır. Bu ifadede uzlaşma değil, mutabakat ve hakkı teslim vardır. Konuyu basite indirgemek istemiyoruz ama, sözün gelişi akademik hayatta "bir yabancı dil" bilmenin ilim adamı olmaya yeterli ölçü olduğu memleketimizde, bu tür akademik adayların yazdıkları makalelerin, bibliyografyaları "tercüme aydın" konusunda yeterli bir karine oluşturduğu kanaatindeyiz.

Elbette bu çalışma, bir "Türk Solu"nun düşünce tarihi değildir. Hâtta adında anlaşılacağı üzere "Türk Solu Tarihi" de değildir. Yazar rahmetli Aclan Sayılgan, bilerek adını "Türkiye'de Sol Hareketler" koymuştur. Birinci de, bu ismi yazara bir saygı olmasın ötesinde (yayıncı olarakta) bilerek muhafaza ettik. Ancak bugüne kadar münferit çalışmaların dışında halâ bir "Türk Solu Tarihi" yazılmadığı için, bundan sonra yazılacak bir tarihe ciddi olarak kaynak vazifesi görebilir. Nitekim bu eser ilk yayınlandığı yıllarda sol çevrelerden bunun bir "tarih çalışması" olamayacağı gibi "sağcı" bir zihniyetle yazıldığı noktasında tenkitlere uğradığı bilinmektedir. Sayılgan bu tenkitleri açık kalplilikle karşılayarak, gayesinin zaten bir tarih yazmak olmadığı gibi, bunun da pek mümkün olmayacağını şu şekilde ifade edecektir: "... dün olduğu gibi, bu gün de dünya komünist partilerinin bütün hücrelerinde "Parti Tarihi" seminerlerinde, o ülkelerin komünist parti tarihi değil Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarihi okutulur. Mahallî komünist tarihleri resmî olarak yazılamaz. Nitekim Türkiyeli bazı komünistler, parti tarihinin yazılamayacağını açıkça ifadeden çekinmemektedirler".

Eserin "sağcı" bir zihniyetle yazıldığına gelince bu husus biraz muhataralıdır. Çünkü, kitabın yazarı Aclan Sayılgan'ın entellektüel hayatı, daha genç bir konservatuar öğrencisiyken, TKP'nin Ankara hücrelerinden birine girmekle başlar. Ruhi Su ile aynı hücre elemanıdır. Zeki Baştımar'ın hücre toplantılarına katılır ve TKP'li olur. İkinci Dünya Savaşının ertesinde devrin hükümeti (İsmet İnönü) tarafından başlatılan ünlü "1952 Komünist Tevkifatında" tutuklanarak, sorgusu yapılmak üzere İstanbul'da Sansaryan Hanı'na getirilerek, devrin ünlü polis şefleri tarafından sorguya çekilir. Sözkonusu tevkifatın en ünlü isimleriyle -Zeki Baştımar, Mihri Belli, Sevim Tarı, v.d.- birlikte Sansaryan Ha-

nı'nın daha önce "1944 Turancılık" davası sanıklarının işkence gördükleri ünlü tabutluk adı verilen gayri sıhhi hücrelerde yatar. Ne var ki, uzun süren sorgu ve Taksim Kışlasının "Taş odalarındaki" mevkufların isimlerinin açıklanmamak kaydıyla polisle "anlaşmaları, itirafları, korkuları ve ilişkileri" karşısında Sayılgan, mensubu olduğu "sol hareketten" ayrılmaya karar verecektir. Mevkufiyeti onu, Türkiye gerçeğini olduğu kadar, sol ile de yüzyüze gelmesini sağlayacak, hareketten ayrılış sebebini anlatacağı "Tutuklama" adlı eseri bu anlamda bir "özeleştiri" niteliği taşımaktadır.

Sayılgan, hareketten ayrıldıktan sonra, Türkiye gerçeğinin ifadesi olan "yerli kaynaklara" yönelir. Bu yolda, Metin Erksan, Kemal Tahir gibi sanatkârların yerli ve millî sol bir dil, üslûb geliştirme çabalarına, bir yandan Devlet Tiyatrolarında sahnelediği tiyatro oyunlarıyla, bir yandan Türk gençliğinin karşı karşıya kaldığı siyasî tuzaklara karşı verdiği konferanslar, bir yandan da kaleme aldığı roman, deneme türünden yazılarla katkıda bulunur. Bu çabaların sonucu olarak tiyatroda uzun bir süre sahneden inmeyen "Katip Çıkmazı", "Maviydi Bisikletim" oyunları, Metin Erksan'la "Karanlık Dünya" filmi, 12 Mart döneminin karanlık ve netameli dönemini bütün çıplaklığıyla aydınlatan "Deprem" romanı, Ankara Mülkiyede verdiği konferanslar esnasında tanıdığı Mahir Çayanlar, Münir Ramazan Aktolgalar bunlardan bazılarıdır.

Elimizdeki "Türkiye'de Sol Hareketler" adını taşıyan bu çalışma, Sayılgan'ın geçen yüzyıl (20. yy) Türk siyasî ve fikir hareketleri içinde adından çokça sözettirmiş Türkiye gerçeğinin TKP merkezli "sol" cephesinin envanterini oluşmaktadır. Sayılgan, teorik tartışmalardan ziyade, Türk sol hareketinin bir yüzyıla yaklaşan hayatını anlattığı bu çalışmada; tevkifatlardan, bölünmelere, itiraflardan, işbirlikçilere kadar oldukça zengin bir biyografik kaynak, olay ve olguyla, aslında Türkiye'nin son yüzyıllık trajedisini de göz önüne sermektedir. Bu trajik geçmişimizde neler ve kimler yok ki? İngiliz istihbaratı himayesinde kurulan İştirakçi Hilmi'nin Sosyalist Partisinden, Amerikan okullarında okuyup, Amerika'da komünist olanlara, şahsi ihtirasları önünde hiçbir engel tanımayan Mihri Bellilere, Reşat Fuat Baraner'den, Zeki Baştımar'a kariyer kavgalarına, Belli'nin1952 tevkifatındaki açıklamalarından, doktor Kıvılcımlı'ya livatacılık iftiralarından, 12 Mart'ta CIA ile giriştiği diyaloglara, keza günümüzde Sabancı Üniversitesinde hocalık yapıp, aynı zamanda Türkiye'de kozmopolit burjuvazinin kuruluşu TÜSİAD'ın danışmanlarından Halil Berktay ve grubunun, İbrahim Kaypakkaya'nın infaz kararından, yine bir zamanlar (FKÖ) Filistin Kurtuluş Örgütü kamplarında gerilla eğitimi alıp, şimdilerde liberal, hâtta İslâmcı ve Avrupa Birlikçi Cengiz Çandarlara, yine geçmişte uzlaşmaz birer sosyalist-devrimci aydın, şimdilerde Amerikan üniversitelerinde Rand Co-

peration ve AB'ye burjuva demokrasisi adına konferanslar, sempozyumlar düzenleyip raporlar sunan, Rusya'nın demokrasiye geçiş ve küresel ekonomiye eklemlenmesi için çalışan Tekeliler, M. Belgeler, H. Berktaylar, E. Mahçupyanlara kadar uzayıp giden son derece ibretlik bir tarihin hikayesidir.

Sayılgan, Batıcılığın en keskin ve uç örneği olarak gördüğü sol-marksist hareketten ayrılmasının ardından bir nevi öze dönüşü, sol çevrelerin çok iyi bilinen "sağcı" ithamlarından birine muhatap olur. Oysa Sayılgan, ne solcuların yaftaladıkları anlamda, ne de sağcıların kendi cephelerinde görmek istedikleri evsafta bir sağcıdır. Sözün gelişi Aclan Sayılgan için, ne adına olursa olsun "Devlet"in yıkılmasına, milletin bölünmesine matuf her türlü yıkıcı harekete karşı "Devletin" müdafasını yapması, saldırıya maruz kalan Türk devletinin öyle rastgele şartların ortaya çıkardığı veya Avrupanın diplomasi masalarında çizilerek kurulmuş suni bir devlet değil, Türk Devleti, kökleri çok derinlerde yüzyılların örs ve çekici arasında dövüle dövüle kemâle erişmiş ve bunu da bir medeniyet ibdasıyla ispatlamış, kendisi tarih olan bir devlet ve millettir. Böylesine bir devlet ve millet aydınlarının daha dün kurulmuş eşkıya devletlerden alacağı, öğreneceği, taklit edeceği bir şey olamazdı. Olmamalıydı da. Bu durum Sayılgan'ın vicdanî bir sızısıdır. Niketim bu ıstırabını "Deprem" romanında Kostak'ın ağzından 27 Mayıs ihtilalci subaylarından Tank binbaşısı Demir'e karşı: "... hiç düşünmeden, bin yıllık devlet geleneğini bir yana bırakıp, düne kadar himayenizde olan üç beş Arap subayına özenip ihtilâle kalktınız" diye haykırırken; Mahir Çayan'la görüşmelerinde; "delikanlı, Paris'e gidiyorsun, iyi ama, dikkat et yabancı istihbaratların ağına takılıpta, devlet anamızın namusunu yaban ellerde payimal etme. Yok eğer kavga edilecek bir şey varsa, dönüşünde bu kavgayı biz bize, kendi aramızda yaparız" diye dile getirecektir. İşte solcuların nazarında Sayılgan'ı "sağcı" yapan bu "tarihe karşı sorumluluk" anlayışıydı. Sol'un "bu devlet hele bir yıkılsın da, nasıl yıkılırsa yıkılsın" anlayışı, Sayılgan için telâfisi mümkün olmayan ağır bir vebaldi. Bu anlayışın dışında Sayılgan hiçbir zaman çok iyi bilinen ne pelteleşmiş duyarsızlığıyla, ne hımbıl bir sağcı, ne de Avrupa eşkiyalığının zulmünden mülhem, Rus nihilizminin sarhoş yıkıcılığının ürünü bir solcu-devrimci değildi. O binlerce yılın tarihinden damıtılmış "Efendi millet" olmanın vakar ve ciddiyetine yaraşır bir düzenin, nizamın ve medeniyetin ihyasını ihsas ettirmeye çalışan yerli bir Türk aydınıydı. Bugün var, yarın yok moda fikirler peşinde zıpçıktılığa tahammül edemiyordu. Eğer bu ülkede bir arıza varsa, bunlar yabandan devşirilmiş fikirler ve yardımlarla değil, kendi öz kaynaklarımızla, kendi imkânlarımızla düzeltilmeliydi. Fakat öyle zannediyorum ki, Sayılgan'ı sol çevrelerin "sağcı" kategorisine koymaları asıl bu çalışmasından ya-

ni, "Türkiye'de Sol Hareketlerden" dolayı olmuş olmalıydı. İlk yayınlandığı 1970'lerdeki adıyla "Sol'un 94 yılı", sol adına tekel kuran zâdegânları çileden çıkarmıştı. Çünkü, "beni ancak, benim gibi biri yenebilir" darb-ı meselesince, kendisi de eski bir TKP'li olan biri tarafından Türk Solu'nun hikâyesi ilk defa gözler önüne seriliyordu. Hem de işin a,be,cesinden itibaren. Aslında bunu solun kendisi yapması gerekiyordu, ama o günden bu güne kadar sol böyle bir şeye halâ teşebbüs etmiş değil. Kimbilir belki de fikir namusu taşıyan böyle bir çalışmanın dökümü, kariyer çatışmaları bir yana, uluslararası istihbarat örgütleriyle yazışma ve direktifler dosyalarından mı ibarettir bilemiyoruz? Böylesi bir çalışma, sağcı biri tarafından yazılmış olsaydı, haklı olarak su götürür yanları olabilirdi ve itirazları da gerektirebilirdi. Nitekim bu yolda İlhan Darendelioğlu'nun (1979'da Beyazıt civarında solcular tarafından öldürüldü) "Türkiye'de Komünist Hareketler" ve Fethi Tevetoğlu'nın "Türkiye'de Komünizmin Kaynakları" isimli eserlerin çoğu, bilgi eksikliğine dayalı, karşı-görüşü yansıtan bu tür çalışmalarındandır. Sayılgan bu çalışmayı yayınladığında hemen polis ajanlığıyla suçlanır "bu kadar bilgiyi nereden aldı" diyerek. Oysa bu bilgilerin pek çoğunu eski hücre arkadaşları vermişlerdi kendisine. Sözün gelişi, ölene kadar Behice Boranlar, Ruhi Sular, Kemal Tahirler ve pek çoklarıyla dostluklarının devam ettiğin biliyoruz. Bu yolda bizim için ilginç olan yan ise, Sayılgan'ın bu çalışmasına itiraz edenlerin, ne yanlışları düzeltme adına, ne de doğruyu ortaya koyma adına bugüne kadar herhangi bir girişimde bulunmamalarıdır.

Çalışmaya getirilen tenkitlerden biri de, Sayılgan'ın objektif değil, subjektif bir bakışa sahip olduğu konusudur. Yazar, eserin başındaki önsözlerde bu konuya değinerek, "dünyada hiçbir araştırmacının ve tarihçinin objektif olmadığını" söylerken, salt bir objektifizmin mümkün olamayacağını bildirirken, çalışmada görüleceği üzere kaynakların hemen hemen kahır ekseriyetinin "sol literatür"den alması ve yine kaynak kişilerin birinci dereceden "sol hareketin" içinden kimselerin beyanlarına dayandırmasıyla bu çalışma aslında "sol lehine" subjektif, hâtta haddinden fazla insaflı davrandığını göstermektedir. Fakat bunun dışında tenkid edilebilecek başka yönleri var mıdır, sorusuna "vardır" cevabını vermek elbette mümkündür. Sözün gelişi kitabın ikinci bölümünde yeralan MDD (Milli Demokratik Devrim) eleştirisinde Sayılgan, TKP ve Baştımar'ın TİP'i (Türkiye İşçi Partisi) desteklemelerini, sanki TİP, TKP'nin güdümündeymiş gibi göstermektedir. Bu durum TKP'nin taktiği açışından anlaşılabilir bir durum olmasına rağmen, gerçekte böyle bir şey sözkonusu değildir. Nitekim konu hakkında rahmetli Mehmet Ali Aybar'la (ölmeden önce, 1987'de) yaptığımız uzun mülâkatlarda, Aybar'ın bağımsızlıkçı beyanları kanaatimizce yeterince inandırıcı ol-

muştur. Yine TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) eleştirisinde, Gorbaçov reformlarının aslında Sovyetler Birliği'ni yeniden ayağa kaldırmada, Leninist bir taktikten ibaret olduğu yargısında bulunur ki, bunun bir taktik değil, doğrudan doğruya Sovyetler Birliği'nin topyekün bir tasfiye operasyonu olduğu herkesçe malümdür. Bunun yanında yargının okuyucuya havale edildiği yerlerde yok değildir. Meselâ; siyasî Kürtçülüğün TKP'nin önemli tutamak noktalarından biri olarak sol hareketler içinde beslenip gelişirken, diğer yandan, aynı şekilde Türkiye'nin stratejik ortağı ABD tarafından içten içe desteklendiği, Sovyetlerin dağılmasıyla konunun AB başta olmak üzere, ABD ve Türkiye'de TÜSİAD'ın konuyu eski sol ile birlikte nasıl ortaklaşa sahiplendikleri gibi benzeri hususlar bunlardan bazılarıdır.

Bu çalışma, anlaşılacağı üzere iki kitaptan oluşmaktadır. Birinci kitap, ilk baskısı 1970'te "Sol'un 94 Yılı" adıyla yapılıp, daha sonraları "Türkiye'de Sol Hareketler" adıyla yeniden gözden geçirilmiş haliyle 5. baskısıyla yeni kitap, ikincisi ise, Sayılgan'ın birinci kitapta yer almayan, muhtelif zamanlarda kısa ve orta hacimde bir defa basılmış Türk Solu üzerine kaleme aldığı broşür, makale ve kitapçıkların derlenip, uygun şekilde hazırlanıp, yeniden düzenlenen "Ekler"den oluşmaktadır.

Sayılgan'la '92 Ağustos'unda Rusya'dan dönüşümde yayınladığı "Kabahat Kimde?" adını taşıyan hatırat kitapçığı münasebetiyle Ankara Oran'daki evinde tanışmıştık. Oldukça uzun bir süren sohbet etmiştik. O günler, Sovyetlerin dağılma sürecini takibeden genel dünya siyasası, Türk Dünyası, TBKP'nin kapatılması Reagan ve Gorbaçov arasında yapılan zirve toplantıları o zamanki ANAP hükümetinin AB ve ABD ile giriştiği yeni siyasî flört ve dahası o günlerde Tataristan Komünist Partisi'ne girmek için gittiğim parti kapısından Rus komünistler tarafından kovulduğum yoğun tarihi günlerdi. Aclan beye eserlerinin yeniden basılması teklifinde bulunduğumda; prensip olarak kabul etmekle birlikte, ciddi olarak gözden geçirilmesi gerektiğini ve eğer "kendisine yardımcı olursam" mümkün olabileceğini söylemişti. Bunun üzerine bir yaz boyunca bu minval üzerine görüşmelerimiz devam etti. I. Kitaba ilave edilebilecek konularla birlikte, dipnotlarla epey zenginleştirdik. İkinci kitabın içeriğini hazırladığımız günlerde benim Brüksel'e gitmemle çalışma mesaimiz yarım kaldı. Memlekete döndüğümde Aclan beyin İzmir'e yerleşmiş olduğunu öğrendiğimde, kendisiyle mektup ve telefonla yeniden irtibat kurarak, kitapların yayımlanmasını tekrar gündeme getirdik.

Yaşının ilerlemesi, sağlık problemleri ve benim yurt dışında olmam sebebiyle bir araya gelmemiz mümkün olmuyordu. Ancak o yıllarda Ankara'da yayına başlayan "Ulusal Sol" dergisine gönderdiğimiz yazılarla, aynı derginin sayfalarında "kalemdaşlık" yapıyor, Hakan Rey-

han'ın karşılıklı selâmlarıyla irtibatımız buluşacağımız ve beraber çalışacağımız günlerin hayalini kuruyorduk.

En sonunda Belçika'ya gideceğimden bir gün önce aldığım bir telefon haberiyle artık Aclan ağabeyle bu dünyada buluşamayacağımızı anlıyorum. Çünkü Aclan Sayılgan'ın 24 Eylül Perşembe günü (2002) Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu.

Belçika'da kaldığım yıllar içinde irtibatımız bu defa muhterem kızı Gülcan hanım, tiyatro sanatçısı oğlu Şahap ve gerçek bir hanımefendi rahmetli Memduha hanımla devam ediyordu. En sonunda onların alicenap ısrarlarıyla bir yaz günü bizi Turgutlu'da misafir etmeleriyle Aclan beyin kitapları konusu yeniden gündeme geliyor. Yurtdışında olduğumdan, ancak redaksiyonunu benim yapmam kaydıyla o günlerde bir yayıneviyle anlaşıyoruz. Fakat yayınevi sadece "Deprem"i yayınlamasının ardından kapandığını öğreniyoruz. Artık kitapları bizim yayımlamamız gerekiyordu ki, yaptığımızda en sonunda bu oldu.

I. Kitabın genişletilmiş hali hemen hemen hazırdı. Yeni bilgi ve dipnotlarla, eski baskı karşılaştırıldığında bu anlaşılacaktır. İkinci kitap için bir takım çözülmesi gereken problemler vardı. Bunlar; yukarıda işaret ettiğimiz üzere değişik zamanlarda o yılların gündemine yönelik mevzu ve aktüel konuları kapsıyordu. Meselâ, "Türk Millî Birliği, TKP ve Kürtçülük", "Korsan Radyolar (Bizim Radyo) ve Türkiye'deki Hoparlörleri", "Komünist Cephe Eylem ve Taktikleri", "Dünyayı Saran Tehlike", "Yakın Tarih Euro Komünizm (Yeni Sol'un Anatomisi)", "MDD Eleştirisi" v.s. gibi. Bir başka problem ise, aynı konuda yayınlanmış bir kitabın, yeni baskısında değişik bir isim ve bazı eklemelerle yeniden yayınlanmış olmasıydı. Meselâ, daha önce "Soldaki Çatlaklar", sonraları "Sol'da Bitmeyen Kavga", "MDD Nedir?" ve "MDD'nin Eleştirisi" adıyla, "TKP'de Yanıp Sönen Millî Komünizm" daha sonra "SSCB Müslümanları ve Sultan Galiyev" adıyla yayımlananlar bunlardan bazılarıydı. Pek tabii olarak bunların tasnifi, baskılar arasındaki farklılıkların tesbit edilerek orijinal metni bozmadan yeni baskıya ilavesi oldukça zahmetli ve uzun bir mesaiyi gerektirdi. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bazıları güncelliğini kaybetmiş olduğundan kitaba alınmadı. Bunlar Aclan beyin bir çoğunu müstear isimle yayımladığı kitapçıklar olup, "TKP'de Yanan Millî Komünizmi", "TKP'nin Yeni Oyunları", "Yeni Solun Anatomisi-Euro Komünizm", "Marxist Diyalektiğin Sonu-SSCB Marxizm Leninizm", "Korsan Radyolar", "Türk Millî Birliği, TKP ve Kürtçülük", "Dünyayı Saran Tehlike", "Komünist Bulgaristan Dosyası" (Refik Korkut), "Komünizmin İki Yüzü" (Ahmet Kartal), "Yunanistan Bunalımı" (İsmail Yalçın), "Türk Sollarında Revizyonizm", "Komünist Cephe Eylemleri", "TKP'nin Ulusalcılık Kavgaları ve Avrupa Komünizminin Kökleri" (Refik Korkut) gibi çalışmalarıydı. Bunların dışında 2. kitaba

alınan çalışmalarda gözettiğimiz husus; daha ziyade I. Kitapta yer alan tarihi olaylara, siyasî teorik katkı sağlamak gayesi taşımasıdır.

Bu çalışmaya redaksiyon, bilgi ve dipnot ekleme, tasnif ve yeniden tertibi dışında tarafımızdan yapılan bir başka katkı da kitabın içeriğini oluşturan tarihi olay, kurum, kuruluş ve kişilerle ilgili olarak daha önceki baskılarında hiç olmayan fotoğraf ve fotoğraf altı açıklamalar olmuştur. Bu noktada kitabın aslını bozacak hiçbir müdahale de bulunulmamıştır. Bu, her şeyden önce rahmetli Aclan Sayılgan'a bir saygısızlık olurdu. Ancak burada şunu da belirtmek gerekir ki acaba Sayılgan bunları şimdi yazmış olsaydı böyle yazar mıydı sorusu sorulabilir. Şahsi kanaatim o ki, "yerlilik, millîlik, tarihî gerçeğe bağlılık" konusunda her hakkı mahfuz kalma kaydıyla, daha ilgi çekici bir perspektif geliştirebilirdi. Çünkü söz konusu çalışmalarının hemen hepsi "soğuk savaş" yıllarının kesif bir propaganda mücadelesinin şartları altında kaleme alınmıştı. Ama bu haliyle yani, "soğuk savaş" yıllarının Türkiye ölçeğinde nasıl cereyan edip, nasıl sonuçlandığını takip etmek açısından bile bu çalışmanın kayda değer olduğuna inanıyorum. Bu bağlamda "Türk Sağ Tarihi"nin olmayışını da gerçekten bir eksiklik olarak görüyorum. Anti-emperyalizm, anti-Amerikancılık adına Türk Solu'nun aynadaki yansıması yanında, acaba anti-Komünizm adına Türk Sağının durumu böylesi bir çalışmaya acaba nasıl yansırdı? Ancak böylesi bir çalışmayı da "sağdan" ayrılmış, önyargılardan arınmış, hasbi tefekkür sahibi "agoradaki" aydınlardan birinin yapabileceğine inanıyorum. Burada özellikle "agora"yı vurgulamamızın sebebi, "akademidekilerin" metod ve usule ilişkin bağlayıcılıkları bir yana, kariyerist yapılarıyla, hemen hemen çoğunun iyi geçinmek zorunda oldukları, hatta sorumluluk duydukları mabetlerinin böylesi bir çalışmaya müsaade etmeyeceğidir.

Bir hayli uzun bir hazırlık hikayesiyle, Ankara'da başlayıp, Belçika'da son bulan bu eserin hazırlanmasında başta rahmetli Aclan Sayılgan ağabeye ve muhterem eşi Memduha anneye Tanrıdan rahmet, kıymetli evlâtları Gülcan hanım ve Şahap beye gösterdikleri sabırdan dolayı teşekkür ederken, bir vasiyeti yerine getirmenin mutluluğuyla, diğer eserlerinin de yayımlanacağı haberiyle, okurlara saygılarımı sunarım.

Kasım, 2008, Bruxelles

Birinci Baskıya Önsöz

Türkiye (gizli) Komünist Partisi ilgilileri veya bu ideolojiye bağlı olanlar, Anadolu'da sınıf mücadelesinin köklerini, çok uzak maziye kadar uzatmak eğilimindedirler. Bir kısım folklor çalışmalarında[1] ve sosyoloji araştırmalarında[2] marksistler tarafından bununla ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Bilhassa 1940-1946 yıllarının marksist yayınları, bu konuda bize bazı belgeler sunmaktadır. Gerek "Yurt ve Dünya"nın, gerekse "Adımlar" (1942-1943) ve daha sonraları "Ant" (1946) dergilerinin metodolojisi hep aynıdır. 1946'dan sonra "edebî komünizm", yerini politik kamplara bıraktığı için, bu konuya tekrar eğilen olmamıştır. Biz de eğilmek iddiasında değiliz.

1940-1946 komünistlerinin elit tabakasında beliren endişe kendilerine gelene kadar, Türkiye Komünist Partisinin mahallî yerli bir renginin bulunmayışı olmuştur. Millî olma endişesini duyan ilk komünistler, daha hareketin başlangıç yıllarında, Türkiye Komünist Partisi kadrolarından ayrılmışlardır: Şevket Süreyya (Aydemir), Vedat Nedim (Tör) ve arkadaşları.. Belki de bu dogmatizm, yıllar yılı, Türkiye Komünist Partisini Türkiye'nin malı haline getirememiş; parti Türkiye'nin ihtiyaçlarına cevap veren bir teşkilât olarak belirmemiştir. Nazım Hikmet'in (Ran-Verzanski) edebî çalışmaları dahi[3], iyi niyetle, görünen strateji arasındaki uçurumu kapatamamış, doğrudan doğruya Nazım Hikmet'in kendisi, 1950'den sonra Sovyet Rusya'ya kaçmakla, Türkiye Komünist Partisini, Moskova'nın Türkiye'deki gözü-kulağı olarak belgelemiştir.

1960'dan sonra, Türkiye'de, bilhassa 27 Mayıs hareketinin getirdiği geniş hürriyet havasından en iyi yararlananların sosyalistler ve komünistler olduğunu teslim etmeliyiz. Bilhassa parti aparatlarının da teşvikî ile sosyalizm 1965 seçimlerine gelene kadar başlıca polemik konusu olmuş, o kadar ki, sosyalist ve komünistlere karşı yirmi yedi yıllık iktidarı sırasında yüz vermemiş olan CHP de sola kayarak, Güven Partisi'nin[4] teşkiline sebep olarak yalnızlığa gömülmüştür.

1960'tan sonra başlayan sosyalizm tartışmaları, bilhassa sol blok içinde, millî olmakla, klâsik olarak Komünist Partinin Moskova'ya sıkı sıkıya bağlı kalmasını isteyenler arasında geçen ve strateji ayrılığı ile son bulan bir dövüşme şeklinde belirmiştir. Öte yandan, solun fikrî çalışmaları 1960'tan sonra zenginlik gösterir. 1961 sonlarında yayımlanmaya başlayan "Yön" dergisi "Aydınlık" hareketinden sonra, Türk solunun teorisini geliştirmek bakımından dikkate değer. Öte yandan "Türk Sosyalizmi" ile ilgili bazı çalışmalar önemlidir[5]. Bu çalışmaları üç grup içinde toplayabiliriz: 1. Marxist teori; 2. Türkiye sosyalizmini tari-

hi bir temele oturtma çabaları; 3. Gelecekteki sosyalist uygulama üzerine teorik çalışmalar. Bütün bu çalışmaları, Dış Bürosu Doğu Avrupa'da olan Türkiye Komünist Partisi tam olarak kontrolü altına alamamakta, bu durum bilhassa strateji tartışmalarının tansiyonunu artırmaktadır. Çağdaş Türk sosyalizminin köklerini islâmiyetle açıklamaya başlayan, fakat henüz mâzi ile bugün arasında bir köprü kuramayan Hilmi Özgen[6] daha sonra Anadolu halk hareketlerine değinmekte, Celâli isyanlarını ekonomik nedenlerle açıklamaya çalıştıktan sonra[7], Anadolu halk hareketleri içinde, nev'i şahsına münhasır anarşik sosyalist ilkeler getiren tek davranış olarak Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin'i anmaktadır. Şeyh Bedreddin'den sonra günümüze geçişi ile, Türk sosyalizminin açıklanmasında altı asırlık bir boşluk belirmektedir. Bunu şimdiye kadar hiçbir marksist düşünmemiştir. Esasen bu altı asrın hesabı yapılmadan da Türk sosyalizmini, millî bir zemine oturtmak mümkün olamayacaktır. Zira XIV. yüzyıl sonlarına gelene kadar, sosyalist nitelik gösteren bir tek hareket gösterilemez.

Şevket Süreyya Aydemir, "Kim" dergisinin 22 Ağustos 1967 tarih ve 477. sayısında "Türk Sosyalizminin Dört Zaafı" başlıklı makalesinde bizi teyid eden şu satırları yazıyor:

"... Doğu'da, sosyalizmin hedeflerini andıran düşüncelere rastlanır. Ve bunlar hatta meselâ anarşist bir derviş tarikatının başı olan Hasan Sabbah'dan, Şeyh Bedreddin'e kadar getirilir... İnsanların olduğu her yerde toplum dâvâları vardır. Hatta bu dâvâlar bazen toplumsal mücadele, sosyal nitelikte bir halk hareketi halinde olabilirler. Sınıfî nitelik te arzedebilirler. Ama sosyalizm başka türlü bir toplum düzeni devamıdır. Ve her toplum hareketi, hatta her sınıf kavgası sosyalizm değildir... Sosyalizm gerçekte ve bütün şartları ve sınıfları ile ancak XIX. yüzyılın bir sosyal harekettir.."

Türk Ortaçağ sosyal hareketlerini, isyanlarını esasen marksist terminolojilerle açıklamaya çalışmak bilimsel değildir ve yanlıştır. Marx adına, Marx'ın söylemediklerini söylemektir.

Türkiye'de sosyalist görüşlerin aydınlar ve bir kısım işçiler arasında tutunmaya başlaması çok yenidir. 1960'tan sonra başlayan gelişmenin henüz moda vasfı, hareketin üzerinden kalkmamıştır. Türkiye'de Türkiye Komünist Partisi disiplini dışında Türkiye'ye özgü bir sosyalizmin, kısacası "Türk Sosyalizmi"nin tutulmasını, gelenekleşmesini isteyenler, öncelikle, TKP'nin "İşçi sınıfının önderliği" fikrine itiraz etmektedirler. Onlarca bu bir dogmatizmdir. Bu dogmatizmdir ki, sosyalizmi geçerli kılmamıştır. Türkiye işçi değil, köylü sınıfının ağırlığını koyduğu bir toplumdur. Türk sosyalizmi ise, bir köylü sosyalizminden başkası olamaz. Köylü meselesinin enine boyuna incelenmesi, Türk toplumunun incelenmesi demektir.

Türkiye İşçi Partisi ise, "İşçi sınıfının önderliği" fikrine göre stratejisini çizmektedir. "Yön" dergisi etrafında toplanmış, fikren yetişmiş sosyalistler ise, bir süre CHP'nin önderliğinde bir sosyalizme bağlanır görünmüşlerdir. Oysa, gerek TİP'nin, gerekse "Yön" grubu sosyalistlerinin taktik ve stratejileri bir fantezi olmaktan ileri gidememektedir. Öte yandan "Hareket" dergisi etrafında toplanmış ve teorisini Nureddin Topçu'nun yaptığı "İslâmcı sosyalistler" ise, sosyalizmin ilkelerini Marx'ta değil, Hz. Muhammed'de ve İslâmiyette bulmaktadırlar[8].

Türk sosyalizminin bir kısım öncüleri "işçi sınıfının önderliği" dışındaki bir tezi ihanet, "sapma" olarak görürler. O kadar ki, Türk işçisi ile köylüsünü birbirinden ayırmanın mümkün olamayacağını düşünemezler. 1946 yılında Dr. Şefik Hüsnü Değmer, "Türk Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi"ni, faaliyete geçirdiği zaman, partinin İstanbul'de Has fırındaki merkezinde yaptığı bir konuşmada: "Öncü işçi sınıfıdır, biz köylüyü parantez içinde mütalâa ediyoruz. Köylü bizim ayak bağımızdır. Bir taktik zaruret olarak Partimize onun ismini kattık" demişti. Bugün, Türkiye İşçi Partisi de aynı geleneğin içinde görünmektedir. İşçi teşkilâtlarını ele geçirmek gayreti ile, Türk-İş'e cephe alması ve tamamıyla sunî olarak kurulan yeni bir teşkilât olan DİSK'i faaliyete (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) geçirmesi, bunun belgesidir. Genellikle Ortodoks marksçılar, Lenin'in deyimi ile daima köylüyü ve köycülüğü küçük görürler. Türk sosyalistleri arasında, köyden çıkmış olanlarının dahi yirmi yıldır kıravatlı köy enstitüleri mezunlarından medet ummaları başka türlü açıklanamaz. Daha Sovyet Rusya'da tahsilde bulundukları sırada, Nazım Hikmet'in (Ran-Verzanski), Şevket Süreyya'yı (Aydemir) köylü olarak kınayışını, hatta suçlamasını Şevket Süreyya Aydemir "Suyu Arayan Adam" eserinde anlatır. 1946'da büyük şehir sosyalistleri ile Hakkı Tonguç'un temsil ettiği grubun köycüleri arasındaki içten çatışma da aynı köke dayanmaktaydı. Ortodoks marksçılar, 1946'larda Hakkı Tonguç'un başında bulunduğu köycülük hareketini daima küçümsemekteydiler.

Köylü sosyalizminin başlıca meselesi, toprak mülkiyeti üzerine yapılan tartışmalar ve sulama meseleleri değildir. Folklorik değerlerden, tarihi gelişmelerden, törelerden, inançlardan başlar bu. Sözünü ettiğimiz başlangıç, şüphesiz bizi yepyeni bir senteze vardıracaktır. Varacağımız sonuç Türk gerçeği olacaktır. Başlangıçta sosyalist ilkelerden, metodolojiden hareket edilse bile, hedefe varıldığında, sosyalizmin tarifini yaptığı dünyadan bambaşka bir dünya ile karşılaşacağız. Bu sentezin boyutlarını tayin etmek bugün için kehanette bulunmak olur. Türk köyünün sosyalist açıdan meselelerini halle çalışmanın bir tehlikesi, Türk köyü gerçeğinin dışında, daima, Çin, Rus, Küba, Vietnam, hatta Gana köylülerinin meselelerini dikkate alarak Türk köylüsünün meselelerini

sosyalistlerin halle çalışmasıdır. Oysa, Çin, Küba, Rus, Vietnam, Gana köylülerinin, Türk köylüleri ile uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. İhtilâlci olsun, demokratik olsun, Türkiye'de sosyalizmi kurmak isteyenlere, köylüler işte bunun için karşı çıkacaktır. Zira, her ikisinin de konuştukları dil bambaşkadır. Türk köyü de kendine özgü özellikleri olan bir ünitedir. Rus, Çin, Vietnam, Gana ve benzeri ülkelerin köyleri gibi.

Sınıf mücadelesini reddeden bir kısım sosyalist grup, bir noktada bir doğruyu savunurlar. Ama, köylü sosyalizmin toprak, hayvan mülkiyetinin aleyhinde olmadığını düşünemediklerinden, bu doğru görüşten çıkmaz yollara saparlar. Türk ve diğer milletlerin köylü hareketleri ve meselelerinin müşterek tarafı; 1. Köylüyü toprak sahibi kılmak; 2. Toprağın işletilmesini teşvik etmek, 3. Adil bir ziraî vergi programı uygulamak, 4. Toprak işçilerinin sosyal haklarını teminat altına almak, 5. Ziraati modernleştirmek (makineleştirmek); 6. İstihsalde (üretim) üstün başarı gösteren toprak sahiplerine ve müstahsile (üreticiye) primler vermektir. Türk köyünde sınıf mücadelesini tahrike yeltenmek, sosyalizmi değil, anarşiyi teşvik etmektir. Türk köylerinde sınıf farkları belirmiş değildir. Bazı bölgelerde toprak ağası ile yarıcı, ortakçı arasında bir fark yoktur. İlçe pazarlarında harcadıkları para dahi birbirinden daha fazla veya az değildir. Toprak ağası da köyün geri şartları içinde yaşamaktadır. Doğu, Orta ve Güney Anadolu, Kuzey ve Batı Anadolu köylerinde, yenen, giyilen, içilen, yakılan aynıdır. Birbirine benzer çatılar altında ağa ile ırgat, ortakçı, yarıcılar tabiatla boğuşa boğuşa yararlar. Ağanın itibarı, özel davranışı ile değerlendirilir. Genellikle köyler arasındaki çeşitli ihtilâflar, ihtilâfa katılan köylülerin müşterek meseleleridir. Sınır meselesi, su taksimi v.b. meseleler, ihtilâflı köyler arasındaki tarafların safında ağa ile yarıcı, ırgat aynı saftadır. Bilhassa Türk köylüsü içinde kişileri siyah-beyaz olarak nitelemek doğru değildir. Şevket Süreyya Aydemir, köylüyü siyah-beyaz, düşman kardeşler olarak gösterenleri şöyle eleştiriyor: "... Burada (köyde) hiçbir engelle karşılaşmadım. Hiçbir mücadele geçirmedim. Olaylar sanki kendi kendine gelişti. Kimseyle çatışmadım. Halbuki bize anlatılan köy bir çatışmalar kördüğümü değil midir? Okuduğum köy hikâyelerini, köy romanlarını zaman zaman düşünürüm (...) Yeni bir köy yazarları nesli geldi. Onların ele aldıkları hikâyelerde, romanlarda (...) belki gerçek, ama bozulmuş bir maya dile gelir (...) Köylerde herkes birbirine düşmandır (...) Her gözü dönmüş delikanlının aklı başkasının karısında, çocuğundadır. Babalar, analar, evlâtlarını cinayetlere teşvik ederler. İhtiyarlar soyguncu, bakkal muhtekir softa, yobaz veya sabi sübyan düşmanıdır (...) Peki iyi ama, nasıl oluyor da insanlar gene de bu toplumun içinde kalabiliyorlar? Nasıl oluyor da adına hâlâ köy denilen birşey var? (...". Yazar daha sonraki satırlarda "insan" problemine değinerek, tenkitlerini yapar ve şu satırlarla hükmünü

verir: "... Bizim köyde de insanlar yaşıyorlardı. Ama burada biz, birbirimizin dilini anlayabiliyorduk (...)"[9].

Lenin ise, köyde sınıf mücadelesinin Marx'tan sonraki en Ortodoks teorisyenidir. Kaldı ki, Marx bir şehir çocuğu idi. Ve doktrini şehir sosyetesinin yarattığı kapitalizmin gelişmeye başladığı özel bir safhasında geliştirdi. Oysa Lenin'e göre "Sosyal Demokrat Parti Programı"ndaki köylüler için istekler çok sudandır. Köylülerden asıl istenen; "Kırlarda ve köylerdeki sınıf mücadelesinin serbestçe gelişmesine (köylüler) yardım etmelidir..."[10]

Belki Lenin'in yargılarının, Rus müjikleri için doğru bir yanı vardır. Rus kırlarında ve köylerinde eli kırbaçlı derebeyleri, büyük toprak sahipleri bir istisna değil, hâkim bir kuraldı. Ortodoks markşçıların yanıldıkları nokta, Türkiye'de Leninist ilkelere açık ortam aramalarıdır. Oysa onlar sadece marksçı olsalar, Türkiye'yi düşündüklerinde Lenin'i tamamen boşlayacaklardır. Bize göre, marksist açıdan Türkiye'nin köy problemlerini, usta bir teorisyen olan ve zengin pratik tecrübelere sahip Şevket Süreyya Aydemir değerlendiriyor. Marx'ı âdeta Türkleştirerek, Lenincilikten uzaklaşıyor.

Teorinin dışında, sosyalizmin pratiği Türkiye'de, Komünist Partisinin tekelindedir. Bugün dahi, Türkiye'deki hareketleri, Sovyetler Birliğinin kontrolünde Moskova'dan idare eden Türk komünistleri yönetici kadrosu'nun vazettikleri strateji ve meseleler, sadece bir terminoloji sergisi olmaktan ileri gitmemektedir. Bu terminolojiler arasında yatan gaye de, Sovyetler Birliğinin dünya stratejisi içindeki menfaatlerine göre ayarlanır. Nitekim 1967 yılı Türk koministlerine Yakup Demir'in (Zeki Baştımar) verdiği strateji, dünya ve Türkiye meseleleri görüşleri bu açıdan değerlendirildiği takdirde Türkiye'de sosyalizmin niçin "milli" olamadığı kendiliğinden anlaşılır. 1919'dan sonra bütün Türk komünist ve sosyalist faaliyetlerinin aynı hataları işlediğini ilerki satırlarda göreceğiz. Türkiye'de Komünist Partisinin, Komünternin bir kuklası olarak zikreden derviş gibi, yerli yersiz "Dünya İşçileri Birleşiniz" diye beyannameler dağıtması ile, Yakup Demir'in şu izahları arasında pek fazla fark yoktur : "Komünternin VII. Kongresi bir bakımdan milletler arası komünist hareketinde yeni bir devreye girildiğinde ilk yardım sayılabilir. Biz, Türk komünistlerinin bu kongrenin tarihi önemini her geçen yıl biraz daha iyi kavradığımızı, vardığı sonuçların derinliğine biraz daha yaklaştığımızı söyleyebilirim. Otuz yıldan beri geçen olaylar, VII. Kongrenin faşizme, emperyalizme, harbe karşı, ezilen halkların kurtuluşu, demokrasi ve sosyalizm uğrunda mücadelede çizdiği stratejik ve taktik hattın doğruluğunu ortaya koydu. Dünya komünist hareketi, bu hat üzerinde tarihi zaferler elde etti. TKP istilâcılara ve gericilere karşı silâhlı mücadelede bütün sosyal tabakaların meydana ge-

tirdiği Millî Cephe'nin içine doğru ve bu cephenin ön saflarında savaştı. Millî mücadele yıllarında Meclisin içinde ve dışında komünistlerle, işbirliğini, ilerici güçlerle Millî Cepheyi devam ettirmeye, millî hareketi sosyal bir devrin istikametine yöneltmeye yatkın kuvvetli bir akım bulunduğunu, bunun idareciler arasında samimi ve nüfuzlu taraftarları olduğu bir gerçektir..."[11].

Bu Kitabı Niçin Yazdık?

Bu kitabı niçin yazdığımız sorusuna vereceğimiz cevap açıktır. Daha 1952 yıllarından beri inanıyorduk ki, Türkiye'de komünizmin gerçek mahiyeti, gerek aydınlar, gerekse halk tarafından bilinmiyordu. Genellikle halk, bilhassa muhafazakâr zümrenin de etkisi ile, Türkiye Komünist Partisinin varlığını fazla büyütüyor, aydınlar ise Türkiye'de bir tek komünistin dahi bulunmadığına inanacak kadar gaflet gösteriyorlardı. Oysa gerçeğin ortaya çıkartılmasında fayda vardı. Bu düşünceyle hareket ederek, 1953 yılından itibaren çalışmalara başladık. İtiraf edelim ki bu konuda çalışmaya, araştırmaya başlayanlar, fazlası ile kısır bir toprakla karşılaşırlar. Ellerinde, çıkmış birkaç yüz sol-komünist kitap ile dergilerden başka bir kaynak yoktur. Eski yıllarda komünist hareketlere karışmış kimselerin pek çoğu da susmaktadırlar. Bu susuşun çeşitli sebepleri vardır. Oysa onların yazacakları hatıralar, verecekleri dökümanlar, bu hareketin gerçek yüzünü ortaya koymaya yarayacaktır. Yalnız hemen şuna da işaret edelim ki, eski yıllarda sol hareketlere katılmış kimselerin de anlattıklarına toptan inanmak bizi hatalara sürükleyebilir. Zira, eski yıllar konusunda harekete karışmışlardan kim konuşursa, kendisini o hareketin mihveri gösterme eğiliminde olabilir. Bu psikolojik bir haldir. Bunun yanı sıra bir de Emniyet arşivindeki kaynakları tetkik, komünist mahkemelerinin ilk tahkikat ifadelerini okumak, ele geçen delilleri görmek tarafsız yargılara varmayı sağlayacaktır. Ama maalesef, bu yoldan bir araştırma mümkün olamıyor. Zira Emniyet arşivindeki belgelerin pek çoğu, hatta tamamı, üzerine çift ay vurulmuş 'mahrem' evraktır. Bunun tek çıkar yolu, süresi dolmuş vesikaların fotokopilerinin, bu konuda araştırma yapacak bir "Enstitüye" verilmesidir[12].

Bu çalışmamızda, elimizdeki bütün imkânları kullanarak bazı şeler öğrenmeye çalıştık. Öyle zannediyoruz ki, 1929-1938 yılları arasında yayınlayacağımız, komünist hareketlerle ilgili belgeler kamuoyuna ilk defa açıklanacaktır. Komünizm meseleleri ile ilgili eski bir arkadaşımızın bugün ölmüş bulunması onun maniskrübinden elde ettiğimiz bilgilerin kaynaklarını göstermemize manidir. Bu arkadaşımızın aziz hatırası önünde saygıyla eğiliriz. Eğer birkaç yıl önce, bir kaza kurşununa kurban gitmese idi, bu kitabımız daha başka cepheleri ile de yeni bilgi ve belgeleri ihtiva edecekti.

Kitabımızı daha çok önceleri bastıracaktık. Fakat gerek Doçent Mete Tunçay'ın, gerekse Samsun Senatörü Sayın Dr. Fethi Tevetoğlu'nun da ayrı konuda, yakın günlerde kitaplar yayınlacaklarını öğrenince, kitabımızı bastırma niyetinden vazgeçtik. Sözü geçenlerin kitapları neşredilince gördük ki, kitabı o günkü haliyle neşretmediğimize iyi etmişiz. Sayın Dr. Tevetoğlu'nun eseri bazı eksikliklerimizi tamamlamamıza yardım etti. Sayın Doç. Mete Tunçay'ın eserinin de çalışmalarımızda etkisi oldu. Bilhassa eski kaynakların tetkikinde -legal kaynakların- gözden kaçırdığımız, eski yazı bilmediğimiz için okutamadığımız neşriyatın Mete Tunçay tarafından önümüze serilmesi bizim için yararlı oldu. Sayın A. Cerrahoğlu'nun bugüne kadar üç kitap halinde çıkmış araştırmaları da bilhassa Meşrutiyet dönemi sosyalizmini araştırmamızda güçlüklerimizi yendi. Öte yandan, zaman zaman Şevket Süreyya Aydemir'le yaptığımız konuşmalarda, kendisinden müteşekkir kaldığımız yardımlar gördük. Eski hâkim generallerinden Sayın Şevki Mutlugil de mektupla sorduğumuz bazı hususları yazıyla cevaplandırmak lûtfunda bulundular.

Bu kitabın da eksiksiz olduğu kanaatinde değiliz, pek çok eksiğimiz olduğunu biliyoruz. Ama gene de iddia ediyoruz ki, bu çalışmamız, Sayın Dr. Fethi Tevetoğlu, Sayın Doç. Mete Tuncay ve Sayın A. Cerrahoğlu'nun (Kerim Sadi) araştırmalarından sonra yayınlanmış[13], faydalı, ciddi dördüncü bir eserdir.

Dipnotlar

1- Pertev Naili Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Ankara, 1946.
2- Bknz. "Yurt ve Dünya" ile "Adımlar" yayınları, 1942.
3- Nazım Hikmet (Ran-Verzanski), Simavne Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Destanı. 1. Basım, 1936; II. Basım, Dost Yayınları: 58 şiir dizisi, Ankara, 1966. III. Basım, Kovan Yayınları, İzmir, 1967.
4- Güven Partisi, Turhan Feyzioğlu tarafından kurulan parti, I. Milliyetçi Cephe hükümetinde yer almış, 1980 askeri darbesinde diğer partiler gibi kapatılmıştır.
5- Konu hakkında Bknz., Hilmi Özgen, Türk Sosyalizminin İlkeleri, Ankara, 1962, Hilmi Özgen, Türk Sosyalizmi, Ankara, 1963, Faik Ali Cihan ve Sosyalist Türkiye, Devrimci Yayınlar Kooperatifi, 1964.
6- Hilmi Özgen, a.g.e.
7- Celâli isyanları yalnız ekonomik sebeplere dayanarak açıklamak, önce Marx'ın Asya'ya bakışına aykırıdır ve hiç de marxistçe değildir. Ayrıca konu hakkında Bknz., Dimitri Şişmanof, Türkiye'de İşçi ve Sosyalist Hareketi, s. 13, Sofya, 1965.
8- İslâm ve sosyalizm ilişkileri ile ilgili ilk ciddî araştırma Faik Bercavi'nin 1946'da yayınladığı "İslâmda Sosyalizm" eseridir. Doğan Avcıoğlu ile E. Tüfekçi (Mihri Belli)'nin Roger Garaudy'nin Türkçeye çevirdikleri "Sosyalizm ve İslâmiyet" bir Fransız komünistinin Cezayir müslümanlarının meselelerine bakışı ölçüsünde değer taşıyan ve nihayet bir hıristiyanın kaleme aldığı eserdir. Yalnız, bu kitap "Yön" dergisinde bir süre devam etmiş olan faydalı tartışmalara vesile olmuştur. Bu tartışmalara sonradan Hüseyin Hâtemi Perviz "Hareket" dergisinde katılmış ve "İslâm Açısından Sosyalizm" eserini kaleme almıştır. Bknz., Hüseyin Hâtemi Perviz, İslâm Açısından Sosyalizm, Hareket Yayınları, İstanbul, 1967.
9- Şevket Süreyya Aydemir, Toprak Uyanırsa, s. 289 - 290, İstanbul, 1963.
10- Lenin, Köylü Meselesi ve Sosyalizm, s. 10 - 11, İstanbul, 1967.
11- 3 Ocak 1966 tarihli "Bizim Radyo" yayını; "Yeni Çağ"ın özel sayfaları, Komünternin VII. Kongresi ve TKP. Yakup Demir (Zeki Baştımar)'in söz konusu ettiği Millî Kurtuluş savaşı Anadolusunda, Rusların Anadolu'ya gönderdikleri otuz-otuzbeş ajandan, bir o kadar da Çerkez Ethem taraftarı ve Almanya'dan gelmiş birkaç Spartakisten başka, kendilerine komünist denecek kimse yoktu sanıyoruz. Komünistler daha çok, işgal altındaki İstanbul'da faaliyet gösteriyorlardı. Diğer komünistler ise, Mustafa Suphi'nin idaresinde Azerbaycan'da bulunuyorlardı. Bunların da büyük bir çoğunluğu, Rusya'da bulunan Türk harp esirleri olan askerlerdi. Yakup Demir'in yersiz övünmesine sebep teşkil eden, Anadolu'daki komünist hareketi, Mustafa Kemal Paşa tarafından, Ruslardan yardım sağlayabilmek için kullanılmış, varlığı dahi hissedilmeyen, Çerkez Ethem taraftarlığı yapan birkaç aydından başka görünür faaliyeti olmamış, belki de kasden, Mustafa Kemal Paşa tarafından büyütülmüştü. Kaldı ki komünist hareketleri Mustafa Kemal Paşa, Çerkez Ethem kuvvetlerini ezerken de ustaca kullanmıştır. Muhtemeldir ki Arif Oruç,

Ethem kuvvetlerinin ezildiği günlerde Mustafa Kemal Paşa kuvvetlerine faydalı bilgiler vermişti. Yakup Demir'in sözünü ettiği "samimî ve nüfuzlu" komünistlerle işbirliği taraftarları, Mustafa Kemal Paşa'nın adamlarından başkaları değildir.

12- Aclan Sayılgan bu eseri hazırladığında yukarıda ifade etmiş olduğu gibi Emniyet Müdürlüğü arşivleri kimseye verilmiyordu. Emniyet müdürlüğü arşivleri 2005 yılında alınan bir kararla araştırmacılara açılmış bulunuyor. [E.C.]

13- Konu hakkında daha geniş malumat için, Bknz., Dr. Fethi Tevetoğlu, Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler, 1910-1966. Ankara, 1967. Dr. Mete Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925. Ankara, 1967. A. Cerrahoğlu (Kerim Sadi), Türkiye'de Sosyalizm. 1. kitap: 1965, İstanbul; 2. kitap: 1966, İstanbul; 3. kitap: İstanbul, 1967, May Yayınları. İlhan E. Derendelioğlu, Türkiye'de Komünist Hareketleri. Cilt I, II, Toprak Dergisi Yayınları, 1961; II. Cilt, 2. bask, 1963.

İkinci Baskıya Önsöz

"Hareket Yayınları" "Solun 94 Yılı"nın ikinci baskısını yaparken, Türkiye'de Sol hareketleri 1971'in son günlerine kadar getirmek zarureti ortaya çıktı. Gerçekte, 1960-1971 arası sol hareketleri ayrı bir kitapta vermeyi tasarlamıştık. Daha uzun bir çalışma ve yeni yorumlarla son on yılı yazacaktık. Fakat olaylar o kadar hızlı cereyan ediyor, ortaya öyle değişik eylem ve davranışlar çıkıyordu ki, kitabımızın ikinci baskısı ile, hiç değilse son iki yılın sansasyonel bölünmelerinin ve eylemlerinin bir özetini vermek yerinde olacaktı. Öyle yaptık ve tabi kitabın ismini "Türkiye'de Sol Hareketler (1871 - 1971)" şeklinde değiştirdik.

Kitapta, kimi tarih olmuş ve çoktan unutulmuş olayları, kimi içinde yaşadığımız dramatik safhaları topluca izleyecek okuyucularımız, düşünce tarihimiz içinde solun daima bir aydın elit hareketi kaldığını göreceklerdir. Bu kitabın konusu olmadığı için, bunun neden böyle olduğuna değinmedik. Batılılaşma'nın tabii sonucu olan ve batılılaşmanın en aşırı kanadı olan komünizmin bu açıdan eleştirisine girişmedik. İşin bu yönü ile ilgilenenlere, Halit Refiğ'in "Ulusal Sinema Kavgası"nı; Prof. Sencer Divitçioğlu'nun "Asya Tipi Üretim ve Osmanlı Toplumu", Kemal Tahir'in bütün romanlarını, beyanlarını ve makalelerini; batılılaşmanın ayrı bir platformda eleştirisini yapan "Hareket" dergisi koleksiyonlarını okumalarını tavsiye etmekle yetineceğiz.

"Türkiye'de Sol Hareketler (1871 - 1971)" ilâvelerle okuyuculara sunulurken, gözettiğimiz hedef, gelecekteki araştırıcılara yardımcı olmaktır.

12 Kasım 1971, Çankaya
Aclan Sayılgan

Üçüncü Baskıya Önsöz

"Türkiye'de Sol Hareketler"in üçüncü baskısı, Türkiye komünizmi konusunda birçok eksiklikleri tamamladığı iddiasında değildir. Ancak, kitabın yazarı bu eksiklikleri tamamlamak için, elinden gelen gayreti esirgememiştir. Kitaba alınmayan önemli bir bölüm, Türkiye (Gizli) Komünist Partisi'nin yarım yüzyıldan beri uyguladığı bir taktiğin sağladığı başarıdır. Yazar, bile bile görmezlikten geldiği bu başarıya, hiç değilse önsözde, birkaç kelimeyle değinmek arzusundadır.

Bilindiği gibi, Türkiye (Gizli) Komünist Partisi'nin otuz yılı aşkın bir zaman süresi içinde Genel Sekreterliğini yapmış olan Dr. Şefik Hüsnü Değmer, 1923 yılından öldüğü güne kadar CHP'yi ele geçirmek, hiç değilse bu partinin köşe başı mevkilerine kendi adamlarını yerleştirmek gayretini ısrarla istemiş ve sürdürmüştür. CHP'yi ele geçirmiş veya köşe başı mevkilere adamlarını yerleştirmiş midir, bu konuda herhangi birşey söyleyecek durumda değiliz. Ancak bildiğimiz birşey varsa, komünistler çeşitli ve karmaşık taktikleri sonunda, CHP'nin altı Ok'u kapsayan ideolojisinde büyük tahripler yapmaya muvaffak olmuşlar, CHP'yi belli konularda ve bu partimizin tabiatına aykırı yönlerde saptırmaya muvaffak olmuşlardır. "Milliyetçilik" umdesi, CHP'nin altı Ok'unda, bugün sadece maziden intikal eden bir hatıradır. Öte yandan CHP kendi geçmişini inkârdan çekinmeyerek, muğlak bir "düzen değişikliği" edebiyatı ile, zaman zaman Genel Başkanları Bülent Ecevit'in dahi aleyhinde konuştuğu aşırı sola daha açık deyimiyle komünizme ortamı müsait hale getiren yanlış taktikleri, üst üste bindirmekten çekinmemiştir. Bu taktik yanlışlar giderek üniversitelerde yansımalar bulmuş, CHP bu gençliği kendi amaçları için imal edeceğini umarken, elinde, bir atımlık barut olan "Sosyal Demokrat" gençlerin de aşırı sola sür'atle kaydığını görmüş, fakat yanlışından dönme gücünü gösterememiştir. Öte yandan, cunta faaliyetleri olarak 12 Mart 1971'den sonra adalete intikal eden, fakat af yasasının sınırlarını da aşarak, Anayasa Mahkemesinin bir mesnede dayandıramadığımız müdahalesi ile düşen ya da beraatla sonuçlanan üzücü olaylara bir kısım CHP'li radikallerin de dahil oldukları gerçeği, bu partimizin 1957'den sonra inatla sürdürdüğü yanlış taktikler toplamının tabi bir sonucu olarak belirmiştir.

CHP, MSP ile koalisyonu bozduktan sonra, aşırı sola ve komünizme son tavizini, doğrudan doğruya CHP'ye ait olan tek parti ve çok parti dönemlerinin kanunlarından başka birşey olmayan TCK'nun 141., 142 ve 163'üncü maddelerini değiştireceğini söylemekle vermiş ve Bülent Ecevit, "Bizim solumuzdakiler bizden, bundan başka birşey istemesin-

ler" diyerek noktasını koymuştur.

Aşırı sol ve komünizan gruplarda bu sözler hemen yansımasını bulmuştur. Türk aşırı solunun münakaşalı liderlerinden Mihri Belli, 1975 Mart'ında yönetimi altındaki "Emekçi" dergisinde şunları yazmıştır:

"Ecevit bu konuşmasında, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, CHP iktidara gelince siyasi demokrasiyi kuracağını vaad etmiş ve bizim dışımızdaki sol bizden bundan başka ihsan istemesin demişti. Hemen söyleyelim biz bu kadarına çoktan razıyız. CHP bunu yapabilirse ne mutlu. Ondan bunun ötesinde birşey beklemek zaten hayalcilik olur"[14]

Öte yandan sol kesimin anut liderlerinden bayan Behice Boran'da aynı günlerde şöyle yazmıştır:

"Ecevit, bizim solumuzdakiler fikir özgürlüğünden başka birşey bizden beklemesinler diyor. Beklenmiyor zaten. Türkiyedeki demokrasi batıdakilerin aynı olacak, ne bir eksik ne bir fazla' diyor yine sayın CHP lideri. Bu da tamam. CHP iktidara geldiğinde -gelirse- bu dediklerini yapsın elverir"[15]

Bu görüşler Türkiye (Gizli) Komünist Partisi'nin 1932'den intikal eden, "Muhalefet Grubu" olarak tanınan bakiyelerinin organı niteliğindeki "Gerçeğin Sesi" dergisinde de enine boyuna işlenmiş ve yeni boyutlar kazanmıştır. Ne var ki bu boyutlar, CHP'nin Erken Seçim taktiği ile sınırlandığından ve erken seçim de sağlanamadığından daha belirli yansımalar gösterememiştir. Bütün bu görüşler, 3 Mayıs 1975 tarihli Milliyet gazetesinde Mümtaz Soysal'ın "Demokrasi Cephesi" başlıklı makalesinde, formüle edilmiştir. Ancak, az önce de ifade ettiğimiz gibi; erken seçim taktiğinin başarısızlıkla sonuçlanması, aşırı sola ve komünizme eylem imkânları sağlarken, CHP'yi de kendi içinde dar boğazlara itmiş, 1976 Martı'nda, Parti içinde patlak veren bölünmelere sebep olmuştur.

Bu kitabın yazarı, komünizmin CHP'ye attığı çengele sayfalarında yer vermemekle, bu partiye bağlı Türk seçmenlerinin tercihlerine karşı bir saygısızlıkta bulunmak istememiştir. İnanç odur ki, çoğulcu demokraside her görüşe ve inanca yer vardır. Yeter ki bu inançlar ve görüşler karşıt görüşlerin boğazına ilmik geçirmesin; teneffüs ettiğimiz hürriyet havasını, maceracı diktatörlerin elleriyle yok etmesin!

Mart 1976, Çankaya
Aclan Sayılgan

Dördüncü Baskıya Önsöz

"Türkiye'de Sol Hareketler" kitabımızın son baskısı, zaman zaman yayınlanmış dökümanlarla yeniden değerlendirilmiş ve yorumlanmış, bazı yanlışlar da düzeltilmişti. Kitaba, TKP'nin üç programı da konmuştur. Bunların gizli kalması ya da resmi merciler tarafından yasaklanması, belgelerin yorumu ve değerlendirmelerinden ibaret olan tarih ilmine karşı saygısızlık olur kanaatindeyiz. Siyasî nedenlerle ne kadar inkâr edilirse edilsin, ne kadar suçlanırsa suçlansın, 1919 yılından beri Türkiye Komünist Partisi ve eylemleri ülke hayatının küçük boyutlu bir parçasıdır. Biz "Tarihi öğrenmek gerek" diyen Marx'ın görüşüne aynen katılıyoruz. Türkiye'nin uzun dönemden beri sıkıntısı tarihsel belgelerin üzerine açık yürekle eğilinmemiş olması, çoğu zamanda politik çıkar meselesi ile belgelerin tahrif edilmesidir. Oysa biliyoruz ki belge tahrifi diktatörlerin ve yardakçılarının işidir.

Evet Tarih, bir polemiktir. Onun soyut bir polemik değil, belgelerin yorum anlayışlarından doğan bir polemiktir. Tarih ne kadar yazılamaz olursa olsun, bu bir araştırıcıya belgeleri tahrif etme hakkını asla veremez. Biz belgeleri verirken yan tutmamak için öznel yorumlardan genellikle kaçmadık. Genellikle diyorum, çünkü Türkiye'nin iç meselelerine kadar yansıyan, CHP'ye kadar bulaşan Sol'un, CHP tarihiyle çeliştiği için kendimizce bazı yorum ve yargılardan da kendimizi alamadık.

Dördüncü Baskıya Sonuç

Türkiye'de de, bütün dünyada olduğu gibi, her alanda değer yargıları çökmekte, yenileri ise, Türk sosyal hayatına çarpıtılmış olarak girmektedir. Batı dünyasının bu çöküşe öncülük etmesi, Türkiye'nin de batının kuyruğuna takılması bu çarpıtılmanın (deformasyonun) başlıca nedenidir. Kapitalizmden, sosyalizme; demokrasiden, cunta hevesine; karşıt grupların terörist hareketlerinden, üniversite ve daha aşağı kurumlardaki eğitime; iç ve dış ekonomik sorunlardan, strüktürden, piyasa ekonomisine; sanayi yatırımlarının doğurduğu sorunlardan, tarımsal kesitin sorunlarına; Tanrı - tanımazlıktan dinsel inanç formlarına kadar ne varsa, değerlerin tamamı, batıyla şartlanmış olup, onun kriterlerine göre biçimlenmektedir. Maoculuğun bile bize Çin'den değil, Avrupa'dan gelişi, üzerinde durulması lâzım gelen bir meseledir.

Birinci Baskıya yazdığımız Önsöz'de, Türkiye'de sosyalizmin başarı sağlayamamasının sebebini mahallî bir renginin olamayışına bağlamıştık. İkinci Baskının Önsöz ve Sonuç'unda mahallî rengin olmayışını, batılılaşma yla özdeşleştirmiştik. Gerçekte mahallî olamayışla, batı taklitçiliği birbirinden ayrı hususlar değildi. İkiyüz yıldan beri toplumumuzu yönetenlerin bu hatalı tutumları –batı taklitçiliği– elbette ki Türk sosyalizmine de yansıyacaktı. Ve yansıdı. Özellikle son yıllarda bir gelişme gösteren Maoculuk, sanki Türk sosyalizminin ellibeş yıl önce işlediği büyük hatasının bir tekrarı idi. Nasıl ki 1919'larda Türk sosyalistlerinin gözleri Moskova'ya açılmış

ve bugüne kadar bu sürmüşse, Maoculukta daha doğum günlerinde soyutlanmış bir Mao-tse Tung kültüne ve gene soyutlanmış bir Çin devrimine gözlerini açmıştı. Ama baktığı yön, gerçek Mao yada Çin değil, batıda yakılan karnavalımsı bir Mao ateşi idi.

1931'lerde TKP tüzüğünde yer alan 'azınlıkların isterlerse Türkiye'den ayrılma' hakkı, bugün Moskova'ya bağlı "Millî Demokratik Devrim"ci mahallî TKP'lilerle, Haricî Büro temsilcileri arasında yeni bir yoruma tâbi tutulmuştur. MDD'nin en tartışmalı kişisi Mihri Belli, Türkiye'de sosyalizmin kurulması sorununu 'misak-ı millî' sınırları içinde düşünebilmektedir. Ne varki, yıllar sonra Sovyetler Birliği dağılıp, küreselliğin hakim olduğu 1990'ları takipeden yıllarda, Mihri Belli "misak-ı millî"den hiç bir şekilde bahsetmeksizin keskin bir etnikçi olarak "Kürtçülük" şöveniziminin en önde gelenlerinden biri olmuştur. [E.C] Müteveffa, Zeki Baştımar ise (ki, Mihri Belli'nin amansız düşmanıydı) bu konuda Mihri Belli'den elbette farklı düşünüyordu. Zeki Baştımar 1972 Temmuz'unda, Prag'da, SSCB'nin 50. kuruluş yıldönümü münasebetiyle tertip edilen teorik toplantıda görüşlerini şöyle açıklamıştı:

"TKP, millî meselede milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi prensibini kılavuz edinmiştir. Ama bu prensip bizce de milletlerin birbirlerinden mutlaka ayrılmalarını kabul ve propaganda edilmesi zorunluğunu koşmaz."

"16 Temmuz, 1972, Bizim Radyomuz Bülteni"

Oysa, son yıllarda ikiye bölünmüş Maocuların her iki grubunda da 'halkların kaderlerini tayin hakkı' denince, başta Kürtler olmak üzere Türk olmayan bütün unsurların Türklerden ayrılmaları hakkı anlaşılmaktadır. Maocu kesitin bir bölümü ise etnik özelliğini şu cümlelerle açıklamaktadır.

"İkincisi: 'Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkı. Artık bu Buharinci formülasyondan da vazgeçelim. Ve Kürt milletinin tayin hakkı diyelim" "İbrahim Kaypakkaya, Kızıl Siyasî İktidar, s. 24, Ank. 1975" Bu görüşler, Sıkıyönetim kovuşturmaları sırasında, resmî beyanlara göre intihar etmiş, yandaşlarının iddialarına göre öldürülmüş olan, Türkiye Komünist Partisi (Marksist-Leninist) adlı Maocu örgütün kurucusu İbrahim Kaypakkaya'ya aittir. Doğu Perinçek grubuna bağlı Maocular da, daha az radikal olarak aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Böylelikle Maocu, her iki grupta, ırkçı bir görüntü dikkati çekiyor. Ve Marksizm ezilen insanların, halkların kurtuluşu olmaktan çıkıp, Kürtlerin istiklâli için bir motif olmaktan ileri gidemiyor. İspanya'da Basklı ayrılıkçıların da Maocu nitelik göstermesi oldukça ilgi çekicidir. Demek oluyor ki, Maoculuğun sosyalizme yeni katkısı, onu ırkçılıkla özdeşleştirmesidir. Memleketimizin Doğu ve daha çok Güney-Doğu bölgesinde bu hareketin bir varlık göstermesi, İstanbul'da "Haziran Harekâtı örgütü" ile teşekkül etmesine rağmen, giderek Maocuların eline geçen "Devrimci Gençlik Birliği - DGB"nin Ankara ve İstanbul'da Doğu ve Güney Doğu Anadolu ile ilgili soyut ajitasyonlara girişmesi, ırkçı Maocuların faaliyetlerinden başka bir şey olmasa gerektir.

1. Bölüm

Osmanlı İmparatorluğunda İlk İşçi Hareketleri

İlk Kıpırdanışlar

Her ne kadar, Türkiye'de İşçi Hareketlerinin başlaması ile sosyalizmin başlangıcı arasında bir ilgi yoksa da, objektif olarak düşünüldüğünde, bir işçi hareketi kabul edilen sosyalizmin başlangıcı ile, ilk İşçi hareketlerinin başladığı tarihi birlikte düşünmek zorundayız. O halde, Türkiye'de sosyalizmin başlangıç tarihini 1870'lere kadar uzatabiliriz.

Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın, Abdülaziz'i tahttan indirip Meclis-i Mebusanın kurulduğu ve I. Meşrutiyetin ilân edildiği tarih (1876), Türk İşçi hareketlerine bir başlangıç olmuştur. Zaten Dünya işçi hareketlerinin, çağdaş sosyalizm ve komünizmin başlangıç tarihi de 1845 yıllarından daha gerilere gitmez. 1845'te Karl Marx ve Engels'in "Doğrular Birliği – Sociétédes Justes"ne girmelerinden[1] sonra bu teşkilât "Komünistler Birliği"[2] ismini aldı. Böylelikle uluslararası Komünist Partisinin temeline ilk harç konmuş oldu. 1847 Eylül ayı içinde de "Komünistler Birliği" Merkez Komitesi üyesi Karl Schapper'in[3] başkanlığında yayınlanan "Komünist Dergisi"nin birinci sayısı kamuoyuna sunuldu. Derginin kapağında, "Komünist Manifestosu"nun son cümlesi yazılı idi: "Bütün Dünyanın İşçileri Birleşiniz!"

Marx ve Engels'in birlikte kaleme aldıkları "Komünist Manifetosu", "Komünistler Birliği"nin 1847 yılının son aylarında Londra'da akdettikleri kongreden sonra yayınlandı. 1848 yılında Fransa'da ihtilâl başladı ve bunun hemen arkasından Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk İşçi hareketleri baş gösterdi. Fransa'daki Haziran 1848 ayaklanması, dünya sosyalizminin eylem (action) olarak başladığı tarih olarak gösterilebilir[4]. Bu eylemin, Kanunî Sultan Süleyman devrinden beri, bilhassa Fransa ile yakın ilişkileri olan Osmanlı İmparatorluğunda etkisi olacağı tabiîdir. Nitekim, bu olaylardan kısa bir süre sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk işçi teşekkülü olan "Ameleperver Cemiyeti" (1871) teşekkül etti[5]. Bu teşekkül "Komünist Manifestosu"nun, I. En-

Manifest
der
Kommunistischen Partei.

Veröffentlicht im Februar 1848.

Proletarier aller Länder vereinigt euch.

London.

Dünya komünist partileri için 1847'de "Komünistler Birliği" Merkez Komitesi, "Komünist" dergisinde yayımlanan "Komünist Manifesto" uluslararası komünist hareketlerin başlang ç noktası olarak kabul edilmiştir

ternasyonalin ve başta Fransa olmak üzere, Batı Avrupa'daki işçi hareketlerinin tesiri ile kurulmuştu[6]. Bu cemiyetten çok önce, loncalar devrinde "Orta Sandığı" veya "Yardım Sandığı" gibi isimlerle meydana gelen teşekkülleri, işçi dernekleri saymak yersizdir. İstanbul'da yayınlanan "The Levant Herald" gazetesinin 1867 tarihli nüshasında "L'amie du Travail" adlı bir cemiyetin genel kurul çağrısı vardır. 14 Nisan 1867'de Pera'daki cemiyet lokalinde yeni idare heyeti üyelerini seçmek için davet etmektedir. Mahiyeti fazla bilinmeyen bu cemiyeti gerçek bir işçi kuruluşu sayamıyoruz[7]. Avrupa'da başlayan İşçi hareketleri ile, Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulan "Ameleperverler Cemiyeti" arasındaki süre yirmi, yirmibeş yıldır. Tarihî süreç içinde, bu yirmi beş yıl fazla önem taşımaz[8]. "Ameleperverler Cemiyeti"nin kuruluşuna karşılık, İngiltere'de işçi teşekkülü olan "Trade Union"ların kuruluşu 1717, İtalyan Sendikalarının kurulduğu tarih de 1870'tir[9]. 25 Mart 1884 yılında Fransa'da Sendikalar Kanununun çıkışına kadar, Fransa'daki işçi hareketlerinin gizli yürütüldüğü de bilinmektedir[10]. "Ameleperver Cemiyeti" 1872 Ocak ayında tersane işçilerinin grevlerinde rol aldı. Ve bu grev başarı ile sonuçlandı. Kasımpaşa tersanesinde üç aydan beri ücretlerini alamayan müslüman ve hristiyan işçilerden altıyüz kişi Padişaha dilekçe sunmak için Cuma selâmlığında beklediler. Öte yandan, Sadrazam'a da başvuruldu. Daha önce Bahriye Nezaretine de müracaat edilmiş, ücretlerinin ödenmesi talebinde bulunulmuştu. İşçiler, ödenmeyen yevmiyelerinin verilmesi için greve başvurdular. Sonunda hem birikmiş ücretlerini aldılar, hem de yevmiyelerine bir miktar zam sağladılar. Aynı tarihlerde Beykoz Deri ve Kundura Fabrikasında da ücretlerini alamayan işçilerin grevleri başarıyla sonuçlandı. Bu ilk işçi hareketleri, Osmanlı İmparatorluğu'nda Abdülaziz'in halliyle sonuçlanacak 1876 buhranının ilk belirtileridir. "Ameleperver Cemiyeti" bir süre sonra 1845 tarihli polis nizamnamesinin 12. maddesine dayanılarak kapatıldı. Bu madde şöyle diyordu; "İşini gücünü terk ile mücerret tatili mesalihi ibat garezinde olan amele ve işçi makulelerinin def' ve izalesiyle ihtilâl vukuunun önü kestirilmesi"[11].

Siyasî ve meslekî bir cemiyet olan "Osmanlı Amele Cemiyeti" 1895'te "İttihad-ı Osmanî"nin merkezini Paris'e nakledişinden sonra, 1889'de kuruldu. Tophane işçilerinin üye olduğu bu cemiyet gizli faa-

liyette bulunuyordu[12]. "Osmanlı Amele Cemiyeti"nin, komünist manifestosunun esasına uygun, ihtilâlci, marxist bir teşekkül olduğu üzerinde bazı iddialar mevcuttur. Bu teşkilât, ancak bir yıl kadar faaliyette bulunabildi. 1896'da kurucuları tevkif edildiler[13]. Cemiyet dağıldı. Üyelerinin bir kısmı sıkı bir kontrol altına alındı. Bir kısmı da sürgün edildi. Sekiz,on yıl arasında hapis cezalarına çarptırılan kurucular, hapis ve sürgün hayatlarından sonra, gizlice İstanbul'a gelerek, işçiler arasında tahrikat yapmaya ve beyannameler dağıtmaya başladılar. Aynı cemiyet kurucuları bu sefer "Osmanlı Terakki Sanayi Cemiyeti"ni teşkil ettiler[14]. Bunun yanı sıra beynelmilel işçi teşkilâtları ile temasa geçen "Mürettibin-î Osmaniye Cemiyeti" kuruldu. 31 Mart Nisan 1909) ayaklanmasından sonra "Uhuvveti Müstahdemin Muhtelite Cemiyeti", "Osmanlı Sanatkâran Cemiyeti" gibi teşekküller, feshedilmiş olanların yerlerine geçti[15].

İlk işçi hareketlerinin başlaması ile, I. Meşrutiyetin ilânı ve sonrası yıllar arasında gizli bağlar mevcuttur. Bu tarihler, Avrupa emperyalizminin geliştiği ve bir kısım malî grupların yerli Osmanlı İmparatorluğunda klasik sömürge üslubu yaratmaya başladıkları yıllardır.

Tanzimat, Osmanlı Devletini o güne kadar iktisaden de bağımsız tutmaya çalışan gruplara karşı, Avrupa sermayesinin Osmanlı İmparatorluğu içinde korkusuzca iş görmesini sağlayabilmek için yapılmış bir harekettir. Devlet idaresinde bazı reformların yapılmış olması, bir kısım yenilikler, bu arada mal ve can güvenliğinin güven altına alınması, Tanzimat hareketinin Avrupa sömürgeciliğinin bir oyunu olduğu niteliğini ortadan kaldırmaz. Mal ve can güvenliği sağlananlar ise, Osmanlı Türk vatandaşları değil, Türkten gayri unsurlar, doğrudan doğruya yabancı sermaye idi.

I. ve II. Meşrutiyet kavgaları, mücadeleler, sömürücü Avrupa sermayesinden yardım görenler arasında cereyan ediyordu. Bu kavgaların sonucu, Osmanlı İmparatorluğu'nun sömürücü Avrupa sermayesine kapıları tam olarak açıldı[16].

II. Abdülhamit Han'ın, Haydarpaşa-Bağdat Demiryolları politikası, bir bakıma umutsuz direnmenin eseridir[17]. Bir yandan yabancı sermayeye olumlu yatırım alanları bulmak, öte yandan Hindistan yolunu kısaltarak Anadoluluyu bir transit haline getirmek, zenginleştirmek, II. Abdülhamit Han'ın programıydı. Halbuki yabancı sermaye Osmanlı İmparatorluğuna bir çete gibi girdi[18]. Osmanlı İmparatorluğu'nu soyup soğana çevirerek gerisinde harabeler bırakıp kaçıp, gitti. İstemeyerek de olsa, II. Abdülhamit Han, bütün dürüstlüğüne rağmen, İmparatorluğun bir numaralı yabancı sermaye mutavassıtı olmuştu. Onun üstün vasıfları kendisini mutavassıtlıktan kurtaramadı. Bilhassa, Sultanın çevresindeki memurlar, Osmanlı İmparatorluğu'nu şahsî çıkarları

karşılığı, yabancı bankalara, tekellere peşkeş çektiler. "Osmanlı Bankası" ve onunla işbirliği halinde çalışan "Düyun-u Umumiye"[19] İmparatorluğun âdeta satışa çıkarılmasından, Sultanın çevresini saranlar şahsî çıkarlar sağlamışlardı. "Osmanlı Bankası"nın direktörü, II. Abdülhamit Han'ın malî müşaviri idi. Keza Osmanlı Bankası, Sultanın şahsî servetini de yönetmekle görevli idi. Yabancı alacaklılar konsorsiyumunu ve daha sonra Vickers tekelinin direktörlüğünü yapan Sir Vinvent Cailard, II. Abdülhamit Han'ın, uzun yıllar süresince İngiltere Başbakanı ile münasebetlerini yürüten, mutemet bir aracı olmuştur. Hariciye Nazırlarından Noradungiyan Efendi, "Osmanlı Bankası"na bağlı Genel Sigorta ile İzmir ve Selânik Elektrik Şirketi'nin idare meclisi başkanı idi. Sultanın bütün adamları hemen hemen yabancı şirketlerin mutemet adamları idi. Baş Mabeyinci ve Kâmil Bey, yabancı şirketlerin ünlü ajanlarındandı. Sultandan, İstanbul'un su işlerini ıslah için imtiyaz almış ve bunu Fransız bankalarına satmıştır. Hasan Fehmi Paşa bir Osmanlı-Fransız şirketinin başkanıdır. Saray erkânı demiryolu, tramvay, elektrik ve gaz tesisleri imtiyazlarını yabancı şirketlere peşkeş çekerek büyük kârlar sağlamışlardır. Yabancılara verilen tütün tekelini yöneten Türk rejisinin yönetim kurulu üyelerinden biri II. Abdülhamit Han'ın hususî kâtibi Nuri Bey idi. Diğer bir kâtibi Süreyya Paşa, kurşun madeni işleten yabancı bir şirketin başkan yardımcısı bulunuyordu. Hamdi Bey, Galip Paşa, Selim Paşa gibi Saray'a yakın kimseler "Osmanlı Bankası"na bağlı, Alman ve Fransız şirketlerinin ortakları idi. 1839 Tanzimat hareketini kovalayan günlerden sonra, Osmanlı İmparatorluğunun yöneticileri mutavassıtlar kumpanyasından ibaretti[20]. Maalesef, aksi yoldaki bu tarihî gelişi durdurmaya ve önlemeye II. Abdülhamit Han'ın şahsiyeti ve gücü yetemezdi, yetmedi.

1876'dan itibaren genellike II. Abdülhamit Han'a karşı çıkanlar da İngiliz-Fransız sömürgecilerinin, Alman sermaye gruplarının mutemet kişileri idi. II. Abdülhamit'in sürekli olarak Haydarpaşa-Bağdat demiryolu siyasetini kundaklamaları, emperyalizmin kendi arasındaki iç mücadelesi olarak belirmektedir. Bilindiği gibi II. Abdülhamit Han, bu hattın ihalesini Almanlara vererek, İngilterenin karşısında bir denge sağlamak istiyordu. Bu sebepten, kızkardeşinin kocası Damat Mahmut Paşa ile arası açıldı[21]. Sultan'ın başlıca gayesi, İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya arasında bir denge politikası sağlamaktı. İngilizlerden çok çekinirdi. Mahmut Paşa ve oğulları Prens Sabahattin Bey ile Lütfullah Bey'ler ingiliz taraftarı idiler. Nitekim, Damat Mahmut Paşa, Sultan'a ihaleyi İngilizlere vermesi için baskıda bulunmuş, fakat Padişah bu baskılara göğüs gererek Damat Mahmut Paşa'yı bertaraf etmişti. Damat Mahmut Paşa, Haydarpaşa-Bağdat demiryolu ihalesi günlerinde İstanbul'a gelen İngilizlerle sıkı bir temas halinde idi. Mahmut Pa-

şa'nın Avrupa'ya kaçışından sonra, Mısır'da bulunduğu ve parasız kaldığı bir sürede, banka hesaplarında bir yanlışlık oldu gerekçesi ile Londra'dan namına 1000 lira gönderilmesi oldukça mânidardır[22]. Haydarpaşa-Bağdat demiryolu ihalesi yüzünden Mahmut Paşa ile Abdülhamit Han arasındaki rekabetten Fransızlar da yararlanmasını bilerek, İmparatorluktan bazı imtiyazlar kopardılar.

II. Abdülhamit Han, batı emperyalizminin ve Rus çarlığının, Osmanlı İmparatorluğu üzerinde oynadığı kumarın farkındaydı. Buna kesin olarak cephe alması, çare bulması iradesi dışındaydı. Altı asırlık bir imparatorluk temellerinden sarsılıyordu. Sultan, ancak, bu yıkılışı geciktirmeye muvaffak oldu. Meselâ, Haydarpaşa-Bağdat demiryolunu, Almanlara ihale ettikten sonra, demiryolu inşaatını Eskişehir'de durdurarak, İngilizleri bir süre yatıştırmaya muvaffak oldu. Ama, 1908'den sonra "İttihat ve Terakki" iktidarı, Haydarpaşa demiryollarını Bağdat'a kadar uzatınca, Osmanlı İmparatorluğu kendisini I. Dünya Savaşının içinde İngilizlere karşı buldu ve imparatorluk yıkıldı. Halbuki, II. Abdülhamit Han, İngiliz aleyhtarı; "İttihat ve Terakki" İngiliz ve Fransız taraftarı idiler. Jön Türkler hareketi gizli olarak yürütülürken, dış yardım kaynakları İngilizler ve Fransızlar, bilhassa İngiliz Mason Locaları idi. Ancak, "İttihat ve Terakki" hareketi Ordu darbesi ile başarı kazanınca, sivillerin etkisi ikinci plana itildi. Ordu içinde II. Abdülhamit Han zamanında Alman-Osmanlı yakınlaşması meyvelerini vermeye başladı. "İttihat ve Terakki" başlangıçta İngiliz ve Fransız etkisi ile geliştiği halde, bilâhare ordunun ağır basması sonucu Alman politikasına kaydı.

Otuz milyon nüfusu olan Osmanlı Devletinin hammadde kaynakları zengindi. Hammadde ihraç, mamul madde ithal ediliyordu. Gelir ve gider arasında büyük bir dengesizlik vardı. Devamlı bir şekilde batının malî kaynaklarına başvuruldu.

1839'dan sonra Sadrazam Mustafa Reşit Paşa, "İstanbul Bankası"ndan avanslar aldı. Bunları ödemek mesele idi. 1850'de borçların ödenmesi için malî tedbirler alındı. 55.000.000 Franklık bir istikraz akdi zımnında[23] iki Fransız bir İngiliz bankasından meydana gelen bir heyetle müzakerelerde bulunuldu. Hâtta bir de ön sözleşme imza edildi. Ancak bu sözleşmenin Sultan Abdülmecit tarafından tasdiki gerekiyordu. Fakat Sultandan imza alınmadan Paris ve Londra borsalarında bu tahviller satışa çıktı. Hâtta "İstanbul Bankası" adına 20.000.000'luk bir tediye bile yapıldı. Abdülmecit ise kendisine uzatılan sözleşmeyi imza etmedi. O güne kadar Osmanlı İmparatorluğunun tarihinde Avrupa devletlerinden borç para almak diye birşey yoktu. Devlet borç alacağı paradan daha fazlasını tazminat olarak ödeyip sözleşmeyi feshetti[24].

Abdülaziz devrinde 1862, 1863, 1865, 1869, 1870 yıllarında beş istikraz yapıldı. Alınan paralar plânsız harcandı. Harp gemileri inşa edildi. Harp endüstrisi kollarının desteklediği malî gruplardan alınan bu paralar, gene büyük kârlarla batının silâh tacirlerinin kasasına aktı. İmparatorluk maliyesi, Sadrazam Mahmut Nedim Paşa zamanında[25] dünyaya iflâsını ilân etti. Dış borçlar 5.297.676.500 Frangı bulmuştu[26]. Abdülaziz'in ve V. Murat'ın hâl'inden sonra II. Abdülhamit Han, borsa oyunları ile bu borcun dörtte üçünü, iktidarının beşinci yılında ödemeye muvaffak olmasına[27] rağmen, İmparatorluğu yıkılmaktan kurtaramadı.

I.Dünya Paylaşım savaşı öncesi Sultan Abdülhamid, Batılı emperyalist güç dengeleriyle oynayarak, Osmanlı Devletini ayakta tutmaya çalışacak, fakat bu çabalar sonuç vermeyecektir

Bütün bu olaylar cereyan ederken, yabancı sermaye yerli esnafların ve sermayedarların iş hayatını da baltalamaktaydı. Batı ülkelerinden gelen mallar piyasayı doldurmuş, yerli endüstri iflâs etmişti. Esnaf kurumları, yabancı sermayeye karşı direnmeye başladı (1863-1864) ve kendi aralarında birleşme teşebbüslerinde bulundular. Demirciler, dökmeciler, dokumacılar, debbağlar yerli endüstriyi geliştirmek amacı ile 1864'te "Islah-ı Sanayi Komisyonu"nu kurdular[28]. Fakat Osmanlı Devleti yabancı sermayenin baskısı karşısında yerli endüstriyi ve millî sermayeyi koruyamadı.

Marksist Fikir ve Hareketlerin Başlaması

Ermeni Komiteleri

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde, sosyalist-marxist fikirleri ilk yayanlar, Ermeni, Bulgar, Musevi ve Balkan komitacıları olmuştur[29]. Bilhassa Osmanlı Devleti ile Rusya, İngiltere ve Fransa arasında aktedilen 1839 antlaşmasından yararlanarak, İmparatorluk içinde kargaşalık çıkartıp beş büyük Avrupa devletine, Osmanlı payitahtını işgal ettirdikten sonra müstakil bir Ermenistan kurmak hevesinde olan ve İngiltere, Rusya, Fransa tarafından desteklenen Ermeni komitacıları genellikle sosyalist idiler.

Hınçak Komitası (Partisi)

İlk Ermeni Komitası - Partisi olan Hınçak ,1887'de İsviçrenin Cenevre şehrinde Kafkas Ermenilerinden Avedis Nazarbeg ve bilâhare karısı olan Maro isimli öğrenci ve arkadaşları tarafından kuruldu[30]. Bu teşkilât Marxist idi. Aynı zamanda merkeziyetçi bir teşkilâttı. Diğer kurucular arasında Kan Azad, Mogavaryon, Şamavor gibi kimseler de bulunuyordu. "Hınçak" Ermeni dilinde, "Çan", "Çan sesi" demektir. "Hınçak" isimli bir de yayın organı vardı. Teşkilâtın merkezi bir süre sonra Cenevre'den Londra'ya taşındı. Parti programına göre, sosyal-demokrat, marxist olan "Hınçak" 1890 yılında Türkiye teşkilatını ta-

mamladı. 1894'te Ermeni Patriği Matyos İzmirliyan "Hınçak"ın başkanı oldu[31]. Terörist ve ihtilâlci bir teşkilât olan "Hınçak"ın sosyalist ihtilâl grubunun şube programının üçüncü babındaki 6. maddesi şöyle diyordu: "Her aza kendi kesesinden silahlanmalıdır. Bu vechile (bir altı patlar ve bir süngü) tedarik etmelidirler." 7. madde ise şöyleydi: "Memalikin akvamı vahşiyesi terki silâh etmedikçe her aza üzekinde daima silâh taşımalıdır. Taşımazsa en azından 5 kuruş cezayi nakdi verecektir" (1308-1898 tarihli vesikalar).

"Hınçak" 1890'da Erzurum isyanını; 1889'da Musa Bey vak'asını; 1890'da Kumkapı nümayişini; 1893'te Merzifon-Kayseri-Yozgat olaylarını; 1895'te Birinci Sason isyanını; 1895'te Bab-ı Âli isyanını; 1895'te Zeytun İsyanını tahrik, teşvik ve organize etti[32].

Taşnaksutyun Komitası

1890 yılında Kafkas Ermenileri tarafından muhtelif çete ve komitelerin birleştirilmesi ile meydana gelmiş bir birlikti. "Taşnaksutyun" kelimesi Ermeni dilinde "İttihad", "Birlik" anlamına gelir. Teşkilât, Tiflis'te kuruldu. Kristofer Mikaelyan, Dr. Jan Loris, Melikof, S. Zauaryan, G. Hadisyan kurucular arasında yer alıyorlardı. "Taşnaksutyun"un yayın organı "Droşak" idi. "Droşak" kelimesi, Ermeni dilinde "Bayrak" anlamına gelir. "Taşnaksutyun" gizli bir ihtilâlci idi. Bu teşkilâtın üç yıl süre ile belli bir programı olmadı. Marxist ve sosyalist hüviyetlerini 1892'de, Rus Komitası Narodnovolets'ten alarak programladır. Bu da ihtilâlci, terörist ve tethişçi bir teşkilâttı. "Taşnaksutyun"un Türkiye dahilinde çıkardığı olaylar sırası ile şöyledir: 1896'da Van isyanı; 1896'da "Osmanlı Bankası"na taarruz; 1904'te İkinci Sason isyanı; 1905'te II. Abdülhamit Han'a suikast tertibi (Yıldız sarayında patlatılan bomba). İstanbul'da çıkardıkları kargaşalıklardan da anlaşılıyor ki, Ermenilerin gayesi, II. Mahmut zamanında Osmanlı İmparatorluğunun İngiltere, Avusturya, Macaristan, Rusya ile imzalamış olduğu anlaşmayı (1839) Osmanlılar aleyhine uygulatmak idi. Bu anlaşmaya göre, Osmanlı payitahtında çıkacak bir kargaşalık bahane edilerek, Osmanlı payitahtı Avrupa devletleri tarafından işgal edilebilecekti. Çünkü bu devletler, Osmanlı İmparatorluğuna yardım ederek, Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanını bastırmada rol oynamışlardı.

Osmanlı Devletinin zayıflaması, Batıdan gelen milliyetçilik rüzgarlarıyla azınlıkları hareketlendirecek, Ermeniler, milliyetçilikle, sosyalizmi birleştirerek, kanlı suikast hareketlerine girişeceklerdir

Ermeni sosyalistleri 1908'den sonra Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında sosyalist bir hizip olarak temsil edildiler[33]. Erzurum mebusu Varteks, Sivas mebusu Dr. Nazret Dagavaryan, İstanbul mebusu Zöhrap, Kozan mebusu Muradyan (Hamparsum Boyacıyan), Van mebusu Vahan Papasyan Efendiler "Meclis-i Mebusan"da "Hınçak" ve "Taşnaksutyun" Komitaları adına bulunuyorlar-

Hemen hemen bütün ihtilal hareketlerinin içinde yer alan Yahudiler, sosyalist ihtilal fikrini Osmanlı mülküne taşımakta gecikmeyecek ve İspanyolca yayınladıkları "Sosyalist Türkiye" gazetesiyle, "Jön Türklerle" temasa geçeceklerdir

dı[34]. Öte yandan Selânik mebusu Vlâhof ve Dalçef ile Pavlov Efendiler de aşırı Bulgar milliyetçileri olup, sosyalist eğilimli kimselerdi. Bağımsız Bulgaristan peşinde, Bulgar komitalarının parlamentoda sözcülüğünü yapıyorlardı[35].

1908 Meşrutiyet devriminden önce, Osmanlı İmparatorluğu dahilinde, Bulgar sosyalistlerinin ve milliyetçilerinin liderliğinde "Makedonya-Edirne İnkılâp Komitesi" teşkil edilmişti. 1904 yılında, o zamanda bir Osmanlı şehri olan İskeçe (Ksanti) de, ayrı ayrı Yunan (Rum), Bulgar, Türk İşçi komitaları kuruldu. Bu komitalar 1906'da tek bir komita olarak birleştirildi. 1909 baharında Selânik'te "İşçi Kulübü" açıldı. Bulgar, Yunan (Rum), Yahudi, Türk işçileri bu kulübe üye olarak katıldılar. Bu kulübün dört dilde yayın yapan gazetesi vardı. Bulgarcası: "Rabotniçeski Vestnik"; Türkçesi: "Amele Gazetesi" editörü, Rasim Haşmet (Ressam Haşmet Akal'ın babası); Rumcası: "Efimeris tu Ergatu"; Yahudiler için İspanyolcası: "Jurnal del Labrador" idi. Bu teşkilâtın Başkanı Avram (Abraam) Benaroi isimli, Bulgaristan Dar Sosyalist Partisinden ayrılmış, Geniş Sosyalistler Partisi mensubu bir Yahudi idi, (Bulgaristan İşçi ve Sosyal Demokrat Partisi 1903 yılında Dar Sosyalist Partisi ve Geniş Sosyalistler Partisi olarak ikiye bölünmüştü. Dar Sosyalistler marxist, Genişlerse, demokrat idiler). Selânik'teki "İşçi Kulübü" de, demokratik ve reformist bir teşekkül idi. "İşçi Kulübü" Yahudiler için, İspanyolca "El Sosialisimo in Turkiya" isimli bir broşür yayınladılar. Ve bu sıralarda "İşçi Kulübü" mensuplarından bazıları Jön Türklerle de temas kurdular. Fakat bu temaslar, Jön Türk hareketinin lövanten karakterine tesir etmedi. 24 Temmuz 1909 yılında da "Selânik Sosyalist Federasyonu" teşkil edildi.

Osmanlı İmparatorluğu içinde, Bulgar Dar Sosyalistleri'nin de hareketleri vardı. 1 Mayıs 1909'da Bulgar Dar Sosyalistleri Selânik'te İşçi Bayramını kutladılar. 1910-1911 yıllarında Selânik ve diğer Osmanlı şehirlerinde 1 Mayıs günü bu bayramlar tekrar kutlandı. "İşçi Kulübü"nün faaliyeti Balkan Harbine kadar sürdü.

Bulgar sosyalistleri 1909'da İstanbul'da sosyalizmi yaymak amacı ile ilmî bir dernek kurmuşlardı. Gene aynı yıl içinde bir kısım Türkler "İşçiler Kulübü"nü teşkil ettiler. Türkçe "Amele" gazetesi ile Fransızca "Jurnal De L'ouvrie" gazetelerini bu kulüp çıkarıyordu. İzmir'de, sosyalist hareketinin yöneticilerinden Mehmet isimli biri de "Irgad" gazetesini çıkarıyordu. Tevkif edilmesi üzerine gazete kapandı. İstanbul'daki Rum sosyalistleri ise "Laos" ile "O ergatis" gazetelerini çıkarmaktaydılar.

1908, II. Meşrutiyeti hakkında, Bulgar İşçi Sosyal Demokrat Partisi'nin Başkanı Dimiter Blagoef'in görüşleri aynı zamanda marxist par-

tinin resmî görüşü olup, şöyleydi: "1- Avrupa ve Asya Türkiyesinde yakın zamanlara gelinceye kadar varlığını devam ettirmiş olan istibdat rejimi (despotizm) bu memlekette üretim kuvvetlerinin gelişmesini köstekleyen belli başlı engeldi; 2- Bu despotizm, işçi sınıfı ile emekçi yığınlarını dayanılmaz şartlar içinde yaşatıyordu; 3- ....; 4- Bugün biz Türkiye İmparatorluğunda anayasa rejimi kurmak gayesini güden bir askerî ihtilâl hareketi ile karşı karşıya bulunuyoruz; 5- Türkiye işçi sınıfı da bu ihtilâl hareketine çağrılmıştır. Demek oluyor ki o, siyasî hak ve hürriyetler uğrunda ve despotizmi ortadan kaldırmak için yapılan savaşa bütün varlığı ile katılmaya çağrılmış bulunuyor. 6- Türkiye proleteryası, gerçek bir devrimin gerekli olduğuna inanırsa bir işçi sınıfı olarak kendisini teşkilâtlandırabilirse, mutlakiyet rejimini tamamıyla yok etmek için savaşırsa, kapitalist gelişmenin halen yaratmakta bulunduğu yeni kölelikten kurtulmayı her an gözönünde tutarsa ancak o zaman bu ihtilâl işçi savaşının son gayesi olan gerçek devrim halini alabilir."

Öte yandan Bulgar İşçi Sosyal Demokrat Partisi, 1908 Meşrutiyeti dolayısıyla Türkiye işçilerine bir tebrik mesajı da gönderirler[36].

Şunu hemen belirtelim ki, Osmanlı İmparatorluğu içindeki sosyalist kaynaşmalar Türk unsurların hareketi olmayıp, Yahudi, Rum, Bulgarların bir hareketi idi. Türkler, yalnız İstanbul'da küçük bir azınlık olarak sosyalist fikirlere ilgi gösterdiler. Türk unsurlar arasında sosyalizmin ilgi görmesi, 1917 Rus İhtilâlinden sonradır. Millî Mücadele Anadolusunda küçük mikyasta da olsa sosyalist ve komünistlerin varlık göstermesi, Türk-Sovyet ilişkileri ve Sovyetlerin Türkiyedeki uzun vâdeli politikaları sebebiyledir.

Dimiter Vlahof

Dimiter Vlahof Efendi, Selânik grubu sosyalistlerindendi. II. Meşrutiyetten önce bir Balkan Federasyonunun kurulması için Serez grubu ile çalışmıştı. 1908 Ağustos'unda "Federal Halk Partisi" adına Sandanski Dimau ve Panitsa ile birlikte "Osmanlı Meclisi Meb'usan"ına seçildi. Bu genç Bulgar sosyalisti o sıralar Balkanlarda bulunan A. İ. Helphand (Parvüs Efendi)'ın da dikkatini çekti. Nitekim sonraki yıllarda ve günümüze intikal eden çağdaş sosyalist hareketlerde dahi Dimiter Vlahof önemli roller oynadı. A. İ. Helphand, Kautsky'e yazdığı 3 Nisan 1911 tarihli bir mektuptan da öğrenildiğine göre Vlahof Efendi'nin milletlerarası sosyalist hareketlerinde de bir yeri vardı. Rus Denizciler Sendikası ile de yakın ilişkiler kurmuştu. Vlahof Efendi 1912 seçimlerinde kazanamadı. Bunun sebebi, "İttihad ve Terakki" devrinde artık Osmanlılığın yerini Türkçülüğe bı-

Dimiter Vlahof Efendi, genç bir Bulgar sosyalisti olarak Osmanlı Meclis-i Meb'usanında milletvekilliğinden, Sovyet Devrimine ve Tito Yugoslavyasının kurulmasına kadar faal rol almış kişilerden biriydi

rakması, Türk milliyetçiliğinin belirmesi ile izah edilebilir. Dimiter Vlahof boş duran bir adam değildi. İşçiler arasında geniş tahrikatta bulunuyordu. Yunan hükûmeti tarafından Selânik'ten çıkarıldı. Balkanlarda federasyon kurulması için faaliyet gösterdi. Bir süre sonra da komünist oldu. Ve komünist olduktan sonra "Fédération Balkanique" dergisinde önemli roller oynadı. Dimiter Vlahof uzun yılar Londra ve Paris gibi şehirlerde sürgün hayatı yaşadı, uluslararası komünist teşkilâtlarında çalıştı. 1935 yılında da Moskova'ya yerleşti. 1943 yılında, Yugoslavya Makedonyasında Tito hükûmetine katıldı ve bu hükûmetin, tecrübeli bir üyesi oldu. Sonuna kadar Tito'ya sadık kalarak, Tito'nun Kominform'dan çıkarılmasından sonra da ondan ayrılmadı. Vlahof, yakın zamanlara kadar, Yugoslavya Presidiyumunda Makedonya temsilcisi iken 1954 yılında öldü[37]. Vlahof Efendinin sosyalistliğinin ikinci planda kaldığı, asıl idealinin, müstakil bir Makedonya Balkan Federasyonu olduğu anlaşılıyor. Esasen, Tito'yu desteklemesi, uluslararası komünist hareketlerden kopması, onun kuvvetli bir komünist olmaktan çok, esaslı bir Makedon milliyetçisi olduğuna delil olsa gerektir.

Diğer Teşekküller

1904 Mart'ında Cenevre'de teşkil edilen ve "Osmanlı Gazetesi"nin yayın organlığını yaptığı "Osmanlı İttihad ve İnkılâp Cemiyeti" ihtilâlci bir teşekkül olmakla birlikte, marxist bir parti değildi. İlk defa İstanbul'da Mercan İdâdîsi öğrencilerinin gizli bir kongrede aldıkları kararla, içlerinde Ethem Ruhi (Balkan), Dr. Abdullah Cevdet, Varnalı Kâmil, Tarsusîzâde Münif, Mehmet Cemil (Behzad) bulunduğu halde teşekkül etti. Bu teşkilât Ermeni komitacılarının II. Abdülhamit Han'a tertip ettiği suikast işine karıştı[38]. Bu teşkilâtın amacı, Jön Türklerin 1902 Paris anlaşmazlığından sonra esas ihtilâlci gayesinden uzaklaşan teşkilâtı yeniden organize etmekti[39]. Aynı yıl kurulan "Cemiyet-i İnkılâbiye" mahiyeti bakımından liberal bir teşekkül olduğu için konumuz dışında bırakılmıştır[40].

II. Meşrutiyet Devri Sosyalistleri

Sosyalizm Görüşleri

"Osmanlı Sosyalist Fırkası"nın yayın organlarından "Medeniyet" gazetesinin bir sayısında Vahan Vasfi imzası ile çıkmış "Sosyalizm Nedir?" başlıklı bir yazıda, sosyalizm şöyle izah ediliyor[41]. "Sosyalizme karşı ileri sürülen itirazlardan biri de sosyalizmin toplumdaki fertleri eşit bir kesime yükseltmeye çabalamasıdır. Ameli itirazcılar daima: "O mümkün olacak şey mi? Fıtratta, yaradılışta insan birbirinden farklı olarak doğar, bir çiftçi ile bir Şekspir (Shakespeare) nasıl eşit olabilir?" der-

ler. Buna cevap olarak deriz ki, bildiğimiz şey, dünyada fikrî ve ahlâkî kuvvetler arasında tam eşitlik kurmak mümkün değildir. Bazıları bedence büyük ve diğerleri küçük olduğu gibi akılca ve ruhça dahi eşitsizlik daima mevcut olacaktır. Dünyada tam ve kâmil eşitlik hülyası felsefe taşı gibi bir rüyadır. Şu var ki, kapitalizmde insanın aklı en büyük baskı altındadır ve ekonomik şartlar, aklın kanat açıp uçmasına egel olmuştur. Sosyalizm eşitlik devrinin gelmesini istiyor ve buna taraftardır. Hürriyet ve kardeşliği inkâr etmeden eşitliği inkâr etmek kabil değildir. Sosyalizmin takip ettiği şey şudur: Yalnız imkânlarda eşitlik, herkese eşit imkânlar sağlamak. Toplum, bağrındaki hür kişiye, medeniyete ve ilerlemelere gitmek için aynı vasıtaları ve fırsatları göstermelidir. Hayat bahçesinde çiçeklerin letafet, renk ve kokuca aynı derecede olmamaları bir gerçektir. Feyz alıp fışkırmaları ve parlaklık kazanmaları için, adalet adına aynı fırsatları, aynı imkânları insanlara vermeye borçlu olduğumuz ise daha büyük bir gerçektir. Bu büyük gerçeği de itiraf etmekten geri durmamalıyız. Bir çocuk dünyaya gelir gelmez iktisadî ahvalin baskısı altında ezilmeye başlıyor. Kendinden saklı duran ehliyet ve iktidarın büyüyüp serpilmesine meydan bulamıyor; sefil kalıyor. Bu bir adaletsizliktir. İşte sosyalizm bu adaletsizliği kaldırmaya çabalıyor. Ekonomik durumun önemi pek büyüktür. Yaşamanın ve ahlâkın serpilmesi için gerekli zemini verecek olan ekonomidir. Hayatın kökleri iktisadî ahvaldedir. Hayatın büyümesi ekonominin vereceği gıdaya bağlıdır. Osmanlı sosyalistlerinin istediği bu gıdanın eşit olması idi. Onlara göre eşitlik olmayınca kardeşlik olamazdı. O müsavata varmayınca uhuvvet nağmesini teganni etmek mümkün değildir"[42].

22 Kasım 1910 günlü nüshasında "İnsaniyet Gazetesi" imzasız bir yazı ile "kollektivizm"i şöyle izah etmektedir: "Kollektivizm bir hayal, bir ütopya değildir. Temellerini ekonomik zeminden almaktadır. Burjuvazinin yazarları derler ki: Kollektivizm büyük bir dâhinin beyninden çıkmış. Göz diktiği şey de sırf mülkiyet hakkını kaldırmak. Kollektivizm bir süre ayak takımının ağzında dolaştıktan sonra, suya düşmüştür. Gerçekten ziyade hayal ile meşbu olan ve hiçbir suretle uygulanmayan tasavvurlar gibi bir kuruntudur. Burjuva yazarlarının bu sözleri açıktan açığa yalandır. Kollektivistler hiçbir veçhile mülkiyeti kaldırmak istemezler. Bunun tamamıyla aksi mülkiyeti umumîleştirerek, herkesin bir ortaklık payı elde eyleyip ilelebet ona malik olmasını isterler. çok defalar pek çok yazarlar kollektivizmde eski zamanlardaki metafizik felsefesini kabul eden eden bazı düşünürlerin ve bu cümleden "Eflâtun, Thomas Moore, Campanella, Morelli'lerin; "Cumhuriyet", "Hayalîm Güneş Memleketi", "Tabiat Kanunu" gibi kitaplarında beyan eyle-

Osmanlı Meclis-i Meb'usanında sosyalist milletvekilleri içinde Kirkor Zohrap Efendi, "İttihat Terakki" fırkasına karşı amansız hasımlığıyla tanınıyordu

dikleri fikirlerin bir şulesini, bir tohumunu görmek isterler. Fennî Sosyalizmi (yani ilmî sosyalizmi) inceleyenler bilirler ki, bu tamamiyle görme aldanışının, bir yanlış teşhisi sonucudur. Fennî kollektivizm (ilmî kollektivizm) temellerini bu filozoflardan aldığı gibi; bu kollektivizm pek yakın ve pek muktedir olan Sen Simon, Şarl Furiye, Robert Oven'in yeni ütopya felsefesi ile hiçbir münasebeti yoktur. Filvaki, Sen Simon, Furiye, Oven devrimden önce eserlerini yayımlayan Fransız filozoflarının vaatlerinin çürüklüğünü ve temelsizliğini anlamışlarsa da, Karl Marx'ın muhterem refiki (arkadaşı) Engels'in gayet bilgince tarifi veçhile onlar kendi devirlerinin ve kendilerine çizdiği çemberi kıramayarak yalnız ütopik ve fakat gayet insanî toplum plânlarını kurmakla yetinmişler ve bütün kitaplarında "hak, uhuvvet, adalet, nikhesti (yardımsever)" kelimelerini davranışları için yol gösterici almışlardır. Kollektivizm ütopyaya tâbi değildir. Ütopinin doğurduğu bir şey de değildir. Kollektivizm olağanüstü doğurma ve icat kabiliyeti olan bir beynin tefekkür ürünü değildir. Kollektivizm ütopist ve reformcu bazı fikirlerin çalışmasından meydana gelmiş bir meyve değildir. Toplum ekonomik kuvvetlerin etkisi altında her gün değişiyor, olağanüstü genişliyor. İşte kollektivizm bu genişlemenin tabiî ve kaçınılmaz bir sonucudur. Bu değişiklik ve inkılâp ihtiyar ve irade dışıdır. Yani istesek de istemesek de oluyor ve olacaktır da. Kollektivistler; anarşizm nazariyesinde görülen ve fazileti kendisine prensip kabul edecek olan yani aksiyonlarında, erdemin hükümlerine uyan yüksek insanı ihtiva edecek yeni dünyalar yaratmak, hayal kentleri kurmak ve cennetâsâ toplumların planlarını çizmek gibi tabiî bir ihsana sahip değillerdir. Biz fikirlerimizin, emellerimizin, arzularımızın başka bir toplum sonucuna varamayacağını pekâlâ biliriz. Lâkin şurası teessüfe şayandır ki, her devirde var olagelmiş estetik fikirlerin sahipleri aydın tenkitleriyle, parlak idrak ve ilhamlarıyla hafızalarda cüzi bir sevgi eserini nakşettirebilmişlerdir. Oysa ki, barutun keşfi, matbaacılığın kurulması gibi bayağı bazı ekonomik olaylar bütün dünyayı altüst etmiş, edebilmiştir. Dünya tarihi bize gösteriyor ki, duygular eşyayı doğurmaz; duygularımızı geliştirmeye, bizleri uyanışa sevkeden eşyadır. Varlığı bir ebedî adalet fikri adına sanılan bazı hükümler, arzularımıza uyarak yaptığımızı sandığımız kanunlar, en küçük arzumuzla değiştirebiliriz dediğimiz âdetler, iyileştirilmesi pek kolay zannolunan ahlâk ve hasletler, bizim gibi insanları sorumlu tuttuğumuz itikatlar; bütün bunlar iktisadî çevrenin yankılarıdır. Bir kelime ile ahkâm, yasalar, âdetler, ahlâk ve itikatlar ekonomik çevreyi yansıtmaktadır. Bizler iktisadî muhitin gayr-i ihtiyarî mahpuslarıyız; yani insanların iradelerinin dışında olarak ekonomik çevrenin mahpuslarıdır. Her zaman ve mekânda, insanların duyguları değişmiş, hükûmet şekilleri ol-

gunlaşmış ve insanın fikirleri mülkiyet ve üretimin izlediği tarzlara göre genişlemiştir. Başka bir deyişle tayin edici faktör mülkiyet ve üretim tarzıdır. Biz kollektivistler hiçbir şey doğurmaz ve bulmayız; gerçeği açığa çıkarırız. Kollektivistler mülkiyete bir biçim vermeyi düşünmüyorlar. Kollektivistlerin söylediği şudur: Temellükün kamu tarzına doğru yürümesi gerekliliği. Zaten biz söylemesek de, bu ihtiyar ve irade dışında olmaktadır. Mülk, malikâne özel ve ferdî tabiatını kaybederek gayri şahsî bir mahiyet almaktadır. Eskiden yalnız sahibinin temel ihtiyaçları tedarik eylediği halde, şimdi o kapitale bağlı binlerce emekçinin gündelik hayatlarını sağlamaktadır. Bundan sonra büyük teşebbüsler için yalnız bir kişinin sermayesi yetmediğinden, birçok sermayelerin birleşmesi lüzumu duyulmuş; istihsal ve taşıma vasıtaları kapitalistlerin ortak mülkü olmuş; ve fakat bundan ancak bir avuç hissedar yararlanmıştır. İşte kollektivistlerin arzu eyledikleri şey şu birkaç kişi arasında müşterek olan vasıtaları herkes arasında teşvik eylemek yani herkesi o vasıtalara ortak kılmaktır. Bekayı sağlamaya yarayan eşyayı üreten toprağı, demirin dövüldüğü tezgâhların, camların yapıldığı fabrikaların, kumaşların dokunduğu imalâthanelerin; kısaca günlük tükettiğimiz eşyayı üreten yerlerin ve binaların, hasılatı ve yapılanları dünyanın dört bucağına taşıyan şimendifer ve nakliye vapurlarının ve madenlerin müşterek hale getirilmesini, ortaklaşa kullanılmasını isterken biz bunu kardeşlik ve eşitlik aradığımız için olacağını anlatmak istemiyoruz. Şunu anlatmak istiyoruz: Bahis konusu olan bu temellük suretini, bu mülkiyet biçimini bugünkü mübadele tarzı gerektiriyor; bu ortak mülkiyet tarzını bugünkü mübadelenin mübrem zarureti icap ettiriyor. Bugün son sistem üretim, mübadele ve taşıma vasıtaları gayet büyüktür ve bölünmesi kabil değildir. Biz istiyoruz ki, bunlar müştereken bölünsün ve bölüştürülsün; yani parçalanamayacağı için ortak mülkiyet olsun. İnsan şahsiyetinin, mutluluğun ve her türlü özgürlüğün bu suretle sağlanacağı kanısındayız."[43]

Meşrutiyet sosyalistleri arasında, diğer dikkate değer fikriyatçılar olarak Baha Tevfik, Nüzhet Sabit, Ali Namık ve Celâl Nuri isimlerini hatırlıyoruz[44].

Baha Tevfik (1884-1914)

Kuvvetli bir polemikçi olan Baha Tevfik[45] Meşrutiyet devrinin materyalist[46] düşünürlerindendir. İzmir'de yetişmiş ve bilâhare İstanbul'a gelmiştir. Tabiat bilimleri ile uğraşmış ve felsefe konularında risaleler kaleme almıştır. Baha Tevfik'in sosyalizm tarihi içindeki önemi Sosyalist Hilmi veya İştirakçi Hilmi olarak bilinen Hüseyin Hilmi'yi sosyalist bir parti kurmaya teşvik etmesi ve perde gerisinden, birçok yayın organla-

Meşrutiyet dönemi sosyalist isimler arasında Baha Tevfik, Türk fikir hayatına o zamanlar için son derece radikal sayılan materyalizmi sokmuş, milliyetçilik aleyhtarı olarak tanınıyordu

rında imzalı imzasız yazıları ile materyalizmin ve dolayısıyla sosyalizmin yayılmasına çalışmasıdır. Baha Tevfik 1884'te İzmir'de doğdu[47]. Baha Tevfik ilk tahsilini İzmir'de Namazgâh'ta yaptı, İzmir İdadisini pekiyi (alüâlâ) derece ile bitirdi[48]. Özel olarak aldığı derslerle Fransızcayı öğrendi. 1907 yılında önce Hüseyin Hilmi'nin, Bıçakçızâde Hakkı Bey'den satın aldığı haftalık "İzmir" gazetesinin, Hâmit Suphi'den sonra başyazarı oldu (Kasım 1907)[49]. 1908'de Hürriyet ilân edilince, Avrupa'dan ve Türkiyenin muhtelif sürgün yerlerinden dönenlerle fakir bir kırtasiyeci olan babası Baha Tevfik ve Hüseyin Hilmi'yi yanına alarak İstanbul'a geldi ve Babıâli'de küçük bir dükkân açtı. Baha Tevfik, İstanbul Vilâyet maiyet memurluğunda çalıştı. "Meclis-i Meb'usan" Başkanı Said Paşa ile geçinemeyerek görevinden ayrıldı[50]. Bir taraftan "Rehber-i İttihad-ı Osmanî" okulunda felsefe dersleri verirken, öte yadan "Serbesti" gazetesine "İştirak", "Eşref", "Şehbal" dergilerinde yazılar yazıyordu. Bir ara "Karagöz" gazetesinde başyazar oldu[51]. "Eşek", "Malûm", "Yuha", "Kibar", "Alafranga Eşek" gibi mizah dergilerini çıkardı. Baha Tevfik, öncelikle ciddî bir fikir devriminin yaratılmasına inanıyordu[52].Bunun için tabiat ilimleri yoluyla bir zemin hazırlamak gerekliydi. Bu amaçla "Teceddüd-ü İlmî ve Felsefî" kütüphanesini kurdu. Kısa bir süre içinde ondört kitap yayımladı. Bu kitaplar şunlardır: "Hassasiyet Bahsi ve Yeni Ahlâk", "Vahdet-i Mevcut - Bir Tabiat Âleminin Dini (Monasit Alman Filozofu Ernst Haeckel'den tercüme)", "Teceddüd-ü İlmî ve Edebî", "Madde ve Kuvvet (Üç Cilt - Brüchner'den tercüme)", "Feminizm", "Psikoloji", "Tarih-i Felsefe (Üç Cilt)", "Niçe'nin Hayatı ve Felsefesi", "İnsanın Menşei (Darwin'den tercüme)", "Darwinizm", "Hücre - Hayatın Menşei", "Felsefe-i Edebiyat ve Şair Celis", "Felsefe-i Fert", "Muhtasar Felsefe (Ders Kitabı)"[53]. Baha Tevfik, 6 Mayıs 1914'te bir apandisit krizi sonunda kaldırıldığı Tıp Fakültesi hastahanesinde öldü[54].

Baha Tevfik'in kuvvetli bir polemikçi olduğunu söylemiştik. O devirde "İttihad ve Terakki"nin teorisyeni Hüseyin Cahit (Yalçın), "Hürriyet ve İtilâf" fırkasının da teorisyeni Ali Kemal olmak üzeri iki polemikçi vardı. Baha Tevfik ise ilk defa tamamıyla ayrı ve fikrî alanda çalışıyor ve bu fikre dayanan hiciv ile uğraşıyordu. Öte yandan felsefî faaliyeti, fikir hayatımızın en önemli safhalarından biridir. Araks matbaasında basılan "Felsefe" dergisi, Türkiye'nin ilk felsefî dergisi idi (1912). Bu derginin bütün yazıları Baha Tevfik tarafından yazılmakta idi. Adı filozofa çıkmış olan Rıza Tevfik'i filozof olarak kabul etmeyen bir yazısında, yalnız materyalizmle ilmî felsefe yönünden gidenleri filozof kabul ediyordu.

Baha Tevfik, Türk fikir hayatına radikal görüşleri ilk sokan kimse-

dir. Karar verme ve seçme problemine örnek oldu. O zamanlar materyalizm gibi, korkunç bir sözü, kendisine bayrak yaptı. Milliyetçilik aleyhtarı idi. Balkan bozgununun sebebini milliyetçilikte buluyordu. Türk tarihi ve mazisi onun için Yeniçeri kavgalarından ibaretti. "Dün", diyordu; "Turan'ın kaba kelimeleri ile maksatlarını anlatabilen kafalar bugün aynı vasıta ile medenî ihtiyaçları ifade edemezler. İleri kafa, ileri bir dil ister. Millîleşme, her şeyden evvel millî özellik kazanmakla olur. Bunun için her türlü istibdattan kurtulmak lâzımdır. Mazi gibi milliyet de istibdattır." Dergisinin ikinci sayısında ahlâk problemini tartışır." Ahlâk iyiyi, kötüyü bilmek değildir. Zira insanlarınn içinde bulundukları şartların üstünde, değişmez, metafizik iyi ve kötü yoktur. Şu halde ahlâk metafizik gibi görünen iyi ve kötüyü ayırmadan ziyade iyi olduğu kabul edilen hareketlerin icrası, kötülüğü görülen hareketlerin de yapılması azmini kuvvetlendirmekle uğraşır. Yani ahlâkın temeli teori değil aksiyondur"[55]

Ali Namık (1885-1953)

Ali Namık, Osmanlı Sadrazamlarından Küçük Said Paşa'nın oğlu, Ankaralı Seyyidzâde Ali Namık Bey'in torunudur. Kâmil Paşa'nın Sadrazam oluşundan sonra, çalıştığı Devlet Şûrası'ndan açığa alındı[56]. 1908 Meşrutiyetinden sonra fikir alanına atılarak düşündüklerini ve inandıklarını yaymaya çalıştı. Batı dünyasındaki sosyalist akımlara ilgi duydu, Fransız sosyalizminin ve özellikle Jean Jaurès'nin etkisi altında kaldı. Fakat marxist sınıf savaşına da inanmıyor, Osmanlı İmparatorluğu'nun özel durumuna uygun bulmuyordu. 1918'de Fransızca olarak kaleme aldığı kitabında bu görüşlerini belgeledi[57]. Ali Namık'a göre sınıf savaşı mutlaka gerekli değildir. Sınıf savaşından fayda yerine zarar doğar. Ali Namık, başarısızlıkla sonuçlanacağını düşünerek günün grevlerine de karşıdır. Grevlerle sağlanacak bir refahı sağlam kabul etmiyor, vakit kaybetmeden reform hareketlerine girişilmesini istiyor ve bunda ayak diriyordu[58]. Ali Namık'a göre emekçi sınıfının kurtuluşu barışçı yollarla sağlanacaktır[59]. Mülkiyet sahibi sınıfların elinden ferdî mülkiyet tedrici bir şekilde sosyal mülkiyet şekline girecektir. Bu yol belki işçi devrimini geciktirecek, ama bu şekilde toplum barışçı bir çözüm yolu bulacaktır. Ali Namık, kitabında, bir memleket nerede yaşarsa yaşasın, arzın hangi parçasını işgal etmiş olursa olsun, yaşadığı çağın meselelerine sırtını çeviremez, yeni akımların dışında kalamaz görüşünü savunuyordu. Yazarın iddiasına göre Türkiye, sosyal meselelerin genel akışı içinde doğrudan doğruya hiçbir rol oynamayacaktır[60]. Fakat buhar ve elektriğin mesafeleri hiçe indirdiği bir dünyada –diğer Avrupa devletleri iş araçlarını işçilerin el-

Bir Paşazade olan Ali Namık, pek çok aydın gibi Jean Jaures tesirinde kalmış, Türkiyenin meselelerini Fransızca düşünen Meşrutiyet aydınlarının tipik örneklerinden biriydi

lerine geçirdiği takdirde– ister istemez köhne sosyal şekiller yerine, yeni bir düzen koymak zorunda kalacaktır[61]. Ali Namık'ın aydın bir kimse olarak burada bir kehaneti vardır. Fakat kavrayamadığı durum da, Osmanlı İmparatorluğunun, Batı'nın emperyalist ve sömürgeci ülkeleri tarafından bir yarı sömürge haline sokulduğudur. Sosyalizme geçişten önce az gelişmiş ülkelerin aşması gerekli bir merhale vardır. Bu merhale millî kurtuluş savaşları devridir. Her çeşit emperyalizmin tasfiyesi devridir. Millî kapitalin terakkümü devridir. Türkiye klâsik emperyalizme karşı ilk savaşını vermiş ve bu savaştan yeni Türk Devleti doğmuştur. 1918'de basılmış bir kitabın, 1919'larda başlayan Millî Kurtuluş savaşı kıpırdanmalarını hissedemeyişi, yazarınnın nasıl bir fildişi kulede yaşadığını belgeleyici mahiyettedir[62].

Ali Namık'ın sosyalizm anlayışı, bazı ayrıntılar ile çağdaş sosyalistlerin açıklamalarına uymakta, sınıflı toplum anlayışında onlarla birleşmektedir. Ona göre sosyalizmin muarızları, Türkiyenin gelişmiş bir sanayiye sahip olmadığını, binaenaleyh işçi sınıfının bulunmadığını söylemektedirler; oysa Türkiye'de bir çalışanlar sınıfı vardır. Köylüler, gündelikçiler, müstahdemler ve küçük memurlar Osmanlı proleteryasını meydana getirmektedir. Bunlar sayıca üstündürler. Hiç şüphe yok ki, yakın bir gelecekte her yurttaşa oy hakkı verilmesini sağlayacaklar ve bundan gereği gibi yararlanacaklardır. O zaman onlar, kanunun himayesi altında, iradelerini belirtecekler ve böylece biraz refaha, daha gellişmiş bir sosyal adalete kavuşacaklardır[63].

Ali Namık, ünlü eserinin bir bölümünde sosyalizm ve prograsiv vergi meselelerini de ele almakta, ekonomik ve sosyal meselelerden habersiz yaşayan mebusları ve gazetecileri eleştirmektedir. Bunlar saldırılarında sosyalizm ile prograsiv vergiyi ayıramıyorlar, her ikisine birlikte çatıyorlar, diyor. Ali Namık'a göre prograsiv vergi ile sosyalizm arasında yakın ilişki kurulması, verginin sosyalizm yerine kullanılabileceğine inanılması yanlıştır, büyük bir aldanmadır. Müterakki vergi, burjuvazinin de kabul ettiği en adilâne ve en popüler vergidir. Emekçi sınınfların durumunu düzeltecek reformların en önemlisi budur. Ali Namık bu konuda İsviçre, Almanya, Hollanda, Belçika, Danimarka, İsveç, Norveç, Avusturya, İngiltere, Yunanistan ve Bulgaristan gibi ülkelerden örnekler vermekte, en büyük batı düşünürleri ile birlikte büyük ekonomistlerin sözlerini anmaktadır[64].

Ali Namık, fikirlerini uygulamak için siyasî aksiyona girmedi. Varlıklı bir kişinin imkânları içinde, kitapları arasında, etkilendiği fikirlerin edebiyatını yaptı. Eserinin dahi Fransızca oluşu, toplumdan ne derece uzak yaşadığının bir belgesidir. Ali Namık, Türkiye meselelerini Fransızca düşünmüş, Meşrutiyet devrinin bir başka örneğidir.

Nüzhet Sabit (1883-1919)

Meşrutiyetin dikkate değer sosyalist aydınlarından Nüzhet Sabit, sosyalist olduğu kadar, İttihatçılığıyla da tanınan bir aydın simasıdır

Nüzhet Sabit, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yıllarının dikkate değer simalarından biridir[65]. Milliyetçi, vatansever, ateşli idealist Nüzhet Sabit'in sosyalistliği hiçbir zaman anti-milliyetçi olmamıştır. Onun insanî vatancılığı, tabiî bir sonuç olarak sosyalizme ulaşmıştır. Nüzhet Sabit, San'a'da doğmuştur. Şam, Adana, Urfa'da orta öğrenimini yapmış, bilâhare Mülkiyeyi bitirmiştir. Baba ve anne cihetinden Konyalı, Karamanoğullarından idi. Rodos'ta ilk memuriyeti sırasında Meşrutiyet ilân edildi (10 Temmuz 1908). 1909'da İstanbul'a geldi ve "Vazife" dergisini çıkardı. Meşrutiyetin ilk heyecanı ile "İttihad ve Terakki" kulübüne girdiği halde, hayal kırıklığına uğradı ve hem kulüpten hem de Masonluktan ayrılarak "Teavünü İçtimaî - Solidarizm" cemiyetini kurdu (1909). "İttihad ve Terakki" erkânını bu cemiyet kuşkulandırıyordu. Daha 1908'de Paris'e gittiği yıllarda Talât Paşa'ya, Dr. Nazım'a uyarı mektupları yazmış ve bu şahıslar üzerinde menfî tesir uyandırmıştır. "Vazife"nin ilk nüshası 1909 (1327) yılında basıldı. Daha sonra "Binbir Kuş" kütüphanesini kurdu. Burada kaleme aldığı ve yayınladığı "Karganın Genç Nazırlara Hitabı", "Deve Kuşu'nun Mebuslara Hitabı Risaleleri Cemiyeti"ni kurdu. Kâmil Paşa kabinesinden sonra İttihadçıların tekrar iktidara gelmesi üzerine "Müdafaî Milliye" Cemiyetine girdi. "Neşri Vesaik Cemiyeti" adıyla yayımlanan gazete polisçe toplatıldı. Balkan Harbinden sonra "Neşri Vesaik" giderek tanınmış yazar ve fikir adamları ile, bu arada Victor Berard ile temas kurdu. Birinci Dünya savaşından bir yıl önce geleceğin karanlığını haber veren "Siyaset Yolları" risalesini neşretti (13 Ocak 1913). Birinci Dünya Harbine Osmanlı İmparatorluğunun katılmasını istemiyordu. Harbe katılma taraftarlarına karşı yaptığı mücadele üzerine Darülşafakadaki görevinden azledildi. Mütarekeden birkaç yıl önce "Vazife"yi ikinci defa yayımladı. "Vesika Ekmeği" yazısı yüzünden "Vazife" kapatıldı. Münferit barış istiyordu[66]. Bu maksatla "Bugünün Vazifesi" risalesini bastı. İttihadçıların Nüzhet Sabit'i tevkif edecekleri sırada, Osmanlı İmparatorluğu savaştan yenik olarak çıktı ve mütareke imzalandı. İzzet Paşa kabinesi zamanında "Vazife-i İsyan" isimli bir risale çıkararak Alman militarizmine kurban olan zihniyete karşı bir miting tertiplemek istedi. Fakat hükûmet bu mitinge müsaade etmedi. "Fağfur" dergisinde Ziya Gökalp ve Rıza Tevfik hakkında ölçülü tenkitler yayımladı.

Ferid Paşa kabinesi zamanında İaşe müdürü oldu. Fakat kısa bir süre sonra bu görevden azledildi. "Hatıralar"ında Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yıllarının ıstırabını dile getirir. Öldüğü zaman, otuzaltı yaşındaydı; veremdi, ağzından kan boşalarak ölmüştü. Serbest ikti-

sad sistemine karşı bir devletçi idi. Üretim araçlarının devlet elinde olmasını istiyordu. Fakir halkı korumak, açları susturmak gerektiğine inanıyordu. Bilhassa son risalelerinde sosyalist radikal fikirler yer almaktadır.

Aile boyu aydınların ilklerinden olan Celal Nuri, Meşrutiyetten, Cumhuriyete uzanan siyasi hayat içinde kendinden bahsettireceklerden biridir

Celâl Nuri (İleri) (1877-1939)

II. Meşrutiyetin sosyalizm konusunda kalem oynatmış aydınlarından biri de Celâl Nuri idi. Celâl Nuri, ayan azasından Giritli Nuri Bey'in oğludur. Profesör Suphi Nuri İleri'nin ağabeyi, Türkiye İşçi Partisi yöneticilerinden Rasih Nuri İleri'nin de amcasıdır[67]. Celâl Nuri "Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye" eserinin birinci basımına eklediği "Saltanat-ı istikbal ve İstikbal-i Saltanat" bölümünün 183-191. sayfalarında sosyalizm meselesini kendi deyimine göre tarafsız bir şekilde incelemiş, "İttihad-ı İslâm" eserinde de İslâmiyetle, sosyalizmin ilişkileri üzerinde durmuştur.

Dışardan Gelen bir Sosyalist: Alexandre Israel Helphand (Parvüs Efendi)

1905 Rus devriminde rolü olduğu için Sibirya'ya sürülen Alexandre Israel Helphand, bir süre sonra sürgünden kaçarak Türkiye'ye (Osmanlı İmparatorluğu'na) sığındı[68]. 1912 yılında İstanbul'a gelmişti. Parvüs takma adı ile bir süre "Türk Yurdu" dergisinde yazılar yazdı. Aynı günlerde "Tanin" gazetesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik durumunu inceleyen araştırmalar kaleme aldı. "Türk Yurdu" dergisine Yusuf Akçora tarafından alınmıştı. Balkan yıkıntısının en buhranlı günlerinde Türkçülerin aralarına aldığı Parvüs Efendi'nin ideolojik yönü hakkında bilgileri vardı, onun sosyalist olduğunu biliyorlardı. Parvüş'ün önemi, batının tam bir hegemonyası altına giren Osmanlı İmparatorluğu Türkçülerini, Millî Kurtuluş Savaşına âdeta teşvik etmesi olmuştur. A. İ. Helphand'ın, Troçki ile arası açıldıktan sonra Berlin'e döndüğünü, Almanyanın büyük malî grupları ile ilgi kurduğunu, birkaç sosyalist yayın organı çıkardıktan sonra Spartakist ayaklanmalarında ortadan kaybolduğunu, muhtemelen öldürüldüğünü biliyoruz[69].

Parvüs'ün fikirleri, o güne kadar sosyalizm konusunda yazan Osmanlıların görüşünden çok farklıdır. Osmanlı sosyalistleri Batının, Osmanlı İmparatorluğu'nu ne şekilde ekonomik boyunduruğu altına aldığından haberleri bile yoktu. Mücerred bir sosyal adalet anlayışı ve Avrupadan aktarılan harcıâlem sosyalist edebiyatın dışında bir bilgileri de yoktu. Halbuki, Parvüs'ün gerek "Türk Yurdu"nda, gerekse "Tanin" ve "Jeune Turc" gazetelerinde çıkmış araştırmaları, Türkiye'nin o

tarihlerdeki iktisadî durumunu incelemek isteyenler için öncü araştırmalardır[70].

Parvüs'e göre, Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'nın mali boyunduruğu altındadır[71]. Türkiye'nin gelişmesi millî sermayenin kurulması ile mümkün olacaktır. Eski Türkiye günden güne kaybolmaktadır. Kırım savaşı eski temellere şiddetli bir darbe vurmuştu. O zamandan beri Avrupa medeniyeti Türk ülkelerine sokularak bütün politik ve dinî engellere rağmen memlekette sosyal bir inkılâp vücuda getirmektedir. Parvüs, eskinin bile savunulmasının yeni metod ve araçlarla olacağına inanmaktadır. Ona göre, dünya büyük bir savaşın içindedir. Batı ve Doğu medeniyetleri çarpışmaktadır. Doğu medeniyeti ihtiyardır. Ama bu savaş birinden birinin yenilgisi ile değil, bir sentezle son bulacaktır. Doğulu, kendisinin Avrupalı tarafından tahkir edildiğini sanması karşısında, Avrupalı da aksine doğuluya takdir ve hayranlıkla bakmaktadır. Onu üstün görmektedir. Fakat Parvüs inanmaktadır ki, doğulu, Avrupalıdan aldığı metod ile yükselecek ve onun maddî seviyesine ulaşacaktır: "Doğudan yükselecek medeniyet Avrupanın şimdiki medeniyetine elbette uygun düşecektir"[72]. Parvüs, bu görüşlerin ileride tahakkuk edeceğine inandığı için övündüğünü söylüyor. Doğunun içinde bulunduğu bugünkü durum ise (1912), istikbâl konusundaki bütün iyi niyetlere rağmen doğulunun aleyhinedir. Çünkü, "Avrupa, Asya'yı esaret altında tutmaktadır". Esir tutan Avrupa, kapitalist Avrupadır. Kapitalistlerle, esir Asya halkları arasında bir kavga vardır[73]. Halkın çoğunluğu ile sermaye sahipleri iki ayrı sınıf teşkil etmektedirler. Büyük endüstri memleketlerinin iç çekişmeleri, Avrupa ile Asya arasında görülen çarpışmalar, yirminci yüzyıl tarihinin temel belirtileridir. Parvüs "Türk Yurdu" okurlarına, Osmanlıların sermayeci Avrupa tarafından nasıl sömürüldüğünü anlatmak istiyordu. Sömürülmenin iki sebebi vardı. Biri, doğrudan doğruya Avrupalıların sermaye ve bilgi cihetinden üstünlükleri sonunda kendiliğinden meydana gelen iktisadî esirlik; diğeri de Avrupalı kapitalistlerin Osmanlı Devletini iktisadî esirlik altına sokmak hususundaki kasd ve emelleridir. Osmanlıların devlet borçlarının çoğalması üzerine büyük faiz ödemek zorunda kalması, Osmanlı Devletinden büyük paraların sermayedarların hesabına akışına sebep olmaktadır. Alınan borçlara faiz ödemek tabiî olmakla birlikte, ödenen faiz, borçlanma ağır şartlarla yapıldığı için çok kabarmaktadır[74]. Bazı borçlarını %13 faizle ödenmesi Osmanlı Devletini iflâsa sürüklemiştir. 1876 yılında borçlarını ödemekten aciz durumda iken, Osmanlı Devletinin 14 milyon lira (Osmanlı lirası) ödemesi gerekiyordu. Halbuki devletin bütün geliri 20 milyon Osmanlı lirası idi. Bu durum karşısında Osmanlı Devletinin 1881 yılı Muharrem ayında çıkan fermana (Muharrem Kararnamesi) yani iflâsına kadar olan borçları: 237.138.819 ve yıllık faiz-

leri 14.992.377 Osmanlı lirası idi. Tasfiye işleminden sonraya kalan ise 141.505.309 Osmanlı lirası ve bunun yıllık faizleri de 2.991.344 Osmanlı lirası idi. Bu suretle borçlardan 95 milyon lira, sermayeden yılda faiz olarak yapılan ödemelerden de 12 milyon liralık bir indirim yapılmıştır ki, aradaki müthiş farka bakılacak olursa Avrupa maliyecilerinin muhtekirlikte ne derece ileri gittikleri derhal anlaşılır. Bu borçların büyük bir kısmı 1859 yılı sonu ile 1860 yılının başında yapılmıştır. 1876 yılı Osmanlı Devleti borçlarının ödenmesinden aciz kaldığı zaman alacaklılarına borçlarının büyük kısmını, yani borç senetlerinde yazılı, fakat gerçekte kendi ellerine tamamen geçmiş sermayeleri faizleri ile birlikte ödemiş bulunuyordu. Bununla birlikte alacaklılar Osmanlı Devletinden daha 141.500.000 Osmanlı lirası istemekteydiler. Ve Türkiye'nin bu miktar için de faiz vermesi gerekiyordu. Aynı zamanda Osmanlı Devletinin alacaklıları 1881 Muharrem Fermanı ile devlet gelirlerinin bir kısmını kendi hüküm ve iradeleri altına aldılar. O zaman "Osmanlı Borçları İdaresi" adıyle devlet içinde devlet sayılabilecek milletlerarası bir kurum kuruldu (konsorsiyum). O zamandan beri bu idare Avrupanın elinde Osmanlı Devletini yalnız malî esaret altında bulundurmak için değil, hatta siyasî esaret altında tutmak için sağlam bir alettir. Parvüs'e göre, Osmanlı Devletinin Kırım savaşından sonra Demiryollarına ihtiyacı olduğu daha iyi anlaşıldı. Ama borçlar sebebi ile yapılacak Demiryolları için elde bir garanti yoktu. 1903 yılına kadar, Osmanlı maliyesi ve devleti gittikçe zayıf düştüğü halde "Osmanlı Borçları" idaresi zenginleşmekte idi. 1903 yılında Anadolu-Bağdat Demiryolu yapımında ilgili bulunan Almanyanın teşebbüsü ile borçlar birleştirilmiş ve borçlar bir miktar azalmış ise de Osmanlı Devletinin yıllık ödemeleri hiç değişmemiştir. Borçların miktarı indirilirken faizlerin artması buna sebepti. Bu düzeltmelerden devletin faydası "Osmanlı Borçları"nın gelirlerinin %75'inin kendisine bırakılması idi. "Muharrem Fermanı"[75] gereğince Osmanlı Devleti yeni bir borçlanmaya girişeceği zaman Avrupa maliyecileri kendisinden şu şartları isteyeceklerdir: 1- Borçlanma karşılığı devlet gelirleri karşılık olarak gösterilecek, 2- Garanti olarak gösterilen gelir kaynakları "Osmanlı Borçları" idaresine yatırılacaktır. Bu suretle "Osmanlı Borçları" idaresinin çalışma alanı gittikçe genişlemiştir. 1881-1993 yıllarında "Osmanlı Borçları" idaresinin gayri safi geliri 2.239.736.000 Osmanlı lirası olduğu halde, 1909-1910 yıllarının gayri safi geliri şöyledir: Muharrem Fermanı gereğince gayri safi gelir 4.543.838.000 Osmanlı lirası; yeni gelirler ise 2.785.419.000 Osmanlı lirasıdır. "Osmanlı Borçları" İdaresi kurulduktan bu yana (1912) devletin borçları artmış ve devlet gelirinin dörtte biri idarenin eline geçmiştir. "Osmanlı Borçları" İdaresinde 4000 memur çalışmakta ve yıllık masrafları 700.000 lirayı aşmaktadır (1912). Bu idarede çalışanlar bu kuru-

Tarihçilerin "geçtiği yerde kan ve gözyaşından başka bir şey bırakmamıştır" dedikleri İsrael Parvüs, en uç milliyetçilik hareketlerinden, en keskin sol hareketler içinde yer almış, Osmanlı maliyesiyle ilgili çalışmalarıyla da tanınmış ilginç bir kimsedir

mun menfaatlarını gözetmek zorundadırlar. Bu suretle Avrupa sermayesi, elini Türkiyenin içine kadar uzatarak kalbini pençesi içine almıştı. Osmanlı Devleti ilerlemek teşebbüslerinin hepsinde bu pençenin baskısını duyar (......) Osmanlı Devleti bütçe açığını kapatmak için devamlı olarak borçlanmaktadır. Bu suretle eski borçları ödemek için yeni yeni borçlar yapmak zorunluğu ortaya çıkıyor. Ellerinde Osmanlı borçlanmalarına ait tahvil bulunanlar, yani asıl borç sahiplerinin bu borçların ödenmesinde çıkarları yoktur. Asıl menfaatlılar bu tahvilleri alıp satan belirli bir kâr elde eden bankalar ile yeni borçlanmalar yapıldıkça, Osmanlı Devleti üzerindeki malî ve siyasî nüfuzları artıran büyük yabancı bankalardır. Parvüs, borçlandıkça artan faizlere de dikkati çekmekte ve bunun sonucu gittikçe devletin Avrupalı maliyecilerin avucu içine düştüklerini yazmaktadır. Osmanlı Devletinin nasıl sömürüldüğü ve Avrupa maliyecilerinin oyuncağı olduğu konusunda Parvüs'ün ciddî bilgileri ve araştırmaları vardır. Parvüs'ü ilk defa Akçuralı Yusuf Bey farkederek, görüşlerini "Türk Yurdu"nda belgelenmesini sağlamıştır[76]. Parvüs'ün ikinci yazısı da Avrupa maliyecilerinin dalaverelerini ve kârlı kazançları ile sömürmeyi açıklamaktadır[77].

Parvüs'ün, Türk siyasetçilerinin ve düşünürlerinin farkına bile varmadıkları olayları açıklaması, Meşrutiyet sosyalizmine ciddiyet kazandırmaya yetmemiş, bu yazıların yayımlandığı günlerde Balkan bozgunu, iç politika çekişmeleri gibi olaylar sebebiyle didişen siyasetçilerin hiçbiri Hüseyin Hilmi'nin Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın farkına dahi varmamışlardır. Keza Osmanlı Sosyalist Fırkası da Parvüs Efendi'nin varlığından dahi haberdar olmamıştır.

İkinci Meşrutiyette İşçi Hareketleri ve Grevler

Meşrutiyet devri sosyalist aydınlarının ve Osmanlı Sosyalist Partisi ile diğer teşekküllerin, sendika ve kulüplerin, işçi sınıfı üzerinde ne derece etkisi olduğu konusunda kesin bilgilere sahip değiliz. Ancak o devirde de sosyalizmin aydın tabakadan aşağı inmediği meydana çıkan grev olaylarının da, sendikal hareketlerin sonucu olduğuna inanmaktayız. Yani, işçi sınıfının II. Meşrutiyette siyaset sahnesinde müstakil bir rol oynadığı iddia edilemez. "Osmanlı Sosyalist Fırkası" ise, geçimsiz tabiatlı bir liderin, Hüseyin Hilmi'nin tekelinde idi[78]. Ancak grev olaylarının 1908 Devrimi ile hemen patlak vermesi, bir anda Adana pamuk işçilerini, Zonguldak maden işçilerini, Anadolu ve Rumeli Demiryolları işçi ve memurlarını, İstanbul deniz ve tütün işçilerini kapsaması, sosyalist fikrin değil, daha başka siyasî sebeplerin sonucu idi. Bilindiği gibi bu yıllarda Osmanlı İmparatorluğu yıkılmasının son

haddine gelmiş ve batının tipik bir yarı sömürgesi, açık pazarı olmuştu. Osmanlı İmparatorluğu durmadan gelişen Çarlık Rusyası emperyalizmi ile, güneyden ve batıdan gelen İngiliz-Fransız emperyalizmi arasında sıkışmış kalmıştı. Rusya, Ortadoğu'ya (Akdeniz'e ve Hindistan'a) inmek, Asya içlerine doğru yayılmak istiyordu. Rusyanın baskısı 18. yüzyıldan beri Osmanlı İmparatorluğunu Balkanlara doğru sürmüş ve son olarak da, Yunanistan'ı Yugoslavya'yı, Arnavutluk'u ve Bulgaristan'ı Osmanlı İmparatorluğuna karşı isyanlara sevketmişti. Güneyde ise Cezayir ve Tunusun işgali, Mısırın başkaldırması ile Osmanlılar Akdeniz'den İngiliz ve Fransızların lehine sürülmüştü. Fransa'nın Cezayir ve Tunus'u alışı, Mısır'da çıkarttığı isyanlar, Suriye'de dinî grupların karşılıklı olarak tahrik edilmeleri, Batı emperyalizminin iktisadî isteklerini Osmanlı Devletine kolaylıkla empoze etmesine yaramış ve devletin borçlanma siyaseti, yabancı sermaye politikası, batının mâmul mallarına Türkiye'yi tamamen açmıştı. Esasen 1839 Tanzimat Fermanından sonra hukuk alanındaki tedbirlerin, batının yabancı sermayesine güven vermek için alındığını biliyoruz. Şer'i Mahkemelerin kaldırılması, kanunların yabancıların hukukunu korur şekilde hazırlanışı, devlet teşkilâtında yeni bir sistem vücuda getirilmesi lüzumu, hep para verenlere karşı kendisini şayan-ı itimat göstermek gayretinden ileri geliyordu[79]. Tabiî yabancılar bu ıslâhatta önayaktılar. Âdeta devleti onlar idare ediyorlardı. Kanunî birçok haklar elde ettikten sonra Türkiyede birtakım güvenilir tesisler vücuda getirmişlerdi. Bu arada yabancı bankalar da teminat altına alındı. Bu bankalar öyle muntazam çalışıyorlardı ki, memlekete giren sermayeye rağmen faiz miktarı asla %20'den aşağı düşürülmüyordu. Yani özel deyimi ile yabancı sermaye bir "çete gibi"[80] geldi, kazandı ve süratle kazançları ile birlikte çıkıp gitti. Bunun sebebi şudur: Yabancı sermaye şayet Türkiye'de kalsa idi, faiz miktarı düşecekti. Banka sermayesi bu durumdan yararlanabilmiş ve faizi daima yüksek tutmayı başarmıştır. Diğer taraftan, banka vasıtası ile kredi teşkilâtı vücuda getirerek mamûl madde satacak olanlara azamî yardım edilmiş, 19. yüzyıl ortalarına doğru mamûl eşya satan dükkânlar o kadar çoğalmıştır ki, (İstanbul, İzmir gibi şehirlerde), onaltı kişiye meselâ bir manifaturacı dükkânı isabet edecek şekilde bir artış meydana gelmiştir. Bundan da anlaşılıyor ki, meselâ mamul manifatura eşyası satanlara büyük kârlar ve yüzdeler bırakılıyor ve bunlar himaye görüyordu. Gene bu bankalar, Türkiye'den hammadde alma işini kendi memleketleri hesabına teşkilâtlandırmışlardı.

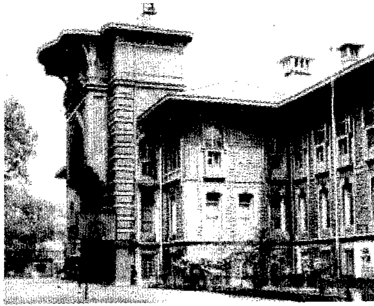
Bu durum karşısında yerli (millî) sermaye büyük darbe yemiş, Türkiye yabancı sermaye sayesinde hammadde ihraç ve mamul madde ithal eden yarı sömürge ekonomisi ve sistemi içine girmişti. Yerli sanayiciler ve küçük esnaf, direnmek istediler, yabancı sermayenin kar-

şısına çıkmak istediler. 1864 yılında "İslâh-ı Sanayi Komisyonu" (sanayinin iyileştirilmesi) kuruldu. Bu komisyonun sömürgecilik karşısındaki tutumu devrimci, ama ilmî gelişme karşısındaki durumu ise gerici idi. Batının fabrika mallarına karşı el sanatlarını savunuyordu. Esasen bu çelişme yarı sömürgeleşmiş toplumların hepsinde görülür. Meselâ bir Gandi'nin İngiliz emperyalizmine karşı açtığı savaşta başarı sağlamasına rağmen, Hindistan'ı geri kalmış ülke olmaktan kurtaramayışının sebebi de budur; fabrika malları karşısında el sanatlarını korumak. Burada bir durum karşımıza çıkıyor. Tam sömürge olmuş ülkelerde mücadele edenler, emperyalizme karşı savaşlar ileri görüşlere sahip topluluklar değil, toplumun en reaksiyoner unsurlarıdır. Yabancı düşmanlığı, ırkçılık, yabancı mallarına boykot, bu tarz mücadelenin tipik motifleridir. "İslah-ı Sanayi Komisyonu" gümrük resimlerini artırmak, esnaf kümelerini birleştirip şirketler teşkil etmek, sanat okulları açarak sergiler düzenlemek, halka yerli mallarını tanıtmak istiyordu[81]. Fakat bu komisyonun çabaları boşuna idi. Osmanlı İmparatorluğu dış borçları sebebiyle yerli sanayiin kurulmasına ve millî sermayenin gelişmesine öncü olacak durumda değildi. Batı kapitalizminin emrindeki ithalâtçı tüccar ile, satın alınmış devlet adamlarının işbirliği Osmanlı Devleti'ni yarı sömürge haline soktu[82]. İthalâtçı tüccarlar ve rüşvet alan devlet memurları sermayelerini emlâk üzerine yatırdılar, şu veya bu yolda bir yatırıma gitmediler. Bu rantiyeci sınıf, bütün nitelikleri ile günümüz Türkiye'sine (1923'ten sonra da) adapte olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda işçi sınıfının ilk nüvesi endüstri değil, ziraî işçi toplulukları idi. Endüstri işçilerinin meydana çıkışı II. Mahmud zamanında harp sanayiinin kurulması üzerine başlamıştır. Adana ovasında pamuk üretiminin artması üzerine, bu bölgeye işçiler doluşmuş ve kesafet (işçi sayısı bakımından) artmıştı. Pamuk tarlalarında çalışan işçilere "tutma" adı veriliyordu[83]. Kışın çalışan "tutmalar" emeklerine karşılık toprak sahibinden bir mevsim için altı batman kadar pamuk tohumu alırlardı[84]. Ve kısaca söylemek gerekirse bu işçilerin durumu parlak değildi. Amele başılar elinde kırbacı, göbeğine kadar sarkan gümüş saat kordonu ile hemen belli olurlardı[85]. Mutavassıtlar, yani elebaşılar bu zavallıların sırtından geçinirler, zengin olurlar; işçinin iş müddetindeki hayat şartları, herhalde bunları ziraate bağlayacak bir halde değildi. İşçilerin istirahat yerleri mezarlıklardı. Yemeklerinin berbat oluşu yüzünden kavgalar eksik olmazdı[86]. Demiryolu işçilerinin de durumları, pamuk işçilerinden farklı sayılmazdı. Saat başına ücret alıyorlar, tatil günlerinde ise yevmiyeleri işlemiyordu. Zonguldak'ta ise 13 yaş ile 50 yaş arasındaki köylüler, Vali Dilâver Paşa'nın hazırladığı angarya tüzüğü gereğince onbeş gün tarlada, onbeş gün maden ocaklarında çalışmak mecburiyetinde bırakılmışlardı[87].

Demiryolu işçilerinin teşekkülü daha 1856'larda başlamıştı. İngiliz kumpanyalarında pek çok işçi çalışıyordu. 1908 yılında Haydarpaşa-Bağdat Demiryolu işçileri arasında da sendika faaliyetleri gelişmiş, Şirketin doktorlarından Dr. Arhankelos Gavrili, Demiryolu işçilerini ve memurlarını birarada toplayan sendikalarını kurmuş, bu yüzden de şirketin doktorluğundan kovulmuştu[88]. Dr. A. Gavrili gizli vesikaları açıklayarak, Alman Şirketinin yolsuzluklarını ve işçilerin nasıl sömürüldüğünü ifşa etti[89]. Dr. Reşat Rıza Bey yazdığı bir risalede işçilerin gayri müsait şartlar içinde yaşadıklarını belirtti[90]. Alman şirketinin vurdumduymazlığı işçileri greve sevketti.

1908 Meşrutiyetinin hemen sonrasında, iktidarını sağlamlaştırmak isteyen "İttihad ve Terakki"nin hürriyet propagandası, çeşitli alanlarda tesirini gösterince işçiler de bundan yararlanmak istediler. 1908 yılının ilk grevi Rumelinin Alâtini Tuğla Fabrikasında yüzde elli zam isteyen işçiler tarafından yapıldı. Selânik'te iki tütün ticarethanesinin, işçilere %30 zammı kabul etmemesi üzerine burada da grevler patlak verdi. Daha sonra, o sıralar Osmanlı İmparatorluğunun bir vilâyeti olan Varna'da geniş bir genel greve girişildi. Bütün ticarî işler durdu. Selânik grevlerinden sonra Rumeli şimendifer işçileri de greve başladılar. Grev, Manastır hattına da sirayet etti. 18 Ağustos 1908'de Aydın demiryolu işçileri grev kararı aldı. Rumeli demiryolları işçilerinin grevi bu iş bölümünde ilk grev olduğu için, en geniş ölçüde olanı idi. Selânik grevinden sonra Sirkeci-Avrupa demiryolları da 5 Eylül 1908'de greve başladılar. Bu grevin sebebi, şirketin sendika kurma hürriyetini işçilere tanımaması idi. Grevlerin Ereğli kömür havzasına sirayet etmesi, yurt çapında genel grev havası yarattı ve kritik bir hal aldı. 1908'den sonraki grevler, kitle hareketleri Osmanlı İmparatorluğu'nda görülen yepyeni bir oluştu[91].

Osmanlı ekonomi politiğinde önemli bir yere sahip olan "Dış Borçlar Meselesi"nin halli için kurulan "Düyun-u Umumiye" kurumu sonuçta devleti Batı boyunduruğuna sokmaktan başka bir işe yaramamıştır

Haydarpaşa-Bağdat demiryolu işçilerinin grevi 14 Eylül 1908'de başlamıştı. Grevin başlangıcından bir gün sonra gazetelerde şu şekilde bir havadis yer alıyordu[92]: "Haydarpaşa - Ankara - Eskişehir -Konya - Bulgurlu hatlarıyla bütün şuabatındaki (şubelerindeki) memurin ve amele grev yapmışlardır. Dün amele (işçi) önlerinde mızıka ve ellerinde bayraklarla Kadıköy ve civarını dolaşmışlar, tezahürat yapmışlardır. Bu gezintiden sonra Haydarpaşa istasyonunun kapısına astıkları bir beyannamede akşam trenlerinin vürudundan (gelişinden) sonra tekmil memurinin terki eşgal edecekleri (işi bırakacakları) yazılıyordu"

İşçiler daha önceleri Babıâli'ye, Alman Büyükelçiliğine ve Doyçe Bank'a isteklerini bir muhtıra ile bildirmişler, sonunda istekleri kabul edilmeyince greve gitmişlerdi. İşçilerin bu dilekleri o zamanın Alman

basınında iyi yankılar uyandırmamıştır[93]. İşçilerin dilek ve talepleri yedi kalemden ibaret idi. Bunun dışında zam nispetlerini (oranlarını) gösteren bir de cetvel ilâve edilmişti.

İşçiler Derneğinin, Şirket tarafından tanınmasını, şube müdürleri erkânından başka bütün memurlara bir aylık tutarında ikramiye verilmesini, memurlara kıdemleri nisbetinde zam yapılmasını, bütün işçilerin gündeliklerine 3 kuruş zam yapılmasını, yevmiyeli memur ve uzman işçilere 4 kuruşluk zammın kabul edilmesini, gece işçilerinin ve memurlarının iki misli yevmiye almaları, hastaların işten çıkarılmamalarının sağlanmasını, memurların sağlık masraflarının şirket tarafından ödennmesini istiyorlar; aylığı 1500 kuruş olan memurlara; beş yıl hizmeti doldurmuş bulunanlara 100; on yıllıklara 150; 15 yıllıklara 200; bundan fazla hizmeti olanlara da 300 kuruşluk zam talebinde bulunuyorlardı[94].

Rumeli ve Şark Demiryolları ile Anadolu-Bağdat Demiryolları grevlerinden sonra İstanbul'da Tramvay Şirketi işçileri ve Şirket-İ Hayriye (Boğaziçi Vapur Şirketi) mensupları da greve katıldılar.

Genel mahiyet alan grevlerin sonunda memlekette hayat felce uğradı. İktisadî bünye iyiden iyiye aksadı. Bütün işler durdu. Bir kısım basında grevlerin aleyhinde yayımlar başladı[95]. Hükûmet grevleri bastırmak için faaliyete geçti. Anadolu-Bağdat Demiryolu grevinin başladığı gün Harbiye Nezaretinden, Haydarpaşa'ya asker sevkedildi ve işçilerin konntrolünde olan bütün daireler askerlerin eline geçmiş oldu. Zaptiye Nâzırı Sâmi Paşa, Haydarpaşa'ya gelerek genel müdürle konuşma yaptı. Grev süresince hükûmetin, Alman hükûmetine tazminat ödemesi hükûmeti zarara sokuyordu. Durum Sâmi Paşa tarafından işçi temsilcilerine bildirildi. Grevden zararlı çıkacak olanın Osmanlı hükûmeti olduğu anlatıldı. İşçiler grevin üçüncü günü işbaşı yaptılar[96]. Şirket-i Hayriye işçi ve müstahdemlerinin zam talebi kabul edildiğinden greve son verildi.

1908 yılının grevleri yalnız bunlardan ibaret değildi. İstanbul'un pek çok iş yerlerinde grevler alıp yürümüştü. Hasköy'de fabrikalar durmuş, Adana pamuk fabrikalarında grevler devam ediyordu. Şark Demiryollarında ise, askerin tesisleri işgal etmesi üzerine greve son verilmişti. Şirket-i Hayriyenin grevinde de patlak veren bazı olaylar, atlı polisin müdahalesi ile bastırıldı. Ereğli grevinde bazı sabotaj hareketlerine tevessül edildi, kömür taşıyan lokomotifler tahrip edildi; polislerle çatışma oldu; bunun üzerine Zonguldak'a asker gönderildi. Balya-Karaaydın madenlerindeki grevler, Balıkesir mutasarrıfının müdahalesi ile durduruldu[97]. Aydın hattı demiryolu grevi de olayların doğmasına sebep oldu. Develi köy istasyonunda lokomotif yoldan çıkartıldı; Punta istasyonunda (bugünkü Alsancak-İzmir) işçilerle jandarmalar çarpıştılar[98].

Grevlerin Yasaklanması ve Yeni Gelişmeler

Grevlerin aldığı yaygın şekilden sonra "İttihad ve Terakki" yöneticileri grev kanununu yeniden gözden geçirdiler. Şirketin genel müdürü Hüknen, Adliye Nezareti uzmanlarından Kont Ostrogot ile konuşarak işçi hareketlerini önleyici kanunî tedbirler aldırttı[99]. 25 Eylül 1908'deki grev yapma hürriyeti, ilgili kanunun (Tadili Eşgal Kanunu Muvakkatı) 8. maddesine göre yasaklandı[100]. Daha sonra 27 Temmuz 1909'de grevi yasak kılan "Tadil-i Eşgal Kanunu" çıktı. Kanun yasaklarına rağmen İstanbul'da işçi hareketleri devam etti. 1910 yaz aylarında reji, tramvay, terzihane, ayakkabı ve deri işçileri topluca grev yaptılar. Ağustos'ta Bilecik'te 1000, Bursa'da 3000 ipek işçisi, Zonguldak'ta 400 madenci işlerini bıraktılar. 1911'de İstanbul'da 3000 reji işçisi greve gittiler[101]. "Osmanlı Amele Cemiyeti" kurucularından bir kısmı 1909 yılında "Osmanlı Terakki Sanayi Cemiyeti"ni teşkil ettiler. Aynı yıl matbaacılar "Mürettibini Osmaniye Cemiyeti"ni kurdular[102]. 13 Nisan 1909'da tarihte "31 Mart Vak'ası" olarak geçen hâdise meydana geldi. 27 Nisan 1909'da, II. Abdülhamit Han tahttan indirildi. İttihad ve Terakki'nin Alman ve Avusturya Bakanlarından 7 milyon lira istikrazda bulunması, hükûmetin işçilere ve sosyalist hareketlere karşı Alman Şirketleri lehinde baskı yapmasını teşvik etti. "Osmanlı Sosyalist Fırkası" mensupları Divan-ı Harbe verildi. Sosyalist Partiye karşı girişilen hareketi hoş karşılamayan bir kısım İttihadçılar, "Ahali Fırkası"nı kurdular[103]. Ve bir "İşçi Nezareti"[Çalışma Bakanlığı]nın teşkilini istediler. "Amele İttihad Cemiyeti" bütün işçi teşekküllerini bir federasyon etrafında toplamaya çalıştı. Halbuki hükûmet bütün davranışları ile işçi hareketlerinin karşısında ve Alman menfaatlerinin yanında yer almıştı.

2. Meşrutiyet İnkılabı, o zamana kadar 2. Abdülmamid idaresi altında sesini çıkaramayan hemen her tür ve cinsten ideolojik hareketlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır

Birinci Bölüm Dipnotları

1- Bknz., Max Beer, Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumî Tarihi, 1. basım, İstanbul, 1941.
2- İbid.
3- İbid.
4- Paul Louis, Fransız Sosyalizmi Tarihi., s. 112, 1966,.
5- Daha geniş malumat için, Bknz., Kemal Sülker, Türkiye'de Sendikacılık, İstanbul, 1955. Kemal Sülker, Georger Lefranc, Dünyada ve Bizde Sendikacılık, İstanbul, 1966. Kemal Sülker, Dünyada ve Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu, İstanbul, 1967. Lütfi Erişçi, Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi. İstanbul, 1951. Dr. Mete Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar (1908 - 1925). Ankara, 1967. Dr. Fethi Tevetoğlu, Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1966), 1967, Ankara.
6- Dimiter Şişmanof, Türkiye'de İşçi ve Sosyalist Hareketi. Sofya, 1965. Dimiter Şişmanof'un bu eseri Tuğrul Deliorman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Eser 206 sayfadır. Bu eseri "Yeni İstanbul" gazetesi yazar ve muhabirlerinden sayın Nurettin Menekşe delâletiyle elde ettik. Dimiter Şişmanof 1955-1963 yılları arasında yedi yıl süre ile Türkiye'de kalmış, Bulgar resmî basın ajansı olan BTA'nın muhabirliğini yapmıştır. Türkiye'de zararlı faaliyetleri tespit edildiğinden, hudut dışına çıkarılmıştır. Şişmanof'un eseri objektif değildir. Sovyetlere klasik bir övgüdür. Bilhassa 1919'dan sonraki -günümüze kadar- sol hareketler tarafgirâne, Sovyet menfaatları ölçüsünden ele alınmış, uydurma, tahrif edilmiş kısımlar, kasdi suçlama veya övgülerle doludur. Bknz., Aclan Sayılgan, Yeni İstanbul, 8.7.1967.
7- Türk Kültürü Derg., Tuncer Baykara, "Türkiye'de Solun Tarihine Dair İki Not", Şubat 1969, Nr: 76, s, 295,.
8- Osmanlı aydını Namık Kemal'in "İbret" gazetesinde 1971 Paris Komününün apolojisini (savunmasını) yapmasının, sosyalist ve işçi hareketlerinde rolü olduğuna inanmıyoruz. Sayın A. Cerrahoğlu (Kerim Sadi), Namık Kemal'in komün hareketinden bahsetmesini, Namık Kemal'in sosyalistliğine delil gösteriyor ki, kanaatimizce bu görüş yanlıştır. 1963 yıllarında aynı görüşte olan "Yön" mensupları da yanılmaktadır. Namık Kemal'in sosyalist olmadığını açıklayan adı geçen(a.g.) yazı, Aclan Sayılgan, Namık Kemal Sosyalist Değildi, "Düşünen Adam" Derg.i, 15.2.1962. Bknz., Aclan Sayılgan, Yakın Tehlike: Komünizm, Ankara, 1963.
9- Kemal Sülker, a.g.e.
10- İbid.
11- Lütfi Erişçi, a.g.e.
12- Kemal Sülker, a.g.e.
13- P. Kitaygorodski, 1925 yılı Aralık ayında, Komünist Enternasyonal dergisinin özel sayısında çıkan "Türkiye'de İşçi Hareketi" makalesinde, 1893 yılında "Tufan Top Fabrikas" işçilerin "Osmanlı Makinistler Birliği" adlı bir örgüt kurduğunu yazıyor.
14- Lütfi Erişçi, a.g.e.

15- İbid.
16- Osmanlı toplumunun sınıflı bir toplum olduğunu ilk defa söyleyen, Prens Sabahattin Bey'in fikirleri için bizde çok kaynak bulunmakla birlikte, bunlar içinde dikkate değer olanı, sayın Doç. Dr. Şerif Arif Mardin'in "Jön Türklerin Siyasî Fikirleri" (1895-1908) isimli eseridir.
17- Bknz., Ahmet Bedevi Kuran, Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyetinde İnkılâp Hareketleri, İstanbul, 1959. Bu eserde Haydarpaşa-Bağdat Demir yolu ile ilgili geniş ve orjinal bilgiler vardır.
18- Sadri Ertem, Avrupa'nın İskeleti, İstanbul, 1938.
19- Düyun-u Umumiye bahsi için Bknz. Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, s, 487-491, İstanbul, 1948, Fasikül: VII., .
20- Doğan Avcıoğlu, Yön Derg., "Ölçü", Nr. 174, 1966.
21- Ahmet Bedevi Kuran, a.g.e.
22- İbid, s., 300-302.
23- M. Z. Pakalın, a.g.e.
24- İbid.
25- İbid.
26- İbid.
27- İbid.
28- Hüseyin Avni Şanda, Türkiye'de 54 Yıl Önceki İşçi Hareketleri. İstanbul, 1962.
29- P. Kitaygorodski, a.g.y., s. 75-84.
30- Esad Uras, Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, Ankara 1950.
31- Dr. Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasî Partiler, İstanbul, 1952.
32- Geleneğini günümüze kadar sürdürmüş olan Türkiye Komünist Partisi'nin kuruluşu ile ilgili bir belgeyi not halinde "Ötüken" dergisinin 6. sayısında sayın Nihal Atsız bildiriyor. Bu belgeden anlaşıldığına göre Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), bazı Rum ve Ermeni "Hınçak" cemiyetlerinin birleşerek TKP (Türkiye Komünist Partisi)'yi meydana getirdiğini ifade etmektedir. "Türkiye Komünist Partisi amelenin en şuurlu fertlerinden mürekkep inkılâpçı ve şuurlu bir uzviyettir. (Aydınlık) grubu ve bu grubun etrafındaki inkılâpçı amele sendikalarının en şuurlu efradı ile Rumlardan mürekkep TİU amele grubu ve "Hınçak" cemiyetinin sol grubu birleşerek, Türkiye Komünist Partisini teşkil etmişlerdir..." Ayrıca Bknz. Em. General Şevki Mutlugil, İçimizdeki Düşman. s, 15, Baskı tarihi yok.
33- Konu hakkında, Bknz., T. Z. Tunaya, a.g.e., Esad Uras, a.g.e., Dr. Fethi Tevetoğlu, a.g.e., Meclis-i Meb'usan Zabıt Ceridesi, Devre: I, 1327 (1911)
34- Dr. Fethi Tevetoğlu, a.g.e.
35- İbid.
36- Walter Z. Luqueur, Communism and Nationalism in the Middle east, London, Third Edition, 1961, Dimitri Şişmanof, a.g.e., s, 24-26., Dimitri Blagoef, Eserleri, (Bulgarca), C. 13, s, 65-66; C. 14, s, 97.
37- Dr. Mete Tunçay, a.g.e., Sayın Mete Tunçay, Parvüs hakkında esaslı bilgileri ihtiva eden W. R. Scharlau'nun "The Merchant of Revolution - İhtilâl Tüccarı" eseri ile, D. Vlahof hakkında bilgilerin bulunduğu G. D. H. Cole'un

"A History of Socialist Thought" Vol. III, P. II eserlerini kaynak gösteriyor.

38- T. Z. Tunaya, a.g.e.

39- Firuzan Hüsrev Tökin, Türk Tarihinde Siyasî Partiler ve Siyasî Düşüncenin Gelişmesi, İstanbul, 1965.

40- "Cemiyet-i İnkılâbiye": Satvet Lütfü (Tozan), Hâmit, Namık, Zeki, Dr. Mahmut, Ferit Necdet gibi İstanbul Mercan İdadîsi öğrencileri tarafından kuruldu. II. Meşrutiyetin ilânından sonra, Prens Sabahattin Bey'in "Teşebbüs-ü şahsi ve Âdem-i Merkeziyet Cemiyeti Merkezi" ile birleşti. "Cemiyet-i İnkılâbiye" Dr. Abdullah Cevdet ve arkadaşlarının teşkil ettikleri "Osmanlı İttihad ve İnkılâp Cemiyeti"nin kurulduğu Mercan İdadîsinde kurulduğuna göre, Dr. Abdullah Cevdet ve arkadaşlarına karşı, İngiliz politikası güdenler tarafından teşkil edilmiştir. Dr. Abdullah Cevdet'in de İngiliz ajanı olduğu bilinmektedir. Bknz., Zekeriya Sertel, "Hatırladıklarım".

41- A. Cerrahoğlu, a.g.e. (Birinci Kitap), s, 25-27.

42- Sayın A. Cerrahoğlu, Vahan Vasfi imzalı yazıyı bugünkü dile çevirerek nakletmektedir. Biz de olduğu gibi aldık.

43- A. Cerrahoğlu, a.g.e. Bu yazı da sayın A. Cerrahoğlu tarafından bugünki dile çevrilmiştir.

44- Bknz., Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce ve Tarihi, Cilt: I, Selçuk Yay., Konya, 1966., Süleyman Hayri Bolay, Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi, Yağmur Yay., İstanbul, 1967., A. Cerrahoğlu, a.g.e.

45- Hilmi Ziya Ülgen, a.g.e.

46- Suphi Ethem, Serbest Fikir Dergisi, 15 Mayıs 1910, Nr. 3615, s, 3-4.

47- Münir Süleyman Çapanoğlu, Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi, İstanbul, 1964, s, 92.

48- İbid, s, 93 - 94.

49- İbid.

50- İbid.

51- İbid.

52- İbid.

53- İbid.

54- İbid.

55- Hilmi Ziya Ülken, a.g.e. C. I, s, 365-384. Görüldüğü gibi, Baha Tevfik de, İkinci Meşrutiyet felaketlerinin enmüzeçlerinde biridir. Yaşadığı yılların gerçeğine bir materyalist olarak dahi varamamış, aynı yıllarda başlayan Türkçülük, Turancılık ve milliyetçilik hareketlerindeki devrimci niteliği kavrayamamıştır. Baha Tevfik, şahsî çıkmazları sonunda topyekûn bir inkârcılığa saparak, mekanik bir materyalist görüşte karar kılmış, devrinin trajik şahsiyetlerinden biridir.

56- A. Cerrahoğlu, a.g.e.

57- Ali Namık, Vérité - Bonté, Constatinople, 1918 (Zellich Frères).

58- A. Cerrahoğlu, a.g.e.

59- Ali Namık'a bir noktada hak veriyoruz. Her ne kadar Türk demokrasisinde işçi ve köylüleri temsil eden veya temsil ettiği iddiasında olan partiler hal-

kın oyu ile iktidarı almamış ise de, 1950 yılında doğrudan doğruya işçilerin, köylülerin, esnafların desteklediği "Demokrat Parti" iktidara geçerek "halkın iradesi" fikrinin yerleşmesine aracılık etmiştir. 27 Mayıs 1960'tan sonra da, aynı oyların direnmesi Adalet Partisini iktidara geçirmiş, işçi sınıfı 27 Mayıs ihtilâlinden sonra ve koalisyon hükûmeti zamanında, kavgasız gürültüsüz grev hakkı ile birlikte, sosyal haklarına kavuşmuştur. Oy hakkı ise tek parti devrinde iki dereceli seçimler zamanında da, kâğıt üzerinde olmasına rağmen, işçi ve köylülerin tabiî bir hakkı idi.

60- Ali Namık, Türkiyenin, sosyal meselelerin gelişmesinde doğrudan doğruya hiç bir rol oynamadığını söylemekle yanılmıştır. Millî Kurtuluş savaşının açtığı çığır, çağdaş sömürgeciliği ve emperyalizmi temelinden sarsmıştır. Dünyamızın içinde bulunduğu dönem, sosyalizmin kuruluşu değil, emperyalizmin tasfiyesi devridir. Sömürgecilerden kurtulmuş bazı ülkelerin, hemen sosyalizme yönelmeleri sunî denemeler olduğu gibi, ülkelerin sosyalizm kanalı ile bir başka emperyalizmin yeni emperyalizmin kucağına düşme sonuçlarını doğurmaktadır. Anti-emperyalizmin başarı sağladığı ülkelerde, millî sermaye teraküm etmeden, kesif sanayi ve ziraî işçi toplulukları, işçi şehirleri kurulmadan, sosyalist bir uygulamayı denemek sonu er geç hüsran olan bir davranıştır. Sosyalizm, burjuva demokrasisinin varacağı tabiî normdur. Nasır, Nkrumah ve Sukarno denemeleri, sonu hüsranla biten, bitmesi mukadder acele denemelerin tipik örnekleridir.

61- A. Cerrahoğlu, a.g.e.

62- İbid.

63- Ali Namık'ı tarih doğrulamıyor. Türkiye, Millî Kurtuluş savaşını tam bir demokrasi ile yürüttüğü halde, Kurtuluştan sonra uzun yıllar dikta rejimi altında yaşadı. Diktayı isteyen aydınlardı. Sonradan demokrasiyi isteyenler de onlar oldu. Türkiye'nin kendine özgü kaderi, uzun yıllar solu hırpalayan CHP'nin sonunda solda karar kılması gibi.

64- Bknz., A. Cerrahoğlu, a.g.e., s, 31., Ali Namık, a.g.e., s, 387-389.

65- Hilmi Ziya Ülken, a.g.e., C. II, s, 561-565.

66- İttihad ve Terakki'nin, Yakup Cemil'i gibi. Nüzhet Sabit'in, Yakup Cemil'le temasları var mıydı, bilmiyoruz.

67- Güven Partisi, eski Niğde Milletvekili merhum Dr. Ruhi Soyer bir sohbetinde, Kılıç Ali'nin, Celâl Nuri İleri'yi yazıhanesine giderek sosyalist fikirlere sahip olduğu için, bastonla dövdüğünü ifade etmiştir.

68- Yön Derg., 29 Mayıs, Nr. 76,1963.

69- W. R. Scharlau, a.g.e.

70- Bknz., Dipnot (61).

71- Türk Yurdu Derg., C. I., Nr. 15, 7 Haziran 1912 .

72- İbid.

73- Parvüs'ün bu teorisi ile, Sultan Galiyev'in Asya'ya dönük kolonyal ihtilâl teorisi arasında benzerlikler vardır. Bknz., Aclan Sayılgan, Mazlum Milletlerin Kurtuluş Savaşları Karşısında SSCB ve Sultan Galiyev, Ankara, 1966.

74- Parvüs'ün makalesini yazdığı yıllardan bir süre önce, İstanbul'a gelen Siyonizmin lideri Dr. Theodore Herzl, II. Abdülhamit Han'dan Filistin'in ken-

dilerine satılmasını istemişti. Theodore Herzl, Yahudilerin yüksek faizli Osmanlı borçlarını ödeyeceklerini ve ayrıca para vereceklerini söylemişti. Bu teklif, Sultan Abdülhamid tarafından reddedildi. Parvüs'ün de Osmanlı borçları ile, yüksek faiz ödediği konusundaki diyalektiğini geliştirmesi, Siyonizmin o zamanki bir taktiği miydi bilmiyoruz. Dr. Theodore Herzl'in teklifi için Bknz., Doç. Dr. Yaşar Kutluay, Siyonizm ve Türkiye, Konya, 1967.

75- Muharrem Fermanı (Kararnamesi): Osmanlı Hükûmetinin "Osmanlı Borçları İdaresi" (Düyun-u Umumiye) ile yaptığı malî anlaşmalardan biri hakkında kullanılan bir tabirdir. Buna "Tevhidi Düyun Kararnamesi" de denilir. Bu anlaşma Muharrem ayında yapıldığı için bu adı almıştır. Borçların birleştirilmesi düşünülmüş, Halil Rıfat Paşa'nın Sadareti ve Reşad Paşa'nın Maliye Nazırlığı zamanında (1901) teşebbüse geçilmiştir. Halil Rıfat Paşa'nın ölümü üzerine, Sadarete Said Paşa geçmiş, uzun müzakereler yapılmış, 1 Eylül 1903'te Ferid Paşa kabinesi zamanında Muharrem Kararnamesi ortaya çıkmıştır.

76- Türk Yurdu Derg., 22 Haziran, C. I, Nr. 16., 1912.

77- Yön Derg., 30 Temmuz, Nr. 122, 1965.

78- M. S. Çapanoğlu, a.g.e. s, 53.

79- Sabri Ertem, a.g.e., s, 169-170.

80- İbid.

81- H. A. Şanda, a.g.e.

82- İbid.

83- İbid.

84- İbid.

85- Adana Valisi Hilmi (Uran), Adana Pamuk Amelesi, 1925, Pamuk Kongresi Raporu, İstanbul Ticaret Odası Kitaplığı.

86- Galip Bahtiyar, İstanbul Ticaret Odası Mecmuası, Ağustos, 1932.

87- H. A. Şanda, a.g.e. Ayrıca Türkiye köy ekonomisinin dünya içinde farklılaşması ve kapitalizmin gelişme yıllarında Türkiye için Bknz., İsmail Hüsrev (Tökin), Türkiye'de Köy İktisadiyatı, Kadro Neşriyatı: II., Ankara 1934, Hüseyin Avni (Şanda), Bir Yarım Müstemleke Oluş Tarihi, İstanbul, 1932; Hüseyin Avni (Şanda), Reaya ve Köylü: Feodalite Reayası Bugünkü Köylü Tiplerine Nasıl Tahavvül Etti, İstanbul, 1941.

88- H. A. Şanda, İşçi Hareketleri.

89- Dr. Arhankelos Gavrili, Anadolu-Bağdat Demiryolları İdaresinin İçyüzü, İstanbul, 1908.

90- Dr. Reşad Rıza, Veremi Herkes Bilmelidir, İstanbul, 1914.

91- Stefan Velikof, Türkiye'de İşçi ve Sosyalist Hareketi Meselesi, Etüdes Balkaniques, 1964, Nr. 1, s, 29 - 48.

92- İkdam Gazt., 15 Eylül 1908.

93- Berlinertageblatt. 17 Ağustos 1908.

94- H. A. Şanda, s. 19., a.g.e.

95- İkdam. 16 Eylül 1908.

96- "Anadolu-Bağdat Demiryollarındaki işçilerle memurların toplu halde giriştikleri greve son verilmesi için hükûmet, işçilerle şirket arasındaki anlaş-

mazlığı halletmek istemişti. Genel Müdür Hüknen, işçileri kabul etmiş, memurlara birer maaş ikramiye verileceğini, işçilere bir miktar zam yapılacağını vaad etmişti. Aradan birkaç gün geçtikten sonra, Berlindeki Maliye Komitesinin bu istekleri kabul etmediği ileri sürülmüş ve Hüknen tarafından imza edilmemiştir. Bu sırada grev komitesi ikiye ayrılmış, memurların bulunduğu grup greve son verilmesini ileri sürmüş, işçilerle gündelikçi küçük memurlar greve devam edilmesinde ayak diremişlerdi. Bundan sonra memurlardan ve işçilerden 900 kişilik bir grup, Ticaret ve Nafia Nezaretine bir dilekçe vererek haklarının yerine getirilmesini rica etmişlerdi. Memur ve işçilerin temsilcileri ile şirket temsilcileri Nafia Nazırı (Bakanı) Hallaçyan'ın başkanlığında toplandılar. Konuşmalar birkaç gün sürdü. Karar, Hüknen'in Almanya'dan dönmesine bırakıldı. Böylece Anadolu-Bağdat Demiryollarında başlayan grev, dilekçeler, ricalar derecesine indi ve sonunda da sönüp gitti." H. A. Şanda, Türkiye'de 54 yıl Önceki İşçi Hareketleri, s, 23, 24, 1962.

97- İbid.

98- "Punta" istasyonundaki depolar da yakılmıştır. Bu yüzden jandarmalar olay yerine gelmiş, grevcilerin daha çok tahribat yapmalarına engel olmuşlardır. Punta istasyonundaki işçi kitlesi, bir gün önce hapse atılan arkadaşlarını kurtarmak istemişler, bu arada jandarma ile işçiler arasında çarpışma olmuş, birkaç kişi yaralanmış, bir işçi de ölmüştür. Bu olaylar karşısında, İzmir Valisi daha fazla kuvvete ihtiyaç olduğunu Babıâliye bildirmişti. Bunun üzerine, Mecidiye zırhlısı İzmir'e gelerek, karaya asker çıkarmıştır." H. A. Şanda, a.g.e., s, 25.

99- Dr. A. Gavrili, a.g.e.

100- Kemal Sülker, a.g.e.

101- Bknz., Sabah Gazt., Nr. 7511, s, 3., 5 Ağustos 1910, Sabah. Nr. 7736, 23 Mart 1911, s, 2., Stefan Velikov, "Sur le Mouvement ouvrier et Socialist de 1908". s, 45-46., Dr. Mete Tunçay, a.g.e.

102- Kemal Sülker, a.g.e.

103- İbid.

2. Bölüm

İkinci Meşrutiyette İlk Sosyalist Parti "Osmanlı Sosyalist Fırkası"

Hüseyin Hilmi'nin Birinci Faaliyet Devresi

Türk sosyalizminin tarihinde "İştirakçi Hilmi", "Sosyalist Hilmi" isimleri ile geçen, kâh dudaklarda tebessüm uyandıran, kâh trajik sonu ile insanı düşündüren; buhranlı günlerde bazı işçi hareketlerine elebaşılık etmiş bulunan Hüseyin Hilmi, Baha Tevfik'in kendisini uyarması ile sosyalist olduğuna inanmıştı[1]. Bir başka iddiaya göre de Hüseyin Hilmi babasından miras kalan evini satmış, gezmek maksadıyla Romanya'ya gitmişti. Orada bir sosyalist miting görmüş, misafir kaldığı pansiyon sahibesinin de etkisi ile sosyalist olduğuna inanarak Türkiye'ye dönmüştü[2].

1908 Meşrutiyet grevlerinin ve işçi hareketlerinin arkasından, 1910 Eylül'ünde Hüseyin Hilmi ve birkaç arkadaşı tarafındann kurulan "Osmanlı Sosyalist Fırkası"nın, imparatorluk dahilinde başlamış olan işçi hareketleri ile hiçbir ilgisi yoktur. Mütareke İstanbul'unda "Türkiye Sosyalist Fırkası" ismiyle yeniden faaliyete geçmesi, bazı işçi hareketleri içinde rol oynamasının sebepleri ise başkadır. Yani, bu fırka, işçi sınıfının tabiî gelişimi sonucu doğmuş bir fırka olmayıp, daha başka dış etkenlerin doğurduğu, hâdiselere ittiği bır isimden ibaret teşkilâttır.

Hüseyin Hilmi'nin faaliyetlerini iki devrede mütalâa etmek mümkündür. Birinci devre: 1910-1912; İkinci devre: 1919'dan ölümüne kadar (1923) olan zamandır.

"Osmanlı Sosyalist Fırkası"nın kesin bir kuruluş tarihi gösterilemiyor[3]. Fırka beyannamesi ve programını yayımlandığı tarih esas alınırsa OSF'nin kuruluş tarihi 15 Eylül 1910'dur[4]. "İştirak" 1 Eylül 1910'da 18. sayısı ile yeniden yayınlanmaya başlayınca bu nüshasında "Osmanlı Sosyalist Fırkası"nın kurulacağını haber vermiş, bir hafta sonra da fırka kurulmuştur[5].

"Osmanlı Sosyalist Fırkası"nın bir doktrine sahip olduğu iddiasını[6] kabul etmek oldukça güçtür. İstanbul'da Nuruosmaniye'de "Hürri-

yet Matbaası"nda kurulan OSF[7] devamlı olarak Hüseyin Hilmi'nin başkanlığında faaliyet göstermiştir. Partininn kuruluşu "İştirak" gazetesinde şöyle haber veriliyordu[8]: "İşte bu meslek-i mübinin de ilâ ve tervici için bir Osmanlı Sosyalist Fırkası teşekkül etmiştir". "Osmanlı Sosyalist Fırkası"nın kurucuları İştirakin sahibi Hüseyin Hilmi; "Sosyalist" gazetesi sahibi Namık Hasan; "Muahede" gazetesi sahibi Pertev Tevfik; "İnsaniyet"' gazetesi sahibi İbn-Tahir İsmail Faik ve "Medeniyet" gazetesi sahibi Hamid Suphi idi[9]. Doğum tarihi bilinmeyen Hüseyin Hilmi İzmirli idi. İzmir'de "Kanun neferi" (polis) olarak vazife görmüş Baha Tevfik ile birlikte Hürriyetin ilânından bir yıl önce haftalık "İzmir" gazetesini çıkarmaya başlamıştı[10].

Materyalizmin önde gelen isimlerinden Buchner'den yapılan tercümeler Osmanlı Türkiyesi fikir hareketlerinin önemli kaynaklarından biri olur. Tercüme ile başlayan bu hareket tercümeyle devam edecektir

Materyalist Buchner'den çevirileri ile ün yapmış olan Baha Tevfik, bazı kaynaklara göre OSF'nın kurucusu ve fikir babası olarak gösterilmektedir[11]. Oysa, Baha Tevfik hayatı boyunca herhangi bir siyasî partiye katılmamıştır. Ancak, OSF yayın organlarına makaleler yazmakla yetinmiştir[12]. Sosyalizmle ilgili çıkmış olan imzasız yazıların Baha Tevfik tarafından yazıldığı doğru olabilir.

Bir kısım çevrelerin OSF'nı fazla önemsemesi[13], bize öyle geliyor ki, fazla ciddî bir davranış değildir. OSF'nın 1910 yılındaki varlığı, isminden ve Hüseyin Hilmi'nin işgüzarlıklarından öte bir şey değildir. Partinin kurucularından müteşekkil bir idare heyeti bulunmasına rağmen, bu heyet az sonra dağılmış, parti ilk gününden sonuna kadar Hüseyin Hilmi'nin elinde kalmıştır. OSF, Hüseyin Hilmi'nin kendi eseri, şahsî malıydı. Sonuna kadar da öyle kalmıştır[14]. OSF, Osmanlı toplumunun sosyal bir kıpırdanışa henüz hazır olmaktan uzak olduğunu bilen Baha Tevfik için sadece bir deneme, yahut bir eğlence; "derbeder Hüseyin Hilmi" için de sadece bir "iş" ve "geçim yolu" idi[15].

OSF, Osmanlı toplumunun bir boşluğunu dolduran gerekli teşkilâtlardan uzak değildi. Osmanlı imparatorluğu sosyalizme ihtiyaç duyulan, gerekli ortama sahip değildi. Sanayi kolları yoktu. İşçi sınıfı yeterli vasıfta ve kesafette değildi. Meşrutiyet grevlerinin nedenleri de çok başka sebeplere dayanıyordu. Marx, Engels ve diğer sosyalistler, kendilerine sosyalist diyen aydınlar tarafından dahi kavranılmış değildi. OSF'nin kuruluşundan bir süre sonra filozof Rıza Tevfik, çağının Osmanlı gerçeğini aksettiren şu doğru satırları yazıyordu: "Avrupa'da sosyalizm hakikî bir meseledir. Bizde ise ismi var, bahsi var, fakat hakikatı yok. Çünkü içtimaî hayatımızda böyle bir âmilin bilfiili tesirlerini hissetmiyoruz. Bir memlekette büyük ve merkezî birtakım endüstri teşkilâtı, (büyük fabrikalar, muntazam ve mürettep bir işçi ordusu) olmadıkça sosyalizm meselesi olamaz"[16]. Osmanlı İmparatorluğunda

Türkler arasında hürriyetin ilânından sonra sosyalist bir partinin kurulması, uzun süren bir hürriyetsizlikten sonra, birden kavuşulan hürriyetin yarattığı politikacılık havası ile izah edilebilir[17]. Burada Bulgar ve Ermeni komitacıları ile Yahudilerinn teşkil ettikleri sosyalist program ve mahiyetteki teşkilâtlarını hürriyetsizlikten sonra kavuşulan politika havasına bağlamak doğru değildir. Osmanlı İmparatorluğunun ilk işçi sendikaları Selânik'te kurulmuştu. Üyelerinin çoğunluğu, Ermeni, Yahudi, Bulgar ve Rumdu. Sosyalist olarak Meclis-i Mebusan'a girmiş mebuslar da bu sosyalist teşekküller tarafından desteklenmiş Bulgar ve Ermeniler idi. Daha doğrusu sosyalizm Bulgar ve Ermeni milliyetçilerinin ellerinde istiklâl (bağımsızlık) bayrağı idi. Yahudiler (Siyonizm) için ise gaye, Filistin'de bir vatan elde etmek idi. Bundan dolayı Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması, Bulgar ve Ermeni komitacıları için nasıl bir gaye ise, siyonizm için de bir gaye idi.

Osmanlı İmparatorluğunun Türk halkı için durumu çok başka idi. 'Sosyalizm' gibi mezhepler, materyalizm ve ateizm Osmanlı aydınına sıcak görünmüyordu. İslâmiyetin tesiri ile 12. yüzyıldan beri Batınî olan her fikri Osmanlı toplumu kabul etmiyordu. Batınîliğe karşı yürütülmüş terörün en karakteristiği Simavne Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin mezhebine bağlı olanlara karşı yürütülen üç asırlık terördür[18]. Ermeni ve Bulgar komitacılarının sosyalist olmakla birlikte OSF'na itibar etmeyişlerinin nedeni, gayelerinin sosyalizm olmadığını göstermektedir. İstiklâl peşinde koşan, Bulgar ve Ermeni milliyetçileri kendilerini "Osmanlı" hissetmiyorlardı. Bu milliyetçi grupların sosyalizmi kurtuluşları için vasıta almaları, Marx'ın mazlumların hâkim sınıflardan öç alma duygusuna bağlanabilir. Bir bakıma en reaksiyoner sınıfların dahi sömürgeciliğe karşı yürüttüğü kurtuluş savaşlarından sonra, kolaylıkla sosyalist denemelere girişmesi de bu sebepledir.

"Osmanlı Sosyalist Fırkası" kurulduğu zamanlarda Hüseyin Hilmi ile arkadaşlık etmiş kişilere göre bir maceraperestin teşebbüsü ile meydana gelmiş teşkilât idi. Parti kurucusu Hüseyin Hilmi'nin, sosyalizmin S'sinden bile haberi yoktu[19].

"Osmanlı Sosyalist Fırkası" devamlı olarak "İttihad ve Terakki"nin takibatına maruz kaldı. Partinin teşkilâtlanması da,ne yurt çapında, ne de İstanbul çapında gelişme gösterdi. Hüseyin Hilmi bir aralık Paris'e gitti. Orada Jean Jaurès ile görüştüğü anlaşılıyor. Nitekim "İştirak"te çıkan bir mektup[20], Hüseyin Hilmi'nin bazı isteklerini açıklayan niteliktedir. "İştirak"in Türkçe tercümesini neşrettiği mektupta şunlar yazılıydı: "Serbest İzmir ve İştirak gazetesi müdürü Hüseyin Hilmi Bey'e: - Sizi en samim'ül-kalp tebrik ederek devamı muvaffakiyetinizi temenni eylerim. Her nevi muavenet ve muzaharete hazır ve amâde olduğuma emin olunuz. İstediğiniz malûmatın itâsı ve lâzım gelen kütüp ve risailin irsali

1908 Meşrutiyet inkılabının hürriyet ortamı sadece azınlık hareketlerine değil, aynı zamanda sınırlı da olsa çalışan amele sınıfının hak arayışlarına imkan tanımıştır

için cevabınıza muntazırım. Arzunuz veçhile Fırkanızın programını gönderdik, bu posta ile alacaksınız. Metin, gayyur ve sabit kadem olunuz, bu meslek daima metanet, daima ciddiyet kabul ve tavsiye eder. Türkiyeli biraderlerimize selâmlarımın arzını rica ederim." Jean Jaurès.

"Osmanlı Sosyalist Fırkası" da devamlı olarak "İttihad ve Terakki"ye muhalif kaldı. Yalnız muhalefet ile yetinmiyor, 1908 (10 Temmuz) ihtilalini de ciddî anlamda bir devrim kabul etmeyerek, iktidar fırkasının husumetini üzerine çekiyordu. Partinin atıl hâle gelmesi, Hüseyin Hilmi, İsmail Faik ve Hamit Suphi'nin sürgüne gönderilmeleri, "Galata Sosyalist Kulübü" ile, "Selânik İşçi Kulüpleri"nin kapatılmaları sonunda "Osmanlı Sosyalist Fırkası" metruk kaldı. Hüseyin Hilmi, sürgün dönüşü "Hürriyet ve İtilâf Fırkası"na girdi[21]. İlk sosyalistlerin "İttihad ve Terakki"den daha muhafazakâr bir parti olan "İtilâf ve Hürriyet Fırkasına" teveccühleri bir çelişkidir. Nitekim, gelecek yıllarda Türkiye Komünist Partisi'nin ilk lideri olan Mustafa Suphi'nin de başlangıçta "Hürriyet ve İtilaf" Fırkasına girmiş olduğunu biliyoruz[22].

OSF'nın organı "İştirak" gazetesi, Fırkanın kuruluşundan önce, haftalık olarak 26 Şubat 1910 yılında yayımlandı. 11 Haziran 1910 tarihine kadar onaltı sayısı düzenli olarak çıktı[23]. "İştirak"in 17. sayısı, Köprü üzerinde İttihadçılar tarafından silahlı saldırıyla öldürülen gazeteci Ahmet Samim'in özel sayısı olarak 13 Haziran 1910'da yayımlandı. Bu nüshayı Divan-ı Harbi Örfî toplattırdı ve gazete kapatıldı[24]. Bu olaydan iki ay sonra, 25 Ağustos 1910'da "İnsaniyet" gazetesi yayımlandı. Ancak iki sayı çıkabildi. Örfî idarenin müsaadesi üzerine "İştirak" 1 Eylül 1910'da 18. sayısını çıkardı. 15 Eylül 1910'da "İştirak"in 20. sayısında, OSF'nın program ve beyannemesinin yayımlanması üzerine gazete örfî idare tarafından yeniden kapatıldı. Bu sefer aradan gene iki ay geçince, fırka, yeni bir organa sahip olmak istedi. 24 Kasım 1910'da haftada iki defa olmak üzere "Sosyalist" gazetesi çıkarılmaya başlandı. 2. sayısından sonra örfî idare (sıkı yönetim) tarafından "Sosyalist" de kapatıldı. 1 Kasım 1910'da "İnsaniyet" 3. sayısını çıkardıysa da süresiz kapatıldı. 1 Aralık 1910'da çıkarılmaya başlayan "Medeniyet" de ancak iki sayı dayanabildi. "İştirak" gazetesinde, Hüseyin Hilmi'nin imzalı bir tek yazısı çıkmıştır: "Şurayı Ümmete Cevap". Hilmi, sosyalizmi halka yaklaştırmak için islâmiyeti kullanmak istiyordu[25]. "Şuray-ı Ümmet" gazetesinde Alaeddin Cemil "Yeni Fırkalardan Sosyalistler" başlıklı yazısında OSF'na şiddetle çatmış, Hüseyin Hilmi de, imzası ile buna cevap vermişti. Esasen Hüseyin Hilmi ve OSF sonuna kadar, dine ve bilhassa islâmiyete saygılı kaldı.

OSF, Meclis-i Meb'usana hiç bir zaman temsilci sokamadı. "İşti-

rak"te imzası görülen Meclis-i Meb'usan üyesi Abdülâziz Mecdi (Tolun) (1865-1942)'de "İttihat ve Terakki" mebusu idi. OSF'nın Meclis-i Meb'usanda "Ahali Fırkası", Ermeni mebuslar (Taşnaksutyun mensupları) gibi bir dost çevresi vardı. Bununla birlikte bu gruplar da kendi mensup oldukları fırkaların temsilcileri olup, OSF'nın bir defa bile lafını etmiş değillerdi.

"İştirak" gazetesi 20 Haziran 1962 yılında yeniden yayımlanmaya başladı. Bu sefer onbeş günlük olarak çıkıyordu. İlk üç sayıdan sonra da, 27 Temmuz 1912'de OSF'nin resmî organı oldu. Artık haftada iki defa çıkıyordu. İki ay içinde 20. sayısı basıldı. Derginin 20. sayısı 9 Ekim 1912 tarihlidir.

Doğrudan işçi hareketleriyle ilgisi olmamasına rağmen, Osmanlı devletinde ilk sosyalist partiyi kuran ve yayın organının adından (İştirak) mülhem olmak üzere "İştirakçi Hilmi" olarak tanınan Hüseyin Hilmi'dir

"İştirak"in çıkmaya başlaması ile Selânik'teki "İşçi Kulübü" ile "Galata Sosyalist Kulübü"nün adresi; Kuledibi, Cami Sokak, Ragıp Paşa Hanı 4 Numaralı daire idi. Kulüp, "Dersaadet Tetebbuat-ı İçtimaiye Cemiyeti", Zenne çeket işleri, Şişli işçileri, döşemeci işçileri, mücellitler, erkek terzileri, değirmenciler, berberler, ticaret ve saniyi işçileri, bira fabrikası işçileri, eczane işçileri, sigara işçileri, Cibali reji (tütün) işçilerinin birleşmesi ile kurulmuştu.

Hüseyin Hilmi bu devirde (1912) Rus sosyalistleri ile de temas kurdu. Öte yandan, Cumhuriyet devrinde de sosyalizmi tanıtma yolunda tercümeleri ve faaliyette bulunmuş olan Haydar Rıfat (Yorulmaz) da biri Charles Seignobos (1854-1942)'dan "Beynelmilel İhtilâl Fırkaları" kitabı ile, diğeri George Taurnère'den "Sosyalizm" kitabını tercüme etti.

OSF'nın "İştirak" ve "İnsaniyet"te[26] çıkan program beyannamesine göre[27]; "Sosyalizm mülkümüzde bir sui tefehhüm neticesi olarak pek fena, pek yanlış ve külliyen medlulüne zıt bir surette anlaşılmıştır... Halbuki sosyalizm, günden güne daha feci, daha müşkül bir hâle gelen cemiyetin aç ve sefil evlâtlarının refahiyetini düşünür. Sosyalizm, mutlaka adalete mugayir olan hali hazırı iktidariyeyi tashih etmek ister. Sosyalizm sermayenin mahdut ve behemahal müstebit kimseler elinde bulunmasına itiraz ile herkese hakkı kaidesini vaz eder". OSF'nın gayesi bu beyannameye göre şöyleydi: "Maksad-ı esasiyesinden birincisi, resmî programında ilân olunduğu üzere ekseriyeti azamiyi teşkil eden fıkarayı ahalinin ve amele sınıfının muhafazai hukuk ve terfihi hayatı; ikincisi ise yine aynı maksadın daha ziyade teshili usulü için tekmil yeryüzündeki işçilerle teşrik-i mesai ve tevhidi hareketleridir..." OSF'nın hürriyet anlayışı da bu beyannamede yer almıştır: "Zikrolunan bütün bu esasların kâfili muhafazası olan serbesti matbuat ve tedrisat ve sayahat ve içtimaat esaslarının ayrıca muhafazasına lüzum görülmez. Bunlar bütün evlâd-ı beşer için en mukaddes bilinen vazifelerdendir."

OSF'nın 22 maddelik programı özet olarak şu hususları kapsıyordu: Bütün seçimler, plesibitler doğrudan doğruya, yani tek dereceli seçimle yapılmalı, geniş bir basın ve toplantı hürriyeti sağlanmalı, ölüm cezası kaldırılmalı, insanın ihtiyaçlarından olan istihlâk eşyaları üzerinden vergiler kalkmalı, demiryolları, madenler ve sigorta kumpanyaları devletleştirilmeli, bütün tekeller dağıtılmalı, barışta ordu milis kuvvetlerinden teşkil edilmeli, tecavüz harpleri yapılmamalı, barış aleyhtarı ittifaklara girilmemeli, sosyalist hareketler için nümayişlere katılmalı, işçilerin grev haklarını yasaklayan kanunlar iptal edilmeli, adalet parasız olmalı, işçilere hafta tatili ve 8 saatlik işgünü tanınmalı, 14 yaşından küçük erkeklerin, 16 yaşından küçük kızların çalıştırılması yasak edilmeli, mahallî ve milletlerarası işçi kongrelerine iştirak edilmeli, bütün işçi sendikalarına maddî yardımda bulunmalı...

Dr. Refik Nevzad'ın Pariste Kurduğu Sosyalist Parti

Hüseyin Hilmi'nin OSF'nın kurulduğu günlerde, Paris'te Dr. Refik Nevzad ayrı bir programla yeni bir partı teşkil etti. Dr. Refik Nevzad uzun yıllar Paris'te yaşadı. Devamlı olarak Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti iktidarlarına muhalif kaldı. "İttihat ve Terakki" ile "Cumhuriyet" rejimlerinin karşısında bulundu. İhtiyar yaşında Türkiye'ye döndü. Paris'te, (1951), "İleri Jön Türkler" Komünist Teşkilâtı ile ilgili görülerek, İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı. Kısa bir süre sonra da öldü[28]. Dr. Refik Nevzad, II. Abdülhamit devrinde İzmir'de ilk Türk avukatı olup, Paris'e kaçan, döndükten sonra da Adana'da sürgünde bulunduğu yerde intihar eden Tevfik Nevzad'ın kardeşi idi[29]. Uzun yıllar tek Parti CHP'nin İzmir mebuslarından bayan Benal Nevzad Arıman'ın amcası olurdu.

Dr. Refik Nevzad, daima Türkiye Komünist Partisi ve mensupları tarafından şüpheli bir insan olarak karşılandı. 1945'ten sonra soğuk harbin kızıştığı günlerde TKP mensubu olarak Moskovadaki kongrelere katılmış olmasına rağmen, kendisine ciddî gözle bakılmaz ve itimat edilmezdi. Dr. Refik Nevzat, Paris'te bulunduğu günler, Türk Sefareti ile de temaslarda bulunur, bu da mülteci Türk komünistlerinin şüphesini çekerdi[30]. Dr. Refik Nevzad, 1910 seçimlerinde İzmir'den aday olarak katıldıysa da kazanamadı[31].

"Osmanlı Sosyalist Fırkasından", Cumhuriyet Türkiyesi ve 2. Dünya savaş yıllarına uzanan dönemde nev'i şahsına münhasır ilk sosyalist aydınlardan biri de Refik Nevzat'tı.

Paris'te bulunduğu sıralar, Partinin genel merkez adresi kendi evi idi (Rue du Faurburg Temple, 1902). Partisinin daima tek adamı kaldı. Bununla birlikte kurucuları arasında Fuad Nevzad, Avni Kemal, Zeki isimleri de görülmektedir. Yayın organı aylık "Beşeriyet" litoğrafya ile basılırdı. Basım, yazılar hep kendisinin idi. Ancak, 6 sayı çıkabildi. Dergisini dostlarına, tanıdıklarına ve dünya sosyalist partilerine gön-

derirdi[32]. 1950 yılında Moskova Radyosunun yayımlarından birinde Türkiye Komünist delegesi olarak bir kongreye katıldığı öğrenildi. II. Enternasyonale bağlı idi. Sonuna kadar da bu teşekkülün üyesi kaldı. Jean Jaurès, Emil Wandervelde gibi sosyalistlerle temas kurdu. II. Enternasyonalin hemen hemen birçok ve arada Zürih Kongresine katıldı. 5 Kasım 1911'de İtalyanların Trablusgarp'a saldırması üzerine Paris'te bir tel'in mitingi düzenleyip konuştu[33]. Bu saldırının Avrupa sosyalist partileri tarafından da tel'inlerine müessir oldu.

Dr. Refik Nevzad'ın Partisinin kuruluş tarihi kesinlikle belli değildir. "Osmanlı Sosyalist Fırkası"ndan sonra kurulduğu ise açıktır. Bu partinin faaliyeti mahdut kalmakla birlikte, süreklilik gösterir. Her ne kadar ilk zamanlar Dr. Refik Nevzad'ın, Avrupa sosyalistleri ile temasları bilinmekteyse de, II. Dünya savaşından sonra, bilhassa Paris'te toplanmış "İleri Jön Türkler" ile teması, 1950'de Moskova toplantılarına katılması çeşitli yorumlara sebep olmuştur. Dr. Refik Nevzad 1912 yıllarında "Hattı Hareket Beyannamesi", "İslahat Programı (Yayım Tarihi 15 Şubat 1922)", "Belediye Programı" risalelerini bastırdı. Paris'te bastırdığı kitapları ise şunlardır: "Siyaset-i Hazırayı Meş'ume" (1910), "Haraç Mezat Satıyoruz" (1912), "Ne Bekliyoruz" (1913), "La Trahison du Gouvernement Turc" (1914) –Albert Fua ile birlikte–, 1913 yılında kaleme aldığı "Ahaliye Dâvet" risalelerinin Osmanlı İmparatorluğuna sokulması yasaklandı. Bu risalede, Dr. Refik Nevzad, Edirne'nin Bulgaristana verilmesini istiyordu.

Bazı kaynaklar Dr. Refik Nevzad'ın Paris'te kurduğu Fırkayı, Hüseyin Hilmi'nin OSF'nın Dış bürosu olarak göstermek eğilimindedirler. Biz bu kanaati doğru bulmuyoruz. Dr. Refik Nevzad'ın, Hüseyin Hilmi'nin emrinde çalışacak bir insan olmadığı tahmin edilir. Refik Nevzad, bütün davranışı ile bir yalnız adamdı. Bu yalnızlığı onu çoğu hallerde şüpheli kılığa sokuyordu. Sosyalizmini dahi kendisine sakladı. Ondan kalanlar litoğrafya ile bastığı dergiler, beynelmilel sosyalist teşkilâtlarının arşivlerinde, birkaç dostunun kitaplığındadır.

Osmanlı İmparatorluğu içinde Sosyalist hareketler, hürriyetin ilânından sonraki ilk beş yıl içinde faaliyet gösterdi (1908-1913). Mahmut Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913 (19 Mayıs 1329)'da öldürülmesi üzerine son buldu. Sosyalist hareketlerin yeniden canlanması 1918'den yani Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra (30 Teşrinievvel 1334 - 30 Ekim 1918)'dir. Yeni dönemin iki özelliği vardır. Sosyalist hareketler, işgal İstanbulunda, işgal kuvvetlerinin de çoğu hallerde himayesi altında cereyan etmiş, öte yandan, Millî Kurtuluş savaşının ilk yıllarında Sovyetlerin kesif faaliyeti sebebiyle Anadolu'da sol çalkalanmalar olmuştur. Bu çalkalanmalar, Sovyetler Birliğinin faaliyetleri Mustafa Kemal Paşa tarafından ustalıkla kullanılmıştır.

İkinci Bölüm Dipnotları

1- "Hilmi'nin, sosyalist oluşu oldukça gariptir. O devrin gazetecilerinden, rahmetli Fuat Samih anlatmıştı: Bir gün, Ebussuud Caddesinde, Baha Tevfik'in çıkarttığı bir sürü derginin idare yeri olan binada toplanmışlar. Hilmi de oradaymış. Meslek mevzuunda konuşurlarken, İştirakçi (Hüseyin Hilmi): "Herkes meslek sahibi oldu. Ben bir şey olamadım, ne olsam acaba deyince, Baha Tevfik cevap vermiş: "Sosyalist ol be Hilmi!"", M. S. Çapanoğlu, a.g.e., s, 76.

2- Zeki Cemal, Memleketimizde Amele Hareketleri – I, Meslek Dergisi, Nr. 21, 5 Mayıs 1925.

3- Bknz., Dr. F. Tevetoğlu, a.g.e., Dr. M. Tunçay, a.g.e., M. S. Çapanoğlu, a.g.e., T. Z. Tunaya, a.g.e.

4- İştirak Derg., Nr. 20, 15 Eylül 1910.

5- Dr. M. Tunçay, a.g.e., s, 27.

6- F. H. Tökin a.g.e.'inde O.S.F.'nın (Osmanlı Sosyalist Fırkası), bir doktrine sahip olduğunu ileri sürüyor.

7- Dr. T. Z. Tunaya, a.g.e.

8- M. S. Çapanoğlu, a.g.e.

9- Dr. F. Tevetoğlu, a.g.e., s. 18.

10- Bknz., Bezmi Nusret Kaygusuz, Bir Roman Gibi, s, 25-26., İzmir, 1955, Dr. F. Tevetoğlu, a.g.e., Dr. M. Tunçay, a.g.e., M. S. Çapanoğlu, s, 83-84, a.g.e.

11- Bknz., Peyami Safa, Sosyalizm. 1960, T. Z. Tunaya, a.g.e., İlhan E. Darendelioğlu, a.g.e.

12- B. N. Kaygusuz, a.g.e.

13- F. H. Tökin, a.g.e.

14- M. S. Çapanoğlu, a.g.e.

15- İbid.

16- İçtihad, Şubat 1913, Nr. 93.

17- M. S. Çapanoğlu, a.g.e., s, 50.

18- İslâm Ansiklopedisi, 16. cüz, s, 446, 1943,

19- M. S. Çapanoğlu, s, 51, a.g.e.

20- İştirak Derg., 20 Mart 1910, Nr. 6.

21- T. Z. Tunaya, a.g.e.

22- Dimiter Şişmanof a.g.e.,'nin 29. sayfasında Mustafa Suphi'yi O.S.F.'nın sol kanat mensuplarından gösteriyor ki, bu kat'iyen doğru değildir. Nitekim aynı yanlışı "Mustafa Suphi 1910'da Sosyalist partiye girmiştir.", ifadesini kullanan Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya'da yapmaktadır, II. baskı, C. 41; Bk. Dr. F. Tevetoğlu, a.g.e., s, 26.

23- Abidin Nesimi, Türkiye Komünist Partisinde Anılar ve Değerlendirmeler, 1909 - 1949, İstanbul, 1979, s, 35-38'de Osmanlı Sosyalist Fırkasının Kuruluşu ve "İştirak" dergisi ile ilgili Branko Mercanapulos adlı kişiyle ilgili özetle şu bilgiler veriliyor: "... Branko Mercanapulos, aslen hristiyan Arnavutdur. II. Meşrutiyet döneminde sosyalist dergilerde, Branko Mercanopulos adıyla yazılar yazmıştır. "Bağımsız Arnavutlukla ilgili yazılarında Branko Mercani imzasını kullanmıştır (...) "Hürriyet ve İtilaf Fırkası"nın, "Fırka-i İbad"ının ve "İttihad ve Terakki"ye karşı diğer kuruluşların yayını organlarında ise

Ali Baha imzasını kullanmıştır (...) (a.b.ç.) Branko Mercanapulos, sosyalist nitelikteki "İştirak" dergisinin çıktığı dönemde, İstanbul'daki Fransız liselerinden birini bitirmiş bulunuyordu (...) Derginin sahibi sosyalist Hilmi kültürce geri idi. Yabancı dil bilmiyordu. Sosyalist Hilmi, Branko'nun yabancı dil bilmesinden dolayı onunla ilgilendi. Branko Mercanapulos'da "İştirak" dergisine, Fransızca dergilerden çeviriler yapmaya başladı (...) Bir gün Hilmi, Branko'yu gördü ve ona (Jean) Jaurés'le, SFIO (İşçi Enternasyonalinin Fransız Seksiyonu) ile ilişki kurmak gerektiğini ve Türkiye'de bu doğrultuda bir partinin kurulmasının uygun olacağı görüşünü açıkladı. Branko'dan Jaures'e bir mektup yazmasını istedi. Mektupta Osmanlı toplumuna uygun düşecek bir sosyalist parti programı yapması isteği yer alacaktı. Branko bu mektubu yazdı. Hilmi'nin imzası ile Jaures'e gönderildi. (a.b.ç.). Jaures'ten olumlu cevap geldi. Branko mektubu Türkçeye çevirdi. Jaures'in, Osmanlı Sosyalist Fırkası için öngördüğü kurallar çerçevesinde Branko, Osmanlı Sosyalist Partisini (Furkası olarak A.S) programını yazdı. Branko'nun bana anlattığına göre, Osmanlı Sosyalist Partisinin kurucusu kendisi olmaktadır (...) Mahmut Şevket Paşa'ya düzenlenen suikastten sonra- ki Osmanlı sosyalist hareketleriyle ilişkilerini kesti. Arnavut bağımsızlık hareketine karıştı (...) Batıdaki çevresi Branko'yu, Ali Baha diye tanır. II. Dünya Savaşı sırasında "Hür Arnavutlar Örgütüne" girdi (...) Nazilerle savaştı (...) sonuna kadar II. Enternasyonal sosyalizmine bağlı kaldı. III. Enternasyonal Sosyalizmine karşı çıktı. Enver Hoca oluşuma egemen olunca, Arnavutluktan ayrıldı....".

24- Dr. M. Tunçay, a.g.e., s, 26.

25- Bknz., A. Cerrahoğlu, İslamiyet ve Osmanlı Sosyalistleri - İslâmiyet ve Yön'cü Sosyalistler, s, 4-6, İstanbul, 1964.

26- İnsaniyet Derg., s. 1-2, Nr. 1, 18 Kasım 1910,

27- Bknz., Bu program ve beyannamelerin en doğru şekli sayın F. Tevetoğlu'nun a.g.e.'nin 27-33. sayfalarında yer almaktadır.

28- F. H. Tökin, a.g.e., s, 49.

29- Dr. Ziya Somar, Bir Şehrin ve Bir Adamın Tarihi - Tevfik Nevzad - İzmir'in ilk fikir ve Hürriyet Kurbanı, İzmir, 1948.

30- Dr. Refik Nevzat, 1952'den sonra Türkiye'ye gelmiş, muhakeme altına alınmış ve beraat ettikten sonra bilâhare de ölmüştür.

31- İbid. s, 153 - 155.

32- M. S. Çapanoğlu, a.g.e., s, 58.

33- Bknz., Dr. M. Tunçay, a.g.e., M. S. Çapanoğlu, a.g.e.

3. Bölüm

Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünya Savaşına Girişi

Mütarekede Sosyalist Hareketler

28 Haziran 1914'te Avusturya - Macaristan veliahtının Saraybosna'da öldürülmesini takip eden bir ay içinde 1. Dünya Savaşı patlak verdiği zaman, Osmanlı Devleti ilk anda bu büyük çatışmanın dışında kalmıştı. Ama bu tutum bir tarafsızlık siyasetinin sonucu değildi. Zira devleti yönetenler, İngiltere, Fransa, Rusyanın meydana getirdiği "İttifak devletleri" ile, Almanya, Avusturya - Macaristanın meydana getirdiği bloklardan ikincisini çoktan seçmişlerdi. İmzaladıkları gizli anlaşmaya göre de hemen savaşa katılmaları gerekiyordu. Halbuki devlet böyle bir savaşa hazır değildi.

Aslında, Osmanlı Devletinin bu hazırlığı hiç bir vakit tamamlanamayacaktı. Zira böyle bir maceraya atılmaması gereken bir ülke varsa o da çökmekte olan imparatorluktu. Daha öncekiler bir yana Meşrutiyetin ilânından beri girişilen savaşlar –Trablusgarp (1912), Birinci ve İkinci Balkan savaşları (1912-1913)–, İmparatorluktan birbiri ardından koparılan parçalar, Avusturya-Macaristanın Bosna-Herseki alışı, Bulgaristanın istiklâli, Giritin Yunanistana katılışı (1908), Trablusgarp ile Oniki Adanın İtalyanlara işgali, Arnavutlukun bağımsızlığı (1912), Batı Rumelinin elden çıkışı (1913) devleti hem maddî hem manevî yönden adamakıllı çökertmişti. İçerde ise işler en az bunun kadar kötü gidiyordu. İkinci Meşrutiyetin ilânı ile girişilen parlamanter idare denemesi, kısa zamanda fiyasko ile sonuçlanmıştı. 31 Mart olayından sonra, siyasî hayat çığrından çıkmış, suikastlar, hükûmet darbeleri, ordunun siyasete sürekli olarak bulaştırılması sonunda beş yıl içinde meşruti idare tek parti diktatörlüğüne dönüvermişti. İmparatorluğun içindeki Türk olmayan azınlığın hemen hepsi istiklâllerini kazanmak peşindeydiler. İktisadî bakımdan ise görünüşteki koca imparatorluk koskoca bir yarı-sömürgeden ibaret idi.

1913 yılı başında bir hükûmet darbesi ile işbaşına geçenler ise bu du-

rumun önünü alacak güçte kimseler değildi. Ancak zor kullanarak iktidarda kalabileceklerini biliyorlardı. İdare, siyasî düzenin hâlâ parlamanter idare olduğu zannını uyandırmak için hileli, baskılı seçimlerle meydana getirilmiş, tek bir partinin temsil edildiği meclisten başlıyor, fakat aslında bu partiyi yöneten 12 kişilik bir "Merkez-i Umumînin", bunlar içinde de üç kişilik bir topluluğun elinde toplanıyordu. "İttihat ve Terakki Cemiyetini" olduğu kadar, devleti de idare eden Enver - Talât - Cemal Paşalar triumvırası, sıkıyönetimi, polis ve askerî özel hapishanesi (Bekir Ağa Bölüğü), sürgün yeri (Sinop), hafiyeleri, fedaileri, memleket içinde kök salan cemiyet teşkilâtı ile 1913'ten beri şiddeti her gün biraz daha artan bir tedhiş düzeni kurulmuştur[1]. Bu tedhiş düzeni pek tabiî olarak tepki yarattığı gibi, hükûmet darbesi ile işbaşına gelişi, aynı yoldan iktidarın kaybedileceği korkusuna yol açıyordu. Zaten bu yolda birkaç deneme olmuştu. Öte yandan birbiri ardından yenilgiler, toprak kayıpları, devlet idaresindeki yetersizlik dolayısiyle bütün ülkede genel bir hoşnutsuzluk havası esiyordu. Sürgüne gönderilen, hapsedilen, yurt dışına kaçmak zorunda bırakılan muhalifler memnun değildi. İkinci Meşrutiyet denemesinden de hayal kırıklığına uğrayan aydınlar da gidişatı beğenmiyordu. Siyasete sokulan ve maddî bakımdan güçlük içinde bulunan ordu da gayri memnunlar arasındaydı. Çökmekte olan bir devletin bütün maddî-manevî yükünü taşıyan millet çoğunluğunun hemen hepsi, en fazla tedirgin yaşayan bir kitle idi. Bütün bu memnun olmayanların karşısında idareyi ellerinden bırakmak istemeyenlerse, bu düzenin sürüp gitmesini ancak büyük bir serüvenle, devletin bir savaşa girmesi ile sağlayacaklarını, memnun olmayanların böylelikle oyalanacağını, görünüşte bir birlik sağlayacağını, hele bağlı oldukları blok üstün geldiği takdirde hem kişisel hırslarının karşılanacağını, hem de devletin onun yaralarının kapatılacağını, böylelikle durumlarının sağlamlaşacağını düşünüyorlardı. Zaten maceracı yaratılışları, dar görüşleri ve yeteneklerinin çok üstündeki ihtirasları buna uygun düşüyordu[2]. Tarafsız kalmak ya da bloklardan hangisine katılmanın daha yararlı olacağını hesaplamak şöyle dursun, işin sonucundan emin olmadıkları halde[3] körü körüne bu işe atılacak ve koca bir ülkeyi de buna sürükleyecek kadar cüretkâr olan bu triumvira, 1913 yılı sonunda Alman generali Liman Von Sanders'in kalabalık ve geniş yetkili bir askerî heyetle İstanbula gelmesini sağlamakla ilk kesin adımını attı. Harbiye Nezareti, başlıca dairelerinin başına, silâh fabrikalarına, Çanakkale ve müstahkem mevkilere Alman subayları getirilmişti[4].

Osmanlı Devleti Savaşa Katılıyor

Alman subaylarının Osmanlı kuvvetinin kilit noktalarına yerleşmesi sonucu öyle bir durum ortaya çıktı ki, artık savaşa girip girmemek yahut ne vakit girileceğini kararlaştırmak, bu ülkeyi idare edenle-

rin değil, Almanların elinde olan bir şeydi. Almanların 1 Ağustos 1914'te Rusya'ya savaş açması ile birlikte, Osmanlı Devleti hemen buna katılmadı. Sadece ertesi günü seferberlik ilân ettiyse, bunun sebebi Almanların o vakit Osmanlı Devletinin savaşa katılmasında bir fayda görmemesinden, aksine fazladan bir yük olacağını düşünmesinden idi. Almanyanın hazırladığı savaş plânının ilk devresinde Osmanlı Devletine yer yoktu.

Çökmekte olan Osmanlı Devletini kurtarabilmek için hızlı bir ıslahata girişen "İttihat Terakki" hareketi, batılı emperyalistler tarafından girişilen topyekun savaşla durdurulacak ve Osmanlı Türkiyesi de I. Dünya savaşına girmek zorunda kalacaktır

1905'te hazırlanan ve "Schlieffen Planı" adını taşıyan bu plana göre, Almanya hem doğudan hem batıdan aynı zamanda çalışmak zorunda kaldığı takdirde, Avrupanın bir başka "Hasta Adam'ı olan Rusya'yı önce küçük devletlerle oyalayacak, var gücü ile Belçika üzerinden Fransa'ya yüklenip burada en kısa zamanda sonucu alındıktan sonra doğuya yönelecekti. Plân başlangıçta tasarlandığı gibi uygulandı. 4 Ağustos 1914 tarihinde Alman orduları Belçika'ya girdi. On gün sonra Fransa'nın içlerine doğru ilerlemeye başladı. Savaşın birinci ayı sonunda Alman orduları İngiliz ve Fransız birliklerini Marne ırmağına kadar kovaladılar. Fransız hükûmeti Bordeaux'ya taşındı. Fakat bütün bu göz alıcı başarılar, 5 Eylülde başlayan ve bir hafta süren Marne çarpışmaları sonunda yarıda kaldı. Alman ordusu yavaş yavaş geri çekildi. Sınıra yakın yerde iki taraf siperlere girdiler. Savaşın ilk ayı içinde beliren bu durum, savaşın sonlarına kadar artık değişmeden sürdü. "Schlieffen Planı" iflâs etmişti. Savaşı iki cephede birden ve uzun bir süre yürütmek, yeni yeni müttefikler sağlamak gerekiyordu[5]. Almanyanın, Osmanlı Devletini doğrudan doğruya savaşa karıştırmak istemesi, işte bu durum üzerine meydana geldi. Hiç bir vakit bitmeyecek olan hazırlık sürüyordu. Savaşın ilk ayı içinde kabinedeki muhalifler çoğunluktaydı. Fakat bir yandan triumvirat, bir taraftan Alman subayları işi olup bittilerle hallettiler[6]. Müttefik savaş gemilerinin Goeben ile Breslau adındaki iki Alman zırhlılarının Çanakkale Boğazından içeri girmesine izin vermek bu olup bittilerin ilkiydi. Müttefiklerin zorlaması ile Osmanlı İmparatorluğu bu iki gemiyi satın aldığını bildirdi. Birincisine Yavuz, ikincisine Midilli adını taktılar. Gemilerin Alman olan subayları, askerleri, komutanı, başlarına fes geçirerek Osmanlı donanması hizmetinde sayıldılar. İkinci ve kesin adım bu iki gemi Karadeniz'e çıktığı takdirde düşman gemisi gibi karşılık göreceğini müttefiklerin ihtar etmelerine rağmen Alman Amirali Souchon'un Karadeniz'e açılıp Rus gemilerine ve kıyılarına ateş açması ile atıldı. Böylelikle triumviratın Alman subayları ile hazırladıkları olup bitti sonunda[7] Osmanlı Devleti doğrudan doğ-

ruya savaşa bulaştı. 11 Kasım 1914 günü İngiltere, Fransa ve Rusya'ya savaş açıldı[8]. Gerek harp esnasında, gerekse harbe tekaddüm eden günlerde sosyalist ve işçi hareketleri Osmanlı İmparatorluğu içinde tam bir durgunluk gösterir. Savaşın yenilgiyle bitmesi üzerine ortaya yepyeni bir durum çıkar. Daha 1917 yılında Rusya'da Sosyalist ihtilâli galebe çalmış, Anadolu'da Millî Mücadele hazırlıkları başlamıştır. Gerek mütareke döneminde gerekse Millî Mücadelenin ilk günlerinde işgal altındaki İstanbul ve Anadolu'da (Ankara, Eskişehir ve diğer bazı bölgelerde) sayıca az, fakat ilgi çekici sosyalist-komünist faaliyetler başlamıştır. Mütareke şartlarının gereği İstanbul'da yeniden faaliyete geçen iki sosyalist partiden birinin, ne şekilde işgal kuvvetlerinin oyuncağı haline geldiğini ilerde göreceğiz.

Olumsuz şartlar altında Osmanlı-Türk ordularının direnmesine rağmen müttefik kuvvetlerin yenilmesiyle Osmanlı Devleti yenik sayılmış, harbin faturası İttihat Terakki ile Enver Paşa'ya çıkarılmıştı

Mütareke

Birinci Dünya savaşında yenilgiye uğraması üzerine 10 Ağustos 1920'de Paris'e yakın Sévres kasabasında Osmanlı İmparatorluğunun kalesi Anadolunun parçalanması müzakere edilip imzalandı. Sévres anlaşmasından önce Mondros mütarekesi imza edilmişti (30 Ekim 1918). Mondros mütarekesi ile galip devletlerin İstanbul'u işgal etmelerine ve Osmanlı ülkesinin önemli askerî noktalarını tutmalarına müsaade edilmişti. Mondros mütarekesinden cesaret alan galip devletler Sévres anlaşmasında isteklerini Osmanlı delegelerine dikte ettirdiler. Bu andlaşma gereğince Osmanlı Devleti, İstanbul ve civarındaki köylere ve bir kısım Anadolu'ya inhisar ediyordu. Boğazlar açılmış ve bir Avrupa komisyonunun kontrolü altına alınmıştı. İzmir ve civarı Yunanlılara verilmiş, Kürdistan namı altında birkaç Türk iline muhtariyet tanınmış idi. Şarkî Trakya ve bütün adalar Yunanlılara bırakılmıştı. Müstakil bir Ermenistan tesis edilmişti. Irak, Hicaz, Mısır ve Kıbrıs'ı İngilizler, Suriye ve Tunus'u Fransızlar, Trablusgarp, Rodos ve Oniki Adayı İtalyanlar tamamen almışlardı. Osmanlı Devletine kalan küçük bir parça da müstakil değildi. Silâhtan tecrit edilmiş (arındırılmış) ve galip devletlerin malî kontrolü altına alınmıştı. Tek kelime ile Osmanlı imparatorluğu yıkılmıştı.

Mondros mütarekesi, Limni adasının Mondros limanında, Agamemnon isimli İngiliz zırhlısında İngiliz delegesi Visamiral Calthorpe, Türkiye delegeleri Bahriye Nazırı Rauf (Orbay) Bey, Hariciye Nazırı müsteşarı Reşat Hilmi Bey imzaladılar. Yenilgi üzerine Talât Paşa, Sadaretten (Başbakanlıktan) çekildi. "İttihad ve Terakki" ileri gelenleri İstanbul'dan kaçtılar. Mütarekenin imzalanmasından dokuz gün sonra, A. İzzet Paşa, Sadaretten istifa etti. Yerine Tevfik Paşa Sadrazam tayin edildi. 11 Kasım 1918'den 3 Mart 1919'a kadar Sadrazamlık etti. Yerine

geçen Ferid Paşa, 4 Mart 1919'dan 1 Ekim 1919'a kadar altı buçuk ay Sadrazamlık yaptı. Ali Paşa, 2 Ekim 1919'dan 3 Mart 1920'ye kadar, Salih Paşa ve Ferid Paşa'dan sonra Tevfik Paşa, 20 Ekim 1920'den 3 Kasım 1922'ye kadar Sadrazamlık yaptılar.

Sevres Antlaşmasıyla batılı emperyalist devletler, uzun süredir hesabını yaptıkları paylaşım planları çerçevesinde Türkiye topraklarını topyekun işgal etmeye başlayacaklardır

Mütareke sonrası İstanbul'u işgale gelen 55 parça geminin 22 adedi İngiliz, 12'si Fransız, 17'si İtalyan, 4 tanesi de Yunan idi[9]. Bu gemiler Dolmabahçe Sarayı önünde dizildiler. Rum, Yahudi ve Ermenilerin alkışları arasında kumandanlar Beyoğlundan geçerek sefaretlerine (elçiliklerine) geldiler. İstanbul'un işgalinden bir süre sonra basının da kışkırtması ile İttihadçı avı başladı. Meclis-i Meb'usanın feshi istendi. Son Osmanlı Padişahı Vahdettin, 21 Kasım 1918'de Meclis-i Meb'usan'ı feshetti. İttihadçılar tevkif edildiler ve Malta adasına sürüldüler.

Mütarekenin bu ağır şartları altında İstanbul'da iki sosyalist parti teşekkül etti.

Mütarekede Sosyalist Hareketler ve Sosyalist Fırkalar

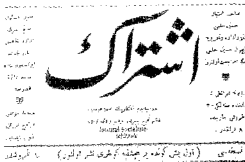
Birinci Dünya savaşının başlaması ve bitişi arasındaki dönemde işçi hareketlerinde bir canlanma meydana gelmedi. Mütarekeden sonra İstanbul hükûmeti çıkardığı kararnamelerle cemiyetlerin çalışma alanlarını daralttı. Yeni cemiyetlerin kuruluşunu önledi[10]. Bununla birlikte çeşitli karakterde sosyalist partiler kurulabildi. Bu kuruluşlar arasında "Sosyal Demokrat Fırkası" (Kuruluşu: 6 Ocak 1918); "Osmanlı Mesai Fırkası" (Kuruluşu: 29 Ocak 1919); siyaset alanında bir saman alevi gibi yanıp söndüler[11]. "Sosyal Demokrat Fırkası"nın Başkanı Cemil Arif (Alpay), 1946'da Türkiye yeniden çok partili bir devreye girince, Partiyi tekrar faaliyete geçirdi. "Sosyal Demokrat Fırkasının" genel merkezi İstanbul'da, Galata-Mâder Han'da idi[12]. Kurucuları arasında Cemil Arif'ten (Alpay) başka Dr. Hasan Rıza, Fehim Paşa'nın yâveri Tahsin ve emekli memurlardan Habib Bey'ler bulunuyordu[13]. "Osmanlı Mesai Fırkası" makine mühendisi H. Memduh, muharrir Ali Avni, Hasan Muslihiddin, Yusuf, mensucat işçisi Vahidettin, Ustabaşı Seyit, Hüseyin, Lütfi, İsmail, İhsan, Numan usta tarafından teşkilâtlandırıldıysa da bir varlık gösteremedi. Bütün faaliyeti sulh konferansına bir "rapor" göndermekten ibaret kaldı[14]. 11 Ağustos 1920'de teşekkül eden "Amele Fırkası" ise kömür işçileri tarafından değil, kömür müteahhitlerinin bir teşkilâtı olarak kurulmuştu[15]. Kurucuları arasında Cemal Hüsnü (Taray), Dâvâ Vekili Radi, Mehmet Behçet, Haydar, Mehmet Kâmil, Seyid Bilâl, Ali Haydar, Vanlı Mehmet Baba, Mehmet Ali Ağa isimlerine rastlıyoruz. Bunların bir kısmı önemli görevlerle günümüze kadar intikal etmiştir. 12 Haziran 1922 (1338)'de teşkil edilen

"Müstakil Sosyalist Fırkası" Hüseyin Hilmi'nin "Türkiye Sosyalist Fırkasından" ayrılan bin kadar tramvay işçisi tarafından kurulmuş ise de, belli bir faaliyet gösterememişti.

Mütarekede tekrar faaliyete geçen Hüseyin Hilmi'nin Başkanlığındaki "Türkiye Sosyalist Fırkası" ile, Almanya ve Fransa'dan dönen sosyalist aydınların teşkil ettikleri "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" ayrı birer önemi haizdirler. "Türkiye Sosyalist Fırkası", lideri Hüseyin Hilmi'nin öldürülmesi ile, II. Enternasyonalin İstanbuldaki faaliyeti son bulmuş; Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) ve arkadaşlarının kurduğu "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" ile de III. Enternasyonalin günümüze kadar uzanan faaliyeti başlamıştır.

Hüseyin Hilmi'nin Karanlık Sonu: Kapanan Bir Devir

Birinci Dünya savaşının bitimi üzerine sürgünden dönen Hüseyin Hilmi, mütarekenin o karışık ve karanlık günlerinde "Osmanlı Sosyalist Fırkası"nı "Türkiye Sosyalist Fırkası" ismiyle, 20 Şubat 1919 (1335)'de tekrar faaliyete geçirdi. Parti İstanbul'da, Sirkeci'de Hocapaşa sokağında faaliyete geçmişti[16]. Kurucular arasında Mustafa Fazıl (Çun), Şevket Mehmet Ali (Bilgişin) , [17] Hasan Sadi (Birkök) , [18] İstanbul Üniversite öğrencisi B. Mercani, [19] Yüzbaşı Murat Bey, Su Gemisi Kaptanı Hasan idi. Partinin bu kuruluşunda da Genel Başkan Hüseyin Hilmi oldu. Genel sekreterliği de Mustafa Fazıl (çun) aldı. Mustafa Fazıl (Çun), Şevket Mehmet Ali (Bilgişin), Hasan Sadi (Birkök) tahsillerini İsviçre'de yapmışlardı. Mütarekenin bu en karanlık ve karışık günlerinde partiye girmelerinin nedeni, barış şartları konusunda Avrupa kamuoyunda ve sosyalist çevrelerde Türkiye için bir sempati yolu bulmaktı[20]. Partiye hazırladıkları program 1910 yılı programından çok farklı idi[21]. Yeni programda, "bugünkü dille sosyalizm eşitsizlik ve adaletsizliğe dayanan bugünkü toplumu esas teşkilâtında temelden değişiklikler yaparak toplum hayatına tahammül edilir bir biçim vermektir"[22] denildikten sonra şu ana ilkeler sıralanıyordu: 1- İmal ve mübadele vasıtalarının millîleştirilmesi, 2- Bütün dünya sosyalistleri ile işbirliği yapmak, milletlerarası işçi birliğini her alanda sağlamak.

اشتراك

Sol matbuat içinde ilk yayın organlarından olan "İştirak" dergisi Hüseyin Hilmi adıyla özdeşleşmiş, döneminde ilginç yayın organlarından biridir

Bu hususların sağlanması için birtakım reformlar gerekiyordu: "Her türlü seçimlerin serbest, vasıtasız, genel ve nisbî usulle yapılması, kayıtsız şartsız basın ve toplantı hürriyeti; milletlerarası anlaşmazlıkların hakem usulü ile halli, dinin kişiye ait hususî bir mesele telâkki edilmesi, tahsilin bütün derecelerinin parasız ve lâik olması; tabiî ihtiyaçlardan vergi alınmaması, mübrem ihtiyaçları istihsal ve imal eden işçiden vergi kesilmemesi, birikmiş servetlerden alınan vergilerin ar-

tırılması, demiryolları, maden ocakları, bankalar, şirketler ve buna benzer kurumlarla bütün istihsal ve imal sosyal bir hale ifrağ edilerek devlet masraflarından işletilmesi, işçi, çiftçi ve küçük tüccar ve esnafın sermayedarlara karşı korunması için gereken tedbirlerin alınması, işçilerin hafta tatili olması ve bir işverenin bir işçiyi altı günden fazla çalıştırmaması (bir hafta içinde), iş süresinin 8 saatten fazla olmaması, 14 yaşından aşağı erkek ve 16 yaşından küçük kız çocuklarının çalıştırılmalarının yasak edilmesi, 14-18 yaşına kadar tahsillerini tamamlayabilmek için işçilerin yarım gün çalıştırılması, kadınlar ve çocukların gece işlerinde çalıştırılmaması, bütün iş alanları için işçilerin de fikirlerinin alınarak asgarî ücret tarifelerinin tespit edilmesi, fabrikalarda iş nizamnamelerinin işçilerle birlikte hazırlanması, iş yerlerinin sağlık durumlarının işçi sendikaları tarafından kontrol edilmesi, işçi sigortalarının işçiler tarafından idare ve kontrol edilmesi, grev hakkına dokunulmaması, tutukluların çalışmalarının sistemleştirilmesi". Bu programa bir de içtüzük ilâve edilmişti.

Hüseyin Hilmi cahil bir kimse idi. Siyasî disiplinden de yoksundu. Kısa zamanda çevresindeki aydın kişileri gücendirdi ve bunların partiden uzaklaşmalarına sebep oldu. Partide, Başkan olarak kendisinden ve Mustafa Fazıl (Çun) ile Hasan Kaptan'dan başka kimse kalmadı[23].

Parti, Aksaray, Beşiktaş ve Kadıköy semtlerinde üç şube açtı. Millî Kurtuluş savaşı kuvvetlerinin taazzuvundan önce de Eskişehir'de bir şube tesis etti[24]. Parti üyelerinin çoğunluğu Şirket-i Hayriye işçileri olup, neşir organı da "İdrak" gazetesi idi. Refik Nevzad'ın partisindeki teşkilâtı ile ilgisinin devam ettiğini Parti yayınlarından anlıyoruz[25].

"Türkiye Sosyalist Fırkası", 1919 seçimlerine iştirak etti. Dr. Refik Nevzad ile Sadrettin Celâl (Antel) aday gösterildiler. Fakat kazanamadılar. "Mesai Fırkası"ndan Numan Usta'nın 135 oyla kazanması "Türkiye Sosyalist Fırkası"nı telâşlandırdı. Numan Usta'nın gerçek bir "amele" temsilcisi olmadığını ileri sürdüler[26].

Hamallar Kâhyası Salih Reis, Hüseyin Hilmi'nin "Türkiye Sosyalist Fırkası"na bir hayli yardımda bulundu. çevresindeki hamalların hepsini partiye üye kaydettirdi. Rasim Şakir Bey'de (tramvay deposu müdürü idi), tramvay işçilerinin partide toplanmalarını sağladı. Ayrıca Kâzım isimli bir işçi, partinin işçiler arasında tutunmasında büyük rol oynadı[27]. Çopur Rıza Bey de, Hüseyin Hilmi'ye önemli yardımlarda bulundu. Çopur Rıza Bey'e, sosyal dâvâlarla ilgisinden ve belki de sosyalistliğinden dolayı Kuleli Askerî Lisesinden alaya çıkarılmıştı. Mütareke İstanbulundan sosyalizmin tutunması için çok çalıştı. Parti organı İdrak gazetesinde, Mustafa Fazıl (Çun), Emin Lâmi, Sadettin, Münir Süleyman (Çapanoğlu) çalışıyorlardı. "İdrak", Sadrazam Ferid Paşa'ya hücumda bulunduğu için bir hafta kapatıldı. Mensupları tev-

kif edilmemek için saklandılar. Tekrar ortaya çıktıklarında, Hüseyin Hilmi'nin hayatında büyük bir değişiklik başladı. Bu değişiklik, II. Enternasyonalin Osmanlı İmparatorluğundaki son kalesini de yıkıp götürecekti. Hüseyin Hilmi artık bol paralı, kırmızı otomobili ile dolaşan, kırmızı yelekli bir İngiliz ajanı idi.

Hüseyin Hilmi, İngiliz işgal kuvvetlerinin desteği ile 23 Mayıs - 6 Haziran arasındaki tramvay işçileri grevlerini tertipledi. Şirket ile müzakereye oturduğu zaman, gördüğü malî yardımdan başka, bir de kendisine maaş bağlandı[28]. Öte yandan Şirket-i Hayriyenin 1920 grevlerini de aynı merkezin yardım ve teşviki ile tertipledi ve şahsî menfaat sağladı. İngilizlerin Hüseyin Hilmi'yi kullanmalarındaki sebep, Fransız nüfuzunu kırmak gayesini gözetiyordu. Hüseyin Hilmi'nin diğer karanlık yönü, İngilizlerden aldığı paranın yanı sıra[29], mütareke ilân edilir edilmez "Hürriyet ve İtilâf Fırkası"nın âleti haline gelmesi idi. Öte yandan Hüseyin Hilmi, III. Enternasyonalin karşısında II. Enternasyonali destekliyordu. Yunan komünistlerinin İstanbul'da bir kolu olan "Pan Irgation" (Rum İşçi Birliği) lideri Serafim'le de temasından, kendisine şahsî faydalar sağladı. Bu kadar karanlık ve çok yönlü faaliyet gösteren Hüseyin Hilmi, bir gece Bozdoğan Kemerinde esrarengiz bir şekilde öldürüldü. Haydar isimli sivil bir polis memuru cinayeti üzerine aldı. Namusuna tecavüz edildiği için Hilmi'yi öldürdüğünü söyledi. 9 Ekim 1923'te katil onbeş yıla mahkûm oldu. Ama gerçekten Haydar'ın bu cinayeti namusu için değil, mütarekede bir ara polis müdürlüğü yapmış olan İngilizlerin mutemet ajanı Tahsin'in teşviki ile işlediği söylendi durdu. Böylece II. Enternasyonalin Türkiye temsilcisi olan bir hareket söndü gitti.

Hüseyin Hilmi, Millî Kurtuluş hareketinin de karşısında idi. Çeşitli ilişkileri icabı, başka türlü hareket etmesi de düşünülemezdi. Bir taraftan İngilizlerden menfaat sağlarken, öte yandan da İtilâf ve Hürriyet Fırkası'nın bir aleti olarak faaliyet gösteriyordu[30].

Üçüncü Bölüm Dipnotları

1- Bknz., Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi, C. I. İstanbul, 1940, C. II, Kısım 1, 2, 3, 4, Ankara, 1940 ve, Prof. Tarık Zafer Tunaya, Hürriyetin İlânı – İkinci Meşrutiyetin Siyasî Hayatına Bakışlar, İstanbul, 1959.

2- Zamanının en aydın görüşlülerinden biri olan Lütfi Fikri Bey, hatıratında bu durumu şöyle anlatıyor: "... Ben İttihad ve Terakkiyi sergüzeştçi bir siyasete daima mütemayil görüyorum. Bana öyle geliyor ki, onu takviye ve idâme eden hizip, harp ve emsali sebeplerle karışmış heyecanlı bir muhit ve zamanın kendisine pek münasip olacağını ve bilâkis sulh ve müsalemet ve sükûnet devrelerinde büyük bir kabiliyet gösteremeyeceğini ve binaenaleyh hüsnü muvaffakiyet ve devam için daima buhranlı bir zaman ve muhit hazırlamak mecburiyetinde kaldığını hissediyor.", Yayımlanmamış Hatırat, Tarık Zafer Tunaya'nın a.g.e., s, 52.

3- Triumviradan biri Talât Paşa, bütün hesaplarını şu cümleyle anlatıyor: "Bütün mülâhazalar Almanyanın mağlup olmayacağı ihtimaline göre yürütülmüştü. Fakat Almanyanın mutlak galibiyetine inanılıyordu.", Talât Paşa'nın Hatıratı, s, 27, İstanbul, 1958

4- Bu Alman Generalliğinin verdiği raporlar için, Bknz, Akdes Nimet Kurat, Birinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Bulunan Alman Generallerinin Raporları, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 23, Seri: III, Sayı: B3, Ankara, 1966.

5- A. J Grant-Harold Temperley-Lilian M. Person, Europa in the Nineteenth and Twentieth Centuries 1789-1950, s, 395-407, London, 1956.

6- Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, C. I, s, 197-218, İstanbul, 1963.

7- Alan Moorhead, Galipoli, New-York, 1956, s, 30-31.

8- Ouincy Howe, A. World History of our own Times, s, 425-482,C. I., New-York, 1949.

9- Tahsin Ünal, 1700'den 1958'e Kadar Türk Siyasî Tarihi, s, 237-247, Ankara, 1958.

10- Kemal Sülker, İşçilerle Politika İlişkileri Açısından Türkiye İşçi Partisi, Eylem Dergisi, 1. Ekim 1965, TİP Özel Sayısı, Nr. 20, s. 9.

11- İbid, s, 10.

12- Tarık Zafer Tunaya, a.g.e.

13- Türkiye Komünist Partisinin (İllegal) 1946 yılında yayımladığı, Merkez Komite imzalı bir "Bildiri"de, Parti mensubu üyelerin Cemil Alpay'ın "Sosyal Demokrat Partisi"ne sızmalar tavsiye ediliyordu. Ben bu belgeyi, Konservatuvarda öğrenci olduğum zamanlar Ruhi Su'dan almış ve okumuştum. Aclan Sayılgan).

14- Söz Derg., 30, Ocak, 1919.

15- Eylem Derg., 1 Ekim 1965, Nr. 20, s, 10.

16- M. S. a.g.e.: s, 61, "Burası daha sonra içkili yayla lokantası olmuştur."

17- M.S.Ç.'nun a.g.e.'nde verilen bilgiye göre bu zat ilkin Ankara, bilâhare İstanbul Hukuk Fakültelerinde Ticaret Hukuku profesörü olarak görev yapmıştı.

18- M.S.Ç.'nun a.g.e.'nde müteveffanın armatör olduğunu ve Birinci Dünya sa-

vaşında İsviçre'de mahiyetini bilmediğimiz "Türk Gençleri Cemiyeti"nin kurucusu olduğunu öğreniyoruz.

19- M.S.Ç.'nun a.g.e.'nde I. Dünya savaşında ilkin Avrupa'ya, bilâhare memleketi olan Arnavutluğa gittiğini, ünlü bir yazar olduğunu, a.g.e.'in basıldığı yıllarda sağ bulunduğunu öğreniyoruz.

20- İbid.

21- Proğramın tam metni için Bknz.,Tarık Zafer Tunaya, a.g.e., Fethi Tevetoğlu, a.g.e.

22- Söz Derg., 10 Mart 1919: "Sosyalizm, ademi müsavat ve adaletsizliğe istinat eden cemiyeti hazıranın teşkilâtı esasiyesinde, tedbilât ve tağyirat icra ederek, o cemiyeti kaabili tahammül bir hale ifrağ eylemek demektir"

23- Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü arşivinden 24 Ağustos, 1922 (1338) tarihli bir rapordan: "(bu sosyalist parti) ismen mevcut ise de, Reis Hilmi, onun etrafında bir masa ve bir de sandalyadan maada kimse kalmamıştır" denmektedir.

24- Tarık Z. Tunaya, a.g.e., s, 463.

25- İdrak, 1. Temmuz 1919 (1335), s, 1.

26- Alemdar, 26 Kasım 1919.

27- M. S. Çapanoğlu, a.g.e.

28- İbid., s, 72.

29- Eylem Derg., Nr. 20. 1 Ekim 1965, s, 10.

30- Dimiter Şişmanof a.g.e.'nin 63-69. sayfalarında, 1 Mayıs 1920'de İstanbul'da Komünist Partisinin Hürriyet tepesine kadar uzanan bir miting tertip ettiğini ve Sadrettin Celâl'in bu mitingde konuştuğunu yazıyor. Bu mitingi, sosyalist Hilmi tertip etmiş ve öncülüğünü de "Türkiye Sosyalist Fırkası" yapmıştır. D. Şişmanof'un verdiği bilgi doğru değildir.

4. Bölüm

Rusya'da Komünist İhtilâli

Rusya'yı Devrime Sürükleyen Sebepler

Birinci Dünya Savaşı, Rusya'da esasen en az yarım asırdan beri beklenmekte olan ihtilâli hızlandırdı[1]. İhtilâl havası 19. yüzyılın başından ve I. Alexandre devrinden beri Rusya'da esmekteydi. 1825'teki Dekabristler teşebbüsü asilzâde subayların, aydınların işiydi. Daha sonraları Dostoyevski ve arkadaşlarının dahil bulunduğu ihtilâl teşebbüsü de asilzadelerin ve aydınların bir teşebbüsü idi. Plehanov, 1889'larda Avrupa'da ilk sosyalist ihtilâlin Rusya'da patlayacağını haber veriyordu. Fakat 1917 ihtilâlinin başlıca sebebinin I. Dünya savaşı olduğunu belirtmek yerinde olur[2]. Dünya Savaşı, Rusya'yı derinden sarsmıştı. İdare mekanizması bozulmuş, iktisadî güçlükler artmıştı. Harp içinde Rus ordusu bir günde 45.000 top mermisi sarfediyordu[3]. Buna rağmen Rus harp sanayii, bu silâhları yetiştirecek güçte değildi. Müttefik kuvvetler Rusya'ya yardım için Çanakkale Boğazını zorladılarsa da, başarı elde edemediler. Denilebilir ki, Rus ihtilâlinin başarı sebeplerinden biri ve belki de en önemlisi, Çanakkale'de Osmanlı kuvvetlerinin vermiş olduğu başarılı savunma savaşlarıdır.

Kırım Harbi ile (1856) zayıf düşen büyük çiftlik sahiplerine karşı patlak veren köylü isyanlarının sonucu, Çar hükûmeti 1861 yılında toprak kölelik hukukunu kaldırmıştı[4]. Buna rağmen büyük toprak sahipleri köylülere verilen bir kısım toprakları tekrar geri almaya muvaffak oldular. Köylülerin de azat edilmeleri iki milyon rubleye yakın para ödemelerine sebep oldu[5]. Angarya, kulluk hakkı gibi sistemler yürürlükteydi ve bunlar da Rus köylüsünün bir kat daha ezilmesine sebep oluyordu. 1903 yılına kadar dayak cezası yürürlükteydi. Bunun yanı sıra Rus şövenizmi, azınlıklara karşı yanlış bir politika uygulamaktaydı. Pogromlar,[6] Transkafkasya'da Ermeni-Azerî katliamları tertiplemekte idi.

Rusya'da 1865 ile 1890 yılları arasındaki işçi sayısı 706.000'den 1.443.000'e yükselmişti. 1890'dan sonrada kapitalist endüstri hızlı bir ilerleme gösterdi. Doğu Rusya'nın 50 vilâyetindeki işçilerin sayısı 2.207.000, bütün Rusya'da ise 1890-1900 arası 2.792.000 işçi vardı. Sana-

Kökleri Rus Narodnik hareketine dayanan Sovyet-Rus devrimi sanayileşmenin getirdiği emek-sermaye çatışması ve Rusya'nın özgür yapısı biraraya gelince devrim kaçınılmaz olmuştu. Narodnik hareketin fikir babası Herzen'di

yi kalkınması bilhassa demiryolu inşaatına yöneldi. On yıl içinde 21.000 Verstten* fazla demiryolu yapıldı. Kapitalist kalkınmanın sonuçları köylere kadar girmeye başladı. Köy burjuvazisi doğdu. 1903'te on milyon köylü ocağında yalnız bir buçuk milyon hali vakti yerinde insan vardı.

1880-1890 yılları arasında bir işgünü en az 12,5 saat idi. Dokuma sanayiinde ise bu rakam 14-15 saate kadar uzardı. Çocuklar ve kadınlar da çalışmakta ve diğer işçilerden az gündelik almaktaydılar. İşçinin aylık geliri 7-8 rubleyi geçmemekteydi[7]. Bu şartlar altında grevler patlak verdi. 1875'te Odesa'da "Güney Rusya İşçi Birliği" teşekkül etti. yedi sekiz ay sonra bu teşekkül Çar polisi tarafından dağıtıldı. 1878'de Petersburg'da marangoz Halturin ile tesviyeci Obnorsky "Rus İşçi Kuzey Birliğini" kurdular. Bu teşekkül programında batının Sosyal Demokrat İşçi Partilerine bağlılığını zikrediyordu. Programda belirtildiğine göre, bu teşekkülün amacı, adaletsiz Çar rejimini yıkmak yerine sosyalizmi kurmak idi. Üye sayısı 200 kişiyi geçmiyordu. Çar polisi kısa bir süre sonra bu teşkilâtı da dağıttı. 1881-1886 yılları arasında 80.000 işçi 48'den fazla grev yaptılar. Aydın bir işçi olan Petr Moiseyenko tarafından yönetilen Moroz fabrikasındaki grevlerin, Avrupa işçi hareketlerinin tesiri altında Rusya'da ilk marksist teşekküllerin kurulması yönünde önemli bir rolü olmuştur.

Çarlığa karşı ilk mücadelenin anti-marksist Narodnikler (Halkçılar) tarafından yürütüldüğü bir gerçekti. Plehanov'un Cenevre'de "Emeğin Kurtuluşu" grubunu teşkil ettiği tarih 1883'tür. Bu ilk marksist teşekkül ile Narodnik'lerin hareketi arasında zaman farkı vardı. Plehanov, Zasuliç, Akselrov gibi komünistler Marx ve Engels'in eserlerini tercüme ederek, ilk defa Rusya içerlerine yaydılar. "İlmî sosyalizm"in temelini böylelikle atmış oldular. Bunlara göre sosyalizm bir ütopya değil, çağdaş kapitalist cemiyetin inkişafının zarurî bir neticesi idi. Narodniklere göre inkılâpçı sınıf, marksistlerin aksine işçi değil köylü idi. İşçi hareketleri, marksistlerin görüşünü takviye edecek şekilde 1901-1904 yıllarında inkişaf gösterdi. 1 Mayıs 1901'de Petersburg grevlerinde Çar askerleri ile grevci işçiler arasında çatışmalar oldu. Nihayet 1898'de I. Kongresini akteden "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi" 1917'de iktidarı almaya muvaffak oldu. İhtilâlden sonra da Lenin'in teklifi ile "Sovyetler Birliği Bolşevik Komünist Partisi" ismini aldı (1918).

Rusya'da inkılâbın başarılmasının tarihî birçok sebepleri vardır. Bir defa, Ekim ihtilâlinin karşısındaki Rus burjuvazisi, nispeten zayıf ve kötü teşkilâtlanmış idi. Siyasî tecrübeleri azdı. İktisaden fazla gelişmiş sayılmazdı. Ayrıca bağımsız hali de yoktu. İngiliz, Fransız burjuvazisi gibi palazlanmış olmayan Rus burjuvazisi I. Dünya Savaşı sonuna kadar sürdürdüğü harp taraftarlığı ile Bolşeviklerin cephelerdeki

tahriklerini kolaylaştırarak ihtilâlin başarı kazanmasına sebep oldu. Askerler kitle halinde cepheleri terkettiler. Şehirlere koşarak işçi hareketlerine karıştılar. Burjuvazi, işçi dalgalanmalarına karşı asker çıkarıyordu. Şiddeti en sonuna kadar kullanıyordu. Halk, Çar politikası ile, burjuvaların politikası arasında fark olmadığını görünce, Bolşeviklere teveccüh etti. Bolşevikler mücadelede bir hayli tecrübe sahibi idiler. Başarılarını köylülerle yaptıkları ittifak hızlandırdı. Diğer taraftan, I. Dünya Harbine katılmış olan ülkeler Rus işleri ile ilgilenmeye vakit bulamadıklarından, Bolşeviklerin zaferlerini sağlamlaştırdılar[8].

Birinci Dünya Savaşı sonunda Rusya'da ihtilâlin patlak verip Çarlık rejimini devirmesi arizî bir hareket değil, insanlık tarihinde bir dönüm noktası idi. Rus inkılâbının paralelinde ikinci orijinal bir hareket de, Anadolu'daki "Millî Kurtuluş Savaşı" hareketi idi. Rus inkılâbının enternasyonal niteliği yanında, Anadolu hareketi millî idi. Bir yönü ile her iki hareket de başlangıçta klasik emperyalizme karşı idi. Marksistler, Rusya içindeki dış sermayedarların ortakları addettikleri kapitalistlere, toprak ağalarına baş kaldırırken, Türkiye'de de bütün bir millet burjuva münevverlerin önderliğinde köylüsü, işçisi, tüccarı, din uleması ile batının palazlanmış emperyalizmine baş kaldırıyordu. Rusyada mücadele; marksistlerle, burjuvalar arasındaki bir hesaplaşma idi. Millî Mücadele Anadolusunda ise; millî kuvvetlerin ittifakı ile, istilâcı kapitalizmin emperyalist kollarına karşı dövüşülüyordu.

Rus ihtilâlinin başarısından sonra, Avrupa'da işçi hareketleri, sosyalist-komünist partileri büyük gelişmeler gösterdiler. Almanya'da patlayacak bir komünist ihtilâli ile, işçi sınıfının öncülüğü yetişkin Alman proleteryasının eline geçecek ve dünya ihtilâli tahakkuk edecekti. Ancak Almanya'da ihtilâlin patlak vermemesi, Anadolu'da millî kurtuluş hareketini millî kuvvetlerin kazanması, dünya ihtilâli fikrinin ölmesine, daha bir başka deyimle mahiyet değiştirmesine sebep oldu: Sovyetlerin Çar Rusyası emperyalizmini devam ettirdikleri belirdi.

Çarlığın gerilemesine paralel olarak, Osmanlı imparatorluğu da hızla dağılma yolundaydı. Skalieri Cleanti-Aziz Bey Komitesi, Kuleli Vakası, Ali Suavi Hareketi diye anılan başarısız darbe teşebbüslerinden sonra, başarılı iki darbeden biri ile I. Meşrutiyet (1876), ikincisi ile de "İttihad ve Terakki" hareketi muvaffak oldu (1908).

İkinci Meşrutiyetin aydınları, çok bel bağladıkları Jeune Turc hareketinin yıkıldığına şahit olunca, bilhassa Avrupa'da bulunanlar Jean Jaurés'nin ve Alman sosyalist hareketlerinin etkisi altında kaldılar.

Uzun bir geçmişe sahip Çarlık Rusyasında sosyalist devrimci hareket, I.Dünya savaşından pay kapma yarışına katılan Çarlık Rusyasının ve Çar II. Aleksandrın da sonunu getirecektir

Dördüncü Bölüm Dipnotları

1-Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, C. I, s, 231, 1963 .
2-N. Brian-Chaninol, Rusya Tarihi, s, 457, İstanbul, 1939 .
3-Ş. Süreyya Aydemir, a.g.e.
4-SSCB Bolşevik Komünist Partisi Tarihi, Moskova, 1940, Ecnebi Diller Neşriyat Evi. Türkçe basım.
5-Ş. Süreyya Aydemir, ibid. s, 5.
6-Pogrom, Rusya'da Yahudilere karşı yürütülen katliam hareketi.
* Rus uzunluk ölçüsü birimi olup, 1 Verst = 1.067 km'dir.
7-Ş. Süreyya Aydemir, ibid. (Dip Not: 4) s, 8.
8-ibid. s., 222

5. Bölüm

III. Enternasyonal Türkiye'de

Komünist Hareketlerin Başlaması

Türkiye'de sosyalist ve komünist hareketleri 1916-1917 yıllarında Türkiye dışında başladı. II. Enternasyonalin kuruluşundan sonra da Türkiye dahiline intikal etti. Dört dış merkez, Türk sosyalizmine başlangıç oldu. 1- Fransa'da, 2- Almanya'da, 3- İsviçre'de, 4- Rusya'da başlayan ilk Türk sosyalist-komünist hareketleri, 1919'dan sonra Türkiye'de merkezîleşerek günümüze kadar intikal eden sosyalist ve komünist hareketlerin doğuşunu hazırladı.

Yarım asır süresince, Türkiye'de komünizmin tek temsilcisi olmuş Dr. Şefik Hüsnü Değmer ve onun temsil ettiği komünist hareket, gösterdiği inkişafları, ciddiyeti, Komüntern ile münasebetlere kadar varan davranışları, sürekliliği ile üzerinde durulması gerekli en önemli vakıadır. Onun için biz de, Türk sosyalist-komünist hareketi ele alırken, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in şahsiyetinin mihveri etrafında meydana gelen hareketleri, temel olarak kabûl etmek gerekir.

Dr. Şefik Hüsnü Değmer (1887-1959)

Türk sosyalist ve komünist hareketinin önde gelen isimlerinden Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Selânik'te, Yahudi dönmesi bir aileden doğmuştu[1]. Babası hukukçu ve müteahhit Hüsnü bey, annesi Rukiye hanımdı[2]. Üç erkek ve üç kız kardeşi vardı[3]. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Türkiye'de öğrenimini tamamladıktan sonra Paris'e gitti. Fen ve Tıp fakültelerinden mezun olarak sinir ve ruh hastalıkları mütehassısı oldu. Dr. Şefik Hüsnü yurda döndükten sonra (1912), I. Dünya savaşının çıkması üzerine askere alındı. Hekim olarak Çanakkale ve Şark cephelerinde bulundu. Harp esnasında Ankara'ya gelerek ağır bir mide ameliyatı geçirdi. Paris'te bulunduğu 1905-1910 yıllarında bir Jeune Turc idi. Yahya Kemal (Beyatlı), yazar Abdülhak Şinasi (Hisar) gençlik arkadaşları idi[4]. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), yurda döndüğü zaman, inandığı Jeune Turc hareketinin mağlubiyetini görmüş, Paris'te iken etkilendiği "Jean Jaurés sosyalizmini" Türkiye'de yerleştirmek amacı ile faaliyete geçmişti. Pariste tanıştığı Le-

Türk Sol hareketi içinde yaşadığı dönemden, öldükten sonra da adından söz ettiren isimlerin başında Şefik Hüsnü Değmer geliyordu

okadya Stermiake ile daha sonra Varşova'da evlendi. Kızı Meryem, İkinci Dünya savaşı sırasında Varşova ayaklanmasında Naziler tarafından öldürüldü[5].

Kendisi, 1946 yılı tevkifatında (tutuklanma) yaptığı itiraflarında şöyle diyordu: "1887 yılında Selânik'te doğdum. Orada parasız öğretim yapan, lâkin ismi Yunanistan'ın bile hudutlarını aşmış olan iyi bir okul vardı: M. Graud Koleji. İşte bu koleje ben de devam ettim ve orada Fransızcayı çok mükemmel bir şekilde öğrendim. Dolayısı ile Fransızca olan bütün kültür cereyanlarını takip edebilme imkânına sahip olmuştum. Sonra da tahsil için Fransa'ya gittim. Bu gidiş Rus-Japon harbini müteakip, Rus burjuva Dumas inkılâp ve ıslâhatlarının cereyan ettiği sıralara rastlar. Bu sırada Fransa siyasetinde sosyalist hareketi de en büyük hamlelerinden birini gerçekleştiriyordu. Fransa'da Jean Jaurés'nin şahsiyeti etrafında "Sosyalist Unifié Partisi ve Humanite Gazetesi" doğuyordu. Paris Üniversitesi öğrencileri arasında büyük sol hatiplerden Clemenceau'nun da Jaurés gibi, etrafında yarattığı büyük tesirler vardı. Ben de bütün heyecanımla bu tesirler altında kaldım ve dünya sosyalist cereyanlarını bu tesirler altında benimsedim. 1907'de Paris'te Baron de L'hormé'nin konağında yapılan önemli bir kongrede öğrenci temsilcisi idim. Bu kongre, Abdülhamid'i devirmek için kurulan türlü teşekküllerin elbirliğini temin etmek gayesini güdüyordu. Bu kongrede Ahmet Rıza Bey ve Prens Sabahattin Bey grupları ile bazı Ermeni-Bulgar komitelerinin anlaşmaları başlıca amaçlardandı. Lâkin bazı şahsî ve dar görüşlü ihtilâflar, rekabetler ortaya çıktı. Birleşme şöyle dursun kongreye iştirak eden türlü teşekküllerin de dağılması işten değildi. İşte bu kongrede birleşme hariç, bütün menfî hareketlerin yaratacağı bölünme tehlikesini benimseterek ihtirasların susması gerektiği fikrini kurtarmış oldu. 1912'de doktor olarak Türkiye'ye geldim. Sırası ile, Balkan ve I. Dünya Savaşlarında askerlik yaptım. 1919'da mütareke başlangıcında Türkiye'de büyük siyasî cereyanlar baş gösterdi. Bunlar arasında "Amele Cemiyetleri" ve "Sosyalist Partiler"de vardı. Lâkin hareketlerin başında durumu bütünlüğü ile kavrayacak, mücadeleleri bir elden idare edecek kudrette merkezî teşekküller ve şahsiyetler belirmemişti. Sosyalist Parti lideri Hilmi, karacahil idi. Sosyal Demokrat Parti reisi, Dr. Hasan Rıza, adap ve merasim içinde boğulmuş, kütlelerden uzak, zavallı bir ihtiyar idi. Yüksek münevverler, bilhassa Dârûl Fûnun (üniversite) câmiasında öğretim üyelerinden pek çoğunun sosyalist istikamette bir kaynaşma içinde bulundukları işitiliyorsa da, bunların kimler olduğunu ve ne yapmak istediklerini bilmiyordum. Fakat böyle tutarlı bir teşebbüsü bütün kuvvetimle desteklemek niyetindeydim ve uyanık bekliyordum. 1919 yılında

Namık İsmail imzalı bir mektup aldım. Bu zat müşterek dostumuz Abdülhak Şinasi'den (Hisar) benim sosyalist mefkûresine kendini vermiş, marksizmi esaslı bir tarzda tetkik etmiş bir vatandaş olduğumu öğrendiğini, bir sosyalist parti yaratmak için uğraştıklarını bildiriyor ve gayretlerimizi birleştirmek için randevu istiyordu. Bunun sık sık lafı edilen münevverler grubu olduğunu anladım. Derhal temasa geçtim. Namık İsmail, genç bir ressamdı ve Beşiktaştaki atelyesini bir toplantı salonu haline getirmişti. Haftada bir sosyalist dostları burada toplantı yapıyorlardı. O sırada bu toplantıya katılanlar 30-40 kişi kadardı. Konuşmaların sevki, idaresi gevşek ve plânsızdı. Müdahale ederek sevki idareyi ele aldım. Bilâhare "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi"nin nizamnamesinin esaslarını hazırlayarak hükûmete verilmesini temin ettim. Bu faaliyetimize muvazi olarak, memleketin diğer bazı vilâyetlerinde sosyalist mahiyet taşıyan hareketler baş göstermişti. Bunların en önemlisi Ankara'da kurulan "Halk İştirakiyun Fırkası" idi (...) Benim kurmaya muvaffak olduğum "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi" onlara nazaran daha çok sağlam esaslara dayanıyordu. Zira aramızda devletin de itibarını kazanmış bazı zevat vardı. Bakın partimize mensup kimseleri, hatırlayabildiğim kadariyle şöyle sıralayabilirim: Eski İktisat Bakanlığı Genel Ticaret Müdürü ve milletvekili Mehmet Vehbi (Sarıdal), Millî Eğitim müdürlerinden Ethem Nejat, Çiftçi Kütüphanesi sahibi Akif, ressam Namık İsmail, ağabeysi Hüsnü İsmail, Coğrafya profesörü Hâmid Sadi, Matematik profesörü Ali Yâr, İktisat profesörü Münir, lise müdürlerinden Celâl (Sakallı Celâl Yalnız), sonradan katılan Sadri Celâl, Nizameddin Ali (Sav), gazeteci Nizameddin Nazif (Tepedelenlioğlu), gazeteci Suphi Nuri (İleri), eski Maliye Bakanı Nurullah Esad (Sümer), Fikri Servet, halen Moskova'da bulunan veteriner Cevdet. Partimiz için beyanname yapılmış, kongre toplanmış, reisliğe Mehmet Vehbi (Sarıdal) ve genel sekreterliğe de ben seçilmiştim. Parti müteşebbis heyetine dahil olanların ekserisi Almanya'da Spartakist inkılâp mücadeleleri sırasında orada bulunmuş, bu mücadelelere katılmış kimselerdi. O zamanlar bunlar tarafından "Türk Kulübü" de ele geçirilmiş ve "Kurtuluş Mecmuası"nın ilk sayısı Berlin'de çıkmıştı. Bilâhare bu mecmuanın neşriyatını "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi" üstüne aldı. Altı sayı kadar çıkardı. İstanbul işgâlini müteakip bu parti işgal kuvvetleri kumandanlığı tarafından kapatıldı. Propagandaya, bu defa neşriyat sahasında devam etmek üzere Sadrettin Celâl ve Nizameddin Âli Beylerle mutabık kaldık. 1921'de de "Aydınlık" mecmuasını yayınlamaya başladık. Aydınlık mecmuasının kendine has bir grubu olmuştu. Bu grupla haftada bir yazıhanemde münakaşalı konferanslar terdip

Meşrutiyet dönemi Türk aydınları arasında en muhafazakarından, en sola kadar Fransız sosyalistlerinden Jean Jeures'in tartışmasız tesiri vardır

Sonuna kadar İttihatçı kalan, ancak Türk Sol hareketi içinde sosyalistliği ile bilinen Celal, Enver Paşa'nın mutemet adamlarından biriydi (KGB Arşiv Belgelerinden. Bknz., Nabican Bakiyev, Enver Paşa'nın Vasiyeti, 2007, İst.)

ediyorduk. Bu toplantılara parti kuruluşuna katılan zevattan başka Nafi Atıf (Kansu) ve Ankara Üniversitesi rektörü Şevket Aziz (Kansu), Ruşen Eşref (Ünaydın) Beylerin ilmî gayretlerini de sabketti. 1922 senesinde Bulgaristan'a siyasî bir seyahat yaptım. O zaman Bulgaristan'da "İstanbuluski Partisi" hâkim idi ve bu sırada "Bulgaristan Komünist Partisi"nin tertiplediği büyük kongrede de ben "Aydınlık Grubu"nu temsil ediyordum. Sofya'daki kongrede benim uzun konuşmam başından sonuna kadar dikkatle takip edildi. Gerek kongre sırasında gerek kongreden sonra orada Türk komünistleri ile tanıştım. Dostluk kurdum."[6]

Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası

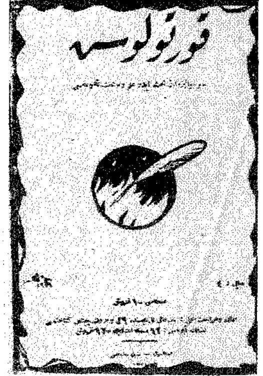
Berlin'de Kant Strasse Numara 8'de Türk kolonisini bünyesinde toplayan Türk Ocakları tertibinde bir kulüp vardı. Bu teşkilâtın başkanı Hamdullah Suphi (Tanrıöver), sekreteri de Mehmet Vehbi (Sarıdal) idi. Almanya'da tahsilde bulunan, staj yapan birçok genç, bu kulübün üyesi idi. Vedad Nedim (Tör), Ali Nizami (Nizameddin Ali Sav), Ethem Nejat, Mustafa Nermi, İsmail Hakkı, Sadık Ahi (Mehmet Eti), İlhami Nafiz (Pamir), Mümtaz Fazlı (Taylan), Nurullah Esad (Sümer), Lemi Nihat ve Namık İsmail, Alman sosyalist hareketinin tesirinde kalmış ve hatta bu çevre Berlin'de "Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi"ni kurmuş, 1 Mayıs 1919'da "Kurtuluş" dergisini yayınlamıştı[7]. Berlin'deki sosyalist Türkler İstanbul'a gelince faaliyete geçtiler. Paris'ten gelmiş olan Dr. Şefik Hüsnü'yü (Değmer) Berlin grubu, Abdülhak Şinasi (Hisar) delâleti ile tanıdı. Temasa geçilerek, Berlin'de kurdukları partinin başına "Sosyalist" kelimesini eklediler. 22 Eylül 1919'da "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" teşekkül etti. Müteşebbisler arasında Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)'den başka, Ethem Nejat, Ahmet Akif (Çiftçi Kütüphanesi sahibi), Sadrettin Celâl, Namık İsmail (ressam), Cevat, Baytar Cevdet[8], Servet, Nafi Atıf (Kansu), Mehmet Vehbi (Sarıdal) bulunuyorlardı. 1919 Eylül'ünde Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) ve arkadaşları hükûmete partiyi kurmak için müracaat ettiklerinde , 21 Eylül 1919 tarih ve 1284 sayılı bir yazı ile İstanbul Emniyet Müdürlüğüne partinin kurulmasının şer'î hükümlere aykırı olduğunu bildirmişti[9]. Fakat kesin bir red cevabı verilmediğinden Parti, kendisini kurulmuş farzederek faaliyete geçmişti.

Başlangıçta "Türk Ocaklarında" yer alan Nizameddin Ali, Alman sosyalist hareketinin etkisiyle sola kayan isimlerdendir

Fırka, kuruluşundan dört ay sonra ilk kongresini akdetti. İlk idare heyeti şu zevattan meydana gelmişti: Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Namık İsmail, Hüseyin Memduh, Mehmet Vehbi (Sarıdal), Hasan Nuri, Numan Usta (İmalât-ı Harbiyede ustabaşı), Rasih. 20 Eylül 1919'da ya-

yımlanmaya başlayan "Kurtuluş" dergisi 1920 Şubat'ına kadar beş sayı çıktı[10]. "Kurtuluş" dergisinde bazı kavramların marksist açıklaması yer alıyordu. "Kurtuluş"a göre sosyalizm, Türkiye'yi "Bedbahti ve felâketlerden uzaklaştıracak yegâne yoldur." Endüvidüalizm ve demokrasi bizi kurtaracak yollar değildir. "Münferit değil, dünya kuvvetiyle ve beynelmilel teşkilâtla müşterek düşmana karşı çalışmak mecburiyeti karşısında ancak sosyalizm varlık gösterebilir", "Sosyalizm fakirlere, yoksullara refah ve saadet vaad eden bir yoldur." (Sosyalizm ve Ferdiyetçilik) başlıklı makale, s. 51. derginin 1. sayısında "Proletarya Kimdir?" (s. 6) başlıklı yazıda da şöyle denilmektedir: "Dünyada yek diğerine iki zıt sınıf temayüz ediyor. Biri çalışan, diğeri de çalıştıran. Öyle çalışan ki, eziliyor, tazyik görüyor; öyle çalıştıran ki, eziyor ve tazyik ediyor. Çalıştıranın umumî adı sermayedar veya kapitalist, çalışanın umumî adı proletarya... Bugünkü dünyada iki kabiliyet vardır: biri soymak, diğeri soyulmak... Bu iki kısımdan her soyulan proletaryadır (s. 7)... Sosyalistler, şikâyet ve hücuma kuvvet vermek için: "Bütün cihanın proletaryası, birlik olun" diye bağırmakla dahilî ve haricî proletaryayı pek iyi izah ederler (s. 48-49)." 36. sayfada "Sosyalizm ve Edebiyat" başlıklı yazı da komünizmin klasik demokrasi anlayışı ortaya konur: "Demokrasi proletaryayı, daha bir müddet iğfal için uydurulmuş bir yalan, koca bir yalan, kuyruklu ve hain bir yalan"dır. 56 ve 57. sayfalarda ise askerlik ve vatan konuları üzerinde durulur. "Sosyalizm ve Militarizm" başlıklı makalede şöyle deniyor: "Biz, bugün mahvolan, dün ne olduğu kat'î surette kimse tarafından bilinmeyen ve yalnız bir hayalden başka bir şey olmayan tarihî vatan yerine, âtisi muammer ve müreffeh bir iş ve işçi vatanı vücuda getirmeliyiz... Bu ordular iki kütleden teşekkül ediyor: Hayatı para ile satın alınmış ve küçükten beri vatanperverlik, fetih, iğtinam ve hırs-ı şöhret telkinatı ile büyütülmüş bir hey'eti zabitan; cebren ölüme sevkedilen zavallı ve bihaber bir efrad... Dünyaya hâkim olmak isteyen intikam, intikam, intikam diye haykıran, albayrak yangınlar üzerinde yükselsin terane-i vahşiyesi ile yürüye, dünyalar fetheden ecdadına benzemek isteyen bir kurun-ı vusta kütlesi istemiyoruz..."

Türk sol matbuat hayatı içinde Almanya'da yayımlanan "Kurtuluş" (1920) ve Aydınlık dergisinin çok özel bir yeri vardır

Jean Jaurés okulundan yetişme bir sosyalist olan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), kısa bir süre sonra münevver sosyalizminden (aydın sosyalizmi) marksizm yoluyla ihtilâlci sosyalizme geçti ve kurduğu partiyi bir komünist teşkilât olarak faaliyete geçirdi. Ancak bu sefer pek çok arkadaşı kendisini terketti. Yanında yalnız Sadrettin Celâl kaldı[11]. 16 Mart 1920'de İstanbul'un İngilizler tarafından işga-

TKP içinde önemli isimler arasında döneminde yayımlanan "Orak-Çekiç" dergisi ve onun mesul müdürlüğünü yürüten Eczacı Vasıf'tır (Altta, Orak-Çekiç dergisi)

li üzerine "Kurtuluş" yayımını tatil etti. Bir kısım sosyalist millî mücadeleye katılmak için Anadolu'ya geçerken, İstanbul'da kalanlar 12 Temmuz 1921'de "Aydınlık" dergisini çıkarmaya başladılar. Moskova'da Komünternin Üçüncü Kongresi yapılırken, artık İstanbul'da gizli Komünist Partisi teşkil edilmiş bulunuyordu. "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi" partinin legal yüzü, "Aydınlık" da legal organı yerine geçiyordu[12]. Öte yandan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) 1920-1921 yıllarında bazı Yunan komünistleri ile de temas kurmuştu. Serafim Maksimos, Nikola Asmakopolo, Roland Genenzberg, İlya Zaharaya gibi isimleri bu meyanda zikredebiliriz. Dr. Şefik Hüsün'ün (Değmer) kendi el yazısı ile yazmış ve bir tevkifatta (1925) ele geçen belgede de şunlar yazılı idi: "Türkiye Komünist Partisi, amelinin en şuurlu fertlerinden mürekkep inkılâpçı ve şuurlu bir teşekküldür. Aydınlık grubunun etrafındaki inkılâpçı amele sendikalarının en şuurlu efradı ile, Rumlardan mürekkep TİU amele grubu ve Hinçak Cemiyetinin sol grubu birleşerek Türkiye Komünist Partisi'ni teşkil etmişlerdir."[13]

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) 1921 yılında "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" paralelinden "Türkiye İşçi Derneği"ni teşkil etti. Serafim Maksimos, Roland Genenzberg, Nikola Asmakopolo, İlya Zaharaya gibi Komüntern elemanlarının da yardım ve teşviki ile, Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) aynı yıllarda "Gençlik Cemiyeti", "Beynelmilel Deniz İşçileri İttihadı", "Beynelmilel Marangoz Cemiyeti", "Beynelmilel Bina İşçileri Cemiyeti" ve ayrıca "Gençlik Cemiyeti" İstanbul'daki hıristiyanları komünist yapmak amacını güdüyordu.

1923 yılında Sadrettin Celâl (Antel), Nikola Asmakopolo, Serafim Maksimos, Roland Genenzberg Komünternden aldıkları direktife uygun olarak yeniden TKP'yi illegal olarak ve en aktif şekilde harekete geçirdiler. TKP'nin yedi kişilik icra heyeti, üç kişilik de idare heyeti vardı (Merkez Komite-Merkez İcra Komitesi). Partinin önde gelen iki lideri Sadrettin Celâl ile Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) idi. Hasan Ali (Ediz), Eczacı Mektebi talebesi Vasıf diğer üyeleri teşkil ediyorlardı. Yüksek okullarda kesif propaganda faaliyetine geçildi. "Türkiye Komünist Gençler Birliği" teşkil edildi. Bu teşkilâta Fahri müstear adı ile Aydınlık Yazı İşleri Müdürü Ali Cevdet genel sekreter oldu. Vasıf 'Mustafa' müstear adını, Hasan Ali (Ediz) 'Nafiz' müstear adını, Galip 'Mehmet Ali' müstear adını, Ressam Samih "Ragıp' müstear adını aldılar. Ali Cevdet aynı zamanda Türkiye'de Komünternin güvendiği bir elemanıydı, Komüntern ile TKP arasında irtibatçıydı. OMSK'nin Türkiye seksiyonu şefiydi.

Alman sosyalist hareketi tesirinde "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkasını" kuranlardan biri de Namık İsmail'dir. Türkiye'ye döndükten sonra Güzel Sanatlar Akademisinde müdür olacak ve ölene kadar orada kalacaktır

Galata'da 1921'de teşekkül eden "Türkiye İşçi Dernekleri" de Komünternin İstanbul faaliyeti cümlesindendi. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) ile Sadrettin Celâl (Antel) ve Süleyman Nuri, 22 Haziran - 12 Temmuz 1922 tarihlerinde Komünternin III. Kongresine delege olarak katılmışlardı[14]. "Türkiye İşçi Dernekleri"ni Komünterne teşkiye ettiler.

"İşçi Dernekleri" ilk kongresini kuruluşundan birkaç ay sonra 5 Ağustos 1921'de, İstanbul'da Şehzadebaşı'nda aktetti. Bu toplantı Türkiye Komünist Partisinin başarısızlıkla sonuçlanan cephe politikası ile ilgili idi. Kongre sonunda kaleme alınan beyannamede şöyle deniyordu: "İşçilerin el ele vererek, müşterek menfaatlerini ittihadın verdiği kuvvetle müdafaa etmek olduğunu idrak eden kongre; umum Türkiye proletaryasının burjuvazi kuvvetlerine karşı aynı teşkilât etrafında müttehid, kudretli bir cephe teşkil etmenin ve ilk imkân husulünde, mümasil dernek ittihadlarıyle temasa gelmesini temenni eder. Kongre bu şuurlu tezahüratın cihan proletaryasına iblağını kararlaştırır. Onları Türkiye işçileri namına selâmlar ve içtimaî inkılâbın babası Karl Marx'ın meşhur Bütün Dünya Proleterleri Birleşiniz hitabını tekrar eder". Bu Kongrenin yankıları basında gene Aydınlık dergisinde oldu. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) kongre hakkında şunları yazıyordu: "Bu takdirde, telkin edildiği gibi azimkâr bir merkez etrafında, askerî bir inzibat altında, fırkalardan azade, bütün milletin müttehiden çalışması mümkün olacaktır." Aynı dergide imzasız bir yazıda şunlar yer alıyordu: "Türkiyenin en büyük sanayi merkezi olan İstanbul'da son seneler zarfında proleterya arasında bir uyanıklık hasıl olmuş, harp dolayısiyle hazırcıları emekçilerden ayıran fukaraların ihzar ettiği cesaretler bu sonrakilerde tahammülleri mevcut olan sınıf tesanüdü hissini tamamiyle şuurlu bir hale getirmiş ve onlarda esaslı mücadele teşkilâtları vücude getirmek ihtiyacını tevhid etmiştir." İşçi derneklerinin kongresi hakkında Sadrettin Celâl (Antel) de şunları yazıyordu: "Bugün Türkiye işçi derneklerine dahil olanların ekserisi yirmibeş seneden beri sebatkâr bir sevgi ile sınıf cidalini idare eden o fedakâr mücahitlerin oğulları, çırakları ve muakkipleridir. Kongrede cereyan eden müzakerat Türkiye amele sınıfına rehberlik etmeye namzet olan murahhasların vazifelerine ne derece müdrik olduklarını vazıhan göstermiştir."

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) ile birlikte faaliyet gösteren Roland Genenzberg, Halkalı Ziraat Mektebi öğretmenlerindendi. Mütareke yıllarında İstanbul'da azınlıklar tarafından teşkil edilmiş komünist kümelerin kurucusu idi. 1919 Şubat'ında bir ara tevkif edilmişti. Roland Genenzberg okulun demirci ustası İvan ve tornacı ustası Ahmet ile bir komünist hücresi kurmuşlardı. İvan, Çarlık Rusyası ordusundan kaçmış-

İstanbul'da matbaa işçilerinin teşkilatı olan "Mürettibin-i Osmani Cemiyetinin" organı olan "Bugün" gazetesinin yazarlarından biri de Emin Lami'dir

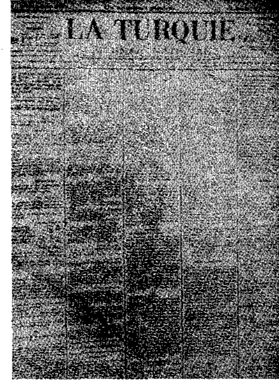
tı. Talebeler kendisine "Bolşevik İvan" derlerdi. Ahmet, İstanbullu idi, Tophane ve Tersane Fabrikalarında çalışmıştı. Harp esnasında Almanya'ya usta işçi olarak gönderilmişti. İlk komünist kümesi 30 Ekim 1918'de Ahmet ustanın evinde toplanmıştı. Bunların arasında Demiryolu işçileri, Boğaziçi vapurunda çalışan deniz işçileri, tramvay işçileri, marangozlar vardı. 1919 Şubat'ında polisler bir kısım kümeleri tevkif ettiler[15]. Sarafim Maksimos'da 1921 yılı başlarında "pan İrgation"un kurduğu Beynelmilel İşçiler İttihadı (Union Internationale du Travaille) içinde yetişmiş, mahalli şubesinde reis olmuş ve İkinci Dünya savaşından sonra Zahariadis ile birlikte Yunan Komünist Partisi'nin liderliğini yapmış İstanbul'lu bir Rum idi[16].

1919 Şubat tevkifatının dışında kalan bir kısım komünist Anadolu harekâtı ile ilgilendiler. Baba Mehmet (kendisinin birkaç adı daha vardı: Laz Mehmet, Gâvur Mehmet, Hemşinli Mehmet), Anadolu'ya silâh kaçırıyordu. Takası ile Rusya'ya gidip gelirken, Mustafa Suphi grubu ile de temas kurmuştu. Anadolu'ya silâh getirirken, "Yeni Dünya" gazetelerini de sokuyordu. Öte yandan bolşevik sempatizanı Osman Kâhya (Kaptan), Kürt Süleyman, Ardeşenli Abdullah (fırın işçisi idi) Kuvayi Milliye gruplarına yardımları dokunmuştu[17].

1923 Tevkifatı

21 Nisan 1923'te Yunan tebaalı İstavrit "Beynelmilel Bina ve Marangozlar Cemiyeti"ne 300 kadar beyanname götürürken yakalandı. Ayrıca Beyazıt'ta, Bakırcılar Kader Matbaasında basılmış beyannameler işçiler arasında dağıtılırken polis duruma el koydu. 1 Mayıs 1923'te Sovyet tebaası Bedros, Şişli'de tramvay kulübesine "Yaşasın Komünizm" başlıklı ve Rumca yazılı beyannameyi yapıştırırken ele geçti. Bu olaylar Türkiye Komünist Partisi ile onun bir kolu olan "Türkiye Komünist Gençler Birliği"nin faaliyeti idi. 18 kişi tevkif edildi ve 21 kişi mahkemeye verildi. Serafim Maksimos Yunanistan'a, İlya Zaharaya Amerika'ya, Roland Genenberg Moskova'ya, Sadrettin Celâl, Kırım yoluyla Tiflis'e kaçtı. "Bidâyet Müddei umumisi (soruşturma savcısı) İsmail" imzasını taşıyan iddianameye göre mahkemeye şu isimler sevkedilmişti: Sadrettin Celâl, Hasan Ali (Ediz), Samih, Dr. Şefik Hüsnü, Yakup, Cevad, Kâzım, Genenzberg, Serafim Vasilkopulo, Kondoktör Karabet, Namık İsmail, Nezir Kaptan, Agop, Karabet, Bedros, Cevdet, Ahmet Celâl, Hüseyin Vasıf, Haşim, Eczacı Galip, Hasan bin İbrahim. "Hiyanet-i Vataniye Kanunu"nun 1., 2. ve 3. maddelerine göre cezalandırılmaları isteniyordu. 26 Mayıs 1923'te İstanbul Valiliği, Dahiliye Vekâletine (İçişleri Bakanlığına) gönderdiği raporda: "1919 senesinden

beri memleket dahilinde komünizmi yaymak için Türkiye Komünist Partisi ile Türkiye Komünist Gençler Birliği namları ile iki gizli cemiyet meydana getirilmiştir. Bu defa 1 Mayıs 1923 Amele Bayramı münasebeti ile ameleyi komünizme teşvik ve hükûmet icraatı aleyhine nümayiş ve tezahürat icrası için tevzi edilen 8000 beyanname müsadere edilmiş ve failleri tevkif olunmuştur"

LA TURQUIE

İstanbul'da yayınlanan Fransızca "La Turquie" gazetesi 1871 Paris olaylarına geniş sütunlar ayırmıştı

Faaliyet şekli hakkında: 1919 senesinde Almanya'da bulunan ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası erkânından olan Cevdet ve ressam Namık İsmail Beylerle arkadaşları İstanbul'a avdetlerinde Dr. Şefik Hüsnü taraftarları ile birleşerek bu fırkayı İstanbul'da tesis ederek faaliyete başlamışlardır. Bunlara 1905 yılından beri komünizmi kabul etmiş olan Sadrettin Celâl ve Cevat Beyler de katılmışlardır. Bu zevat tarafından "Kurtuluş" namı ile bir mecmua neşredilmişti.

Komüntern ile Temas Hakkında

Bu şahısların teşebbüsleri neticesinde Moskova'da bulunan III. Komünist Enternasyonali ile irtibat tesis olunarak Rusya'da toplanan kongreye Dr. Şefik Hüsnü ve Sadrettin Celâl Beyler murahhas olarak gönderilmiş ve aldıkları talimatı hamilen İstanbul'a avdet etmişlerdir. Memleket içi faaliyetleri hakkında: Şefik Hüsnü ve arkadaşları Ekim 1922 tarihlerinde Kızıl Enternasyonalin yardımı ile Galata'da "Türkiye İşçi Derneği" namında bir teşekkül meydana getirmişlerdir. Bu teşekkülün, "Beynelmilel İşçiler İttihadı" ile alâkası bilâhare tespit edilmiştir. Aynı zamanda ameleyi teşvik ve tahrip edici beyanameler de hazırlamışlardır. Tevkifat neticesi Sadrettin Celâl, Kırım'a firar etmiş, ahvalin sükûnet bulması üzerine yine İstanbul'a dönmüştür.

Moskova'da 3. Enternasyonel ile kurulan temas Türk Sol'unda önemli bir dönüm noktası teşkil edecekti

"Komünist Gençler Birliği" ve "Tıbbiyeliler Hücresi", Askerî Tıbbiye talebesi Hasan Ali (Ediz), eczacı talebesinden Vasıf, Galip efendilerin Rusya'dan motorla ve gizlice birçok komünist neşriyatı getirdikleri, münevver ameleleri toplamak suretiyle konferanslar aktettikleri ve diğer taraftan da gençlerden mürekkep "Türkiye Komünist Gençler Birliği" ismiyle bir teşkilat vücude getirdikleri tespit edilmiştir. Moskova ve memleket dışı Komünist Partileri ile irtibat için de OMSKİ denilen teşekkülü meydana getirmişlerdir. Netice; 16 maznun "hıyanet-ı vatanıye" suçu ile mahkemeye verilmişse de TBMM'ce kabul edilip neşredilen kanunun, İstanbul'da usulüne göre neşredilmemiş olmasından dolayı adem-i mes'uliyetlerine karar verilmek sureti ile mahkûmiyetten kurtulmuşlardır"[18] deniliyordu.

Mahkemenin verdiği adem-i Takip kararı üzerine İstanbul Valili-

ğinden Dahiliye Vekâletine 6 Haziran 1923 tarihinde şu yazı yazılmıştı: "Mahkemenin adem-i mesuliyet kararı yüzlerce eşhas tarafından şiddetle alkışlanmış, Sadrettin Celâl Beyin hanımı Leman hanım, beraberinde getirmiş olduğu ve komünistlerce Kızıl Enternasyonal işareti olan kırmızı karanfil çiçeklerini maznunlara dağıtarak, yüksek sesle kendilerini tebrik etmiştir. Gerek mahkemenin neticesi ve gerekse hazirunun izhar eyledikleri sürur ve alâka dolayısiyle memleket dahilindeki komünist cereyanlarının kesbi kuvvet ederek artacağı kanaati hasıl olmuştur. Zaten bolşeviklerce sırf Türkiye'ye komünistliği ithal için 100 milyon altın ruble tahsis edildiği E. U. Riyasetinin tebligatı ile malûm olduğundan işbu ahvale karşı yeni ve esaslı bir teşkilâtla mukabele icap edeceği mütalaası ile arzı keyfiyet olunur"

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)'nün fiilî sekreterlik yaptığı bu dönem öyle görülüyor ki, faaliyet olarak kesif bir manzara arzetmektedir. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) bu dönemde illegal neşriyat olarak, "Türkiye İşçileri Dostlarınızı Tanıyınız", "Türkiye İşçilerinin Kurtuluş Yolları", "Lenin Yoldaşın Tercüme-i Hâli" broşürlerini kaleme almıştır. Türkiye'ye Bulgaristan'dan "Ziya", Yunanistan'dan "Yeni Ziya" dergileri sokulmuş, parti bir taraftan Kırım ile temas ederken, öte yandan Almanya ile de yakın ilişkiler tesis etmiştir.

Beşinci Bölümün Dipnotları

1- Mete Tunçay, a.g.e., s, 147.
2- 1951 TKP Tevkifatı "İddianame"si, s, 6, (Teksir)
3- ... Ayrıca Milliyet gazetesinin 20 Kasım 1974 tarihli nüshasında bayan Leman "Deymer" (Değmer) ile ilgili ölüm ilânından, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in yedi kardeşinin, dördünün erkek, üçünün kız olduğunu öğreniyoruz. Merhum Avukat Hakkı Değmer, merhum Selâhi Birizkent, kimyâger Sezai Değmer, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in erkek; merhume Leman Değmer, Mediha Güral, Prof. Dr. Jülide Değmer kız kardeşleridir. Bayan Leman'ın ölüm ilânında soyadı "Deymer" olarak geçiyor. 1946'da kurulup kapatılan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin bildiri ve diğer dökümanlarında ise Değmer, "Türkiye'de Siyasî Dernekler II" eserinin 341. sayfasında Değmer, 343. sayfasından ise Deymer şeklinde; Ankara Garnizon komutanlığı 2 nolu askeri Mahkemesi, esas 1953/17, Karar 1954/33, Esbabı Mucibeli Hükümde ise Değimer; Mete Tunçay'ın a.g.e.'nde Deymer: Dr. Tevetoğlu'nun a.g.e.'nde Değmer, 1953/17 sayılı iddianâmede hem Değmer, hem de Deymer, Aydınlık Yayınlarının 6. kitabı (1971, Seçme Yazıları) da, Deymer olarak geçer. Biz bunlardan Değmer'i tercih ettik.
4- Yedi Gün Derg., 10 Temmuz 1935, Yahya Kemal Beyatlı şöyle diyor: "O seneler bu sıtmalı ihtirasımı Paris arkadaşlarımdan Abdülhak Şinasi, Şefik Hüsnü iyi bilirler"
5- Aydınlık Yayınları, Şefik Hüsnü, Komüntern organlarındaki yazı ve konuşmalar, s, 15, İstanbul, 1977 .
6- Yeni Gazete, Kâzım Alöç, İfşa Ediyorum, 17 Temmuz 1967, Tefrika Nr. VI.
7- Mete Tunçay, a.g.e., s, 143-144.
8- Baytar Cevdet, Hasan Ali Ediz'in arkadaşları idi. Stalin zamanında İ. Bilen'i raporları sonucu hasta yatağından alınıp, kurşuna dizilmiştir.
9- İçimizdeki Düşman, s, 14, (Kitabın basıldığı yer, tarih ve üzerinde yazarı yok. Fakat Emekli Hâkim General Şevki Mutlugil tarafından kaleme alındığı söyleniyor).
10- Dr. Şefik Hüsnü Değmer mezkûr itirafında, "Kurtuluş"un 6 sayı çıktığını söylüyor. Yanlıştır. "Kurtuluş" 5 sayı çıkmıştır. Berlin'de çıkmış olan tek nüsha da dahil edilirse, o zaman 6 sayı çıktığı söylenebilir.
11- 30 Aralık 1965 günü, Sayın Şevket Süreyya Aydemir ile evinde yaptığımız konuşmada bize şunları anlattı: "Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) bilindiği gibi, 1908 Jeune Turclerinden idi. Türkiye'ye geldiği zaman ise Jeune Turc hareketi yıkılmıştı. Şefik Hüsnü, münevver sosyalizminden, Marksizm yoluyla ihtilâlci sosyalizme geçti ve Türkiye Komünist Partisini kurdu. O zaman etrafındaki arkadaşları kendisini terkettiler. Yanında Sadrettin Celâl'den başkası yoktu. 1923'te ben Türkiye'ye (İstanbul'a) geldim, partiye intisap ettim. Teşkilât genişledi. Komüntern ile de ilk ciddî temaslar benim zamanımda başladı. Bence Türkiye Komünist Partisinin kuruluşunu Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in partiyi kurduğu tarihi kabul etmek en akla yakın olanıdır. Zira, günümüze kadar süren komünist geleneği Dr. Şefik Hüsnü'nün teşkilâtıdır. Eğer bugün de böyle bir teşekkül var-

sa, Dr. Şefik Hüsnü zincirinin bir devamıdır."

12- 28 Ocak 1967 tarihinde kendisi ile tekrar görüştüğümüz sayın Şevket Süreyya Aydemir şöyle dedi: "İlk hücrelenmeler 'Aydınlık' çevresi etrafında başladı"

13- İçimizdeki Düşman, s, 13-14.

14- Süleyman Nuri, 1895 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, Karaman Çarşısında demirci idi. Ana tarafı 1870 yılında Şumnu'nun bir köyünden Trakya kasabasına göçtü. Anası ile babası ayrılmış; Süleyman Nuri, Gelibolu'da dayılarının yanında büyümüş. İptidaî, rüstiye, idadî okullarında oniki yıl okudu. Sonra İstanbul'a geldi, küçük zâbit (Gedikli) okuluna girdi. 1914'te Çavuş olarak mezun oldu ve aynı okulda öğretmenlik yaptı. Çanakkale cephesine gönüllü gitti. Sonra bulunduğu birliği ile Kafkas cephesine nakledildi. 1917 yılında Rus ordularına iltica etti. Esir kamplarında bir süre yaşadı. Rus vatandaşlığına geçti. Vaftiz edilerek tanassus etti ve hrıstiyan oldu. Hazar Denizinde tankerlerde yağcılık yaptı. Yıkıcı propaganda yaptığı iddiası ile üç ay hapis yattı. Orada; Suzen Şuamyan ve Anastan Mikoyanla tanıştı. 1919 Haziran'ında Bakû'ya geldi. Sonraları Azarbaycan'ın ilk Ankara Büyükelçisi olarak İbrahim Abilov'un aracılığı ile, Komünist Partisi ile temas kurdu. Anadolu'da mevcut olması muhtemel TKP teşkilatları ile temas kurmak amacı ile Türkiye'ye gönderildi. Dönüşte, Türkiye'deki siyasal durum, işçi-çiftçi hareketleri, muhalefet partilerinin faaliyetleri konusunda tanzim oldu. Bu sıralarda, Bakû'da Dr. Fuat Sâbit'le tanıştı. Türkiyeli komünistlerle birlikte, Azerbaycandaki Resulzâde Emin Bey'in Musavat Partisi iktidarının devrilmesine yardımcı oldu. Mustafa Suphi'nin teklifi ile, XI. Kızıl Ordu'dan ayrıldı. 1920 yazında, Şark Milletleri Kurultayı ile, TKP I. Kongresine delege sağlamak için, Kuzey Kafkasya'da görevlendirildi. Ermenistan'da Adliye Halk Komiserliği ve Yüksek Mahkeme Başkanlığı yaptı. 1934 yılında, Bakû şoze yolları binasında yönetici iken hüviyet değiştirerek, görevle Türkiye'ye gönderildi. "Casus" diye tutuklandı. Onbeş yıl hapse mahkum oldu. Sivas cezaevinde oniki yıl yattı. Yedi yıl Çorum'da sürgün olarak yaşadı. 1958 yılında, Moskova'ya döndü. 1963 yılında da Sovyetlerde öldü. Bknz., Doç. Mete Tunçay, Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler, s, 9-24, İstanbul, 1982.

15- İlhan E. Darendelioğlu, a.g.e., C. I, s, 21-24.

16- Dimitri, Şişmanof, a.g.e., s, 63-69. Şişmanof'un yanlışı, işgüzarca bir davranışla, Türkiye Komünist Partisinin kuruluşunu, İvan isimli bir Rus'a mal etmek isteyişidir.

17- Dr. Fethi Tevetoğlu, a.g.e. 96. Yine Sayın Şevket Süreyya Aydemir, 12.8.1967 tarihli görüşmemizde bu isimlerin, Komünist Partisinin mensubu olduklarını kabul etmenin doğru olmadığını söylemiştir ki, biz de kendisine katılıyoruz. Kuvayi Milliye içinde kendilerine belki "Bolşevik" diyenler vardı. Ama "Bolşevik Çetesi" diyen teşkilâtın olduğunu tahmin etmiyoruz. Sayın Sabahattin Selek' de "Anadolu İhtilâli" eserinde "Bolşevik Çeteleri"nden söz etmekle, Dimiter Şişmanof'un işlediği hataya düşmüştür. Anadolu'ya silâh kaçıran teşkilât hakkında bilgi almak isteyenler, Selâhattin Ertürk'ün "İki Devrin Perde Arkası" eseri ile Emekli General Kemal Koçer'in "Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul İşgal Senelerinde M. M. Grubunun Gizli Faaliyeti" eserine bakabilirler.

18- 1923 İddianamesi için Bknz., Dr. Fethi Tevetoğlu, a.g.e., s, 94-95.

6. Bölüm

Yurtdışında Komünizm Faaliyetleri

Mustafa Suphi'nin Ortaya Çıkışı

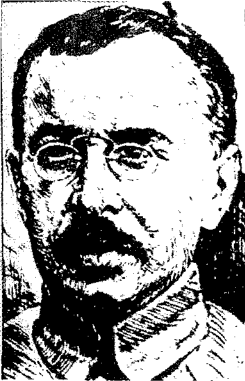
Millî Kurtuluş savaşı esnasında, Anadolu'da kurulan komünist teşekküller ile İstanbul'da Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)'nün kurduğu teşkilat arasında doğrudan doğruya temaslar muntazam ve fazla olmamakla birlikte, Anadolu'daki kuruluşlar merkezi İstanbul'da olan Türkiye Komünist Partisi'nin şubeleri sayılabilir. Keza, Moskova'da, Bakû'da meydana getirilen kuruluşlar da Dış Büro faaliyetleri olarak kabul etmek en doğru yoldur. Millî Kurtuluş savaşı sırasında ve bilhassa Türk - Sovyet ilişkilerinde önemli rol oynadığı düşüncesi ile Mustafa Suphi'nin ön planda telâkki edilmesi de yanlış bir davranış olmasa gerektir. Eğer Mustafa Suphi Ankara'ya gelebilse ve millî hükûmetle işbirliğine girişebilse idi, Türk Komünist Partisi liderliği kesin olarak tescil edilmiş olurdu. Bugün artık Anadolu'daki teşkilâtları Sovyetlerin Komüntern aracılığı ile Anadolu harekatı ile ilgilenmesinden başka türlü telâkki etmeye imkân yoktur. Nitekim bu politikanın sonunda Stalin ve Orjanikidze'nin muhalefetine rağmen 16 Mart 1921'de "Türk - Sovyet Anlaşması" imza edildi[1]. Anadolu'da komünist teşkilâtların Kurtuluş savaşından sonra kapatılması 5 Kasım - 5 Aralık 1922 IV. Komüntern kongresinde, Türk delegeler tarafından protesto edilirken, Radek, Sovyet görüşünü eksiksiz aksettirerek şöyle diyordu : "Türk komünistlerine partiyi kurduktan sonra, ilk görevlerinin Millî Kurtuluş hareketini desteklemek olduğunu söylediğimizden ötürü bir an pişman olmadık. Şimdi bile, baskılara rağmen, Türk yoldaşlarımıza diyoruz ki, içinde bulunduğunuz zaman, sizi yakın geleceğe karşı kör etmesin. Kendinizi, size baskı yapanlara karşı koruyun... Fakat unutmayın ki, kesin savaşa başlayacağınız tarihî an gelmemiştir; daha çok yolunuz var"[2].

Sovyetler Birliği, Sivas ve Erzurum Kongrelerinden sonra Anadolu harekâtı ile ilgilenmeye başladılar. Mustafa Kemal'in milliyetçi bur-

juva hareketinin öncüsü olduğunu elbette biliyorlardı. Bu harekete karşı çıkmaktansa, onu desteklemek ve burjuvazinin başarısını proleter ihtilâline çevirmek en doğru yoldu. Nitekim, Sivas Kongresinin sona erişinden iki gün sonra (13 Eylül 1919), Çiçerin ve Neriman Nerimanov'un "Türkiye işçi ve köylülerine" yayımladıkları bir demeçte münhasıran İngilizlere hücum ediliyor, doktrin meselelerine temas edilmiyordu. 1919 yılındaki Türk-Sovyet yakınlaşması İngilizleri kuşkulandırmıştı[3]. 1920 Mayıs'ında Londra'da bir Sovyet - İngiliz anlaşmasının görüşülmesi sırasında Lloyd George, bu anlaşmaya, Sovyetlerin "Kemalistler"e yardım etmemesi şartını koydurmak istemesini Sovyetler reddetmişti[4].

Anadolu'daki komünist hareketleri değerlendirirken, Türk-Sovyet ilişkilerinin inkişaf seyrini göz önünden uzak tutmamak lâzımdır. Bunun için de Mustafa Suphi'ye özel bir yer vermek gerekiyordu. Zira, Anadoludaki komünist hareketlerle ilgili ve sonuçları bakımından Dr. Şefik Hüsnü'den çok, Mustafa Suphi'nin emeği vardır. Mustafa Suphi de o yılların Rusyasında, Sovyetlerin, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı kullandıkları bir "aletten" öte bir şey değildir.

Türk Sol hareketine damgasını vuranlardan biri de Fransa'da İktisat tahsili yapıp, Türkiye'de İttihatçılarla arası açılıp, Rusya'ya kaçtıktan sonra komünizmi benimseyen sabık "İtilafçı" Mustafa Suphi Beydi

Mustafa Suphi Kimdir?

Mustafa Suphi 1883 yılında Trabzon vilâyetine bağlı Giresun kazasında doğdu. Babası birçok valiliklerde bulunmuş Ali Rıza Bey, annesi Samsun Sancağı Belediye Reisi Halil Hilmi Beyin kızı Memnûne hanımdı[5]. Şam ve Edirne valiliklerinde bulunduktan sonra Ali Rıza Bey emekli oldu[6]. Mustafa Suphi ilk tahsilini Kudüs'te ve Şam'da, idadî tahsilini de Erzurum'da yaptı[7]. İstanbul'da Galatasaray Lisesinde okudu. İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra 1905 yılında Paris'e gönderildi. Ecole des Scienes Politiques'te (Siyasal Bilgiler Okulu) okudu ve mezun oldu. Siyasal Bilgiler Okulunu bitirirken "Türkiye'de İtibarî Ziraî Teşkilâtın Hâl ve İstikbali" isimli bir tez hazırladı ve tezini Fransa'da 1911 yılında "Güney İtibarî Ziraî Kongresi"nde okudu. Daha sonraları, Milletlerarası Ziraat Enstitü Toplantısında da okunarak neşredildi. Mustafa Suphi, zeki, çalışkan ve çevresinde sevgi toplayan bir yaradılışta idi. Fransa'da bulunduğu sıralar sosyal meselelerle de uğraştı. Muhtemel olarak Jean Jaurés'nin de etkisinde kaldı. Bougle'ün derslerini takip etti. Paris'te bulunduğu sıralar "Tanin" gazetesinin de muhabirliğini yapıyordu. 1908'de İstanbul'a döndüğü zaman İkinci Meşrutiet ilân edilmişti. Bir süre "Tanin", "Servet-i Fünun" ve "Hak" gazetelerinde çalıştı. Sorbonne profesörlerinden Bougle'ün "İlmî İçtimaî Nedir?" adlı eserini Fransızcadan tercüme etti. "Vazife-i Temeddün" (Uygarlaştırma Görevi)[8]

Türkiye soluyla doğrudan ilgisi olmamakla birlikte, Sovyet Rusyada bağımsız bir "Türk sosyalist" hareketinin oluşması için çaba harcayanlardan biri de Azerbaycan Türk komünist nderlerden Neriman Nerimanov'du

adıyle telif bir eser kaleme aldı. "İttihad ve Terakki"ye cephe aldı. Arkadaşı Ahmet Ferid (Tek)'in "İfham" gazetesine Yazı İşleri Müdürü oldu. "İfham"ın başyazarı Ahmet Ferid (Tek) idi (1912). Bu gazeteyi çıkardıkları zaman "Millî Meşrutiyetperver Fırkası"nı kurmayı tasarlıyorlardı[9]. 1912 yılında İstanbul'da "Yüksek Ticaret Mektebi"nde "Malûmat-ı Hukukiye" dersleri okuttu. "Yüksek Muallim Mektebi" ile "Mekteb-i Sultanî (lise)"de "İktisat İlmi" öğretmenliği yaptı. 14 Haziran 1914'te Sadrazam Mahmud Şevket Paşaya yapılan suikastte, "İfham" gazetesinde çıkan bir yazı sebebiyle, Karadeniz sahillerine, Sinop'a sürgün edildi. Sinop'a gidenler arasında Ahmet Bedevi (Kuran), Amasya mebusu İsmail Hakkı Paşa, Ahmet Ferid (Tek), Refik Halid (Karay), Dr. Celal Paşa, Refi Cevad (Ulunay), Pehlivan Kadri Bey, Diyanet İşleri müdürlerinden Abdülkadir gibi maruf şahsiyetler vardı[10]. Mustafa Suphi'nin İstanbul'da bulunduğu yıllarda "İttihat ve Terakki"yi devirmek için özel fikirleri vardı. İlk zamanlar kendisi de "mason" olduktan sonra bu teşkilâta katılmış, kısa bir süre sonra da "İttihad ve Terakki"den ayrılmıştı. "İttihat ve Terakki"nin beynelmilel masonluğuna karşı, "Türk - İslâm farmasonluğu" teşkil etmek, "millî farmasonluk" hareketi yaratmak istiyordu. Sinop'ta bu konuda bazı arkadaşları ile anlaştı[11]. Fikirlerini dünya kamuoyuna kabul ettirmek için Sinop'tan kaçılacaktı. İlk teşebbüs arkadaşlarından Servet'in yakalanması ile akim kaldı. İkinci teşebbüs muvaffak oldu. Sinop sürgünleri, Trabzon'dan gelen Mustafa Reis'in takası ile ve 12 kişilik bir kafile teşkil ederek, kaçtılar. Mustafa Reis'in takası küçük idi. Denize açıldıktan bir süre sonra karşılaştıkları Salih Reis'in büyücek takasına binerek Sivastopol'a ulaştılar. Ahmet Bedevi (Kuran) ve daha birkaç kişi Odesa'dan Paris'e geçtiler. Mustafa Suphi de Rusya içlerine dalarak bir süre izini kaybettirdi.

29 Ekim 1914'te Türkiye ile Rusya arasında savaş başladı. Mustafa Suphi ile birlikte birçok işçi ve küçük esnaf Osmanlı tebaası enterne edilerek Moskova'nın güneyindeki Kaluga şehrine gönderildiler[12]. Alman ordularının Rusya içerilerine ilerlemesi üzerine, enterne edilmiş olanlar Kaluga'dan alınarak Uralsk şehrine nakledildiler. Mustafa Suphi, Uralsk'ta işçi olarak çalışmaya başladı. Kazan Türklerinin yardımı ile durumunda düzelme oldu. Kazan Türkleri ile yakın temaslarda bulundu. Öte yandan Kazan'a sürülen Rus bolşevikleri (komünistleri) ile de temas sağladı. 1915 yılında da Uralsk'ta "Sosyal Demokrat (Bolşevik) Partisi"ne intisap etti. Mustafa Suphi 1917 Şubat İhtilâlinden 1917 Ekim İhtilâline kadar Uralsk'ta kaldı. Sonra Kazan'a gitti ve orada Kazanlı komünistlerle ilgi kurdu. 11 Mayıs 1917'de Moskova'da "Rusya Müslümanları I. Kongresi" toplandı. 22 Temmuz 1917'de "Millî ve Me-

denî Muhtariyet" ilân edildi. Ufa'da "Millet Meclisi" toplanarak Sadri Maksudî (Arsal)'nin başkanlığında Kasım-Aralık 1917'de "Millî İrade Heyeti" kuruldu. Öte yandan Sultan Galiyev'in öncülüğünü yaptığı "İdil-Ural Devleti" projesi tahakkuk etmek üzere idi. Fakat bolşeviklerin tavsiyesi ile Tatar Başkırt Devleti projesinin bir kısım müslüman Türkler tarafından rağbet görmesi, İdil-Ural projesini akamete uğrattı. Mustafa Suphi işte bu karışık devirde Kazanlı bolşeviklerle yakınlık kurdu. Buradan, arkadaşlarının tavsiyesi ile Moskova'ya gitti. "Müslüman Komiserliği"ne müracaat ederek çalışmak istediğini söyledi. Yanında aslen Bosnalı, Avusturya ordusunda subaylık yapmış olan Edhem Bulboloviç isminde biri de vardı. Mart 1918'de "Müslüman Komiserliği"nde Şerif Manatof tarafından kabul edildiler. Şerif Manatof delâleti ile Molla Nur Vahitof ve İbrahimov ile tanıştı. Birkaç defa Stalin ile de konuştuktan sonra "Müslüman Komiserliği" nezdinde bir "Türk Şubesi" açıldı ve "Yeni Dünya" gazetesi neşriyata başladı. Brest-Litovsk anlaşmasına aykırı düşen "Yeni Dünya" gazetesinin Türkiye Büyükelçisi Galip, protesto etmesine rağmen bir sonuç elde edilemedi. Tatar-Başkırt komünistleri ile çalışan Mustafa Suphi, Stalin'in de desteği ile lider durumuna getirilmişti. Mustafa Suphi, Türk harp esirlerinden bir grup meydana getirdi. 1918'de Kazan'da toplanan Tatar Bolşevik Sosyalistleri Kongresine katıldı. Kazan'dan "Müslüman Komiserliği"ne üye seçildi. Beyaz Çek ordularının ilerlemesi üzerine, Molla Nur Vahitov'un emrine uyarak Türk esirlerinin bazılarını "Kızıl Kıt'a"ya sokarak cepheye sevketti. Beyaz Çeklerin eline düşen Molla Nur Vahitov kurşuna dizildi. Moskova'ya kaçan Mustafa Suphi, Temmuz 1918'de 15-30 delegenin katıldığı "Birinci Müslüman Sosyalist Kongresi"ne iştirak etti ve ilk defa 20 Temmuz 1918'de "Türk Sol Sosyalistler Grubu"nu teşkil etti[13]. Bu teşkilât, bir iki yıl sonra resmen kurulacak olan Komünist Partisi haricî bürosunun nüvesi kabul edilmektedir. Mustafa Suphi, 1918 yılının ikinci yarısı ile 1919 yılının ilk aylarında Kazan'da kaldı. Maarif işleri ile uğraşarak imlâ'nın ıslahı üzerinde çalıştı. 2-6 Mart arası Moskova'da toplanan III. Enternasyonalin, Birinci Kongresine Türk delegesi olarak katıldı.

Mustafa Suphi 1919'dan sonra Türk esir kamplarında kesif faaliyet gösterdi. Kazan, Samara, Saratov ve Astrahan şehirlerini dolaştı. "Kızıl Türk Alayı" teşkiline çalıştı. 1919 yılında "Yeni Dünya" gazetesini Kırım'a nakletti. Buradan gerek bu gazeteyi, gerekse "Kırım Suları" ve diğer propaganda kitap ve risalelerini İstanbul ve Anadolu'ya yollamaya başladı. Öte yandan mutemet adamlarından sekiz-on kişiyi de İstanbul'a yolladı. Kırım'dan gönderilen neşriyat ve partizanlar, takalarla İstanbul'a ve diğer Karadeniz sahillerine geliyorlardı. İngilizlerin beyazları desteklemek amacı ile Kırım'a asker çıkarması, bolşeviklerin

ve bu arada Mustafa Suphi'nin buradan çekilmesine sebep oldu. Mustafa Suphi 12. Kızıl Ordu ile birlikte Odesa'ya oradan da Kiyef'e kaçtı. Oradan da Moskova'ya geldi. Bir ara Mustafa Suphi'nin İngilizler tarafından öldürüldüğü şayiası yayıldı. Haber Moskova ajansı tarafından yayıldıysa da doğru olmadığı anlaşıldı. Mustafa Suphi, Moskova'da teşkilâtını geliştirdi. 1920 Mart'ında Taşkent'e geldi. Taşkent'te "Beynelmilel Şark Şûrası"nın başına geçirildi. Bir yandan da "Yeni Dünya" gazetesini çıkarıyordu. "Kızıl Kıtalar" teşkiline de başlamıştı. Bolşevik orduları 27 Mayıs 1920'de Bakû'ya gelince, Mustafa Suphi de teşkilâtı ile buraya geldi. Bakû'da daha evvel İttihadçılar Dr. Bahattin Şakir'in Ruslarla anlaşması üzerine, Baha Said, Dr. Fuad Sabit, Küçük Talât (Muşkara), Erkân-ı Harp Mustafa tarafından bir "Türk Komünist Partisi" teşkil edilmişti. Yüzbaşı Yakup, Süleyman Sami, eski Zor mutasarrıfı Kaymakam Salih Zeki de bu Partiye dahildiler. Eski İttihadçıların Partinin başında olması ve Türk komünistlerini kontrol etmesi, gerek Rusların, gerekse Mustafa Suphi'nin işine gelmiyordu. 1 Eylül 1920'de "Bakû Şark Milletleri Kongresi" toplandı. Bu kongrede alınan gizli bir kararla Mustafa Suphi'nin başkanlığında Bakû'da 10 Eylül 1920'de "Türkiye Komünist Partisi" bir daha teşkil edildi. Aslında "Türkiye Komünist Partisi" İstanbul'da teşkil edilmiş, Mustafa Suphi de bu partinin Dış Bürosu olarak Rusya'da faaliyet gösteriyordu. Bakû'daki kuruluşun gözettiği maksat, İttihadçıların gücünü sarsmaktı. Nitekim, Mustafa Suphi'nin parti teşkilinden sonra İttihadçılar ikinci plâna itildiler. Bir süre sonra da Enver Paşa, Türkistan'da Basmacıların başında Rus Bolşevikleri ile savaşırken şehid oldu. Bakû Kongresine pek çok Türk katıldı. Hatta Enver Paşa'da locasından Kongreyi takip etti, Mehmet Emin tarafından da nutku okundu. Rusların Mustafa Suphi teşkilâtından umdukları fayda, Millî Kurtuluş savaşına müessir olabilmek amacını güdüyordu.

Molla Nur Vahidof Kazan savunmasında beyaz kuvvetler tarafından kurşuna dizilerek idam edilir

Dünya ölçeğinde "Koloniler Devrimi" öngörerek, son derece özgün bir tez geliştirerek siyaset literatürüne ve Sovyet Tarihinde önemli bir yere sahip iki Türkten biri Molla Nur Vahidof, diğeri ise Sultan Galiyev'di

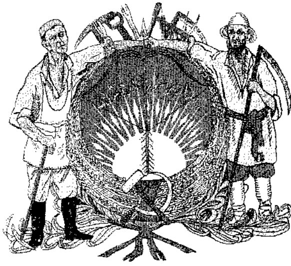

Bakû Şark Milletleri Kongresi

Komünternin II. Kongresinde yapılan çağrıya uyularak 1 Eylül 1920 tarihinde Bakû'da "Şark Milletleri Kongresi"nin toplanmasına karar verilmiş ve delegeler davet edilmişlerdi. Daha önce Başkırt ve Türkistan hükûmetlerinde iş başında bulunan Müslüman komünistlerden önemli şahsiyetler,[14] Şarkta komünizm tatbik şeklinin sağlam bir esasa bağlamak gerekçesi ile Bakû'da bir kongrenin toplanmasını istemişlerdi. Fakat bu istekleri Rus Komünist Partisi tarafından başlangıçta olumlu karşılanmakla birlikte, bilâhare önlendi. Sebebi, Başkırt ve Türkistan komünistlerinin bu

kongrede şikâyetlerini ortaya dökmek isteklerinin anlaşılması idi[15]. Ancak Komüntern, bu teklifi müsait karşılayarak, Rus Komünist Partisine tekaddüm etmiş ve 1 Eylül 1920 tarihinde Kongrenin toplanmasını sağlamış ve fakat Kongreye Rusyadaki müslüman Türklerin katılmaları karar altına alınmıştı. Bu kararın gerekçesi, Sovyetlere dahil müslüman milletlerin komünizmi kabul etmiş olmaları idi. İlk karara göre, Bakû Kongresi, Şark milletlerine ve memleketlerine mahsus siyasî bir meslek kongresi olacak iken, sonraları bundan da vazgeçilmişti. Hedefi büsbütün değiştirilerek, Şark milletlerini, Garp emperyalizmine ve kapitalizmine karşı hazırlamak ve harekete geçirmek için toplanan hakikî bir ihtilâl kongresi mahiyetini almıştı. Bundan dolayı kongre azalarının sosyalistlerden ve ihtilâlcilerden teşekkül etmesi planlaştırılmıştı[16]. Kongrenin 1891 delegesinden 235 delegesini Türkler teşkil ediyordu[17].

Sultan Galiyev'in Doğu halkları için öngördüğü "Şark Milletleri Kongresi", batı emperyalizmine karşı, bütün Doğunun ezilen, sömürge ve yarı sömürge halklarını hadefliyordu. Döneme ait MUSKOM'un (Müslüman Komite) yayınladığı bir dayanışma afişi

Kongre, 1 Eylül 1920 günü, Bakû'da "Büyük Tiyatro" binasında, Azerbaycan Cumhuriyeti ve İnkılâp Komitesi Başkanı, Neriman Nerimanov'un bir hitabesi ile açıldı. Nerimanov, dünya milletlerine medeniyeti götüren Şark'ın, ilk defa olarak göz yaşlarını dökeceğinden, kapitalist ve emperyalistlerden gördüğü zulüm ve hakaretlerden şikâyet edeceğinden bahsederek, Lenin, Zinoviev ve Troçki'nin fahri, ayrıca Zinoviev'in fiilî başkanlığa seçilmesini teklif etti ve teklif ittifakla kabul edildi. (Mikhail) Pavloviç (Weltmann) Başkanlığında 9 kişilik bir başkanlık divanı, 47 delegeden meydana gelen bir Şark Şûrası, otuzbir delegeden meydana gelen bir İdare Heyeti ile kongre kâtipleri seçildi. Pavloviç, Kirov, Dzerjinski, Stasova, Eliava ile Skaçkov Şark Şûrasına girdi. Ayrıca Türkiye'den de Süleyman Nuri, İsmail Hakkı ve Dr. Bahattin Şakir, Mustafa Suphi, Trabzon murahhası Hafız Mehmet ve Tahsin Beyler de bu şûraya dahil oldular. Bunlar, Bakû Türkiye Komünist Partisi mensuplarıyla, Türk harp esirleri idi. Mustafa Suphi de kongreye başkan seçilmiş, yayımlanan bir bildiriye imzasını atmıştı[18].

Kongreye dahil olan 1891 delegenin, 1273'ü komünist partilerinin üyeleri idiler. 266 kişi partisiz, 55'i kadın idi. 235 Türk delegesinden başka İranlılar 192, Ermeniler 157, Çinliler 8, Kürtler 8, Araplar 3, Gürcüler 100 delege ile temsil edildiler[19]. Ayrıca Bülûcistan, Afganistan, Dağıstan, Buhara, Hive, Türkistan, Taşkent, Fergana, Semerkant, Türkmenistan, Çeçenistan, Kuban, Kırgız, Şimalî Kafkasya, Terek, Ukrayna, Kırım, Şark Yahudileri, Azerbaycan, Başkırdistan ve Kalmuk Cumhuriyet ve şehirleri de kongreye katıldılar. III. Enternasyonal namına icra komitesini, Zinoviev, Pavloviç ve bayan Stasova, Radek, Bela Kun, Kirov ve Orjanikidze ile Skaçkov temsil ediyorlardı. Komüntern nezdin-

de bulunan Avrupa, Amerika, Japon delegeleri de kongreye katılmışlardı. Bakû'daki Türkiye Komünist Partisi mensuplarından başka, o sıralar Rusya'da bulunan Enver Paşa ile eski Emniyet Umum Müdürlerinden Azmi Bey de Tunus, Cezayir, Fas ve Trablusgarp'ı temsilen kongrede bulunuyorlardı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Anadolu hükûmetini de müşahit olarak Dr. İbrahim Tali (Öngören) temsil ediyordu. Diğer müşahit üyeler Trabzon vilâyeti namına Hafız Mehmet, Erzurum vilâyeti namına da Binbaşı Arif Beyler idi[20].

Bakû Şark Milletleri Kongresine iştirak eden Ankara Hükûmeti temsilcilerine şu talimat verilmişti: 1- İdarî inkılâp yaptık. İçtimaî inkılâp da âdet ve dinimiz itibariyle müsaittir. Ancak henüz vakti değildir. Çünkü emperyalist Avrupalılarla ve İstanbul hükûmeti ile harp halindeyiz. Aşağıdan yukarıya gelebilecek bir inkılâp inhilâlimizi (çözülme, dağılma) mucip olur. Murahhaslarımız müzakereleri dinlemeli ve bize haber vermelidir. 2- Kongrede Anadolu'nun hakikî inkılâpçı olduğunu ve inkılâp ruhundan başka bir şey tanımadığını bilfiil göstermek, kongreye iştirak edecek olan Avrupalı delegelerin bu hususta itimat ve emniyetlerini kazanmak ve muavenetlerinden (yardım) memleketimiz için azamî istifadeyi temin etmek, memleketimizin idare tarzı ve siyaseti hakkında en iyi usul ve şeklin ne olabileceğini onlara anlatmak. 3- Murahhaslarımız Türkiye hakkında her ne şekil ve mahiyette olursa olsun bir hüküm ve karar ittihazına selâhiyattar değillerdir[21].

Kongrenin teşkil ettiği şûranın amacı, Türkiye Komünist Partisi'nin, Bakû'da "Şarkeli" adında üç lisanda bir dergi çıkarmak, risaleler, kitaplar bastırmak, yayınevlerini meydana getirmek, gerekli yerlerde şubeler tesis edilerek okullar açmaktı[22]. Zinoviev, bu konuda şöyle diyordu: "Şuraya büyük görevler havale ettik. Tarafımızdan teşkil olunacak bu müessesenin önünde büyük bir istikbâl vardır. Onda her ne kadar bugün için bir merkeziyet yoksa da, yarın bu şûra, Şarkta kuvvet bulacak, inkılâba geniş yollar açacak ve zaman geçtikçe, Şarkta büyük bir devlet olacaktır."

Kongrenin yayımladığı bildiride özetle şöyle deniyordu: "Şark milletleri bu kongreye, Komünist Enternasyonali tarafından çağrıldılar. Her köylü ve her işçi bilmelidir ki, Komünist Enternasyonali, kapitalist hâkimiyetini ortadan kaldırıp, halkın birliği için çalışan bütün dünya komünistlerinin ve işçilerinin ittifakıdır. Komünist Enternasyonali yalnız kapitalistlerin hâkimiyetini değil, bir milletin başka milletler üzerindeki hâkimiyetine de son vermek ister. Buna göre Avrupa ve Amerika işçileri, Şark milletlerinin işçileri ve köylüleri ile birleşmelidir."[23]

Bildiride; dünya savaşının otuzbeş milyon insanın hayatına mal olduğu, yüzlerce şehrin ve binlerce köyün yerle bir edildiğini, milyonlarca insanı açlığa ve sefalete mahkûm kıldığı, savaşı, İngiliz, Fransız

Doğu Halkları Kongresini Rus menfaatleri lehine çeviren Rus komünistleri içinde Baku'da kongreye hakim olanların başında Stalin'in direktifleri doğrultusunda hareket eden Zinoviyev geliyordu

ve Alman kapitalistlerinin Asya'yı ve Şark memleketlerini paylaşmak için açtıkları belirtiliyordu. Harpte, Almanların mağlûp olduğu, galip gelen Fransızların da harpten ezilmiş ve yorulmuş olarak çıktığı, neticede İngiltere'nin Avrupa ve Asyanın birinci derecede hâkimi mevkiine yükseldiği ifade edilerek, İngiltereye şiddetle hücum ediliyor, İngiliz hâkimiyetine karşı bütün komünistlerin birleşerek bir cephe kurması isteniyordu.

Bildiri, Türkiye için şu görüşleri ileri sürüyordu. "Şark milletleri! İngilizlerin Türkiyeye neler yaptığını biliyorsunuz: İngilizler evvelce Türklere bir sulh teklif ettiler ki, bir Türk ili olan Anadolunun dörtte üçü İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan arasında taksim edildi. Türklere bırakılan kısmındaki halk da, İngiliz kapitalistlerinin esiri derecesine düşürüldü. Türkler bu teklifi kabul etmediler. Bunun üzerine İngilizler, Türk âlemi için kutsal olan İstanbul'u işgal ettiler, Meclis-i Meb'usanı dağıttılar, vatanperverleri tevkif ve bunların bir kısmını kurşuna dizdiler. Bir kısmını da Malta Adasının karanlık ve rutubetli kalesine hapsettiler. Şimdi İstanbul'da İngilizler var. Türklerin ellerinde ne varsa, bankalarını, paralarını, imalâthanelerini, fabrikalarını, demiryollarını ve vapurlarını zaptettiler. Anadoluya giden yolları tuttular. Türk köylüsünü gömleksiz gezmeye, tarlasını tahta sabanla sürmeye mahkûm ettiler. İngilizler Yunan ordusu ile İzmir ve Bursa vilâyetlerini, Fransız ordusu ile Adana vilâyetini işgal ettiler. Bu ordularla Türkiye'yi kâmilen işgale ve yıllarca bitmez muharebelere yorgun düşmüş Türk milletinin imhasına gayret ediyorlar. İstanbul'da bütün okulları, Darülfünunu kışla yaparak Türkleri tahsilden mahrum bıraktılar, gazeteleri kapattılar, işçi teşkilâtlarını dağıttılar... ilâh..."

Bildiri, Şark milletlerinin birleşmeye ve kapitalist İngilizlere karşı mücadeleye davet ile son buluyordu.

Bakû Kongresinde de, komünistlerin ve Komünternin Türkiye'nin dâvâsını tam kavradıkları iddia edilemezdi. Ancak Zinoviev'in imzasını taşıyan bildiride, Sovyet diplomasisinin müdahalesi açıkça belli idi. Sovyetler Birliği, Anadolunun işgalini, güneyden İngilizler tarafından kuşatıldığı için önemsiyordu. Aynı Zinoviev, Bakû Kongresinden altı ay önce 5 Mart 1920 tarihli "Tuna Balkan Memleketleri Proletaryasına - Bulgaristan, Romanya, Sırbistan ve Türkiye Komünist Partilerinde Komünist Enternasyonali" başlıklı bildiri de "Balkan memleketlerinin her birindeki Komünist Partisi, hakikî surette proletaryanın organize iradesini temsil ettiği ve bütün Tuna - Balkan memleketlerinin Komünist Partileri tek bir İhtilalci cephe teşkil edecekleri zaman, Balkanlarda başarı mümkün olacaktır"[24] inancındaydı. Zinoviev'e ve Komünter-

ne göre kurtuluş, Komünist Balkan Federasyonunun kurulmasıyla elde edilecekti.

Enver Paşa, Baku (1920) "Doğu Halkları Kongresini" gerçekten bir Doğu halkları devrimi olmasını arzulamış, ancak Rusların şövenist tutumları karşısında bağımsız bir "Şark Milletleri Halk İştirakiyun" fırkasını kurmuştu

Kongrenin açılış konuşmasını yapan Zinoviev III. Enternasyonalin ikinci kongresi hakkında izahat vermiş[25], Bakû Kongresinin önemine de değinerek, yalnız Amerika ve Avrupa'daki işçi ve köylülerin değil, Şark işçi ve köylülerinin de gözlerinin açıldığını, dünya nüfusunun büyük bir ekseriyetini teşkil eden Şark milletlerinin sâ'y ile (emek ile) sermaye arasındaki dâvâ ve mahkemelerin kat'î surette sona erdiğini söylemiştir. Zinoviev'in konuşmasından da anlaşılıyor ki, Bakû Kongresine yalnız komünist partileri davet edilmemişti. Partili, partisiz kimseler, muhafazakâr parti mensupları, yani kalabalık bir anti-emperyalist topluluk kongresi teşkil ediyordu. Zinoviev bu topluluğa şöyle hitap ediyordu: "Biz sizlerden parti pasaportu istemiyoruz. Burada toplanmaktan maksat, dünya önünde duran meseleleri konuşmak ve danışmak içindir." Zinoviev konuşmasının devamı içinde II. Enternasyonal ile III. Enternasyonalin karşılaştırılmasını yapmış, sosyalistlere hücumda bulunduktan sonra sözlerine şöyle devam etmiştir: "Şarkta devletin ve teşkilâtın tarzı ne olacaktır? Biz o neticeye geldik ki, şehir işçileri olmayan yerlerde de Şûralar teşkil edilmelidir. Böyle toplumlarda, Türkiyenin ara sıra önümüze attığı benzetme şûralar değil, intihap (seçme,seçim) hakkında mâlik hakikî köylüler şûrasından devlet vücude getirmek keyfiyetidir (...) Biz, daha bizimle birlikte düşünmeyen kitlelere de sabırla yardım ediyoruz. Bunlar fikren dahi bize muhaliftirler (Yani Mustafa Kemal Paşa demek istiyor Zinoviev). Meselâ Şûra hükûmetinin, Türkiye'ye, Mustafa Kemal'e yardımcı olduğunu biliyorsunuz. Biz başında Mustafa Kemal bulunan hareketin komünist hareket olmadığını bir dakika bile unutmuyoruz. Ankara'daki halk hükûmetinin birinci toplantısının stenoğraf sureti gözümün önündedir. Mustafa Kemal, halifenin ve sultanın şahsı mukaddestir ona dokunulmaz diyor. Mustafa Kemal'in başında bulunduğu, hareketin halifenin şahsını düşmandan kurtarmak istiyor. İşte bu fıkranın noktaî nazarı budur. Bu komünist prensibi midir? Hayır! Asla! Topluluğun hislerine hürmet ediyoruz. Bunu değiştirmek bizim elimizden gelmez. Bunun için (komünizmi kurmak için) çok çalışmak ister. Şarkın ve başka memleketlerin dinî akîdelerine biz ihtiyatla yaklaşıyoruz. Bununla beraber, Mustafa Kemal hükûmetinin Türkiye'de yürüttüğü siyaset, komünist enternasyonalin yürüttüğü siyaset, yani bizim siyasetimiz değildir. Fakat İngiliz hükûmetinin aleyhine yürüyen her inkılâp mücadelesine yardım etmeye hazırız. Şu anda Türkiye'nin terazisinin gözü, kim zengin ise onun tarafına eğilmektedir. Ama bunun başka türlü olacağı zaman da gelecektir". Görüldüğü

Sovyet devriminin çok öncesinden itibaren amansız ve fanatik bir Türk düşmanı olan Stalim, Lenin'e rağmen Türk-Sovyet paktının kurulmasına muhalefet edecektir

gibi Komünist Partisinin iktidarda olduğu ilk günlerde dahi Sovyetler, Mustafa Kemal Paşa'dan şüphe ediyorlardı. Nitekim, Türk-Sovyet Dostluk Paktının imzalanmasına Stalin ile Orjanikidze bu nedenle muhalefet etmişlerdi.

Radek de, yaptığı konuşmada İngiliz sömürgeciliğini hedef almıştı. Türkiye konusundaki görüşlerinde Zinoviev'den daha vazıh idi: "Bu muharebe doğrudan doğruya İngilizlerin muharebesidir" diyordu Radek. "İngiltere 1909 yılında Jeune Turclerin sahneye çıkmalarını alkışladı. İngilizler gördü ki, Genç Türk Hükûmeti (Jeune Turc) ordusunu tensik (düzenleme) ediyor. Müterakki (yükselmiş,ilerlemiş) kanunlar vazetmeye, muntazam bir idare kurmaya çalışıyor. Kuvvetli bir Türkiye'nin meydana gelmesi dünyanın her tarafına yayılmış olan İngiliz emperyalizmi için büyük bir tehlike teşkil edeceğinden, İngiltere Türkiye'yi parçalamaya karar verdi. Türkler barbar ve vahşîdir, Şarkın medenî milletleri olan Arapları, Asurileri ve Arabistan'ı Türklerin elinden kurtarmalıdır, demeye başladılar. Diğer taraftan kendilerini Şark milletlerinin müdafiî gösteren Alman kapitalistleri, gerçi Türkiye ve İran'ı parçalamak istemiyorlardı; onların siyasetleri de Türkiye ve İran'ı iktisaden ele geçirmek, Genç Türk (Jeune Turc) idaresi perdesi arkasında Şark milletlerini sağmak ve yemek idi. Muharebe Almanyanın mağlûbiyeti ve İngilterenin satvetinin (gücünün) kuvvetlenmesi ile neticelendi. Böylelikle İngiliz donanması İstanbul'a el attı. Boğazları tuttu. İngiliz istilâ kuvvetleri Arabistan ve Irak'ı, Fransız ordusu Suriye'yi işgal ettiler. Yunan ordusu, İzmir ile Anadolu'nun mühim bir kısmını ele geçirdi. Bundan başka Fransızlar ve İtalyanlar Güney Anadolu'yu işgal ettiler. Suriye'de, Irak'ta, Arabistan'da Türkiye'yi parçaladılar"[26]. Görülüyor ki, Radek'in Türkiyeyi anlayışı tamamiyle gerçekçi bir açıdandı. Radek'ten sonra konuşan Pavloviç'de[27] Millî Kurtuluş Savaşını yürüten kadroyu Zinoviev mantığı ile tenkit ediyor, Zinoviev'e paralel görüşler ileri sürerek şöyle diyordu: "Hükümranlık zenginlerin, mülk sahiplerinin ve muhtekirlerin (vurguncu) elinde kalacaksa, hayat bulmuş yeni bir Türkiyenin vücude gelmesinde ne fayda olur? İşte bundan az evvel geçmişin örnekleri: Enver Paşa'nın Türkiye'deki harp siyaseti[28] Gürcistan gibi, Ermenistan gibi burjuva hükûmetleri benim ortaya koyduğum kaidenin doğruluğunu gösteren yeni bir delildir. (...) Enver Paşa Türkiyesi, Alman İmparatoru Wilhelm ile ittifak aktederek, bütün garp devletlerinin şark ile muharebe etmek için birleşmeleri gerektiğini dünyaya anlattı. Osmanlı vekillerinin Litovsk Konferansındaki muameleleri nefrete lâyıktır. Lâkin Türkiye milliyetçileri bu muahede (antlaşmış) ile doymadılar[29]. Türkiye Kars, Ardahan ve Batum'u işgal etti. Daha ileri giderek Ahalsik ve Aleksand-

rapol'ü işgal etti. Ondan sonra Osmanlı orduları, Azerbaycan üzerine saldırdılar. Bakû'ya girdiler. Osmanlıların Bakû'da iki buçuk aylık saltanatları çok musibetler çekmiş olan bu şehrin tarihinde en karanlık sayfadır. Bu şehir ki, Kafkas'ta proletaryanın tabyasıdır."

Pavloviç - Weltmann bu sözlerden sonra III. Enternasyonalin müstemleke aleyhtarı siyasetini izah ederek dünya işçilerini silâhlı isyana davet etti. İngiliz, Fransız emperyalistlerinin Vrangel'e niçin yardım ettiğini açıklayarak, Vrangel'in Kırım'ı elinde tutması sebebiyle, Türkiyeye yapılan yardımın kesildiğini ifade etti. Pavloviç- Weltmann sözlerine devamla şunları belirtti: "Diğer taraftan Anadolu müttefiklerin elinde oldukça, oraya istilâ kuvvetleri gönderilmedikçe bizim arkamız kesilmiş olacaktır. Yunanlıların Edirne ve Trakya'yı istilâ etmeleri maksatlıdır. Şûra Rusyasını (Sovyet Rusya'yı) Türkiye'den ayırmak içindir." Pavloviç, Boğazlar meselesine de dokunarak şunları söyledi: "Türk yoldaşlar,[30] Sovyet hükûmetine müracaatla, Çanakkale meselesini Karadeniz sahilinde bulunan devletler arasında Antanta ve Vrangel'in alâkası olmadan halledilmesini beyan ettiler. Biz bu fikri hararetle alkışlıyoruz. Bu fikir fiiliyata geçerse, toprakları Karadeniz sahilinde bulunan bütün milletler ve memleketler arasında birlik kurulmasına doğru ilk ve kat'î adım atılmış olacaktır. Çanakkale meselesini hal için, Karadeniz Federasyonu kurulmalıdır. Federasyon, geçerli bir yaşama usulü olduğunu ispat etmiştir." Pavloviç kapitalizme şiddetle çatarak sözlerine son verdi[31]. Pavloviç'in konuşmasını takiben Lenin'in Komüntern ikinci toplantısında milliyet ve sömürgeler konusundaki tezleri okundu. Skaçkov, ziraat ve toprak meselelerine temas etti. Bela Kun'da Şark Şûraları tesisini teklif etti[32].

Başlangıçta Sultan Galiyev tarafından tasarlanan "Doğu Halkları Kongresi", Stalin tarafından hedefinden saptırılması üzerine, Sultan Galiyev Kırım Adalet Bakanı İbrahim Firdevs ve diğer Türk liderleriyle bağımsızlıkçı yeni bir Turan Sosyalist Devleti projesine girişecektir

Bakû Kongresinde, Enver Paşaya söz verilmemişti. Ama hazırladığı konuşmayı Türkiye'yi temsil eden bir komünist delege okudu (Azerbaycanlı Mehmet Emin Vehbi). Enver Paşa, I. Cihan savaşında Almanya'nın safını seçmiş olmasını bir ehven-i şer kabul ettiğini bildiriyordu. Şöyle diyordu: "Yoldaşlar! Türkiye muharebeye girdiği zaman cihan iki gruba ayrılmış bulunuyordu. Birincisi kapitalistler ve emperyalist eski Çarlık Rusyası ile onun müttefikleri idi. İkincisinde Almanya ile müttefikleri vardı ki, bunlar hem emperyalist hem kapitalist idiler. Biz bu iki zümreden Çarlık Rusyası ile İngiltere ve bunların dostlarından ibaret olanlara karşı harp ettik. çünkü bunların maksatları bizi tamamiyle boğup vücudumuzu yeryüzünden kaldırmaktı. Biz Almanya tarafına geçtik çünkü, Almanya hiç olmazsa varlığımızı bize bağışlamaya razı olmuştu. Almanlar, maksatlarının hududuna erişebilmek için bizden istifade ettiler. Fakat biz bu türlü muahedelere or-

taklık etmiyorduk. Bizim gayret ve sebatımızın birinci hedefi istiklâlimizi korumaktı. Yoldaşlar! beni Berlin'in rahat hayatından, Trablus'un kızgın cehennemî çöllerine ve Bedevîlerin yoksul çadırlarına götürüp ömrümün en sıkıntılı günlerini geçirmeye zorlayan duygu, istilâcılık duygusu değildi. Trablus'u, Trabluslular için kurtarmaya çalışıyorduk. Ve bunun için seviniyoruz ki, Trabluslular dokuz yıllık muharebenin neticesi olarak istilâcıları kovmaya muvaffak oldular. Azerbaycan'da Azerbaycanlıların akidesini besliyorduk. Biz yanlış yola düşüyorduysak bu bizim felâketimizden ileri geliyordu." İngiliz emperyalizminden olduğu kadar, Alman emperyalizminden de nefret ettiğini belirten Enver Paşa, yeni Sovyet Cumhuriyetini övüyor ve şöyle diyordu: "Şimdiki Rusya, o zaman mevcut olsa ve bugünkü maksatlar uğrunda harp etse idi, biz şimdi yaptığımız gibi, o zaman da bütün kuvvetimizle onun safında bulunurduk. Buna sizi inandırabilirim. Ve sözümün hakikate uygun olduğunu da ispat edebilirim." Enver Paşa'nın nutku şöyle devam ediyordu: "Biz Şûra Rusyası ile iş görmeye karar verdiğimiz zaman Yudeniç'in ordusu, Petrograd yakınında bulunuyordu. Kolçak, Ural'ı tutmuştu. Denikin, cenuptan Moskova'ya yaklaşıyordu. Bu kuvvetleri harekete getiren Antanta ise, oyunu kendi hesabına bitmiş sanıyor ve yırtıcı dişlerini gösterip sevinçle ellerini oğuşturuyordu. Biz Rusya'ya dost olmaya çalıştığımız zaman vaziyet işte böyle idi. Karadenizdeki fırtınalar, bindiğim gemiyi kırıp geri sürmese idi ve Konvo ile Riga hapishanelerinin duvarları ve tayyarenin yere düşmesi yoluma setler çekmese idi, ben size Rusya'nın en müşkül ve felâketli zamanında gelirdim. Bazı arkadaşlara izahat vermek lüzumu beni burada böyle şeyleri söylemeye mecbur etmezdi. Yoldaşlar! Cihan muharebesinin ilk istilâ çarpışmalarında bizim yenildiğimizi siz biliyorsunuz. Fakat mağlûplar ve mağdurlar muharebesi nazarı ile ben sizi yenilmiş saymıyorum. Çünkü, Türkiye istilâya doymaz Çar Rusyasının yakılıp kavrulmasını hazırlayan amillerden biri oldu ise, bu vazifesini ancak Boğazları kapamakla iktifa etti. İşte o sebepledir ki, o zalim kara hükûmetin yerine mazlumların tabiî müttefiki olan Şûra Rusyası kuruldu. Bu suretle, Türkiye dünyayı kurtarmak için yeni yolu açanların ortağı oldu. Hakikaten mazlum gözü ile bakarak ben bu hali Türkiye için galebe ve zafer sayıyorum. Yoldaşlar! Bugün istilâcılara karşı kahramanca dövüşen Türk ordusu -ki, kuvvetlerini köylerden alıyor- söylediğim gibi mağlûp olmamıştı. Ancak bir zaman için tüfeklerini aşağıya indirmişti. Bu ordu aynı zamanda düşmanla onbeş sene muharebe ettikten sonra şimdi de iki yıldır nihayetsiz ihtiyaç ve sıkıntı içinde muharebeye sebatla devam ediyor. Şimdiki muharebeyi evvelkine benzetmek olmaz. Türk ordusu kat'î imanla yürüyor. Çünkü, Şark âleminin III. Enternasyonalle müttefik olduğunu ve kendi haklı dâvâlarına bütün dün

ya mazlum ve yoksul insanlarının yardımcı çıktığını görüyor (...) Bu Kongre, mazlumları müdafaa için kanını döken Kızılorduya ve Türk mücahitlerine yeni bir kuvvet verecektir. Bu muharebenin bizim zaferimizle, yani hakkın zaferi ile bitmesine çalışılacaktır. Bizi III. Enternasyonale yaklaştıran sebep, yaptığımız şimdiki muharebede kendimize yardım ve arka bulmak arzusu değildir. Siyasî, içtimaî akidelerimizin esasta birbirine yakın bulunması da, sanırım ki, mühim bir sebeptir. Biz inkılâpçı kuvvetimizi daima halktan, halkın da mağdur ve yoksul kısmı olan köylüden alıyorduk. Eğer bizim çokça fabrikalarımız ve işçilerimiz olsaydı, önce onları yâdederdim. Köylüler bizim inkılâpçılarla birlikte idiler. Şimdi de böyledir. Yoldaşlar! Biz halkın arzusuna riayet ettiğimiz için mukadderatının kendi eline verilmesi taraftarıyız. Onlar ki, bizimle yaşamak istemiyorlar, biz kendi mukadderatlarını kendilerine bırakmak istiyoruz, milliyet meselesinde bizim düşüncemiz budur. Biz muharebe aleyhindeyiz. İktidar ve ihtiras için insanların birbirlerini boğmalarına aleyhtarız. Daima sulhu vücuda getirmek için III. Enternasyonalle birlikte yürüyoruz. Ve ancak bunun içindir ki, bütün manialları aşarak kanlı muharebeye şimdiye kadar devam ettik ve edeceğiz. Biz çalışan sınıfın bahtiyarlığını istiyoruz. İster yerli, ister yabancı olsun başkalarının kazancından hile ile zor ile istifade etmenin ve edenlerin aleyhindeyiz. Onlara karşı pervasız ve merhametsiz davranmalıdır. Biz halkımızın sanatını ve çiftliğini büyük hesap ile ileri götürüp işin semerelerinden herkesin faydalanmasını istiyoruz. Yoldaşlar! Hürriyet ve bahtiyarlık denen şeyleri ancak iz'anlı ve irfanlı milletin elde edeceği kanaatindeyiz. Çalışma ile birlikte hakikî hürriyeti temin edecek esaslı bilgi ve maarif nuru ile memleketimizin aydınlanmasını istiyoruz. Bu maksat ile erkekle kadınlar arasında fark koymuyoruz. İçtimaî siyasete dair düşüncelerimiz budur."

Enver Paşanın bu tarzda konuşması bolşeviklerin üzerinde samimî bir tesir bırakmadı. Esasen Enver Paşanın gerçek fikirleri de değildi[33]. Enver Paşa, bir süre sonra Taşkent'e Kızıl Ordu ile Basmacıların arasını bulmak için gönderildi. Diğer bir görevi de Taşkent'te teşkilâtlanıp Hindistanı Sovyetler adına istilâ etmekti. Fakat Enver Paşa bilindiği gibi Basmacılarla birleşerek Rus bolşeviklerine karşı kurtuluş savaşını organize ederken şehit oldu[34].

Bakû Kongresi, Enver Paşanın konuşmasından sonra aldığı kararla Türkiye'nin, istilâcı çetelerine karşı savaşırken kongrenin onlara yakınlık göstermesinin tabiî olduğunu belirtmişti. Fakat Kongre bütün Şark işçi ve köylülerine de müstakil Türkiye'ye müzahir olmalarını dilerken[35] Türk işçi ve köylülerine de müstakil teşkilât ile nizamlı olarak toplanmalarını tavsiye ediyordu. Türkler ancak bu sayede hürriyetlerine kavuşabilirler; bu sayede tahriklere ve hilelere kurban olmaktan

kendilerini kurtarabilirledi. Bu suretle hükûmet kuvvetlerini ellerinde tutan birkaç kişi artık kendilerinin istilâcı kitlelerden birinin menfaatine sürükleyemez, Türkiye'nin hakikî ve sağlam bir istiklâle kavuşması ancak dahilî ve haricî zalimlerin elinden kurtulmakla kabildir.

Kongrenin bu görüşünü bildirmesinden sonra Ankara hükûmetinin temsilcisi İbrahim Tali (Öngören) söz alarak, Anadolu kıyamının bir köylü hareketi olduğunu, katiyen burjuvaziye dayanmadığını, Şarktaki kapitalizmin yardımcılarının Taşnak Ermenilerinin, garpta ise Venezilos'un olduğunu söyledikten sonra, Ankara hükûmetinin yüzünü III. Enternasyonale ve Moskova'ya çevirdiğini ifade etti; yeni Sovyet rejimini insanlığın kurtuluşunu sağlayacak amillerden saydığını bildirdi[36].

Bakû Kongresi toplantısını dokuz günde tamamladı. Ermenistan, Kars, Batum illeri temsilcileri konuşmalarından sonra, Taşnakların zulümleri takbih edildi, Zinoviev'in açış nutkunu andıran kapanış nutku ile Kongre son buldu[37]. Kongrenin müstemlekelerde bir genel ayaklanmayı öngören kararı, bilerek veya bilmeyerek, Zinoviev'in müdahalesi ile nötralize edildi. Bakû Kongresi, Sovyet dış politikasının bir oyunu ve aleti olmaktan öteye gitmedi[38].

Bakû Kongresi ile İlgili Bazı Belgeler[39]

1- Şark Milletleri Kurultayı Riyasetine Kars ve Batım Vilâyetleri vekillerinin Maruzatı

Aşağıda imza koymuş olan biz vekiller bütün proletarya huzurunda kurultay riyasetine arz ediyoruz ki, (Kars) ve (Batum) vilâyetlerinde, Tiflis vilâyetinin (Ahıltığ) (Ahılgelen) kazalarında ve İrevan'ın (Sürmeli) ve (Sürur) kazalarında asayişperver ve silâhsız İslâm ahalisi zulm-i cefa çekmektedir. Müslümanların zâlimleri, bir taraftan Ermeni Daşnakları, diğer taraftan Gürcistan menşevikleridir. Bu vilâyetlerin ve kazaların ahalisi kendi mukadderatlarını kendi ellerine almak istediklerinden, 1918 yılının Kânunuevvel ayında Cumhuriyet idaresi ilân ederek, Cenub-i garbî Kafkas Cumhuriyeti'ni kurdular, 1919 Mart ayının 27'sinde Kars'ta toplanan parlamento bu ilânı tasdik etti. Bu Cumhuriyet 1920 yılının Nisan'ının ortasına kadar yaşadı, fakat İngiliz istilâcılığı bu Cumhuriyeti boğdu. İngilizler Cumhuriyet hükûmetinin uzuvları ve parlamento azalarından bazısını hapsedip Malta adasına sürdüler ve Daşnakları Kars vilâyetine ve Oltu kazasıyla Ardahan kazasının bir kısmına soktular. Gürcü menşevikleri ise, bu Cumhuriyetin başına gelen belâdan alçakça istifade edip Ahaltığ ve Ahılgelen kazalarına girdiler.

Şimdi Cenub-i Garbî Kafkas Cumhuriyeti arazisinde, Müslümanlar ve Daşnak ve Menşevik ittifakı arasında şiddetli muharebe devam edi-

yor. Bütün müslümanlarla, Rus ahalisi (buralarda Ruslarla Müslümanlar ahalinin en çok parçasını teşkil ediyorlar) ancak umumun sevdiği Şûra hükûmetini istiyorlar. Eğer en yakın bir zamanda Şûra ilân olunmazsa, Müslümanların ve Rusların hepsi son adama varıncaya kadar silâhlanıp zalimlerin üzerine yürüyeceklerdir.

1920 Bakü Kongresi Sovyet Rusya'nın Batıya karşı gözdağı verme organizasyonuna dönüşmesi üzerine Sultan Galiyev ve Molla Nur Vahidov diğer Türk ve Müslüman liderlerle Müslüman kurultaylar 'oplamaya başlar

Kurultayın riyasetinden ve yürekten rica ediyoruz:

Bizim beyannamemizi tahrik buyursunlar; iki kardeş millet arasında, Müslümanlarla Ermeniler arasında yeni bir muharebe önü alınsın. Tahkikat ve icraatınızın neticesi Daşnak hükûmetinin meydandan kalkması olacağına eminiz. Çünkü bu hükûmeti ne Müslümanlar, ne de Ermeniler kabul edebilirler. Yaşasın Kafkas İçtimaî Cumhuriyetlerinin koşması.

(102 vekil tarafından imzalanmıştır.)

2- Ankara Hükûmetinin Vekili İbrahim Tali'nin Beyannamesi[40]

Cihan istilâcılığı 1914 yılında Avrupa'nın göbeğinde umumî harbi tutuşturdu ve pençesini Türkiye'nin millî hayat damarlarına sokarak dört yıl sonra, Türkiye'yi tamamiyle kuvvetsiz bıraktı.

Türk rençberi silâhı eline aldığı zaman, kendi millî sınırlarını saklamak ve kazancını başkalarının hud'a ile yemesinden (Eksilovatatsia - istismar) kurtarmaktan başka bir maksadı yoktu. Amerikanın yalancı cumhuriyeti "Bundan böyle bütün milletlere yaşamak ve hür olmak hakkı verilecek ve bütün çalışmalar bahtiyar olacaktır" deyince inanıyordu ve silâhını teslim etti. Fakat sonraları, üzerine silâhla yürüdüklerinin ve garp sermayeperestleri menfaatına bütün haklarının ayaklar altına alındığını ve son lokma ekmeğini de elinden almak istediklerini görür görmez gazaba geldi ve kıyam (ayaklanma) etti.

Yoldaşlar! Bu kıyamın sebeplerinin ve bundan doğan hükûmetin mahiyetni ve doğmasının tarihçesini size izah edeceğim:

Anadolu kıyamının iki sebebi vardır: Biri dahilî, diğeri haricî.

Harici (Dış) sebep şudur: Türk rençberi dört yıldan ziyade onbirden fazla cephede en kuvvetli burjuvazi devletleriyle dövülmüştü. Şimdi kendi alnının teriyle ağır zahmetlerle kazandığı bir parça ekmeğini rahatla yiyip köyünde yaşamayı özlüyordu. Lâkin bu mümkün olmadı ve elindeki silâhını alan garp sermayeperestleri, sadık uşakları Venizelos

Rumlarını gün Batıdan ve Taşnak Ermenilerini Doğudan saldırtmaya karar verdiler. Türk rençberi biliyordu ki, istilâcılar ve onların kurnaz uşakları her nereye gelirlerse ateşle, kılıçla ve bomba ile iş görüyorlar. Biliyordu ki, bunların içinde bir yığın soyguncular zorla elindeki malın ve erzakın hepsini alıyor ve bunu bildiği halde, Türk rençberi "Belki bu gaddar kararı icra etmezler" ümidiyle, yuvasında rahat duruyordu. Fakat milletlerin hürriyeti için savaştığını ilân eden Fransa, Suriyeyi almakla kanmayarak yangınlar ve basıp kesmelerle Adanayı, Maraşı ve Bor (çevresini) işgal etti. Medeniyet namına iş gördüğünü söyleyen Fransız Başvekili istediklerinin hepsini aldıktan sonra yüzündeki perdeyi açtı ve Buryon Sarayından dünyanın kulağına şöyle bağırdı:

"Şark'daki iktisadî menfaatlarını elde etmek için, Musul'a kadar (olan) yerlerde ne kadar madenler varsa hepsini Fransa işletmelidir. Buna göre biz askeri ileri sürüşümüzü Mardin'e kadar uzatmalıyız. Buradaki tabiî servetlerin ne derece mühim olduğunu biz Fransa'nın büyük sanatkârlığı menfaatine olarak nazara almalıyız."

Yoldaşlar! En sonunda bizim Akdenize biricik yolumuz olan İzmire de hücum başladı. Pek feci olan bu vak'anın neticesi, Şarkda ve Garbda millî hukuku müdafaa edenlerin haydutlar aleyhine birleşmesi oldu. İzmir işgâl edildikten sonra, Şark'da istilâcıların düşmanlarının, yâni Erzurum ve Trabzon ahalisinin teşebbüsüyle Erzurum'da millî kongre toplandı ve hukukumuzun müdafasına karar verildi. Sonraları Sivas ve Ankara'daki kongrelerde bu karar tekrar ve tasdik olundu.

Dahili (İç) sebep: Mazlum Anadolu rençberi yüzlerce yıldır burjuvazinin istediği gibi hareketi ve zorbalığı altında zırlıyordu (inliyordu). Biçâre rençber, İstanbul'dan gelme hastalık, memur suistimali, diktatörlük ölüm derecesine getirmişti. Diktatörlüğün kaynağı hem padişahın iktidarı, hem memurlar, vezirler ve bunların mâiyetlerinin nüfuzu ve fena idareleriydi. Türk rençberlerinde haklı ve mukaddes bir gayz uyanmıştı. Bu gayz, kendileriyle birlikte bir gün bile yaşamayan ve temasa gelmeye tenezzül etmeyen paşalara ve büyük memurlara karşıydı. Rençber, tarlasında bütün ömrünü heba ettiği ve buna rağmen acından öldüğü halde bu paşalar ve saray ruhlu beyler, efendiler İstanbul'da muhteşem köşklerde, saraylarda bol bol israflarla milletin servetini heba ediyorlardı. Bu kıyamla Anadolu isbat etti ki, bundan böyle İstanbula ve İstanbulun hazır yiyici paşa ve beylerine bir parça ekmek bile vermeyecektir. İşte bundan az vakit evvel Anadolu'da vukua gelen inkılâbın cereyanı ve sebepleri budur ve böyledir.

Anadolu hareketi kat'iyyen burjuvaziye dayanan bir hareket değildir. Avrupalıların bu yolda verdikleri malûmat ve mütalâalar yanlıştır. Sermayeperestliğin Şark'da yardımcıları Taşnak Ermenileriyle, Venizelos Rumlarıdır ve buna ilâve olarak, Padişahın saray hadmele-

riyle (hademeleri) ve (hâdimleri) yakınlarıdır. Bunlar padişahın nüfuzunu İngiliz sermayedarlığının menfaatine kullanıyorlar, bunların hepsi Antantaya sokulmuşlardır, ruh, mal, servet ve itibarlarını ve bol bol altınlarını ondan alıyorlar. Anadolu inkılâpçıları ise, yüzlerini Şarkta güneş gibi doğan inkılâba çevirmişlerdir. Anadolu inkılâbı zenginlerin ve hazır yiyicilerin menfaatine zıt olduğundan aksi inkılâpçılar kuvvetlerini bir yere topladılar. Şeyh Recep Sivas'ta, Şeyh Şerif Bayburt'ta, Çapan Oğlu ailesi Yozgat'ta, İstanbul ile elele verip Anadolu inkılâbına, aksi inkılâp yaptılar. İstanbul'dan bunları kuvvetlendiren Padişah ve saraylılardır. Bunlar İngiliz parasıyla, kendilerine yalandan İslâmiyet müdafaacısı süsünü verip, millî ve içtimaî olan Anadolu rençber inkılâbını yenmek ve tepelemek istediler.

Etrafları hainler ve haydutlarla dolu olduğu halde, Anadolu inkılâpçıları ve rençberleri yeni inkılâplarına sadakatte ve bunu can ve kanlarıyla genişletmede devam ediyorlar. Onlar artık şevk ve samimiyetle Üçüncü Beynelmilele yüzlerini dönmüşler; talihleri üçüncü beynelmilelin tarihine çevrilmez surette bağlı olduğuna iman ediyorlar. Millî inkılâpçılar, Türk parlâmentosu dağıtıldıktan sonra, üçüncü beynelmilele samimî merbutiyetlerini Moskova'ya mahsus vekiller göndermekle belirttiler.

Anadolu inkılâpçıları şundan dolayı sevinç duymaktadırlar ki, Moskova Üçüncü Beynelmileline uzattıkları yürekten dostluk ve hemfikirlik elini, Moskova da aynı duygu ile kabul edip aynı yürek dostluğuyla cevap verdiler.

Anadolu inkılâbı, Moskova inkılâbının gördüğü tecrübelerden memnuniyetle istifade edecektir. Anadolu inkılâbı, Moskova Şûra Cumhuriyetinin esaslı akidelerini insanlığın kurtuluşunu hazırlayacak âmillerden sayıyor.

Yoldaşlar! Bu izahlardan da görülüyor ki Anadolu, genişliğe ve ziyadarlığa çalıştığından kendinin ve son oğlunun son nefesine kadar hürriyet ve istiklâlini müdafaa etmeye karar vermiştir. Kendine Şûra Rusyasının uzattığı dostluk elini Anadolu inkılâpçıları memnunluk ve doğrulukla kabul eder.

Yaşasınlar bu yolda birlikte yürüyen İnkılâpçı Rusya ile İnkılâpçı Anadolu ve onların dayandığı Şark İnkılâbı.

3- Ziraat Mes'elesinde Tezler

Hâlin ve Çârenin Delillerle Tasviri

1- Şark milletlerinin rençberleri (çiftçileri) biricik istihsalci (üretici) sınıftır. Kendi emekleriyle yalnız mülk sahipleri değil, bütün burjuvazi ve memur sınıfını beslemektedirler. Böyle iken derebeylik devrinden kalma hileli muameleler ve münaverelerle mülkdarlar (mülk sa-

hipleri) menfaatine hükûmet vergilerinin ağırlığı altında eziliyorlar. Onların hayatı yoksulluktan, açlıktan, bitmez tükenmez borçluluktan, mülk sahiplerinin vergi toplayanların istifadesi uğrunda çalışmaktan ibarettir.

2- Hükûmetçilerden yabancı sermayedarlardan ve kendi mülk sahiplerinden Şark rençberlerinin çektiği zulm ve mal yağmacılığı o dereceye varmıştır ki, bunlar için, büyüyüp genişlemek, ilerlemek, insanca yaşamak imkânı kalmamıştır. Bunlar döğülmekten ve mihnet çekmekten dimağen sersem olmuş ve aç kalarak yük hayvanı derecesine inmişlerdir.

Rençberlerin gördüğü hile ve zulm şu sebeplerden doğuyor:

a- Şimdiye kadar devam eden derebeyin usulcü (derebeylik düzeni) rençberi şahsıyla ve bütün varıyla yoğuyla mülk sahibine mal ediyor.

b- Ekimlik topraklar, mülk sahipleri elindedir. Boş toprak yoktur. Bunun için, mülk sahibi, toprak yokluğu mecburiyetiyle rençberi kendisine; kendi tasarruf ve iradesine bağlıyor ve kanun ve şer'e göre hür olan bu adamları fiilen kendine satın alınma kul ediyor.

c- Toprağı hükûmetçiler bölüşmüşler büyük büyük parçaları imtiyazlı sınıflara ve sermayedarlara kiraya veriyorlar. Bu suretle kiracılar, toprak imtiyazına mâlik oluyorlar.

Rençberler ise toprağı bu kiracılardan ikinci derecede kira ile alıp, bunların mülksüz ve aç acına çalışan işçileri vaziyetine düşüyorlar.

ç- Vergiler tahammül edilemez derecede ağırdır ve mesuliyetsiz hükûmet memurları eliyle toplanmakta ve yağmacılık mahiyetini almaktadır.

d- Şahsî emniyet yoktur; anarşi, yarım vahşilik ve usulüne uygun soygunculuklar hüküm sürmektedir. Hükûmetçiler, rençberi zorlamakta bunlara yardım ediyor.

e- Bu sebeplerden rençberlerin iflâsı doğmuştur. Bu iflâs yoksulluğun son derecesidir. Yoksulluk rençberi borca boğuyor; borçluluk ise kiracıların pençesine düşürüyor ve iktisatça tamamiyle onlara esir ediyor. Bu şartlar ve kayıtlar içinde rençberin hayatı, gittikçe artan borcunu ve borcunun faizini ödemek için çalışmaktan başka bir şey olmuyor. Borç verenler ise; muhtelif Ziraat Bankaları.

f- Müflislikle bütün istihsal vasıtaları rençberin elinden çıkmıştır. Rençberin ne parası, ne ziraat âletleri, ne hayvanları ve ne ekinlik tohumu var. Rençbere verilebilecek boş toprak ve bunu vermek mümkün olsa bile rençberin yerine kendi toprağında kendi ziraatını idare etmesi imkânı bulunmuyor.

3- Zulüm ve tazyikten, hile ile mal çalıcıların elinden, müflislikten kurtulmak ve bütün ihtiyaçlarını ifâya kabiliyetleri iktisadî hayatını idareye lâzım olan şeraiti hazırlamak için rençberlerin şu tedbirlere

müracaat etmeleri lâzımdır.

a- İstilâcı ecnebi sermayedarların ve kendi müstebit ağalarının, sultanların, hanların, beylerin ve bunların çanak yalayan memur sürülerinin intidar ve ihtiyarını yâni zulüm ve hile ile mal yemenin kaynağını mahvedip bütün kudreti iktisadı, hali ve idarî vazifelerle beraber ele almak ve bu inkılâbı yerli ve merkezî rençber şûraları kurarak garp memleketlerinin cumhuriyet şûralarıyla koşma, Şark Şûra Cumhuriyetleri vücude getirmek suretiyle ortaya çıkarmak,

b- Rençbere mülk sahiplerine karşı derebeyin devrinden kalma vazifeleri ifadan yüz çevirip, onların nüfuzunu üzerlerinden kaldırmak, onlara karşı şahsî, iktisadî bütün râbıtaları (bağları) koparmak lâzımdır. Büyük arazi sahipliği kanunen hangi perdeler altında gizlenirse gizlensin, ortadan kaldırılmak ve bütün topraklar ekin işçilerinin arasında taksim olunmalıdır. Bundan başka mülkdarların ellerinde bulunan sürüler de alınıp önce hiç bir malı ve hayvanı olmayan yersiz ekincilere, sonra ihtiyacını temin edemeyen toprak sahibi ekincilere tevzi edilmelidir.

Mülk sahiplerinin mülklerinde bulunan ziraat ve idare aletlerini ve levazımını, o mülkü aralarında taksim etmiş olan köylülerin umumî malı şekline koymak; bu türlü levazım yoksa rençberlerin kendi ellerindeki levazımı birleştirip mülkdarlardan aldıkları yerleri daha faideli şeraitle (faydalı şartlarda) ekip dikmek için kullanmak lüzumu vardır. Ancak bu surettedir ki, rençberlerin iktisadî gayretlerinden daha sür'atle muvaffakiyet (başarı) peyda olur.

c- Devlete ve onun ruhanî müesseselerine ve vakıflara ait bütün yerler zabt olunup kiracı rençberlerle kiracılardan kira tutan topraksız rençberler arasında taksim edilmelidir. Hükûmetle rençber arasında vâsıtacılık eden büyük arazi sahibi kiracı zenginlerin kudret ve mülkiyeti mahvedilmeli ve bunlara ait ziraat âletleri ve hayvanların hepsi rençberler için zabtedilmelidir.

d- Toprağa ait bütün kanunlar, topraktan istifadeyi tehdit eden bütün kaydlar ve şartlar şimdiki müşkil ve mahiyetin değişmesine mâni olan kaideler ortadan kaldırılmalıdır. Ve "bütün topraklar, kimin elinde olursa olsun devlete aittir ve ondan öz emeğiyle ekip dikenler istifade edebilir. Herhangi bir parçayı kendi zahmetiyle işleyen, ona ve bütün mahsullerine mâlik olur." Buna ilâve ilân etmelidir ki: "Kendi emeğiyle işleyen ve başkasının emeğinden istifade etmeyen rençberlerin mülkdarlığına dokunulmaz, hiç kimsenin hiç bir bahane ile el uzatmaya hakkı yoktur."

e- Ormanlardan, sulardan ve suvarılan topraklardan edilecek istifadenin tanzimi merkezî ve mahallî rençber Şûralarının ihtiyarına verilmelidir.

f- Göçebe halkın hukuku, ihtiyaçlarına kâfi otlak verilerek temin olunmalıdır. Bununla beraber, bu gibi insanların dâimî ve medenî hayata girmeleri ne ile mümkünse çarelerini düşünmelidir.

g- Aşârî ve bütün vergileri kaldırmalıdır. Bunların yerine, rençberin vücuda getirdiği bütün mahsullerden, şehir işçilerini, devlet ve idare heyetini ve orduyu yaşatmak için kâfi gelen ve lüzumuna göre bir mahsulden az, birisinden (diğerinden) çok alınması câiz olan bir hisse almak lâzımdır. Bu hissenin miktarını ve hangi mahsûlden ne kadar ve ne yolda alınacağını rençber Şûralar kararlaştıracaktır.

Böyle hisse usulüyle alınan mahsullerin bedeli, şehirlerdeki sanat mamulâtından rençberlere lâzım olan eşyanın aynı tarzı ile –bazısından az, bazısından çok alacak kaidesiyle– rençberlere ödenecektir.

h- Devlete, devletin muhtelif teşkilâtına, bankalara senet gibi ne şekilde bulunursa bulunsun; rençberin bütün borçları hükümden düşmüş ve kaldırılmış ilân edilmelidir.

i- Şarkta rençber şûraları ve şûra cumhuriyetleri teşekkül eder etmez, devlet, bütün ziraat âletlerini ve makinelerini, ekin hayvanlarını ve köylülerin mâli idaresini icra için lâzım olan herşeyi rençberlere vermeye başlamalıdır ve şöyle bir kaide koymalıdır.

Bu levâzımdan umum rençberlerin istifadeye hakkı vardır. Derhal rençberlere ziraatçe yardıma ve ekin cemiyetleri teşkiline girişmelidir. Şu kadar ki rençberlerden ayrıca mülk sahibi olanları bu işe iştirake mecbur etmemelidir. Hem köy ziraatiyle, hem de san'at mâmulâtiyle meşgul olan istihsalci rençber kooperatifleri (yardım arkadaşlıkları) teşkil etmelidir. Bunlar devlet tarafından geniş surette muavenet (yardım) görüp, yavaş yavaş devlet uzvu olmalıdır.

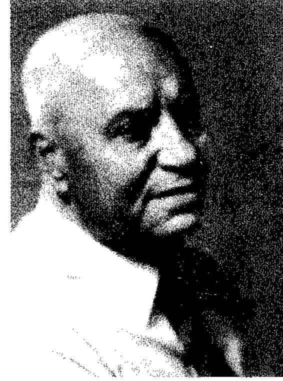
Rençberler arasında istihlâk kooperatifleri vücuda getirmeli ve devlet tarafından büyük büyük muavenet edilip, git gide devlet uzvu (organı) olacak bu teşkilât vasıtasıyla rençberlere şehir san'atları mâmulâtından lâzım olan herşey'in tedariki intizam altına alınmalıdır.

Köy idareleri için lâzım olan bütün istihsâl âletleri rençberlere verildikçe ekilmeyen boş topraklarda komünist şûra idareleri teşkil edilmek ve bunları devletin nezareti altında istihsalci şûralar şekline girmiş köy işçilerinin yardımıyla işletilmek lâzımdır. Bu komünist şûra idarelerinin teşkilinden maksat şu olmalıdır; bu idarelerin istihsal edeceği mahsullerin fazlasını sanatçı Avrupa memleketlerinin Şark'a lâzım olan mâmulâtıyla değişmek.

Türkiye, İran, Afganistan ve sâir memleketlerin Hindistan, Mısır, Elcezire, Arabistan gibi müstemlekelerin istiklâllerini ilan etmek Şark rençberlerini tazyik ve zulümden ve hile ile malları yenilmek ve yoksul kalmaktan kurtarmaz. Avrupa'da ve Asya'da sermayedarlık hayatı devam ettikçe, bu türlü siyasî boyunduruktan ve garbın nüfuzundan

azad olmuş Şark memleketleri, sanatçılıkta geride bulunmalarından dolayı yine evvelki gibi sanatçı Avrupa memleketlerinin sermayelerine faaliyet meydanı olacak, böyle olunca da, rençberlerin ve işçilerin esir ve sefil hayatı geri gelecektir.

Şu halde sermayedarlık hayatı mevcut kaldıkça, Şark Devletleri ve müstemlekeleri istiklâl kazanmış bile olsalar işçi ve rençberler mutlak sermayenin teşkil devresinden geçecekler, bu devre ise kendilerinin topraklarından kovulmasını, proletarya olmasını ve yine ücretle işletilen fabrika işçilerine dönmesini ve kendilerini idare etmekten mahrum kalıp, beden kuvvetlerini satmaya mecbur (Batraf) topraksız işçi lehine gelmelerini hazırlayacaktır.

Türkiye Sol hareketi içinde başından itibaren yer alanlardan Şevket Süreyya Aydemir, TKP'den koptuktan sonra sol Kemalist bir tez geliştirmek için "Kadro" dergisini çıkaracak önemli isimlerden biriydi

Demek ki, memleketlerin halkçı burjuvazisiyle, garbî Avrupanın emperyalist (istilâcı) devletlerinden öz memleketlerinin istiklâlini almaya birlikte giden Şark rençberleri hatırlarında tutmalıdırlar ki, en büyük bir vazifeleri var: Siyasî istiklâli elde etmekle kalmamak, çarpışmayı, kendi mülkdarlarının, kendi yerli burjuvazilerinin hüküm ve nüfuzundan kurtuluncaya kadar devam ettirmek. Evet; bu onlara vazifedir. Çünkü Şark burjuvazisi istiklâli aldıktan sonra, garbî Avrupa sermayedarlarını hile ve zor ile mal yemek (istismar) usulünü kendi ellerine alacaklar ve buna âdetâ varis olacaklardır. Bunun için, Şark rençberlerinin hakikî azadlığı yerli servetdarların, yerli burjuvazinin üzerlerindeki kuvvet ve nüfuzunu kırmak ve memleketlerinde işçi ve rençber şûraları kurmakla tamam olur. Ancak hem Şarkda hem Garpta sermayedarlığın yıkılmasıyladır ki, Şark rençberlerinin mahrumluğu ve mahkûmluğu yerine, malikiyet ve hâkimiyetlerini vücude getirir ve sermayenin cefakâr teşkil merhalesini atlayıp en müterakki memleketlerin işçi sınıfının yardımıyla fikir ve irfan meydanında ilerlemek ve kendi zahmetinin mahsullerinden tamamiyle faidelenmek hakkını veren komünist hayatına kavuşmak ve bütün mânâsıyla azad olmak imkânı verir.

İçtimaî inkılâbın muzaffer olması ve cihana şâmil komünist idaresinin kurulmasıdır ki, Şark memleketlerinin rençberlerini ihtiyaçtan, yoksulluktan, açlıktan, zulüm ve tahakkümden, zorluk ve kurnazlıkla mal yiyiciliğin pençesinden kurtarabilir. Buna göre Şark rençberlerine azadlığa kavuşmak için garbın teşkilâtlı işçileriyle el ele vermek ve onların teşkil edecekleri inkılâpçı Şûra Cumhuriyetleriyle ittifak ederek hem ecnebi sermayedarlarıyla hem yerli müstebid mülkdar ve burjuvazi ile pervasız çarpışmak ve çarpışmada içtimaî inkılâbın tamamiyle galebesine kadar sebat etmek en zarurî vazifedir. Ancak komünist hayatıdır ki, hem garbın ve hem Şarkın milletlerini hakikî azadlık âlemi-

ne yükseltebilir ve her milleti diğer milletlerin ayakları altında kalmaktan, her insanı diğer insanların (istismar) pençesinden kurtarabilir.

"Türkiye Komünist Partisi"nin 1. Kongresi

Şark Milletleri Kongresinden hemen sonra, 10 Eylül 1920'de Mustafa Suphi, Bakû'da "Kızıl Ordu Kulübünde" Türkiye ve Sovyet ülkelerinden gelme 15 teşkilâtın katılması ve 74 delege ile saat 17'de "Birinci ve Umumî Türk Komünistleri Kongresi"ni topladı[41]. 74 delegenin 32'si kat'î, 42'si istişarî reye sahipti. Mustafa Suphi, kongrede okuduğu raporda şöyle diyordu: "Esir düşen askerlerimiz Rus proletaryası ile dostluk temin ederek onlardan feyz almışlar ve birarada sınıf mücadelesine katılmışlardır. Bu suretle zalim hükûmet ve hükümdara şan ve şöhret düşkünü paşalara karşı söz söylemek imkânı hasıl olmuştur. İhtilâlden sonra Moskova'ya gelerek orada "Yeni Dünya" adında bir gazete çıkarmışlardır. Kırım, komünistler tarafından ele geçirilince Türk komünistleri de buraya gelerek bir şube açmışlar ve "Yeni Dünya" ve "Kırım Suları" adındaki gazeteleri neşre devam ederek bunlarla birlikte birçok komünist propaganda beyannamelerini Türkiye'ye göndermişlerdir. Bilâhare Bakû'da "Müslüman Milletlerin Şûrasına" katılarak, Türk Komünist Fırkasını vücuda getirmişlerdir. Bu meyanda partinin teşkilât, matbuat ve harp seksiyonlarını kurmuşlardır. Teşkilât tarafından İstanbul, Zonguldak, Trabzon, Nahçıvan'da ve Tuabse'de şubeler açılmıştır. Bu arada 1919 Haziran ayında iki kişi gelerek İstanbul şubesi ile temasa geçmişlerdir. İstihbarat şubesi tarafından Anadolu ile irtibat ve istihbaratta bulunmak maksadı ile otuzdört kişi gönderilmiş ve bunlar memleket dahilinde nabız yoklaması yaparak (30 adet) rapor vermişlerdir. Ayrıca Trabzon, Erzurum ve Eskişehir gibi şehirlerde komünizmi âlenen müdafaa eden İkbal, Albayrak, İşçi isimlerinde muhtelif gazeteler çıkarılmış ve İstanbul'daki "Kurtuluş" ismindeki gazeteyi neşre muvaffak olarak muharrirlerini de kendi aralarına aldıklarından dolayı şeref kazandıklarını söylemektedirler. Harp Şûbesi tarafından Bakû'daki esirlerden mürekkep "Kızıl Alay" teşkil edilmiş ve bunun Türkiye'ye gönderilmesi ile istilâ kuvvetlerinin memleketten atılması düşünülmüştür..."

"Türkiye Komünist Teşkilâtı Merkez Heyetinin Faaliyeti Hakkındaki Raporu"na göre Türkler arasındaki komünist faaliyetinin iki merhalesinden biri, Rusya topraklarına dahil Türklerle ilgilenmekti[42]. İkincisi de, Türkiye Türklerini komünizme hazırlama faaliyeti idi. Türkiye'ye aktarılacak çalışmalar iki devre içinde mütalâa ediliyordu: Tenevvür devri; Teşkilâtlanma devri. Türkler arasındaki propaganda işinde "Yeni Dünya" kullanıldı. Türkiye'den Moskova'ya gelen Dr. Şefik Hüsnü ile Sadrettin Celâl, Komüntern kongresine katılmıştı. Dr. Şe-

fik Hüsnü'nün İstanbul teşkilâtına iki eleman gönderilmiş, temasa geçilmişti[43]. Kırım'a 1919 yılı başlarında gelen Türk komünistleri burada bir parti okulu açarak buradan otuzu genç olan kırkbeş komünist yetiştirmişlerdir. "Yeni Dünya"dan başka, "Kırım Suları" isimli gazete de çıkarılıyordu. Bu gazeteler ve yayımlar Türkiye'ye sokulmuştur. Kırım teşkilâtından bir kısım Türk asıllı işçi ve askerler Türkiye'ye gönderilmiştir. Türkistan Türkleri arasında "Beynelmilel Şark Tebligat Şurası" teşkilâtı kurulmuş ve bu teşekkülün hazırladığı propaganda yazıları Türkiye'ye ulaştırılmıştır. Azerbaycan Millî Hükûmetinin, Kızıl Ordu tarafından yıkılışından sonra, 27 Mayıs 1920'de Bakû'ya Kızıl Ordu ile birlikte gelen Türk Osmanlı ordusunun Azerbaycan'a gelmiş 23 kişilik elemanından bir kısmı elde edilerek, Türkiye Komünist Partisi'nin Bakû şubesini tesis etmişlerdir[44]. (Ancak TKP "Merkezî Heyet"inin önemli bir kısmının Bakû'da olduğu kabûl edilebilir.)

Aslen Ufa'lı Tatar Türkü olan Ziynetullah Nevşirvan, Türkiye'de okumuş, Türk Ocakları üyesi ve Türk Yurdu Dergisi yazarlarından olup TKP'nin ilk çekirdek kadrosunda yer alan isimlerden biriydi

Gene TKP Rusya'dan, 1919 Haziran'ında Zonguldak'a Abdurrahman ve Ahmet isimli iki adamını göndererek partinin Karadeniz Ereğlisi ve Zonguldak şubelerini tesis ettiler. Yusuf Kemal isimli bir komünist de Trabzon ve Rize teşkilâtını kurdu. Cemal, Salih Zeki, Hilmi, Hakkı ve Rüknettin TKP'nin Anadolu şubesini Nahçıvan'da teşkil ettiler. Bakû'da çıkmaya devam eden "Yeni Dünya" gazetesinden 2000 nüsha Anadolu'ya sokuluyordu. Bakû'da Türkçeye çevrilen "Sa'y ve Sermaye", "Bolşevizm Nedir", "Kızıl Ordu Kıtaatı", "Şûra Hükûmeti Nedir ve Nasıl Teşkil Edilir" gibi kitaplar da Türkiye'ye sokulmuştur. Rapordan anlaşıldığına göre bazı ressamlar tarafından işçilerin ve çiftçilerin hayatlarını feci şekilde gösteren otuzdokuz tablo Parti faaliyeti cümlesinden muhtelif yerlerde teşhir edilmiştir[45].

Türkiye Komünist Partisi'nin Birinci Kongresine katılmış olan Şevket Süreyya Aydemir, kongre hakkında şu ilgi çekici satırları yazıyordu: "Adına, Türkiye Komünist Partisi denilen bir teşkilâtın ilk kongresi de o günlerde gene Bakû'da oldu. Eğer kongre salonundaki kalabalığa ve burada sahneye çıkarılan ve güya her biri Türkiyenin bir vilâyetini temsil eden delegelere ve söylenen nutuklara bakılırsa, Türkiye'ye artık komünist memleket demek yerinde olurdu. Fakat dikkat edilirse görülüyor ki, bu kalabalığa katılan insanlar arasında müşterek bir bağ yoktu. Her birinin komünistliği, anlayışı da başka başkaydı. Asıl ortalığı dolduran topluluk, aslında Rus ihtilâli üzerine başıboş bırakılan ve memlekete dönmek için yol ve çare arayan Türk harp esiri askerlerinden ibaretti. Harp içinde Almanya'da okuyan veya orada yaşayan birkaç Türk münevveri vardı ki, bunlar işgal ettikleri başkanlık sahnesinden, parteri dolduran kalabalığa yukarıdan aşağıya ve âdeta

tiksinerek bakıyorlar gibiydiler. Parterde yer alanların bir kısmına göre ise, onlar, birer kervana karışandılar. Ak saçlı bir Rus kadını (Bayan Stasova) iki tarafı beyhude yere birleştirmeye çalışıyordu. Bu iki azınlık, fakat didişen grup haricindeki asıl kalabalık, yani Bakû'da tesadüfen toplanmış harp esirleri ise, bu kavganın ne vakit biteceğini ve kendilerinin memlekete ne vakit sevk olunacaklarını gözlüyorlardı. Kürsüye çıkıp konuşanların dilleri ve dilekleri birbirinden ayrı idi. Birisi: – Hilâfet ve saltanat makamı taarruzdan masun olmalıdır! dedi. Bir taraftan itiraz edecekler oldu. Fakat teklif gürültüye getirildi. Zapta geçti mi geçmedi mi, kimse bilmedi. Ama ara yerde bunu kabul etmiş gibi alkışlayanlar oldu. Bir diğeri de İstanbul'un devlet merkezi olmasını istiyordu. Bu teklif de hoş görüldü. Daha bir başkasının endişesi ise "muhadderat-ı islâmiye" yani islâm kadınlar meselesi idi. Onun söylediğine göre, "mezhep-i iştirakiyun-komünizm" ile "esasat-ı islâmiye" yani müslümanlığın esasları arasında pek fark yoktu. Ve bunları telif etmekle övünüyordu. Hatta bu hazrete göre Lenin, iştirakiyun-komünizm esaslarını islâmiyetten almıştı. Mamafih, Hocanın derdi, bu esaslar üstünde değildi. Onun bütün endişesi kadınlar meselesi idi. Kadınların mahremiyetine halel gelmemesi için "apartman misüllü" kapıları müşterek ikametgâhlar yerine, her ailenin işleyeceği kapının ayrı olacağı evler istiyordu. Neyse bu da zapta geçirildi. Vakıa kogreye akıl hocalığı eden ak saçlı Rus karısı, bu karardan bir şey anlamadı ama, mahremiyet sözü belki onun da hoşuna gittiği için madde okunurken o da el kaldırdı. Bunun üzerine bu bayanla Karadenizli Hoca sahnede alkışlar arasında el sıkıştılar. Belki de öpüşeceklerdi. Fakat Hoca biraz evvel, yabancı erkekle bir kadını, hatta aynı sokak kapılarından girip çıkarlarken bile karşı karşıya gelmemeleri olacak ki, bundan vazgeçti. Kongre, ihtimal Türkiye'ye birtakım yolculuk hazırlıkları dolayısı ile çabuk sona erdirildi. Fakat bu yolculuk onu tertip edenlerin, son ve ebedî yolculuğu oldu."

Türkiye Komünist Partisi I. Kongresini Türkiye'de yapacaktı. Fakat Ankara Hükûmetinden muvafakat alınamadı.[46]

BELGELER

TKP'NİN 1. FAALİYET PROGRAMI

Bütün dünya işçileri birleşiniz!
Komünizm kütüphanesi Sayı:6

TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI PROGRAMI
(1920 senesi 10-16 Eylülünde Bakû'da içtima eden Türkiye Komünist Teşkilâtları Birinci Kongresinde kabul edilmiştir.)

Çıkaran
Türkiye Komünist Fırkası
Türkiye Komünist Fırkası Programı
Bakû - 1920

Bazı Akide ve Esaslar

1- Hudut ve milliyet tanımayan fabrika sanayiinin yeryüzünde inkişaf ve tesisi ile küçük ve millî sanatlar ortadan kalkmağa başladıktan sonra sermaye, fabrika sanayie Sahip olan burjuvazya elinde temerküz ederek umumî bir sahaya giriyor. Sınaî istihsal işleri şahsî teşebbüs mahiyetini kaybederek, yeniden yeniye vücuda gelen iktisadî şartlar, istihsalin şahsî mülkiyetten müşterek mülkiyete girmesini kolaylaştıracak bir şekil alıyor. Böylece Avrupa ve Amerika'da istihsal birçok büyük şirketler, tröstler ve karteller vasıtasıyla "sermayedarlar inhisarı" haline girince bu ülkelerde iktisadî nüfuz gibi siyasî hâkimiyet de fabrikacılar, bankerler ve büyük mülk ve toprak sahipleri eline giriyor ve bu tufeyli, muhteris sınıflar bütün insanlık âleminin mukadderatıyla oynamağa başlıyor. Küçük sanatkârlar ise işlerini ilerletmekten, rençberler topraklarını işletmekten âciz bir halde hayatın en ağır ihtiyaçları altında eziliyorlar ve gittikçe fakirleşerek kol kuvvetlerini iş pazarına çıkarıp fabrika ve kara toprak gündelikçi [lik]lerine koşuluyorlar. Böylece gündelikçiler (proletarya) mütemadiyen şehir ve köylerde artarak işletici ve gâsıp sermayedarlara karşı düşman bir sınıf halinde meydana geliyor ve sınıfî bir his ve terbiyenin verdiği (s. 4) faaliyetle teşkilâtlarını gittikçe kuvvetlendiriyorlar. Hükûmeti ellerinde tutan zenginler sınıfı ise mükemmelleşmekte ve mükemmelleşerek kuvvet bulmakta olan işçi sınıfa karşı zulümlerini arttırdıkça arttırıyor.

2- Avrupa ve Amerika'da teessüs eden sermayedarlık inhisarı etrafındaki malî ve itibarî muamelelerin akla hayret verecek derecede artarak, netice itibarıyla sanai, ticaret, büyük makinacılığın mahallî ihtiyacattan fazla mal çıkarması sanayi için yeni mahreçler aranmasına sebebiyet veriyor. Ve umumiyetle banka sermayesinin de büyük merkezlerde temerküz etmesi,

itibar tahvillerinin küllî miktarda harice çıkmasına sebep olarak sermaye (kapital) beynelmilel bir devreye giriyor, müstemlekât usu lünü icat eden bu devrede bütün dünya piyasaları gibi memleket ve milletlerin sermayedar devletler arasında zahiren doğrudan doğruya harp ile maksada ermek için kara ve deniz harbî kuvvetlerinin o büyük mikyasta artmasından çıkan militarizmin davet elliği masraflar o derece büyüyor ki, bu yolda daha ziyade ileri gitmeye halkın tahammülü kalmadığı gibi tutulan bu istikametten geri dönmek de mümkün olmuyor. Karanlık ve açlık içinde yaşayan milyonlarca insanları sefaletten kurtarabilecek ve medeniyeti yeryüzünde neşr ve tesise hizmet edebilecek olan milyarlar bahasındaki bu teknika ve istihsal kuvvetlerinin telef ve berhava edildiği bu devrede, Türkiye ve İran gibi yarım müstemleke ve Hindistan gibi doğrudan doğruya müstemleke halinde yaşayan zayıf ve fakir memleketlerin emperyalist devlet ve memleketler menfaatine olarak- iktisat ve medeniyetçe harabiyet ve esaretine doğru tertipli bir usül ile gidiliyor ve bu gibi memleketlerde mahreçler temin edecek kara ve deniz yollarının ele geçirilmesi etrafında müthiş ve (s. 5) âlemşümul harpler ve facialar icat olunuyor, ve böyle bir veya diğer millet ve memlekete mensup milyonlarca amele ve rençber sefaletler içinde mahv ediliyor ki, bütün bu haller sermayedarlığın son nısıf asırda girdiği istilâcılık devrinin hassalarındandır.

3- Sermayedarlık istihsali inhisar haline getirmekle maddeten sat-vet ve ikbalin en yüksek mertebesine varmış ve fakat aynı zamanda bida-yet-i inkişafında haiz olduğu bazı medeniyetkâr kuvvetlerini kaybetmiş oluyor. Vakıa burjuvazya devrinin iptidalarında serbesti-i mübadele ve rekabet, insanlar arasında teşebbüs ve teavüne yardım etmiş, istihsal ve nakil vasıtalarının terakkisini millet ve memleketler arasında yakınlığa hizmet eylemiş ise de, şimdi istihsal müesseselerinin birleşmeleri ve sermayedarlığın iktisadî mutlakiyetler vücuda getirecek surette aldığı inhisar şekli hüküm ve tegallübe alet oluyor; bu inhisarlar eline geçen kara ve deniz yolları İse ucuz satın almak şartıyla ham malı ve pahalıya satmak üzere çürük mamulâtı büyük soyguncu kumpanyalar hesabına taşımaktan başka bir iş görmüyor.

Filhakika, sermayedarlığın son ikbal devrinde Avrupa ve Amerika'da zuhur eden iktisadî buhranların önü alınamayarak, müstahsil işçi kuvvetlerinin ise inhisar mutlakiyeti altında ezilip azaltılmasına çalışılması, Asya ve Afrika'nın gayr-i müterakki milletlerinde küçük sınıfların imha edilerek yerine büyük sınıfların tesis olunması ve sanayiin inkişaf ve terakkisi ile sıkı bir alâkası olan ziraatin bu yüzden iptidai halde kalması, ve aynı zamanda müskirat, fuhşiyat ve hurafate ait her türlü müesseselerin intişarına ve binaenaleyh halkın iktisaden, medeniyeten, örfim ve ahlâken tedennisine gayret olunarak nüfusun kısmen oldukları yerlerde tamamen (s. 6) mahvına, kısmen ise başka memleketlere hicretlerine sebebiyet verilmesi, netice itibarıyla insanlık âleminin büyük bir kısmını temsil eden bu memleket ve ülkelerde hayat ve medeniyetçe inkişaf ihtimallerini tamamen bitirmekte-

dir ki, bütün bunlar, iptidaları Avrupa ve Amerika'da vasfı zatına mahsus bir medeniyetin doğmasına yolaçan kapitalizmin son zamanlarda artık tekmil medeniyetkâr kuvvetlerini kaybederek tamamen muhteris ve tahripkâr bir mahiyet aldığını ispat etmektedir. Tarihin bu ceryanını durdurmak veya bu ceryanı geriye Çevirmek mümkün değildir.

4- Burjuvazyanın istihsal vasıtaları nasıl derebeylik devrindeki tarihî şartlar içinde vücuda gelmiş, eski yaşayış usül ve kanunları zulüm ve sefaleti artırmağa sebebiyet verince devir nasıl kendiliğinden yıkılıp gitmiş ise, şimdi de. burjuvazya devrini yıkacak sebep ve âmiller pek ziyade artarak heyet-i içtimaîyeyi sarsmış bulunuyor.

Filhakika, yukarıda zikrolunduğu halde inhisarcılık bütün manasıyla iktisadî bir mutlakıyet ve istibdat halinde hükümran olmağa ve bunun altından çıkan her türlü harp ve buhranlar yalnız mal ve insanları değil, belki istihsal çarelerini de bozup yıkmağa başlamış, büyük mülkiyet ve tasarruf hakları, bu haklara malik olmayan beşer kitlesinin istihsal âtına engel olup gitmiş ve bununla beraber amele sınıfı bir taraftan açlık ve sefalet içinde mahvedilirken diğer taraftan eski tertip ve usulü muhafaza için zorla işletilip silâhlandırılmak suretiyle yıkıcı düşman kuvvetin kendiliğinden yetiştirilip meydana çıkarılması, artık sermayedarlık ve burjuvazya usül ve kavanininin heyet-i içtimaiye ihtiyaçlarını tatmin etmeğe muktedir olmadığını göstermektedir. Sabık Rusya imparatorluğunun vasî (s. 7) muhitinde daimi surette Almanya, Avusturya, Macaristan ile Asya'nın bazı memleketlerinde kısmen ve mevsimi olarak amele ve renç-ber halkın hâkimiyeti ele alması, İtalya, İngiltere, Fransa ve Amerika proletaryalarının ise bu harekete temayülleri yeryüzünde burjuvazya hâkimiyetinden proletarya idaresine intikal devrini temsil eden içtimaî inkılâbın başladığını maddî ve aşikâr delillerle meydana koymaktadır.

5- Sınıfı cidal İle hülâsa edilebilecek olan amele ve rençber inkılâpçı hareketinin vasf-ı esasiyesi bu hareketin içtimaî beynelmilel (enternasyonal) olmasıdır. Dünyanın herhangi ülkesinde yaşayan herhangi bir millete mensup işçilerin sermayedarlara aynı surette mahkûm ve esir olmaları, onlar arasındaki dinî ve millî her türlü ayrılığı son plânda bırakarak müttehit, azimkâr ve inkılâpçı -beynelmilel- bir millet doğmasına yol açıyor.

6- Bugün yeryüzünde millet ve devlet halinde yaşayan içtimaî heyetlerden her birine mensup amele ve fıkara ve rençber takımının burjuvazya tasallutunu temelinden yıkmak üzere son ve kafi azim ve kararla sınıfı mübarezeye girişmeleri beynelmilel mübarezeyi doğurmakla beraber millî muhitte -ileride istihsalin hür ve müşterek esaslarda kurulmasıyla medeniyet ve refah nokta-i nazarından bilâğen meblâğ telâfisi mümkün--- büyük fedakârlıklara lüzum göstermektedir.

Kendi muhit ve milleti içinde bu fedakârlığı göze almayanlar beynelmilel faaliyete girişmek liyakatini kaybederler Sosyoloji ve inkılâpçı sosyalizmi birbirine karıştırıp sulh ve- müsalemeti netice değil, belki bir vasıta olarak kullanmak isteyen hain sosyalistler, son ve kat'i mübarezeye

gevşek bir mahiyet vermekten ve aynı zamanda inkılâpçı proletaryayı burjuvazya saltanat ve tahakkümüne satmaktan başka bir şeye hizmet etmiş olmazlar, (s. 8)

7- Mazlum işçiler, sermayedarlar aleyhine sınıfî cidalde birleşince karşılarına, bütün dünya burjuvazyasının varlığın n istinatgâh olan "mülkiyet" meselesi çıkar. Esasen bir hak değil, bir hurafe olan bu müessesenin yıkılması ve heyet-i içtimaiyede mevcut istihsal vasıtalarının devlete rabtı iledir ki sermayedarlıktan doğan siyasî ve iktisadi her türlü zulüm ve tegallüpler ortadan kalkmış, cemiyet-i beşeriyede kendi emeğiyle yaşayan her ferdin hakk-ı hayat ve iştiraki takarrür etmiş; yani komünizmin teessüsü ile işletici, gaddar ve müstevli şahıs ve devletlerin mahvı tahakkuk eylemiş olacak, fertler gibi milletler arasında da bütün mânasıyla "beynelbeşer" ve "beynelmilel" kardeşlik.- birlik ve adalet şiarları zafer bulacaktır.

8- İçtimaî inkılâp gibi, inkılâbın burjuvazyaya galibiyet ve muzafferiyetinden çıkan komünizmin tatbikatı da âlemşümul bir mahiyeti haizdir. Tarih gösteriyor ki, yeryüzünde yasayan heyet-i içtimaiyeden bir kısmı derebeyliğinden burjuvazya devrine yeni giriyor; diğer kısmı burjuvazya devrine girmiş proletarya hareketinin muhtelif safhalarını yaşıyor. Üçüncü bir kısmı ise burjuvazya devrinden proletarya devr-i hâkimiyetine geçmiş bulunuyor. İçtimaî inkılâbın ibtidar ve intişarında, milletlerin geçirmekte oldukları iktisadî tekâmüllerle tarihî ve siyasî şartların büyük alâka ve hisseleri olmakla beraber, inkılâp başladıktan sonra millet, memleket ve ülkeleri birbirinden lâyezal kararlarla ayırmak doğru değildir. Bugün proletarya devr-i hâkimiyetine ayak basmış olan Rusya'da komünizm icraat ve tatbikatının muvaffakiyeti İktisadiyatça müterakki diğer garp memleketlerindeki içtimaî inkılâbın zuhuruna bağlı olduğu kadar, bütün garpta intişar edecek komünizm tatbikatının da, iktisadiyatça daha muhtelik safhalar arz eden şarktaki inkılâpçı hareket (s. 9) ile alâkası pek mühim ve hayatîdir. Garp ve garktaki bu hareketler dünya iktisadiyatının esasen burjuvazya devr-i saltanat ve tasallutunda inhisar mahiyetini almasından dolayı birbirinin mütevellit ve mütemmimidir.

9- Umumiyetle şark memleketlerine nisbetle siyasî ve iktisadî tekâmülâta oldukça mazhar olan Türkiye'de, fabrikacılık lâyıkıyla inkişaf edememiş ve memleketin ötesine berisine serpilmiş bazı fabrikaların mevcut olmasına rağmen köyler ve şehirler etrafında mükemmel musannef bir proletarya teşekkül eyleyememiştir. Türkiye bugün Avrupa ve Amerika'ya gönderilen ham eşyayı ve madenleri çıkaracak ve bunları bozulmaktan kurtarıp kullanmakla taşıyacak sanayi-i istihzariye, madeniyle ve nakliyede çalışan yüzbinlerce sanatkâr ve kara işçilerin, tarla ve bahçelerde sabahtan akşamlara kadar alın teri dökerek en zaruri ihtiyaçlarınıtemin etmekten âciz kalan köylülerin, cihangir hükûmet ve devletlerin yumruğu allında ömürleri heder olan milyonlarca amele ve köylüden mürekkep askerlerin ve nihayet şehir ve köylerde her türlü istihsal vasıtalarından mahrum, işsiz ve halâs ümidini kaybetmiş bir sınıf fıkaranınyaşadığı memlekettir.

Yedi asırlık siyasî ve iktisadî hayatında ocak devrini atlatarak birçok hükümet ıslahat ve tanzimatına maruz kalan ve bugünkü şekil ve tarz-ı idaresiyle burjuvazya demokrasisine ayak basmış ve fakat nim müstemleke halinden kurtulamamış olan Türkiye'de (sınıfı mübareze) iptidai inkişaf devrini yaşamaktadır. Bugün Türkiye'de galip ve yağmacı Antanta devletlerine karşı devam eden millî kıyam hareketine fakir sınıfların iştiraki, "düşmanın düşmanı" ile yani haricî kapitalizmin tasallutuna karşı kendi içinde muhtekir ve gâsıp küçük burjuvazya ile müştereken mübareze mahiyetinde tecelli etmektedir. (s. 10)

Kendi muhitinde yalnız maddî menfaate müstenit münasebetler tesiseden Avrupa ve Amerika burjuvazyasının Türkiye gibi hayal ve iktisatça zayıf memleketlerin hor türlü tahaffuz ve taayyüş hudutlarını yıkıp bu memleketleri kendilerine irat veren birer çiftlik ve buralarda yaşayan insanları yalnız işletilmeye mahkûm birer hayvan sürüsü haline koymaları bu memleketlerde umumî surette Avrupa ve Amerika sermayedarlığına karşı büyük bir düşmanlık hissi uyandırmıştır. Mahaza, bir taraftan emperyalistlere karşı tevcih edilen bu mübarezenin devamı diğer taraftan bilhassa içtimaî inkılâbın Avrupa'da intişarı sınıfî izanın tekâmül ve inkişafı üzerine mühim tesirler icra ederek Türkiye'deki millî hareketlerin içtimaî mahiyet almasına yardım etmekte ve sosyalizm esasında amele ve rençber cumhuriyeti tesisatına müsait şartlar ihzar eylemektedir.

10- Türkiye "Komünist" Fırkası yukarıda zikr olunan esaslara biti naen son devrin insanlık âlemine yeni ve bütün mânasıyla hür hayatı vaadeden içtimaî inkılâp devri olduğuna kail ve herşeyden evvel bir "amele ve rençber" fırkasıdır. Dünyanın diğer komünist fırkalarıyla beraber inkılâpçı üçüncü "Enternasyonal'i teşkil ve onun yerine yine beynelmilel burjuvazya ile mübarezesine faal bir uzuv olarak iştirak eder.

Türkiye "Komünist" Fırkası bütün füyuzatını işçi halktan almakla beraber beynelmilel kardeşlik ve birlik hareketinin pişvası olarak halka zafer ve inkılâp yollarını gösterir. (s. 11)

Şekl-i Hükûmet

1- Mutlakî idarelerde işçi halk müstebit hükümdar ve memurların zulmü altında ezildiği gibi demokratik denilen meşrutî hükûmetlerde de idare parlamentarizm ve halkçılık namı altında imtiyazlı tabakalar, yine vali ve hanların temsil ettikleri zenginler elinde inhisar haline giriyor. Amele ve rençber sınıflar, imtiyazlı sermayedarlar sınıfının menfaatine alet oluyorlar.

2- Amele ve rençber şûralar cumhuriyeti ise, emek sarf etmeksizin yaşayan tufeylî sınıflar hariç olmak üzere halkın çokluğunu etrafında toplayarak işçilerin işleticiler tarafından soyulmasına nihayet verecek her türlü çareleri temin eder. Şûralar cumhuriyeti hükûmet ve kızılordu teşkilâtıyla kapitalizm ve emperyalizmin proletarya sınıflarıyla mazlum milletleri saran esaret zincirlerini kırarak haricen milletler arasındaki kardeşliği geniş-

letmeye, dahilde ise. bütün varlığıyla fıkara ve işçi halk arasında medenî ve hayatî yeni bir devir açmağa liyakat ve iktidar gösteren, sınıfları ortadan kaldırarak her türlü harp ve kıtal gailelerini azat, münevver ve mesut bir istikbale doğru götüren kapitalizm ile komünizm arasındaki devr-i intikale ait, muvakkat bir şekl-i hükümettir.

3- Fırka, halkçılığın en yüksek bir şekli olan amele ve rençber şûralar cumhuriyetinin tesisi yolunda yorulmaksızın çalışmak ve bunun için evvel emirde tebligat ve neşriyatı ile mağdur sınıfların hâkimiyetlerini temsil eden bu şekl -i hükümeti kendilerine sevdirmediği vazife bilir.

Din ve Milliyet

4- Sırf dinî mahiyetteki terbiye, tedris ve İbadet meselelerini her milletin ihtiyarına tâbi bir cemaat işi olarak telâkki ve böylece (s, 12) "hürriyet-i vicdan"ın mutlak surette temini ve hiç kimsenin itikadından dolayı muaheze edilmemesini üssü hareket ad eder.

5- T.K.F. sermayedarlığın üzerindeki zulüm ve tahakkümü yıkarak sermayedarlık münasebetinden doğan her türlü harp ve kıtale nihayet vermek ve bu suretle insanlık âlemini sulh ve selâmete erdirmek maksadını takip ettiğinden dinlerin ve milliyetlerin insanlar arasında münaferet ve düşmanlık doğuran hurafelerine karşı mübarezeyi bir vazife bilir.

6- T.K.F. sermayedarlara ve bilumum mütehakkim sınıflara nüfuz ve kuvvet veren ve muhtelif milletleri temsil davasında bulunan ruhanî müesseselerin hükümetten ayrılarak cemaat teşkilâtı halinde bırakılmasını iltizam eder.

7- T.K.F. muhtelif milletlere mensup inkılâpçı amele ve rençber sınıfları arasındaki eski düşmanlıkları kaldırmak için aşağıdaki en kat'i çarelere girişir:

(elif) Dil ve hars nokta-i nazarından her milletin tam hürriyetini temin ve bu itibarla bir veya diğer mîllete mahsus olan her türlü imtiyazları ilga eder.

(be) T.K.F. hükümet teşkilâtında muhtelif milletlere mensup amele, rençber şûralar cumhuriyeti teşkilini kabul ve "hür milletlerin hür ittihadı" esasında olmak üzere federasyon usûlünü tercih eder.

(pe) Fırka amele ve rençber sınıfları da tamamen ayrı ve müstakil yaşamak ceryanlarına kapılmış olan milletlerin arasında kanlı nizalar çıkmasına yer vermemek için bu gibi meselelerin "plebisit" usulüyle: umumî reye müracaatla halline delâlet eder.

İktisadiyata Dair

8- Türkiye Komünist Fırkası, bütün menba ve vasıta-i istihsaliyenin, kendi emeğiyle yaşayan müstahsil sınıfın müşterek malı haline getirilerek (s. 13) başkalarını işletip zahmetsizce yaşayan tufeyli sınıflara nihayet verilmesini ve bu suretle heyet-i ictimaiyede her ferdin istihsale iştirakiyle refah ve saadetin artırılmasını esas maksat ittihaz eyler.

9- Fırka bu maksada varmak için evvel emirde büyük istihsal usülüyle idare edilmekte olan müesseselerin, hâkimiyeti ele alacak ameleve rençber şûraları vasıtasıyla çalışan sınıfın müşterek malı haline getirilmesine taraftardır.

10- Küçük istihsal usulüyle idare olunan şehir ve köy sınıflarına gelince, hükümet itibar-ı mali, ham eşya ve sipariş vererek bunların terakkisi ve aynı zamanda kendi nezareti altında olmak üzere İstihsal kooperatifleri etrafında toplanmaları çarelerine girişir. Küçük sınıfların istihsal kooperatifleri vasıtasıyla bir merkezde toplanarak yardım görmeleri, bunların mal çıkarmak kuvvetlerini artıracağı gibi, diğer taraftan küçük teşebbüslerin büyük fabrika sahibi olmalarına mani olarak geri kalmış istihsal şekillerinin sosyalizm esasında daha mükemmel ve makinecilik usûlüne müstenit büyük istihsal haline gelmelerine tavassut eder.

11- İstihsal kuvvetini artırmak ve işi muntazam bir hale getirmek için memleketin iktisadî faaliyetini umumi ve müttehit bir plân içinde birleştirip, muhtelif sanayi şubelerini istihsalin süratle ceryan edeceği mahallerde toplamak suretiyle merkezileştirmek, başka milletlerle iktisadi ve siyasî rabıtaların inkişafına ve teşekkül etmiş şûralar hükûmetleriyle müttehit bir iktisat plânı tertibine çalışmak lâzımdır.

İşçi Dernek ve Birlikleri

12- Burjuvazya hükümetleri zamanında. 8 saatlık işgününe, ücrete kadın ve çocuklara, muattal ve ihtiyar olanlara, himayesiz kalan işçi (s. M) [üç kelime tekrarlanıyor} himayesiz kalan işçi ailelerine ait teminatı içtimaiye ve umumiyetle sınıfı terbiye ve grev (tatil-i eşgal) işlerini takip ve idare eden müdafaacı ve inkılâpçı bir müessese olmakla beraber içtimaî inkılâbın zaferini müteakip de derhal nâzım ve müstahsil vazifesini icra etmelidir.

İşçi dernek ve birliklerinin inkılâbı müteakip üzerlerine düşen bu vazifenin ehemmiyetini takdir ederek işçi ve sanatkâr kitlelerin bilâistisna kendi içlerine girmelerini ve müstahsil halk ile inkılâbı hükümeti birbirine sıkıca bağlayacak kuvvetli bir merkez haline gelmeleri lâzımdır.

13- Memleket dahilinde istihsal kuvvetinin yükselmesi için istilâcılığın hassalarından olan müstemleke ve kapitülâsyon usûllerinin ilgası ne derece lâzım ise muhtelif istihsalât mıntıkaları arasında demir ve su yollarına, fennî istihsalât için muhtelif buhar ve elektrik tatbikatına mahsus lâboratuvarlara, alât ve edevat-ı istihsaliye imal ve tamirine mahsus sınaathanelere ihtiyaç vardır ki Komünist Fırkası bunların Avrupa ve Amerika'daki işçi birliklerinin yardımı ve nihayet içtimaî inkılâbın muzafferiyeti ile meydana geleceğine kanidir.

14- T.K.F. işlemeye muktedir bütün fertlere umumî iş mükellefiyetinin tatbik ve istihsal için asgarî bir miktar tayin edilmesini ve çalışmak istemeyen tufeyliler için iş kommuna (ocak)ları açılarak hükûmet tarafından bunların da müstahsil bir hale getirilmesini iltizam eder.

15- Umumî iş ocaklarında çalışmayan kadınlar için şerait-i iktisadiyesi müsait olan yerlerde ev sanatları açılacaktır,

Köy İktisadiyatına Dair

16- T.K.F. toprağı kolunun gücüyle işleyen rençberler menfaatine olarak devlet namına tesbit ve tahkim eder. (s 15)

17- T.K.F. çiftçilik işinin komünizm esasına ileri götürülmeyi ve istihsalin ayrılması nokta-i nazarından aşağıdaki çarelere müracaat eder:

(elif) T.K.F. esas itibarıyla büyük çiftçiliğe taraftardır. Binaenaleyh evvel emirde fertler elinde olup da fennî usûlde İdare olunan çiftlikler büyük istihsâl usûlüyle devlet tarafından işletilir.

(be) Umumiyetle ekilmeyen veya sahipleri tarafından işletilmeyen topraklardan muayyen bir miktarını müştereken İşleterek bir çiftlik haline getirmek isteyenlere her suretle yardımla (çiftçi kommunalan) teşkiline çalışır.

(pe) Sahipleri tarafından İşlenmeyen toprak veya alelade çiftlikler rençberler arasında evvelâ hiç toprağı olmayan veya mevcut toprağı kendisine yetmeyen köylülere, ikinci derecede şehirden köye nakledip müştereken çalışmak isteyen amele ve ahali teşkilâtlarına ve nihayet yine bu kısım amele ve ahaliden teşkilât vücuda getirmeğe muvaffak olmayan fertlere tevzi olunur.

(lel) Bir veya diğer suretle talibi zuhur etmeyen veya talibi zuhur etse de hükümet tarafından işletilmesi muvafık görülen toprak [ve] çiftliklerin emaneten işletilmesi hükümetçe taht-ı karara alınabilir.

18- Bağcılık, bahçecilik, dutçuluk, arıcılığa ait fennî surette idare olunan büyük teşebbüsler devlet tasarrufuna intikal edip emaneten idare olunabilirler.

19- Çiftçilikte kullanılan mal, davar ve alât edavat gibi canlı, cansız demirbaş emval madde (16) da gösterilen derecat İle (s. 10) rençber-ler arasında ihtiyaca göre tevzi olunur. Bu emvalin mümkün olduğu kadar kullanıldıkları yerlerden ayrılmamasına ve bu suretle harap ve zayi olmaktan ve muattal kalmaktan muhafaza edilmelerine çalışılmalıdır.

20- Toprak, işleticiler elinden alınarak kendi emeğiyle yaşayan halka mal edilmekle beraber ekincilik usulünde ilerlemesine ait her türlü çarelere girişilir. Bu meyanda ziraat mütahassıslarının seferber haline getirilerek fennî çiftliklerle süthanelerin ve at, sığır, tavuk çiftliklerinin artırılmasına ve koyunculuğun terakkisine, toprağın ve tohumun ıslahına, ekinci alât ve edevat-ı fenniyesinin geniş mikyasta intişarına ve bu alât ve edevat için tamirhaneler açılmasına ve köylerle şehirler arasında yollar inşasına ve halk bankası marifetiyle rençberlere, müşterek çiftçi teşebbüslerine yardım edilmesine çalışılacaktır.

21- T.K.F. köylerde maraba ve yarıcı gibi büsbütün topraksız veya toprağı olup da işlemek için sair vasıtalara malik olmayan rençberlere yani proletarya ve nîm proletarya sınıflarına istinat eder. Bu sınıflar arasında

"fıkara köylü birlikleri" vücuda getirmekle. beraber siyasî hücreler de açmak suretiyle sınıfı ve siyasî terbiyenin kuvvet bulmasına çalışmak fırkanın esas vazifeleridendir.

22- T.K.F. köylerde başlayacak mübarezede, kuvveti bilhassa mütegaîlibelerin gasp ve ihtikârlarına nihayet vermek cihetine sarf edip kendi emeğiyle yaşayan orta sınıfları ise mütegallibe elinden kurtarmak suretiyle fıkara köylü tarafına alınmak üzere lâzım gelen çarelere tevessül eder.

23- Köy iktisadiyatına ait tevzi ve tanzim işleri köy şûraları tarafından icra edilir. (s. 17)

Tevzi ve İstihlâk

24 - T.K.F. mahsulât ve mamûlâtın halk arasında taksim ve istihlâkında eski ticaret usûlüne esas itibarıyla muhaliftir. Binaenaleyh halk arasında istihlâk kooperatiflerinin teşkil ve tamimiyle mutavassıt tufeyli sınıfların ortadan kalkmasına hizmet eder.

25- Fırka en faal azalarıyla işçi dernek ve birlikleri azasını bu istihlâk kooperatiflerini idareye sevk ederek, eski kooperatiflerdeki kâr ve tasarruf fikri yerine refah ve saadet-i beşere hizmet edici insani ve İnkılâbı maksatların tesisine ve işçi halkı bir şebeke halinde kaplayacak olan bu kooperatifler vasıtasıyla memlekette komünizm hayatının yeni şartlarını tatbike müsait zeminler hazırlar.

26- Türkiye'de demiryollarıyla diğer vesait-i nakliyenin tekâmül etmemesi tevzi ve istihlâk teşkilâtında radikal (CEZRİ) ve ihtiyatsız hareket ile büyük iktisadi buhranların hudüsüne sebebiyet vereceğini nazar-ı dikkate alan fırka, vesait-i nakliye ve tevziyenin tekâmülüne kadar şehir ve köylerde pazar ve panayırlara inkişaf vererek müstahsillerin doğrudan doğruya alışveriş etmelerine müsait şartlar ihzar ve bu gibi yerlerde mübadeleye kazanç mukabilinde olmayarak vasıtalık edebilecek kooperatifler küşat eder.

Bankalara Dair

27- T.K.F. sermayedarlar hâkimiyetinin merkez sikletini teşkil eden bilcümle bankaları millileştirerek, yalnız amele ve rençber sınıflarının istihsal ve mübadele işlerine yardım ve ancak bu şekilde "halk bankası" açılması temin eder.

28- Fırka istihsal ve tevzi münasebetlerinin komünizm esaslarına muvafık bir surette teessüs etmediği bir devirde paranın ortadan kalkmayacağına (s. 18) kani olmakla zenginlerin faizcilik ve her türlü dalaverave borsa oyunlarıyla fıkara halkı soymada devamlarına mani olacak her tedbire girişir. Külliyetli miktarda paraların bankalarda muhafaza olmasını kanun ile tevsik ve umumiyetle para ticaretini men eder.

29- Fırka muhtelif istihsal müesseseleri arasındaki muamelâtın mütekabil hesabat-ı cariye ve mal mukabili çekler vasıtasıyla görülmesi işlerini genişleterek halk bankasını [n] iktisadî müdavele için merkezî muhasebat müessesesi haline getirilmesini iltizam eder.

Vergilere Dair

30- T.K.F. esas itibariyle işçi halka tarh ve tevzi olunan her türlü verginin kaldırılmasını hedef ittihaz eder. Fırka için, devletî bütçe yalnız. hükümetin değil, belki müstahsil heyet-i içtîmaiyenin bilcümle istihsalât ve istihlâkini muvazene eden bir kanun olmalıdır.

31- Devlet masarif ve teşebbüsatının temini için sınıfı mübarezenin henüz başladığı inkılâp devrinde muvakkat olarak vergi usûlüne müracaat edilecek, şu kadar ki tarz-ı tevzide fıkara ve işçi halkın menfaatleri göz önünden uzak tutulmayacaktır Bu kabilden olarak bütün servet sahiplerine toptan ve külliyetli tazminat tarhı caiz olduğu gibi aşar mahsûlün miktarına göre mütezayit bir usûlde, vergiler de müterakki esasta tarh edilecektir.

Mesken ve İaşe Meselesi

32- T.K.F., sermaye sahibi muhtekir sınıfların zevk ve sefalarına makar olan büyük bina ve kaşaneleri şimdiye kadar karanlık ve rutubetli yerlerde yaşayan fıkara işçi sınıflarına tahsis eder. (Halkın aile teşkilâtına (s. 19) ait âdat ve hissiyatı nazar-ı dikkate alınarak tedbirler ittihaz olunur.) Bunların hayat şartlarını kolaylaştırmağa, bunlardan isti dat [ve] kabiliyeti olanlarının da halk maarif ve sıhhat-i umumıyesine ait yerler haline getirilmesine çalışır.

33- Bundan başka şehir ve köylerde evsiz kalan veya evlen pek fena olan amele ve rençber ailelerine mahsus olmak üzere yeni binalar vücuda getirmeğe çalışır, işçi sınıfların az zahmet ve masrafla iaşelerini temin edebilecek umumî aşhaneler açmağa delâlet eder.

İşçilere Dair Teminat

34- T.K.F. çalışma müddet ve tarzlarına ait âlideki şartları esas olarak kabul eder:

(elif) Bütün amele için iş müddeti günde (8) saattir.

(be) Onsekiz yaşından aşağı olanlarla toprak altında çalışanlar için günde azamî 6 saattir.

(pe) Onaltı yaşından aşağı çocukların işten men'i.

(te) Onsekiz yaşından aşağı olan gençler ve umumiyetle kadınların gece iştigallerinde çalışmalarına müsaade olunmaması.

(se) Umumiyetle kadın işçilerin vaz'-ı hamiden sekiz hafta evvel ve sonra için yevmiyeleri tamamen verilmek şartıyla işten istisna edilmeleri.

(cim) Emzikli kadınlara iş zamanında her üç saatte yarım saat emzirme teneffüsü verilir.

(ha) Alelumum mesâi erbabına haftada kırkiki saatlik mütemadi bir istirahat verileceği gibi bir senelik mesai müddeti zarfında her çalışana senede iki ay devam etmek ve mütemadi olmak üzere mezuniyet verilir (s. 20) ve bu müddet zarfında çalıştığı zamanlar gibi maaş ve iaşesi verilir.

(dal) Amele ve iş ocaklarında sıhhî şartların teftiş altında bulundurulması, hasta olanların meccanen tedavi edilmesi.

35- Her ne suretle olursa olsun iş kabiliyetini kaybeden amele verençberlere ve bunlar tarafından infakı zaruri olan aileleri efradının ve herhangi bir suretle ölen amele ve rençberlerin keza kimsesiz kalan ve muavenete muhtaç olan aile efradının ihtiyaçlarını temin eder.

36- İşlerinin şerait-i sıhhiye ve hayatiyesi kadar işin tertip ve intizam dairesinde görülerek istihsalin yükselmesi, heyet-i içtimaiyenin saadet ve refahı nokta-i nazarından elzem olduğundan bu fikrin amele ve rençber birlikleri içinde neşriyle, ev sanaatlarına da şamil olmak üzere bu cihetlerin kontrol edilmesi için işçi dernek ve birlikleri içinde teftiş heyetleri vücuda getirilir.

Sıhhat-i Umumiyete Dair

37- İşçi halkın irken sefaletine sebebiyet veren sari ve müstevli hastalıklarla mübarezeyi fırka esaslı maksatlarından biri ad eder. Ve bunda muvaffak olmak için her türlü çarelere girişir. Hususi eczahanelerin, hastahanelerin, sanatoryumların, kaplıcaların millileştirilerek halk istifadesine hasrı ve sari hastalıklara mahsus yeniden ve geniş mikyasta muayene ve tedavihaneler açılması bu maksada hizmet edecek vasıtalardandır.

38- T.K.F. ahlâk ve sıhhat-i umumiyeyi mahv eden müskirat, fuhuş, kumar gibi fenalıklara, afyon ve esrar gibi mükeyyifat istimaline karşı şiddetle mücadele eder. Ve müskirat, afyon imâl ve füruhtunu kafiyenmen' ile bunların yalnız fennî ve kimyevî ihtiyacata yetecek kadar istihsaline müsaade ve devlet vasıtasıyla lâzım gelen müesseselere tevzi olunmasını temin eder. (s. 21)

39- Fırka, müessesatın şerait-i sıhhiyesini teftiş ve halkın sıhhatine nezaret ve hizmet etmek üzere seyyar tabip ve eczacılar ve küçük sıhhiye memurları tayin ve şehirlerde küçük sıhhiye memurları yetiştirilmesine mahsus mektepler açarak sıhhat-i umumiyenin muhafazasına ve yükselmesine çalışacaktır.

Ordu ve Zabıta İşlerine Dair

40- T.K.F. esasen insanlar arasında harp ve kıtale alet olan ve şimdiye kadar mütehakkim sınıfların tesahuplarını idameye hizmet eden orduların mevcudiyet ve faaliyetlerine karşı olmakla beraber yeryüzünde zengin ve mülkdar sınıflarla mazlum amele ve rençber sınıflan ve emperyalist devletlerle müstemleke ve nim müstemleke halindeki mazlum milletlerin arasındaki davanın devam ettiği bir sırada tedafüi bir kuvvetolmak üzere inkılâpçı ruhta amele ve rençber sınıflarının müdafii kızıl orduların teşkilini terviç eder.

41- Beynelmilel azatlık cidaline girmiş ve yeryüzünde mazlum ve fıkara sınıfların diktatörlüğüne (hâkimiyetine) taraflar olmuş olan memleket ordularının bu maksadı sonuna kadar takip edecek bir şekil ve hale ge-

tirilmesi lâzımdır. Bunun için aşağıdaki şartlara riayet olunur:

(elif) Umumiyetle sermayedarlığa ve emperyalist devletlere taraftar olup son ve kat'i cidalden uzaklaşan zengin mülkdar sınıfların silâhları toplanarak yalnız fıkara ve mazlum amele ve rençber halkı silâhlandırır. Burjuvazyaya mensup veya taraftar olan adamlar ordunun idare, nakliyat ve sair hizmetlerinde kullanılır.

(be) Amele ve rençber sınıflar arasında gündelik işlerine engel (s. 22) olamayacak surette askerî terbiyenin tamimine aynı zamanda ordu bir mektep haline getirilerek siyasî ve iktisadî terbiyeye dikkat olunur. Askerî kıtalar içinde fırka hücreleri açılarak sınıfı mübarezenin kızıl asker ruhunda derinleşmesine çalışır.

(pe) Askerî kumandanlar yanında askerin siyasî ve iktisadî terbiyesine ve eski devir zabitlerinin irticaa hizmet etmemelerine bakacak amele ve rençber hâkimiyetine taraftar ve fırkaya mensup müfettişler tayin olunur.

(sin) Kızıl ordu içinde amele ve rençber ruhunun hükümran olması, sermayedarlık ve emperyalizme karşı mübarezenin kuvvet bulması için evvel emirde küçük zabitler anlayışlı amele ve rençberlerden tayin edilir ve bu gibilerin az zamanda artırılmasına yardım edecek kısa müddetli harbiye mektepleri açılır.

42- Şehirler ve köylerde zabıta işleri şûralar yanında olmak üzere amele ve rençberlerden teşkil olunacak milis teşkilâtına verilir.

Mahkeme İşleri

43- T.K.F. mahkeme işlerinde de tamamıyla halkçı ve inkılâpçı esaslar kabul eder. Muhtelif şekil ve isimlerdeki mahkemeler ilga edilerek bunların yerine âzası amele ve rençber tarafından intihap edilecek bir şekilde "halk mahkemesi" usûlünü kabul eder.

44- Eski kanunlardan amele ve rençber sınıfları için artık hükmü kabil-i tatbik olmayacakları şûrâlar cumhuriyetinin âli makamınca tayin edilen kanunlar ilga ve mazlum halkın ihtiyacına muvafık yeni kanunlar neşr olunur. Cezası kanunlarda yazılı olmayan cürüm ve meselelerde mahkeme içtimaî inkılâp esaslarına ve halkın vicdanına muvafık surette serbest olarak hareket eder. (s. 23)

45- Ahalisi az köy ve çiftlikler için merkezî sûrâlar tarafından seçilmiş seyyar hakimler gönderilir.

46- Ceza işlerinde insanların ahlâkını tehzip ve tasfiyeye hizmet edecek son esaslar kabul olunur.

Maarif ve Hars İşleri

47 T.K..F. zengin ve mülkdar sınıflara İnhisar etmiş olan maarif ve harsın içtimaîleştirilip işçi halk içinde intişarına hizmet eder

48- Fırka nazarında mektep, insanlar arasında iştirakçiliğe ait terbiyeyi verecek ve istakbalde komünizmin fiilen tatbikine muktedir yeni işçi nesli yetiştirecek bir müessesedir.

49- Bu hususta şûrâlar hükümetinin ilk devr-i teessüsünde tatbik olunacak tedbirler:

(elif) erkek ve kız çocuklarına şamil olmak üzere onyedi yaşına kadar mecburî ve meccani tahsil;

(be) Umumî ve fennî terbiyeyi bir şekilde "işçi mekteplerinde" vermek ve bu mekteplerde okuyanların müşterek hayata alışmalarını temin edecek surette mektepte yatırılıp yedirilme ve giydirilmelerini ve tahsile ait levazımı, hükümet hesabına olarak temin etmek;

(pe) Şehir ve köylerde açılmış iş mektebi talebelerine mektep haricinde sanata ve çiftçiliğe ait tatbikat dersleri verilerek kendilerinin hayata tecrübe ile girmeleri sebeplerini hazırlamak;

(te) Anaları kulluktan kurtarıp umumî istihsal işlerine sokabilmek üzere küçük çocuklar için çocuk yuva ve bahçeleri gibi mektepten evvele ait müesseseler açmak;

(se) Mektebe giremeyecek derecede yaşlı amele ve rençberlere okuyup yazmak Öğretip siyasî ve inkılâbî terbiye verecek gece dersleri, kütüphaneler, halk mektepleri ve halk darülfünunları açarak mektepten hariç talim ve terbiye işlerini temin etmek;

(cim) Halkçı ve inkılâpçı muallimler yetiştirecek, ulûm ve fünunun terakkisine, sanayi-i nefise zevkinin intişarına hizmet edecek büyük mikyasta darülmualliminler, darülfünunlar, atelyeler, müzeler, meşherler açmak ve buralara amele ve rençber evlâtlarının girip faydalanmalarına hizmet etmek;

(çim) Ders kürsülerini eski usül ve merasim tekellüfatından kurtararak genç ve muktedir müderrislerin halk içinde maarif ve hars ruhunu neşr etmelerine müsait zeminler hazırlamak;

(dal) Halk ve gençlerin bedenî terbiyesinin temini için şehirlerde ve köylerde spor ve cimnastik mahalleri tesis eylemek ve izci teşkilâta yapmak;

(he) Halkın her hususta tenevvürü için seyyar kütüphaneler tesis eylemek.

Altıncı Bölüm Dipnotları

1- Günther Nollau-Hans, Jürgen Wiehe, Rote Spuren im Orient, s, 99-106, Köln, 1963.
2- Mete Tunçay, a.g.e., s, 142.
3- Fahir Armaoğlu, Siyasî Tarih (1789-1960), s, 628-629, Ankara, 1964.
4- A. Miller, From the History of Soviet-Türkish Relation, s, 64, Moskova, 1956.
5- "28-29 Kânunsâni 1921, Karadeniz Kıyılarında Parçalanan Mustafa Suphi ve Yoldaşlarının İkinci Yıldönümleri", Kızıl Şark Matbaası, Moskova 1923, Ali Yazıcı'nın makalesi.
6- Dr. Samih Çoruhlu (Prof. Akdes Nimet Kurat), İstiklâl Savaşında Komünizmin Faaliyeti, Yeni İstanbul Gazt., 2 Temmuz 1967, Tefrika Nr. 2.
7- Bknz., Fethi Tevetoğlu, a.g.e.
8- Bkz. Türkiye Defteri, Haziran 1975, S. 20. s, 87-104.
9- Burhan Felek, 1977 yılında Milliyet gazetesinin Pazar ilavesine Mustafa Suphi ile ilgili şu hatırasını anlatır; "Saltanat devrinde Çakırcalı'dan ayrı olarak şurada burada, hatta İstanbul'un Kayışdağı arkalarında Bakkalköyü ve civarında ufak tefek yol kesen eşkıyalar da vardı. Bunlardan; Şıhlılı Mustafa, Çerkes Mehmet Pehlivan gibileri, Meşrutiyetin ilânı üzerine çıkarılan aff-ı umumîde teslim olup şekavetlerinden vazgeçmişler, fakat sonradan İttihatçılar devrinde muhaliflerle işbirliği yapmaya kalkarak, yapamadıkları politikayı yüzlerine gözlerine bulaştırmışlardır. Nitekim, Şıhlılı Mustafa, Mahmut Şevket Paşa'nın katlinde önce komploya dahil olmuşken, sonradan arkadaşlarını hükümete haber vermiş, fakat gene de o badirede sürgüne gitmekten kurtulamamıştı. Birlikte hapsedildiğimiz Bekirağa Bölüğü'nde; – Ben bu işe dahil değilim, suikasti, Cemal Bey'e (Sakallı Cemal Paşa) haber verdim! diye bağırırken, "İfham" gazetesi müdürü meşhur Türk komünisti Mustafa Suphi Bey ve arkadaşları –ki, bizimle beraber onları da tevkif etmişlerdi–. Mustafa'yı, bu itirafı üzerine orada bir temiz dövmüşlerdi. Mustafa'yı ellerinden kurtarmak için başka koğuşa hapsettiklerini hatırlarım."
10- Ahmet Bedevi Kuran, Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyetinde İnkılâp Hareketleri, s, 620, İstanbul, 1956.
11- İbid. s. 622-624.
12- Dr. Samih Çoruhlu. a.g.e. Tefrika Nr. 3.
13- Günter Nollau, a.g.e.'de bu teşkilâta Türkicsh –Sozialistische Federation (Türk Sosyalist Federasyonu) diyor.
14- General Ali Fuat Cebesoy, Moskova Hatıraları, s, 14-20, İstanbul, 1955.
15- İbid.
16- İbid.
17- Günther Nollau, a.g.e.
18- İbid.
19- Ivar Spector, The Soviet Union And The Muslim World 1917-1958, s, 52, Washington, 1958.
20- Sayın Şevket Süreyya Aydemir'den 1 Temmuz 1975 tarihinde aldığımız bir mektupta "Ansiklopedik Marksist Sözlük" kitabımızın II. baskısını eleştirirken,

Bakû Şark Milletleri Kongresi hakkında şu bilgileri veriyor: "Bakû Kongresi, 1-8 Eylül değil, 1-4 Eylül arasında sürdü. 235 delege de, Kongreye verilmiş (M. Suphi tarafından) bir listeydi. Ama Kongrede bu kadar Türk bulunmadı. Çünkü bu listedekiler, o sırada Bakû'da toplanan Türkiyeli esirlerin isimleri ile abartılmıştı. Sonra bunlar, Bakû'da toplanan Komünist (Türkiye) Partisi kongresinin çoğunluk üyeleri olarak, Kongre salonunu doldurdular. Hatta bir Türk Alayını da askerleri olarak kullanıldılar. Aslında üç, daha doğrusu dört grup Türk vardı asıl kongrede veya kurultayda" Bu gruplar; 1- M. Suphi'nin Komünist Partisi mensupları, 2- İstanbul'dan gelen aydın küçük bir grup (bir kısmı Alman Spartak hareketinin etkisinde), 3- Anadolu'dan gelen heyet (Süreyya Şehitoğlu'nun kitabında adları var), 4- Ben (Şevket Süreyya), Azerbaycan'ın Şeki-Nuha bölgesinden seçilenler arasında kongreye katıldım. Böylece seçildiğim zaman da, henüz partili değildim. (Aynı şekilde Azerbaycan Birinci Sovyetler Kongresine veya şûrasına da seçildim ve katıldım.) "Ansiklopedik Marksist Sözlük" kitabımızın Bakû Kongresi maddesini yazarken, İstanbul'da 1975 Şubat'ında yayınlanmış (Koral Yayınları tarafından) "Birinci Doğu Halkları Kurultayı Bakû 1-8 Eylül 1920" (Stenoyla tutulmuş tutanak) kitabından yararlanmıştık. Kitap, 1921 yılında Petrograd'da Fransızca olarak basılmış "L'İnternational Communiste et la Libération de L'Orient-Le Premier Congrès des Peuples de L'Orient Bakû 1920, Editions de L'Internationale Communuste Petrograd, 1921" adını taşıyan Komüntern dökümanlarındandır.

21- A. F. Cebesoy, a.g.e., s, 19.

22- İbid. s, 20.

23- İbid. s, 21.

24- I. Documents du Premier Congrès-De La III ème İnternationale, Moscou, 2-6 Mart 1919, s, 225-231.

25- A. F. Cebesoy, a.g.e.

26- Radek, o yıllarda "Pravda" gazetesinin Başyazarı idi.

27- Weltmann, a.g.e.

28- Enver Paşa'da bu Kongreye (Bakû Kongresi) katılmıştı. Şevket Süreyya Aydemir bu konuda şunları yazıyor: "Enver Paşa'nın bir gün, Kurultay salonunun bir locasında görünüşü Şarklı delegeler arasında bir kaynaşmaya sebep oldu. Paşanın şöhreti Müslüman Şarkta bir masal, bir efsane halindeydi. Halkın muhayyilesinde onun insan üstü bir hüviyeti vardı (...) Hele kendilerini komünist sayan Türkiyeli bir grup, onun kongreye bir delege değil, halk mahkemesi karşısında suçlu olarak çıkarılması lâzım geldiğini Kongre başkanına ... hatırlatınca, Enver Paşa büsbütün kendi haline terkedildi. Gene bunun için olacak ki, kendisine kürsüde serbest söz verilmedikten başka, hazırladığı nutku kendisinin okumasına da meydan bırakılmadı. Kürsüye gelen ve komünist sayılan bir Türkiyeli (Mehmet Emin olacak), elinde tuttuğu bir kâğıdı, sanki ona dokunmak istemiyormuş gibi delegelere doğru uzatıp:
- Başkanlığa verilen bu yazıyı okuyorum, diyerek (...) tebliği okudu, Bknz.,"Suyu Arayan Adam", s, 208-9, 1959.

29- 3 Mart 1918'de, Türkiye ile bolşevik Rusya arasında yapılan Kars-Ardahan-Batum'un Türkiye'ye katılmasını kabul eden muahede Brest - Litowsk anlaşması olarak bilinir.

30- Pavloviç - Weltmann'ın söz konusu ettiği "Türk Yoldaşlar" Bakû'da bulunan Türk komünistleri, yani Mustafa Suphi ve arkadaşları idi.
31- Kongreyi takip eden Enver Paşa ile Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'dan gönderdiği delegeleri, Pavloviç'in konuşmasının ne kadar rencide ettiği tahmin edilebilir. Bakû Kongresinin hemen arkasından Enver Paşa'nın şu sözleri oldukça anlamlıdır. "şimdi daha iyi anlıyorum ki, idealimi gerçekleştirmek için emperyalizmin boyunduruğu altında ezilen halkların kurtuluşu için, önce bu halklar üzerindeki Rus emperyalizmine son vermeliyiz." Pod Zinemenen Islama, Noviy Vostok, Nr. 4, 1922, s, 95.
32- Bela Kun, 1938 temizlik harekâtı sırasında, Stalin tarafından kurşuna dizdirildi. Bakû Kongresine katılmış olan Şevket Süreyya Aydemir, Suyu Arayan Adam eserinde Bela Kun hakkında şunları yazıyor: "Bela Kun... genç, gürbüz bir Macar ihtilâlcisiydi. Az evvel Macaristan'da hapishaneden alınıp, Macar diktatörlüğü tahtına oturtulmuştu. Dokuz aylık diktatörlüğü Macaristan'da bir kan ayini halinde geçti. Romanyalılar, Peşte'yi işgal edince rüya sona erdi ve şimdi bu genç Macar arkasında bıraktığı kanlı iz, Tuna'dan, Macar pustalarından Karpatlara doğru uzanıp gidiyordu."
33- A. F. Cebesoy, a.g.e., s,28, 220, 313.
34- Konu hakkında kaynaklar pek çok olmasına rağmen birinci dereceden olmak üzere daha geniş bilgi için, Bknz., Abdullah Recep Baysun, Türkistan İstiklal Hareketi ve Enverpaşa, İstanbul, 2006 ve Ali Bademci, Türkistan İstiklal Hareketi'nde Kor Başılar, İstanbul, 1977 ve Aclan Sayılgan, SSCB ve Sultan Galiyev., s, 46, Ankara, 1966,.
35- A. F. Cebesoy, a.g.e., s, 28-29.
36- Bakû Şark Milletleri Kongresinden sonra, Anadolu'da okullarda şu tip marşların söylendiği görülmüştür:

Anadolu şûralar hükûmeti var olsun
İşçilerin emeği özlerine yâr olsun
Uyan mihnetle çalışan çıplak hemşeri
İnkılâba katıl dünyanın hür rençberi.

Cemal Kutay, Türkiye'de İlk Komünistler, s, 17, İstanbul, 1959,. Bu marşın, Enver Paşa'nın Moskova'da (1920) kurduğu "Mesaî Halk Şûralar Fırkası"nın propaganda motiflerinden olduğu sanılmaktadır. Ayrıca Bknz., Mete Tunçay, Mesaî - Halk Şûralar Fırkası Programı, Ankara, 1972.
37- "Komünist Liderlerinin, Bakû Şark Milletleri Kurultayında temin etmek istedikleri istifadeleri şu şekilde hülâsa etmek mümkündür. a- Cepheden ve garp hudutlarından Avrupa'ya sirayet ettirilmeyen inkılâp harekâtını Şarktan ve Müslüman memleketlerden sokmak; b- Üçüncü Enternasyonalin, ikinci enternasyonale mukabil, köylü ve amele hukukunu tanıdığını cihana ilân etmek; c- Şark milletlerinin kendileri ile beraber olduğunu Avrupalılara göstermek; ç- Şark milletlerini ihtilâle, kıyama davet etmek veya mecbur etmek; d- Enver Paşa ve arkadaşlarının kendileri ile müşterek olduklarını göstermek; I- İnkılâpçı Türkiye'nin kendileri ile dost ve siyasetlerine zâhir olduğunu İslâm âlemine göstermek suretiyle, Türkiye'nin İslâm âlemi üzerindeki nüfuzundan faydalanarak, Avrupalıların aleyhine ihtilâller çıkartılmasını

memleketlerine teşvik, mazlum ve mağdurlara yardım maskesi altında İslâm memleketlerine hulul ve nüfuz etmek. Bakû Kurultayı aynı zamanda III. Enternasyonalin, Şark milletleri ile Avrupalılara karşı göstermek istedikleri tehditkâr bir nümayiş manzarasını arzetmiştir." Ali Fuat Cebesoy, Moskova Hatıraları, s, 32.

38- Aclan Sayılgan, a.g.e., s, 55.

39- "Şark İli (Eli)" Nr. 1, Dış kapakta şunlar yazılı: "Kânunuevvel" (Aralık) "1336 (1920), Şark milletleri irşat ve icrâ şûrasının fikirlerini neşreden Türk, Arap, Fars ve Rus dillerinden ayda bir çıkan mecmuadır" İç kapak: "19. Teşrinisâni" (Kasım) "1920 (1336) Bakû Hükûmet neşriyatı Azerbaycan Merkezi bu Şark Kurultayına Mahsustur"

40- Bu belgeyi, Bakû Kongresinde bulunmuş olan Sayın Şevket Süreyya Aydemir'den de sorduk. İbrahim Tali Öngören'in böyle bir beyannameyi okuduğunu hatırlamadığını; ancak Cevad Dursunoğlu'nun İbrahim Tali Öngören adına bu beyannameyi kaleme aldığını ve kongrede okuduğunu söyledi.

41- "Gerçeğin Sesi", 23 Aralık 1974, Sayı: 1, İbrahim Topçuoğlu açıklamalarında, Mustafa Suphi'nin teşkil ettiği ilk TKP kurucu Komitesinin yedi kişi olduğunu söylemekte ve şu isimleri vermektedir: Mustafa Suphi, Maksut Ekşi, Ali Rıza Keskin, Osman Topçuoğlu, Mustafa Börklüce, Muras Sarı, Kadir Erzurumlu.

42- Mücadele Derg., Necdet Sancar, "Dışarda Yetiştirilen Türkiyeli Komünistler" 15 Nisan 1965 II/1

43- TKP'nin merkezi Bakû, şubesi İstanbul kabul ediliyor. Ancak bu şubelik keyfiyeti Mithat Alaeddin isimli iki komünist 1919 Haziran'da teşkil ettikleri ilk nüvedir ve Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) 22 Eylül 1919'da Partiyi teşkil edişinden öncedir.

44- Raporun ifadesinde anlaşılıyor ki, TKP İstanbul'dadır.

45- Bu raporun tam metni için Mustafa Suphi, Türkiye'nin Mazlum Amele ve Rençberlerine, Aydınlık Yayınları, s, 29-42, İstanbul, 1976.

46- Şevket Süreyya Aydemir, Suyu Arayan Adam, s, 215-217, Ankara, 1959,. Konu hakkında bir başka malumat ise; Yeni Çağ Derg., Eylül 1965, Prag, Nr. 9, s, 761-769, "TKP I. Sekreteri Yakup Demir Yoldaş'ın Konuşması", Konu hakkında kayda değer bilgi verenlerden biri de İbrahim Topçuoğlu'dur. Bknz., "Gerçeğin Sesi", 13 Mart 1975, Sayı: 3, İbrahim Topçuoğlu'nun adı geçen derigide üç sayı yayınladığı anılarında, TKP'nin Bakû'da kuruluşu ile ilgi çekici bilgiler yer almaktadır. 1932 yılında beliren muhalefet grubu mensuplarından olan İbrahim Topçuoğlu'na, Bakû'da Mustafa Suphi'nin kurduğu TKP'nin Dış Büro üyelerinden Ali Rıza Keskin'in anlattıklarına göre, TKP'nin kurulduğu 10 Eylül 1920 tarihinde süregelen 13 Eylül'e kadar I. Kongresinde teşkil edilen Merkez Komitesi şu zevattan teşkil edilmişti: 1) Mustafa Suphi (Genel Sekreter); 2) Maksut Ekşi; 3) Ali Rıza Keskin (1945 yılında İzmir'de öldü); 4) Mustafa Börklüce, 5) Osman Topçuoğlu (İbrahim Sırrı Topçuoğlu'nun (Hatıra Yazarı) ağabeysi, Stavropol'da 16 Nisan 1921'de tifodan ölmüştür), 6) Murat Sarı, 7) Kadir Erzurumlu, 8) Semiramis (Semra), (Mustafa Suphinin karısı), 9) Yakup Kınalıoğlu, 10) Dr. Şefik Hüsnü (Değ-

mer), 11) Ethem Nejat, 12) Sadrettin Celal, 13) Mustafa Nermi, 14) İsmail Hakkı, 15) Kâzım Ali, 16) Lütfi Nejat, 17) Dursun Ali, 18) Halil Aydınlı, 19) Şefik Borçkalı, 20) Asker Ali, 21) Asker Hakkı. Hatırat sahibinin verdiği bilgiye göre TKP Merkez İcra Komitesi: Maksut Ekşi (Teşkilât); Kadir Erzurumlu (Gençlik), Sadrettin Celal (Neşriyat), İsmail Hakkı (Mali işler), Kâzım Ali (Sevk ve İrtibat) adlı şahıslardan teşekkül etmişti. Komüntern Bürosu (Harici Bürosunda) ise şu kimseler yer almıştı: Ali Rıza Keskin (Merkezde-Moskova), Osman Topçuoğlu (Merkezde Moskova), Murat Sarı (Neşriyat), Mustafa Börklüce (Öğrenci sevk ve idaresinde). Ali Rıza Keskin'in İbrahim Topçuoğlu'na anlattığına göre; 25 maddelik Parti programına göre "Türkiye şartlarına uygun bir program hazırlanması için" yedi kişilik bir komisyon teşkil edilmiş ve bu komisyonda şu şahıslar yer almıştı: Mustafa Suphi, Maksut Ekşi, Ethem Nejat, Sadrettin Celal, İsmail Hakkı, Ali Rıza Keskin, Mustafa Börklüce. Bu Kongrede, Mustafa Suphi, İstanbul'da Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası (legal) Başkanı Dr. Şefik Hüsnü'ye (Değmer) TKP Merkez İcra Komitesi sekreterliğini verdi. Kongreye katılmamış olan Dr. Şefik Hüsnü'ye (Değmer) yazılan bir yazı ile görevi bildirildi. Amerikalı yazar George S. Harris'in "The Origins or Communism in Turkey, Stanford (California), 1967" kitabının dip notunda Samih Çoruhlu'nun (Prof. Akdes Nimet Kurat) 11 Temmuz 1966 tarihli tefrikasına atfen, Merkez Komitesine seçilen üyelerin ismini verir a.g.e., s, 168. Bu listedeki isimler şöyledir: Mustafa Suphi, Ethem Nejat, Nazmi Hilmioğlu, İsmail Hakkı, Kayserili İsmail Hakkı, asli üye; Süleyman Nuri, Hüseyin Sait, Asım Necati ve Selim Mehmetoğlu yedek üye; Süleyman Sami, Lütfü Necdet, ve İsmail Çitoğlu da aday üye. (a.g.e.'in Türkçe tercümesi, Çeviren: Enis Yedek (İbrahim Hoyi), Türkiye'de Komünizmin Kaynakları, s, 91, İstanbul 1975.)

7. Bölüm

Mustafa Suphi ve Arkadaşlarının Sonu

Türkiye Komünist Partisinin Bakû'da akdettiği I. Kongresinden hemen sonra, Komüntern ile müştereken varılan karar gereğince Mustafa Suphi, Ethem Nejat, İsmail Hakkı, Azerbaycanlı Mehmet Emin Vehbi, Sürmeneli Kınalıoğlu Yakup, Tayyareci Hilmi ve arkadaşlarından müteşekkil 16 kişilik bir kafile Anadoluya girdiler. Moskova'ya gidecek olan heyetin başında General Ali Fuad (Cebesoy) bulunuyor ve Kars'ta tevakkuf ediyordu. Sovyetlerin Ankaraya tayin edilen yeni elçisi Budu Medivani Yoldaş ile Mustafa Suphi ve arkadaşları Kars'ta Ali Fuad Cebesoy ile karşılaştılar. Mustafa Suphi'nin talep ettiği bir mülâkat sonunda 2 Ocak 1921 tarihinde Ali Fuad (Cebesoy) ile komünist lider buluştular[1]. Mustafa Suphi, General Ali Fuat (Cebesoy)'a şunları söyledi: "III. Enternasyonal Türkiye dahilinde mutlaka komünizmin tatbikini kabul etmiş değildir. Türkiye'nin içtimaî mukadderatı kendisine bırakılmıştır. Anadolu hareketinin içtimaî bir ihtilâl olmaktan ziyade, Türk milletinin emperyalist düşmanlara karşı istiklâl ve hürriyetini kurtarmasından başka bir şey olmadığına kani bulunuyoruz. Türkiye'deki bey ve paşaları burjuva sınıfından addetmiyoruz. Bilâkis halk kitlelerinin en yakın yardımcıları olarak biliyoruz. Anadolu hareketini idare edenlerin ve bilhassa Mustafa Kemal Paşanın prensiplerini anlamaya çalışıyoruz. Anlayabildiklerimizi umumî siyaset bakımından muvafık görüyoruz (...) Biz hilâfet ve saltanat makamının bir gün lağvedilmesi lüzumuna kaniyiz"[2].

Mustafa Suphi, Kars'tan sonra arkadaşları ile birlikte Erzurum'a geçtiler. Ve hemen bolşevik propagandası yapmaya başladılar. Mustafa Suphi temas ettiği kimselere –Erzurumlulara– kendisinin de Erzurumlu olduğunu söylüyor ve Leninin Türkiyeye her türlü yardımda bulunacağını ifade ederek, Erzurum halkına Lenin'den selâmlar getirdiğini bildiriyordu[3]. Ayrıca bolşevikliğin Türkiye için en uygun rejim olduğunu söylüyordu. Bu propaganda halk üzerinde tepki yaratıyordu. Mustafa Suphi ve arkadaşlarına halk hücum etti. General Kâzım Karabekir'in aldığı tedbir sayesinde Mustafa Suphi ve arkadaşları linç edilmekten kurtarıldılar. Kendilerine

Sağlam bir İttihatçı olan Yahya (Kaptan), Trabzon havalisi "Müdafa-i Hukuk Cemiyetinin" önderlerindendi. Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Karadeniz'de öldürülmesinden sorumlu tutulacaktır

Trabzon yoluyla Rusya'ya dönmeleri, henüz Ankaraya gitmek için vaktin erken olduğu söylendi. Yol boyunca, halkın galeyanı dinmedi. Trabzona geldiklerinde aynı hakaretler devam ediyordu. Halk kendilerine ekmek, hayvanlarına yem satmadı[4].

O tarihlerde Trabzon'da, Karadeniz sahillerini Samsuna kadar kontrolü altına almış olan Yahya Kâhya, Küçük Talât (Muşkara) ile birlikte Enver Paşayı gizlice Anadolu'ya sokmak için tertibat almışlardı[5]. Rusya'dan Enver Paşanın değil de, Mustafa Suphi'nin geldiğini görünce zaten galeyan içinde bulunan halkı bir daha tahrik ederek planlarını uygulamaya başladılar. Halk, Mustafa Suphi ve heyetinin tabancalarını aldı ve limana kadar hakaretlerle sürükledi. Bir motora bindirilerek denize açıldılar. Arkasından Yahya Kâhyanın adamları bir başka motora bindiler. Mustafa Suphinin motoruna yetişerek, başlarında Faik Reis olduğu halde, Anadoluya geçmek isteyen ilk komünistleri öldürdüler, motorlarını batırdılar. Olayın vukubulduğu tarih 28-29 Ocak 1921'dir[6]. Bu cinayetten Mustafa Kemal Paşa'nın haberdar olduğuna ve parmağı bulunduğuna dair kesin bir delil yoktur. Mustafa Suphi bilindiği gibi İttihadçı düşmanıydı. Hatta, Bahattin Şakir, Dr. Nazım ve arkadaşlarının Bakû'da kurduğu Komünist Fırkasını lağvederek, yerine kendi idaresi aldındaki Partiyi faaliyete geçirmişti. Böylelikle Anadolu harekâtına Sovyet Rusya'dan yapılacak yardımların kontrolüne sahipti. Yahya Kâhya ile Küçük Talât'ın (Muşkara) plânlarına "Muhafaza-i Mukaddesad Cemiyeti" yardımcı olmuştu[7]. Bazı çevreler, Kâzım Karabekir Paşanın da bu cinayete katıldığını iddia etmekle birlikte, iddia ispat edilmiş değildir[8]. En yakın ihtimal, İttihadçı ve muhafazakâr grubun Mustafa Suphi ve arkadaşlarını öldürmüş olmalarıdır[9].

Mustafa Suphi[10] ve arkadaşlarının öldürülmesi üzerine Moskova'da bulunan TKP'nin Harici Büro Sekreteri Ahmet Cevat (Emre), Pavloviç-Weltmann'a bir mektup yazarak durumu protesto etti[11]. Ahmet Cevat bu mektubunda şunları yazıyordu: "Aziz Yoldaşım Pavloviç! 28 Kânunusanide Trabzon civarında vahşîce öldürülerek deize atılmış olan Suphi ve Komünist Fırkasının Merkezî Komitesi azalarından dört ve diğer oniki komünist yoldaşlar hakkında sizinle ciddî görüşeceğim. Kaybolan yoldaşlarımız hakkında epey zaman malûmat alamadık. Fakat sonra onların Trabzon burjuvasının elde ettiği cellâtlar tarafından öldürüldükleri anlaşıldı. Ta Erzurum'dan itibaren, bizim yoldaşlarımız aleyhine nümayişler başlamıştı. Halka diyorlardı ki: Rusya'dan gelmiş olan komünistler bolşeviktirler... ilâhe... Bunlar bizim yoldaşlara hücum ederek taşlamışlar ve parça parça etmeye kalkmışlardı. Yolda kimse bizim yoldaşlara ekmek ve atları için yem satmıyordu. Hükûmet ise bolşevikleri himaye rolü takınmaya çalıştığını göstermek istiyordu. Komünisitleri müdafaa için hükûmetin tedbir aldığı yalandır (...)"

Ahmet Cevat (Emre), Mustafa Suphi ve arkadaşlarının nasıl öldürüldüklerini anlattıktan sonra mektubuna şöyle devam ediyordu: "Ertesi gün motorların tayfaları, herkese Türk komünistlerinin denizin dibine gittiklerini anlatıyorlardı. Sovyet Rusya mümessili, yoldaşlarımızı istikbal etmek istemiş, fakat vali buna mani olarak evinden çıkmamasını emretmiş, aksi halde halk tarafından parçalanacağını bildirmiştir. Rus mümessilinin bu vak'ayı radyo ile Moskova ve Ankaraya vermesi ve bizim yoldaşların cellâtlar elinden alınmasına çalışması lâzımdı. Fakat yazık ki, o sırada Trabzondaki Rus mümessili cesur bir adam değildi. Trabzon'da bunu bilmeyen yoktur. Bu hadisenin Belediye Reisi ile Millî Müdafaa cemiyeti riyaset divanı tarafından yapıldığı söyleniyor. (Ahmet Cevat, Muhafaza-i Mukaddesat Cemiyeti demek istiyor A.S.) Burada (Rusya'da) bu meseleye dair henüz bir karar alınmamıştır. Fakat artık susmak imkân haricindedir. En iyi ve cesur arkadaşlarımızdan 16-17'sini kaybettik. Bizimle hemfikir olup o cellâtların tecziyelerini istemelisiniz. Trabzon'a gelecek her komünistin öldürülmesine karar verilmiştir. Anadolu burjuvası barbarca yaptığı cinayetlerden mesul olmadığını gördüğünden komünistleri şiddetle takipte devam ediyor. Cellâtlar tarafından öldürülmüş olan bizim en değerli yoldaşlarımızı müdafaa etmeyi üzerinize alacağınızı ve bu meseleyi kurcalayacağınızı ümit ederim. Komünist selâmlar ve hürmetler – Ahmet Cevat"[12].

Ahlâki düşkünlüğü kadar, siyasî hayatındaki tutarsızlıklarıyla tanınan (Giritli) Ahmet Cevat Emre, sol'da başladığı siyasi iddialarından vazgeçip, Cumhuriyet hükümetine biat edenlerin başında gelecektir

Mustafa Suphi ve arkadaşlarının akibeti, hiç bir surette Sovyet hükûmetinin tepkisine sebep olmamıştır. O sıralar baskı altında bulunan komünistlerin durumları ele alınsa idi, o zaman bu Mustafa Kemal Paşanın dostluk politikasının yok edilmesine sebep olurdu. Ahmet Cevat'ın Pavloviç'e yazdığı mektupta "Trabzon Rus mümessilinin" kendisinin de tehlikede olduğunu şikâyet ettiği bildiriliyor ve Suphi ve arkadaşlarının kaderi hakkında Radyo-Telgrafla hemen haber vermemesini tenkit ederek, Moskovanın acilen mukabil tedbirler almasını istiyordu. Ahmet Cevat'ın Rusya mümessiline karşı yaptığı böyle bir tenkit, sanki Sovyet hükûmetinin bundan hiç haberi yokmuş intibaını uyandırdı. Muhakkak ki, Moskova'nın konsolosu bu hadiseden haberdar olmuş ve hadiseyi Moskovaya duyurmuştu. Buna rağmen Moskova'da da Lenin, Troçki ve Çiçerin, Türkiye ile dostluk muahedesi akdetmek üzere idiler. Halbuki Stalin ve Orjanikidze bu muahedenin imzalanmasından kaçınılmasını tavsiye ediyorlardı. Çiçerin, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının akıbetinin, görüşmeleri tehlikeye düşürmemek için elinden gelen gayreti de sarfetmiş, M. Suphi ve arkadaşlarının kazaya kurban gittiklerini politik zaruretlerle kabul ettikten sonra 16 Mart 1921'de, yani Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesinden bir buçuk ay sonra, muahede imzalanmıştı[13].

Yedinci Bölüm Dipnotları

1- Ali Fuat Cebesoy, Moskova Hatıraları, s, 40-41

2- Ail Fut Cebesoy, Moskova Hatıraları'nda (s, 41) Suphi hakkında şu bilgieri vermektedir: "Mustafa Suphi'yi şöhret ve ihtiras peşinde zeki, kurnaz ve azim sahibi bir şahsiyet gibi görmüştüm. Rusya'daki Bolşevik liderlerinin muvaffakiyetin tetkik fırsatını bulan bu zatın, bir gün gelip Türkiye'nin Lenin'i veyahut Stalin'i olması ihtimalini hatırından geçirdiği muhakkaktı. Komünizme inanıyor, fikir ve prensiplerini kendi siyasetine bir vasıta yapmak istiyordu. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının harici düşmana karşı mesaisini tasvip ediyor ve bundan müstağni kalamıyordu. Hariçteki İttihatçıların memlekete girmeleri ve dahilde "İttihat ve Terakki" Fırkasının her ne surette olursa olsun ihya edilmemesi hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın noktai nazarına tamamiyle iştirak ediyordu. Belki de daha ileri giderek ya Mustafa Kemal Paşa ile yahut da arkadaşları ile komünizmin tatbikine başlamayı bile hatırından geçiriyordu. Mustafa Suphi her ihtilâlci, inkılâpçı gibi sakin, kurnaz ve kuvvetli bir şahsiyet gibi görünmeğe çalışıyordu. Memleketimizde III. Enternasyonalin hakikî bir komünist elçisi gibi girmek istediği ilk anda anlaşılıyordu. Rusların resmî elçisi Medivani yoldaş ile beraber Kars'a kadar gelmesi bunun bir delili sayılabilirdi..."

3- Meydan Derg., Ahmet Kemal Varınca, "Mustafa Suphi'nin Macerası", 1 Şubat 1966, Nr. 55, s, 16

4- Günther Nollau, a.g.e.

5- Ahmet Kemal Varınca, a.g.e.

6- Genellikle, Trabzon'da öldürülen komünistlerin 14-16 arası olduğu yazılır. Bazıları Trabzon'da 11 kişinin öldürüldüğünü açıklıyorlar. Şöyle ki, Erzurum ve Trabzon'da bazı kişiler alıkonmuştur. Azerbaycanlı Mehmet Emin Vehbi, Yüzbaşı Kınalıoğlu, Sürmeneli Yakup, Tayyareci Hilmi, Mustafa Suphi'nin genç Rus Yahudi karısı alıkonanlardandır. Mehmet Emin Vehbi'nin, Mustafa Suphi'yi ihbar eden kişi olduğu Dr. Tevetoğlu'nun eserinde zikrediliyor. Öldürülenlerden ismi belli olanlar: Mustafa Suphi, Ethem Nejat, Arap İsmail, Hakkı, Kâzım Ali, Şefik, Topçu Hakkı, Nazmi, İsmail Çitoğlu, Ayrıca Bknz., Dr. Samih Çoruhlu, İstiklâl Harbinde Komünizmin Makalesi; 28-29 Kanunsâni 1921 – Karadeniz Kıyılarında parçalanan Mustafa Suphi ve Yoldaşlarının İkinci Yıldönümünde; Mete Tunçay, a.g.e.; Dr. Fethi Tevetoğlu, a.g.e., Aydınlık yayınları arasında 1979 Martında çıkan "Türkiye Komünist ve İşçi Hareketi" kitabının 58. sayfasında Komünist Enternasyonel Dergisi sayı : 17, s. 554-558, 1921'den alınan yazıda M. Suphi'nin öldürülüşünden iki hafta sonra Nadir Agahan adlı bir komünistin de öldürüldüğü yer alıyor.

... Birinci sayısı İstanbul'da 23 Aralık 1974'te yayımlanan onbeşgünlük "Gerçeğin Sesi" adlı küçük gazetede, TKP'nin eski ilgililerinden İbrahim Topçuoğlu "Belgelerle 1920-1946, Neden İki Sosyalist Parti-1946" adlı tefrikasının birincisinde, Trabzon'da ölenler arasında Maksut Ekşi, Kadir Erzurumlu adlı iki kişinin de bulunduğunu bildiriyor. Ayrıca "Gerçeğin Sesi", sayı: 3'te Ali Rıza Keskin'in İbrahim Topçuoğlu'na anlattıklarına inanmak gerekirse, Mustafa Suphi'nin karısı Novorosiyks şehrinde yaşayan bir Türk ailesinin kızıdır. Ali Rıza

Keskin şöyle anlatıyor hatırat yazarına (S. 3): "Bu arada Mustafa Suphi gazete işleri için, Kırım'ın, Kerç limanında bulunan Murat Sarı'nın yanına gitmişti. Orada Murat Sarı'nın evinde misafir vardı. Bunlardan biri sarışın bir kız, diğeri de kızın annesi yaşlı bir kadındı. Bunlar Novorosiyks şehrinde yaşayan bir Türk ailesindendi (...) Misafir kız yüksek iktisat okulunu bitirmiş, yirmibeş yaşlarında güzel bir kızdı. Okul sıralarında piyoniyer, sonra konsomol olmuş, tanıştıkları sırada da (Mustafa Suphi ile) parti namzedi idi (...) Murat Sarı (...) Mustafa Suphi'ye 'kız güzel, fikrine de uygundur, istersen sana isteyelim' dedi. Olur cevabı alınca karısına söyledi o da kıza sordu. Kızın da razı olduğu görülünce, işi kızın anasına söylediler. Ben razıyım, ama evvelâ babasının rızasını alalım dedi. Kızın ismi Semiramis'ti, onu Semra diye çağırırlardı". Mustafa Suphi, hatırat yazarına göre Bakû'de Şark Milletlerine hazırlanan günlerde, Kadir Erzurumlu ile Murat Sarı'nın yanına gitmiş, kızı alarak Kerç'ten Novorosiyks'e gelinmiş, mahalli evlendirme dairesinde nikâhları kıyılmıştır. Kızın babası Semra'ya küçük bir Brovning tabanca hediye etmiş, Semra da onu hep çantasında taşırmış, gezmeğe çıktığı günlerde o tabanca ile atış yaparmış.

... Türkiye Komünist Partisi'nin Muhalefet grubu diye anılan bir kısım eski komünistlerin görüşlerini yansıtan bir kitapta, öldürülen 15 komünistin ismi yer alıyor. Bu isimleri 21 Şubat 1976 gecesi, Şevket Süreyya Aydemir'e sorduk. Dipnot'a kaydı ihtiyatla koymamı tavsiye etmişti. Kitap 16 isim veriyor. Aralarında, Mustafa Suphi'nin karısı Semra da var. Bazı kaynaklar Semra'nın, Yahya Kâhya tarafından alıkonulduğunu, akibetinin bilinmediğini yazarlar. Geriye kalan onbeş ismin Trabzon'da öldürülen komünistler olduğu anlaşılıyor. Ancak, kitabın yazarına anılarını anlatan Ali Rıza Keskin (1945'te öldü) şöyle diyor: "Bizden partili olarak 16 kişi yola çıkmıştı. Bizimle bağları olmayan Mehmet Emin ve üç arkadaşı da konvoya dahil olmuşlardı. Partili olarak isimlerini hatırlayabildiğim şu isimler vardı: Mustafa Suphi, Semra (Semiramis) Suphi, Maksut Ekşi, Ethem Nejat, İsmail Hakkı, Yakup Kınalıoğlu, Kadir Erzurumlu, Şefik Borçkalı, Topçu Hakkı, Dursun Ali, Halil Aydınlı, Kâzım Ali, Hilmi Celâl, Asker Hakkı, Asker Nazmi, Asker Ali..." (Bkz. İbrahim Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Partisi 1946 - TKP Kuruluşu ve Mücadelesinin Tarihi 1914-1960 - 1., Şubat 1976 İstanbul, s, 81.) "Ürün Dergisinin yayınları arasında çıkan, Önder Sağlam (!)ın derlediği "Ölümsüz Savaşçı Mustafa Suphi" kitabının 71-79. sayfalarında M. Özeraner adlı Kırımlı bir gazetecinin "Destanlaşan bir Devrimci Mustafa Suphi" başlıklı makalesi yer alıyor. M. Özeraner, Mustafa Suphi'yi tanımış olanları arar, bulur. Bunlardan biri Simyon Maksimoviç Mirniy adlı Lenin kitaplığında çalışan bir ihtiyardır. İkinci konuştuğu Gavril Andeviç Keremitçi adlı Ermeniyi Mirniy aracılığı ile tanır. Keremitçi, "Ostroumov" Hastahanesinde son günlerini doldurmakta olan, oldukça yaşlı bir kimse olsa gerektir. Hafızası da çok kuvvetli olacak ki, neler neler anlatır Kırımlı gazeteciye. Sözgelimi 93, 95. sayfalarda Mustafa Suhpi'nin karısından bahseder "(...) Gavril tanışınız bizim Hanımla. Ben geçenlerde evlendim" dedi. 'Vanda' diyerek kadın elini bana uzattı. 'Rus mu yoksa Polanyalı mı' diye aklımdan bir soru geçti. Ama hiç bir şey sormadım (...) Mustafa Suphi bana, Moskova'da Vanda adında komünist devrimci bir kadınla evlendiğini söyledi. Vanda, Türkiye'ye hep birlikte gitmeğe razı olmuştu

(...)" (s. 93) "(...) Mustafa Suphi, karısı Vanda ile birlikte bizi uğurlamaya gelmişti. Mustafa Suphi'nin eşini dikkatle süzdüm. Mustafa Suphi'ye uygundu. Uzun boylu, gür koyu kumral saçlı, tatlı yüzlü, ince sevimli bir kadındı (...)" (s. 95). M. Özeraner devam eder bu sefer: (...) Mustafa Suphi'nin karısı Vanda'nın ne olduğunu bilinmiyor. Söylentiye göre onu öldürmemişler. Trabzon hapisanesine götürmüşler. Daha sonra da kadın kaybolmuş, gitmiş. Samsun'da görenlerin anlattığına göre Vanda çileden delirmiş. 1975'e kadar yaşamış, ölmüş (...)" (s. 96). Sayın Mete Tunçay'ın, 1982 yılında çıkan "Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler" adlı kitabının Süleyman Nuri ile ilgili bölümde adı geçenin anılarının özetinde Mustafa Suphi'nin karısının adı Maria (Meryem) Yerşoski olarak geçiyor (S. 16). Gene, sayın Mete Tunçay'ın "Birikim" Dergisi'nin, Mart 1980, Nr. 60'da "Paul Dumont'un yazısı doyasıyla Mustafa Suphi üzerine notlar" (S. 56-60) yazısının 59. sayfasında, yazarın Moskova'daki çalışmaları arasında, bir dostunun arşivinden 28 ..... 1921 de, Trabzonda öldürülenlerin adları söşledir. 1- Mustafa Suphi; 2- Ethem Nejat, 3- Bahaaddin, 4, Kâzım Hilmi, 5, Mehmet (Ekşi?), 6- Dr. (İsmail) Hakkı, 7- Hayreddin, 8- Emin Şefik (Mühendis), 9- Mehmet Ali, 10- Hariboğlu (Hatipoğlu olabilir) Mehmet, 11- Mustafa oğlu Mehmet, 12, Kâzım (Ali), 13- Cemil Nazmi, 14- Topçu Bnb. İsmail Hakkı. s. 60 Mete Tunçay şunları yazıyor: "Hesapça vatanda öldürülenler, M. Suphi dahil 14 kişidir... Fakat (Mahmut) Goloğlu'nun adlarını andığı, Tayyereci Hilmi ve Çitoğlu İsmail Hakkı bu listede görünmüyorlar."

7- Mete Tunçay, a.g.e., s. 110.

8- Mete Tunçay, bu konuda Karabekir Kâzım Paşa'nın cinayette dahli olabileceğini ifade ediyor. a.g.e., s, 122. Yahya Kâhya'nın, Topal Osman'ın adamları tarafından öldürülmesi, Ali Şükrü'nün katli, Topal Osman'ın öldürülmesi gibi cinayetler, araştırıcıya göre (Mete Tunçay); Mustafa Suphi olayına bağlanmak istiyor. Bunu biz kabul edemiyoruz. Gerek Ali Fuat Cebesoy'un a.g.e., (Bk. dip not: 2) Mustafa Suphi hakkında söyledikleri, gerek Ahmet Kemal Varınca'nın a.g.e.'den sunduğu belgeler cinayeti, işleyenlerin İttihadçılar olduğunu, İttihadçılarla da gerek Mustafa Kemal Paşa'nın, gerekse Karabekir Kâzım Paşa'nın aralarının hiç de iyi olmadığı tarihî bir hakikattır. Öte yandan Ahmet Kemal Varınca'nın a.g.e.'de söylediği doğru ise, İttihatçıların en entrikacı mensuplarından Küçük Talât Paşa (Muşkara)'nın o günlerde Trabzon'da bulunmasının ifade ettiği anlam bizi Enver Paşa'nın beklendiği sonucuna çıkarır. Oysa o tarihlerde Enver Paşa'nın Orta Asya'da Basmacılara katıldığını bugün biliyoruz; ama o sıralar küçük Talât, Yahya Kâhya ve diğer İttihadçıların bundan haberder bulunmadıkları muhakkaktı. İttihadçı aparatların Enver Paşa'yı beklerken, karşılarında koyu İttihadçı düşmanı olan Mustafa Suphi'yi bulmaları cinayetin başlıca saiki olsa gerektir. Mustafa Suphi ve arkadaşları Trabzon'da görüldükleri zaman ani olarak verilmiş bir karar olsa gerektir.

9- Günther Nollau, a.g.e., Mustafa Suphi'nin öldürülmesi konusunda şunları yazıyor: "Ahmet Cevad'ın (Emre) hikâyesinin doğruluğu kabul edilirse, o zaman ortaya şu soru çıkar: (Trabzon'da ve Erzurum'da) komünistlere karşı halk kitlesi niye çıkarıldı? Ama bunun da cevabı verilebilir sanıyoruz; milliyetçilerin komünistlere karşı olan kini Suphi'nin Türkiye'ye geldiği sıra çok artmıştı. Çünkü,

Türk-Yunan cephesinde bolşeviklerin parolası ile Ahmet Paşa'nın (?) isyanı muvaffak olabilirdi". Bize göre Mustafa Suphi ve arkadaşlarını öldüren Kuvayı milliyeciler değil, Yahya Kâhya ve çevresidir. Burada zikri geçen Ahmet Paşa'nın isyanı, Anzavur Ahmet'in Adapazarı ayaklanması olsa gerektir. Anzavur isyanının bolşevik parolaları ileri sürdüğü iddiası ise bir yakıştırmadır. Zira, Anzavur harekâtının teşvikçisi ve tahrikçisi Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını bolşevik olarak yayan İngilizlerin etkisindeki kukla İstanbul Hükûmeti ve onun başı Damat Ferit Paşa'dır. Bknz., Die Kommunische İnternationale, Nr, 17 1921, s. 556'daki bilgi Anzavur Ahmet'le Çerkez Ethem'i karıştırıyor. Günther Nollau'da a.g.e.'nin Dipnot'unda bu hususu belirtiyor zaten. "Bir Neslin Dramı" serinin yazarı Sayın Hüsamettin Tuğaç bize; M. Suphi ile Erzurum'da karşılaştığını, M. Suphi'nin kendisine "Ruslar ırkımızın üzerine (Türkistan'da) postu serdiler" dediğini anlattı. (1971)

10- Mustafa Suphi, Rusya'da bulunduğu sırada Marx'ın "Komünist Manifestosu" ile Bucharin'in eserlerini tercüme ederek, "Komünizmin A.B.C.'si"ni yazmış ve gizli olarak Anadolu'ya sokmuştur. Günther Nollau, a.g.e.

11- Bu mektup Pavloviç'in (Mikhail Weltmann) 1921'de Moskova'da yayımlanan "İnkılâpçı Türkiye" kitabının 119-121. sayfalarında yer almaktadır. Pavloviç bu kitabını, Mustafa Suphi'ye ithaf etmiştir. Ayrıca Bk. Reha Oğuz Türkkan, Kızıl Faaliyet, s, 3, İstanbul, 1943

12- a) Trabzon'da Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesine yardımcı olan saiklerden biri de, bir süre sonra Trabzon'un Rus işgaline uğraması ve halkın da istilâcı Ruslara karşı duyduğu haklı nefrettir;

b) Reha Oğuz; a.g.e'nin ikinci sayfasında I. Raguza (?) nın eserinden naklettiğini bildirerek, Stalin'le geçen bir konuşmayı anlatıyor:

"Zinoviev, 'Türkiye'de baş ajanımız' diye onu (Mustafa Suphi'yi) Stalin'e takdim ettiği zaman, bu zatın (Stalin'in) itirazı şayanı dikkattir: "Eski bir zabit daima milliyetçiliğe döner." Mustafa Suphi eski bir binbaşı idi. "Hele bu bir Türk ve İranlı zabitse". Zinoviev de cevaben: "Hayır Suphi Yoldaş Arnavud'dur" der. Burada bir yanlışı düzeltelim. Mustafa Suphi subay olmadığı gibi binbaşı rütbesini de taşımış değildi. Arnavudluğu da yalnız Reha Oğuz Türkkan'ın iddiasıdır.

13- Günther Nollau, a.g.e., Yine konuyla ilgili olarak, 28 Ocak 1951'de Gizli Türkiye Komünist Partisi, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmelerinin yıldönümü münasebeti ile, muhtemelen Zeki Baştımar tarafından kaleme alınan ve gizli Parti "Hücrelerinde" okunması kaydıyle bir bülten yayımlamıştı. Bizim de bağlı olduğumuz hücrede okunan o bültende, Mustafa Suphi hakkında yeni bilgi verilmekteydi. Ayni bültenle birlikte, partizanlara Mustafa Suphi'nin karton üzerinde basılmış bir fotoğrafı 250 Krş. karşılığı satılmıştır. 1951-1952 tevkifatında bu resimlerden yalnız Ankara ve İstanbul'daki partililerin evlerinde bulunmuş, hapishanede bir kısım komünist, bu fotoğrafın dağıtılmasını provokasyon telâkki etmişlerdir. Bu resim, İnkâr Fırtınası kitabımızın 163. sayfasında neşredilmiştir. Mustafa Suphi'nin ve arkadaşlarının öldürülmesi olayı ile ilgili en geniş derleme Sayın Dr. Tevetoğlu'nun a.g.e.'de. Ayrıca Bknz. Feridun Kandemir a.g.e. Bunların yanında, şimdiye kadar Mustafa Suphi'nin Anadolu'ya geçme

kararı ile ilgili bir eleştiri TKP saflarından gelmemiştir. Gerçi Dr. Şefik Hüsnü gurubu, Mustafa Suphi olayını daima sükûtla geçiştirmiştir ama, sözlü ve yazılı bir eleştiri ve/veya özeleştiri yapmamıştır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın 1978 yılında çıkan "TKP'nin Eleştirel Tarihi-YOL"un 101-103. sayfaları Mustafa Suphi olayının eleştirisine ayrılmıştır. Dr. Kıvılcımlı ölümünden önceki günlerde bu kitabı hakkında kitabını yayınlayacak olanlara şunları söyler: "1930 yılına dek, Türkiye'de geçirdiğim ilk on yıllık Marksist-Leninist pratik veri savaşına dayanarak, kırk yıl önce "YOL" adı altında bir seri yerli orjinal araştırmalar yapmıştım. Burada her biri ayrı kitap halinde: İdeoloji, Sosyal Gelişim, Parti Tarihi, Strateji planında burjuvazi, Proletarya, Köylü ve Milliyet ve Taktik problemleri ayrıntı ve eleştiriyle ele alınıyordu. Bunu o zaman içinde bulunduğum merkez Komiteye bir tartışma platformu olur umuduyla verdim... (a.b.ç) (a.g.e., ilk sayfalarda yer alan Kıvılcım Yayınlarının notu). Kıvılcımlı'ya inanmak gerekirse, Suphi olayının eleştirisi, Parti Merkez komitesinde yapılmak istenmiş, bu konuda notlar da Komiteye verilmiştir. Fakat, 1932'lerden sonra Kıvılcımlı'nın, Merkez Komitesinden ihracı, durumun Komünterne bildirilmesiyle Mustafa Suphi olayının eleştirisi hakkında yapılması istenen tartışmaları uyutmuştur. Dr. Kıvılcımlı'nın o zamanki görüşleri ancak 1978 yılında gün ışığına çıkmıştır. Bu eleştirilerin tutarlı olup olmadığı kişilerin, fraksiyonların görüş ve inanışlarına göre değer kazanır. Dr. Kıvılcımlı'ya göre "Mustafa Suphi ve Yoldaşları, Marks'ın Paris Komunarları için dediği gibi; 'Göklere sıçrayan kahramanlık' timsalidirler", (s, 101). "Mustafa Suphi ve yoldaşları da en büyük hızlarını, Birinci Enternasyonalin bütün devrimci geleneklerini yaşatan Üçüncü enternasyonalden alıyorlardı. Ne yazık ki, hareketlerine hâkim olan taktik ve strateji prensiplerine hem subjektif, hem de objektif şartlar yeterli derecede değildi. Leninist metodu ve taktiği tatbik edemediler.... Onbeşlerde (Trabzonda öldürülen Mustafa Suphi ve arkadaşlarında A.S.) yeteri kadar devrimci hazırlık yoktu. Onbeşler, içinde ihtilal yaratmağa giriştikleri muhiti devrimci mücadele ile işlemiş değillerdi. O yüzden düşünceleri ne kadar enternasyonalci ve devrimci olursa olsun, yaptıkları objektif olarak ve fatalman Blankici veya Bakuninci bir hareket şeklinde kaldı. Yani anarşik hareketten ileri geçmedi (a.b.ç.) (s, 101)". "Burjuva paşasının yani Mustafa Kemalin (A.S.) hilesine kanarak, Bolşevik devrimin serbest bıraktığı esir Türk subay ve erlerinden alelacele yaptığı bir alayla Türkiye'de Bolşevizmi kırmağa yürüdü... Mustafa Suphi hareketini, Hayalci Sosyalizmden ve Bakuninizmden ayırdetmek hayli güçleşir... " (s, 102)." Onbeşlerin Türkiye devrimci hareket tarihindeki objektif mevkileri öldükleri için değil, ölmeyi bilmedikleri için, Rusya tarihindeki Bakunizm olur. Yahut, eğer mutlaka yakın Bolşevik tarihinden bir örnek almak gerekirse, modern Bakunizm'in yani Troskizmin muvaffak olmuş yani mukádder ve meş'ûm akıbetine kadar varmış bir şeklidir.... Demokratik, Burjuva Devrimini Proletarya Devrimine çevirmek için, memleket haricinde ipten kazıktan kurtulmuş bir alay herifle, burjuva paşaların ikiyüzlüce ve kahbece vaitlerine çocuk gibi kanarak harekete geçmek yeterli midir?... (s, 105)".

8. Bölüm

Anadolu'da Komünizm

Yeşil Ordu Halk İştirakiyun Fırkası

Millî Mücadele yıllarında, Ankara ve Eskişehir gibi vilâyetlerde kurulan komünist teşekküller TBMM içindeki tesirine ve faaliyetine göre dört safhada belirmiştir[1]. Birincisi "Yeşil Ordu" hareketidir. İkincisi "Türkiye Komünist Partisi"; üçüncüsü Türkiye Komünist Partisi'nin legal faaliyeti ve veçhesi olan "Halk İştirakiyun Fırkası"; dördüncüsü de Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşlarına teşkil ettirdiği muvazaalı "Türkiye Komünist Partisi"dir. Bunlardan "Yeşil Ordu" yarı gizli; muvazaalı Komünist Partisi açık; "Halk İstirakiyun Fırkası" açık kuruluşlardır. Mustafa Kemal Paşanın kurduttuğu muvazaalı partinin dışında üç komünist kuruluşun Bakû'da Mustafa Suphi'nin başında bulunduğu "Türkiye Komünist Partisi" ile ilgileri olduğuna dair "İstiklâl Mahkemelerinde" belirtildiğine göre karine değerinde bilgiler ortaya dökülmüştür.

"Yeşil Ordu"

"Yeşil Ordu" hareketinin bir efsane tarafı vardır. "Yeşil Ordu" kavram olarak zihinlerde ve halkın muhayyilesinde birtakım hayaller uyandırıyordu. "Yeşil", halk için kutsal ve esrarlı bir anlam ifade ediyordu. Eski gazalarda (savaşlarda) yeşillere bürünmüş şehitlerin yahut meleklerin gökyüzünde saf saf muharebe meydanlarına inerek harp edenlere yardıma koşması inancı, I. Dünya Savaşına kadar yaşamıştı. "Yeşil Ordu" ismi de halk ve hatta aydınlar arasında, sanki hakikaten bir "Yeşil Ordu" varmış ve ordu Kafkasya'dan yahut bilinmez "Turan" ülkelerinden geliyormuş gibi söylentilerle karışık olarak kafaları sarmıştı. Bu söylentiler arasında, bu ordunun başında Enver Paşa varmış ve arkasında atlara binmiş, kılıçlarını çekmiş, önlerinde yeşil bayraklar açmış binlerce, onbinlerce atlılarıyla Anadolu'ya yürüyormuş sözleri "İttihad ve Terakki" taraftarlarınca kasten yayılıyordu. Gerçekte "Yeşil Ordu" hareketi perde gerisinde Mustafa Kemal Paşanın şahsına karşı bir hareketti. Aslında "Yeşil Ordu"nun, "Halk İstirakiyun Fırkası" ile

Milli mücadelenin başlarında Mustafa Kemalle birlikte hareket eden Çerkes Ethemin "Yeşil Orduya" girmesinden sonra, teşkilatın lağvedilmesiyle, Ethem'in, Mustafa Kemal'le arası açılacak ve Yunanlılara sığınmasıyla son bulacaktır

hareket ettiği bilinmektedir. Geri planda da gizli "Komünist Partisi" vardı[2].

Millî Mücadele Savaşının ilk günlerinde, muntazam bir ordu kurulmadığı sıralar, bazı vekillerle ilk saftaki önemli şahsiyetler gizli olarak "Yeşil Ordu" teşkilâtını kurdular. Bu teşkilât dalbudak salıp tehlikeli bir hal alınca ve hele Çerkez Ethem'de bu teşkilâta girip bilâhare Yunanlılara teslim olunca, Mustafa Kemal Paşanın bir emri ile lağvedildi. Bu emre rağmen "Yeşil Ordu" faaliyete devam edince, kurucuları ve bazı mensupları "İstiklâl Mahkemesi"ne verildi.

"Yeşil Ordu"nun ilk kuruluş gayesi, İstanbul hükûmetini temsil etmiş olan Damat Ferit Paşa'nın İngilizlerin teşviki ile kurduğu ve Millî Kurtuluş hareketini içinden yıkmak için faaliyete geçirdiği "Cemiyet-i Ahmediye"nin menfî ve zararlı telkinlerine mukabil, halka hakikatları anlatmak ve onları millî mücadelenin zaruretine inandırmak idi. Mustafa Kemal Paşa da "Yeşil Ordu"nun bu gaye ve maksatla kurulmasına muvafakat etmiş, cemiyetin umumî kâtibi (genel sekreteri) ve kurucusu olan eski Maliye ve Dahiliye vekili Kırşehir mebusu Hakkı Behiç Beye muvafakatini bildirmişti[3]. Fakat "Yeşil Ordu" ilk günlerde bir telkin müessesesi olarak kurulduğu halde kısa bir zaman sonra gayesinden tamamen ayrılarak gizli bir ihtilâl cemiyeti hüviyetini almış, Komünist Partisi'nin bir organı haline gelmişti.

Mustafa Kemal Paşa, "Yeşil Ordu"nun kuruluşu ve gayesi hakkında şunları belirtiyor[4]: "Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Hükûmetinin tesisinden sonra Ankara'da "Yeşil Ordu" namı altında bir cemiyet teşekkül etti. Bu cemiyetin ilk müessisleri pek yakın ve malûm arkadaşlardı. Maksad-ı teşkili izah için, dahilî isyanlar ve bu isyanlara karşı gösterilen nizamiye kuvvetlerinin ve milis müfrezelerin gösterdikleri bazı vaziyet ve manzaraları tahattur etmek icap eder. Usat (asiler) nizamiye efradına, halifenin fetvasından, padişahın askerliği affettiğinden, Ankaradaki hükûmetin gayri meşruiyetinden bahsederek onları suhuletle iğfal ettikleri mükerreren görüldü. Filhakika birçok yerlerde bazı nizamiye efradı usatla (asilerle) mücadele etmeksizin, bilâkis silâhlarını bırakarak köylerine, memleketlerine savuşuyorlardı. Millî müfrezelerin inkılâp maksadını daha suhuletle anladıkları ve usatın iğfalâtına kapılmadıkları anlaşılmıştı. Bu suretle Osmanlı Ordusunun bekayası denilebilecek olan o tarihlerdeki yorgun ve bezgin ve yeni inkılâp mefkûresine göre yetiştirilmemiş kıtaat ile, inkılâbı başarmak husundaki müşkülât mahsus bir derecede idi. Orduyu, yeni zihniyete göre şuurlu bir hale getirmek o günlerin şeraiti içinde pek müşkül olacağı zehabı vardı. Binaenaleyh evsafı matlubeyi haiz, şuurlu kimselerden güzide ve inkılâp için şayanı istinat teşkilât yapmak fikri, bazı ze-

vatta hâkim olmaya başladı. Yekdiğerini velyeden (takibeden) ve kanlı ve muhlik (öldüren) vaziyetler arzeden dahili ihtilâlat karşısında bu arzettiğim fikir ve temayül kuvvetlendi. Nihayet bazı zevat böyle bir teşkil vücuda getirmek üzere fiilen teşebbüs aldılar. Ben bir taraftan ordumuzu ihya ve takviye esbabına tevessül ederken, teşekkül etmiş bulunan millî müfrezelerden de, her türlü mahzurlarına rağmen her yerde bizarure azamî istifadeye çalışmakta idim. Fakat ciddî inzibat ve bilâkaydüşat ve bilâtereddüt itaat talep eden ciddî vezaifi askeriyenin ancak muntazam ordu ile kabili ifâ olduğu hakikatini unutmaya elbette mahal yoktu Millî müfrezelerden istifade, zaman kazanmak maksadına müstenit olabilirdi. Şüphesiz istihdamları zarurî olan millî müfrezelerin güzide ve şuurlu kimselerden terkip edilmesi şayan-ı arzu idi. Yeşil Ordu Teşkilâtının ilk müteşebbisleri meyanında bulunan yakın arkadaşlar, mahza bana yardım maksadı ile ve beni ayrıca yormamak fikri ile, kendileri teşebbüs alarak, faaliyette bulunmayı münasip görmüşler. Bana yalnız nafi bir iş yapacaklarını söyleyerek basit bir tarzda bu teşebbüslerinden bahsetmişlerdi. Ben cidden çok meşgul olduğum için arkadaşların bu teşebbüsleriyle uzunca bir zaman alâkadar olmadım. Yeşil Ordu Teşkilâtı, nevama hafi bir teşkilât mahiyetinde teessüs ve oldukça tevessü etmiş. Kâtib-i Umumisi Hakkı Behiç Bey ve Ankara'daki Hey'et-i idaresi, ciddî ve esaslı faaliyet sarfetmişler. Matbu nizamnameleri ve muvazzaf memurları her tarafa gönderilmiş. Yalnız bir noktayı da işaret etmeliyim ki, Yeşil Ordu Teşkilâtı ile iştigal edenler, işin benim malûmat ve muvafakatim ve arzum dahilinde olduğunu söylediklerinden, her tarafta benim namıma teşkilât tevsi ve takviyeye çalışanlar çoğalmış. Tatbit edilmekte olan teşkilât, sadece millî müfrezeler vücuda getirmek gibi mahdut bir sahadan çıkmış, çok umumî bir gayeye teveccüh eylemiş. Teşkilâtın müessisleri meyanında, mebus bulunan Çerkez Reşid Bey ve Ankara üzerinden Yozgat'a gidip gelirken olacak Çerkez Ethem ve biraderi Tevfik beyler dahil olmuşlar. Bundan başka Ethem ve Tevfik Bey müfrezelerinin tekmil efradı, Yeşil Ordunun âdeta esasını teşkil eylemişler (...)".

"Yeşil Ordu" müfrezesinin Ankara'ya gelişini Milli mücadelenin ilk yayın organı olan Hakimiyet-i Milliye gazetesi "..Erzurumdan gelen kırk kişilik bir Kuvay-ı Milliye süvari müfrezesi, Ankara caddelerinde vatanperane heyecanı yeniden Yeşil bayrağı ile dalgalandırdı" ibaresiyle verecektir

Bazı vekil ve mebusların "Yeşil Ordu" içindeki propaganda faaliyetlerini ilk olarak Merkez Ordusu Kumandanı (Sakallı) Nureddin Paşa farketti. Ankara "Erkân-ı Harbiyeyi Umumiye Riyasetine" 19 Ocak 1921 tarihinde şifreli bir telgrafla durumu haberdar etti. Nureddin Paşa, bu raporunda bazı mebusların telkinlerinden ve dağıttığı risalelerden bahisle şöyle demektedir: "(...) bu gibi propagandalar bugün için zararlı ve yabancı unsurların telkinleri eseri olarak kabul edilebilir. Bu hususta Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmetinin noktai nazarı hak-

Mustafa Kemal'in tavassutuyla kurulan "Yeşil Ordu Cemiyetinin" daha sonra TKP'nin umumi katibi olan Maliye ve Dahiliye Vekili, Kırşehir meb'usu Hakkı Behiç beydi

kında malûmat verilmesini istirham ederim (...)"[5].

Bu şikâyet üzerine Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Reisi Fevzi Paşa (Çakmak), Vekiller Hey'eti Reisliğine 24 Ocak 1921 tarihli bir tezkere yazarak "Yeşil Ordu" Teşkilâtına ait talimatnamenin Bursa mebusu Şeyh Servet Efendi ve bir başka beyannamenin Tokat mebusu Nazım Bey'in kardeşi Amasya'da oturan Lütfü Efendi tarafından dağıtıldığını, bu haberin Merkez Kumandanlığı tarafından bildirildiğini ifade etti. Mustafa Kemal Paşa bunun üzerine işi adalete intikal ettirdi. "İstiklâl Mahkemesi" duruma el koydu. "İstiklâl Mahkemesi" Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne müracaat ederek "Yeşil Ordu" ve "Halk İştirakiyun Fırkası"na mensup bazı mebusların teşrii masuniyetlerinin kaldırılmasını istedi. Bu tezkerede şu malûmat veriliyordu[6]: "Ankara ve Eskişehir'de ve henüz anlaşılamayan diğer mahallerde yedi-sekiz mahtan beri (aydan beri) 'Yeşil Ordu' ve hafi 'komünist' cemiyetleri kurdukları ve tahminen dört mah mukaddem Hükûmet-i milliyenin "İttihad ve Terakki" maklubu olduğundan ve menfî bir siyaset takip ettiğinden bahisle binlerce beyanname tab'ı ve tevzi etmek sureti ile halkı hükûmet aleyhine tahrike sây eyledikleri ve Ankara'da bolşevik propagandası yapmak üzere Rus bolşeviklerinden iki milyon altın ruble teminine çalışarak bununla halk ve ordu arasında ihtilâl ve iğtişaş çıkarmak sureti ile taklibi hükûmet gayesini takip ettikleri ve Büyük Millet Meclisi azaları ile Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin burjuvaziye mensup ve amal-i milliyenin tatmini halinde İngilizlerle teşriki mesai edebileceklerinden bahisle, hükûmet-i milliyeyi iskat ve taklip için Ruslardan seri ve fiilî muavenet(yardım) talep ettikleri ve tedarik eyledikleri paranın öteye beriye tevsii vaadiyle teşkilâta germi verdikleri ve ahiren tertip ve tabedilen beyanname ve makalelerin bu gaye ve emel peşinde dolaşan eşhastan bir kısmı tarafından tertip ve tahrir edilmesine nazaran, bunun Ethem'in (Çerkez) harekât-ı ahiresiyle iskat ve taklibi hükûmet harekâtıyle binaenaleyh maksad-ı hainane ile alâkadar bulunduğu ve bu suretle bunların memleketin Kuvvayi maddiye ve meneviyesinin kesr ve tenkise sâ'y ve gayret ettikleri iddiası ile mahkememize mevdu bulunan Baytar Binbaşısı Salih Bey[7] ile Nuri Efendinin ifadelerinde reji idaresinin bir odasında yaptıkları içtimada Tokat mebusu Nazım Beyin'de Ankara'da bir teşkilât yapmaya kendilerini memur ettiğini müttehiden ifade etmeleri, Baytar Binbaşısı Salih ve Şerif Manatov ve Arif Oruç ve Ziynetullah Nuşirevan ve bakkal Ahmet ve "Emek" gazetesi sahibi Ahmet Hilmi Bey ve efendilerden teşekkül eden bidayette 'Yeşil Ordu' muahheren bu "Yeşil Ordu"dan ayrılarak "Hafi Komünist Partisi Merkez-i Umumisi" namına alan ve cemiyeti hafi merkezî umumisinin

"Yeşil Ordu Cemiyetinin" en faal elemanları arasında cemiyet erkanından, aynı zamanda Bursa meb'usu olan Şeyh Servet Efendi bulunuyordu

baytar binbaşısı Salih Bey'in ifadesine nazaran Moskova'da 'Türk Şûralar Cumhuriyeti' reisi Mustafa Suphi'nin Bakû'da toplanan III. Enternasyonalin reisi Nerimanov'un[8] itimatnamelerini hamilen Türkiye'ye teşkilât yapmak için gelen Süleyman Sami namında bir zât ile hafi müzakereye girişerek mevcut teşkilâtlarına göre bütçelerini bittanzim ve o bütçeye göre muktazi altın para 8000 lirayı Süleyman Sami'den talep ve Süleyman Sami tarafından da talebi vaki kabul edildiği ve gene heyet-i merkeziye azasından "Yeni Dünya" gazetesi sermuharrir Arif Oruç'un, Ethem'in (Çerkez) ve kardeşlerinin mevcut delâile nazaran bu teşkilât-ı hafiyyeye mensup olduğu anlaşılan Tevfik'e yazdığı mektupta da Süleyman Sami'nin Türkiye'de bu teşkilât-ı hafiyyenin tevsiine çalışılmak üzere Moskova ve Bakû teşkilâtları namına vermeyi taahhüt ettiği paranın 8000 altın ruble olmayıp 2 milyon altın ruble olduğu tasrih edilmiş ve bu teşkilâtı vücude getiren ve ahiren 'Yeşil Ordu' ve 'Türkiye Hafi Komünist Partisi' teşkilâtına hitaben bir beyanname Baytar Binbaşısı Salih ile birlikte imzası bulunan Tokat mebusu Nazım Beyin alınan paranın ne miktar olduğu, ne suretle sarf ve istihlâk edildiği hakkında malumat-ı sahikası olacağı ve hafi komünist teşkilâtının mührü ile memur ve heyet-i merkeziyesinden Şerif Manatov ile Ziynetullah Nuşirevn'ın imzalarını muhtevi olarak asi Ethem'in (çerkez) yazdıkları Arif Oruç ifade ve iddia ve Ziynetullah'ın da itiraf eylediği mektupta, Mustafa Kemal Paşanın kendilerini aldattıklarını ve bu hususu Moskova'da Mustafa Suphi yoldaşa yazdıklarını ve buna bir çare bulmak üzere mutlaka ve kat'i olarak bu hususu müzakere etmelerini bildirmekte olmalarını ve ahiren Ethem ve kardeşlerinin vadii isyana saparak Türk Ordusuna karşı istimal-i silâh eylemesine ve Arif Oruç'un da hafi komünist teşkilâtının fikri ihtilâl taşıdığı yolundaki kanaatine ve Ethem'i isyan ve ihtilâle sevkettikleri cihetle kendileri ile kat-ı alâka ettiği tarzındaki ifadesine nazaran Tokat mebusu Nazım Beyden[9] izahat-ı lâzıma alınmak mecburiyeti hasıl olduğundan muktazi muamelenin ifası icrası ile takdim olunur Efendim".

"Yeşil Ordu" hakkında dava açılması konusunda Millet Meclisine takrir sunan Milli mücadelenin ünlü komutanlarından Mareşal Fevzi Çakmak Paşaydı

"İstiklâl Mahkemesi" Tokat mebusu Nazım Bey ve arkadaşları hakkında muhakeme kararı aldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi gizli heyeti umumiye toplantısından sonra, Tokat mebusu Nazım Bey'in, Afyon Karahisar mebusu Mehmet Şükrü ve Bursa mebusu Şeyh Servet Efendinin teşri-i masuniyet'ini kaldırdı. İlk olarak Nazım Bey tevkif edildi ve mahkeme huzuruna çıkarıldı. Nazım Bey, bir zamanlar "İttihad ve Terakki" fırkasına mensuptu. "Yeşil Ordu" kendi ifadesine göre "Avrupa Emperyalizmi ile

Mücadele Cemiyeti" idi. Ve bu cemiyetin genel sekreteri görevini üzerine almıştı. Nazım Beyin mahkemedeki beyanına göre umumî heyetteki üyelerin hepsi milletvekili olup şu zevattan teşekkül etmişti: Şeyh Servet Efendi, Dr. Adnan (Adıvar), Hakkı Behiç Bey, Eyüp Sabri Bey, Hüsrev Sami Bey, Yunus Nadi Bey, İbrahim Süreyya Bey, Çerkez Reşid Bey, Sırrı Bey, Dr. Mustafa Bey, Muhiddin Baha (Pars) ve Tokat mebusu Nazım Beyler. Teşkilât henüz hazırlık safhasındaydı. Yalnız Ankara ve Eskişehir'de birer heyeti merkeziye kurulmuştu. Ankara teşkilâtına Hüsrev Sami Bey memur edilmişti. Bununla birlikte daha önce Baytar Salih (Hacıoğlu), Konya mebusu Refik (Koraltan) ve arkadaşları Ankara teşkilâtını kurmuşlardı. Eskişehir teşkilâtını da Yunus Nadi'nin tavsiyesi ile Behram Lütfü, Muallim Mustafa Nuri Beyler teşkil ettiler[10]. Nazım Beyin ifadesine göre "Yeşil Ordu"nun gizli kalışının sebebi, Avrupa kamuoyunun husumetini üzerine çekmemek içindi. Bu fikrin umumî heyetteki müdafileri Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey ile, Sıhhiye Vekili Dr. Adnan (Adıvar) olmuşlardı. Umumî Merkez görev taksiminde Hakkı Behiç Bey ile, Dr. Adnan Beyi Hükûmet Reisi Mustafa Kemal Paşa ile temasa memur etti. Dr. Adnan ile Hakkı Behiç Beylere göre Mustafa Kemal Paşa, Çerkez Ethem'in cemiyete dahil oluşu üzerine "Yeşil Ordu"nun feshi yolunda emir vermişti. "Yeşil Ordu" Mustafa Kemal Paşa cepheden dönünceye kadar faaliyetini tadil kararını aldı. Yeni durum Konya mebusu Refik (Koraltan) Bey marifeti ile hükûmete duyuruldu. Ancak Muhiddin Baha (Pars) Bey ifadesinde, Nazım Beyin faaliyeti durdurma kararına itiraz ettiğini söyledi. Bu iddia Nazım Bey tarafından kabul edilmedi. Delil olarak da, Mustafa Kemal Paşa cepheden döndükten sonra, Umumî Merkezin kararı ile Yunus Nadi ve kendisinin Mustafa Kemal Paşa ile temas ettiğini bildirdi. Bu görüşme iki defa vuku bulmuş ve bir anlaşmaya varılmıştı. Bu temaslardan birinde, tesadüfen Hakkı Behiç Bey de hazır bulunmuştu. Hakkı Behiç Bey kendi tensibi ile Çerkez Ethem'in teşkilâta alındığını beyan etmiş ve "Yeşil Ordu" namına Moskova'ya gitmesi o toplantıda karar altına alınmıştı. Mustafa Kemal Paşa ile temas süresi 20 Eylül 1921 tarihine kadardır. Nazım Beyin mahkemede belirttiğine göre "Yeşil Ordu" teşkilâtının kurulmasına ve gelişmesine Mustafa Kemal Paşa rıza göstermişti. Halbuki Mustafa Kemal Paşa, Nazım Beyin iddiası gibi rızasını Çerkez Ethem'in teşkilâta alınmasına göz yumacak kadar bir müsamaha ile bildirmemişti. Ayrıca cemiyetin feshi yolundaki emri de muvakkat olmayıp kesin idi. Mustafa Kemal Paşanın Mahkemeye bildirdiğine göre "Bolşevikler - Komünistlik" konusunda Yunus Nadi vasıtasiyle Nazım Beye şunları söylemişti:

"Biz bunlardan hiç biri olamayız. Ancak bir halk teşkilâtı yapmalıyız ki, halk istifade etsin."

Bunun üzerine önceden hazırlattığı "Halk Programı"nı Yunus Nadi Bey eliyle Nazım Beye göndermiştir. Mustafa Kemal Paşanın bu iddiasına karşılık Nazım Bey, Dahiliye Vekâletinden vilâyetlere yapılmış bir tamimden bahisle "Komünist Fırkası"nın resmen teşekkül ettiğini ve "Yeşil Ordu"nun komünist fırkasına inkılâp ettiğini yazdığını bildirdi ve "Yeşil Ordu"dan hükûmetin resmen haberdar olduğunu beyan etti. Nazım Beyin kasdettiği mektup, 20 Ekim 1920 tarihliydi ve imza yerinde Mustafa Kemal Paşa ile Hakkı Behiç Beyin isimleri ve imzaları vardı. Ancak bu komünist fırkasının Nazım Beyin temsilcisi olduğu hakikî Komünist Partisi ile ilişiği yoktu. Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşlarına kurduttuğu bir muvazaa teşkilâtı idi. Hatta Mustafa Kemal Paşa daha da ileri giderek o sıralar Tevfik Rüştü'yü (Aras) Moskova'ya göndererek III. Enternasyonale dahil olmak bile istemiş ve fakat talepleri Komüntern tarafından reddedilmişti.

"Yeşil Ordu Cemiyetinin" İstiklal Mahkemelerine intikali üzerine açılan davada Milli mücadelenin aynı zamanda önde gelen isimleri arasında Dr. Adnan Adıvar yargılanıyordu

Nazım Beyin, "Yeşil Ordu" teşkilâtının, hükûmetin ve hükûmet reisinin malûmat, tensip ve muvafakatları altında kurulduğunu ve kurucularca dışardan gelecek inkılâp selinin tahriplerinden memleketin korunması bir umde ve emel olduğunu söylemesine rağmen "Yeşil Ordu" millî hükûmeti devirmeye matuf, ihtilâlci bir teşkilâttı. Nitekim bizzat Nazım Beyin kaleme aldığı talimatnamesinin bazı maddelerinde "Hükûmeti yıkma hedefleri" belirtilmiştir. Hatta maddelerden birinin son fırkasında: "Her merkezin bulunduğu yerde en nüfuzlu ve en münevver hükûmet memurları'nın elde edilmesi "gayeye yararlı kılınmaya çalışılması" ve bu hususta "dikkatli, ihtiyatlı bulunması" tespit edilmişti. Mahkemenin bu konudaki sorusuna Nazım Bey kaçamak cevaplar vermiştir. Teşkilâta, Maliye (Hakkı Behiç) ve Sıhhiye (Dr. Adnan) vekillerinin dahil olduğunu söyleyerek, umumî merkezin hükûmetle "tesanüd" halinde bulunduğunu belirtti ve[11]: "Hükûmet doğudaki sosyal inkılâbı –Rus inkılâbını– okşar bir halk teşkilâtı yapacaktı. Fakat bu teşkilâta içimizdeki bazı mefsadet erbabının mürtecice karşı koymalarının ihtimali vardı. Memleketi din ve şeriat perdesi altında ateşe vermeleri ihtimalinden korkulurdu. Nitekim Haziran ve Temmuz aylarında, Sivasın göbeğinde böyle bir ateş patlamıştı (...) Hükûmetin başında bulunanların hepsi halkçı olamaz. Halkın hükûmet idaresine karışmasını havsalaları almayan insanlar ve memurlar pek çoktur. Mustafa Kemal Paşa hazretleri de, Yunus Nadi Beyle vaki olan ikinci temasında bunu tasdik etmişler ve hatta buyurmuşlardır ki; bundan sonra ancak halkçılık ruhunda olan arkadaşlarımızı vali ve mutasarrıf yapmalıyız."

Mustafa Kemal'in direktifleriyle Kurtuluş Savaşı yıllarının sol hareketi içine giren Yunus Nadi Bey

"Yeşil Ordu"nun feshinden sonra Hakkı Behiç Beyin teklifi ile Mustafa Kemal Paşa'nın kurdurttuğu "Türkiye Komünist Fırkası" "Yeşil Ordu" ile birleşirken, Nazım Bey'le, Şeyh Servet Efendi bu karara muhalefet ettiler ve beyanlarını "Yeni Dünya", "Yeni Gün" gazetelerine verdiler. Fakat Mustafa Kemal Paşa'nın tazyiki ile beyanlar neşredilmedi.

Mustafa Kemal Paşanın "İstiklâl Mahkemesi"ndeki Nazım Bey hakkındaki ifadesi ilgi çekici idi. Nazım Bey, İstanbul'da İngiliz Muharipler Cemiyetine dahil olmuş ve İngilizler hesabına Tokat ve Amasya'da Sünnîlik ve Alevîliği birleştirmek ve Alevîleri İngilizler hesabına kazanmak istemişti. Refet (Bele) Beyin aldığı tedbir üzerine bu teşkilât kurulamamış, sonra Nazım Bey Sivas'ta bulunduğu sıralar bolşevikliği benimsemişti[12].

"Yeşil Ordu" hakkındaki bütün belgeler, aslında bu teşkilâtın gizli partinin bir kolu haline getirilmek istediğini ispat eder. Belgelerden anlaşıldığına göre, İslâmiyetle alâkalı bazı tekliflerle işçi, köylü sınıfını anti-emperyalist bir platformda toplamak amacı güden bir "Tek Cephe" kurulmak istenmiştir.

"Halk İştirakiyun Fırkası"[13]

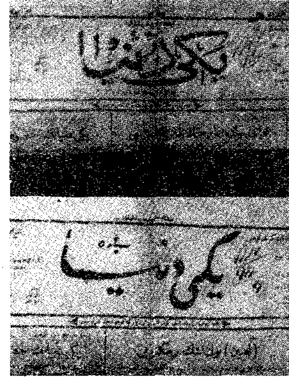
"Yeşil Ordu" ile "Halk İştirakiyun Fırkası" arasında yakın ilişkiler ve organik bağlar vardır. Hatta "İstiklâl Mahkemesi" zabıtlarında[14] "Yeşil Ordu - Halk İştirakiyun Fırkası ve Çerkez Ethem" arasındaki işbirliğini teyid eden bir belgeye de rastlanmaktadır. Her ne kadar "Yeşil Ordu" ile "Halk İştirakiyun Fırkası"nın birleşmiş olduğu, Baytar Salih Hacıoğlu tarafından reddedilmekle birlikte, belgenin sahte olduğundan da şüphe etmek için ortada sebep yoktur. "Halk İştirakiyun Fırkası" 7 Aralık 1920'de Ankara ve Eskişehir'de, Süleyman Sami'nin Trabzona, Rusya'dan gelişinden sonra kurulmuştur.

Süleyman Sami

Süleyman Sami, I. Dünya Harbi esnasında Ruslara esir düşmüş bir mülâzım-ı evvel (Asteğmen) idi. 1920'de (Temmuz ayı içinde) Trabzona geldiğinde, Türkiye Komünist Partisinin Bakû şubesinden Mustafa Suphi ve Mehmet Emin imzasını taşıyan bir mektubuda beraberinde getirmişti. 15 Haziran 1920 tarihli mektup[14] "Büyük Millet Meclisi Reisi ve Kuvayi Milliye Başkumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine" hitaben yazılmıştı. Trabzon'daki 3. Kafkas Kumandanı telgrafla bu mektubun muhteviyatını Ankara'ya bildirdi. Mektupta; "Osmanlı Heyeti Murahhası Reisi Tevfik Paşanın İstanbul'a tebliğ ettiği sulh şartlarına göre, Anadolu rençberinin son rızkına kadar taarruz olunduğu anlaşılıyor. Böyle bir hali kabule razı olan herhangi bir hükûmet ve

sınıf ile cidâle karar vermiş olan İştirakiyun Teşkilâtının muzaharetinize nail olacağı ümidindeyiz. Buradaki faaliyetimiz hakkında Süleyman Sami yoldaş lâzım gelen malûmatı arz edecektir. Mağdur halkımızın selâmeti, mübareze inkılâbında olduğu kanaati ile hatmi kelâm ve teyidi istirham eyleriz" denilmekteydi.

Süleyman Sami, Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi adına Ankara ile temasa resmen memur edilmişti. Ve Ankara Hükûmetinden bazı hususları öğrenmek ve teminat elde etmek istiyordu. Bu arada, bir Komünist Partisinin teşkilini acaba Ankara nasıl karşılardı? Rusya'da tatbik edilen komünist programın, Anadolu şartlarına uydurulmasında bir tadilât düşünülüyor muydu? Bu programın tatbiki hususunda Büyük Millet Meclisinin görüşü neydi?

Dönemin sol yayın organları arasında Eskişehir'de yayımlanan "Yeni Dünya" gazetesi Hakkı Behiç'in mes'ul müdürlüğünde önemli bir yer işgal ediyordu

Süleyman Sami'nin Türkiyeye (Trabzona) gelişinden ve mektubun Mustafa Kemal Paşa'ya iletilmesinden sonra, Mustafa Suphi'nin Türkiye'ye gelmeye cesaret ettiği anlaşılıyor.

3. Kafkas Kumandanı "Türkiye Komünist Partisi"nin Bakû'da kurulmasından bahisle, Süleyman Sami hakkında da aşağıdaki bilgileri Ankara'ya bildirmişti: "(...) Süleyman Sami, Komitenin Merkez Heyeti azasındandır. Ve Türk İştirakiyun (komünist) teşkilâtının siyasî ve harbî (askeri) komiseridir. Komitenin diğer azaları Kayserili İsmail Hakkı, Kafkasyalı Mehmet Emin, Zor Sancağı sabık mutasarrıfı Salih Zeki, Samsunlu muvazzaf zabit yüzbaşı Nedim Agah ve yüzbaşı Yakup'tur. Komitenin 27 şubesi olup biri Bakû'dadır. Birkaç şube de İstanbul'da varmış. Anadolu'da birkaç şubesi mevcut imiş. Süleyman Sami, 17 Haziran 1820 tarihinde Bakû'dan ayrılmış, Tiflis ve Batum tarikiyle (yoluyla) yirmisekiz gün de Trabzon'a gelebilmiş, Batum'da iken İngilizler tarafından tevkif edilmiş, İngiliz askerlerine para vererek kaçmaya muvaffak olmuş[15] Süleyman Sami 1328 (1912) senesinde Harp Okulu'nu ikmal etmiş ve 8. Alay 1. Tabur yaveri iken Oltu civarında esir olmuştur. Esaretten kurtulduktan sonra Türkistan'a giderek iki sene maarif (eğitim, öğretim) komiserliği vazifesini yapmıştır. Esaretten dönen zabitler mumaileyhin Türkistan'da pek çok çalıştığını ve Sovyetler nezdinde büyük bir itimat kazandığını ve aynı zamanda Türklük hissiyatı ile mütehassis bulunduğunu ifade etmişlerdir."

Süleyman Sami'den bir ay kadar sonra, Türkiye Komünist Partisi Merkez Komite üyelerinden eski Zor mutasarrıfı Salih Zeki, Trabzon'a gelerek Büyük Millet Meclisi ile temasa geçmek istedi. Nahcıvan-Erzurum yolunu takiben Trabzon'a vasıl olmuş, Erzurum'dan geçerken karabekir Kâzım Paşa ile de görüşmüştü. Karabekir Paşa kendisine Ankara'ya gitmesini tavsiye etti. Salih Zeki "Bakû Şark Milletleri" toplantısına yetişmek istediğini ileri sürerek Ankara'ya gitmedi[16] Salih Zeki,

3. Kafkas Komutanı aracılığı ile Ankara'ya bir mektup gönderdi. Bu mektubunda Salih Zeki, emperyalistlere karşı mücadele eden Ankara hükûmetini ve Kuvayı Milliye Teşkilâtını, Komünist Partisinin desteklediğini bildiriyor, bu maksatla komünist teşkilâtı Anadoluya nakletmek istediklerini açıklıyordu. Ayrıca kendileri ile Ankaranın işbirliği yapıp yapmak istemediklerini bildirmelerini istirham ediyordu.

"Yeşil Ordu" ve "Halk İştirakiyun Fırkası"nın Birleşmesi

Süleyman Sami ve Salih Zeki'nin Trabzona gelişinden ve Ankara hükûmeti ile 3. Kafkas Kumandanı aracılığı ile temas sağlamasından sonra, Ankara'da Tokat mebusu Nazım Bey, Bursa mebusu Şeyh Servet Efendi ve arkadaşları "Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası"nı teşekkül ettirdiler ve programlarını Hükûmete verdiler. Partinin teşkilinden evvel Şeyh Servet, Erzurum mebusu Asım, Karasi mebusu Asım Basri, mebus Memduh ve Nazım Bey –Ankara– Hacı Musa Mahallesinde Ziynetullah Nuşirevan'ın evinde, baytar Salih, Ziynetullah Nuşirevan, Hüsnü Bey, Halime yoldaş, Rahime yoldaş bir toplantı akdettiler. Ve bu arada "Halk İştirakiyun" isminin yanına "Bolşevik" isminin konulmasını müzakere ettiler. Bu toplantı aynı zamanda "Yeşil Ordu" ile "Halk İştirakiyun Fırkası"nın birarada birleşmesi maksadı ile yapılmış, Karasi mebusu Basri Bey, "Yeşil Ordu" teşkilâtı ile birleşme teklifine muhalif kalmıştı. Baytar Salih ve Nazım Beyin parti teşkilâtına gizli dağıttıkları beyanname de bu birleşmeyi şöyle müjdeliyorlardı[17]: "Yeşil Ordu ve Türkiye Komünist Partisi umumî Merkezleri, III. Enternasyonala kabul edilmiş, hafi Rusya bolşevik programı olmak üzere muvafık görmüş ve ikisi birleşerek memleket dahilindeki cereyanları birleştirmeye karar vermişlerdir."

"Yeşil Ordu" ile Komünist Partisinin birleşmesinden sonra Çerkez Ethem'in de Komünist Partisi'ne girdiği anlaşılıyor. Zira "Yeşil Ordu" mühürü ile Çerkez Ethem[18] ve Baytar Salih'in imzalarını havi (taşıyan) aşağıdaki belge bunu ispatlamaktadır[19]: "Yoldaşlar! Anadolunun geçirmekte olduğu buhranı ve Şark inkılâbının bugün müteveccih olduğu genişleme ve yayılma hedefini dikkat nazarına alan Yeşil Ordu ve Türkiye Gizli Komünist Partisi umumî merkezleri III. Enternasyonalce kabul edilmiş olan "Bolşevik" fırkası programının düstür-ü'lamel ve düstür-ü'l inkılâp olmak üzere kabulünü muvafık görmüş ve her ikisi birleşerek memleket içindeki bütün içtimaî inkılâp cereyanlarını birleştirmeye karar vermiştir. Büyük Millet Meclisi'nin teşekkül etmiş ve teşekkülünden beri halka ve halk inkılâbına doğru masum adımlarını da atmış olan halk zümresi ile beraber hepsi birden diğer teşkilâttan her türlü alâkayı kesmek için "Türkiye Halk İştirakiyun Bolşevik Fırkası" adını almıştır. Gazetelerde ilân olunduğu veçhile bu müttehid ve samimî teşkilâtın son defa teşekkül eden Türkiye Komünist Fırkası ile hiç

bir münasebeti yoktur[20]. Kapitalizmin ve emperyalizmin beşeriyet için bir belâ olduğuna ve zavallı Anadolu emekçilerinin artık tegallüp ve tahakküm sınıfından kurtulması zamanı gelmiş bulunduğuna kani olan Türkiye Halk İştirakiyun Bolşevik Fırkası, bütün cihana saadet ve Türklere artık rahat ve selâmet verecek olan muazzam emekçiler inkılâbında gayet samimî ve gayet doğru olmayı ve ihtirasçı fiil ve şahıslardan kaçınıp sakınmayı en birinci hareket düsturu tanımıştır. Bundan sonra "Türkiye Halk İştirakiyun Bolşevik Fırkası" bayrağı altında birleşecek olan Anadolu halk teşkilâtının da bu samimiyet ve ciddiyeti umde edinmeleri ehemmiyetle tavsiye ederiz. Şurası iyi bilinmelidir ki, yürekten gelmeyen görünüşler ve gösterişler altında saklı hırslar ve emeller daima felâket getirir ve hiç bir zaman pâyidar olmaz. Yeşil Ordu dahili nizamnamesi bilhassa 12. maddesiyle bu hususta lüzumlu takyidleri düşünmüştür. Pek yakında neşir ve tebliğ edilecek "Türkiye Halk İştirakiyun Bolşevik Fırkası" nizamnamesinde de bu kayıtlar tekrar edilecektir. Yeni umumî merkezce kabul olan parola EMEK'tir. Bu inkılâptan en çok müstefid olacak köylülerdir. Onları daima uyandırmalı, teşkilâta bağlamalıdır. Umumî Merkeze yazılacak tahrirat için adres: Ankara Hayvan Hastahanesi Müdürü Salih'tir."

Gerek bu beyannamenin, gerekse Nazım Bey'in imzasını havi beyannamenin arasında hiç bir fark yoktur. Burada Karahisar mebusu Mehmet Şükrü Beyin ifadesi "İstiklâl Mahkemesi" tarafından tespit edilirken bir yanlışlık eseri olarak Ethem yerine, Nazım Beyin ismi zapta geçmiştir. Veya Çerkez Ethem de Baytar Salih'in tamiminden sonra, aynı mealde bir tamim kaleme alarak imza atmıştır.

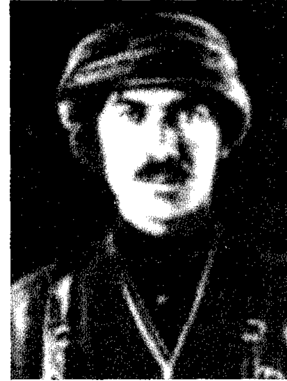
Nazım Bey, "Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası"nın kuruluş gerekçesini İstiklâl Mahkemesi'nde şöyle anlatmıştır: "Benim kurduğum İştirakiyun Fırkasının programının 1. maddesinde asr-i saadet samimiyet-i müşterekesini iade ve ihya edecek ve hurafeler ve batıllarla mücadele edecektir cümlesi sarihtir. Biz büyük bir inkılâp ile beraber büyük bir mahafazakârlık iltizam eyledik. Diğer bir madde de aile hukuku-şeriat dairesinde mahfuz ve nikâh muteberdir demiştik. Komünist Fırkası ise bunları tanımaz. Sonra komünist adı da memleketin kabul etmeyeceği bir isimdir[21]. Ben programımızı resmen verip de müsaade almak için Dahiliye Vekâletine gittiğim zaman Adnan (Adıvar) Bey: – Komünist Fırkası varkan[22] siz de aynı esaslardan bir Fırka daha kuruyorsunuz. Onlarla birlikte çalışsanız daha iyi olmaz mı? demişti. Ona da aynı şeyleri söyledim. Buna rağmen Komünist Fırkası ile görüşüp, bazı noktalarda birlikte hareket etmeyi düşünebilirdik. Adnan (Adıvar) Bey de bunu münasip buldu. Ve bize müsaade verdi. Fakat o sırada Ethem hadisesi çıktı. Komünist Fırkası tuhaf bir duruma girdi. Görüşemedik ve iş böylece kaldı"[23].

Baytar Salih de, teşkilâtın Ethem ile münasebetini kabul etmemiş, faaliyete geçiş şekillerini "İstiklâl Mahkemesi"nde şöyle anlatmıştı:[24] "Fikren Halk İştirakiyun Fırkasındanım. 1337 (1921) senesinin Nisan'ının son günlerinde Ankara Millet bahçesinde Vakkas Ferit ve Şerif Manatov tarafından[25] sosyalizm ve Rus bolşevik inkılâbı hakkında konferanslar verilmişti. Bunlardan aldığımız malûmattan pek memnun olduk. Bu inkılâp mefkûresinin insanları kurtarıcı bir mefkure olduğuna fikren ve ruhen kanaat getirmiştim. Cihanın bir cüz'ü olan memleketimizin de bu cereyandan istifade etmek istediğini görüyordum. Vakkas Ferit[26] ile fikir teatisinde bulunduk. "Bunun memlekette ne şekilde intişarını istiyorsunuz?" dedi. Ben de: "Kabul ederim" cevabını verdim. "O halde birkaç arkadaşla iş görebilecek bir vaziyette birleşmek lâzım geldiğini söylediler. Yanılmıyorsam Maarif Vekâleti ile tedrisat mümeyyizliğinde Nuri Bey isminde bir zâtın Vakkas ile münasebette bulunduğu anlaşılıyordu. Temas ettim. Bu zât sosyalizm hakkında fikirler besliyordu. Nihayet anlaştık, hemfikir olduk. Bu sırada Vakkas, "birkaç gün sabrediniz, burada bu mefkûreyi taşıyan bu halkı bunun etrafında toplamak isteyen bir teşkilât vardır. Sizi onlarla temas ettireceğim" dedi. Haziranın 14. günü Nuri Beyle beni, bahsettiği yere, yani reji idaresinde bir odaya götürdü. Orada bir zât ile görüştürdü. Bu zât Tokat mebusu Nazım Bey idi. Onunla Komünizm esasları üzerinde 5-10 dakika konuştuk. Nihayet "Pekâlâ dedi, sizi teşkilâta kabul edeyim, siz de bu esaslar dairesinde arkadaşları aydınlatırsınız." Bundan sonra bize "Yeşil Ordu" talimatnamesi diye bir şeyler verdi (...)"

Nazım Bey faaliyete geçtikten sonra Bakû'da bulunan Mustafa Suphi'ye dört arkadaşının imzasını havi bir mektup yolladı. Bu mektupta Anadolu "Halk İştirakiyun" teşkilâtından, işlerin yolunda gittiğinden bahisle paraya ihtiyaçları olduğunu bildirdi. Nazım Beyin kişiliği hakkında Ruslar tahkikata giriştiler. Bir zamanlar valilik yaptığını, halen mebus bulunduğunu öğrenerek para işini Karl Radek'e havale ettiler. Radek istenen 400.000 altını çok buldu. Bu sırada Bakû'da, Türkiye Komünist Partisinin kongresi yapılmıştı. Anadolu ve Eskişehir adına itimatnamesi ile Ethem Nejat, bolşevik komitesinin malî işlerine bakan İstasva isminde Rus kadınının tavassutunu rica etti. Kadın; "İhtiyar Komünistler genç komünistlere yardıma hazırdırlar" diyerek Mustafa Suphi'ye ilkin 150.000 altın, sonra 100.000 ve bir kere daha 150.000 altın verilmesini kabul etti[27]. Nazım Bey, Afyon Karahisar mebusu Mehmet Şükrü Bey ile Mustafa Suphi'ye ikinci bir mektup yazarak, kendisini Anadolu'ya davet ettiler. "İstiklâl Mahkemesi"ndeki iddiaya göre Rusların ilk gönderdikleri 150.000 altın Ankara'ya gelmiş, harici bir heyet tarafından teşkilâta dağıtılmıştı. Nazım Bey bu iddiaları mahkemede reddetmiş, parayı almadığını, bu paranın esasen gelme-

diğini, Mustafa Suphi'yi tanımadığını, ona mektup da yazmadığını beyan etmişti.

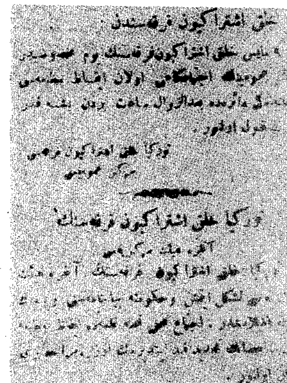
Türkiye Komünist Partisinin Anadolu teşkilâtının legal veçhesi olan "Halk İştirakiyun Fırkası" 2 Şubat 1920'de kapatıldı. Bu fırka 29 Mart 1922'de ikinci defa faaliete geçtiyse de, 12 Ekim 1922'de tekrar kapatıldı[28]. Otuzaltı kişi mahkemeye verildi, sevk ve idarecilerinden 8-10 kişi hüküm giydi. O sıralar Ankara'da bulunan Ziynetullah Nuşirevan ile Lazovsky , müştereken bu konuda bir kitap kaleme aldılar. Bu kitap Sadrettin Celâl'in (Antel) eşi Leman hanım tarafından tercüme edildi ve 1923'te Rusya'da yayımlandı. "Halk İştirakiyun Fırkası"nın yayın organı 1922'de bir süre yayımlanan "Yeni Hayat" idi. Fırkanın tezleri bu dergide yayımlandı.

"Halk İştirakiyun Fırkasının" İstiklal Mahkemelerinde yargılananları arasında Çerkes Ethem'in kardeşi Reşid de bulunuyordu (üstte). Fırkanın yayın organı olan "Emek" gazetesiydi (altta)

"Halk İştirakiyun Fırkası"nın arkasında, Komünterne bağlı Türkiye Komünist Partisinin gizli bir nüvesi bulunuyordu. Bakû, Moskova ve İstanbul ile bağlantıları olan "Halk İştirakiyun" Fırkasının "Yeşil Ordu" ve Çerkez Ethem ile birleşmiş olmasını, Ethem'in isyanından ve Yunanlıların safına geçtikten sonra müşkül duruma düşmemek için, fırka mensupları "İstiklâl Mahkemesi"nde bu ilişkilerini inkâr etmişlerdi. Türkiye Komünist Partisinin yürütücüleri arasında, bir Sovyet memuru olan (Başkır) Şerif Manatov da bulunuyordu. Gizli partinin kuruluşu 14 Temmuz 1920 tarihi olarak ileri sürülmektedir[29]. Bu iddia son olarak partinin kuruluşunun 45. yılını kutlayan Türk komünistlerinin Prag'da Harici Büro toplantısında Yakup Demir (Zeki Baştımar) tarafından ortaya atılmıştır. Yakup Demir'e göre TKP, Anadoludaki ve Azerbaycandaki 12 komünist teşkilâtın birleşmesiyle kurulmuştur. Partiyi meydana getiren ana teşekküller, Ankara'daki "Halk İştirakiyun Fırkası", İstanbul'da "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi", Bakû'da Mustafa Suphi'nin kurduğu "Komünist Partisi", "Yeşil Ordu", Rumlardan müteşekkil "TİU İşçi Birlikleri, Ermeni "Hınçak" teşkilâtının sol grubu ve diğer ismini tespit edemediğimiz küçük gruplardan ibaretti[30].

"Yeşil Ordu Cemiyetiyle" birleşen "Halk İştirakiyun Fırkası" Türk sol hareketi nezdinde bir dönüm noktası teşkil edecektir

Parti kurulduğu 14 Temmuz 1920'de bir beyanname yayınladı[31]. "Türkiye Komünist Partisi"nin Anadolu'daki organlarından biri de "Emek" gazetesi idi. 6. sayısında Bulgaristanlı Türk Komünistlerinden 'Ziya' ismi ile yayımlanmış bir beyanname yer alıyordu. Beyannâmede[32]: "Anadolu'nun mutlak hâkimi Mustafa Kemal'dir. Anadolu halkını refaha kavuşturamaz Yalnız sosyalist ihtilâli halkı kurtarabilir. Bu münasebetle Yunan harbi biter bitmez iç harp başlamalıdır" deniliyordu.

9 Mayıs 1921 tarihinde "İstiklâl Mahkemesi", "Halk İştirakiyun Fır-

kası" hakkında şu karara vardı: "Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmetini devirerek, milletin arzusu hilâfına bir hükûmet tesisi sâ'i olmak cürmünden maznunun aleyhim künyeleri yukarda yazılı olan Ethem, Tevfik, Reşit, yüzbaşı İbrahim, jandarma yüzbaşısı Sami, polis Artin, Manyaslı Şevket, çerkez Ahmet, Reşat, Kütahya mıntıka kumandanı binbaşı Abdullah ve mülkiye kaymakamı Lütfi'nin işbu hükûmet devirme cürmünü irtikaplarından ve sonra düşman tarafına firarları anlaşılmasına binaen cümlesinin idamlarına ve menkul ve gayri menkul mallarının haczine (...) Hafi Komünist Partisi teşkili sureti ile gene hükûmeti devirme cürmünü irtikâp teşebbüsünde bulundukları anlaşılan Tokat mebusu Nazım'ın tevkif edildiği tarih olan 12 Nisan 1337 (1921)'den ve baytar Binbaşısı Hacıoğlu Salih Efendinin 11 Kânunusani (Ocak) 1337 (1921)'den ve Matbuat Umum Müdürlüğü memurlarından Ziynetullah Nuşirevan'ın 27 Kânunusani (Ocak) 1337 (1921)'den itibaren Ceza Kanununun 46. maddesi delâletiyle Hiyanet-i Vataniye Kanununun 12. maddesi mucibince onbeşer sene müddetle küreğe konmalarına ve diğer maznunlardan Bursa mebusu Şeyh Servet Efendi ve Afyon mebusu Mehmet Şükrü Bey ile diğerlerinin mes'uliyetsizliklerine karar verilmiştir"[33] "Yeni Dünya" gazetesinin Başyazarı Arif Oruç'un beraat ederek, sürgüne gönderilmekle yetinilmesi ise, adı geçenin daha Eskişehir'de bulunduğu sıralar Mustafa Kemal Paşa ile gizlice temasta olduğuna ve ona çerkez Ethem ve komünist faaliyetler hakkında bilgi verdiğine delil olabilecek karinelerdir.

TKP tarihinin ilk isimleri arasında yer alanlardan "Sarı Mustafa" lakabıyla tanınan Mustafa Börklüce önemli bir isimdir

"Halk İştirakiyun Fırkası" faaliyetinin Ankara dışında kalan kollarının da bir süre devam ettiğini biliyoruz[34].

Onbeşer yıl küreğe mahkûm edilmiş olanlardan Şerif Manatov ile Ziynetullah Nuşirvan, Sovyet sefaretinin delâleti ile serbest bırakılıp Rusya'ya iade edildiler[35].

Mustafa Kemal Paşa'nın "Resmî" Komünist Partisi

Gerek Eskişehir, gerekse Ankara'da teşekkül eden Halk İştirakiyun Fırkası'nın faaliyeti, gerekse Millî mücadelenin çeteci liderlerinden Çerkez Ethem'in bolşevik "komünist" grup ile sıkı temasları, hatta "Halk İştirakiyun Fırkası"na baş olma hazırlıkları, gerekse Sovyet sefiri Aralof yoldaş ile Azerbaycan sefiri Abilof yoldaşın Büyük Millet Meclisi üyeleri ile sıkı temasları, onlara sık sık ziyafetler çekmeleri, Anadolu'da yaptıkları şüpheli seyahatlar ve komünist fırkasının geniş propaganda kampanyası, o sıralar komünizm kanunî şartlarla bertaraf edecek kanunî yollara sahip bulunmayan Mustafa Kemal Paşayı yeni bir taktik geliştirmeye itti[36]. Mustafa Kemal Paşa, hiç değilse yarı gizli faaliyet gösteren "Halk İştirakiyun Fırkası"nı kontrol altına alabilmek amacı ile en yakın

ve güvendiği arkadaşlarına 18 Ekim 1920 tarihinde legal "Türkiye Komünist Partisi"ni kurdurdu. Partinin kuruluş beyannamesinden anlaşıldığına göre ilk idare heyeti otuz kişiden ibaretti. Aralarında Kılıç Ali, Hakkı Behiç, İhsan (eski Bahriye Vekili), Refik (Koraltan), Eyüp Sabri (Eskişehir mebusu), Süreyya (Yiğit), Fevzi Paşa (Çakmak, Mareşal), Ali Fuad (Cebesoy), Refet (Bele) Bey, İsmet (İnönü) Bey, Mahmut Celâl (Bayar), Dr. Adnan (Adıvar), Yunus Nadi, Tevfik Rüştü (Aras) gibi, Mustafa Kemal Paşanın yakınları vardı. Teşkilâtın umumî kâtipliğine (genel sekreterliğine) Hakkı Behiç Bey getirildi. Hakkı Behiç Bey, bu muvazaa (anlaşmalı) partisinin kurulması konusunda şunları söyler: "Mustafa Kemal Paşa tamamiyle Rus inkılâbının aynını hedef tutmak şartı ile bir Komünist Partisi kurulmasını bana teklif etti. Bu teklif Rusya'dan gelmekte olan tehlikenin ilham ettiği bir mahsulü ve siyasî zaruret şeklinde izah etti. Ben de bu vaziyeti bir fedakârlık olarak telâkki ile, öylece kabul ettim. Çünkü bu komünist partisi olarak açıkça ortaya çıkarmakla birçok kuvvetli tariz ve husumetleri üstüme çekeceğimi biliyordum. Bu partinin bizim memlekette gayesine göre bir idare şekli vücuda getirmesi âdeta muhal iken ben bu muhali temenni eden bir adam vaziyetine düşecektim. Ve bundan sonra artık komünizm dışında hiç bir parti namına siyasî hayata çıkmamak zorunda kalacaktım. Bunların hepsini düşündüm. Fakat reddettiğim takdirde, bu sırada memleketim için birtakım faydalar sağlamasını bir hizmetten çekiniyormuşum gibi, bir vaziyet almaktan korkarak, kabulü doğru buldum. İşe başladık. Rusların el altından idare ettikleri birtakım zümreler vardı. Yeşil Ordunun lağvını kabul etmemekte ısrar eden bazı kimseler vardı. Çerkez Ethem'in millî kuvvetleri etrafında dönen bilir bilmez bolşevik cereyanları vardı. Bunların hepsini toplamak, makul ve salim mecralara sokmak ve memleketin Rus bolşevizmi ile müslüman sosyalizmini tefrik edebilmek mühim bir iş olacaktı. Benimle çalışan arkadaşların arasında çok miskin ve hasis hislerle faaliyetimizi geciktirenler bulunmasına rağmen, bu meselede sonuna kadar sebat etmeyi bir namus borcu bildim."[37]

Milli Mücadeleyi takip eden yılların TKP faaliyetleri içerisinde yer alan isimlerden biri de Affan Hikmet'ti

Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Komünist Partisi'ni kurdurtmazdan beş gün önce "Hakimiyet'i Milliye" gazetesinde Hakkı Behiç'e bir makale neşrettirdi[38]. Hakkı Behiç'e göre: "Rusya'da kanlı bir inkılâp, bolşevizm adını taşıyan koskoca bir komünizm inkılâbı oldu. Türkiye de aynı yola muvazi olarak aynı istikamete doğru gidiyor. Bu yürüyüşün tanzimi ile meşgul olanlar için bu inkılâbî hadisenin bütün ruhunu iyiden iyiye tetkik etmek, onu anlatmak ve bu anlayışla mütenasip bir hareket hattı çizmek lâzım olduğuna göre, bugün de Rusya'da tahakkuk eden büyük bolşevizm inkılâbı ve Türkiye'de tahakkukunu görmek is-

tediğimiz komünizm arasındaki hususiyetleri tetkik etmek arzusundayız. Rus bolşevizmi ile Türkiye komünizmi arasında ve menşe ve diğer tarzı itibarı ile iki büyük hususiyet göze çarpar. Rusya'da bolşevizmi müthiş bir mutlakiyet idaresinin memleketin her köşesine dağıttığı zedegân sınıflarının pek ağır tazyikleri altında doğmuş, aynı tazyik altında büyümüştür. Rus ihtilâl edebiyatını okuyunuz: Avrupa'nın başka hiç bir memleketinde ve hiç bir devrinde bu kadar ateşli ve bu kadar kinli bir edebiyat daha yoktur (...) Türkiye'de böyle olmamıştır. Türkiye'de haricen muzaffer olmadığı için, bütün dünyada ilim ve sanat feyzinin büyük bir kuvvetle yayıldığı devirlerde, bunlarla meşgul olmamıştır. Bu sebeple Türkiye'de ne yüksek ilmî ve felsefî fikirler, ne de derin güzel hisler tekevvün etmemiştir. Türkiye'de değil bir ihtilâl edebiyatı, hatta millî bir edebiyat bile, pek yeni, ancak son birkaç senede kendini göstermiş, henüz doğmaya başlamıştır. Bu sebeple Türkiye'de komünizm milletin ruhundan gelen yıkıcı, kırıcı, dökücü bir ihtilâl şeklinde tahakkuk edecek değildir (...) Her şeyde körü körüne taklitçilik fenadır, bilhassa inkılâpçılıkta (...)"

Mustafa Kemal Paşa'nın kurdurttuğu Türkiye Komünist Partisi genel sekreteri Hakkı Behiç Bey'in entellektüel seviyesi oldukça ilkel, demokratik sosyalist bir partinin ilkelerini öngörüyordu. Parti teşekkül ettikten sonra, Mustafa Kemal Paşa, Tevfik Rüştü Aras'ı Moskova'ya göndermiş ve hatta partinin III. Enternasyonale kaydı için müracaatta bulunmuştu. Fakat bu müracaat Komüntern tarafından reddedilmişti[39]. Çünkü Mustafa Kemal Paşa'nın bu partisi milliyetçilerden ve orta sınıftan gelme insanlar tarafından kurulmuş ve gerçek komünizm tehlikesini karşılamaya matuf bir muvazaa hareketi idi. Hakikî Komünist Partisi üyeleri, meselâ Tokat mebusu Nazım Bey, Bursa mebusu Şeyh Servet Efendi, Hakkı Behiç Bey'in davetine bu sebeple menfî cevap vermekte tereddüt etmemişlerdi[40]. Mustafa Kemal Paşa, o günkü Sovyet misyonunun bilhassa, Eskişehirdeki temaslarını ve bazı zümreler üzerindeki nüfuzunu biliyordu. Çerkez Ethem de daha gözde idi. Ordu içinde taraftarları vardı. Kurduğu Komünist Partisinin ciddiyetini süratle yaymak için, Garp Cephesi Kumandanlığına (Ali Fuad Cebesoy) 26 Ekim 1920 (1336) tarih ve Şifre Nr. 591 bir telgraf çekti[41]: "Sevgili Yoldaş" diye başlayan bu telgrafın ardından, şifre Nr. 668, 31 Ekim 1920 tarihli bir yazı ile durumun gerçek iç yüzünü anlattı ve çocukluk arkadaşı Ali Fuad'ı (Cebesoy) kapıldığı şaşkınlıktan kurtardı[42].

Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuad (Cebesoy)'a gönderdiği şifreli telgraf ve mektuplardan Karabekir Kâzım Paşaya da göndermişti[43]. Bu sıralarda Karabekir Kâzım Paşa, Ermeni meselesini Doğuda halletmişti. Mustafa Kemal Paşanın, kendisine bildirdiği "muvazaa" zarureti dolayısiyle kurulmuş Türkiye Komünist Partisini dahi tehlikeli addetti. Ve bu ka-

naatini açıkça Mustafa Kemal Paşa'ya bildirirken, diğer taraftan Ali Fuad (Cebesoy) Paşaya da bir ikaz mektubu yazdı. Kâzım Karabekir Paşa, Rus Dışişleri komiseri Çiçerin yoldaşın bolşevik hükûmeti namına aldığı sert ve aleyhimize olan kararlardan endişe ediyordu. Bu şartlar içinde Mustafa Kemal Paşanın muvazaa Komünist Partisine karşı çıkıyordu. Türkiye Komünist Partisi'nin kurulması Türkiye Büyük Millet Meclisi içinde de tartışmalara sebep olmuştu. Bir kısım mebuslar tarafından da bu yeni tutum tasvip edilmişti. Büyük Millet Meclisinde Karabekir Kâzım Paşa'nın Doğuda kazandığı zafer sonuçları konuşulurken, Bolşevik ordularının fiilen müzaheretinin temini konusunda sorulan bir soruya Mustafa Kemal Paşa, Rus dostluğunun bolşevik ordusunun fiilî yardımı mânâsında alınmamasını bilhassa tasrih(açıkça anlatmak) etmişti.

Resmî Türkiye Komünist Partisi'nin kurucuları Mustafa Kemal Paşanın yakın arkadaşları olmakla birlikte, kontrol gerçekten sağlanamıyordu. Bir kısım ajanlar Çerkez Ethem kuvvetlerine sızmaya başlamışlardı. Mustafa Kemal Paşa "Muhterem Ethem Beyefendi" diye başlayan ve "Muhterem Yoldaş" diye biten tarihsiz bir mektup yazarak[44], kendisinin kurdurttuğu Komünist Partisinden bahsediyordu. Çerkez Ethem'in de bu partiye alındığını, Eskişehir'de çıkmakta olan "Yeni Dünya" gazetesinin kendi fikirlerini yaymasını istiyordu. Ayrıca "Yeni Dünya" matbaasının Ankaraya nakli için Hacı Şükrü Bey'i memur ettiğini bildiriyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın mektubu Çerkez Ethemin eline geçtiği zaman, Çerkez Ethem, hakikî komünistlerin telkinleri altında esasen kalmış bulunuyordu. Çerkez Ethem, Hacı Şükrü Beye "Yeni Dünya" gazetesinin Ankaraya nakline muvafakatini bildirmiş, kurulan fırka hakkında görüşlerini, programı okuduktan sonra açıklayacağını ifade etmişti. Esasen "Yeşil Ordu" ve "Halk İştirakiyun Fırkası"nın birleştiğini açıklayan ve Mustafa Kemal Paşanın muvazaa Komünist Partisini reddeden baytar Salih Hacıoğlu imzalı beyannameye Çerkez Ethemin de imza koyduğunu daha önce belirtmiştik. Çerkez Ethem, Mustafa Kemal Paşanın kendisine yazdığı mektupdan önce, "Kuvvayi Seyyare" içinde bulduğu Arif Oruç'a emanet ettiği matbaa ile sosyal demokrat nitelikte komünizan neşriyata başlamıştı. Burada bir noktayı tasrih ederek vuzuha kavuşturmak gerekiyor. Çerkez Ethem meselesinin hallinden sonra Ankara'da "İstiklâl Mahkemesi" görülürken Arif Oruçun beraati, onun hem Mustafa Kemal Paşaya, hem de Çerkez Ethem'e iki taraflı bir oyun oynadığını ispat etmiyor mu? Esasen "İstiklâl Mahkemesi" kararı hakkında yazarken Arif Oruçun ajanlığına da bir nebze temas etmiştik. Arif muhakkak ki, (gizli) Komünist Partisinin Eskişehir faaliyetine karışmıştı.

Bekir Sami Bey'in, Moskova müzakereleri bir çıkmaza girmişti. Bu çıkmaza son vermek için Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuad'ı (Cebesoy),

Türk siyasi hayatı içinde oldukça hareketli bir kişiliğe sahip Arif Oruç, Türk sol hareketinden, demokratik hayata geçişe kadar pek çok cephede bulunmakla tanınıyordu

Moskova'ya "fevkalâde selâhiyeti haiz sefir-i kebir" tayin etti. Bu tayinden önce, Mustafa Kemal Paşanın resmî Komünist Partisi'ni kurdurmasının mânâsı, o gün için Sovyet dostluğuna verdiği önemi gösterir. Ali Fuad (Cebesoy) 16 Mart 1921'de Yusuf Kemal (Tengirşek) ve Rıza Nur beylerle, Moskova muahedesini imzaladı. Oysa Mustafa Kemal Paşanın kurduğu Komünist Partisi olsun, Mustafa Suphinin teşkil ettiği Komüntern seksiyonu olsun Sovyetler için ciddî telâkki edilmiyordu. Hatta, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Trabzon'da öldürülmelerini dahi, Çiçerin yoldaş, yaptığı tahkikatla bir "kaza" olarak nitelemişti. Sovyetler için önemli olan (Mart 1921) Türklerle bir anlaşma imzalamaktı.

Muvazaa Komünist Partisi ile, hakikî Komünist Partisi arasında mücadelenin şiddetlendiği bir sırada Ankara hükûmeti, "Halk İştirakiyun" ve "Yeşil Ordu" mensuplarını mahkemeye verdi. Böylelikle muvazaa Komünist Partisi de, Çerkez Ethem ve diğer komünistlerin temizlenmesindeki görevi ifa ettikten sonra kendiliğinden söndü gitti.

Ermeni Meselesinin Hâlli - Azerbaycan'ın Ruslar Tarafından İşgalinde Türkiyeli Türklerin Rolü

Azerbaycandaki "Musavat Partisi" iktidarını, Kızıl Ordu ile Azerbaycan'daki Türkiyeli Türklerin ittifakı sonunda yıkması ve Azerbaycanın Rus Sovyet ordularının işgalinde yardımcı olduğu iddiaları üzerinde de durmakta fayda vardır. Bu iddiaları doğrulayacak bazı karineler mevcuttur. Meselâ bunlardan biri Nahcivan'da, Karabekir Kâzım Paşa ordularının Kızıl Ordu ile buluşması ve Ermeni meselesinin bu bölgede halledilmesi. Bilindiği gibi Ali Fuad (Cebesoy) Paşanın Moskova'ya hareketinden evvel, Sovyet Hariciye komiseri, hükûmetinin görüşü olarak, Anadolu'dan da alınacak topraklarla müstakil bir Ermenistan kurulmasını açıklamıştı. 3 Eylül 1920'de Karabekir Paşanın kumandasındaki askerlerin taarruza geçip Sarıkamış ve Kars'ı aldıktan sonra, Gümrü'yü de ele geçirmesi, Ermeni menşeviklerinin idaresinde olan hükûmetle 3 Aralık 1920'de Gümrü Barış Anlaşmasını imzalaması ve aynı günlerde Kızıl Ordunun Ermenistan'ı işgal etmesi, Sovyetlerin Ermeni meselesi konusundaki görüşlerinin değişmesine sebep olmuştu[45]. Fakat, Türk hükûmeti tarafından verilen daha başka bir taviz, "Müsavat Partisi" idaresinde olan, Azerbaycan'ın Kızıl Ordu tarafından işgaline göz yumulmasıdır. Şöyle ki: Daha 1918 Mart ayında[46] Stepan Şuamyan idaresindeki silâhlı Ermeni kuvvetleri, 14.000 Azerbaycan Türkünü katletmişti. Anadolu'da olduğu gibi, Azerbaycan'da da Ermeni-Türk katliamı birbirini izliyordu. Komüntern ajanları 1919 yıllarında Azerbaycan'a sızdılar ve birçok grevler organize ettiler. Azerbaycan, petrol kaynakları

Millî Mücedele yıllarında Türk-Sovyet görüşmelerini Türkiye adına Yusuf Kemal Tengirşek yürütüyordu

olan zengin bir ülke idi. Sovyetler daha ilk günden bu arazi parçasına göz dikmişlerdi. Fakat bolşeviklerin burada hâkim olmalarını önleyen kuvvetin, başında Mehmet Emin Resulzâdenin bulunduğu "Müsavat Partisi" idi[47]. Komüntern üyesi Skoçka o sıralar Azerbaycan'da bulunan mülteci Türkiyeli subaylarla "Müsavat Partisi" aleyhine komplo kurmak ve onları iktidardan uzaklaştırmak için temasa memur edilmişti. Skoçka, Azerbaycan'da bolşevizmin yerleşmesinde en büyük engelin "Müsavat Partisi" olduğuna inanmıştı[48]. O halde Sovyetler, Çiçerinin müstakil Ermenistan iddialarından vazgeçmeliydi. Bu politika, Sovyetlere hem Ermenistanın, hem Azerbaycanın istilâsını sağlayacaktı. Buna mukabil, Millî Kurtuluş Savaşını yürüten Türkiye, Doğu cephesinde Ermenistan gailesinin ortadan kalkması ile rahat bir nefes alacaklardı. Komüntern taktiğini elbette ki, kolay değişmedi. Uzun bir süre Ermenistanı mı desteklemek lâzım, yoksa Türkiyeyi mi konusunda zigzaglar çizerek oyalandı. Karabekir Kâzım Paşanın askerlerinin Kars'a dayanması ve Ermenistanla Gümrü muahedesini akdetmesi, Sovyetleri Ermenistan'ı işgale sevketti. Sovyetler, Ermenistanın istiklâli politikasından vazgeçtiler. Ve Azerbaycan'ı da işgal ederek Türkiye ile hudut oldular.

Komünternin sağlamayı düşündüğü bir fayda da, Avrupa sömürgelerini Asya ve yakın Doğudaki hammadde kaynaklarından mahrum ederek, yaratılan buhran sonucu komünizmin Avrupaya da sıçramasını temin etmekti. Bunun üzerine Moskova, Türkiyenin nüfuzundan istifade ederek, politikasını Azerbaycan üzerine çevirdi. Komüntern temsilcisi Skoçka, Kafkas komünistleri ve Halil Paşa ve arkadaşları ile (mülteci Türkiyeli subaylar) anlaşarak, Azerbaycan millî hükûmetini devirmeye karar verdiler. Azerbaycan millî hükûmeti bu sıralarda Ermenilerle uğraşmakta idi. Mustafa Kemal Paşaya suikast sırasında, İstiklâl Mahkemesinde savcı olan Necip Ali (Küçüka) Bey'in, Küçük Talât (Müşkara)'a Azerbaycan faciası ile ilgili sualler sorması ve suallere alınan cevaplar oldukça ilgi çekicidir. Bu cevaplardan anlaşıldığına göre Halil Paşa, Kızıl Ordunun başına geçerek doğruca Anadoluya yürüyecek ve böylelikle Enver Paşanın Millî Mücadelenin başına geçmesini sağlayacaktı. Fakat "Müsavat Partisi"nin hükûmeti buna müsaade etmedi. Ama Sovyet Kızıl Ordusunun Azerbaycan hükûmetini devirmesini de önleyemedi. Halil Paşa kuvvetleri, işledikleri hatanın azametini anladılar[49]. Bakû, Kızıl Ordu tarafından işgal edilince, Halil Paşa Ordusu (1914-1918) I. Cihan Harbi'ne iştirak ettikleri gerekçesi ile Ruslarca tasfiye edildi. Türkiye'ye yardım işlerinin idaresi Mustafa Suphi'ye ve onun idare ettiği Türk Komünist Fırkasına

Azerbaycan Cumhuriyetinin ilk kurucusu Mehmet Emin Resulzade, Sovyetlere karşı İngiliz taraftarlığıyla tanınıyordu

verildi. Mustafa Suphi, harp esirlerinen müteşekkil 25.000 kişilik bir Kızıl Ordu kurmaya kalktı. Anadolu'ya girecek, Mustafa Kemal'e yardım bahanesi ile onun iktidarını devirerek, Türkiye'yi Sovyetleştirecekti. Böylelikle Komünternin tasarladığı, Ermenistan, Kürdistan, Lâzistan, Anadolu ve Trakya'dan müteşekkil "Federatif Sovyet Hükûmeti" kurulacaktı[50]. Böylelikle Mustafa Suphiyi Moskova kullandıktan sonra Akdenize, Kızıldenize çıkmış olacaktı. Komünternin (Sovyetlerin) bir planı da Hint Denizi ile Basra Körfezine inmekti. Komüntern de bu iş için Sultan-Zâde adı altında çalışan bir Ermeni ile Haydar Han'ın idare ettiği İran Komünist Partisi vasıtasıyle Gilan ormanlarındaki Mirza Küçük Han hareketini kızıllaştıracak; Kızıl Ordunun arkadan desteklemesi ile Tahranı ele geçirecek ve İran'da da "İran Sovyet Hükûmeti" kurulacaktı. Bu planların hiç biri tahakkuk etmedi. Ancak, Komüntern daha önce temas ettiğimiz "Bakû Şark Milletleri Kongresi"ni 1920 Eylül'ünde toplamaya karar verdi. Enver Paşa da bilindiği gibi kongreye katılmıştı. Sergey Kirov konferans hakkında bir beyanat verdi. Bir lokma ekmeğe bir kongre yapmanın Doğuda mümkün olduğunu ifade etti[51]. Bu kongrenin asıl hedefi Enver Paşa idi. Locada her görünüşünde müslüman delegeler sâlavat getiriyorlardı. Hatipler, Rusça konuştukları zaman, Enver Paşa locadan kalkıyordu. Bolşevikler İslâm âleminde Enver Paşanın itibarı olduğunu biliyor, ondan istifadeye kalkıyorlardı. Ama müslüman delegelerin onun elini eteğini öpmelerini, otomobilin önüne kendilerini atmaya kadar varan ilgilerini tahmin etmemişlerdi. Enver Paşanın nutkunu kendisinin okumasına müsaade etmediler. Bilindiği gibi, bu nutkunu Türkiyeli bir komünist olan Mehmet Emin Vehbi istihfafla okudu. Aynı Mehmet Emin daha sonraları, Mustafa Suphi'yi ihbar etmekten de çekinmeyecekti. Kongre, Enver Paşanın nüfuzunu kırmak için çeşitli hücumlara geçti. Onu Wilhelmlerin ajanı olmakla suçladılar. I. Cihan Harbi'nde milyonlarca proleterin kanını dökmekle itham ettiler. Böylelikle Anadoluya Enver Paşanın değil, Mustafa Suphi'nin geçmesini sağlayıp, Bakûdaki "Müsavat Partisi" taraftarlarını da yerle bir edip, Azerbaycanı tam olarak istilâya muvaffak oldular. Bilindiği gibi Mustafa Suphi ve arkadaşları Anadolu'ya geçtiler ama Trabzon'da öldürüldüler. İran Komünist Partisi, Küçük Han ile anlaşarak Kızıl Orduyu, Gilan'a sokmaya muvaffak olmuştu. Fakat bir müddet sonra Küçük Han öldürülmüştü.

Sekizinci Bölüm Dipnotları

1-Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, C. II, s, 372-373

2-İbid. Fakat, burada Sayın Şevket Süreyya Aydemir'in bir çelişmesi dikkati çekiyor. O da "Yeşil Ordu"yu İttihatçıların Enver Paşa ile ilinti kurularak efsaneleştirilmesidir. "Yeşil Ordu"nun, "Halk İştirakiyun Fırkası" ile gizli "Türkiye Komünist Partisi"nin bir oyunu olduğu... İttihadçılarla, Mustafa Kemal'in arası iyi olmadığı gibi, komünistlerle de arası iyi değildi.

3-Cemal Kutay, Yakın Tarihimiz, a.g.e., s, 14.

4-Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, s, 335, 336, 1938.

5-Cemal Kutay, İbid, C. I, 1962.

6-İbid.

7-Baytar Salih Hacıoğlu 1927 yılında Türkiye Komünist Partisinden tasfiye edildi. Rusya'ya gitmek üzere Elektrikçi Nuri ve bir de Şevket Süreyya (Aydemir) ile birlikte SSCB'nin İstanbul Konsolosluğundan vize istediler. Sovyetler, Ş. Süreyya'ya vize vermediler. Baytar Salih Hacıoğlu ve Elektrikçi Nuri Moskova'ya gittiler. Salih, Rusya'da bir süre Kirofabat'da baytarlık yaptı. 1949 yılında Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği ile münasebeti olduğu iddiası ile tevkif edildi. Onbeş, yıl altı ay ceza giyerek, Altaylar'da konsantrasyon kampına kondu. Orada beyin kanamasından öldü (Eşi Sabiha Sümbül'ün Anadolu Altuğ'a söylediğine göre inme inerek ölmüş). 1956 yılında Nazım Hikmet'in delâleti ile, Dar'ülaceze'den karısı Sabiha Sümbül kurtarılmış ve kendisine 80 ruble maaş bağlanmıştır.

8-Neriman Nerimanov, Azerbaycan Cumhuriyeti ve İnkılâp Komitesi Reisi idi. Daha geniş bilgi için Bknz., Hüseyin Adıgüzel, Neriman Nerimanov, İstanbul, 2004

9-Tokat Mebusu Nazım Bey hak., Bknz., Atatürk, Nutuk, s. 358-359, 1938; Çerkez Ethem'in Hatıraları, s, 103-106, 1962; Hüsamettin Ertürk, İki Devrin Perde Arkası.

10- Cemal Kutay, İbid, C. I, 1962.

11- İbid.

12- Hüsamettin Ertürk, İki Devrin Perde Arkası, s, 547-548, 1957 . Konu hakkında ayrıca, Yeşil Ordu Nizamnamesi, Beyannamesi ve Talimatnamesi için Bknz., Yakın Tarihimiz, C. I, Nr. 15 Mart 1962, s, 71; C. I, Nr. 4, 22 Mart 1962, s, 235.

13- Dimiter Şişmanof a.g.e.'de, Anadolu'daki Komünist teşkilâtları ile ilgili şu propagandif bilgileri veriyor: "İstanbuldakilerle birlikte Anadolu'da komünist gruplar doğdu. Zonguldak, Ereğli, Ankara'da İmalât-ı Harbiye'de, Eskişehir Demiryolu işçileri arasında, Adana dokuma çırçır fabrikalarında, Bursa İpek fabrikalarında, Samsun, İnebolu, Trabzon liman işçileri arasında, kayıkçılar ve deniz işçileri arasında, İzmir Halkapınar fabrikasında Komünist grupları kuruldu. Trabzon Komünistlerinin çıkardığı "EŞ" gazetesi, Rusya'dan esirlikten dönenlerin bu grupların kurulmasında büyük rol ve emekleri olduğu (...) Türkiye'de Komünist hareketin kurucu ve yöneticilerinden Affan Hikmet, Anadolu'da Partizan birliklerin teşkilâtlandırılması alanında büyük faaliyetler gösterdi. 1919 yılı başında İstanbul'dan Bandırma'ya giderek, orada komünist grup kurdu. Affan Hikmet, Osman Kaptan, Kürt Süleyman, Ardişenli Abdullah ve Geyveli Süleyman'ın kumandasındaki komünist çetelerin

teşkilâtçı ve siyasî yöneticilerinden biriydi. Affan Hikmet "Yeşil Ordu" içindeki komünist eğilimli müfreze ve çetelerde de büyük tesir sahibiydi. Komünist eğilimli "Yeşil Ordu" birlikleriyle devrimci bir cephe kurmak için büyük bir gayret sarfediliyordu. Salih Hocaoğlu ve komünist hareketinin diğer yöneticileri ile birlikte Ankara, Eskişehri, Yozgat, Kırşehir, Adana, Kastamonu gibi şehirlerde komünist grup ve tişkilâtları kurdu. Komünist Partisi böylece 14 Temmuz 1920'de Ankara'da teşkil edildi (TKP Doğuşu, Kuruluşu, Gelişme Yılları, s, 11, Yeni Çağ Yayınları, Prag,) Kemalistlerin kurdukları uydurma Komünist Partisi'nden ayırt etmek için Türkiye Halk Komünist Partisi ismi verildi. (Affan Hikmet'in yazara verdiği bu bilgiler yanlıştır. Anadolu'da Halk Komünist Partisi diye bir teşkilât kurulmamıştır. Nitekim Sayın A. Cerrahoğlu (Kerim Sadi) "Türkiye'de Sosyalizm eserinin 3. kitabında şöyle yazıyor: "Türkiye'de Halk Komünist Partisi adı altında bir örgüt yoktur; Halk İştirakiyun Fırkası vardır". A. Cerrahoğlu'nun dediği doğrudur. A.S."). Bu teşkilâtın kurucuları, Salih Hacıoğlu, Affan Hikmet, gizli komünist gruplarında ve Yeşil Ordu'da çalışan komünistlerdi". (Affan Hikmet hatıralarını 1957 yılında Bulgaristan'da yayımlanmakta olan IŞIK gazetesi yazarlarından Ali Hulusiyev'e anlatmıştır. Affan Hikmet, siyasî mülteci olarak bulunduğu Sovyetler Birliğinde otomobil kazasında ölmüştür. Bu bilgiyi bize Şişmanof veriyor: a.g.e.) "Komünist Partisi Ankara, Sivas, Eskişehir, Kastamonu, Samsun, Konya, Bolu, v.s. gibi vilâyetlerde çalışan oniki komünist teşkilâtı, Halk Komünist Partisiyle birleşti (TKP'nin Doğuşu, Kuruluşu, Gelişme Yolları, s, 12) (...) Türkiye Komünist Partisi kurulduğu zaman Anadolu'da 500 aktif azası vardı. Ankara'da yalnız fabrikalarda, Partinin 85 azalı bir teşkilâtı mevcuttu. Merkez Komite, Ankara'da Karaoğlan'da ahşap bir binaya yerleşmişti. Partinin "EMEK" adlı gündelik bir gazetesi, "YENİ HAYAT" adlı haftalık dergisi vardı. Mustafa Suphi'nin Rusya'da kurduğu teşkilât yurt dışı teşkilâtı idi". Dimiter Şişmanof TKP'nin İkinci Kongresi hakkında şu bilgiyi veriyor: "İkinci kongre beş gün sürdü (15 Ağustos 1922 Ankara). Oy hakkı olan 28 delege katıldı. TKP Merkez Komite raporunu Salih Hacıoğlu okudu, Merkez Komite: Salih Hacıoğlu, Affan Hikmet, Tokat Mebusu Nazım, Ahmet Hilmi, Edip, Mehmet Ali, Ata Çelebi, Berham Lütfü, 13 üye ve 3 yedek seçildi (s. 847." "Kongreden sonra Merkez Komite, Mersin'de Ata Çelebi'nin evinde gizli bir konferans (plenyum) topladı. Affan Hikmet, Çukurova'ya gönderildi ve "Çukurova Genel İşçi Birliği" tesisine çalışıldı. Plenum 2 Ekim 1922'de açıldı. 42 delege katıldı..."

14- Ali Fuad Cebesoy, Moskova Hatıraları, s, 36, 1955

15- İbid, s, 37.

16- İbid, s, 38.

17- Yakın Tarihimiz, C. I, s, 215-216, Nr. 7, 12 Nisan 1962

18- Türk İstiklâl Harbi, II. C. Batı Cephesi 3'üncü kısım, Ankara. Gnkur. B. 1966, s, 599-600'de belgeyi imzalayanın Çerkez Ethem değil, Nazım olduğu belirtilmektedir.

19- Yakın Tarihimiz, C. I, s, 297, Nr. 10, Mayıs 1962

20- Yani Mustafa Kemal Paşa'nın kurdurttuğu muvazaa Komünist Partisi.

21- Nazım Bey'in Komünistliğini inkârı, bir taktikten ibaretti.

22- Mustafa Kemal Paşa'nın kurdurduğu muvazaa Komünist Partisi.
23- Yakın Tarihimiz, C. I, s, 281, Nr. 9
24- İbid.
25- Şevket Süreyya Aydemir de "Tek Adam", C. II, s, 372'de Vakkas Ferit'in bu konferanslarından bahsediyor.
26- "(...) Evvelce Yeşil Ordu'ya girmiş olan Diyarbakırlı Vakkas adında pek garip bir adam vardı. Onu bana Hikmet (Bayur) Bey getirdi. Önce anlaşacağımızdan emin gibi görünerek hemen propagandaya başlamıştı. Açıklarda vaaz eden bir hoca gibi bir yere bağdaş kurup oturur, Rus propagandasının alfabesini başından sonuna kadar tekrar ederdi (...)" Halide Edip Adıvar, Türkün Ateşle İmtihanı, s, 150.
27- İstiklâl mahkemesindeki iddianın doğruluğunu, paraların verilip verilmediğini bilmiyoruz.
28- Halk İştirakiyun fırkası ikinci defa kurulunca, 15 Ağustos 1922 günü Kongre yapmak istedi. Bu Kongre resmî makamlarca yasaklandıysa da Keçiören'de gizli olarak aktedildi (22 Ağustos 1922). Kongreye, Enternasyonal'den Fransız Sadoule, Sovyetlerden Zorin katıldılar. Tercümanlığı Ahmet Cevat yaptı. (Bkz. Rasih Nuri İleri, Türkiye Komünist Partisi Gerçeği ve Bilimsellik, s, 20, İstanbul, 1976, Mete Tuncay, Türkiye'de Sol Akımlar, 1908-1925, s, 137 Ankara, 1967). Mete Tuncay, Dipnot 186'da, Kongreye katılanlardan bazı isimler veriyor: L'Humanite yazarlarından Avukat Marcel Paaz, Karl Marx'ın torununun karısı Madlen Marx (Clarté yazarlarından), Leonid ve Friedrich'in "Angora" (Berlin, 1923) adlı kitabında yazıldığına göre Kongreye bir Alman, bir Afrikalı Zenci Delege'de gelmiştir.
29- Yeni Çağ Derg., Prag. Nr. 9, Eylül 1965.
30- Bknz., I. Bölümdeki Dip Not, 28.
31- Bu beyanname için Bknz., Şevki Mutlugil, İçimizdeki Düşman, s, 72-75.
32- Dr. Fethi Tevetoğlu, Açıklıyorum, s, 72-75, 1965
33- Yakın Tarihimiz, C. I, Nr. 10, s, 298.
34- Ş. Süreyya Aydemir, Tek Adam, C. II. s, 373, I. Basım. 1964
35- Dr. Şefik Hüsnü Değmer (B. Ferdi), Çin Devrimi Kemalist Yolu İzleyemez, 21 Haziran 1927, Komünist Enternasyonal Dergisi, sayı: 25, s, 1225-1231; Halk İştirakiyun Fırkası Hakkında şu görüşleri ileri sürer: "1922 güzünde milliyetçilerin durumu çok tehlikeli görülüyordu. Savaşta ilerleme kaydedilmiyordu. Halkta yorgunluk ve sabırsızlık belirtileri görülüyordu. Bir çoğu, Yunanlıların işgal ettikleri yerlerden kovulabileceğinden şüphe etmeğe başladı. Bu sırada Ankara'daki Halk İştirakiyun Fırkası ağır bir hata işledi. Olayların dış görünüşüne aldandı. Kendi gücünü abartarak, Kemalistlere hitap eden, tehdit dolu bir bildiri yayınladı ve hükûmetin yasağına aldırış etmeksizin bir kongre topladı. Partinin davranışı bütünüyle hatalıydı (abc). Millî orduların, gizlice hazırlanmış büyük bir taarruzun eşiğinde olduğu bir kaç gün sonra görüldü. Milliyetçi makamlar, Partinin ilân ettiği düşmanca açıklamayı, partiyi kapatmak ve en faal savaşçılarını zındanlara atmak için fırsat bildiler. Millî orduların kesin zafer haberlerinin sevinç ve coşkunluğu arasında partimizin dağıtılması farkedilmedi bile (abç) (Bknz. Komünist Enternasyonal belgelerinde Tür-

kiye Dizisi: 3, s, 173, Aydınlık Yayınları, 1977). Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın "TKP'nin Eleştirel Tarihi - YOL" kitabının 109-128. sayfaları Halk İştirakiyun Fırkasının eleştirisine ayrılmıştır. Dr. Kıvılcımlı da, Şefik Hüsnü çizgisindedir. Ama onun eleştirisi, Şefik Hüsnü gibi yalnız yersiz bir bildiri dağıtımıyla ilgili taktik bir hususun eleştirisi değil, daha geniş kapsamlıdır. Dr. Kıvılcımlı Halk İştirakiyun Teşkilatını, Rusyadaki "Halkın Dostları" Narodnovolts'lara benzetir. "Halk İştirakiyun, daima Türkiye işçisine ve köylüsüne hitap ettiği halde, Türkiye işçi ve köylüsünü daima görmemiştir..." (s, 110). Halk İştirakiyun içinde "bolşevik olalım" diyenlerin kurucu kadrosunda pek çok kişi Bolşevizmin B'sini bilmiyordu. Dr. Kıvılcımlıya göre; Bu örgüt teorik yönden "kof"tu. Halk İştirakiyun taktik alanda yetersizdi. Gerek onbeşler gerekse Halk İştirakiyun hareketi "ajitasyon başlangıçlarıydı" (s, 115) Halk İştirakiyun "Türkiye İşçi Sınıfına değil bir kısım işçiye dayanmakla kaldı" (s, 120). Teşkilat yokluğu göze batıyordu (s. 121). Dış güçlere (Sovyetlere A.S) dayanıyordu (s, 122). Gizlilik koşullarına uyulmuyordu. "Meclis Kakavanlığı" batağındaydı (Cretinizm) (s, 127) yani parlamanterizme sapmışlardı, böylelikle Narodnovolts'lardan ayrılıp, Sosyal Demokratların revizyonizmine baş vuruyorlardı. "Halk İştirakiyunda ve Ankara Komünizminde gizlilik niçin yoksuldu? Çünkü Parti genel olarak tüzük bakımından, özel olarak üye bakımından yoksuldu. Parti, üyece niçin yoksuldu? Çünkü teşkilat teorisi yoksundu. Halk İştirakiyundaki Meclis kakavanlığı nedendi? Taktik boşluğundandı. Taktik boşluğu nedendi? Sınıf kaygısızlığındandı. Sınıf kaygısızlığı nedendi? Teori kofluğundandı. Böylece teorik sefalet Halk İştirakiyunculuğu en berbat pratik sefalete ve bozguna düşürmüştü." (s, 128).

36- Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor, s, 74-76, Sel Yayınları, 1955

37- Feridun Kandemir, Atatürk'ün Kurduğu Türkiye Komünist Partisi ve Sonrası, s, 115, İstanbul, 1966

38- Hakkı Behiç, Rus Bolşevizmi - Türk Bolşevizmi, Hâkimiyet-i Milliye, 13 Ekim 1920.

39- Şevket Süreyya Aydemir, a.g.e., s, 376; "Yön" Dergisi, Nr. 83.

40- Feridun Kandemir, a.g.e., s, 125.

41- Cemal Kutay, a.g.e., s, 24.

42- İbid. s, 27.

43- İbid. s, 32.

44- Çerkez Ethem'in Hatıraları, s, 108-110.

45- Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, Siyasî Tarih 1789-1960, s, 633.

46- Mirza Bala, Komüntern ve Azerbaycan, Kurtuluş Derg., Nr. 10, Ağustos, 1935, Berlin, s, 280-281.

47- İbid.

48- İbid.

49- Halil Paşa, İttihad ve Terakkiden Cumhuriyete: Bitmeyen Savaş, Kütûlamere Kahramanı Halil Paşanın Anıları. M. Taylan Songun, 7 gün Yayınları, İstanbul, 1972. Halil Paşa hatıralarının 318-335. sayfalarında Azerbaycan'ın bolşevikler tarafından istilasını biraz kapalı anlatır. Skoçka (Skoça), Halil Paşanın yanında tercüman olarak bulunur. Kâzım Karabekir Paşadan aldığı bir

şifreden bahseder (s, 323). şifrede şöyle denmektedir: "Sovyet Rusya ile doğrudan doğruya temas edebilmek Türkiye için hayatî önem halindedir. Bu durumda Nuri Paşanın bolşeviklere karşı, Dağıstan'da cephe alması teessüfe şayandır...". 324. sayfada Halil Paşa şöyle devam eder: "... istiklâli ve istikbali için emek sarfettiğimiz Azerbaycan'ı rengi ne olursa olsun, Rusların idaresi altında bırakmayı ihanet sayardım... Bir gün Müsavat Hükûmeti Reisi Nassibeyli, Azerbaycan Dahiliye Nazırı Reşit Kaplanof, Müsavat Partisi Başkanı Mehmet Emin Rezülzade ve diğer bazı nazırlar Başvekâlette bir toplantı yaptık, bu toplantıda benim hemen hemen hususî bir trenle kuzey Kafkasya'ya giderek toplandığı söylenen Rus orduları ile temas etmem karar verildi (s. 325). Eski Rus miralaylarından Skoço'yu (Skoçka) yanıma tercüman olarak aldım... (326). Biraz sonra tam hududa gelmiştik ki, Bakû-Derbent şosesi üzerinde yol kenarına yuvarlanmış iki Azerbaycan topundan başka bir şey görülmüyordu. Kızılordu süvari kolları şose boyunca ilerliyorlardı... Ordu Kumandanı, Tavariş Levandovski adında bir şahısta 10 ve 11. Ordulara kumanda ediyordu... Levendovski'den Azerbaycan halkı üzerinde terör yaratılmamasını, halkın nefretinin kazanılmamasını rica ederek bu davranışın Azerbaycan halkı ve Türkiye üzerinde müsbet tesirleri olacağını söyledim ve rica ettim..." 330-331. sayfalarda müteakiben Ankara adına Moskova'da Ruslarla yaptığı para yardımı konusundaki pazarlık oldukça ilgi çekicidir ve aynen şöyledir: "... Sıra para meselesine gelmişti, bana Ankara'ya ruble göndermek istediklerini söyledi, cevabım şu oldu:
– Türk halkı yabancı para kullanmaya alışık değildir, altın para ise dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de geçer, tabiî ki ne kadar altın verebilirseniz o kadar işimize yarar...
Görüşmekte olduğum Hariciye Heyetinin sözcüleri üç dört günlük bir mehil istediler. Tekrar karşı karşıya geldiğimizde beni Hariciye komiserliğine davet ettiler, ben gün süreyle müzakerelerde bulunduk. On gün sonra:
– Size bir milyon Rus altını verebileceğiz, bunu Anadolu'ya bildireceksiniz, dediler ama ben bu miktarı az bulmuştum, pazarlığa başladık:
– Dört milyon ancak işimize yarar...
– Şimdilik iki milyon verelim, sonra tamamlarız...
– Ben bu yolda pazarlığı küçüklük addederim, dost bir devletin yardımı ile mi karşı karşıyayız, yoksa... yoksa?... Heyet Başkanı, birden telâşlı bir halde yerinden kalktı ve gözlerimin içine bakarak:
– Riza ediyoruz, şimdilik üç milyonu kabul edersiniz... Yapacak bir şey yoktu. Öyle olmasına karar verdik..."
Bu satırları okuduktan sonra Mirza Bala'ya hak vermemek elde değil. Azerbaycan 3 milyon altına feda edildi kuşkusu insanda ister istemez uyanıyor.

50- İbid.

51- İbid.

9. Bölüm

Cumhuriyetin İlanından Sonra İlk Yıllarda

Komünist Faaliyetler (1925 - 1927)

" (...) Binaenaleyh, Avrupa medeniyetinin umumî telkinatından hiç bir vakit ayrılamaz. Türkiye Cumhuriyeti, Garp medeniyeti zümresinden bir adım geri kalmayı arzu etmediği gibi, ileri gitmek de istemez (...) Dünyada sabit ve mustakar bir şekl–i idare yoktur. Bugün milletin ruhuna tetabuk eden eşkâl iki asır sonra tevafuk etmeyebilir. Zaten hayat, inkılâp ve tahavvül demektir. Bu tahavvül ve inkılâp, tekâmül kaidelerine tevfikan olur. Halbuki marksizm sistemi tekâmül değil emrivakiler ihdas etmek ve ihtilâller ile gayeye vasıl olmak ister. Bir memlekette tatbiki mahzurlu olan bir sistem başka bir memlekette zarurî ve mantıkî olur (...)"

Necip Ali (Küçüka), İstiklâl Mahkemesi Savcısı.

17 Haziran - 8 Temmuz 1924 tarihleri arasında Komünternin V. Kongresinde Ukrayna delegesi Manuilski, Türkiye Komünist Partisi'ni, burjuvazi ile işbirliği yapmak istemesinden dolayı tenkit etmişti. "Aydınlık" dergisi neşriyatı üzerinde durulmuş, batı kapitalizmine karşı millî sermayenin gelişmesini istemeleri hoş karşılanmamıştı. Manuilski'ye göre, Türk komünistleri ve bilhassa "Aydınlık" grubu II. Enternasyonalin "Sosyalist Vatanseverlik" ideolojisine meyletmişti[1]. 49 ülkeden 510 delegenin katıldığı bu toplantıya Türkiye Komünist Partisi'nin kat'î ve istişarî oyları üç idi[2].

Manuilski'nin tenkitleri, Komünternin Sovyet Dış ve İç politikasının daha 1924'lerde aleti haline getirildiğinin ispatıydı. Bilindiği gibi, Sovyetler Birliğinde farklı millî grupların, bağımsızlık hareketlerini boğmak için Stalin, millî bağımsızlık fikrine karşı sınıf mücadelesi tezini ileri sürmüş, Sultan Galiyev'de benzeri Asyalı Türk marksistlerin de partiden atarak tevkif etmiş idi.

Komüntern toplantısında tenkitlere cevap veren Türk delegesi "devrimci milliyetçilik" ile işbirliği yaptıklarını itiraf etmiş ve fakat bu "sapma"nın düzeltilmesi yönüne gidileceğini bildirmişti[3].

Daha önceki satırlarda belirttiğimiz gibi TKP, 1923 yılında faaliyeti polisçe tespit edilerek meydana çıkarılmış ve yirmi kişi tevkif edilmişti. Tahkikatta "Türkiye Komünist Gençler Birliği" teşkilâtı yakalanmış, militanlar "hıyanet-i vataniye" (vatana ihanet) suçu ile mahkemeye veril-

mişler, fakat yeni çıkan kanun, İstanbul'da usulüne uygun olarak neşredilmediği gerekçesi ile dâvâ sukut etmiş, maznunlar serbest bırakılmıştı.

Dâvânın sukutundan sonra, TKP, yeniden "Aydınlık" dergisi çevresinde teşkilatlanmasına başladı. Edirne'den, Adana'ya kadar geniş bir teşkilât faaliyete geçirildi. 1 Mayıs 1924'te, "Amele Birliği - Amele Teâli Cemiyeti" binasında on üyenin iştiraki ile yapılan toplantıdan itibaren, yeni Türk hükûmeti, komünistlerin faaliyetini yakından izliyordu. Nitekim, Jön-Türk hareketi sırasında, ilkin Jön-Türklere katılıp, bilâhare, Avrupa'daki Jön-Türkleri Abdülhamit'e jurnal eden[4] Tunalı Hilmi, bu sefer de Mustafa Kemal (Atatürk) adına bu toplantıda bulunmuştu. 1 Mayıs 1924 toplantısında, Komünternin romantik "Dünyanın bütün işçileri birleşiniz" sloganı, kırmızı üzerine siyah yazılarla duvarlara asılmıştı. "Amele Birliği" Başkanı Şakir Resim, yaptığı konuşmayla, Cumhuriyet hükûmetini tenkit ederek, "amele hükûmeti işbaşına geçinceye kadar" mücadele edileceğini bildirmişti[5]. Aynı gün, teşkilâtın yapmak istediği bir açık hava mitingine de hükûmet müsaade etmemişti. Bununla birlikte, bahriyeli kıyafetinde ve işçi tulumları giymiş kimselerle, Rus Harici Ticaret bürosu memur ve müstahdemlerinden, yüzelli kişilik bir grup "Şirket-i Hayriye"nin 71 numaralı vapuru ile İstanbul Boğazında bir gezinti yapmışlar, Büyükdere'de İstanbul Rus Konsolosluğuna ait bir bahçede tertip edilen eğlenceye nümayişkâr (miting) bir şekilde katılmışlardı[5]. Ayrıca "Amele Birliği"nin müzahareti ile "Muhtar" ve "Tevhid-i Efkâr" gazetesinin muharrirlerinden Mekki Said, o güne mahsus olmak üzere "Çelik Kol" isimli bir gazete çıkardı.

Komünternin 1924, V. Kongresinden sonra TKP, kendini yeniden teşkilâtlandırma lüzumunu hissetti. 1925 yılında Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) Beşiktaştaki evinde, Parti Plenumu toplandı. Hasan Ali (Ediz), Nazım Hikmet (Ran-Verzanski), Dr. Hikmet (Kıvılcımlı), Baytar Salih Hacıoğlu, Elektrikçi Nuri, Faik Usta, Şevket Süreyya (Aydemir)[6] Devlet Demiryolları memurlarından Mahmut, Vanlı Kâzım bu toplantıya katıldılar. Bu toplantıda neler konuşulduğu hakkında bir bilgi mevcut değilse de, Komüntern tarafından tenkit edilen, "Aydınlık" ve Dr. Şefik Hüsnü'nün tekrar "Hey'eti Merkeziye"ye, yani "Merkez Komite"sine seçilmesi kararının alınmasıyle Komüntern V. Kongresindeki tenkitlerin münakaşa edildiği tahmin edilebilir[7].

1 Mayıs 1925'te "Amele Birliği - Amele Taâli Cemiyeti" tarafından Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) bir hafta önce kaleme aldığı beyanname "Aydınlık Kütüphanesi" memurlarından Şevki tarafından 3000 adet olarak basıldı ve bu beyannamelerin 1500 adedi dağıtıldı[8].

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), "Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz - 1 Mayıs Nedir?" beyannamesini broşür şeklinde kaleme almıştı. "Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz" sloganına "Amele Teâli Cemiyeti" Genel Sek-

reteri Abdı Recep ve elektrikçi Nuri itiraz etmişlerdi. Ama buna rağmen, risale, Dr. Şefik Hüsnü'nün yazdığı şekilde yayımlanmıştı. "Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz" sloganını Dr. Şefik Hüsnü'nün ısrarla risaleye konulmasını istemesi, Komüntern kararına yüzde yüz uyuşunun delili idi. Abdi'nin ve elektrikçi Nuri'nin itirazları da, Komüntern kararına rağmen, TKP'nin eski stratejisinde devamı anlamına geliyordu.

TKP'nin yayın organlarından olan "Aydınlık" dergisi, teorik yapısıyla aydınlara hitabederken, "Gençler Dünyası" dergisi ise gençlik kesimini hedef alıyordu (Altta)

"Aydınlık" dergisi, daha çok aydın zümreye hitap ediyor ve TKP'nin millî burjuvazi ile yabancı sermayeye karşı işbirliği tezini savunuyordu. Muhtemeldir ki, işçi sınıfına hitap etmek ve Komünterni memnun kılmak amacı ile, bir işçi gazetesi olan, yarı-gizli, "Orak - Çekiç" yayımlanmaya başladı (21 Ocak 1925)[9].

1925 Şubatı'nda da dinî bir hareket olan Şeyh Said liderliğindeki Kürd isyanı başladı. Kürd isyanı, "Misak-ı Millî" sınırları içinde olan Musul ve Kerkük üzerinde Türk hükûmetinin hak talebine karşı baskı amacı ile İngilizler tarafından tahrik edilmiş, Kürdler, İnglizler tarafından silâhlandırılmışlardı. Şevket Süreyya (Aydemir) idaresinde çıkan "Orak - Çekiç", Kürd isyanına karşı daha ilk günden, Ankara hükûmetini destekleyen yazılarla çıkmasına rağmen, 4 Mart 1925'te kabul edilen 578 sayılı "Takrir-i Sükûn" kanunu, Türk komünistlerinin tevkifine yol açtı. İlk olarak "Aydınlık" ve "Orak - Çekiç" dergileri kapatıldı. Bursa'da yayımlanmakta olan "Yoldaş" gazetesinin de yayımlarına Bakanlar Kurulu kararı ile son verildi[10]. Kanundaki "işbu ef'al erbâbını, Hükûmet, İstiklâl Mahkemesine tevdi edebilir" beyanına uyularak TKP mensuplarından otuzsekiz kişi mahkemeye sevkedilmek üzere Ankaraya getirildiler ve İstiklâl Mahkemesinin huzuruna çıkarıldılar. "Yoldaş" gazetesi sahibi İbrahim Hilmi, "Amele Teâli Cemiyeti" azasından Şevki, elektrikçi Nuri, Güzel Sanatlar öğrencisi Samih (Şahin, ressam Sami), öğrenci Nuri Haydar, Sadrettin Celâl (Antel); yedişer yıla; Süleyman Neşati (Üster), "Amele Teâli Cemiyeti" Genel Sekreteri Abdi Recep, Şevket Süreyya (Aydemir), "Orak - Çekiç" gazetesi Müdürü Eczacı Vasıf (Tokuzlu), Askerî Doktor Mümtaz, Askerî Tıp talebesi Hüseyin Hikmet (Kıvılcımlı), onar yıla; tevkifat'ın başlaması ile Rusya'ya kaçmış bulunan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Nazım Hikmet (Ran-Verzanski), Hasan Ali (Ediz) de onbeşer yıla mahkûm oldular. 1924'ten beri Almanya'da bulunan Ali Cevdet'de onbeş yıla hüküm giydi. Dr. Mümtaz, Hüseyin Hikmet (Kıvılcımlı), Nuri Haydar Askerî Ceza Kanunu hükümlerine göre ordudan tardedildiler. Öğrenci Fahrettin, Mustafa, Ahmet, Şükrü,

Türk sol tarihi içinde başından sonuna kadar kendilerinden bahsettiren iki "Hikmet" (Nazım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı) bir arada. Ne var ki, iki "Hikmet"in mahpusluk hayatı dışında yıldızları hiçbir zaman barışmayacaktır

Şakir, Mehmet Sabit, Burhanettin, Sadri İsmail, Mes'ud Said, Ali Rasim (Adasal), Mansur Gasprenski, İsmail Hakkı, Selâhattin (Batu), Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu) beraat ettiler.

Bu tevkifatta anlaşıldığına göre, Sovyet Sefareti kâtiplerinden Kitaigorodski, her üç ayda bir TKP'ne 1000 dolar para veriyor; gene İstanbul Sovyet Konsolosu memurlarından Haygiç'de, TKP ile Moskova (Komüntern) arasında kuryelik yapıyordu[11]. TKP mensuplarının hüküm giydikleri 1 Ağustos 1925 tarihinden bir buçuk yıla yakın bir zaman sonra, 23 Ekim 1926 yılında Cumhuriyet Bayramı dolayısıyle çıkartılan aftan istifade ederek tahliye edildiler[12].

1939 Yılına Gelinceye Kadar Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) Türkiye'deki Son Faaliyeti: 1927 Tevkifatı: "Vedat Nedim'in (Tör) Sekreterlik Devri"[13]

1925 yılı tevkifatının başlaması üzerine Kırım yoluyla Avrupa'ya kaçmış olan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Nazım Hikmet (Ran - Verzanski), Hasan Ali (Ediz), Ali Cevdet, Almanya'da TKP'nin Dış Bürosunu teşkil ettiler. Ali Cevdet "Fahri", Hasan Ali (Ediz) "Halim", Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) "Tayfur - Keramet - Tahir" takma adları ile kesif bir faaliyete geçtiler. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), İstanbul'da "Arkos Ticaret Hariciye Teşkilâtı İktisadiye Şubesi" müdür yardımcısı olan Vedad Nedim (Tör)'e bir mektup göndererek, İstanbul'da ve diğer şehirlerde TKP'yi tekrar diriltmesini, tevkifat dışı kalmış komünistleri teşkilâtlandırmasını bildirdi. Vedad Nedim (Tör), Vanlı Kâzım, Faik Usta, Hamdi Alev (Şamilof), Baytar Salih Hacıoğlu, Şevket Süreyya (Aydemir), Elektrikçi Nuri, Eczacı Vasıf, Hüseyin Hikmet (Kıvılcımlı) gibi arkadaşlarını durumdan haberdar ederek bir toplantı akdettiler. Bu toplantı sonunda Vedat Nedim (Tör) partinin genel sekreteri (II. Sekreter) oldu. Şevket Süreyya, neşriyat işlerine; elektrikçi Nuri, teşkilât bürosu şefliğine seçildiler. Yeni Merkez Komitesinin çalışmalarından Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) memnun kalmadı. "Tayfur" takma ismiyle TKP'ye bir mektup göndererek, teşkilâtın ataletinden şikâyet etti. TKP'nin Dış Bürosu Almanya'da olmakla birlikte, Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Nazım Hikmet (Ran - Verzanski), Ali Cevdet, Hasan Ali (Ediz) Moskova'da bulunuyorlardı. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Vedat Nedim'e (Tör) parti faaliyetinin ataletinden şikâyet ettiği mektubunda, ihtilâfın halli için Viyana'da bir toplantı teklif etti. Vedat Nedim (Tör) "Süleyman Yoldaş"; Hamdi Alev (Şamilof) "Rıza Yoldaş" takma adları ile; Balıkesirli Baytar Mehmet, Faik Usta Viyanaya vasıl oldular. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Ali Cevdet, Nazım Hikmet, Hasan Ali (Ediz), Moskova'dan Viyanaya geldiler. Merkez Komite tartışmalı ve uzun süren bir toplan-

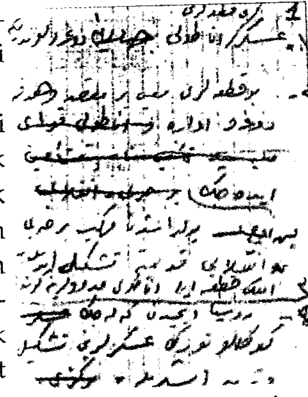
TKP'nin ilk çekirdek kadrosundan olan Vedat Nedim Tör, daha sonraları Kemalist idareyle anlaşarak, hemen hemen bütün eski dava arkadaşlarını ihbar edecektir. Bundan sonra ipler Şefik Hüsnünün eline geçecektir

tı akdetti. Alınan karara göre, TKP bundan böyle Moskova'dan verilecek talimata göre hareket edecek; Harici Büro mensupları Moskova'ya dönerek Komüntern nezdinde TKP'yi temsil ederek çalışacak; TKP'yi takviye için Lâz İsmail (Mârat) (İ. Bilen), Hüsamettin (Özdoğu), Suphi, Adnan yoldaşlar, Moskova'dan İstanbul'a döneceklerdi.

TKP, Viyana kongresinden sonra, faaliyetini bilhassa işçiler arasında yürütmeye başladı. İstanbul'dan başka, İzmir, Adana, Eskişehir, vilâyet komiteleri faaliyete geçirildi. İstanbul'da ayrıca İstanbul, Beyoğlu, Boğaziçi bölgeleri içinde üçer kişilik mıntıka komiteleri teşkil edildi. Viyana Kongresinden sonra da, Vedat Nedim (Tör) genel sekreterliği, Şevket Süreyya (Aydemir) neşriyat, elektrikçi Nuri teşkilât bürosu sekreterliklerini muhafaza ettiler[14]. Diğer Merkez Komitesi üyeleri de Viyana Kongresinden sonra yerlerinde kalmışlardı. Rusya'dan gelen tesviyeci Hüsamettin (Özdoğru), saatçi Niko, satman İsa, Sarı Mustafa (Börklüce), Küçük Hakkı, tesviyeci İbrahim, Rus sefaretinde çalışan Yahudi Şamisi, İstanbul Vilâyet Komitesini teşkil ettiler.

Vedat Nedim (Tör) yönetimindeki parti, Komünternin (Moskova) emirlerine göre hareket etmeyip, Türkiye şartlarına göre mücadele yürütmek istiyorlardı. Esasen, 1927 yılı, TKP içinde kesin bir bölünmenin başlangıcı olmuştu. Vedat Nedim Tör, 1967 yılının başlarında araştırmacı Mete Tunçay'a Komünternin o zamanki müdahalelerinden yakınarak şunları söylemişti: "Keşke Komünterni dinleyip, Partiyi batırsaydım. Yanlış emirler yüzünden çatışmalar oldu. Tramvay işçilerini ayaklandırmamızı istiyorlardı. Dinleseydim heder olurduk."[15]

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) gizlice İstanbul'a geldi[16]. Partiyi, Komüntern kararlarının dışında yürütmek isteyenleri tasfiye etmek istiyordu.

TKP'nin ilk önderi Mustafa Suphi'nin el yazısıyla partililere gönderdiği talimatlar

Vedat Nedim'in (Tör) evinde, TKP Merkez Komitesini topladı. Bu toplantıda, Vedat Nedim (Tör), Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) bütün tekliflerini reddetti. Şefik Hüsnü (Değmer), Suphi, Laz İsmail (Marat), Hüsamettin (Özdoğu), Sarı Mustafa'yı (Börklüce) alarak Vedat Nedim (Tör) grubundan ayrıldı ve TKP'nin Komüntern paralelindeki yeni Merkez Komitesini teşkil etti. Bu ayrılış, Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) hapisten çıkıp, Romanya tariki ile yurt dışına gitmesinden ve 1939'dan sonra Türkiye'ye dönmesine kadar geçen süre içinde TKP'ni Komünternin bir aleti haline getirdi. Bundan sonraki bölümde aşağı yukarı on yıllık Parti faaliyetini biz "romantik devir" olarak anacağız.

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), yeni Merkez Komiteyi teşkil ettikten

sonra, İsmail'i İzmir'e gönderdi. Makinist Alâaddin ile Ahmet Fuat'ı İzmir'de görevlendirdi. Vilâyet Komitesini teşkil ettirdi. Makinist "Şevket", "Memduh" takma adı ile Adana'ya gönderildi.

Dr. Şefik Hüsün (Değmer), Komitenin teşkili ile kesif bir ajitasyona girişti. 16 Eylül 1927'de Cibali semtinde (İstanbul) küçük çocuklar işçi yevmiyelerinden Tayyare Cemiyeti için kesilen 10 kuruşları protesto etmek için beyannameler dağıttılar. 28 Eylül 1927'de ise burjuvazinin zulüm ve istibdadını dile getiren duvar ilânı şeklindeki beyannameler, İstanbul'da işçi semtlerinde duvarlara yapıştırıldı. 1927 Kasım'ında da: "Ey millet! Bir günde on saat çalıştığımız halde aç kalıyoruz. Grev yapalım. Patronlar da aç kalsınlar. Yaşasın Lenin!" diye başlayan bir beyanname Şehreminin binasının (Belediye binasının) kapısı ile İstanbul Erkek Muallim Mektebinin önündeki ağaca yapıştırıldı[17].

Vedat Nedim (Tör), Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) Merkez Komitesini hiçe sayarak giriştiği faaliyetleri durdurmak kastı ile, tanıdığı siyasî kısım komiserlerinden Şinasi Bey'e ihbarda bulundu[18]. Dr. Şefik Hüsnü'yü (Değmer) ikamet ettiği Tokatlıyan otelinde yakalattı. Vedat Nedim (Tör), polise TKP'nin Ankara, Eskişehir, Adana, İzmir teşkilâtlarını bildirdi; Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) "Türkiye Komünist Partisi Merkez Heyetine" hitaben yazılmış Moskova'dan gönderdiği mektupla; "Viyanadaki Komitesine" götürülmek üzere kendisine verilmiş Fransızca mektubu polise verdi[19].

Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör'ün ihbarı ile ilgili olarak 1967 Ocak ayında şu açıklamayı yapmıştı: "Vedat Nedim ise halen dostumdur. İfşaatta bulunmuştur. Fakat bunun güçlü ruhî sebepleri vardır. Komüntern bize fena halde müdahalede bulunmaktaydı. Bu, zararlı, idraksiz, millî hareketi, aydınların tarihî görevini anlamayan bir müdahale idi. Cephe aldık. Komüntern önemli bir simasını İstanbul'a yolladı. Onu, aynı gün sert hücumlarla geri dönmeye mecbur ettiğimi biliyorum. Stalin dünya ihtilâli taraftarı değildi. Komüntern aksi görüşteydi. Komünternin bu tutumuna ilk cephe alanlardan biri TKP'dir. Şefik Hüsnü bu mukavemeti hoş görmüyordu. Fakat cephe de alamıyordu. Vedat Nedim'in ifşaatı, verdiği vesikalarla benim Komünterne karşı mücadelemi meydana çıkardı ve beraatine yol açtı. Parti genel sekreteri Vedat'ın durumunu ayıplamam..."[20]

Şevket Süreyya Aydemir'in 1967 Ocak'ında yapmış olduğu bu açıklama, Vedat Nedim Tör'ün ihbarındaki gerçek sebebi aydınlatmaktadır. Stalin'in Dünya ihtilâline karşı oluşu, Komünterni, Rus Dış politikasının bir aleti haline getirme gayreti ile ilgilidir. Aynı yıllarda, Asyalı Türk marksistlerden Sultan Galiyev'de Stalin gibi Komüntern stratejisinin karşısında olduğu halde, Stalin tarafından temizlenmekten kurtulamamıştı. Tabiî, Stalin gibi Komüntern stratejisine o zamanki bir

kısım komünistlerin karşı olmaları, bu bir kısım Türk komünistinin de TKP'den atılmasına mani olmamıştı.

Vedat Nedim (Tör), Komüntern ile ihtilâfından sonra, gördükleri yardımın kesilmesini ifadesinde şöyle anlatıyordu: "(...) 1925 tevkifatı üzerine firar eden Şefik Hüsnü'nün, Moskova'dan gönderdiği talimatı aldıktan sonra, Merkez Heyetinden olup tevkif edilmeyen (Hemşinli) Mahmut, Salih ve Faik ile faaliyete geçtik; mevkuf arkadaşlara Moskova'dan, Kızıl Yardım teşkilâtı tarafından gönderilen paraları taksim ile dağıttık, Moskova ve Harici Büromuz bizden daha fazla faaliyet ve tahrikat istediler. Gazetelere aksedecek faaliyetler göremeyince de Üçüncü Enternasyonal Merkez-i Umumisinden muntazam gönderilen 1000 dolarlık tahsisat kesildi"[21].

Komünternin TKP'ne yaptığı maddî yardımın yolları, meşru bazı müesseseler aracılığı ile oluyordu. Hamdi Alev (Şamilof) "Rus Haricî Ticaret Bankası"nda; Hüsnü Said "Sovyet Vapur Acentesi"nde; Vedat Nedim (Tör) "Arkos Şirketi"nde; Şevket Süreyya'da (Aydemir) "Neft - Sendikat"ta çalışıyorlardı. Komüntern ajanları ile temas şekli hakkında Vedat Nedim (Tör) mahkemede şunları söylemişti: "Şefik Hüsnü, İstanbul'dan firar ettikten sonra (1925), bir gün çalışmakta olduğum Arkos şirketinin müdürü beni çağırttı. Ve odasında bana Haygiçis'i Rus konsolosluğunda kâtip diye tanıttı. Bu zat bana Moskova'dan Şefik Hüsnü Beyden bir şifreli telgraf aldıklarını ve benim teşkilâta umumî kâtip tayin edildiğimi ve burada kalan arkadaşlarla işbirliği yaparak fırkanın yeniden canlandırılması teklif edildiğini tebliğ etti. Bir hafta sonra da aynı şahıs vasıtası ile, Moskova'dan Şefik Hüsnü Bey tarafından gönderilmiş bir mektup aldım. Bu mektupta da tevkif edilmeyen arkadaşlarla çalışmaklığım ve faaliyete geçmekliğim yazılıydı. Bu durum üzerine, beş ay evvel ne için bana Arkos şirketinde vazife verilmiş olduğunun maksadını anladım."[22]

Tevkifat sırasında polisin Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) evinde yaptığı aramada, İzmik Vilâyet Komitesi tarafından mensucat ve iplikçiler hücresine verilen beyannameler çıktı.

Mahkeme, neticede (İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi) Dr. Şefik Hüsnü'yü (Değmer) onsekiz aya; Baytar Salih Hacıoğlu, Hamdi Alev (Şamilof); Fahrettin, Suphi (firar etmişti), Hüsamettin (Özdoğu), Lâz İsmail'i dört aya (firar etmişti); Muallim Adnan, tesviyeci Hakkı, Niko, tuhafiyeci İstefan, Dr. Hüseyin Hikmet (Kıvılcımlı), Abdülkerim, tamirci Mehmet, otomobilci Tevfik, tornacı Fethi, İhsan, Mesrur, Mehmet Kaplan, Hüseyin, kazancı İsmail, Abdülmecit, makinist Şevki, tesviyeci İbrahim, Sarı Mustafa (Börklüce) (firar etmişti), Nazım Hikmet (Ran Verzanski) (firar etmişti), Hasan Ali (Ediz) (firar etmişti), Alâaddini (firar etmişti), üçer aya; Vedat Nedim'i (Tör) iki aya; şoför Ragıp'ı iki ay

TKP'nin ilk çekirdek kadrosunda önde gelen isimlerden biri de Hamdi Alev (Şamilov) eşi Emine Alev ile. Şamilov, pek çok Merkez Komite üyesi gibi Sovyet Dış Ticaret Bankasında çalışır.

onbeş güne; kazancı Tevfik'i bir buçuk aya mahkûm etti. Şevket Süreyya (Aydemir) beraat etti.

Adana'da, Devlet Demiryollarında çalışan ve grev tertibi dolayısıyle işlerinden çıkartılan Manastırlı Alâaddin ile tesviyeci Ahmet Fuad, TKP'nin beyannamelerini dağıttılar. Bu iki şahıs, Adanaya "Şevki" ve "Memduh" müstear isimleri ile gönderilen militanlardı. Tevkifatın başlaması üzerine Alâaddin ve Ahmet Fuad firar ettiler. Adana şubesinden kasap Mehmet, berber Ahmet, işçi Turan, Belçika Fabrikasında eteşçi Hasan Sabri, Devlet Demiryollarında yataklı vagonlarda çalışan Adanalı Yusuf tevkif edilerek hüküm giydiler[23].

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), 17 Nisan 1929'da cezasını çekip tahliye edildikten sonra, Köstence yoluyla Varşova'ya gitti. Bir süre sonra TKP'nin Dış Bürosunun bulunduğu Berlin'e geçti. Alman Hükûmeti, Dr. Şefik Hüsnü'nün faaliyetlerinin, Türk-Alman münasebetlerini sarsacağı gerekçesiyle, kendisini hudut dışına çıkardı. Dr. Şefik Hüsnü, 1939 yılına kadar yurt dışında Paris'te kaldı. 1928-1939 arası TKP'nin başsız kaldığı, çeşitli liderlik kavgalarının yapıldığı karışık bir devridir[24].

BELGELER

TKP'NİN 2. FAALİYET PROGRAMI (1926)

BİRİNCİ KISIM

1. Madde: Türkiye Komünist Partisi, Komünist Enternasyonalinin bir şubesi sıfatiyle, mücadelelerini Türkiyenin husussî şartları içinde emperyalizme karşı ve milli burjuvazinin büyük emlâk ve arazi sahiplerinin hâkimiyetine karşı tevcih eder. Sovyetler Birliği, cihan proletarya inkılâbı ve komünizm lehinde bulunur. Mevcut burjuva diktatörlüğü yerine, amele ve köylünün hâkimiyetine müstenit bir Sovyet idaresi kurmak gayesini güder. Türkiyenin emperyalizm tarafından tekrar esir edilmesinin önüne geçibilecek biricik müessir kaleyi teşkil eden Komünist Partisi, bu tehlikeye karşı ameleleri, gündelikçileri, şehirlerin ve köylerin yarı proleterlerini usullü bir tarzda teşkilâtlandırır. Her çeşit ezgiye ve soyguna karşı sınıf mücadelelerini inkişaf ettirir. Köylünün belli başlı kütlelerini, proleteryanın önderliği altında toplar. Böylece ve aynı zamanda amele ve köylülüğün bir Sovyet idaresi şeklinde kendi diktatörlüklerini tahakkuk ettirmek için icabeden şeraiti hazırlar. Ancak, böyle bir diktatörlük, halkçı burjuva inkılâbı vazifelerini ifa ve bu inkılâbın kazandığı şeyleri tanzim edebilir. Aynı zamanda, ancak böyle bir inkilâp, burjuva idaresinden, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği ile müttefikan, doğrudan doğruya sosyalizm

kuruluşuna geçişi te'min ve tesri edebilir.

2. Madde: Türkiye Komünist Partisi, iktidarda olan Kemalist "Halk Partisi"ne karşı barışmaz ve devamlı bir şekilde mücadele açmıştır. Milli Kurtuluş İhtilâlinin erken safhalarında burjuva liderliğinin rehberi olarak kurulan bu Parti, sonradan, ihtilâl zaferlerini, emperyalizme bağlı olarak gelen eski büyük iş burjuvası ve millî azınlıkların burjuvazisi yerine geçen yeni Türk iş burjuvazisinin idareyi elde etmesine ve zenginleşmesine yarayacak bir temel olarak kullanmaya başlamıştır. Kemalist Halk Partisi ile yapılan mücadelenin ilk vazifesi, bu partinin halk düşmanı tabiatının, yabancı emperyalist kuvvetlerle anlaşma yolundaki gelişmesinin ve sınıf kavgalarının büyümesine mâni olamayacak zayıflıktaki burjuva diktasının menfaati icabı, işçi ve köylülerin sınıf mücadelelerini reaksiyoner olarak bastırma teşebbüslerinin teşhir edilmesidir.

3. Madde: Kemalist Halk Partisine karşı yapılan bu mücadele, yine emperyalizmle yapılan bir savaş sonunda elde edilen, Türkiyenin politik bağımsızlığını kaldırmak ve Türkiyeyi S.S.C.B.'ne karşı bir silâh olarak kullanmak isteyen emperyalizme karşı yapılan mücadeleden farksızdır. Emperyalizm, Kemalist burjuvazinin elde edemediği ve emperyalistleri de uzaklaştıramadığı, bâzı ana ekonomik bölgelerin kontrolünü elinde tuttukça, arazi sahipleri sınıfına, eski bürokrasiye ve arazi sahipleri ve emperyalizmin ekonomi ajanları ile mücadeleye karşı olan Kemalist burjuvazi tarafından kuvvetleri kırılamayan, emperyalizm ile müttefik olan eski büyük iş burjuvazisine güvendikçe ve halen iktidarda olan burjuvazinin kendisi, Kemal'in teveccüh kazanmak temayüllerine ve kitlelerin sınıf mücadelelerini bastırma politikasına yardım ettikçe, emelleri için destek bulacaktır. Türkiye Komünist Partisi, memleketi esir etmek demek olan emperyalist teşebbüslere karşı alt kademelerden bir kitle mukavemeti düzenler. Türkiye Komünist Partisi, hakikî ihtilâl, proleterya ve köylü diktatörlüğü mücadelesi için çalışan kitleleri toplar, eğitir ve birleştirir. Türkiye Komünist Partisi kitleleri, onların, hayatî sınıf kurmakta olan memlekete sempatilerine güvenerek, onları bu kat'î tarihî mücadeleye çeker.

4. Madde: Türkiye Komünist Partisi, esas vazife olarak, Türkiye amele sınıfını, günlük iktisadî ve siyasî menfaatlerini müdafaaya muktedir bir siyasî kuvvet halinde birleştirmek ve bütün kütlevî mücadelelerin sevk ve idare edicisi vaziyetine yükseltmek için teşkilâtlandırmayı iş edinir. Türkiye Komünist Partisi, büyük amele kütlelerini, menfaatlerinin müdafaası seyri içinde teşkilâtlandırmak vazifesini, faâliyetlerinin en esaslı mukaddemesi sayar. Emperyalizmin aleyhinde ve Sovyetler Birliği lehinde amele sınıfının ve köylülüğün diktatörlüğü için olan mücadelede, proleteryanın böyle bir kütlevî teşkilâtı hepsinden evvel fabrika ve imalâthane komiteleri vasıtasiyle işletmeler dâhilinde ve sendikalarda ve sonra da Türkiye Komünist Partisinin saflarında işletme hücrelerinde olmalıdır. Türkiye Komünist Partisi, amele ve gündelikçilerin istismarcılara karşı bütün müca-

delelerini sevk ve idare eder. Kadın ve çocuk işçileri teşkilâtlandırır, işçileri harekete getirir. Türkiye Komünist Partisinin tekmil faâliyet programı, herşeyden evvel sınıf mücadelesinin tam bir serbestisi lehinde ve bu serbestinin aşağıdan gelme kütlevî bir hareket ile elde edilmesi lehinde mücâdele işi üzerinde tekâsüf etmelidir.

5. Madde: Türkiye Komünist Partisi; kodaman, zengin köylülerin arazileri de dâhil olmak üzere, bütün büyük arazi ve çiftlik mülkiyetlerinin tazminatsız müsaderesi ve tekmil toprakların, hayvanat, makineler ve ebniyenin köylü ve ziraat ecir ve rençberlerinden mürekkep komitelerin emri altına konulması şiarlarının tahakkuku için çalışır. Türkiye Komünist Partisi; ziraat amelelerinin mücadele ve grevlerini, ortakçı ve kiracı köylülerin grevlerini, köylülerin doğrudan doğruya büyük arazi mülkiyetine el koymak için mücadelelerini teşkilâtlandırır.

6. Madde: Türkiye Komünist Partisi, bilhassa küçük burjuvazinin yarı proleter unsurları arasında işlemek, onların menfaatlarını işçi menfaatları oldukları nisbette müdafaa etmek suretiyle kendilerini amelelerin ve köylülerin yanına çekmeye gayret eder.

7. Madde: Türkiye Komünist Partisi, kitleleri, kendi menfaatlerinin müdafaası için doğrudan doğruya inkılâpçı mücadelelere sevketmek, amele sınıfı ve köylülük kütlelerine, ancak, teşkilâtlı bir mücadeleye hazır oldukları takdirde, Türkiye'yi yeniden emperyalizmin esir etmesine mâni olabileceklerini, diğer taraftan inkılâbın kazandığı şeyleri inhisar altına almış olan burjuvazinin yüksek tabakası tarafından idâme edilen kesatlıktan, memleketi çekip kurtarabileceklerini göstermek maksadı ile, bir sıra muvakkat siyasî metalip ileri sürer.

8. Madde: Türkiye Komünist Partisi, amelî tecrübelerden alınmış misallerle, proleteryanın ve köylülüğün belli başlı kütlelerinin önlerinde duran mes'elelerin, parlamento mücâdelesiyle değil, fakat münhasıran amele ve köylülerin halkçı, inkılâpçı diktatörlüğü ile halledilebileceğini izah eder.

9. Madde: Türkiye Komünist Partisi, hâkimlerin ve bütün mes'ul memurların intihapla tâyin ve azlolunmalarını temin için mücadele eder. (Bu madde Spectator'da 11. Madde olarak alınmıştır.)

10. Madde: Türkiye Komünist Partisi, millî istiklâli ve inkılâbın kazançlarını korumanın en emin vasıtası olarak, amele ve köylülerin silâhlandırılmasını, burjuva muhafızlığını meslek edinmiş orduların ilgasını ve onların yerine amele ve köylü milisinin ikame olunmasını ve neferlere zâbitlerini seçmek hakkının verilmesini taleb eder.

11. Madde: Türkiye Komünist Partisi, millî azınlıkların Türkiye'den ayrılmak hakkı da dâhil olmak üzere, mukadderatlarını bizzat tâyin etmek haklarını kayıtsız şartsız tanır. Halk Fırkasının müslüman azınlıkları zorla Türkleştirmek, hıristiyan ve musevî azınlıkları da ezmek siyasetine her vasıta ile karşı koyar. Bundan maâda, bu azınlıkların emekçi kütlelerine, bey ve ağalarının ve burjuvazilerinin kısmen Halk Fırkasına yaklaşmak ve kıs-

men de emperyalizme satılmak şekillerini olan hıyânetlerini izah ile, onları Türk emekçileri ile birlikte, istismarcı sınıflara ve emperyalizme karşı mücâdeleye sevkeder. Türkiye Komünist Partisi onlar için hukukta tam bir müsavat, lisanlarını kullanmak, tedvin ve te'sis etmek hususunda tam bir serbestî, köylülerin ve küçük aşiret efradının yarı derebeyi efendilerine ve reislerine esir olmaktan kurtulmalarını; bu bey ve ağalara ait arazinin, hayvanların köylülere ve aşiret efradına parasız dağıtılmasını talep eder.

12. Madde: Türkiye Komünist Partisi, istiklâli ve ihtilâl kazançlarını en emin koruma yolu olarak, işçi ve köylülerin silâhlandırılmasını, profesyonel orduların kaldırılmasını, bunların yerine işçi ve köylü milislerinin kurulmasını ve kumandanlarının seçilmek suretiyle te'mini talep eder. (Spector'daki bu madde, 10. maddenin tekrarı mahiyetindedir).

13. Madde: Türkiye Komünist Partisi, Halk Fırkası Hükûmetince hapsedilip, zindanlarda çürüyen tekmil komünistler, inkılâpçı hareketlere iştirâklerinden dolayı mahkûm edilmiş amele vesair emekçiler ile vergi vermemek, emre itaatsizlik ve firar gibi cürümlerden dolayı cezaya çarpılmış köylüler ve askerler için umûmî bir af lehinde mücâdele eder.

EMPERYALİZME KARŞI MÜCADELE

14. Madde: Türkiye Komünist Partisi, emperyalizmin ve emperyalizmin bütün yerli uşaklarının (büyük emlâk ve arazi sahipleri, tekmil milletlerin büyük ticaret burjuvazileri, bütün dinlerin ruhbanı ve ülemâsı, hâl-i faâliyette veya mütekait aksi inkılâpçı memur ve zabıta tabakaları ve ilh...) barışmaz düşmanıdır. Parti, eski devirdeki tarzda emperyalizme tâbiiyeti ve kapitülâsyon şeraitine avdeti terviç eden bu içtimâî kuvvetlere karşı çevrilen bütün mücadelelerin başına geçer.

15. Madde: Türkiye Komünist Partisi, ne şekilde olursa olsun, emperyalizmin hulûlü için icabeden harsî şeraiti hazırlayan klerikalizme karşı mücadele eder. Katolik ve protestan misyonerlerin memleketten kovulmasını ve idare ettikleri tedrisat müesseselerinin kapatılmasını ve emlâklerinin müsâderesini talep eder.

16. Madde: Türkiye Komünist Partisi, emperyalist sermayeye âid veya onun kontrolüne tâbi tekmil işletmelerin (madenlerin, demiryollarının, büyük sanayi ve nafıa te'sislerinin, bankaların vesairenin) tazminatsız müsaderesini ister.

17. Madde: Türkiye Komünist Partisi, ecnebi sermayenin, yeni imtiyazlar ele geçirmek suretiyle, Türkiyeyi yeni baştan bir yarı müstemleke haline irca etmek teşebbüslerine bütün azmiyle ve her vasıta ile mâni olmaya çalışır.

18. Madde: Türkiye Komünist Partisi, devlet ve belediye borçlarının behemahal reddini ve emperyalist tefecilere tanınmış bâzı gümrük evlerini kendi gelirleri için kullanma haklarının kaldırılmasını talep etmektedir.

19. Madde: Sovyetler Birliğini her an daha ziyade tehdit eden emperyalist harb tehlikesine karşı, Türkiye Komünist Partisi, şiddetli propaganda ya-

par. Ve, böyle bir harp vukuunda, cihan proleteryasının, Kızıl ordularla omuz omuza cihan sermayedarlarının, aksi inkılâpçı ordularına karşı döğüşmenin Türk milleti için vazgeçilmez bir zarûret olduğunu, çok azimkâr bir tahrikât ile halk kütlelerine isbat eder. Bu zarûreti inkâra ve aynı zamanda millî istiklâle karşı ve şehir ve köylerin emekçi kütlelerinin en can alacak menfaatleri aleyhine câniyane bir hıyânet teşkil eden temayüllere karşı, Komünist Partisi, bütün kuvvetiyle çalışır.

20. Madde: Türkiye Komünist Partisi, emperyalist devletlere yakınlaşmaya matuf her türlü haricî siyasete amansız bir tarzda karşı koyar ve Sovyetler Birliği ile sıkı bir siyasî ve iktisadî ittifak halinde mücâdele eder. Zira, yalnız Sovyetler Birliği ile Türkiye işçileri arasında en samimi bir teşrik-i mesaî, Türkiyenin istiklâlini ve iktisaden serbestçe inkişâf etmesini te'min edebilir. Aynı zamanda, Komünist Partisi, müstemleke ve yarı müstemleke memleketlerin emperyalizme karşı millî kurtuluş hareketi ile sıkı bir ittifak ve bu hareketlere fiilî müzaheret lehinde çalışır.

22. Madde: Türkiye Komünist Partisi, derhal tatbiki matlûp âtideki metalibi tahakkuk ettirmek için mücâdele eder:

a) Fabrika ve imalâthane komiteleri, sendikalar, sendika birlikleri ve federasyonları, bir Türkiye umumî iş federasyonları ittihadı, inkılâpçı amele partileri ve amele sınıfının, sınıfı menfaatlerini müdafaaya yarar diğer her türlü inkılâpçı teşkilâtlar yaratmak hususunda tam bir serbesti; sendikalara, amele cemiyetlerine ve fabrika ve imâlâthane komitelerine, ameleleri patronlar ve hükûmet makâmâtı nezdinde temsil etmek ve kollektif iş mukaveleleri akdetmek haklarının tanınması, Türkiye millî amele teşkilâtlarının beynelmilel amele teşkilâtlarına girmek hakkına mâlikiyetleri,

b) Amele ve köylüler ve umûmî emekçi kütleler için tam bir mutabakat halinde, içtima, nümâyiş ve müştereken işlerini durdurmak (grev) serbestisi.

c) 8 saatlik mesai günü (yeraltında 6 saat), haftada 42 saat, fazla mesai ve gece işi için iki misli ücret, haftada bir gün ücretli dinlenme, her sene ücretli dört hafta tatil v.b.,

ç) Sıhhî çalışma şartları, kadınlar ve çocuklara iş himayesi, onsekiz yaşının altındakilere günde 6 saat mesai, kadınların gece işlerinin kaldırılması, eşit işe eşit ücret, ondört yaşın altındakilere çalışma yasağı,

d) Önleyici tedbirler, hastalığa ve kazalara karşı sigorta, iş kazalarına tazminat, sosyal sigorta, fabrikalarda hastahane fonları, gelirlerden kesilmeden tekaüt maaşı, v.b., işverenlerin hesabına işsizlere hükûmet yardımı, işin işçi kuruluşları tarafından kontrolü,

e) Fabrika, maden v.b., yakınlarında işçilere yeterli lojmanların inşası.

23. Madde: Türkiye Komünist Partisi, Kemalistlerin devlet tekeli altına alınmasını lüzumlu gördükleri (demiryolu, tütün tekeli v.b.) işletmelerin işçilerine ve az ücretli memurlarına menfaatlarını, öbür işçilerle eşit olarak, grev dâhil kapitalist işverenlere –devlete– karşı savunma haklarını

elde etmeğe çalışır.

KÖYLÜLER

24. Madde: Türkiye Komünist Partisi, köylülerin kendilerinin ve ailelerinin geçimlerine yeterli, asgari bir toprak elde etme çabalarını destekler. Türkiye Komünist Partisi, köylülerin büyük arazi sahiplerinin ve zengin, nüfuzlu köylülerin sert istismar ve baskısından kurtarılması için savaşır. Bu emeli gözönünde tutarak, parti, bunların büyük mülkiyetlerine, maliklerine, malzeme ve hayvanlarına kayıtsız şartsız el konulmasını ve bu mülkiyetlerin kayıtsız şartsız ırgatlar, gündelikçiler, mevsim işçileri, alt ve orta kademe köylülerden kurulacak komitelerin idarelerine verilmesini talep eder. Parti, başka şeylerin yanında, devlete ve dinî kuruluşlara ait toprakların fakir ve orta tabaka köylülere dağıtılmasına çalışır.

25. Madde: Türkiye Komünist Partisi, köylüleri mahveden faizli borçların ve ipoteklerin lâğvedilmesine ve borçlarını karşılamak için toprak ve hayvanlarının haczedilerek satılması tehlikesinden kurtarmağa uğraşır.

KÖYLÜLÜK

26. Madde: Türkiye Komünist Partisi, gündelikçi ziraat ırgatlarının ve umumiyetle varlıklı sınıfların istismarına tâbi topraksız köylülerin sendikalar etrafında teşkilâtlanmasını te'min için faaliyette bulunur. Onların büyük arazi sahiplerine ve zengin köylülere karşı olan gündelik metalip mücadelelerini sevk ve idare eder. Bu maksatla, Türkiye Komünist Partisi, bizzat köylüler tarafından Köylü komiteleri teşkil ve kütlevî hareketler hızlandığı takdirde, bu komitelerin köylü birliklerine tahvil edilmesi lehinde tehrikâtta bulunur.

Türkiye Komünist Partisi, ziraat amelesini, amele sınıfının bir cüz'ü olarak, sınıfî müstakil sendikalarda teşkilâtlandırır. Ve şehir işçileri tarafından elde edilmiş olan tekmil haklardan istifadelerini te'min eder. Bütün bu köy teşkilâtları ile şehirlerdeki amele teşkilâtları arasında irtibat te'sisine çalışır.

27. Madde: Türkiye Komünist Partisi, şehirlerde olduğu gibi köylerde ve çiftliklerde de, emekçi kütlelerin sermayedarlara, büyük arazi ve çiftlik sahiplerine ve burjuva devletlerine karşı menfaatlerini müdafaaya elverişli her türlü inkılâpçı cemiyetler tarafından teşkilâtlanmak hususunda tam bir serbestîye malik olmasını talep eder.

EKONOMİ MESELESİ

28. Madde: T.K.P., Kemalist diktanın ekonomik politikasına –büyük kapitalist işletmeleri, devletin zararına vergiden muaf kılarak ve tekeller vücuda getirerek destekleme politikası– karşı savaşır.

İKTİSADÎ VE MALÎ MESELELER

29. Madde: Türkiye Komünist Partisi, ancak, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği ile, yani içinde muzaffer proleteryanın beş senelik programı-

nı tahakkuk ettirmekte olduğu sosyalist kurtuluş memleketi ile en sıkı bir iktisadî ittifakın ve yalnız bunun Türkiye'nin müstakil iktisadî inkişafını ve emperyalistlerin elinde bulunan iktisadî sevkülceyş merkezlerinin tasfiyesini mümkün kılacağı kanaatındadır. Ancak, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği ile sıkı bir siyasî ve iktisadî teşriki- mesai, esnaf ve sanatkârları, küçük müteşebbisleri ve ilh... kendilerini mahveden emperyalist memleketlerin rekabetine karşı koruyabilir.

30. Madde: Türkiye Komünist Partisi, amele kooperatifleri vücuda getirilmesi için faâliyette bulunur. Mevcut olmayanları da Komünist Partisi teşkil eder ve her vasıta ile mücadele ederek bu kooperatifleri millî sermayedarlık taazzuvunun birer cüz'ü haline gelmekten menetmeye uğraşır. Hal-i hazırda büyük arazi sahipleri ve zengin köylüler için istinat noktaları teşkil eden köylü kooperatiflerine gelince; Türkiye Komünist Partisi, köylü kütlelerini ihtiva ettiğini gözönünde bulundurarak bunların içinde faâliyette bulunmaktan da istinkâf etmez.

31. Madde: T.K.P.,dolaysız vergileri dolaylı mecburî toplamalara çeviren, gittikçe vergi yükünün büyük kısmını ihtiyaç içindeki geniş istihlâk kitlelerine yüklemekte olan mevcut vergi sistemine şiddetle karşı gelir. Öbür yandan, en başta, zengin tabakalara direkt olarak darbe indirecek vergilerin konulmasına çalışır.

32. Madde: T.K.P., Kemalistlerin cebrî sûrette koydukları ve az gelirli köylülere çok büyük yük olan ve onların gayrimenkul mülkiyetlerine ve hayvanlarına koydukları bâzı mecburî toplama şeklindeki vergilerle mücâdele eder. Bütün bu cebrî almaların ve cebren çalıştırılmaların kaldırılması ve bunların arazi sahiplerine ve büyük köylülerin gelirlerine bağlanacak tek bir müterakki vergi sistemi ile değiştirilmesinden başka fakir ve orta sınıf köylülerin her çeşit mecburî vergilerden kurtarılmasını talep eder.

33. Madde: T.K.P., mevcut küçük veya büyük gelir vergilerine meslek erbâbına, küçük iş adamını, az gelirli memurları, işçileri v.b. mahveden vergilere karşı mücadele eder ve bunların kapitalistlerin ve büyük hissedarların bütün mülkiyet ve gelirlerine konacak müterakki bir vergi ile değiştirilmesini ve çalışan sınıfın ücretlerine konmuş bütün vergilerden kurtarılmasını talep eder.

34. Madde: T.K.P., müterakki bir veraset vergisinin konmasını talep eder.

35. Madde: T.K.P., işçilerin ve şehirlerin fakir tabakalarının yiyecek ve mesken fiyatlarını yükselten bütün dolaylı vergilereden (belediye, istihlâk vergileri ve başka değişik harçlar) muaf tutulmaları için çalışır.

UMUMÎ MAÂRİF

36. Madde: Türkiye Komünist Partisi, amelelerin, köylülerin ve bütün yoksul halkın çocukları için amele ve köylü komitelerinin kontrolüne tâbi bedava halk mektepleri açılmasını ve yoksul çocuklara, derslere devamın maddi imkânlarının (elbise, kundura, kitap, yiyecek vesaire) te'min edil-

mesini talep eder.

37. Madde: Türkiye Komünist Partisi, her türlü harsî faâliyetlerin sevk ve idaresini Halk Fırkasının inhisarı altına koyan bugünkü teâmüle karşı ve amele ve köylünün müstakilen her türlü burjuva kontrolünden âzâde gece dersleri açmalarına; marksist, inkılâpçı bir edebiyat neşredilmesine ve işçi gençliğine inkılâpçı bir terbiye verilmesine imkân bırakmayan fiilî memniyetlere karşı şiddetle mücâdele eder.

38. Madde: T.K.P., meslek okullarının çoğaltılmasını ve yüksek öğretim demokratize edilerek, meslek okulları ve liselerde okuyan proleter veya köylü menşeli talebelere ilmî çalışmalarını bu okullarda devam ettirme şansının tanınmasını talep eder.

GENÇLİK

39. Madde: Türkiye Komünist Partisi, amele, köylü ve münevver gençlik arasında ve umumiyetle yoksul sınıflara mensup tekmil genç anasır arasında hususî bir itina ile ve azimle faâliyette bulunur. Amele gençliğini, komünistçe yetiştirmek için bilhassa dikkat eder ve Türkiye Komünist Gençler Federasyonu'nu bilfiil sevk ve idare etmek sûretiyle kuvvetlendirmeye ve inkişaf ettirmeye çalışır. Böylece komünist-Leninist fikriyatı, emekçi gençlik üzerindeki nüfuz ve te'sirlerini derinleştirerek amele hareketlerine yeni, taze, inkılâpçı mücâhitler hazırlar.

40. Madde: Türkiye Komünist Partisinin direktifi ve rehberliği altında yürüyen Türkiye Komünist Gençler Birliği, partinin şiarlarını yaymak ve proleteryanın inkılâpçı hareketlerine iltihak etmeleri muhtemel tekmil muhitlerde (küçük burjuvazi, küçük ve orta halli köylünün, millî ekalliyetlerin yoksul kütleleri, umumiyetle spor ve harsî ve ilh... gençlik teşkilâtları) onlara tahakkuk ettirmek ve gençliğin yüreğinde emperyalizme ve sermayedarlık istismarına karşı sönmez bir kin köklendirmek hedefleri etrafında fasılasız, yılmaz bir mücâdele devam ettirirler.

Türkiye Komünist Gençler Birliği, işçi gençliğinin kısmi metalibi için olan mücadelelerini, bunları, kâhillerin mücadeleleriyle ve amele hareketlerinin nihâi gayretleriyle bağlamak suretiyle sevk ve idare eder.

41. Madde: Türkiye Komünist Partisi, ordu ve donanmada sistemli bir komünist propagandası yapar ve Genç Komünistler Birliği'nin asker ve gençlik arasındaki faâliyetlerini sevk ve idare eder.

KADINLARIN HAREKETİ

42. Madde: Türkiye Komünist Partisi, ön safta işçi ve yoksul köylü kadın kütlelerine hulûl etmeye ve aralarında nüfuzunu sağlamlaştırmaya gayret ederek, emekçi kadınlar arasında sistemli propaganda yapar. Parti, emekçi kadın kütleleri içinde nüfuzunu kuvvetlendirdikçe, onlardan en iyilerini kendi saflarına çeker. Ve diğerlerini inkılâpçı meslek birlikleri şiarları altında Türkiye Komünist Partisini seven (sempatizan) teşkilâtlar-

da teşkilâtlandırmaya ve proleteryanın ve köylülüğün inkılâbî mücâdelelerine daha faal bir tarzda iştirâk ettirmeye gayret eder.

43. Madde: Türkiye Komünist Partisi, kadınlığın emekçi kütleleri üzerinde nüfuzunu yaymağa uğraşan küçük burjuva siyasî milliyetçi vesair kadın teşkilâtlarına karşı mücâdele eder. Onların şiarlarının sermayedarlık idaresinde, kadının sözde müsavatına ait metaliplerinin içtimaî muhtevasını kütleler huzurunda meydana çıkarır ve şiarlara ve metalibe karşı proleterya ve yoksul köylü kadınlığının menfaatlerini müdafaa eden kendi sınıfî şiarlarını ileri sürer.

2. KISIM

AMELE VE KÖYLÜ HÜKÜMETİNİN VAZİFELERİ

44. Madde: Türkiye Komünist Partisi tarafından sevk ve idare edilen Türkiye proleteryasının hegemonyası altında amele ve köylü bloku tarafından devlet iktidarı zapt olunur olunmaz, Sovyet tertibi üzerine kurulacak olan amele ve köylü hükûmetlerinin önüne dikilecek en müstacel vazife, sınıfî düşmanlarının aksi inkılâpçı hücumlarına karşı yeni nizamın müdafaasını tanzim etmek olacaktır. Amele ve köylü hükûmeti, derhal büyük emlâk ve arazi sahiplerini, büyük burjuvazi ve bu istismarcı sınıfların taraftarlarını silâhtan tecrit etmeye, aksi inkılâpçı orduların artıklarını tahrip etmeye ve amele ve köylüleri silâhlandırmaya mecbur olacaktır. Böylece, bir Kızıl ordunun ve inkılâpçı milisin ilk nüveleri tebellür etmiş olacaktır.

45. Madde: T.K.P., demokratik burjuva ihtilâlinin getirdiklerini hızlandırmak, meyve vermesini sağlamak, ve böylece işçi ve köylüler diktatörlüğünden proleterya diktasına geçişi hızlandırmak ve çalışan sınıfı bu tarihî misyona teşkilât ve ideoloji bakımlarından hazırlamak için halkın çalışan kitleleri arasında organize edici, propaganda yapıcı ve eğitici işler yürütür.

46. Madde: Amele ve köylü diktatörlüğü, öldürücü darbelerini ilk önce en tehlikeli düşmanlarına, emperyalistlerin ve yarı derebeyi mürtecilerin kafalarına indirir. O, ecnebî sermayenin malı olan büyük işletmeleri (deniz ve kara nakliyatı, liman ve rıhtım şirketleri, madenleri, sanayi müesseseleri, umûmî hidemata müteallik işletmeleri, bankaları v.s.) ve büyük emlâk ve arazi sahiplerinin ve Evkafın malı olan çiftlikleri (demirbaş eşyası, makine ve hayvanları ile birlikte) tazminatsız müsadere eder ve millileştirir. Düyûn-u umûmiyeyi ilga eder.

47. Madde: Millî burjuvazinin, amele ve köylü hükûmetinin programını tahakkuk ettirmesine karşı her mukavemeti ve millî sanayideki her sabotaj teşebbüsü, ona ait olan işletmelerin de müsaderesini ve millileştirilmesini icab ettirecektir. Herhalde amele, köylü hükûmeti, büyük işletmeler üzerinde amele kontrolü te'sis eder ve bu kontrolü fabrika ve imalâthane komiteleri vasıtasiyle tahakkuk ettirir.

48. Madde: Millileştiren veya esasen devlet veya belediyelere ait olan tekmil işletmeler, inkılâbî esaslar dâhilinde yeniden kurulmak ve amele sendikalarının iştirâkiyle idare olunmak üzere Sovyetlere devrolunur. Müsadere edilen ziraî malikâneler ve arazi, köy Sovyetizminin emri altına konulur.

49. Madde: Eski idare zamanında da devlete ait olan topraklar, çiftlikler, ormanlar, sular ve madenler de Sovyetlere devrolunur ve onlar tarafından işletilir.

50. Madde: Ziraat Bankası kanalı ile krediler sadece fakir ve orta halli köylülere verilir. Bu bankanın desteği ile geniş bir kredi kooperatifleri teşkilâtı kurulur ve köylülerin faizci sermayedarlar tarafından istismar edilmelerine mâni olunur. İşçi ve köylü hükûmeti, köylüleri bütün faizci vasıftaki borçlarından kurtarır. Fakir köylüler bütün vergilerden muaftır. Köylülerin alt kademe kitleleri, kendi tecrübeleri ile küçük ekonominin onları ihtiyaç ve fakirlikten kurtaramıyacağını anladıkça, T.K.P., bir kollektif ekonominin kurulması hareketinin gelişmesine ve işçi ve köylü hükûmeti, köy ekonomisinin her yoldan, her çeşit kollektiviteye ve kooperatif ekonomisine çevrilmesine çalışırlar. T.K.P., geniş köylü kütlelerini mobilize eder, onları kooperatifçilik hareketine ve kooperatiflerin idâresine çeker.

51. Madde: Millileştirilmiş ecnebi bankaları bilhassa, Osmanlı Bankası, amele-köylü hükûmetine teslim olunur ve haricî ticaret devlet inhisarı altına konulur.

52. Madde: İstihlâk kooperatifleri, mümkün olan her yoldan teşvik edilir. T.K.P., işçilerinin bunların kuruluşunda ve idaresinde aktif yer almalarını sağlar.

53. Madde: İşin en yüksek şekilde korunması: T.K.P. Türk işçilerine S.S.C.B. işçilerinin mâlik olduğu bütün haklardan faydalanmalarını garanti etmeğe çalışır.

54. Madde: Başlıca sanayi şehirlerindeki saraylar, büyük emlâk ve arazi sahiplerinin köşk ve konakları, apartman ve akarları, oteller, büyük mağaza ve depolar tazminatsız müsadere edilir ve mahallî Sovyetlere devir ve teslim ve Sovyetler tarafından idare olunur. Bu ebniyenin müzelere, devlet idarelerine, mekteplere tahvil olunacaklardan geride kalanları, işçilerin iskânına tahsis edilmek üzere amele cemiyetlerinin emrine verilir.

55. Madde: Amele köylü hükûmeti, kesif halk kütleleri halinde yaşayan millî azlıklara mukadderatlarını serbestçe tâyin etmek ve arzu ederlerse devletten ayrılmak hakkını bahşeder. Millî azınlıklara mensup komünistler, milletdaşları arasında işçilerin beynelmilel tesanüdü lehinde bir propaganda yapmak, kendilerini maddî ve hususî menfaatler mukabilinde kısmen emperyalistlere satan varlıklı hâkim sınıfların, emekçi kütlelerine nasıl emperyalizm boyunduruğunu geçirmeye uğraştıklarını anlatmak suretiyle, millî azınlıklara (Kürtler vesaire...) mensup işçiler ve köylülerle, Türk işçi ve köylülerinin kardeşçe ittihadı lehinde mücadelede bulunmak

mecburiyetindedir. Aynı zamanda, bir Sovyet cumhuriyeti şeklinde teşekkül eden Türkiye amele ve köylü hükûmeti, emperyalizme ve derebeylerine karşı el birliğiyle mücadele için mazlum millî azlıkların emekçi kütleleriyle Sovyet cumhuriyetler federasyonu şeklinde bir ittifak akdine mâtuf bir siyaset takip eder.

56. Madde: İşçi ve köylü hükûmeti bütün basımhaneleri, günlük veya peryodik matbuatı, büyük sinema ve tiyatro işletmelerini, radyoları v.b. millileştirerek, Sovyetlere verir ve şehir veya köydeki geniş çalışan kütlelerin umûmî ve politik eğitiminde kullanır. Böylece politik Marksizm ve Leninizm propagandaları yürüterek sosyalizmin te'sisi için lüzumlu kültür seviyesini hazırlar.

57. Madde: Amele ve köylü hükûmeti, tekmil matbaaları, yevmî ve mevkut gazeteleri ve mecmuaları vesair neşriyatı, büyük sinema, tiyatro, radyo ve ilh... işletmelerini millileştirir. Onları sovyetlerin idaresi altına koyar. Geniş emekçi kütlelerin umumî ve siyasî terbiyeleri hususunda onlardan istifade eder. Ve böylece Marksizm ve Leninizm devlet propagandasını tertip ederek, sosyalizm kuruluşunun şeraitini hazırlar. (56. maddenin tekrarından ibârettir.)

58. Madde: Amele ve köylü hükûmeti halk kütlelerini, istismarcı sınıflar tarafından içinde tutulmuş oldukları kara cehaletle mücadeleye ve onların derinliklerinden, proleterya diktatörlüğünün müstakbel kadrolarını çıkarmaya müsait bir tarzda inkılâpçı esaslara göre, umumî maarif müesseselerini baştan aşağı tensik eder.

Türkiye Komünist Partisi, eski devirden miras kalan tâlim ve tedris hey'etlerini daimî bir kontrol altında tutar. Şovenizm fikriyatını propaganda etmeye mâtuf her teşebbüsü, merhametsizce, amele efkâr-ı umumiyesi önünde teşhir eder ve şiddetle tecziye eder.

Dokuzuncu Bölüm Dipnotları

1- Mete Tunçay, a.g.e., s, 177.
2- İbid.
3- İbid.
4- Ahmet Bedevi Kuran, a.g.e.
5- İbid.
6- Şevket Süreyya Aydemir, 1897'de Edirne'de doğdu. 25 Mart 1976'da saat 21'de Ankara Numune Hastahanesinde gripten öldü.
7- İbrahim Topçuoğlu'nun, "Neden İki Sosyalist Partisi, 1956-TKP Kuruluşu ve Mücadelesinin Tarihi 1914-1960, I." kitabında Mustafa Börklüce'nin yazara anlattığına göre Şefik Hüsnü Değmer'in Akaretlerdeki evinde 1.1.1925 yılında aktedilen toplandı TKP'nin II. Kongresidir (a.g.e., s, 96-1047. Börklüce şöyle anlatıyor bu kongreyi: "TKP İkinci Kongresi; Dr. Şefik Hüsnü'nün Beşiktaştaki evinde, 1 Ocak 1925 tarihinde toplanmıştı. Dışarıya iki gözcü eleman konulmuş ve saat 7.30-8.00 arasında gelen delegeler içeriye alınmıştı. Toplantıya gelenler ismen bilinen kimseler olduğu için pek yabancılık çekilmemiş ve birbirleriyle tanışmayanlar da tanıştırılarak, kendilerinden kısa biyografileri dinlenmişti. Ev sahibi sıfatıyla saat 8.00'de Kongreyi açan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) açış konuşmasında ezcümle: Türkiye'nin geçirmiş ve geçirmekte olduğu krizlerin hepimiz içindeyiz ve görüyoruz. Mustafa Kemal hâla bocalamakta ve yöneleceği istikameti tayin edememektedir, dedi. Ve Mustafa Kemalin de hâkim olamadığı çok karışık bir devrede, Mustafa Suphi'nin Türkiye'ye geldiğini ve facianın önlenmesine imkan bulunmadığını da (özür diler şekilde) açıkladı. Bu ortam içinde; Partimizin çok dikkatli çalışması gerektiğini de ilave etti ve bir Kongre Başkanı ile iki kâtip seçilerek kongrenin çalışmağa başlamasını teklif etti (...) Kongre Başkanlığına üç kişi teklif edilmişti, bunlar, 1- Vanlı Kâzım, 2- Şefik Hüsnü, 3- Dr. İhsan Özgen idi (...) Dr. İhsan Özgen... Tramvay, Tersane ve Deniz İşçileri inkilâpçı kısımlarıyla, Mustakil Sosyalist Partisi kuran işçi kesimi önderlerinden olup, 1886 İstanbul doğumlu olduğu tespit edildi. Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in 1887 doğumlu, Vanlı Kâzım'ın ise 1884 doğumlu olduğu anlaşıldı. En yaşlıları Vanlı Kâzım olduğundan, Kongre Başkanlığına oybirliği ile seçildi. Katipliklere: Mustafa Börklüce, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör seçildiler. Vanlı Kâzım'ın Başkanlığında ve onun kısa konuşmasıyla 2. Kongre açıldı. Bu konuşmasında Vanlı Kâzım (Kip): 'Yoldaşlar, Suphi Yoldaş'ı ve birçok kıymetli arkadaşlarımızı kaybettik. Kongreyi açarken kendilerini anmak için bir dakika sükûta davet ediyorum. Şimdi Kongreyi açıyorum...' (...) (Kongreye) TKP I. Kongresinden gelenler (gelen delegeler) şunlardı: 1- Ali Rıza Keskin, 2- Mustafa Börklüce, 3- Dr. Şefik Hüsnü Değmer (Listeden seçilmiş), 4- Sadrettin Celâl Antel, 5- Salih Hacıoğlu (Bunların hepsi katılmışlardır). Moskova Şark Üniversitesinde eğitim görüp gelen delegeler (de şunlardı): 1- Nazım Hikmet Ran, 2- Hüsamettin Özdoğu, 3- Şevket Süreyya Aydemir, 4- İsmail Marat (Laz İsmail) (Zeki Baştımardan sonra yurt dışında TKP Genel Sekreteri olan İsmail Hakkı Bilen), 5- Kâzım Kip (Vanlı Kazım), 6- Hamdi Alev (Şamilov), (Bunların hepsi de katılmışlardı). (Kongreye) İşçi kesi-

minden gelenler (de şunlardı): 1- Dr. İhsan Özgen, 2- Faik Usta, 3- Abdülkerim Soyka, 4- Elektrikçi Nuri, 5- Seyfettin Osman (Bunların hepsi hazır bulunuyorlardı). (İkinci Kongreye) Aydınlık gurubundan gelenler (şunlardı): 1- Vedat Nedim Tör, 2- Hasan Ali Ediz, 3- Baytar Ali Cevdet (Fahri), 4- Mehmet Vehbi (Sarıdal), 5- Hüseyin Hıkmet (Kıvılcımlı) (Bunlar da hazır bulunuyorlardı). Yapılan sayımda yirmibir kişinin kongreye katıldığının tespit edildiği ve Aydınlık gurubundan gelenleri Dr. Şefik Hüsnü'nün Kongreye teskiye ettiği de kayda geçirildi. (...) Merkez Komitesi, yapılan teklif üzerine yirmibir kişi olarak kabul edildi. Ve kayda geçirildi. Merkez Komitesi Sekreterliği için, Ali Rıza Keskin tarafından teklif edilen Dr. Şefik Hüsün alkışlarla kabul edildi. İcra (Faaliyet) Komitesi miktarı üzerinde duruldu ve teklif üzerine 7 kişilik bir icra Komitesi seçimine geçildi. Bu arada Dr. Şefik Hüsnü'nün bir teskere verdiği görüldü. Bu teskerede, İcra Komitesi sekreterliğine Vedat Nedim Tör, neşriyata Sadrettin Celal ve Şevket Süreyya Aydemir, Teşkilat işlerine Elektrikçi Nuri ve Baytar Ali Cevdet, gençlik teşkilatı işlerine Hüseyin Hikmet (Kıvılcımlı), Mali işler için Hamdi Şamilov isimleri teklif ediliyordu. Bunlar da itirazsız aynen kabul edildiler. Türkiye dahilindeki teşkilatların kontrol ve murakebe işlerine Mustafa Börklüce ve Ali Rıza Keskin; Moskova Harici Büro ve İrtibat işlerine Lâz İsmail (Mara), Hüsamettin Özdoğu, Hasan Ali Ediz seçildi ve teşkilat işleri böylece tamamlandı (...) Bundan sonra şu kararlar yazılarak oybirliği ile kabul edildi: 1- Kongre kararını ve Parti programını, Komüntern'e götürüp vermek ve gereken işlemleri yaptırmak için, Genel Sekreter Dr. Şefik Hüsnü'ye tam yetki verilmişti, 2- İcra Komitesi ayda bir defa toplanacaktır, 3- Parti Merkez Komitesi, Genel Sekreterin Başkanlığında 3 ayda bir toplanarak, çalışmalarını kontrol ve murakebe edecektir, 4- Komitelerin toplanma zamanında sekreterler bulunmazsa, komite azasının (3/2) üçte iki fazlası kararı ile içinden yedek bir sekreter seçerek, faaliyet kararlarını alacaktır, 5- Parti 2 senede bir Kongresini toplar ve durumunu gözden geçirir, 6- Parti Merkez Komitesi azasının üçte iki çoğunluğu ile fevkalade Kongresini toplayabilir, 7- Teşkilatın bütün kademelerinde, kongrelerde seçilmiş azalar, bir sonraki kongrede kendini savunabilir, arada faaliyet dışı bırakılmış olsa dahi yanlışlığın düzeltilmesini isteyebilir. Bu kararlar da yazıldıktan sonra, Kongreye son verilmiş ve gece saat 02.00 sularında, Kongreye katılanlar birer ikişer aralıklarla çıkarak, kongre dağılmıştır"

8- Dr. Tevetoğlu, a.g.e. s, 389.

9- Mete Tuncay, a.ge.'de "Aydınlık" ve "Orak - Çekiç" Dergilerindeki yazılar hakkında ilginç bilgiler sunmaktadır.

10- Rasih Nuri İleri, Kurtuluş Dergisi ile ilgili eserinde bu derginin Polis Arşivinde bulunmadığını yazıyor. s, 11. Nereden biliyor dersiniz?

11- İstanbul'un Sovyet Konsolosluğunda çalışan Komüntern ajanı Şamisi isimli bir Yahudi, Dr. şefik Hüsnü (Değmer)'ye "Aydınlık Neşriyatı" için ayda 200 dolar veriyordu. "Özel Arşiv"de işe üç ayda 1000 dolar ödendiği yazılı. Ayrıca, "Özel Arşiv"de parayı veren isim farklıdır. İki isimden birinin arada kurye olduğu anlaşılıyor. Sayın Şevket Süreyya Aydemir'e bu para işini sorduğumuzda: "Belki, Şefik Hüsnü Komüntern memuru bir Yahudiden 'Ay-

dınlık' için ayda bir miktar para almıştır" cevabını verdi.

12- "Aydınlık" Kütüphanesinde Polisin el koyduğu kitaplar yedi sandıktı. Ayrıca TKP mahallî teşkilâtları ve Komüntern ile yapılan muhaberat da ele geçmişti. Özel Arşivde şu kitap listesine rastladık: "İşçi Ücretleri ve İşçilerin Buhranı", "Sendika Meseleleri", "Türkiye ve İçtimaî İnkılâp", "İçtimaî Mesele ve Islahatçılar". Ayrıca Bknz., Mustafa Ziver (?), "Komünist İhtilâlleri ve Subaylar Kitabının Solcular üzerinde Yarattığı Telâşın Nedenleri", s, 6. 1966, İzmir,

13- Komüntern organı, İnternational Presse-Korres pondenz (Enternasyonal Basım Haberleri) Bülteninin, Yıl: 1925, Sayı: 129; s., 1882, Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) B. Ferdi imzalı yazısında, 1925 tevkifatı konusunda şunları yazıyor: "Kaldı ki bu darbe (1925 tevkifatı A.S) komünist-öncü savaşçılarının sadece legal çalışan kesimine indirilmiştir. Türkiye Komünist Partisinin illegal aygıtına hemen hemen hiç dokunulmamıştır. Yerel örgütlerin faal işçileri görevlerinin başındadır." (Bknz. Aydınlık Yayınları, Komünist-Enternasyonal Belgelerinde Türkiye Dizisi- 3; Şefik Hüsnü, Komüntern organlarındaki yazı ve konuşmalar, s, 23, İstanbul, 1977) Oysa aynı yayın organının sayı: 6 (15); s. 269-273'de B. Ferdi imzalı bir başka yazısında, Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), 1925 tevkifatının TKP'ye indirdiği darbeyi şu sözlerle açıklar: "Daha on sekiz ay önce, İsmet Paşa tarafından kurulmuş olan dikta rejimi, komünistlerle emekçi kitleler arasındaki bağları böylece aniden koparmıştır. (...) (Komünistler) İstiklâl mahkemesine verildiler. Sadece çok gizli bir kesim çalışmalarına devam ediyor (...). İşçilerin, daha önce komünist harekete yönelmiş dikkatleri, şimdi zindanlara atılmış olan Komünistlerin kaderlerinin belirleneceği Ankara'daki İstiklâl Mahkemesine çevrilmiştir (...). Verilen kararların netliği, bu hayallerin son kalıntılarını da yıktı (...)." (a.g.e., s, 88-89).

Vedat Nedim Tör 1897'de İstanbul'da doğdu. 1916'da Galatasaray Sultanisini bitirdi. Berlin'de iktisat doktorasını yaptı (1921). 1929-1933 arası Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Merkez Müdürlüğü; 1933-1937 Matbuat Umum Müdürlüğü; 1938-1940 Turizm Müdürlüğü; 1940-1944 Ankara Radyosu Müdürlüğü yaptı. 1944'ten günümüze Yapı Kredi Bankası Kültür İşleri Müdürlüğünde bulundu.(?)

Ayrıca Bknz., Ürün-Sosyalist Dergi, Eylül 1977, Sayı: 39, C: 7, s., 11: "1920 yılı başlarında Kütahya'da gönüllü bir Halk Alayı kuruldu. Bu alayı halk her şeyiyle her bakımdan destekledi. Alay Komutanı Topçu İsmail Hakkıydı. Daha sonra 15'lerle birlikte Karadeniz'de kahpece öldürüldü. Topçu İsmail Hakkı, TKP Merkez Komitesi Politik Büro üyesiydi. Bu alay, Yeşil Ordu'nun bir koluydu. Ateş başlarından sonuna kadar savaşırdı." (Ergun Ergül, "10 Eylül 1920, TKP 57 yaşında" makalesi). Ürün Dergisi yazarı bu görüşleri, TKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri İ. Bilen Yoldaş'ın, TKP'nin Kuruluşunun 56. yıldönümünde "TKP'nin Sesi Radyosu"ndaki demecinden ve bir de Yeni Çağ, sayı: 9, 147 Eylül 1976, s. 818'den aktarmış. Araştırmacı Mete Tuncay "Türkiye'de Sol Akımlar" 3. Baskı, s, 237'de "İ. Bilen Yoldaşın Yanlışı" başlığı ile İsmail Hakkı'nın, Mustafa Suphilerle öldürülen, İsmail Hakkı olmadığını, İsmail Hakkı Uzunçavuşluoğlu'nun 1932'de yayınlanmış "Küta-

hya Şehri" kitabına dayanarak, Kütahyada Milli Alay kuran kişinin "Ethem Beyin (Çarkın) mahiyetindeki müfreze kumandanlarından, Priştineli İsmail Hakkı Bey olduğunu ispatlıyor.

14- Sayın Şevket Süreyya Aydemir 29 Ekim 1926 tarihinde affa uğrayıp, Afyon Cezaevinden tahliye edildikten sonra, faaliyete katılmadığını "Suyu Arayan Adam" eserinde yazar. Biz burada 1927 iddianamelerinde yer alan bilgilerden yararlandık.

15- "Yön" Derg., 11 Ocak 1967, Nr. 198, s, 6.

16- Sayın Şevket Süreyya Aydemir bir konuşmamızda Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in İstanbul'a gizli olarak değil, normal yollarla geldiğini ifade etmişti.

17- 1927 İddianamesi.

18- Dr. Tevetoğlu, a.g.e., s, 399.

19- İbid.

20- Bknz. Dipnot; 15

21- "Yön" Derg., 11 Ocak 1967, Nr. 198, Şevket Süreyya Aydemir'in "Sosyalist Kültür Derneği'nde yaptığı bir konuşmadan: "Moskova'dan Para Almıyorduk". Muhakkak ki, Sayın Şevket Süreyya Aydemir para almamıştı. Ben de 1947-1952 arası Parti üyesi iken para almadım, başkaları da. Ama o zaman TKP'nin Komünterinden masrafları karşılığı para aldığı muhakkaktır. Stalin; "Komüntern mensupları benim aylıklı memurlarımdır" derdi (A. Koestler). Bugün de Doğu Avrupa'daki TKP mensuplarının (Dışbüro) geçim paraları herhalde Türk işçilerinden toplanan paralarla sağlanmıyor. SSCB'nin (Komünternin) para yardımını ilk defa reddeden Parti, Yugoslav Komünist Partisi olmuştur; 1957 yılında. Bknz., Günther Nollau, III. Enternasyonal..., tercümesi (teksir).

22- Dr. Tevetoğlu, a.g.e., s, 402.

23- 1927 Tahkikatı ile ilgili 7 Kasım 1927 tarihli, İstanbul Emniyet Müdürlüğü-nün 37 sayfalık fezlekesi; Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)'nün 'Tayfur' takma adı ile gönderdiği mektup; Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) 10 Eylül 1927 tarihli raporu; Emine Sabiha'nın 'Mesrure' takma adı ile Komüntern İcra Komitesi Kâtipliğine yazdığı 4/5 ve 78.326 sayılı mektup; 3 Aralık 1927 tarih ve 6-82455 sayılı 'Komünist Enternasyonali Türkiye Seksiyonu Merkez Komitesi'ne Danski imzası ile gelen cevabî mektup; Moskova'dan "Türkiye Gençler Birliğine" yazılmış 6 Temmuz 1927 tarih 37443 sayılı ve KİM (Komünistiçeskiy İnternatsiyonal Molodeji) kâtibi imzalı mektup için Bknz., Dr. Tevetoğlu, a.g.e. s, 395-405; (Şevki Mutlugul), Türkiye'de Komünizm Tehlikesi var - İçimizdeki Düşman, s, 19-21; 1931 yılında Berlin'de TKP'nin Harici Bürosu'nun yayın organı "İnkılâp Yolu" Dergisinde (Nr. 5-6) yayımlanmış "TKP Faaliyet Programı için Bknz. İvar Spector, a.g.e. s, 114-127; Nejdet Sançar, Gizli Komünist Belgeleri, Ankara, 1966, s, 67-73-88; Kenan Öztürkmen, Komünizm ve Türkiye. s, 80-83, İstanbul, 1965. Gottard Jäschke, Der Weltbolsewismus, Berlin, 1936.

24- Dr. Hikmet Kıvılcımlı, TKP'nin Eleştirel Tarihi, YOL, Kıvılcım Yayınları, İstanbul. 1978. Dr. Kıvılcımlı'nın kırk yıl önce yazdığı, yayınevinin notuna göre; bin sayfayı bulan söz konusu kitabın I. ve 3. bölümünü kapsayan satırlar-

da, Kadrocuların ağır dille suçlanması ilgi çekicidir. Dr. Kıvılcımlı şöyle yazar: "Müterakkipçilik (Fırsatçılık, gözetleyicilik, A.S) denince göz önüne şevket Süreyya ve Vedat Nedim gelir. Legal marksizm zamanı Sadri'nin (Sadrettil Celal Antel) yayın sahasında yaptıklarını bu iki demogog serseri (a.b.ç) teşkilat içinde yapıyorlardı. Sadri, devrimci yayını boğmakla uğraşırdı. Şevket ve Vedat, teşkilatı kemirirler ve sekiz, on aristokrat işçinin lâklakiyat için toplandıkları bir dernek faaliyetini parti teşkilatı ve faaliyeti ile karıştırırlar idi. 1925 tedhiş devrinden sonra Sadri, daha namuslu çıktı: bu deveyi güdemiyeceğini söyliyerek tereyağdan kıl çeker gibi hareketten koptu. Lâkin Vedat'la, Şevketin serserilik tarafları galip çıktı. 'Serseri' kelimesini bir küfür olsun diye söylemiyorum. Vakıadır (olaydır). Ş. (Şevket A.S) ve V. (Vedat Nedim) devrimci hareketle aylıklı serseriler kliki halinde bağlıydılar. Arkos şirketinde dolgun ücretlerle iş ve hatta dolap çevirdikleri için hareketten kopuşamıyorlardı. Mesele feciydi. Nitekim burjuvazi bu tiplerin serseri vasıflarını öğrenir öğrenmez, o cihetten yararlanarak bu adamları kendi köpekliğine (abç) çekmekte gecikmedi (s, 143)... İki yıl sonra aynı pislik bülbülü (abç) (Şevket Süreyya) İstanbul ağır cezasında kendi 'ideolojisinin', yani müterakkip ve murakıpçılığın baykuşu (abç) olacaktı. "Vatanımı sosyalizm kadar severim" diyecekti ki mesele aydınlansın (s, 144)... Türkiye'de Marksist hareket hücre hareketi olarak başlamıştı. (s, 168)... 1) Marksist faliyeti güden hücreleri, partinin bazı formalitelerinden, fakat esas itibarıyle parti zaaflarından yararlanan, kuyrukçular yavaş yavaş kendi ellerine geçirttiler. Bu sayede, organların devrimci elemanları hareketten ve parti kitlesinden tecrit edilmeğe uğraşıldı. 2) Bizzat hücreler kendileri soysuzlaştırılıp bezdirilmek istendi. Bunun için çeşitli usuller vardı. İş yapmak isteyen hücrelere halis kuyrukçular gönderildi. Bunların Türkçeleri bile düzgün değildi. Mevzu çevresinde hiç bir heyecan uyandırmıyorlardı. Hücreyi asla alâkadar etmiyen basmakalıp mevzuları seçiyorlardı, çünkü dağarcıklarında doğru yanlış ezberlenmiş veya mektepte okunmuş bir türlü hazmedilememiş sözde 'Marksist' kusurlardan başka birşey bulunmuyordu. Siyasî, kitleci, hareketçi faaliyet üzerine en basit bir münakaşa bile gündeme sokulamıyordu. Bütün teşkilat faaliyeti, aslı astarı, ucu bucağı bulunmayan bazı sözüm yabana 'istatistik' sütunlarını doldurtmak ve bu yoldan 'müterakkip ve Murakıp' hayvanlara 'yem' hazırlamaktan ibaret kalıyordu... Hücrelere 'takviyeciler' gönderilir ve haftada bir takviyeci değiştirilirdi. Bundan maksat, 'Mesleği İnkilapçı' (profesyonel) yetiştirmek taktiği değildi. Kuyrukçular, kendisine bugün bir hücre teslim ettiklerini, yarın aynı hücreye; hain, on para etmez, provokatör ve ilh... diye takdim eden başka bir takviyeci ile değiştiriyorlardı. Onbeş gün sonra, hiç merak etmeyin, bir üçüncü 'takviyeci' ikinci 'takviyeci'yi sıfıra indirecek ve: 'Sakın ha, ona bir daha selam vermeyin' diyecekti. (s, 169)... Her kim olursa olsun görülüyor: "profesyonel kuyrukçular" satılık eşekler gibi yemlerini kim veriyorsa onun adına anırıyorlar (abç). Dün işçi sınıfından bir çıkar umdukları zaman, proletarya fikriyatını bir semer gibi taşıdılar. Bugün arpayı burjuvazi verince, semerlerini attılar. Sırtlarında yaldızlı birer palan, Halk Fırkasının (CHP'nin A.S) vurduğu gemle Paşaların 'adsız' mekkaresi

(düzenbazı A.S) oldular. Tabii kuyrukçularla satılık eşşekler arasında samimiyet bakımından derin bir fark var: Eşek, sahibi kim olursa olsun, onun çıkarına hizmet eder. Fakat kuyrukçu eşekler, işçi sınıfının resmen 'efendi' bildikleri zaman bile, gözleri burjuva ahırlarında kalmış eşşoğlu eşşeklerdir... (s, 179)" (abç). Dr. Kıvılcımlı'nın, buradaki bütün hedefleri 'Kadrocular' Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge ve diğerleridir. Bu satırların 1946'dan yani çok partili döneme geçildikten sonra yazıldığı anlaşılmaktadır.

10. Bölüm

Romantik Devir (1928 - 1938)

Türkiye Komünist Partisinin illegal seksiyonu içinde, 1923'lerden beri sürüp gelen ihtilâf nihayet 1927'de trajik bir şekilde patlak verdi. Komünternin anlayışsız müdahalelerine baş kaldıranlar, gizli Partiye hâkim olan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) tarafından tasfiye edildiler. Hem bu tasfiyeyi, hem de Komünternin müdahalelerini protesto etmek ve baltalamak amacıyle, Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) yönetimi altına giren illegal teşkilâtı Vedat Nedim (Tör), siyasî polise ihbar etti[1].

Parti, Dr. Şefik Hüsnü'nün tevkif edilip 17 Nisan 1929'da tahliye edildikten ve Köstence yoluyla ilkin Varşova, sonra Berlin, daha sonra Paris'e geçip, on yıl süreyle yurt dışında kalması, gizli Partiyi dışardan yönetmesi sonucu, Türkiyedeki partililer arasında bir keşmekeş başgösterdi. Komünternin, körü körüne aleti haline gelen gizli "TKP" on yıl içinde hemen hemen her yıl tevkifata maruz kaldı ve her tevkifatta, Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) adına partiyi yönetenlerin ayrı ayrı şahıslar olduğu görüldü. Bu keşmekeşe liderlik kavgaları da katılınca, gizli parti faaliyetleri gülünç, romantik hareketler olmaktan ileri gidemedi. Komünterne bağlılık, olur olmaz yerlerde dağıtılan beyannamelerin sonuna yerli-yersiz "Dünya İşçileri Birleşiniz!" sloganının yazılması ile beliriyordu. 1928 - 1938 dönemini incelerken, partide sekreter olarak görev almış isimlere göre bir şema ortaya koyacağız. Ve her yılı, o şahısların mihveri etrafında değerlendireceğiz.

1928'den, 1933'e kadar geçen devre, Atatürk Türkiyesinin ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, en istikrarlı ve kuvvetli olduğu bir devirdir. Tek Parti idaresi, taşra burjuvazisi ile de sıkı işbirliğine giriştikten sonra bir hayli güçlenmiş, istihbarat, 1927 tevkifatından sonra, partinin muhtemel teşkilâtçıları hakkında bilgi ve tecrübe sahibi olmuştu. Polisin gölgesi altında yeraltı teşkilâtına girişen bir avuç "romantik" Komüntern ajanları, dağıttıkları beyannamelerle kendi provokasyonlarını kendileri yapmışlar; ajitasyonla, provakasyon arasındaki farkı ayırdetmekten âciz kalmışlardır. 1938'de TKP'nin Donanmaya ve Harp Okuluna sızması ile durum değişmiştir. Çünkü, 1935

yılından sonra gizli Partinin Türkiye'deki yöneticileri, Komünterni 1935'teki VII. Kongresinde alınan karara uyarak legal anti-faşist ceph faaliyetine geçmişler; illegal çalışma ile legal çalışma arasında bir der ge kurmuşlardır. Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in, 1939'dan sonra Türki ye'ye gelişi ile kurulmuş bulunan denge daha da pekiştirilmiş, çeşitl şart ve durumlarda uygulanan "Tek Cephe" programları ile, 1960'tan sonra Türkiye'de komünizm kitle hareketi olmaya yüz tutmuştur. Ancak kitleyi meydana getirenler işçi ve köylüler olmayıp, genellikle öğrenciler ve toplumun lövanten aydın kesimi idi...

1927 tevkifatından sonra TKP'nin yeniden toparlanma süreci içinde önemli rol üstlenenlerden biri de Hüsameddin Özdoğu olacaktır.

Hüsamettin Özdoğu[2] Devri 1928

1927 tevkifatı dışında kalanlar Komüntern'e sıkı sıkıya bağlı olarak faaliyetlerini İzmir, Gaziantep ve Bursa'da yürüttüler. 1928 yılında 3-4 Ocak gecesinde, İstanbulun, Beyoğlu, Galata, Beşiktaş, Kasımpaşa semtlerinde duvarlara "Türkiye İşçi ve Köylüsüne" hitaben yazılmış beyannameler yapıştırıldı. Beyannamelerin altında "TKP İstanbul Komitesi" imzası vardı. Yürütülen tahkikatta, eczacı Lefter, Lefter'in kardeşi Nikoliadis, şoför Kâzım, ressam Samih, şoför Fazıl, muallim İhsan yakalandılar.

Bu ajitasyon, Hüsamettin'in (Özdoğu) hapisten çıkışından (1927 tevkifatı) sonra yapılmıştı. Partinin bu seferki teşkilâtlanması, Hüsamettin (Özdoğu)'e verilmişti. Parti - Plenumu, Hüsamettin'in (Özdoğu) evinde toplandı. Sarı Mustafa (Börklüce), tahsildar Salih, kunduracı Derviş Hilmi bu toplantıdan sora TKP'nin İstanbul Vilâyet Komitesini teşkil ettiler. Tütün işçisi Troçki namı ile maruf Mehmet, Bursalı Emin (Sekün)[3], Türkiye gizli Komünist Partisi'nin Gençlik Birliğini teşkil ettiler. Bu teşkilâtın başına Emin (Sekün) geçmişti. Partinin sekreteri Hüsamettin'in (Özdoğu) önderlik ettiği bu beyannameler taş basması ile basılmış, ayrıca Kocaeli ve Samsun'da da teşkilât kurmak üzere faaliyete geçilmişti. Hüsamettin'in (Özdoğu) evinde toplanan Plenumda bulunan diğer şahıslar Hamdi Şamilof (Alev), Mussolini namıyla maruf Ahmet, Adana'dan Makinist Ali İlhami gibi kimselerdi. Karaköy ve Bebek semtinde ilk hamlede sekiz hücre teşkil edildi. Sekiz hücreden üçünün idarecisi mıntıka komitesi sekreteri tütün işçisi Hüsnü idi. Dramalı Hüseyin ile Kavalalı Hüseyin, hücrelerle vilâyet ve mıntıka komitesi arasında irtibatçılık yapıyorlardı.

Türkiye Komünist Partisinin gençlik seksiyonu 1923'ten 1938 yılına gelene kadar baytar Cevdet, Hasan Ali (Ediz), Dr. Hikmet (Kıvılcımlı) tarafından yönetilmişti. 1944'ten sonra bu görevi Mihri Belli üzerine aldı.

Cezaevinde bulunan Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) Parti faaliye-

tini hapisaneden kontrol edişinin belli bir delili de 21 Eylül 1928 günü, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın, Dr. Şefik Hüsnü'yü hapishanede ziyaret ederken kendisine şapoğrafla yazılmış bazı parti neşriyatını verirken yakalanması idi. Ayrıca Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) de, Dr. Hikmet'e (Kıvılcımlı) "Kemalist Türkiye Nereye Gidiyor? Son Sene Zarfında Türkiye'nin İktisadî ve Siyasî Vaziyeti" başlıklı Parti neşriyatının müsveddelerini verirken yakalandı. Hapishane hücresinde yapılan aramada TKP üyelerinin listesi, bazı gizli neşriyat ele geçti. Bu hadise üzerine Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), 28 Ekim 1928'de Yozgat Cezaevine sürüldü. Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) sürülmesinden dokuz gün önce de (19 Ekim 1928), Sarı Mustafa (Börklüce), Bursalı Emin (Sekün) ve Hüsamettin (Özdoğu) "Aziz", "Türkiye Amelesine ve Yoksul Halk Kitlelerine" başlıklı ve "İstanbul Tramvay Hücresi" imzalı beyannameler kaleme alınarak İstanbul ve Beyoğlu semtlerinde duvarlara yapıştırıldı.

"Donanma Davası" yargılamalarında 15 yıllık hükümle ilk sırada yer alanlar arasında Kıvılcımlı ve ünlü edebiyatçı Kemal Tahir ile birlikte

Parti faaliyeti cümlesinden olarak, İzmir'de Varnalı Muhiddin, üçyüz kadar Bulgar mültecisi arasında hücre teşkilâtı kurmaya yeltendi. Yirmi mülteci tevkif edilmekle birlikte, beraatlarını müteakip hudut harici edildiler.

Komünist Partisi, Gaziantep ve Kilis'te de Dağıstanlı Muhiddin Süreyya tarafından teşkilâtlandı. Eski öğretmenlerden M. Emin, rüsumat başkâtibi Hüsamettin, Kanaat Mağazası sahibi Zihni, arzuhalci Mehmet, Mahmut Şerif, Maraşîzâde Hâmit, eski kaymakamlardan ve Mersin'de ikamet eden Seyfullah, Hazak Nahiye Müdürü Mustafa Şefik tevkif edildiler. Mahmut Şerif, Mehmet Emin, Mustafa Şerif dört aya, Muhittin Süreyya iki aya hüküm giydiler.

"Türk Ocakları"ndan "İttihat Terakki"ye, oradan Türkiye Komünist Partisine uzanan yolda en önemli simalardan biri de Eskişehirli Ethem Nejat'tır

(Ruşenoğlu) Emin (Sekün), Ahmet Gavsi, Ömer Fevzi'nin teşkil ettikleri Bursa Vilâyet Komitesi 1 Mayıs 1928 günü "Türkiye Amele Sınıfına ve Şehirli Halk Kitlelerine" başlıklı ve "III. Enternasyonal Türkiye Komünist Fırkası Merkez Komitesi" imzalı beyannameleri tabettiler ve Bursa'da duvarlara yapıştırdılar.

1928 yılı faaliyetlerinin, Türkiye gerçeklerine hitap eden bir yönü olmadığı anlaşılmaktadır. TKP tasfiye edilen liderlerinden sonra, Komünternin tenkitlerini olduğu gibi kabul etmiş, hücre teşkili, duvarlara beyannameler yapıştırma; çocuklar aracılığı ile işçi semtlerinde bildiriler dağıtma gibi basit ajitasyonlara başvurarak, Moskovaya bağlılığını teminat altına almıştır.

Nazım Hikmet (Ran - Verzanski)[4] Devri 1929.

1928'in mevzii beyanname olaylarından sonra, Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) Yozgat Cezaevine gönderilmesi, Vedat Nedim (Tör) ve arkadaşlarının Parti dışı bırakılması; Şevket Süreyya'nın (Aydemir) Ankara hükûmeti ile işbirliğine geçmesi; elektrikçi Nuri ile baytar Salih'in İstanbul Sovyet Konsolosluğundan vize alarak Moskova'ya gitmeleri, TKP'ni, Moskova'ya sıkı sıkıya bağlı fakat, çok zayıf bir duruma düşürdü. Hüsamettin'in (Özdoğu) teşkil ettiği ilk Merkez Komite yetersiz görüldüğünden, yeni bir toplandı aktedilerek, Nazım Hikmet'in teşebbüsü ile Lâz İsmail (Mârat) -Kasım Fikri müstear adı ile- Sarı Mustafa (Börklüce) yeni bir merkez komite teşkil ettiler. TKP, bir yandan legal alanda çılaşacak, öte yandan da hücrelenme yoluyla gizli teşkilâtı geliştirecekti. Legal sahada, Nazım Hikmet (Ran - Verzanski), ile Lâz İsmail (Mâra) çalışacaklardı. Nitekim, Nazım Hikmet ve Lâz İsmail (Mâra) o sıralar Zekeriya Sertel'in çıkardığı; fakat fanatik bir komünist olan eşi Sabiha Zekeriya'nın (Sertel) yönettiği "Resimli Perşembe" dergisinde çalışmaya başladılar. Bu haftalık dergide Nazım Hikmet'in, Moskova üniversitesinden arkadaşı Vâla Nurettin de çalışıyordu. Nazım, ayrıca Vâla ile ilk defa Millî Mücadele başladığı yıllarda 1920'de Anadolu'ya geçmişler, Spartakistlerden Sadık Ali (Mehmet Eti)'nin telkinleri ile komünizmi benimsemişlerdi. Halk İştirakiyun hareketi sırasında sekiz yıla hüküm giymiş, Anadolu grubu komünistlerinden Nizamettin Nazif de (Tepedelenlioğlu)[5] "Resimli Perşembe" yazarlarındandı. Ayrıca Hâmit Nuri, Halil Adem de aynı dergide çalışıyorlardı. Muharrir Cevdet de hapisten çıkmıştı.

Nazım Hikmet, Hasan Ali Ediz tarafından tasfiye edildikten sonra kendisini bir süre edebiyat çalışmalarına verip, daha sonra yeniden TKP faaliyetlerine katılacaktır

"Resimli Perşembe"de legal çalışmalar devam ederken, TKP illegal çalışmalarına aynı paralelde devam ediyordu. "Kızıl Yıldız - İstanbul" ve "Komünist" gazeteleri illegal olarak yayımlanmaktaydı. Parti ayrıca, Komüntern stratejisine uygun beyannameleri duvarlara yapıştırıyordu. Kazlıçeşme'de, Şişhane'de 28 Şubat 1929 tarihinde "Dünya İşçileri Birleşiniz" diye biten beyannamelerin duvar ve ağaçlara yapıştırıldığı görüldü.

Nazım Hikmet, 1929 yılında yüzelliliklerden Şaban Ağa'nın oğlu Fuat'ı Ankara'ya yolladı. Fuat'ın teması kurye faaliyeti cümlesindendi. İstanbul'da da Komüntern ile temaslar devam ediyordu. Komüntern'nin "Balkan Komünist Federasyonu" mensuplarından Dr. Tomof, Sovyet Haricî Ticaret Bürosu'nda memur gösteriliyordu. Komüntern ile TKP arasında irtibatçı Hamdi Şamilof (Alev) idi. Hasan Hüsnü Sait isimli "Sovyet Vapur Acentesi"nde çalışan, bir başka Komüntern aja-

nının evinde Hamdi Şamilof ile Dr. Tomof temas kuruyorlardı.

29 Mart 1929 tarihinde TKP'nin gayretiyle tütün işçileri bir kapalı salon toplantısı tertip ettiler. Bu tarihten iki ay sonra, 4 Mayıs 1929 gecesi, ilk tevkifat İzmir'de başladı. Bilâhare tevkifat İstanbula sirayet etti. 25 Haziran 1929 tarihinde Parti mensupları "Taklib-i Hükûmet Cürmü" ile İzmir Ağır Ceza Mahkemesine verildiler[6]. Tevkif edilen 35 kişiden[7] 24 kişi hüküm giydi[8]. Doktor Hikmet (Kıvılcımlı), Hüsamettin (Özdoğu), Lâz İsmail (Mâra) 4 yıl 6 ay 15 güne; Ferit (Kalmuk) ve Ahmet Kaya 4 yıl 6 aya; Saatçi Niko 4 yıl 15 güne; Manon Şarfhan ve Koço 4 yıla; Yusuf, Troçki Mehmet, Selânikli Hüsnü, Selânikli Hasan, baytar Mehmet, Niko Senkiyeviç 4 yıla; Küçük Hilmi (Hilmi Seyhan), Enver, Abbas, Kızoğlu Ali 3 yıl 4 aya; Mehmet Şükrü, Salomon, Ahmet 2 yıla; makinist Tevfik 1 yıla (ağır hapis) mahkûm oldular. Nafiz, Nesim, İskeçeli Hasan, Şerif, Kafkasyalı İbrahim, Azizoğlu Mustafa, Mustafa Sıtkı, çakır Hasan ve Muhittin beraat ettiler[9]. Dr. Hikmet (Kıvılcımlı)[10], Hüsamettin (Özdoğu) ve Lâz İsmail (Marat)[11] tahkikatta, TKP'nin legal kolunu saklamasını bildiler ve Nazım Hikmet'i tevkiften kurtardılar.

Bu tevkifattan anlaşıldığına göre, İzmir Vilâyet Komitesi sekreteri öğretmen Ahmet Kaya idi. Manon Şarfhan'ın dağıttığı 1 Mayıs ile ilgili beyanname Lâz İsmail (Marat) tarafından Nesim'e yazdırılmış, basımı sağlandıktan sonra Manon Şarfhan'a verilmişti. Teksir edilmiş beyannamelerin bir kısmını da saatçi Niko dağıttı. Ayrıca Niko, Komüntern VI. Kongresinde alınmış olunan kararları bildiren bir beyannameyi de dağıtmıştı. "Kızıl Yıldız - İstanbul" adlı yasak gazeteyi de Lâz İsmail (Marat) ve Nazım Hikmet tarafından hazırlandığı halde, Lâz İsmail bunu üzerine aldı. Bu gazete Ferit tarafından çoğaltıldı. Öte yandan baytar Mehmet'in Bulgaristan'dan getirdiği "Balkan Federasyonu"nun yayımladığı gazeteler de Parti üyelerine dağıtıldı. "Sosyalizme Geçiş", "Faşizm Nedir?", "İşçi Birlikleri Nasıl Olmalıdır?", "Fırkanın Bolşevizasyonu", "Fırka Hücreleri Neden Dağılır?", "Gazeteci Şöyle Anlatıyor", "Teşkilât Bahsi", "Dahili Hâdiseler", "Ekmek Kavgası" gibi yazılar ve risaleler Ferit tarafından dağıtılmış ve bunlar polisin yaptığı arama sırasında Ferit'in evinde çıkmıştı. Tevkifatın İzmir'de başlaması, "Gençler Birliği" imzalı beyannamelerin, İzmir'de duvarlara yapıştırılması yüzünden olmuştur.

Nazım'ın, 1929 organizatörlüğüne rağmen, illegal faaliyetten çok legal faaliyete önem vermesi, Parti içinde ve Komüntern nezdinde hoşnutsuzluğa sebep oldu. Hasan Ali (Ediz), Nazım Hikmet'ten başka, Hamdi Şamilof'u (Alev), Sarı Mustafa'yı (Börklüce) korkaklıkla itham ederek Rusya'dan İstanbul'a döndü.

TKP'nin ilk çekirdek kadrosundan olan Hasan Ali Ediz, partinin en entellektüel kişilerinden biriydi. Türk okuyucusu onu daha çok Rusça'dan yaptığı tercümelerle tanıyacaktır

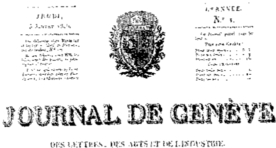
Hasan Ali (Ediz) Devri[12] 1930

Hasan Ali (Ediz), Rusya'dan TKP'nin başına geldiği zaman yayımladığı bir beyanname ile, Nazım Hikmet, Sarı Mustafa (Börklüce), Hüsamettin (Özdoğu), Hamdi Şamilof'un (Alev) Komüntern kararı ile TKP'den ihraç edildiklerini bildirdi.

Hasan Ali (Ediz), TKP'nin faaliyete geçirmesini müteakip "Kızıl İstanbul" isimli illegal gazeteyi neşre başladı. Partinin faaliyete geçişi nedense İsviçre basınında bazı yayınlara sebep oldu. 24 Mayıs 1930 tarihli "Le Journal de Geneve", TKP'nin faaliyete geçtiğini, Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılanların ve 1927'den sonra TKP dışı bırakılanların Komünist Partisine kazanılmak istendiğini yazıyordu. Ayrıca verilen haberde TKP'nin orduya ve okullara nüfuz ettiği bildiriliyordu. 30 Ağustos 1930 tarihli bir başka İsviçre gazetesi "Messager de Montereux", "Türkiye'de Komünizm" başlıklı bir makalede, Partinin eski faaliyetlerini yeni faaliyetler gibi göstererek şunları bildiriyordu: "TKP kuruldu. TKP'ye Moskova'dan hediye olarak 900 TL. değerinde sırmalı bir şapka gönderildi. "Aydınlık", "Halka Doğru", "Orak - Çekiç" dergileri yayımlanmaya başladı. Sovyet memuru Kitaigorodski bir yandan TKP gençlik teşkilâtını idare ederken, öte yandan Türk - Sovyet dostluğunun gelişmesi için çalışıyordu"[13].

Hasan Ali (Ediz), faaliyetlerini, İstanbul'dan sonra, Eskişehir, İzmir ve Ankaraya da kaydırdı. 22 Kasım 1930 tarihinde, Hasan Ali'nin (Ediz) direktifi ile İzmir'de gazetelere posta ile ve bazı semtlerde beyannameler şeklinde "Türkiye Komünist Partisi" imzalı ve "Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz" diye biten ve "1 Ağustos Beyannamesi" ismini alan bildiriler gönderildi ve dağıtıldı. Ayrıca Eskişehir'de, Demiryolu (Şimendifer) Fabrikasında bir helâda, zarf içinde "TKP Eskişehir Komitesi" imzalı, İzmir'de dağıtılan beyannamenin bir eşi bulundu. 1930 Nisan'ında Ankara'da "İmalât-ı Harbiye" fabrikasında çalışan işçilere, TKP İstanbul'dan posta ile beyannameler gönderdi. 7 Kasım 1930 tarihinde aynı fabrika işçilerinden marangoz İdris'in evinde "TKP Ankara Vilâyeti Komitesi" imzalı ve muhteviyatı İzmir'de dağıtılanlara uygun onbir adet beyanname ele geçirildi.

JOURNAL DE GENÈVE

Hasan Ali'in (Ediz) "Maltepe Askerî Atış Okulu"nda dağıttırdığı beyannamelerden sonra polis duruma el attı. Hasan Ali Ediz, Emin, Remzi, Cezmi, Nusret, Mehmet Ziya, Cemal, Halit, Hatice, Münire, terlikçi İsmail, Nihat; İzmir'den Câzim (Aktimur), Fuat, Yusuf, Mehmet Sait (firezeci), tesviyeci Durmuş, firezeci Abdurrahman oğlu Emin; Ankara'dan Top fabrikasından Mehmet oğlu Rüstem'in hücreleri meydana çıkarıldı. Hasan Ali (Ediz) 4 yıla; Emin[14],

Remzi, Nusret, Mehmet Ziya 2 yıla; Cemal, Halit, Hatice, Münire, terlikçi İsmail 1 yıla, Nihat 6 aya; Mehmet Sait bir ay onbeş güne, Yusuf bir aya, Rüstem, Durmuş, İdris onbeş gün hapis cezasına çarptırıldılar.

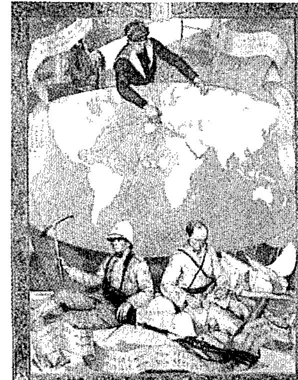

Yıllar sonra TKP'nin başına geçecek olan "Laz İsmail" partinin en faal elemanlarından biri olarak cezaevinden çıktıktan sonra Berlin'e yerleşecektir

TKP tevkifatı devam ederken, CHP idaresi top fabrikasında yevmiyelerinin artırılmasını isteyen tornacı Niyazi'yi, Fazlı Baba'yı, top muayene memur muavini Tatar Abdullah'ı, elektrik kısmında Arap Eşref'i, işlerinden attı. Ayrıca Kırıkkale "İmalât-ı Harbiye"de çalışan ve fabrika hesabına Rusya'ya staja gönderilen Osman Numan'ın da işine son verilerek, komünizm propagandası yapmak suçuyla muhakeme altına alındı. Gerek yevmiyelerin artırılmasını isteyenlerin, gerekse Osman Numan'ın TKP ile ilişkileri hakkında herhangi bir ipucu ele geçirilmemiş, şüphe üzerine haklarında işlem yapılmıştı.

Nazım Hikmet, Hasan Ali (Ediz) tarafından Parti dışı bırakıldıktan sonra edebî faaliyetlerine hız verdi. Tiyatro eserleri kaleme aldı. Nazım Hikmet'in 1933 yılında tekrar, TKP teşkilâtlanmasında aktif rol alacaktır.

1931 Yılı

1931 yılını, tekrar Hasan Ali (Ediz) devri olarak kabul edebiliriz. Zira Hasan Ali, TKP'ni bu sefer hapishaneden idare ediyordu. 1 Ağustos tarihi "Komünist Gençlik İttihadı"nın bayramı idi. 1 Ağustos 1931 münasebeti ile Temmuz ayının son haftasında İstanbul, Eskişehir, İzmir gibi şehirlerde bir yıl evvel dağıtılan beyannamelerin benzerleri dağıtıldı. Ayrıca, Bursa, İzmir, Ankara, Edirne, Konya ve Samsun gibi şehirlerde muhtelif adreslere, bu arada askerî birliklere (müstahdemlere), er ve subaylara posta ile bu beyannameler gönderildi. Beyannemeler "TKP Merkez Komitesi" imzasını taşıyordu. Beyanname, 1 Ağustos tarihinde fabrikalarda, kışlalarda, kırlarda ve sokaklarda toplanılmasını, nümayişler tertibini, vergilerin indirilmesini, askerlik müddetinin kısaltılmasını, asker maaşlarının artırılmasını, Komünist Parti'nin tanınmasını, mevkuf ve mahkûm komünistlerin tahliyesini istiyordu. Hasan Ali (Ediz) bu beyannameyi eniştesi terlikçi İsmail vasıtası ile Manastırlı Celâl Zühtü'ye (Benneci) göndermiş, o da teksir edip dağıtmıştı. Hasan Ali (Ediz) tekrar muhakeme altına alındı ve 7 yıl, altı aya hüküm giydi. Diğer yakalananlar Celâl Zühtü (Benneci) 3 yıl dört aya; ressam Halit 3 yıl, dört aya; Nusret 5 yıla; mulâzım Sabih bir yıla; Salim Ragıp bir aya; Burhan Neş'et bir ay hüküm giydiler.

İzmir'in, Yunan işgalinden Türk ordusu tarafından kurtuluşunun

-9 Eylül 1931- yıldönümü günü, Giritli tenekeci Recep, Alâaddin, Orak - Çekiçli beyannameleri küçük çocuklara dağıtırlarken yakalandılar. Aydın'ın Karapınar Nahiyesinde makinist Ali Cevat'ın evinde "Kızıl İstanbul" gazeteleri ele geçti. Gene Aydın Sanat Okulunda "Kızıl İstanbul" gazeteleri öğrencilerin dolaplarında bulundu. Ali Cevat, öğretmen Baha, İzzet, Musa Oğuz, hikâyeci Sabahattin Ali yakalandılar. Aydın Ceza Mahkemesinde duruşmaları yapıldı. Ali Cevat, Baha, öğrenci İzzet, Musa Oğuz yirmibeş gün hapse mahkûm oldular. Sabahattin Ali beraat etti.

İzmir'de Foça'da, Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) kardeşi Sâlahi Hüsnü'ye Avrupa'dan komünist propaganda broşür ve kitapları gönderildiyse de polisçe bunlara el kondu.

Macaristan Komünist Partisi, Yabancı Bürosu mensuplarından M. Rezen Bakm'a Berlin'den, İstanbul'da Ali Ziya, eczacı Vasıf'ın halazadesi Mehmet Reşat'a, İzmir'de Ericson firmasında memur Sâlahi Hüsnü'ye, Şeşbeşzâde Atıf'a (bu zat da Dr. Şefik Hüsnü'nün kardeşlerindendi) neşriyat gönderilmesi yazıldı.

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) ve eczacı Vasıf, Almanya'dan "İnkılâp Yolu" gazetelerini Türkiye'ye soktular. Ayrıca "L'Orient et Les Colonies" dergileri de çeşitli kanallardan Türkiye'ye gönderildi.

1931 yılı faaliyeti görüldüğü gibi, iki yönde gelişme göstermiştir. Hasan Ali (Ediz) orduya nüfuz için, ajitasyonlara girişmiş, fabrikalarla birlikte ordu mensuplarına ve birliklerine beyannameler postalamıştır. Öte yandan, Hasan Ali'ye (Ediz) güveni sarsıldığı anlaşılan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), eczacı Vasıf ile birlikte Türkiye'ye "İnkılâp Yolu"yla, ilgili komünist matbuatı sokmaya çalışmışlar ve Türkiye'ye sokulacak matbuat konusunda Macar komünisti Rezen Bakm ile işbirliği yapmışlardır.

Hasan Ali Ediz Hakkında 1938 Tarihli Bir Belge[15]

"Komünist tahrikatından dört seneye mahkûm, olup cezasını Elâzığ hapishanesinde çektikten sonra komünist teşkilâtı tarafından Rusya'ya kaçırılarak, orada Şark Darülfunun'da (Doğu Üniversitesi) komünistlik tahsilinde iken, Moskova Komünis Fırkası Şark liderlerinden Dr. Şefik Hüsnü, İstanbul Komünist Partisi Başkanı Lâz İsmail ve bu gibi muzır faaliyetleri ile tanınmış komünist elebaşıları tarafından tahsili yarıda bırakılarak teşkilât kurmak ve yeni aza bulmak vazifesi ile gizlice İstanbul'a gönderilen ve İstanbul'da, Rusyaya gidip gelmiş tanınmış komünistlerden Burhan, Conka Ali ve şoför Halit'le yeni baştan İstanbul Komünist Mıntıka Komitesini kurup, reisliğine geçen ve bu sahada polisçe tanınmamış yeni elemanlar elde etmek üzere faaliyette bulunan, her fenalığı yapabilecek kabiliyette ve komünizme çok bağlı

bulunan Kavalalı Mehmet İbrahimoğlu Abbas, tâkip ve araştırmalar neticesi yakalanmış ve sorgusunda yukarıdaki hususatı teyid etmiş olduğu ve Rusya'dan döndükten sonra saklandığı yerlerde kendisini saklayanlar hakkında verdiği malûmat, bu adama yataklık ve yardım eden tütün amelesinden Cemali, Rıza, Mehmet Ali, Yunus, Conka Mustafa, Mehmet İdrisin ifadeleri ile de sabit olduğu ve bu meyanda mevkuf olduğundan ifadesine müracaat edilmemekle beraber Abbas ile adı geçen Rıza ve Mehmetin söylediklerinden anlaşıldığı veçhile Komünist Dr. Hikmet, Abbası gizlendiği sıralarda Beşiktaş, Uzunca Ova'da berber Hasanın evinde ziyaret ederek temasa geçtiği ve yine Abbas'ın gizlendiği sırada komünist elebaşılarından Hasan Ali (Ediz) Kurtuluş'ta kilise duvarı dibinde Abbas'a 150 lira verdiği, Abbas'tan ve kendisinin itiraflarından anlaşıldığı, ancak Hasan Ali bu parayı eski mahkûmiyet arkadaşı ve hasta bir adam olması dolayısı ile merhameten Abbasa verdiğini söylemekte ise de, Hasan Alinin malûm olan meşru kazancı kat'iyen buna müsait olmamakla beraber, az çok parası olan bir adamın bile ivazsız ve bir gayeye müstenid olmadan 150 lira gibi mühimce bir yekûnu sırf insaniyeten bir başka adama vemesi imkân dahilinde görülmediğinden, Hasan Alinin bu parayı kendi teşkilâtları dahilinde ve gizli bir kanaldan alıp Abbasa vermekle tavvif edilmiş olduğu ve bu parayı vermekle ancak aldığı vazifeyi yaptığı kanaatine varılmakla beraber, kendisinin bunu inkâr etmesine rağmen Abbastan mezkûr 150 lirayı alırken Hasan Alinin kendisine bu para ile kaçmasını tembih ettiğini ve muvaffak olmak temennisinde bulunduğunu yapılan muvacehesinde Hasan Ali'nin yüzüne karşı söylediği, Hasan Ali 1318'de Kosova'da doğmuş, babasının adı Remzi, soyadı Ediz olduğu, halen Aksaray'da, Yenikapı, Değirmen Sokak No. 30 sayılı evde bekâr olarak oturan, Askerî Tıbbiye talebesi iken 1339 senesi 1 Mayıs'ta halka komünizm lehine tahrik ve ameleyi işi tâtile teşvik için beyanname tam ve tevzi etmiş ve 10.4.1340 (1924)'ta Askerî Tıbbiyeden kovulan, Şefik Hüsnü'nün yakın dostlarından ve komünizm sahasında da bu adamın faal elemanlarından olan Hasan Ali'nin birçok komünist içtimalarına riyaset etmiş ve bu sebeple yapılan tevkifat sırasında izini kaybederek Rusya'ya kaçmış, bundan dolayı Ankara İstiklâl Mahkemesince 15 seneye mahkûm edilmiş 1928 senesinde İstanbul Ağır Ceza Mahkemesince 3 ay hapse mahkûm edilmiş[16] ve Rusya'dan gizlice İstanbula gelerek Türkiye Komünist Partisini idareye başlayarak "Kızıl İstanbul" gazetesi ile o tarihte asker ve talebeye dağıtılan beyannameleri hazırladığı anlaşıldığından yakalanarak adliyeye verilmiş ve dört seneye mahkûm edilmiş, 1931'de askeri isyana teşvik suçu ile Üçüncü Kolordu Divan-ı Harbince yedi buçuk seneye mahkûm edilen ve son zamanlarda matbuat sahasında Rusçadan tercüme ettiği eserle-

ri ile tanınmış, sinsi bir surette neşriyat yapan, birçok eserleri toplattırılan bu adamın mevkuf Dr. Hikmet ve mahkûm Nazım Hikmetle temâsı ve bu sahada müşterek faaliyetleri bulunduğu ve 1930 beyannameleri izhar ettikten sonra hâlen İstanbul Hukuk Fakültesinde okumakta olan akrabalarından Üsteğmen Rıza[17] ile Dr. Hikmete göndermiş ve o zaman Subay olan Rıza'nın üniformasından cesaret alarak kendisinden şüphe edilmiyeceğini düşünüp bu hareketi yaptığı ve Dr. Hikmetle Hasan Alinin irtibatını temin ettiği o zaman tesbit edilmiş olduğu, Hasan Ali ile Dr. Hikmetin eski komünist arkadaşı ve kafadar oldukları ve her vesile ile de birbirlerine yardım ettikleri ve bu cümleden olmak üzere Hasan Ali'nin Sinop'ta cezasını çekmekte iken Dr. Hikmet'in kendisine müteaddit nakdi yardımlarda bulunduğu cihetle, Türkiye komünistleri arasında baş diye tanınan birkaç simadan ikisi, Dr. Hikmet ve Hasan Alinin son dakikaya kadar devam eden eski, sıkı sıkı faaliyet arkadaşlıkları dolayısı ile ve Hasan Alinin, Nazım Hikmetle de hemfikir ve beraber çalışmış bir adam olması hasebiyle Dr. Hikmet'in son defa donanma askerî (bir kelime okunamadı) yapmak istediği teşkilât içinde Hasan Alinin de mühim rol sebkat etmiş gizli faaliyeti olması kuvvetle muhtemel olduğu kanaati hasıl olduğundan bu bakımdan Donanma Komutanlığı mahkemesinde cereyan etmekte olan muhakeme safahatının aydınlatacağı düşünülen Hasan Ali, Abbas Rıza ve arkadaşlarının da tahkikata ithal edilmek suretiyle sorguya çekilmeleri faideli olacağı (...) den bildirilmiştir.

1932 TKP tevkifatı esnasında tutuklanan İzmir grubu içinde daha sonra hatıralarını yazarak solun tepkisini çekecek olan İbrahim Topçuoğlu ve (Altta) Sökeli Melek eşi ile birlikte

Donanma Komutanlığı'nın tevkif edilen Dr. Hikmet ve Nazım Hikmetin fikir ve çalışma arkadaşları ve ayrı teşkilât mensupları olan adı geçenlerin sorgu altına alınmaları faideli olacağı kanaati (...)."

İki Devreli Faaliyet: Emin (Sekün)[18] ve Emin (Bilecan) Devri 1932

1931 tevkiflerinden sonra Hasan Ali'nin (Ediz) gözden düştüğü anlaşılmaktadır. 1932'de Partiyi ilkin Mehmet Emin (Sekün), tevkifini müteakip de Emin (Bilecan) teşkilâtlandırmıştır.

Emin (Sekün), tahliyesini müteakip, Hasan Ali'den (Ediz) boşalan yeri aldı. Tayyareci Nuri, Nihat, Reşat[19] ve Reşatın metresi **Vilda Margarita**, bu teşkilâtlanmada görev aldılar. Emin (Sekün) zamanında da Parti, 1927'den sonraki, körü körüne Komüntern aparatlığı görevine devam etti. **Edirne Vilâyet Komitesi** tarafından tertip

edilen beyannameler posta ile, telefon rehberinden sağlanan adreslere gönderildi. Edirne teşkilâtından tevkif edilen 11 kişinin 10 kişisi Sanat Okulu mezunu idi. İstanbul'da tevkif edilen partililerle birlikte, Edirne teşkilâtından 11 kişi de İstanbul Ağız Ceza Mahkemesine verildiler. 1932 Şubat'ında, TKP İzmir'de de ajitasyonlara girişti. Ama aslında, TKP'nin ajitasyon faaliyeti olarak yaptıkları, kendilerini ele veren provakasyonlardan başka bir şey değildi. İzmir'de Rendazâde Abdülkadirin evinde "Kızıl İzmir" gazetesinin klişeleri, diğer vilâyetlerle yapılmış muhaberat dosyası, bir Orak - Çekiç klişesi ve beyannameler ele geçirildi. İbrahim Sırrı (Topçuoğlu), karısı Sökeli Melek, modelci Kerim (Soyka), Osman Zeki (Uzlaş), Ali Rıza (Keskin), elektrikçi Mehmet tevkif edildiler. İzmir müstahkem mevki Askerî Mahkemesinde (Sarıkışla'da) görülen dâvâyı askerî temyiz güvensizlik kararı ile reddetti. İzmir Ağır Ceza Mahkemesi sanıkları mahkûm ettiyse de 1933 Af Yasası ile sanıklar tahliye edildiler[20].

İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi duruma el koymazdan önce, tayyareci Nuri, Reşat'ın (Baraner) metresi Vilda'nın tertip ettiği bir randevu ile 23 Şubat 1932'de, 836 adet beyannameyi bir paket içinde Beyazıt'ta bir parti ajanından aldı. Ve beyannameleri Emin'e (Sekün) ve Nihata verdi. Beyannameler o gece dağıtılacaktı. Fakat bir ihbar üzerine Emin (Sekün), tayyareci Nuri, Nihat tevkif edildiler. Vildanın evinde Lenin'in özel bir albümünün ele geçmesi üzerine, Vilda da tevkif edildi.

6 Mart 1932 tarihinde, TKP Samsun'da da faaliyete geçmişti. Ele geçen "Samsun Vilâyet Komitesi" imzalı beyannameler, Edirne, İzmir ve İstanbul'da ele geçen beyannamelerin aynısı idi. Nedense, yalnız İzmir teşkilâtı ayrı muhakeme edildiler; Samsun, Edirne, İstanbul teşkilâtları bir tek faaliyet telâkki edilerek "İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi"nde muhakeme edildiler. Bunun sebebi, İzmir teşkilâtı mensuplarının önde gelenlerinin direnişleri idi. Onlar İstanbul ile irtibatlarını inkâr etmişlerdi. Bir ihtimal de şuydu ki, İzmir teşkilâtı, hâlâ Hasan Ali (Ediz) grubunu destekliyor, Emin (Sekün) konusunda bir karara varamıyordu. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, Emin'i (Sekün) 7 yıla; Talât ve Cemal'i 4 yıl sekiz aya; Hüseyin oğlu Salih'i, Mahmut oğlu Mehmet Nuri'yi, Fehmi oğlu Nihat'ı, Margarita Vilda'yı, Hüseyin oğlu Selim Sırrı'yı, Hayri oğlu Ali Rıza'yı, Zeynel Abidin oğlu İrfan'ı, makinist Fakih Usta-yı, Danyal oğlu Ramiz'i 3 ve 4 yıl arasında mahkûm etti. Ayrıca Ahmet oğlu Pepe Hüseyin, Salim oğlu Toraman Usta, Mehmet oğlu Ahmet (Fırıncı)[21], Molla Yakup oğlu Osman 3-4 yıl arasında hüküm giydiler.

Abdülkerim Soyka Kurtuluş Savaşı'yla başlayan siyasî hayatını TKP saflarında devam ettiren önemli isimlerden biriydi

Emin (Bilecan)

Emin'in (Bilecan) teşkilâtlandırdığı hareket, ilk ajitasyonun 29 Nisan 1932'de "Kahrolsun Açlık ve Sefalet" yazılı flâmayı Süleymaniye Camiine asmakla yaptı. Gizli partinin, Beşiktaş "İleri Hareket" sekreteri Abdülvahap (Abdül), şoför Emin (Bilecan) flâmayı hazırlamışlardı. Şoför Halit ile İsmail, flâmayı asmaya muvaffak oldularsa da yakalandılar. David Nae, üzerinde Lenin'in resmi bulunan ve Fransa'dan gönderilen bir mendili ağaca asarken yakalandı. TKP, 1 Mayıs gününü, beyannameler ile kutladılar. Yedikule'den, Babıâli'ye; Eyüp'ten Unkapanı'na kadar olan bölgelerde ajitasyonlar yapıldı, beyannameler dağıtıldı, Ayrıca bu beyannamelerden telefon rehberlerinden sağlanan adreslerle Eskişehir'e, İzmir'e, Kırıkkale'ye, Erzurum'a, Zonguldak'a, Ankara'ya posta ile gönderildi. Beyannameler, Hüsamettin'in (Özdoğu) kızkardeşi olan Sıdıka'nın evinde, İstanbul Rumelikavağı, Çayır Sokağındaki adresinde hazırlanmıştı. Sıdıka, 1928 yılında TKP tarafından Rusya'ya gönderilmiş (kaçırılmış) Leningraddaki, "Komünist Üniversitesinin Enternasyonal Bölümü"nde kurs görmüştü. Bu okulda komünizmin teorisi ve pratiği, geleceğin komünist ihtilâlleri ve proletarya diktatoryası, konuları okutulmaktaydı. Otto Kuusinnen, Ossip Piatnitski, Heinz Neumann, Arthur Ewerett gibi Komünternin önde gelen simaları ders veriyorlardı. Beyannameler, Kerim Sadi[22], Emin (Bilecan) ve Sıdıka tarafından yazılmış ve hazırlanmıştı. Bu yıllarda, polis, TKP mensuplarını, gerek beyannamelerin üsluplarından, gerekse Partinin kendisini adamakıllı tecrit ederek, Komünternin aleti haline gelmesinden, kitleden kopmuş bulunmasından dolayı kolaylıkla toparlayabiliyordu. Nitekim bu sefer de öyle oldu. Şoför Emin (Bilecan), şoför Mehmet Lütfi, şoför Süreyya beyannameleri dağıtırlarken yakalandılar. Kerim Sadi hariç, dörder yıla mahkum oldular. Ayrıca Abdülvahap, Kadri, David Nae, Yahudi Remzi, Niyazi, Seyid (Atılal), Baba Haydar, şoför İsmail Hakkı, şoför Halit, Cicibaş İsmail, İskeçeli Nuri'nin hücreleri meydana çıktı, 2 yıl ile 4 yıl arasında hüküm giydiler. Bu tevkifat fazla genişlememişti. Bunda, usta bir teşkilâtçı olan Emin'in (Bilecan) rolü vardı. Emin (Bilecan) sonraki yıllarda zaman zaman bazı olaylara ismi karışmışsa da, teşkilâtta, ön planda rol almadı. Nitekim 1946 yılında Türkiye çok partili devreye girince İzmir'de perde gerisindeki çalışmaları ile, bilhassa Sendikaların kurulmasında başlıca rol aldı. Kerim Soyka'nın (İzmir, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi il sekreteri) başyardımcısı oldu.

Parti elemanlarının ve liderlerinin çoğunun hapiste bulunması ve bilhassa Hasan Ali'nin (Ediz) hapiste olması ve gözden düşmesinden sonra, Nazım Hikmet yeniden harekete geçerek, kendisine bağlı adamları ile TKP'yi faaliyete geçirdi. "Komünizm Nedir? Halkçılık, Devlet-

çilik, Milliyetçilik" isimli bir broşürü kaleme alarak yurdun çeşitli yerlerindeki öğretmenlerin adreslerine postaladı.

TKP'nin üçüncü kongresi 1932 yılında yapıldı. Bu kongreden az önce Pavli adasında "Muhalefet Kongresi" diye bilinen kongre toplanmıştı. Bu Kongre yurt dışında bulunan Dr. Şefik Hüsnü'ye ve III. Enternasyonal çizgisine karşı muhalefet eden ve kısmen ouvrièristé (salt işçi sınıfını öngören) bir tavır takınan kişilerin toplantısıdır. Bunlar Nazım Hikmet'i de aralarına almışlardı. Muhalefet kongresine katılanlar arasında şüpheli kişiler de vardı. Bunların hepsi parti kararı ve III. Enternasyonalin onayı ile partiden ihraç edildiler. Sadece Zeki Baştımar Parti disiplinini kabul edip, özeleştiri yaptığından ihraç edilmekten kurtuldu. Birkaç ay sonra Defterdar'da bir evde toplanan TKP İkinci Kongresi'nde Enternasyonal gözlemci olarak Margreta Vilda (sonradan Reşat Fuat'ın eşi) bulunmuştur. Bu Kongrenin bir özelliği de muhalefetten bir gözlemcinin kongrenin sonuna kadar gözaltında kalmak şartıyla katılmasıdır. Daha önce Pavli Kongresinin delegelerinden Seyfettin Osman, muhalefet raporunu Partiye vermişti. Kongrede, onbeş asil ve onbeş yedek üye seçilmiştir[23]. Bunlardan beş kişi hapiste bulunuyordu. İkisi de Dış Büro üyesi idi. Ayrıca, Ankara, Samsun, İzmir, Edirne, Antep ve İstanbul'dan da Merkez Komite üyeleri seçilmişti. Reşat Fuat (Baraner) bu Kongrede (1932) Merkez Komitesine girdi. Zeki Baştımar da yedek üye seçildi[24].

Adı daha çok Nazım Hikmet'le ilgili hatıralarıyla tanınan Vala Nureddin, Nazım'ın en yakın dostlarından olduğu kadar, ilk yılların sol hareketi içinde yer alan isimlerdendi

Nazım Hikmet'in İkinci Faaliyet Devri (1933)

Nazım Hikmet, 1932 sonlarında TKP'yi faaliyete geçirdi ise de 1933 başlarında yakalandı. Yirmi kişi, Bursa Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı. Nazım Hikmet, Nail Vahdeti (Çakırhan), Ömer (Tosun), Mustafa Tekin, Ali Galip (Haydar), makinist Fethi Zeki, maiyet memuru Mustafa Sıtkı, Hilmi (Reşat), Durmuş Hilmi, Mustafa oğlu Hâlim, Mehmet Âkif, Ali çavuş, Asker Sami, makinist Mehmet, İbrahim oğlu Necati, Mehmet oğlu Besim bir yıla; İbişoğlu İbiş, Osman Özcan, Salih oğlu Hulusi, mürettip Hüseyin dört aya hüküm giydiler. Nazım Hikmetin bu ikinci faaliyet devresi çok kısa olmakla beraber, TKP'nin ajitasyonları Adana, İstanbul, Samsun, Ankara ve Bursa'da devam etti. Partiyi teşkilâtlandıran Nazım Hikmet olmakla birlikte, onun tevkifinden sonra, yöneticiliği kimin ele aldığına dair bilgi yoktur. Ancak faaliyetin kesafeti, tevkiflerin mevzii kalması ve faaliyetin üslubu, idare edenin oldukça yetişkin usta bir Komüntern ajanı olduğu ve bunun da Hüsamettin'den (Özdoğu)[25] başkası olamayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır[26]. Nazım Hikmetin tevkifinden sonra Hüsamettin (Özdoğu),

Kasımpaşa'da Zincirlikuyu semtindeki evinde horoz dövüşü bahanesi ile 30 kişiyi toplayarak bir konferans (Plenum) akdetti. Parti, Eskişehir ve Adana'da faaliyete geçti. Ortaköy-Beşiktaş semtinde dağıtılan beyannameler, ikinci devre faaliyetçilerinin polisçe toplanmasına sebep oldu. Adana'da, Mehmet Tevfik, öğretmen Celâl, arzuhalci Abdülhadi, öğretmen Refik, marangoz Hasan yakalandılar ve dörder yıla hüküm giydiler. Eskişehir'de 1 Mayıs dolayısıyle dağıtılan beyannameler sebebiyle Varidat kâtibi Selâhattin, kazancı Mustafa, Ali Nadir (Fikri), Şerafettin Kıvılcımlı, Mehmet Hasan, Dede Ramazan ve Münire yakalandılar. Muhakemeleri sonunda, dört yıl cezaya çarptırıldılar. Bu devrin önemli olaylarından biri, 1944'te TKP İcra Komitesi Sekreteri (II. Sekreter) olarak yakalanan Reşat Fuat'ın (Baraner) Sovyetler Birliğine gönderilmesiydi. Parti faaliyetçileri arasında Hakkı (Necdet), Yalovalı Mehmet (Kadri), Trabzonlu Ali Nadir (Fikri), İsmail Hakkı, Halil Cemil, (Kadri) Hüseyin Avni üçer yıla; Samsun'da Parlak Ahmet dört; Ali üç yıl dört aya mahkûm oldular. Bursa'da ele geçen bir belgede, TKP'nin illegal çalışma ilkeleri yazılı idi. Bu belgenin Nazım Hikmet tarafından kaleme alınıp yazıldığı, tahmin edilmektedir.

1934 - 1935 Yılları Karışık Devir Komsomol Faaliyetleri

1934 yılından itibaren Komüntern, dünya Komünist Partilerine faşizme karşı müşterek cephe kurulması direktiflerini vermeye başlamış ve 1935 Komüntern VII. Kongresinde Cephe Politikası karara alınmıştı. Türkiye Komünist Partisi de, Komüntern hattına uymak için faaliyete tekrar başladı. Hapisten çıkan, Sovyetlerden gelen militanlar aracılığı ile 1934 yılı sonlarında Komünist Gençlik teşkilâtı (Komsomol) kuruldu. Komsomol çalışmaları arasında, sempatizanlara diyalektik ve tarihî materyalizmi öğretmek; Parti çalışmalarına hazırlamak; Troçki hakkında teorilerinin aleyhinde, Stalin'in noktai nazarının doğruluğunu belletmek gibi hususlar yer alıyordu. Türkiye Komünist Partisi Gençlik Teşkilâtı (Komsomol)'nın başına Emin (Sekün) geçirildi. Bu yıllar TKP'nin artık, illegal aparatlarına paralel olarak legal aparatlarını da faaliyete geçirmeye başladığı devirdir. Gençlik Teşkilâtı Başkanı Emin, çoğu yerlerde açık konuşmadan çekinmiyor, Partinin teşkilâtı hakkında spekülatif konuşmalar yapıyordu. Meselâ diyordu, "Komsomol, Türkiye Komünist Partisinin okuludur. Bir komünist önce bu okulda yetişir, sonra Partiye girer... Bu kurum 15-21 yaşları arasındaki gençleri kucağında toplar. Ve bunlara komünizmi öğretir. Komsomollar, Sovyetler Birliği'ndeki Komsomol Enternasyonaline bağlıdır (...) Merkezi İstanbul'da olmak üzere Ankara, İzmir, Bursa, Kayseri, Adana, Balıkesir, Aydın, İzmit, Konya, Diyarbakır, Trabzon, Sivas ve Eskişehir'de Komsomal kurumları mevcuttur. Edirne, Mersin, Afyon ve

Malatya'da kurulmak üzeredir. Türkiye'de şimdilik Parti üyelerinin sayısı 60.000'i bulmaktadır"[27].

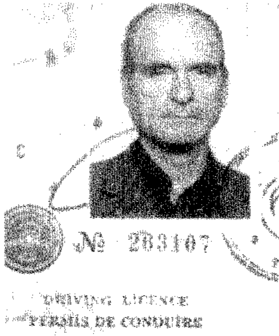
Komsomol teşkilâtının neşriyat işlerine Reşat[28] bakıyordu. Reşat da, illegal çalışmalardan, legal çalışmalara geçiş döneminde konspratif (gizli) çalışmalara uymayan konuşmalar yapıyor ve şöyle diyordu: "TKP, 13 yıldan beri ilk defa bu yıl ateşli ve enerjik çalışmaya başlamıştır. Gizli çalışmalar yeni anlaşılmıştır. Bu hızla bir sene sonra her şey tamam olacaktır. Hücrelerden umduğumuzdan fazla yardım görüyoruz. İstanbul lise ve ortaokullarındaki Komsomol teşkilâtı sekiz ay içinde ummadığımız derecede yekûnlar vermiştir. Teşkilât bugünkü haliyle bile her şeye cephe alacak vaziyettedir". İllegal teşkilâtlanmaların yanı sıra, legal neşriyat alanında da bir kesafet görülmeye başlandı. 1934 yılında Kerim Sâdi, Nevzat Reşat adındaki bir doktorun, "İnsaniyet Kütüphanesi Neşriyatı" serisi içinde bazı broşürler yayımlandı[29]. Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Tayyar Fethi "Bütün" dergisini çıkardı. 1935 yılında Cezaevinden tahliye olan Nazım Hikmet (Ran - Verzanski), 'Orhan Selim' takma adı ile[30] "Yarım Ay", "Yeni Adam", "Hafta", "Resimli Ay", "Perşembe" dergileri ile; "Akşam", "Tan" gazetelerinde yazı ve şiirler yazmaya başladı.

Kerim Sadi, entellektüel yapısı ve çelebiliğiyle TKP içinde müstesna bir yer işgal eden isimlerdendir

1935 yılında Haydar Rıfat (Yorulmaz) "Lenin'in Hayatı", "Stalin'in Hayatı" kitaplarını tercüme etti. İsmet Hüsnü isimli bir yazar da "Güneşi Satan Adamlar" eserini yayımladı. 6 Mart 1935 yılında Naci Sadullah (Danış) "Hafta" dergisinde Nazım Hikmet'le ilgili yazılar kaleme aldı.

1935 Yılı

Partinin legal ajitasyonlara geçmesi üzerine, solcular arasında gruplaşmalar baş gösterdi. Genellikle bütün legal çalışmalarda bu gruplaşmalar, kaçınılmaz oluyordu. Birinci grubu teşkil eden komünistler, sosyalistler ve solcular: Nazım Hikmet'in öncülüğüne inanıyorlardı. Hamdi Şamilof (Alev), Mussolini Ahmet, Sarı Mustafa (Börklüce), Kerim Sadi[31] Nazım'ı destekleyenler arasındaydı. İkinci grup, Troçkistlikle suçlanan ve öncülüğünü Kerim Sadi'nin yaptığı kümeydi. Bunlar arasında Kerim Sadi'nin yeğeni Cahit, öğretmen Turhan, Dr. Fuat Sabit (Ağacıkoğlu)[32], Dr. Nadire Sadi, kocası Sadi, Akşam gazetesinden Avni (Şanda). İstanbul Öğretmen Okulundan Tacettin ve Cabbar Moser dikkate çekiyordu. Üçüncü grupta Dr. Hikmet'e (Kıvılcımlı)[33] bağlı olanlar da: Eczacı Vasıf, kaptan Sabahattin, şekerci Mustafa, İstefo, Fatma Nuriye (Yalçın), Mühendis mektebinden Abidin (Nesimi) avukat yanında kâtip Kemal (Tahir) gibi şahıslar. Dördüncü grup Haydar Rıfat (Yorulmaz) ve Ankara Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Reşat idi.

Türk sol hareketinin emektarlarından Şöfor İdris lakabıyla tanınan İdris Erdinç

Bu gruplaşmalar içinde illegaliteye en sıkı bağlı olanların Dr. Hikmet'e (Kıvılcımlı) bağlı olanların olduğu anlaşılıyor. Bu gruptan Kenan, Sabahattin, Abidin, yüksek okullarda teşkilâta memurdular.

1934 - 1935 yılında TKP Paris'te bulunan Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in direktiflerine göre idare ediliyordu. Parti ile muhaberatta aracı, İstanbul Rus Konsolosluğunda, Türkçe öğretmenliği yapan Fatma Nuriye Yalçın idi. Komünternin Rus temsilcisi de Tass Ajansı muhabiri Adam Boblonski idi.

Komsomol teşkilâtının geniş faaliyeti 1934 yılı içinde semeresini verdi. Bursa Erkek Lisesinden, Necati, İlhan, Atillâ isimli öğrenciler tevkif edildiler. Necati ve Atillâ 3 yıl beş ay on güne; İlhami 10 aya mahkûm edildi. Gene aynı yıl içinde İstanbul'da Vefa Lisesi öğrencilerinden Necati; İstiklâl Lisesi'nden Cavit, münfesit propaganda suçundan yargılandılar. Ankara Ticaret okulu öğrencilerinden birkaç kişi Rusya'ya kaçma teşebbüsünde bulundularsa da yakalandılar.

1935 yılında Ankara, Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencilerinden Hasan İzzettin (Dinamo) ve Eyüp isimli şahıs 1 Mayısta beyanname dağıtırken yakalandılar. Tevkifat üzerinde Gazi Terbiye Enstitüsü, Hukuk Fakültesi, Musiki Muallim Mektebi (Bugünkü Konservatuvar), Gazi Lisesi, Yüksek Ziraat Okulu öğrencileri arasında hücreler meydana çıktı. Muhakemeye sevkedilenlerden Ruşen Zeki Koca, Hasan İzzettin Dinamo, elektrikçi Muzaffer ve Eyüp dörder yıla mahkûm oldular.

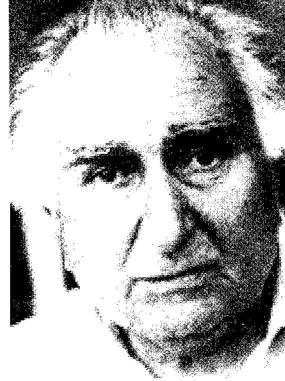
1935 Haziran'ında İstanbul'da yüksek okul öğrencileri arasında da hücreler teşkil edildi. Atikali semtinde Ferah apartmanında TKP'nin gizli matbaası faaliyete geçmişti. Yapılan baskında birçok beyanname ve broşürler ele geçirildi. Kerim Sadi, Sıdıka (Hüsamettin Özdoğu'nun kızkardeşi) yapılan tevkifatın dışında kaldılar. Öğretmen Mümtaz Muharrem'in "Türkiye Komünist Fırkası Genç Komünistler Federasyonu - Komsomal" teşkilâtını kurduğu anlaşıldı. Bu teşkilâtta, Hukuk Fakültesinden Reşat, Felsefe şubesinden Niyazi, Kimyadan İbrahim, Güzel Sanatlardan İsmet Hüsnü, Akşam gazetesi yazarlarından Hüseyin Avni (Şanda) görev aldılar. Dr. Şefik Hüsnü Değmer tarafından dışardan gönderdiği anlaşılan tahsisatla ismi geçen gençler Ankara, İzmir, Eskişehir illerinde geziler yaptılar. Haydarpaşa Lisesinde, Erkek Muallim mektebinde de (İstanbul) Komsomol hücreleri kuruldu. Komsomol teşkilâtına, Dr. Nadire Sâdi ve kocası, Dr. Fuat Sabit, maddî ve manevî yardımlarını dolaylı bir şekilde yapıyorlardı.

Türk toplumuna dair yaptığı ilginç yorum ve tahlilleriyle Kemal Tahir yerli ve milli bir sol hareketin önderi olacaktır

1934-1935 yıllarında TKP'nin okullardaki kesif faaliyeti yanında işçi muhitlerinde de hücreler kurduğu aşikârdı. Meselâ 1934 yılında İstan-

bul'da Balat vapur iskelesinde 19 adet beyanname ele geçti. Gene aynı yıl içinde, Eskişehir'de, bir evin damında "Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz" diye son bulan beyannameler ele geçirildi. Terlikçi Hasan Kaşarcı, beyanname hazırlarken yakalandı, üç yıl dört aya hüküm giydi. Olay mevzii kaldı. TKP'nin tütün işçileri kolu, Cibali'de küçük çocuklara beyannameler dağıttırdılar. İzmir'in Karşıyaka semtinde, Osmaniye yolunda ve Çorak Kapı semtinde aynı mealde beyannameler dağıtıldı. Ahmet Dağ, tütün işçisi Yusuf Etik[34], tüccar kâtibi Mehmet Emin, kunduracı Mazhar, kunduracı Selâhattin dörder yıla; işçi Hayri Tekin üç yıl dört aya hüküm giydi. Samsun'da da Partinin tütün işçileri arasında teşkilâtlandığı konusunda karineler (işaretler) mevcuttur. Meselâ bunlardan biri, 28 Ekim 1935 günü Tütün Fabrikasında (İmalâthanesinde) silâh araması yapılırken "(Komünist) Hücre ve Gördüğü İş" başlıklı bir risale ele geçti.

Sol hareketin içinde daha sonra yazdığı romanlarla ünlenecek isimlerden biri de Hasan İzzettin Dinoma olacaktır

Türk Tiyatrosunun kurucularından ve bugünkü seviyesine ulaşmasında öncü rolü oynamış olan Muhsin Ertuğrul'un Rusya gezisi, Nazım Hikmet'in oyunları ile ilgilenmesi, Paris'i ziyaret ettiği sırada Sovyetler Birliği Elçilik binasına sık sık gitmesi ve Paris'teki Sovyet sanatçıları ile münasebetleri, kendisinin komünistliği konusunda günümüze kadar uzanan şüphelerin doğmasına sebep oldu[35].

1934-1935 yılları legal devreye geçiş yılları olduğu için tek merkezli bir teşkilât ele geçirilemedi ve Dr. Şefik Hüsnü Değmer adına teşkilâtı yönetenin kim olduğu meydana çıkmadı. Fakat, bu yıllarda ve daha sonraki yıllarda, 1938 Donanmada ve Harp Okulu'ndaki faaliyetlerde TKP'nin Dr. Şefik Hüsnü Değmer adına organizatörünün (sekreteri) Dr. Hikmet Kıvılcımlı olduğu tahmin edilebilir. Fakat Parti içindeki bölünmelerden dolayı, adliyeye intikal eden olaylardan, parti ajitasyonunun yalnız Dr. Hikmet Kıvılcımlının insiyatifinde olmadığı anlaşılıyor. Bize göre, Dr. Hikmet Kıvılcımlı grubunun faaliyeti, Hasan İzzettin Dinamo, elektrikçi Muzaffer ve Eyüp'ün Ankara'da 1 Mayısta beyanname dağıtmaları ile meydana çıkan teşkilât; İzmir'deki hücrelerdir.

1936 - 1937, TKP'nin Anti-Faşizm Devri; Legalite Zorlamaları

1936'da, esas merkezi belli olmayan, Remzi Zakof, metresi Safiye ve Rum mektebi müdürü Reşit'in evinde, Vilâyet Komitelerine ve hücrelere direktif mahiyetinde bülten hazırlayan bir hücre yakalandıysa da; bunlardan yalnız Remzi Zakof bir yıla hüküm giydi.

1937 yılında Çapa Kız Öğretmen Okulunda, Nazım Hikmet sempatizanlarının topluca yarattıkları olaylar ise, devrin idarecileri tarafından

Türk sol tarihi içinde oldukça önemli bir yere sahip olan Reşat Fuat Baraner adı, TKP'nin çekirdek kadrosundan olmakla, sol aydınların büyük tutuklanmalarına sebeb olan ünlü "Donanma Davası" içinde yer almakla duyulacaktır

siyasî nedenlerle örtbas edildi. Aynı yıl, Ortaköy'de tütün amelesi Faruk'unu evinde yapılan toplantıdan sonra, TKP marşı[36] ile enternasyonal marşı söylendi. Adliyeye intikal eden olay beraatle sonuçlandı. Kabataş'da, Beşiktaş'da, Eminönü'nde bazı beyannameler ele geçti. 1936'da, 1925'teki "**Orak - Çekiç"** gazeteleri ile ilgisi olmayan kırk adet "Orak - Çekiç" isimli bülten ele geçti. Telgraf tellerinin bir ucuna bağlanmış Orak - Çekiçli bayraklar, ipin diğer ucuna taş bağlanması ile tellere asıldı. "Orak - Çekiç" bültenleri ve bayraklar, daha sonraki yıllarda TKP Merkez Komitesine alınacak olan Boz Mehmet (Bozışık) tarafından hazırlanmış ve atılmıştı. Boz Mehmetle birlikte, marangoz Ali, Efraim, Jako yakalandılar. Boz Mehmet, görülen muhakemesi sırasında, günün şartları içinde legaliteyi zorluyor ve şöyle diyordu: Komünizm uğruna dört yıl değil, idama bile mahkûm olsam vız gelir; bu mahkûmiyeti zevk telâkki ederim". Efrahim de: "Kahrolsun CHP hükûmeti, Yaşasın Komünizm" diye bağırdı. Boz Mehmet, marangoz Ali, Efrahim'in dört yıla; Jako'nun üç yıla hüküm giymesi üzerine bu nümayişkâr sözleri söylemişti[37]. Gene 1937 yılında, TKP'nin İzmir'de ele geçen hücrelerinin muhakemesi nümayişkâr sahnelerin yaratılmasına sebep oldu. Komüntern direktifinin, o yıllarda bu merkezde olduğu açıktı[38]. Kunduracı Selâhattin: "Yaşasın Komünist Partisi, Kahrolsun CHP Hükûmeti, Yuh!" diye bağırdıktan sonra, mahkeme salonunu terkederken, TKP marşını söylediler. İzmir tevkifatına sebep "Türkmen Mensucat Fabrikası"nın duvarlarına "Orak - Çekiç" resimlerinin yapılması sebep olmuştu.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Hasan Ali Ediz ve eczacı Vasıf'ın 1936 yılında Bursa'ya gidişleri, TKP'nin Bursa teşkilâtını legal şartlara uygunluk telkini için olduğu yorumlanabilir.

1937 yılında Ziraat Enstitüsü öğrencilerinden Mehmet Tevfik Dilmen'in bazı ajitasyonlarına rastlandı. Tevfik Dilmen, 1951-1952 tevkifatında İstanbul Vilâyet Komitesi sekreteri olarak çıkacak, polise ve mahkemeye geniş bilgiler verecekti. Aynı yıl Ankara'da Riyaset-i Cumhur Orkestrası üyelerinden Hamdi Topuz, "Faşizm ve Yurttaşlara Açık Mektup" isimli, sarı kapaklı küçük bir kitap yayımladı. Bu kitapta, Türk faşizminin öncüsü saydığı Yunus Nadi'ye ve onun gazetesi "Cumhuriyet"e hücum ediyordu. Bilindiği gibi "Cumhuriyet", "Tasviri Efkâr" gibi iki büyük İstanbul gazetesi İkinci Dünya Harbi içinde Almanya'nın ve Mihver devletlerinin safını tutmuş, hatta bazı söylentiler de ortaya atılmıştı. Bu gazetelerin Almanlardan para aldığı, "Tasvir-i Efkâr" gazetesini, Alman Konsolosluğu Basın Ataşesinin mizanpajına varıncaya kadar düzenlediği bu söylentiler arasındaydı. Nadir Nadi, İkinci Dünya Savaşı içinde Alman taraftarlığı suçlamalarını şöy-

le anlatıyor: "(...) Dostlar bir kez azmışlardı; susmak bilmiyorlardı. İş yazı ile kalmadı. Fiskos ve dedikodu makineleri dört duvar arasında neler uydurmuyorlardı. Babam Almanlardan para almıştı (...) Gestapo hesabına çalışan bir Alman kızı beni baştan çıkarmıştı (...) Viyana'da okurken Nazizmin etkisi altına girdiğimi, yolumu şaşırdığımı belirtiyorlardı"[39].

"Donanma Davası"nda yargılanıp ceza alan ünlü edebiyatçılar arasında Kerim Korcan da bulunuyordu

Hamdi Topuz'un 1937'lerde yayımladığı broşürün elbette ki bir anlamı vardı. Bu yayımın Komüntern faaliyeti cümlesinden kabul etmemek için ortada hiç bir sebep yoktur. Bilindiği gibi, 1937'lerde anti-faşist beynelmilel gençlik ve neşriyat seksiyonları başında Alman Willy Müezzenberg ile Andre Simon Katz bulunuyordu[40]. Andre Katz, 1952 yılında Stalin tarafından çekoslovakya'da temizlendi[41]. Willy Müezzenberg de bir Stalin ajanı tarafından 1940 yılından sonra Fransa'da tutulduğu tecrit kampından kaçırılarak öldürüldü[42]. Andre Katz, dünya mikyasında anti-faşist neşriyatın finansçılarından, yazarlarından ve organizatörlerindendi.

TKP ve açık propagandasına Muğla'da, Aydın'da Nazilli'de de devam etti. Bu bölgelerde kesif propaganda, Ali Şahabettin tarafından yürütülüyordu[43].

1938: TKP'nin Donanmada ve Harp Okulunda Faaliyetleri; Cephe Politikası

TKP Programının 41. maddesi: "TKP, Ordu ve Donanmada sistemli bir komünist propagandası yapar. Genç Komünistler Birliğinin asker ve gençlik arasındaki faaliyetlerini sevk ve idare eder"[44]

TKP'nin askerler arasına sızması olayı ilk değildi. 1925 yılı tevkifatında Hasan Ali (Ediz), Ali Rasim (Adasal), mülazım (teğmen) Mümtaz, Hüseyin Hikmet (Kıvılcımlı) ve daha başkaları Askerî Tıbbiye öğrencileri idiler. Daha sonraki yıllarda, Hasan Ali Ediz ile Dr. Hikmet Kıvılcımlı arasında, o sıralar üsteğmen rütbesinde olan ve Hasan Ali Ediz'in akrabası bulunan ve Hukuk Fakültesine devam eden üsteğmen Rıza, üniformalı olduğu, şüpheyi çekmeyeceği için kurye görevi görüyordu. 1944 tevkifatında Parti sekreteri olarak görevli görülen Reşat Fuat Baraner, Hava Kuvvetlerinde er olarak askerliğini yapıyordu. 1938'den çok sonra da, meselâ 1951 , 1952 tevkiflerinde, iki askerî okul öğretmeni; bir askerî kimyager tevkif edilmişlerdi.

1938 Donanma ve Harp Okulu olayları, 1966 yıllarında sola ajitasyon konusu olacak şekilde bir vehim değildi.

1923 - 1930 yıllarında Türkiyenin dış politikası, yeni devletin uluslararası problemlerini halletmek, dünya politikasında istikrarlı bir yer

"Donanma Davası"nın ünlü sanıkları arasında yer alan Kemal Tahir, Nazım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı yargılandıktan sonra cezaevinde uzun sürecek bir dostluğunda temellerini atacaklardı. Fakat Doktor Hikmet Kıvılcımlı hep nev'i şahsına münhasır bir kişi olarak kalacaktır

işgal etmekti. Türk hariciyesinin 1931 yılına kadarki çabaları boşuna gitmemişti. Avrupa'da, 1932'de başlayan buhran Türkiye'yi de etkiledi. Lozan'da karara varılmayan Misak-ı Millînin pürüzlü meseleleri her şeye rağmen barışçı yollarla halledilmiş, Türkiye kollektif barışın ve güvenliğin hararetli savunucusu olmuştu. 1935 - 1936'da İtalya'nın Doğu Akdeniz'de yarattığı tehlikeye rağmen, Türkiye metanetini kaybetmemiş, totaliter rejimlere meyledeceği yerde,Batı ile işbirliğine önem vermişti. 1938 Mayıs'ında Montreux Boğazlar Andlaşması kabul edildi. Türk-İngiliz yakınlaşmasını sağlayan bu olay, Türk-Sovyet ilişkilerinde soğukluğa dönüşen bir husus oldu. 1937'de imzalanan Saadabat Paktı, 4 Temmuz 1938'de imzalanan Türk-Fransız Dostluk Andlaşması, Sovyetleri kuşkulandırmıştı. Sovyetler Birliği, Türkiye'nin Batı'ya yaklaşması karşısında sert çıkışlar yapmamakla birlikte, bir yandan TKP'ni Ordu ve Donanma içinde faaliyete sevkederken, öte yandan Anadolu'ya doğu hududundan birçok casus sokuyordu[45]. 1938 Eylül'ünde Ahıska'nın Zinba köyünden İlyas Çakaloğlu, Kars'ta yakalanmış ve mahkûm olmuştu. İlyas Çakaloğlu, Rusya'dan gönderilmişti. Rus NKVD gizli polis şeflerinden Leşkin ve İvan İvanoviç'in Türkiye'ye sokmaya muvaffak olduğu Halil, Arapçay mıntıkasında yakalanmıştı. Gene aynı tarihlerde, Türk-Sovyet hududunda Mehmet isimli bir başka casus yakalanmıştı. Sarıkamış'ta, Rusya'ya casusluk yapan Hasankaleli Halil tevkif edilmişti.

Sovyetlerin casusluk faaliyetlerinin yanı sıra TKP, Kara Ordusu ve Donanmaya sızmaya çalıştı. Harp Okulu'nda teşkilât kurmaya sevkedilen Ömer Deniz[46], Abdülkadir Meriçboyu, Orhan Alkaya, Necati Çelik'le anlaşarak faaliyete geçmişler; Harp Okulu dışından yirmialtı kişi ile de temaslar kurmuşlardı. Harp Okulundaki mahkeme, yalnız Nazım Hikmet'in (Ran - Verzanski) onbeş yıla; Ömer Denizin yedi yıla; Abdülkadir Meriçboyu (A. Kadir) on aya; Orhan Alkaya'nın beş aya; Necati Çelik'in sekiz aya mahkûmiyetlerine diğer sanıkların beraatlerine karar vermişti. 1950'de ve 1966'da Nazım Hikmet'in Harp Okulundaki komünist kümesine dahil edilmesinin yerinde olmadığını belirten iddialarda hakikat payı vardı. Ama, Nazım Hikmetin Donanmadaki faaliyetleri de aynı mantıkla çürütülecek bir olay değildi. Harp Okulu öğrencisi Ömer Deniz, iki defa Nazım Hikmet'i ziyaret etmiş; Nazım Hikmet ilk ziyaretinde, Ömer Denizin polis olmasından şüphelenerek, zamanın Birinci Şube komünist

Donanma Davası'nda Hikmet Kıvılcımlı ile birlikte mahkûm olan "Mahkûm Melâhat" olarak tanınan Fatma Nudiye Yalçın

masası şeflerinden Salih Tanyeri'ye telefon ederek, Harp Okulu öğrencisi kılığına sokulmuş polis ajanları ile rahatsız edilmemesini söylemişti. Ömer Denizle ikinci temasında, Komünternin Cephe Politikasına uygun şu öğüdü vermiştir: "Memleketimizde üniversite faşist yuvasıdır. Türkiye'ye en büyük tehlike faşizmden gelir. Tedbirli olun. Komünist olduğunuzu bilenlere karşı rücu ettiğinizi söyleyin (...) Orduya girince köylü neferlere komünistliği telkin edeceksiniz. Türkiye şartları içinde doğrudan doğruya komünizm düşünülemez. İlk önemli mesele faşizme karşı savaştır. Bütün fırsatlardan istifade ederek etrafınıza Almanyanın ve İtalyanın Türkiye'ye düşman olduğunu, Almanya'nın Balkanlar ve Anadolu üzerinde Basra Körfezine inerek, İtalyanların da güneyden Türkiye'yi kuşatarak faşizmi yaymak istediklerini anlatacaksınız". Nazım Hikmet, Türkiye'den kaçtığı yıllara kadar, Harp Okulundaki olayla ilgili olmadığını savundu, hatta o tarihlerde hastalığı bir hayli ilerlemiş bulunan Atatürk'e bir telgraf da çekerek Orduyu isyana teşvik gibi bir suç işlemediğini bildirdi[47]. Fakat, Donanmadaki faaliyetler konusunda genellikle sükut etti. Mahkemelerde fazla aydınlığa çıkmamış olmakla birlikte, Harp Okulundaki komünist kümesi ile Donanmadaki faaliyetler arasında bir irtibat olduğu tahmin edilebilir. Donanmadaki faaliyeti üç bölüm içinde mütalaa etmek gerekiyor:

1- Yavuz Harp Gemisi: Bu gemi, o zamanlar Donanmanın amirallik gemisi idi. Burada yakalanan komünist grup mensuplarına ağır cezalar verildi. Nazım Hikmet Ran, yirmi yıla hüküm giydi. Harp Okulundan aldığı onbeş yıllık ceza tevhid edilerek cem'an yirmisekiz yıllık cezaya çarptırıldı. Hamdi Alev (Şamilof) onsekiz yıla; Nuri Tipi onsekiz yıla; Hamdi Alevdaş onsekiz yıla; Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir Benerci, Mehmet Ali Kantan, Haydar Korcan, Kerim Korcan, Seyfi Tekdilek, Avni Durugün, Emine Alev, Adil Kut, Fethi İlgezer, Burhan Cengen, Hıfzı Özbarlas; sırasıyla onbeş , onüç , oniki , beş , dört , üç , bir yıl arasında cezalara çarptırıldılar.

2- Reşid Paşa Gemisi: Bu gemi de TKC (Türkiye Komünist Cemiyeti) rumuzlu ve Orak -Çekiçli rozetler ele geçti. Meydana çıkan, hücreden Mehmet Numan ondokuz yıla, Bastoncu Fevzi Güçiz onsekiz , Rasih Gür onsekiz yıla; Hüseyin Doğrusöz onbeş yıla, Fethi Müren, İsmail Akagül, Mehmet Altınkaya üçer aya mahkûm oldular.

3- Pınar Su Gemisi ve Deniz Harp Okulu: Pınar Su Gemisiyle, Rusya'ya kaçmak isterken yakalanan er Hikmet ile Nuri, biri altı yıl dokuz ay, diğeri üç yıl dokuz ay hüküm giydi. Deniz Harp Okulunda sol fikirlilerden müteşekkil bir hücreden Rahmi Tezgezer, Hikmet Gökalp, Selâhattin Göyüt altışar aya mahkûm edilerek okuldan çıkarıldılar, ordudan tardedildiler[48].

1935 - 1938 arası TKP'nin Taktik ve Stratejisi

1935 yılından sonra, TKP'nin teşkilâtlanma işinde taktik ve stratejik bir değişiklik yaptığını gördük. Bilhassa, Komünternin VII. Kongresinden sonra alınan kararları tatbik etmeye başlaması, çeşitli legal-illegal ajitasyonların yaratılmasına sebep oldu. Fakat bu dönemde de TKP kitleyle temas kurup, kitle Partisi olamadı. 1935 yılından sonra klasik "hücre" çalışmalarına son verildiği anlaşılıyor. Daha çok önemsenen, faşizme karşı Birleşik Cepheler kurmaktır. Ama, buna da, TKP'nin kendisi yıllarca kitleden tecrit etmiş liderleri müsait değildi.

Ayrıca 1938 mahkemesinde, Ömer Deniz'in bildirdiği gibi, Nazım Hikmet'in Alman ve İtalyan faşizmi konusunda verdiği öğüt; hatta kendilerini komünist olarak tanıyanlara rücu ettiklerini söylemesini öğütlemesi anlamlıdır ve Komünternin VII. Kongre kararlarına uygundur.

Donanmadaki teşkilâtlanma da, klasik "hücre" metodlarına uygun olmayan itibarî teşkilâtlanmalardı. Meselâ, Hamdi Alevtaş, Nazım Hikmet'e bağlanmış; 6-7 kişilik bir hücrenin şefi olmuştu. Öte yandan bir başkası Mehmet Ali Kantan, tek olarak Nazım Hikmet ile temasta idi. Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile temas kurmuş olanlar da aynı durumda idiler. Kerim Korcana bağlı hücreler, bir taraftan da Hamdi Alevtaş ve Nazım Hikmetle de irtibat kurmuşlardı. Donanmaya komünizan, sosyalizan ve sol tandanslı eserleri Kemal Tahir Benercinin kardeşi, Nuri Tipi sokuyor, tabiî bu durum da kışla disiplinini sarsıyordu. Kemal Tahirin; Suat Derviş, Nizamettin Nazif (Tepedenlioğlu) ile legal ve istişarî mahiyette temasları devam ediyor; ayrıca Nazım Hikmetin, Kerim Korcanın hücreleriyle de ilgisini sürdürüyordu. Bu tarz çalışma, eski gizlilik geleneklerinden kolay kopamayanlar için oldukça güç idi.

TKP'nin anti-faşist cephe faaliyetinin, Donanmada meydana getirmek istediği meydanda. Romantik devrin sonu olan "romantik" teşkilâtçılar, Donanmaya el atarlarken 1905 devriminde Potemkin zırhlısının oynadığı rolü düşünmüş olacaklardı. Ayrıca Nazım Hikmet de, Deniz Harp Okulundan ayrılmıştı.

TKP'nin 1935-1938 yılları arasındaki iç taktiğini üç ana bölümde düşünmek gerekiyor: 1- İstihbarat; 2- Teşkilatlanma; 3- Neşriyat.

1- İstihbarat: Donanmadaki tahkikatın genişlemesiyle, istihbarat işi ile Nazım Hikmetin ve Fatma Nudiye (Nuriye) Yalçının ilgilendiği konusunda iddialar ortaya atılmıştı. Nazım Hikmetin Hamdi Alevtaş'tan, Donanma erlerine gelen mektupların kim tarafından kontrol edildiğini öğrenmesi; dikkate değer mektupların suretlerinin çıkarılmasını istemesi; er aileleri hakkında bilgi toplanması talebinde bulunmasını tahkikat safhasından öğreniyoruz. Elbette ki toplanan haberler, Nazım Hikmet vasıtasıyle kendisi ile teması olan Fatma Nudiye Yalçıya ulaşacak; İstanbul Sovyet Konsolosluğunda 1931 yılından be-

ri konsolosluk erkânının Türkçe hocalığını yapan Fatma Nudiye de, toplanan haberleri Sovyet Konsolosluğu kanalı ile Komünterne yollayabilecekti. Donanma tahkikatında, haber toplama meselesi ile görevlendirilen Hamdi Alevtaş, Nazım Hikmetin istediklerini yaptığına dair bir bilgi vermemiştir.

2- Teşkilâtlanma: 1935 - 1938 dönemi teşkilâtlanması, olayların tespitinden de anlaşılacağı gibi karmaşık bir manzara göstermektedir. Üçlü, beşli "hücre"ler yerine, grup toplantıları veya tek tek temaslar yapılmakta; hareketin içinde olanlar birbirlerini tanımaktadır. Donanma içindeki faaliyetlerde Dr. Hikmet Kıvılcımlının, Nazım Hikmetin ve Hamdi Alev'in (Şamilof) aktif rol oynadıkları belirmektedir. Donanma içi teşkilâtlanmada, öyle anlaşılıyor ki, liderlik daha ziyade Dr. Hikmet Kıvılcımlının üzerindedir. Çünkü, donanma mensupları ile en az temas eden ve belki de hiç temas etmeyen kendisi olmuştur.

3- Neşriyat: Donanma tahkikatından anlaşıldığına göre, neşriyat işlerinin yükü Kemal Tahirin üzerindedir. Belki de istişarî mahiyette Suat Derviş kendisine yardımcı olmuştur. Harp Okulundaki küme mensuplarında da yalnız legal neşriyat ele geçmiştir. Bunlar arasında "İlmî ve Hayalî Sosyalizm", "İşçi Sınıfı İhtilâli", "Bolşeviklik Âlemi", "Stalin'in Hayatı", "Puşkin'in Hayatı" gibi kitaplar dikkate değer.

VII. Komüntern Kararı Olan Anti - Faşist Cephe Politikasının Başarısızlık Sebepleri

Olaylara bir hayli uzaktan bakıyoruz. 1938'in üzerinden uzun yıllar geçmiştir. Bugün varacağımız yargılar elbette ki subjektif olmayacaktır. Bizce, Komünternin anti-faşist tek cephe programının Türkiye'de başarı kazanamayışının sebebi ikidir. Bir defa, Atatürk devri politikacıları, Millî Kurtuluş savaşı içinden çıkmış olan, eylem ve teorileri ile yeni Türk devletini kurmuş bulunan kurt politikacılardı. Dünya olaylarını çok iyi biliyorlar, çıkacak bir savaşta tarafsız kalmanın bütün imkânlarını araştırıyorlardı. Türkiye dış politikası ile, bir taraftan Batı demokrasilerine yanaşırken, Sovyetleri ve Nazi Almanyasını da gücendirmeyen esnek bir dış politika güdüyordu. Eğer Türkiye'de anti-faşist tek cephe politikası resmî çevrelerce de benimsenmiş olsaydı, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda tarafsızlığı mümkün olmayacaktı. Komüntern 1928 VII. Kongrede reddetmişti. Artık komünist partileri ihtilâlci hareketlerden toptan vazgeçecek, anti-faşist partilerle halk cepheleri teşkil edecek, hatta burjuva hükûmetlere de katılabileceklerdi. Bu karar kapitalist olmasına rağmen, anti-faşist olan ülkelerin zayıf düşürülmesini uygun görmeyen, Almanyanın gittikçe gelişen gücü karşısında, Moskovanın ikazı ile alınmıştı. İşi şansa bırakmak istemeyen Stalin, VI. Kongre kararlarını hararetle uygulamada rol almış, bütün Komüntern

liderlerini Moskova'da tasfiye etmiştir. Türk hariciyesi, stratejisini tarafsızlığa göre çizmiş ve Komünternin oyununa gelmemişti. Ayrıca Komünternin niyetlerinden haberdardı. Aksi halde, İkinci Dünya savaşında, Yunanistan ve Ege Denizi Adalarına hâkim olan Almanyanın Türkiye'ye hücum etmesi, Türkiyenin harbe girmesi işten bile değildi. Komüntern, anti-faşist cephe politikasının tutmayış nedenlerinden biri de, Türkiye Komünist Partisinin 1927'den sonra kendisini sekterizmden kurtaramamış olmasıdır. 1927 yılında, Dr. Şefik Hüsnü Değmerin sekterizmi, Komünist Partisinin en fazla iş yapacak aydın başlarını tasfiye etmiş; ve TKP bu taassup hastalığı yüzünden romantikçe çıkışlardan öte gitmeyen faaliyetlerde bulunmuştu. 1960 yılına kadar da geniş üniversite ve gençlik gruplarıyla temas kuramamıştı.

BELGELER

1- Nazım Hikmetle ilgili belge[49] (21.IV.1938 Tarihli)

"Komünist Nazım Hikmetin, Deniz Lisesinde bulunduğu zamana ait Deniz Harp Okulu ve Okul (Lise) Kumandanlığından alınan bir yazıda, Nazım Hikmetin künye numarası 962, doğum tarihi 1317, doğduğu yer İstanbul, geldiği zaman Galatasaray Sultanisi şahadetnamesi göstermiş, babası Matbuat Umum Müdürü, 32 mevcutlu sınıfta 16. olarak 2. sınıfa geçtiği ve 29 mevcutlu ikinci sınıfta âlâ (iyi) derecede imtihan verip 18. olmuş ve 3. sınıfta iken 29 mevcutlu sınıfta kaydı şart tahtında imtihan verip 9. dereceyi kazanmış ve 1. sınıfta iken tezkiyesi (terbiyeli olup az çalışır, intizamsımlığa, tembelliğe ve lâkaytlığa meyyaldir. Bununla beraber eseri sâlah göstermektedir. Hassas ve zekidir. Mesleken istidadı pek azdır). İkinci sınıftaki tezkiyesi (vasat derecede çalışkan, intizalkâr olmamakla beraber, harekâtı umumiyesinde pek faal değildir. Elbisesine hiç itina etmez). Üçüncü sınıf tezkiyesi (Derecei faaliyeti vasattır. Mesleğine istidadı ve kabiliyeti azdır. İntizamperverdir. Ahlâk ve tavrı hareketi âlâdır. Mütehevvir tabiatlıdır. Elbisesine hiç itina etmez). Birinci sınıfta ahlâk numarası (5), ikinci sınıfta (4/2 dört buçuk), diğer sınıflarda ise (5) olduğu, akait ve tabiiyat derslerine çalıştığından ilk defa sınıf muvahecesinde takdir edilmiş ve Ada'da tenezzüh yaptırılmış, mükâfat sofrasında yemek yedirilmiş olduğu, 29 Teşrinievvel 1333 ceza talimi esnasında terbiyei askeriyeye muhalif vaziyette bulunduğundan 41/2 saat tevkif edilmiş ve müddedi medide hâli tecavüzde bulunduğundan ihracı 17 Mayıs 1337'de mucibe iktiran etmiş olduğu bildirilmiştir..."

2- Bursa'da Conk Ali'yi hapiste ziyarete gelen Bulgaryalı Kadri (Buldu) üzerinde ele geçen "Gizli şerait altında çalışma usulleri" Belgesi

- "Partiye gireceklerin çok ketum olmaları; Parti meselelerine dair kimseye birşey söylememeleri; mütecessis ve çok soran kimselerden dai-

ma şüphe etmeleri;

• Parti azalarının her saha ve mıntıkada aynı ismi kullanmamaları;

• Faal azaların isimlerini öğrenmeye çalışmamaları; bilinenleri de söylememeleri;

• Partililerden bazılarının tevkifi esnasında, diğerlerinin derhal isim değiştirmesi;

• Verilen sözün yapılması; Randevulara vaktinde gidilmesi;

• Evlerde adres ve evrak bulundurulmaması; lüzumlu işlerin ezberlenmesi; muhakkak notu icap ettiren şeylerin yalnız kendisinin anlayacağı şekilde işaretlerle ve icabında yutulabilecek küçük ince kâğıtlara yazılması;

• Polisçe tanınmış el yazıları ile yazılmış evrakı kimseye vermemeleri ve sokakta partililerin birbirleri ile selâmlaşmamaları;

• İçtima ve randevulara gidilirken ceplerde zararlı birşey bulundurulmaması;

• Ansızın polisin eline düşülmesi halinde söylenecek şeylerin evvelden kararlaştırılması;

• Polis tarafından takibe alınma durumunu Partiye bildirerek, azanın alacağı direktife göre hareket etmesi;

• Birbirlerine azaların fotoğraf vermemeleri de yakalanmamak için önceden tedbir almaları;

• Herhangi bir Parti mensubundan şüphe edilince derhal partiye malûmat verilmesi;

• Parti tahripçiliği (Likidatörlük) ve hafiyeliği tahakkuk edenlerin bütün teşkilâtta teşhir olunması"[50]

Onuncu Bölümün Dipnotları

1- Sayın Şevket Süreyya Aydemir ile 6 Ekim 1964 günü Ankara'da "Milka" pastahanesinde yaptığımız bir sohbette, Komüntern'in kendileri hakkındaki milliyetçilik isnadını kabullenerek şunları ifade etmiştir: "Milliyetçilik isnadı doğruydu. Ben ilk gençlik yıllarımda Turancıydım. 'Kızıl Elma'yı bulmak için Azerbaycan'a gitmiştim. Bugün aynı kampta değilim. Ama bende, milliyetçiliğin ağır bir tortusu kalmıştır. 1925'lerde TKP'nin Siyasî Büro sekreteri idim. TKP'de bağımsızlık mücadelesini Komünterne karşı ilk ben açmıştım. Aynı anda dünya Komünist Partileri içinde milliyetçilik cereyanları başladı. Yurt dışında bulunan Dr. Şefik Hüsnü Değmer bu konuyla ilgili Komüntern görevlisi olarak Çin'e kadar gitmişti. Komünternden bir Yahudi gelmişti. Münakaşa ettik. Beni, 'yeni' gördüğü görüşlerimi Komünternde tartışmak üzere Moskova'ya davet etmişti. Tabiatıyla reddettim. Komünist Partileri içinde milliyetçilik ilk defa TKP içinde başlamıştır. Bunu kendime bir paye vermek için değil, bir gerçeği tespit için söylüyorum."

2- Hüsamettin Özdoğu, tesviyeci ustası. 1318 (1902) doğumlu. Baba adı: Hasan. Annesi Hasibe. Ölümü 20 Nisan 1974.

3- Emin Sekün, arkadaşlarının kendisine taktığı isim (Topaç), 19 Eylül 1905 yılında Bursa'da doğdu, 18 Aralık 1975 yılında Kadıköy'de öldü. Karacaahmet mezarlığında gömülüdür. Topaç, onun müstear ismiydi. Onüç yaşında Bursa Sanayi idadisine girdi. Topaç Emin, Millî Kurtuluş savaşı yıllarında, İbrahim Topçuoğlunun verdiği bilgiye göre (Neden İki Sosyalist Partisi, 1946-TKP Kuruluşu ve Mücedelesinin Tarihi, II., s, 109-110, İstanbul, 1976) onaltı yaşını doldurmadan Kuvayi Milliye Çetelerine girdi. Savaşın sonlarına doğru Ankara'da İmalat-ı Harbiye Fabrikasında çalışmağa başladı ve tornacı ustası oldu. Halk İştirakiyun Fırkasına katıldı. Hüsamettin Özdoğu da aynı kadrolardan yetişmişti. Hüsamettin Özdoğu ve arkadaşları 1927 Viyana Kongresi'nden sonra Emin Sekün'e Topaç adını taktılar. Ve kendisini Moskovaya KUTV'a gönderdiler. O dönemde, Harici Büroda Hasan Ali (Ediz) ve Baytar Ali Cevdet bulunuyordu. 1928 yılı ortalarına doğru yurda dönen, Emin Sekün, Hüsamettin Özdoğu ve Mustafa Börklüce ile temasa geçti. Plenum toplantısında Gençlik Birliğinin başına geçirildi. 1930 yılında Hasan Ali Ediz'le arası açıldı. Ve onun hain ilan edilmesinde oy kullandı. Tevkifat sonunda yedi yıla hüküm giydi. 1932 yılında toplanan TKP Üçüncü Kongresinde İstanbul Vilayeti delegesi olarak bulundu ve Merkez Komitesine seçildi. Ayrıca Merkez İcra Komitesinde görev aldı.

4- Bknz. Vâla Nurettin VA-NÜ, Bu Dünyadan Nâzım Geçti. İst., 1965.

5- Nizameddin Nazif (Tepedelenlioğlu), 1925 yılında "İstiklâl Mahkemesi" huzurunda komünizmden vazgeçtiğini ifade ederek şunları söylemişti: "Yeni Dünya" hadisesi dolayısıyle sekiz seneye mahkûm oldum. İkincisinde, Claude Farrére hakkında yazdığım bir makaleden dolayı İstiklâl Mahkemesince onyedi gün yattım. Üçüncüsü, Mahkeme-i Adliyece üç ay mahkûm oldum (...) 'Aydınlık' gazetesinde bir tek yazım vardır. Metni, ecnebi sermayesine karşı bir grevden ibarettir (...). Nizameddin Nazif daha sonra mahkemede,

Rusya'da III. Enternasyonale iştirak ettiğini, oradan geldiğini, geldikten sonra fikirlerini kat'î surette değiştirdiğini uzun uzadıya anlatmıştır. Bknz. Dr. Tevetoğlu, a.g.e. s, 391.

6- İbid., s, 423-426.

7- Milliyet Gazt., 27 Haziran 1929, Nr. 1210

8- Dr. Tevetoğlu, a.g.e. s, 426.

9- İbid.

10- Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi organı olarak yurt dışında yayınlanan "Atılım" dergisinin 1975 Ocak sayısında 1929 tevkifatı ile ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı hakkında şöyle bir iddia yer almaktadır: "Dr. Hikmet Kıvılcımlı... 1929 tutuklanmasında Partiye en iğrenç alçaklığı yapmıştır. Partiyi bölmüştür. İzmir'de lumpenlerden kurduğu bir provokatör grubu eliyle TKP'nin onurunu lekelemiştir. Komünist morali olmayan bu yaratık TKP'den kovulmuştur. Bu akıl hastası megaloman, Şefik Hüsnü Değmer'in çömeziydi. Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuştu..."

11- Sovyet Türkoloğu Ekber Babayev'in "Yaşamı ve Yapıtları ile Nâzım Hikmet", Cem Yayınevi, İstanbul, 1976 adlı kitabına kitabı çevirenin verdiği 55'inci dipnotta şöyle deniyor (s, 372): "Gece Gelen Telgraf", Bezirci-Hulusi derlemesinin 2. cildinde yer alıyor. Burada verilen bilgide şöyle deniyor: "Bu şiir, Nâzım Hikmet'in mücadele arkadaşı Lâz İsmail (İsmail Bilen)'in, Sosyalistlerin 1929 yılında yakalanmalarında mahkemece 4,5 yıl hapse mahkûm edilerek Diyarbakır Hapishanesine gönderildikten bir süre sonra öldüğü haberi gelmesi üzerine yazılmıştır. Ama sonradan haberin yanlış olduğu anlaşılmıştır." Ekber Babayev de a.g.e.'nin 169. sayfasında şöyle yazıyor: "1932 yılında İstanbul'da Nâzım Hikmet'in "Gece Gelen Telgraf" adlı yeni bir şiir kitabı yayımlandı. Bu kitabın temelini, şairin 1931 yılında hapishanede yazdığı, en yakın dostlarından, Türkiye'nin en seçkin insanlarından biri olan ve bir başka hapishanede ölen bir yoldaşın anısına adadığı...". Sözü edilen Lâz İsmail (Mara)'nın, halen yurt dışında faaliyet gösteren Türkiye Komünist Partisi Haricî Bürosunda, Zeki Baştımar'ın (Yakup Demir) ölümünden sonra Birinci Sekreter görevine getirilen İsmail Hakkı Bilen olduğu anlaşılıyor. Zekâriya Sertel 29 Eylül 1978 tarihli "Milliyet" gazetesinde çıkan "Nazım Hikmet'in Son Yılları" tefrikasında S. Üstüngal adlı kişinin İ. Bilen olduğunu yazıyor.

12- Hasan Ali Ediz, 1318 Kosova doğumludur (ölümü 1972). Babasının ismi M. Remzi'dir. TKP'ni 1930-1931 yıllarında idare etmiştir. Abidin Nesimi'nin 8 Ekim 1946'da Alâaddin Hakgünden'e yazdığı mektuptan çıkardığımız anlam şudur ki: 1929 teşkilâtlanmasında, Nazım Hikmet'in, Hamdi Şamilof'un, Sarı Mustafa (Börklüce) ve Hüsamettin Özdoğu'nun Hasan Ali tarafından korkaklıkla suçlanması, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in "Balkan Partisi'ne ve Komünterne, bu şahısların bir kısmının Stalin'e muhalif olan Birke-Alimof grubuna bağlı, bir kısmının da Türk polisi ile işbirliği ettiği konusunda rapor edilmesi, TKP'den ve Komünternden atılmaları sonucudur. Nazım Hikmet de "Bu Otobiyografi 1961 yılı Eylül'ünde Doğu Berlin'de Yazıldı" başlıklı şiirinin 22. mısrasında "Partimden koparmağa yeltendiler beni - sökmedi"

derken, Dr. Şefik Hüsnü tarafından yapılan şikâyete telmihte bulunuyor. Nazım Hikmet'in bu şiiri eksiksiz olarak Dr. Tevetoğlu'nun a.g.e.'de yayımlanmıştır. Kemal Sülker'in "Nazım Hikmet Dosyası" derlemesinde bu otobiyografinin bir mısrası konmamıştır; O da "Partimden koparmağa yeltendiler beni - Sökmedi" mısrası.

13- Emin Sekün (Bknz. Dipnot: 3)

14- Emin Bilecan 1321 (1905) Petriç doğumlu. Baba Adı: Hasan. 1928 yılında Sovyet Konsolosluğunda çalışırken, Moskova'ya gitti. Kutv'da okudu. Türkiye'ye geldikten sonra Emin Sekün yönetimindeki teşkilât tevkif edilince, Dış Bürosu Berlin'de bulunan Dr. şefik Hüsnü (Değmer)'nün adına partiyi yeniden teşkilâtlandırdı. 1933'te dört yıl üç aya hüküm giydiyse de 2330 sayılı Af Kanunu ile hapisten çıktı. Emin Bilecan'ı 1946 yılında İzmir-Karşıyaka Küçük Yamanlar Gazinosunda, Ahmet Bilge delâleti ile tanımıştım. Aynı gazinoda Boz Mehmet Bozışık garson olarak çalışıyor, polisten gizleniyordu. (1944 tevkiflerinde ele geçmemek için saklanıyordu.) Emin Bilecan, tanıdığım Türk marksistlerinin en kültürlüsü idi. 1946'da kırk yaşlarında olduğu halde otuz yaşlarında gösteriyordu. Yakışıklıydı. Ciddî konuşmalar yaptı. Militant'ın sadeliği, tabiîliği konusunda öğütler verdi. Üzerimde kırmızı bir gömlek ve kasketime takılarak, şekilcilikten kaçınmamı söyledi (o sıralar 22 yaşındaydım). Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisini Kerim Soyka ve Câzim Aktimur ile yönettikleri halde, arka plânda Emin Bilecan vardı ve galiba legal parti faaliyetlerine dahil değildi. İzmir'de TSEKP'ne bağlı pek çok sendika onun delâletiyle kuruldu. Onun hazırladığı sendika tüzüklerini, müracaat dilekçelerini Ahmet Bilgenin Karşıyaka - Kemal Paşa Caddesindeki ESHOT (Elektrik, Su, Havagazı, Otobüs Teşkilâtı) bürosunda ben daktilo ederek hazırladım. Emin Bilecan, çevresine itimat telkin eden bir kimseydi. Eşi de zannederim Nazilli'de ilkokul öğretmeniydi. TKP içindeki ismi şoför Emindi. Son derece mütevaziydi. Kanaatim odur ki, Emin Bilecan, TKP kadrolarında tanıdığım yöneticilerin en zekisi ve bilgili olanıydı. Sohbetimiz, şiirden, sinemadan, müzikten açılmıştı. Sinema alanındaki bilgisine hayran kalmıştım. Özel münasebetlerinde işçilerin çalışma saatlarına saygı gösteriyordu. Hiç unutmam, Karşıyaka'da bir pastahaneden dondurma alacaktık. Garsonlar ortalığı topluyordu. İşçilerin çalışma saatlerini doldurduğunu görünce vazgeçti: "Onlara saygı duymalıyız" dedi.

15- Bu belge tarafımızdan, tesadüfen 2 Mayıs 1961 tarihinde eski bir kitapçıdan satın aldığımız "Esbak Mabeyn Başkatibi Tahsin Paşa'nın, Abdülhamid-Yıldız Hatıraları" kitabının arasından çıkmıştır.

16- Hasan Ali Edizin 1928 yılındaki üç aylık mahkûmiyetinin sebebini öğrenemedik. Olsa olsa, pasaportsuz Türkiyeye gelişinden dolayıdır. Fakat kesin olarak bilmiyoruz.

17- Sonradan Emekli Hâkim general Rıza Tunç. Yassıada mahkemesinde hâkimlik yapmıştır.

18- Nitekim 1950 yılında TKP Ankara Vilâyet Komitesi Sekreteri Ömer Lütfü Tuncay'dan aldığım bir parti bülteninde Hasan Ali Ediz, Tabelâcı Nuri hakkında Likidatör tâbiri kullanıyor, bu şahısların Partili arkadaşlara sokuldukları bildirilerek, dikkatli bulunulması ihtar ediliyordu. Ayrıca her iki şahsın

da Partiden ihraç edildikleri beyan edilmişti.

19- Reşad Fuad Baraner.

20- İzmir Ağır Ceza Mahkemesi Kararı; Karar No. 1933/356, Dosya No. 356. İbrahim Topçuoğlu, Türkiye'de İlk Sendika Sarı Kışla'da 1932; İstanbul, 1975, adlı hatıratında şöyle der: "(...) Tutuklu kadınlardan biri İbrahim Sırrı (Topçuoğlu) onbaşının eşi Melekti. O'na sökeli Melek diyorlardı. Güzel ve boylu poslu olan bu kadın, ağır başlı baskı altında tutuluyor ve sık sık sorguya götürüyorlardı. Polis onu, Reji (Tekel) Sigara Fabrikası işçileri grubu elebaşısı olarak suçluyordu (...) Sökeli Melek; İzmir Karşıyaka Öğretmen Okulunda iken, anası ve babası ölmüş ve kimsesiz kaldığı için tahsiline devam edememişti. Okuldan ayrılarak sigara fabrikasına girip hayatını kazanmaya başlamıştı (...) Tahkikat ilerledikçe tutuklular salıverilmiş, sadece Melek, Yıldız ve Melâhat kalmışlardı. Erkeklerden de Ali Rıza (Keskin) Kerim (Soyka), Osman (Uzlaş), Mahmut, Ali Muharrem, Mehmet, Mustafa ve İbrahim Sırrı (Topçuoğlu) Onbaşı kalmıştı (...)" s, 19.

21- Ahmet Fırıncı (Dede Ahmet): 1952 yılında TKP Merkez Komitesi üyesi. 1317 yılında Hopa'da doğdu. 1916'da dört yıl hüküm giydi.

22- Geçmiş yıllarda Kerim Sadinin TKP'ne dahil olduğuna dair bir bilgiye rastlayamadık. Öyle zannediyoruz ki, Kerim Sadi kendini daha çok teorik çalışmalara, son yıllarda da araştırmalara verdi. Birçok küçük risalelerini bu meyanda düşünebiliriz.

23- Rasih Nuri İlerinin "TKP Gerçeği ve Bilimsellik" eserinin 53. sayfasında bildirdiğine göre 1932 Kongresi Zeki Baştımarın Defterdardaki evinde yapıldı. Katılan diğer delegelerin isimleri Rasih Nuri İleriye göre şöyledir: şöför Halit, Emin Sekün (İcra Komitesi Sekreteri oldu), şöför İsmail, İzmir Delegesi Safiye (Topçuoğlu), tüfekçi ustası Fahri, Dede Ahmet (Fırıncı), Sakko Remzi, Tayyareci Nuri. İbrahim Topçuoğlu a.g.e.'nde Kongreye katılanlardan şu isimleri veriyor: (Mustafa Börklücenin açıklamaları) s, 138-139., "Ben (Mustafa Börklüce), Ali Rıza Keskin, Kerim Soyka, Kazım Kip, Faik Usta, (Bileke olacak; kunduracıydı ve 1946'da Dr. Şefik Hüsnü Değmer ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisini kurdu. A.S.) - Reşat Fuat Baraner. (Rasih Nuri İleri a.g.e.'nde Reşat Fuat Baranerin o tarihle hapiste olduğunu yazarak Mustafa Börklücenin açıklamalarına güvensizliğini belirtir).

24- "Ürün" dergisinin 1978 Eylül no. 51, C: 9, sayısı, s, 9 29-33'te, 1932 Kongresi, TKP'nin 4. Kongresinde; ... "Ürün"e göre I. Kongre 10 Eylül 1920'de Bakû'da; II. Kongre, 15 Ağustos 1922'de Ankara'da; III. 31 Aralık 1924 - 1 Ocak 1925'te İstanbul'da Akaretlerde; IV. Kongre, 1932 yılında İstanbul'da Haliç semtinde yapıldı. Partinin görevleri onaylandı, Vedat Nedim Tör, Şevket Süreyya Aydemir partiden kovuldu. Alınan kararlar "Ürün"e göre şöyleydi: "1. Köklü toprak reformunun yapılması, derebeyliğin, ağalığın yıkılması; 2. İşçi sınıfına, halk yığınlarına geniş, demokratik özgürlükler tanınması; 3. Kurtuluş Savaşıyla, halkımızın silahla elde ettiği millî bağımsızlığı korumak; emperyalizme taviz vermemek, onun yurdumuzdaki bütün ve her türlü kurumlarından atmak; 4. Sovyetler Birliği ile dostluğu güçlendirmek, karşılıklı yarara dayalı ekonomik, politik ilişkileri daha da geliştirmek". Kanaatimizce

bu kararlar, TKP'nin bugünkü pragramına ve İ. Bilenin görüşlerine uydurulmak için icat edilmiştir. 1932 Haliç toplantısında Vedat Nedim Tör ve Şevket Süreyya Aydemir'in partiden kovulması doğru olabilir. Bir de, "Ürün"de 1978 Mayıs'ından beri İ. Bilen'in, "Yeni Çağ"dan aktarılmış kısa biyografisi yayımlamaktadır. İ. Bilen yoldaş 1926-27'lerde örgütünü kurmak için Kasım Benekli takma adıyla Çukurovaya gider. Doğrudur. Yalnız, 1926'larda Kasım adına sahte hüviyet düzenlenir ama Benekli soyadı yazılamazdı. Zira T.C'de soyadı kanunu 1934 yılında çıktı. Olsa olsa "Beneklizâde Kasım" adına bir hüviyet düzenlenirdi. TKP'nin V. Kongreside, Türk basınında, Yunan basın organlarında, Sovyet kaynaklı basında ve "Ürün" de (sayı: 35) belirtildiğine göre 1977 Şubat ayında Konya'da yapılmıştı. "Katkı" dergisi bu toplantının İsviçrenin Cenevre şehrinde yapıldığını yazıyor.
Emekçi dergisine göre, Şubat 1975, s, 4, s, 28. İ. Topçuoğlunun a.g.e.'nde bildirdiğine göre III. Kongrenin tarihi 6.2.1932'dir.

25- TKP'nin eski yöneticilerinden bir zat, işçi-entellektüel tipine örnek olarak Hüsamettin Özdoğu'ya göstermiş. Galiba onu, Rusya'da "Rus İşçi Kuzey Birliği" kurucularından marangoz Halturin ile Obnrosky'ye benzetiyorlardı.

26- TKP Komsomol teşkilâtının başında, 1934 yılında Emin Sekünün bulunduğu, Sayın Em. General Şevki Mutlugil mektubumuza verdiği cevapta işaret etmişlerdi. Diğer bir başka soruşturmamızda Emin Türk Eliçin'in ismi geçmiştir ki, sanmıyoruz. Araştırmamızda Emin Türk Eliçin'in TKP gizli kadrolarında aktif görev aldığına dair herhangi bir belgeye rastlanmamıştır.

27- Emin Sekün'ün TKP'nin 60.000 üyesi (gençlik arasında) olduğunu beyanı propagandif bir rakamdır. 1934 yıllarında belki de bütün Türkiye'de tahsil çağında olanlar (ilkokullar dahil) 60.000'i bulmuyordu.

28- Sovyetlerden dönen muhtemelen Reşat Fuat Baraner idi.

29- Kerim Sâdi'nin broşürü: "Edebiyat-ı Cedide Kahramanlarından Cemil Cahit'e Cevap" adını taşıyordu.

30- Nazım Hikmet sonraki yıllarda, Orhan Selim'den başka, Nurettin Eşfak, Mazhar Lütfü, İbrahim Sabri takma adları ile şiirler yayımladı.

31- Abidin Nesimi, a.g.e. s, 143.

32- Dr. Fuat Sâbit, Kâzım Karabekirin ajan olarak Sovyetlere gönderdiği (1919-1920) raporlarını aldığı ve bilâhare komünizmi benimsediği için tevkif ettiği kimsedir. Bknz., Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, s, 794.

33- Şevki Mutlugil bir mektubumuza 12 Ağustos 1967'de verdiği cevapta 1940 yılına gelinceye kadar "Komsomol işleri ile baytar Cevdet, Hasan Ali (Ediz), Dr. Hikmet Kıvılcımlının ilgili olduklarını" yazmaktadır.

34- T.C. Ankara Garnizon Komutanlığı Mahkemesi, Esas: 1953/17. Karar: 1954/33 Esbab-ı mucibeli hüküm, s, 25'te Yusuf Etikin 1 Aralık 1944 yılında Millî Emniyet ajanlığına alındığı bildiriliyor. Nitekim Yusuf Etik, 1954 duruşmalarında savcılığın yeminli şahidi olarak ifade vermişti (TKP'nin İzmir teşkilâtı hakkında).

35- Türk tiyatrosunun öncülerinden sayın Muhsin Ertuğrul, birçok kereler basında komünist olarak suçlanmıştır. Muhsin Ertuğrul, DP iktidarı zamanında biri Tevfik İleri tarafından istifaya zorlanmış, ikinci defa da Celâl Yardımcı tarafından emekliliğe sevkedilmiştir. Her iki hadisenin temelinde açıklanma-

yan gerekçe, Muhsin Ertuğrulun komünist zannedilişidir. Ben Genel Müdürlük, hocalık, rejisörlük yapan Muhsin Ertuğrulun komünist olduğuna hiç bir zaman inanmadım. Muhsin Ertuğrul, bir sanat adamı, entellektüel ve Türk tiyatrolarının kurucusu olması dolayısıyle hoşgörüsü olan bir kimsedir.

36- TKP Marşının aklımızda kalan kısımları:
Bayrağımızdaki şiar
Traktör, toprak köylünündür
İşçinindir fabrikalar
Bugün esir yarın her şey!
Hey! Hey!
TKP'miz ilerliyor
Bugün esir yarın her şey!
Hey! Hey!

37- Özel Arşiv.

38- Günther Nollau, a.g.e. (Teksir)

39- Nadir Nadi, Perde Aralığından, s, 95, İstanbul, 1965.

40- Arthur Koestler, The Invisible Writing, 1952.

41- Bkz. Artur London, İtiraf, 1970.

42- John C. Clews, Nasıl Aldatıyorlar?, 1972

43- Mustafa Börklücenin İbrahim Topçuoğluna yaptığı açıklamalara inanmak gerekirse (Topçuoğlunun a.g.e., s, 164-166) TKP, 1937 yılında Komünternce teşkil edilen Araştırma Komitesinin bir kararına göre likide edildi (tasfiye edildi). Börklüce şöyle devam ediyor (s, 166): "Partinin likide edilme kararı resmen ilân edilmemiş, Harici Büromuz kanalıyle merkez gurubumuza bildirilmişti. Biz artık yeni bir toparlanmaya ve esaslı kadrolar hazırlayarak, kısa zamanda kongreye giderek yeni program ve yeni bir Genel Sekreterle Komünterne kaydımızı yaptırmağa karar vermiş ve bu arada Nazım Hikmeti Genel Sekreter seçerek faaliyeti hızlandırmıştık. Fakat hiç beklemediğimiz bir devrede tepeden inme bir tevkifat yaptırılmıştı". (Nazım Hikmetin başını çektiği Donanma tevkifatı, A.S.)

44- Bknz., İvar Spector, The Soviet Union and the Muslim World 1917. 1958, s, 124; Nejdet Sançar, Gizli Komünist Belgeleri; Şevki Mutlugil, İçimizdeki Düşman, s, 26; Kenan Öztürkmen, Komünizm ve Türkiye, s, 82; Dr. Tevetoğlu a.g.e., s, 413., Bu program 1931 yılında Dr. Şefik Hüsnü tarafından Berlin'de çıkarılan "İnkılâp Yolu" TKP Dış Bürosu organında yayımlanmıştır.

45- Casusların isimleri, 1938 Eylülünde hükûmet üyelerine verilen özel rapordan; eski CHP'li Dr. Ruhi Sayan tarafından sağlanmıştır.

46- Ömer Denizin yazılı itiraflarından. Bknz., Kemal Sülker, Nazım Hikmet Dosyası, s, 21. Sayın Süreyya Koç, Ömer Denizin Nazım Hikmetle konuşmasından sonra, kendisine komünizmden rücu ettiğini söylediğini bir konuşmamızda bildirmişti.

47- "Yön", 3 Şubat 1967, Nr. 201. Bu telgrafın ilk yayımlandığı dergi ve tarih.

48- Deniz Harp Okulunda komünistlik iddiası ile mahkemeye verilip mahkûm olan bu kimselerin gerçekten komünist olup olmadıkları hakkında bilgimiz yok. Tetkikatımızda faaliyetin olduğu gemiler, Yavuz zırhlısı ile Reşid Paşa harp gemisidir.

49- Bu iki belge merhum Bekir Kılıçtepe tarafından sağlanmıştır. Bekir, İzmir İnönü Lisesinden arkadaşımdı.

50- Bulgaryalı Kadri (Buldu) üzerinde ele geçen bu belge, romantik devir olarak isimlendirdiğimiz 1928-1938 arasındaki faaliyetlerin karakteristiğidir. Nazım Hikmet ve diğer TKP üyeleri polisle âdeta kovalamaca oynadıkları bu günlerde, TKP'den ayrılmış KUTV'daki arkadaşlarından bir kısmı Atatürk devrimcileriyle işbirliği yaparak "Kadro"yu çıkarmışlardı. TKP, denilebilir ki bu sekterizmden 1951-1952 tevkiflerine kadar kurtulamamıştır.

11. Bölüm

Romantik Devrin Sonu Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in Türkiye'ye Dönüşü

Cephe Politikaları

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) ile Sadrettin Celâl (Antel) 22 Haziran - 12 Temmuz 1922 tarihlerindeki aktedilen Komünternin III. Kongresine, Türkiye Komünist Partisi delegeleri olarak katıldılar. Türkiye'ye döndüklerinde ilk icraatları, gizli hücre faaliyetinin ve legal "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" faaliyetinin yanı sıra, İstanbul'da, Galata semtinde Türkiye İşçi Dernekleri'ni teşkil etmek oldu. Tabiî ki, TEK CEPHE slogan ve faaliyetlerinin bütün şümulü ile Türk komünistleri tarafından kavranıldığı kabul edilemez. Biz bu olgunlaşmanın ilk belirtisine 1924 yılında rastlayacak ve daha sonra 1924'lerde reddedilen programın 1945 yılında tekrar ele alındığını, 1951'den sonra günümüze kadar da inkişaf ettirildiğine şahit olacağız. Türkiye İşçi Derneklerinin hedefi, bütün işçi teşekküllerini sinesinde toplayarak, bir çeşit işçiler cephesini teşkil ettirmekti. Şefik Hüsnü (Değmer), bu kuruluşun hazırlık toplantısını 24 Ekim 1919'da, Tersane Fabrikası işçilerinden 1300 kişinin yaptıkları grev üzerine faaliyete geçerek, Şehzadebaşı, Ferah Tiyatrosunda İstanbul'da bulunan fabrika ve atelye işçilerinden 2000 kişinin iştiraki ile yaptı[1]. Kongre sonunda, teşkil edilen heyet mensuplarının hemen hepsi Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası kurucu ve mensupları idi. Meselâ, işçi Hasan Efendi, Vehbi (Sarıdal), Ethem (Nejat), Dr. Şefik (Hüsnü), Cevdet vs. gibi isimler toplantının sonunda murahhas heyetine girdiler. Bu heyet, işçilerin bütün haklarının korunmasında gerekli teşebbüsleri yapacaktı. Görüldüğü gibi, Galatadaki İşçi Derneklerinin menşeinde, Ferah Tiyatrosunda yapılan bu toplantı vardır. İşçi Derneklerinin yanı sıra, Komünternin Türkiye işçi seksiyonu liderlerinden Hasan Ali'nin (Ediz) "Komünist Gençler Birliği Teşkilâtı" da illegal bir kuruluş olmak-

Dünyadaki komünist partiler içinde revizyonizme kayarak, mevcut sistemle uzlaşma yolunu tercih edenler içinde önemli bir isim Hintli komünist, M. N. Roy'dur. Roy, Hindistan Komünist Partisi'nden ayrılarak, "Kongre Partisi"ne girer

la birlikte, bütün gençliği komünist idealler etrafında toplamaya yönelmiş, bir gençlik cephe birliği çalışması idi. Bütün bu teşekküller, Cumhuriyetin ilânından bir süre sonra 12 Ağustos 1925 yılında, gizli Komünist Partisi ile birlikte kapatıldı. Mensupları mahkemeye verildiler ve muhtelif cezalara çarptırıldılar. Bazı belgelerde, Türk komünistlerinin emrinde, altın ruble bulunduğu, bunun o zamanın parası ile 100.000 lira civarında olduğuna rivayet edilmiştir. Ama Komünist Partisinin finansman kaynakları birtakım normal Rus teşekkülleri idi. Meselâ, Komünist Partisinin merkez üyelerinin önemli bir kısmı bu teşekküllerde çalışmakta idiler. Hamdi Şamilof (Alev), "Rus Haricî Ticaret Bankası"nda; Hüsnü Sait "Sovyet Vapur Acentesi"nde; Vedat Nedim (Tör), "Askot Şirketi"nde, Şevket Süreyya (Aydemir) "Neft-Sendikat"da memur idiler. Komünternin gizli açık komünist faaliyetlere sarfettiği para bu teşekküllerden gayet normal olarak Türkiye Komünist Partisinin eline geçiyordu.

1925'e kadar, Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesinde söz sahibi grup, işçi sınıfının önderliğinde bir cephe birliği teşekkülünü isteyenlerdi. Bununla birlikte Şevket Süreyya (Aydemir) ile Sadrettin Celâl (Antel) bir başka tezi savunmaktaydılar. Şevket Süreyya (Aydemir), 1923 yılında Moskova'dan İstanbul'a gelerek "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası"na ve yeraltı gizli Komünist Partisine dahil olarak teşkilât bölümü sekreteri olmuştu. (Bunun teknik ismi Merkez İcra Komitesi Sekreterliğidir. Merkez Komitesi I. Sekreterliği ile karıştırılmamalıdır) Şevket Süreyya (Aydemir), Sadrettin Celâl (Antel) ile birlikte kaleme aldığı "Lenin ve Leninizm" isimli kitabının kırkikinci sayfasında şöyle diyordu: "... Memleketin zengin sermayedar ileri bir hale gelmesi, şimdi gûnün tarihî bir vazifesidir. Bu vazife ise disiplinli ve müteşekkil bir Cumhuriyet Partisine düşer. Cumhuriyetin idâme ve muhafazası için yapılacak her hareket, ne kadar şiddetli bile olsa doğrudur, terakkiperverane bir harekettir..."

Bu belgeden anlıyoruz ki, TKP Merkez Komitesi içinde parti taktiği ve stratejisi konusunda bir ayrılık vardır. Şevket Süreyya (Aydemir) ve arkadaşları, Türriye'de kesif bir işçi sınıfı olmadığı için, sınıf mücadelesi esasına dayanan bir faaliyetin faydasızlığına işaret ederek, Millî Kurtuluş savaşından doğmuş devrin tek partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkasına girmeyi, ve onu ele geçirerek sosyalist bir Türkiyeyi kurmayı tasavvur ediyorlardı. Bu tez 1927 yılında yenilgiye uğradı. Şevket Süreyya (Aydemir) ile birlikte pek çok komünist, Kominternden ve Türkiye Komünist Partisinden ihraç edildiler. Fakat bu grup da boş durmamış, "KADRO" hareketini yaratarak, Millî Kurtuluş savaşı Türkiyesinin marksist yönde ve fakat milliyetçi niteliklerle izahını yapmış-

lardır. Mustafa Kemal'in (Atatürk) "Kadro"[2] hareketini tatil etmesi ile revizyonist komünistler de medenî yollarla susturuldular. 1931-1933 yıllarından 1946 yılına gelene kadar Türkiye Komünist Partisi, Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) drijanlığında yeraltı faaliyeti gösterdi.

Bu revizyonist davranış yalnız Türkiye'de değil, Çin ve Hindistan Komünist Partilerinde de uygulama safhası buldu. 1924 yılı, başlarında Mao'nun ve Li-Chau-Shi'nin bulunduğu komünist grup Çin milliyetçi partisi olan Kuomintanga dahil oldular. Hindistan'da ise M. N. Roy önderliğindeki komünist partiden ayrılarak, Hindistan millî partisi olan "Kongre Partisi"ne girdiler.

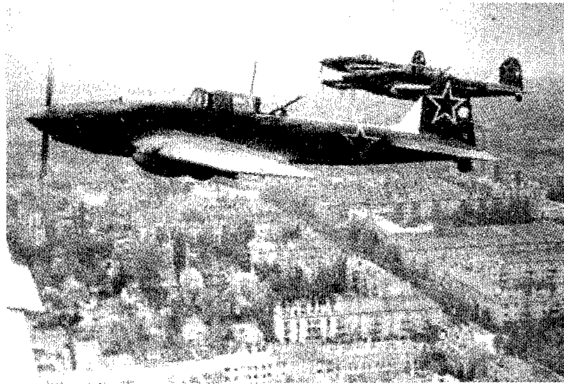
Türkiye Komünist Partisi'nin resmî Tek Cephe görüşü, kendi önderliğindeki bir birleşme idi. Bunun da sağlanması imkânsız olduğundan, Şevket Süreyya (Aydemir) ile Sadrettin Celâl (Antel) Komünist Partisi'nin ve Komünternin görüşüne karşı çıktılar.

II. Dünya Harbi İçinde ve Sonlarında Türkiye Komünist Partisinin Cephe Politikası ve Faaliyeti

Komünist Partisi'nin genel sekreteri Dr. Şefik Hüsnü Değmer, 1939 yaz ortalarına kadar yurt dışında bulunuyordu. Bir süre, Moskova, Varşova, Berlin şehirlerinde bulundu. Hâtta, Komüntern görevlisi olarak Çin'e gitti. Fakat genel karargâhı Paris idi. Dünya harbinin patlak vermesine yakın günlerdi. Türkiye'ye gelmesi gerekiyordu. Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Paris Konsolosluğundan pasaport alarak ve Dahiliye Vekâletinin 11 Temmuz 1939 gün ve Emniyet-i Umumiye Müdürlüğünün IV. Şubesinin 270/12472 sayılı müsaadesi ile Türkiye'ye döndü. Hükûmete ulaştırılması için kardeşine yazdığı mektupta, Türkiye'ye geldiği takdirde siyasetle uğraşmayacağı konusunda da teminat vermişti. Tabiî ki, bu klasik bir komünist taktiği idi. Nitekim, Dr. Şefik Hüsnü Değmer Türkiye'ye dönüşünü müteakip Komünist Partisini organize etti[3].

Türkiye Komünist Partisinin 1939'dan 1944 ve 1944'ten 1946'ya kadar süregelen faaliyetleri içinde cephe çalışmaları II. Cihan savaşının aldığı istikametlere göre ayarlandı. Ve daima müttefiklerin değil, Sovyetler Birliğinin menfaatları ön planda tutuldu. II. Dünya savaşından sonraki günlerde de (1946) aynı niyet ve gaye aralıksız devam etti. Yalnız, Türkiye Gizli Komünist Partisinin cephe çalış-

2. Dünya Savaşı, başından sonuna kadar dünya siyasetinde yeni dünya sisteminin şekillenmesinde olduğu kadar, jeopolitik hareketlerin keskinleşmesi yönünden de bir dönüm noktası oluşturacaktır

malarına ışık tuttuğu ve bilâhare yayımlayacağımız cephe faaliyeti programını aydınlatmaya yardım ettiği için, 15 Aralık 1946 tarihinde İstanbul Örfî İdare Komutanlığının, Dr. Şefik Hüsnü Değmerin evinde yaptığı bir aramada ele geçen Moskovaya gönderilmiş bir raporun önemli kısımlarını buraya aktarmakta fayda umuyoruz; Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Moskova'ya yazdığı raporun içinde, İkinci Dünya harbi sırasında Türkiye Komünist Partisi'nin faaliyetlerini ve taktiğini şöyle açıklıyodu[4]:

"Harp başlangıcında durum şöyle hülâsa edilebilir: Hükûmet, teşkilâtlanma gayretlerine karşı esasen mevcut olan sıkı yasağı bir kat daha sıkıştırmıştı. Her türlü teşebbüs daha ilk hamlede önleniyor ve müteşebbisler tedhiş, tevkif, nefy vesair suretlerle faaliyet edemez bir hale konuyordu. Amele sınıfı tam bir teşkilâtsızlık ve dağınıklık içinde bocalıyordu. Faaliyetsiz ve idaresiz bir tarzda sürünen tek tük meslek birlikleri de ortada kalmıştı. Küçük burjuvazi ve gençlik de aynı durumda idi.

İnkılâpçılar (komünistler demek istiyor), harpten az evvel kabul etmiş oldukları yeni taktik mucibince, gizli teşkilâtlarını yok denecek dereceye icra etmişlerdi. Buna mukabil tasavvur edilen Halk Partisi'ne ve Halkevlerine girmek işi, ancak çok küçük bir mikyasta başarılabilmiştir. Bunların yegâne faaliyetleri, münevver gençlik arasında umumî karakterde bir sol ajitasyon yapmaya ve bazı sol neşriyatı (gazete ve mecmua) desteklemeye inhisar ediyordu. Bizzat kendileri de edebî bir marksist mecmua çıkarıyorlardı. Bu mecmua, siyasî meselelere katiyen dokunmaksızın, hissiyata hitap eden bazı inkılâpçı şiirler, marksist edebî tahliller, tarihî materyalist vulgarizasyon makalecilikleri neşrediyordu. Bu kadarı bile, etrafında bir heyecanlı gençlik zümresinin toplanmasına ve harekete bazı kıymetli unsurlar kazandırmaya yaramıştı. Nihayet hükûmet bunu da çok gördü[5]. Türlü faşist mecmua ve risalelerin çıkmasına aldırış etmediği halde, Yeni Edebiyat'ı 1941 sonlarında kapattı. Ve muharrirlerinden belli başlılarını askerî mahkemeye verdi.

"Bundan evvel amele ve gençlik arasında en müessir tahrikâtta bulunan bir sıra mücahit ve bunlar arasında birkaç lideri, Örfî İdare Komutanlığı, Anadolu içlerine nefyetmişti. Böylece, harbin ikinci senesi sonlarında, hareketin idarecilerinden ancak birkaç kişi iş görebilecek bir durumda bulunuyordu. O sıralarda ilk defa bir Seta-Platform[6] toplandı. Bu toplantıda o zamanlarda hükûmetin tertip ettiği iç ve dış siyaset gözden geçirildi. Onu, faşist telâkki etmek ve hakkında tamamiyle menfî, muhalif bir hat takip etmek görüşü muvafık görülmedi. Esasen bu hükûmetin serbest ticareti tahdit, fiyatları sıkı kontrol vesaire gibi tedbirleri ve garp demokrasilerine tamamiyle dost bir siyaset gütmesi hasebiyle, kendisine mütemadiyen hücum eden yerli faşist

hareketine muvazi bir duruma düşmekten ve kabine çekilecek olursa, o sıradaki şartlara göre, yerine, daha ziyade Almanlara dost unsurlardan tamamiyle faşist temayüllü bir hükûmetin geçmesi ve haricî siyasette büsbütün müttefik devletlerden yüz çevirmesi muhakkak olduğundan, günün muayyen ve maddî şartlarına göre ve sol demokratik hareketin olgunlaşmaktan çok uzak bulunması dolayısiyle, inkılâp hareketi için Refik Saydam hükûmetinin iktidarda kalması bütün diğer ihtimallere mürecceh görülmüştür. İnkılâp hareketi (TKP faaliyeti) daimî surette onun yarım tedbirlerini ve sallantılarını tenkid etmek halk menfaatine ve demokrasi ve hürriyet lehine cesurane ve cezrî tedbirler almaya kendisini zorlamak, kendi müstakil inkılâpçı siyasetini daima tebarüz ettirmek suretiyle ona karşı toleranslı bir tavır idame edecek, çekilme meselesini ileri sürmekten sakınacaktır. Bu görüş ve bu hat, bazı yoldaşların itirazlarını ve bazı münakaşaları mucip olmuşsa da, sonunda ittifakla kabul edilmiştir.

2. Dünya Savaşı esnasında Türk solunun sert tenkitlerine maruz kalacak olan dönemin hükümetinin Başbakanlarından Dr. Refik Saydam (üstte) ve Şükrü Saraçoğlu (altta) en başta gelecektir

"Fakat, az sonra Refik Saydam vefat etti. Yerine getirilen Saraçoğlu, daha ilk icraatında, kendini vurguncu ticaret burjuvazisinin ve zengin köylü toprak sahiplerinin mümessili olarak açığa vurdu. Ticareti yani vurgunculuğu, tamamiyle serbest bıraktı. Ardından "Varlık Vergisi" namı ile millî azınlık aleyhine bir soygun kanunu ile ırkçı-faşist cephesi ile sırıttı. Halkın açlığı hesabına müteahhitlerin ve zengin ziraat müstahsillerinin kasalarına küçük tasarruf sahiplerinin karagün akçalarının akması sür'atlendirildi. Bu şerait altında, daha evvelki hükûmet hakkında karar üzerinde durulamazdı.

Türkçülüğün bir kültürden öte bir kan meselesi olduğunu söyleyen CHP'nin İçişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ünlü Turancılık davasının emrini veren kişi olacaktır

"1942 iptidalarına kadar olan devre, umumî olarak, kısaca şu satırlarla hülâsa edilebilir:

"Henüz, daha, yarı legal neşriyat imkânları mevcut olduğu için, yazı ile sistemli tarzda, Kemalizmin bu tereddi etmiş şekline ve burjuvazi inkılâbı kazançlarından gerilemeğe karşı mücadeleye girmiştik. Başka türlü bir faaliyet imkânına malik bulunmuyorduk. Tezahürler ve protestoları organize edecek derecede kuvvetli bir kadromuz yoktu.

"1942 senesi içinde, faaliyetlerimiz daha ziyade legal neşriyat üzerine toplanmıştı. Ankara'da çıkan Marxist iki ciddî mecmuaya[7] muntazam rehberlik ettik. Bir taraftan da Tan gazetesinde umumî siyaset ve cihandaki harp safhaları hakkında günü gününe görüşlerimizi takip eden yazılar çıkmasını temine uğraştık. Bazen bunları bizzat kaleme alarak neşrettik. Hareketin merkezi sikleti, biraz münevver gençliğe doğru ağır basmağa başlıyordu. Zira, rehber arkadaşlarımızdan ekserisi, merkezden uzaklaşmış ve

işçi sınıfı ile olan rabıtalarımız oldukça gevşemiş bulunuyordu. Bir, bu sakatlıkları düzeltmek ve bir de vurgunculardan faşist cereyandan kuvvét alan serbest ticareti, Saraçoğlu hükûmetinin yarattığı durum ve millet arasındaki yeni sınıflaşma tezahürleri dolayısiyle siyasetimizi yeni baştan gözden geçirmek ihtiyacı başgösterdi. Yeni durumu kavrayan ve yeni şartlara uyum muayyen bir platform mevcut olmaması dolayısiyle faaliyette bocalamalar göze çarpıyor, harekete iltihak eden heyecanlı unsurlar tatmin edilmiyor ve teşkilâtlı kadro arasında büyük bir temerrüç göze çarpıyordu. Nihayet 1943 baharında yeni platform hazırlanması teklifi ortaya atıldı. Aynı senenin Ağustos ayında toplanan bir Plenumda uzun uzadıya durum hakkında görüşüldükten ve proje üzerinde münakaşalar edildikten sonra, platform kat'î şeklini aldı. Birkaç hafta zarfında teksir edilerek hareket merkezlerine ve belli başlı idarecilere dağıtıldı. Bu vesikanın muhtevası hakkında malûmat vermezden evvel şunu söyleyeyim ki, harp başlangıcından beri ilk defa böyle derli toplu, bütün meseleler hakkında görüşlerimizi ve metalibimizi izah eden bir mufassal talimatın yapılması, tahminin çok üstünde bir canlandırıcı tesir husule getirdi. Bu tebliğ, büyük bir hoşnutlukla karşılanmakla kalmayıp, aynı zamanda harekete, hayret verici bir hız verdi.

"Bunun ardından yalnız hareketin mensuplarına mahsus olmak üzere poligrafla muvakkat bültenler yayınlanmaya koyuldu. Bunların her birinde o sıradaki en mühim siyasî mesele ve hâdiselerden biri hakkında Fırkanın (TKP) görüş tarzı etraflı bir tarzda tahlil ediliyordu. Bu da platformun velûd tesirini devam ettirmeğe yaradı. Böylece 1943 baharından 1944 baharına kadar olan sene, harp devresinin en verimli ve hareketimizin kredisini azamî derecede yükselten bir sene oldu.

"Bu senenin sonlarında, halk arasında, memleketimizin müttefikler yanında harbe girmesi aleyhine şiddetli ve sistemli bir propaganda yapılıyor ve bu yolda hükûmette müttefikler tarafından yapılacağı anlaşılan tekliflere mukavemet etmesi ve yanaşmaması için bir zemin ve ideoloji hazırlanıyordu. SETA, bu fırsatı, vaziyet almaksızın geçirmenin, bir hata olacağını takdir etti. Ve ileri sürülen harp aleyhindeki fikirlere karşı, hareketimizin tenkidlerini ve müstacelen harbe gitmemiz lüzumu hakkındaki görüşlerini ihtiva eden bir beyanname kabul ve neşretti. Maatesüf, bu beyanname, geniş mikyasta dağıtılamadı. Fakat, tesirsiz kaldı da denemez.

"Yine bu sıralarda gemi azıya almış olan ırkçı faşist hareketine karşı da sistemli bir mücadele yürütülüyordu. Daha yaz iptidasında, Türkçülük meselesinin iç yüzünü ilmî bir şekilde tahlil ve teşhir eden bir broşür "En Büyük Tehlike" namı altında legal olarak matbuat âlemine sürülmüş, bunun büyük akisleri olmuş, üniversite gençliği ara-

sında büyük bir nefretli heyecan uyandırmış ve bu gençler arasında hareketimizin itibarı fevkâlâde yükselmiştir. Daha sonra üniversiteliler arasında kurulan "Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhine Geniş Cephe" hareketinin muvaffakiyetini kısmen buna borçluyuz. Malûm olduğu üzere, yine bu broşür Millet Meclisinde bir istizahı ve Hariciye Vekilinin kaçamaklı ve küstahça bir izahını mucip olmuştur. Bundan başka, ırkçı Türkler aleyhindeki propagandaya muntazam bir tarzda, Ankara'da çıkan Marxist mecmuada[8] ve Tan gazetesinde devam edilmiş, bu hücumlar ancak hükûmetin müdahale ve yasakları ile zaman zaman inkitaa uğramıştır.

"Bütün bu faaliyetler sayesinde hem de emekçiler arasında hareketin teşkilât temeli gereği gibi genişlemiş ve sağlanmış bulunuyordu. Bu muvaffakiyetler teşkilâtlı arkadaşların güvenini hadden fazla artırıyordu. Ve o nispette de, tedbirli hareket icaplarına riayetleri azaltıyordu. Sonradan anlaşıldığına göre Mart 1944 tevfikatına takaddüm eden devrede, en kıymetli arkadaşlarımızdan birçoğu tecviz edilemiyecek birçok ulu orta hareketlerde bulunmaktan çekinmemişler ve kolayca önüne geçebilecek teknik hatalar irtikâp etmişler ve gizlilik kaidelerini çok defa ayaklar altında çiğnemişlerdir.

"Bir taraftan da hareketin sür'atle inkişafı, hükûmetin dikkat nazarını çekmekten ve kendisini ürkütmemekten hali kalmıyordu. Bilhassa harp dışı kalmak ve sözde bitaraflığını ne olursa olsun muhafaza etmek kararlarına karşı yaptığımız şiddetli ve keskin tenkid ile hâkim burjuva fırkasını pek ziyade kuşkulandırmış, nihayet kendi tedbirsizliklerimiz yüzünden ele geçirdikleri ip uçları sayesinde hareket içinde bilhassa faal rol oynayan unsurların mahrum edilmeleri kararlaştırılmış ve yüz kadar mücahit 10-15 gün gibi kısa bir müddet zarfında İstanbul, Ankara, Karabük ve diğer bazı şehirlerde toplanmış ve haklarında vahşiyane işkenceler tatbiki ile yapılan feci bir tahkikat açılmıştır. Gazeteler ilk verilen lakonik tebliğlerden birinde, bu mevkuf inkılâpçılara Troçkist yaftası yapıştırılmak istenmişse de[9], bunların öz komünistler olduğunu umumî efkâra ilân etmekte geçikilmemiş ve bu itiraf tesirsiz kalmıştır. Tevfikatı takip eden safha esnasında, faaliyet zerre kadar sekteye uğramamış, bilâkis bundan dersler çıkarılarak kusurlu ve çürük taraflar ayıklanmış ve daha sarih olarak geniş bir "Demokratik Savaş Cephesi" kurmak istikâmeti tutulmuştu.

"Tabiatıyla ilk haftalarda mahallî grup ve teşekküllerle olan bağlantıların bir çoğu kopmuş, bazı kâfi derecede çeliklenmemiş unsurlarda yılgınlık alâmetleri görülmüş ve faaliyetten yan çizenler olmuştur. İdareci kadro mensuplarından, tedhiş ve tevfikten yakayı sıyırmış olanlar ve bunlar meydanında bir sene kadar evvel SETA işlerine alınmış genç bir mücahit[10] iki büyük yararlık göstermiş, evvelâ arkadaşla-

rının maneviyatını kuvvetlendirmeye ve sonra da yeni şartlara göre, harekete yeni bir veçhe vermeğe muvaffak olmuşlardır.

"Yeni baştan siyasî durum gözden geçirilmiş, hükûmetin bir taraftan tedrici bir şekilde müttefiklerin tazyik ve ithamlarına serfuru ederek, altı ay evvel kat'î bir bitaraflıkta ısrar etmek suretiyle irtikâp ettiği millî menfaatlara ve millî istiklâlin icaplarına aykırı ve zararlı affedilmez siyasî hayatının tesirlerini gidermeye uğraşmakla beraber, dahili işlerimizde yine ve daha keskin bir tarzda toprak sahipleri ve türedi spekülâsyoncu burjuva tabakaları tarafından müzaharet gören tam manası ile reaksiyoner ve faşizme mütemayil iktisadî siyasî tedbirlerde israr ettiği memlekette, işçi sınıfının ve demokrat münevverlere karşı harbin en şiddetli devrelerinde ve lüzumundan daha çok bir korkutma ve ezme siyaseti gütme niyetinde olduğu, bu halin demokrasi lehine iç ve dış baskı altında gerilemeğe ve geniş hak kitlelerinin menfaatlarını koruyan teşekküllerin ve namuslu yurtseverlerin siyasî faaliyet serbestliğini tanımaya icbar edileceği güne kadar devam edeceği tesbit edilmiş, bu gayeye erişinceye kadar elde mevcut bütün vasıtalarla sistemli bir mücadele yaratmak lüzumu önde duran en hayatî vazifelerden biri olduğu üzerinde ittifak edilmiştir. Faşizme karşı birleşmiş müttefik devletler haklarından bilhassa Tahran Anlaşmalarından beri göze çarpacak bir tarzda inkişaf eden bütün terakkiperver anti-faşist grup ve teşekküllerden mürekkep demokrasi ve kurtuluş cephelerini, takip ettikleri geniş müterakki millî birlik siyaseti gözönünde tutularak, memleketimizde de her türlü sol temayüllü grupları ve namuslu terakkiperver yurtseverleri içine alacak ve hatta faşizme gönül vermiş ve yabancı faşist hükûmetlerin ajanları ile düşüp kalkmış unsurların ve bilhassa Saraçoğlu gibi bu yolda en ileri gitmiş idarecilerin temizlenmek suretiyle, Halk Partisine de yer verecek faşizme ve vurguncular karşı Demokratik Mücadele Cephesi altında bir teşekkül yaratmağa çalışmak kararlaştırılmıştı. Bu teşebbüse girişilirken, memleketteki soygun ve vurgunculuk ve rüşvet havası içinde yer yer birtakım ileri görüşlü muhalefet gruplarının teşekkül ettiği, halkı açlığa ve sefalete mahkûm eden bu gidişe ön ayak olan ve bunu adeta teşvik eden Halk Partisi'nin ağır mes'uliyetlerine iştirak etmekten çekinerek bu partiye karşı hiç değilse, Fırka mensupları arasında iki muhalif mihrakın mevcut olduğu, onun için zeminin olgunlaşmakta olduğunu gösterdiği, alınan kararda işaret edilmiştir.

"Hareketin teşkilâtlı kadrosunda bu mesele müdellel bir izahname ile tebliğ edilmiş, asıl ana gayelerimize her zamandan ziyade sadık kalmakla beraber önümüzdeki zafer ve barış hazırlıkları devresinde başlıca vazifemiz bu demokrasi cephesinin kurulmasına ve her çareye başvurarak legalleşmesine çalışmak olduğu işaret edilmiştir.

"Bu talimatın, SETA, ilk hamlede CEPHE hareketinin faaliyetine temel teşkil edecek onbeş kadar şiar ve metalibi ihtiva eden bir de liste iliştirmiştir ki, bu liste doğmak üzere olan hareketin siyasî muhtevası ve temelini karakterize ettiği cihetle, onu da ayrıca bu mektupla gönderiyorum.

"Bu kararname ile hareketimiz, denebilir ki, yepyeni bir safhaya girmiştir. Bunun tebliği üzerine saflarımızda büyük bir ferahlık müşahade edilmiş, sanki herkes, içinde duyduğu halde ifade edemediği bir duygunun ve bir yeni telâkkinin isabetli bir tarzda formülleştirildiği kanaati ile polis tehditlerine rağmen daha büyük bir şevkle yeniden faaliyete atılmak arzu ve ihtiyacını duymuştur.

"Bilhassa Üniversite muhitinde hiç bir zaman hareketimize nasip olmayan küşayiş ve süratli bir serpilme kaydedilmiş, üç ay gibi bir zaman içinde, 150'si teşkilâtlı gruplara mensup olmak üzere 500 kadar genci şiarlarımız etrafında harekete geçirmek imkânı elde edilmiştir. Bunlar, Eminönü Halkevinde, faşist profesör İsmail Hakkı Baltacının verdiği bir konferansı, itirazlar ve makûs tezahürlerle ihlâl ve dağılmaya mecbur etmek suretiyle, ilk muvaffakiyetlerinden birini elde etmişlerdir.

"Yine bu yeni talimatın tesiri ile 15 kadar vilâyetteki şubelerimiz veya sempatizan gruplarımız ile kesilmiş olan rabıtamız da, son iki ay içinde kısmen tekrar tesis edilmişse de, arada, üniversite ve diğer yüksek mektep ve kolejlerdeki anti-faşist CEPHE mensuplarının hareketliliği polis tatbikatını üzerine çekmiş ve Oktobr ayı içinde üniversite binası adeta polis hafiyeleri tarafından muhassaraya alınarak şüpheli sayılan birçok genç ve bu meyanda teşkilâtlı kadromuzda dahil bulunan bazı kıymetli mücahitler (50 kişiden fazla) sorguya çekilmiş ve tevkif olunmuştur. Bunların yakında İstanbul Örfî İdare Mahkemesinde muhakemeleri olacaktır.

"En son olarak da Kayseri'de olan gruplara mensup birkaç işçinin münhasıran sol temayüllü bazı legal neşriyatı okudukları dikkat nazarını üzerlerine çekmiş, birçok incelemeden sonra ora fabrikalarında çalışan dokuz mütehassıs işçi hakkında tahkikat açılmış ve Ankara ile olan muhabere neticesinde bunların Ankara'ya sevki de oradaki inkılâpçıların (komünistlerin) dâvasına ithal edilecekleri haber alınmıştır. Görülüyor ki, son günleri yaklaşmakta olan mevcut hükûmet, ileri görüşlü vatandaşların ister bir teşkilâta mensup olsun, ister hareketimize dostluk göstermekle iktifa etsinler, kat'iyen ağız açtırmamak kararını tatbik etmektedir. Fiilî olarak elde etmiş olduğumuz yarı legal neşriyat inkânları esaslı hâdiseler ve durum tasavvurları hakkında söz söylemek fırsatları bugün için elimizden alınmış bulunuyor. Bugün için bu siyaseti ile, Sovyetler ve demokrasi düşmanı bu hükûmet, bizi tam bir

illegaliteye doğru itiyor. Hatta hükûmet partisi içindeki muhalifler bile tam bir gizlilik içinde çalışmak zorunda kalmıştır. Biz herşeye rağmen bu durumdan sıyrılmak için mücadele edeceğiz ve etmekte devam edeceğiz. Ve umuyoruz ki, çok uzak olmıyan bir âtide Alman faşistleri ile dostluk devresinin bir yadigârı olan bu dejenere hükûmet ekibi, mevkiini daha namuslu ve memleketin faydasını ve selâmetini hakkıyle idrak eden cidden demokrat mücahitlere bırakacak ve akabinde CEPHE'mizin serbestçe mücadeleye girişerek memleketi bir yağma mevzuu gibi soyan tufeyli vurgunculardan ve serseri faşistlerden kısa bir zamanda temizlemesi ve hakikî demokrasinin temellerini kurarak millî istiklâlin sağlamlaştırılması imkân dahiline girecektir.

"Bu takdirde saflarımıza onbinlerce işçi, köylü ve münevverin ve emekçi sanatkârın akın edeceğini teşhir eden birçok emareler mevcuttur. Ve bu perspektif o kadar barizdir ki, birçok mevki sahibi şahsiyetler son zamanda fırsat düştükçe bizden yarının idarecileri diye bahsetmeye koyulmuşlardır.

1 – Saraçoğlu Hükûmeti, Türkiyenin demokrat müttefiklere karşı olan taahhütlerini yerine getirmekte son derece gecikti. Bir Hitlerci Almanya zaferine bel bağlamaktan vazgeçmek için en elverişli zamanı kaçırdı. (Tahran Konferansı sıraları) İşlediği bu tamir kabul etmez büyük siyasî suçun ağırlığı gün geçtikçe onun omuzlarına daha ziyade yükleniyor ve onu günün icap ettirdiği cezrî iktisadî ve siyasî tedbirleri almak imkân ve serbestisinden mahrum bir duruma sokuyor. Bu kabiliyetsiz, faşizme mütemayil mürteci hükûmet başına belâ kesildiği milletin mukadderatına tahakküm etmekten vazgeçecek yerde, muzaffer demokrasilerden gördüğü baskılara her gün biraz daha zelilâne boyun eğmek suretiyle millî şeref ve haysiyetimizi istiklâlimizin yüksek menfaatlarını aralıksız ayaklar altında çiğnetmektedir. Onun kaybolmuş fırsatları tekrar yakalamak için düşünebildiği biricik çare dışardan gelen işaretlere göre hareketini ayarlamaktan ibaret olan bu pasif ihtiyat siyasetidir.

2 – Bununla beraber dış siyasette takriben bir seneden beri, büyük demokrasilerin izinde yürümekte gösterdiği tahalük, onun iç işlerimizde ilk günlerdenberi mihenk edindiği Türk burjuvazisinin, çoğu Alman sermayesi ile karışmış en mütereddi vurguncu tabakalarının ve büyük toprak sahiplerinin menfaatlarını koruma prensibine elan bugün dört elle sarılmış durmaktan alıkoymuyor. Bu iktisadî görüşün anti-demokratik ve inhisarcı mahiyeti ise göze çarpacak derecede açıktır.

3 – Bunun belli başlı tezahürlerini ise, her gün türlü maişet sıkıntı ve dertleri şeklinde, halk kütleleri aralıklı kendi bedenlerinde duymaktadırlar. Yalnız enflâsyon ve paranın kıymetsizleşmesi ile izah edilemeyen aşırı derecede yüksek fiyatlar, İngiliz ve Amerikan dövizleriyle Türk Lirası nispetinin realiteye uygun bir tarzda düzeltme meselesinin sürüncemede kalması, ihracat mahsulleri fiyatlarının milletlerarası paraların fiyatlarına uydurulma-

sı ve ithalât fiyatlarının satın alma bedellerine yaklaştırılması işlerinizin sonsuz geciktirilmesi bunlardandır. Bu sefaletin artması sebeplerine karşı gösterilen hoşnutsuzluklar ve bununla bağlı demokrasi lehine ve umumiyet üzere sola doğru sarkan hareketler, dünyada hiç birşey değişmemiş gibi elân bugün şiddetle bastırılmakta ve bu zan altında bulunan çevreler daimî bir yıldırmaya ve ekmek parasından mahrum edilmek tehditlerine maruz tutulmaktadır.

4 – Bunun neticesi olarak, yoksul köy yığınları ve şehirlerin geniş müstehlik kütleleri arasında âdeta müzmin bir açlık hüküm sürmektedir.

5 – Son zamanlarda idare kadrosunda korkunç bir şekilde yayılmış olan rüşvet ve suistimaller ile bir kat daha ağırlaşan bu feci duruma son vermenin tek çaresi hükûmeti, mâzileri Hitlerci Almanlara uşaklık etmiş olmak ve Türk ırkçılığı bataklığına düşmüş olmak lekeleri ile kirlenmemiş Atatürk inkılâbına ve demokrasi prensibine bağlılığı şüphe götürmez daha namuslu ve değerli vatandaşlara bırakmaya mecbur etmektir.

6 – Bu gayeye kısa bir zamanda erişmek imkânı vardır. Zira pek muhtelif çevrelerde hoşnutsuzluk ve serbestçe içini dökmek ve toplamak ihtiyacı o kadar yayılmıştır ki, bütün bu savaş idarelerinin bir Demokrat Cepheye doğru akıp kabarmasını sağlamak, ortaya önünde durulmaz bir siyasî kuvvet çıkarmak için yeter. Böyle bir kuvvetle Halk Partisinin kendi varlığını tehlikeye koymaksızın kafa tutabileceği tasavvur bile edilemez.

"Bir taraftan Halk Partisi'nin idare edici kadrosu, başta Saraçoğlu ve arkadaşları olmak üzere şüphe götürmez bir tarzda Sovyetlere aleyhtar ve Londranın Sovyetler Birliği ile dostluk ve işbirliği siyasetine açıktan açığa hasımdır. Bundan ötürü, iki büyük anglo-sakson demokrasisi de, Türk Hükûmetinin ömrünü bir gün bile uzatmaya yardım etmek şöyle dursun, idare mekanizmasının demokratlaştırılması hususunda nüfuzlarını kullanmak suretiyle içerdeki demokrat kuvvetler cephesini desteklemek zorundadırlar. Bunun da memleketteki tek fırka hâkimiyetinin ve otoriter idarenin yıkılmasını ve Türkiye'de hakikî ve fiilî demokrasi devresinin açılmasını çabuklaştıracağı besbellidir."

TKP'ye Göre Kemalizmin Tereddi Etmiş Şekli: "Yurta Sulh Cihanda Sulh"

Türkiye Komünist Partisi genel sekreteri Dr. Şefik Hüsnü Değmerin bu raporu, gayet açık şekilde belirtmektedir ki, gizli Parti en güç şartlarda dahi faaliyetlerine ara vermemiş, taktiğini de CEPHE'leşme programlarına göre düzenlemiştir.

Dr. Şefik Hüsnü Değmere göre, kendisi yurda döndüğü sıralar Türk komünistleri, İkinci Dünya harbinden az evvel kabul etmiş oldukları taktik gereğince gizli teşkilâtlarını yok denecek dereceye indirmişlerdi. O zamanın şartlarına göre, çok küçük mikyastaki militanları-

nı iktidar partisine ve Halkevlerine sokmaya muvaffak olmuşlardı. TKP bu arada, siyasî meselelere kat'iyen dokunmayan "Yeni Edebiyat" dergisini yayımlıyordu. Ama hükûmet 1941 baharında "Yeni Edebiyat" kapattı, yöneticilerini Örfî İdare Mahkemesine (Sıkıyönetim) verdi. Dergi kapatıldığı zaman 26. sayısı çıkmış bulunuyordu. Neriman Hikmet Öztekin, Sabiha (Zekeriya) Sertel, Emin Türk Eliçin, Suat Derviş, Zeki Baştımar, Hasan İzzettin Dinamo, Suphi Taşhan, Suat Taşer, Ruhi Derviş (Suat Derviş'in kardeşi) ve Reşat Fuat Baraner (Suat Derviş'in kocası) tevkif edildiler. Reşat Fuat Baraner ile Zeki Baştımarın dergi ile ilgileri olmadığı anlaşıldığından (!) serbest bırakıldılar. Geri kalanı komünizm propagandası yapmaktan hüküm giymişlerdi. Fakat hüküm As. Temyiz Mahkemesi tarafından bozuldu. Bunun sebebi, komünizm propagandası yapan bu yazılar hakkında, Matbuat Kanununun altı aylık gün aşımı zamanından sonra takibata geçilmiş olması idi. Oysa gerçek şuydu ki, **"Yeni Edebiyat"** dergisi müptedilerin çıkardığı bir edebiyat risalesi değil, Türkiye Gizli Komünist Partisinin resmî organı idi. (Bu, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in Moskovaya gönderdiği rapordan da anlaşılıyor.) Mahkemenin, dergi ile ilgili bulmadığı için serbest bıraktığı Reşat Fuat Baraner ile Zeki Baştımar da Türkiye Komünist Partisi (gizli) merkez komitesi üyeleriydiler. 1944 tevkifatından anlaşıldığı üzere TKP'nin merkez icra komitesi sekreteri Reşat Fuat Baraner idi. Bilâhare Zeki Baştımarın bu mevkie yükseldiği 1951-1952 komünist tevkifatında öğrenildi.

Görüldüğü gibi 1939 - 1941 yılları arasında TKP henüz bir cepheleşme faaliyetine girişmemişti. Ancak, toplanan SEDA-Platform'u (Biz bu deyimi Merkez Komitesi olarak kabul ediyoruz.) Rasih Nuri İleri de bir yazısında SETA'nın Santral Komite anlamına geldiğini belirtiyor. Refik Saydam hükûmetini desteklemeye karar verdi. Bu kararın hakikî gerçekleri bilinmemektedir. Dr. Şefik Hüsnü Değmerin raporda gösterdiği gerçekler de tatmin edici değildir. Yalnız tahmin edilebilir ki, henüz İkinci Dünya savaşının başlangıç yıllarıdır ve Sovyetler Birliği, Nazi Almanyası ile 1939 Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşmasını imzalamış ve harp dışıdır. Bilindiği gibi Türkiye de harbe girmeme kararındadır. Bu siyasî durum, Türkiye Komünist Partisini temkine sevketmiş, Türkiye ile Sovyetlerin harp dışı oluşu üzerine barış politikasını güderek, edebî faaliyetlerle yetinmiş ve Refik Saydamı destekleme kararını vermişlerdir. Vaktaki, 21 Haziran 1941'de Almanya, Sovyetlere harp ilân ettiler ve Türkiye o zaman da tarafsızlıkta direndi, harp dışı kaldı, o zaman Türkiye Komünist Partisi, Türk hükûmetlerine karşı kesif mücadeleye karar verdi. Dr. Şefik Hüsnü Değmer, bunu Refik Saydam'ın ölümü ve yerine faşist nitelikte gördüğü Saraçoğlunun başvekil oluşuna bağlıyordu. Zira, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'e ve Türkiye Ko-

münist Partisi'ne göre, aslında tarafsız kalma kararında olduğu için Türk hükûmetlerine mücadele açılmıştı. Türk hükûmetleri, Sovyetler Birliği ile müttefikleri yanında harbe girmediği için hücuma uğrayacaktı. Tabiî ki, böyle bir hükûmet Saraçoğlunun kişiliğinde faşist bir hükûmetti.

Alman faşizminin atağa geçtiği 40'lı yıllarda TKP, siyasi hücumlarını İnönü hükümetine ve milliyetçilere yöneltmişti. Faris Erkman imzalı Türk milliyetçiliği aleyhinde yazılan beyanname döneminde oldukça geniş yankı bulmuştu

Türkiye Komünist Partisinin 1942 iptidalarındaki ilk mücadelesi, Kemalizmin tereddi etmiş şekline karşı idi. Neydi bu Kemalizmin tereddi etmiş şekli? Hükûmet o zaman "Yurtta Sulh Cihanda Sulh"[11] politikasını izlemekteydi. Bunun harp içindeki anlamı, tarafsızlıktan başkası olamazdı. İşte Türkiye Komünist Partisinin Kemalizmin tereddi etmiş şekli olarak gördüğü "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" politikasından başkası değildi.

TKP, 1942 içinde legal neşriyata önem verdi. Zira o zamanlar yürüteceği politika için, harple ilgili görüşlerin kamuoyuna duyurulmasında fayda vardı. Ankara'da çıkan, Behice Boran, Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav, Muzaffer Şerif Başoğlu'nun legal yönetimindeki "Yurt ve Dünya" ile "Adımlar" dergileri gizli Komünist Partisi'nin denetimi altında idi. İstanbul'da yayımlanan Sabiha Sertel ve Zekeriya Sertel çiftinin yönetimindeki "Tan" gazetesi de tamamen gizli Komünist Partisinin legal günlüğü idi. Parti, günü gününe görüşlerini aksettiriyor. "Tan" imzalı çıkan başyazıların pek çoğu Dr. Şefik Hüsnü Değmer tarafından kaleme alınıyordu. Dış politika icmalleri de 1927'de revizyonizmle suçlanıp TKP'nin Şefik Hüsnü kanadı ile ilgisi kesilen Sadrettin Celâl Antel tarafından kaleme alınmaktaydı. Öteyandan, Türkiye Komünist Partisinin illegal kadrosu da üye kaydı için propagandasını münevverlere ve üniversite gençliğine yöneltmeye hız vermişti.

1943'te Plenum yeniden toplandı. (Plenum: İki genel kongre arasında konferans). Yeni kararlara göre, 1943'te Türkiye Komünist Partisi, Türk hükûmetinin müttefikler yanında harbe girmesi meselesini daha kesif bir şekilde ele aldı. SETA kararına göre, müstacelen Türk hükûmetleri harbe müttefikler safında girmelidir. Zira Sovyetler Birliğinde savaş, Almanların lehine inkişaf etmiştir. Türkiye Komünist Partisinin 1943 davranışı anti-faşist Cephe teşekküllerinin ilk hazırlığı kabul edilebilir. Bunun yanı sıra, fanatik milliyetçilere (ırkçılara) karşı da mücadele açıldı. Ve Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi hazırladığı bir broşürü, Parti militanlarından Faris Erkman imzası ile piyasaya sürdü. Daha önce de 1 Temmuz 1943'te başlayan bir yazı serisi "Tan" gazetesinde üç gün devam etti. Bu yazıların başlıkları: "Türkçülük Cereyanının Menşei ve Mahiyeti"; "Türk Milliyetçiliğinin Esasları" ve "Cumhuriyet Devrinde Irkçı Türkçülük Nasıl Doğdu?" idi. Hemen hemen aynı günlerde Faris Erkmanın imzası ile legal neşriyat olarak

Hitler Almanyasının yenilgisiyle son bulan savaş sonrası, taktik değiştiren İnönü hükümeti, Türk milliyetçilerini topyekûn tevkif ederek, tarihe "3 Mayıs Turancılık Davası" adıyla geçecek olan davanın müsebbibi olacaktır. Davanın önde gelen ismi tarihçi ve öğretmen Hüseyin Nihal Atsız'dı

yayımlanan broşürün ismi: "En Büyük Tehlike" idi[12]. Komünist Partisine göre, fanatik milliyetçiler (ırkçılar-Türkçüler) eski İttihadçıların devamı sayılırlardı. Rus ordusunun harp şansının iyi gitmeyişini fırsat bilip, Türkiyeye Komünist Partisi yalnız bu sebeptendir ki, ırkçılar üzerinde durdu. Ve hatta hükûmet de bu durumdan yararlanarak 3 Mayıs 1944'te Türkçüleri tevkif etti. Aynı paralelde, Reşat Fuat Baraner yönetimindeki gizli Parti de zaten mensupları ile birlikte yakalanmıştı. 1939'da Sovyetler, Nazi Almanyası ile işbirliği yaptıkları zaman, emperyalist ve kapitalist dünyaya karşı Stalin, Nazi Almanyası ile Sovyetler Birliğini aynı cephede mütalaa ediyordu.

Türkiye Komünist Partisinin yürüttüğü bu iki yönlü savaş (yani Türkiyenin müttefikler yanında harbe girmesi - ırkçıların Alman taraftarlığını teşhir) sonunda bir sentez görüşe ulaştı ve ilk defa bir CEPHE birliği ilkeleri ile tavazzuh etti. Bu Cephenin o günlerin politik şartlarına uygun ismi: "Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe Birliği" idi.

Türkiye harbe girmediği halde, Türk halkı ekonomik sıkıntılar içindeydi. Ekmek, şeker gibi maddeler vesikaya bağlanmıştı (1942 başları). Hastalık, işsizlik ve sefalet artmıştı. Hükûmet bütçesinin beşte dörde yakın olanı, millî savunma masraflarına gidiyordu. Birtakım harp vurguncuları ve zenginleri türemişti. Karaborsa alıp yürümüştü. Hükûmet bunları kontrol edemez hale gelmişti. Ve halk tabakalarında hükûmete karşı umumî bir hoşnutsuzluk vardı. Türkiye Komünist Partisi, bu genel hoşnutsuzluktan yararlanarak "Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe Birliği" ismini verdiği faaliyeti ile kitlelere ve bilhassa üniversite gençliğine sokulabilmiş, onlarla irtibat kurmuştu. Bu teşkilâtın, üniversiteler arasındaki ismi "İleri Gençlik Birliği Teşkilâtı (Cephesi)" idi ve lideri o sıralar İktisat Fakültesinde asistan olan Mihri Belli idi. Türkiye Komünist Partisi, günün gerçeklerinden yararlanabilmesini becerdiği için Cephe politikası tutmuştu. Raporda da belirttiği gibi, 150 kadar militan genç, 500 kadar sempatizanı yönetmekteydi. Bu rakamlar Türkiye'nin o günkü şartları içinde önemsenecek bir miktardır.

Dr. Şefik Hüsnü Değmer, "Hareketin muvaffakiyetini kısmen buna borçluyuz" derken, memleket gerçeklerinden yararlanabilmelerine atıfta bulunuyor; yani vurgunculardan, karaborsacılardan, harp zenginlerinden söz ederek propaganda yürütmelerine değiniyordu.

Mihri Belli, Tahsin Berkem, Safa Yurdanur, Süleymaniye Camiinin iki minaresi arasına "Saraçoğlu Hükûmeti Faşisttir. Vurguncularla Savaş Cephesi" yazısını taşıyan afişi asmak isterken yakalandılar. "İleri

Gençlik Birliği Teşkilâtı"[13] aslında TKP'nin gençlik seksiyonu idi. Mahkemeye verilen 55 kişiden 28 kişisi muhtelif cezalara çarptırıldılar (Hapis ve sürgün olmak üzere).

ABD'nin savaşa katılmasıyla, Sovyet ordularının Batı Avrupa'yı bir baştan bir başa çiğnemeleri devrin sol aydınları açısından bir çelişki yaratmamış görünüyordu

1944 Türkiye Komünist Partisi tevkifatı, bir yedeksubay öğrencisinin cebinde bulunan Türkiye Komünist Partisinin gizli bülteni yüzünden başladı. Reşat Fuat Baraner grubunun tevkifatı ise ilkin "T.C. Hava Müdafaa Genel Komutanlığı Kurmayı 11. şube. ks. S: 35170 ve Ad. M: 944/23 Ankara - Eylül 1944" tarihli iddianame ile Hava Kuvvetlerinde görüldü. Zira, Reşat Fuat Baraner, o sıralar eskerlik görevini Türk Hava Kuvvetlerinde er olarak yapmakta idi. Müdeiumumilik makamında ise As. Hakim Şevki Mutlugil bulunuyordu. Bilhassa, Reşat Fuat Baraner'in ağırlığını üzerine aldığı ve TKP Merkez İcra Komitesi Sekreteri bulunduğu Parti seksiyonu, İstanbul'da oldukça geniş bir çözülme göstermiş, İstanbul Vilâyet, Beyoğlu, İstanbul, Kadıköy, Üsküdar komitelerinde hücreler yakalanmıştı. İddianamede Partinin reisi, Reşat Fuat Baraner idi. Bu tâbir doğru değildi ve komünist teşkilâtları için kullanılmazdı. Komünist Partilerinde reislik, başkanlık gibi makamlar fahri olursa vardır. Partinin en yüksek kademesinin ismi Genel Sekreterlik makamıdır. Genel Sekreterlik makamı da, Merkez Komitenin ve Partinin başıdır. Ayrıca Merkez Komite üyelerinden seçilen bir de Merkez İcra Komitesi vardır ki, bunun sekreteri Partinin teşkilât işlerini yönetir. Bu Merkez İcra Komitesi ise, üst kademede en aktif teşkilât kademesidir. 1944 tevkifatında da Reşat Fuat Baraner, Türkiye Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi Sekreteri 'Genel Sekreteri' değil, "Merkez İcra Komitesi Sekreteri" idi. Partinin Merkez Komitesi Sekreteri, o zaman Dr. Şefik Hüsnü Değmer idi. Fakat nedense, Dr. Şefik Hüsnü Değmer, bu teşkilâtta meydana çıkmadı ve mahkemeye verilmedi. O zaman polisin elindeki geniş yetkiye rağmen, Dr. Şefik Hüsnü Değmer üzerinde bir değerlendirme yapamaması ve Reşat Fuat Baraneri Parti reisi olarak mahkemeye sevki, Dr. Şefik Hüsnü Değmerin kamuflajdaki başarısı idi.

1944 tevkifatında, Partinin İstanbul Vilâyet Komitesi üyeleri, Nihat Balyoz, David Nae, Sebati Selimoğlundan müteşekkil idi. Ayrıca bu komitede Mustafa Birtem, de rol almıştı. Mustafa Birtem diğer taraftan Beyoğlu mıntıka komitesinde de görevli idi. Hücrenin diğer üyeleri Yunus Bagatır ve Cemâlî Güngörmez'di. İstanbul mıntıka komitesinde, şoför Halit Irgat, tornacı Arif Özinsel, Sebati Selimoğluna bağlıydılar. Kadıköy ve Üsküdar mıntıkaları da Sebati Selimoğlu'nun idaresinde idi. Kirkor Sarafyan, Münir Belen, Jak İhmalyan da bu komitenin üyeleri bulunuyorlardı. Ankara'da yakalanan Zeki Baştımar ile Hikmet Elin, Ankara teşkilâtını ele vermemeye muvaffak oldular.

Selanik'te başlayan politik hayatını Cumhuriyet'le devam ettiren Zekeriya Sertel, Tan Gazetesi'nin sahibi olmanın yanında Sol Birlik Cephesi kurma yolunda önemli isimlerden biriydi

Dr. Şefik Hüsnü Değmerin raporunda SETA'ya alınmış genç bir partilinin gösterdiği fedakârlıkların kahramanı Mihri Belli idi. Zeki Baştımar bir süre mevkuf kalmasına rağmen, ademi takip kararı alarak tekrar Başvekâlet Kütüphanesindeki işine döndü. Mahkeme, Ankara teşkilâtından İrfan Elin ve Fehmi Kurucuyu da tevkif etmişti. Karabük'ten Zihni Turgay, Şevket Ertekin, Ziya Türe tahkikata alındılar. Mahkemeye verilenler arasında Nihat Çavuşoğlu, Hadi Malkoç, Presçi Hasan, Avni Güner, Hüseyin Arıkçay, Ali Tokuç, Ziya Türe, Baytar Cavit Evren, Hayık Açıkgöz, Remzi Özşenel, Osman Paçalı, Halil Giray, Zira Nurerun gibi isimler de vardı. Hasan Basri Alp ise, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde tevkifatın tahkikat döneminde intihar ettiği için hakkında dâvâ düşmüştü[14]. İleri Gençlik Birliği dâvâsı ile TKP (Reşat Fuat) dâvâsı ayrı ayrı görüldü. Mihri Belli'nin, İGB dâvâsı, aynı günlerde Feshanede bildiri dağıtan komünist hücreleri dâvâları ile birleşti.

Görüldüğü gibi mahkemeye sevkedilenlerle Dr. Şefik Hüsnü Değmerin raporundaki rakamlar arasında mübayanet vardır. Ve anlaşılıyor ki, 1944 tevkifatı siyasî mülâhazalarla bir noktadan sonra durdurulmuştur. Tahkikatı, zamanın başvekili durduruyor[15]. Zira artık Alman orduları Doğu Cephesinde yenilmeye başlamışlar, Sovyet orduları, gördüğü Amerikan yardımı üzerine güçlenerek karşı taarruza geçmişlerdir.

1943 yıllarında artık gizli Türkiye Komünist Partisi legal neşriyatta da ilk defa **Tek Cephe, Anti - Faşist Cephe** gibi deyimleri kullanmaya başlamıştı. Zekeriya Sertel, "Tan" gazetesine Londra'dan gönderdiği başmakalesinde şunları yazıyordu: "... İngiltere'de her sınıfa mensup kimseler, artık cemiyetin yeni inkılâplara doğru gittiğine, artık eski zamanların dönmeyeceğine inanmıştır. Muhafazakâr, liberal, sosyalist herkes bu yeni âleme sarsıntısız girmek için el ele vermeye mecbur olmuştur. Nasıl harbe karşı bütün ihtilâfları unutarak birleşmişlerse, yeni inkılâp sademelerine karşı da öylece **Tek Cephe** vücuda getirmişlerdir..."[16] "Tan" gazetesine her ne kadar bu mektup Londra'dan gönderilmiş ve M. Zekeriya Sertel imzasını taşıyorsa da, bu makalenin Şefik Hüsnü Değmer tarafından kaleme alınmış olması da düşünülebilir.

Zekeriya Sertel bu makalesini, Lord Arcbishop of Centurbury ünvanı ile anılan maruf İngiliz Komünist Partisi mensubu piskoposun Albert Holl'deki bir konferansı münasebetiyle kaleme alıyor ve toplantıda İngiliz İşçi Partisi mensubu Sir Stafford Cripts'in de bulunduğunu açıklıyordu.

1942 sonları ile 1943 yılında Türkiye Komünist Partisinin CEPHE politikasına hız verişini, Stalinin Komünternin lağv kararını ilân etme-

si durdurmamış, aksine kuvvetlendirmiştir. 28 Mayıs 1943 tarihinde, Reuter Muhabiri Mr. King'in yazılı sorusuna Joseph Stalinin verdiği cevapları Anadolu Ajansı'nın 29 Mayıs 1943 tarihli bülteni olduğu gibi yayımlamıştır. Önemine binaen bu bülteni biz de olduğu gibi alıyoruz. Zira, Kore Harbi başladığı ve Komünist Partileri infiratçılığa döndüğü ve kendilerini tecrit ettikleri tarihe kadar olanki sürenin olaylarına ışık tutucu niteliktedir bu beyanat:

Sol hareket içinde barınma imkanı, diğer siyasetlerden daha kolaydı. Bu sebeble olmalı ki, Türk Solu içinde bulunan Jak İhmalyan ve Hayk Açıkgöz gibi etnik unsurlara sık sık rastlanabiliyordu

"Moskova, 29 (A.A) – Reuter Hususî Muhabiri Bildiriyor:

"Başvekil M. Stalin Komünternin feshi hakkında bana aşağıdaki mektubu göndermiştir:

"Azizim Bay King,

"Komünist Enternasyonalinin feshi hakkında bir suale cevap vermemi isteyen mektubunuzu aldım. Size cevabı gönderiyorum:

"Sual:

"– Komünternin feshi kararı hakkında İngiliz tefsirleri çok müsait ve lehtedir. Bu hususta ve kararın beynelmilel münasebetlerin istikbali ile alâkalı şumulü bahsine Sovyet noktai nazarı nedir?

"Cevap:

"– Komünist Enternasyonalinin dağıtılması, zamanında alınmış uygun bir tedbirdir. Çünkü bu hürriyete âşık bütün milletlerin müşterek düşman olan Hitlerizme karşı müşterek hücumunun tanzimini kolaşlaştırmaktadır. Komünist Enternasyonalinin dağıtılması uygundur, çünkü;

1) Bu Moskovanın diğer milletlerin hayatına müdahale etmek ve bu milletleri bolşevikleştirmek niyetinde olduğunu iddia eden Hitlercilerin ileri sürdüğü bu yalanın yüzünden maskesini atmaktır. Bugün bu yalana son verilmektedir.

2) Bu, muhtelif memleketler komünist partilerinin kendi vatandaşlarının menfaatine olarak değil, fakat hariçten gelen emir üzerine hareket ettiği iddiasında bulunan işçi hareketi dahilindeki komünizm aleyhtarlarının ileri sürdüğü bühtanların yüzünden maskesini atmaktır. Bugün bu bühtana bir son verilmektedir.

3) Bu hürriyete âşık memleketlerdeki vatanseverler için, siyasî ve dinî fikirleri bir yana bırakarak vatandaşların terakkiperver 'İlerici' kuvvetlerinin bir tek Millî Kurtuluş Cephesi dahilinde birleştirilmesi ve bu kuvvetlerin faşizme karşı tevcih edilmesi işini kolaylaştıracaktır.

Dünya sol tarihinin Roma'sı olan Komüntern 2. Dünya Savaşı yıllarında Stalin tarafından fesh edilir

4) Bu, bütün memleketler vatanseverleri için, hürriyete âşık bütün milletlerin Hitlerizmin dünyayı tahakkümü altına alması tehdidi ile savaşmak üzere bir tek beynelmilel CEPHE halinde birleştirilmesi işini kolaylaştırmakta ve bu suretle istikbalde milletlerin müsavat esasına dayanan dostane bir cemiyet halinde tanzim edilmesine yol açmaktadır.

Kore Harbi, Türk Sol hareketini taktik yönde itekleyerek "anti-faşist cephe" söylemini geliştirmesine sebep olmuştu. Bu cephenin basın yayın ayağını, dönemin önemli simalarından Zekeriya Sertel'in çalışmaları oluşturuyordu

Şu fikirdeyim ki, bütün bu şartlar heyet-i umumiyesi ile müttefiklerin ve diğer milletlerin Hitler istibdadını yenmek için mücadelelerinde müttehid cephelerini daha ziyade takviye nitecesini verecektir. Hissiyatım, Komünist Enternasyonalinin dağılmasının tamamiyle zamanında alınmış bir tedbir olduğu merkezindedir. Çünkü, faşizm canavarlarının son kuvvetlerini sarfettiği bu zamandadır ki, hürriyete âşık milletlerin bu canavara son darbeyi vurmak ve milletleri faşizm baskısından kurtarmak üzere, müşterek hücumu aralarında tanzim etmeleri lüzumu vardır. Hürmetlerimle.

İmza: J. Stalin - 28 Mayıs 1943".

Zekeriya Sertelin yukarıda zikredilen yazısının pasajı ile, Stalinin Reuter muhabirine verdiği bu beyanat arasında 231 günlük bir zaman farkı vardır. Dr. Şefik Hüsnü Değmerin Moskovaya gönderdiği rapordan da anlaşılacağı veçhile, 1942 başlarından beri "Tan" gazetesi gizli Komünist Partisi'nin legal yayın organıdır. Ve TKP, 4 Aralık 1945 tarihinde tahrip edildiği tarihe kadar da günlük görüşlerini, "Tan" gazetesi aracılığı ile kamuoyuna duyurmaktadır. Zekeriya Sertelin ifadesinden ve TKP'nin çeşitli isimler altında **Cephe** faaliyetinden de anlaşıldığı gibi, Komünternin lağvı meselesi, çok evvelden Komünist Partilerine duyurulmuştur. Ve bu arada Türkiye Komünist Partisi de, **Cephe** faaliyetine hız vermekten geri kalmamıştır. Kanaatimiz odur ki, Almanya'nın Rusyaya taarruzundan sonra, ismen değilse bile fiilen Komüntern faaliyetini tatil etmiştir[17]. Stalinin açıkladığı Mayıs 1943 tarihi ise, dünyanın değişen yeni şartları içinde Komünterne yer olmadığı ve bundan böyle **Tek Cephe** faaliyeti ile, faşizme karşı dövüşmüş, onlar tarafından istilâ edilmiş ülkelerde komünist partilerinin sempatik gösterilerek iktidarı almalarını sağlamaktır. Nitekim böyle olmuş, Bulgaristan'da; "Vatan Cephesi", Çekoslovakya'daki; anti - faşist cepheler, Macaristan'da; İşçi Birlikleri Cepheleri, Polonya'da; Mukavemet Cepheleri aracılığı ile Rusya, Avrupanın göbeğine kadar sokulmaya muvaffak olmuştur. Stalinin, "Millî Kurtuluş Cepheleri" kurulması teklifi de nihayet Komünternin 1935 yılında aktedilen VII. Kongresindeki kararlarına dönüşten ibarettir. Bilhassa, Çin komünistleri de Stalinin yolundan yürüdükleri için, Güney Doğu Asya'da ve tesiri altında kalmış ülkelerde genellikle "Millî Kurtuluş Cephesi" ismi altında cephe faaliyetleri yürütmektedir. İleride göreceğiz ki, böyle bir "Millî Kurtuluş Cephesi" bizde de kurulmuştur. Ve bu cephenin, Moskova hattına bağlı komünist hareketlerden bazı farkları vardır.

İkinci Dünya Harbinin sonlarına doğru, Dr. Şefik Hüsnü Değmer "Faşizme ve Vurgunculuk Aleyhine Geniş Cephe" programında bir tadilât yaptı. Bu tadilât, Stalinin Reuter muhabirine verdiği bilgilere uygun-

du. İkinci Dünya harbinin kaderi belli olduktan sonra, iktidar partisinin içinde belirmeye başlayan muhalefet temayülleri Türkiye Komünist Partisinin gözünden kaçmadı. Muhalefet teşekkül etmezden önce, TKP faaliyet programında yapılan tadilât, bir kısım iktidar partisi mensubunu da içine alan yeni bir cephe çalışmasına girişmeyi hedef almıştı. Yeni Cephenin ismi: "Faşizm ve Vurguncularа Karşı Mücadele Cephesi" idi.

Fakat, bu cephenin tatbiki için fırsat çıkmadı, zira 1945 ilkbaharına doğru artık Türkiye'de "Millî Muhalefet" partileri kurulmaya veya kurulma hazırlıklarına başlanmıştı. Bu sefer Dr. Şefik Hüsnü Değmer 31 Temmuz 1945'te, iktidar partisini karşısına alan ve muhalefeti yutmak isteyen yeni bir Cephe programını hazırladı. Bu Cephe programının iki ismi vardı: bazı kere "Millî Birlik Cephesi", bazı kere de "İleri Demokratlar Cephesi" ismiyle anılıyordu. Bu belgenin tamamı aynen şöyleydi:

"İLERİ DEMOKRAT CEPHESİ"NİN PROGRAMI[18]

"Bu programdaki istek ve gayeler üzerinde birleşen Türkiye'de mevcut ileri görüşlü siyasî partiler, meslek birlikleri, kültür cemiyetleri ve faşizme ve irticaa düşman müstakil demokrat gruplar ve yurtseverler ve namuslu vatandaşlar, Türkiyenin terakki yolunda sür'atle ilerlemesi ve yeni cihan şartlarına uyabilmesi ancak;

"– İleri hamlelerden korkmayan bir "Millî Birlik" etrafında toplanmakla ve birarada savaşmakla tahakkuk ettirileceğine kuvvetle inandıklarından... "Faşizme ve Vurgunculuğa karşı ileri Demokratlar Cephesi" adı altında böyle bir birliğin temelini atmışlardır. İleri Demokratlar Cephesi din, milliyet ve cins ayrılığı gözetmeksizin, vurgunculuk ve faşizmle ilgisi olmayan, tekmil namuslu vatandaşlara açıktır.

"Yaşasın İleri Demokratlar Cephesi etrafında 'Milli Birlik!'

Tek Parti İstibdadının Tasfiyesi

1) Vurguncu tüccarların, büyük müteahhitlerin, büyük çiftlik sahiplerinin ve ırkçı Türkçülerin, Saraçoğlu başkanlığındaki demokrasiye ve Sovyetler Birliğine düşman hükûmeti hemen iktidar makamından uzaklaştırılmalıdır.

2) Hitlerci Almanya dostluğu ve Türk ırkçılığı bataklıklarında çalkalanmamış, Atatürk inkılâbına ve demokrasi prensiplerine bağlılıkları şüphe götürmez partili ve partisiz, namuslu ve değerli vatandaşlardan teşekkül edecek yeni bir kabine iktidarı ele almalıdır.

3) Milleti temsil etmediklerini ve Halk Partisi kodamanlarının emirlerini harfi harfine yerine getirmekten başka bir siyasî rolleri olmadığını kendileri de pekâlâ bilen, şimdiki mebuslar –aralıksız bir tahrikat ile, halk kütleleri tarafından sıkıştırılarak– mevcut "Millet Meclisi" bir dereceli, gizli ve

umumî rey ve nisbî temsil ile serbest seçim usulünü kabul etmek ve kendi kendini dağıtma kararı vermek zorunda bırakılmalıdır.

4) Bütün hükûmet daireleri, ordu ve mektepler... tarihte misli görülmemiş kanlı işkenceler içinde medenî insanlığı mahva sürüklemesine ramak kalmış olan faşizm ve ırkçılık safsatalarına kapılmış ve bunları sözle veya yazı ile övmüş ve yaymış, memur, öğretmen ve komutanlardan çabuklukla temizlenmesi ve bu cereyana rehber rolü oynamış olanlar bundan sonra zarar veremeyecek bir hale getirilmelidir.

Tam Demokrasi Hürriyetleri ve Serbest Seçimle Yeni Bir Millet Meclisi

5) Atatürk inkılâbına, demokrasi hürriyetlerine ve her türlü terakkiye düşman, faşist ve mürteci gruplar ve fertler müstesna, bütün vatandaşlar cihanı görüş tarzlarını yaymak, meslek ve iş menfaatlarını korumak ve memleketin siyasetinde müessir olmak vs... maksatlarla, cemiyetler, dernekler, siyasî partiler kurmakta tamamiyle serbest olmalıdır.

6) Faşist ve mürtecilerden gayri, herkese söz ve yazı ile, hükûmetin icraatındaki çarpıklıkları çekiştirmek ve doğru sandığı kendi fikir ve tekliflerini ileri sürmek ve onları halka mal etmeye uğraşmak için kapalı ve açık toplantılar, mitingler, gösteriler tertip etmek serbestliği kayıtsız ve şartsız tanınmalıdır.

7) Gazete ve mecmua çıkarmak hiç bir hükûmet iznine bağlı olmamalı; neşriyata başlamak için sadece tescil yeter sayılmalı, faşizm ve irtica fikirlerini aksettirenler, müstesna, basılmış yazılar ve eserler hiç bir vesile ile, devlet sansür, kontrol ve yasaklarına tâbi tutulmamalıdır.

8) İşçilerin, ziraat gündelikçilerinin, memur müsdahdemlerinin kuracakları meslek birlikleri veya sendikalara ve bu sendikalardan teşekkül edecek federasyonlara, işçilerle işverenler arasında çıkacak ihtilâflara ve hükûmet nezdinde yapmağa lüzum görecekleri teşebbüslerde, işçilerin temsil hakkı tanınmalıdır.

9) Demokrasi hürriyetlerini sınırlandıran mürteci kanunlar kaldırılarak, teşkilâtlı siyasî faaliyetlere yol açıldıktan ve şimdiki Meclisin dağılmasından en az üç ay sonra yeni seçim kanununa göre, yirmi yaşına basmış kız ve erkek tekmil vatandaşların iştiraki ile, vasıtasız umumî ve gizli oyla, serbest seçim yapılmalı ve belli olacak hakikî milletvekillerinden mürekkep, tam manası ile demokrat bir Büyük Millet Meclisi mukadderatımıza hakim olmalıdır.

Devrimci ve Demokrat Siyasî Mahkûm ve Maznunlara Umumî Af

10) Faşizm ve irticaa karşı, demokrasi serbestlikleri uğrunda savaştıklarından dolayı, muhtelif tarihlerde, mahkûm veya sürgün edilmiş veya sanık olarak hapse atılmış ve mahkemelere verilmiş olan vatandaşlarla, ırkçı ve faşistler dışında, siyasî kanaat ve faaliyetlerinden dolayı hapiste

bulunanlar lehine genel af ilân edilmelidir.

Toprak Sahibi, Kendine Buyruk Bir Köylülük

11) Köylülüğün topraksız veya toprağı yetmeyen ana kütlelerine, doğuracak boğaz sayısına ve mahallî istihsal şartlarına göre, köylerin çevrelerinin işlenmiş topraklarından, yeter miktarda, toprak bedava olarak dağıtılmalı ve onu işletmek imkânları "alât ve kredi" sağlanmalıdır. Bu maksatla büyük çiftlik sahiplerinin ve zengin köy ağalarının ortakçı ve yarıcılara ve daimî köy işçilerine işlettikleri veya para ile kiraladıkları topraklara devlet tarafından el konulması gerekir.

12) Yoksul ve orta halli köylerin, büyük toprak sahiplerine, mahallî murahabacılara ve Ziraat Bankasına olan eski borçları silinmelidir.

Millî Azınlıklara Her Hususta Eşitlik

13) Millî azınlıkların her günkü hayatlarından, Anayasanın sağladığı, hak ve dokunulmazlıklardan, kayıtsız ve şartsız faydalanmaları, en küçüklerinden en büyüklerine kadar, tekmil iş ve vazifelere istihkaklarına göre geçebilmeleri ve vergi mükellefiyeti de dahil olmak üzere, her hususta bütün haklarına sahip öz vatandaşlar muamelesi görmeleri, kıskanç bir itina ile emniyet altına alınmalıdır.

14) Faşist varlık vergisinden sefalete sürüklenmiş olan, yoksul ve dar gelirli vatandaşların durumları ilgililerin ve Maliye Bakanlığının temsilcilerinden mürekkep bir komisyon tarafından incelenmeli ve cidden gadre uğradıkları meydana çıkacaklara münasip tazminatlar verilmelidir.

Teşkilâlı, Serbest Bir Gençlik

15) Yoksul ve orta halli gençliğe serbest maddî ve manevî serpilme imkânları verilmeli, eğitim ve öğretim ve meslek bilgisi müesseselerine girmesi kolaylaştırılmalı, gerek okullarda ve üniversitede gerekse işletme yerlerinde teşkilâtlanma ve hususî menfaatlarını koruma hakkı tanınmalıdır. Yüksek tahsilin, varlıklı sınıfların çocuklarına mahsus bir imtiyaz olmasına son vermeli, bunun için de ilk iş olarak yoksul talebenin tahsil müddetince bedava barınıp geçineceği ve bizzat kendileri tarafından idare edilecek, büyük üniversite yurtları vücuda getirilmelidir.

16) Kimsesiz yoksul çocukların sefalet ve istismarını önlemek için, bunları himayesi altına alacak ve terbiye ve tahsillerini sağlayacak, bir devlet teşkilâtı kurulmalıdır.

Kadınlara Erkeklere Tam Eşitlik

17) Kadınların her türlü meslekî, ilmî ve siyasî teşkilâtlara ve memuriyetlere müsavi hakla, girebilmeleri, müsavi iş için ücret almaları, belediye, vilâyet ve Millet Meclislerine, yalnız girmeleri değil, aynı zamanda vekil ve seçmeleri ve işletme ve müesseselerde kadın olarak himaye görmeleri gerekir.

Düzenli, Halkçı Bir Ekonomi

18) Geniş halk yığınlarının geçim ve sağlıkları ve umumiyetle halk menfaatları ile ilgili tekmil büyük istahsal, dağıtım ve taşım işletme ve kuralları devletleştirilmeli, devlet işletmelerinin idare ve maliyesi de dahil olmak üzere bütün gücü işçi teşkilâtlarının kontrolü altına konulmalıdır.

19) Zaruri ihtiyaç maddeleri fiyatlarını çabuklukla indirme ve dünya fiyatlarına uydurma işine hemen girişmek gerekir. Bu yolda ilk adım, istihsal veya dağıtımı veya her ikisi doğrudan doğruya, devletin ve inhisarların elinde olan veya Sümerbank, Etibank vesaire gibi devlete bağlı müesseseler tarafından kontrol edilen madde ve mahsullerin ve belediye hizmetlerinin fiyatlarına ve şimendüfer ücretlerine, harp dolayısiyle, binmiş olan yüksek zamları hemen kaldırmak ve son seneler piyasaya bol bol sürülmüş olan kâğıt paraların mühim bir kısmını tedricen geri çekmek... teşkil etmelidir.

20) Orduya ve devlet işletmelerine fahiş fiyatla mal satmak veya iş görmek suretiyle, cür'etkâr bir müteahhitler zümresinin hazine zararlarına hesapsız kazançlar ele geçirmekte devam etmesini önlemek ve bu rezaleti ortadan kaldırmak için, "Devlet Merkezî Satın Alma Ofisi" ve "Devlet Merkezî İnşaat Ofisi" adları altında mütehassıslar işleten iki iktisadî ve teknik daire kurulmalı; müstehlik devlet teşekkülleri ve idareleri, fabrikalar ve belediyeler işlerini vasıtasız olarak münhasıran bunlara yaptırmalıdırlar.

21) Orduya, devlet işletmelerine ve belediyelere müteahhitlik etmekle, vurgunculukla vesair dolambaçlı yollardan, harp seneleri esnasında, orta halli ve yoksul halk yığınlarının sefaleti pahasına ele geçirilmiş olan, olağanüstü kazançlar ve memuriyet yetkilerini hususî menfaatlere alet edinmek ve fena kullanmak suretiyle biriktirilmiş servetler, devlet faydasına müsadere edilmelidir.

22) Bu milyonların tamamı veya mühim bir kısmı geniş bir içtimaî sigorta ve yardım teşkilâtına yatırılmalıdır. Resmî ve yarı resmî ve hususî işlerde çalışan, bütün memur, müstahdem ve emekçilerin hastalık, kaza, işsizlik ve ihtiyarlık zamanlarını bu teşkilât teminat altına almalıdır.

23) Maliye sistemimizi demokratlaştırmak için, bugün hakim olan, vasıtalı vergiler sisteminden vasıtasız vergilerle daha ziyade varlıklı sınıflara -hazinenin muhtaç olduğu varidatı ödetmek zaruretindeyiz. Bu maksatla istihlâk, muamele, Belediye rüsumu v.s. gibi vergiler kaldırılarak küçük san'at meslek erbabına ve emekçileri ezen kazanç vergisi yerine her cins yüksek kârlar, gelirler ve kazançlar üzerine, sür'atle müterakki bir irat vergisi tarh edilmeli. Yıllık tutarı 1200 lirayı geçmeyen kazanç ve gelirlerden bu vergi alınmamalıdır.

24) Adam başına 10.000 lirayı geçen büyük miraslardan da %25'den başlamak üzere sür'atle müterakki bir veraset vergisi tahsil edilmelidir.

İleri Görüşlü Bir Dış Siyaset

25) Millî istiklâlimizin temelleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Bir-

liği ile sıkı bir dost ve işbirliği gayesinde atılmış olduğundan, bundan sonra da istiklâlimizi sağlamlaştırabilmemizin ilk ve son şartı bu dostluk ve işbirliğinin, eskisinden de daha sistemli ve samimî bir tarzda devam ettirilmesidir. Bu ise, beşeriyet üzerinde faşist belâsını def etmekte ve insanlara ve milletlere – serbestlik ve istiklâl içinde– sınırsız terakki imkânları sağlamakta bu kadar kat'î bir rol oynamakta olan bu büyük komşu devlete, içten ve dost ve onun yüzde yüz itimat edeceği şahsiyetlerden mürekkep bir hükûmeti başımıza getirmekle ancak kabildir.

Şiarımız: Nasıl Bir Türkiye İçin Savaşıyoruz?

1) Yalnız vurguncuları ve köy mütegallibesini temsil eden tek parti istibdadından kurtulmuş serbest ve müstakil bir Türkiye...

Kahrolsun Tek Parti ve Vurguncular Saltanatı!

2) Halkı demokrasi hürriyetlerinden sahiden faydalanan şen bir Türkiye...

Yaşasın Serbest Vatandaşların Türkiyesi!

3) İşçileri, köylüleri ve aydınları devlet himayesinde çalışabilecek ve kültürlü bir insan sahibi geçinebilecek ileri bir Türkiye...

Yaşasın Sefalet Korkusundan Azatlık!

4) Hangi millet ve dinde olursa olsun, bütün vatandaşlara müsavi hak tanıyan, ırk ve milliyet menfaatlarından sıyrılmış adil bir Türkiye...

Kahrolsun Millî Azınlıklara Düşmanlık!

5) Yabancı topraklara göz dikmeksizin, tekmil komşuları ile kardeşçe geçinen dış durumu sağlam bir Türkiye...

Yaşasın Hür Milletler Arasında Kardeşlik!

6) Sovyetlerle her hususta anlaşmış ve bir yardımlaşma misakı ile bağlanmış barışsever bir Türkiye...

Yaşasın Sovyetlerle Sıkı İşbirliği!

7) Yumruk kuvveti ile ve polis teşkilâtı ile değil, fakat halkın iktisadî ve harsı terakkisi ve demokrat "Millî Birlik" etrafında toplanması sayesinde içte de kuvvetli bir Türkiye...

Yasasın İleri Demokratlar Cephesi!

8) Kanatları ve görüşlerinden dolayı, hiç bir kimsenin takibe ve işkenceye maruz kalmadığı, tam bir vicdan serbestliği sağlayan inkılâpçı bir Türkiye...

9) Köyleri ve çiftlikleri parazit soygunculardan temizlenmiş ve toprakları onları işleyen ve eken köylülere mal edilmiş mamur ve muzaffer bir Türkiye...

Kahrolsun Toprak Köleliği!

Dr. Şefik Hüsnü Değmerin yukardaki programı gizli olarak parti kademelerine gönderilirken şöyle bir direktifi de havi bulunuyordu:

Dikkat edeceğimiz nokta, muhalefet partilerinin idarecileri olmaya namzet olanları mümkün olduğu kadar sosyalist demokrasiye çekmektir"[19].

1945 yılında gizli Türkiye Komünist Partisi yönetiminde TEK CEPHE faaliyetinin legal alana geçmesi için bazı hazırlıklara girişildi. Ve "Görüşler" isminde bir derginin çıkarılmasına karar verildi. 4 Aralık 1945 nümayişleri ile komünistlerin sahneye koydukları oyun akamete uğratıldı. Türkiye Komünist Partisi adına tek bir muhalefet cephesinin teşkilinde ve Demokrat Partinin kuruluş günlerinde bu partiyi TKP safına çekmek yolunda faaliyet göstermiş kimse, Birinci Büyük Millet Meclisinin Dahiliye Vekillerinden Cami Baykurt idi. Tevfik Rüştü Aras da (eski Hariciye Vekillerinden) Sabiha Sertelle, "Görüşler"in çıkış hazırlıklarında rol oynadı. Bilhassa, Ankara'da bazı temasların sağlanması işini üzerine aldı. Tevfik Rüştü Aras'ın Sabiha Sertele bu konuda yazdığı bir mektup, Şükrü Sökmensüerin Dahiliye Vekilliği zamanında ve 1947 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde okundu. Tevfik Rüştü Aras şunları yazıyordu:

"Muhterem Hanımefendi,

Mecmuanın (Görüşler) çıkma günü yaklaştığını bildiren mektubunuzu aldım. Size derhal yazabilmek mümkün olmadı. İstanbul'dan avdetimde, görmeğe, görüşmeğe gelen dostlarımın ziyareti birbiri sıra arkasından tevali etti... Mecmuaya yazı göndermesi için Adnan Menderes ile konuştum. Gazetelerimize zaruret olmadıkça yazı âdetini edinemediğini bildiğimi hatırlatarak, sırf mecmuamız için ikinci nüshaya birşey hazırlayacağını vaadetti. Celâl Bayar daha buraya gelmedi. Belki siz orada daha önce görüşeceksiniz... Yazı kadrosuna isterseniz Rüştü Şardağı koyabilirsiniz. Şevket Süreyyaya (Aydemir) henüz rastlamadım. Umarım ki, Sedad Zeki imzasız olarak zaman zaman yazı gönderebilir..."

4 Aralık 1945 mitingi ile komünist TEK CEPHE'nin parçalanması, nihayet 1946 ilkbaharında Dr. Şefik Hüsnü Değmerin "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi"ni kurmasına yol açtıysa da,15 Aralık 1946'da İstanbul Örfî İdare Komutanlığının bu partiyi kapatması ile TKP tekrar yeraltına girdi[20].

1946 yılından 1950 yılına kadar geçen süre, devrin şartlarına göre illegal çalışan Komünist Partisi, çeşitli legal derneklerle bir Cephe politikasının olgunlaşmasına çalıştı. Bilhassa Ankara ve İstanbul üniversitesi çevrelerinde faaliyet gösteren iki legal dernek ve Nazım Hikmet'in affı kampanyaları ve nihayet Türkiyenin Kore Harbine asker göndermesi üzerine kurulan "Barışseverler Cemiyeti (Derneği)"nin faaliyetleri bu cümledendir.

Milli Mücadelenin teşkilâtlanmasından, Demokrat Parti'nin kurulmasına, ardından sol hareketin gelişmesine katkıda bulunan ilginç isimler arasında aynı zamanda milletvekilliği de yapmış olan Cami Baykurt da yer alıyordu

Ankara'da teşkil edilen "Türkiye Gençler Derneği"

1946 yılında, Behram Karaküçük, Nabi Dinçer, Mümtaz Göktürk, Şevki Akşit, Orhan Çutay, Melâhat Türksal, Celâl Araz gizli Komünist Partisinin gençlik teşkilâtı olan "Türkiye Gençler Derneği"ni kurdular. Bu dernekte İstanbul'da fa-

aliyet gösteren ve gizli Komünist Partisinin yönetimindeki "İstanbul Yüksek Tahsil Gençliği Derneği"nden farksız bir kuruluştu. Meselâ, İstanbul'daki derneğin tüzüğünün bir yerinde "... insanlık ve kültür dünyasına düşman ideolojilere hizmet edenler..."in derneğe üye kayıt edilmeyeceğini bildiriliyordu. Bu maddeden kastedilen, her türlü komünist karşıtları ile, milliyetçilerin, Türkçülerin derneğe kabul edilmesini önlemek ve bunların dışındaki gençleri, bir çatı altında, bir cephe etrafında toplayarak komünistleştirmekti. "Türkiye Gençler Derneği"nin tüzüğünde ise bu madde şu şekli almıştı: "Turancı olanlar ve bu yolda tanınanlar derneğe aza kaydedilemezler..." İstanbuldaki derneğin yüksek tahsil öğrencilerini kapsamasına karşılık, Ankaradaki teşkilât tahsil farkı gözetmeden 35 yaşına kadar olan her genci sinesinde toplayarak anti-faşist bir cephe yaratmak istiyordu. Oniki kişiden teşekkül eden İkinci Yönetim Kurulu, Nezihe Araz (genel başkan), İbrahim Göktürk (başkan yedeği), Hayrettin Gürol (İkinci Başkan), Şevki Akşit (sekreter), Aclan Sayılgan (sanat kolu başkanı), Fuat Hikmet Güner (toplantı kolu başkanı), Kâmuran Baştuji (sağlık kolu başkanı), Orhan Çutay (müzik kolu başkanı), Enver Gökçe (edebiyat kolu başkanı), Melâhat Türksal (muhasip), Celâl Araz, Mahir Yılmaz'dan (spor kolu başkanı) teşekkül etmişti. "Türkiye Gençler Derneği" 206 üye toplayabildi. Üyelerin pek çoğu komünist olmamakla beraber, yönetim kurulu üyelerinin mühim bir ekseriyeti gizli Partinin muhtelif hücrelerinde görev almış militanlardı. Nitekim üyelerden kırküç kişinin gizli Partiye mensup oldukları da 1951-1952 tevkifatında anlaşıldı. "Türkiye Gençler Derneği"nin belli başlı faaliyetleri arasında "İstanbul'a yaya yürüyüş"ü, "Fakir Köylünün Ekinini Biçme Kampanyası", "Altındağ'da Poliklinik Açarak Hastaları Bedava Muayene" hareketlerini sayabiliriz. Hepsinden de maksat, geniş bir propaganda ile isimlerini gençlik arasında yaymak, gençliği bir cephe altında toplamak, kitleyle temas kurmaktı. Dernek, kısa zamanda üye sayısını bu faaliyetleri sayesinde artırabildi. Dernek legal bir teşkilât olmakla birlikte, yöneticileri gizli Parti üyesi bulunuyordu. Fakat ayrıca dernek dahilinde Şevki Akşit, Melâhat Türksal, Enver Gökçe, Naci Akın, İbrahim Göktürk, Necati Anık Türkiye Komünist Partisinin Ankara gençlik hücrelerini teşkil ettiler. 1947 Aralık ayında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rektörü Şevket Aziz Kansuyu istifa ettirmek için nümayiş yapan milliyetçiler bu ara, "Türkiye Gençler Derneği"ne de uğrayarak, dernek binasını tahrip ettiler. Bu olaydan sonra, dernek basına ve diğer derneklere bir "açıklama" gönderdi. Bu "açıklama" Nezihe Araz ve

TKP'nin yan kuruluşu olarak faaliyet gösteren TGB (Türkiye Gençler Birliği)'nin kurucuları arasında kitabın yazarı Aclan Sayılgan ve "Anadolu Evliyaları" kitabını yazan ünlü kadın yazarlardan Nezihe Araz'da yer alıyordu

TKP'nin cephe faaliyetleri çerçevesinde kurulan İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği içinde daha sonraları kendinden çokça bahsettirecek olan ünlü edebiyat eleştirmeni ve yayıncı Fethi Naci Kalpakçıoğlu'da vardır

Şevki Akşit imzasını taşıyor, mütecavizler "... Millet ve vatanperverliği inhisarlarına almak isteyen zorba bir grup... Kültür düşmanları... gerici..." olarak itham ediliyorlardı. Her ne kadar dernek yaptığı açıklamada "Bu çirkin hadiseye teessüf etmekle beraber azmimiz ve şevkimiz kırılmış değildir. Çalışmalarımıza daha büyük bir hız ve inançla devam edeceğiz" denilmişse de bir süre sonra (1949) dernek kendi kendini feshetmet mecburiyetinde kaldı. Derneğin perde gerisinde, genel başkanın direkt temas ettiği Behice Boran vardı. Onun da o sıralar Ankara'da bulunan ve gizli Komünist Partisinin Ankara teşkilâtını yöneten Zeki Baştımarla teması olduğu sanılıyordu. Nezihe Araz, derneğin tahribinden bir süre sonra, gizli Komünist Partisinin legal gençlik cephesine çok müdahale edişini tenkit ederek, dernekten ayrıldı ve İstanbula gitti. Nezihe Araz bu tarihten sonra komünizmden ayrılarak, dinî konularla ilgili eserler vermeye başladı. Gazetelerde günlük fıkralar yazdı. "Türkiye Gençler Derneği"nin "Beynelmilel Komünist Gençlik Teşkilâtı" ile de ilgisi vardı ve Prag'da toplanan "Dünya Komünist Gençlik Teşkilâtı Kongresine" İngilizce bir bağlılık telgrafı da göndermişti (1947).

İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği (İYTGD)

"İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği", İkinci Dünya Harbi içinde gizli Komünist Partisinin bir kolu olan "İleri Gençlik Birliği (Cephesi)"nin 2 Temmuz 1946'da legale çıkmış veçhesidir. Daha önceki satırlardan da anlaşıldığı gibi, Komünist Partisi, bilhassa 1942 yılı başından itibaren gençliğe ve aydınlara yönelmiş bulunuyordu. Derneğin ilk kurulduğu zaman ismi "İstanbul Üniversite ve Yüksek Okullar Öğrencileri Birliği" idi. Fakat bilâhare değiştirilerek "İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği" ismini aldı. Resmî kayıtlara göre ilk kurucuları Adil Giray, Vahidettin Barut, Kegam İşkol, Cemal Güner, Zekâi Karakaş, Bahattin Uğurçok, İlhan Başaran idi. Derneğin nizamnamesindeki 9. maddesinin "f" fıkrasında "Her ne suretle olursa olsun, politik cereyanların dernek mahalline ithaline müsaade eden veya buna sebep veren ırk, din ve zümre farkları güden insanlık ve kültür düşmanı ideolojilere hizmet edenlerin" dernekten çıkarılacağı yazılıdır. İlk fıkra bir kamuflaj, ikinci fıkra ise Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in "İleri Demokratlar Cephesi" tüzüğünün aynısı idi. İkinci maddenin "j" fıkrası ise dış temaslarla alâkalı idi. Aynı maddenin "n" fıkrası ise "fakültelerde kurulacak talebe dernekleriyle birliklerin" kurulmasına mütedair idi. Daha başlangıçta, "İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği" üniversite içinde kurulacak olan bütün dernekleri cephe politikası gereği, kendi kontrolleri arasında tutmak istiyordu. Beş yıl kadar faaliyetini yürü-

ten dernekte Hakkı Engerek, Zeki Akyürek, Nevzat Kemal Özmeriç, İhsan Arda, Necdet Eker, Yıldız Baştımar ve İlhan Berktay başkanlık görevlerini yaptılar. Bu beş yıl içinde derneğe 218 öğrenim öğrencisi üye kaydedildi. Cezmi Ulucan, Lütfi Onay, Nihat Sargın, Turgut Pura, Turan Tamar, Naci Kalpakçıoğlu (Fethi Naci), Cenap Karakaya, Vecdi Özgüner, Mehmet Sonugür, Burak Bozer, Şaban Ormanlar, Hasan Gürdağ, Sevinç Tanık, Kemal İşler, Solmaz Görkmen, Zekâi Özgenç Yönetim Kurulunda görevler aldılar. Dernek mensuplarının pek çoğu gizli Komünist Partisi'nin çeşitli kademelerinde ve hücrelerinde bulunuyordu. Meselâ bunlardan Dr. Sevim Tarı, Türkiye Komünist Partisi Haricî Büro sekreteri idi ve 1951 yılında Marsilyaya giderken bir ihbar üzerine yakalandı. 167 komünist mahkemeye verildiler. Dr. Sevim Tarı (Belli) altı yıla hüküm giydi. Ayrıca aynı dernek mensubu olup gizli Komünist Partisine girdikleri meydana çıkanlardan Abuzer Özdemir beş yıla, Ali Tütenkesen beş yıla, Veysel Akkaş iki yıla, Kenan Toksal bir yıla, Nihat Tunalı iki yıla, Mehmet Halim Spatar iki yıla, Turan Sacit Baykara bir yıl sekiz aya, Nevzat Özmeriç bir yıl üç aya (Barışseverler Derneği kurmaktan), Vahidettin Barut bir yıl üç aya (Barışseverler Derneği kurmaktan), Kerim Aydın onüç ay on güne, Fethi Elmasoğlu altı aya, Turan Tamar altı aya, Cezmi Ulucan altı aya, Nahit Eren altı aya, Can Boratav beş aya hüküm giymişlerdir. Bunlardan başka Adil Giray ve İlhan Berktay hakkında açılan kovuşturmalar delil yetersizliğinden beraatları ile sonuçlanmıştı. Adil Giray, Paristeki İleri Jön Türkler teşkilâtı içinde de faaliyet göstermiştir.

Türkiye basın yayın hayatı içinde önemli bir yer işgal eden gazete sahiplerinden (Selanikli) Ahmet Emin Yalman, Nazım Hikmet'e Af kampanyasını yürütenlerin başında geliyordu. O yıllarda İslâmcı grubun elemanlarından Hüseyin Üzmez tarafından yapılan suikasttan yaralı olarak kurtulacaktır

Türkiye Gizli Komünist Partisi, Cepheleşme faaliyetinde bu legal dernekten çok yararlanmış, bilhassa Nazım Hikmetin affı kampanyasında meydana getirilen Cephe Birliğinde, İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneğinin rolü çok olmuştur. Af kampanyasında ilk defa, ortaya komünist olarak tanınmayan Ahmet Emin Yalman çıkmış, dernek de resmî makamlara başvurarak, toplantılar düzenleyerek, beyannameler dağıtarak bu kampanyayı kamuoyuna ve bilhassa aydınların meselesi haline getirmiştir. Devrin Reisicumhuruna (İsmet İnönü) telgraflar çekilmiş ve Çiçek Palas salonunda (İstanbul'da) gene bu derneğin öncülüğü altında Nazım Hikmeti kurtarmak için bir kapalı salon toplantısı yapılmıştır.

Derneğin resmî organı "Hür Gençlik" mecmuası idi. Ve isminin altında Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in "İleri Demokratlar Cephesi" tüzüğünde yazılı şiarlar yer almıştı. "Hür bir tahsil, hakikî bir hürriyet, devamlı bir sulh için" sözleri, "İleri Demokratlar Cephesi" tüzüğünün bir özeti sayılabilir. Dernek, Mareşal Çakmak'ın cenaze töreni karşısında,

"Nazım Hikmet'e Af" kampanyasına katılan muhafazakâr sağ hareketin önde gelen isimleri arasında Hukuk profesörü Ali Fuat Başgil ve Milli Mücadelenin ünlü komutanlarından (Mareşal) Fevzi Çakmak'ta bulunuyordu

olayları irtica olarak niteleyen bir beyanname yayımlamıştır. Dergide, İspanyol komünistlerinin günü için bir yazı da kaleme alınmış, İspanya Komünist Partisi öncülerinden Numen Mestres, anti-faşist cephenin martiri olarak kaydedilmiştir. Keza aynı dernek, Ankara'da İlâhiyat Fakültesinin kuruluşunu da protesto etmiş, ilâhiyatın ilim olmadığını bildiren bir beyanname de kaleme alınmıştır. Barışseverler Derneğinin beyannamesini dağıtan dernek mensupları, polis tarafından yakalanınca, "Barışçı gençlik protesto ediyor" başlığı altında bir bildiri kaleme alınmıştır. Dernek, 1951 - 1952 komünist tevkifatından sonra resmen kapatılmıştır. Dernek faaliyet gösterdiği yıllarda, üniversiteye ödenmesi gerekli harç meselesini ele alarak, aleyhte bir kampanya da yürütmüştür. Tertip ettiği toplantılar arasında en ilgi çekici olanı "Beethoven'in ölümünün 123. yıldönümünü anma töreni"dir. Bu törende Beethoven, antifaşist ve barış cephesinin müzisyeni olarak takdim edilmiştir. Derneğin Cephe politikasını belgeleyen bir bildiriden bazı pasajlar şöyledir: "Üniversiteli arkadaş! Şimdiye kadar gördük ki haklarımızı korumak için bir tek yol vardır: Birleşmek! Hür bir tahsil, hakikî bir hürriyet, devamlı bir sulh yolunda çalışan İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği, sizleri demokratik bir eğitim mücadelesinde birleşmeye çağırır!" Bildiri o zaman dernek başkanı olan İlhan Berktay, dernek sekreteri Vecdi Özgüner ile üyelerden Şaban Ormanlar, Hasan Gürdağ, Nuran Bozer tarafından hazırlanmıştır. İYTGD, Ankara'daki "Türkiye Gençler Derneği"ne nispetle çok daha faal rol oynamış ve açtığı kampanyaların bazıları etrafında Cephe Birliği kurmayı başarmıştır. Nazım Hikmet'in kurtarılması kampanyası bunlardan en tipik olanıdır.

Nazım Hikmet'i Hapisten Kurtarma Kampanyası

(gizli) Komünist Partisinin sevk ve idaresinde olan İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği (İYTGD)'nin Nazım Hikmetin hapisten kurtarılması kampanyasında oynadığı rol büyük olmuştur. Derneğin bu yoldaki ilk hareketi 8 Mayıs 1950 tarihinde akdettiği bir toplantıda, Nazım Hikmetin kurtarılması için bir bildiri kaleme almaya ve onu dağıtmaya karar vermesidir. 48.000 adet basılan bildiri 10 Mayıs 1950 tarihinde dernek mensupları tarafından İstanbul'un muhtelif semtlerinde dağıtılmıştır. Bildiride Nazım Hikmetin kurtarılması için vatandaşın birlik olmaya çağırılması cepheleşmenin başka tipik örneklerinden biridir. "Nazım Hikmeti kurtarınız" başlıklı bildiri İlhan Berktay, Vecdi Özgüner, Nuran Bozer, Şaban Ormanlar tarafından kaleme

alınmış ve dernek üyelerinden Evinç Onaran, Turan Baykara, Zekâi Özgenç, Yılmaz Gülen, Abuzer Özdemir, Akça Akyokuş, Sevinç Tanık, Turan Güveli, Kemal Dayan, Remzi Dölübol, Veysel Akkaş, Nuran Bozer, Vecdi Özgüner, Veli Dolu, Solmaz Görkmen, Narin Tanık, İlhan Berktay, Yıldız Baştımar, Muallâ Akyol tarafından dağıtılmıştır.

"Türk Barış Severler Derneği" genel sekreterliğini üstlenen felsefe profesörü olan Adnan Cemgil, daha sonraları 12 Mart darbesinde Kızıldere'de öldürülen DEV-GENÇ'li Sinan Cemgil'in babasıydı

Komünizmle ilgisi olmayan yüzlerce Tük aydını, (gizli) Komünist Partisinin açtığı ve yürüttüğü Nazım Hikmetin kurtarılması yolunda cepheleşmişlerdir. İmza verenler arasında Prof. Dr. Mazhar Osman, Prof. Ahmet Hamdi Tanpınar, Ord. Prof. Ali Fuat Başgil, Prof. Mustafa Şekip Tunç, Prof. Besim Darkot gibi tanınmış ilim ve felsefe adamları da vardır. Bunlardan başka pek çok mühendis, doktor, aktör, şair ve avukat bu kampanyaya imzalarını vererek katılmışlardır. Gizli Komünist Partisi, bunun yanı sıra dernek mensuplarından Nihat Tunalının idaresinde "Nazım Hikmet" isimli bir dergi de çıkarmış, "Nuh'un Gemisi" isimli mizah dergisi de (TKP'nin organlarından) bu kampanyaya aktif olarak katılmıştır.

Türk Barışseverler (Cemiyeti) Derneği

Dünya komünizminin uluslararası teşkilâtlarından biri de, Barışsever Cemiyetleridir. Bilindiği gibi, 1952 yılında Stockholm'de yapılan "Dünya Barış Kongresi" doğrudan doğruya bir Sovyet hareketi idi. Bütün dünyanın komünist ileri gelenleri İsveç'te toplanmış ve atom silâhlarının yasaklanması konusunda bir çağrı kaleme alarak, dünyanın bütün ülkelerinde gizli açık komünist teşekkülleri aracılığı ile bu çağrıya imza toplama kampanyası açmışlardır. Gaye, atom bombasının yasaklanması konusunda bir cephe birliği yaratmaktı. Kominform da kendi bünyesi içinde bir "Barışseverler" teşkilâtını organize etmiş, hatta İkinci Başkanlığa Nazım Hikmet'i, danışmanlığa da Zekeriya Sertel'i tayin etmişlerdi.

Bizde böyle bir dernek 12 Mayıs 1950 tarihinde İstanbul'da "Türk Barışseverler Cemiyeti" ismi altında kuruldu. Kurucuları, çeşitli sol hareketlerde isim yapmış kişilerden meydana geliyordu: Adnan Cemgil, Behice Boran, yüksek mimar Nevzat Özmeriç, Vahidettin Barut, Osman Fuat Toprakoğlu, Turgut Pura, Affan Kırımlı, Reşat Sevinçsoy, Muvakkar Güran gibi isimler...

Dernek kısa bir hazırlık devresinden sonra 14 Temmuz 1950 tarihinde resmî olarak çalışmaya başladığını bir bildiri ile açıkladı. Aynı gün yapılan kurucular toplantısında, başkanlığa Behice Boran, genel sekreterliğe Adnan Cemgil getirildi. Nevzat Özmeriç, Reşat Sevinçsoy, Vahidettin Barut, Osman Fuat Toprakoğlu, Muvakkar Güran yönetim

kurulu üyeliklerine seçildiler. Derneğin diğer üyeleri de Akça Akyokuş, Naci Ormanlar, Namık Ergün, Güleren Görkmen (Özdemir), Solmaz Görkmen, Nurettin Akkan, Sabire Dosdoğru, Turgut Pura, Macit Doğudan, Affan Kırımlı idi.

Dernek idare heyeti, 27 Temmuz 1950 tarihli toplantısında, Türkiye'nin Kore Savaşına birlikte katılmasını protesto etmiş, 28 Temmuz'da kaleme aldıkları 24.000 beyannameyi dağıtmışlardır.

Beyannamenin dağıtılması üzerine, dernek kurucuları mahkemeye verilmişler ve Askerî Mahkeme tarafından 13 Haziran 1951 tarih ve esas 951/14 sayılı kararı ve temyizin 18 Eylül 1951 tarih ve 1006 sayılı kararı ile Behice Boran, Adnan Cemgil, Nevzat Özmeriç, Vahidettin Barut, Reşat Sevinçsoy, Osman Fuat Toprakoğlu bir yıl üç aya, Muvakkar Güran da on aya hüküm giymişlerdir.

Çeşitli konularda faaliyet gösteren bu derneklerin asıl gayesi, gizli Komünist Partisinin Cephe faaliyetini olgunlaştırmak amacını güdüyordu. Yalnız, Kore Savaşı Türk komünistlerini Türk kamuoyundan tecrit etti. Ve Türkiye gizli Komünist Partisi 1951 yılında meydana çıkarılınca ele geçmiş olan "TKP Teşkilât Prensipleri" mahiyeti itibariyle Türkiye komünistlerinin Kore Savaşı süresince, yalnız olarak faaliyet gösterişini belgeleyici nitelikteydi. Türk askeri, Kore'de komünistlerle dövüşürken Türklerin, komünistlerin meydana getireceği cephelere yüz vermeyeceği aşikârdı. Kısacası 1951 yılında anti-Amrikanizm erken öten bir horozdu.

Gizli Komünist Partisi ilgililerinin tevkifinden sonra, 1952-1960 dönemi arasında, Türkiye Komünist Partisi illegal aparatlarına paralel olarak, birtakım militanlarını muhalefet partileri içine sokmaya çalıştılar. Bu dönem komünizmin gelişmesine legal mücadelesine müsait olmadığı için, Türkiye Komünist Partisi mensupları 1960 yılının 27 Mayıs'ına kadar örtülü kalmak ve susmak zorunda kaldılar. Gene 1939-1942 arasında olduğu gibi edebî faaliyetlere hız verdiler.

1960 ihtilâlinden sonra Türkiye Komünist Partisinin gösterdiği faaliyet pek çok kişiyi ürkütmüş ve hatta şaşırtmıştır. Bunun başlıca sebebi, siyasî iktidarların içinde bulunduğu konformizm idi. Zannediliyordu ki, 200 komünistin mahkûm edilmesi ile iş bitecekti. Başlangıçtan günümüze Cepheleşme faaliyetlerinin özeti:

1) 1919 - 1921 Millî Mücadele Savaşı sırasında Türk-Sovyet Şûralar Hükûmetinin kurulması;

2) 1922-1933; Dünya İşçileri Birleşiniz! sloganı etrafında teşkilâtlanmalar. Türkiye Komünist Partisini devrin iktidar partisi ile birleştirme teşebbüsleri, Kadro Hareketi.

3) 1932-1938; Türk Ordusuna sızma teşebbüsleri.

4) 1938-1945; Anti-Faşist Cepheler kurma. Kemalizmin "Tereddi

etmiş şekline karşı mücadele" yani, tarafsız Türkiyeyi Sovyetler yanında harbe sokma kampanyası.

5) 1938-1942; İktidar partisine ve Halkevlerine sızma kampanyası.

6) 1945-1950; "İleri Demokratlar Cephesi"nin programını uygulama:

a- Türkiye Gençler Derneği

b- İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği

c- Barışseverler Derneği

7) 1946 - 1950; Kominform Dönemi: İşçileri Tek Cephede toplama, legal alanda Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi denemeleri.

8) 1950-1952; yeraltı çalışmalarına paralel legal çalışmalar. Stockholm Barış Çağrısına imza toplama kampanyası.

9) Kore Savaşı aleyhine ajitasyonlar.

10) Nazım Hikmet'i kurtarma kampanyası.

11) İllegal teşkilâtlanma yanında muhalefet partilerine sızma.

12) 1960'tan sonraki Cepheleşmeler: "Millî Kurtuluş Cephesi", "Millî Cephe", "Millî Demokratik Cephe"[21]

Belçika Komünist hareketi içinden gelip, önceleri TKP içinde yer edinmeye çalışan, ancak bunun mümkün olmaması karşısında "Türkiye Sosyalist Partisi"ni kuran önemli simalardan biri de Esat Adil Müstecaplıoğlu'ydu

1946'daki Legal Teşkilâtlanmalar[22]

Türkiye 1946 yılında, yani İkinci Dünya Savaşının bitiminden sonra çok partili devreye girmişti. Kurulan İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partilerin yanında[23] Dr. Şefik Hüsnü Değmer de kunduracı Fuat Bilege, İstefo Papadopulos, Ragıp Vardar, Habil Amado, Aydın Vatan, Haraç Akman, Müntakim Öçmen ile birlikte 19 Haziran 1946 tarihinde, "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi"ni İstanbul'da kurdu. Partinin genel sekreteri Dr. Şefik Hüsnü Değmer; merkez üyeleri de Ragıp Vardar, Fuat Bilege, Müntakim Öçmen idi. TSEKP, 39 maddelik bir ana nizamname ile, 45 maddelik bir faaliyet programı hazırladı.

Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Esat Adil Müstecaplıoğlunun 14 Mayıs 1946'da Macit Güçlü, İhsan Kabacıoğlu, Aziz Uçtay ile "Türkiye Sosyalist Partisi"ni kurması üzerine harekete geçmiş ve TSEKP'ni teşkilâtlandırmıştı.

Esat Adil Müstecaplıoğlunun yönetimindeki TSP kurulmazdan önce, her iki grup arasında temaslar olmuş, Türkiye Komünist Partisi içindeki anlaşmazlıklar halledilemediğinden, Esat Adil TSP'ni bir emrivaki ile kuruvermişti. Bir kısım komünistler, Nazım Hikmeti, Kerim Sâdi'yi, Dr. Şefik Hüsnü Değmeri, Hamdi Alev'i (Şamilof), Mustafa Börklüceyi, Hüsamettin Özdoğuyu bir çatı altında barındıracak teşkilâtın legalize olmasını imkânsız görüyorlar, birleştirici liderin, eski Dahiliye Vekillerinden Cami Baykurt'un olabileceğini ileri sürüyorlardı[24].

TSEKP, Şefik Hüsnü'nün bölünmeye karşı kurduğu bir partiydi. Parti, siyasi savaşına seçimlerle meşru bir zemin hazırlamaya çalışıyordu

Öte yandan Esat Müstecaplıoğlu ile Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Fehmi Kurucunun aracılığı ile 4 Aralık 1945'ten sonra (Tan Matbaası'nın tahribi tarihi) tanışmışlar; müştereken bir parti kurma fikrinde uzlaşmışlardır. Esat Adilin TSP'ni kuruşunu bir emrivâki kabul eden Dr. Şefik Hüsnü Değmer de TSEKP ile ortaya çıkıvermişti.

1946 Mart ayına kadar illegal (gizli) TKP'nin İstanbul vilâyet komitesi sekreteri olan TKP'nin eski yöneticilerinden Hüsamettin Özdoğu, Esat Adile gizlice başvurarak, kendisi ile birleşmek istediğini bildirdi[25]. Esat Adilin sosyalist merhaleden geçilmeden, komünizme varılamayacağı, beyannamelerle ajitasyon için ajitasyon devrinin kapandığı, işçileri tahrikata alet ederek felâkete sürüklemenin anlamsız olduğu tezi Hüsamettin Özdoğuya[26] uygun geldi. Esat Adil ile birleşti, TKP vilâyet komitesinden ayrıldı. Durum "İleri Demokrat Cephe" sekreteri Nail Vahdeti Çakırhan[27] tarafından Dr. Şefik Hüsnü Değmere aksettirildi ve bilinen ilkelerden biri olan CIA'in İstanbul bürosuna gelen ABD İstihbarat Başkanı W. Forest ve Constition gazetesi sahibi Mr. Gill'e mektup yazan Şefik Hüsnü Değmer Amerikalılara Türkiye'yi şikayet etti.

Dr. Şefik Hüsnü Değmer 1946 tahkikatı ifadesinde bu konuda şöyle diyordu: "Böyle bir entrikayla gizli teşkilâtın çökmesinden endişelendim. Derhal Hüsamettin Özdoğuyu vilâyet komitesi görevinden azlettim ve yerine Mehmet Boz'u getirdim (...)" "Gün" dergisi ile "Gerçek" gazetesi ,TSP'nin; haftalık "Sendika" aylık "Yığın" dergileri de TSEKP'nin organları idi. Ayrıca Ankara'da Zeki Baştımar'la Yaşar Çölün çıkardıkları "Söz"; Adana'da "Başak" dergileri ile İzmir'de Naci Sadullah Danış'ın yönettiği "Havadis" gazetesi TSEKP'nin organlarıydı.

Dr. Şefik Hüsnü Değmer, "Emekçinin Sesi" isimli günlük gazete hazırlıkları içindeyken 16 Aralık 1946 tarihinde Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından TSP; TSEKP; ve bu partilere bağlı sendikalar kapatıldılar[28]. TSEKP mensuplarından TKP ile ilgili olanlardan Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Ahmet Korucu, Hüsamettin Özdoğu, Nail Vahdeti Çakırhan dörder yıla; Ragıp Vardar, Süleyman Tahir, Celâl Zühtü Benneci, Hasan Erçin, Ali Ceylân, İsmail Korucu, Mustafa Özçelik, Mehmet Özden, Faris Erkman, Aram Pehlivanyan,[29] iki; Müntakim Öçmen, İbiş Aydınlatan, Tahir Agro, Şahabettin Kıvılcım, Ahmet Titiz, Hayık Açıkgöz, Mustafa Arhavi üçer yıla; Galip Sezik, Mehmet Çolu, Hakkı Demiray, Hazım Kuran, Hüseyin Demiröz, İhsan Kabacıoğlu, Bahri Ateş, Nevzat Engin, Ahmet çılgın, Sabri Soyuarar, Mümin Kükrek, Hasan Civan, Ahmet Tezcan, Muharrem Bezgin, Osman Güzeyli, Bahar Şemikyan, Dr. Hulûsi Dosdoğru, Yusuf Balkanlı, Leon İller, Ferit Kalmuk, Hâdi Malkoç, Jak İhmâlyan birer yıla hüküm aldılar.

TSP mensupları ve Esat Adil Müstecaplıoğlu beraat ettiler.

1946 tevkifatı, TKP genel sekreteri Dr. Şefik Hüsnü Değmerin genel sekreterliğinin sonu oldu. Yerini, Zeki Baştımar aldı. TSEKP, legal faaliyeti sırasında Adana, Ankara, Gaziantep, İzmir, İzmit, Samsun illerinde şubeler açtı[30].

SEÇİM BEYANNAMESİ

1946 yılında yapılan genel seçimlerde TSEKP'nin Seçim Beyannamesi.

Kol ve kafa emekçilerine!

Yoksul ve orta halli köylülere!

Demokrasiye susamış bütün vatandaşlara!

Türkiye sosyalist emekçi ve köylü partisi siyasî savaş meydanına çıkışı vesilesiyle herşeyden evvel sizi selâmlamağa ve size olan sevgi ve güvenini bildirmeğe lüzum görür. Zira o; girişeceği faaliyetlerden ve teşebbüslerden ancak sizin yardımınızla ve beraberimizde yürümenizle faydalı sonuçlar alınabileceğine kuvvetle inanmaktayız.

T.S.E.K. Partisinin kuruluşu, genel seçim mücadelelerinin başlamasiyle aynı zamana rastladı. Bu bir tesadüf olmaktan ziyade, memlekette siyasî şartların sür'atle değişme ve gelişmesinin zaruri bir neticesidir. Demokrasi hürriyetlerinin elde edilmesine doğru ilk adımlar atılırken, beliren siyasi faaliyet imkânlarından şehir ve köy emekçilerinin hak ve menfaatlerini korumayı üzerlerine almış, bizim gibi, sosyalist mücahitlerinde faydalanmakta acele etmelerinden daha tabii ne olabilirdi.

Yalnız her türlü yorumlamalara meydan çıkarmamak arzusiyle, hemen şu noktayı ilgililer ve genel oy önünde açıklamak ihtiyacını duyduk:

Partimizin bu sırada faaliyete atılması sebebini önümüzdeki seçimlerde birkaç mebusluk elde etmek hevesinde arıyanlar tahminlerinde yanılıyorlar. Biz, hattâ en kuvvetli olduğumuz vilâyetlerde bile, millet vekilliklerine adaylıklarımızı koymak niyetinde değiliz. Hiç şüphesiz, kendilerini tutan vatandaşların sayısiyle mütenasip bir derecede, Millet Meclisinde temsil edilmek her partinin hakkıdır. Bu haktan feragat etmek aklımızdan bile geçmez.

Normal bir seçim karşısında bulunsaydık muhakkak surette aday listeleri ileri sürecek ve görüşlerinde ve savaş konularında bizimle beraber olan ve faaliyetlerimizde bizi desteklemek azminde bulunanların ve çevrelerindeki mütereddit seçmenlerin oylarını bu listelerde gösterilen T.S.E.K.P. azalarına vermelerini sağlamak için, geniş bir propaganda faaliyetine girişecektik. Halbuki bu tek dereceli seçim mücadelesine karışmak istemiyoruz. Niçin?

Çünkü, kanaatimizce Temmuz sonlarında yapılacak seçimi normal bir seçim saymak imkânı yoktur. Hükûmet partisi, işi aceleye getirerek, halk henüz daha çok partili rejime alışmadan, serbest ve gizli oy verme mekanizmasını kavramağa vakit bulmadan, bir seçim devresi boyunca

daha iktidarda kalmayı emniyet altına almak istiyor gibi hareket etmiştir. Bu tefsirin doğru olmadığı iddia edilse bile, kanunî vadeleri kısaltma teşebbüsünün yerinde ve millî menfaatlere uygun olmadığını belirten en az üç türlü delil vardır:

1– Memlekette henüz serbestçe yaralarımızı deşmeğe ve oy vermeğe elverişli kanunî şartlar mevcut değildir. Anayasaya ve demokrasi prensiplerine aykırı kanun ve nizamnameler ve anayasanın vatandaşlara hak olarak tanıdığı sebestliklerden faydalanmayı imkansız kılan cezaî hükümler el'an yürürlükte duruyor. Seçim savaşlarına bu baskı tehditleri altında girmiş bulunuyoruz. Bu sıkı vesayet nizamı ile serbest seçimi uyuşturmanın kabil olduğuna inanmak pek güçtür.

2– Muhalefet partilerinin hemen hepsi yeni kurulmuş, henüz daha teşkilâtlanma devresini geçirmemiştir. Bunlardan ancak bir ikisi halk yığınlarının büyük hoşnutsuzluk ve galeyanından geniş ölçüde faydalanmak suretiyle, bazı muvaffakiyetler elde edebilir. Fakat Hükûmet partisinin, bunların karşısında, senelerce sarfedilmiş, sistemli çalışmalar mahsulü olan çeşit çeşit teşkilâtlariyle ve bunların elindeki Devlet cihazları ve kaynakları tarafından beslenen zengin vâsıtalariyle ne kadar imtiyazlı bir durumda bulunduğu göz kamaştırıcı bir gerçektir. Bir yandan da en büyüğünden en küçüğüne kadar tekmil hükûmet memurlarına, aynı partinin kazanmasına yardım ödevi yüklenmiş olduğu hatırdan çıkarılmazsa, millî iradenin kendisini göstermesini âdeta imkânsız kılacak şartlar altında halkın reyine başvurulmuş olduğunu anlamakta güçlük çekilmez. Böyle bir seçimden temsili bir meclis çıkmasını mümkün görmüyoruz.

3– Bu acele seçimi haklı göstermek için, Halk Partisi yüksek makamlarının ileri sürdükleri, dış siyasete dayanan iddia da doğru ve cihan olaylarının gidişine uygun olmaktan çok uzaktır. Yapılan tahminler, milletlerarası münasebetlerin tamamiyle yanlış bir tarzda kıymetlendirilmesinden doğmaktadır. Cumhuriyet Halk Pratisinin fevkalâde konferansında verilen nutukta müttefiklerin devamlı bir anlaşmaya varamıyacakları belli olduğundan ve senelerce sürecek uzun, buhranlı ve karışık bir devreye girmek üzere bulunduğumuzdan ve nihayet daimi bir harp tehlikesi içinde geçeceği sanılan bu devirde de milleti temsil yetkisinin söz götürmez bir Millet Meclisinin makadderatımızı elinde bulundurması gerektiğinden bahsedilmektedir.

Önümüzdeki senelere ait bu hükmü; hadiselerin yürüyüşü ve büyük devletler arasındaki müzakerelerin gelişmesi kökünden çürütmektedir. Yaptığımız dikkatli incelemeler, bunun aksine olarak, bizde, 1947 yılına girmezden evvel, devletler arasında karşılıklı tavizler ve müsamahalar sayesinde uzun vadeli bir anlaşmaya varılacağı, bundan bir kaç ay evvel siyasî havayı karartmış olan bulutların dağılmaya yüz tuttuğu ve barış konferansının toplanması pek yakın olduğu kanaatini uyandırmıştır. Bugün, sağlam barış şartları altında geniş onarma, istihsal ve alış veriş işlerine gi-

rişmek arifesinde bulunduğumuzdan şüphe etmiyoruz.

Milletlerarası durum bu şekilde olduğuna göre, seçimi 1947'ye bırakmak; her bakımdan, istikrarlı bir rejime ve temsilî demokrat bir idareye kavuşmamıza elverişli ve yüksek menfaatlerimize en uygun hareket tarzı olacaktı.

Esef ederiz ki, işlerin akışını bu istikamete çevirmek kudretine malik değiliz. Seçim yapılmak üzere bulunuyor. Saydığımız sebeplerden dolayı, meydana çıkacak meclis uzun ömürlü bir meclis olmıyacaktır. Onun başarmak mecburiyetinde olduğu iki önemli vazife vardır: O herşeyden evvel kanunlardaki Anayasaya ve demokrasiye aykırılıkları çabuklukla kaldıracak düzeltmeleri yapmak, Matbuat Kanunu gibi bazılarını büsbütün yürürlükten çıkarmak zorundadır. O bundan sonra, seçim kanununu asri ihtiyaçları gereği gibi tahmin edecek bir şekilde sokmalı ve bilhassa partiler arasında nisbî temsil prensibini ve 18 yaşını bitirmiş gençlerin oy hakkını kabul ederek, en çok bir yıl içinde seçimin yenilenmesine karar vermelidir.

Millî iradenin kendini belli etmesine elverişsiz şartlar altında seçimlerin yapılmasında israr edilmesini protesto makamında, T.S.E.K.P. kendisine oylarını vermek arzusunda olan vatandaşlara muhakkak surette sandıklara gitmeyi ve eş ve dostlarını da gitmeye teşvik etmeyi ve seçim zarflarına evvelceden hazırladıkları beyaz, boş birer pusla koyarak sandıklara atmayı tavsiye eder. Bu tarzda hareket etmekle arkadaşlarımız hem iktidardaki partinin aldığı oyların umum verilen oylara nisbetini küçültmüş, hem de bize olan yakınlıklarını göstermiş olacaklardır.

Yaşasın gerçekten serbest seçim!
Yaşasın Nisbî temsil!
Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Reisi
Doktor Şefik H. Değmer

Onbirinci Bölüm Dipnotları

1-Prof. M. Tayyip Gökbilgin, Millî Mücadele Başlarken, s, 136,138, 1965,

2- "Kadro" mecmuası; Ankara'da 1932 yılı Ocak ayında yayınlandı. Bu dergiyi çıkaranlar: Şevket Süreyya (Aydemir), İsmail Hüsrev (Tökin), Vedat Nedim (Tör), Burhan Asaf (Belge), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) idi. Ayrıca Şevki (Yazman), Falih Rıfkı (Atay) da yazıları ile Kadro mecmuasını desteklediler. Kadro Mecmuası, Millî Kurtuluş hareketinin ideolojisini yapmak, Türk inkılâbının dünya görüşünü kurmak amacını güdüyordu. Sömürge ve yarı sömürge milletlerin kurtuluş mücadeleleri çağımızın tarihine etki yapan en büyük faktördü. Kadroculara göre modern çağda tarihin gidişine sınıf kavgaları değil, aksine olarak sınıf kavgalarına ve tarihe millî kurtuluş hareketleri istikamet vermektedir. Bundan böyle Millî Kurtuluş hareketi sadece Türkiyeye mahsus bir olay değildir. Kapitalizmin yaratmış olduğu çeşitli iç tezatları düzensizlikleri, sınıf hâkimiyetlerini tekrarlamaksızın bir ekonomik sistem kurmak ancak planlı bir devlet ekonomisi ile mümkündür. İleri bir tekniğe, planlı ekonomiye sahip ve bütün köhne kurallardan yıkanmış tezatsız bir millet yaratmak millî kurtuluş hareketlerinin gayesini teşkil etmelidir. Kadro hareketinin fikriyatçısını bu revizyonist tezlerinde en çok etkileyen Leninin "Kapitalizmin Son Aşaması (Merhalesi) Emperyalizm" eseridir diyebiliriz. Şevket Süreyya, sömürgecilik tezatlarından hareketle revizyonist devletçi tezine kaydı; bu o zamanlar, Komünternin ve Türkiye Komünist Partisinin affedeceği bir suç değildi. "Kadro" mecmuası 1934 yılı sonlarında kapandı (Atatürk'ün özel bir emri ile).

3-Nejdet Sançar, Gizli Komünist Belgeleri, s, 20, Ankara, 1966,

4-İbid. s, 7-19.

5-Suat Derviş yönetiminde gösterilen, aslında Reşat Fuat Baraner tarafından idare edilen "Yeni Edebiyat" dergisi.

6-Rasih Nuri İleri, yazılarında SETA (Santral Komite) olduğunu belirtiyor.

7-"Yurt ve Dünya" ile "Adımlar" dergileri.

8-Adı geçen dergiler.

9-Şefik Hüsnü Değmer, burada Falih Rıfkı Atayın 7 Mayıs 1944 tarihli "Ulus" gazetesinde yazdığı "Nizam düşmanlığı yaptırmayız" başlıklı başmakaleye telmihte bulunuyor. Adı geçen makalede şöyle deniyordu: "... Cumhuriyet kanunları ne Gardislik tedhişçiliğine ne de Troçkistlik anarşisine, bu memleketin başına belâ getirmek fırsatını vermiyecektir..."

10- Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in burada bahsettiği Zeki Baştımar mı, Mihri Belli mi, kestirilemiyor. Zeki Baştımar, onbir ay mevkuf kalmasına rağmen, konuşmamış, tahkikat dışı kalmış, 1944'ten sonra TKP'yi Ankara'da yeniden ilegal olarak harekete geçirmiştir. 1944 yılında Mihri Belli ise, polisteki direnmesi ile ün sağlamış, ayrıca cezaevinde moralleri bozulmuş militanları 1952 yılının aksine birbirine düşürecek yerde, toplayıcı, birleştirici rol oynamıştır. Rasih Nuri İleri, bu genç mücahidin Mihri Belli olduğunun koaptisyon usulüyle yani tâyinen Merkez Komitesine alındığını (1942) söylüyor. Bknz. R. Nuri İleri, Türkiye Komünist Partisi Gerçeği ve Bilimsellik, Que Vadis İbra-

him Topçuoğlu?, s, 129, 1976, Sayın Rasih Nuri İlerinin yazdıkları doğrudur. Bizim hatamız, 1947-48'lerde Hücre sekreterimizin Zeki Baştımar hakkında verdiği bazı bilgileri doğru sanmamızdan ileri geliyor.

11- Bu parola Cumhuriyetin 10. yıldönümünde (1933) Atatürkün emri ile hazırlanan dövizlerde görülür; tarih araştırmacısı Enver Behnan Şapolyo tarafından yazılmıştır.

12- Emekçi, Ağustos - Eylül, s, 10-11, s, 23. Verilen bilgiye göre broşürün yazarı Reşat Fuat Baranerdir. Ayrıca Bknz., Ülke Derg., s, 2, 1978, s, 290'da, Mihri Belli -o günün illegal sol hareket yöneticilerinden- bu konuda şu açıklamayı yapıyordu: "1943 yılındaydı, Reşat Fuat, Kadıköyde, Mühürdar semtinde bir evde gizli kalıyordu. Broşürün malzemelerini ben toplayıp Reşat Fuata verdim. 'En Büyük Tehlikeyi, Reşat burada yazdı. Yazdıklarından sonra redaksiyonunu bir-iki arkadaşla birlikte yaptık. Bunu Hulusi Dosdoğru da bilir. O sıralarda böyle bir broşürün takma bir adla yayınlanması imkânsızdı. Birinin sahip çıkması gerekirdi. Faris, bu zor işi yüklendi. Basım evine Faris, kendi broşürü olarak götürdü ve yayımlattı. Broşür bomba etkisi yaptı, Mecliste tartışıldı; o zaman faşizmi böyle açıkça eleştirmek imkânı yoktu. Broşür yayımlandıktan sonra, Faris defalarca Birinci Şubede, gerek polis tarafından, gerek sıkıyönetim savcıları tarafından sorguya çekildi. Yazarın adını vermesi için sıkıştırıldı. Faris, ısrarla bunu kendisinin yazdığını, bir başkasının bulunmadığını söyledi ve direndi. Faris bu broşüre imzasını atmakla, ikincil bir adam durumuna düşmemiştir; savaş yıllarında faşizme karşı mücadelede hareketimize önemli katkıları olmuş biridir. Bu ayrıca Faris yazı yazamaz anlamına gelmez o da yazabilir. Faris Erkmen iyi bir ressam, iyi bir aydındı, örgütlü ve disiplinli bir arkadaşımızdı. Ama bu broşür bireysel bir davranışın ürünü değildir, Farisinde böyle bireysel bir davranışta bulunması sözkonusu değildir. Kollektif bir çalışmanın ürünüdür, ama broşürü yazan Reşat Fuattır"

13- Mihri Belli liderliğindeki yarı-legal "İleri Gençlik Birliği" Bknz., Mihri Belli, Savcı Konuştu, Söz Sanığındır, Ankara, s, 29, 1967. Mihri bu kitabında, Hasan Basri Alpin de Süleymaniye camisine afiş çekme olayına katıldığını yazar.

14- Hasan Basri Alp, eski güvenlik sorumlularından merhum Em. Hâkim General Şevket Mutlugilin bir sohbetinde bize anlattığına göre, II. Dünya Savaşında Türkiyeyi ilgilendiren, casusluk tarihinde "Gürcü Kilisesi olayı" diye anılan soruşturma dolayısı ile aranmaktaydı. Hasan Basri Alp ise, Türkiye (gizli) komünist partisinin üyesi idi. Gürcü kilisesi papazlarından Fransız tebaalı Şalva Varditze, merkezi Pariste bulunan (1935 yıllarında) Anti-Sovyet Gürcü Komitesinin üyesidir. O yıllarda Türk güvenlik ilgilileri, Şalva'yı profesyonel casuslarla ilgili görüşmüşler ve Gürcü kilisesinde bir arama yapmışlardır. Kilisede tam teşkilatlı bir matbaa, uzun ve kısa namlulu silahlar, askerî sahra telefonları ve topçu dürbünleri ele geçmişti. Bu olay öyle anlaşılıyorki, 1935 yılının karışık dünya şartları dikkate alınarak örtbas edilmiştir. Papaz Şalva, boş durmamış, 1941 Nisan'ından sonra, İstanbulun o zamanki İtalya Konsolosu ile Anti-sovyet bir casusluk örgütü kurmuştur. Tutuklanan

ve hüküm giyen ondört casus arasında ünlü bir Türk şairi Orhan Veli'nin kardeşi olan, 1950 affından sonra ünlü bir yazar olarak ortaya çıkan Adnan Veli'de vardır. TKP üyesi olan Hasan Basri Alp'in 1944 yılında anti-Sovyetleri casusluk örgütünün kovuşturması nazarında aranması dikkat çekiciydi. Edward Weishand'ın "2. Dünya Savaşında İnönü'nün Dış Politikası" kitabının 70. sayfasında, konuya açıklık getirir kanaatiyle önemli bulduğumuz bir dipnotu buraya alıyoruz: "... Nazi ve komünist yeraltı ajanları, karşı taraf savaşı kazandığında, Türkleri büyük tehlikelerin beklediğini inandırmağa çalışıyorlardı. Bunu da, Nazi ya da Komünist ajanlarının Türkiye'de zararlı bir biçimde etkili oldukları dolayısı ile bunlara karşı direnmek gerektiği havasını yaratarak uygulayanlardı. Türkler bunun farkındaydılar. Sözgelişi, 1943 yılı Mart ayında Türkiye Cumhurbaşkanı (İnönü) için hazırlanan bir dosyada, Türkiyedeki Alman ajanlarının komünist faaliyetlerini kendileri yönettiği belirtiliyordu. Böylece Nazi unsurlar, Türkiyedeki Sovyet heyûlâsından yararlanmak istiyorlardı. Türk rejimi bir komünist tehdidinin var olduğu gerçeğinden haberli sayılmaktaydı. Bu dosyada ayrıca, Nazi ajanlarının bir takım genç Türk aydınlarında komünizme eğilim doğurmağa kalkıştıkları ileri sürülüyordu. Raporda "Bu davranışını ancak, Türkiyeyi, Sovyetler Birliğinde Türk düşmanlığının istismarına yol açacak sert tedbirler almaya zorlamaktı" sözleri de yer alıyordu. Ancak Türklerce hazırlanan bu rapor üzerine bazı kuşkular da vardı. Mahalli komünist faaliyeti, Sovyetlerden esinlenmiş olabilirdi, Rapor, "Konuyla ilgili soruşturma sürdürülmekte olup, Cumhurbaşkanı konu üzerine dikkatle eğilmelidir" diye ekliyordu. Edward Weishand, bu rapor için şu kaynağı gösteriyor: Von Papen, Berlin'de, Dışişleri Bakanlığına, Ankara 31 Mart 1943, Ele Geçirilen Belgeler, NA T-20, rulo no. 2618 E 364579 no'lu bölüm.

15- Bknz. Mihri Belli, Savcı Konuştu, s, 30

16- "Tan" gazetesi, 4 Ekim 1942 ve 30 Mayıs 1943

17- Hitler'in anti-Komüntern Cephesi (1935) Komünterni, dolayısiyle Sovyetleri tecrit ameliyesi, böylelikle başarı kazanamadı. Tecrit edilen anti-Komüntern Cephe oldu. Anti-Komünternin bir beyannamesi için: Bknz, Kurtuluş" Derg., Ağustos 1935, s, 278, Berlin" s, 10. (Azerbaycan Millî Kurtuluş Hareketinin yayın organı.)

18- İleri Demokratlar Cephesinin yöneticileri: Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Hüsamettin Özdoğu, Nail Vahdeti Çakırhan, Ahmet Fırıncı (Dede Ahmet), Celâl Zühtü Benneci; Bknz, Yeni Gazete, 13 Nisan 1967, Kâzım Alöç, İfşa Ediyorum, s, 5.

19- Adalet gazetesi, Aclan Sayılgan, Temmuz, 1965.

20- 1944 yılında TKP teşkilat Sekreteri Reşat Fuat Baraner'di. 1946'da yerini Zeki Baştımar aldı. Kanatimize ve bu kanatimizi teyid eden bazı karinelere göre, sözgelimi Zeki Baştımar'ın 1949 Eylülünde kesin olarak Ankara'dan ayrılıp, İstanbul'a gidişinden sonra Dr. Şefik Hüsnü Değmer, TKP Genel Sekreterliğinden uzaklaştırıldı. 1950'de Cihangir'de Partinin kiraladığı bir evde yapılan Merkez Komite toplantısında, Zeki Baştımarın Genel Sekreterliği tescil edildi. Zeki aynı zamanda, Merkez İcra Komitesi Sekreterliğini de yük-

lenmişti. Cihangir toplantısında Mihri Bellinin Şefik Hüsnüyü 1946 tevkifatındaki tutumundan sonra sert bir şekilde eleştirmesi ve Genel Sekreterlikten düşürülmesinde rol oynaması, Zeki Baştımarın bu toplantıda, Şefik Hüsnüye yapılan saldırılara tarafsız kalması ve uzlaştırıcı rol oynamaması, sonraki yıllarda Zeki'nin şiddetle Şefik Hüsnü Değmer'i yurt dışından eleştimesi, Mihri Bellinin de Şefik Hüsnü'nün haraketli savunucusu olması, liderlik kavgasında nelere başvurulacağının tipik bir örneğidir.

21- Halis Okan, O tarihlerde TKP'nin Haricî Büro II. Sekreteri– World Marxist Review'in Ekim 1967, Nr. 10, 36. sayfasında şu satırları yazıyor: "... Komünistler, radikal demokratik yeni bir kuruluş; hür, bağımsız ve demokratik bir Türkiye için mücadele edecek, emperyalizm aleyhtarı her türlü siyasî görüşe sahip kimselerden müteşekkil demokratik bir Millî cephe kurulması için çağrıda bulunmaktadır"

22- Bknz., Yeni Gazete. 14 Nisan 1967, İstanbul.

23- "Türkiye Sosyalist İşçi Partisi", 24 Mayıs 1946'da Sabit Şevki Şeren, Fehmi Ünal, Orhan Taner tarafından kuruldu. 10 Eylül 1948'de infisah etti. Bknz., Türkiye'de Siyasî Dernekler II, Em. Genel Md.'lüğü s, 291-330; Tarık Zafer Tunaya, a.g.e., s, 701; Dr. Tevetoğlu, a.g.e., s, 542. Diğer taraftan "Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi", Etem Ruhi Balkan tarafından 7 Mayıs 1945'te kuruldu. 1950 seçimlerinden sonra infisah etti.

24- Abidin Nesimi'nin, Alaaddin Hakgünden'e yazdığı mektup için Bknz., Dr. Tevetoğlu, a.g.e., s, 550-552.

25- Yeni Gazete, 7-8 Mayıs 1967, Nr. 859-860

26- Hüsamettin Özdoğu'nun, Şahabettin Kıvılcım'a yazdığı 11 Ağustos 1946 tarihli mektup için Bknz., Dr. Tevetoğlu, a.g.e., s, 553-554; Şevki Mutlugil, İçimizdeki Düşman. s, 33-34. Mektubun tamamı Sayın Dr. Tevetoğlu'nun kitabında yayınlanmıştır.

27- TKP'nin, anti-Amerikan bir propagandayı benimsemesi, Rus-Amerikan ilişkilerinin değişmesi ve soğuk savaşın başlamasına rastlar. Amerika Birleşik Devletlerine Türkiye konusunda ilk jurnallerde bulunanların da TKP yöneticileri olduğunu Kâzım Alöç, Yeni gazetede tefrika edilen (Mayıs 1967) "İfşa Ediyorum" seri yazısında şöyle anlatır: "1945 yılında ABD Başkanı Mr. Wilbur Forest ve Constition gazetesi sahibi Mr. Gill'in İstanbul'da, Amerikan Haberler Merkezinde kalacağını haber alan Dr. Şefik Hüsnü Değmer, basın Başkanına hitaben Fransızca bir mektup yazdı. 21 Şubat 1945 tarihini taşıyan bu mektupta, Türkiye'de demokrasinin perdelenmeye çalışıldığı, tahsilini Amerika'da yapan Mihri Belli'nin teşkil ettiği anti-faşist Gençler Birliğinin yakalanıp tevkif edildiği ve memlekette terör hüküm sürdüğü şikâyet ediliyordu. Aynı günlerde İleri Demokratlar Cephesi yöneticilerinden Nail Vahdettin Çakırhan da kendisine "gizli faaliyette bulunmak zorunda kalmış bir sendika idare heyeti temsilcisi" süsü vererek, Constitution gazetesi sahibi Mr. Mac Gill'e giderek ziyarette bulundu ve daha önce de Fransızca yazılmış bir şikâyet mektubunu kendisine göndermişti..."

28- 16 Aralık 1946'da 15 Sendika kapatılmış olup, bunlar TSEKP ile TSP'ne bağlı olan ve bu parti militanları tarafından kurulmuş sendikalardı.

29- Aram Pehlivanyan, üç yıl hapis yattıktan sonra 1950'lerde yurt dışına kaçtı. Doğu Berlin'de faaliyet gösteren İ. Bilen liderliğindeki TKP'nin Merkez Komitesi Polit Bürosunda çalıştı. Ahmet Saydan takma adını kullandı. (Bunu deşifre eden İbrahim Sarı Topçuoğlunun Bknz., "Savaş Yasası, Anı: 1", s, 32-33., A. Saydan 1980 yılında öldü.

30- Proleter Devrimci Aydınlık, Temmuz 1970, Nr. 7/21

12. Bölüm

1951 - 1952 Tevkifatı ile Kapanan İllegal Komünist Faaliyetleri

Zeki Baştımar Devri: Sonun Başlangıcı

Gerek 1944, gerekse 1946 tevkifleri, Türkiye Komünist Partisinin bütün elemanlarını meydana çıkaramadı[1]. Nitekim Zeki Baştımar ve Muzaffer Şerif Başoğlu[2] yönetimindeki Ankara hücreleri gizli kaldı. 1944'te olsun, 1946'da olsun Zeki Baştımar kısa bir süre mevkuf kalmasına rağmen, Parti teşkilâtını ele vermedi. Yalnız 1948'den sonraki dönemde, 1951 tevkifatına kadar süren faaliyetlerin sayisî polisin kontrolü altında olduğu muhakkaktır. Zira Ankara teşkilâtına siyasî polisin 1946'da Necdet Günçakın'ı, 1948 tarihinde Sabahattin Özbay isimli ajanları soktuğunu biliyoruz[3]. Keza siyasî polisin, TKP'nin İzmir il teşkilâtına 1944'te Yusuf Etiki 1946'da Şükrü Dinseli, 1948'de de İbrahim Turan ile Behçet Şeneri sızdırdığı da meydana çıkmış hakikatlerdendir[4].

TKP içine polisin ajanlar sızdırmasına rağmen, partinin faaliyetleri bilhassa 1946'dan sonraki dönemde hızlanmıştır. 1947 yıllarında Zeki Baştımar, illegal kadrolara pek çok üye kaydedilmesinde rol oynamış, öğrenci kadrosu bilhassa Dil Tarih Coğrafya Fakültesi ile Devlet Konservatuvarı gibi okullardan sağlanmıştır. 1946 yılı sonrası komünist faaliyetleri dört safhada belirmiştir. Ankara'da "Türkiye Gençler Derneği"; İstanbul'da "Yüksek Tahsil Gençlik Derneği" tesirli faaliyetlerde bulunmuş, Nazım Hikmeti hapisten kurtarma kampanyası ile belirli bir başarı elde etmiştir. Nazım Hikmet hapisten kurtarılmış, bir süre sonra da Rusya'ya firar etmiştir. "Türk Barışseverler Cemiyeti" ise, Türkiyenin Kore'ye asker gönderme kararından sonra kapanmış, mensupları bir yıl ile altı ay arasında hapis cezalarına çarptırılmışlardır.

1951-52 tevkifatı ile meydana çıkan TKP faaliyet süresi, Ankara'da 1947'den, İstanbul'da da 1949'da Zeki Baştımarın Ankara'yı ter-

40'lı yılların sol faaliyetleri arasında basın-yayın organlarına sızma oldukça önemliydi. Orhan Veli Kanık'ın çıkardığı "Yaprak" dergisi de bunlardan birisiydi

kedip, bu şehre gelişinden sonra bütün normları ile teşekkül etmiştir. Zeki Baştımar'ın, 1947'de Ankara teşkilâtını kurması ve hücrelerin muntazam faaliyete geçmesi, 1948'de yapılan ve "Terziler Tevkifatı" olarak anılan komünist toparlamasına rağmen hızını kaybetmemiştir. Bu süre içinde, bilhassa 1946 yaz sonlarında Zeki Baştımar, Yaşar Çöl'ün idaresinde haftalık "Söz" gazetesi ile gençlik hareketlerinin organı "ANT" dergisini yayımlamıştır. 1946'larda "Yurt ve Dünya" ile "Adımlar" dergileri kapanmış bulunuyordu. 1947'den sonraki yıllarda Orhan Veli Kanıkın idaresindeki "Yaprak" dergisi, TKP'nin resmen kontrolü altında olmamakla birlikte bu dergi içine de Parti sızmış idi. İstanbul'da ise "Hür Gençlik", "Hür", "Gün", "Gerçek", "Baştan", "Yeni Baştan", "Medet", "Markopaşa", "Öküz Paşa", "Nuh'un Gemisi", "Beraber", "Yeryüzü", "Nazım Hikmet" gibi dergi ve gazeteler 1946-1952 arası çıkmış, haftalık, onbeş günlük ve günlük dergi ve gazetelerdir. Bu dergilerin en önemli yayımları Nazım Hikmetin affı sırasında dikkati çekmiştir. Barışseverler Cemiyetinin "Barış" dergisi de, dernek mensuplarının tevkifine kadar yayımını sürdürmüştür. 1947'de Ankara'da kısa bir süre "24 Saat" gazetesi çıkmıştır.

Zeki Baştımar, 1949 Eylül'ünde İstanbul'a gittikten sonra TKP'nin merkez komitesi sekreterliğine seçildi. Bu dönemde Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Celâl Zühtü Benneci, Halil Yalçınkaya, Reşat Fuat Baraner, Mihri Belli, Mehmet Bozışık merkez komitesinde çeşitli ve değişik görevler aldılar. Merkez komite önemli olarak aydın hareketleri üzerinde duruyor, gençlik hareketlerini fiilen organize ederek müessir olmaya çalışıyordu. TKP'nin üzerinde hassasiyetle durduğu teşkilât, Paris'teki kolu ve Türkiye ile yakın ilişkiler kuran "İleri Jön Türkler Birliği" idi.

Dönemin sol yayın organlarından "Gerçek" dergisi

İleri Jön Türkler Faaliyeti

"İleri Jön Türkler" teşkilâtı, 1949 baharında, Paris'te, Rue Saint-Jacques'da Gallimard kahvesinde toplanan komünist Türk öğrencileri tarafından kuruldu[5]. "İleri Jön Türkler" teşkilâtı içine girmiş kimseler, bilhassa idareci kadrosunda, Kemal Baştuji, Doğan Aksoy, Fahrettin Petek gibi isimlerdi. Teşkilâtın ilk başkanı; Kemal Baştuji, Doğan Aksoy, genel sekreter; Turan Doyzan da üyedir. Fahrettin Petekin, Cenevre'den, Paris'e gelmesi üzerine, Türkiye'de Dr. Hulûsi Dosdoğrudan aldığı talimat gereğince "İleri Jön Türkler Birliği" ile temas kurdu. Bu sıralarda henüz Türkiye'den gelmiş olan Gün Togay ve Necil Togay çifti de "İleri Jön Türkler Teşkilâtı"na dahil oldular. Gün ve Necil Togay çifti Paris'te

"Tango" Otelinde kalıyorlardı[6]. Aynı yıllarda Paris'te bulunan Attilâ İlhan, da Fahrettin Petek ile temasa geçti. Tacettin Karan'ın "Jön Türkler" teşkilâtına girmek istemesi, teşkilâtın taktik değişikliğine sebep oldu. Tacettin ve benzeri şüphelendikleri kimseleri teşkilâta almış gibi yaparak onları uyuttular. Arslan Humbaracı da, bu sıralarda Paris'e geldi ve bir ara "Jön Türkler" teşkilâtına Kemal Baştujinin yerine başkan oldu. Jön Türklerin genişlemiş olması, üyelerin seçiminde yönetici kadroyu ince eleyip sık dokumaya sevketti. Vartan B. Şemikyan, Avedis isimli Türkiye Ermenileri de teşkilâta alındılar. Ankara'da ve İstanbul'da olduğu gibi Jön-Türkler teşkilâtında da TKP içindeki Zeki Baştımar, Mihri Belli kavgaları yürütülmekteydi. TKP içindeki ihtilâfın asıl sebebinin anlaşılması için, 1951 tevkifatını beklemek gerekecekti. Partide bu ihtilâf, çalışmaların legal veya illegal yapılması konuları üzerinde patlak vermişti. Toplantılara bütün üyelerin katılmasını savunan grubun görüşleri kabul edilmedi." İleri Jön Türkler", 1950'de Budapeşte'de tertip edilen bir gençlik festivaline Arslan Humbaracı ile Doğan Aksoy'u gönderdi[7]. Jön Türkler Teşkilâtı, Nazım Hikmet'in kurtarılması kampanyasında faal rol aldılar. Sovyet yazarı İlya Ehrenburg, Fransız komünist şairleri Louis Aragon ve Tristan Tsara ile Türkiye'deki kurtarma faaliyetine katkıda bulundular. Doğan Aksoy, Sovyetlerin Arslan Humbaracı'dan şüphelenmesi üzerine, onu adım adım takip etmesi için Sovyetler tarafından görevlendirilmişti. Bu durum Humbaracı'nın canını sıktı[8].

Paris'te Kemal Baştuji tarafından kurulan "İleri Jön Türkler" teşkilâtı, Paris'te okuyan öğrencilerle irtibat kurmak için kurulmuş, bu yoldan olmak üzere ünlü şair Atilla İlhan ile de temasa geçilmiştir

1950 yılı sonlarında, Roma'da "Barış Kongresi" toplandı. Arslan Humbaracı, Nazım Hikmeti burada komünist ilân etti. Bu, İlya Ehrenburg ile Aragon'u sinirlendirdi. Humbaracıyı tedbirsiz beyanından dolayı azarladılar. Zira Nazımın kurtarılmasında yürütülen taktik, onun komünist değil, vatansever olduğunu yaymaktı. Gerek Doğan Aksoy'un Sovyetler hesabına Arslan Humbaracıyı adım adım izlemesi, gerekse Aragon ile İlya Ehrenburg'un azarları, Hambaracının canını sıktı. 1951'de Jön Türkler'den ayrıldı. "Cumhuriyet" gazetesinde çıkan bir seri yazı içinde "Komünizmden ayrılış" gerekçesini kaleme aldı. Arslan Humbaracı[9] bu sıralarda, Bulgaristan'da yayımlanmakta olan "Yeni Işık" gazetesinin, Çekoslovak resmî ajansının ve Pravda'nın Avrupa muhabirliğini yapmaktaydı.

"Jön Türkler Teşkilâtı" içindeki ihtilâf, bir hayli genişledi. Parti içi hizip kavgaları da aştı. Doğan Aksoy'un, "Jön Türkler Teşkilâtı" içindeki Ermeniler aleyhindeki beyanatı suyu taşıran damla oldu. Kemal Baştuji ile birlikte, "Jön Türk"lerden ayrıldılar. Fransız Komünist Partisi'nden gördükleri yardımlarla Türkiyeye, muhtelif adreslere komünist beyannameleri göndermeye başladılar.

İleri Jön Türkler Teşkilâtının TKP ile Temas ve İlişkileri

Dr. Sevim Tarı, İstanbul Yüksek Tahsil Teşkilâtı içinde faaliyet göstermiş, Nazım Hikmetin affı kampanyasına katılmış ve bu sıralarda TKP üyeliğinine kabul edilmişti. Sağlık sebebi dolayısıyle Paris'e gidecekti. TKP'ye alındığını kendisine Melâhat Türksal tebliğ etmişti. Melâhat Türksal ile, Melâhat'ın çalıştığı Haseki Hastahanesinde buluştu. Melâhat, Sevim Tarıya Paris'teki "İleri Jön Türkler" Teşkilâtı hakkında bilgi verdi ve bu teşkilât içindeki ihtilâfı halletmekle görevlendirildiğini bildirdi. Sevim Tarı, 13 Mayıs 1950'de Marsilya yolu ile Paris'e gitti. Bir hafta kaldı. "İleri Jön Türkler Birliği" mensupları ile tanıştı. İkilik sebepleri üzerine bilgi topladı. Fransız Komünist Partisi, Paristeki Türk komünistlerini tanımıyor, bilhassa bu tanınmama keyfiyeti üzerinde Kemal Baştuji ile Doğan Aksoy önemli rol oynuyorlardı. Fransız komünistleri, Türkiye Komünist Partisinin mevcudiyeti hakkında, bir kısım Türklerden belge istemişti. Fahrettin Petek, Sevim Tarı'ya:

– Sizinle de mi bu belgeyi yollamadılar? diyerek sitemde bulundu.

Sevim Tarı, Paristen –kulağından ameliyat olmak için– Amerikaya gitti. Amerika'da üç Türk komünisti ile temas etti. Bunlar, Rozet Aviktor, Mübeccel Belik ve Nilüfer Redy idi. Sevim Tarı, Amerika'da bir hastahanede ihtisas imkânlarını geri teperek Paris'e geldi. Amerika'da bulunduğu sırada, Necil Togay ile Paris'ten mektuplaşıyor ve ona Jön Türkler hakkındaki kanaatlarını bildiriyordu. Dr. Sevim Tarı, Tacettin Karanı Paris dönüşü tesiri altına alarak, Jön Türkler hakkında geniş bilgi topladı. Ve faaliyete geçerek iki grup arasında bir uzlaşma teşebbüsünde bulundu, nisbî bir başarı da sağladı. Yıldız Sertel de Paris'e gelmişti. Sevim Tarıya, Melâhat Türksal tarafından gönderildiğini ifade ederek, TKP üyesi olduğunu ihsas etti. Yıldız Sertel ile istişarede bulunarak geri plânda kalması ve gizliliğe gömülmesi idi. Mühim olan ihtilâfın halli ile vakit öldürmek değil, tam bir komünist faaliyeti göstermekti. Fransa'daki komünist Türklerin, Türkiye ile irtibatları da Dr. Sevim Tarı aracılığı ile yapılacaktı. Ayrıca Türkiye'den gelen talimat, Paristeki Türk komünistleri hakkında teker teker geniş bilgiler toplaması idi. Dr. Sevim Tarı, Sabiha Sertel ile temas kurdu. Kendisine Paristeki Türk komünistleri hakkındaki kanaatlarını söyledi. Sabiha Sertel, Fransız Komünist Partisi ile yakın temas kurmuş bulunuyordu. Fakat Fransız Komünist Partisi, "İleri Jön Türkler Birliği"nin TKP tarafından tevsik edilmemiş durumu dolayısıyle, Sabiha Sertele güçlükler çıkarıyordu. Sabiha Sertel ile Sevim Tarı, İleri Jön Türklerin ihtilâfının halli konusunda mutabakata vardılar. Bunun üzerine Sabiha Sertel, Fahrettin Petek, Tacettin Karan ve Sevim Tarıyı bir toplantıya davet etti. Birleşme lüzumunu ileri sürerek, TKP Merkez İcra Komitesi sekreteri Ze-

ki Baştımarın temennilerini bildirdi. Yeni bir tüzük üzerinde anlaşmaya vardılar.

Paristeki öğrenci müfettişi Ahmet Kutsi Tecer'in teşebbüsü ile faaliyete geçen komünizm gibi bir ideoloji ile ilgisi bulunmayan öğrenci teşekkülüne, komünistler muhalefet yerine, teşkilâtı ele geçirmeyi uygun buldular ve Dr. Sevim Tarının başkan olmasını sağladılar.

Aynı günlerde TKP üyelerinden Devlet Tiyatrosu sanatçısı Ulvi Uraz, Paris'e geldi. Arkasından eşi Selçuk Uraz kendisine iltihak etti. Paris'te Kemal Baştujinin delâleti ile Ulvi Uraz, Dr. Sevim Tarı ile bir konserde tanıştı. Esasen daha önce Melâhat Türksal, Ulvi Uraz hakkında Paris'e yazdığı bir mektupla, Sevim Tarıya referans vermişti. Ulvi Uraz, Paris'e geldikten sonra geniş temaslar kurmak istemiş, Sevimden başka Sabiha Sertel ile temas kurmuş ve onun delâleti ile Fransız Komünist Partisine de üye olmuştu.

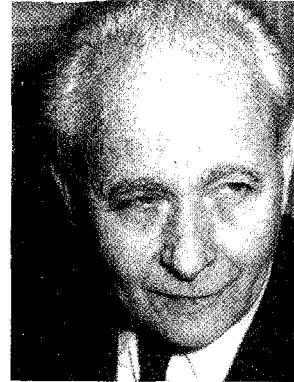

TKP ile temasın sağlanmasında "İleri Jön Türkler Birliği" bir kamuflaj görünümünde olup, çıkan anlaşmazlıkları çözmek için doktor Sevim Tarı görevlendirilmişti

Gün ve Necil Togay bu ara Türkiye'ye gelmişlerdi. Togaylar Paris'e gelirken, Zeki Baştımardan şu direktifleri de getirdiler:

- Her biri ayrı hak ve selâhiyete sahip olmak üzere, Paris'te bulunan dört Türk (Komünist Partisi üyesi), Dr. Sevim Tarı, Yıldız Sertel, Necil Togay, Gün Togay bir 'Avrupa Grubu' teşkil edeceklerdir.
- Paris'te komünist neşriyat takip edilecek, Türkiye için ilgili makeleler tercüme edilerek Türkiyeye sokulacaktır.
- TKP'li komünist Türkler arasında tesanüdü kuracak illegal neşriyat yapılacak.
- Fransız Komünist Partisi ve ona bağlı teşekküllerle temasa geçilecek.
- Paris'ten ayrı şehirlerdeki ve Avrupanın diğer ülkeleri arasındaki Türklerle temaslar sağlanacaktır.
- TKP ile muhabere, Necil Togay vasıtası ile yapılacaktır. Paris'e giden, Paris'ten gelen Türk Komünistleri ile temaslar özel parolalarla sağlanacaktır.
- TKP'den gelen mektuplara Ferhat imzası atılacak ve temas Marsilya'dan sağlanacaktır (Ferhat - Zeki Baştımar).

TKP'ye yurtdışında en büyük destek Fransız komünist aydınlardan geliyordu. Bunlar arasında ünlü Fransız şairi Aragon'un özel bir yeri vardı

Ayrıca TKP'nin Avrupa grup sekreterinin Dr. Sevim Tarı olduğu, Zeki Baştımar tarafından teyid edilmişti.

Yeni teşkil edilen "Avrupa Grubu"nun II. sekreteri Yıldız Sertel idi. Talimatını Sevim Tarıdan alıyordu. Necil Togay neşriyat işine bakacak, ek olarak Sevim Tarı ve Gün Togay da teşkilât işi ile meşgul olacaklardı. Dr. Sevim Tarı, kendi ifadesinden anlaşıldığına göre 900 Frank Parti aidatı, 450 Frank neşriyat için aylık para ödüyordu. Sevim Tarı, Ulvi Uraz ile temas kurdu. Necil Togay ile de

temasını ilerletti. TKP neşriyatlarını Necil Togay'dan aldı. Sabiha Sertelin finanse ettiği "Barış Yolu" dergisini çıkardı. Dergi, Londra ve Newyork'tan Türkiyeye sokulmak istendi. Ayrıca Nazım Hikmet'in de tavsiyesi ile "Tek Cephe" isimli derginin çıkarılmasında Ulvi Uraz karısı ile birlikte görev aldı.

Ulvi Uraz ve karısı Türkiyeye dönerlerken, TKP içinde hiç bir vazife almamaları için talimatlandılar. Gerektiği zaman parti kendilerini arayacaktı. Nazım Hikmet, ayrıca Urazlardan, Türkiye'den neşriyat göndermelerini, Berlin'de tahsilde bulunan Yılmaz Gülenin adresinden istifade edilmesini, musiki notası esasına göre bir şifre hazırlanmasını istedi. Şifreyi, Selçuk Uraz hazırladı. Urazlar yurda döndüklerinde, Yılmaz Gülen'in adresine şifreli notalarla haber ve neşriyat postaladılar. Nazım Hikmet o sıralar, İstanbul'da bulunan karısı Münevver Ran'a, Ulvi Araz vasıtası ile 1500 TL. gönderdi. Ulvi Uraz bu parayı Mehmet Ali Aybar vasıtasıyle Münevver Ran'a ulaştırdı.

Paris'ten Sevim Tarı, Zeki Baştımardan Ferhat imzası ile bir mektup aldı. Bu mektuba göre Sevim Tarı, Marsilya'da bir kahvede Vasfi Yükselsoy ile buluşacaktı. Randevu tahakkuk etti. Sevim Tarı aşağıdaki esasları kapsayan raporu Vasfi Yükselsoy vasıtasıyle Zeki Baştımara ulaştırdı:

• Paris'te, Orhan Karahasangil diye biri vardı. Bu zat "Gençlik Mukavemet Cephesi" isimli bir teşkilât kurup faaliyete geçmek istiyordu. Tüzük sureti ilişiktir. TKP bu konuda ne düşünüyor?

• Yıldız Sertel, İngiltere'ye gitmiş, İngiliz Komünist Partisi sekreteri Harry Politt ile temasta bulunmuş ve ondan yardım vaadi almıştır.

• Sabiha Sertel, Fransız Komünist Partisi ile bazı temaslar yapmıştı. Kendisine TKP'den haberdar bulunmadıkları bildirilmiştir.

• "İleri Jön Türkler Birliği" hakkında geniş tafsilât bildirilmiştir.

• Kemal Baştuji ve Doğan Aksoy, Fransız Komünist Partisi üyesidirler ve Fransız Komünist çevrelerinde TKP aleyhinde konuşmaktadırlar.

• Paris'te bulunan sol şahısların listesi yollanmıştr.

• Ulvi Uraz ile Parti çalışması başlamıştır.

• Legal Talebe Cemiyeti kurulmuş, Sevim Tarı buraya sızmıştır.

• TKP'nin illegal neşriyatının gönderilmesi.

• Rozet Aviktor ile Nilüfer Redy ve Mübeccelin Türkiye'ye dönecekleri.

• Fransız Komünist Partisinin TKP'den belge talebi.

• Fransız komünistlerinin, TKP mensuplarından Parti hüviyet kartı istedikleri.

• Doğan Aksoy ve Kemal Baştujinin Fransız komünistlerine kendilerini TKP'nin mümessilleri olarak tanıtması.

Asıl adı Saadet Baraner olan Suat Derviş romancı kimliği yanında Neriman Hikmet, Sabiha Sertel'le birlikte Türk Solu faaliyetlerinin edebiyat cephesini teşkil ediyordu

• Kemal Baştuji, Dadaist ve Komünist Tristen Tsara ile Nazım Hikmet'in şiirlerini Fransızcaya tercüme etmeleri ve bunları L'Humanité'de yayımlaması.

• Paristeki komünist Türkler, Fransız Komünist Partisine girebilirler mi?

Zeki Baştımar, Paris'e kaçak olarak giden Erem Esen vasıtası ile Dr. Sevim Tarının raporuna ve suallerine özetle şu cevabı verdi:

• Raporun Sevim Tarı tarafından şifahi olarak gönderilmesi doğru değildir. Sabiha Sertel ve diğer yabancı memleketlerdeki Türk komünistleri hakkında kararlar almaya Avrupa grubu yetkilidir. Nazım Hikmet yurt dışındadır. Geçim meselesi garantilidir. Doğan Aksoy için yapılacak bir şey yok. Zaten Türkiye'de iken Parti mazisi temiz değildir. Bu konuda Fransız Komünist Partisi'nin, ikazı faydalıdır. Fransız Komünist Partisinin, Türkiye Komünist Partisini bilmemesi Doğan Aksoyun muzır faaliyetleri neticesidir. Fransız Komünist Partisi'nin Türk Komünist Partisi mensuplarından hüviyet varakası istemelerini hayretle karşılıyoruz. Çünkü, Türkiye'de TKP illegaldir. Türkler tecrübe ve kültürlerini artırmak için Fransız ve diğer Avrupa komünist partilerine girebilirler.

1951 Doğu Berlin Komünist Gençlik Festivali

TKP, 1951 Ağustos'unda Doğu Berlin'de yapılacak Komünist Gençlik Festivaline delege göndermek için karar aldı. Malî yardımı, Partinin 'Avrupa Grubu' Fon Enternasyonalden göreceklerdi. Yedi kişinin gönderilmesi tasarlandı. Necil Togay ve Gün Togay, durumu Türkiyedeki komünistlerden Dr. İbrahim Kıray ile Mübeccel Kıray'a bildirdiler. Türkiye'den millî kıyafet isteyen Yıldız Sertele istedikleri gönderildi. Festivale Dr. Sevim Tarı, Bânu; Halim Spatar, Haşim; Erem Esem, Melike; Yıldız Sertel, Sitare; Necil Togay, Ali isimleri ile katıldılar. Ayrıca gayri resmî olarak Batı Berlin'den Yılmaz Gülen, Paris'ten Doğan Aksoy festivale katıldılar. Nazım Hikmet ile Sabiha Sertel de festivalin hususî davetlisi idiler. Festivalde pek çok toplantılar yapıldı. Sevim Tarının, Kore harbi dolayısıyle dağıttığı bir beyannamede, Türk askerinin Kore halkından af dilemesi talep ediliyordu. Ayrıca Erem Esen, Sevim Tarı, Yıldız Sertel WIDF (Women's İnternational Democratic Federation - Beynelmilel Demokratik Kadınlar Federasyonu) toplantısına katıldılar. Sevim Tarı, bu konferansta bir kadınla anlaşarak, kendisine Türkiye'den haberler göndereceğini bildirdi,. Dr. Sevim Tarı, Nazım Hikmet, Sovyet Sefaretinde verilen resepsiyona davet edildiler. Wilhelm Pieck de davetliler arasında idi. Festivalin kapanış merasiminde Erem Esen, millî kıyafetle göründü. Festival sonunda Ha-

lim Spatar, Dr. Sevim Tarı ile birlikte WFDY (Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu)'un kongresine katıldılar. Ayrıca 2-6 Eylül'de Sevim Tarı, Beynelmilel (komünist) öğrenci Teşkilâtı IUS'un Varşova kongresine katıldı. Delegeler arasında Halim Spatar, Erem Esen, Yıldız Sertel de bulunuyordu.

Sevim Tarı 19 Eylül 1951'de uçakla Türkiyeye geldi. Zeki Baştımara, Festival ve Avrupa faaliyetleri hakkında geniş tafsilât verdi. 26 Ekim 1951 günü yeni talimatı havi olarak Galata'dan vapurla Marsilya'ya hareket ederken tevkif edildi ve böylelikle 1951-1952 tevkifatı başlamış oldu.

1951'de Mahkemeye verilen TKP Mensuplarının Yaş Vesatileri ve Meslekî Durumları:

Yaş vasatisi 32.1
76 kişi, 20 ile 29 yaşında,
60 kişi, 30 ile 39 yaşında,
24 kişi, 40 ile 49 yaşında,
6 kişi, 50 ile 54 yaşında,
1 kişi, 66 yaşında (Dr. Şefik Hüsnü Değmer).

TKP Merkez Komitesi üyelerinin yaş vasatisi 48.7'dir.
Dr. Şefik Hüsün Değmer, 66 yaşında,
Zeki Baştımar, 48 yaşında,
Halil Yalçınkaya, 56 yaşında,
Mihri Belli, 38 yaşında,
Mehmet Bozer, 52 yaşında,
Reşad Fuad Baraner, 49 yaşında,

Komünistlerin (167 kişinin) tahsil durumları
Yüksek Okul mezunu 35 kişi,
Yüksek okul öğrencisi 29 kişi,
Lise mezunu 19 kişi,
Ortaokul mezunu 22 kişi,
İlkokul mezunu 10 kişi,
Cahil ve okuma yazma bilmeyen 52 kişi.

Meslek durumları: 3 doktor, 10 işsiz, 4 lise öğretmeni, 29 işçi, 1 dolma kalem tamircisi, 1 köseleci, 2 mütercim, 29 üniversite öğrencisi, 2 Yedek Subay öğrencisi, 1 manifaturacı, 28 özel sektörde ve devlet dairesinde memur, 2 işportacı, 1 murakip, 3 muhasebeci, 2 sepetçi, 1 dekoratör-ressam, 2 tramvay biletçisi, 1 kundura boyacısı, 1 posta müvezzii, 1 seyyar satıcı, 2 bakkal, 1 demirci, 1 trikotajcı, 1 çalgı imalâtçısı, 3 kun-

duracı, 1 marangoz, 2 duvarcı, 1 pirna fabrikası sahibi, ufak çapta fabrikatör, 1 tüccar, 2 terzi, 2 inşaat teknisyeni, 1 orman mühendisi, 2 avukat, 1 seyyar kitapçı, 2 Riyaseti Cumhur flarmoni orkestrası sanatçısı, 4 Devlet tiyatrosu ve Operası sanatçısı (üçü aktör, biri operacı), 1 müfettiş, 1 matbaa makinisti, 1 Kadostra teknisyeni, 1 çiftçi, 1 şoför, 1 edebiyat doktoru, 2 jeolog, 1 kalorifer tesisatçısı, 1 yağlıboyacı, 5 yüksek okul mezunu, bunlardan ikisi ev kadını, biri ilmî tetebbu ile meşgul, biri halen Orta Doğu Teknik Üniversitesinde Prof. Dr. Mübeccel Kıray, biri Prof. (Siyasal Bilgiler Fakültesinde) Sadun Aren. (Hâlen S.B.F. ile ilişiği kesilmiş.)

BELGELER

1951 – 1952 TEVKİFATINDAN BELGELER

1 – T.K.P. TEŞKİLÂT PRENSİPLERİ[10]

Giriş

Partimiz, Marxçı - Leninci bir partidir. Onun üyesi olmak şerefi taşıyanların, prensiplerini, gayelerini, mücadele usul ve şekillerini iyi bilmeleri gerekir. Ancak bu suretledir ki, kendilerini işçi davasına, emekçilerin davasına verebilir, ona faydalı olabilirler.

Marxçı - Leninci bir Parti için nazariye ile fiiliyat sözle iş birbirlerine aykırı düşmez; program, taktik ve teşkilât görüşlerinde bir vahdet olmak gerekir. Ve, Partimiz bu vahdet üzerine kurulmuştur. Bunun içindir ki, Parti kendi programını kararlarını gerçekleştirmek için teşkilât işlerine büyük bir önem vermek zorundadır. TKP nazari ve taktik meselelerde olduğu gibi teşkilât meselelerinde de yaratıcı marksizmi ana rehber bilir. İçinde yaşanılan şartlarda vukua gelecek değişikliklere, Kongre tarihi duruma göre ve yeni durumun doğurduğu yani siyasî vazifelere uygun olarak teşkilât şekillerinde daima değişiklik yapar.

Fakat teşkilât şekilleri, partinin inkişafı seyrinde değiştiği halde, teşkilât prensipleri değişmez. Bütün güçlükleri ve engelleri aşarak kitleleri zafere ulaştırabilmek için partimizin bu prensiplere ihtiyacı vardır.

Ana Prensipler

Komünist Partilerinin teşkilât prensipleri, işçi sınıfının ve bütün emekçilerin kurtuluş davasında önder öğretmen ve idareci olarak üzerlerine düşen tarihî vazifeden çıkıyor. Leninin, Stalinin teşkilât prensiplerine dayanan komünist partileri gayeleri ve mücadele usulleri bakımından ve her bakımdan burjuva partilerinin sosyalist reformist partilerden tamamiyle ayrılmaktadırlar.

Marks ve Engels Partiyi, işçi sınıfının öncü bir müfrezesi ve onu kurtuluşa götürecek başlıca teşkilât olarak gösterdiler. Ve, Parti hakkındaki görüşlerinin ana bir taslağını çizdiler. Lenin ve Stalin ve gerçek işçi partilerinin teşkilât prensiplerini hazırladılar.

Bu prensiplere göre:

1– Komünist Partileri işçi sınıfının bir parçası, en ileri, en şuurlu bir parçasıdır. Marxist bir parti işçi sınıfının sınıf mücadelesini sevk ve idare etmeye muktedir bir müfrezedir.

İşçi sınıfı bünyesi itibariyle yeknesak değildir. Saflarında ileri insanlar da, geri insanlar da vardır. Kapitalizm şartları içinde o, çözülüp dağılan köylü ve sanatkârlar daimi surette doğmakta ve tamamlanmaktadır. Bunun için, parti kavramını sınıf kavramından ayırmak gerektir. Parti, işçi sınıflarının bütün temsilcilerini ayırt etmeden kendi saflarına alsa idi, tarihî ve inkılâpçı rolünü yapamazdı. İşçi sınıfı, kendi sınıf menfaatlarını ve görevlerini anlayacak bir seviyeye yükseltmeyi ancak en ileri, en şuurlu işçileri birleştiren siyasî bir teşkilât başarabilir.

Proleter partinin savaşçı bir önderler grubu olarak (silik olduğu için bir satır okunamadı şöyle olabilir: birincisi üye sayısının az ve seçkin olması) az olması, ikincisi şuur ve tecrübe bakımından daha üstün bir seviyede bulunması, üçüncüsü de yekvücut bir teşkilât olması gerekir. (Stalin).

Parti, emekçi kitleleri arasında nüfuzlu olabilir, olmaya mecburdur da. Fakat hepsini saflarında birleştirmez. Komünist partileri, ancak komünizmin bir mücadele mevzuu olmaktan çıktığı ve bütün işçi sınıfı tamamiyle komünistleştiği zamandır ki, kitlelerin içinde eriyip gidecektir.

2– Parti, sadece işçi sınıfının öncü ve şuurlu bir müfrezesi değildir. Aynı zamanda teşkilâtlı bir müfrezesidir. İdare birliği ile, hareket birliği ile (bir kelime okunamadı) (şöyle olabilir: yekvücut) kaynamış bir müfrezesidir. Şuurluluk teşkilâtla, teşkilâtlılıkla sıkıdan sıkıya bağlıdır. Lenin bize manevî kuvvetimizin ancak mükemmel bir teşkilât içinde maddî bir kuvvete inkılâp edebileceğini söyler. Şuur, teşkilâtlılıkla kendisini gösterir. İşçi sınıfının öncü müfrezesi ancak teşkilâtlanmak suretiyle birleşik tek bir iradeye sahip olabilir.

3– Parti, sadece teşkilâtlı öncü bir müfreze değildir. İşçi sınıfının diğer bütün teşkilâtları arasında onun diğer bütün teşkilâtlarına önderlik etmekle ödevli bir teşkilâttır. Proletaryanın sınıf teşkilâtının en yüksek bir şeklidir.

İşçi sınıfının parti ile birlikte diğer teşkilâtları da vardır. Meslek birlikleri, kooperatifler v.s. gibi. Bunların her birinin kendi görevleri vardır. Her biri muayyen bir iş görür. Fakat faaliyetlerinin tek ve müşterek bir gayeye yöneltilmesi, tek ve müşterek bir yol takip etmesi gerekir. Bunun için de, tek birleşik bir idareci bir merkez ister. İşte bu merkez, işçi sınıfına müşterek bir mücadele hattı çizmeğe, bütün teşkilâtlarda idare birliği temin etmeğe, çizilen hattı hayata uygulamağa muktedir bir teşkilât olan komünist partisidir.

4– Leninizmin, parti doktrininin başlıca prensiplerinden biri de, kitle ile bağlılıktır. Parti, işçi sınıfı öncü müfrezesini emekçi kitleleri ile rabıtasının canlı bir misalidir.

Komünist partilerinin asıl kuvveti halkla daimi bir temas halinde bu-

lunmaları, kitlelerin sesine kulak vermeleri, onların ihtiyaçları karşısında daima uyanık ve hassas olmalarındandır. Komünistler, kitlelere sadece öğretmezler, bizzat kendilerinin onlardan (işçilerden, köylülerden, esnaftan ve aydınlardan) öğrenecekleri çok şeyler vardır. Bunu bilirler ve asıl kuvvetlerini kitlelerle aralarındaki kopmaz bağdan alırlar. "Onlar da kendi analarıyla halka bağlarını muhafaza ettikçe yenilmez olarak kalmak için bütün şanslara maliktirler." (Stalin).

5– Komünist partisinin, en mühim teşkilât prensiplerinden biri de, partide birliğin muhafazası, parti prensiplerinden ayrılanlara karşı amansızca mücadele edilmesidir. Parti fraksiyona yer vermeyen bir irade vahdetidir.

Komünist partilerini diğer partilerden ayıran diğer bir hususiyet de, parti disiplininin bozulmasına, grupçluğa, fraksiyona, iki yüzlülüğe göz yummayan bir teşkilât, irade ve hareket birliğinin hüküm sürdüğü bir parti olmasıdır. Partimiz irtica ile emperyalistlerle, onların yerli ajanlarıyla mücadelesini, parti vahdetini bozmayı, onu mücadelesine zayıf düşürmeyi gaye edinen cereyanlarla, çeşitli parti aleyhtarı gruplarla ve yabancı ideolojilerle mücadelesi ile başbaşa yürüttü ve yürütüyor. Düşman bize mertçe ve sadece karşıdan saldırmıyor. Bizi içimizden de vurmaya, birliğimizi yani kuvvetimizi yok etmeye çalışıyor.

6– İşçi sınıfının mücadelesine rehberlik edebilmesi için partinin her üyesinin, her teşkilâtının tek bir plânla hareket edebilecek şekilde kurulması gerektir. Aksi takdirde, hiç bir zaman irade birliği temin edemez. Üyelerinin hareket birliğini gerçekleştiremez. İşte partide demir disiplini ve idareci merkezlerin söz götürmez otoritelerini onların seçilmez ve hesap vermez mecburiyeti ile parti kitlelerinin geniş bir teşebbüs ve müstakil hareket etme serbesti ile birleştiren bir esas üzerinde, demokratik santralizm esası üzerinde kurulması, bununla izah edilir. Bu sayededir ki, komünist partisi gerektiği anda saflarını yeniden teşkil, tanzim etmek, kuvvetlerini gereken hedefe yöneltmek iktidarındadır.

Partiye kabul şartları

Komünist partisi herkesin kolaylıkla girebileceği bir yer değildir. Kapıları yalnız ona üye olmala lâyık olanlara açıktır. Partinin bünyesi, onun savaş kabiliyetini tayin eder. Bunun için partiye alınacak kimselerin sıkı bir elemeden geçirilmesi gerekiyor. Parti öncü müfreze rolünü ancak işçi sınıfının köylülerin, esnafın ve münevverlerin en iyi temsilcilerini bünyesine çektiği takdirde başarı ile yapabilir.

Şu halde partiye kimler üye sayılır?

Parti programını kabul eden, onun teşkilâtlarından birinde çalışan, partinin kararlarını direktiflerini yerine getiren ve parti aidatını muntazam ödeyen herkes parti üyesi sayılır.

a– Şu halde parti üyeliğinin ilk şartı partinin uzak ve yakın gayelerini belirten parti programının kabulüdür.

Parti programını gerçekleştirmeğe yarayan bir taktik ve teşkilât prensipleri vardır. Program taktik ve teşkilât prensipleri vahdeti, partimizin dayandığı ana temeldir. Bunun için parti üyesinin, programla beraber, partinin taktiğini ve teşkilât prensiplerini de kabul etmesi gerekir. Fakat parti üyesi olmak için bu da kâfi değildir. Partinin programını, taktiğini sözde kabul edip de işte onları tatbik etmeyen palavracılar bulunabilir. Partimizin tarihî programını sözde kabul edip de, işte korkakça onlara yan çizildiğine ve bunun için türlü bahaneler icat edildiğine dair misallerle doludur.

Komünist partisi inkılâpçı gayelerini ilân etmekle kalmıyor, onları gerçekleştirmek için savaşıyor. Görüşlerini sözde kabul etmek, partiyi tatmin etmez. Partimizin üyesi olmak isteyen onun programını taktiğini, teşkilât görüşlerini kabul etmekle yetinmez. Bu görüşlerin gerçekleştirme işine sarılması onların hayata geçirilmesi işine koyulması lâzımdır. (Stalin).

b– Parti kendi üyelerinin işçi davası için fedakârca, cesurca mücadele ister. Bu mücadele tek başına yürütülemez, o ancak sağlam yekvücut bir teşkilâtta birleştiği takdirde başarılı olabilir. Parti üyelerinin ikinci şartı da bu zaruretten geliyor.

Parti üyesi olmak için onun teşkilâtlarından birinde bulunmak ve çalışmak şarttır. Partimiz bir öncüler partisi ise, onun üyesi olacak kimsenin kendi iradesini partinin iradesi ile birleştirmesi ve birlikte hareket etmesi gerekir.

Parti üyesi olmak için partinin teşkilâtlarından birinde çalışmak mecburiyeti, ona her komünistin faaliyetini kontrol etmek imkânını verir. Parti, üyelerinin kontrolsuz faaliyetlerine müsaade edemez.

c– Parti üyeliğinin üçüncü şartı, üyelerin aidatlarını muntazam ödemeleridir. Partimiz, işçi sınıfının, fakir insanların partisidir. Maddî gelir kaynakları bakımından zengin bir parti değildir. Üstelik senelerden beridir mürteci burjuvanın kudurganca bir takibine hedeftir. Buna rağmen mücadelesine devam etmek gayesine doğru yürümek zorunda ve azmindedir. Bir taraftan kendi mevcudiyetini korumak, diğer taraftan tarihin ona yüklediği şerefli vazifeyi başarmak için türlü vasıtalara, bunları temin için de her şeyden evvel de malî imkânlara muhtaçtır. Bu imkânları o ancak parti üyelerinin yardımı ile temin edebilir. Bu bakımdan üye aidatı partimizin yaşaması ve siyasi faaliyetini başarı ile devam ettirmesi için hayatî bir ehemmiyet taşır. Kaldı ki, üye aidatının önemi bundan ibaret de değildir. Bir partilinin aidatını zamanında da ve muntazaman ödememesi, partiye ve parti vazifesine gereken ehemmiyeti vermediğini, partiyi düşünmediğini gösterir. Hele aidat gibi fazla fedakârlığı icap ettirmeyen bir parti görevine karşı bu kadar lâkayt davranan kimsenin, sırasında kendisinden beklenecek daha büyük fedakârlıkları göze alacağından ve çok müşkül anlarda vazifesini yapacağından haklı olarak şüphe edilir. İşte üye aidatının, partililerin Partiye karşı alâkalarının bir miyarı olmak bakımından asıl ehemmiyeti buradadır. Parti üyeliği prensipleri, partiyi merkezleşme, bir

teşkilât kabul eden doktrinin bir neticesidir. Lenin ve Stalin, üyeleri kendilerini tamamiyle inkılâp mücadelesine veren yeni bir tip bir partinin kurucuları olmuşlardır. Partimiz bu tip bir parti olmaya çalışıyor. Her türlü kaynak, küçük burjuva unsurlarına, emperyalist ajanlarına açık bulunan sosyalist- oportonist partileri şekilsiz ve temelsiz birer yığın teşkil ederler.

Onlara göre partiye bu veya şu suretle müzahareti kabul eden herkes onun üyesi sayılır. Böyle oportonist bir teşkilât sistemi ile, parti proletaryasının öncüsü rolünü, önderlik rolünü başaramaz. Partinin saflarını yalnız ona lâyık olanlara açmasını, yabancı unsurlardan, polis ajanlarından korunmasını sağlayacak şartlara riayet, bilhassa bizim şartlarımız içinde bir zarurettir. Parti teşkilâtlarının partiye girmek isteyenleri hüvviyetlerini sosyal menşeilerini, geçmişlerini, hallerini iyi öğrenmesi, saflarına işçi sınıfının, köylülerin, esnafın, aydınların en iyi, en ileri unsurlarını çekmeye dikkat etmesi lâzımdır.

Partiye kabul prensiplerinin en mühimlerinden biri de, yeni üyelerin tek tek alınmasıdır. Bu kaideden ayrılmak ve grup halinde kabullere yol vermek, parti saflarını inhilâle götürebilir.

Partiye üyelerin tek tek alınması prensibi fiiliyatta neyi ifade eder? Herşeyden evvel, partiye girecek olan kimsenin parti teşkilâtları tarafından iyice tanınması işçi dâvâsına bağlılık derecesinin öğrenilmesi ve ancak sağlam güvenilir bir eleman olduğu hakkında sağlam bir kanaat uyandıktan sonra partiye kabul edilmesi manasını ifade eder. Bunun için partiye kabulde acele etmemek, kemiyetten ziyade keyfiyete önem vermek gerekir. Her parti üyesinin, her parti teşkilâtının temas halinde olduğu işçiler, köylüler, esnaf ve aydınlarla yorulmadan meşgul olması onları parti üyeliğine hazırlaması gerektir.

Bir parti teşkilâtının, partiye kabul ettiği üyelerin sosyal hüviyetleri bu teşkilâtın hangi gruplar arasında çalıştığını günlük faaliyetlerinde kimlere dayandığını gösterir. Meselâ sanayi merkezlerinde çalışan parti teşkilâtlarından, işçi üye sayısının azlığı bu faaliyetin iyi çalışmadığına, burada parti siyasî faaliyetinin iyi yürümediğine kâfi bir delil sayılabilir. Yahut meselâ; köy mıntıkasında bulunan bir parti teşkilâtı, köylüler arasında zayıfsa bu teşkilâtın vazifesini iyi görmediği kanaatine varmak kolaydır ve yerindedir.

Partiye alınacak kimseyi tavsiye eden partili arkadaşın tavsiye ettiği kimseyi iyi tanıması, mazisini öğrenmesi, mes'uliyetini yüklenmesi gerektir. Parti teşkilâtı tavsiye edilen kimse hakkında mümkünse başka kanallardan bilgi edinmeli, kararını ondan sonra vermeli Partiye kabul kararı bir partilinin veya partinin ilk teşkilât kademelerinden birinin tavsiyesi ile mahallî parti komiteleri tarafından verilir.

Parti Üyelerinin Görevleri ve Hakları

Bir komünist nerede bulunursa bulunsun, nerede çalışırsa çalışsın partisi için görebileceği bir iş vardır. Ve parti ondan üyelik ödevini yerine getirmesini ister.

Bu görevler nelerdir?

1– Bir parti üyesinin ilk vazifesi, kendi şuur seviyesini yükseltmek, partimizi aydınlatan bilgileri Marksizmi-Leninizmi öğrenmektir.

Bir komünist, Marksizmi-Leninizmi gereği gibi benimsemez, kendine mal etmezse, halk kitlelerinin siyasî önderliği rolünü başaramaz. Önderlik etmek, hadiselerin gidişini önceden görmek, onların inkişaf seyrini takip etmek, gelecek inkişaf istikametini kestirmektir. Markszim-Leninizm nazariyesi, komünistlere hâdiseler içerisinde istikametler tayin etmek ve geleceği açıkça görmek kabiliyeti aşılar. Faaliyette güvenlik ve cesaret verir. Partimiz hâdiselerin gidişini önceden görmesi, karışık millî ve milletlerarası siyasî meseleleri doğru olarak çözmesi gereken bir partidir. Çünkü o cemiyetin inkişaf kanunları, sınıf mücadelesi kanunları bilgisi ile silâhlıdır. Partimizin silâhı onun bütün üyelerinin elinde hazır bulunmalıdır. İşte bunun içindir ki, bir komünistin başlıca vazifelerinden biri, kendi siyasî ve nazarî bilgisini şuur seviyesini her gün biraz daha attırmaktır. Bir komünist, kendi meslekî ihtisası içine kapanamaz. Tecrübe gösteriyor ki, eğer bir parti üyesi kendi siyasî bilgi seviyesini yükseltme işine lâkayt kalır, hâdiselerin gidişi karşısında alâkasızlık gösterirse hayattan, mücadeleden geri kalır. Düşüncesiz bir insan vaziyetine düşer. Kendini akıntıya kaptırmış, işini oluruna bırakmış, gözleri kapalı bir komünist olmaz. Nazariyeye lâkayt bu gibi kimseler için Stalin yoldaş; önce küf bağlar, sonra renksizleşir. Sonra onları küçük burjuva yosunları emmeye başlar. En sonra da bir küçük burjuvaya dönerler diyor.

2– Parti üyesi, parti disiplinine riayet etmeye, parti siyaset hayatına aktif surette iştirak etmeye parti siyasetini ve parti organlarının kararlarını hayata geçirmeğe gerçekleştirmeğe mecburdur. Disiplinli olmak partili olmanın başlıca şartıdır. Daha, Ekim inkılâbından evvel, Stalin yoldaş şöyle diyordu:

"Mücadele, ancak partimiz birlik ve yekvücut olursa tek bir ruhla, tek bir idare ile hareket ederse, her yerde, Rusyanın her bucağında tek bir noktaya vurursa başarılı olabilir."

Parti disiplininin kuvveti, komünistlerin parti kararlarının şuurlu olarak yerine getirmelerinde kendi öz davalarının zaferi için onları zaruri saymalarındadır. Bir komünist için parti menfaatlerinden üstün bir şey olamaz. Parti programına uygun hareket etmeyen teşkilâtı içindeki faaliyeti tatmin edici olmayan parti karar ve direktiflerini hakkıyla yerine getirmeyen ve üye aidatı gibi en basit parti ödevine karşı lâkayt davranan bir parti üyesi disiplinli bir komünist sayılamaz.

Parti disiplinini bozan üyelere ceza tertibi zarurîdir. Parti disiplinine aykırı hareketlere parti organlarının direktiflerini yerine getirmemeleri gibi suçlara ve partinin umumî kanaatınca suç sayılan fiillere karşı ihtardan başlayarak partiden çıkarmağa kadar türlü cezalar tertip edilir. Küçük suçlar, meselâ parti toplantılarına muntazam devam etmemek, randevuları asmak, sebebsiz yere parti aidatını ödememek v.s. gibi suçlar tekrarlanma-

sı suçu tekrarlıyan üyenin partiye lâyık olup olmadığı meselesini ortaya koyar. Doğrudan doğruya partiden çıkarmayı gerektiren suçun müsamaha kaldırmayacak kadar mühim olması lâzımdır.

3– Parti üyeleri, kütleler ile irtibatı durmadan kuvvetlendirmekle emekçilerin ihtiyaçlarını sezmek ve onlara cevap vermekle muhtelif mesafelerden parti politikasının bugünkü gizlilik şartlarımıza uygun bir şekilde izah etmekle kitleleri mücadelelerinde onlara yol göstermek, önayak olmakla görevlidirler. Partisiz kitlelerle bağları kuvvetlendirmek, her parti teşkilâtının her komünistin en önemli vazifesidir. Kitlelerle rabıta olmadan, emekçilerin istekleri ihtiyaçları öğrenilmeden doğru bir karar almak, önde duran vazifeyi tayin etmek ve başarmak imkânsızdır. Emekçi kitlelerinin davası ile ilgili şu veya bu kararın hayata geçirilmesi kitlelerin yardımı ve müzahareti ile mümkündür. En iyi, en isabetli bir karar, komünistler bunun kitlelere anlatmadıkları, onu hayata geçirmek için bu kitleleri birleştirmedikleri takdirde boş bir lâftan, boş bir kâğıttan ibaret kalır.

İyi bir komünist güçlüklerden korkmaz, onları cesaretle karşılar. Bu güçlükleri yenmek için kitleleri seferber etmeye çalışır. Güçlükleri, cesaretle bertaraf etmeğe çalışacak yerde kabahati daima objektif sebeblerde arayan bir komünist iyi bir komünist değildir. Güçlükleri yenmek engelleri bertaraf etmek için imkânlar aramamış ve onlara baş vurulmamışsa kabahat objektif sebeblere yüklenemez. Kitlelele teması olan her komünist, her parti teşkilâtı mevcut imkânları görecek mevkidedir.

Emekçilerin ihtiyaç ve isteklerine karşı içten alâka, komünistin başlıca vasfıdır. Komünist kendini beğenmişliğin, tafrafuruşluğun, gururun yabancısıdır. Emekçi kitlelerinin karşısına daima onlardan biri gibi yani gerçek hüviyeti ile çıkar.

Parti üyesinin görevleri bunlardır. Onun haklarına gelince:

a) Parti toplantılarında ve parti yanında parti politikasının tatbikata da ait meselelerini sebestçe münakaşa etmek.

b) Parti toplantılarında herhangi bir partiliyi tenkid etmek,

c) Parti organlarına adam seçmek ve seçilmek,

d) Kendi faaliyeti veya fiil ve hareketi hakkında karar verecek olan her toplantıya bizzat iştirak etmek istemek,

e) Herhangi bir mesele için partinin merkez komitesine kadar bütün mercilerine baş vurmak.

İşte bunlar da komünistin haklarıdır. Ancak partimiz, kudurganca bir takibe hedefse ve gizlilik şartlarına riayet zaruret ise bu hakların ne dereceye kadar kullanılabileceği ayrı bir meseledir.

Parti üyelerinin görevleri ile hakları arasında sıkı bir bağ vardır. Her ikisi de tek bir gaye takip ediyor. Parti üyelerinin parti faaliyetine aktif bir şekilde iştiraklerini temin etmek, onları partisiz kitlelerin şuurlu, disiplinli, sağlam bir önderi olarak yetiştirmektir.

Parti görevleri her parti üyesine daima çalışması ve öğrenmesi bir ko-

münist gibi yaşaması ve mücadele etmesini hatırlatırsa, üyelik hakları da onda parti hayatına aktif surette iştirak his ve arzunun yükselmesine elverişli şartlar yaratır. Şüphe yok ki, parti üyesi kendi üyelik haklarından hakkıyla istifadeyi, ancak partinin kendisine verdiği vazifeleri yerine getirmekle göstereceği gibi iştirak etmeyen kendi şuuru sayesinde yükselmeğe çalışmayan bir parti üyesinin meselâ parti teşkilâtlarında parti siyasetinin tatbikatına ait meselelerini müzakere ve münakaşa hakkından faydalanabilmesi zordur. Çünkü ileri süreceği bir fikri olmayacaktır. Çalışkanlığı ile başarısı ile teşkilâtta saygı ve otorite temin etmemesi yüksek şuurluluk örneği göstermemiş olan bir parti üyesinin parti organlarına seçilebilmesi hakkından faydalanabilmesi zordur, çünkü kimse ona oyunu vermeyecektir.

Parti üyelerine verilen haklar, onların aktiflerini, teşebbüs kabiliyetlerini durmadan yükseltmek, partinin büyük davasında sorumlulukları artırmak hedefini güder. Parti üyeliği hakları bütün parti teşkilâtlarının faaliyetlerine esas olan parti demokrasisinin bir ifadesidir. Parti üyesinin, parti siyasetinin tatbikata ait meselelerinin münakaşasına iştirak etme hakkı istisnasız her partilinin sırasında tenkid etme hakkı, parti teşkilâtına adam seçmek ve seçilmek hakkı bir parti demokrasisinin gerekli kıldığı haklardır.

Parti üyelerinin verilen haklardan faydalanmalarının parti kitlelerinde aktifliğin artması ve parti teşkilâtında savaş kabiliyetinin kuvvetlenmesi için büyük bir önemi vardır.

Parti üyesinin kendi faaliyeti veya fiil ve hareketi hakkında karar verecek olan her toplantıya bizzat iştirak, objektif olmak, arkadaşça davranmak lüzumuna işaret ediyor.

Böylece parti üyelerinin hakları da görevleri gibi, aktif şuurlu komünistler kitle teşkilâtçıları yetiştirilmesine yardım etmek gayesini gütmektedir.

Demokratik Santralizm

Komünist Partisi bizzat uzviyetlerden teşekkül eden her mürekkep uzviyet gibi birçok parçalardan, teşkilâtlardan mürekkeptir. Bu parçaların faaliyetleri her mürekep uzviyette olduğu gibi tek bir gayeye yöneltilmiş olmak, müşterek bir hareket hattı takip etmek, bir başkasına göre yürütmek gerektir. Bu olmadan parti vazifesini yapamaz.

Parti teşkilâtının hareket birliği nasıl temin edilir? Birçok teşekküller bir tek merkezi teşkilâta (nasıl) inkılâp eder?

Bu suallerin cevabı demokratik santralizmin izahında saklıdır.

Partimizin teşkilat kuruluşu prensibi, demokratik santralizme dayanır. Bu şu demektir ki; T.K.P. aynı zamanda hem santralizm hem de demokrasi üzerine kurulmuştur. Burada santralizmin ifade ettiği şey, partinin bütün ideolojik siyasî faaliyetinin ve teşkilât işlerinin tek bir merkezden idare edilmesidir. Merkez Komitesi, partinin tam selâhiyetli idareci merkezidir. Bütün parti üyeleri ve parti teşkilâtları için onun kararlarına riayet mecburiyeti vardır. Partinin alt kademeleri üst kademelerine sıkıca bağlıdırlar. Üst kademelerin kararları ve direktifleri alt kademelerce kayıtsız

şartsız yerine getirilir. Parti vazifesini hakkıyle başarabilmek için santralizme dayanmak yani azınlığı çoğunluğa mahalli teşkilâtların merkeze bağlılığı esasına göre, teşkilâtlanmak zorundadır. Parti teşkilâtı bütün kuvvetleri elinde toplayan ve onları inkılâp ve mücadelesinin gerektirdiği yere yönelten tek bir merkezden idare edilmek lâzımdır. Bu olmaksızın, işçi sınıfının partisi gerçek bir parti sayılamaz, vazifesini başaramaz. Santralizm, parti önderliğinde ve parti kuruluşunda teşkilâtlılığın ve mücadele kabiliyetinin esas şartıdır. Bu prensip, partiye emekçilerin davası uğrunda mücadelede en müessir silâhı verir. Santralizm sayesinde merkezi ve mahalli parti teşkilâtları saflarını her an yeniden teşkil ve tanzim edebilirler. Kuvvetlerini hedefe en uygun bir şekilde terkip ve tanzim edebilirler. Tarihin memleketi kurtarmak vazifesini üzerine yüklediği bir sınıfın bütün kuvvetini elinde toplayacak ve bir hedefe yöneltecek böyle bir teşkilâta ihtiyacı vardır. Partide, santralizm lüzum ve zaruretini Lenin ve Stalin proletaryanın sınıf mücadelesinin mahiyetinde görmüşlerdir. Kapitalizmin merkezleşmiş muazzam kudretine karşı, mücadelede zafere varmak, ancak merkezleşmiş bir parti önderliği ile mümkün olabilir.

Santralizme riayet her parti üyesi için parti disiplinine riayet demektir. Kendi ödevlerini şuurlu olarak yerine getirmek, parti direktiflerine kayıtsız şartsız tabi olmak demektir. Santralizm, kuvvetli bir parti disiplini dışında düşünülemez. Her komünistin kendini mücadeleci bir kollektivin (idaresinde) hissetmesi lâzımdır.

Merkezî birleşik bir parti önderliği, işçi hareketinin geçtiği bütün yolları, toplu bir halde gözden geçirerek mücadele tecrübesini genişlettirir, en iyi örnekleri göz önünde tutar. Eksikleri araştırır ve onların sür'atle giderilmesi için tedbirler düşünür. Partimizin santralizmi demokratik bir santralizmdir. Partinin bütün faaliyetleri, parti kitlelerinin temsilcileri tarafından idare edilir. Bu partinin sıkı santralizmi, mahallî teşkilâtlarda geniş bir teşebbüs serbestisiyle ve komünistlerin parti hayatına aktif iştirakini sağlayan bir demokrasi ile birleştirilmesi demektir. Parti teşkilâtı, lüzum gördüğü anda kendi sekreterini değiştirebilir. Her parti üyesi, herhangi bir parti idarecisini, sırasında her şekilde tenkid edebilir. İşte parti kitlesinin parti normal şartları içinde ve serbest faaliyette bulunduğu takdirde, kendisini seçtiği idareciler üzerindeki kontrolü burada ifadesini bulur.

Parti demokrasisi, aynı zamanda mahallî teşkilâtların umumî parti direktiflerine aykırı olmamak şartı ile mahallî meseleler hakkında müstakil kararlar verebilmesi demektir. Mahallî teşkilâtların da şahsî teşebbüsü geliştirmek, partinin mühim vazifelerinden biridir. Parti merkezinin direktifleri ne kadar esaslı ve etraflı olursa olsun, mahallî meseleleri kavrayamaz, mahallî imkânları önceden göremez, hangi tedbirin en büyük başarıyı sağlayacağını gösteremez. Parti demokrasisi esası üzerinde, partililerin teşebbüs kabiliyeti artar, parti faaliyetinin şaşmaz bir metodu olan tenkid ve kendi kendini tenkid gelişir. Bir partili için parti demokrasisine riayet etmek demek, bağlı olduğu teşkilâtın faaliyetlerine aktif olarak iştirak etmek,

parti kararlarını yerine getirmekte titiz olmak, partinin siyasî vazifelerinin başarılması uğrundaki mücadelede kendi aktif rolünü artırmak demektir. Böylece Santralizm, aşağıdan yukarıya kadar bütün parti organlarının seçime tabi olması, parti organlarının kendi teşkilatlarının seçmenleri önünde hesap vermeye mecbur bulunması, azınlığın çoğunluğa boyun eğmesi, parti kararlarına kayıtsız şartsız riayet edilmesi mânâsını ifade eder.

Santralizm ve demokrasi birbirini tamamlar. Sağlam bir teşkilâtlılığı, birliği ve demir disiplinliğini parti üyelerinin aktifi ile, teşebbüs kabilyetleri ile birleştirmeye imkân veren kuvvetli bir esas teşkil eder. Demokratik santralizm, partiye irade ve hareket birliği temin eder. Ve ona bütün parti üyelerini, bütün parti teşkilâtlarını, gayretlerini, öndeki tarihî vazifenin halli yoluna teksif etmek imkânını verir. Memleketimizde yabancı boyunduruğun ve irticaa karşı mücadelenin daha tesirli bir şekilde teşkilâtlandırılması ve idare edilmesi bahis mevzuu olduğu bu devirde, demokratik santralizm prensibi, partimiz için hayati bir önem taşımaktadır. Fakat bugünkü gizlilik şartları içinde parti demokrasisinin tatbik sahaları ister istemez daralıyor. Bunu göz önünde tutmak lâzım.

Teşkilât, Sevk ve İdare

Komünist partilerinin ayırt edici bir hususiyeti de, teşkilâta büyük önem vermeleridir. Lenin, "Bir Adım İleri İki Adım Geri" adlı eserinde marksist bir partinin teşkilât prensiplerini çizerken, teşkilâtın ehemmiyetini belirtiyor: "İktidar için mücadelede, proletarya için teşkilâttan başka silâh yoktur. Burjuva dünyasında anarşist bir rekabetin tahakkümü altında davranan sermayeye, çalışmak mecburiyeti altında ezilen, daimî olarak tam bir sefaletin, vahşetin, tereddiinin derinliklerine fırlatılan proletarya, ancak marksizm prensipleri etrafındaki manevî birliğinin milyonca emekçiyi, işçi sınıfını ordusunda birleştiren bir teşkilâtın maddî birliği ile kuvvetlenmesi sayesindedir ki, yenilmez bir kuvvet olabilir ve mutlaka olacaktır. Bu ordu karşısında, ne kökleşmiş Rus mutlakiyet idaresi, ne köhneleşmiş milletlerarası sermaye durabilir." İşçi sınıfının manevî kuvvetinin ancak mükemmel bir teşkilâtla maddî kuvvete inkılâp edebileceğini söyleyen Lenin, bu mükemmel teşkilâtı bizzat kurdu. Ve onu nasıl kurmak, işletmek ve zafere götürmek gerektiğini öğretti. Parti teşkilâtımızın başlıca hususiyeti, inkılâp mücadelesinin umumî akışı içinde partinin bütün üyelerinin hareket birliğini sağlayacak bir şekilde kurulmasıdır. Komünist Partilerinde, sosyalist, reformist partilerde olduğu gibi, teşkilât cihazı ile üyeler arasında ayırıcı bir hat yoktur. Reformist parti teşkilâtında, kitlelerle ilgisi olmayan bürokrat bir tabaka türemiştir ki, proletaryaya değil, burjuvaziye hizmet eder.

İşçi dâvâsını sosyalleştirmek için, onun inkılâpçı teşkilâtlarına sokulmayı burjuvazi ihmal edilmez bir vazife bilir. Dünya işçi hareketi tarihi, hıyanet misalleri ile doludur. Partimiz, kendi tarihi boyunca bu çeşit gayretlerle mücadelede az tecrübe edinmemiştir.

Opportunist-Troçkist parti anlayışı emekçi kitlelerini burjuvazinin kucağına atmaktan başka bir hedef gütmez. Fakat Leninin, Stalinin haklı görüşlerini benimsemiş bir parti çeşitli hıyanet, metod ve şekilleri ile savaşmanın ve zafere ulaşmanın sırrını öğrenmiş demektir.

Bir partinin mükemmel bir siyasî görüşe sahip olması, kendi mükemmel bir hareket hattı, mücadele programı çizmesi kâfi değildir. Mücadele programını hayata geçirmesi lâzımdır. Bu da onun maddî kuvvetine teşkilât faaliyetine bağlıdır. Stalin Yoldaş, siyasî hatla, teşkilât faaliyeti arasındaki münasebeti izah ederken şöyle diyor:

"Meselenin doğru hallinden sonra işin muvaffakıyeti teşkilât faaliyetine parti hattının hayata geçirilmesi uğrunda mücadelenin teşkilâtlandırılmasına, adamların iyi seçilmesine, idareci organlarca alınan kararların yerine getirilmesinin kontrolüne bağlıdır. Bunsuz partinin doğru hattı ve kararları ciddî bir tehlikeye maruzdur. Üstelik doğru siyasî hat çizildikten sonra teşkilât faaliyeti her şeyi, bu arada bizzat siyasî hakkın kaderini, onun tatbikini ve başarısızlığa uğramasını tayin eder."

Fakat iyi bir teşkilât, iyi bir sevk ve idare ile birleşmeden bir işe yaramaz. İyi bir sevk ve idarî teşkilâtın faaliyetini hedefe göre iyi ayarlamak, yürütmek demektir. Bunun için ise teşkilât idarecisinin önünü görmesi, nereye gittiğini bilmesidir.

"Dümene oturup da vaziyet bizi herhangi bir felâketle burun buruna getirinceye kadar, hiç bir şey görmemek için bakmak, bu henüz sevk ve idare etmek değildir. Bolşevizm, sevk ve idareyi böyle anlamaz. Sevk ve idare etmek için ileriyi görmek gerek." (Stalin).

İyi bir sevk ve idare ancak kollektif çalışma ile kabildir. Kollektif sevk ve idare parti faaliyetinde esastır.

"Rus bolşevikler münferit arkadaşların iradesini çoğunluğun iradesine tâbi kılmasını, kollektif hareket etmesini bilmeselerdi, Rus inkılâbı dâvâsını mahvederlerdi. Biz Rus bolşevikleri burjuvaziyi deviren Sovyet hakimiyetini kuran ve şimdi emperyalizmin temellerini sarsan bolşevikler böyle yetiştik. Kollektif hareket etmesini bilmek münferit arkadaşların iradesini, kollektifin iradesine tabi kılmak, işte bizde tam bir bolşevik mertliği dedikleri budur. Çünkü bu mertlik olmadan, kendi onurumuzu diyeceğim, bertaraf etmesini bilmeden ve kendi irademizi kollektivin iradesine tabi kılmadan bu vasıflar olmaksızın kollektif olamaz, kollektif sevk ve idare olamaz, komünizm olamaz." (Stalin).

İyi bir teşkilâtçı olmak, kullanacağı adamı tanımasını bilmek, meziyetlerini ve noksanlarını öğrenmek ve onu yerinde kullanmak demektir. Bize bu tarifi verdikten sonra adamı yerinde kullanmanın ne demek olduğunu yine Stalin yoldaş şu şekilde izah ediyor:

1- Her parti işçisi, kendisini yerinde hissetmelidir.

2- Her parti işçisi, kendi vasıfları bakımından inkılâba verebileceğinin azamisini verebilmelidir.

3– Parti işçilerinin bu şekilde tertip ve taksimi neticede bir düzensizlik değil, bir ahenk, bir vahdet, işin bütün itibarı ile umumî bir kalkınma sağlamalıdır.

4– Bu suretle teşkilâtlandırılan faaliyetin umumî istikameti, işçilerinin vazifeleri itibariyle tertip ve taksimine amil olan siyasî fikirlerin ifadesi ve gerçekleşmesi hizmetini görmelidir.

Adamı, yerinde kullanmanın önemi burada görülüyor. Teşkilâtlı faaliyette başarının temeli budur.

İdareci Parti organlarına adam seçerken, seçilecek kimsenin her türlü şahsî nüfuz ve tesirden uzak prensiplere bağlı herhangi bir parti üyesinin, parti hattından en küçük bir inhirafa hiç bir suretle göz yummayan bir kimse olması gerektiğini hatırlatmak lâzımdır.

İlk Teşkilât Kademeleri

İlk teşkilât kademeleri partinin temelini teşkil eder. Onların faaliyeti, partinin faaliyetinin özüdür. Partisiz kütlelerle temas onlar vasıtası ile temin edilir. İlk teşkilât kademeleri işçi, köylü, esnaf ve aydın kitlelerini partinin idareci organlarına bağlamak suretiyle komünist partilerindeki kuvvetli sevk ve idareciliğin ana şartlarından birini yaratırlar. Bunun için, Partinin ilk teşkilât kademelerinde işlerin iyi gitmesi çok mühimdir.

İlk teşkilât kademeleri, istihsal esasına göre kurulur. Yani bu kademeler, parti gayeleri çalıştıkları yerlere (Fabrikalara, işletmelere, müesseselere, köylere) göre teşkilâtlanırlar. İlk teşkilât kademelerinin bu kuruluş şekli, Partinin vazifelerini yerine getirmesi için en uygun bir şekildir. Çünkü, komünistlerin ilk kademelerde istihsal esasına göre birleşmeleri kuvvetlerini en uygun ve en iyi bir şekilde tertip ve tanzim etmesi kitlelerle sıkı temas halinde bulunması, kitleler arasında nüfuzunu kuvvetlendirmesi için partiye en elverişli durumu sağlar. Reformist partiler, semt esasına, (mahalle, sokak vs.) göre ve seçim daireleri göz önünde tutularak kurulurlar. Yalnız legal parlamento mücadele şekillerini kabul eden bütün sosyalist, reformist partilerin teşkilât kuruluşları onların bu mücadele şekillerine uygun düşer. Komünist Partilerin teşkilât kuruluşu da kendi gayelerine uygundur. Partinin, fabrika, işletmelerde diğer iktisadî, sosyal ve kültürel maesseselerde, köylerde olan bitenlerden sorumluluk taşıyabilmesi için, işin içinde bulunması durumu iyi bilmesi, bu veya şu suretle ona tesir etmek imkânına sahip olması gerektir.

İlk Teşkilât Kademelerinin Başlıca Vazifesi Şunlardır

1– Partinin şiarlarını kitlelere yaymak,

2– Partiye yeni üyeler çekmek, onların siyasî terbiyelerini sağlamak,

3– Fabrikalarda ve diğer ekonomik ve sosyal müesseselerde ve köylerde kitlelerin sesini dinlemek ve mücadelelerine önderlik etmek,

4– Kitleleri silâhsız bırakmak ve dağıtmak hedefini güden düşman ideolojilerde polis ajanlarıyla mücadele etmek, onları kitle önünde demaske (maskelerini indirmek) etmek.

Bir ilk teşkilât kademesinin ilk vazifesi, nerede bulunursa bulunsun, partinin menfaatini, halkın menfaatini her yerde titizlikle gözetmektir. Bu vazifenin ne dereceye kadar yerine getirildiğini Parti, şiarlarımızın teşkilâtın bulunduğu yerdeki tesiri ile ölçmek kabildir.

İlk teşkilât kademeleri, vazifelerini başarıyla yerine getirebilmek için, ilk önce üyelerinin parti disiplinine ve diğer görevlere sıkıca bağlı birer komünist olarak yetiştirmeye mecburdurlar. Aktif parti üyeleri yetiştirmek, parti için faaliyetin özünü teşkil eder. Bu işte herkesten önce teşkilâtların sekreterleri sorumludurlar. Onlar bir taraftan parti üyelerinin siyasî ve nazarî bilgilerini artıracak imkânlar temin ederken, diğer taraftan da her günkü pratik faaliyetlerinde parti kararlarını ve direktiflerini yerine getirmek ve bu işi kontrol etmekle şuurlu parti işçileri yetiştirirler.

Parti üyelerinin, kendilerini daima komünist partilerinin bir parçası his ve idrak edecek şekilde, bütün işleri ve düşünceleri ile partimizin şerefini ve adını emekçi kitleler arasında yükseltecek bir ruhta yetiştirilmelerini sağlamak vazifesi ilk teşkilât kademelerine düşer.

İlk teşkilât kademeleri öyle kurulmalıdır ki, üyelerin mümkünse hepsi kendilerine verilecek bu veya şu işle meşgul olmalı, her komünist faaliyeti hakkında üyesi bulunduğu teşkilâta hesap vermeli ve oradan talimat almalıdır.

Günlük mücadelenin sevk ve idaresi, mahalli meselelerin parti umumî siyasetine uygun olarak halledilmesi için ilk teşkilât kademelerinde parti toplantılarının muhtazam bir şekilde yapılması şarttır.

İlk teşkilât kademelerinin faaliyetinde daima göz önünde tutulacak bir nokta da gerek mücadele hayatında, gerek şahsi yaşayış ve davranışlarda ve her sahada örnek olacak komünistler yetiştirmektir.

Mahalli ve Merkezî Parti Organları

Partimiz, ayrı ayrı teşkilâtların bir yekûnu değil, birleşik bir manzumesidir. Parti, kendi alt ve üst kademeleriyle teşkilâtlı bir bütündür. Mahalli organlar, Parti sevk ve idaresinin en önemli hatlarıdır. Bu organlar illerde, mıntıkalarda bütün işleri idare eder, birleştirir ve kontrol ederler.

Her mahalli Parti teşkilâtının bir idareci ve yürütücü organı vardır. Mahalli teşkilâtın en yüksek organı, mahalli Parti Konferansıdır. Konferanslar, parti komitelerinin raporlarını dinlerler. Ve yeni Parti komiteleri seçerler. Bugünkü gizlilik şartları içinde mahalli parti konferansının toplanması güç olduğu için, ekseriya üyeleri üst teşkilâtlar tarafından tayin edilmek suretiyle kurulan parti komiteleri, iki konferans arasında en yüksek parti organıdırlar. Mahalli parti komiteleri, Partinin bütün idareci organları gibi bir kollektif rehberlik organıdırlar. Bütün esaslı misaller, kollektif bir şekilde incelenir ve karara bağlanır. Bu veya şu meselenin karara bağlanmasında kollektif bütün üyelerin fikirleri, tecrübeleri göz önünde tutulur. çünkü ancak bu şartladır ki, en isabetli karara varılır. Partinin direktiflerini, kararlarını kayıtsız şartsız yerine getirmek, teşkilâtçı rolünü

oynamak, sistemli bir siyasî ve ideolojik bir faaliyet yürütmek mahalli parti organlarının başlıca vazifelerindendir.

Mahalli teşkilâtlar ne kadar kuvvetli ve nüfuzlu olurlarsa olsunlar, henüz bir parti değillerdir. Onları bir araya toplamak tek ve müşterek bir hayat yaşayan bir bütünde birleştirmek lâzımdır (Stalin). Yüksek Parti organları, bütün parti faaliyetlerini idare etmek, partiyi birleştirmek, ona istikamet vermekle de ödevlidirler.

Partinin en yüksek organı, Parti Kongresidir. Kongre, Merkez Komitesinin raporunu dinler, parti programını ve tüzüğünü gözden geçirir ve değiştirir. Ana siyasî meseleleri inceler. Partinin taktik hattını çizer. Esaslı taktik ve stratejik şiarlar ortaya atar. Parti kararlarının gerçekleştirilmesi için pratik yollar gösterir ve partinin merkez komitesini seçer.

Kongrenin kararları bütün parti iradesinin ifadesidir.

Parti konferansı, iki kongre arasında parti komitesi tarafından içtimaa çağrılır ve merkezî organlar manzumesinde mühim bir yer tutar. Parti konferansları, iki kongre arasında olgunlaşan siyasî meseleleri inceler ve karara bağlar. Konferans, parti merkez komitesi üyeleri arasında değişiklikler yapabilir.

Merkez Komitesi, Kongreler arasındaki müddet içinde en yüksek Parti organıdır. Merkez komitesi mahalli teşkilâtların faaliyetlerine istikamet verir. Partinin bütün faaliyetlerini idare eder.

Kendi Kendini Tenkid

Kendi kendini tenkid kadroların terbiyesi ve öğretimi metodudur. Komünistlerin kuvvetli bir silâhıdır. Emperyalizmin hizmetinde olan inkılâptan ve kitlelerin inkılâplaşmasından ateşten korkar gibi korkan opportunist-reformist partiler için kendi kendini tenkid, ölüme müsavidir. Sözle, iş arasındaki ayrılık bu partilerin karakteristik bir tarafıdır. İnkılâpçı gözler, bazan onlara lâzımdır. Fakat kitleleri aldatmak için onlar daima hatalarını örtbas etmek, kendi zayıf taraflarını gizlemek, partinin kendi hataları ile terbiyesi işini engellemek, işleri yolunda göstermek gayretindedirler.

Komünist Partileri ise, bir inkılâp partisi, hareket partisi olarak doğdular ve geliştiler. Bunun içindir ki, komünistler de sözle iş arasında, programla tatbik ve teşkilât prensipleri arasında ayrılık olamaz. Kendi kendini tenkid komünizm metodunun esaslarından biridir.

Siyasî partinin, kendi hatalarına karşı vaziyeti ciddiliğinden ve fiiliyatta kendi kitlelerine ve emekçi kitlelerine karşı ödevlerini yerine getirmesinin en önemli, en doğru ölçülerinden biridir. Hatayı kabul etmek, işte ciddî bir partinin alâmeti budur. İşte onun ödevlerini yerine getirmesi budur. İşte sınıfın sonradan kitlelerin terbiyesi ve öğretimi budur (Lenin).

Parti, tenkidden ve kendi kendini tenkidden korkmazsa, faaliyetindeki hatalarını, noksanlarını örtbas etmezse, kadrolarını parti faaliyetindeki hataları ile öğretir, terbiye ederse hatalarını zamanında düzeltebilirse yenilmezdir.

Parti, hatalarını gizlerse, zayıf tarafını örterse, noksanlarını sahte bir mükemmeliyet gösterişi ile örtbas ederse tenkide, kendini tenkide tahammül edemezse, kendini beğenmişlik duyarsa, hodbinlik hissine kapılırsa, yana gelip yatmaya başlarsa, mahvolur (Bolşevik Parti Tarihî).

Leninizmin denenmiş metodunun doğruluğuna en büyük şahit, bolşevik partisinin kuvveti ve yenilmezliğidir.

Kendi kendini tenkid, komünist sevk ve idareciliği metodu ile komünist terbiyesi öğretim metodu ile sıkıca bağlıdır. Partinin kadroları ve gerçek liderleri, ancak kendi kendini tenkidle yetiştirilebilir. Parti, hataları örtbas etmeği, tenkidi zayıflamayı zararlı, tehlikeli bir yol sayar ve kesin olarak reddeder. Zira kadroları, hataları örtbas yoluyla korumak, onlara acımak bu kadroları muhakkak bir mahva götürmek demektir (Stalin). Yalnız kitlelere öğretmek değil, onlardan ders almak da gerektiğini, çünkü milyonlarca emekçinin birikmiş tecrübelerinin sevk ve idare için idarecilerin tecrübelerinden daha az değerli olmadığını Lenin ve Stalin daima tekrar etmişlerdir. Doğru bir karar, ancak idarecilerin tecrübelerini, kitlelerin tecrübeleri ile birleştirerek varılır. Zira idarecilerin kararlarını ancak kitleler iş başında hakkı ile değerlendirebilirler. Aşağıdan tenkid olmaksızın da kitlelerin tecrübeleri hesaba katılmaz.

Aşağıdan tenkid, direktiflerin doğruluğunu denemek için en tesirli yollardan biridir. Aşağıdan tenkid kuvvetleri, imkânları ortaya koyar, kabiliyetleri geliştirir. Emekçilerin dâvâlarına karşı sorumluluk hissi yaratır. Kitlelerin aktifliğini artırır. Şuur seviyesini yükseltir.

Kendi kendini tenkid, parti demokrasisi ve parti disiplini ile sıkı sıkıya bağlıdır. Komünist Partisi mekanik, körü körüne bir disipline yer vermez. Şuurlu bir disiplin ister. Aynı surette komünist partilerinde birlikte bütün üyelerin partinin görüşlerini ve siyasetini tam bir muvaffakatını ifade eden ideolojik bir birliktir.

"Lenin şunu öğretiyor ki; proleterya partisi fraksiyon merkezleri olmayan tek bir parti merkezi bulunan tek iradeli birlik ve yekvücut olmak gerektir. Leninizm şunu gerektiriyor ki: Proleterya Partisinin menfaati parti siyasî meselelerinin şuurlu bir şekilde müzakeresini, parti idaresine karşı şuurlu bir alâkasını partinin eksiklerinin, hatalarının tenkidini ister. Fakat Leninizm aynı zamanda parti kararlarını idareci parti organlarınca tasdik edilmişlerse, bütün parti üyeleri tarafından münakaşasız tatbik edilmesini ister" (Stalin).

Bu suretle demokrasi kendi kendini tenkid ve parti saflarında demir disiplin, parti hayatının birbirinden ayrılmaz esasını teşkil eder.

Kendi kendini tenkid, parti faaliyetini ana metodlarından biri olarak kabul ederken, parti düşmanlarının partide birliği sarsmak, onu yıkmak için bundan faydalanmağa yeltenebileceklerini unutmamak, buna yol vermemek lâzımdır.

Komünizmin düşmanları yabancı sınıfın ve yabancı menfaatların

ajanları, parti demokrasisi bayrağı altında, parti içinde fraksiyonlar kurmak, gruplar yaratmak, partinin en iyi kadrolarını elemanlarını lekelemek, itibardan düşürmek yolunu tutabilirler. Namuslu açık tenkidi provokasyon gayesi güden kötü niyetli tenkidden ayırt etmek gerekir. Komünistçe tenkid, parti faaliyetinin parti gayelerine uygun bir yol üzerinde yürümesini sağlamak, noksanları meydana koymak, onları bertaraf etmek yollarını aramak, hataları düzeltmek, parti üyelerini yetiştirmek hedefini güder. Düşmanca tenkidin gayesi, partiyi bu hedeflere ulaşmaktan alıkoymaktır. Parti teşkilâtları dostça tenkidi düşmanca demogojilerden ayırt etmelidir.

Komünistçe kendi kendini tenkid, yalnız hataları, noksanları ortaya koymak değil, aynı zamanda onları bertaraf etmek hedeflerini taşır. Parti idarecisi toplantılarda tenkide yol açmalı tenkid şahsen kendine dokunduğu zaman bayağı hislere kapılmamalı, tenkidleri kendi gururu, onuru üzerinde hissetmemelidir.

Bilâkis şahsi hislerini bir tarafa bırakıp kendi faaliyetinin haklı tenkidini komünistçe kabul etmelidir. Hatayı kabul etmek, komünist için bir meziyettir. Ama asıl mühim olan hatadan ders almak, onu tekrar etmemektir. Hatayı sözde kabul etmek, fakat işte daima tekrarlamak kendini de, partiyi de aldatmaktan farksızdır.

Parti toplantılarında açık ve prensibe dayanan kendi kendini tenkidlerin cesaretle karşılanması parti faaliyetinde hataların önlenmesine, noksanların giderilmesine yardım eder. Bu unutulmamalı.

BELGELER - 2

SEVİM TARI'NIN (BELLİ) MİHRİ BELLİ'YE HİTABEN YAZDIĞI MEKTUP SURETİDİR[11]

Bu mektup 1954 mahkemesi sırasında delillerin tetkik sayfasında tarafımızdan kopye edildi. Bu mektub hukuki yönüyle pek çok partilinin mahkûmiyetine sebep olmuş, şahsî olmaktan çıkmıştır. Yayınlamaktaki maksadımız budur. (Aclan Sayılgan)

Salı, 11 Mart 1954.

Belki, sen de benim yazıları okuyor, anlamağa çalışıyorsun. Şimdi hakikaten gayret sarfetmek gerek herhalde bunun için; saat 20.30... biliyor musun intibaımı, reaksiyonumu pek tayin edemiyorum. Merak ediyorum Yarına...

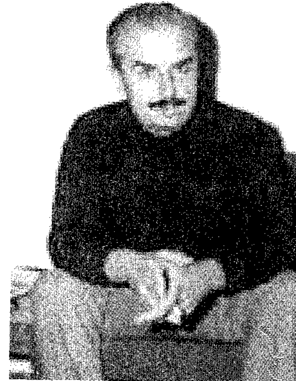
İstersen ta başından başlayıp uzun bir hikâye anlatayım sana. Madem yazılarımın uzun oluşu memnun ediyor seni. Bugün öyle davrandın değil mi? Sanki başka zamanlar başka türlüsün. Boş ver benim gevezeliklerime amma bu gece de A! A! deme, içinden veya dışından. Ne var bunda bu kadar sevinecek? Halbuki kendim? Farkındasın tabiî nasıl gözlerim parla... Ne ise...

Sevim Tarı, 1952 tevkifatında hapishanede Mihri Belli ile tanışıp, daha sonra evleneceklerdir. Tevkifi esnasında, Sirkeci Sansaryan Hanı'nda (Siyasî Şube) özel muamele gören Tarı, yaptığı açıklamalarla, pek çok sol hücrenin isminin deşifre edilip, tevkif edilmesine ve mahkumiyetine sebep olacaktır

Biçimsiz bir vaziyette enselendik[12]. Biliyorsun. Malum broşürlerin ele geçişi bir şanssızlık[13]. Yâni tesadüfen bulunmuşlar. Buna rağmen biraz daha becerikli olsaydım, yahut daha serinkanlı düşünebilseydim belki arabayı sepetlemek mümkün olurdu[14]. Yakalandığım zaman öyle bir haleti ruhiye içindeydim ki, içinde bulunduğum ve başıma gelmesi muhtemel durumu muhakeme edemedim. Daima bir fikri sabit halinde, gidemiyeceğim... gidemedim... gitmem lâzımdı... gitmeye mecburdum diye tekrarlayıp duruyordum.... Kapana kıstırılmış gibi şaşkın ve çaresizdim. Her ne kadar mazeret değilse de, bu halin de falsolarım üzerinde tesiri olmuştur. Kafamda, omuzlarımda bir sürü şey vardı, onlarla o kadar meşguldüm ki...

Sorguya çekilmeden evvel Z. B.[15] ile olan münasebetlerimin bilinebilecek olduğu o kadar aklıma gelmiyordu ki, bu da düşüncesizlikten tabiî. Amma bütün ahbablığımız sırasında benim endişe göstermeme rağmen, emin bir hava vardı. Ben, beni şöyle bir yokladılar -zaten kendi başıma, ben kendimi de az çok tanınmış olduğumu düşünüyordum- şimdi malûm nesneleri bulunca[16] yakamı bırakmıyacaklar tabiî. Ama hiç bir iş beceremezler, onları da inkâr edeceğim tabiî, diye düşünüyordum. Cesur ve hatta nikbindim bile. Sorgum başında Remzi Bey'le[17] alay bile ediyordum. (Zaten, Topaloğlu'nun[18] şaşkınlığı da bu yüzdendi. Anlatır anlatır her önüne gelene onu anlatırdı ne ise.) Vaktaki polis rapordan satır satır, Yeni Mahalle buluşması okundu[19], epeyi şaşaladım. Pek renk vermedim ama benim için bir süpriz oldu bu. Üstelik polis raporlarının red edilebileceğini bilmiyordum[20]. Polisle, adliye benim için ayrı merciler değildir[21]. O zaman ikisini de aynı kapıya çıkarıyordum. Her ne kadar aslında öyleyse de gene, şimdi işin mahiyetini müdrikim tabiî. Bu çok mühim bir husus. Ben bütün ilk tahkikat boyunca bir mahkeme huzuruna çıkacağımızın tam şuuruna varabilmiş değildim. Evet Z.B. bir defasında lâf arasında "gören olursa, ben sizi Kuzguncuktan tanıyorum v.s." demişti. O zaman ayılmamıştım. Daha çok onun beni ikaz etmesi gerekirdi[22]. Bu "gören olursa" çok muallakta mahdut bir hal değil mi? Ne zaman? Nerede? Nasıl gören olursa? Bir gün takip raporu çıkarsa, kabul etmek, inkâr etmek diye bir şey konuşmadıktı... Mühimsetmemek, işi normal göstermek düşüncesi ile "e! ne olmuş, buluşmuşsak?" havasında bir ifade verdim. Sorgudan dört buluşmanın tesbit edildiğini kolayca kavrayabilmiştim[23]. Soruyorum, Pazar günü (Cuma yakalanmıştık) Z.B., A.D.[24] ile birden karşılaştırıldığım zaman, onları görür görmez hemen vaziyeti kavramalı[25], onların inkâr ettiğini anlayarak ifademi onlarınkine uydurmalıydım belki. Bu tecrübesizlik. Bir gün evvel söylediğimi, bir gün sonra değiştiremedim. Mümkün olduğu kadar saçmalamamak gerektiğini düşünüyordum. Tabi ki, öyle olmak gerek ama bunu iyi ayarlamak lâzım.

Sevim Tarı'nın Fransa'ya giderken yakalanıp, polise verdiği ifade, sol hareket için bir dönüm noktası olacak ve Mihri Belli soldaki bölünmenin doğuşuna ciddi bir zemin hazırlayacaktır

Bu zaman da ben halâ işin ehemmiyetini müdrik değildim sanıyorum. Z.B. ile buluşmuş olmanın ne suçu vardı? Karşılaşmada, soruşturma vaziyetinin tefsire müsait olduğu düşüncesi ile, Kadirin[26] burada dahil olmadığını, bizim zaten tanışıyor olduğumuzu söyledim.

Tabiî bulunan vesaikin bana aid olmadığına inandırmak mümkün değildi. Her halde lâzım da değildi. Onları ya Kadir'de veya Z.B.'den aldığım şekilde mutalâa yürütüyor, ısrar ediyorlardı. Nejat[27], iki kişiyi töhmet altında bıraktığımı, suçsuzu kurtarmak için suçluyu meydana çıkarmak gerektiğini v.s. söylüyor, boyuna dil döküyordu. Kadirle dostluğumuz, karısı, çocukları hususunda hissime hitap ediyordu gûya. İçimden "serseri" diyordum. Ama asıl serseri hiç de o değilmiş... Biz ilk günden el üstündeyiz tabiî[28]. Bu ilk günleri o zaman, şimdiki kadar gerektiği gibi manâlandıramıyordum.

Sabahtan akşama kadar beni rahat bırakmıyorlar, ille onları kimden aldığımı söylememi istiyorlardı. Sonra valde[29] ile hiç bir zaman unutamıyacağım o çok münasebetsiz sahneleri yaptılar.

Tahkikat matbuata aksettirilmeden önce gene bir kurultay (?) kuruldu[30]. Huzurda kimden aldığımı söylediğim andan itibaren serbest bırakılacağımı, gazetelere ismimin geçmemesini istediklerini, beni muhbir olarak gösterecekleri (?) falan filân, sivil savcı "dudaklarının ucunda" diyordu. Ne ise bunlara lüzum yok. İçimden iyi iyi diye kafa sallıyordum. İşte orada kalmak, bir adım daha atmamak vardı. Oraya kadarı ile pek zararlı bir şey yoktu[31].

Sonra gazeteler gürültüye başladılar[32]. Kendimi de bileceğim halde epeyi şaşırdım. Ne martavallar, masallar malûm[33]. Gazeteleri veriyorlardı bana. Belki de bilhassa idi. "Ulan dedim, bu işin altından kolay kolay kalkamayacağız galiba". Daha matbuata verilmeden önce, Nejat, "onların basıldığı yeri ele geçirdik, sen boş yere kendini harcıyorsun, elimizde tomarla var" demeğe başlamıştı[34]. Tabiî bunun beni tavlamak için olduğunu biliyordum. Dedikleri doğru da olsa bana ne? diyordum. Gazeteler çıkarıp çıkarıp on kişi (?) birden parti kurmak, Merkez Komitesi falan (ben de dahil) falanla mahkemeye sevkediliyor v.s. denince (iş benim sandığım kadar havadan değil galiba, başka türlü hiç bir şeye itimat etmeden bu kadar insan nasıl itham edilir) diye düşünmeğe başladım. Ayrıca hukuken bana ait olduklarının müsbet olduğuna, benim inkârımın hiç bir şey ifade etmediğini tekrarlayıp duruyorlardı. Bilmiyorum bu doğru mu? Bana aidiyetleri sahiden sabit mi idi? O zaman ben öyle düşünmüştüm. Her ne kadar Gül'ün[35] ifadesi de var idiyse de, ben buna hiç bir zaman kıymet vermedim nedense. Yalandı da ondan mı bilmem? Beni en fazla ürküten dış temas meselesi oldu[36]. Tabiî şahsım bakımından değil, bir defa aklıma şu manâsız kurt düştü[37]. Acaba bunları kabul edip sadece benim şahsıma ve sadece okuyup fikir edinmem için verildiğini söylemek mi daha iyi olur? Bir de dışarı ile temas, işbirliği, irtibat falan filân meseleleri çıkarmasınlar...

aynı zamanda bunların verilebileceği kimsenin de lalettayin bir kimse olmayacağını kabul edeceklerini düşünüyordum. Ama bunun üzerine durmadım pek. Kafamı işgal eden bir de dış temasla, irtibatla P.'nin[38] itham edilmemesi idi. Bende tabiî o zaman maksatlı uydurulan intibaa göre Z.B. artık bu defa tamamiyle yakayı ele vermişti. P.'nin Genel Sekreteri olduğu delilleri ile sabit olmuştu v.s. v.s.[39] Bunlar beni ilgilendirmez diye cevap veriyordum. Hep ama, serseri desene, herif istediği kadar irtibat, mirtibat, faraziye kursun, ispat edemedikten sonra "değil mi" dedim ya, bu adlî hususların inceliğine (ne incelik amma) vakıf değildim.

Bir defa aklım takıldı ya buna artık bunu hesaplayıp durdum. Gerçekten onların bana aidiyeti sabit. Aksini iddia mantıksız gibi gelmeye baladı. Ama kabul edince de kimden aldığımı, ne için olduğunu söylemek gerekiyordu. Zaten başlangıçta da "ee... ne olacak?" diye kabul ederdim. Ben onları bu hususlar olmasa idi... ne ise, Z.B.'nin bana yukarıda anlattığım gibi sadece okumak ve fikir edinmek maksadı ile verdiğini söylemenin en iyi? şekil olduğunu kabul ettim. Ve öyle söyledim[40]. Nasıl olur bu mühim evrak, lalettayin bir kimseye nasıl verilir suallerine de (bilmiyorum, bir parti mevcutsa, ileride benim de alınmam düşünülmüş olabilir, ama haberim yok) falan dedim sanıyorum.

Bu arada ben işin bu kadar genişliyebileceğini ve ben söylemedikçe benim hakkımda bazı şeyler bilinebileceğini kat'iyen aklıma getirmiyordum tabiî. Z.B.'nin gerekli şekilde hareket etmeyi benden daha iyi akıl edeceğini düşünüyordum tabiî. Esas mes'uliyeti benim onun üzerine yüklemiş olduğumun tamamiyle farkında değildim, sanıyorum. Zaten onun vermiş olduğunu kabul ediyorlar diyordum. Kabul ederse etsin diyordum ya, ille mantıki olmak endişesi. Bu benim biraz mizacımdan ileri geliyordu, çoğu da tecrübesizlik. Mantığın gerektiğini gerekmediği sınırları ayıramamak herhalde "bunları biz de tayin edebiliriz, senin avukatlığına lüzum yok" desene tabiî ki diyorum.

Bu arada malum kanun çıktı biliyorsun[41]. Topaloğlu, illâ hayatını anlat anlat diye başımın etini yiyip duruyor. Hayatımı anlatacak bir şey yok dedim. Nihayet bir iki sahife çırpıştırdım. Beğenmedi, iade etti idi onları.

26 Kasımda tevkifimden tam bir ay sonra şu malûm mektup çıktı[42]. Mektubun benim olduğu nereden belli? demiştim. Raporlar falan... biliyorsun. Daha önce de konuştuk. Bunu da red edebilirmişim demek. İstediği kadar senin desinler. Sualleri baştan kesmek için yok demek tabiî ki, daha doğru. Zaten ben de kendi bakımımdan kabulü değil de, kabul ettiğim takdirde nasıl izah edeceğimi düşünür dururdum. Fakat ilk karşıma çıktığında, beni en çok şaşırtan nasıl ele geçtiği idi. Yıldız'ı[43], Halim'i[44], Erem'i[45] bir bir gözümün önüne getiriyor, hiç birine ihtimal veremiyeceğim için işin içinden çıkamıyordum. Hem de daha sivil savcı zamanında Berlin lâfları falan etmeğe başlamışlardı[46]... Bu defa daha bir şeyler biliyorlar mı diye ürkmeğe başladım. Yavaş yavaş Berlin Festivalinin bütün tefer-

ruatı meydana çıktı... Daha önce de kendim ya, ne olursa olsun hiç bir şey kabul etmemek diye bir meselem yoktu. Birkaç kişi tarafından söylenen artık sabit ve malum olan şeyleri saklamak ve inkârda devam etmekte manâ yok diyordum... Hele bunlar ilk önce beni mutazarrır edecek durumda ise. Sanki bir nev'i kabadayılık mı bu? Ben pek farkında değilim. Tabiî. Bir gün burada Faika şöyle konuşmuştu[47]: "Ben dernek davası dolayısı ile S.'nin[48] ifadelerinin o kısımlarını (festival falan okumuştum.) O zaman bunun ifade vermek, çözülmek falan manasında olmadığını, o ifadelerde Paris'ten gelen bir insanın serbestliği ve yaptıklarından iftihar? (Pek Allah için) eden bir insanın havası olduğunu söylemiştim(Evet, endişem yeni bir şey vermemekti. Halbuki demin de dediğim gibi baştan bu davaya girmemek, oradan daha bir adım ileri gitmemek gerekti)[49].

Geçmiş, hem de ne şekilde nasıl geçmiş zaman. Tabiî bir sürü birbirini tutmaz düşünceler kafamızın içinde cirit atıyordu. Şu zaman bu zaman ne düşündüğümü hatırlayamıyacağım.

Tabiî bu meyanda biliyorsun Nazım'ın (Hikmet) kaçışı, Merkez Komitesinin iç yüzü, Paris'te ne işler becerildiği, festival parası falan.

(Yâni herifler beni ne sanıyorlar? Neler bildiğim kuruntusuna kapılıyorlar?) deyip duruyordum[50].

Bu ara tazyik epiyi artmıştı. Rüştü'nün falan[51] huzuruna çıkıyorduk. Galiba daha önce de söyledim. Rüştü artık sıranın işkenceye geldiğini söylediği zaman hiç bir şey hissettirmedim. O kadar çok konuştu ki. Gece idi, daha gündüzden sersem gibi yorgundum, sallanıyordum adeta. Adam sanıyorum iki saat falan konuştu da, değil cevap vermek, anladığıma, hatta muhatap olduğuma delâlet edecek bir hareket bile olmadı yüzümde. Ha... sonlarında bir defa gene baştan aldığında, (Ben çok samimî falan filân adamım, yalnız bir kusurum vardır: komünist düşmanıyım) diyordu. Gülüp (ama nasıl olur? Bu sizin için iftihar edilecek bir şey dediydim.) Sonunda usandım da gayri, bir diyeceğim olursa ifademde söylerim dedim... Bunu niye anlattım şimdi. Ha korkmuyordum ama şöyle bir endişem vardı, dayak yemekten ürküyordum, her ne kadar kendime güveniyor idiysem de, ya dayanamaz da saçmalarsam diyordum. çünkü bu asap meselesi biraz da, ama bugün de, eminim diyebileceğim kadar kuvvetle tahmin ediyorum ki, polis bana dayak atmamak, kötü muamele etmemekle en büyük fenalığı etmiştir[52]. Kendileri de bunu biliyor ve böyle hareket ettiklerini de gizlemiyorlardı. Rüştünün bu denemesinden sonra taktik tabiyi değiştirmeleri için sebep yoktu. Topaloğlu o şıkkın benim üzerimde daha müessir olduğu tezini kabul ettirmişti herhalde[53]. Kendisi de, (biliyorum sen en çok bana kızıyorsun. Dikleşmene, terslik etmene meydan vermediğim için... v.s.) diyordu. Daha o zaman da farkında idim, kendim de bunun. Bana hem ayrıca belki daha mühim olarak başkalarının gördüğü muamelelerden benim masun tutulmam beni çok rahatsız ediyordu[54]. Bütün tersliklerime rağmen benim de aynı muamele görmemi temin edemedim. Faide et-

medi. Duyduğum herkes için bayağı çekişiyordum onlarla... ama sen beni tanıdığın zaman zaten ben de uyumuş, yorulmuştum[55]. İkinci senemdi ve artık o hale aşırı bir vaziyet almadığı zamanlar alışmıştım. Halbuki sen beni başkalarının kaderine karşı lakaydlıkla itham ettin. Ben bunun benim hakkımda haksızlık, iftira olduğu kanaatindeyim. Halbuki artık sanıyorum diyeceğim, başkalarının da iştirak ettiği kanaate göre tamamiyle aksi bir insanım. Kendim için hiç mühim saymadığım hususlarda bile başkalarının rahatsız olmaması için azamî itinayı gösteririm. Bazı taraflarımı (galiba bir iki değiller) tanımıyorsun. Haklısın tabiî. Ne ise. Ben soğukkanlı hissettiklerimi ifade ve nakletme bakımından donuk bir insanım, sanıyorum. Buradaki ifademi verirken ne halde olduğumu bilmem sen etraflıca düşündün mü hiç[56]. Adeta nefesim kesiliyordu. Ama dıştan sanırdın ki, hiç bir şey hissetmiyordum. Bir an evvel bitse diye ıstırap duyuyordum adeta... Kendim hakkında söylemeğe niyetlendiğim şeylerin ne kadarını yuttum. Onları unutmayışıma şükür. Bunu daha çok vazife addediyordum herhalde. Sonra dedim ya, bahsetmeğe gelince her şey sabun köpüğü gibi dağılıp, ehemmiyetini kaybediyor benim için. Ayrıca benim bu benzer şeyleri daima mühimsememek tarafım vardır. Yanlış anlama. Bu çeşit muamelenin yapılması en büyük namussuzluk, gaddarlık v.s.'dir. Müsebbiblere alet olanlara ben de kin duyuyor, onları hayvandan da beter görüyorum[57]. Benim için her ne bahasına olursa olsun bir kimseye bilerek en ufak bir rahatsızlık bile vermek yapılacak iş değildir v.s. v.s... ama maruz kalan kimse bakımından fazla mühimsenmemesi gerektiğini düşünüyorum. Kendin işkence görmedin de ondan diyeceksin (keşke görseydim, o ayrı mesele) ama buna benzer ameliyatlarımdan bahsedebilirim. Meselâ ikinci ameliyatımda, kefenlenmiş gibi beyaz bir örtünün altında, bütün alet ve edevat, doktorların dirsekleri göğüsümün üzere olmak üzere 5,5 saat yattım. Başım yırtılır gibi oluyordu. Ötesi berisi kesildikçe. Dişini törpülediler mi senin hiç? dolgu falan için. Öyle ve tabiî daha büyük bir törpünün beynimin yanı başında kafa kemiklerimi törpülemesi v.s. v.s.'ye bir tek defa dahi boş bulunup "Ay" demeden tahammül ettim. Benim de elim ayağım bağsızdı. Ama herhangi bir delikanlı elimi tutmuyor, yanağımı okşamıyordu. Ve bütün bunların neticesi yüzde elli bile olmayan bir deneme için olduğunu biliyordum. Buna rağmen daha doğru yürüyebilmeye dahi başlamadan 15 gün sonra aynı yerden bir üçüncü ameliyatı göze alırken tereddüt dahi etmedim. Millet deli olduğuma hükmediyordu. Gene aynı durum. 5,5 saat sadece gözlerimden yaş geliyordu. Refleks: ağlamıyordum. O halimde ikide bir bizimkilere -dışarıda bekliyordu, annem falan- haber yollamayı, vaktin geç olduğunu, artık gitmelerini, beni beklememelerini falan söylemeyi ihmal etmiyordum. Rahatsız oluyorlar diye rahatsız oluyordum sadece. Ameliyattan çıktığım zaman ıstıraptan yüzüm tanınmayacak hale gelmiş, üç buçuk saat içinde belki de ikisi kadar olmuştu[58]. Neyse, marifet değil bütün bence bunlar. Aksi bana garip gelir belki. (Sersem-

leşmemde, bence bu baş ameliyatının ve bir sürü uyku ilâcı, morfin v.s.'nin dahli vardır. Neyse bu ayrı konu) bunları da hiç bir zaman öyle dramatize ederek anlatmamışımdır. Evdekilerin anlatışına da daima samimiyetle güler, takılırdım. Biri bana (fırsat olsaydı da) şu kadar sopa yedindi falan deseydi (ee ne olacak diyecektim gene, yedik işte). Başkaları için böyle demem. İşkence görenlere daima hürmet etmişimdir. İmtiyazlıdır onlar indimde[59]. Bu işkence fasıllarını da yabancılara daima gerektiği gibi, becerebildiğim gibi nakletmiş, bunu ihmal etmemişimdir. Bu bir nevi takdim merasimi, tanıtma oluyor benim için[60].

Keza çıktıktan sonar meselâ[61] (Yahu şu kadar yattın ha) denir de yine (E ne olacak?) diyecek, bunu büyütmelerine de yerine göre bazen içimden, bazen aleni güleceğim. 21 ay ihtilâttan men'i falan da malum sebeblerle zikrediyorum. Hem o şartların malûm şekilde olduğundan rahatsızlık duyarak tabiî. Zaten her zaman bu hapislik mi? deyip duruyoruz ya. Rahat hapislik bizimkisi, bilhassa benimkisi (bir bakıma müstesna tabiî) rahatlığına rahat ya, öyle olmasa da hissiyatım ve konuşmam değişmiyecekti sanıyorum... Ya, başkalarından iyi durumda olmanın ıstırabı bazen daha az, bazen daha çok olsa da, her zaman duydum, merak etme. Saat 1 oldu. Yorulduk. Başlar başlamaz Seyfi çavuş geldi[62]. Aklımı karıştırdı. Yarın anlatırım. Sonra Hanım balta oldu[63]. İğne falan yaptık. Geciktim. Daha biteceğe benzemez. Bu şimdilik bu kadar.

12 Çarşamba 1954

Ne iyi bir ziyaret günü idi değil mi? Ne ise geçelim bunları şimdi. Ama canım sıkıldı bir hayli.

Öyle mecalsizim, kafam öyle sersem ki, (acaba yatsam da erken kalkıp yazsam mı?) diyorum. Ne dersin? Talebeliğimde vazife falan oldu mu, yatmayı bir başka türlü canım çekerdi. "Şimdi yatsam da sabaha kalksam" derdim. Sakın bu da ona benziyor olmaya... Yok canım kaytarmıyorum. Yüzümü gözümü yıkadım da şimdi açıldım epey.

Evet, kim söylerse söylesin her şeye rağmen hiç bir şey söylememek gerektiğini öğrenmemiştim. Bunda mazur muyum bilmem? Siyasî mazimi biliyorsun. Festivale gitmiş olmak falan bir suç gelmiyordu bana. Sadece benim gözümle değil, bir gün herkesin öyle kabul etmesi lâzım sanıyordum. Sadece bu iştirakin bir teşkilât işi olmadığını ve derneğin bir irtibatı olmadığını belirtmeğe çalışıyordum[64]. Sana bir sersemliğimi daha söyliyeyim mi? Erem'in Emniyette olmadığını öğrenmiştim[65]. Konuşmaların kaynağının o olmadığını zaman zaman anlıyordum. Nerede olduğunu merak ediyordum falan da, hiç sorguya çekilmemiş olduğu ve memleket dışına çıktığını akıl edemedim. Bunu öğrenince bu bana öyle tabiî geldi ve çözemediğim bir sürü şey öyle bir vuzuh kazandı ki, nasıl akıl alamadığıma şaştım kaldım. Hiç olmazsa Topaloğlunun durumundan beni Eremle yüzleştirmekten bahsetmesinden olsun anlasaydım ya. Ne ise,

O sıralar bildiğin gibi yazılı (el yazısı ile) ifade modası... bilhassa Topaloğlu gece-gündüz yakamı bırakmıyordu. Daha önce de dedim ya beni basamak yapmak istiyordu, yaptı da (Adanadan adaylığını koymuştu) değil mi? Demokrat Partiden tabiî. Sayın bir milletvekili olmuştur artık. Bir zamanlar Emniyet Müdürü olmak ihtimalleri vardı ya hani... Anlattım, zaten biliyorlarmış, senin bilmediğin mabadini de. Sahi bir gün bunu da anlatayım sana... tabiî ki, çok samimi ve açık hareket ettim[66]. İyi not almanın sebeblerinden biridir, sanıyorum, burada. Ama M'un[67] maksadı iyi değildi. Ona karşı irkilmelerimden biri de bu meseledir. Ne ise... bu kadar kötü kalpli düşünmesek bile hiç değilse yersizdi, ciddî değildi ve o akşam lüzumsuzdu, seçilecek mevzu değildi bence... Evet, Nazım Bey de (Hollywoodlu)[68] (Mahkeme başladığı zamanlar buraya da bir defa geldi de görüşemedik söyledim mi idi?) Polisi aldatmaktan samimî olmaktan neden çekiniyorsun, ben komünist değilim de ucuz kurtul ondan sonra bildiğini oku gene; hem bir an evvel çıkmak, senin inançların için de daha iyi değil mi? (Bak! Bak!) diye aklımı çelmeğe çalışıyordu. İşin bu kadar uzayacağını, genişliyeceğini tahmin etmiyordum tabiî. O sıralarda bir aya kadar? Ankara'ya gidiyorduk güya... Cahillik de var.

Zaten komünist olduğumuzu kabul etmiyoruz ya. Zaten bilinenleri, festivali ve şöyle üstün körü, hariçten Paris'te İ.J.T.B.'ne[69] karıştığımı toparlarsam belki benimle uğraşmamalarını temin eder, daha mühim hususları kurtarırım, ayrıca masumiyetime de inandırırım diye düşündüm. Ama bir türlü gönlüm razı olmuyordu. Bana manasız, çirkin geliyordu bu. Öyle ise? Ne ise bildiğin o hikâyeyi, daha çok Topaloğlu'nun taciz etmelerinden kurtulmak için yazdım. Diyeceksin ki[70], baştan kesin olarak hayır deseydin, ısrar etmezdi. Pek öyle değil. Yerim için, yolsuzluklar için gûya söylenip duruyordum ama, pek dikine gitmemeyi tercih ediyordum. Gûya kendime ehemmiyet verdirmemek için. Ama Halil Ölçer'e[71] de onu Topaloğlu çok ısrar ettiği için elinden kurtulmak için yazdım[72]. Yoksa samimî değildim. Dosyaya yani ifademe geçmelerini de istemiyorum demeden de olamadım[73]. Ha... zaten tamamlamamıştım da. Belki de daha düşünüp taşınıp vermiyecektim. İstedikleri bu mudur düşüncesi ile yazıyordum. Topaloğlu usulsüz odamdan aldı onları. Bunu da Halil'e[74] söyledim, itiraz ettimdi. Bunları mazeret diye söylemiyorum tabiî, anlıyorsun. Odamı naklediyorum[75].

Bundan sonra bir itimat sağladık, ben bütün faaliyetimi (Sana daha önce bu yazının mahiyetini hülâsa etmiştim) açıklamıştım. Samimî idim falan.

Sonra bir gün, sanıyorum 29 Aralık 1951'de Z. B. ile yüzleştirdiler beni. "S. Hanım, broşürleri Z. Bey'den aldım demiştiniz değil mi?" dedi Topaloğlu. "Evet, öyle demiştim", dedim. Lâflara bak. Z. B. "onları kabul etmem icap ediyorsa ederim. Fakat S. Hanıma ben vermedim" dedi[76]. Bu ne demekti. Benim hemen bu ikaz üzerine herhalde birşeyler demem gerekirdi. İfademi geri alabilir "onları bana zorla kabul ettirdiler, sizin verdiğini-

zi söyledim" diyebilirdim zahir. Ama herşey öyle çarçabuk oldu bitti ve Topaloğlunun konuşmasından öyle fırsat kalmadı ki... bu ve buna benzer meselelerde süratim mi yok benim, atik ve atak olamıyorum diye kendime sorar dururum. Ama birçok başka hallerde de reaksiyon sür'atimin fazla olduğu söylenir. Bilmem bu nedir, nedendir?

52'nin Ocak ayında, benim şahsen hakkımda da partili lâfları dolaşmaya başladı. Z. B. benim Partili olduğumu v.s. v.s. söylüyormuş. Bazen hakikate o kadar uygun konuşuyorlardı ki, bu kadar da nasıl uydurulur diye düşünüyordum. Remzi Bey: (S. Hanım sizin o çok güvendiğiniz, bağlandığınız kodamanlarınız, şefleriniz ne halde? Kendi kendine yazık ediyorsun evlâdım... v.s. v.s.) bu meâlde bir sürü şey söyleyip duruyordu. Beni ilgilendirmez diyordum. Fazla israr ederlerse de (yüzüme karşı söylesin) diyordum. O zaman bunlara hiç inanmamıştım meğer doğru imiş.

17 Şubat Pazar günü Md.'ün odasına çağrıldım. H. Ölçer de orada. Saat 14 falandı. "Evet, yemek yediniz mi S. Hanım?" dediler. "Evet!" "Biz ne yedik biliyor musunuz? (...) 'Sakalı Şerif'". Bunlara da ne oluyor diyordum. Meğer herif bana parola veriyormuş[77]. Ben biraz da i817-ademle düşünmeye çalışarak bunları öyle kafamdan çıkarmıştım ki, bir müddet ayılamadım. Aptal aptal bakıyordum. Hatta reaksiyon vermeyişimden şüpheye bile düştüler. Neden sonra kafama dank dedi, içim allak bullak oldu, emin ol gene renk vermedim: Beş saat falan anlatıp durdular. Dün, bana Marsilya'ya gelen V. Yükselsoy'un ifadesini almışlarmış... İşte partiye nasıl girdiğim, Paris'e ne yapmak üzere vazifelendirdiğim. Sonra Necil ve Gün'ün[78] ne şekilde geldikleri, vapurda kiminle beraber olduklarına, getirdikleri eşya ve direktiflerin hepsine varıncaya kadar herşeyi bir bir saydılar. Beynim zonkluyordu, çok yorulmuştum. O gün hayatımın en kötü günlerinden biridir. Tabiî hiç ses etmedik. Odama döndükten sonra beni bir düşüncedir aldı. Bunların bir kişinin marifeti olmasına imkân yoktu. Bence o zaman, Vasfi anlatsa sadece kendisinin bildiklerini söyleyecekti diyordum. Ama benim Z. B. ile son defa beraber kararlaştırdığımız parolalar da biliniyordu. Aklımca bunu Z. B.'den başkası söyleyemezdi. Melâhat ile münasebetimiz de keza mufassalan biliniyordu. Beri yandan, Marsilya temasına aid mahalli bir sürü teferruatı da Z. B.'nin bilmesi mümkün değildi. Ne bileyim bir namussuz olacak da her şeyi bilecek diye, ne ise, çok konuştum. Millete lanetler yağdırıyordum. Bunlar o zamana kadarki safra fire gibi safsata değildi. Doğrudan doğruya P. meselesi idi[79]. Ben bütün bunları korumak için (aklım sıra ne münasebeti varsa?) bu diğer hususlarda fedakârlık yapmıştım. O kadar çok üzülmüştüm ki ve üste bir hiyanet de aklıma gelmiyordu o zaman.

Melâhat'ın gelişinden bunlardan bir hafta sonra, banyo günü birkaç satır göndermek imkânını buldum. (Münasebetimiz biliniyor, sen bu hususta ifade verdin mi? Bu günlerde ben de ifadeye gideceğim herhalde. Ne yapmak, ne demek lâzım? Ben senin hakkında hiç birşey söylemedim. Se-

ni 3-4 sene evvel Y.'nin[80] yanında fakülte bahçesinde görmüştüm biliyorsun dedim. Cevap: (Seni 4-5 sene evvel üniversitenin bahçesinde gördüm. Tanıştık. Seni Partiye ben aldım. Bana yukarıdan öyle söylememişlerdi. Sen geldin beni aradın 3-4 defa görüştük. Sana N. R. M.'in (Amerikalılar) adreslerini ben verdim, sadece bir arkadaş olarak, tavsiye falan yok. Sana okuman için birkaç tane neşriyat verdim. Götürmek için vermedim" falan[81].

Ne hissettiğimi tamamiyle hatırlayamıyorum. Ama şaşırmıştım herhalde. Daha önce de demiştim ya o, benim ilk göz ağrımdı[82]. Kendisine itimadım vardı. Polisteki davranışlarının iyi olduğunu biliyordum. Bu pusula üzerinde konuşmamak lâzım gibi bir kanaat gelirmiydi insana? Kızıyor, bunları açıklamaya, bilindiği halde tekrarlamaya çok hayıflanıyordum. Sahiden nasıl küfrediyordum bilmezsin. Ama öte yandan, kendimi adeta mecbur hissediyordum. Sanki ille onların ifadesini tasvip etmek gerekti.

Düşüne taşına Z. B'nin konuştuğuna hükmetmiştim. Dediğim gibi ona da birkaç satır yolla.

Kanaatim şu broşürleri kabul etmem ve yüzleştirmede evet dememden sonra Z. B. benim çözüldüğümü ve birçok şeyleri açıkladığımı sanıyordu. Onun için konuşuyordu. Hiç konuşmamak diye birşey yok, biliyorsun. Onun için malum şeyleri kabul zorunda kaldığım için kendisinden özür diledim. Bir sürü Paris, Marsilya meseleleri falan iddia edildiğini söylüyor, bunları sizden başka bilen olur mu, bu irtibat eden kimse hakikaten burada mıdır ve o konuşuyor? Rica ederim hakkımda söylenenlere inanmayın, beni konuşuyor sanmayın, henüz aklım başımda (o zaman öyle sanıyordum) v.s. diyordum[83]. Bundan, bu kimsenin, bu hususda da konuşmadığı belli değil mi?

Cevapta (Bu vaziyette mazurdunuz, onları size falan yerde şu zamanda ben verdim) deniyordu[84]. Başka birşey yok. Halbuki ben bu ifademin de geri alınmasını düşünüyordum. Yüzleşmeden sonra... şimdi düşünüyorum da o vaziyette ne kadar başka pusula yollamak gerekirdi. Hiç mi hiç yardımcı bir tek kelime yok. Keza bendeki malûm. Bilinen ve birçok kişi tarafından kabul edilenin (Güya bu birkaç kişi olmasına dikkat ediyordum) sersemlik değil mi? -söylenebileceği yolundaki kanaatin sallanması bile varit değildi...

Şimdiye kadar iyi komedi oynadık. Herifler intikam almaya kalkışacaklar diye düşünüyordum. Ama hiç bir değişiklik olmadı. Hatta bu kadar işleri becerdin de (onlarca tabiî) kendini bize yutturdun da demediler. O zaman buna biraz şaşırmıştım. Ama tabiî bu da taktik idi ve benden bunların da teyidini temin etmek içindi. Nitekim de öyle oldu. Yani bir şey ilâve etmeğe azami derecede dikkat ettim ya gûya. Galiba etmedim de... Ne ise, şimdilik keselim. Yarına da veremezsem?...

13 Perşembe, 1954, Mayıs

Dört sene evvel bu gün ne ümitlerle (!) daha çok ne endişelerle İstanbul'dan ayrılıyordum.

Şu yazdığım ilk yazının kendilerince lâzım kısımları her halde ifadem alınarak zapta geçirilmişti. Yazdığımın ertesi günü falan ve hakime de yukarıda söylediğim gibi, samimî olmadığımı o zaman söylemiştim. Bu son hususların da tarafımdan gene zapta geçirilmek üzere (not edilivermesini) istediler. Aklı sıra benim iyiliğime çalışıyordu Topaloğlu. İtirafnâme yani. Tabiî bu öteki gibi değil, sonunda "bildiklerim bundan ibaret, başka bir diyeceğim yok. Haberdar dahi olmadığım hususlarda israr edilmemesi" gibi bir şey diyordum.

Bu Mart ayı içinde falan olmalı 52 tabiî (1952). Ondan sonra bir daha ifademe müracaat edilmedi. Ama hiç bir zaman da kendi halime bırakılmadım. İşte en büyük ve beni en fazla üzen, kahreden adeta hatam da burada. Bu münasebetsiz heriflerin benimle ahbablık kurmalarına meydan vermiyecektim. Tabiî ki bunu temin için hiç bir harekette bulunmadım. Hatta başlangıçta çok resmî ve serttim. Emin ol... tabiî burada validemin de hiç kendini bilmemesinden, herkesle hemen ahbab oluvermesinin büyük dahli var. Ziyaretleri sık sık Md.'ün[85] odasında yapıyorduk. Ayrıca ben kendimden emindim... Bana tesir edemiyeceklerini, beni şaşırtamıyacaklarını sanıyordum. O zaman da düşündüğüm manâda şaşırtamadılar da tabiî. Konuşmalarımızda bir sürü gevezelik yapıyordu. Bu dedikodulara neme gerek demiyor bir kazanç sayıyordu, o şartlar altında. Ben gerçekten hemen hiç konuşmuyordum. Hele tahkikat mevzuunda bir şey demiyordum. Sözlerinin altındaki manâyı, ne kadarının doğru, ne kadarının uydurma olduğunu hatta ne zaman niçin huzura çağrılacağımı sonradan da varid olduğu gibi ekseriya büyük bir isabetle tayin edebiliyordum. Topaloğlu çok defa sinirli sinirli (Tabiî siz hiç konuşmuyor sadece dinliyorsunuz. Biz çok konuşuyoruz, çok konuşan daima kaybeder, kazanıyorsunuz) deyip duruyordu. Ne kazanıyordum. Allah bilir. Yalnız bir düşünce mekanizması ile ifadelerimi kararlı olarak vermese idim, gerçekten ben kazanacaktım. Zira, bütün o ahbablık havası içinde ben daha önce ifade etmiş olmadığım herhangi bir şey söylemedim, ağzımdan kaçırmadım... ama aslında pek çok şey kaybettim tabiî. Her ikisi hakkında da ilk günlerdeki teşhisim doğru imiş. Şimdi daha iyi anlıyorum. Zamanla insan alışıyor galiba hiç olmazsa düşman olduğunu unutuyor[86] o kimselerde herkeste olabilecek müsbet tarafların da üzerinde duruyor. Halbuki bu, senin Emniyette de dediğin gibi (Hasmın müsbet tarafları oluşu, onun daha kötü, daha kuvvetli düşman olduğu) demek... evet gereken yabancılık ve düşmanlık havası esmiyor. Öyle sanıyorum ben. O zaman Topaloğlunun da, Halil Ölçerin de doğrudan doğruya düşmanlığımızın hedefi olarak görmüyordum. Onları birer vasıta, küçük insanlar kabul ediyordum zahir. Ama meselâ, Rüştüye o zaman meselâ daha çok nefret ve kin duymam bu hissiyatımla tenakuz mu teşkil ediyor? Belki de onu doğrudan doğruya ic-

raatçı görmemden. Bilir misin, Topaloğlu kendisini öyle ileri yutturmak gayretindedir ki... insan acaba bazen insanî tarafları da var mı diye şüpheye düşer. Ne ise bana işkencelerden hiç bahsedilmiyor. Daima aksi bir intiba uyandırmaya çalışılıyordu. Topaloğlunun kızlar[87] hakkında ağzından kaçırdıkları (belki de sana da sıra gelebilir demekti) şiddetli bir reaksiyon uyandırmıştı bende. Diğer taraftan da, şahsen işkenceden korkmadığımı söylemiştim. Belki de bu sebeble bana da herkese olduğu gibi ketum davrandılar bu hususta. Ya Zehraya (Bu kelime okunamadı) ne dersin[88]? Israrlarıma rağmen, ne bileyim? Bize göstermezler ki derdi. Hep, bu aklı sıra beni ürkütmemek ve üzmemek içindi belki. Zira sevgi anlayışı birçok bakımlardan böyle idi. İyilik yapayım derken terslik ederdi. O hep. İşkence yapıldığına tabiî ki inanmıyordum, hele zahiren ama bu kadar olduğunu tasavvur bile edemiyordum. Herhalde aklım almadığı için. Üste böyle oluşu, yani milletin fazla hırpalanmadan sökülüşü beni çok üzüyordu. Bildiğim bir müddet yemek verilmediği, bir iki kimsenin dövüldüğü falandı... beni keza daha çok üzen çözülme kadar (O da çözülme belki ya) milletin birbiri aleyhinde konuşması, dedikodular ve harekâtı küçülten sözler ve davranışlardı. Tahmin edersin ki, bana nakledilirken, bilhassa bunlar üzerinde duruluyordu. Tabiî ki sistemli olarak, taktik icabı ben zahiren müstehzi ve inanmaz havada olduğum halde, hakikaten çok üzülüyordum. Topaloğlu ile ahbablığı kestikten (?) ve yerimizden gayri hususî muamele görmediğimiz zamanlarda da benim nezarethane tarafına nakledilmemem bu hallerden haberdar olmıyayım diyeydi herhalde. Bir gün aklıselimin galip geleceğini (?) ve artık iyi yolun hangisi olduğunu ayıracağımı umuyorlardı hep. Yalnız şu var ki, benden polislik isteyen olmadı. Bilmem ki, bu kadar olsun beni sayıyorlardı desem gene saflık ve gaflet mi olacak. Bir defa Hamdi Bey, ile[89] bir lâf ettim, şikâyet ettim. Hem de çok sinirli bir hava ile sizden böyle birşey istemiyoruz diye teminat üstüne teminat, özür dileme falan K. Aygün'e kadar[90] Ş. Mocan'la[91] teşerrüfûmüzü anlatmış mıydım sana) ama istedikleri neydi diyeceksin? Hiyanet değil mi? Kötü yoldan dönmek ve memlekete biran evvel faideli olmak (?) için yakamı sıyırmak. (Bu memlekette benim gibi daha birkaç (?) insan olsa bu memleketin sırtı yere gelmezmiş. Bak, bak... Allah için) maskesi, perdesi altında ayrı şey. Ben bunlara tebessüm edip dururken, aynı yolda olduğumun farkında değildim emin ol. Ve bu sebepten de gördüğüm itibarı tamamiyle izah edemiyordum. Bir büyük şanssızlık da (çok büyük) Harbiye'ye sevkedilmemem[92]. Kızların gidişini duyar duymaz, Nisan 7'si mi neydi, bir Pazartesi günü, o kadar iyi hatırlıyorum ki, daha ilk tahkikat ifademi vermediğimi falan unutarak, benim de artık oradan kurtulacağım ümidine kapıldım ve bunun için müracaat ettim. Adeta güldüler bana o zaman. O kadar üzülmüştüm ki, kendimi büsbütün yalnız kalmış hissediyordum. Ne ise Mübeccel[93] daha oradaydı. O zaman biliyorsundur, ona haber yollamadım. O defa maalesef yazısı beni yollamak istemiyorlar ne yapayım mea-

linde sordum[94]. Ne yapacağıma daha karar veremiyordum. Şöyle acayip bir hissim de vardı. Acaba bunu daha çok yalnızlıktan kurtulmak, arkadaşlarla beraber olmak için mi istiyorum. Hapiste beraber olmanın büyük avantajlarının birçoğunu düşünebiliyor, o mektep havasını özlüyordum. Neyse gûya M.[95] biraz sabretsin, çok üzerlerine varmasın bakalım demiş. M. ben demedim diyor. Buna benzer birşey dedi de unuttu mu? Yoksa benim gelmemi kendi menfaati için tabiî ki istemiyen Zehra'nın uydurması mı bilmem[96]. (Bu meyanda Zehranın daha önce bir temas ettiğim manasızlıkları da sayılmış oluyor, merak ediyor idiysen)... ayrıca o sırada benim bu haberi vermemi de (Belki de yakında giderim, bilmem hemen oradan yazabilir miyim v.s.) şeklindeki bir "tas" gelen cevapta beni yollamak istemediklerini, benim israr ettiğimi falan söylemiştim. (Fakat acele etme bir müddet daha sabret bakalım) falan deniyor. İçerde ve dışarda memlekette sadece benim taş attığım söyleniyordu. Bu taşta mülâkattan da (evvel söylemiştim) bahis olduğu için bu tavsiyemiz tasvip olunduğunu düşünmüştüm. Zaten belki bu şekilde söyleniyordu[97]. Onun için daima gitmek istemekle beraber ciddî bir tedbir almaktan vazgeçtim. Herhalde gürültü edebilirdim... ayrıca biliyorsun Valide şiddetle itiraz ediyordu. Malûm kimseler de onun mümanaatını bana karşı kullanıyorlardı. O akılsızın da[98] maksadı ne idi bilinmez. Oradan (babamın evi idi sanki[99] doğrudan doğruya, hiç hapisaneye gelmeden tahliye mi oluyorum sanıyordu kimbilir. Buranın, oradan çok daha iyi olduğuna aklı yatmıyordu bir türlü. Ne zaman bu mevzu açılsa kavga ediyorduk. Hiç onun arzusunu tabiî kaale alan yoktu ya... beni gönderecek olsalar, annemi de takacaklardı. Sadece (Ne yapalım annem istemiyor) demelerini ve zahiren bir kulp bulmalarını temin ediyordu işte... ve işte böylece fermantasyona terkedildim. Aşağı yukarı bir sene. Fakat bu müddet içinde dediğim gibi işleme ve neticesi olarak asabımın bozulması devam ediyordu.

Ben Paris'e gitmek üzere karar verdiğim zaman bana malum teklif[100] yapılmıştı. Bunun için yani P. olup olmayacağım[101] ve çalışıp çalışmıyacağımı konuşmak üzere beni davet eden kimseye, bu mevzuda cahil olduğuma, her ne kadar hüsniyet sahibi isem de, çalışmaktan gerek faaliyete katılmak, gerekse zaman ve enerji ayırmak bakımından hiç bir zaman yüksünmezsem de, bunların tehlikelerini göze alırsam da, bütün bu hususların kâfi olmadığını, benim böyle siyasî bir faaliyeti idame ettirecek bilgi ve tecrübeye sahip olmadığımı hatta şimdiye kadar gerektiği gibi bir muhitte de bulunmadığımı söyledim. Haddimi her zaman bilmişimdir. Bana cevap olarak bir arkadaşın benimle meşgul olacağını, gereken malumatı bana vereceğini söyledi[102]. Ben de bunu yetiştirileceğim manasında aldım. Halbuki gidişime pek az bir zaman vardı. Ve ayrıca benim görmem gereken (bizzat) bir sürü iş mevcuttu. Demek ki, gece gündüz çalışacağız. Bakalım nasıl olacak diye düşündüm. Benimle meşgul olacak, beni yetiştirecek (O.) M. T.[103] ve kendisi ile ahbablık hudutları dışına çıkmadan ancak kısa bir-

kaç görüşme (3-4) yaptık. İlk konuşmamda bana İ.J.T. Birliği[104] içinde bir partili arkadaş olarak çalışacaktım. Bu gâvur elinde buradan da talimat aldıktan sonra, pek mes'uliyetli bir iş değildi. M.'le[105] konuşurken ise bana drije etmek vazifesi verildi[106]. Öyle denmemiş olduğunu[107] söyledim. Bu bir sürü ipe sapa gelmez[108] insanı ben yola getirecektim. Düşündüm... farzedelim ki, ben hepsinden daha aklı başında, samimî, dürüst bir insan olayım. Az çok çekip çevirmek kabiliyetim de var. Ama hepsi o kadar. Sonra hangi selâhiyetle onların içinde söz sahibi olacaktım? Sadece kendimi göstererek değil mi? Parti marti lâfı yok tabiî ve bunun bilinmemesi gerek. Zaten takan da yok. Bu herifler bizzat Partiyi kaale almıyorlar. Kendimi göstermek için de bilgi ve tecrübeye dayanan bir otoritem olmalı idi. Değil mi? İşin mes'uliyetini ve durumunu M.'a söyledim. çok yakın zamanda bu hususu kendisine danışabileceğim ve kendisinden talimat alabileceğim bir kimsenin Paris'e geleceği hususunda bana söz verildi ve ben bu işin mes'uliyetini öylece kabul ettim. M.'ın (Melâhat Türksalın) "Korkma çok zor değil" falan filân gibi sansasyonel sözleri bana biraz havada geliyordu. Ayrıca hiç bir direktif verilmedi bana v.s. v.s. uzatmıyayım;... Paris'ten geçtikten sonra işin sandığımdan da beter olduğunu gördüm. Hepsi kendini bir şey sanıyor, Paris'te bulunmanın verdiği serbestlikle ukala hepsi. Yaşça benim büyüğüm yanlış ve sapık da olsa, hiç olmazsa birşeyler yapmış, yahut yapmaya çalışmış kimselerdi. Bilgi bakımından pek de farkımız yoktu ya. Onlar kadar iki-üç lâf, biz de biliyorduk. Amerika'dan dönerken durumu Necil (Togay) nezdinde protesto ettim. Muvaffakiyet vaad etmediğimi söyledim. Sonra, Serteller (Anası-Kızı) onlar da bir yürekler acısı[109]. Düşün ki, O. S. Hanım benim kadar bile aklı selime sahip değildi. İşin hissi tarafı da bu gibi hallerde az mühim olmuyor mu. Böyle tatsız ve verimsiz bir çalışma, insanı üzmekten, bir hayli vakit ve enerjisini almaktan başka geriletiyor da belki. Ne ise... Gûya bir şeyler yapmaya çalıştık. Yerimde benim durumumda herhangi başka bir kimse olsaydı sanıyorum daha çok iş beceremiyecekti. Güçlükler, aksilikler, saymakla bitmez. Gûya ben oraya ihtisas yapmaya gitmiştim. Değil ihtisas, doğru dürüst Fransızca bile öğrenemedim, bu yüzden ayrıca şiddetle gizli kalmak emrinden dolayı, gereken muhitlerle de gerektiği gibi bir temas kuramadık ki, biraz kafamız işlesin, bir şeyler öğrenelim.

Necillerin, geleceklerini duyar duymaz, ben faaliyetimden mennun olmadığımı, gelirken bu işlerin mes'uliyetini kendisinin üzerine almasının ve her hususu anlayarak meçhul bırakmadan gelmesini söylemiştim. Hakikaten çok üzülüyordum. Bu biraz da benim herşeyi en iyi şekilde çok defa imkânlarımı hesaba katmadan yapmak istememden ileri geliyordu. Huysuzluklarının, titizliklerinin bir çoğu bundan ileri gelir. Biraz da bu hususta, tabir caizse bir bakıma mütevazi değilim. Belki pek; ama yalnız kendim için değil... Neciller gelince iş büsbütün karıştı. Bir de oldukça selâhiyetli Paris grubu çıktı başıma. Ben o zaman da rahatsızdım. Bu işler-

den. Ama... kendimi ve bizleri haklı olarak ehil hissetmiyordum. Neyse, emirleri yerine getirmeye gayret ediyorduk. Herhangi bir şeyin bizim işimiz olmadığını söylemek istesem kaçınıyor gibi bir intiba uyandırmaktan korkuyordum. Necil'in muhayyilesi hiç boş durmazdı. Her gün yeni bir şeyler icat ediyordu. Lüzûmlu lüzûmsuz tesir etmek üzere konuşmak selâhiyetini haiz değildim. Ama bütün bunlar canımı sıkıyor, beni rahatsız ediyordu. Tabiî, biz diğer bütün işleri bıraktık... kendimi kifayetsiz buluyordum. Ve bu, bana ve arkadaşlarıma bu işlevi tevdi eden kimseler hakkında biraz tatsız hisler duymama sebeb oluyor, bir sürü tenkid edecek şey buluyordum. Ama hemen ilâve edeyim ki, her zaman hüsniyet sahibi idim... Üste, Ulvi ile[110] Parti çalışması yapmam kararlaştırıldı. Ulvi, bize P.'li (Partili) olarak takdim edilmişti. Ve Neciller gelirken de Partililerle meşgul olmamız emri verilmişti. Sonra tahkik ettik, bu efendinin P.'li olduğu falan filân teyid edildi. Bu hususta bizim mümeyyizliğimiz düşüyordu artık... (Yahu dedim, ben kendim bile daha hücre çalışması yapmış değilim. Bu oğlana ne verebilirim? Zekâsı pek aza benzemez, rezil olmayalım v.s.) nasıl bir çalışma yapılacağını beraber kararlaştırırız, falan dendi. Neyse sonra anladım ki, Ulvi benden de beter cahildi. Kimbilir ukalalık mı ediyordum, ne, beni samimî olarak birşey sanıyordu. Hüsnüniyet sahibi görünürdü ama, biz o zaman da tam manası ile itimat etmiş değildik, kendisine. Bu itimat kelimesi manayı tam verebildi mi bilmem? Yani herşeyde güvenilemiyeceğini biliyorduk. Birçok defa opportunizme gidebileceğini sezmiştim. Bu aramızda da konuşulmuştu, neyse...

Bir de Barış Yollarını[111] yüklendik. Sonra Berlin'e gittik. Sonra da Türkiye'ye gelmek gerekti. Bu geliş, görüşmeler de tatminkâr olmadı benim için. (Neden seninle temas etmedim, meselâ onun yerine[112] – Neyse saçmalıyorum).

Sonra da pek de hoş olmayan bir durumda enselendik, biliyorsun. Hiç ummazken temaslarımız ayan beyan karşımıza çıktı. Buna rağmen hazırlıksızdık. Broşürlerin yanımda olması hata idi bence. Ben bu hususta kaç defa endişemi belirtmiştim. Gerek mizacım, gerek malûm kimsenin[113] benden daha iyi düşünmesi gerektiğine olan inancım, gerekse disiplin hissim dolayısı ile başka bir şey diyemezdim. O zaman tamamiyle manâlandırmamakla beraber, görüştüğüm kimsenin kaypak olduğu[114] hissine kapılmıştım. Birçok hallerde mes'uliyeti üzerine almak istemez gibi hali vardı[115]. Kesin konuşmuyordu. Bu acaba bana amirane tavır takınmak istemesinden mi tevazuundan mı diye düşünmüştüm. Ama "Evet" de diyememiştim.

Sonra – Polisin onun hakkındaki konuşmalarının hepsi uydurma değildi maalesef. Bana, yardım istediğim, benim her satırımdan belli iken, verdiği cevaplar hiç tatminkar değildi. Hiç değilse samimi ve o durumda gerektiği gibi içten değildi. Vasıta hiç de müsait olmadığı halde bir iki takviye yollu söz yollamadı. Neyse. O zaman bunları çok normal karşılamıyor, sadece tatmin olunmadığımı hissediyordum.

Seyfi çavuşla ahbablığı ilerlettik biz. Artık, saçı uzun aklı kısa olmadığımı kabul ediyor v.s. Şifahen anlatmak daha iyi ya ama, bir saat çeneye tuttu beni.

Evet, dediğim gibi burada sinir harbi –küçük çapta da olsa– devam ediyordu. Bütün bu olup bitenlerin tekrar tekrar muhasebesini yapıyordum. Tabiî ki, kendimden memnun değildim. Benim gibi tanımadığınız, tecrübe etmediğiniz bir insana böyle itimat edilir, boyundan (?) büyük işlere burnu sokturulur muydu? Ne biyelim her tarafı bozuk, berbat gibi geldiği zamanlar oluyordu. Senin harcın değilmiş bunlar diyor üzülüyordum. Maneviyatım bozuluyordu. Ama tamamiyle kendimi kaybetmedim. Hiç bir şeye pişman olmadım hiç bir zaman. Hiç bir zaman keşke gelmeseydim, yani Paristen dönmeseydim demedim ama... Türkiye'de kalmış, gereken havayı biraz teneffüs edebilmiş olsaydım, benim için daha iyi olacak olduğunu müdriktim, yahut da Paris'te... başka şartlar altında gitsem bu mes'uliyetler altın da ezilmeseydim diyordum. Bütün bu üzücü şeylerin beni ne kadar yorduğunu ve sarstığını herhalde farkedemiyordum o zaman.

Hususî muamele görmemden dolayı daima bir rahatsızlığım, bir mahcubiyetim vardı. Hakkımda dolaşan rivayetler benim de kulağıma geliyordu. Bu da, şu yukarıdaki muvaffakiyetsizlikler inzimam edince, gayri şuurî kendimi de bir Ko.[116] olarak müdafaa etmek, nasıl olur ben bu kadar hüsnüniyet ve feragatle bağlanmış kimseyim demek istiyordum. İşte kompleksin böbürlenme ihtiyacı şeklinde tezahür eden reaksiyonları. Belki de ukalâlaşmıştım, bilmiyorum. Belki de mühimsenmek istiyordum. Çok hassaslaşmıştım, ufak bir istiskal görecek olsam, işe yaramaz bir posa haline mi geldik yoksa diye kendi kendime bile tamamiyle itiraf etmek cesaretini gösteremediğim bir soru yükseliyordu içimden. Bilmiyorum bunların rahatsızlığı mı, tamamiyle anlayabilecek misin? Şimdi düşünüyorum ki, H. Ölçer'in son zamanlardaki ziyaretlerinin beni gerektiği kadar rahatsız etmemesi, belki de bu hissimi küllenmeye yardım ettiği içindi. Çok uzatıyorum ama kusura bakma tamamiyle rezervesiz aklıma ne gelirse ihtisar etmeden yazıyorum. Biraz yorulacaksın bağışla gayri.

Herhalde bundan sonra böyle uzun boylu yazmak fırsatım olmayacak artık... tahliye olursam dışarıyı anlamak için yazarım artık[117]... Lâkin öyle bir şey olursa, biz yazışamıyacak mıyız... ya tahliye olursam? I.....

Tabiî şu benim eski itirafname muteber addedilmediği için, gûya benim yararıma olarak kendim müracaat ediyormuş gibi ilk tahkikat için ifademi hazırlamam hususunda ısrar ediyorlardı. Topaloğlu, mütemadiyen makina (daktilo) göndereyim deyip duruyordu. Emniyet müfettişleri falan filân... O zaman içimden gülüyordum bunlara?

Kabul etmiyordum tabiî.

Topaloğlu ile sanıyorum, 52 Temmuzunda artık tamamiyle aramız açıldı. Son teklifini haktan istifade etmek hususunda yapmak üzere beni ziya-

rete gelmişmiş. Bir sürü ifade vermiş olduğumu, başka söyleyecek bir şeyim olmadığını söylemiştim. "Fakat onlar kâfi değilmiş." Milleti ikna edemiyormuş... anlıyorsun. Omuzlarımı silktim. "Ben kimsenin ikna olmasına ihtiyaç hissetmiyorum" dedim. Arayı sosyal manâda zaten açmıştık ya, ahbab olarak da açtık artık. Bir boy pek arayan soran olmadı. O sıralarda kütüphanede kalıyordum. Sıhhatimin en kötü olduğu zamandı. Ateşim düşmüyordu. Ağzım, boğazım, dilim yara olmuştu. Devamlı surette beynim sancıyordu v.s. v.s. biraz zayıflamıştım da galiba. Onun üzerine beni penceresi var diye (Kütüphanenin yalnız tavanda penceresi vardı ve bilhassa bu yüzden çok sıcak oluyordu) malum bir numaralı hücreye naklettiler. Eylül 29, 1952 bu ara en kötü günlerim idi. Gerçi yeni odaya geçmek bende biraz değişiklik yapmıştı ama bu defa da, kapı önünden her bir arkadaşın geçişine tuhaf bir rahatsızlık duyuyor, benim hakkımda ne düşüneceğini hesaplamaya çalışıyordum. Daha ben kütüphaneye gitmeden, Z. B. benden gazete havadisi istemiş, yanımda bir sürü gazete vardı. Mühim gördüğüm bir sürü kupür hazırladım ve daha eski günler için de tevkifimizden beri olan hâdisatı makina yazısı[118] ile hülâsa etmeye çalıştım. Fakat nedense, Zehra bunları götürmemekte ısrar etti. O sırada onun durumu da çok elektrikli idi. Memure hanımlardan ikisi, beni, onu ve Topaloğlunu da, Genel Müdüre şikâyet için sureti mahsusda Ankaraya gitmişler[119].

Benimle olan münasebetinden daima şüpheleniyorlardı (Hademe Zehra'nın). Zaten bizim kızlarla ahbablığını da mı tespit etmişler ne? Peşinde adam dolaşıyordu. İstese gene yapardı ya, kimbilir nedense buna fazla önem verdi. Bulunursa mutlaka benim verdiğimi anlarlar, o belli eder diyordu. Ben de, çok fazla ısrar bir münasebetsizlik olursa, başka şeyler de meydana çıkar, bir sürü kimseye gürültü olur diye düşündüm. Zaten bir müddet sonra da gazete okumaya başladı. (Zeki Baştımar). Evet.

Ben nezarete gelince, Zehranın memurların, askerlerin yanıma girmesi yasak edildi. Bilhassa Zehranınki. Sürgün geldik yani. Pek iş beceremiyorduk. Ama benim oraya geldiğimi 2 P...'ye[120] haber verdi tabiî uzun zaman bir işaret bekledim, sonra artık yakında ifademi alacaklar sanıyordum. Bir diyeceği var mı diye haber yolladım. Yerine ulaştı mı, ulaşmadı mı bilmem? Fakat hiç bir ses çıkmadı[121]. Zehra bana dargın? olduğunu söyledi. Bilmem artık bu onun uydurması mı, bu da nereden aklına gelebilir. O zaman doğru ise, böyle yeni bir hava ancak bu havadisler meselesinden olabilir diye düşünmüştüm. Halbuki Zehra'ya kendisinin götürmekten çekindiğini söylemesini tembih etmiştim[122]. Neyse buradayım. İsterse lüzum görürse elbet imkân bulur diye düşündüm[123]. Ama canım da sıkılmadı değil. Mamafih uzun zaman sonra bir defa karşılaştık, havası fena değildi. İltifat etmişti. Yeni odaya gelişimden bir buçuk ay sonra Ulvi (Uraz)[124] tevkif olundu. Artık Zehra alınmıştı. Ne yaptığını, ne durumda olduğunu bilmiyordum. Askerlerle ahbablık edemiyordum, daha alışamamıştım. Hem benden çekiniyorlardı. Hususî emir vardı. Merakla bekler-

ken birgün ifadeye çağırıldık ve tabiî artık bir sürü yeni hikâye barış yollu yalan ifadede bir şey söyleyemedim yazarım dedim. Kâğıdı çıkardı H. Ölçer beni yerime yolladı, bilmiyordum neden o kadar sersemledim. İçimden tuhaf bir gülme geliyordu. Konuşması için hiç bir sebeb yoktu bence, ama biliyordu benim konuşmadığımı (onun hakkında) biliyordu. Kendi kendime söylenip duruyordum. Halini tabiî geldi anlattı. Selçuk'un (Uraz) gelip, partiden istifa ettiğini fakat bu istifasını verecek bir merci bulamadığı için bunu, Halil Ölçer'e söylediğini... v.s. v.s.'ye kadar. Gün falan bunlar beraberce Cenevreye gitmişler, Gün "yalan Ulvi diyormuş, nasıl olur aklım almıyor o mektubu (Varşova'ya yazılan mektup) buradan kendi elimizle beraber postaya attık". Gün, o mektubun ele geçmiş olacağını nereden öğrenebilirdi; Halil (Ölçer) bunu düşünüp sormadı? Ben bu konu üzerinde durmamak için hiç kurcalamadım... ben çok iyi kızmışım, beni çok severlermiş... ama bu bilmem neler yahut kimler beni harcamışlarmış. Kendisinin dehası da aynı akıbete uğradı zavallı v.s. uzatmıyayım benden sonra da ne işler becerdiklerini de öğrendim. Artık hiç gizlimiz saklımız kalmamıştı. Bundan da sonra diye bir hisse kapılmıştım. Halil (Ölçer) "istersen yaz" demeye başladı yeniden. Bilmiyorum nasıl oldu o zamana kadar güldüğüm şeye bir gece içinde birdenbire karar verdim ve yazmaya başladım. Fakat tabiî ki, gene onların istedikleri gibi hava ile yazmıyacaktım. Yazarken de bunu kendi ithamnamem olduğunu hissediyordum herhalde. Onu da ben yaptım, fakat pişman değilim sadece daha iyi yapmamış olmanın üzüntüsünü hissediyorum havasında adeta bir otokritike benzer mahiyette bir ifade... yazarken çok daha bir geveze olduğunu hesaba katsana be akılsız. Sanki Partiye rapor veriyorum. Ama gerçekten muhatabım onlar değildi. Ama H. Ölçer'le gerektiği gibi ve normal bir münasebetimiz olsa, onu tam bir düşman görseydim, ne olursa olsun o haleti ruhiyeye giremezdim. İ.J.T.B.'yi tenkid ihtiyacı ile eledim. P. (Parti) faaliyetimizi iftihar ederek ve daha çok yükü üzerime alarak gûya yazdım. Barış Yolu (dergisi) v.s... Zaten bir gün teferruatı ile anlatmıştı. Festivalden o zamanki aklımla bilhassa herkes öğrensin diye, mufassalan bahsettim. Bir sürü de edebiyat kattım. Onların zapta geçişinde devamlı surette huzursuzluk duyuyordum. Buna ne lüzum vardı, şuna ne lüzum vardı deyip duruyordum. Ama yazmıştık işte bir defa. Hele o son kâğıtların o zamana kadar temas etmediğine izahını yapmak mecburiyeti? Gel de küfretme işte. İçimi eziyordu, fakat sanıyorum kendimi toparlayamıyordum. Bu galiba manevî yorgunluktu. Belki obtüration mantale belki irade felci. Bilmem gayri hükmünü sen ver. Sana bırakıyorum ve sonra seni... ahbablığa başlar başlamaz "Hey dur bakalım kendine gel" deseydin sanıyorum bu bana mutlaka tesir edecekti. Çünkü senin hakkında her nedense herkesten başka intiba, kanaatlarım vardı. Seni teşhis ettikten sonra harfi harfine haklı olduğunu birden kabul edemesem, itaat ederdim sana, belki normal olan bu şekildi. Mamafih laz burun, mahzun falan lâfları olmasa ihtimal ki, sen daha siyasî olacaktın ve herhalde daha isabetli olcaktın.

Lâftı çekti... Keramet sahibi değildim tabiî neyse... böyle işte bu akşam da bitmiyecek sanıyordum ya. Ama saat 12 oldu... bizimkilerin senin tabirinle, Teksas çayırlarında at koşturuyor olmaları, hareketin durmuş olması v.s. gibi bazı mülâhazalar da irademin gerekli münebbihleri bulunmasına mani oluyordu galiba... Aklım sıra kimseye yüklememeye çalıştım gûya.

Bir de şunu söyleyeyim; ilk kaldığım oda memur odası idi, biliyorsun keza kütüphane de. O sebeple Emniyetin koca odasını ve polislerin pisliğini ben temizleyecek değildim. O kısmın hademesi mutad temizlik olarak tabiî orayı da temizliyordu. İlk günler bir müddet memurların girmesi yasak edilmişti. Tabiî hademe de, uğramıyordu. Tam tecritte idim. Yolcu salonundan gelip de, böyle Birinci Şubeye kapanmak pek hoşuna gitmiyor tabiî insanın. Nezarethaneye bakan kimseler, benim tarafa uğramıyorlardı tabiî. Başka arayan soran da olmuyordu. Ben öteki tarafa geçinceye kadar ne istediğimi soran olmadı hiç. Yemeksiz, kömürsüz kaldığım az olmadı, başlangıçta. Nedense memur çağırmak da güç geliyordu bana. Yerim uzaktı, birgün Nazire[125] uğramıştı. Bana bir kahve bulabilir misin dedim. Geldim geleli çok ihtiyaç hissettiğim halde, kahve içmemiştim. Md.[126] odasındaki ikramları kabul etmiyordum. Md.'ün bir arzunuz var mı? Sana da daima hayır diyordum tabiî. Neyse, nöbetçi Komser kahveye müsaade etmemiş... sonra Md. uğradı da odamın pisliğinden, soğuğundan bahsettim birgün, nasıl temizleneceğini sordum. N.[127] ile kararlaştırıp onu şikâyet ettim. Emir çıksın diye. O da, Nazireye sormuş ve yasak olduğu cevabını almış, onun üzerine emir çıktı, sonra zaten mesai başlayınca muntazaman her sabah süpürülüyordu. Nazire'nin benim alışverişimi görmesi de epey sonra başladı. Ondan önce evden getiriyorlardı. Zaten bir elma, bir yumurta ile bir gün geçirdiğim az olmuyordu. Neyse, sonra bilhassa fırsat olduğu için, her işi Nazireye gördürmeyi adet edindik. Zaten o gönüllü idi. Bunu lütuf, iltifat addediyordu. Çok zaman onu memnun etmek için iş buyuruyordum. Öteye geldiğimde, orası sorgu odası iken, A. Hanım[128] tarafından temizlenirmiş. İlk günler o itiyadı veçhile temizleniyordu, belki ahbab oluyoruz başka fırsat yok diye mani olmadım. Sonra da O, o kadar tehalük, istek gösteriyordu ki, tabiî birkaç kuruş almak için mani olamadım. Yoksa odayı süpüremediğimden değil. A. Hanım adeta inhisarına almıştı benim odayı. İkbal ile (Hademe) hep o yüzden kavga ediyorlardı. O yılbaşına kadar da ben yemek aldırmıyordum. Meyva, v.s. şeylerle kahvaltı ile geçiniyordum. Annem abone olmaktan bahsederdi. Atlatırdım hep. Hasta olmuş, artık Konyalı ile konuşup anlaşacağını söyledi. Garson gelecek benim ne istediğimi soracak, gidecek yemek getirecek, hem de hergün, işe bak.

Arzum üzerine, istediğim zaman Ayşe hanımla aldıracağına söz verdim. Bence bu da lüzumsuzdu. Beni rahatsız ediyordu. Ama çaresiz hastalanınca biraz sıcak taze yemek de lâzım belki diye de düşünmüştüm. Neyse haydi bakalım geçmiş olsun[129].

BELGELER - 3

"1951 TEVKİFLERİ SIRASINDA TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ YÖNETİMİNİN BAŞINDA BULUNAN ZEKİ BAŞTIMAR'IN ASKERİ MAHKEME ÖNÜNDE YAPTIĞI MÜDAFAA"DAN PARÇALAR[130]

Müdafaayı Basanın Önsözü

"Birkaç Söz"

"43 yıldır en ağır şartlar altında illegal çalışmak zorunda bırakılan Türkiye Komünist Partisine karşı, özellikle son aylarda, gerici basının açtığı kampanyaya ilerici görünür bazı dergilerin ve kişilerin de katıldıkları görüldü[131]. Sadece emperyalistlerin ve yerli ajanların işine yarayan anti komünizm isterisine kapılmış sözde 'solcu' veya solculukla görevli kişilerin davranışları kimseyi şaşırtmadı[132]. Ama ilerici görüş ve davranışlarında samimî olduklarına inanmak istediğimiz kimselerin TKP'yi ve çalışmalarını kendi mücadelelerine engel görmelerine şaşmamak zordur. Onları bu davranışa iten, halkımızın uzun mücadelelerle elde ettiği bazı demokratik hakların tehlikeye düşmesi kaygısıysa, bu yersiz bir kaygıdır. İç ve dış politikasını anti-komünizm temellerine dayamış, halkın kazanılmış haklarına göz dikmiş bir iktidar, silâhını kendine karşı kullansın diye kimseye vermez. Demokratik hareketleri bastırmak amacını güden anti-komünizm kampanyalarını etkisiz bırakmak için, bu kampanyalara katılmakta bir fayda aramak saflık olur. Son zamanlara kadar memleketimizde ancak komünistlerin binbir baskıya göğüs gererek, hayatlarını hiçe sayarak haykırdıkları gerçekleri şimdi geniş yığınlarla birlikte tekrarlayanlardan bazılarının, komünistlerin hiç bir zaman kısılmayacak olan seslerinden kuşkulanmalarını başka türlü anlamak zordur. Türkiye Komünist Partisinin varlığını şu veya bu kimsenin isteği, iradesi değil, işçi sınıfının Türk halkı karşısındaki tarihî görevi tayin etmiştir. Kırkaltı yıldır hiç bir engel Türk komünistlerini bu görevi yerine getirmek için mücadeleden alıkoyamadı ve alıkoyamaz. Bunu emekçi yığınların sesini taklid ederek isteyenler bulunsa da[133]

...... 1950'de Demokrat Partinin iktidara gelmesi ile, iç ve dış politikada, halkın ve memleketin çıkarlarına aykırı yolda atılan adımları daha da genişledi, emekçi yığınların maddî hayat şartları daha da ağırlaştı. Yurtseverler bütün ilerici güçler üzerindeki baskı sertleşti. Türkiye emperyalist bloka daha çok yaklaştı ve Kore Demokratik Cumhuriyetine karşı açılan savaşa sürüklendi .... 1951 Ekiminin sonunda polisin genel saldırısı başladı. Türkiye'nin çeşitli illerinden yüzlerce komünist ve barışsever, İstanbul Emniyet Müdürlüğünün özel hücrelerine, bodrumlarına[134] ve askerî cezaevinin koğuşlarına tıkıldı[135]. Ordunun, İstanbul polisi ile işbirliği halinde idare ettiği ilk soruşturma iki yıl sürdü.

1951 tevkifatında Sevim Tarı'nın itiraflarıyla en ağır baskılara maruz kalanlar TKP Genel Sekreketi Zeki Baştımar olur. Mahkeme savunması her haysiyetli aydının yapacağı müdafaalardan biriydi

Soruşturmalardaki işkence metod ve şekilleri hakkında bir fikir vermek için tutuklulardan onaltısının çıldırdığını belirtmek yeter[136].

İlk soruşturma sonunda mahkemeye verilen 167 sanığa sonradan 17 kişi daha eklendi. Ve Askerî Mahkemeye verilenlerin sayısı 184 kişiyi buldu... TKP'yi yıktıklarını sananlar, ümit kırıklığına uğramakta gecikmediler. Şimdi gerici burjuvazinin ve Millî Emniyetin eski telkinlerini yeniden yaymağa başladılar: "**Türkiye'de Komünist Partisinin illegal çalışması hiyanettir**" diyorlar. Legal çalışma yasak, illegal çalışmak hiyanet! Türk işçisinin, Türk halkının ve memleketin gerçek çıkarlarını savunmakta emperyalist tekellerin ve yerli ajanlarının çıkarları için bir hiyanet varsa, hiç bir kuvvet Türk komünistlerini bu 'hıyanet'i işlemekten alakoyamıyacaktır.

Anti-emperyalist, hatta sosyalist eğilimli görünen birkaç yazarın, Komünist Partisine karşı gerici çevrelerle ağız birliği etmeleri güç anlaşılır bir şeydir[137]. Komünizme karşı olmadıklarını söyleyen, fakat Türkiye'de yaşamayan komünistleri yabancı aleti gibi göstermeye yeltenen bu gibi kimselerin[138] savundukları görüşlerde samimiliklerini ve ciddiliklerini şüpheye düşürmektedir. İnandığı davanın aktif bir savaşçısı kalmak isteyen, polisçe tanınmış, Türk komünistlerinin Türkiyedeki yerlerinin hapishaneler olduğunu herkes bilir. Bir devrimci, memleketinin, halkının kurtuluşu için savaşmak imkânını nerede bulursa orada savaşır[139]... TKP, hiç bir zaman memleket dışında olmamıştır[140]... Türkiye Komünist Partisi nerede olmak gerekirse oradadır. Polis onu izlemekte güçlük çekiyorsa, bu işte kullandığı yardımcı araçların koku alma hassaları bir hayli zayıflamış demektir. Türk komünistleri enternasyonalizme bağlıdırlar .... "Ne Washington, ne Moskova uşaklığı" diyenler, milletlerin kimseye uşak olmadan da yaşayabileceklerini nasılsa kavramışlar... "Moskova, efendilerden olduğu kadar, uşaklardan da nefret edilen bir yerdir"[141].

"Ankara Garnizon Komutanlığı II Numaralı Askeri Mahkemesi Yüksek Heyetine

Müdafaamdır

Sayın Hakimler,

.... Saf ve mutlak bir adalete inanmam. Adaletin, sınıfî bir karakter taşıdığını biliyorum .... Savcı, sevk iddianamesinde ve esas hakkındaki mütalâasında, TKP teşkilât prensiplerinin ilk satırındaki (Partimiz, Marksçı, Leninci bir Partidir) cümlesini ele alıyor ve bundan; Türkiye Komünist Partisinin gayesinin, cebir ve şiddet yolu ile iktidarı ele alarak amele diktatörlüğü tesis etmek olduğu yolunda bir hüküm çıkarıyor. Teşkilât prensiplerini benimsemiş, Marksçı-Leninci bir komünist olarak, bu cümlenin gerçek manası üzerinde durmak isterim... Marksizm, genel bir tarifle, tarihî ve sosyal olayları materyalist bir görüşle ve dialektik bir metodla inceleyen, çözümleyen ve açıklayan bir ilimdir. Leninizm, Marksizmin yaşadığı yeni tarihî devreye, çağımızın şartlarına uygulanmasıdır; devrimizin

Marksizmidir... Gizli faaliyet, partimizin mutlak bir prensibi değildir. Bilâkis, faaliyetini kanunîleştirmek için elinde olan her şeyi her zaman yapmaya hazırdır. Bu uğurda mücadeleden hiç bir zaman dönmemiştir ve dönmeyecekti... Duruşma sırasında Sevim Tarının Mihri Belli'de ele geçen 56 sayfalık mektubu meselesine[142] gelince:

Savcının bu mektuba bir can kurtaran simidine sarılır gibi sarılması, davanın sonlarına doğru ne kadar ihtiyacı olduğunun delilidir. Bu mektubun, Sevim Tarının ilk soruşturmadaki ifadesini doğrular mahiyette olduğu, parti faaliyetini tamamiyle anlattığı, Savcı tarafından ileri sürülüyor. Bunun, Sevim Tarı'nın ilk soruşturmadaki ifadesini doğrular mahiyette olduğunu kabul ediyorum. Fakat, anlattığı parti faaliyetinin ve umumiyetle anlattığı şeylerin doğruluğunu kabul edemem[143]. Sevim Tarının ilk soruşturmadaki ifadeleri kadar, son mektubunun muhteviyatı da hakikata uygun olmaktan uzaktır. İlk soruşturmada bana zorla, işkence ile kabul ettirilemeyen yalanları, bir olup bitti ile kabul ettirmek için tertiplenen oyunlarda Sevim Tarıya oynatılan roller ve daha bir sürü olay, bana bazı şeyleri öğrenmek fırsatını ve Sevim Tarı'yı içinde bulunduğu şartlara göre kolayca değişen hüviyeti ile tanımak imkânını verdi. Bunun için Mihri Belli'de çıkan o mahut mektup beni hayrete düşürmedi[144]. Beni hayrete düşüren şey, bu mektubun Mihri Belliye yazılmış olmasıdır. Zira, Sevim Tarının bu mektupta yazdığı şeyler bir gerçek olsaydı, Mihri Belliye bunları şimdiye kadar defalarca anlatmış olması gerekmez mi idi[145]. Böyle bir mektuba ne lüzum vardı? Bunun cevabını verecek durumda değilim[146]. Sevim Tarının ilk soruşturmadaki ifadeleri gibi, son mektupta anlattıkları da uydurma şeylerdir.

Savcı ilk soruşturmada baş vurulan kanunsuz usüllerin sonuç vermemesi yüzünden elde edemediği delillerin yokluğunu çok yavan bir mantık oyunu ile örtbas etmeğe çalışmıştır. Bütün işlerin benim emir ve direktifimle yapıldığına biricik delil olarak ileri sürülen şey, ilk soruşturma ifadelerin arasında mevcudiyeti iddia olunan tezatlar[147]. Fakat nedense, Savcı bu tezatlardan bir tek örnek vermedi. Bununla beraber, aylarca hatta yıllarca kapalı bir kutu içinde tutulduktan sonra birdenbire çıkarılarak sual yağmuruna tutulan bir insanın ifadeleri arasında tezat bulmak da bir marifet değildir. Kanun sanığa, şaşırtıcı sualler sormaktan bile hâkimi men ediyor. Halbuki, sorgu hâkimi, tutukluluğumun ondokuzuncu ayında, karşıma Emniyet Müdürlüğü uzmanlarına hazırlatılmış şaşırtıcı suallerle dolu yüz cevabı zapta geçirilmiş bir sualin bir müddet sonra hatta aynı gün içinde birkaç defa tekrarladığı ilk soruşturma ifadelerimde sık sık görülür[148].

İnandığı dava uğrundaki mücadelede talihsizliğe uğramış bir dava adamının şerefini hiç bir işkence, hiç bir ceza azaltamaz. Fakat medenî bir kanun böyle bir kimseyi teslim ettiği ellere, temiz ve şerefli kalmayı emreder. Çünkü, kirlenebileceklerini bilir. Bir kanun temsilcisi için adalet namı-

na zulüm ve işkence yapmaktan, kanunun arkasında saklanıp zorbalığa baş vurmaktan daha büyük bir şerefsizlik olamaz... Başvekil Adnan Menderes[149] DP lehinde yaptığı propaganda konuşmalarında, CHP iktidarı zamanındaki tabutluklardan, işkence odalarından söz ederek siyasî hasımlarını millete jurnal ettiği günlerde, eski Sansaryan Hanının üst katı bir salhane halini almış bulunuyordu (İstanbul Emniyet Müdürlüğü)... Bu işkence sahnelerini tasvire kalkışmayacağım. Burada, o feci hayatı hayalen olsun tekrar yaşamaya tahammül edemeyecek olanlar ve belki de yüzü kızaracaklar bulunur. Yalnız şunu söyleyeceğim ki, uğradığım ve aylarca devam eden maddî ve bedenî işkenceler, ancak işkence konusu olmak kabiliyetini bedenen tamamiyle kaybettikten sonra, doktorun müdahalesi ile sona erdi ve doktor işkencelerin ağır sonuçlarını ve izlerini dokuz aylık bir tedaviden sonra ancak giderebildi. Manevî işkencelerden bahsetmeyeceğim. Çıldıranların, intihara teşebbüs edenlerin sayısı malûmunuzdur. Onbir ay gazete okumaktan, kaleme kâğıda dokunmaktan mahrum edilmiş, siyasî bir tutuklu ve iki sene çığlıklar, feryadlar,[150] iniltiler ortasında her an işkence odasına çağrılmayı bekleyen bir insan tasavvur ediniz. Ve sonra kanunen kimsenin yirmidört saatten fazla tutulamayacağı bir yerde ve yirmidört saatten fazla kalınamayacak şekilde yapılmış bir hücrede, iki sene havadan, sudan, ışıktan mahrum nasıl yaşanabileceğini düşünürseniz, işkencenin ölçüsü hakkında[151] az çok bir fikir edinebilirsiniz. Bizi bedenen ve mânen işe yaramaz hale getirmek için herşeyi yaptılar ve itiraf etmek lâzım ki, kısmen de başarı elde ettiler. Savcı suçu inkâr ettiğimi söylüyor. Doğru değildir. Yeryüzünde yüzmilyonlarca insanın kutsal bildiği ve peşinde koştuğu bir idealin adamı olmak bir suçsa, ben bu 'suçu' kabul ediyorum. Fakat yeryüzünde bütün insanların menfur saydığı işkence gibi bir fiili işlemiş veya işletmiş bir kimsenin aynı mertliği göstererek suçunu kabul edebileceğini sanmıyorum. Savcıda kuvvetli bir inkâr meyli ve kaabiliyeti sezmemiş olaydım, duruşma sırasında kendisine soracağım müdafaamla ilgili pek çok sualler olacaktı. Bir misal vereyim:

Sevim Tarı'da ele geçen bültenleri, kendisine benim verdiğim isnadını kabul etmem için, ilk soruşturma sırasında günlerce işkenceye tâbi tutulmuştum. Bir gün Sevim Tarı ile o zamanki Birinci Şube Müdürü Ahmet Topaloğlunun karşısında yüzleştirildik. Sevim Tarı, bültenleri kendisine benim verdiğimi yüzüme karşı tekrar etti. Hakikata uymayan bu isnadı gene kabul etmedim[152]. Ertesi gün Ahmet Topaloğlu beni tekrar çağırttı: "Dün siz odadan çıktıktan sonra Sevim Tarının, arkanızdan söylediği şu sözleri duymadınız: "kendimi zor tuttum az kalsın neler söyleyecektim" Ve Topaloğlu ilave etti: "Ben bu kadar söylüyorum, şimdi düşünüp taşının" dedi.

Yüzüme karşı söylenen bu yalandan sonra, bu sözler beni derin derin düşündürdü. Daha neler uydurulup, Sevim Tarıya söyletilebileceğini kestiremezdim[153]. Bu kaygı ile bir gün sonra, bültenleri Sevim Tarıya verdiğim yalanını kabul zorunda kaldım[154]. Aradan bir buçuk yıl kadar bir zaman

geçmişti. İlk soruşturma devam ediyordu. Son ifadelerim sırasında[155] Halil Ölçerin (Sorgu Yargıcı Alb. Hakim) şu hayret verici sualine muhatap oldum: "Bültenleri Sevim Tarıya sizin vermediğiniz anlaşılmıştır. Ne dersiniz? Eski ifadenizde israr edecek misiniz". "Evet, dedim israr edeceğim, isterseniz bu ifadeyi bana kabul ettirmek için yapılan işkenceleri tekrar ettirin"[156].

Halil Ölçer, resmî ifadelere dayanmayı ve gizli dosyalarının muhteviyatını ifşa etmemeyi münasip görmüş olacak ki, sevk iddianamesinde, bültenleri Sevim Tarıya benim verdiğim iddiasının doğru olmadığını bildiği halde, yeniden ileri sürdü. Duruşmada bunun neden böyle olduğunun kendisinden sorulmasını istedim. Biliyordum ki, inkâr edecekti[157].

Bir misal daha vereceğim:

İlk soruşturmamda, son ifademde bana imzalattıktan sonra, soruşturma hâkimi Halil Ölçer ile aramızda şöyle bir konuşma geçti:

Halil Ölçer bana, bu tahkikatın kendisine Türk komünistleri ve Türkiye Komünist Partisi hakkında, bu parti idarecilerinin bile bilmediği birçok gerçekleri öğrettiğini, eğer Komünist Partisinin tarihini yazmak icap etse, en geniş bilginin ve en zengin materyalin kendisinde bulunacağını söyleyerek şöyle bir misal verdi: "Meselâ dedi, Mihri Belli Türkiyeye son gelişinde bazı kimselere kendisini dışarıdan bir vazife ile gelmiş diye tanıtarak ve vazifenin, Komünist Partisinin başına geçmek ve onu gençleştirmek olduğunu söyleyerek faaliyete geçiyor ve bu faaliyetinde (isimleri malum)[158] bazı kimselerin işbirliğini sağlıyor" İşte dedi Halil Ölçer, bu olay sizce meçhuldür, fakat bence teferruatiyle malûmdur. Buna ne dersiniz? Diyeceğim birşey yoktu. Sevk ve iddianamesini dikkatle okudum, bu noktaya dokunur bir nokta göremedim. Halbuki bu mesele müdafaam bakımından önemliydi. Meselenin savcı tarafından açıklanmasını da mahkemeden isteyemedim. Çünkü Savcının işine gelseydi bunu kendisi yapacaktı. Ortada gizlenmesi gereken bazı şeyler olmasa idi, bunu huzurunuza getirmekte zaten bir mahzur görmeyecekti[159]...

Üzerinde durulan fiil, ne İnsan Hakları Sözleşmesi, ne Anayasa, ne de Anayasaya Aykırı kanunlar karşısında suç sayılamaz. Ortada cezayı gerektiren bir fiil yoktur. Davanın sükûtuna karar verilmesini istiyorum.

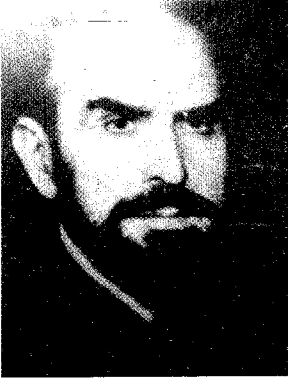
BELGELER - 4

MİHRİ BELLİ'NİN SAVUNMASINDAN[160]

"Şimdi, Zeki Baştımar'ın bu konudaki ilk tahkikat ifadesine gelelim:
(İlk Tahkikat Dosyası: I, Sayfa 201)

"Aynı Zeki Baştımara 26 Mart 1952'de imzalatılan ifade şudur:"

"Dağıtılmış olan parti teşkilâtını ben topladım ve faaliyete geçirdim. Bu faaliyete karşı aleyhtar bir cereyan olduğunu evvelce söylemiştim: Bazı eski komünistler, hapishaneden çıktıktan sonra onlarla da, yani Reşat, Mihri, Halil, Ahmet ile de görüştüm.

Amerika'dan gelip, TKP'nin başına geçmek için uğraşan Mihri Belli için önündeki engel Zeki Baştımar'dı. Tutukluluğu esnasında yastığının altında bulunan isim listesi ve Sevim Tarı'nın mektupları, onu daima zan altında bırakacaktır

Ahmet bir defa kat'î olarak yanaşmadı ve fikir söylemedi. Diğerleri aleyhte cereyanın doğru olmadığını söylediler. Reşat, faaliyete katılmak hakkında sarih bir fikir ileri sürmedi. Münferiden yaptığım bu temaslardan sonra ayrıca birkaç kişinin biraraya gelerek bu işi birlikte görüşmemiz lâzım geleceğini düşündüm. Ve bir gezinti hissi vermek üzere, bu fikri Ahmet hariç diğerlerine söyledim. Kabul ettiler ve tarihini şimdi hatırlıyamadığım bir günde Yenimahalle'de buluştuk. Orada at yarışlarına giden yol üzerinde buluşmuştuk. At yarışları sahasını da geçtik. Yoldan ayrıldık, küçük bir ağacın altına oturduk. Burada ben, Reşat, Mihri ve Halil olmak üzere dördümüz idik. Ben bu fırsattan istifade ederek, orada 1949'dan sonra Partinin dağılmış olduğunu bu vaziyet karşısında bana bir vazife düştüğünü ve bu vazifenin de dağılmış Partiyi yeniden toplamak olduğunu söyledim. Bilâhare, İstanbula bu maksatla geldiğimi, bazı temaslar yaptığımı, fakat tamamiyle aksi bir cereyanla karşılaştığımı ve bu şartlar altında iş görmenin güç olduğunu anladığımı, buna rağmen bu güç şartlar içinde faaliyete geçtiğimi, isim zikretmiyerek, birkaç vilâyette teşkilât kurulduğunu, (İstanbul'da) bir Vilâyet Komitesi kurulmuş olduğunu söyledim. Hamdi Beyin sorması üzerine İzmir ve Ankara Vilâyetlerini Hamdi Beye söyledim."

"Maznunun sözünü bu noktada keserek önemli saydığımız bir hususa işaret ediyorum. Son cümlede adı geçen "Hamdi Bey" Emniyet Müdürlüğü Birinci Şube Müdür Muavini Hamdi Özdemir (Parmaksız Hamdi) dir. Maznunun, 8 Ocak 1952 tarihli ilk tahkikat ifadesi dosyadadır. Bunda İzmir ve Ankara Vilâyet Komitelerinden bahsedilmediği gibi, bu ifadenin yukarıda dercettiğim kısmında Yenimahalle'de bir toplantı yapıldığı iddiası da kesin olarak reddedilmektedir. 26 Mart 1952 tarihli ifadesinde ise, Zeki Baştımar bu toplantıyı kabul ediyor ve İzmir ve Ankara Vilâyet komitelerini "sorması üzerine Hamdi Beye söylediğini" beyan ediyor..."[161].

Onikinci Bölümün Dipnotları

1- 1944 tevkifatı iki safhalıdır. Birincisi, Reşad Fuad Baraner idaresindeki illegal TKP; ikincisi, Mihri Belli yönetimindeki yarı illegal "İleri Gençlik Birliği".

2- Muzaffer Şerif Başoğlu, bugün Sosyal Psikoloji alanında dünya çapında bir otoritedir. A.B.D.'e gidip, Amerikan vatandaşı da olmuştur. Kendisini 1944 yılında Ankara'da mevkuf bulunurken, devrin Reisicumhuru İnönünün delâleti ile Rossvelt, Amerikaya davet etmiştir.

3- T.C. Ankara Garnizon Komutanlığı As. Mahkemesi, Esas 1953/17; Kararı: 1954/33, s, 25.

4- İbid.

5- Aclan Sayılgan, İnkâr Fırtınası, s, 86-99, İstanbul, 1963.

6- İbid.

7- Doğan Aksoy, Kemal Baştuji, sonradan Ulvi Uraz, Fransız Komünist Partisi yabancılar seksiyonuna kaydolundular.

8- O sıralar Paris'te öğrenci bulunan merhum Cahit Güçbilmez arkadaşımın anlattıklarından...

9- M. Zekeriya Sertel, Hatırladıklarım (1905-1950), s, 274, İstanbul, 1968: "Oysa bu gencin (Arslan Humbaracı) İngilizler hesabına çalışan bir casus olduğu sonradan meydana çıktı. Demek onu aramıza İngilizler sokmuştu" demektedir.

10- 1951-1952 Türkiye'de Komünist Partisi tevkifatında ele geçen "T.K.P. Teşkilât Prensipleri" belgesi kopyası. Bunu biz ayni davaya katıldığımız için, tahkikatın delillerin tetkiki safhasında kopye ettik. Bu belge ayrıca, Emniyet Genel Müdürlüğü, Önemli İşler Dairesinin yayımladığı "Türkiye'de Komünist Tekniği" adlı kitabında yayımlandı. Biz bu metni kopye ettiğimiz şekilde kitabımıza aldık. (A.S.)
Teşkilât Prensipleri o zaman hâlen yurt dışında bulunan T.K.P. Genel Sekreteri Zeki Baştımar (Yakup Demir) tarafından hazırlanmıştır.)

11- Bu mektuptan Ankara Garnizon Kumandanlığının 2 Numaralı Askerî Mahkemesi Esas: 1953/17, Karar: 1954/33 sayılı "Esbabı Mucibeli Hüküm" kitabının 22. sayfasında şöyle bahsedilir: "J) Duruşma devam ettiği sırada Sevim Tarı tarafından el yazısı ile yazılan ve ilk tahkikat ifadesini teyid eder mahiyette olup, Parti faaliyetini de anlatan İstanbul Merkez Kumandanlığının 17 Mayıs 1954 gün ve 54/533 sayılı yazısına ekli 14 Mayıs 1954 tarihli zabıt varakası ilişki yirmisekiz yapraktan ibaret yazı..."

12- 26 Ekim 1951 günü, Marsilyaya hareket ederken yakalanışını kastediyor.

13- a) 26 Ekim 1951 tarihli zabıtla tevsik edilen Dosya: 6 Sıra 1-1/11 de mevcut "T.K.P. Teşkilât Prensipleri" isimli oniki sayfalık teksir makinası ile yazılmış broşür; ile,
b) Dosya: 6 sıra: 2-2/10 da duran "T.K.P. Haziran, Temmuz, Ağustos ayları Bülteni"; Sevim Tarı'nın üzerinde bulunmuştur. Bunları kasdediyor.

14- Buradan çıkan manâya göre, Sevim Tarı limana geldiği taksiyi gönderebilse idi, içinde unutmuş görülebileceği valizini veya çantasını yok edebileceğini ve böylelikle vesikaların kaybedileceğini anlatmak istiyor. Fakat ifade pek vazıh değil.

15- Zeki Baştımar
16- "Nesneler" dediği üzerinde bulunan vesikalardır.
17- İstanbul Emniyet Birinci Şube yöneticilerinden.
18- Ahmet Topaloğlu, eski A.P., İçişleri Bakanı 1965 seçimlerinden sonra, A.P,. Millî Savunma Bakanı olmuştur. O yıllarda İstanbul Emniyet Birinci Şube Müdürü idi.
19- İstanbul'da, Yenimahalle'de Parise gidişinden önce Sevim Tarı, Zeki Baştımar'ın buluşması.
20- Sevim Tarı, burada ya kendisini mazur göstermek için saf rolünü oynuyor, ya da gerçekten saftır.
21- Bir komünist olarak Sevim Tarı'nın bu hükmü, o günkü duyguları içinde samimîdir.
22- Suçu, suçluluk psikolojisi içinde Zeki Baştımar'a yüklüyor.
23- Zeki Baştımarla buluşmasının dördünün polisçe tespit edildiğini öğrendiğini ifade ediyor.
24- Askerî Öğretmen, Yzb. Abdülkadir Demirkan.
25- Tahkikatın ilk günlerindeki yüzleştirilme.
26- Abdülkadir Demirkan.
27- Savcı (Sivil Sorgu Hâkimi) veya Polis şefi.
28- Sevim Tarı, Emniyet Birinci şubede gördüğü iyi muameleye telmihte bulunuyor. Bilâhare duruşmalar sırasında kendisine işkence yapıldığını söyleyecek, duruşma hakiminin sorgusu üzerine, işkencenin kendisine yapılan iyi muamele olduğunu ve bunun sonucu ifade verdiğini ifade edecek kadar garabete düşecektir.
29- Sevim Tarı, annesi ile konuşturulusu sırasında annesinin üzüntüsünü ve anne olarak ricalarını polis tertibi olarak anlıyor. Sevim Tarı'nın babası, İsmail Hakkı Tarı eski bir emniyet mensubudur. Baba İsmail Hakkı bey, 1994 Turancılık davası esnasında, Balıkesir'de Kaymakam olup, Nihal Atsız'ın kardeşi Necdet Sancar'ın tutuklanmasında ağırdan aldığı için, İsmet Paşa hükümeti tarafından görevden alınacaktır. [E. Cihangir]
30- Kurultaydan kasıt, Savcı ve polis şeflerinin Sevim Tarıyı topluca huzurlarına alarak özel olarak sorguya çekmeleridir. Burada bir ironi saklıdır.
31- Anlaşıldığına göre Sevim Tarı, Zeki Baştımar ve Abdülkadirle tanıştığını söylüyor ve fakat broşürleri kimden aldığını itiraf etmiyor.
32- Sevim Tarı, ilk günden ihtilâttan men edilmemiş, gazete falan okumuştur.
33- Gazeteler ilk günler Zeki Baştımar, Abdülkadir Demirkan'ın, Sevim Tarı'nın tevkifinden söz ettiler. Ve doğru olarak Sevim Tarı'nın üzerinde yakalanan evraktan bahsettiler. Esasen Sevim Tarı, mektubunda bundan bahsediyor. "Martaval" diye bahsetmesi, garip.
34- Broşürler.
35- Güleren Görkmen.
36- Paris, Doğu Berlin, Varşova temasları.
37- TKP'nin dışla irtibatının meydana çıkması prestij yıkılmasına yol açabilir tabiî.
38- Türkiye Komünist Partisi.

39- Zeki Baştımarın o zaman ifadesine göre Dr. Şefik Değmer'in sağlığında, TKP Genel Sekreteri olduğu anlaşılıyor. Belki de Sevim Tarı TKP Merkez İcra Komitesi Sekreterliği (Merkez Komite Teşkilât Başkanlığı) ile Merkez Komite Sekreterliğini (Genel Sekreterliği) karıştırıyor. Ama, Dr. Şefik Hüsnü'nün Merkez Komite toplantılarına da aktif katılmadığı, Merkez Komite toplantılarına istişarî maksatla katıldığı açık. 1946'dan sonra, 1946 tevkifatı hatalarından dolayı tenkid edilip bu görevden alındığı da düşünülebilir. O zaman Sevim Tarı'nın Zeki Baştımar'dan Genel Sekreter diye bahsetmesi bir anlam kazanır. Bilindiği gibi Zeki Baştımar, 1962'de yurt dışına kaçmış ve aynı yıllarda Prag'da TKP Genel Sekreteri Yakup Demir olarak ortaya çıkmıştır.

40- İlk çözülüş bu noktadan başlıyor.

41- 5844 sayılı Kanunla değişen 141. madde TKP kurucularına ölüm cezası veriyordu. Ankara teşkilâtının dışındaki teşkilât, Kanunun çıkışından önce tevkif edildiklerinden, eski Kanuna göre hüküm giydiler. Ankara tevkifatı 8 Eylül 1952'de başladı ve sanıklar yeni Kanun hükümlerine göre ağır cezalar giydiler.

42- Varşova'dan İsviçreye, Sevim Tarı'ya gönderilip, sahibini bulamayınca sefarete verilen ve oradan da Türk İstihbaratının eline geçen mektup. Mektup, Berlin Barış Festivaline katılan komünist Türk delegelerin müstear isimlerini ihtiva ediyordu.

43- Sabiha Sertel'in kızı Yıldız Sertel. Berlin Festivalindeki kod adı: Sitaredir.

44- Halim Spatar, TKP'nin İzmir teşkilâtından. Berlin Barış Festivaline Haşim kod ismi ile katılmıştır.

45- Erem Esen, Oruç Ali Tütenk Esen'in kızkardeşi. Tevkifata yakın günlerde TKP tarafından yurt dışına kaçırıldı. Muhtemelen yakın zamana kadar halen Budapeşte radyosunda spiker olarak çalışıyor olmalıydı. Berlin Barış Festivalindeki kod ismi: Melike

46- Bilindiği gibi, tahkikat önce sivil Savcılıkça yürütülüyordu. Yzb. Abdülkadir Demirkan, Üsteğmen Behçet Pekmerdol ve bazı asker ve yedeksubayların isminin Partiye karışması üzerine, Ankara Garnizon Kumandanlığı 2 Numaralı Askerî Siyasî Mahkemesi tahkikatı üzerine aldı ve yürüttü.

47- Faika Boratav (Sahut) Ahmet Muhtar Boratav'ın karısı.

48- Burada ismi geçen S.'nin, Sevinç Tanık olması ihtimali vardır.

49- Faikanın ne söylediği anlaşılmıyor.

50- Nazımın kaçışı, Merkez Komite, Paris teşkilâtı, Festivale gidenlerin parası anlaşıldığına göre polis tarafından Sevim Tarıya sorulmuş.

51- Rüştü, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde Komünizm masası Başkomiseri idi. Kanserden ölmüştür.

52- Komünistler, dışarıda Sevim Tarının işkence görmekten gözlerinin kör olduğunu, fakat hiç bir şey ele vermediğini yayıyorlardı o zaman. Oysa Sevim Tarı aynı günlerde rahattı.

53- Kendisine iyi muamele edilmesini kastediyor.

54- Müstakil oda, sobalı oda, emrine verilmiş daktilo ile ifade veriyor ve sonra da rahatsız olduğundan bahis, ilgi çekici bir Kompleks.

55- Anlaşıldığına göre Sevim Tarı, tam çözüldükten sonra Emniyette Mihri

Belli ile tanışma imkânını buldu.

56- Alıştığı durum polise yardımcı ifade vermesi. Sevim Tarının ifadesi zannediyorum ki, 176 daktilo sayfasıdır, kendisi tarafından yazılmıştır.

57- Ters bir kompleks. Sevim Tarı kendisine iyi muamele eden polise gaddarlık, namussuzluk, "hayvandan da beter" hayvanlık izafe ediyor.

58- Anlaşılmıyor.

59- Küçük burjuva romantizmi.

60- Yabancılardan kasıt, Paris, Doğu Berlin ve Varşova'da temas ettikleri.

61- Hapisten çıktıktan sonra.

62 Harbiye Cezaevinin askerî gardiyanı çavuş.

63- Belki de hapishanede kadınlar kısmına bakan gardiyan kadın.

64- İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği.

65- Erem Esen.

66- Burada anlaşıldığına göre, Topaloğlunun; "Topaloğlu beni basamak yapmak istiyor" derken, TKP'yi çözme başarısının Demokrat Parti üzerinde kendine itibar sağlamasını ve mebus seçilmesini kolaylaştıracağını söylemek istiyor.

67- Kim olduğu anlaşılmıyor. Mektubun muğlak ifadesini anlamak da mümkün olmuyor.

68- Aralarında Hollywoodlı diye isimlendirdikleri Nazım Beyin kim olduğu anlaşılmıyor.

69- İleri jön Türkler Birliği.

70- Sevim Tarı, burada polisi aldatmayı manasız buluyor ve Topaloğlunun taciz edişinden kurtulmak için bütün bildiklerini yazıyor.

71- Sorgu Hakimi ve duruşmalarda Savcı.

72- Sevim Tarı, Halil Ölçer'e yazıp verdiği itirafları gene aynı mantık ile mazur göstermek istiyor. Sevim Tarı'nın, Halil Ölçerle de arası çok iyidir.

73- Sevim Tarı muhbir, kalabilmek çabasını güdüyor. Bilgi verecek, polis bunları kullanacak, fakat verdiği bilgiler resmî ifadesine geçmeyecek ve komünist arkadaşları arasında kahraman olarak dolaşacak. Aynı yolu Ahmet Arif Ünal da Sorgu Hakimine teklif etmiş ve fakat reddedilmişti.

74- Halil Ölçer.

75- Sevim Tarının polise yaptığı yardımları örtmek için gösterdiği gerekçenin çürüklüğü sadece Mihri Belli'yi inandırmış olabilir.

76- S. Tarı, 26 Ekim 1951'de tevkif edilmiş olduğuna göre 29 Aralık 1951'de Zeki Baştımarla muvacehe yapılıyor. Demek ki, Sevim Tarı tevkifinden kısa bir süre sonra bazı açıklamalar yapmıştır. O halde, Mihri Belli'ye karşı devamlı olarak çözülüşünün suçlusunu aramak çabası neden?

77- TKP'nin o sıralar Parise gönderdiği haberleri iletmek için, Vasfi Yükselsoy kurye seçilmişti. Vasfi Yükselsoy, Marsilya'da Sevim Tarı ile buluşacaktı. Ve bir parola ile kendisini tanıtacaktı. Bu konuda 1953/17 Karar, 1954/33 sayılı iddianamenin 44. sayfasında şöyle denilmektedir: "(Vasfi Yükselsoy) Tevfik Dilmen ile görüşmüş, T. Dilmen kendisine parolayı öğreterek Marsilya'da gemide kendisini kesik saçlı, esmer kulakları ağır işiten bir bayanın arayacağını... söylemişti." Bu bayan Sevim Tarı'dan başkası değildir. Parola da "Sakalı şerif".

78- Necil Togay, Gün Togay, karı-koca. Yurt dışındaki komünistlerden. Önce, Budapeşte Radyosunun Türkçe yayınları seksiyonunda çalıştılar. Galiba sonra da Doğu Almanyadaki "Bizim Radyo"ya geçmişler.
79- Parti meselesi demek istiyor.
80- Yıldız Baştımar.
81- Sevim Tarı burada, Emniyette Melâhat Türksal ile muhaberatını anlatıyor. Oysa Melâhat Türksal bir ajan provakatör olabilir.
82- Ü.'nun Melâhat Türksal olduğu kabul edilebilir. Sevim Tarı'yı ilk defa onun partilediği vakıadır.
83- Zeki Baştımar'a yazdığı pusula.
84- Zeki Baştımar'ın Sevim Tarı'ya verdiği cevap.
85- Ahmet Topaloğlu.
86- Kastedilen iki kişi, Ahmet Topaloğlu ve Sorgu Hakimi Alb. Halil Ölçer.
87- Tevkif edilmiş olan kız ve kadınlar.
88- Zehra, muhtemelen Emniyetin hademesi, Sevim ve Mihri arasında muhaberatı temin eden aracı. Bknz., Sevim Tarı, "Boşunamı Çiğnedik", 1998, İstanbul
89- Merhum İst. Em. I. Ş. Md. muavini, Parmaksız Hamdi (Hamdi Özdemir).
90- İstanbul Belediye Reisi iken, 27 Mayıs 1960'ta tevkif edilen eski Emniyet Müdürü Kemal Aygün.
91- Dündar Baştımar'ın kayınpederi Şevket Mocan.
92- Harbiye Askerî Hapishanesi.
93- Mübeccel Kıray, o yıllarda Ortadoğu Teknik Üniversitesinde hoca idi.
94- Şifahi demek istiyor.
95- Mübeccel Kıray.
96- Sevim Tarının hademe Zehraya bahşiş vererek, iğfal ettiği anlaşılıyor.
97- İfadesinde muğlaklık var, bir manâ çıkmıyor.
98- Sevim'in bu üslûpta bahsettiği kişi annesidir.
99- İstanbul Emniyet Müdürlüğü.
100- Türkiye Komünist Partisine girme teklifi.
101- Komünist Partili, anlamına.
102- Bu kimse Necil Togaydır.
103- Melâhat Türksal.
104- İleri Jön Türkler Birliği.
105- Melâhat Türksal.
106- İJTB'ni idare etmek.
107- Necil, Paris dönüşü Sevimi ameliyat olduğu hastanede ziyaret etmiş, o sırada kendisinin Parise giderken partileneceğini söylemişti.
108- Bunlar, Fransa'daki Komünist Türklerdir.
109- Sabiha Zekeriya Sertel ve kızı Sevim Sertel.
110- Ulvi Uraz.
111- Pariste Türk komünistlerin illegal çıkardığı "Barış Yolu" dergisi.
112- Zeki Baştımarın yerine.
113- Zeki Baştımar'ı kastediyor.
114- Zeki Baştımar.

115- Zeki Baştımar.
116- Komünist.
117- Tahliyeyi düşünecek kadar iyimser. Oysa yedi yıl hüküm giydi.
118- 19 Ekim 1952'de mahpus tutulduğum zemin kattaki, 23 numaralı hücreden, I. Şubenin bulunduğu üst kattaki 13 numaralı hücreye nakledildim. Cezaevine nakledildiğim 7 Kasım'a kadar, geceleri daktilo gürültüsünden uyuyamamıştım. Sevim Tarı'ya ifadelerini yazması için kaldığı odasına bir daktilo vermişlerdi. Sabaha kadar yazıyordu.
119- Topaloğlu'nun müsamahası teyid ediliyor.
120- 2 P.'ye demekle iki Partiliye demek istiyor herhalde.
121- Zeki Baştımar'a haber yollamış.
122- Zeki Baştımar'a kupürleri göndermemiş olduğu anlaşılıyor.
123- Zeki Baştımar.
124- Ulvi Uraz, Ankara'da tevkif edilip, İstanbul Emniyet Müdürlüğüne getirilince anne tarafından akrabası olan Kemal Aygün'ün huzuruna çıkarılmış, ağlayarak nedamet duyduğunu söylemiş, itiraflarda bulunmuş, bu arada karısını da ele vermiş, onu ilk tahkikatta muhbir durumuna sokmuştu.
125- Hademe.
126- Ahmet Topaloğlu.
127- N.'nin kim olduğu anlaşılmıyor. Muhtemelen Emniyet Müdür Muavini Nejat Sözen.
128- Hademe.
129- Mihri Belli, Şevki Akşit bu mektubu "Türk Solu" dergisinde Zeki Baştımar'ın Emniyetteki davranışlarını saptamak için Sevim Tarıdan istediklerini yazmışlardır. Oysa Mihri Belli üzerinde bu mektup bulunduğu zaman, Hâkim Bnb. İzzettin Cebe duruşmadan çıkarken Mihri'den istemiş, Mihri de itiraz etmeden mektubu İ. Cebe'ye vermiştir. "Türk Solu"ndaki iddiaların doğru olmadığı meydanda.
130- "Yeni Çağ" ilâvesi, "Dava ve Müdafaa", 1966, Prog.
131- Burada söz konusu basın, haftalık "Yön" dergisi ile "Cumhuriyet" ve "Akşam" gibi günlük gazetelerdir. Yakup Demiri ve TKP'yi suçlayan yazılar için Bknz., **"Yön"** dergisi (1 Nisan 1966), İlhan Selçuk.
"Yön" dergisi (8 Nisan 1966), "Komünist Parti Meselesinin İçyüzü".
"Yön" dergisi (15 Nisan 1966), E. Tüfekçi (Mihri Belli), "Türk Soluna Saygısızlık".
"Cumhuriyet" (5 Nisan 1966), İlhan Selçuk, "Milliyetçilerin Görevi".
"Akşam", (6 Nisan 1966), Çetin Altan, "Yakup Demir Meselesi".
132- "Müdafaa"nın ileriki kısımlarında da göreceğiz ki, burada târiz doğrudan doğruya Mihri Belli ile ilgilidir.
133- **"Yön"** dergisi ve çevresi kastediliyor.
134- Burada söz konusu edilen özel hücreler, İstanbul Emniyet Müdürlüğünün (Sansaryan Hanı) zemin katı ile, I. Şubenin bulunduğu üst katta ihtilâttan men kasdı ile kullanılan, kapılarının üzerinde gece gündüz devamlı yanan az ışıklı bir lamba ve dışarıda üzerinde numaralar yazılı, ancak bir kişilik demir bir karyolanın sığdığı, pislik içinde olan odalardır (!). Zemin katı odala-

rı, İstanbul Emniyet Müdürlüğüne girişte sağda kalır. Yanyana bir sıra halinde dizilmiştir. Sonraları bu hücrelerin bulunduğu yerleri polis arabaları için garaj haline getirmişlerdir. Üst kattakiler "U" biçiminde bir yere sığdırılmış zemin kattaki hücrelere nisbetle daha mahfuz ve temiz olan aynı büyüklükteki odalardan müteşekkil idi. Ben, 41 gün zemin kattaki 23 numaralı hücrede; 19 gün de üst kattaki 13 numaralı hücrede kaldım. Zemin kattaki hücreye, yağmur yağınca su dolardı. Demir karyolanın üstünde -ki sadece iki battaniye serili idi- otururdum, eğer polis iyi yürekli ise, süpürge ile suları temizlemeye, hücrenin kapısını açık tutmaya çalışırdı. Hücreye paranızla yemek aldırırdınız. Benim param yoktu. Askeriyenin verdiği günlük tayın (1 ekmek) ve Kızılayın zaman zaman tahammür etmiş makarna, nohut, kuru fasulye gibi yemeklerinden yerdim. 29 Ekim Bayramı uzun sürmüştü -3-4 günlük bir tatil.- Kızılay yemek vermedi. Günde bir tayına son kuruşlarımla aldırdığım bir kilo kuru soğanı katık ederek dört günümü geçirdim. Sigarasız kaldığım günler de oldu. O zaman yere attığım izmaritleri toplar içerdim. Bir gün dayanamadım, nöbetçi polis memurundan diğer hücrelerde bulunan arkadaşlardan bana bir sigara istemesini rica ettim. -Sonradan öğrendiğime göre, Orhan Suda'dan- bana bir paket "Gelincik" sigarası geldi. Sabaha kadar birini söndürüp birini yakarak vakit geçirdim. 41 gün sonra I. Şubenin bulunduğu yerdeki hücrelere nakledildim. 13 Numaralılı hücrenin soba deliğinden -soba deliği hücre içi için değil, "U" biçimindeki salon içindi, 13 numaradan da borusu geçerdi- ilk defa denizi, gökyüzünü, Galata ve Karaköy'ü gördüğüm zaman, başımı bu deliğe dayadım; saatlerce, derin derin nefes alarak temiz havayı ciğerlerime çektim. Cumhuriyet Bayramı hazırlıkları vardı. Derinden, Yavrukurtların söyledikleri marşları, trampet seslerini duydum. Gece, bankanın reklâm ışıklarını, yanıp sönüşlerini saatlerce seyrettim. Galiba hürriyet şiirleri okuyarak hüngür hüngür ağladım da. Zemin kat hücrelerinde 41 gün mendil kadar olsun gökyüzü görmemiştim. Helâya, sabah akşam, Sten tabancalı asker veya jandarmanın nezaretinde çıkarılıyordum. Tıraş olmak istediğim zaman, hücrenin kapısı açılır, hemen karşıda bulunan sandıkların önünde tıraş olurdum. Bu sandıklar Emniyetin toplattığı kitaplarla doluydu. Arada polisin huysuzluğu tutar, sabah çıktım diye arada yüznumaraya çıkarmazdı. Ben de su şişeleri içine işer, akşam yüznumaraya götürüldüğümde bu şişeleri yıkardım. Hücrede çatal verilmez, her yemek -zaten makarna, kuru fasulye ve nohuttan ibaretti- kaşıkla yenirdi. 23 numaralı hücreye kapatıldıktan iki hafta sonra olacak, bir üstümdeki 24 numaralı hücreden hıçkırarak ağlayan bir ses duydum. Galiba bu sesin sahibi, bu krizinin ertesi günü, ifadesini tamamlamış, hapishaneyi boylamıştı. Bu kimse, bilâhare 24 numarada ağlayanın kendisi olduğunu söyleyen Tıp Fakültesi beşinci sınıf öğrencisi Balkar Yekebaş idi. "Tabutluk" ismi verilen 19 ve 20 numaralı hücrede de 3-4 saat tutuldum. Tevkifimden bir hafta sonra beni zemin kattaki hücremden alan polis memuru, yukarı çıkardı, bu iki hücreden birisine, galiba 20 numaralısına koydu. Kapıyı tıklattım. Dedim, buraya beni niye koydunuz. Cevap şu oldu: "İfadesi alınan bir arkadaşınız var, onunla karşılaşmayasınız diye sizi burada bekletiyoruz". Sabah sa-

at 10 sıralarında çıkarılmıştım, galiba öğleye doğru hakimin karşısına alındım. Tabutluk denen yerde sadece oturacak bir iskemlemsi tabure vardı. Kapı yüzünüze kapanıyordu. Ayağa kalkmıyordunuz. Bir sigara içmeye kalksanız göz gözü görmüyor. 1944 tevkifatında "Turancılar" ile "Komünistler" bu hücrelere tıkılmışlardı. O zaman oturacak yerin de bulunmadığını söylüyorlar. İki yanda büyücek halkalar varmış. Kollarınızdan bağlanır, kelepçelenirmişsiniz. Bütün vücudunuzun yükü kollarınıza asılırmış. Tepenizde de, 1951'de olduğu gibi 15 mumluk bir ampul değil, yerine göre 500 mumluk lambalar konurmuş. DP iktidarı, muhalefet yıllarında bu tabutluk hadisesini çok istismar etmiştir. Gerçekten de o tabutluklar, tek parti devrinin zulmüne yaraşır dehşette imiş. Gene de ifade edelim ki, DP devrinde 1944 tevkifatında yapılan işkencenin binde biri yapılmamıştır.

135- "Askerî Cezaevi", İstanbul'da eski Harbiye binasındadır. 1951 tevkifatının başlangıcında siyasî olmayan tutuklularla, siyasîler birarada duruyorlardı. Bir süre sonra dört büyük koğuşu yalnız siyasîler işgal etti. Merkez Komite üyelerinden, Mihri Belli, Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Mehmet Bozışık, Reşat Fuat Baraner, Celâl Zühtü Benneci uzun süre Askerî Cezaevinin "Taş odalar" ismi ile anılan hücrelerinde kaldılar. Bunlar, Maçka parkına bakan koğuş ile yüznumaradan sonra gelen bir bölmede, karşılıklı küçük odalardı. Bir süre sonra, Celâl Zühtü Benneci umumî koğuşlara geldiği zaman, Halil Yalçınkaya, Ahmet Fırıncı gibi Merkez Komite üyeleri zaten umumî koğuşlardaydı. Zeki Baştımar, Ömer Lütfü Tunçay, Mehmet Tevfik Dilmen, Kemal Ergin, Şevki Akşit, Enver Gökçe, Dr. Sevim Tarı mahkemenin başladığı güne kadar Emniyet Müdürlüğünde muhafaza edildiler. Tabiî başka başka şartlar altında. Ömer Lütfü Tunçay, Tevfik Dilmen, Kemal Ergin, Dr. Sevim Tarı, Enver Gökçe sorgu hakimine geniş açıklamalar yaptıkları için polislerin çalışma odalarında idiler.

136- Z. Baştımarın onaltı kişinin çıldırdığını söylemesi spekülâtif bir iddiadır. Gerçekten çıldıran ve iyileşmeyen tek kişi, Ankara Ticaret Okulu öğretmenlerinden Yaşar Çöl idi. Y. Çöl'e ise en ufak bir işkence yapılmadı. Bu, Yaşarın cezaevine geldiği zamanki ikrarıdır. Hücreye kapatıldığı zaman büyük ve ruhi çöküntü geçirdi. Kendi kendini terörize etti. Ve hemen sorgu hâkimi Halil Ölçere müracaat ederek geniş açıklamalar yaptı. Bu refoulementların bir çözülüşü idi. Yaşar Çöl o hale geldi ki, hapishane koğuşlarında herkesi çırılçıplak gördü. Bunu tahkikat hakimine ihbar etti. Ne duysa yazıp, Sorgu Hakimine ulaştırıyordu. Yaşar Çöl, gece yağmur sularının sesini büyük işkence sahneleri olarak yorumlardı. Bir defasında gece yarısı kapıyı açtırıp, duyduğu seslerin yağmur damlacıkları olduğunu kendisine göstermiştim. Adamakıllı kötülemişti. Bir ara o sıralar üç yaşında olan bir küçük kız çocuğuna duyduğu cinsel arzudan bahsetti. Bu küçük yavru, bir arkadaşının kızı idi. Arkadaşı da karşısında duruyordu. Sonunda anlaşıldı ki, Yaşar Çöl, bir gençlik hastalığından sonra erkekliğini kaybetmiş idi. Birkaç kere hapishanede göğsünü jiletle parçaladı. Tenâsül uzvunu kesmeye yeltendi. İlk araz kendisinde hücreye kapatılması üzerine, ses duymak şeklinde başladı.

Yaşar Çölden başka çıldıran olmamıştır. Ancak Ahmet Arif Ünal, ses duy-

muş, damarlarını kesmek istemiş, kendisine şok tedavisi yapılarak iyi edilmiştir. Kemal Bekir Özmanav, Muzaffer Arabul da hücrede ses duymuşlardır. Fakat, cezaevine nakledildikleri zaman iyi idiler. Galiba Muzaffer Arabula da şok tedavisi yapılmış. Asım Akşar da ses duymuş ve şok tedavisi görmüştü. Muzaffer Arabul şöyle anlatıyor: "Hücreye atıldığım zaman hücre yanıyordu, alevler içinde idi. Bir ses beni itham ediyordu: Kız kardeşini sen öldürdün! kız kardeşini sen öldürdün! diye. Bu ithamlar bitmek bilmiyordu hiç." Kendisine dedim ki: "Eğer söylediğin gibi hücrelerde yangın olsa idi, Emniyet binası toptan yanardı." Sonra kız kardeşinin hayatta olup olmadığını sordum. "Evimizde yangın çıktı ve yanarak öldü" cevabını verdi. Kemal Bekir Özmanav ise bana şunları anlattı: "O gün ifade vermiştim. Kendimi aşağılaşmış ve küçülmüş hissettim. Hücreye kapatılınca kendi kendimi dövdüm, kafamı duvarlara vurdum. Geceleyin ses duymaya başladım. Sana işkence yapıyorlardı, sen de bağırıyordun: Ben Partiliyim, Kemal Partili, Ulvi Partili, fakat Selçuk Partili değildir! diyordun –Selçuk, Ulvi'nin karısı idi– (Ulvi Uraz.) Hemen kapıyı yumrukladım. Hakimi görmek istediğimi bildirdim. Hakim gece yarısı geldi: Aclana işkence yapmayın diye yalvardım. İşte o zaman, işkence yapmadıklarını ispat için seni bana gösterdiler". Gerçekten 13 numaralı hücreden uyandırılmış, Kemal Bekir Özmanava gece yarısından sonra saat 1.30 sıralarında gösterilmiştim. Kemal Bekirin gözündeki çürüğü görünce, dayak yediği zehabına kapıldım ve çok üzüldüm. Ama yukarda da anlaşılacağı gibi, ifade verdikten sonra vicdan azabı sebebiyle kendi kendini yumruklamıştı. Tekrar belirtmek isterim ki, Zeki Baştımarın ortaya attığı onaltı rakamı spekülâtif bir rakamdır ve doğru değildir. Çıldıran tek kişi, Yaşar Çöl'e işkence yapılmamıştır; Kemal Bekir'e (Özmanav) işkence yapılmamıştır; Muzaffer Arabula işkence yapılmamıştır. Bu kimselerle defalarca konuştum. Kendilerine en ufak bir işkence yapıldığına dair bir şey söylemediler. Aksine, sarih olarak işkence yapılmadığını ifade ettiler. Zeki Baştımar'ın en fazla hırpalanmaya maruz kaldığı doğrudur. Zira, Sevim Tarı'nın bütün suçlamalarında ve itiraflarında yük Zeki Baştımarın üzerinde toplanmıştı.

137- İlhan Selçuk, Doğan Avcıoğlu.

138- İlhan Selçuk, Doğan Avcıoğlu, Çetin Altan.

139- Burada gülünç bir mantık karşımıza çıkıyor: Bu broşür Zeki Baştımar'ı, "Yön" dergisinin ve Mihri Belli'nin ithamlarına karşı savunmak için kaleme alınmıştır. Zeki Baştımar, Rusyaya veya Rusya nüfuzundaki komünist ülkelere kaçıyor ve oralarda hususî arabası, dolgun maaşı (Yön'ün iddiaları) ile Türkiyedeki emekçiler için savaşıyor (!).

140- Her nedense, daima TKP Genel Sekreterliği yurt dışında yaşamıştır. Meselâ Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) 1925 tevkiflerinde hep yurt dışına kaçmıştır. 1927'de yakalanıp, iki yıl hapis yattıktan sonra 1929'da Köstence yolu ile ilkin Varşovaya, oradan da Komüntern faaliyetinin kesif olduğu Almanyaya (Berlin) geçmiştir. Berlin'de Komüntern tahsisatı ile 1931'lerde "İnkılâp Yolu" isimli illegal dergiyi çıkarmış, 1933'lerde Parise geçmiş, 1939 yılında da Türk hükûmetine siyasetle uğraşmayacağı üzerine teminat verdikten sonra İstanbula dönmüştür. 1946, 1951 tevkiflerine katılmış (1959)'da Manisa'da

Emniyeti Umumiye Nezareti altında bulunduğu sıralar, Devlet Hastahanesinde ölmüştür. Zeki Baştımar da 1929-1933 arası Varşova'da tahsilde bulunmuş, 1933-1946 arasında Ankara'da Başbakanlık Kütüphane memurluğunda kızağa çekilmiş, 1947'den sonra Dr. Şefik Hüsnü Değmer adına, TKP'yi Genel Sekreter (veya Merkez İcra Komitesi sekreteri) olarak idare etmiş, 1951'de tevkif ile 1950-60'ta tahliye edilmiş, 1963'te Türkiye'den kaçarak SSCB'de, komünist ülkelerde bol tahsisat ile yaşamaya başlamıştır. "Yeni Çağ", "Yurdun Sesi" gibi komünist dergileri çıkarmıştır.

141- Millî vasfını taşıdığı genel sekreteri tarafından iddia edilen bir partinin, utanç verici itirafı. Bunu başka türlü yorumlayamadık.

142- Adı geçen mektup –Dr. Sevim Tarının– 56 sayfadır.

143- Zeki Baştımar, "TKP Teşkilât Prensipleri" dolayısıyle TKP'nin savunmasını yapıyor. Ama, Sevim Tarının beyanlarını ve mektupla yazdıklarını çürütmek isterken büyük bir çelişmenin ortasına düşüyor. Genellikle Parti Sekreterleri, bu gibi dâvâlarda önce partiyi savunurlar. Gizlilik gayemiz değil, zor kullanmak diye bir şey yok, Partimiz Marksist-Leninisttir derler ve sonrada meydana çıkan Parti faaliyet gerçeğini inkâr yoluna saparak kabul etmek istemezler. Bu klasik bir yoldur. Parti kültü uğruna yüzlerce genç uzun yıllar hapislerde çürütülmektedir. Zeki Baştımarın da, benim tahliyemden sonra cezaevinde aynı gerçeği muarızlarına karşı (Mihri Belli, Reşat Fuat Baraner, Şevki Akşit) söylediğini duruşmalar sırasında işitmiştim.

144- Dr. Sevim Tarı, bugün Mihri Belli'nin eşidir. Burada açıkça Sevim Tarının polis ajanı olduğu hususunda imâ vardır. Biraz ilerde aynı imâ Mihri Belli için de tekrarlanacaktır. Gerçek şudur ki, ne Mihri Belli ne de Sevim Tarı polis ajanı değildi. Sevim Tarı, Zeki Baştımarın da belirttiği gibi bulunduğu şartlara göre hüviyet değiştiren bir küçük burjuva tiplerdi.

145- Sevim Tarı, Mihri Belli'ye duruşma sırasında anlatmıştır. Mihri sadece dostlukları sebebiyle Sevim'in kendisine özel mektup yazdığını zannetmiş olabilir.

146- Zeki Baştımar'ın duruşma sırasında ter dökerek ve sık sık terini silerek yaptığı tevilleri hatırlıyorum. Zeki Baştımar, çok konuşmayan, mahçup, şiddetten hoşlanmayan, kibar tavırlı bir kimsedir. Halil Ölçer (Hakim Alb. Duruşma Savcısı) 953/17 sayılı iddianamede "Zeki Baştımar ile bir ara CHP'ye girerek komünistlerin köprü başlarını elde etmek fikrini yaydığını" ifade etmektedir. "Yön" dergisinin sahibi Cemal Reşit Ebüboğlu, Zeki Baştımar'a Tercüme Bürosundan tercüme sağlamış (Tolstoy'dan Çehov'dan), Baştımarın Rusya'ya kaçışından önce de birlikte YENİ GÜN Limited Yayın şirketini kurmuşlardır. Bknz., Metin Toker, Solda ve Sağda Vuruşanlar, s, 36

147- Müdafaadaki bu cümleyi "Yeni Çağın İlâvesi"ndeki şu takdim yalanlamaktadır, "1951 Tevkifleri sırasında Türkiye Komünist Partisinin yönetiminin başında bulunan Zeki Baştımar'ın Askerî Mahkeme önünde yaptığı Müdafaa" (s, 3).

148- "Yeni Çağ İlâvesi"nin dipnotu: "19 aylık tutukluluk sonunda başlayan ve her gün sabahtan akşama kadar aralıksız 15 gün süren bu son hazır listeli soruşturma Emniyet Müdürlüğünde geçen iki yıl içinde zaman zaman ve daha

çok gece yarılarında ve gizli işkence odalarında yapılan soruşturmaların dışındadır. Notumuz: Buradaki gizil işkence odası "hayali"dir. Soruşturma "U" biçimindeki hücrelerden sonra helâya giden yol üzerindeki odada yapılırdı. Sonra, I. Şubeye girince sol taraftaki uzun bir koridor üzerindeki odada yapılmaya başlandı ve orada bitti." Zeki Baştımarın gizli işkence odası dediği odalar da, ya ilk defa sorguların yapıldığı "U" şeklindeki salondan sonra gelen odadır, ya da benim sorgu hakiminin huzuruna çıkmazdan önce polis komiseri Rüştü Beyin nasihat yollu ifademi elde etmek için benimle konuştuğu odadır. Bu oda da, son güne kadar sorgulamanın yapıldığı odanın altında bulunmaktadır. İlk sorguların yapıldığı odaya bilâhare Sevim Tarı yerleşti. Zeki Baştımarın "Gizli İşkence Odası"ndan söz etmesinin yersiz olduğu kanısındayız. Ama şunu da belirtelim ki, ihtilâttan men diye tıkıldığımız hücrelerin insanların barınması için yeterli olduğunu da söylemek mümkün değildir. Tabiî ki bu devrin sorumluları o devrin iktidarı idi.

149- 1954'te de DP iktidarının Başvekil, Adnan Menderes idi. Menderes, Gaziantep'de yaptığı bir konuşmada TKP ile ilişiğini kesenlerin kurtarılacağını beyan ettiği halde, sonraları sözünü tutmadı. Bu notların yazarı zahirde 10 aya hüküm giydiği halde, 7 yıl süre ile işsiz gezdi. Kanun, eski işine dönmesine engel değildi. Bu şartlar içinde bu satırların yazarı isteseydi eski yoldaşlarının himayesine sığınırdı. Yapmadı. O zamanki polisin ve eski arkadaşlarının dayanılmaz suçlamaları, dedikoduları karşısında direndi. DP iktidarına sitemden, faziletli insan, merhum Tevfik İleri'yi tenzih ederim. O'nun kanunî mudahalesi ile işime girebildim (1959'da).

150- Bu feryatlar zemin katı hücresinde kaldığımız zaman 2. Şubeden gelirdi. Gece yarısından sonra esrarkeşler, randevucular, hırsızlar dövülürlerdi. Bu dayağı atanlar insan mı diye düşünürdüm. Bokunu yiyelim diye yalvaran serserilerden, cilve yapan kadın, eroin satıcılarına kadar çeşitli insanlar. Zeki Baştımar da zemin katı hücrelerinde kalırken bu feryatları duymuş olabilir. Ben kendi adıma, üst katta, yani Birinci Şubenin bulunduğu kattaki hücrelerde kaldığım zaman bir feryat veya inilti işitmedim. Benim 67 günüme karşılık Zeki Baştımar 19 ay bu hücrelerde kalmıştır.

151- 8 Eylül 1952'de tevkif edildik. Ancak bir hafta sonra sorgu yargıcı huzuruna çıkarıldım. Zekinin buradaki iddiaları doğrudur. Çok sonra bunun nedenini yetkililere sordum. Bana çok kişi tevkif ettiklerini, sorguları yapanın bir tek hakim olduğunu, bunun için sıranın bana yedi günde geldiğini söylediler. Zannederim 1924 Anayasasına göre ve ona paralel kanunlar önünde bir vatandaş 24 saat zarfında sorguya (Hakim önüne) çıkarılmalıydı.

152- İddianın gayri samimî olduğunu Yeni Çağ ilâvesinin 3. sayfasındaki yazı yalanlamaktadır.

153- Oysa, Sevim Tarı'nın bütün söyledikleri doğru ve tam bir ifşaattı. Zeki Baştımar burada Sevimi polis ajanı göstererek Mihri Belliyi vurmak istiyordu.

154- Sevim Tarı, Mihriye yazdığı mektupta, Zekinin yüzleşmede isnadı hemen kabul ettiğini, etmese idi belki kendisinin de ifadeyi geri alabilecek gücü bulacağını yazmaktadır.

155- Zeki Baştımar burada tam bir makyevelisttir. "Yeni Çağ" ilâvesinin 3. sa-

yfası Zekiyi yalanlamaktadır. Zeki Baştımar'ın inkârcı tutumu ahlâklı değildir. Basit bir hücre sekreterini (Ankara Teşkilâtı içinde) sekiz yıla mahkûm etmiştir mahkeme. Bu gençlerin pek çoğu kendilerini Parti disiplini uğruna âdeta feda etmişlerdir.

156- Halil Ölçer ile Zeki Baştımar arasında geçtiği iddia edilen bu konuşma, pek muhtemeldir ki, vuku bulmamıştır. Bunun Zeki Baştımarın uydurduğunu anlamak için "Yeni Çağ" ilâvesinin 3. sayfasına bakmak kâfidir.

157- Zeki Baştımar iki kişi arasında vuku bulmamış bir konuşmayı Savcıya nasıl sorabilirdi? Duruşma sırasında, ezik, yenik bir halde salonda oturan herhangi bir sanıktı.

158- "İsimleri mâlum" sözünün Zekiye mi, yoksa Halil Ölçere mi ait olduğu anlaşılmıyor.

159- Bu konuşmanın olduğu konusunda da şüphemiz var. Bize göre burada Mihri Belli itham edilmiştir.

160- Mihri Belli, Türkiye Komünist Partisi ve İleri Gençlik Birliği Davaları ilgili yayına cevap, Bknz., "Savcı Konuştu, Söz Sanığındır", s, 33-39, Ankara, 1967.

161- Zeki Baştımar yurt dışına kaçıp "Bizim Radyo"yu yönetmeğe başladıktan sonra, özellikle 1969, 1970, 1971, 1972 yıllarında bu radyonun yayımlarında Mihri Belliyi MİT'le işbirliği yapan bir CIA ajanı olarak devamlı şekilde suçlamıştır. Bu yayımlardan anlaşıldığına göre Mihri Belli, A.B.D. tahsilde iken ve gangsterlerin yönettiği gece kulüplerinde dansörlük yaparken, CIA tarafından angaje edilmiştir. Bilgisine güvenilir bir tanıdığa Zeki Baştımarın iddialarının doğru olup olmadığını sorduk. Bize şu cevabı verdi: "Niçin olmasın? Mihri Belli'nin 1946'dan sonra yurt dışına kaçtığı zaman, siz o zamanlar partili olduğunuz halde nerelere gittiğini biliyor muydunuz? Karısı Sevim Tarı'nın da 1950 Amerika seyahati hakkında herhalde fazla bilgi yok. Amerika ve İngiltere gibi büyük devletler, istikbâl için böyle yatırımlar yapabilirler kanısındayım!" dedi.

13. Bölüm

1960 Dönemi Sol Hareketler

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın 27 Mayıs 1960'tan Önceki Çıkışı "Vatan Partisi"

TKP'nin illegal yıllarından bir hatıra olarak kalan, nev'i şahsına münhasır eski bir yönetici, Dr. Hikmet Kıvılcımlı[1], Adnan Menderesin kamuoyu ve aydınlar tarafından en çok desteklendiği 29 Ekim 1954 yılında, kendi genel başkanlığında, Hamdi Çapa, Osman Kuzeyli, Ahmet Cansızoğlu ile birlikte, İstanbul'da "Vatan Partisi"ni kurdu[2]. Parti, İstanbul'da iki Ocak açtıktan başka, İzmir'de de şube kurdu. 1957 seçimlerine katıldı. Sirkeci meydanında seçim mitingi tertip etti. Miting üzerine parti hakkında savcılıkça kovuşturma açıldı. Dr. H. Kıvılcımlı, Fatma Nuriye (Nudiye) Yalçın, Abdülkerim Korcan, Mehmet Coba, Hüsnü Tamçiz, Muharrem Bezgin, Osman Kuzeyli, Mümin Kökrek, Hasan Civan, Mustafa Toprak, Hasan Erin, Zihni Andol, Selâhattin Kaya, Süleyman Şahin Tar, Osman Kamucu, Hamdi Çapa, Yusuf Giray, Hüseyin Akkaranfil, Zehra Kosova, Hasan Küçükpomak, Rasim Yıldızbakan, Abdi Azer, Ahmet Cansızoğlu, Hüseyin Kazancı, Bahçi Uçta'dan müteşekkil 25 kişi, komünist teşkilâtı organize etmek suçundan mahkemeye verilip tevkif edildilerse de sonunda beraat ettiler[3]. Tevkiflerini 26 Ocak 1958 tarihli İstanbul gazeteleri nümayişkâr bir şekilde verdi. Bunun sebebi, NATO Bakanlar Konseyi'nin Türkiye'de toplanması olsa gerekti. Dr. Kıvılcımlı'nın Vatan partisiyle meydanlara çıkmasından rahatsız olan sol liderlerden Mihri Belli, açıktan olmasa da, gizliden gizliye Kıvılcımlı'ya karşı seviyesi oldukça düşük cephe açmakta gecikmeyecektir. Nitekim daha sonraları Mihri Belli'ye ait olduğu anlaşılacak DEV-GENÇ imzalı bir bildiriyi gizlice sol çevrelere postalayacaktır. Mihri Belli'nin bildiri metni şöyledir:

"Örgüt için görev başına" çağrıldığımız ve gerçek güçlerin Parti kurmak için bir araya geldiği şu günlerde, biz Devrimci gençliğin bilmesinde yarar gördüğümüz bir anıyı duyurmayı devrimci doğru çizgi için gerekli görüyoruz.

Yıldızı hemen hemen kimseyle barışmayan, nev'i şahsına münhasır bir entellektüel olan Dr. Hikmek Kıvılcımlı, TKP'nin bağnazlığı ve bağlılığı karşısında ömrü kısa sürecek olan "Vatan Partisi"ni kuracaktır

Bu, Türkiyedeki devrimci mücadelenin ilk militanlarından olan ve Mustafa Suphi ile Şefik Hüsnü'nün dostluğunu kazanan, mücadelesini, faşist baskılara rağmen yürüten ve geçenlerde toprağa verdiğimiz 78 yaşındaki işçi arkadaşımız Ragıp Ervardar'a ait acı bir anıdır:

"1925 yılında, Ragıp Ervardar'ın kayınbiraderi Şükrü, 18 yaşındayken sosyalist harekete katıldığı gerekçesi ile otuz kişilik bir grupla tutuklanır ve Diyarbakır hapishanesine atılır. Tutukluluğu sırasında, sanıklardan Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile aynı hücreye düşer ve orada Dr. Kıvılcımlının tecavüzüne uğrayarak kirletilir. Bu olay bir yandan takibata uğrar, diğer yandan da Komünterne intikal eder. O sırada Merkez Komitesi üyesi olan Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Merkez Komitesi üyeliğinden atılır ve konu o zamanlar kardeş partilerde dahi otokritike tâbi tutulur.

Ragıp Ervardar arkadaş da bu yüzden Dr. Kıvılcımlıyı ölünceye kadar asla affetmez."

Katı Ortodoks-Marksist inancı ile ortaya çıkan Hikmet Kıvılcımlının bu erotizm (şehvet) örneği devrimci gençliğin dikkatinden kaçmamalıdır.

DEV-GENÇ

27 Mayıs 1960'tan sonra (T.S.İ.P.) Türkiye İşçi Partisinin kuruluşu ve gelişmesi (1960-1965)

1960 yılının başlarında (10 Ocak), Ankara'da, "Türkiye Sosyalist Partisi" kurulmuştu. Kurucular arasında Prof. Atıf Akgüç, Dr. Alaeddin Tiridoğlu, Şemsettin Diler, İhsan Üngör, Şükrü Bıçakçı, Rahmi Çetinel, Sadık Erbil, Ahmet Naim Toksöz bulunuyordu. Gerek Alaeddin Tiridoğlu, gerekse Prof. Atıf Akgüç, batılı anlamda sosyalist bir teşkilâtın Türkiye'de gelişmesi fikriyle hareket etmişlerdi. Fakat 17 Mayıs 1960'tan sonra, solun gösterdiği şaşırtıcı gelişme bu hareketi boğdu. "Ensemde komünizmin soğuk nefesini hissediyorum"[4] diyen Alaeddin Tiridoğlu ve arkadaşları Türkiye Sosyalist Partisinden istifa ettiler.

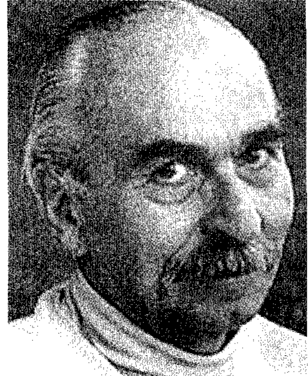

Türkiye İşçi Partisi kurucuları arasında dönemin önde gelen isimlerinden Avni Erakalın da bulunuyordu

27 Mayıs 1960 devrim hareketinden sonra, işçiler de, parlamentoda temsil edilme hakkını istediler. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği idarecilerinden Kemal Nebioğlu, Şaban Yıldız, Avni Erakalın, Kemal Türkler, İbrahim Güzelce gibi, tecrübeli sendikacılar, yeni bir Parti kurma kararı aldılar[5].

MBK'nin hükûmeti yeni partilerin kurulup, seçime girebilmesi için 13 Şubat 1961 tarihini son gün olarak ilân etti. O güne kadar kuru-

lacak partiler, ilk seçimlere girebileceklerdi. Kemal Türkler, Avni Erakalın, Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce, Ahmet Muşlu, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Salih Özkarabay, Hüseyin Ulubaş, Saffet Göksüzoğlu, Adnan Arkın isimli işçiler, 13 Şubat 1961 günü İstanbul Vilâyetine müracaat ederek "Türkiye İşçi Partisi"ni kurdular. İstanbul ilinin ilk müteşebbis heyeti Bahattin Kocamanoğlu, Yusuf Aslan, Olcayto İlter, Yusuf Ziya Büyükçınar, Kadir Topuz, Şevki Tuna, Sabahattin Agunsoy, Muhittin Gezer, Selâhattin Yayım, Cemal Çağlayan, Mehmet Dizmen gibi işçilerdi. 12 Şubat 1961'de kurucular, Yönetim Kurulunu seçmiş, Parti Genel Başkanlığına Avni Erakalın, ikinci başkanlığa Kemal Türkler, genel sekreterliğe, Şaban Yıldız seçildiler. TİP, o sıralar Kurucu Meclise girmiş olan işçi temsilcilerinden Bahir Aksoy, İsmail İnan, Ömer Karahasan, Feridun Şakir Öğünç'e Partiye girmeleri için müracaat etmiş, yalnız Feridun Şakir Öğünç teklifi müsbet karşılayarak Partiye girmişti.

Türk siyasi hayatına sol hareket içinde yeni bir ivme kazandıran Devletler Hukuku doçenti Mehmet Ali Aybar, TİP'in genel başkanlığına gelmesiyle, parti daha ilk seçimlerde şaşırtıcı bir başarı kazanacaktır

TİP, 1961 milletvekili seçimlerine kadar hiç bir varlık gösteremedi. Partinin genel başkanı, Yeni Türkiye Partisi'nden aday gösterilince, kendi Partisinin genel başkanlığından ayrılmak zorunda kaldı.

Parti, genel başkan yardımcısının idaresinde kalan TİP, yok denecek dereceye düşmüştü. O sıralar Tük - İş çevresinden yeni bir Parti kurulması fikri ortaya atıldı. Ocak 1962 başlarında "Çalışanlar Partisi" ismiyle bir işçi siyasî teşkilâtının kurulması için temaslar başladı. Kemal Türkler ile Avni Erakalın ise, bu yeni kurulması mutasavver teşebbüsü önlemek için gayret sarfettiler. 12 Mayıs 1962'de, Türkiye Sosyalist Partisi, genel sekreteri Minnetullah Haydaroğlu'nun gayreti ile "Türkiye İşçi Partisi"ne iltihak ettiler.

27 Mayıs 1960 devrimi, Türkiye komünistlerini, sosyalistlerini fenersiz, yakalamıştı. İlk günler, Yaşar Kemal'in röportajlarda MBK üyelerine yaptığı sondajlarla zemini yoklamıştı. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, şaşkın bir şeklide MBK'ne mektup ve telgraflar göndererek, onları "İkinci Kuvayi Milliyeciler" olarak alkışlıyor, hulûs çakıyordu[6].

"Çalışanlar Partisi"nin kurulması ile insiyatifin ellerinden kaçacağına inanan, klasik sol, yavaş yavaş uyanmaya, TİP ile "Çalışanlar Partisi" arasında bir seçim yapma temaslarına başladı. Nihayet, Türkiye İşçi Partisi'ni ele almaya karar verdiler. Zira, ne Alâaddin Tiridoğlu, ne de başkaları, Türkiye'de sosyalizmin aşırı solun tekelinde olduğunu kavrayamamışlardı.

TİP, Türkiye Sosyalist Partisi'nin bünyesine iltihakı ile, bir canlanma gösterdi. Yalnız, Parti bir genel başkandan yoksundu. 1946, 1947 yıllarında marksist ajitasyonları ile bir hayli gürültü koparmış haftalık "Hür" ve "Zincirli Hürriyet" gazetelerinin sahibi eski devletler huku-

ku doçenti Mehmet Ali Aybar, TİP Genel Başkanlığı için biçilmiş kaftandı. İstanbul'da avukatlık yapıyordu. Kendisine müracaat edildi. Mehmet Ali Aybar[7], yayımladığı bir "Bildiri" ile TİP genel başkanlığını kabul etti.

Mehmet Ali Aybar'ın, TİP'ne girişinden sonra, Sol Cephe tamamıyla Partiyi destekledi. CKMP'den Senatoya seçilmiş olan Niyazi Ağırnaslının 10 Şubat 1963'te TİP'ne girmesi ile teşkilât, Parlamentoda da temsilci elde etmiş oldu.

17 Kasım 1963 İl ve Belediye Seçimleri

Türk solu, faaliyete geçişinden yıllarca sonra ilk defa toplamı 35.507 olan oyu, 17 Kasım 1963'te ve belediye seçimlerinde aldı.

66 vilâyetin 9'unda seçimlere girmiş; 7 vilâyetin il ve belediye seçimlerinde:

Adana (1776), Ankara (5919), Diyarbakır (2389), Gaziantep (1334), İstanbul (14675), İzmir (7131), Kayseri (2282) oy almıştı. TİP'nin, İstanbul ilçelerinde toplamış olduğu oylar, işçi semtlerinden çok, aydın çevrelerin bulunduğu semtlerdi. Belediye meclisi üyeliklerinden, TİP İstanbul'da ancak 1 üyelik kazandı. Genel meclis üyelikleri için TİP'nin aldığı oy nisbeti %0,06 idi.

(TİP) Türkiye İşçi Partisinin I. Genel Kongresi

9 ve 10 Şubat 1964 tarihinde, **TİP,** I. Genel Kongresi, İzmir'de sıkı emniyet tedbirleri altında yapıldı. Delege sayısı 52 idi. Salonun arka kısmında ikiyüz kadar dinleyici bulunuyordu. Dinleyicilerin yarısı milliyetçi teşekküllere mensup kimselerle, siyasî parti mensupları ve elli altmış arasında da siyasî polis vardı. Evlenme dairesinin dışında da çok sıkı inzibat, jandarma ve resmî polis emniyet tedbirleri almıştı. Ayrıca GMC'lerle de gelmiş askerler yığınak yapmıştı. Kongre içinde de TİP mensupları 70-80 cm. uzunluğundaki zeytin dallarından kesilmiş sopaları herhangi bir tecavüze karşı hazırlamışlardı. Kongre civarında ekseriyetini Rumeli'den gelme muhacirlerin teşkil ettiği TİP'liler de devriye gezerek milliyetçilerden gelecek bir tecavüzü önlemeye hazırlanmışlardı.

Kongre Orhan Arsal (kongreden evvel genel sekreter) tarafından yapılan kısa bir konuşma ile açıldı. Kongreye 76 delege gelmesi lâzım gelirken 52 delege gelmiş idi. Kongre başkanlığına Kemal Nebioğlu, birinci başkan vekilliğine Diyarbakır delegesi avukat Tahsin Ekinci, ikinci başkan vekilliğine Malatya delegesi Hayrettin Abacı (Avukat) seçildiler. İlk konuşmayı İzmir il başkanı Rahmi Eşsizhan aldı. Eşsizhan: "Emeği ile yaşayan halkın Egenin siyasî uyanışında aktif rolünü gözler önüne sereceğimizi sanıyoruz" dedikten sonra Başkan Nebioğlunun

Türk siyasi hayatına DİSK'in kurucusu olarak giren Kemal Nebioğlu, daha sonra TİP'in önemli isimlerinden bir sendikacı olarak tanınacaktır

teklifi ile Atatürk ve diğer şehitlerin; Partinin eski İzmir il başkanlarından avukat Nuran Yuluğun teklifi ile de müteveffa veteriner emekli general ve Kontenjan Senatörü Burhanettin Uluç adına saygı duruşları yapıldı. Ve Burhanettin Uluçun, geçen genel Belediye seçimlerinde kendisini TİP'e üye olmaya çağıran İstanbul Beykoz ilçe yönetim kuruluna gönderdiği telgraf okundu. Uluç, bu telgrafta kendisini TİP'in tabiî bir üyesi olarak gördüğünü bildiriyordu. Ayrıca Burhanettin Uluç 27 Mayıs ihtilâlinden sonra, İzmir Valiliği yaptığı sıralarda komünistlerin tespiti konusunda ilgililere emir verdiği rivayet edilen bir insandı.

Gündem üzerine yapılan tartışmalardan sonra, Kongre Başkanı, TİP genel başkanına söz verdi.

Mehmet Ali Aybar: "TİP Birinci Kongresini açıyorum. Kongrenin başarılı olmasını, Türk halkının çözüm bekleyen meselelerine ışık tutmasını diliyorum. Tarihimizde aşağıdan yukarıya kurulan ilk parti[8], TİP'in kongresi yapılıyor. Bu, yoksul halkımızın kurtuluşunu kendi eliyle bulmak bakımından üzerinde önemle durulması gereken bir olaydır. Yaratıcı ve üretici gücümüz tam olarak kullanılmıyor. Atıl durumda. Tarımda 5,5 milyon, sanayide 1,5 milyon gizli işsiz var. Geri kalmış bir toplum olarak en değerli varlığımızı, iş gücümüzü kullanamaz durumdayız. Dış tediye dengemiz 430 milyon dolar açıktır. Sadece bu iki faktör Türkiye'nin çağdaş uygarlığa ayak uyduramamasının delilidir. Bu iki temelli faktörün yanında, yoksul halkımız yönünden bakılınca büyük vergi aksaklıkları vardır. Türkiye'de vergi yükü, emekçi vatandaşın sırtındadır. 1963 bütçesinde vasıtalı yüzde 70, vasıtasız yüzde 65. Buna rağmen millî gelirin yüzde 38'ini nüfusumuzun yüzde 1'i alıyor. Türkiye'deki bütün münasebetlerde bu durumun etkisi vardır (......) Bugün sarı işverenlerden yana olan sendikacılar, işçi sınıfımız içinde küçümsenmeyecek sayıdadır. Gene de işçi sınıfımız politik bilincin eşiğinde bulunuyor. Bu bilinç bütün halkın bilinçlenmesini hızlandıracak olan ve onu etken duruma getirecek olan bir faktördür. Bundan endişelenenler var; ama işçi sınıfının siyasal güç kazanması ile bir dikta arasında hiç bir bağlantı kurulamaz (......) 27 Mayıs'ın getirdiği Anayasa halktan yana bir Anayasadır. Ne var ki, yürürlüğe gireli dört yıl olduğu halde, eksiksiz uygulanır durumda değildir. Bir yandan gericiler bir yana çekmekte, bir yandan halka piyon nazarı ile bakanlar tarafından öbür yana çekilerek tam mânâsı ile ölü noktaya getiriliyor. Anayasa var, anayasanın temin ettiği haklar var. Buna rağmen, Anayasanın hükûmetlere yüklediği görevler yerine getirilmiyor. Ve öz haklarımızı kullanmak Türkiye'de hâlâ bir kahramanlık sayılıyor. Faşizmden aktarılan anayasaya aykırı kanun maddeleri hâlâ yü-

rürlüktedir. Yazarlar kalemleri titremeden tek kelime yazamamaktadır. Bu mudur Anayasanın getirdiği özgürlük? Kimdir bunun sorumlusu? Bunun sorumlusu? Hükûmettir arkadaşlar (......)"[9].

Mehmet Ali Aybar, TİP'in Anayasa ilkelerinin savsaklanmadan uygulanmasını, her vatandaşın millî gelirden hakkı olan payı almasını, toprak reformunun derhal yapılmasını, emekten yana olan devlet eliyle hızla sanayileşme devresine girilmesini istediğini söyledi. Dünyanın bugünkü manzarasında kurtuluş savaşlarını kazanmış olan milletlerin, üçüncü bir güç olarak belirdiğini ve dünya nüfusunun yarısından çoğunu teşkil ettiğini anlattı:

"Biz Türk olarak, bu kurtuluş savaşlarının bizim millî kurtuluş savaşımızın zincirleme bir devamı olduğunu iftiharla görüyoruz. Ne yazık ki, siyasal alanda kazandığımız bu zafer -Atatürk'ün belirttiği- ekonomik zaferle sonuçlanamadı. Hele Atatürk öldükten sonra bu yenilgi, daha da derin oldu. Toprak ağalarının eskisinden kat kat kuvvetli oluşu sonucu Türkiye bağımsız bir dış politika takip edemeyerek kurtuluş hareketlerini yapan milletlerin karşısında yer aldı."

Aybar, Amerika Birleşik Devletleri ile SSCB'nin savunma bütçelerinde kısıntı yapmalarının, bir Üçüncü Dünya Harbi olmayacağına delil teşkil ettiğini bildirdikten sonra:

"TİP'in hızla gelişmesi elbette iktidar partilerinin ve hâkim sınıfların neşeyle karşıladıkları bir olay değildir. Hükûmet kendisini reformcu bir hükûmet olarak tanıtıyor. Tasarıları gerçek reformları getirecek olursa, bunları yürekten alkışlayacak biziz. Ne var ki, reform isteklerinde ve tasarılarında, hükûmet gerçekten samimî değildir. Çünkü 1964 bütçesine reformları gerçekleştirecek en ufak bir ödenek konmamıştır." dedi. Ve daha sonra Kongreye sunulan Program tasarısını savunarak sözlerini bitirdi.

Daha sonra, Cumhuriyet Senatosu Başkanı Enver Aka, senatör Esat Çağa, Aslan Tufan Başer, Leman Ağırnaslı, Turhan Tükel, Müşerref Hekimoğlu, Hilmi Özgen vb. gönderdikleri başarı dileyen telgrafları okundu. Hilmi Özgen[10] memur olduğu için partiye giremediğini bildiriyordu.

Gündem gereğince, genel yönetim kurulunun raporunun okunmasına geçildi. Raporu, Kemal Sülker okudu. TİP'in kuruluş ve gelişmesini anlatıyordu. Anayasanın tam uygulanması, memleket meselelerinin çözümünde sağlayacağı faydalar gerekçesi ile, yeniden diğer partileri bir yuvarlak masa toplantısına çağrı .... son hükûmet programındaki reform tasarılarının mevcut kadro dolayısıyle başarıya ulaşmayacağı.... ATAŞ[11] grevinde, hükûmetin davranışının anayasaya aykırı olduğu... Senatör, Niyazi Ağırnaslının Partiye girmesi ile, Anayasaya aykırı kanunların kaldırılması için Anayasa Mahkemesine müracaat edildiği... Belediye seçimlerinden sonra TİP'e önemli kişilerin

girdikleri belirtilerek il ve ilçelerin genel seçimlere katılacak kadar teşkilât kurulduğu raporun üzerinde durduğu hususlardı. Raporu tenkit için söz isteyenler, Sadık Göksu (Kırklareli), Cenan Bıçakçı (Adana), Ali Karçı (Gaziantep), Osman Sercan (İstanbul), oldu. Kendi adına tenkitlere, Niyazi Ağırnaslı cevaplar verdi ve dedi ki:

"... İnönü, TİP'liler sosyal adalete çok meraklıdırlar diyor. Doğrudur, çok meraklıyız ve bu merakımızı memleket sathına bir bilinç olarak yayıncaya kadar da direneceğiz... Ben, Partiye şahsî kazançlar için girmedim. Ben Partiye Mehmet Ali Aybar başkan diye girdim..."[12].

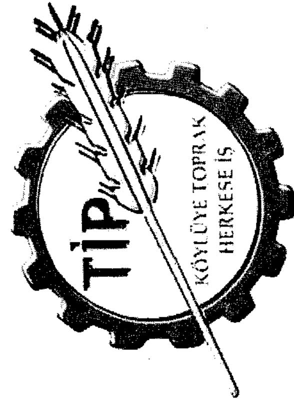

TİP'ten meclise giren isimler arasında yer alan Yahya Kanbolat, gerek mecliste, gerekse sivil hayatta Türkiye'nin Ziraat meseleleriyle ilgili çalışmalarıyla dikkatleri üzerine çekiyordu

Rapor tenkitlerine toptan cevabı Orhan Arsal verdi. Ve bilâhare İsmail Topkar isimli üyenin Partiden ihracı meselesi görüşüldükten sonra, TİP program tasarısı üzerinde konuşmalara geçildi. Konuşmacılar: Dr. Yahya Kanbolat, Prof. Sadun Aren, Prof. İsmet Sungurbey, Demir Özlü, Fethi Naci, Doç. Behice Boran, Yaşar Kemal idi.

Dr. Yahya Kanbolat: Tarım meselesi üzerinde durdu.

Prof. Sadun Aren: Orjinal fikirler ileri sürerek "Türkiye'nin sanayileşmesi ancak toplumcu bir yolla mümkündür. Toptan bir devletçilik yerine, karma bir ekonomi düzeninin kurulması TİP tüzüğünün özüne uygundur. Devletleştirme bedel ödeyerek olacağından, sanayiinin de devletleştirilmesi para imkânı bakımından kolay değildir. Özel sektör devlet sektörüne yardımcı olacaktır. Dış ticaret devletleştirilecektir. Bunun için kimseye bedel ödemeye ihtiyaç yoktur. Bankacılık da, sigortacılık da çok az bir bedel isteyeceği için devletleştirilecektir. Kredi müesseselerinin şahıslar elinde olduğu bir memlekette, müessir bir plancılık yapmaya imkân yoktur. Ağır sanayi tedricen devletleştirilecektir. Küçük endüstrinin şimdilik devletleştirilmesine ne lüzum, ne de maddî imkân vardır. Türkiye'de gizli ve açık büyük bir işsizlik vardır. Ama çok iş gücü isteyen sanayi de ilkel metodlarla çalışır..." demiştir.

Prof. İsmet Sungurbey: Bu program yalnız bizim partilerin değil, Avrupadaki partilerin de programları ile boy ölçüşebilir... demiş ve TİP'e şeref payı çıkarmıştır.

Demir Özlü: Demokratik düzen içinde faşist kanunlar yürürlükte kalamaz. TİP bunun için elinden geleni yapmalıdır.

Fethi Naci: TİP programı son yıllarda iyice hırpalanan millî haysiyetimizi tekrar kazandıran bir programdır.

Yaşar Kemal: "Emekçiler, şimdi TİP ile şimdiye kadar sürüp giden demokrasinin sınırlarını aşıp, demokrasi yönetimini Türkiye'de gerçekleştirme yoluna girmektedirler."

Doç. Behice Boran: "İktısadî bağımsızlık olmadan siyasî bağımsızlık da olamaz. TİP programındaki toprak reformu meselesi köylünün istediği gibi hazırlanmıştır. Tatbik gücü de ancak böyle çoğalır. Ama bu arada elbet bilimin zorunlu kıldığı etkenleri de programa dahil ettik."

Bilahare TİP tüzüğünün 10. maddesi üzerinde münakaşalar açıldı. Bir kısım hatipler tüzük tâdil komisyonunun tâdil tekliflerini kabul etmemesini istediler. Orhan Arsal, Tahsin Ekinci, Rasih Nuri İleri, Niyazi Ağırnaslı söz aldılar. Bu sırada merkez haysiyet divan üyesi Nebil Varuy bir önerge verdi. Ve bu önerge üzerinde Gençlik kolundan Ali Yaşar ile Orhan Arslan, tartıştılar ve Mehmet Ali Aybar da tartışmaya dahil oldu, sonuç olarak gençlik kollarının aktif politikaya alınması ve Kongrede temsil edilmeleri kabul edildi. Bu konuda diğer söz alanlar şunlardı:

Behice Boran: Gençlik kollarının niteliğinin olduğunu açıklamak gerekir. Gençlik kolları ana kademeye bağlı siyasî işler gören bir kuruluş değildir.

Yunus Koçak: Toplumcu Partilerin gençlik büroları herhangi bir büro gibi kabul edilemez. Toplumcu Partiler, yüklerini gençlere yükleyemedikçe yürüyemez.

Orhan Arsal: Gençlik bürolarının, partideki diğer bürolardan farklı mütalaa edildiği açıktır. Gençlik büroları çalışsınlar ama söz sahibi olmasınlar bu hukuk değildir.

Adnan Cemgil: Gençlik kolu bağımsız bir kuruluş değildir.

Nebil Varuy: Parti il gençlik kolu başkanlarının 21 yaşından büyük olması tüzüğe konulduğunda bu mesele halledilmiş demektir.

Bu konuşmalardan sonra gençlik kolları meselesi tekrar oya sunuldu, bu sefer önceki kararın aksi karar kabul edildi ve gençlik kollarının kongreye alınmamaları üzerinde mutabık kalınmış oldu. Bilâhare seçimlere geçildi. Sonuçlar şöyleydi:

Merkez Yürütme Kurulu: Mehmet Ali Aybar (Genel Başkan), **Rıza Kuas** (Genel Sekreter), **Cemal Hakkı Selek** (Genel Sekreter), **Kemal Sülker, Dr. Nihat Sargın, Kemal Nebioğlu, Doğan-Gün Özgüden, Salih Özkarabay, Sina Pamukçu**, Behice Boran, **Prof. İsmet Sungurbey, Cenani Güngördü, Şinasi Yeldan.**

Genel Yönetim Kurulu: Ahmet Toy, İbrahim çetkin, Tarık Ziya Ekinci, Prof. Sadun Aren, Dr. Yahya Kanbolat, Şevki Erencan, Rahmi Eşsizhan, Sait Burçin, Şaban Erik, Reşit Güçkıran, Niyazi Ağırnaslı, Esat çağa, Ali Karcı, Mecit çakır, Abdülgafur Demir, Canip Yıldırım, Minnetullah Haydaroğlu, Yunus Koçak, Moris Gabay, Kemal Bilbaşar, Yılmaz Halkacı, Adnan Cemgil, Osman Sercan, A. Hikmet Karakaya, Şaban Yıldız, Sakık Bulutlu, Kemal Türkler, Yücel Kıvılcım.

TİP Parlamento'da

Türkiye İşçi Partisi 10 Ekim seçimlerinde 15 milletvekili kazanmıştır. TİP'in illere göre almış olduğu geçerli oylar şöyledir (Bu rakamlar Resmi Gazete'den alınmıştır):

Adana: 7926, Adıyaman: 1943, Afyon: 2795, Ağrı: 3466, Amasya: 5293, Ankara: 20264, Antalya: 3468, Aydın: 6733, Balıkesir: 5874, Bilecik: 1600, Bingöl: 830, Bolu: 2474, Burdur: 2233, Bursa: 6019, Çanakkale: 2479, Denizli: 2691, Diyarbakır: 8867, Edirne: 2891, Elâzığ: 2062, Eskişehir: 3766, Gaziantep: 5064, Giresun: 2393, Hatay: 5371, İçel: 4271, İstanbul: 49422, İzmir: 15840, Kars: 9333, Kayseri: 3700, Kırklareli: 2716, Kocaeli: 3495, Konya: 6752, Malatya: 4707, Manisa: 6504, Maraş: 2284, Mardin: 1965, Muğla: 3021, Muş: 2062, Niğde: 2539, Ordu: 5212, Sakarya: 277, Samsun: 5841, Siirt: 1190, Sivas: 5484, Tekirdağ: 2639, Tokat: 5981, Trabzon: 1939, Tunceli: 2387, Urfa: 3771, Van: 1869, Yozgat: 7986, Zonguldak: 4856.

Toplam: 276.101. Seçime girdiği il adedi: 51. Oranı: % 2,97.

TİP'in Millet Meclisine Giren Üyeleri

Mehmet Ali Aybar (İstanbul) Doçent-Avukat, **Rıza Kuas** (Ankara) Sendikacı, **Muzaffer Karan** (Denizli) Emekli Yarbay, eski MBK üyesi, **Tarık Ziya Ekinci** (Diyarbakır) Doktor, **Sadun Aren** (İstanbul) Profesör, **Yahya Kanbolat** (Hatay) çiftçi-yazar, Ziraat Mühendisi, **Dr. Cemal Hakkı Selek** (İzmir) Avukat, **Adil Kurtel** (Kars) Avukat, **Behice Hatko** (Boran) (Kırklareli) felsefeci Dr. Doçent, **Yunus Koçak** (Konya) Avukat, **Kemal Nebioğlu** (Tekirdağ) Sendikacı, **Ali Karcı** (Adana) Matbaacı, **Y. Ziya Bahadınlı** (Yozgat) öğretmen-Editör, **Şaban Erik** (Malatya) Sendikacı, **Çetin Altan** (İstanbul) Yazar-Hukukçu.

1965 Seçimlerinde Sol

10 Ekim 1965 seçimleri, bundan önceki seçimlere göre çok farklı karakterde cereyan etmişti. Şimdiye kadar genellikle, siyasî partiler, devletin ve sosyal yapının kuruluşu işinde tam bir beraberlik içindeydiler. CHP'nin muhalefet yıllarında da en sert çıkışlarının sınırı, basın hürriyeti, iki meclis adaletin bağımsızlığı, radyonun islâhı gibi konuları aşmıyordu. Yani son on yıllık mücadelede CHP ne istediyse, bütün istekleri 27 Mayıs 1960'tan sonraki dönemde tahakkuk etti. Ve CHP 1961'den sonra kurulan hükûmetlerde üç buçuk yıl süre ile koalisyonun başında yer aldı.

CHP ilk koalisyonunu, AP ile teşkil etti. Diğer iki koalisyon ise AP dışındaki partilerden meydana geldi. AP'nin hükûmeti ele alışından sonra, CHP tek başına muhalefette kaldı.

Milli mücadelenin komutanlarından ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, ABD'nin oldu bittileri karşısında bağımsızlık politikasını korumaya çalışırken, sol eğilimli öğrenci kitlesi ve aydınlar arasında Amerikan âleyhtarlığı gittikçe yükseliyordu

İsmet İnönü'nün bağımsızlığı koruma yanlısı politikasına desteğin, soldan gelmesi, TKP'ye itibar sağlarken, bu konuda çalışan aktif kişilerden biri 80'li yıllarda bir suikast sonucu öldürülecek olan Muammer Aksoy'du

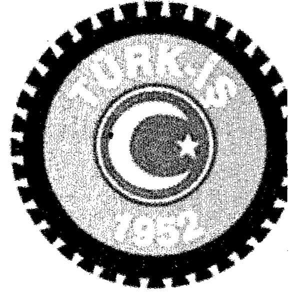
CHP hükûmetleri, su yüzüne çıkan iki askerî darbe tehlikesi atlattı: 22 Şubat ve 21 Mayıs olayları. Bu darbe teşebbüslerini ustalıkla atlatabilmesi, CHP'nin başarı hanesine yazılan olaylardır. Ancak AP ile koalisyon bozulduktan sonra, İnönünün politika rotasını SOL'a döndürmesi de 10 Ekim seçimlerinde AP'nin kesin zaferini, İnönünün de hezimetini hazırlamıştı.

CHP'nin Sol'a kayışının ilk belirtileri, İnönünün bizzat rejimi tehdit eden tehlikeler konusunda yalnız aşırı sağdan söz etmesi ile meydana çıkmıştır. İkinci belirti, 1962 yılının sonunda, TÜRK-İŞ teşkilâtının tertip ettiği anti-komünist mitinge karşı cephe almasıdır. İnönü, son gününe kadar kabul etmediği TİP temsilcilerinden 7 kişilik bir heyeti Tandoğan meydanında miting devam ederken kabul etmiş, kendileri ile 25 dakika konuşarak Anayasanın teminatı altında bulunduklarından bahsetmiştir. Aynı İnönü, Ankara'da AP binası taşlanır, birkaç sefer AP eğilimli gazeteler idarehanesi tahrip edilirken "Anadolu Kulübü"nde briç oynamakla meşgul idi. Oysa ki TÜRK-İŞ'in, Tandoğan meydanındaki mitingi, TİP'in, sendikalarını bölmesi tehlikesine karşı tertip edilmiş bulunuyordu. Diğer bir belirti de, o tarihe kadar (1962 Tandoğan mitingi tarihine kadar) Metin Toker "AKİS" dergisinde TİP'nin Komünist Partisi olduğunu ispatlamaya çalışırken, bir vakitler "Kültür Derneği" temsilcilerinin davetini kabul ederek, SKD'nden konferans dahi vermiştir[13]. Keza "Ulus" gazetesi gibi organların haber değerlendirmelerinde, yazılarında Sol'a açılış birden hızlanmaya başlamıştır.

İnönü niçin sol'a açıldı? Bu soruya verilen cevapların en mantıkîsi, Kıbrıs meselesinin gösterdiği inkişaf ve bu inkişaf seyri içinde, Amerika Birleşik Devletlerinin Türkiye'ye karşı tutumu ve milletlerarası münasebetlerde Kıbrıs savunulurken, Sovyetler Birliğinin yardımını sağlama istemi şeklinde beliriyor. Bunun yanı sıra, İnönü'nün iktisadî güçlükler karşısında imkânı geniş ve ödenmesi kolay olarak dış yardımı Sovyetlerden sağlayacağı düşüncesi... Bu iki nokta aklı başında olan bütün insanların kabul edebileceği hususlardır. İnönü, sonucu elde etmek için uyguladığı taktik ve stratejide Sol'a verdiği tâvizle CHP'yi zayıflattı.

İnönü, ABD'ni ziyaretten hayal kırıklığı ile döndükten sonra, şöyle bir beyanat vermişti: "Üçüncü bir dünya kurulur ve Türkiye bu dünyada yerini alır." Bu beyanatın ilk tezahürü sosyalist, komünistlerin ve bir kısım CHP'lilerin "Amerika Go Home" nidaları ile Ankara caddelerine dökülmesi oldu. Bunun ardından bir vakitler, Sovyetlere karşı yürütülen soğuk harbin, ABD'ne karşı yönelmesine tanık olduk. Bu tarihlerden sonra CHP basınında aşırı sola paralel bir şekilde, Amerikan aleyhtarlığı aldı yürüdü. Öyle zannediyoruz ki, İnönü dahi bu kadarını tasvip

edeceğe benzemiyordu. İhtiyatlı bir şekilde Rusya'ya gitmeye hazırlanırken ve de efkârı umumiyeyi yetiştirmek amacı ile üniversite profesörlerine aşırı sol ve sağ tehlikesinin üniversitelere sızdığını, buna karşı müteyakkız bulunulmasını telkin ederken, teşkil ettiği hükûmet düşürüldü.

1962 Seçimlerinde TÜRKİŞ'in tertip ettiği antikominist mitingin arkasından TİP'in Türkiye'nin en büyük sendikasını bölme tehlikesi ortaya çıkmış bulunuyordu

İnönü, muhalefette daha bir sol'a açılmakta ve TİP ile zımnen işbirliğine kaçmakta tereddüt etmedi. İnönünün istifasına kadar SOL cephede bariz bir ikilik vardı. "Yön" ve "Sosyalist Kültür Derneği" temsilcileri 1962 yılında yayımladıkları bir protokolda[14] CHP'nin de dahil bulunduğu bir Millî Kurtuluş Cephesinin (Tek Cephe) kurulmasını savunuyorlardı. TİP ise CHP ile işbirliğine yanaşır görünmüyordu. Ancak, hükûmet düştükten sonra yayımlanan ve Mehmet Ali Aybar tarafından kaleme alınan "Millî Cephe" bildirisi ile durum değişiverdi[15] ve "Yön"cülerle, TİP'liler arasındaki uzlaşmazlığın önemli bir kısmı muvakkaten ortadan kalktı. Komünist Partisi, Dış Bürosu, Doğan Avcıoğlunun temsil ettiği grubun programını olduğu gibi kabul etti. CHP'ne yakın Doğan Avcıoğlunun görüşünün kabul edilmesinde, TKP'ne Moskova'nın telkini olduğu tahmin edilmektedir[16]. Artık "Bizim Radyo" geniş yayımlarında CHP ile işbirliğine gidilmesini tavsiye ediyor[17]. Türkiye'de "Yön" buna paralel bir neşriyat yapıyordu. "Bizim Radyo" özetle en geniş düzeyde CHP'nin de dahil bulunduğu "Demokratik Millî Cephe"'nin kurulmasını, bugünkü CHP'nin bundan ononbeş yıl önceki CHP olmadığını, CHP'nin millî sermaye gruplarını teşkil ettiklerini, AP'nin ise yabancı sermayenin mutavassıtları bulunduğu (komprador sınıfın), yerli sermaye grupları ile, kompradorların mücadelesinden istifade gerektiğini, ilericilerin daima kendilerini tecrit tehlikesi karşısında bulunduklarını, bu tecridi önlemek için geniş cephede Demokratik Millî Cephe etrafında birleşilmesi gerektiğinden bahsediyordu.

TKP, Dış Bürosunun Görüşleri

Türkiye Komünist Partisi'nin 17 Haziran 1965 tarihli "Seçim Bildirisi"nde de[18] aynı fikirler telkin edilmekteydi. Bu süre içinde CHP ile, cephe birliği olamayacağını ileri süren TİP'lilere, YÖN verdiği cevapta "sekter" diyor ve şöyle yazıyordu:

"Bugünkü mücadele, satılmışlarla satılmamışlar arasındadır. Emperyalizmle olan bağımlı ilişkiler düzelmedikçe, hiç bir meselemize çözüm yolu bulumayız. Bu sebeple sosyalizm yarının meselesidir. Bugünkü meselesi emperyalizmle mücadeledir (...) Yön, millî bağımsızlık dâvâmızda İnönü'nün liderliğindeki bir CHP'nin önemli bir mevkii olduğu inancındadır"[19]

CHP'nin ortanın solu söylemini benimsemesi karşısında, parti içinde başlayan münakaşaların odak noktasında, daha sonra Bülent Ecevit'in Dışişleri Bakanı Turan Güneş ile CHP'den ayrılıp Milli Güven Partisi'ni kuracak olan Turhan Feyzioğlu geliyordu

Aynı günlerde "Bizim Radyo"da sosyalist Türkiye'nin emperyalizmle savaş sırasında mayalanacağını ve şekilleneceğini ileri sürüyordu.

TİP, Türkiye Komünist Partisi Dış bürosu ve "Yön"cüler bu fikrî hazırlıkları olgunlaştırırlarken, acaba CHP lideri İnönü ve bu konuda en yakınları, Suphi Baykam[20], Muammer Aksoy, Bülent Ecevit ve "Ulus" gazetesi ne yapıyordu?

CHP, "Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği"ni hedef almış ve Derneğin fahri başkanlığını kabul etmiş, Reisicumhura karşı, baskı yapmaya başlamıştı. Bu dernek, Malatya'da CHP'liler, Akhisar ve benzeri ilçelerde gene CHP'liler, Diyarbakır'da YTP'liler çoğunlukla AP'liler tarafından kurulmuştu. Daha doğrusu, dernek teşkilâtlanırken bütün millî partileri komünizme karşı mücadelede birleştirmek amacını güdüyordu. İnönünün infialine sebep hâdise, Bursa'da TİP kongresinin basılması idi. "Komünizmle Mücadele Derneği'nin de bu olayla ilgisi vardı. Derneğin Bursa Şubesini kurma yetkisini almış olan Avukat Mithat Teoman, olay mahallinde savcının yanında bulunduğu bir sırada, nümayişçileri şahsen teşvik etmişti. Mithat Teoman tevkif edilmiş, bir hayli sıkıntılı durumlardan sonra tahliye edilmişti.

Diğer taraftan İnönü, petrol meselesini sokağa düşürmeye yeltendi ve TİP ve solcularla aynı paralelde harekete geçti. Bu konudaki aktif elemanı Muammer Aksoy idi. Toprak reformu konusunda, TİP'nin paralelinde ısrarlı propagandaya başladı ve seçimlere iki ay kala CHP'nin "ortanın solunda" olduğunu söyleyerek noktasını koydu.

İnönü'nün yanıldığı nokta, Amerika'ya karşı Sovyetleri kullanmak isterken, yerli solcularla şüphe götürmez işbirliğine girişmesi olmuştur. Bu da TKP'nin dış bürosuna itibar sağladı.

Turan Güneş'in adı Kıbrıs Savaşı esnasında Ecevit Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı olarak parlayacaktı

CHP'yi İnönü, SOL'a yatırırken şunu hesaplamıştı: TİP, fakir fukaraya hitap ederek, AP'nin tabanından oy alacaktır. "Ulus" yazarlarından Faik Suat da, seçimlerden kısa bir süre önce TİP'li bir profesörle konuştuğunu, TİP'nin[21] AP'den oy alacağını, CHP'den almak istemediğini söylediğini yazıyor, TİP ile işbirliğini zımnen açıklıyordu. Oysa ne oldu?

Bu konuda anlaşıldığına göre, yaşlı İnönü çevresindeki solcu uzmanların kurbanı olmuştu. Zira kaybettiği bir milyon oyun, ikiyüzbin kadarını TİP almış, sekizyüz binini de AP ile diğer partilere kaptırmıştı.

Seçim sathı mahallinde CHP'nin ortanın solunda olduğu ididası, AP'nin çok işine yaradığı gibi, Anadoludaki CHP'li taraftarları da sinirlendirdi. CHP'li seçmenlerin büyük bir kısmı seçim günü oylarını kullanmadılar. İnönünün, sola yatkın politikasına sessiz ve fakat kesin

sonuçlu bir protesto idi bu davranış...

Ve bilindiği gibi CHP %41 nispetinde oydan, %28'e düşerek seçimlerde kesin bir şekilde yenilgiye uğradı.

CHP yenilgisi üzerinde fikir yürüten CHP yöneticilerinin ne düşündüklerini öğrenmek oldukça ilgi çekici olacaktır. CHP Parti meclisinin toplantılarında, CHP'nin yenilgisi uzun boylu tartışılmıştır. Bu tartışmalardan bir kısmını "YÖN" yayınlamaktadır[22]. CHP yenilgisine isabetli teşhis koyanlardan:

Esat Mahmut, cumhuriyetin kuruluş yıllarının ardından tek parti CHP yönetiminin önde gelen isimleri ve Millî Edebiyat yönünde verdiği eserlerle tanınıyordu

Ekrem Özden: "Ben ortanın solundayım. Ama ortanın solu bize fayda getirmemiştir. Ben savcı iken biri çıkıp; "Ben ortanın solundayım" derse, hakkında derhal dava açardım" demektedir.

Esad Mahmud Karakurt: "Urfanın özelliğidir. Hacı Bekir Ağa istemezse, o insan seçilip gelemez. Doğu'da toprak reformu yüzünden oy kaybettik. Urfa'da, Suphi Baykam toprak reformu yapacağız demiş ve ortalık karışmış. Toprak reformu lâfını zamansız ortaya attık."

Mehmet Hazer: "Ortanın solu parolası ile daha da zayıfladık. Biz köylerde hep ağalar tarafından karşılanırız. Evlerinde otururur, yeriz, içeriz, yatarız. Sonra ben bu adamları kendi aleyhlerinde çalıştırmak istiyorum. Ecevit ile bazı noktalarda beraber değilim. O hep işçi, işçi diyor. Fayda görmedik. Partimizin bünyesi zaten buna müsait değildir."

Turan Güneş: Ortanın solu bizden oy götürdü. Çünkü sandık başına bizim küsenlerimiz gitmediler. Partimize devamlı olarak oy veren toprak sahibi oy vermemiştir."

Ferda Güley: Biz sola büyük hayatiyet ve haysiyet kazandırdık. Gerileme ölümdür. Gemiler yakılmıştır. Artık geri dönemeyiz. Paşam siz bizim gemilerimizi yaktınız."

Sedat Çumralı: "Parti temsilcisi olarak beş vilâyeti seçime hazırladım. Ortanın solu sözünü kimlerle görüşüp kararlaştırdınız dediler."

Rıza Işıltan: "Bir inancımız vardır, solak kız alınmaz. İş için iki bacanaktan birini ben götürdüm, dolaştırdım, iş bulamadım. Ötekini AP milletvekilleri tuttu, hemen işe yerleşti."

Turhan Feyzioğlu: "(...) bize oy vermiyerek başka partiye giden kimseler, önce küçük partiye gitmişlerdir (...) T.İ.P kuvvetlerimizi almıştır (...) Birleşik oy pusulası olmasaydı CKMP, TİP, MP bu oyları alabilecek miydi?.. Sağlam fikirlerle kurultaya gidelim. Ortanın soluna taraftar olanlar ile olmayanlar diye iki bölüm halinde girmeyelim. Kabul ediniz ki, ortanın solu sloganı, bizi birçok yer ve hallerde sorular karşısında bırakıyor. Bundan kurtulmaya çalışmalıyız."

CHP'nin seçimlerden yenilgiyle çıkması İsmet Paşa'yı zor duruma sokmuştu. Paşa savunmasını yaparken, daha sonra Belçika'ya yerleşecek olan Doğan Özgüden'le birlikte

İhsan Karadayı: "Benim Konyalı vatandaşlarımda her yerdeki gibi Moskof düşmanlığı vardır. Sol, biliyorum çok güzel, çok iyi birşeydir. Ama zengin korktu, fakir ürktü. Bizi yemek isteyenler "bu paşa zaten komünistti, şimdi açığa çıktı" demeye başladılar."

Bütün bu görüşlere rağmen, İnönü yenilgi sebebinin üzerinde durmadan şöyle konuşmaktaydı:

"Ortanın solundan dönmeyeceğiz. Türkiye'de yeni nesiller, bütün solun heyecanı içindedirler. Eskiler arasında da bu gerçeği görenler ve tutanlar vardır."

İnönü, partisinin yenilgisine ve müstakbel yıkıntısına sebep olacak fikriyatı için, Parti Meclisinde o zamanlar, Bülent Ecevit, Doğan Araslı, Hüdai Oral, Jale Candan, Beyhan Cenkçi, Suphi Baykam, Kemal Demir, Muammer Ertem, Lebit Yurdoğlu, Şefik İnan, Turan Şahin, Turan Güneş yardımcılar bulunmuştu. Bu kişiler çoğunlukla Parti teşkilâtının tuttuğu kimseler olmayıp, İnönünün yakınlarıydı. Tarihî şahsiyetinin yüzü suyu hürmetine parti kademesindeki yerlerini işgal etmekteydiler.

CHP yetkilillerinin genel kanaati, seçimlerin kaybedilmesinde, Partinin "Ortanın solu"nu seçmiş olması idi.

Yabancı yorumculardan Constantine Poulos'ta "The Nation" dergisinde şöyle yazmaktaydı:

"AP, hem İnönünün partisini, hem de yeni İşçi Partisini "komünist" diye suçlamıştır. Ankara'da diplomatik bir resepsiyonda, Bayan Gromiko'nun elini öpen İnönüyü gösteren resimlerden yüzlerce ve binlercesini Türkiyenin her yerinde dağıtmıştır. Büyük sayıdaki cahil Anadolu halkı için komünizm, Türkiye'nin tarihî düşmanı Rusya anlamına geldiği için bir küfürdür. Bu kökleşmiş inanca ilâveten, Rusya ve komünizm, mülkiyetin kaldırılması, hayvanların müsaderesi, dindarların Allahsızlar tarafından baskıya uğratılması, serbest aşk ve diğer ahlâk dışı davranışlar şeklinde anlaşılmaktadır."[23]

TİP'nin Aldığı Sonuç

CHP'nin pek çok oylarının TİP'ne aktığını belirtmiştik. Şimdi de TİP için gerçekten başarı olan bugünkü sonuç üzerinde duralım.

TİP iştirak ettiği 51 ilde aldığı geçerli oy sayısı, 276.101'dir.

Bu kadar oy, Türkiye'nin şartlarına göre marksist sosyalistler için bir başarıdır. Abidin Dino şöyle demektedir: "Seçimler sonunda bir azınlık olan yeni muhalefet arasındaki dengesizlik sayıların zannettirebileceği kadar büyük değil. Bu gerçek anlaşılmamış olmalı ki, ilericilerde bile halka karşı bir çeşit küskünlük, ya da umut kırıklığı beliriyor tektük (...) kendi anlayışıma göre bunun cevabını vermeden önce (Yani TİP'nin Meclise bir küçük azınlık olarak girmesinin, A.S.) bu görü-

nüşte küçük olan kuvvetin eğitim bakımından bir yenilgiyi değil, Türk toplumundaki olumlu büyük değişikliği haber verdiğini söylemeliyim (...) Gerçek şudur ki, 30 milyonluk Türkiye'de, işçi, köylü, dar gelirli, kentli, aydın, hızla değişmekte olan bir ortam içinde, bugüne kadar çözemediği bir bilmecenin ipuçlarını ele geçirmektedir. 276.000 oyu küçümser görünenlere şaşmamak elde değil. Asırlık bir durgunluktan sonra, sosyal probleme karşı bir kitle uyanışının ilk sayıları ile karşı karşıyayız[24]" Abidin Dinoya göre bilinçli kutuplaşma başlamıştır. Bu 276.000 oyun ifade ettiği anlamı değerlendirir. Türkiye, "Asya biçimi üretiminden" kapitalist tarım işletmesine kadar bir geçiş çağındadır. Türkiye'de kapitalizm yabancılara yaslanmaktadır, beceriksizdir. İşçi sınıfı acı tecrübeler geçirmiştir. Emperyalizm, memleket içinde ve dışında kokunç özünü meydana dökmüştür. Bunların karşısında da sosyalist bir parti örgütlenmiştir. Bütün bunlar işte TİP'nin aldığı oyu değerlendirmekte ve hızla kutuplaşmaya doğru gidilmektedir: "Bu birikimin çoğalması" diyor Abidin Dino "bir örgüt meselesidir; bu örgütte yer alanların ve alacakların, günde kaç saatlarını bu çalışmaya ayırabilecekleri meselesidir; yoksa kâğıt üstünde ağzımızla kuş tutmamız değil."

Solda başladığı hayatını, TİP milletvekilliği ile sürdürüp daha sonra liberalizmle taçlandıran Çetin Altan, milletvekilliği döneminde Meclis tartışmalarının adeta odak noktası olanlardan biriydi

Abidin Dino'nun bu görüşlerinden sonra "Sosyal Adalet" dergisi[25] seçim sonuçları ile ilgili olarak TİP milletvekillerine sorular sormuştur. Bunlardan: Behice Boran, Muzaffer Karan, Şaban Erik, Tarık Ziya Ekinci, Ali Karcı, Kemal Nebioğlu, Yusuf Ziya Bahadınlı, Yahya Kanbolat sorulara cevap vermişlerdir.

Behice Boran, özetle seçim sonuçları üzerinde şöyle diyor: "Seçime katılma nisbetinin düşük olması... bu durum halkın uyanmaya başlamış olmasının olumsuz yönden bir belirtisidir. (...) TİP'in daha fazla sayıda oy alamamasının sebebi ise, bir taraftan TİP'in maddî imkânsızlıkları dolayısı ile sesini gerektiği kadar duyuramaması (...) diğer taraftan da TİP'nin faaliyetlerini kösteklemek, halkı kendi partisinden uzak tutmak için yapılan maddî manevî ağır baskılardır. Bir başka sebep de TİP'in ileri sürdüğü fikirlerin çözüm yollarının ve uygulandığı propaganda metodunun yeni alışılmamış şeyler olmasıdır (...) Bütün bunlara rağmen bu seçimlerin en önemli ve anlamlı sonucu A.P.'nin tek başına iktidara gelmesi değil, TİP'in 15 milletvekilini parlâmentoya sokmasıdır (...) 15 sosyalist milletvekilinin Meclise girmesi ile, memleketin politik hayatında ve gelişmesinde bir dönüm noktası aşılmıştır. TİP'in aldığı 270 bin küsur oy, toplumculuğun artık aydınlar arasında bir fikir akımı olmaktan çıktığını ve halka mal olmaya başladığını ve politik bir hareket halini aldığını gösterir (...) TİP'si Türk sosyalist hareketinin örgütlü ön ucunu teşkil etmektedir (...)" Behice Boran ayrıca şöyle bir

yanlış görüş ileri sürüyor: "TİP'si oylarının büyük merkezlere inhisar etmeyip memleket sathında dağılması da bu bakımdan anlamlıdır." Halbuki TİP, İstanbul'da: 49.422, Ankara'da: 20.464, İzmir'de: 15.840, Adana'da: 7.296, oy almıştır. 51 vilâyetin dördünde aldığı miktar: 92.822'dir. Bu dört il başlıca büyük şehirlerindir. Geriye kalan 47 ilde ise TİP 183.279 oy almıştır. Vasatisi: 3899 oydur. Bunun içinde kendine özgü sebeblerle Kars'ta 9333 oy; Amasya – Tokat ve Sivas'ta 5000-6000 arası oy almasını bir yana bırakırsanız, bu vasatî bir hayli düşecektir ve TİP'nin bu kadar oy almasının sebebi B. Boran'ın iddiası gibi, TİP'in temsil ettiği fikirlerin halka mal olması değil, ihmal edilmiş daha başka sebeblere dayanmaktadır. Behice Boran devamla şöyle diyordu: "TİP'ne oy veren 270 bin küsur seçmenin büyük çoğunluğunun bilinçli toplumcu kişiler olduğu söylenemez." Boran'ın bu görüşleri ile daha önceki görüşleri arasında çelişiklik vardır. Şu fikirler de Bayan Boran'ındır: "Diğer taraftan CHP'nin oy kaybı, bu partiyi tutanların bir kısmı AP'si ile TİP'sine kaymış olmakla beraber, asıl seçime katılmayanlardan geliyor." "CHP'nin gittikçe erimesi kaçınılmazdır." Bayan Borana hak veriyoruz burada. CHP, İnönü'nün sola taviz politikasında ısrar ettiği sürece kendi aleyhinde ve de TİP lehinde eriyecektir. "Karşı karşıya olan aslında C.H.P ile A.P. değil, T.İ.P. ile A.P.'dir. (...) T.İ.P.'ne saldırmakta C.H.P. daha yumuşak davranmıştır, ama bu sadece taktiktir (...) Toplumculuk ve toplumcu fikir ve akımlara hürriyet ve hak tanım konusunda C.H.P'nin amansız tutumu, A.P.'nden aşağı kalmaz."

Muzaffer Karan: "TİP seçime girerken 15 kadar üyelik elde edersek çok iyi diyorduk. Propaganda için neyimiz varsa ortaya koyduk. Parasızlıktan ötürü 5-6 il hariç yurt çapında bir gezi imkânını bulamadık. Özellikle köylere inilemezdi. Başta A.P. olmak üzere diğer partilerin TİP'e karşı yönelttikleri kanun dışı saldırılar ve yıkıcı propaganda taktiklerine rağmen sonuç çok iyidir. Son günlerde AP.'nin dağıttığı komünistlik ve dinsizliğe ait broşürler, oylarımızın azalmasına çok büyük etkiler gösterdi. Teşkilâtımızın noksanlığı ve mevcutların acemiliği de aleyhimizde sayılabilecek faktörlerdendir. Özellikle köyler, gerici çevrelerin ve ağaların baskısı altında olduğu için seçimlerdeki oyların çoğunu aydın çevrelerden sağladık."

Şaban Erik: "Seçimi kazananlar büyük paralar harcadılar. Büyük yalanlar söylediler... aldatıcı politikadan bezmiş, tiksinti getirmiş yurttaşlar kitlesi seçime katılıp oy vermedi... Türkiye İşçi Partisinin Ankara halkının ilerici oluşuyla ölçüye vurursak, biraz düşük buluyorum (Ankara'daki oyları, A.S.)..." Şaban Erik, ilerici basının kendilerini tuttuğunu, partilerin canlarını dişlerine takarak çalıştığını, toplumcu vatandaşların alâkasını başarılarının olumlu nedenleri olarak zikrediyor.

Olumsuz nedenler de parasızlık, halkın bilmeden duyduğu sosyalizm düşmanlığı'dır.

Tarık Ziya Ekinci: "TİP (Diyarbakır'da) beklediği oyu alamamıştır. Bunun iki önemli nedeni vardır: Birincisi, mahalli teşkilâttaki eleman noksanlığıdır... ikinci nokta ise, para konusudur... Eksik propagandaya rağmen, T.İ.P. Diyarbakır'da daha çok köylerden oy aldı. Aydın çevrelerden aldığımız oy oranı köye göre yüzde 10'u geçmedi. Aydınlar T.İ.P.'ne yakınlık gösterdiler, fakat karşı partilerin kesif propagandalarıyla tereddüt ettiler, çoğu da bu tereddüt sonucu sandık başına gitmedi. Propagandalar sırasında C.H.P. ve Y.T.P., T.İ.P.'ne karşı hücuma geçmediler. A.P. ve C.K.M.P. ise açık-kapalı olarak sıkı ve şiddetli propaganda yaptılar. Diyarbakır'daki bir C.K.M.P. adayının ifadesiyle C.K.M.P. 75 bin lirayı sadece T.İ.P.'ne karşı harcadı."

Ali Karcı: "Türkiye İşçi Partisi'nin aldığı sonuç tek kelime ile fevkalâdedir. Türkiye İşçi Partisi, parasızlık, her türlü maddî imkânsızlık içinde mücadele ederken; öbür yandan tüm partilerle de mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır." Ali Karcı bundan sonra Türkiye Komünist Partisi'nin "Bizim Radyo"dan okunan "Seçim Bildirisi" (17 Haziran 1965)'ne uygun olarak, AP'nin seçim taktiği ile, Hitler'in iktidara geçişinden önceki seçimi kıyaslıyarak şöyle diyor: "AP, 10 Ekim seçimlerine Hitleri iktidara getiren 5 Mart 1933 seçimlerinin ruhî havası içinde başladı ve aynı hava içinde bitirdi. Hatırlarsınız, Hitler, Bankerleri, sigortacıları, fabrikatörleri, büyük sanayicileri ve Alman işçilerinin nefret ettiği Kömür Kralı Emil Kirdorf, çelik kralı Fritz Thyssen ve Albert Vögler, Krupp gibi kömür, çelik krallarına dayanarak bu seçimlere girmişti. Adalet Partililer de, büyük sermaye gruplarına dayanarak seçim propagandalarını yürüttüler". "Bizim Radyo"nun Türk komünistlerine takdim ve tavsiye ettiği seçim taktiği AP'nin faşist olduğu ve buna karşı cepheleşme idi. Ali Karcı, CHP ilericilerinin "Türkiye İşçi Partisi, kardeş partisidir" sloganlarının da kendilerine oy kaybettirdiğini iddia ediyor. "CHP bu sloganı, TİP'ne karşı bir şüphe uyandırdı." Ali Karcı'ya göre TİP halktan iyi muamele görmüş. Halk kendilerine şöyle demiş: "Ve şunu da rahatlıkla söylüyordu 1969 seçimlerinde AP'li olarak, CHP'li olarak yalnız TİP'ne oy vereceğiz..."

Kemal Nebioğlu: "Partililerin aldıkları sonuçlar partimiz yönünden önemli olmuştur. Genellikle teşkilâtımız kademelerinde 15 milletvekili çıkarmış olmamız ilk günlerde azımsanmışsa da, gerçekte genel seçimlere ilk girişimiz ve diğer beş partinin seçimlere kadar takip etmiş oldukları mücadele göz önünde bulundurulduğunda, bu sonucun büyük bir başarı olduğu görülür... Türkiye İşçi Partisi'nin, diğer partiler yanındaki durumu, bu seçimler yakın istikbalde TİP'nin iktidara namzet olduğunu göstermesi yönünden önem taşımaktadır."

Yusuf Ziya Bahadınlı: "TİP, Türkiye tarihinde "olmazı olur" yapmıştır ilk defa... TİP'nin ilk seçimde 15 milletvekili çıkarması büyük bir başarıdır. Dünya politika tarihinde de..."

Yahya Kanbolat: "TİP ikna edebilen kişilerden oy almıştır. Gerek CHP'den, gerekse AP'den oy aldığımız şeklindeki görüşler yanlıştır (Hatay'da). Biz yıllar yılı sürdürülüp gelen vaadlerden, yalandan bıkan halkın oylarını, seçim sandığına küskünlerin oylarını aldık. TİP, Hatay il örgütü 10 Nisan 1965'te kurulmuştur. Bu kadar kısa süreli bir çalışma devresine rağmen, alınan sonuç çok iyidir. TİP'nin, propaganda çalışmalarında genç yaştaki esnaflarla, tarım işçileri ve öğrencilerin geniş desteği alınmıştır. Geçim sıkıntısı çeken ortayaşlılar ise, TİP'ne karşı daha tereddütlü davranmışlardır. Şehirde de aydın kesiminden oy aldık. Aydın oyları genellikle TİP ve CHP arasında bölündü..." Yahya Kanbolat, TİP'nin CHP koltuğunda bir parti olduğu, ergeç birleşileceği propagandasının menfi tesirine dokunduktan sonra, seçim propagandasının sonlarında CHP ile AP'lilerin müştereken TİP'ne hücum ettiklerini söylüyordu.

Buraya kadar, TİP milletvekillerinden bir kısmının seçimlerde TİP'nin başarı konusundaki görüşlerini özetledik. Bu özetlerden anlaşılıyor ki:

1- TİP, birçok yerlerde CHP'den destek görmüş, ama bu destek TİP'e akacak AB oylarını önlemekle olumsuz yönde bir gelişme kaydetmiştir.

2- TİP mensuplarının nikbin görüşlerine göre TİP, 1969'da başa güreşecektir.

3- TİP'nin parlamentoya soktuğu 15 oy, Türkiye ve hatta dünya (!) için önemli bir olaydır.

4- TİP, fakir imkânları ve aleyhte çalışan beş büyük siyasî grubun faaliyetine rağmen, parlamentoya 15 milletvekili sokmuştur.

5- Bundan sonraki iş, TİP mensuplarının çalışmasına ve Abidin Dino'nun makalesinde belirttiğine göre bundan sonra yapılacak şey köydeki imam-muhtar-ağa üçgenini aşmaktır.

6- TİP, bir kısım yerlerde genellikle aydınlardan oy almış, bir kısım yerlerde de köylerden.

TİP ilgililerinin görüşleri ile, TİP'nin bazı yerlerde aldığı fazlaca oylar konusunda düşündüklerimiz arasında paralellikler vardır. Meselâ: Aydınlar, öğrenciler ve bir kısım CHP oyları (Tahminen 100-150.000) da TİP'e akmıştır. Nasıl oy sağladıkları konusunda TİP ilgililerinin fazla açıklama yapmamalarını normal karşılıyoruz. Bu konuda bizim de bazı görüşlerimiz vardır. Yani, TİP'nin başarı sebepleri konusunda.

Öğrencilerin kesif bulunduğu yerlerden, TİP lehinde oylar çıkmış-

tır. Meselâ, SİTE Talebe Yurdu'nda, İstanbul'da en çok oy alan AP'nin 64 oyuna karşı TİP'nin aldığı oy: 208'dir. Beyazıt'ta Kız Talebe Yurdu'nda çıkan 53 oy da TİP'e aittir. TİP, işçi semtlerinde tam bir yenilgiye uğramıştır.

TİP'nin Anadolu'dan aldığı oylara gelince... Köylüden gelen oylara komünizm, sosyalizm gibi sözler müessir olmamıştır. çeşitli sebepler arasında en çok dikkati çeken, CHP'nin "ortanın solu" politikasından sonra bu millî partinin TİP'e sağladığı gelişmedir. Din'de TİP'nin Orta Anadolu'dan oy almasına sebep olmuştur diyebiliriz. Bilhassa, Sivas, Tokat, Amasya gibi illerde bazı alevî köyleri TİP'e oy vermişlerdir. TİP, alevîler üzerinde daha kolaylıkla müessir olabilmektedir. Köy Enstitüsü menşeli öğretmenler ile, diğer bir kısım memurlar, mühendisler TİP'nin gelişmesine yardımcı olmuşlardır. Bilhassa Şükrü Koç, Federasyonuna mensup öğretmenlerin %60'ı TİP'nin militanları haline gelmişlerdir. Birçok TİP mensubu ilk gelişmelerini CHP'li ve 27 Mayıs taraftarlığı ile kamufle etmişlerdir. Müşterek oy pusulası ve radyo konuşmaları da TİP'nin başarısını etkilemiştir. Üç milyona yakın transistörlü radyonun Anadolu'da varlığı düşünülürse, TİP konuşmacılarının bir kısım halk üzerinde etkili oldukları kabul edilebilir.

Onüçüncü Bölüm Dipnotları

1- Hikmet Kıvılcımlı, Osmanlı İmparatorluğu Makedonyasının Priştine kasabasında dünyaya geldi (1902). 11 Ekim 1971'de Belgrad'da tedavi edilmekte olduğu hastahanede öldü. Orhan Sudanın (Sosyalizm Sözlüğü, 1976, s, 256-258) verdiği bilgiye göre, 1919 yılında Ege'de başlayan Kuvayi Milliye hareketine katılarak Yörük Ali Efe çetesine dahil oldu. Aydın Cephesi ve Çine Köprüsünde çarpışmalara katıldı, daha sonra da Köyceğiz Kuvayi Milliye Askeri Komutanlığına atanarak cephe gerisinde hizmet gördü. Ayni yıllarda Muğlada çıkan Menteşe gazetesinde yazılar yazdı. Kurtuluştan sonra İstanbul'da Vefa Lisesine yazıldı, 9. sınıftan (Lise I. sınıf) imtihanla Tıp Fakültesine girdi. Tıbbıyeyi, askeri öğrenci olarak okudu. Öğrenciliği sırasında sosyalizmle temasa geçti. Aydınlık gurubu içinde devrimci faaliyete katıldı. 1925 yılında Akaretler'de toplanan Türkiye Komünist Partisi II. Kongresine katıldı ve Gençlik Kolu Başkanı oldu. 1925 yılı tevkifatında tutuklandı. On yıl kürek cezasına çarptırıldı. Af kanunu ile hapisten çıktı. 1927 yılında yapılan tutuklamada üç aya mahkûm oldu. Bunun ardından, 1929 yılında İzmir'de yapılan geniş tutuklamada dört yıl altı ay onbeş güne hüküm giydi. Diyarbakır cezaevinden 1933 yılında, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü munasebeti ile çıkan af kanunu ile tahliye edildi. 1934 yılından itibaren "Marksizm Bibliyotek'i" daha sonra "Tarihsel Maddecilik Kütüphanesi" adı altında yayın faaliyetine girişti. "Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı", "Demokrasi: Bugünkü Türkiye Ekonomi-Politikası", "Emperyalizm: Geberen Kapitalizm", "İnkilapçı Münevver Nedir?" adlı kitaplarını yayımladı. Gene bu yıllarda yazdığı ama yayınlamadığı "Fırka ve Fraksiyon", "Taktik ve Strateji Planı", "Burjuvazi, Proletarya, Köylülük", "Türkiye'de Milliyet-Kürt Meselesi" adlı incelemeleri vardır. 1938 yılında Askeri isyana teşvik suçuyla açılan "Donanma Davası"nda onbeş yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. 1950 yılında çıkan af kanunu ile tahliye edildi. 1954 yılında Vatan Partisi'ni kurdu. 1957 tutuklamasında iki buçuk yıl hapis yattıysa da sonunda beraat etti. 1967 yılında "Sosyalist" dergi-gazetesini çıkarmağa başladı. Dergi yedi sayı sonra yayınına ara verdi. 1965'lerde "Tarihsel Maddecilik" yayınlarına başladı, "Tarih Tezi"ni yayımladı. 1968 yılı başlarında "İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği" kurucu üyeleri arasında yer aldı. 1970 yılında, Türkiye solundaki güncel meselelerle ilgili bir seri kitap yayınladı. Ayni yılın sonbaharında "Sosyalist" gazete-dergisi yeniden çıkmağa başladı (12 Mart Muhtırasının verilmesinden ve derginin yayımlanması yasaklanana kadar). Sıkı Yönetimce aranması üzerine yurt dışına kaçtı (1971 Haziranı). Aynı yılın Ekim'inde tedavi gördüğü bir hastahanede, Belgrad'da prostat kanserinden öldü.

2- Bknz., İlhan Darendelioğlu, a.g.e., C. II, s, 130-144; ve yine Bknz., Dr. Tevetoğlu a.g.e., s, 662.

3- 26 Ocak 1958 tarihli İstanbul gazeteleri.

4- Dr. Alaeddin Tiridoğlu, 4 Aralık 1945, Komünizmi tel'in mitinginde devrin tek Parti iktidarı CHP müfettişi olarak rol almıştı. Sosyalizm onun için demokratik hedeflere yönelmiş bir "iyi niyet", ama TKP için mutlak "iktidar" idi.

5- Eylem dergisi, Kemal Sülker, Türkiye İşçi Partisi'nin Kurtuluşu ve Başarılı Mücadelesi I, 15 Şubat 1966, Nr. 28,

6- Bknz. Tayfur Ketenci, Türk Silâhlı Kuvvetleri ve Aşırı Sol, Ankara, 1971.

7- Mehmet Ali Aybar, 1910 yılında İstanbul'da doğdu. Bir asker ailesinin çocuğudur. Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra, İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Aynı fakültede Devletler Hukuku Doçentliği yaptı. 1945 yılında CHP'nin tek parti idaresine karşı muhalefete geçen Ahmet Emin Yalman'ın "Vatan" gazetesinde makaleler yazdı. 1946 yılında İstanbul'da "Hür" haftalık gazetesini çıkardı. Sıkı Yönetimin bu gazeteyi kapatması üzerine İzmire giderek "Zincirli Hürriyet" haftalık gazetesinde muhalefetine devam etti. 1949'da devrin Cumhurbaşkanı İnönüye ve hükûmetin manevî şahsiyetine neşren hareketten iki defa hapse mahkûm edildi. 1950 yılında Af Kanunu ile hapisten çıktı. İstanbul'da avukatlığa başladı. 1 Şubat 1962 tarihinde TİP Genel Başkanlığına getirildi. Evlidir ve bir çocuğu vardır. T.B.M. Meclisi Albümü (10 Ekim 1965); Ant dergisi, 19 Şubat 1967, Nr. 7 s, 10-11.

8- "Tarihimizde... kurulan ilk Parti" sözü 50 yıllık TKP'nin inkârı demekti ki, sonraki bölünmelerde bu husus önemli rol oynadı.

9- TİP'nin İzmir İl Başkanlığını yaptığı günlerde, Avukat Nurullah Tuksavul, M. Ali Aybar'ın kendisine; "İnönü'nün hükûmet ettiği günlerde sosyalist bir partinin başkanı olmaktansa, Menderes devrinde sosyalist bir partinin başkanı olmak isterdim. Bu bana rahatlık verirdi" dediğini anlatmıştı (1963).

10- Hilmi Özgen, YÖN yazarlarından olup, Türkiye'de sosyalizmin uygulanış şekliyle ilgili teklifleri içine alan dört kitabın müellifiydi.

11- Kısa adı ATAŞ olan "Anadolu Türk Anonim Şirketi", Türkiye'nin en önemli milli petrol rafineri kuruluşlarından biriydi. 70'li yıllardan, 1980 darbesine kadar politik grevlerin merkezinde yer almıştır.

12- Kanaatimiz odur ki, Prof. Ali Fuat Başgil'e asistanlık yaptıktan sonra, Doçent olan Mehmet Ali Aybar, TİP mensupları arasında demokratik sosyalizme inanan, demokrasiyle birlikte sosyalizmi de savunan samimî tek liderdi. TİP'nin on yıllık faaliyet süresinde Çekoslovakya olayları dolayısı ile Sovyetler Birliğini tam bir liberal olarak eleştirdi. Eğer, Mihri Belli liderliğindeki komünistlerin Aybar aleyhine sürekli provokasyonları olmasaydı, parti için demokratik denge belki de sarsılmayacaktı.

13- Salon sosyalistleri konulu Metin Toker'in Sosyalist Kültür Derneği'nde verdiği konferans. Bu Konferans muhtevası bakımından sosyalistleri eleştiren bir karakterde idi. Metin Tokerle, Doğan Avcıoğlu arasında ideolojik bir yakınlık söz konusu değildir.

14- Yön, Derg., Sosyalist Gerçekçilik, Doğan Avcıoğlu, Nr. 39,

15- Sosyal Adalet, Derg., Nr. 12.

16- Bilindiği gibi SSCB komünist olmasa da anti emperyalist ve anti feodal cephelere daha fazla yakınlık göstermektedirler.

17- 10 Haziran 1965 tarihli "Bizim Radyo" yayımı.

18- Bu bildiri 17 Haziran 1965 ve sonrası tarihlerde "Bizim Radyo" tarafından yayımlandı.

19- Yön, Derg., 13 Ağustos, 1965, Nr. 124,

20- Suphi Baykam daha sonraki aylarda politikadan ayrılmış ve büyük bir holdingin başına geçerek kapitalist olma yoluna girmiş, ünlü ressam Bedri Baykam'ın babasıdır.
21- Ulus gazetesi, Eylül veya Ekim 1965.
22- Yön, Derg., 26 Kasım 1965, Nr. 139,
23- İbid.
24- Sosyal Adalet, Derg., Kasım 1965, Nr. 20,
25- İbid. Abidin Dino, "Romantizm – Gerçekçilik"

14. Bölüm

1960'dan Günümüze Türkiye Komünist Partisi

Cepheleşme Gayretleri Ve Organizasyonlar

1960, 27 Mayıs'ından sonra Türkiye Komünist Partisinin ve onun legal parti ve yan kuvvetleri olan derneklerinin cepheleşme politikasında, belli bir taazzuv göze çarpmamakta, çeşitli kuruluşlar birleştirici bir görüşle, uzlaşmış, bir tek kuruluş içinde toplanamamaktadır. Bununla birlikte, birçok ayrılıkların nedeni, gayede değil teferruattadır. Bu teferruat farkları üzerinde durmak konumuz olmadığı için, üzerinde durmayacağız. Ama iki grup komünistin, aralarındaki taktik ve stratejik başkalıklara dikkati çekmeden, ne "Yön" dergisinin ortaya attığı "Millî Kurtuluş Cephesi" hareketinin anlaşılmasına, ne bir ara şöyle bir yaratılmak istenen Türkiye İşçi Partisi'nin "Millî Cephe"sinin gayesini kavramayı ne de, Türkiye Komünist Partisi'nin bilhassa Haricî Büro'sunun yaratmak istediği "Millî Demokratik Cephe" fraksiyonunun güttüğü gayenin öğrenilmesine imkân yoktur. Onun için esas konuya girmeden bir kısım aşırı sol (komünist) dergi ve gazetelerin taranmasından, Türkiye İşçi Partisi, Sosyalist Kültür Derneği ve bazı gençlik teşekküllerinin bildirilerinden, lider ve mensuplarının beyanlarından elde ettiğimiz ipuçlarını ve komünist faaliyetin reddedilmez belgeleri olan Tek Cephe motiflerini tahlil süzgecinden geçirmek faydalı olacaktır.

Tek Cephe programını uygulayacak olan kadroların, basındaki belgelerini tetkik ettiğimiz zaman, komünistlerin kendi aralarında da bir iç mücadelesinin olduğunu görmekteyiz. Bu mücadelenin özelliği gaye farkına değil, taktik ve strateji ayrılığı üzerine bina edilmiştir. 1946 yılında olduğu gibi, bugün de suyun yüzünde birleşik sosyalist cephenin (Tek Cephe) liderliğini hangi zümre veya sınıfın yapması meselesi, başlıca tartışma konusu olmuştur.[1] Geçmiş yılların olaylarını düşünürsek ve elimizdeki belgelerin tahlilini yaparsak, komünist hareketin bugün iç bünyesindeki savaşı temsil eden başlıca iki grubun, Türkiye İşçi Partisi ile (TİP), "Sosyalist Kültür Derneği" ve "Yön" etrafında kümelenenler olduğunu müşahade ederiz. Bu iki grup, hem kendi

içinde, hem de dışarı ile kesif bir mücadele yapmakta, bunun yanı sıra da adım adım müstakbel bir sosyalist ihtilâlin, hükûmet darbesinin kadrosunu Tek Cephe sloganları etrafında teşkilâtlandırmaktadır.

TKP'nin lider kadrosunun, taktik ve stratejisini onlarla aynı paralelde taassupla uygulamak isteyen teşkilât, Türkiye İşçi Partisi'dir. Türkiye İşçi Partisi'nin Tek Cephe konusunda savunduğu ilkelerin, komünist radyolarda okunan Türkiye Komünist Partisi (TKP) bültenleri, bildirileri arasıda bir yakınlık vardır. Ve bu belgeler, Türkiye İşçi Partisi'nin bazı olaylarda susması, bazı olaylarda (meselâ Kıbrıs konusunda) Sovyetlerle aynı paralelde fikir değiştirmesi hareketlerinde sahip olduğu disiplini açıklayıcı niteliktedir.

Türkiye İşçi Partisi ile, geçmişte (1946) Türkiye Komünist Partisi'nin legal veçhesi olan "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" (TSEKP)'nin ilkeleri, taktik ve stratejileri arasında bir ayniyet müşahade edilmektedir. 1946 yılında kısa bir süre faaliyet gösteren Dr. Şefik Hüsnü Değmer liderliğindeki TSEKP, Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun Türkiye Sosyalist Partisi'ne (TSP), TİP'nin "Yön" ve "Sosyalist Kültür Derneği"ne (SKD) karşı yürüttüğü suçlama kampanyasını açmıştı. Aradaki fark, 1946 kampanyasının daha kırıcı, sert ve sekter oluşu entellektüel nitelikten yoksun bulunuşu, tahlil özelliğinin olmayışı idi. Bugün ise daha yumuşak, daha uzlaştırıcı tartışmalar yapılmakta, entellektüel nitelik ağır basmaktadır. Öyle zannedilir ki, komünistlerin günümüzdeki iç savaşlarının kökleri, 1927 komünist tevkifatında patlak veren Merkez Komitesi içindeki ihtilâfa kadar dayanır. Şevket Süreyya (Aydemir) ve bir kısım arkadaşlarının geliştirdikleri revizyonist akımın "Yön" ve SKD etrafında kümelenenleri etkilediği mümkündür.

Fanatikler grubunda toplayabileceğimiz TİP teşkilâtı (Doğan Avcıoğlu bunlara dogmatikler diyor), 1946'da TSEKP gibi tek ilerici örgütün, yani teşkilâtın ciddî sosyalist hareketin kendileri olduğunu söylemekte, ideologları aracılığı ile, demeçlerle, bildirilerle ve kendilerine bağlı gazete ve dergilerle fikirlerini yaymaktadırlar.

TİP'nin Tek Cephe 'nin kuruluşunda ileri sürdüğü üzerinde tartışmayı dahi kabul etmedikleri teklif; İşçi sınıfının önderliği meselesidir ki, gizli Türkiye Komünist Partisi'nin "Teşkilât Prensiplerinde" bu hususta sarahet vardır.

1946'da bu önderlik motifi, işçi sınıfının ancak TSEKP'nin temsil ettiği şeklinde yayılıyor, Türkiye Sosyalist Partisi'nin kendi kendini feshedip, TSEKP'ye iltihak etmesinden başka çıkar yol bulunmadığı tavsiye ve telkin ediliyordu. Hatta o sıralar, TSP'nin Samsun İl Teşkilâtının kendi kendini feshedip, TSEKP'ne iltihakı, komünistlerce bir zafer kabul edilmişti. Behice Boran, Mehmet Ali Aybar aynı yolu takip etmiş, ilki "Vatan" gazetesinin 1962 yıllarında çıkmış nüshalarında

"Yön"cülerin SKD etrafında kümelenenlerin TİP'ne girmelerinin şart olduğunu yazmışlardır.

Revizyonistler diye isimlendirebileceğimiz YÖN'cüler, SKD mensupları ise yine işçi sınıfını esas almakla birlikte, içinde bulunduğumuz sosyal ve psikolojik şartlar muvacehesinde, önder kadronun Aydınlar olmasını savunmakta işçi sınıfı önderliğinin bugün için en önemli bir mesele olmadığını ileri sürmekteydiler. Bu temayı çeşitli makalelerinde açıklayan Doğan Avcıoğlu "Yön" dergisinde (17 Haziran 1966, Nr. 168) bu konuda şöyle demektedir: "Öncü işçi sınıfı değil, işçi sınıfının öncüsü olan partidir. İşçi ve köylü olmak, Partinin yönetiminde en ufak bir imtiyaz sağlamaya yol açmaz. Partide ilerlemeyi mümkün kılacak tek ölçü üyenin sosyalistliğidir. Sosyalist için, işçi veya köylü olmak zorunluğu yoktur..."

Solda taktik ve stratejik açıdan ortaya çıkan fikir ayrılıklarının başında, "Yöncüler" olarak bilinen "Yön Dergisi" çevresinde örgütlenen ve başında da Doğan Avcıoğlu'nun bulunduğu fraksiyon geliyordu

Mahiyeti itibariyle 1946 ile 1962 - 1966 arasında da bir paralellik vardır. 1946'da bu mesele, Dr. Şefik Hüsnü Değmer grubu ile, Esat Adil Müstecaplıoğlu grubu arasında, İşçi Sendikalarının kuruluş şeklinde tecelli etmiş, Esat Adilciler, Sendikaların Türkiye mikyasında yukarıdan aşağıya, Dr. Şefik Hüsnü Değmer taraftarları ise İşçi Sendikalarının aşağıdan yukarıya kurulması gerektiğini savunmuşlardı. TSEKP'nin organı olan "Sendika" gazetesinin 31 Ağustos 1946 tarihli nüshasında imzasız başmakalede; Dr. Şefik Hüsnü şunları yazmıştı: "Şehirlerde istihsal, işletme ve meslek sendikaları –Bunun yanı sıra Sendikalar Birliği– Ve Türkiye mikyasında kurulacak Sendika Federasyonları– Ve sonradan bunları birleştiren Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu teşkil etmeli..."

Meselenin özü, gene aydının önderliği – işçi sınıfının önderliği çatışması idi. Esat Adil, sendikaların yukarıdan aşağıya kurulmasını teklif ediyordu.

Komünist faaliyet, Türkiye'de bilhassa 1946'dan sonra legale çıktığı zaman, SSCB konusunda temkinli davranmakta idi. TSEKP'nin beş, altı aylık legal faaliyeti esnasında SSCB konusunda övücü sözler, yazılar söylenmemiş, yazılmamıştı. Türkiye İşçi Partisi de, aynı temkini örnek almıştır. Dünya siyaset meydanında SSCB'ni, Kızıl Çin'i temkinli bir şekilde övmekten ibaretti. Sosyalistlerin tutumu, TİP sorumlularının resmî beyanlarında, Partilerinin komünist partisi olmadığını söylemekle yetiniyorlardı. Meselâ 1966 kısmî senato seçimlerinde, radyoda propaganda konuşması yapan Çetin Altan, TİP'nin komünist parti olmadığını, komünistlerin köylü ve işçi ittifakı ile ihtilâl sonucu iktidarı almak isteyen parti olduğunu, kendilerinin ise işçi ve köylü ittifakı sayesinde ihtilâlsiz, seçim yoluyla iktidarı alacaklarını

Sol yayınlar içinde etkin bir başka yayın organı "Ant" dergisi ve aynı adla anılacak olan "Antçılar" olacaktır

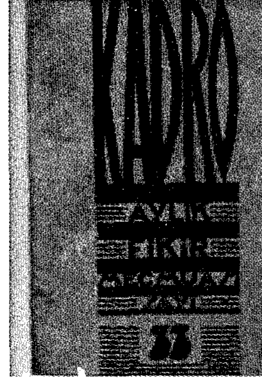
"Barış içinde bir arada yaşama" politikası, parlamenter mücadeleyi öngörüyordu ve bu politika 1935'te Komüntern kararıyla alınmıştı

söylemiştir. Bilindiği gibi, Sovyet Blokuna bağlı komünist partileri, Sovyetlerin Avrupa'daki Coehistancepeacifull (Barış İçinde Bir Arada Yaşama) politikasına bağlı olarak, şimdilik ihtilâlci hareketler yerine, parlamenter mücadeleyi öngörmektedirler. Nitekim 1965 yılında Moskova'da toplanan Avrupa Komünist Partileri liderleri bu politikayı, Komünternin 1935 yılındaki VII. Kongresini anarak teyit etmişlerdir.

1946'da da TSEKP mensupları arasında TKP'nin perde gerisinde kaldığı legaldeki asıl kadronun TKP'nin kontrolünde bulunduğu, TSEKP'ne TKP'li olmayan sosyalistlerin de alındığı ifade edilmekte idi. TİP ise, resmî beyanlarında TKP olmadığını söylüyordu. Yani onlara göre Türkiye dahilinde bir gizli komünist partisi yoktur. Mehmet Ali Aybar bu konuda alaylı bir beyanat da vererek, varsa Amerikan polisleri ile, Türk polisleri bu teşkilâtı bulup çıkarsın demekteydi. TİP bugüne kadar ara sıra komünist partisi olmadığını söylemiştir ama, komünizme karşı olmadığını açıklamamıştır.

Revizyonist grup ise (Yöncüler ve SKD); 1946'dan farklı ve daha geniş görüşlü, temkinli bir davranışla, Türkiye'nin kapitalist metodla kalkındığı takdirde, komünizmin doğacak sınıf çatışmasından yararlanacağını, "oysa kalkınmada tek metod sosyalizm" yolu seçilirse, buna meydan verilmeyeceğini ileri sürerek, ilk merhalede sosyalizmi bir emrivaki haline getirmek istiyorlar. Bu davranışta tereddüt içinde olan Atatürkçü - Milliyetçi gruba 27 Mayıs'ın tasfiye edilmiş veya işbaşındaki istikametsiz kadrosuna, muhalefet partilerinin ve bilhassa bazı liderlerin çevresinde toplanmış Devletçi görüşlü kimselere bir çeşit baskı havası hâkimdir. Denmek isteniyor ki, eğer tek metod sosyalizmi seçmez, kapitalist bir iktisat sisteminde ısrar ederseniz, sınıflar arasındaki uçurum derinleşecek ve korktuğumuz sınıf çatışmaları, kavgaları başlayacaktır. Bundan yararlanacak olanlar komünistlerdir. "Yön"cülerin baş ideolog'u Doğan Avcıoğlu'nun itimat telkin edebilmek için bazı yazılarında (komünizme karşıyız) mealinde ibareler kullanması ilgi çekicidir. Bu neşriyatta yeri geldikçe komünizme karşıt oluş bildirilmekte birlikte, bu karşıtlığın gerekleri ile ilgili ne ufak bir neşriyat yapılmış, ne de fiilî bir harekete teşebbüs edilmiştir. Aksine, genellikle komünizmin bütün kamuflaj metodlarından yararlanılmış, TİP'ne paralel olarak daha ayrı unsurlardan meydana gelen Tek Cephe kadrosu kurulmak istenmiş, böylelikle, "komünizme karşıyız" sözünün TCK'nın 141. ve 142. maddeleri için kullanıldığı anlaşılmıştır. "Yön" dergisine, Amerika'dan gönderilmiş bir yazı da (Edebiyat doktoru İlhan Başgöz tarafından) milliyetçi ve muhafazakâr grubun iktisatçılarını ve sosyologlarını henüz bulamadıkları gerekçesi ile, bu grubun da sosyalizme kazanılmasının

mümkün olduğunu bildirmesini, YÖN kaydı ihtiyatla sayfalarına almış, derkenar bir notla yazıdaki fikirleri kabul etmediklerini, ancak sahibini ilgilendirebileceğini belirtmiştir. Keza, Şevket Süreyya Aydemir'in (Türk Sosyalizmi) tezine sayfalarında yer verdiği halde, müteakip nüshalarında fanatik ve taktikçi bir marksist olan Prof. Sadun Aren vasıtasıyle sert bir şekilde sosyalizmin TEK'liğini savunmuştur. YÖN'ün ve SKD hareketinin 1946 revizyonistlerinden farkı entellektüel hoş görüşüne sahip oluşlarıdır.

Şevket Süreyya'nın, Mustafa Kemal'le anlaştıktan sonra yayınladığı "Kadro" dergisi, adıyla birlikte bir döneme damgasını vuracak olan "Kadrocular" olarak bilinecektir

1960'tan sonra belli başlı Cephe politikası, "Yön" ve SKD'nin öncülüğünde legal olarak ortaya atılan "Millî Kurtuluş Cephesi"dir. Bu cephe, bir kısım siyasî partilerin sol kanat mensuplarını, bir kısım senatörleri içine almakta, asıl kuvvetini de dayandığı gençlik kitleleri arasında bulmaktadır. Haftalık "Yön" dergisi, gerçekten sistemli bir mücadele ile "Millî Kurtuluş Cephesi"ni uygulayabilmekteydi.

"Yön" dergisi 12 Eylül 1962 tarihli 39. sayısında, Doğan Avcıoğlu imzalı "Sosyalist Gerçekçilik" isimli bir makale neşrediyordu. Gerçekte bu, Moskova hattının dışında kurulmuş olan bir "Millî Kurtuluş Cephesi"nin programı ve nasıl teşkil edileceğini bildiren talimatı idi. Doğan Avcıoğlu Cepheleşme konusunda şunları yazıyordu:

"Neredeyiz?

"Günümüzün en önemli konularından bir sosyalizmin nasıl ve hangi kuvvetlere dayanarak gerçekleştirilebileceği meselesidir.

"Bu konuda doğru bir hükme varabilmek için, sosyalist teorinin ışığı altında memleketimizin hangi iktisadî gelişme safhalarında bulunduğunun tayini lüzumludur:

"Atatürk'ün önderliğinde siyasî bağımsızlığını elde eden Türkiye, Cumhuriyetten sonra iktisadî bağımsızlığını gerçekleştirmeye yönelmiştir. Yabancı şirketlerin millîleştirilmesi ve devletçilik politikası iktisadî bağımsızlığı sağlama yolunda atılmış adımlardır. Ne yazık ki, bu yolda tam bir başarıya ulaşılamamıştır. Sanayileşme hareketi çok ufak çapta kalmış, kalkınmamızın temel şartı olan demokratik bir tarım ihtilâli yapılmamış bu yüzden sosyal yapıda ilerici kuvvetlerin lehinde önemli bir değişiklik olmamıştır.[2]

"İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bu politika terkedilmiş, Türkiye'nin gelişmesi zengin kapitalist memleketlerin lütuf ve iştahlarına terkedilmiştir. Atatürk devrinde yabancı şirketleri devletleştiren Türkiye özel yabancı sermayeyi çekebilmek maksadı ile Amerikalı uzmanların tavsiyesi Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Petrol Kanunu gibi tavizkâr kanunlar çıkartmış, Amerikan ve Alman hükûmetleri ile yabancı sermaye için özel garanti anlaşmaları imzalanmıştır. Bu iki anlaşma bir cins kapitülasyon sayılabilir.

"Atatürk'ün çizdiği politikadan yüzseksen derecelik bir dönüş yapılması, yavaş yavaş gelişen yerli burjuvazinin devlet üzerinde az çok bir hâkimiyet sağlaması kadar, zengin kapitalist memleketlerin, askerî ve iktisadî yardımları, kendi iktisadî sistemlerini ihraç etme vasıtası olarak kullanmalarının sonucudur. Gerçekten dış yardım, büyük monopollere avantajlı pazarlar sağlamaya ve Türkiye'de de monopollere tâbi bir burjuva sınıfını geliştirmeye yönelmiştir. Böyle bir burjuva sınıfının mevcudiyetinin, Türkiye'yi kapitalist âleme zincirleyeceği ve onu sosyalist akımlardan koruyacağı ümit edilmiştir. Memleketimizdeki bazı yabancı çevrelerin bir ara sosyalizme karşı, dinden de medet umdukları hatırlanmaktadır.

"Kennedy'nin "Yardım alan memleketler istedikleri gelişme sistemini seçebilirler" demesine rağmen, batı yardımının hedeflerinde en ufak bir değişiklik yoktur. Devlet teşebbüslerinin tasfiyesi, yardım verenlerin fikridir. Karşılık paraların önemli kısmı, yabancı monopollerle işbirliği halinde bulunan yerli firmaların gelişmesine harcanır. Yabancı firmalar, hükûmetlerinin de desteği ile konsorsiyomun yapacağı yardımdan aslan payını almak için şimdiden faaliyete geçmişlerdir. Türk ve Amerikan hükûmetinin sağladığı paralarla kurulan Ereğli Demir-Çelik ve üç büyük şirkete adeta hediye edilmiştir. CHP programına açıkça aykırı olan bu durum, 1962 Türkiye'sinde çok tabiî sayılmaktadır. Ortak Pazar'a katılma gayreti, Türk ekonomisini, milletlerarası kapitalizmin ve monopollerin mutlak hâkimiyeti altına sokacak bir teşebbüstür. Böylece Türkiye yavaş, israflı ve adaletsiz olan kapitalist gelişme yoluna sürüklenmiş, millî ekonomi istismarcısı monopollere peşkeş çekilmiştir. Bugün milletlerarası alanda, eşit şartlarla işbirliğine dayanan, Atatürk'ün arzuladığı ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirmekten çok uzağız. Türk ekonomisi, açık şekilde sermayeye tabi kılınmıştır.

"Bu gelişme Türkiye'de sür'atle batı tipi burjuvazi yaratma istidadı göstermektedir. Politik hayatımızda nüfuzunu gittikçe arttıran büyük burjuvazi, yeni tip bir sömürgeciliğin memleketimizdeki temsilcisi haline gelmektedir.

"Ortaçağ kalıntılarından henüz kurtulamıyan memleketimizde feodalite büyük burjuvazinin müttefikidir. Büyük burjuvazi feodalite ile yaptığı işbirliği sayesinde siyasî partilere ve seçimlere rahatça hâkim olabilmektedir. Rotatif ve ilânlar vasıtasıyla, basının bir kısmı onun türküsünü çalan organlar haline gelmiştir. Memleketimizdeki geleneksel düşmanlığı ve komünizm korkusu da büyük burjuvazinin ilerici kuvvetleri susturmasını ve yeni yeni şuur kazanan halk yığınlarını uyutmasını kolaylaştırmaktadır.

"Bu durum, memleketimizin demokratik gelişmesini önlemekte, şekilden ibaret bir demokrasi, feodalizm ve emperyalizmin saltanatını gizleyen bir paravana olmaktan öteye gidememektedir.

Ne Yapmalıyız?

"Özetlersek, memleketimiz ne ortaçağın, ne de emperyalizmin hâkimiyetinden kurtulamamıştır. Atatürk'le başlayan Millî Kurtuluş Hareketi

tamamlanamamıştır. Türkiye bugün birçok az gelişmiş memleket gibi, millî kurtuluş hareketi safhasında bulunmaktadır. Bu hareket başarıya ulamadıkça, demokrasi ve sosyalizm yolunda ilerleme kaydetmek mümkün değildir. Sosyalizme giden yol, Millî Kurtuluş Hareketlerinden geçmektedir.

"O halde, sosyalizmin bugün temel meselesi, anti emperyalist ve anti feodal mücadeledir. Bu mücadelede işçi sınıfı yalnız değildir. Mücadele bütün demokratik ve vatansever kuvvetleri ilgilendirir. Atatürk devrini yaşamış, devlet geleneğine sahip Türkiye'de anti feodal ve anti emperyalist mücadele, bütün sosyal gruplarda yankı bulacaktır.

"Bu safhada hedef, eşit şartlarda milletlerarası işbirliğine dayanan ekonomik bağımsızlığın sağlanması, köylüleri tabi vatandaşlar olmaktan çıkaracak ve onları teşkilâtlandıracak ve şuurlandıracak şekilde toprak reformunun gerçekleştirilmesi (buna demokratik ziraî ihtilâl de diyebiliriz) ve Anayasaca tanınan hak ve hürriyetlerin gerçekleştirilmesi ve korunmasıdır. Mücadele, bu ana fikirler etrafında yapılmalı, her türlü dogmatizmden ve ayrıca düşünceden sıyrılarak toplumun bütün tabakalarında yer alan milliyetçi ve demokratik kuvvetlerin bir araya getirilmesine çalışılmalıdır. Millî Kurtuluş veya İlericiler Cephesi ismini verebileceğimiz bu geniş grubun birbirlerine benzeyen muhafazakâr partilerin karşısına dikilmesi, bugünün en önemli meselesidir. "CHP ve CHP'ye karşı olanlar" gibi sun'i bir bölünmenin yerini, gerçek bir ayrılma olan İlerici-Gerici bölünmesi almalı, bugünün muhafazakâr siyasî partilerin içinde yer alan ilerici kuvvetler, gerçek yerlerini bulmalıdır.

Nasıl Yapmalıyız?

"Böylece bir Cephe nasıl kurulabilir? Buna cevap verebilmek için memleketimizdeki çeşitli sosyal kuvvetlerin durumunu ve davranışlarını gerçekçi bir açıdan incelemelidir. Bu, uzun araştırmalara ihtiyaç gösteren bir çalışmadır. Biz, burada bir başlangıç teşkil etmek üzere çok sathî şekilde de olsa meseleyi incelemeye çalışacağız.

İşçi ve Köylü

"İşçi sınıfının, sosyalist mücadelenin ön safında yer aldığı aşikârdır. İşçi sınıfı dinamik, teşkilâtlanması kolay ve durumu itibariyle ilerici bir sosyal gruptur. Yalnız uzun yıllar faşist baskı altında tutulan işçilerimiz, yeni yeni şuurlanmakta ve teşkilâtlanmaktadır. Bu uyanışı hızlandırmak için her türlü gayret gösterilmelidir. Fakat bu gayret işçi hareketinin henüz başlangıç safhasında bulunduğumuz gerçeğini unutturmamalı, sendikacılığımızın bir çırpıda onbeş yıllık alışkanlıklarından kurtulması beklenmemelidir. Bu sebeple, sınıf önderliği davası bugünün meselesi olarak ortaya atılmamalı, sosyalistler birleştirici ve toplayıcı olmaya dikkat etmeli ve bu yolda fedakârlıktan çekinmemelidir. Sınıf önderliği meselesini, sanki bugünün en hayatî meselesiymiş gibi her şeyin üstünde sayan bir davranış, sanırız ki, çeşitli sosyal

grupların psikolojisini gözönünde tutmadığı için hiç değilse taktik bakımından hatalı olmuştur.

"Bunun yanı sıra, Türkiye'de nüfusun yüzde yetmiş beşinin köylü olduğu gerçeği akıldan çıkarılmamalıdır. Memleketimizde ancak, işçi ve köylü ittifakı kuvvetli bir halk hareketinin temelini teşkil edebilir. Yalnız köylerin uzaklığı ve dağınıklığı geleneksel muhafazakârlık, ağa, tefeci ve aracı hâkimiyeti, köylülerin uyanması ve teşkilâtlandırılmasını son derece güçleştirmektedir. Fakat başka az gelişmiş memleketlerde yapılan denemelerin de gösterdiği üzere, bu, aşılmaz bir engel değildir. Ağa, tefeci ve çeşitli aracıları siyasî bir güç olarak tasfiye edecek ve köylüyü teşkilâtlandıracak şekilde bir toprak reformu, Köy Enstitüleri tipi ilerici ve geniş bir eğitim hareketiyle birlikte yürütüldüğü takdirde, köylünün kısa zamanda uyanmasını ve işçi sınıfının yanında ilerici bir güç olarak yer almasını sağlayabiliriz. Bu tip bir toprak reformu ve eğitim hareketi, işçi ve köylü hazırlayacak ve memleketimizde, demokratik ve kapitalist olmayan gelişme yolunu kesin şekilde açacaktır. Bu sebeple toprak reformu ve ilerici bir eğitim hamlesi, ekonomik bağımsızlığın yanı sıra, sosyalist mücadelenin temeli olmalı ve bunun için bütün gerçek vatanseverlerin desteği araştırılmalıdır.

Aydınlar

"Aydınlara karşı bugün memleketimizde, oldukça haklı bir şüphe ve güvensizlik vardır. Aydınlara toplumda her kapının açık olması, yüksek burjuvaların bile sosyal orijinlerine bakmaksızın onlara kız vermesi, bir sosyal grubun mücadele gücünü zayıflatmaktadır. Esasen gittikçe de demokratik olmaktan uzaklaşan eğitim sistemi dolayısiyle, aydınların önemli bir kısmı burjuva ailelerden gelmektedir. Bununla beraber, iktisadî anlamda bir sınıf olmayan aydınların önemini kimse inkâr edemez.

"Millî Kurtuluş Hareketi safhasında, mücadelenin ideolojik alanda sözcülüğünü, istesek de istemesek de aydınlar yapacak, gerekli kadroyu geniş ölçüde onlar sağlayacaktır. Bu konuda her türlü romantizmi, aydın sosyalizmi gibi çocukça kötülemeleri bırakarak, gerçeği olduğu gibi görmeliyiz.

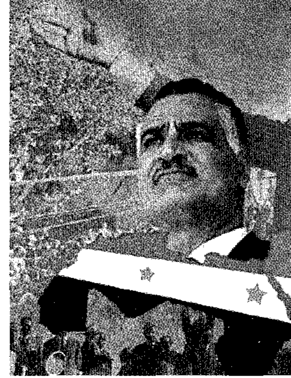
"Türkiye öğretmeniyle, subayıyla, memuruyla, fakir ve orta sınıflardan gelme önemli bir aydınlar grubuna sahiptir. Bu Atatürkçü vatansever aydınların, Millî Kurtuluş Cephesi'nin gayelerini benimsememeleri için bir ciddî sebep yoktur.

Gençlik

"Ayrıca bir sosyal sınıf teşkil etmemekle beraber, aydınlar gibi gençlik de dinamik ve ileriye dönük bir kuvvet olarak, ekonomik, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde önemli bir rol oynamaya namzettir. 27 Mayıs'ta gericilerin karşısına müessir şekilde ilk dikilenlerin gençler olduğu unutulmamalıdır. Gençliği kazanan bir siyasî hareket yenilmez bir kuvvettir ve gençlik ilericilerin tabiî müttefikidir.

Ordu

"Fakir ve mütevazi ailelerden gelen ordu, Türkiyemizin ileri hamlelerinde dayanılacak en sağlam kuvvetlerden biridir. Memleketimizin Batılaştırma hamlelerinde Ordu, daima ilericilerin safında yer almıştır. Bugün de ilerici kuvvetlerin, Anayasa'dan da kuvvetli teminatı Ordudur. Ordu, elbette ki, günlük politika dışındadır ve dışında kalmalıdır. Bu durum, Ordunun Millî Kurtuluş Cephesinin en güvenilir manevî desteklerinden biri olduğu gerçeğini değiştirmez.

Türkiye'de sosyalist bir devrim için olduğu kadar, cuntacı subaylar içinde Mısır'da devrim yapan genç subaylar ve Albay Cemal Abdünnasır örnek olacaktır

"Bazı ilerici aydınlar, Ordumuzu Batı ordularından ayıran bu temel farkı görmemekte ısrar etmektedir. Buna sebep, Batı'dan aktarma düşünceler olsa gerektir. Gerçekten Batı'da ordu, burjuvazinin tam bir âleti olmuştur. Batı burjuvazisi, kendi çocuklarını asker yapmış, onları sınıf menfaatlerini koruyacak şekilde yetiştirmiş ve askerlik mesleğini işçi ve köylü çocuklarına kapamıştır. Bu sebeple, Batı'da ordu daima gerici kuvvetlerin safında yer almış, haklarını arayan işçilere kurşun yağdırmıştır. G. Amerika'da da durum aynıdır. Türkiye'de ise halktan çıkmış Atatürkçü bir Ordu vardır. Bu orduyu, hakim sınıfların elinde itaatkâr bir âlet olarak düşünmek büyük bir hatadır.

"Ortadoğu memleketlerinde de durum pek farklı değildir. Ordunun mutlaka faşizm getireceğini ileri sürenler her şeyden önce Nasır denemesini aydınlığa çıkartmalıdırlar. Kral Faruk'u deviren Cemal Abdül Nasır ve Mısırlı genç subaylar, başlangıçta bir cins faşist idare kurmuşlardır. Genç subayların ilk yaptıkları icraat, işçileri asmak olmuştur! Yalnız memleketi ileriye götürme ateşiyle yanan genç subaylar, bazı zikzaklardan sonra, halk kitlelerinde çok büyük bir tazyik gelmediği halde, sosyalizme yönelmişlerdir. Nasır, feodaliteyi ve burjuvaziyi siyasî ve iktisadî güç olarak tasfiye etmiş, bunların yerine işçi ve köylülere dayanma zaruretini duymuştur. Başkan Nasır'ın bu yaz açıkladığı program oldukça ileri sosyalist programdır. Bu değişikliği nasıl izah etmeli? Ordu ve faşizm kelimelerini aynı anlamda kullanmaya teşne görünenler her şeyden önce bu soruyu cevaplandırmalıdır.

Burjuva

"Burjuvazi, büyük burjuvaziden ibaret değildir. Burjuvazi içinde de çeşitli tezatlar ve menfaat çatışmaları olabilir. Meselâ toprak ağası, sanayici ve ithalâtçının menfaatları birbirinden farklıdır. Halen memleketimizde en kudretli grup olan ticaret burjuvazisinin, sanayi ve ziraat alanında sağladığı ezici hâkimiyet, iş ve aile ittifakları, bu tezatların büyük ölçüde açığa çıkmasını önlemektedir. Fakat yakın bir gelecekte dış ticaretin liberasyonu Müşterek Pazara (Ortak Pazar) giriş ve sanayiin gelişmesi bu tezatları artırabilir. Sanayi konsantrasyonu büyük ve küçük sanayi arasında menfaat çatışmalarına yol açabilir. Bu sebeple, burjuvaziye karşı takınılacak tutum dik-

Sosyalist Kültür Derneği bünyesinde, Milli Kurtuluş Cephesi değişik aydın kitlelerine yönelmişti. Bunlar arasında 1960 ihtilalinin önde gelen isimlerinden biri olan Numan Esin de bulunuyordu

katle incelenmeli, onu bir blok olarak karşıya almaktan imkân nispetinde kaçınılmalıdır. Bir kısım sanayici, dış ticaret serbestisi isteyen ithalâtçıya karşı millî sanayii geliştirmek isteyen milliyetçilerin yanında pekâlâ yer alabilir. Küçük sanatlar için de durum farklı değildir. Politika, bu ihtimalleri gözönünde tutarak hazırlanmalı, bütün burjuvazinin, büyük burjuvazinin etrafında kenetlenmesi önlenmelidir.

"Özetlersek memleketin bugünkü iktisadî gelişme safhasında sosyalizm yolu, demokratik Millî Kurtuluş Hareketi'nden geçmektedir. Sosyalistler her türlü dogmatizmden ve ayırıcılıktan sıyrılarak toplumun çeşitli sınıflarında mevcut, gerçek demokrasi taraftarı vatanseverleri toplayabilecek olan Millî Kurtuluş Cephesi'ni gerçekleştirmeye çalışmalıdır."

"Yön" dergisinin ortaya attığı bu program etrafında sosyalistler ve komünistler birtakım ajitasyonlar yarattılar. Bunlardan en önemlisi 1 Nisan 1964'te "Kızılay Genel Merkezi"nde tertip edilen "Gericilikle Savaş" toplantısıdır. Yukarıdaki belgede de görüldüğü gibi "Millî Kurtuluş Cephesi" kısır Parti çekişmelerinin "İlericilik - Gericilik" savaşına dönüşmesini istiyordu. Bu amaçla hareket ederek, 33 derneği toplantıya çağırdılar. Fakat toplantıya 24 dernek katıldı. Tahsin Banguoğlu (Halkevleri genel başkanı), Mehmet Özgüneş (Tabiî Senatör), Mustafa Özen (Atatürkçüler derneği başkanı), toplantının gayesini sezerek, ilk reaksiyonu gösterdiler ve oturumu terkettiler. Bu kimselerin sert çıkışı karşısında, komünist veya sosyalist olmayan dernekler de toplantıdan çekildiler ve "Millî Kurtuluş Cephesi" cümlesinden olan bu harekette geniş bir yankı uyandırmadan söndü gitti. Sadece bu tepkiler karşısında durumu kurtarmak isteyenler reformist bir bildiri yayımlamakla yetindiler. Oysa asıl umdukları, bütün Atatürkçü kuruluşların komünistlerin ve sosyalistlerin yönetiminde bir gericilik savaşı açmaları idi. "Yön"cülerin ve "Millî Kurtuluş Cephesi" yöneticilerinin ikinci faaliyet alanı "Sosyalist Kültür Derneği"nde komünist olmayan aydınlara da konferanslar verdirmek oldu. Meselâ bu arada, Numan Esin, Mustafa Ok, Nihat Erim SDK'de konuşmalar yaptılar. Bu konferanslardan amaç da, çeşitli parti mensuplarını, belli bir hedefte ve asgarî müşterreklerde cepheleştirmekti. "Yön" yayımları ile geniş ajitasyona da girişti. Yabancı sermaye, petrol ve madenler konusu, Millî Emniyete karşı açılan savaş, ikili anlaşmalar, Vietnam konusu, Kızıl Çin'in tanınması, NATO ile ilişkilerimiz, Türk-Amerikan, Türk-Batı münasebetleri gibi geniş bir alana yayılan neşriyat, bilhassa aydın zümre arasında etkisiz kaldı denemez. CENTO'nun[4] bir toplantısı sırasında Dean Rusk'a yönelen nümayişler, Atatürk'ün büstünü parçalama olayını tel'in maksadı ile tertip edilen

yürüyüşlerde ortaya atılan sloganlar, oldukça ciddî hazırlıkların sonucuydu. "Millî Kurtuluş Cephesi" hareketi, Türkiye Komünist Partisi'nin yeraltı gençlik seksiyonu ile yakın ilgi kurmuştu. Bununla birlikte, Millî Kurtuluş Cephesi'nin bütün komünist grupları topladığı iddia edilemezdi. Zira eski komünistler ve sosyalistler, bilhassa TİP ileri gelenlerinde "Sosyalist Kültür Derneği" ile "Millî Kurtuluş Cephesi"ne karşı şüpheler mevcuttur. Bu hareketlerin eski bir revizyonist olan Şevket Süreyya fraksiyonu olduğuna inanılmakta, genellikle klasik solcular Moskova hattını izlediklerinden, "Millî Kurtuluş Cephesi" faaliyetinin bağımsız bir davranış olmasını kabul eder görünmemekteydiler. Burada basında muhtelif tarihlerde yer almış ve aradaki anlaşmazlık konusunu belgeleyen pasajları aktarmakta fayda vardır.

Millî Kurtuluş Cephesi'nin Basındaki Yankıları

1- Sosyalist Kültür Derneği Bildirisinden

"... Türkiye'de toplumsal konular üzerine eğilenler milliyetçi, hürriyetçi ve demokratik ilkelere dayanan bir sosyalizm anlayışı etrafında birleşmektedirler."

(Bildiri) de gerçek milliyetçiliğe, gericilik denmekte ve sosyalizmin diyalektiği içinde özel bir tarifi yapılmaktadır.

"Sosyalizm, Türk ulusunu ileri bir medeniyet seviyesine ulaştırmak hedefine yönelmiş, halkçı bir düzen kurmak üzere yapılan Millî Kurtuluş Savaşımızın bir devam ve yeni bir hamlesi olacaktır." (Yön, No. 57, 16 Ocak 1963)

2- Sınıf Mücadelesi ve Kapitalizm

"... Türkiye ise Atatürk'ün çizdiği yoldan maalesef uzaktadır. Atatürk'ün yolundan ayrılarak kapitalizme yönelmiştir..."

Sosyalizmi mazur ve makul gösterip, emrivaki haline getirmek için makale yazarı D. Avcıoğlu Türkiye Komünist Partisi'nin 1951-1952 tevkifatında ele geçen Adana teşkilâtına gönderdiği tamimi Metin Toker'den (Akis) naklen ileri sürüyor, kapitalist metodun sınıf savaşına uygun bir ortam yarattığından bahsediyor. Doğan Avcıoğlu'na göre, Atatürk'ten sonraki bütün iktidarlar Atatürk'ün yolundan kesin şekilde ayrılmışlardır:

"... Kapitalizmi seçen gelmiş geçmiş hükûmetler ise, Atatürk'ün yolundan kesin şekilde ayrılmışlardır." (Aynı makale).

(Yön, Nr. 57, 16 Ocak 1963, Doğan Avcıoğlu 'Sınıf Mücadelesini Kim Körüklüyor)

3- Birleşik Cephe karşısında TİP ve "YÖN"cüler

TİP'in işçi sınıfı önderliğini sosyalist gelişmenin en hayatî dâvâsı te-

lâkki etmesini tenkit eden Doğan Avcıoğlu;

"... Bu dogmatik tavır onları, aydınların, gençliğin statükoya karşı olan diğer çeşitli kuvvetlerin sosyalist hareketteki rolünü küçümsemeye itti... Halbuki Türkiye'nin somut şartları daha toplayıcı formüllere gitmeyi ve daha uzlaştırıcı davranmayı zorunlu kılıyordu... İnanıyoruz ki, Türkiye yakın bir gelecekte sosyalizme doğru yönelecektir. Fakat sosyalizme ulaşmak uzun zaman isteyen bir iştir. Bu sebeple, malûm sosyalist sloganları ard arda sıralamak yerine, sosyalizm yolundaki engelleri kaldıracak ve statükoya karşı olan bütün kuvvetleri toplayabilecek formüllere öncelik vermek lüzumludur. Bu bakımdan sosyal adalet ve hürriyet içinde hızlı kalkınma davasını ön plâna almak, bunun için gerekli anti kapitalist ve anti feodal mücadele etrafında bütün devrimci kuvvetleri bir araya getirmeğe çalışmak gerçekçi bir davranış olacaktır. Sınıf önderliği davasının ön plana alınması bugünkü objektif şartlar gözönünde tutulursa, kuvvetleri dağıtmaktan başka bir işe yaramaz... Sosyalizmin zaferine ve bütünlüğüne inanmış olarak TİP idarecilerini, sosyalist aksiyon ve program konusunda düşünmeye çağırıyoruz."

(Yön, Nr. 50, 28 Kasım 1962, Doğan Avcıoğlu 'Türkiye İşçi Partisi'ne Dair)

4- Diğer Tek Cephe Motifleri

"... Silkinerek bütün gücümüzü ortaya koymazsak, bir gün kendimizi eski devrin ortasında bulabiliriz. Onun içindir ki, hangi kesimde görev almış olurlarsa olsunlar, Türkiye'nin bütün uyanıkları, geriye gidişe karşı koymak zorundadırlar. Bu safhada gösterilecek dayanışma, aydınlık günlerin müjdecisi olabilir. Çok önemli bir nokta daha var, müttefikleri iyi seçmek."

(Yön, Nr. 14, 26 Eylül 1962, Mümtaz Soysal 'Karşı İhtilâl

"... Bu tehlikeye karşı uyanık olmalıdır. Faşizme karşı gerçek demokrasi taraftarı bütün sosyal kuvvetleri uyandırmağa ve birleştirmeğe çalışmalıyız. Ufak tefek farklar yüzünden toplumun ileri kuvvetlerinin bölünmesine ve birbirlerine düşmesine karşı koymalıyız... Toplumun iyi niyetli ve teşkilâtlı kuvvetlerinin büyük burjuvazinin oyunlarına âlet olmasını önlemeye çalışmalıyız."

(Yön, Nr. 41, Doğan Avcıoğlu, 26 Eylül 1962, "Faşizme Dikkat")

Sosyalist Kültür Derneği'nin İstanbul Şubesinin açılış toplantısında yayımlanan Bildiri'den

"... Türkiye uzun yıllardır Atatürk'ün temel görüşlerinden ve yollarından çıkarcı zümrelerin aracılığı ile çok uzaklaştırılmıştır. 27 Mayıs, bu gerici gidişin iflâsını ilân etmiştir. Bugün artık Atatürkçüler, kalkınmalı ve halkçı bir reform programı altında toplanmalıdır... Bugün içinde bulunduğumuz buhranlardan kurtulmanın birinci şartını, Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde görev almış olanların ve millet kaderine hâkim olabilecek mevkilerine gelmiş bulunanların düşüncelerini açıkça ortaya koyarak bir

temel kalkınma felsefesi etrafında birleşmelerinde görüyoruz..."

(Yön, Nr. 75, 23 Mayıs 1963)

5- Prof. Sadun Aren'e göre Tek Cephe

"... Fakat maalesef bu ilerici kitle halen dağınık bir durumdadır. Ve hatta daha fenası bölünmek tehlikesine maruzdur... İlerici ve devrimci insanların bir kısmı muhafazakâr partilere girmişlerdir... Bu hareket tarzının artık manası kalmamıştır... Devrimci ve ilerici kütlenin diğer bir kısmı çalışanlar Partisi etrafında toplanmış bulunmaktadır... İlerici olarak hareketin hiç bir surette bölünmesine müsaade edilmemesi... şimdiden sonra kurulacak bütün ilerici partilerin aynı teşekkül içinde birleşmeleri... Devrimci ve ilericilerin bu nokta üzerinde hassasiyetle durmaları..."

(Yön, 1962, Sadun Aren, "Asıl çözüm Yolu")

"... Diğer taraftan,, sosyalizmden yana olanların da, küçük farklardan ötürü büyük ihtilâflara düşmeyecek kadar müsamahalı... olmaları lâzımdır."

(Yön, 21 Mart 1962, Sadun Aren "Nasıl Bir Sosyalizm")

6) Tek Cephe'nin sınırını daha dar gören Komünist - Sosyalist görüşleri: Bunlar TEK CEPHE'yi 1946'da Dr. Şefik Hüsnü Değmer geleneği içinde, illegal TİP'ne kaydolmakla sağlamak istemektedirler.

"... Sosyalist hareketi yayınlar, dernekler (Sosyalist Kültür Derneği'ne telmihte bulunuyor) konferanslar ve daha başka propaganda vasıtası ile sosyalist fikirlerin toplumda yayılması, sosyalist fikirleri samimiyetle benimseyenlerin isterlerse bir siyasî partiye, isterlerse bir derneğe girerek faaliyette bulunması şeklinde anlamak ve anlatmak yanlıştır... Bunun için sosyalizm ve işçi sınıfı hareketi olarak düşünülmelidir."

(Vatan gazetesi, 22 Ağustos 1962, Behice Boran, "Sosyalist Kültür Derneği Tartışması")

"... Bu kanunların (TCK 141-142 maddeleri) kalkmasının ve Anayasanın tanıdığı demokratik hak ve hürriyetlerin gerçekleşmesinin bir şartı da memleketteki bütün ilerici kuvvetlerin işçi sınıfının politik hareketine bağlanarak, ya da hiç değilse onu destekleyecek ve onunla birlikte yürüyecek demokratik mücadeleye girmesidir... İlkin iktidara geçtikten sonra yolunu şaşırmayacak gerçekten halkçı ve ilerici kadroların ancak ilerici halk hareketleri içinde yetişeceğini bir kez daha hatırlatalım."

(Vatan, 2 Eylül 1962, Behice Boran, "Memleket Kalkınması ve Aydınlar")

"... Atatürkçülük, ilkeleri bakımından elbette sosyalizmin tarafındadır."

(Vatan, 9 Eylül 1962, Behice Boran "Meseleleri Apaçık Koymak Gerek")

"... Fikir ve hareket birbirini karşılıklı etkileyerek beraber yürür..."

Behice Boran'ın bu görüşü Stalin'e aittir. Stalin, bir vakitler gizli Komünist Partisi'nde okutturulan "Ekonomik Politik notlarında" aynen şöyle diyordu: "... Fikir ile aksiyonu birleştirmek..."

(Vatan, 17 Eylül, 1962, Behice Boran, "Gerçekle Yüzyüze Gelmek Cesareti")

"... Fikir yayın faaliyeti ile aksiyonu birleştirmek..." (Aynı makaleden).

"... Ayrılmalar, bölünmeler, aslında daha derinde önemli sebepten olur, bunlar da zaten önlenemez. Bizde ise hareket ilk adımlarını atıyor. Namuslu, cesur, bilgili aydınlara, bu aydınlarla emekçilerin işbirliğine ve dayanışmasına şiddetle ihtiyaç vardır..." (Aynı tarihli Vatan)

7- İki Grup Arasındaki Tek Cephe konusunda uzlaştırıcı ve telifçi görüşler:

"... Gericiler Parti kurar, çıkarcılar Parti kurar hep aynı kafada aydınlar, aynı Partilerin sözcüsü olur, lideri olur. Ama devrimciler, Atatürkçüler, emekçiler bir türlü bir araya gelemezler..."

Oktay Akbal, aşağıda bir paragrafını aldığımız, 1946'da Dr. Şefik Hüsnü Değmer – Esat Adil Müstecaplıoğlu çekişmesini hatırlattıktan sonra diyor ki;

(Vatan, 17 Eylül 1962, Oktay Akbal, "Sosyalistler Bölünmemeli").

"... Şuracıkta bir avuç aydın var, bir avuç sosyalist eğilimli kişi var. Gereksiz tartışmalara son vermeli. İşçi Partisi'ni desteklemek bu partinin saflarında birleşmek gerek... Önemli olan emekten yana, emekçiden yana olmak, emeği, emekçiyi savunmak."

(Vatan, 23 Eylül 1962, Oktay Akbal, "Önemli Gelişmeler")

"... Kısa zamanda Türkiye İşçi Partisi'ni sözü geçer bir parti haline getirmek, demokratik hürriyetleri gerçekleştirmenin ve faşizmi durdurmanın tek yolu gibi görünüyor. Zinde kuvvetlerin işçi sınıfının davalarından ve sosyal reformlarından yana olması, büyük bir şanstır. Günün meselesi... Parlâmento içindeki iyi niyetli aydınlarla, Parlâmento dışındakilerin –zinde kuvvetler, işçi sınıfı, ilerici aydınlar– güçbirliği ile demokratik hürriyetleri halkın malı haline getirecek emekçi yığınların bir an önce teşkilâtlı bir kuvvet haline gelmesini sağlamaktır..."

Vatan, 20 Haziran 1962, Fethi Naci, **"İşçi Hareketleri Karşısında"**

Fethi Naci, Tek Cepheye, siyasî hayatımızda millî muhalefet partilerinin bir süre önce kullandığı Güçbirliği terimini de katıyor.

Vatan, Fethi Naci, **"Kolay Suçlamalar"**

"... Aydın - Emekçi güçbirliği nasıl sağlanır? 1950 yıllarında Fransa'da bu mesele epey tartışılmıştı. O zaman kitle hareketleri içinde yetişmiş liderlerin vardığı sonuç, bugün bizim işimize yarıyabilir:

– Gerekli adımı atabilmeleri için esas üzerinde tavizde bulunmadan ve kardeşçe bir espri içinde aydınlara yardım etmek;

– Aydınların, devrimci, emekçi yığınların ideolojik ve politik pozisyonlarına geçişlerini kolaylaştırmak."

8- "Millî Kurtuluş Cephesi" Hakkında:

"... Bizce içinde yaşamakta olduğumuz sosyal mücadelenin ulaştığı bu netice çok önemlidir. Birbirinden bu noktada ayrılmakta olduğunu zannettiğimiz iki sosyalist grup için, işçi sınıfının önderliği meselesi artık ayı-

rıcı olmaktan çıkmaktadır... Zira Batıda işçi sınıfını ikiye bölen ve bölümlerden birini opportunizme iten tarihî şart bizde yoktur... Şu halde bir aydınlar grubunun mücadeleyi bir başka görüşle ele alması için sebep yoktur... Millî Kurtuluş Cephesine köhne partilerin katılacağını kimse sanamaz. Onların birbirlerini ve kendi kendilerini yemeği, millî bağımsızlık ve toplum refahı için mücadeleyi her zaman tercih edeceklerdir. Aralarındaki olumlu unsurlar ise bu cepheye ancak olumlu şiarları takip etmek ve benzer yollarla yarı-doğrudan katılabileceklerdir..."

(Vatan, 19 Eylül 1962, Erdoğan Başar (Berktay) "Millî Kurtuluş Cephesi")

9- Tek Cephecilere Göre, Ordu, Emekli Subaylar Ve Tabiî Senatörler

"**Ordu:** ... bizce bir bütün teşkilât olarak Orduyu düşünmemek... ve ordu içindeki ileri eğilimli asker aydınlardan söz açmak daha doğru olur... Milliyetçi ve sosyalist üniformalı aydınların nasıl teşkilâtlanıp etkili bir hale gelebilecekleri konusunda bir şey düşünemiyoruz...

Emekli Subaylar: Ordudan son yıllarda çeşitli sebeplerle ayrılan ve hareket kaabiliyetlerini muhafaza eden inançlı emekli subaylar var. Bir kısmı hissî sebeplerle MBK aleyhinde tavır takınan ve hatta AP'ye âlet olan bu subayların yanında, şu yakında belki de onlardan bu sebeple ayrılan önemli bir kuvvet teşkil edebilirler. 22 Şubatçıların* eğilimleri böyle bir cephe içinde yer almalarına müsaitse bu çok önemli sonuçlar verebilir (Bu satırların 21 Mayıs 1963 ayaklanmasından önce kaleme alınmış olması oldukça ilgi çekicidir)...

Tabiî Senatörler: (Eski MBK Üyeleri): MBK'nin esas eğilimlerine uygun olduğunu sandığımız bir cephe, bir siyasî parti olmadığı için Tabiî Senatörlük sıfatına zarar vermeyecektir. Buna mukabil, Senatörler çağdaş Atatürkçülüğe uygun bir dayanak bulacaklar, belki de yeniden güçleneceklerdir... Bu talihsiz ve tecrübesiz devrimcilerin şahsında ilericiler çok değerli ve mücadeleci bir Senatör grubuna sahip olabileceklerdir[3].

Öğretmenler: ... Halka en yakın aydınlar olan öğretmenler, Dernek ve Federasyonlar halinde ve teşkilatlıdırlar. Ve her ileri hamlede seslerini duyurmakta, her gerici harekete karşı halktan ve devrimden yana bir tepki göstermektedirler...

Gençlik: ... Gençlik kitlelerinin teşkilâtlandırılması da büyük bir hızla ele alınmalı ve bu tertemiz unsurun gericilere kaptırılmamasına itina edilmelidir."

(Vatan, 19 Eylül 1962, Erdoğan Başar (Berktay) "Millî Kurtuluş Cephesi")

10- Diğer Motifler

"... Devrimleri aydınlar, emekçiler, namuslu yurttaşlar yürütecektir. Birlik olalım her işten önce. Tartışmalarımızda birlik olma ölçüsünü bozmayalım."

Vatan, 12 Aralık 1962, Samim Kocagöz, **"Eski Tartışmalar"**

"... Birleşmek gereken susmamak gereken çevrilen dolapları ısrarla açıklamak gereken günlerde yaşıyoruz. Bu yalnız sosyalistler için değil, demokratik hürriyetlerden yana olan herkes için zarurettir. Çünkü, sol'a

karşı başlayan her hareketin sonunda, bütün demokratik hürriyetleri silip süpürdüğü tarihî bir gerçektir."

Vatan, 18 Ekim 1962, Fethi Naci, "TİP'nin Bildirisi"

"... Demokratik nizama inanan, Atatürk ilkelerine inanan, 27 Mayıs'ın meşruluğuna inanan bütün zinde kuvvetlerin, Parlâmento içinde veya dışında tezelden birleşmeleri şart olmuştur. Dev adımları ile yaklaşan faşizm tehlikesi karşısında başka çare yoktur."

Vatan, 9 Eylül 1962, Fethi Naci, **"Kızıl Tehlike Umacısı"**

"... Biz, siyasal hayatımızın çok önemli dönüm noktalarından birine daha yaklaştığımıza inanıyoruz. Halk ve devrim düşmanı gericilerle aydın ve ilerici kuvvetlerin son ve kat'î meydan savaşına sür'atle yaklaşıyoruz. Gerçeklerin köhne yüzlerdeki maskeleri çekip alacağı büyük Devrim savaşı için, Türkiye'nin bütün ilerici güçlerini yakın bir işbirliği'ne çağırıyoruz."

27 Mayıs Fikir Kulübü Başkanı Dr. Memduh Eren'in 21 Eylül 1962 tarihli **Basın Toplantısı'ndan** – İstanbul'da

"... Ne yapıp yapıp, işçisiyle, gençliğiyle, aydını ile, bütün zinde kuvvetleri ile, toplumumuzun demokrasiden yana olan bütün insanlarını Anayasaya aykırı kanunların kaldırılması savaşıyla birleştirmek şarttır."

Vatan, 27 Ekim 1962, Fethi Naci, **"Hürriyet Savaşı Bitmedi"**

"... Sosyalist Kültür Derneği sonunda Parti olacak mı? Parti olmıyacaksa hiç bir sözüm yok. Parti olacaksa, niçin TİP'nin karşısına çıkacak? Niçin bölünüyoruz? Memleket kalkınmasında bu kadar dökülüp dağılmaya tahammülümüz var mı? İlerici Aydınlar! Birlik olmak, birlikte yürümek zorundayız."

Vatan, 26 Aralık 1962, Samim Kocagöz, **"Sosyalist Kültür Derneği"**

"... Aydınlarla, emekçiler birtakım fikirler etrafında yeni bir toplumun kuruluşu savaşında birlikte yürüyorlar..."

Vatan, 2 Ekim 1962, Fethi Naci, **"Yalnız Değiliz"**

"... İlerici kuvvetler, uyanık olunuz ve örgütleniniz..."

Öncü, 10 Ekim 1962, Mehmet Ali Aybar'ın **Basın Toplantısı**

"... Ne işçi aydınsız, ne de aydın işçisiz müşterek gayelerine ulaşmazlar. Her ikisi de birbirinin tamamlayıcısıdır. Bu sebepten zaman zaman TİP içinde ve dışında bulunan işçilerin gerçek toplumcu aydınlardan ürkmeleri ve onları kendilerinden ayrılmış gibi zannetmeleri yersizdir..."

(Öncü, 12 Ekim 1962, Mehmet Çukurovalı, "Aydınlar İşçilerden Ayrı Değildir")

"... Bugün yalnızca kalıntıları temizlemek arzusu ucuz bir arzudur. O halde (zinde kuvvetler) adıyla belirtilen zümreler neyi gerçekleştirmekte oldukları üstünde açık seçik ve kesin bir anlaşmaya varmalıdırlar."

(Öncü, 8 Ekim 1962, Veysel Öngören, "Ucuz Olan Kurtarmaz")

"... Kendilerini ilerici sayanlar içinde ayrıntısız bir imece isteği içinde bu temel ilkeleri tanımalılar. Düşünce ve eylem birliği gerek. Halkın önderi örgütlenmiş halkın kendisidir... Merih'e doğru yol alan bir füzenin kıl

kadar ince bir hesap yanıltısı yüzünden, gittikçe çoğalan bir açıklıkla yıldızlar arası uçurumlara yuvarlanması nasıl kaçınılmazsa, örgütlenmiş halkı sımsıkı bağlanmayan sosyalizm denemelerinin de hedefin yanından geçip kaybolması öylesine kaçınılmaz? Karavanalara dikkat."

(Öncü, 8 Ekim 1962, Abidin Dino, "Can Alıcı Nokta")

"... Bütün ilerici kuvvetler Tek Cephe'de birleşmek zorundayız. Onun için de, emekten yana olan bütün aydınların ve bütün emekçilerin kendilerini kanun yolundan iktidara yürüyen TİP içinde bulması gerekir. Görüş ayrılıklarindan dolayı parti dışında yeni yollar aramak herşeyden önce kişinin kendine güvensizliğini ortaya koyar. Parti kurmak elbette ki kimsenin tekelinde değildir. Ama dinamik gücü işçi sınıfına oturan ciddî bir sosyalist parti mevcutken, ayrı bir parti kurmağa yönelmek, sermaye çevrelerinin bilinçli bölücülük gayretine âlet olmaktır..."

(Öncü, 19 Eylül 1962, A. Uluğer, "Olaylar ve Sosyalist Kültür Derneği")

"... Fakat gene de demokrasiye inanmış, özgürlüğe özlemli, sömürmeğe karşıt zinde güçlerin uyanık bulunması, savaşması, her süreden daha çok, daha örgütlü çalışması gereklidir."

(Öncü, 21 Ekim 1962, Sami Katırcıoğlu, "Faşizm Tehlikesi")

"... 1962 yılı için temel çelişme gericilikle ilericiliğin savaşıdır diyen sayın TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar devamla: Gerici çevreler hızla gelişiyor, teşkilâtlanıyor. İlericilere karşı bir cephe birliği kuruyorlar. Eğer ileri birlikler birbirlerinden ayrı kalırlarsa, bu durum memleketin ilerisi için affedilmez bir gaflettir, diyor. O halde ne yapalım?.. Bugün bize düşen adım adım ilerlemek... Yapmacık barajlar kurulmasına fırsat vermeden **geniş yüzeyde yakın hedeflere** ulaşmaktır."

(Öncü, 4 Eylül 1962, Hamdi Konur, "1962 Yılında Temel çelişme, Gericilik ve İlericiliğin Savaşıdır")

"... İşçiler... toplumsal devrimleri gerçekleştirmek yolunda TİP'e katılmalıdırlar. Sendikalar, bu Partiye bağlanmalıdırlar. Böylece işçiler, öteki emekçilerle birlikte gerçek ileri atılımı gerçekleştirebilirler. Bu da bütün çalımaların zaferi demektir."

(Öncü, 17 Eylül 1962, Demir Özlü, "Sendikalar ve TİP")

"... Dayanmasını, birleşmesini beceremezsek sömürücülerin elinde oyuncak olmağa devam ederiz. Ezilmemek için, sömürülmemek için bir dağ gibi bizi ezmek isteyenlerin karşısına çıkmalıyız."

(Öncü, 9 Eylül 1962, Tahir Öztürk, "Türkiye İnşaat Kalfaları Federasyonu Birinci Genel Kongresinde yaptığı konuşmadan")

"... Geniş halk yığınlarının öz malı olan tek siyasal kurtuluş TİP'dir. O halde ulusun derslerine çare arayan ve onu mutlu kılmak için bir şeyler yapması gerektiğini duyan bütün aydınlar TİP saflarında birleşiniz!"

(Öncü, 14 Eylül 1962, Münir Cerid, "Aydınlar Dikkat!")

"Emekçi aydınlar... Artık BİRLEŞİNİZ!"

(Öncü, 8 Ekim 1962, Mehmet Ali Aybar, "600 İlerici Aydının bir Toplantıya Daveti")

Gerek "Millî Kurtuluş Cephesi" gerekse, Cepheleşme konusu etrafındaki tartışmaları topluca gördük. Bize kalırsa, Komünist-Sosyalist Cephe içindeki bu ara sıra rastlanan uyuşmazlıklar legal faaliyetle illegal faaliyetin reorganize edilmesindeki güçlüklerden doğuyor. Fakat kritik anlarda, gene de komünistlerin ve ihtilâlci sosyalistlerin kolaylıkla birleştiklerine şahit oluyoruz. Meselâ, 1965 Ekim Genel seçimlerinden önce olduğu gibi...[4]

"Milli Demokratik Cephe" ve TKP Dış Bürosu

Burada, yararlandığımız dökümanlar "World Marxiste Review"de çıkmış olup Türk basınında da yer almıştır. Başlıca kaynağımız bu yazılar olacaktır[5]. "World Marxiste Review"nün 1965 Mayıs sayısında üç makale çıkmış olup, bunların genel konusu "Bugünkü Orta-Doğu"dur. Bu makalelerin birisi Irak, birisi Suriye, birisi Türkiye hakkındadır. Türkiye ile ilgili makale Yakup Demir (Zeki Baştımar)[6] ve Halis Okan imzasını taşımaktadır.

"World Marxiste Review", dünyaya marksizmi, yani komünizmi yaymak için gerekli stratejileri hazırlayan ve bunlara âdeta birer direktif olarak mahallî komünist teşkilâtlara ulaştıran bir dergidir. Ve İngilizce nüshası Kanada'da basılmaktadır. Bu yüzden Türk komünistlerinin aldığı direktifleri belirtmek istediğimiz için, Türkiye için yazılan raporu inceliyoruz.

Bu yazıda başlıca konular şunlardır:

- Türkiye'nin toprak meselesi,
- Türkiye'nin sanayileşmesi ve devlet sektörü,
- Türkiye'de yabancı sermaye,
- Türk işçileri arasında yapılması düşünülen faaliyetler,
- Demokratik Millî Cephenin kurulması teşebbüsü.

Sovyetlerin komünizmi yayma hareketenin ilk hedefi, az gelişmiş memleketlerde kuvvetli bir Sovyet sempatisi yerleştirmektir. Bu ortam meydana geldikten sonra, bu memleketler kolayca sosyalizme ve komünizme yuvarlanacaklardır. Sovyet tecrübeleri bunun en randımanlı bir davranış olduğunu göstermiştir. Ve göstermektedir. Bu savaşta Sovyetler Birliği, kendisine rakip çıkan Kızıl Çin ile de mücadele etmek zorundadır. Az gelişmiş memleketler elde edildikten sonra, asıl dünya ihtilâlini tamamlamak üzere ikinci hedef, bağlı olduğu blokun Batı dünyası olduğu unutulmamalıdır. Türkiye'ye karşı uygulanacak Sovyet taktiği şu iki yönden yürüyecektir:

1) Türkiye'yi Batı blokundan koparıp, az gelişmiş ülkeler içindeki birinci plan hedefine dahil ederek, komünizme kaydırmak, bu mümkün olmazsa;

2) Onu şimdiden nötr bir halde tutmayı temin ederek, Batı dünyasından gittikçe uzaklaştırmak ve az gelişmiş ülkeleri ele geçirme işinde Sovyetlere zararlı olmasını önlemek.

Türkiye, Sovyetlerin hudut komşusu bulunmakta ve onları Afrika'ya atlama yolunu tek başına tutmaktadır. Türkiye, Irak ve İran ise Sovyetlerin az gelişmiş Asya ve Afrika ülkelerine atlama yollarının tamamını tıkamaktadırlar. Bu yüzden Sovyet idarecileri geçiş yollarını sağlamak bakımından bizim de dahil olduğumuz bu üç memleketi komünizme çevirmeye, yahut hiç değilse onları nört bir durumda bırakarak yan güvenliğini sağlamaya çalışacaktır.

Yakup Demir ve Halis Okan'a göre, Türkiye, İran ve Irak için Sovyet sızma planı, bütün Orta-Doğu için tatbik edilmekte olan Sovyet planının eşi olacaktır ki, bu da bu ülkelerde bir Millî Demokratik Cephenin kurulmasını gerçekleştirmektedir.

Buradaki, Millî Demokratik Cephe, hakikatte tamamen Sovyet tipi bir Demokratik Cephedir. Nitekim, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in kurmuş olduğu "İleri Demokratlar Birliği Cephesi"nin de mahiyetine daha önce değinilmiştir.

Millî Demokratik Cephe, biraz ileride de teferruatı ile göreceğimiz şekilde, ekseriyeti teşkil eden, dar gelirli ve hayat standardı düşük halk kitleleri ve ilerici olduklarına inanan bazı aydınları bazı sloganlarla, memnuniyetsizliklerini istismar ederek ve onları tahrik suretiyle sosyalist bir cephede birleşmelerini temin etmektir. Bu cephenin görevi, böylece demokratik hükûmetleri ve varlıklı sınıfı her türlü vasıta ile şiddetli bir baskı altında tutmak olacaktır. Ayrıca fikir hürriyeti sloganı altında, bu cephe idarecilerinin tespit ettikleri propaganda ajitasyonları gittikçe artırılacaktır; aynı cephe içinden çıkmış küçük gruplar, dernekler ve bunların parlamentodaki temsilcileri hükûmete karşı şiddetli bir kampanya açacaklar, bir taraftan hükûmeti faydasız parlamento mücadeleleri ile müspet iş yapmaktan alıkoyacak, diğer taraftan da mevcut metodlarla (Demokratik metodlar) kalkınmanın olmayacağı fikrini yayacaklardır. Hükûmet bu kör dövüşü içinde acze düşecek, otoriteyi elinden çıkaracaktır. Tabiî bu kargaşalıklar sırasında meydana gelebilecek durumlar kıymetlendirilecek ve müsait durum bulunca iktidar alınacaktır.

Yakup Demir ve Halis Okan tarafından[7] yazılan bu makaleye göre, Sovyetler Türkiye'de ihtilâl ortamının olgunlaşmaya başladığını gösmektedirler. Onların hesaplarına göre, Türkiye'de komünizm, Irak ve İran'a nazaran daha süratle gelişmektedir. Bu iki yazar, Türkiye'deki durumu kendi açılarından şu şekilde özetlemektedirler:

a- Kapitalizm, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik planlarını halen çözebilmiş değildir.

b-İlericiler ve komünistler başka bir rejim, yani yeni bir yön tavsiye etmektedirler. Onlar objektif şartların sosyalizme geçmek için daha henüz gereken olgunluğa varmadığını kabul etmektedirler.

c- Fakat, sosyalizmin kurulması için gereken şartların tesisi uğrunda ilericiler tarafından hummalı bir faaliyete girişilmiş bulunulmaktadır.

d- En önemli sayılması gereken ekonomik sektörde ilericiler ve komünistler kapitalizmin daha fazla gelişmesini önlemek ve devlet sektörünün mümkün olduğu kadar büyütülmesini sağlamak için savaşmaktadırlar.

e- Büyük bir Devlet Sektörü, kapitalist olmayan yolun açılmasını temin edecek en verimli metottur.

f- Politik sahada, sosyalist gelişme yolunu savunan kuvvetlerin büyümesi temin edilmektedir.

g- Türkiye'de halen kapitalist olmayan işçi kitlesinin öncüleri ve büyük bir entellektüel kitle tarafından şiddetle savunulmaktadır; Sosyal Demokrat Parti ile[8] Türkiye İşçi Partisi ve CHP'nin sol kanadına mensup politikacılar bu gidişi savunmakta ve desteklemektedirler.

h- Ordu, millî kurtuluş fikirlerinin ve "vatansever subayların" tesiri altındadır. Onların çok büyük bir ekseriyeti ile ilerici aydınlar ve işçi sınıfı tarafından ileri sürülen demokratik reformlar ve talepleri desteklemektedirler.

i- Toprak dâvâsı: Topraksızlar ve toprak işçileri çalışan sınıfın yedek ordularıdır. Ve onlar şehirlerdeki çalışan işçilerin yegâne olmasa bile en önemli insan gücü bakımından beslenme kaynaklarıdır. Toprak dâvâsı henüz halledilmemiştir. Ve bütün bu tezatlar, ancak kapitalist olmayan yolun temin edeceği radikal bir toprak reformu ile halledilebilecektir.

1919-1923 İhtilâli, burjuva esaslı bir kurtuluş hareketi idi. Onun gayesi, Türkiye'yi yarı feodal yarı kolonyal bir devlet haline getirmekti (Bütün bu fikirler Yakup Demir ve Halis Okan'ındır). Hükûmet, devletçilik vasıtasıyle kuvvetini pekiştirme yoluna gitmişti. Her iki yazar anladıkları tip devletçiliğin veçhelerini şöyle tarif ediyorlar:

1- Bütün ekonomik meselelerde hükûmet müdahalesi olmuştur.

2- Türk halkı, devletin sırf millî menfaatları korumak için ekonomiye müdahale ettiğine inandırılmıştı. Fakat, hakikatte devletçilik millî burjuvazi ve gelişen kapitalizmi kuvvetlendirmekte mühim bir rol oynamıştır.

3- Burjuvazi devletçiliği ve devlet sektörünü, kitlelerin menfaati aleyhine, kendi kârını ve kuvvetini pekiştirmek yolunda kullandı.

4- Yine de devletçilik, Türkiye'nin gelişmesinde müspet bir rol oynamıştır. Fakat devlet sektörü katiyen hususî sektörün bir oyuncağı haline gelmemelidir.

5-Komünistler için devlet sektörü, bir memleketin siyasî ve iktisadî istihsalini kuvvetlendirmekte en esaslı faktördür.

k) Yabancı Sermaye:

1- Millî menfaatlara uygun olarak ve Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" sloganı da çiğnenerek Türkiye NATO ve CENTO'nun bir üyesi olmuştur ve halen Türkiye Orta-Doğu'da emperyalizmin bir temel direğidir.

2- Türkiye hasbî ve karşılıksız yardımlara, yatırımlara ve kredilere şiddetle muhtaçtır. Bu yardımlar bizim millî menfaatlarımız istikametinde olmalı ve inkişaf temin etmelidir. Devletlerarası münasebetlerde böyle ha-

kikaten hasbî bir yardım olabilir mi? Evet. Bu yardım ancak büyük Lenin'in memleketinden temin edilebilir.

l) İşçi Sınıfı ve "Millî Demokratik Cephe":

1- İşçi sınıfı büyümüştür. Ve bugün Türkiye'de başlıca göze çarpan unsurdur. Türkiye'de 2,5 milyon işçi olup bunun 700.000'i organize olmuştur. Bu teşkilâtlanma, hükûmet tarafından yapılan baskı ve sindirme gayretlerine ve polis zulmüne rağmen başarılmıştır.

2- Türkiye İşçi Partisi'nin kurulması bu teşkilâtlanmanın bir tezahürüdür. Bu Türkiye'nin tarihinde, kanun tarafından tanınmış ilk işçi partisidir. Bu partinin gayesi, köylü kitlelerini işçilerle bir araya getirerek memleketin yeniden doğmasını gerçekleştirecek teşebbüse onları sokmaktır. Bu iş için toprak reformu ve kapitalist olmayan gelişme yolu seçilmiştir.

3- Tabiatiyle hükûmet işçileri sendika konfederasyonu vasıtasıyle ve Beynelmilel Sendikalar Konfederasyonuyla münasebetler kurmak suretiyle ayırmaya çalışmaktadır. Fakat bu politika iflâs yolundadır.

4- Bugün bir Millî Demokratik Cephe mümkün müdür? İlerici kuvvetler bu cephenin en esaslı ihtiyaçlarını tatmin edecek ve memleketi kapitalist olmayan yola doğru sevkedebilecek kuvvet ve kudrete gelebilmişler midir? Sonra burada büyük ve küçük burjuvazi arasında bir ayırma yapıyorlar. Onlara göre küçük burjuvanın Millî Demokratik Cepheye katılması ve bu cepheyi kuvvetlendirmesi mümkündür.

5- Küçük ve orta burjuvazinin vatansever kanadı, ilerici aydınlardan, üniversite ve vatansever subaylardan teşekkül etmektedir.

6- Köylüler bu hareketin önemli bir kısmını teşkil ediyorlar, fakat Türkiye'de köylü zayıftır.

7- Netice itibariyle, Türkiye'de anti- emperyalist, anti-feodal bir Birleşik Cephenin kurulması için ön şartlar hazırdır. Millî Demokratik Cephe çalışan halkın ve bilhassa sanayi işçilerinin, üniversite öğrencilerinin ve aydınların insiyatifi sayesinde kurulabilecektir.

8- Türkiye için tek kurtuluş yolu, Millî Demokratik Cephenin kurulmasıdır.

m- Bu üç makalenin yani "World Marxiste Review"'de İran, Irak ve Türkiye hakkında çıkan raporların) okunması bizi şu sonuca götürmektedir; Türkiye, Sovyetler için Orta-Doğu'da ilk hedeftir. Türkiye'deki şartlar İran ve Irak'a nazaran daha cesaret vericidir.

n- İran'da elle tutulabilecek sonuçlar daha uzak görünmektedir. Komünistler burada evvelâ kendilerinin hükûmet içinde ve hükûmetle beraber verimli olarak çalışabilecekleri şartların hazırlanması için gereken denemeler ve tecrübeler üzerinde çalışma zorunluğu duymaktadırlar. Onlara göre Şah'ın mutlaka tasfiye edilmesi lâzımdır. Bununla beraber bu teşebbüse de vaktinden önce geçilmemelidir. Çünkü bu vakitsiz hareket, en az Şah kadar tehlikeli olan hakikî milliyetçi kuvvetlerin ayaklanmasına yol açabilir[9]

o- Sovyetler, Türkiye ve İran ile olan münasebetlerinin iyileşmiş olduğuna kanidirler. Irak ise, özel bir durumdadır ve onların oradaki durumları hakkında henüz kesin bir fikre varamadıkları anlaşılmaktadır. Kasım'ı ve Kürtleri vaktiyle tutmuş olmaları, onların vaziyetlerini bir hayli zayıflatmış görünmektedir. Bununla beraber memlekette yine pek çok müşavirleri vardır. Irak'a silâh göndermekte ve genç Irak subaylarını eğitmekte, iktisadî ve sosyal programları yürütmektedirler. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Sovyet idarecileri muhtelif cephelerde çalışmak gerektiğine inanmaktadırlar. Metod ve davranışlarında bazı ayarlamalar yapmak lüzumunu duyuyorlar. Ve bunların Sovyetler Birliği için zararlı olmadığını da zannediyorlar. Fakat hakikatte bununu aksi doğru olabilir. Zira, hükûmetler arasındaki ilişkiler ne kadar normale dönerse;

1- Batının ve bilhassa Amerika'nın tepkisi ve tazyiki azalacaktır.

2- İyi münasebetler kapılar açıldıkça, Sovyetlerin bir memleketi nötralize etme şansı da artacaktır.

3- Sovyetlerle olan münasebetler yumuşayıp, memleketin iç politikası daha esnek ve müsamahakâr bir hal aldığı takdirde içi ilerici kuvvetlerin tesiri de artacak ve solcular hükûmette daha çok nüfuz kazanacaklardır. "Birleşik Cephe" dedikleri organizasyonun aşağıdan yukarıya doğru gelişeceğini daha evvel söylemişlerdi.

4- Sovyet Rusya ile bağların sıklaştırılması, bu hükûmetleri Sovyetlerin daha çok tesirine açık bırakacak ve bu memleketlerin her birinde Sovyet iktisadî nüfuzu da artmış olacaktır.

5- Sovyetler devlet sektörü tarafından ele alınacak her proje için, bu memleketlere yardım yapmayı kabul edeceklerdir. Böylelikle de özel sektörün gelişmesi önlenecektir.

6- İran hakkındaki makaleden anlaşıldığına göre, Sovyetler İran'daki Komünist TUDEH Partisi'nin faaliyetlerinden hiç de memnun değillerdir. Orada da Birleşik Cephenin aşağıdan yukarıya doğru kurulmasına bu parti vasıtasıyle değil, fakat ordu ve hükûmet kadrolarındaki maskeli komünistlerin birleştirilmesi ve kenetlenmesi sayesinde gerçekleşebileceğine inanmaktadırlar.

"Demokratik Millî Cephe", "Millî Kurtuluş Cephesi" hareketlerini teşhis için, yalnız, sol derneklerin, solcu partilerin ve bu arada Türkiye İşçi Partisi'nin faaliyetlerine bakmak yeterli değildir. Bu cepheleşmenin tezahürlerine pek çok olaylar vesilesiyle rastlamak mümkündür. Meselâ, 19 Eylül 1965 tarihinde yayımlanan ve 20 Eylül 1965 tarihli Akşam gazetesinde tam metni yayımlanmış "Partisizler" bildirisi; Ankaralı 111 Avukatın "bağımsız dış politika" konusunda yayımladıkları bildiri (17 Aralık 1965); 1 Aralık 1965 tarihinde İstanbul Üniversitesinde 79 öğretim üyesinin Vietnam, Kıbrıs ve bağımsız dış politika konusunda Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinin yayımladıkları bildiriyi destekleyen bildiri; 28 Kasım 1965 tarihinde Ankara Üniversitesi'nin 38 öğretim üyesi tarafından yayımlanan

aynı konudaki bildiri, görüldüğü gibi, "Millî Kurtuluş Cephesi" ve "Demokratik Millî Cephe" faaliyetleri cümlesindendir. Yalnız şu var ki, böylesine teşebbüsler iddiaların aksine aşağıdan yukarı değil, yukarıdan aşağı, bir aydın hareketi olarak, hükûmetlere devlete karşı kaba kuvvet şeklinde tecelli etmekte ve halk kitleleri arasında komünizme ve sosyalizme fazla bir sempati kazandırmamaktadır. Sovyet hattını izleyen solcuların cephe politikası ve protokolu "Dönüşüm" dergisinin 1 Kasım 1966 tarihli 6. sayısında yayımlandı.

Şöyle deniyordu:

"Emperyalist devletlerin, devlet ve milletimizin hayatına açıkça kasdetmeleri neticesinde meşru müdafaa için toplanan TBMM şimdiye kadar muhtelif vesilelerle, serahaten veya zımnen ilân ettiği maksat ve mesleğini bir kere daha bütün cihana arz için şu beyannameye neşreylemeye lüzum görmüştür. TBMM millî hudutlar dahilinde hayat ve istiklâlini temin ahdıyla teşekkül etmiştir. Binaenaleyh, hayat ve istiklâlini yegâne mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizmin tahakküm ve zulmünden kurtarmak irade ve hâkimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasıl olacağı kanaatindedir.

TBMM, milletin hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa ve bu maksada aykırı hareket edenleri tedip azmi ile kurulmuş bir orduya sahiptir." (21 Ekim 1920 TBMM bildirisinden.)

Dünyada ilk anti emperyalist millî kurtuluş cephesini açan ve tarihin en amansız emperyalist koalisyonuna karşı millî kurtuluş savaşını kazanan bir ulusun çocukları olarak;

Büyük Atatürk'ün sözlerini ve birinci TBMM'nin "bütün cihana ilân ettiği beyanname"yi Türk yurtseverlerini aydınlatan bir millî kurtuluş doktrini olarak kabul eden bizler; büyük kurtarıcımız Atatürk'ün ölümünden sonra, özellikle 1947'den bu yana "bizi mahvetmek isteyen emperyalizmin ve bizi yutmak isteyen kapitalizmin" yeniden yurdumuza yerleşmeye başladığını ve millî bağımsızlığımızın her geçen gün daha da tehlikeye girdiğini farkeden yurtsever kişilerin ve kurumların giriştikleri dağınık ve düzensiz mücadeleyi kesin bir başarı için yetersiz bularak; bütün yurtseverlere ve milliyetçi derneklere açık olan "Türkiye Anti Emperyalist Millî Cephesi"ni kurmuş bulunuyoruz.

Türkiye Anti Emperyalist Millî Cephesi'ni kuran bizler; anti emperyalist mücadelenin büyük güçlüğünü, dünyada ilk anti emperyalist savaş cephesini açan ve millî kurtuluş savaşını kazanan bir ulusun çocukları olarak iyi biliyoruz. Gene iyi biliyoruz ki, anti emperyalist savaşta güçlükleri yenmek ve zafere ulaşmak, yeniden tam bağımsız bir Türkiye yaratmak için kurtuluş yolu vardır. Bu biricik kurtuluş yolu: Anti emperyalist millî cepheyi güçlendirmek, yaymak, milletin bütün zinde güçlerini seferber etmektir.

Türkiye Anti Emperyalist Milli Cephesi'ni kurmakla bu seferberliğin

ilk adımını atan bizler; aşağıdaki ana kavramlar ve ilkeler üzerinde anlaşmış bulunuyoruz:

1– Türk yurtseverliğinin özü ve doktrini anti emperyalist anti-kapitalist millî kurtuluşçuluktur. Öncelikle, Türk yurtseverliğinin özü ve doktrini üzerinde anlaşma ve birleşme gereğini duyan bizler, Büyük Atatürk'ün:

"Bağımsızlığımızı, güven altında bulundurabilmek için, toptan milletçe bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı milletçe savaşmayı uygun gören bir doktrini izleyen insanlarız." sözlerini, Türk yurtseverliğinin özü ve doktrini olarak kabul etmiş bulunuyoruz.

Büyük Atatürk'ün bu sözleri Türk yurtseverliğinin özünü biçimlendiren tarihî şartların bilimsel bir açıklaması olarak inanıyoruz. Bu bilimsel açıklamaya göre: Millî kurtuluş savaşı şartları ile biçimlenmiş bulunan Türk yurtseverliğinin özünün "anti-emperyalist, anti-kapitalist bir millî kurtuluşçuluk" olduğu için bir gerçektir. Gerçek milliyetçilik, bir anlamda bir yurtseverliktir. Kurtuluş savaşları tarihinde savaşanın "anti emperyalist ve anti kapitalist" olduğunu ilk defa bütün dünyaya açıklayan Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Bu gerçeği hiç bir zaman unutmayacağız. TBMM'nin 21 Ekim 1920 bildirisinde ifadesini bulan şu sözler:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi, millî hudutlar dahilinde hayat ve istiklâlini, temin ahdiyle, teşekkül etmiştir. Binaenaleyh hayat ve istiklâlini yegâne ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizmin tahakküm ve zulmünden kurtarmak irade ve hakimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasıl olacağı kanaatindedir"

Türk yurtseverliğinin ve Türk halkının kırkaltı yıl önce emperyalizme ve kapitalizme verdiği kesin ve cesur bir cevap olmuştur.

Türk yurtseverliği anti emperyalist ve anti kapitalist bir milliyetçiliktir. Gerçek bu olduğu halde, Atatürk'ün ölümünden başlayarak özellikle 1947'den sonra –ABD ile imzalanan ilk ikili anlaşmadan sonra– İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan şartlardan da yararlanılarak özünden saptırılmıştır. Bu dönemden sonra Türkiye'nin dünyanın en güçlü emperyalist koalisyonuna karşı yapılmış ve zaferle sonuçlanmış bir millî kurtuluş savaşından doğmuş olduğu gerçeği ısrarla unutturulmak istenmiştir. Ve yönetici sınıflar kırkaltı yıl önce savaşarak topraklarımızdan çıkardığımız emperyalistlerle anlaşma ve işbirliği yoluna girmişlerdir.

Sovyet Rusya'nın bilinen haksız bir isteğini ustaca kullanan o dönemdeki çıkarcı sınıflar ve yardımsever bir maske takınmış olan emperyalistler, Türk halkına bu işbirliğini haklı ve millî çıkarlara uygun göstermeğe çalışmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı şartları yardımsever görünen emperyalizmle girişilen işbirliği ortamı ve Sovyet Rusya'nın bilinen, Boğazlar ve Doğu Anadolu'daki illerimizle ilgili haksız isteğine karşı, Türk halkının gösterdiği bilinçli büyük tepki yurtseverliğin anti emperyalist özünün unutturulmasında kolaylık sağlamıştır. Bunda iktidara adaylığını koyan ve daha sonra ik-

tidara gelen büyük toprak sahipleri ve komprador burjuvazinin hakim olduğu bir partinin büyük rolü olmuştur. Bütün Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkelerinde emperyalizmle işbirliği yapan bu iki sınıf halkı kandırıp, oylarıyla iktidara geldikten sonra, genellikle Batı emperyalizmi bütün dünyada millî kurtuluş savaşlarına karşı kullandığı komünistlikle suçlamalar arkasında, Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirmeğe başlamıştır. Dünyadaki birçok millî kurtuluş savaşı, Türk halkına bir komünist ayaklanması, bir sen-ben kavgası olarak yansıtılmıştır. Bu nedenle, Türk halkı bir milyon insanın öldüğü, tarihî ve dinî bağlarla bağlı olduğumuz Cezayir halkının millî kurtuluş savaşında Fransız emperyalizmi safında yer alan işbirlikçi hükûmete karşı tepki bile göstermemiştir. Bu dönemde, anti emperyalist ve anti kapitalist olmak bir suçmuş gibi gösterilerek, gerçek milliyetçilik sindirilmiştir. Gene bu dönemde, Türkiye'de gerçek yurtseverlik olan anti emperyalizm hiç bir ilişkisi yokken, komünistlikle eşit veya aynı tutulmuştur. Emperyalizmin ve onun işbirlikçilerinin Türk halkına karşı düzenledikleri bu oyun, emperyalizmin yardımseverlik maskesi düşene kadar devam etmiştir. Ve bu dönemde Türkiye iktisadî, siyasî, askerî ve kültürel birçok bağlarla Amerikan emperyalizmine bağlanmıştır. Fakat başlamış bulunan ikinci anti emperyalist savaşta yurtseverlik kavramı, temelini Büyük Atatürk'ün attığı birinci TBMM'nin karara bağladığı ve Türk halkının uğrunda savaştığı, kan döktüğü anti emperyalist özüne kavuşturulmuştur. Böylece, Türk halkı ile millî kurtuluş savaşlarını yapan mazlum milletler arasında yaratılan yapay çelişki ortadan kalkmış ve emperyalizmle Türk halkı arasındaki tarihî çatışma ortaya çıkarılmıştır. Fakat, Türk halkının millî kurtuluş savaşıyla başlayan anti emperyalist savaşlar çağı Asya, Afrika ve Lâtin Amerika halklarının anti emperyalist mücadeleleri ile büyük zenginlik kazanmıştır. Millî kurtuluş savaşlarında ilk öğreti bizimle başladığı halde, başka milletleri millî kurtuluşlarıyla zenginleşmiş olan öğretiden, Türk milliyetçileri yeterince yararlanamamışlardır.

1/a) Anti emperyalist, anti kapitalist ve millî kurtuluşçu olan Türk yurtseverliği, yalnızca mazlum milletlerin yurtseverliğiyle çelişmez.

Bir milletin yurtseverliğinin özünü yaşadığı ve yarattığı tarihî şartların biçimlendirdiği bilimsel gerçeğinden hareket ederek düşünürsek, yalnızca mazlum milletlerin yurtseverliğiyle hiç bir çelişkimiz olmadığı apaçık ortaya çıkmaktadır. Çünkü, millî kurtuluş savaşı yapan bütün Asya, Afrika ve Lâtin Amerika halklarının yurtseverliğinin özü anti emperyalist, anti feodal ve anti kapitalisttir. Böylece Türk yurtseverliği ve bütün mazlum milletler yurtseverliğin anti emperyalsit ve anti kapitalist özünde birleşirler. Bu bakımdan bütün bu halklar yurtsever ve milliyetçi bir cephede yer alır. Anti emperyalist mücadele tamamen millî niteliktedir. Fakat yalnızca millî nitelikte olmakla kalmayıp, emperyalizmin uluslararası niteliğinden gelen zorunlulukla bu savaş Asya, Afrika ve Lâtin Amerika halklarının uluslararası bir mücadelesi olmaktadır.

Türk yurtseverleri, Türk halkının çıkarlarının ve Türkiye'nin yerinin bu cephede olduğunu yılmadan savunmaktadırlar.

1/b) Anti emperyalist, anti kapitalist ve millî kurtuluşçu olan Türk yurtseverliğinin özü, emperyalizmin işbirlikçilerinin yurtseverliği ile tam bir çatışma halindedir.

Özü, anti emperyalist, anti kapitalist ve millî kurtuluşçu olarak biçimlenen yurtseverliğimiz karşısında emperyalistlerin ve onların Asya, Afrika ve Lâtin Amerika'daki işbirlikçilerinin de kendilerine özgü bir yurtseverlik anlayışları vardır. Bu ülkelerin yöneticileri kendi haklarına ülkelerinin sömürülmesini ve yapılan emperyalist saldırıları ülkelerine yardım, halkların diktatörlerden, komünistlerden hattâ muhtemel komünistlerden korunması şeklinde gösterirler. Emperyalizmin tarihî şartları da bu halkları böyle bir yurtseverlikle biçimlendirir. Kendi yurtlarında emperyalizmin çıkarlarıyla kendi çıkarları arasında hiç bir çelişme olmayan işbirlikçiler de aynı biçimde davranırlar. Böylece biçimlenen yurtseverlik kavramı emperyalistlerinkiyle çelişmez. Emperyalizmin ve anti emperyalizmin birbiriyle tam çatışan tarihî şartlarla biçimlendirdikleri yurtseverlikleri de tam bir çatışma halindedir.

2– Anti emperyalist mücadelenin bir yönü, doğrudan doğruya Türkiye'yi egemenliği altına almağa çalışan Amerika'ya karşı, diğer yönü de emperyalizmle işbirliği yapanlara karşıdır.

Çağımızda emperyalist güçler, yerli destekleri, çıkarları halk çoğunluğuyla çatışan çevrelerden gelmiştir. Böylece anti emperyalist savaş, ülkeyi sömüren emperyalizmle onun içerdeki işbirlikçilerine karşı yürütülür.

Büyük halk çoğunluğu karşısında emperyalistlerle çıkar birliği içinde bulunanlar gerçekte o ülkenin millî çıkarları ve ulusal bağımsızlığı ile çatışma halinde olan çok küçük bir azınlıktır.

3– Bütün yurtseverler, milliyetçiler Türkiye'nin bağımsızlığı ve millî kaynaklarımızı tehlikeye sokan Amerikan emperyalizmiyle mücadele etmelidirler.

1947'den bu yana, hızla emperyalizmin denetimi altına giren ülkemiz, bir yandan bağımsızlığının zedelenmesi, öte yandan bütün tabii kaynaklarının yabancıların tekeline geçmesi sonucu birinci kurtuluş savaşının doğrultusundan ayrılmış, korkunç bir sömürülme düzenine sokulmuştur. Bu durumda, bütün yurtseverlerin, milliyetçilerin yurdumuzun gene bağımsız, sömürülmeyen bir ülke olması için mücadele etmesi gerekmektedir. Türk milliyetçiliğini biçimleyen anti emperyalist öz bunu gerektirmektedir. Türk halkı kırkaltı yıl önce yaptığını gene yapabilecek güçtedir. Hangi silâhlarla donatılırsa donatılsın, sermaye güçleri, halk güçleri önünde yenilmeye mahkûmdur. İşte bu yenilgiyi hızlandırmak amacıyla biz, Türk milliyetçileri bir anti emperyalist cephede birleşerek, esaslarını kısa bir süre içinde toplanacak kurultayda saptamak üzere Anayasamızın ışığı altında emperyalizmle bütün gücümüzle mücadele edeceğimize andiçeriz[10].

Ondördüncü Bölüm Dipnotları

1- Bknz., Aclan Sayılgan, "Soldaki Çatlaklar", Ankara, 1967, Çalışmamızın ikinci kitabında "Solda Bölünmeler" bölümünde teferruatlı olarak ele alınmıştır.
2- Halis Okan a.g.m.'de şöyle yazıyor: "... Millî burjuvaların idare ettiği Millî Kurtuluş Hareketi emperyalist aleyhtarlığından öteye gidememiştir. Bu hareket, başta toprak problemi olmak üzere burjuva ihtilâlinin görevlerini yerine getirmemiştir..."
3- Mihri Belli'nin yönetiminde yayınlanan "Türk Solu" dergisinde Suphi Karaman ile Sami Küçük'ün yazı yazmaları, Mihri Belli grubu ile bu iki eski MBK üyesinin münasebetlerinin 1962'lere kadar uzandığını belgeleyici niteliktedir.
4- Bknz., Aclan Sayılgan, "Soldaki Çatlaklar", s, 34-37, Ankara, 1967
5- "Yol", Derg., Nr. 7-8-11.
6- TKP'nin Zeki Baştımardan önce Dış Büro Sekreteri Salih Üstüngel (takma adı ile) İ. Bilen (Lâz İsmail) idi. (Bulgaristan'dan muhacir olarak Türkiyeye gelmiş İsmail Bekir Ağlagül'ün anlattığına göre).
7- Yakup Demir (Zeki Baştımar); Halis Okan için Bknz., Aclan Sayılgan, Sovyetlerde Eğitim ve Türk Öğrencileri, s, 106-107, Ankara, 1966
8- Sıtkı Ulay'ın Genel Başkan olduğu Sosyal Demokrat Parti. 1965 seçimlerinde altmışbeş üyesi ile birlikte CHP'ne iltihak etti.
9- Bu hakikî milliyetçi Kuvvetler İran'da yaşayan ve İran nüfusunun yarıdan fazlasını teşkil eden Azerbaycan Türkleridir.
10- Dönüşüm, Derg., 1 Kasım 1966, Nr. 6.

15. Bölüm

1968 Baharından 12 Mart 1971 Muhtırasına

Üniversite İşgalleriyle Başlayan Dönem

1968 Baharında, Uzak Doğu'dan Avrupa'ya kadar, dünyanın dört bir yanında öğrenciler, toplantılar, yürüyüşler yaptılar, üniversiteleri işgal ettiler, tahrip olaylarına girişerek polis ve askerlerle çatıştılar.

Dünya gençliğinin kökünü, biraz Marx, biraz Hegel, biraz Lenin, biraz Mao'dan alan, Herbert Marcuse'ün tüketim toplumuna başkaldıran, Hippy anarşizmi ile özdeşleşen eylemleri Türkiye'de de etkisini gösterdi.

Yıllardır dar bir kadro ile, klasik yeraltı faaliyeti göstermiş olan Türkiye Komünist Partisi, 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesinin sağladığı hürriyet ortamından ne kadar yararlandığını, 1968 Baharında öğrenci olaylarının patlaması ile ispat etti.

1 Haziran 1968 tarihinde, Ankara radyolarında Yavuz Yücetürk'ün hazırladığı "Gençlik Sorunları"[1] programını dinleyenler, sakallı, dar pantolonlu, Türk olup da kıyafetleri ile Türk'e benzemeyen birkaç gencin, mikrofonlarda, toplum baskısına başkaldırmak amacıyle sakal bıraktıklarını, saçlarını uzattıklarını, dar pantolonla gezmekten hoşlandıklarını, hayatlarını yaşamak istediklerini ifade ettiklerini duydular. Kim tahmin ederdi ki, bu masum radyo röportajından önce Ankara İlâhiyat Fakültesi öğrencilerinden bir grup, Hatice Balaban isimli bir kız öğrencinin başörtüsünü derste çıkartmaması, Doçent, Bahriye Üçok'un ikazlarını dinlememesi, aynı olay sebebiyle Bayan Doçentin Doğan Çilingir isimli bir öğrenciyi tokatlaması üzerine Nisan 1968'in ilk yarısında başlatılan sağ eğilimli boykot, kısa sürede diğer fakülteleri de saracak ve hızla komünist militanların yönetimi altına girecek ve süregelen eylemler, tedhişçiliğe, banka soygunlarına, adam kaçırmalara ve öldürmelere dönüşerek 12 Mart 1971 tarihinde Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin müdahalesini gerektirecek Muhtıranın verilmesine sebep olacaktı.

İşte bu sorunun cevabında, Türkiye komünistlerinin –bir dereceye

Günümüze kadar devam edegelen "başörtüsü" kavgasının ilk örneği Ankara İlâhiyat Fakültesi'nde meydana gelmişti. Hadisenin kahramanlarından olan Bahriye Üçok, daha sonraki yıllarda bombalı bir suikast sonucu öldürülecektir

kadar– başarıları göze çarpıyordu.

"Türk Solu" ve 12. sayısına kadar "Aydınlık Sosyalist Dergi"nin oluşturduğu "Millî Demokratik Devrim" stratejisi, öğrenci olaylarının başladığı tarihe kadar zaten öğrenciler arasında disiplinli bir şekilde teşkilâtlanmış ve sloganları 27 Mayıs 1960 sonrası gençliğinin önemli bir kısmını sıtma nöbeti gibi sarmıştı.

Geçen bölümde açıkladığımız ve 1968'den sonra başlayan Türkiyeli komünistler arasındaki bölünmeler, özellikle Mihri Belli liderliğindeki fraksiyon, TİP'ni oportunistlikle suçlayınca, geniş bir sosyalist gençlik kitlesi kendini Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) aracılığı ile illegal örgütlenmede ve legal platformdaki eylemlerin içinde buldu.

FKF'den Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonuna (DEV - GENÇ)

1971 Mart'ında yayımlanan bir döküman[2] propagandif deyimlerin dışında, FKF'den DEV - GENÇ'e oluşan olayları kronolojik sırası içinde doğru olarak açıklarken, 27 Mayıs Anayasasının sağladığı nisbî serbestlik ortamına değinerek, FKF'nin doğuşunu 1960 öncesine kadar uzatıyordu.

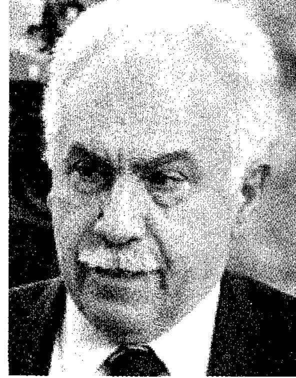
İlk Fikir Kulübü, Demokrat Parti'nin son yıllarında bir grup aydınlar hareketi olarak Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde kurulmuştu (1956). CHP paralelinde ve Demokrat Parti'ye karşı yürütülen muhalefetin bir parçası olmaya çalışmıştı.

1961 Anayasasının sağladığı serbestlik ortamı içinde, sosyalizmin çeşitli biçimleri, 'toplumcu' fikirler, dökümanın da belirttiği gibi 'moda' olmaya başlamıştı. FKF'de bu modaya uydu. Türkiye İşçi Partisi içinde Sadun Aren grubu, kolaylıkla FKF'nunu etkisi altına aldı.

1965 yılında, Kozlu Kömür Ocakları'nda, işçilerin greve gitmeleri, FKF Başkanının istifasına varan anlaşmazlıklara yol açtı. İşçileri desteklemek amacıyle, kalabalık olmayan ve çekingen bir hava içinde geçen ilk yürüyüş de bu sıralarda yapıldı.

FKF üyeleri ve bazı Türkiye İşçi Partisi üyesi gençler, 1965 baharında "Dönüşüm" dergisini çıkararak nümayişkâr bir şekilde, Ankara'nın Kızılay Meydanı'nda satmaya başladılar. Kızılay, 27 Mayıs müdahalesine varan gençlik olaylarının başlatıldığı bir arena idi ve komünistler bu sefer, 1960 öncesinin havasını yaratarak, ordunun kendi leyhlerinde tasarladıkları bir müdahalesi ile kolay bir şekilde iktidara oturmayı bekliyorlardı. 1965 seçimlerinde, AP'nin seçimleri kazanarak

tek başına hükûmeti kurması, gedikli ana muhalefet partisini de bir süre için olsun, aşırı solun paralelinde gösterecekti. Nitekim ilk boykotlar başladığı sıra, CHP Genel Başkanının "işgal ve boykot aynı şeydir" diyerek anarşik olaylara arka çıkması, fakat sonradan iş başka mecraya dökülünce, aynı liderin yüzseksen derecelik bir dönüşle "boykotun da işgal gibi kanunsuz olduğunu söylemek istedim" demesi, solun eylem diye giriştiği soygunlarla, adam kaçırma ve öldürmelerle ne kadar güçlü bir müttefiki kaybettiği meydana çıktı.

Doğu Perinçek'in, TİP baskısıyla FKF'nin Başkanlığından uzaklaştırılması üzerine, daha sonra üzerinde epeyce tartışılacak olan PDA (Proleter Devrimci Aydınlık) dergisiyle aynı adlı bir fraksiyon oluşacaktı

"Dönüşüm"ün, Kızılay'da satılışı, bazı gençlerin tepkisine sebep oldu. Dergiyi satanlarla, onlara muhalif olan, sağcı gençler halkın gözü önünde dövüştüler. Kavgalar fakülteleri sardı. Sol eğilimli gençlerin birarada toplanmasına yaradı. Böylece 1965 sonbaharında "Fikir Kulüpleri Federasyonu" ve meşhur adıyla "Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu" doğmuş oldu[3].

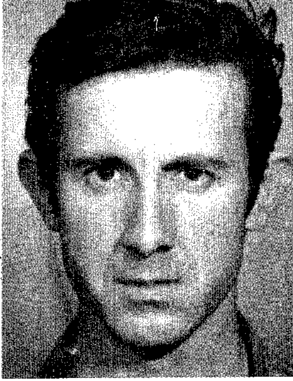
İlgili döküman, Sadun Aren'in yönetimindeki FKF'yi şöyle tasvir ediyordu: "FKF Merkez binası, (Sadun) Aren'in etrafında çöreklenmiş korkak, kariyerist, hain yöneticilerin elinde içkili, kumarlı bir dans salonu haline geldi. Bu yer haklı olarak 'FKF Diskotek' diye anılmaya başladı"[4].

Aynı günlerde FKF, Dean Rusk'ın Ankara'ya ziyaretini protesto etmek için bazı cılız girişimlerde bulundu. Hareketlerde çekingenlik ve korkaklık dikkati çekiyordu. 1965'lerde, Türk solcuları, demokratik yönü daha ağır basan Mehmet Ali Aybar'ın TİP başkanlığı altındaydı ve Mihri Belli kliğinin eline geçmemişti. Aynı günlerde FKF'nin, TİP paralelinde, kanun sınırları içinde eylem yürütme istemleri, Türkiye Millî Talebe Federasyonu ve Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı gibi gençlik örgütlerini de sol cepheye kazanmasına sebep olmuştu.

FKF İkinci Kurultayı, 1968 ilkbaharında toplandı. TİP militanlarını ele geçirerek, illegal partiyi, legal bir örgüte (TİP'ne) hâkim kılmak için Mihri Belli yönetiminde "Türk Solu" dergisi çıkmaya başlamış, TİP'li ve FKF'li gençler arasında bir sempat de uyandırmıştı. Sonradan, Mahir Çayan, Münir Aktolga, Yusuf Küpeli ve Ertuğrul Kürkçü dörtlüsü tarafından saf dışı edilen Mihri Belli o günlerde, ismi etrafında yarattığı efsane ile pek çok iyi niyetli genci etrafında toplamaya muvaffak olmuştu. Kırsal eylemleri başlatmak için büyük şehirlerde banka soyan, adam kaçıran ve öldüren Mahir Çayan ve arkadaşları da o sıralar, Mihri Belli'nin hayranlarındandı[5].

"Türk Solu" dergisinin keskin hücumları, yavaş yavaş TİP'nin legal gücünü çökertiyor, elemanlar, illegal kadroya kayıyordu. TİP içinde ve etrafında 1965'e kadar süregelen üç yıllık coşkulu bağlılık sönmüş, heyecanlar, illegalitenin karanlık dehlizlerine dağılmıştı.

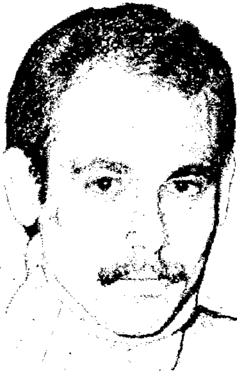
12 Mart darbesine giden yolda adından en çok söz ettirecek sol örgütlerden DEV-GENÇ grubunun kadrosunda Yusuf Küpeli yer alıyordu

"Türk Solu" hareketinin sosyalist gençliğe egemen olduğu bu dönemde, FKF'nin başkan adayı olarak, Maocu Doğu Perinçek ortaya çıktı. Ve başkan seçildi. Fakat bu devre uzun sürmedi. Doğu Perinçek'in Millî Demokratik Devrim'i savunması, TİP'lilerin yıldırımlarını üzerine çekti. FKF'nin, Devrimciler Güç Birliği (DEV - GÜÇ) içine girmesi, 29 Nisan 1968'de Kızılay'da Orduevi önündeki mitinge katılması Doğu Perinçek'in FKF Başkanlığına son verilmesine sebep oldu. Vaktinden önce toplantıya çağrılan yönetim kurulu, TİP'in baskısı ile Doğu Perinçek'i, Genel Başkanlıktan attı ve yerine Zülküf Şahin'i getirdi. Doğu Perinçek'in yönetiminden uzaklaştırılması, içkili bir toplantı ile kutlandı.[6]

DEV - GÜÇ, kuruluşu taktik bir girişim olarak kalmadığı için, illegal güçler tarafından reddedildi. Asker-sivil, aydın kanadını bile temsil edemeyecek olan kurucular, gürültülü bir şekilde 'Millî Cephe'yi kurduklarını ilân ettiler. Bu ortam içinde "Proleter Devrimci Aydınlık" grubu (Doğu Perinçek ve taraftarları) ortaya çıktı.

Aynı günlerde Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde "Sosyalist Fikir Kulübü"ne bağlı militanlar, Elmalı'da tahrik sonucu toprak işgal eden köylülerin arasına karışmak istiyordu. Diğer taraftan, İstanbul'da, Devrimci Öğrenci Birliği (DÖB) ve bazı FKF militanları, İstanbul'u ziyarete gelen Amerikan denizcilerini Dolmabahçe'de denize atıyorlar; Ankara'da da bir kısım FKF'liler Amerikan Haberler Merkezi CIA ile diğer Amerikan binalarına saldırıyorlardı. 6. Filo'nun İzmir ziyaretinde de, illegalitenin baskısı ile FKF yönetim kurulu olaylara karışıyordu. Sol artık adamakıllı illegal eylemin egemenliği altına girmişti. "Milliyetçi - Toplumcu" Türkeşçi (Ülkücü) gençlerle, "Mihri Belli"nin yönetimi altına girmiş olan sosyalistler sık sık çatışıyorlardı. Çatışma yerleri genellikle fakültelerdi. FKF'nin Üçüncü Genel Kongresi 1969 Ocak'ında yapıldı. Genel Başkanlığa Yusuf Küpeli seçildi. İstanbul'daki illegal klik, FKF'de değil, Devrimci Öğrenciler Birliği (DÖB) etrafında toplanmışlardı. FKF Teşkilâtı oluşurken, Komer, Amerika Birleşik Devletleri'nin Ankara Elçiliğine atandı. Havaalanında, Elçinin karşılanışı sırasında olaylar oldu. Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde sefirin arabası yakıldı. FKF Merkez Yürütme Kurulu bu münasebetle yayımladığı ilk bültende "Millî Demokratik Devrim" de proletaryanın öncülüğü meselesinden söz ederek, eylemlerin kitlelere mal edilmesinden bahsetti. Bu bültenle birlikte FKF Merkez Yürütme Kurulu ile "Aydınlık" yazı kurulu içindeki Doğu Perinçek ve aradaşları arasında ilk sürtüşme başladı. Bu sıralarda FKF Akhisar ve Ödemiş'te yapılan tütün mitinglerine katıldı. Toprak işgali yapan Atalan ve Göllüce

Ulaş Bardakçı sol eylemlerin önde gelen eylemcilerinden biri olarak giriştiği çatışmada öldürülecekti

köylüleri ile ilişkiler kurmaya çalıştı. Keban grevine bir gözlemci ile bildiriler gönderdi. 1969'un 17 Şubat'ında İstanbul'da yapılan, ajitasyonlarında "Kanlı Pazar" olarak niteledikleri olaylarda FKF ön planda rol oynadı. Bu mitingte, iki kişi öldü, yüze yakın nümayişçi de yaralandı. Bu olay üzerine "Bağımsız Türkiye" isimli bir bülten yayınlayan FKF, İstanbul olaylarını sonuna kadar sömürme yolunu seçti. 1969 Nisan ayı içinde Singer işçilerinin grevlerinde tahrikata giriştiler, Söke ve Diyarbakır mitinglerinde, FKF temsilcileri konuşturuldu. Ankara'da büyük bir yürüyüş yapıldı. Bazı yüksek okullar işgal edildi. FKF, bugünlerde DEV-GÜÇ içinde faaliyetine marksist-leninist grup olarak devam etmekteydi. FKF'nin sömürdüğü en büyük kitle eylemlerinden biri, 1969 Mayısıdaki Yargıtay yürüyüşü oldu. 1969 Haziranında Üniversite Reform Tasarısı kanunlaşmadan, TBMM'nin tatile girmesi üzerine, İstanbul ve Ankara üniversitelerinde bazı öğretim üyeleri idarî görevlerinden istifa ettiler. Bunun üzerine, aşırı solcu gençler, yeraltı örgütünün öncülüğünde bütün üniversiteleri işgal ettiler. Akademik nedenlerle başlatılan hareket, kısa sürede Amerikan aleyhtarlığına dönüştürüldü. Aynı grup mensupları eylemlerini Ankara, İzmir, Erzurum ve Eskişehir'de sürdürdüler. Her şey gün gibi ortadaydı. Kanunların ve Anayasanın yasakladığı eylemler ortada idi. AP hükûmetinin aczi, yeraltı komünizminin cür'etini daha da artırıyordu. Üniversitelerde polis-öğrenci çatışması, FKF'nin 10 Haziran günü bir yürüyüş tertiplemesine sebep oldu. Olaylar, üniversitenin askerler tarafından işgal edilmesine kadar sürdü. Sonunda sınavlar ertelendi. Üniversite özerkliğinin çiğnenmesi idiası ile SBF'nde başlayan isgal hareketi, bütün fakülte ve yüksek okullara yayıldı. Bu eylem de, FKF tarafından anti-emperyalist bir niteliğe dönüştürüldü. Binlerce bildiri gecekondu semtlerinde dağıtıldı, ama, bu semtlerden FKF olumlu bir tek ses alamadı.

ABD'nin Ankara Büyükelçiliği'nen atanan Comer'in ODTÜ kampusünde arabasının yakılması 12 Mart darbesine giden yolun taşlarını döşüyordu.

Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun bölünmesinin ardından Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu, DEV-GENÇ adını alarak Ertuğrul Kürkçü başkanlığı üstlenecektir

1969 Ekim'inde yapılan Dördüncü FKF Kurultayı'nda, aşırı solcular arasında çatışmalar oldu. Doğu Perinçek ve taraftarları, Mahir Çayan ve Mihri Belli grubuna karşı hücuma geçtiler. "... (Türk Solu) hareketiyle gençlik çevrelerinde belli bir etkinliği olan Mihri Belli, eklektik bir anlayışla küçük burjuva ideolojisini uzlaştırmaya" çalışmakla suçlandı. Kongrede, Mahir Çayan ve Mihri Belli - Doğu Perinçek kliğini uzlaştırmak için çaba sarfeden Atillâ Sarp, Genel Başkanlığa seçildi ve "Fikir Kulüpleri Federasyonu", "Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (TDGF) veya DEV - GENÇ" adını aldı. Beşinci DEV - GENÇ Kongresinde de en radikal grup, Ertuğrul Kürkçü'nün Başkanlığında idareyi ele aldı.

Mahir Çayan kadrosunun önde gelen isimlerinden biri olan Münir Ramazan Aktolga, 12 Mart fırtınası geçip, cezaevinden çıktıktan sonra yurtdışına yerleşecektir

Mihri Belli'nin Liderliğinde Kopuş

DEV - GENÇ'in Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Münir (Ramazan) Aktolga, Ertuğrul Kürkçü dörtlüsü 1971 Ocak'ında yayınladıkları bir açık mektupla[7], Mihri Belli'yi suçlayarak, tasfiye etmek istediler. 29-30 Ekim 1970 tarihinde "Hanif Tiyatrosu" salonunda yapılan istişarî toplantı, ayrılığı kesinleştirmişti. Çayan grubu[8]: "Artık Mihri Belli'nin sağcı görüşlerinden dolayı harekete tam bir kargaşa hâkim olmuştur. Bu kargaşa, hareketin hem teorik, hem de pratik ilerleyişine engel olmaya başlamıştır. Artık ayrılık parolamızdır" diyordu. Bu gruba göre ayrılık sebepleri şöyleydi[9]:

"Gerçekten de ayrılmaların, bölünmelerin hoş olduğunu iddia edecek değiliz. Ne var ki, bütün gayretlerimize rağmen birlik amacı ile, birlik - eleştiri - birlik mekanizmasını kullanarak, (Aydınlık Sosyalist Dergi)'deki sağcı ideolojiyi bertaraf edemedik... Hareketin birliği leninizmin ilkeleri üzerindeki birliktir. Bu uzlaşmaz durumdan dolayı (Aydınlık Sosyalist Dergi)'yi bıraktık... Mihri Belli arkadaş, kendi görüşleri ile bizimkiler arasında temelde önemli bir fark olmadığını söyleyerek milliyetçilik, revizyonizm, örgüt meselesi vesaire gibi konulardaki görüşlerini düzeltme yoluna gittiğini imâ ediyordu... 29-30 Ekim tarihinde toplantıda Mihri Belli arkadaş bu tutumunda samimî olmadığını ortaya koydu"[10].

Amaçta birleşen, fakat eylem tarzında ve metodda farklılaşan ihtilâlciler, 1970 devalüasyonundan itibaren ekonomik bunalımın artacağı ve bilhassa dar ve sabit gelirli işçi ve köylüler üzerindeki baskının şiddetini artıracağını hesap ederek, ihtilâlin objektif şartlarının meydana geldiğine kanaat getirerek, çalışmalarına hız verdiler[11]. Anlaşamayan gruplar, kendi başına hareket etmeye başladı. Radikaller silâhlı eylem denemelerine girişirlerken, Mihri Belli, İstanbul'da 5 Nisan 1971'de "Türkiye Solu" Dergisini ve bu dergiye ek olarak "Proleter Devrimci Hareketimizin Program Taslağı" broşürünü çıkardı. Dr. Hikmet Kıvılcımlı da aynı günlerde, "Tarihsel Maddecilik Yayınları" serisi içinde "İşçi Sınıfı Partisi Nedir? - Vatan Partisi Tüzüğü ve Programı"nı bastırdı. 12 Mart Muhtarasının ilânından sonra hızla gelişen olaylardan anlıyoruz ki, birbirleriyle irtibatlı olan, olmayan, ayrılmış görülen, birleşik hareket eden grupları şöyle özetlemek gerekiyordu:

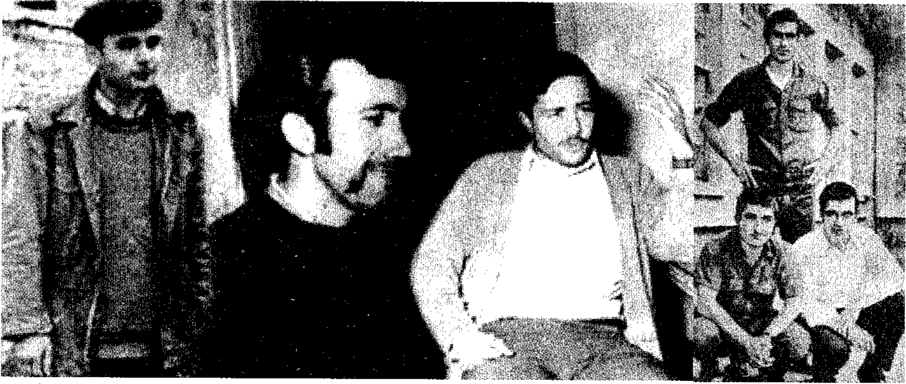

Dönemin sol guruplaşmaları içinde "Kıvılcım" grubu ayrı bir örgütlenme içindeydi

1- Kıvılcımistler (Dr. Hikmet Kıvılcımlı grubu),

2- Mihri Belli'den yana olan ve legal bir Parti kurmaya yönelen grup,

3- DEV - GENÇ grubu: Mahir Çayan, Münir Ramazan Aktolga,

12 Mart darbesine gerekçe olan sol eylemler, banka soyma, adam kaçırma, fidye alma biçiminde tırmanması kamuoyuna anarşik eylemler olarak sunuluyordu. Oysa Türkiye'nin siyasal gelişmesi, toplumsal gelişmenin önüne geçmiş, bunu da üniversite üstlenmişti

Yusuf Küpeli, Ertuğrul Kürkçü dörtlüsü,

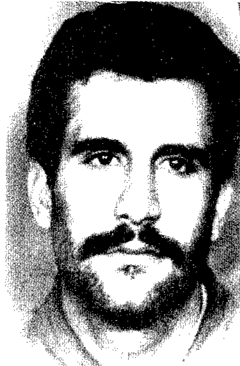
4- Deniz Gezmiş liderliğindeki: "Devrimci Öğrenciler Birliği (DÖB) grubu.

Son iki grup, kesin eylemlerini "Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu" ve "Türkiye Halk Kurtuluş Partisi ve Cephesi" adıyle geliştirmek istedilerse de, Örfi İdare Mahkemelerine verildiler.

Şimdi bu grupları eylem ve davranışları ile izleyebiliriz.

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu

Deniz Gezmiş, 1969 yılı Haziran'ında Orta-Doğu'daki, El-Fetih ihtilâl kamplarına gitmiş[12], bir müddet gerilla eğitimi gördükten sonra, aynı yıl Eylül ayında (yurda) dönmüş, beraberinde bir adet Carl marka, Mısır yapısı makineli tabanca, dört el bombası ve tabanca mermilerini getirmiş, bunları İstanbul'da Teknik Üniversite rasathanesi civarında toprağa gömmüş, 1970 yılı Eylül ayında silâh ve bombaları gömdüğü yerden çıkararak yanına almış, Sivas'a askerlik görevi ile gönderilmesi sırasında, kaçarak Ankara'ya gelmiş, ODTÜ (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) 1 numaralı yurdunda 201 ve 202 no.'lu odalarına yerleşmiş, Yusuf Aslan, Sinan Cemgil, Alparslan Özdoğan, Hüseyin İnan'la birlikte bu odaları karargâh olarak kullanmaya başlamışlardır. Hüseyin İnan, El-Fetih gerilla teşkilâtından 1970 senesi başlarında aralarında Atillâ Keskin, Kadir Manga, Ahmet Erdoğan, Alparslan Özdoğan ve Mustafa Yalçıner'in de bulunduğu on altı kişilik grupla beraber yurda avdet etmiş, bunların bir kısmı kendisi ile birlikte 7 Şubat 1970 tarihinde Diyarbakır'da yakalanmış ve tutuklanmışlardır. Bu sanıklar, 8 Ekim 1970 tarihinde tahliye edilmişler, Mustafa Yalçıner, Hüseyin İnan, Atillâ Keskin ODTÜ yurtlarına yerleşmişlerdir. 201 ve 202 No.'lu odaları karargâh haline getirmiş ve bu maksatla kullanmışlardır... Kendi düşüncelerine göre, Türkiye, Amerikan emperyalizminin sermaye, askerî kontrol ve kısmen işgali altındadır. Türkiye Cumhuriyeti, Ame-

Giriştiği kısa vadeli eylemlerle sol hareketin popüler isimlerinden biri haline gelen Deniz Gezmiş, 12 Mart Muhtırasını takiben kurulan sıkıyönetim mahkemesi tarafından idama edilecektir

rika Birleşik Devletlerine bağlı yarı bağımlı bir ülkedir. İşbirlikçi sermaye, feodal unsurlar, tefeciler, vurguncular, üretim araçlarına ve siyasî iktidara sahiptir. Devrimci güçler, satılmış iktidarın polisi tarafından baskı altındadır. Sömürü düzenine karşı çıkan gençler, kasıtlı olarak öldürülmekte ve failleri yakalanmak şöyle dursun, aranmamakta ve hatta himaye görmektedir. Ağalara, tefecilere, finans-kapitale ve onların temsilcisi siyasî iktidara karşı mücadelede yasal yollar kapanmıştır. Bu mücadele silâhlı mücadele olacaktır. Gayri millî unsurlar zor ve cebirle tasfiye edilecektir. Marksist-Leninist düzen silâh zoru ile getirilecektir. (Türkiye) Halk Kurtuluş Ordusu bu mücadelenin başlangıçta öncülüğünü yapacaktır. Mücadele, şehirden kıra intikal ettikçe, kitleler bu mücadeleye sahip çıkacaklardır"[13].

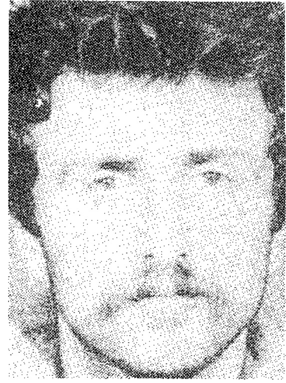
Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun Stratejisi ve Çalışma Düzeni

THKO'nun temel stratejisi, Mihri Belli'nin geliştirdiği, fakat eylem insiyatifini, radikal DEV - GENÇ grubuna kaptırdığı "Millî Demokratik Devrim"dir. THKO eylemlerinde, Brezilyalı gerilla lideri Carlos Marighella'nın[13] ilkelerini olduğu gibi uygulamışlar ve bu uygulamaları Leninist metodla açıklamışlardır. C. Marighella'nın[14] ilkeleştirdiği Şehir Gerilla tekniğinin önemli kısmını uygulayan THKO, 29.12.1970 günü, örgütün önde gelenlerinden Yusuf Aslan tarafından çalınan 06 FR 888 plâka nolu otomobille, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Sinan Cemgil, Amerikan Sefareti önünde (Ankara) nöbet tutan polislere gece yarısından sonra, saat 03.00 sıralarında yakın mesafeden ateş açmışlar, Abdülnahit Çınar ve Nuri Selçuk isimli polisleri ağır şekilde yaralamışlardır. 11 Ocak 1971 tarihinde, İş Bankası Bahçelievler Emek şubesi soyulmuş (Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Sinan Cemgil, Yusuf Aslan, Alparslan Özdoğan tarafından), Kor Koçalak, Sevim Onursal, Olca Altınay, banka soyguncuları gerillalara yataklık etmişlerdir. 15 Şubat 1971'de aynı örgüt mensuplarından Hüseyin İnan, Yusuf Aslan, Deniz Gezmiş, Alparslan Erdoğan, Sinan Cemgil, Recep Sakın, silâh bulmak ve kaçırmak amacı ile Balgat'taki Amerikan tesislerine girmişler ve Amerikalı er zenci Jimm R. Finley'i kaçırmışlardır. 4 Mart 1970 gecesi gene aynı örgüt mensubu olan kişiler Amerikalı astsubay Jimm Sekston'u, er James M. Gholson'u, er Larry J. Heavner'i, er Richard Carasz'i kaçırmışlar ve THKO'nun 400.000 dolar fidye istediğini bildiren bir bildiri kaleme almışlardır. Dört Amerikalı asker, İrfan Uçar'ın kiraladığı evde muhafa-

Nahit Töre ve Cihan Alptekin Ankara Merkez Cezaevinde. Alptekin cezaevinden kaçtı ve 30 Mart 1972'de Kızıldere'de öldürüldü

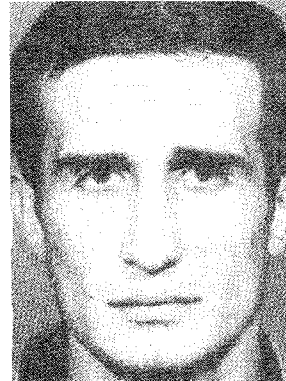
za edilmiş, bir süre sonra bırakılmışlar, Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan, Akçadağ ve Nurhak bölgelerindeki gerilla birliğine katılmak üzere bir motorsikletle Ankara'dan kaçmışlarsa da Şarkışla ile Gemerek arasında yakalanmışlardır[15].

THKO'nun kır gerillasını oluşturmak için çıkılan yolda, jandarma ile girişilen müsadere sonucu önde gelen isimlerden Cihan Alptekin öldürülecek, grubun önemli isimlerinden Teslim Töre ise yıllar sonra Paris'te bir metro istasyonunda mensubu olduğu solcu arkadaşları tarafından öldürülecektir

THKO'nun Kır Gerillası

(THKO), başlangıçta şehir ve kır harekâtını birlikte planlamış, şehir gerilla faaliyetinden ve soygunlarından, fidyelerden elde ettikleri paraların bir kısmını kır gerillası harekâtının ve eylemlerinin hazırlıklarına tahsis etmiş, hazırlıklar ikmâl edildiğinde (Gölbaşı) harekâtının tatbikine başlamışlardır. Kır gerillası, eylemlerine 20-30 kişi zaman zaman değişen sayılarda katılmışlardır. 1970 yılı Aralık ayından itibaren, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun şehir eylemlerine katılmayan militanlar peyderpey bölgede (Malatya) toplanmışlardır. İlk olarak Mustafa Yalçıner, Kadir Manga, Ahmet Erdoğan gelmiştir. Besni İlçesi'nde Tuncer Sümer'le buluşmuşlar, Semih Orcan ve Mustafa Çubuk'u da aralarına alarak bölgenin keşfini tamamlamışlardır. 12 Mart Muhtırasından sonra faaliyet artmış[16]. Kaçakçılardan Teslim Töre'den satın aldıkları silâhlarla Akçadağ yöresindeki mağaralara çekilmişlerdir. Bir süre sonra Sinan Cemgil kendilerine katılarak, gerilla grubunun kumandasını ele almış, Ankara'dan Ercan Öztürk, Osman Bahadır, Metin Yıldırımtürk, Mehmet Asal, Fevzi Bal ve Adem Topal kendilerine iltihak etmişlerdir. Bilâhare gruba, Hacı Tonak, Hasan Kırteke de katılmıştır. Gerilla grubundan Mustafa Yalçıner, Atillâ Keskin, Kadir Manga, Ahmet Erdoğan daha önce El-Fetih'te eğitim görmüşlerdi. 31 Mayıs 1971 günü jandarma ile müsademeye girişenlerden Hacı Tonak, teslim olmuş, Sinan Cemgil, Kadir Manga, Alpaslan Özdoğan öldürülmüşler, Mustafa Yalçıner de yaralı olarak ele geçirilmiştir.

THKO'nun kır gerilla grubu içinde yer alan Teslim Töre, Sinan Cemgil, Kadir Manga ve Ahmet Erdoğan'la birlikte eylemlere katılıyordu

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusunun İstanbul Grubu

İstanbul grubu, Cihan Alptekin başkanlığında teşekkül etmiş[17], ilk olarak girişilecek eylemler için aynı fikrî yapıya sahip militanlar aranmış ve bunları bulmakta güçlük çekmemişlerdir. Cihan Alptekin'in şehir gerilla grubu, 17 Ocak 1970 tarihinde Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nu dinamitlemişler, Philips Anonim Şirketi'nden tehditle para almışlar, Selâmiçeşme Akbank şubesini soymuşlar, Edip Turhan Targaç isimli bir şahsın evine silâhlı baskın yapmışlar, 15 Nisan 1971 tarihinde Hakan Duman isimli bir ço-

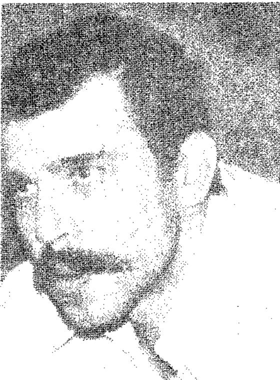

THKP-C'siyle Mahir Çayan klasik işçi örgütlenmesini ikinci plana atarak giriştiği eylemlerle, şehir gerillası tipi mücadeleyi başlatıyordu

cuğu kaçırarak babasından 250.000 Türk lirası almışlar, 19 Nisan 1971 günü Gaziosmanpaşa İş Bankası şubesini soymuşlar, 3 Mayıs 1971 tarihinde Ziraat Bankası Unkapanı şubesini soyarlarken odacı Tahsin Yaman'ı öldürmüşlerdir. Cihan Alptekin hücresinden oldukları iddiası ile mahkemeye verilen isimler şunlardır: Cihan Alptekin, Ömer Ayna, Osman Bahadır, Oktay Kaynak, Yavuz Yıldırımtürk, Ali Aydınçıl, Zerruk Vakıfahmetoğlu, Rukiye Dülger, Gönül Tolon, İsmail Tayfur Cinemre, Rıfat Güney[18]

Mahir Çayan Hücresi - Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi ve Türkiye Halk Kurtuluş Partisi (THKC-THKP)

DEV-GENÇ içinde, Mahir Çayan, Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli, Ertuğrul Kürkçü dörtlüsünün dışında, fraksiyon niteliğini teoride ve tartışmalarda hissettirmeyen Deniz Gezmiş hücresinin, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) örgütüne karşı, İstanbul'da eyleme geçen Mahir Çayan grubu, organizasyonlarına Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi (THKC) ve Türkiye Halk Kurtuluş Partisi (THKP) adını vermişlerdi. Deniz Gezmiş grubu da, DEV-GENÇ bünyesinde olmakla birlikte, Çayan ve Gezmiş arasında farklılık, ilki DEV-GENÇ adına eylem yürüttüğü halde, Gezmiş, İstanbul'da kurduğu ve başına geçtiği Devrimci Öğrenci Birliği (DÖB)'ni tutturmak istemişti. Gerçi, çayan ve arkadaşlarının yayımladıkları ünlü dökümanda[19] DÖB aleyhinde en ufak bir imâ dahi yoktur. Ancak dökümanın genel üslubundan anlaşıldığına göre DEV-GENÇ, DÖB'ü kendisinin İstanbul şubesi gibi telâkki etmektedir. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi ve Cephesinin Ankara'da gelişmesi, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu mensuplarından Deniz Gezmiş'in İstanbul'da merkezileşir gibi olması, bilâhare eylem safhasına gelince, Mahir Çayan'ın İstanbul'a gitmesi, Deniz Gezmiş'in Ankara'ya gelmesi, birinin İstanbul'da, diğerinin Ankara'da eyleme geçmesi de şaşırtma taktiğinden başka bir şey olmasa gerektir. Nitekim, Mahir Çayan'ın İstanbul'daki soygunlarla ilgisi, polisten kurtulmak için Sibel Erkan isimli bir kızı rehine almasına kadar bilinmiyordu. Hâtta İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom'un öldürülmesinde de Mahir Çayan'ın rolü, yakalanmasından sonra meydana çıktı.

Oktay Etiman, Çayan grubu adına giriştiği eylemlerden İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırmıştı

THKC ve THKP'nin de stratejisi "Millî demokratik Devrim" idi. Çayan grubuna göre DEV-GENÇ çalışma Bildirileri, "Kurtuluş"[20] gazetesi ve yayımladıkları üç broşür (1965-1971 Türkiye'de Devrimci

Mücadele ve DEV-GENÇ; Aydınlık Sosyalist Dergiye Açık Mektup; Kesintisiz Devrim)'den çıkan eylem ilkeleri şöyleydi[21]:

Bir eylem adamından ziyade, bir fikir adamı olan Mahir Çayan, hızla gelişen olaylar karşısında kendini olayların önünde bulacak ve ardarda giriştiği eylemlerden ilkini İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom'un öldürülmesiyle gerçekleştirecektir

• DEV-GENÇ, Millî Demokratik Devrimi gerçekleştirmek için yeterli bir örgüt değildir. Proleter bir savaş örgütü kurulmalıdır;

• Devrim (Millî Demokratik Devrim) İşçi - Köylü ittifakı üzerinde kırlardan şehirlerin fethi rotasını izleyen bir halk savaşı ile tahakkuk edecektir;

• Esas, kırlardan şehirlerin fethi rotası ise de, emperyalizmin üçüncü bunalım döneminin özelliklerinden ve Türkiye'deki üretici güçlerin gelişme seviyesinden dolayı, birinci dönemde şehirler temel, kırlar yardımcı, ikinci dönemde kırlar temel, şehirler yardımcı olacaktır;

• Halk savaşında, köylüler temel güçtür. Proletarya önder güçtür ve proletaryanın öncülüğünün niteliği ideolojiktir;

• Örgüt, merkeziyetçi savaş gücü olacak, çalışma tarzı olarak legalite ile illegaliteyi birlikte sürdürecektir;

• Temel mücadele metodu, politikleşmiş askerî savaş metodudur. Askerî yan, politik liderliği tâbi kılınmalıdır;

• Silâhlı mücadelenin objektif şartları, emperyalizmin işgalinden dolayı her dönemde vardır...

Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'nin ve buna bağlı THKC'nin kuruluş tarihini 30 Ekim 1970 günüyle, yani, Hanif sinemasında toplanan kurultayla birlikte başlatabiliriz. Kurucuları, Mahir Çayan, Ertuğrul Kürkçü, Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli ve Sinan Kâzım Özüdoğru idi[22]. Mahir Çayan, Cephenin organize görevini almış ve Ankara Ziraat Bankası soygunundan sonra İstanbul'a geçmiştir.

Öldürülen Elrom'un cesedi Hamarat Apartmanında bulunacaktı

Münir Ramazan Aktolga ve Kâzım Özüdoğru'nun karar ve oylarını aldıktan sonra, 1971 yılı Mart ayında İstanbul'a gelen Yusuf Küpeli ve Ertuğrul Kürkçü, Mahir Çayan ile örgüt tarafından kiralanan bir apartman dairesinde toplanarak, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'nin tüzüğünü hazırlamışlardır. "Ertuğrul Kürkçü'nün el yazısı ile elde olunan"[23] parti tüzüğü, genel program, parti üyeleri ve partinin teşkilât prensipleri, organları olmak üzere üç bölümden ve yedi maddeden ibaret idi. Son bölümde organ olarak Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi'ne üye olmanın şartları zikredilmişti (Madde: 6 ve 7). İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'un öldürülüşünden sonra muhtelif adreslere "İhtilâlin Yolu - THKP'nin Devrim Stratejisi" başlıklı bildiri postalanmıştır. Örgütün şeması söyleydi:

Mahir Çayan arkadaşı Hüseyin Cevahir'le Maltepe'de sıkıştırıldıklarında bir eve girmiş, Sibel Erkan isimli bir çocuğu rehin almaları üzerine girdikleri çatışmada Hüseyin Cevahir ölecek, Mahir Çayan yaralı olarak kurtulacaktır

1- Vurucu kadro,
2- İşçi sınıfının içindeki kadro,
3- Gençlik ve DEV-GENÇ,
4- Bölgesel çalışma,
5- Yayın Organı - Rapor

Bildiri, THKP Merkez Komitesi imzasını taşıyordu. Silâha sarılmaktan başka çare bulunmadığını, Partinin halk savaşının bu aşamasında şehir gerilla savaşını temel aldığını, bugünkü objektif ve sübjektif şartların gerilla savaşının şehirlerde yürütülmesini zorunlu kıldığını bildiriyordu.

THKP'nin ve Cephesinin Eylemleri

Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir, Ulaş Bardakçı, Kâmil Dede, Oktay Etiman gerilla eylemlerine Ankara'da başlamak kararını vermişler, 12 Şubat 1971 günü, Ankara, Küçük Esad Ziraat Bankası şubesini soymuşlardır. Bilâhare örgüt eylemlerine İstanbul'da devam kararını almış, Erenköy Türk Ticaret Bankasını soyma eylemini planlamıştır. Bankalada emniyet tedbirlerinin arttırılması üzerine örgüt, tanınmış zenginleri kaçırmayı planlamış ve ilk olarak 4 Nisan 1971 günü Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir, Ulaş Bardakçı, Kâmil Dede, Oktay Etiman; **Mete Has** ile Tâlip Aksoy isimli iki zengini kaçırmışlar 400.000 lira fidye karşılığında kaçırılanlar serbest bırakılmıştır.

Türkiye Halk Kurtuluş Partisi ve Cephesi soygun başarılarından sonra, Mahir Çayan, Ertuğrul Kürkçü ve Hüseyin Cevahir'in aldığı kararla, siyasî bir kaçırma işlemine girişmişler ve bununla tevkif edilmiş bulunan, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu mensuplarını kurtarmayı tasarlamışlardır. Örgütle ilişkisi bulunan Havacı Yüzbaşı, İlyas Aydın ile Havacı Teğmen, Saffet Alp de bu kaçırma olayında görev almışlar ve 17 Mayıs 1971 günü, İstanbul'un İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırmışlardır. Bu kaçırma işlemine Çayan hücresinin hemen hemen bütün mensupları katılmışlar, Efraim Elrom, örgütün önceden kiraladığı İstanbul'da "Hamarat" apartmanına götürülmüş ve orada da Mahir Çayan veya Mahir Çayan'ın mahkemedeki ifadesine göre İlyas Aydın tarafından öldürülmüştür. Olaylar esrarını muhafaza ederken, örgüt liderlerinden Hüseyin Cevahir ve Mahir Çayan tesadüf olarak Maltepe'de görülmüş, yapılan takip sırasında silâhlı olarak kaçan iki militan Sibel Erkan isimli bir kızı rehine alarak, 30 Mayıs günü Maltepe (İstanbul) Rıhtım caddesindeki (Sibel Erkan'ın) evine sığınarak, 51 saat müddetle polise askere karşı direnmişler, müsademe sonunda Hüseyin Cevahir öldürülmüş, Mahir Çayan da ağır yaralı olarak yakalanmıştır[24].

Cumhuriyet 2 nci BASKI

İBEL KURTULDU, CEVAHİR
LDÜ, ÇAYAN AĞIR YARAL

Çatışmada iki d
Polis yaralandı

DEV-GENÇLİ ÖLDÜRÜLDÜ

Çayan Hücresi Mensupları

Sıkıyönetim Mahkemesine verilenler: Mahir Çayan, Ulaç Bardakçı, Kâmil Dede, Necmi Demir, İlkay Demir, Ziya Yılmaz, Kadriye Deniz Özen, Rüçhan Manas, Jülide Zaim, Necati Sağır, Ömer Erim Süerkan, İrfan Uçar, Abdullah Çeçeloğlu, Tülay Tat (Erdumlu), Ömer Güven, Mehmet Balaban, Mustafa Coşkun, Avni Yalçın, İsmail Yüksel Erdoğan, Rasim Özkan, Emel Ayşe Mesçi, Abdurrahman Türe, Muharrem Yanar, Erdoğan Kamışoğlu, Mustafa Aynur.

1971 Ekim sonlarında, çayan hücresi mensubu olduğu için aranan Bingöl Erdumlu ve arkadaşları da, I. Nihat Erim kabinesinde, Başbakan yardımcısı Sadi Koçaş'ı kaçırmak için organize olurlarken, İzmir Örfî idare mensupları tarafından yakalanmışlar, keza Aydın'da soyulan Ziraat Bankasına ait bir arabadan dört milyon lira çalan bir hücre de sonunda yakalanmıştır.

Son derece seri kararlar verebilen Mahir Çayan Kartal Askeri Cezaevi'nden kaçtıktan sonra Ordu'nun Ünye ilçesindeki Radar Üssü'nden iki İngilizle bir Kanadalıyı kaçıracak, daha sonra Kızıldere'de girdikleri çatışmada öldürülecektir

Türkiye İşçi Partisinin Kapatılması

Silâhlı eylem devam ederken, Anayasa Mahkemesi Türkiye İşçi Partisi'ni, Esas sayı: 1969/37, Karar Sayı: 1971/8, nolu kararla 21.1.1971 tarihinde kapatmış fakat bu kapatılma olayı, 21 Temmuz 1971 günü kamuoyuna duyurulmuştur. Sıkıyönetim ilânından sonra 26 Temmuz 1971'de TİP mensuplarından Behice Boran Hadko, Şaban Erik, Sait çiltaş, Osman Sakalsız, Adil Özkol, Yalçın Cerit, Necat Ökten, Sadun Aren, Turgut Kazan, Hüseyin Korkmaz, Adnan Keserbiçer, Savaş Al, Oral Çalışlar, Hüseyin Özşahin, Erdal Orhan, Nurettin Pirim, Ejder İme, Kemal Burkay, Mehmet Tuncer Sıkıyönetim mahkemesine verilmişlerdir.

Mahir Çayan ve Arkadaşlarının Sonu

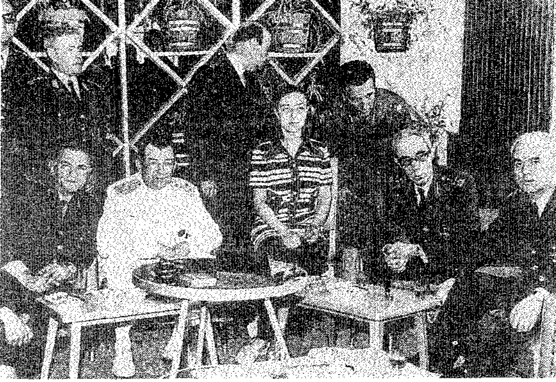
1 Aralık 1971 tarihli gazeteler ve Türkiye radyoları ve televizyonu, Kartal Askerî Cezaevinde Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ulaş Bardakçı, Ziya Yılmaz ve Ömer Ayna'nın tünel kazarak kaçtıklarını yazdılar. İstanbul Sıkıyönetim Kumandanlığı'nın 38 sayılı bildirisinde şöyle deniyordu[25]:

"Devletin temel nizamlarını ve Anayasa müessesesi ile müesses Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni zorla ıskata teşebbüs ve bunu temin için birçok anarşik olayları icra etmek suretiyle "kanun" huzurunu, mal ve can güvenliğini tehdit etmekte olan, idam talebiyle yargılanan Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Ziya Yılmaz, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna 29-30 Kasım 1971 gecesi Kartal Tutukevi'nden tünel açmak suretiyle kaçmışlardır..."

Hüseyin Cevahir, Maltepe'deki çatışmada Mahir Çayan'la birlikteyken öldürülecektir

Bu firar olayındaki ihmal ve tertibin mahiyeti zamanla ortaya çık-

12 Mart Muhtırası'na yol açan olayların karşı cephedeki muhatapları orduyu temsil eden komutanlardı. Dönemin komutanlarından Turgut Sunalp, Faik Türün ve Kemal Kayacan, Sibel Erkan'ın evinde

tı. Başbakan Nihat Erim, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tünel kazarak meydana çıkan kaçma olayından bahsederken, Türkiye'nin içten ve dıştan geliştirilen bir komployla karşı karşıya kaldığını, ordu içinde ihmalleri görülen en ufak rütbelisinden, en yüksek rütbelisine kadar er ve subayların sert bir şekilde cezalandırılacağını ifade etti.

1972 Şubat ayının ilk yarısına doğru bir ihbar üzerine İstanbul'un Levent semtinde bir eve polisler baskın yaptılarsa da, çatışma sonunda bir polis memuru yaralandı ve kaçaklar tekrar firara muvaffak oldular. Fakat ihbarın kapsamı geniş olmalıydı. 17 Şubat günü, İstanbul, Fındıkzade'de Selâhattin Çuhadar adlı bir Hava üsteğmeni ile İsmail Samur adında bir Hava yer teğmeni "Dörtler" apartmanına yapılan bir baskın sonunda yakalandılar[26]. Anlaşıldığına göre, iki subayın yaptığı ifşaat sonunda 18 Şubat'ı 19 Şubat'a bağlayan sabaha karşı, Fındıkzade'de bir baskın sonunda emniyet kuvvetleri, Kartal Cezaevi firarilerinden Ziya Yılmaz'la birlikte Şerafettin Serdar, Osman Cahit İyigün, Hüseyin Özkan'ı yaralı olarak yakalamışlar, Safiye Özkan ve Leyla Dedealp'ı ele geçirmişlerdir[27]. 19 Şubat sabah saat 7'de Emniyet kuvvetleri İstanbul Arnavutköy'de, bir apartmanın zemin katına baskın yapmışlar, müsademe sonunda, Tamer Gürbüz ve Reşat Okatan adlı iki polis memuru yaralanmış, Kartal Cezaevi firarilerinden, Ulaş Bardakçı da ölü olarak ele geçirilmiştir[28]. İki hava subayının tevkifinden bir ay sonra Genelkurmay Başkanlığı yaptığı bir açıklama ile Türk Silâhlı Kuvvetlerinden 57 subay ve 11 assubayın çıkarıldığını bildirmiştir[29].

Kızıldere'deki çatışmayı bir katliama dönüştüren operasyonun birinci dereceden sorumlusu MOSSAD olduğu yıllar sonra anlaşılacaktır

Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna bu baskınlarla ele geçirilememiş, büsbütün kayıplara karışmışlardı. Aynı günlerde Timothy isimli 14 yaşındaki bir İngiliz çocuğunun, İstanbul'da 6 yıla hüküm giymesi, İngiliz basınının Türkiye'ye hücumuna sebep olmuş, iki ülke arasında elli yıldan beri kurulmasına çalışılan dostluk zedelenme tehlikesine maruz kalmıştır. Türk-İngiliz dostluğunun nâzik bir dönemde olduğu bu günlerde, 27 Mart 1972 günü Ordu ilinin, Ünye ilçesinde Hava Radar Mevzii Komutanlığında görevli Gordon Banner, Charlie Turner adlı iki İngilizle, Kanadalı Joe Law kaçırıldılar[30]. Kaçıranların kısa sürede Cihan Alptekin, Ömer Ayna ve arkadaşları olduğu anlaşıldı. Gerillalar,

Türk-İngiliz ilişkilerinin nazik safhaya girdiği günlerde, üç görevli kaçırılınca hakkındaki idam hükümleri kesinleşen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın Türk hükûmetine İngilizlerin yapacakları baskı ile serbest bırakılacağı zannına kapılmışlardı. Emniyet kuvvetleri (jandarma) ve komando birlikleri çevrede sıkı tedbirler aldılar. 29 Mart 1972 günü Ünye'de bazı tevkifler oldu. Bölge avukatlarından Ali Kaynar, CHP'den istifa ettiğini ve bir zamanlar aynı partinin ilçe başkanı olduğunu söylüyor, kaçırma olayını Mahir Çayan'ın planladığını ifşa ediyordu[31]. 30 Mart 1972 günü Niksar'ın, Kızıldere köyünde muhtarın evine sığınan onbir gerilla ve üç rehine, kıstırıldıklarını anlayınca saat 14'te rehineleri öldürmüşler, güvenlik kuvvetlerine karşı sürekli ateş açmışlar, saat 17'de güvenlik kuvvetleri eve girerek yapılan silâhlı çatışma sonunda on gerillayı öldürmüş, DEV-GENÇ Genel Başkanı Ertuğrul Kürkçü'yü de saklandığı samanlıkta sağ olarak ele geçirmiştir[32]

Hürriyet

Üç masum İngilizi öldüren şakiler

ÖLÜ ELE GEÇTİLER

Mahir Çayan grubunun, Ünye Hava Radar Mevzi Komutanlığından İngiliz görevlilerin kaçırılması Niksar'ın Kızıldere köyünde kanlı bir baskınla son bulacak, Cihan Alptekin, Ömer Ayna ve diğer dokuz militanla, üç rehine öldürülecek, Ertuğrul Kürkçü ise saklandığı yerden sağ olarak yakalanacaktır

Onbeşinci Bölüm Dipnotları

1- Olaylar ve Görüşler, Derg., Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri, Aclan Sayılgan, 1968, s, 63.
2- 1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve DEV-GENÇ, Kurtuluş Yayınları: 2 Mart 1971. (Yazarı, Muhtemelen Mahir Çayan olmalıdır).
3- İbid. s, 8.
4- İbid. s, 8.
5- Bknz., "Aydınlık Sosyalist Dergiye Açık Mektup", Kurtuluş Yayınları, Ankara, Ocak 1971,
Yeri gelmişken burada Mahir Çayan ile ilgili bir hatıramdan bahsetmek istiyorum. 1968 yazı idi. Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenci yurdunda kalan bir genç bana, FKF'nin ilk Başkanlarından Mahir Çayan isimli birini tanıyıp tanımadığımı sordu. Tanımıyorum, dedim. Çayan beni tanırmış ama, sakınılması gereken biri olarak görürmüş. Tanıdığım gence, Çayan'ın hakkımdaki düşünceleri yanlış veya doğru beni ilgilendirmez, ona söyle ben ne Rusum, ne Amerikalı, ne de İngiliz, Türküm, dedim. Bu genç Çayan'a söylediklerimi nakletmiş. Bir gün birlikte evime çıkageldiler. Mahir Çayanla üç saat kadar konuştuk. Beni 1963'ten tanıdığını, Gazi Lisesindeki bir konferansımı dinlediğini, o zamanlar Necdet Sancar'ın öğrencisi olduğu için Türkçü olduğunu, fakat geçen zamanla tatmin olunmadığı için sosyalizme geçtiğini, Mehmet Ali Aybar'ın legalite taraftarı namuslu bir aydın olduğunu, Çankaya İlçe Kongresinde bir yığın fanatik huzurunda Sovyetleri takbih ettiğini söyledi. Mahir Çayan'ın bendeki o günkü tesiri, halim selim, ılımlı fikirleri olan, demokratik sosyalizmden yana bir sosyalist olduğu noktasında toplanmıştı. Dil öğrenmek için burs kazanmış, Fransa'ya gidecekmiş. Kendisine iyi yolculuklar diledim ve yaşımın verdiği hakla şu öğütte bulundum: "Yurt dışında başarılı olunuz. Fransadır diye, Paris'te komünistçilik oynamayınız. Bin adam toplanır etrafınıza, Rus casusu mudur, CIA, Entelicans servis aparatı mıdır, yoksa Döziyem Büronun memuru mudur, bilemezsiniz. Farkında olmayarak onların kucağına düşersiniz. Sizden istirhamım, Fransa'da sadece Fransızca öğreniniz, Türkiyeye döndüğünüzde kavgamızı Türk Türke yaparız. Devlet Anamızın ırzına geçirtmeyin küffarı". Zannederim bu konuşmamızdan Çayan çok memnun kaldı, hararetle el sıkışıp, ayrıldık.
6- Bknz., Dip not: 2, s, 12.
7- "Aydınlık Sosyalist Dergiye Açık Mektup", s, 8-11-12-14.
8- İbid.
9- İbid.
10- Muhtemelen Mihri Belli, Şubat 1971 tarihinde "Aydınlık Sosyalist" dergisinin 28. sayısında yazdığı bir yazıda, büroşüre cevap verirken şöyle diyor ve Mahir Çayan'a telmihte bulunuyordu: (sayfa, 283); "Saflarımızda görünüpte kampus "Maocu"larının "sol" lâfazanlığının etkisinde kalan, onlarla "sol" gevezelikte yarışmaya girişen kimse, proleter devrimci hareketimizin yarım yüzyıllık tarihine "bize geçmişten batakçılıktan başka bir miras kalmamıştır" diyerek söven kimse; toplum polisi karşısında kuzulaşan ve devrimci şerefi-

ne gölge düşüren kimse gerçek sosyalist değildir ve böylelerinin proleter devrimci örgüt saflarında yeri yoktur..."

11- Gerekçeli Hüküm (Deniz Gezmiş ve arkadaşları Hk. Evrak No. 1971/146; Esas No. 1971/13; Karar No. 1971/23, Ankara, 9.10. 1971, Ali Elverdi - Tuğgeneral, Başkan (1944-104); Ahmet Tetik – Hakim Albay, üye (1949-P-627; Mehmet Turan, Hakim Yarbay, üye (1950-P-1)

12- İbid. s, 14.

13- İbid.

14- Carlos Marighella, Şehir Gerillası (Brezilyanın Kurtuluşu için), ANT Yayınları, 41, Ekim, 1970, İstanbul.

15- Gerekçeli Hüküm, s, 30-35.

16- İbid.

17- İbid.

18- Muhakeme edilenlerden, yalnız Deniz Gezmiş hücresi mensuplarından 18 kişi idam hükmü almış, fakat Askerî Yargıtay bunlardan üçünü onaylamış; 12'sinin cezasını bozmuştur. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, 6 Mayıs 1972 günü idam edilmişlerdir

19- Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç

20- "Kurtuluş" dergisi 3 sayı çıkmıştır. 3. sayısı Örfi İdarenin ilânından sonra çıkmış, fakat toplatılmıştır.

21- İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından hazırlanan 1971/343 sayılı, 1971/171 Esas No.lu, 1971/115 Karar No.lu iddianamenin 17 Ağustos 1971 tarihli "Milliyet" gazetesindeki özetinden.

22- İbid.

23- İbid.

24- Mahir Çayan evimize gelmişti. Saygılı bir konuşmayla şöyle demişti: "Size saygılıyım. Sen de Kemalistsin, bizim örgüt Kemalizmi sizden farklı. Sizin ancak "Gençlik" örgütü illegal olarak Kemalizmi yaratmasını bugünlerdeki gençliklerinin kavgasıdır.

25- Milliyet gazt., 1 Aralık 1971, Çarşamba, S. 8647

26- Milliyet gazt., 18 Şubat 1972, Cuma, S. 8722

27- Milliyet gazt., 19 Şubat 1972, Cumartesi; 2. Baskı, S. 8723

28- Milliyet gazt.,20 Şubat 1972, Pazar, S. 8723

29- Milliyet gazt., 12 Mart 1972, Pazar, S. 8745

30- Milliyet gazt., 28 Mart 1972, Salı, S. 8761

31- Hürriyet gazt., 30 Ekim 1972, Perşembe, S. 8595

32- Hürriyet gazt., 1 Nisan 1972, Cumartesi, S. 8597

Aynı tarihli gazeteye göre öldürülen gerillalar şunlardır: Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna, Hüdai Arıkan, Sinan Kâzım Özüdoğru, Ahmet Atasoy, Saffet Alp, Ertan Saruhan, Sabahattin Kurt, Nihat Yılmaz.

NOT- Bu kitap okuyucuların da izledikleri gibi, bilimsel yöntemlerden uzaklaşılmadan, mümkün olduğu ölçüde objektif kalmaya dikkat edilerek yazılmaya çalışılmıştır. TÖS ve 226 sanıklı DEV-GENÇ dâvâsına konu olan pek çok olay, kitapta yer almamıştır.

Ancak, Türk solunun kanlı bir dönemini burada noktalarken, yazarının söy-

leyeceği bazı sözler olacaktır. Çünkü bu kitabın yazarı 1947-1952 yılları arasında, yani gençliğinin baharında Türkiye (gizli) Komünist partisinin bir militanı idi. 1952'de partiden koptu. Bu kopuş, onun komünizmden de kopuşu idi. On yıl sustuktan sonra, yeni bir döneme girdi, fikir yoluyla komünizme karşı çıkarken, bu trajik sonu ve olayları hatırına bile getirmemişti.
Yazar, soyut anlamda ve tarihsel bir gerçek olarak bağlandığı, Türk Devletinin gücünü ispat etmesinden yana, onu yıkmak isteyenlere de kesin olarak karşıdır. Ancak, bu yıkma eylemine itilen gençlerin hemen hepsinin –öldürülenler de dahil– 20 ilâ 27 yaş arasında yüksek tahsil gençleriydi. Yazar, TKP'ne üye olanların heyecan ve atılımlarının nerelere kadar gideceğini çok iyi bilmektedir çünkü yaşamıştır. Ama 1968'den bu yana olanlara bir türlü anlam verememektedir. Marksizmi, Leninizmi okumuştur yazar. Sovyet devriminin mantığını bilir. İhtilâl şartlarını, ihtilâlin zarurî kıldığı terörü de anlayabilir. Oysa son cereyan eden olaylarda anlayamadığı, ama sezinlediği korkunç bir şey vardır. Burada ona değinmek ister.
DEV-GENÇ'in dörtlü yöneticilerinden Yusuf Küpelidir. Yusuf Küpeli, 15 Temmuz 1967 tarihinde Paris'ten Mahir Çayan'a yazdığı mektupta: [Yusuf Küpeli, 21 Mayıs 1963 Talât Aydemir isyanında Harp Okulundan çıkarılmış, ilkin ODTÜ'ne girmiştir. (1965) Bilâhare SBF'ne kaydını yaptırdıktan sonra Fransaya gitmiştir. Ayrıca, bknz., DEV-GENÇ iddianamesi (teksir), 26.11.1971, s, 55] "Harbiye'den ayrıldığımda ağa ve bey kesen bir eşkiya olmayı çok arzu ettim" demiş; 8 Temmuz 1967 tarihli mektubunda da: "Biz vurduğumuz zaman çatıyı bekçileri ile paramparça edeceğiz" diye yazmıştır. Bu sefer Türkiye'den o sıralar Paris'te bulunan Mahir Çayan'a 2 Temmuz 1968 tarihinde gene şu satırları yazmıştır: "Üç aydır birçok kavgaya girdim. Fakat bunlar yetmiyor, ağır bir balyoz gibi köhnemiş çatının temellerine güm güm vurmak istiyorum." (Yusuf Küpeli, Münir R. Aktolga ile 1972 Şubat'ında İstanbul'da tevkif edilmiştir).
Mahir Çayan'ın ruh halini aksettiren özel belgelere sahip değiliz. Şüphesiz ki o da, Yusuf Küpeli gibi korkunç bir yıkma özlemi ile dolu insandı. Sadece yıkmak, parçalamak başlıca özlemiydi.
Giriştikleri eylemler ve feci sonlarını hazırlayan direnmelerinin, marksizmle, hatta anarşizmle bir ilgisi kalmış mıydı? Bu soruya olumlu cevap vermek oldukça güçtür. Gerek İsrail diplomatı Efraim Elrom'un öldürülmesi, gerekse iki İngiliz, bir Kanadalı teknisyenin canına kıyılması, Kızıldere köyünde meydana gelen vahşet, Jandarma Genel Komutanı Kemalettin Eken'e yapılan suikastte bir Mehmetçiğin öldürülmesi artık eylemlerinin doktrinle mazur gösterilecek izah tarzını silip götürmüş, ortaya eşine nadir rastlanan bir çılgınlık modeli çıkmıştı.
Bu model, güney Amerikalıların, haydutlarda rastlanan bir ruh haline verdikleri isimdir: Desparata... Desparata... ümitsizliğin doğurduğu delilikten de öte bir çılgınlıktır...
Burada, 12 Mart'a gelinceye kadar süregelmiş olayların başlıca sorumlularından olan Mihri Belli'nin 12 Mart yenilgisinden sonra yaptığı otokritiği "Beyaz Kitap, Türkiye Gerçekleri ve Terörizm", Ankara, 1973 kitabının 29.

sayfasından naklediyoruz. Kitapta verilen bilgiye göre bu yazı, "Zeki Baştımar (Yakup Demir) idaresindeki Komünist Partisi paralelinde olan bir grup tarafından Federal Almanya'da YURTSEVER adıyla yayınlanan bir gazetenin 1. sayfasından alınmıştır; Mihri Belli diyor ki:

"ANT Yayınevi ALBERTO BAYO'nun 'Gerillâ El Kitabı'nı, GUAVERA'nın Gerillâ Günlüğü'nü ve 'Savaş anılarını, DOUGLAS BRAVO'nun 'Millî Kurtuluş Cephesi'ni, Nayif Hayvatmeyi ve gerillâcılık üzerine benzer kitapları yayınlanmıştır. Bu kitapların genç devrimciler çevresinde bir hayli etkili olduğunu ve bu çevrelerde bir gerillâ romatizminin yayılmasını sağladığını teslim etmek gerekir.

Bugün Avrupa'da özgürlük savunuculuğunu yapan ANT yöneticileri, Türkiye'de özgürlük ortamında silâhlı savaş kışkırtıcılığı ile gençlik kitlesinde tehlikeli bir düşünce yaratmış ve terörcü grupların teşekkülünde teşvikçi-destekçi olmuştur.

Filistine giden gönüllü gençlerin bu tecrübeden sonra nasıl bir şartlanma içine gireceklerini pek düşünemedik. Elinde kalaşnikov silah tutmuş olan bir gencin, olaylara biraz değişik açıdan bakacağını anlamak gerekirdi. Filistin tecrübesi hareketimiz için yararlı olacağına, bizde gerillâ romantizminin yayılmasına yardımcı oldu..."

Mahir Çayan'ın SBF Öğrenci Yurdunda arkadaşı Ahmet Yağcıoğluna 1968 Eylül'ünde yazdırdığı şu dörtlük, Mahir Çayan'ın ruh halini ve nasıl bir arayış içinde olduğunu anlatması bakımından ilgi çekicidir:

"Bulamıyacaksın aradığını
Bulamıyacaksın aradığını bulanı
Aradığını Tanrı bile bulamadı
Bulamadı ki insanı yarattı."

Mahir Çayan, Eylül 1968.

16. Bölüm

Maocu Fraksiyonlar

1. Türkiye İhtilâlci İşçi Köylü Partisi (TİİKP)

1960 sonrası Türk Sol'unun arasında Maocu fraksiyon, partinin kovuşturması sırasındaki savunmasına göre: "Türkiye İhtilâlci İşçi Köylü Partisi, 1970 yılına varmadan Türkiye Komünist Partisi'nin 1926 programında ifadesini bulan, Leninci çizgisi üzerinde inşa edilmeye başladı. Türkiye İhtilâlci Köylü Partisi'nin marksist-Leninist çizgisi, işçi sınıfımızın ve halkımızın mücadelesinin büyük Proleter Kültür Devriminin tecrübesiyle kaynaşması sonucu doğdu"[1].

Mahkemeye intikal eden dokümanlara göre de bu parti; Proleter Devrimci Aydınlık (PDA) hareketi sırasında, 1970 Eylül'ünde benimsenip münakaşa edilmeye başlanmıştır[2]. "Proleter Devrimci Aydınlık" hareketi mensupları, sosyalist mücadelesinin legal ve illegal bir partinin olmadan yürümeyeceği kanısındaydılar. O günlerde (1970) bir Sosyalist Kurultay toplanması söz konusu idi. Bu sağlanamayınca, PDA grubu başka yollar aramaya başladılar. İllegal bir parti kurulması konusunda fikir birliğine vardılar. Doğu Perinçek, Ömer Özerturgut, Ferit İlsever, Bora Gözen, Cengiz Çandar, Hasan Yalçın, Atıl Ant bu kuruluş için çalışmalar yapmışlardı. Şahin Alpay ile Halil Berktay başlangıçta bu partiyi toparlayacak bir güce sahip olmadıklarına inanıyorlardı. Gün Zileli, Oral Çalışlar, Mehmet Altun ve İbrahim Kaypakkaya ise, partinin şehirlerde oturdukları yerde kurulamayacağı, parti kurmak için köylere gidilmesi, orada çalışılması, köylük bölgedeki mücadelenin olgunlaştırılması, bundan sonra bir parti halinde birleşilmesi fikrini savundular. Doğu Perinçek ile Ömer Özerturgut, 1971 başlarında bir çekirdek kurmaya çalıştılar. Yukardan aşağı teşekkül edecek marksist-leninist bir çekirdeği, ilerde yapılacak bir kongre ile, parti haline getirmeyi düşündüler. Bu çekirdeğe Şahin Alpay da dahil oldu. 1971 Ocak'ında toplanıp, Partinin Merkez Komitesini oluşturdular. Merkez Komite ilk toplantısında, Doğu Perinçek'i Başkan, Ömer Özerturgut'u da yardımcısı seçti. Türkiye İhtilâlci İşçi Köylü Partisi'nin bütün dokümanları 1971 ve 1972 yıllarında yayımlanmış ve hemen hep-

Solda Maocu fraksiyon olarak bilinen "Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi" (TİİKP), Doğu Perinçek'in insiyatifiyle 1971 başında bir çekirdek kadro ile kurulmuştu

si, sıkıyönetim duruşmaları sırasında okunmuştur. Parti dokümanlarından; "TİİKP Tüzük Taslağı; TİİKP Program Taslağı; Toprak Devrimi Programı" 1971 tarihini taşımaktadır. Keza, "Partinin Merkez Komitesi Şubat Kararı"; "Merkez Komite Siyasî Bürosunun Mayıs Genelgesi"; "TİİKP Merkez Komitesinin Birinci Troçkist Tasfiyeciler hakkındaki Ağustos Görüşleri" de 1971 tarihini taşımaktadır. "TİİKP Merkez Komite Başkanlığının Şubat Genelgesi" ile, "İhtilâlci Köylü Birliği Tüzüğü" 1972 tarihlidir.

İlk Merkez Komite teşkilinden sonra, Birinci Genel Kongreye kadar, Merkez Komiteye üye alınmaması kararına rağmen, Doğu Perinçek'in insiyatifi ile Halil Berktay, Bora Gözen ve Ferit İlsever'de Merkez Komitesine getirildiler. (Cooptation usulü ile; yani mevcut Merkez Komite üyelerinin aralarındaki oylamı ile. Kelimenin anlamı: üye olarak çağırma).

Ankara ve İstanbul İl Komiteleri, Ege, Doğu ve Güney Anadolu Bölge Komiteleri teşkil edildi. Yurt dışıyla ve Filistin örgütleriyle temas sağlandı.

TİİKP tevkifatı 1972 Şubat'ının ilk günlerinde başladı. İlk tevkif edilenler verdikleri ifadelerle geniş açıklamalarda bulundular. 267 kişi Sıkıyönetim Mahkemelerine verildi[3].

TİİKP organı, illegal "Şafak" dergisi idi.

Partinin kuruluşundan önceki günlerde Maocu fraksiyonunun legal yayın organları: "İşçi Ve Köylü" gazetesi; "Proleter Devrimci Aydınlık" aylık dergisi; bir süreden sonra da "Türk Solu" haftalık gazetesi idi. 12 Mart döneminin 1973 seçimlerinden sonra kapanması ile, Maocular illegal eylem yanında "Devrimci Gençlik Birliği" kuruluşu ile legaliteyi zorlamaya başladılar. "Aydınlık" dergisi ile haftalık "Halkın Sesi" gazetesi etrafında kümelendiler.

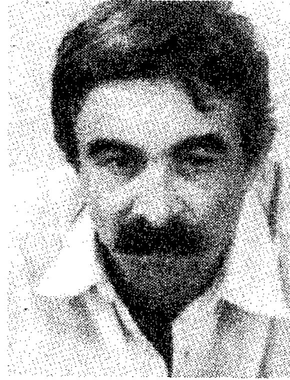
12 Mart öncesinde yayımlanan "Şafak" dergisinin ilk tarihi 1 Mayıs 1971, son sayısı ise 17 Mayıs 1972 tarihini taşır. Hepsi 15 sayı çıkmıştır.

2. Türkiye Komünist Partisi (Marksist-Leninist) TKP (M-L); TİKKO (Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu); TM-LGB (Türkiye Marksist-Leninist Gençlik Birliği)

Maocu Perinçek'ten ayrılan bu yeni Maocu grup hakkında, gerekli bilgileri sağladığımız kaynak[4] sorunu, parti lideri İbrahim Kaypakkaya'nın sorgudaki direnmesi ve ölümü dolayısıyla fazla bir açıklama yapma imkânından yoksunuz. TİİKP'den ayrılan bu fraksiyon, TKP (M-L) ve onun yan örgütleri TİKKO ile TMLGB'ni kurdukla-

rı zaman, her ne pahasına olursa olsun silâhlı bir mücadeleyi öngörüyorlar, ve örgütlerini etnik bir platforma oturtuyorlardı. İbrahim Kaypakkaya'nın ölümünden sonra, geriye kalan örgüt bakiyesinin yayımladığı ve parti kurucusunun görüşlerini ihtiva eden bir broşürde aynen şu satırlar yer almaktadır: "İkincisi: 'Kürt Halkının kendi kaderini tayin hakkı'[5]. Artık bu Buharinci formülasyondan vazgeçelim. Kürt Milletinin (altını biz çizdik) kaderini tayin hakkı' diyelim."

Partinin çekirdek kadrosu içinde olanlardan daha sonraları yakından tanıyacağımız ve çoğu liberal ve İslamcı hareket içinde yer alacak olan Cengiz Çandar, Şahin Alpay ve etnik hareketlerin temsilcisi olacak olan Halil Berktay gibi isimler yer alıyordu

Silâhlı eyleme bir de Kürtçülük ekleyen İbrahim Kaypakkaya'nın, Tunceli ve yörelerine gitmesi, Sinan Cemgil ve arkadaşlarını, öldürenlere ihbar eden kişiyi, Kaypakkaya'nın da methaldar olduğu bir grubun öldürmeleri, TKP (M-L)'nin her ne pahasına olursa olsun silâhlı mücadeleyi öngören Che Guavera 'Foco'culuğunu benimsediğini kendiliğinden ortaya çıkarmaktadır.

İbrahim Kaypakkaya, Tunceli'nin Haydaran bölgesinde kolluk kuvvetleri tarafından kıstırıldı. Müsademede ağır yaralandı. Arkadaşı Ali Haydar Yıldız öldürüldü. Kendisi de ölü taklidi yaparak kurtuldu. Bu müsademe 24 Ocak 1974 günü meydana gelmişti. İbrahim Kaypakkaya beş gün sonra, yani 29 Ocak 1973 günü yakalandı. 1 Şubat 1973 günü, Diyarbakır Sıkıyönetim Kumandanlığı'na teslim edildi. Verdiği ifadede legal eylemlerini anlatmış, FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu)'ndan DEV-GENÇ'e ve daha sonra Doğu Perinçek fraksiyonuna katılmasını, TİİKP'ne parti ile bağıntısı olmadığı halde hizmet ettiğini "Şafak" dergisinin yayılmasına katkıda bulunduğunu açıklamış ve TKP (M-L) ile ilgili olarak şu sözleri de ifadesine geçirtmiştir: "... Benim, bahsettiğiniz TİİKP adlı örgüte hiçbir bağıntısı olmayan kişisel nitelikteki faaliyetlerim TKP (M-L) ve TİKKO saflarına katılmama kadar sürmüştür. Sonradan katıldığım bu örgütlere ne zaman katıldığımı hatırlamıyorum. Ve beni bu örgütlere kimin aldığını söylemeyi de gereksiz buluyorum. TKP (M-L) ve ona bağlı TİKKO örgütlerinin kimler tarafından kurulduğunu ve yönetildiğini bilmiyorum. Yalnız bu örgütlerin saflarına katıldığımı ve onların illegal üyesi ve taraflısı olduğumu saklamıyorum (...) Mensup olduğum bu örgütlerin (Şafak revizyonizmi Tezlerinin Eleştirisi); (Türkiye'de Millî Mesele); (Türkiye'de Kemalist Hareket, Kemalist İktidar Dönemi İkinci Dünya Savaşı ve 27 Mayıs Hareketi); (Başkan Mao'nun kızıl Siyasî iktidar öğretisini Doğru Kavrayalım) başlıklarını taşıyan ayrı ayrı, uzun ve örgütün görüşünü yansıtan tezleri ve düşünceleri kabul ediyorum. (...) Ben bu görüşler doğrultusunda devrimci mücadele vermek üzere (...) arkadaşım Ali Haydar Yıldız ile Tunceli'ne gelmiştim. Köylüleri devrim için, halk ihtilâli için örgütlemek amacıyla köylere gitmiştik (...)"[6].

Halil Berktay ismi yıllar sonra AB projeleri çerçevesinde "Ermeni Soykırımı"nı tanıma adlı bir platformun başında yer alacaktır

Doğu Perinçek'ten ayrılan İbrahim Kaypakkaya, Maocu çizgide "Türkiye İhtilalci Köylü Kurtuluş Ordusu" (TİKKO) adında bir eylem grubu kurarak, harekete geçmiş ve siyasi sol-kürtçülüğü sol-siyasete sokan isimler arasında yer almıştır

16 Mayıs 1973 günü, İbrahim Kaypakkaya sorguya alındı. 17 Mayıs 1973 günü de intihar ettiği 7. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Şükrü Olcay'ın ilgili makamlara yazdığı bir yazı ile duyuruldu. Bu yazının 4. paragrafında şu bilgiler yer alıyordu: "4 - Türkiye Komünist Partisi (M-L) örgüt faaliyetlerini yöneten ve sorumlu şahıs olduğu Ek-1 ve Ek-2'de sunulan MİT dokümanları ile teyit edilen anarşist İbrahim Kaypakkaya, alacağı cezayı asgarî ve azamî olarak tahmin etmiş, onun kendi üzerinde bıraktığı etkiden kurtulamayarak 17 Mayıs günü sabaha karşı sol bileğini jiletle keserek intihar etmiştir..."[7]

TKP (M-L) Kurucusu İbrahim Kaypakkaya'nın Görüşleri

Lider Kaypakkaya'yı, diğer Maocu gruptan kesinlikle ayıran iki önemli faktörden biri, marksist eylemi münhasıran Kürtlere dayandırmak, bir Kürt devrimci örgütü meydana getirmek; diğeri de her halükârda 'Milli Demokratik Devrim' stratejisini silâhlı bir devrimle askerî harekâtla uygulamaktı.

"Yoldaş" hitabı ile başlayan, ilkin illegal, 1975 Temmuz'unda da legal basılan ünlü broşüründe özetle şöyle diyordu:

"(...) Bugün bütün ezilen ve sömürülen ülkelerde (sömürge veya yarı-sömürge) 1- Sağlam bir kitle temeli; 2- Sağlam bir Parti örgütü; 3- Oldukça güçlü bir Kızıl Ordu; 4- Askerî harekâta uygun arazi; 5- Beslenme için yeterli ekonomik kaynaklar, uzun süre yaşayabilecek kızıl iktidarlar kurulabilir ve buradan şehirleri ele geçirmek için uzun süreli savaşlara girişilebilir ve giderek ülke çapında zafer kazanılabilir (...) Parti zayıfken, böyle bir mücadele içinde sağlamlaşır. Silâhlı Kuvvetler önceleri güçsüz, küçük ve düzensizken, böyle bir mücadele içinde; oldukça güçlü ve düzenli hale gelir ve zaten kızıl iktidar bölgeleri bir anda değil, bir mücadele süreci içinde doğar. (...) Ülkemizin birçok bölgesi askerî harekâta uygundur (...) Kızıl iktidarın yaşayabileceği bölgeler iç pazarın vazgeçilmez bir parçası haline gelmemiş geri bölgeler olabilir. Ülkemizin geri köylük bölgeleri geniş ölçüde bu şartı da sağlamaktadır (...) Ülkemizde Kızıl siyasî iktidarın yaşayabilmesi için bir kısım şartlar.. zaten uzun zamandan beri mevcuttur. Eksik olan 'sağlam' bir Parti örgütü ve 'oldukça güçlü bir Kızıl Ordu'dur. Bu iki şart da sübjektif şartlardır. Yani bizim çabalarımızla gerçekleşebilecek şeylerdir. Bize düşen görev.. silâhlı mücadele içinde Partiyi ve orduyu inşa etmektir (...) Kızıl siyasî iktidarın doğması ve yaşaması şartları, silâhlı mücade-

Mao'cu çizgide başladığı siyasî hayatını ABD güdümünde ılımlı İslâmcılıkla devam ettiren Alpay halen Zaman Gazetesi'nin yazarlığını yapmaktadır

lenin başlatılması şartıyla karıştırılmamalıdır. (...) Seçeceğimiz köylük bölgelerde kısa süreli bir propaganda - ajitasyon ve örgütsel hazırlıklardan hemen sonra... ilk gerilla çekirdeklerini teşkil etme.. silâhlı mücadeleye girişebiliriz ve girmeliyiz (...)"[8]

Mao'cu çizgide TİKKO adına giriştiği eylemler sonucunda İbrahim Kaypakkaya Diyarbakır Cezaevi'nde öldürülecektir

İbrahim Kaypakkaya'nın ölümü, arkadaşlarının ifadesine göre, yetkili makamların bir cinayetidir. Resmî vesikalar ise, o'nun intihar ettiğini kaydetmektedir. Biz burada hükmü tarihe bırakarak, yeni bir 'foco'culuk olan İbrahim Kaypakkaya fenomeni üzerinde kısaca duracağız. Bu fenomen, ilk kez Kürt nasyonalizmi ile komünist devrim anlayışının birleşmesidir. Faaliyet alanlarını, özellikle Güney Doğu Anadolu'da yoğunlaştırması, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in 1975 seçim öcesi gezisinde TİKKO rumuzlu afişlerle karşılanması, İstanbul'un Sanayi Bölgelerinin duvarlarına kadar 'Doğuya Hürriyet' sloganlarının yazılması, bu fenomenin boyutlarını işaretlemesi bakımından bir yenilik taşımaktadır[9].

Onaltıncı Bölüm Dipnotları

1- Türkiye İhtilâlci İşçi Köylü Partisi Dâvâsı - Savunma, s, (TİİKP) 574, Ankara, Eylül 1974
2- Uçurumun Kenarındaki Türkiye-Türkiye İhtilâlci İşçi-Köylü Partisi Dosyası-1, s, 25, İstanbul, 1973
3- TC Sıkıyönetim Komutanlığı As. Savcılığı Evrak No. 1972/410, Esas: 1972/496, Karar No. 1972/365 (İddianame); TC KKK 4 üncü Kolordu Komutanlığı Sıkıyönetim As. Savcılığı, Ankara TİİKP Dâvâsının Esas Hakkındaki mütalâası.
4- Emekçi, Derg., S. 4, Şubat 1975, İbrahim Kaypakkaya Dosyası, s, 39-65.
5- İbrahim Kaypakkaya, Kızıl Siyasî İktidar, s, 24, Ankara, 1975.
6- Emekçi, Derg., s, 50, Ayrıca 21 Nisan 1973, TKP (M-L) - TİKKO - TMLGB Davası, Klasör No: 3, Dosya No: 1, Sıra No: 4; Bu dokümanı Emekçi dergisinin 4. sayısından sağladık.
7- Emekçi, Derg., s, 52-53; Ayrıca konu hakkında; "TKP'nin Sesi" Radyosunun 20 Temmuz 1978 tarihli yayınında, İbrahim Kaypakkaya'nın ölümü olayına belkide ışık tutabilecek nitelikte bir iddia ortaya atılmıştır. Şöyle deniyor "(İbrahim) Kaypakkaya'nın öldürülmesi kararı, Perinçekçi (Halil) Berktay'ın plânı gereğince alınmıştır (abç)". Halil Berktay 1974'ten sonra, Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamış olup, 1951 Tevkifatında Mihri Bellinin yakınlarından müteveffa Erdoğan Berktay'ın (Başar) oğludur. Ayrıca "TKP'nin Sesi " Radyosunun "İddia"sı için Bknz, Ürün, Sosyalist Dergi, Eylül 1978, S. 51, s, 10.
8- İbrahim Kaypakkaya, Kızıl Siyasî İktidar... s, 10-13.
9- Burada kesin olmayan bazı varsayımlar üzerinde durmak ve bunların araştırmasını yapacak olan geleceğin tarihçilerine bazı sorular bırakmak istiyoruz. (a) Belli bir lider kadrosu ile meydana çıkmayan Deniz Gezmiş'in şehir gerillâ grubunun gerçek lideri İbrahim Kaypakkaya mı idi?; (b) Ve grubun faaliyetleri, TKP (M-L)'nin TİKKO eylem örgütünün faaliyeti cümlesinden sayılabilir miydi?; Deniz Gezmiş grubunun (Malatya) Nurhak Dağlarında nüvelenmek isteyen, Sinan Cemgil gerillâ timini ihbar eden Muhtarı, İbrahim Kaypakkaya'nın veya ona bağlı kimselerin öldürülmesi keyfiyeti bu iki soruya açıklık getirebilir mi?; (c) O günlerde İ. Kaypakkaya ve arkadaşlarının Malatya'da bulunmaları ilgi çekici görünmüyor mu?; (d) Keza, Sıkıyönetim Mahkemesine "sandık cinayeti" olarak geçen, Maocular içindeki kanlı ihtilâfın TKP (M-L) örgütlenmesi ile ilgisi olabilir mi?

17. Bölüm

Türkiye Komünist Partisi "Muhalefet Grubu"

Türkiyeci Olanlar

Anayasada gerekli değişiklikler yapıldıktan ve Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddelerinin kaldırıldığı anda, hemen kurulabilecek şekilde, illegal olarak örgütlenmiş olan Türkiye kominist Partisinin uzun yıllardan beri en önemli "başağrısı", parti içi "Muhalefet Grubu" olarak anılan ve zaman zaman legal, çoğu zaman da illegal olarak örgütlenen ve önemsiz eylemler gösteren fraksiyon, varlığını son yıllarda yayınlarla açık bir şekilde tartışma gündemine aldırmıştır.

Önce "Gerçek Sesi" adlı ve ancak üç sayı çıkarabilen bir dergide, İbrahim Topçuoğlu imzalı yazılarla ortaya çıkan, TKP içindeki "Muhalefet Grubu" deyimini duyarak, yazılanlardan fikir sahibi olanlar, neyin neye, kimin kime karşı "Muhalif" olduğu konusunda gerçekten kuşkulara düştüler. Zira biliniyordu ki İbrahim Topçuoğlu, 1946'nın legal döneminde Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" nin Kerim Soyka ile birlikte İzmir örgütü kurucusu idi. Bu gün savunmasını yaptığı "Muhalefet Grubu" ndan Hüsamettin Özdoğu, Mustafa Börlüce gibi kişilerin, Esat Âdil Müstecaplıoğlu'nu paravan ederek kurdukları "Türkiye Sosyalist Partisi" ne karşı olan İbrahim Topçuoğlu, o zamanlar, Esat Âdil Partisini "Polis Partisi" olmakma suçlayanların safında idi.

İbrahim Topçuoğlu, kendi ifadesine göre[1], Rusya'da doğmuştu. 1976 yılında altmışdokuz yaşında olduğu; ve 1907'de doğduğu kitabından anlaşılmaktadır. Kendisi profesyonel bir yazar olmadığına göre, yazdıklarından Rusya'da doğduğunu, ifade eden bir açıklamasına da rastlanmamakla birlikte, küçük yaşlarda Stavropol'da ağabeysi Osman ve kızkardeşi Safiye ile birlikte, "Bolşevik Devrimciler" tarafından yatılı okula verildikleri ve yüksek tahsilerini tamamlayıncaya kadar Sovyetlerde yaşadıkları yazıldığından, biz doğduğu yerin Rusya olduğu sonucunu çıkarıyoruz.

İbrahim Topçuoğlu'nun ağabeysi Osman, a.g.e 'nin birinci cildinde belirttiğine göre Mustafa Suphi ile birlikte Türkiye Kominist Partisinin kurucularındandır. Kız kardeşi Safiye de (parti içinde takma adı Süheylâ), 1932 yılında Türkiye Kominist Partisinin III. Kongresinde Merkez Komitesi asil üyeliğine seçilmiştir. Bu konuda, o yılların komünizm tahkikatıyla ilgili iddianamelerde bilgiler mevcuttur. Aynı hususta geniş bilgi sahibi olan inceleme ve araştırma yazarı Rasih Nuri İleri de İbrahim Topçuoğlu'nu doğrulayan yazılar yazmıştır.

İbrahim Topçuoğlu'nun anlattıklarına göre, ailesi Kafkasya'da Lazika diye anılan Sohum ile Tuabse Bölgesinde yaşayan Mergel Lâzları soyundandır.

Topçuoğlu Ailesi, 1927 yılında Türkiye'ye gelip İzmir'e yerleşmişlerdir. Ailenin diğer bir bölüğü, Karadeniz ilinin muhtelif yörelerinde kalmışlardır. İbrahim Topçuoğlu, İzmir'de mesleği olan elektrikçiliğe başlamış ve "devrimcilerle" tanışarak eylemlere katılmıştır. 1929 yılında, halen yurt dışında TKP Genel Sekreteri olan İ. Bilen (Laz İsmail Mara), Mustafa Börlüce ve Nazım Hikmet'in teşkil ettikleri Merkez Komitesi döneminde ve Nazım Hikmet'tin MK İcra Komitesi Sekreteri bulunduğu yıllarda, İzmir tevkifatına Dr. Hikmet (Kıvılcımlı), Ferit (Kalmuk), Hilmi (Seyhan), Hüsamettin (Özdoğu) nun bulunduğu grupla birlikte karışmış, duruşma sonunda beraat etmiştir. 1932 yılında kendi deyimiyle "ilk sendika"[2] hareketine kardeşi Safiye ile katılmış fakat bir provakasyon sonunda tutuklanmıştır. Askerî ve sivil mahkemelerde yargılanmıştır. Tevkifat başlayınca kızkardeşi Safiye Moskova'ya kaçmıştır. İbrahim Topçuoğlu, 'Sökeli' diye anılan ve İzmir Sigara Fabrikası'nda işçi olarak çalışan eşi Melek ile 4 yıla hüküm giymiştir.

1946 yılında, ilkin Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" ne katılmış, 16 Aralık 1946 da, Partisinin, İstanbul Sıkı Yönetim Komutanlığınca kapatılması üzerine tutuklanmıştır. Bir yıl cezaevinde kaldıktan sonra, delil yetersizliğinden serbest bırakılmıştır.

1 Eylül 1950 tarihinde, Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun "Türkiye Sosyalist Partisi" İzmir İl örgütünü teşkilatlandırmıştır. Fakat bir süre sonra, "Türkiye Sosyalist Partisi" ni kapatmak zorunda kalmıştır. Bu kapatma zorunluluğunu İbrahim Topçuoğlu söyle anlatır:

"Bir tarafatan terörist idarenin tazyiki, diğer taraftan Şefik Hüsnü grubunun tezviratı yüzünden TSP (Türkiye Sosyalist Partisi) İl şubesini ve Merkezini kapattık"[3]

İbrahim Topçuoğlu 23 Aralık 1958 yılında tutuklandı. Tutuklananlar 13 kişiydi ve "Türkiye Kominist Partisi" ni illegal olarak yeniden organize etmekle suçlanıyordu. Duruşmaları İzmir'de devam ederken 27 Mayıs 1960 Askerî darbesiyle hepsi serbest bırakıldılar.

Muhalefet Grubunun Niteliği

Soğuk savaş yıllarının en önemli restleşmelerinden biri de, Batı dünyası ile, Sovyet dünyası arasında cereyan eden festivaller, anma ve yıldönümü törenleriydi

İbrahim Topçuoğlu'na göre: "Türkiye'de Muhalefet diye uydurulan çekişme, aslında, 'aydın zümrenin işçi sınıfına inememesine' karşı duyulan bir tepkidir. Dr. Şefik Hüsnü grubu, TKP diye daima bu aydınlar grubu ile çalışmış, bu grup kendilerini daima burjuvaziye daha yakın bulmuşlardır"[4]. İbrahim Topçuoğlu'na göre, Dr. Şefik Hüsnü'ye "muhalefet" edenler, işçilerdir. Topçuoğlu bunlara "İşçi Muhalefeti"[5] diyor.

"Gerçeğin Sesi"ndeki üç makalesinden sonra yayınladığı 3 ciltlik (bkz. Dipnot:1) kitabında, Türkiye Kominist Parti-si'nin kuruluş yıllarını Ali Rıza Keskin ve Mustafa Börlüce'nin kendisine anlattıklarına dayanrak nakleder. "Muhalefet"in kökenlerine iner. İbrahim Topçuoğlu'nun bütün yazdıklarından edilinen izlenime göre, bu 'muhalefet' yüzeysel bir Ouvrièriste[6] harekettir. Ancak, ne var ki, gerçekte bu muhalefet grubu, bütün iddialarına rağmen, işçi sınıfına inememişler, deklâse olmuş, lümpenlerden müteşekkil bazı grupları, bazı zamanlar organize etmiş, tabii, bu organizasyonlar ononbeş kişiyi geçmediğinden kolaylıkla polisin kucağına düşmüştür.

Tartışmalar

İbrahim Topçuoğlu'nun yazıları ve kiatpları, Parti içi olsun parti dışı olsun, bazı yazarların eleştirilerine ve tartışmalara neden oldu. Aslında, İbrahim Topçuoğlu, belki de farkına varmadığı çok önemli hususlar açıklıyordu. Ne varki, yazı üslûbu amatörce idi. Bununla birlikte, ona karşı çıkanlar, yazarlık anlamında ne kadar profesyonel olursa olsunlar, bazı gerçeklere cevapta güçlük çekiyorlardı. Sözgelimi, yurt dışında İ. Bilen, İbrahim Topçuoğlu'na hatıralarını anlatan Ali Rıza Keskin için, isminin başındaki Ali'yi atarak "TKP kurucuları arasıda Rıza Keskin diye biri yoktur" diyebiliyordu. Oysa, Kominter yayınları arasında çıkan bazı makalelerdeki "Ali Rıza" imzalı bazı yayınları, İ. Bilen'in çok iyi bilmesi lâzım gelirdi. Çünkü bu Ali Rıza, 1959 yılında ölen İzmir'in Alsancak semtinde Pasta Fırını işleten Ali Rıza Keskin'den başkası değildi. Dahası, İ. Bilen'in Ali Rıza'yı şurdan da tanıması gerekirdi ki, 1924 yılı ortalarında, KUTV'da mezun olmuş genç komünistleri Türkiye'ye göndermişti ve bunların arasında galiba İ. Bilen de vardı.

"Muhalefet Grubu"na yakınlığı olan İbrahim Topçuoğlu'na tepki gösterenler arasında, sözgelimi yazar Rasih Nuri İleri de bulunuyor. İleri, "Emekçi" dergisindeki yazılarıyla tepkisini belli ettikten başka "Türkiye Komünist Partisi Gerçeği ve Bilimsellik" adlı bir de küçük ki-

tap yayınlamıştır. Araştırmacı Mete Tuncay, " Birikim" dergisinin 14 Nisan 1976 tarihli sayısında çıkan "Solun Suphici Kanadı" başlıklı yazısıyla tepkide bulunmuştur. TKP Yurt Dışı Bürosu'nda Genel Sekreter olarak takdim edilen İ. Bilen "Çetin Savaş" adlı bir risale kaleme almış, yeryer İ. Topçuoğlu'na cevap teşkil eden, fakat açıkca bunu belirtmeyen fikirler ileri sürmüştür. Sovyet Yazarı Y. N. Rozaliyev'in[7] Mustafa Suphi ile ilgili görüşleri de İ.Topçuoğlu'na dolaylı bir cevap olmuştur. Keza, tartışmalara, TKP Yurt Dışı Bürosu Merkez Komitesi Organı "Atılım" dergisi de katılmıştır. Tabii, her kişinin ve gurubun tepkileri ayrı bir taktik değişikliğine ve amaca hizmet etmektedir. Türkiye'deki bir kısım adını andığımız yazarlar, Dr. Hüsnü Değmer'in destalinizasyon hareketinden sonra tasfiyesine tepkide bulunmaktadırlar. İbrahim Topçuoğlu ve grubu zaten 1930 yıllarından beri Şefik Hüsnü'ye muhaliftirler. İ. Bilen ise, Moskova'nın Stalin devri Parti ileri gelenlerini tasfiye hareketine katkıda bulunmak için Dr. Şefik Hüsnü'ye karşı görünmektedir. Oysa İ. Bilen Stalin sağken TKP'nin Stalin nezlindeki en mutemet adam idi.

Tartışmalarda Türkiye Kominist Partisi Kongreleri Konusunda Çelişkili Görüşler

Türkiye Komünist Partisi Kongrelerinin, "Muhalefet Grubu" ve diğer fraksiyonlar arasında da ihtilâf konusu olduğu, son yıllardaki tartışmalarla ortaya çıkmıştır. İbrahim Topçuoğlu[8] Türkiye Komünist Partisi'nin Birinci Kongresinin 10 Eylül 1920 tarihinde, Mustafa Suphi'nin Genel Sekreter seçildiği, Bakû'da yapıldığını; ikincisinin 1 Ocak 1925 de, İstanbul'da aktedildiğini ve Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) nün Genel Sekreter olduğunu yazar. Topçuoğluna göre, 1 Ocak 1937 yılında ise, Parti likide edilmiş bulunduğundan "Plenum" kararıyla Nazım Hikmet Ran, Genel Sekreterliğe getirilmiş; 1 Ocak 1946 tarihinde, Nazım Hikmet olduğu ve kendisiyle irtiabt sağlamak güçleştiğinden, gene İstanbul'da toplanan "Plenum" da alınan kararla Mustafa Börlüçe Genel Sekreterliğe tayin edilmiştir.

Yurt dışında (Doğu Almanya'da) TKP Genel Sekreteri kabul edilen İ. Bilen'in, Partinin 15 Ağustos 1922'de İkinci (?) Kongreyi, Ankara'da aktetmesi ve Genel Sekreterliğe Salih Hacıoğlu'nun seçilmesini, İbrahim Topçuoğlu başka türlü yorumlamaktadır[9]. İbrahim Topçuoğlu'na göre[10] "Halk İştirakiyum Fırkası", Bakû'da kurulan TKP'nin "Ankara Vilâyet Komitesidir" ve Salih Hacıoğlu da bu komitenin sekreteridir. Bize göre burada yanılgıya düşen İbrahim Topçuoğlu olsa gerektir. Zira bir Vilâyet Komitesi toplantısına yabancı komünist Partilerinin temsilci göndermesi olağan kabul edilse bile, Komüntern'in Zorin Yoldaş gibi bir "müşahit" göndermesi, olagan dışı görülmektedir. Herhalde

Ankara'da aktedilen Kongrede, TKP'nin kayda değer toplantılarından biri olması lâzım gelir. Salih Hacıoğlu'nun Moskova'ya 1927 yılında gönderilmesinden 9 yıl sonra (1946), TKP Harici Bürosunun Muhacirleri O'nu jurnalliyerek, Stalin'in gözünden düşürmeleri Altay'larda, Kirifobat'da bir tecrit kampına konmasına sebeb olmuş ve Salih Hacıoğlu orada ölmüştür. Ancak Stalin'in ölümünden sonra, Nazım Hikmet 1950 yılında Moskova'ya kaçınca, O'nun gayretleri ile 'iadei itibar' ndan habersiz olması ihtimalidir. Diğer taraftan a.g.e'de Topçuoğlu, Millî Kurtuluş Savaşı yılları sırasında, Ankara'da Salih Hacıoğlu'nun, Mustafa Suphi'yi Paşalara teslim ettiği iddiasındadır[11]. Gerçekten de, Anadolu Kongresine İstanbul'dan ve Bakû'dan herhangi bir delegenin katıldığı konusunda kayıt mevcut değildir. İ. Bilen de "Çetin Savaş" broşüründe (bknz. s.19) Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in Anadolu Kongresine TKP'nin İstanbul kadrosundan hiçbir delege göndermediğini yazmakta, onu bu kongreyi tanımamış olmakla şuçlamaktadır.

Diğer taraftan araştırmacı Rasih Nuri İleri (bkz. TKP Gerçeği ve Bilimsellik-Qu Vadis İbrahim Topçuoğlu, İstanbul, 1976, s.20), Türkiye'deki Sol hareketlerin gerçek başlangıcını, 1 Ocak 1925 yılında Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) İstanbul'da Beşiktaş'da Akaretlerdeki evinde toplanan Kongreyle başlatmakta ve bundan da, dolayı olanak Mustafa Suphi fenomeninin inkârı ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Eldeki, oldukça karmaşık dökümanlardan, karşılıklı suçlamalardan, sen-ben kavgalarından anlaşıldığı kadarıyla, Türkiye Kominist Partisi içinde "Muhalefet Grubu" olarak anılan fraksiyon liderlerine yakınlığı olan İ. Topçuoğlu'nun, "işçi kesiminin aydınlara muhalefeti" dediği husus, belli bir strateji ve taktik farklılığı içermekte, asıl muhalefet nedeninin, Dr. Şefik Hüsnü Değmer ve grubunun, Rusya'daki Türklerin kurmuş olduğu (10 Eylül 1919) TKP'yi tanımamasında ileri geldiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Böylelikle Dr. Şefik Hüsnü'nün Mustafa Kemal hareketini desteklemesi, Anadolu milliyetçilerine yakınlığı da kendiliğinden ortaya çıkmaktadar. Bu takdirde, Konintern'nin Haziran 1924 yılında aktedilen Beşinci Kongresinde Ukraynalı Sovyet delegesi Dmitry Manuilskii'nin, TKP'nin İstanbul grubunu yâni, Dr. Şefik Hüsnü ve arkadaşlarının "Aydınlık" dergisi çevresini 'milliyetçilik' le suçlaması, anlam kazanmaktadır.[12]

Türkiye Komünist Partisi içinde, belirli kişiler, belirli dönemlerde, şu veya bu sebeblerle Partiden uzaklaştırılmışlar, fakat genede Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in, 1947 yılına kadar mutlak olarak egeme olduğu TKP'nin illegal kesimlerinde ya tek tek görev almışlar, ya da Dr. Şefik Hüsnü'den habersiz, fakat TKP adını illegal örgütlenmelere girişmiş-

lerdir. Araştırmacı Rasih Nuri İleri'ye göre, "Muhalefet Grubunu" teşkil edenler, 1930 yılında TKP'den ihraç edilmişlerdir[13]. Rasih Nuri İleri, İbrahim Topçuoğlu'nu eleştirirken şöyle diyor[14]: "TKP'nin .... ihraç edilen muhalefetinin pek bilmediği çizgisini (abç) TKP'nin temeli olarak görmek, Enternasyonelin o dönemde ihraç ettiklerini TKP'yi ise küçük burjuva küçük sapma (abç) olarak gösterme sevdasında idi ve o yolda başarısızlıkla yürüdü..." Rasih Nuri İleri,[15] "Muhalefet âdeta parti kadar eskidir" diyor ve şunları ilâve ediyor:[16] "Burada Tevetoğullarını Aclan Sayılganları[17] şaşırtan ve onların yanlış şeyler yazmasına sebeb olan bir veriyi açıklamak gerekiyor. Türkiye'de muhalefet dediğimiz (TKP içinde), yâni, Partice, Komünternce Partiden bir süre için veya süresizce uzaklaştırılan kişilerin yine de teşkilat kurmaları veya bazı illerdeki teşkilata sahip olmaları verisi vardır. Böylece, örneğin Bursa'da veya Adana'da bazı dönemlerde muhalefet (abç) âdeta parti olarak teşkilatlanmış, tutuklanmalar olmuş ve durum içinden çıkılmaz bir hal almıştır; çünkü mahkeme dosyalarına bakan objektif bir kişinin bazı verileri yetkililerden, iki taraftan çok sonra öğrenmezse bu arap saçını çözmesine olanak yoktur..."

Bize göre, "Muhalefet Grubu" ile bazı araştırmacı ve yazarları en dogru şekilde değerlendiren Sayın Mete Tuncay'ın "Birikim" dergisinin 14 Nisan 1976 tarihli sayısında çıkan, "Solun Mustafa Suphici Kanadı" başlıklı yazısıdır. Ama bu yazının muhtevası değil, sâdece başlığı "Muhalefet Grubu" na en doğru adı vermektedir. Zira, Sayın Mete Tuncay, bu yazısında sanki objektif bir araştırmacı olarak değil, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'i savunan bir yandaşı gibi yazmaktadır.

Safiye Topçuoğlu okul yıllarında girdiği komsomol üyeliğini daha sonraki yıllarda işçiler arasında TKP adına giriştiği propaganda çalışmalarıyla duyurmuştur

Safiye Topçuoğlu Kimdir?

Safiye Topçuoğlu (1909-21 Şubat 1976), SSCB'nde, Stavropol şehrinde yatılı okulda öğrenime başlamış, öğrenimini tamamladıktan sonra Türkiye'ye gelmiştir(1927). Okuldayken[18] piyoner (öncü) ve komsomol (Kominist Gençlik örgütü üyesi) olmuş, Türkiye'ye geldikten sonra Komünist Partisine katılmıştır. Babası Ali ve kardeşi İbrahim Topçuoğlu ile birlikte İzmir'e yerleşmişlerdi. Safiye, 1928 yılında İngiliz-Amerikan ortaklığı olan "Glen Tabaco" Tütün İşletmesinde çalışmaya başlamıştır. 1929 yılında "Glen Tabaco" da uygulanan greve öncülük etmiştir. 1932'de TKP Merkez Komitesi üyeliğine alındığını İbrahim Topçuoğlu yazıyor. Aynı yıl İzmir tevkifatına adı karıştıysa da, Remzi Sako ile Moskova'ya kaçmaya muvaffak oldu. 1936 yılında gizlice Türkiye'ye dönmeyi başarmış, İstanbul'a yerleşmiş, Reşit Menteşeoğlu ile evlenmiştir. 1946 yılında, Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun "Türkiye Sosyalist Partisine" eşi ile birlikte girmiş ve "Gerçek" gazetesini çıkarmış-

tır. Reşit Menteşeoğlu öldükten sonra, 1975 yılında, Komünist militanlardan Medet Aslan ile evlenmiş, o da ölünce kendisine felç gelmiş ve 21 Mart 1976 günü İzmir'de ölmüştür. Safiye Topçuoğlu, Türkiye Komünist Partisi "Muhalefet Grubu" nun liderlerinden biriydi ve "Mustafa Suphici Kanadın" önde gelen kişilerindendi.

Türkiye Komünist Partisi'nin Çalışma ve İllegal Teşkilatlanma Tekniği[19]

Türkiye'de komünizmin ne olduğu mahdut gruplar tarafından bilinmektedir. Bu gruplardan biri, komünizmle teknik mücadeleyi yapan Emniyet teşkilâtı, öbürü de gizli Komünist Partisi'nin gizli teşkilâtlarında çalışmış olanlardır. Bir komünistin basit bir parti üyesi kaldığı sürece, teşkilât hakkında teknik bir bilgiye sahip olmasına pek imkân yoktur. Çünkü, Parti prensipleri buna engeldir. Parti üyesi illegal faaliyetlerde soran, öğrenen değil, sadece verilen emirleri yerine getiren kimsedir.

Türkiye'de komünizm çeşitli alanlarda ve ortamlarda faaliyet gösterir. Biz burada, illegal (Yeraltı-Kanun dışı) mücadele yapan Türkiye Komünist Partisi'nin 1951-1952 tevkifatında elde eden sonuçlarına dayanarak, nasıl bir teknikle çalıştığına işaretle yetineceğiz. Yalnız şu bilinmelidir ki, Komünist Partisi yeraltı faaliyeti yaptı mı, mutlak surette 3 ilâ 5 kişiden müteşekkil hücrelenmelere gitmek zorundadır. Hatta legal faaliyette bulunan Komünist Partilerinin bünyelerinde de bu hücrelenme vardır. Ancak bu sefer hücrelerdeki üye sayıları değişir. 3 ilâ 5 yerine 25-30 kişilik hücreler kurulur. Bunların dahi iç bünyesinde birbirinden habersiz küçük hücreler teşkilâtlandırılır ki, bir tevkifat halinde Parti kolaylıkla yeraltı faaliyetine geçebilsin.

Türkiye'de yaşadığımız ortamda, komünizmin çeşitli faaliyet şekline rastlıyoruz. Bunların üzerinde durmayacağız. Amacımız 1951-1952 tarihine kadar, Gizli Türkiye Komünist Partisi'nin teşkilâtlanma tekniğini anlatmaktır.

Komünist Partilerinin kendisine has faaliyetleri, metodları ve taktikleri vardır. Komünizm, ne kadar legal olursa olsun bir yönü ile gizlidir. Bu gizlilik, komünist mücadele metodlarının mahiyetinden gelir. Genellikle Komünist Partilerin kanun dışı ilân edildiği ülkelerde, müesseselere sızmak için bu gizlilik onlara büyük avantajlar sağlar. Komünizmin gizli faaliyetinin bir ismi de konspratif (Conspration) çalışmadır. Bunun bizde ifade ettiği anlam, yeraltı çalışması veya hukukî deyimi ile illegal çalışmadır. İllegal çalışmaya geçen Partinin, kendine özgü taktikleri ve çalışma metodu olacağı aşikârdır.

1951-1952 tevkifatından elde edilen verilere göre, gizli çalışma göstermiş olan Türkiye Komünist Partisi'nin taktik ve faaliyetini iki

bölüm içinde mütalâa etmekte fayda vardır. Biz bunların ilkine "İç taktik" diğerine de "Dış taktik" ismini vereceğiz.

I. Türkiye Komünist Partisi'nin İç Taktiği
A) Teşkilâtlanma
a) Merkez Komite, Merkez İcra Komitesi,
b) Mıntıka, semt ve vilâyet komiteleri,
c) Hücreler, sempatizanlar.
B) Parti Disiplini.
a) Partinin gelir kaynakları: Aidat.
b) Yardım.
c) Gizlenme (Kamuflaj).
d) Çalışma şekilleri.
e) Randevular, toplantılar - sabit, seyyar toplantılar.
f) İrtibatçılar.
g) Muhabere (Vasıta ve şekilleri).
h) Gizli neşriyat (Kupür faaliyeti).
ı) Parti kütüphanesi.
i) Arşiv.
j) Aidatların tek merkezde toplanması ve sarfı.

II. Türkiye Komünist Partisi'nin Dış Taktikleri
a) Legale çıkma.
b) Ferdî propagandalar.
c) Partice alınan kararların kamuoyuna duyurulması.
d) Telkin.
e) Sempatizanların yetiştirilmesi.
f) Sempatizanların kullanıldığı yerler.
g) İllegal Partinin legal neşriyatı.

Türkiye Komünist Partisinin İç Taktiği

Teşkilâtlanma

Bilindiği gibi Türkiye'de Komünist Partisi'nin kurulması kanunen yasaktır. Yasak olduğu diğer ülkelerde nasıl faaliyete girişiyorsa, Türkiye'de de komünistler fırsat buldukları ölçüde gizli çalışma şekillerine baş vurmaktadırlar. Gizli faaliyete geçen komünizmin ilk işi teşkilâtlanmadır. Bu teşkilâtlanmanın ana malzemesi insan ve insan münasebetleridir.

Komünist teşkilâtlanmanın şematik görünüşü bir merkezden aşağı sarkan ve gittikçe genişleyen tersine bir üzüm salkımı gibidir. Bir pramide benzer. Bu görünüş, milletlerin kendi bünyesinde komüniz-

min teşkilâtlanmış şekli olduğu gibi; dünya yüzündeki enternasyonal görünüşüdür de. Bu muazzam pramidin beyni son yıllara kadar Moskova idi. Ama Kızıl Çin'in ortaya çıkışından sonra, komünizm çift başlı bir dev manzarası göstermektedir. Türkiye Komünist Partisi, Moskova hattını izler ve Moskova'nın körü körüne bir uydusudur.

Mahallî Komünist Partileri Moskova veya Pekin beyninin aldığı kararlara göre teşkilâtlanır, faaliyet gösterir ve bu beynin kuvvetlenmesi için hasbî çalışır. Teşkilâtın nazarî görünüşü insan malzemesini besleyen gıdası da, işçi sınıfının yani proletaryanın hâkimiyeti (iktidarı alması ile) kapitalist toplumun karakteri olan sınıflaşmayı yok etmek ve sınıfsız bir insanlığa varmaktır.

Mahallî teşkilâtlarda, bu pramidin beyni olan Merkez Komitesi, Vilâyet, Mıntıka, Semt komiteleri, Ana hücreler, Hücreler ve Sempatizanlar yer alır. Komünistler her ne kadar Komünist Partilerin aşağıdan yukarıya meydana gelen demokratik bir bütün olduğunu iddia ederse de, hakikatte, objektif ölçüler içinde mütalâa edildiği zaman, metod ve gayesinde olduğu gibi, Komünist Partileri yukarıdan aşağı meydana gelmiş anti-demokratik bir bütün teşkil ederler.

Komünist Partilerin kuvvetlerini üye sayısına göre değerlendirmek hatalıdır. Komünistler esasen seçim yoluyla iktidara gelmeyi gaye edinmezler. İhtilâl, komünizmin ilk ve son gayesidir. Bu bakımdan, seçim sıralarında propaganda edebiyatı ile yapmak istedikleri şey bir sınıf çatışmasını yaratacak tohumları cemiyetin bünyesine ekmektir. Komünist Partilerinin bütün faaliyeti bir ihtilâle hazırlıktır. Bunu yaparlarken, içinde yaşadıkları toplumun özelliklerine dikkat ederler.

Komünist Partisinin teşkilâtı, herhangi bir siyasî partinin teşkilâtı gibi düzenlenmemiştir. Her hücre, her mıntıka komitesi müstakbel bir ihtilâl ordusunun nüvesidir. Faaliyetler ve çalışmalar daima bu yöndedir. Her komünist partizanı (militan) ilerde bir savaş birliğini idare edecek şekilde disipline edilir. Komünist Partileri, mahallî demokratik ihtiyaçlardan doğmuş, millî bünyelerin tabiî bir uzvu değil, beynelmilel ihtilâl merkezlerine angaje olmuş ve bu iş için özel surette yetiştirilmiş insanlar tarafından meydana getirilen bir emrivakidir. Komünist Partileri, aynı zamanda Beynelmilel İhtilâl Merkezlerinin kendine has özellikteki istihbarat bürolarıdır da. Komünist Partileri, Sovyetlerin veya Kızıl Çin'in dünya yüzündeki stratejik menfaatlarını koruyan, korunması yolunda gayretler sarfeden sabotaj, kundaklama, suikast gibi toplumu çökertici faaliyetlere alet olan özel yapıda teşkilâtlardır da. Yani Komünist Partileri, vasıtalı veya vasıtasız irtibatları olan beynelmilel, kökü dışarda teşkilâtlardır. Bu bakımdan Partinin üye sayısı büyük önemi haiz değildir. Geniş anlamda düşünülürse her komünist ihtilâlin paradoksuna gülüp geçmemek lâzımdır. Komünist Partisi, bir

toplumda üç kişilik bir hücrelerden ibaret de olsa zararları şümullüdür ve telâfisi zor gedikler açılmasına sebep olabilir. Komünist Partilerinin demokrasilerdeki en önemli alternatifi, oturmuş bir toplumun yaratılmış olmasıdır. Birinci Cihan Harbi'nde, Çekoslovak Komünist Partisi'nden Parlamentoya bir üye girebilmişti. Bu kimse Gotwalt idi, fakat aynı Çekoslovakya, yirmi yıl sonra Kızıl Ordu ve Sosyal Demokratların da yardımı ile komünist oldu. Oysa Fransa'da, İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra De Gaulle kabinesine komünistlerden altı vekil girdi, Fransa komünist olmadı. Ama öte yandan 1920 yıllarında parti azası 1000'i geçmeyen Çin Komünist Partisi yirmibeş yıl sonra iktidara geldi. Romanya'da Kızıl Ordu, komünistleri iktidara getirdiği zaman, Romen Komünist Partisi'nin üye sayısı 500'den fazla değildi.

Merkez Komite

1951-1952 tevkifatında meydana çıkartılan Komünist Parti Merkez Komite teşkilâtının üye sayısı beştir. Fakat aslında, perde gerisinde kalmış, aktif toplantılara katılmamış ve müşavir durumunda olan sayısı kabarık kişileri de hesaba katarsak, bu beş rakamının bir hayli artacağı pek tabiîdir. Ama biz düşüncelerimizi gerçeğin bize sunduğu delillere göre geliştirelim. Merkez Komite üyeleri, muhtelif zamanlarda Moskova ile temas kurmuş, büyük bir kısmı tahsillerini orada yapmış, genel ve özel direktifler almış kişilerdir. Beşinin biraraya gemesi, birbirini bulması, o zamanki şartlar içinde, TKP'nin Türkiye'de Moskova'nın en mutemet adamı olan Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in tensibi ile mümkün olmuştur. Sovyetlerce en mutemet kimsenin, Partinin teşkilâtlanması konusundaki emri, Moskova'nın bir emri de telâkki edilebilir. Dr. Şefik Hüsnü Değmer, öldüğü 1959 yılına kadar beynelmilel merkezlerin en mutemet adamı idi. Partinin teşkilâtlanması konusunda, diğer Merkez Komite üyelerinin fikrini alır, fakat kendi kararını esas olarak empoze ederdi. Emre itaat, onların samimiyetini, komünizme olan inancını ortaya koyan fırsatlardı. çoğu hallerde Dr. Şefik Hüsnü'nün parti dışında kalarak, Partiyi idare ettiği olmuştur. Meselâ 1939-1946 yılları arasında olduğu gibi. Komünist Partilerde Genel Başkanlık gibi bir makam yoktur. Genel Başkanlığa tekabül eden mevki, Merkez Komitesi sekreterliğidir. Bunun diğer adı Parti I. Sekreterliğidir. Dr. Şefik Hüsnü, 1922'den 1959 yılına kadar Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreteri, Merkez Komitesi Sekreteri (Parti I. Sekreteri) idi.

1951 tevkifatında, Merkez Komitenin faal üye sayısı beş kişi olarak tespit edilebildiğine göre, Partinin faaliyete beş kişilik bir Merkez Komite ile geçtiğini kabul zorundayız. Bu beş kişi Dr. Şefik Hüsnü'nün tasvibinden geçmiş üç kişilik Merkez İcra Komitesini seçmiştir. Merkez İcra Komitesi TKP'nin en aktif olan üst kademesidir. Üç kişi arasından gene Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in tasvibi ile Merkez İcra Komitesi Sekreteri seçilmiştir. Bu seçim zahiridir. Aslında tayin yoluyla olmuştur. 1944 yılından sonra,

Merkez İcra Komitesi Sekreterliğini Zeki Baştımar'ın yaptığı anlaşılıyor. 1923'ten 1944'e gelene kadar bu görevde, Vedat Nedim (Tör), Hikmet Kıvılcımlı, Hüsamettin Özdoğu, Nazım Hikmet, Emin Sekün, Emin Bilecan, Hasan Ali Ediz, Reşat Fuat Baraner'in bulundukları bilinmektedir. Merkez İcra Komitesi Sekreteri, Partinin en aktif lideridir. İşgal ettiği makam olarak beynelmilel temaslardan da sorumludur. Dahildeki, vilâyetler ve çeşitli kuruluşlar arasındaki önemli temaslar, Merkez İcra Komitesi Sekreteri aracılığı ile yapılır. Bu demek değildir ki, diğer üyeler bu gibi temaslarda bulunmazlar; işgal ettikleri vazife ölçüsünde bu temasları diğer Merkez Komite üyeleri de yapabilirler. Vilâyet Komitelerinin üstünde, direktif veren, teşkilâttan sorumlu olan kişi Merkez İcra Komitesi Sekreteridir. Merkez İcra Komitesi Sekreterliğinden aşağıya doğru hücre salkımları sarkar. Merkez Komitesinin öbür üyelerinin de kendilerine bağlı kolları bulunabilir. Bu kollar da Merkez İcra Komitesi Sekreterinin kontrolü altındadır. Merkez İcra Komitesinin dışında kalan iki üye müşavir durumundadır. Bu kişilerin de kendilerine bağlı hücreleri vardır. Genellikle Merkez Komitelerine bağlı hücreler, çeşitli komitelerdir (İşçi Komitesi, Gençlik Komitesi vs. gibi). Bir Merkez Komitesi üyesi ne kadar pasif olursa olsun, fildişi kule içinde durduğu farzedilemez. Teşkilâtlanma işinde müşavir olmakla birlikte faal rol de oynar. Meselâ 1946 ve 1951 tevkifatından anlaşıldığına göre Partinin Gençlik ve Üniversite kolları Merkez Komite üyeleri tarafından idare edilmiştir. Parti Genel Sekreterinin fonksiyonları arasında, Merkez Komite üyelerine birbirlerinden habersiz görevler de vermesi yer alır.

Legal olsun, illegal olsun Komünist Partis'nde gizlilik esastır. Sovyetler Birliği Komünist Bolşevik Partisi'nin de gizli bir teşkilâtı vardır. Nitekim, Alman işgalinde bu partizanlar, işgal altındaki bölgelerdeki Partizan savaşını ustalıkla idare etmişlerdir. Almanlara karşı, işgal bölgelerinde Rus vatanseverliğini harekete getirerek mukavemet hareketinin kurulmasında en büyük rolu oynamışlardır.

Türkiye Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi Teşkilâtı daima İstanbul olmuştur. Uzunca bir süre Türkiye İşçi Partisi'nin Genel Merkezinin İstanbul oluşu bu bakımdan dikkati çekmektedir.

Merkez Komitelerinin bulunduğu illerde genellikle, o ilin sekretere de Komite toplantılarına alınabilir. Ve hatta kendisine Merkez İcra Komitesi Sekreterlik yardımcı görevi de verilebilir. Nitekim, TKP'nin 1951-1952 tevkifatında meydana çıktığına göre, İstanbul İl Sekreteri Tevfik Dilmen, hem Merkez Komite toplantılarına alınmış, hem de Zeki Baştımar'ın yapacağı pek çok işleri Zeki Baştımar adına yapmıştır.

Merkez Komite ile temas eden şahıslar, Vilayet Komitesi Sekreteri, hususî irtibatçılar, kuryeler; genellikle birbirlerini takma ad ile tanırlar. Esasen temaslar tek tek yapıldığı için, irtibatçı, sekreter Merkez Komitesinin diğer üyelerini tanımak fırsatını bulamaz. Takma isim daha çok emniyet mülâhazası ile kullanılır. Takma isim vermeden de temaslar yapıldığı olmuştur. Genellikle yazılı muhabereler, takma isim ve parolalı ifadelerle yürütülür.

Merkez Komitesinin bir toplantı karargâhı ve mahallî vardır. Bunlar her zaman gizli yerlerdir. Bu mahaller bazen sabittir, bazen de sık sık değiştirilir. Partinin malî gücü ölçüsünde Merkez Komitesinin iki-üç kadar toplantı mahallî kiralanabilir. Merkez Komite toplantıları, diğer hücre ve komite çalışmaları gibi, sık sık yapıldığından, toplantılarını mutlak olarak kapalı bir çatı altında yapmak mecburiyeti vardır. Merkez Komitenin yaptığı ferdî temaslar içinde açık yerler tercih edilir. Bunlar genellikle ikili ve en fazla üçlü buluşmalar olduğu için fazla dikkati çekmez.

Merkez Komite, toplantılarını en fazla 3-4 ayda bir yapar. Alınan bütün kararların, Merkez İcra Komitesince uygulanması mecburiyeti vardır. Kararlar Vilâyet Komitelerine tebliğ edilir. Vilâyetler de semt ve mıntıkalara onlar da ana hücrelere intikal ettirir. Partinin görüşleri, aldığı kararlar, bülten şeklinde bastırılarak alt kademelere kadar indirilir.

Çeşitli kademelerden gelen haberler, raporlar günlük gazetelerden kesilmiş küpürler Merkezde toplanır. Partinin görüşü ve direktifleri tespit edildikten sonra bir veya daha fazla kimse tarafından kaleme alınır. Bülten böylelikle hazırlanmış olur. Bu bülten, Partinin, ya gizli matbaasında, ya şapoğrafında veya daktilo makinesi ile teksir edilir. Bültenlerin basılışında, okunuşunda gizlilik şartlarına riayet şarttır. Bültenlerle ilgili vesaik yakılır. Bültenler de okunduktan sonra partizanlar tarafından imha edilir. Bazı halde de, bültenler bir süre için partizanlara verilir, sonra tekrar geri alınır.

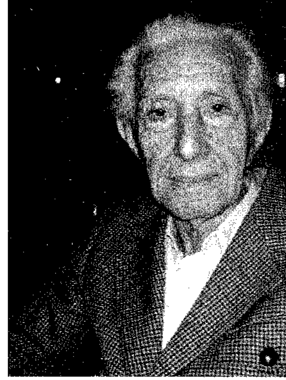
Matbaanın, şapoğrafın, daktilo makinesinin muhafazası, bu işle uğraşana tevdi edilmiştir. Genel olarak pek çok Merkez Komite üyeleri dahi bunların yerini bilmez. Meselâ 1946 yılına kadar Nazım Hikmet'in bir matbaası İzmir'de legal mevkuteler basmış ve fakat 1946 yılında Partinin bir akşam gazetesi çıkarmak görevini üzerine alan bir şahıs, gazeteyi de, matbaayı da batırmıştır. Bu matbaanın Nazım Hikmet'e ait olduğu muvazaa ortaklarından yalnız biri tarafından biliniyordu.

Partiye ödenen aidatlar, Vilâyetler, masraflarını düştükten sonra Merkez Komiteye ulaştırırlar. Bu paranın sarfında Merkez Komiteye karşı Merkez İcra Komitesi Sekreteri sorumludur.

Merkez Komitesinin bir de arşivi vardır. Bunun muhafazasını üyelerden biri üzerine alacağı gibi, çok fazla itimat edilen ve pasif durumda olan polisin dikkatini çekmeyen birine de saklatabilirler. Bu arşivde, Partinin gizli neşriyatı, teşkilâtın puvantajı gibi belgeler bulunabilir. Bu arşivin 1952 yılına kadar Türkiye dahilinde olmadığı akla yakındır. Türkiye ile ilgili en yakın merkez Bulgaristan'dır.

Parti teşkilâtının bir kâğıt üzerinde tespiti genellikle tehlikelidir. Zeki Baştımar, 1946-1949 yılları arasında şöyle bir usul bulmuştur: Partinin şemasını evinin duvarlarına, tavan köşelerine, pencere pervazlarına tespit etmiştir, hem de lupla görülebilecek kadar küçük yazılarla.

Merkez Komite yurt dışına adam kaçırmak, beynelmilel toplantılara ve festivallere delege göndermek işleriyle de meşgul olur.

Rasih Nuri İleri, Türk sol hareketinin en uç aydınlarından birisi olarak isminden sürekli bahsettirecektir

Merkez Komitenin tasvibi alınmadan hiçbir partili yurt dışına çıkamaz. Dışarıya kaçırılamaz. Nitekim, Sabahattin Ali'nin kendi başına yürüttüğü firarı, hayatına mal olmuştur.

Legal neşriyat, daima Merkez Komitesinin denetimi altında olur. Yeni bir legal neşriyat teklifi, aşağı kademelerden yukarıya kadar intikal ettirilebilir. Bu neşriyat çoğu hallerde, Parti dışı veya içi varlıklı bir komüniste finanse ettirilir. Meselâ 1946'da "**Yığın**" dergisini yağ tüccarı Adil Yağcı finanse etmişti.

Yıllık veya birkaç yıllık Parti faaliyetini, mufassal bir raporla, Parti Birinci Sekreteri yurt dışındaki Merkezlere bildirmek mecburiyetindedir. Bu raporların hariçteki bürolarca her zaman tasvip edilmesi beklenemez. Tenkide tâbi tutulur. Merkez Komite ve teşkilât içinde gerekli taktik değişiklikler, tadilât yapılır. Genel Sekreter, Merkez İcra Komitesi Sekreteri, Merkez üyeleri değiştirilebilir. Bu gibi değiştirmelere daha çok Komünist Partilerin legal faaliyet gösterdiği ülkelerde rastlanır.

Partiden ihraç edilen üst kademe üyeleri, dış büro ve merkezlere bildirilir. Meselâ, 1927 yılında içerinde Şevket Süreyya (Aydemir)'nın da bulunduğu Partiden çıkarılan grup için aynı işlem yapılmış, Şevket Süreyya (Aydemir)'nın birkaç defa yurt dışına çıkması istenmiş, muvaffak olunmayınca, kendisi milliyetçilik, Ankara Hükûmeti ile irtibat (Moskova'da bulunduğu yıllar) gibi suçlamalarla muhakeme edilerek gıyabında hüküm verilmiştir. 1927 temizliğinden sonra Rusya'ya giden Baytar Salih Hacıoğlu orada bir temerküz kampında ölmüştür. Partinin Rusya'daki 1919 kalıntıları da tasfiyeye tabî tutulmuştur. Nazım Hikmet, ölümünden bir süre önce Varşova'da bir Fransız gazetesine verdiği mülâkatta şöyle demiştir: "Eğer ben de 1930 yıllarında Rusya'da bulunsaydım, arkadaşlarımın kaderini paylaşacaktım." Bu beyanatta da anlaşılıyor ki, 1927 yılından sonra Stalin'in tam itimadını kazanan Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Nazım Hikmet'i de Komünterne rapor ederek, partiden kovmuştur[20].

1951 yılı, bilindiği gibi Stalin kült'ünün, Komünist Partilerinde bütün haşmetiyle hâkim olduğu yıldır. Bu devir, Komünist Partisi'nden ihraç edilmiş kimse, şayet bir provokatör, polis ajanı değilse, işlediği hatalardan dolayı Partiden atılıyorsa, kendisini müdafaa hakkı tanınır ve fakat söyledikleri ne kadar gerçek olursa olsun tasfiye mukadderdir. Partiden mutlaka özür dilenir, affa uğraması istenir fakat Parti, bir defa tenkide uğramış, Parti hattından dışarı çıkmış bir kimseyi affetmez (1952 yıllarına kadar).

Merkez Komitesinin daima bir veya iki yedek Merkez Komitesi vardır. Yedek Komite tepeden inme tavsiye ve tayinlerle yapılır. Mevcut Merkez Komite tevkif edilir veya çalışamaz hale gelirse bu yedek komite faaliyete geçer. Yedek Komite üyelerini Merkez Komite üyeleri bilirler. Meselâ 1951-1952 tevkifatında Yedek Merkez Komitesi üyeleri, Macit Bilge, Kemal Ergin ve Tevfik Dilmen'den ibaretti.

Vilâyet Komiteleri

Vilâyet komiteleri, 1951 Tevkifatında elde edilen sonuçlara göre daima üç kişiden teşekkül etmiştir. Vilayet Komitelerine dahil olan üyelerin, Merkez İcra Komitesi sekreterinin tasvibinden geçmesi şarttır. Vilayet Komitelerinin teşkilinde yetkili kişi, Merkez Komitesi üyelerinden biri olacağı gibi, genellikle Merkez İcra Komitesi Sekreteridir. Hatta bazı hallerde, Merkez İcra Komitesi Sekreteri Merkezinin dışında bir ilde bulunuyorsa, o ilin sekreterlik görevini de yüklenebilir. Meselâ, Zeki Baştımar'ın Ankara'da bulunduğu sıralarda, bir taraftan Merkez İcra Komitesi Sekreterliğini ifa ederken diğer taraftan Ankara İl Komitesini teşkil etmesi gibi.

İl Teşkilâtı, Merkez Komiteden gelen talimatı, emirleri ve programı uygulamakla görevlidir. Ayrıca içinde bulunduğu ilin özelliklerine göre, parti hattından kaymamak şartı ile, tedbirler alır, faaliyet gösterebilir. İl Sekreterlerinin görevleri mes'uliyetlidir. Parti İl Teşkilâtının bütün faaliyetlerini kontrol eder ve bir Merkez Komitesi üyesinden çok partili şahıs tanır. Vilâyet Komiteleri sekreterinin sorumluluğu -illegal faaliyetlerde- Merkez İcra Komitesi sekreterlerinin sorumluluğuna yakındır. Keza, ilinde gizli matbaası, daktilosu, şapoğrafı olabilir ve İl Komitesi adına tebliğler, bültenler yayımlayabilir. Merkez Komiteye giden kupürler ve raporlar, il teşkilâtlarından Komiteler aracılığı ile Merkeze ulaşır.

Gerek Vilâyet Komitesi Sekreterlerinin, gerekse üyelerinin aşağı doğru salkım biçiminde inen kolları (Hücreleri) vardır. Mıntıka Komitesinin sekreter ve üyelerinin hücreleri de, Vilâyet Mıntıka Komitesi Sekreterleri aracılığı ile bağlanır.

Vilâyet Komitesi sekreterleri bazen, mıntıkayı, Ana hücreleri aşarak, hücre sekreterlerini de hesaba katmadan, basit bir hücre üyesi ile temas kurar. Partinin kademede çalışmasını kontrol eder, parti faaliyeti konusunda istihbarat yapar.

İstihbarat işi, Komünist Partilerinde çok önemlidir. Bugüne kadar üzerinde ilgililerce pek fazla durulmamıştır.[21] Sekreter, münhasıran Parti faaliyetini kontrol babında istihbarat yapmaz. Parti üyelerinin en ince teferruatına kadar tanır. Aile hayatına kadar girer. Meziyetlerini, zaaflarını kontrol eder. Bir Partizanın (Komünist militanın) Partiden gizli hiçbir şeyi yoktur.

Vilâyet komiteleri, yıllık, aylık, üç aylık faaliyetlerini yazılı ve şifahî raporlar halinde Merkez Komitesine bildirirler. Bu raporlar, Merkezin faaliyetleri için dokümandır, raporları için materyeldir.

Vilâyet komitelerinin toplantıları, Merkez Komitenin toplantıları kadar seyrek değildir. Basit bir hücrenin toplantı adedi kadar toplantı yaparlar.

Üç kişilik olan -1952 yılına kadar- Vilâyet komitelerinin toplanması için belli bir yer tespitine lüzum yoktur. Bu toplantılar, üyelerden birinin evinde yapılacağı gibi sokakta, kırlık yerlerde, tenha kahvehanelerde de yapılabilir. Vilâyet Komitesinin toplantı sırasında, teşkilât meselelerinin konuşulması konusu dışında, tâbi olduğu esaslar, basit bir hücrenin tâbi

bulunduğu esasların hemen hemen aynıdır. Meselâ yetiştirici marksist konuşmalar, kitap okumalar (Partinin eğitim amacı ile hazırladığı gizli neşriyat), siyasî iç ve dış icmaller, Vilâyet Komitelerinin toplantılarında yer alır. Vilâyet, bir başka vilâyetle işbirliği yapmak veya temas kurmak istiyorsa, bunu Vilâyet Sekreteri üzerine alır. Vilâyet Sekreterleri Merkezle yapılan parolalı muhaberatı da idare eder.

Mıntıka Komitesi

Bir Vilâyet Komünist Parti Teşkilâtı, kazalara, nahiyelere, mahallelere ayrılır. Her kısım (bölge) bir mıntıkaya tekabül eder. Meselâ, İzmir İl Komitesi, Karşıyaka İlçesi Mıntıka Komitesi, Soğukkuyu Nahiyesi Semt Komitesi gibi.

Mıntıkalar isminden de anlaşılacağı gibi, bir "Mıntıka Komitesi"nin kurulması ile teşekkül eder. Bu Komiteler sekreterleri denetiminde teşkilâtlanır. Mıntıka Komitesine bu çalışmalarında yardım eden ve direktif veren Vilâyet Komitesi sekreteri veya üyesinden biridir.

Mıntıka Komitesini teşkil eden hücre de üç kişiden ibarettir -1951 - 1952 tevkifatına göre-. Gerek sekretere, gerekse diğer iki mıntıka üyesine, Ana Hücre sekreterleri bağlıdır. Alt kademelerden gelen aidatları, mıntıka sekreterleri vilâyetlere ulaştırır. Mıntıka Komitesi Sekreter ve üyelerinin Ana Hücre'lerle irtibatlarının haricinde özel hücreleri bulunabilir. Şunu unutmamak lâzımdır ki, illegal faaliyet gösteren Komünist Partileri şematik ve şeklî çalışmaya hiçbir zaman itibar etmezler. Şartlar neyi gerektiyorsa, genel taktiklerini ona göre ayarlarlar.

Çoğu hallerde Mıntıka Komitesi Sekreteri, üye arkadaşlarının kurdukları özel hücrelerden haberlidir. Ama, meselâ, Mıntıka Sekreterinin, kendi özel hücresi veya Ana Hücresi varsa, bunlardan, diğer iki üyeye bahsetmeyebilir ve o iki üye de bu konuda kendisine soru soramazlar.

Mıntıka Komitelerine üyeler, Vilâyet Komitesinin tasvibi ile alınırlar. Teşkilât konusunun konuşulması dışında mıntıka komitesinin tâbi olduğu şartlar basit hücrelerin tâbi bulunduğu şartların hemen hemen aynısıdır. Mıntıka komiteleri raporlarını genellikle şifahî olarak İl Komitesine bildirirler.

Ana hücreler

Mıntıka ile temas kuran hücrelerin teşkil ettikleri birlikler, Ana Hücre'lerdir. Ana Hücreler deyimi, komünist terminolojisinde yer almaz. Genellikle onlar bu hücrelere Semt Komitesi ismi verirler. Fakat her zaman semt komiteleri teşkil edilemez. Mıntıka komitesinin bulunduğu mahalde, teşkil edilmiş bir hücre bu takdirde isimsiz kalır. Bu sebeple bu ayırımı, kolaylık olsun diye biz yaptık.

Ana Hücre'den salkım halinde aşağıya doğru uzanır. Komünist teşkilâtların olgun olduğu ülkelerde Mıntıka teşkilâtlarından sonra hücreler

numara alırlar. Meselâ: 350 Nr. Hücre... gibi... Ana Hücre Sekreterleri, Vilâyet Komiteleri tarafından seçilir veya tayin edilebilir. Bazı hallerde bu görevi Mıntıkalar da yapabilir. Ana Hücreyi kuracak kimse ya bir veya iki arkadaşını seçer. Mıntıkaya teklif eder veya diğer seksiyonların birinden gelen tavsiyelerle, Ana hücre teşkil edilir. Alt kademelerden gelen, para (aidat) haber ve teşkilât meselelerine ait şikâyetleri, teklifleri, Ana Hücre Sekreteri Mıntıkaya bildirmekle yükümlüdür. Ana Hücrelerinin de faaliyeti, teşkilât konuşmalarının ve meselelerinin dışında Mıntıka ve Vilâyet Komiteleri gibidir.

Hücreler

En alt kademedeki komünist teşkilâtıdır. Bu hücreler, Beynelminel Komünist Merkezden inen pramidin dayanak noktasıdır. Genellikle üç kişiden meydana gelir. Komünist Partileri gelişmiş ülkelerde bu hücreler de numaralarla isimlendirilir. Hücreler, Sovyetizmin millî bünyelerdeki kökleridir. Legal Parti faaliyetinde bu hücre sayısı 30-50 arasında kabarır. Hücrenin üç ilâ beş arasında tahdidi gizli çalışmalar için variddir ve emniyet mülâhazası iledir. Bazı tek tek parti temasları vardır. Bu da parti münasebetidir, ama terminolojinin gerektirdiği Hücre değildir. Hücrenin tam teşekkül edilmesi için asgarî üç kişiden meydana gelmesi şarttır. 1951–1952 tevkifatından öğreniyoruz ki, İzmir teşkilâtının Hücreleri numaralanacak kadar çok olmadığı için isimlerle anılmışlardır. Mesela İzmir'in Darağacı bölgesinde teşkil edilen Darağacı Hücresi gibi...

Sempatizanlar

Sempatizanlar, sadece komünizme sempati besleyen insanlar demek değildir. Sempatizanlar çoğu zaman bilerek, Parti üyesi olmadıkları halde ajitasyonlarda rol alan faal insanlar demektir. Sempatizanın, Parti terminolojisindeki tarifi, Partiye alınacak olanların geçirdikleri bir nevi staj süresidir. Ama bu demek değildir ki, her sempatizan mutlaka Partiye üye alınacaktır. Öyle haller vardır ki, hiç Partiye girmedikleri halde, Komünist Partilerinin gelişmesinde aklın alamayacağı ölçüde rol oynarlar. Hatta böyle kişilerin mensubu bulunduğu Parti'de komünizmin karşısında bir siyasî teşekkül olabilir. Sempatizanlar, Komünist Partilerinin kamuoyuna açılan hoparlörleridirler. Sempatizanlardan, resmî Parti görüşünün yayıcıları diye bahsetmek, en isabetli davranıştır.

Disiplin

Komünist partilerindeki disiplin, diğer siyasî Partilerdeki disiplinden çok farklıdır ve sert müeyyidelerle sınırlanmıştır. Komünist totalitarizminin bünyesindeki disiplin anlayışı, Komünist partilerinin bünyesinde âdeta billûrlaşmıştır. Partizanın her hareketi, disiplin kurallarının kritiği altındadır. Fert, kişilik, partizan (militan) teşekkülü karşısında yok olur, silinir.

Parti ilkelerine sadakati bu disiplin sağlar. Partizan, Parti emirlerine bir otomat edâsı ile intibak eder. Emirleri hemen uygular. Bir sekreterin verdiği göreve, Partizanın itiraz hakkı tanınmamıştır. Kararlar alınıncaya kadar üzerinde tartışılır. Ondan sonra Partizan, o karara mualif dahi bulunsa, uygulanmasında cansipenhane çalışmak zorundadır.Parti kararlarına, emirlerine itiraz, disiplin dışı bir harekettir. Çeşitli şekilde cezalandırılır. Meselâ kesinleşmiş hükümler, mahkemelere emsal olarak gösterilemez. Gösterilse bile mahkeme heyeti o misale uymak zorunda değildir. İşte bunun gibi Partizanın mazisindeki başarılar, bir hata işlediği zaman ona verilecek cezalarda önleyici rol oynayamaz. Birisi hakkında aynı disiplinsizlikten ceza verilmemişse, bu durum ikincisi için emsal teşkil edemez. Mutlak Parti menfaatları karşısında kişilik silinir gider.

Disiplin unsurlarının en başında ketumiyet gelir. Bir partizanın, çok sayıda komünistle temas etmemesi ve komünist tanımaması disiplin icaplarındandır. Çok insan tanıma merakı yüzünden, Parti dışı bırakılmış partizanlar dahi mevcuttur.

Partiden habersiz olarak hususî hayatlarını tanzime yeltenenler dahi disiplinsiz addedilirler. Evlenme, boşanma işlerinde dahi partizanın, Parti Hücre sekreterine danışma zorunluğu vardır. Aksi halde, esasa tesir etmese de bir partizan, sekreterine danışmadan bu işi yapmışsa hakkında kolaylıkla 'disiplinsiz' olduğu hükmüne varılabilir.

Komünist Partilerinde bazen büyük günahlar vardır. Meselâ, alınmış bir Parti kararını tenkit edip, o karara muhalefet etmek ve bir de hangi maksatlarla olursa olsun Sovyetler Birliği ve onun liderleri aleyhinde konuşmak, yazmak –1952'deki durum budur–. Bu günahların hiç biri affedilmez. Meselâ, Alman, İngiliz, Çin v.s. komünistlerini tenkit edebilirsiniz ve fakat Sovyetler Birliği'ni asla!

Cezalar

Komünist Partisinde cezalar, tevbih, tenbih, muvakkat tart ve ebedî tarttan ibarettir. Çeşitli fiiller için bu cezalar uygulanır. Meselâ, Hücre toplantılarına saatinde gelmeyenlere, Hücre toplantılarına mazeretsiz devamsızlık gösterenlere, Partiye danışmadan ve Parti faaliyetini etkileyecek işleri kendi başlarına yapanlara, kasten yalan söyleyenlere, Parti Sekreterine özel hayatı hakkında bilgi vermeyenlere, Partice verilen vazifelere itiraz edenlere ve vazifelerini yapmayanlara, Partiden habersiz neşir hayatına atılanlara, Partiden habersiz herhangi bir teşekküle girenlere, Parti sekreterine çok sual soranlara, Sovyetler aleyhinde bulunup, Titoculuk hareketini övenlere (1947-1948); Partinin tasvip etmediği komünist kimselerle arkadaşlık yapanlara, illegalitenin şartlarına riayet etmeyenlere, Parti hattından kayanlara, tenbih cezasından ebediî tarda kadar çeşitli cezalar verilir ve bu cezalar da uygulanır.

Partinin Gelir Kaynakları

Aidat

Komünist Partilerinin genel olarak Sovyetler tarafından finanse edildikleri doğrudur. Komüntern zamanında bu yardımlar açıkça yapılmakta idi. Yalnız bu yardımları, şahıslara yapılıyor sanmak yanlıştır. Komünist Partisi mensuplarına para vermez. Sovyetler, komünist militanlarına para ödemez. Ama çeşitli yollarla yapılmış yardımlar vardır ki, bunlar daha çok teşkilâtın zarurî masrafları, neşriyat giderleri, matbaa alınması gibi olaylara münhasırdır. Sovyetlerin para verdikleri kimseler, genellikle casuslardır. Bir casus, eğer Parti üyesi olarak fiilini işliyorsa, Sovyetlerden para almaz. Bunu idealizmi dolayısıyle yapar. Meselâ, Amerika Birleşik Devletleri'nde **Rosenberg**'in **Atom Sırlarını Sovyetlere** vermesi gibi.

Komünist Partisinin gayri meşru olmayan gelir kaynağı, üyelerinden her ay topladığı aidattır. Demokratik bir partiye giren, kanunun tahdit ettiği miktarda aidatı partisine verir. Fakat, gerek TKP'de ve gerekse dünyanın bütün komünist partilerinde üyeler gelirlerinin %3'ü ile %20'si arasında bir aidat vermek mecburiyetindedirler. Aidat, bir partilinin en önemli disiplin ölçüsüdür. Üç ay üst üste mazaretsiz aidat vermeyenler, Partiden, bir daha alınmamak kaydiyle tardedilirler. Keza, gayri muntazam aidat ödeyenleri de çeşitli cezalara çarptırırlar. Aidat konusunda bazı istisnaî haller vardır. Meselâ, Partili öğrenci ise, istediği miktar bir parayı aidat olarak taahhüt edebilir. Veya Partili işsiz ise, bir kazanç temin edeceği zamana kadar alınan hücre kararı ile aidat ödemez.

Partinin diğer gelir kaynakları

1. Komünist Partisinin yönetiminde yapılan neşriyatın geliri.
2. Beynelmilel Komünist Merkezlerden gelen para ve mal yardımı.
3. Perde gerisinde Komünist partizanlarının bulunduğu şirketler.
4. Şahsî teberrular.
5. Bazı ticarî işlerin kazançları.
6. Soygunlar ve diğer gayri meşru kazanç yolları

Bilhassa Komüntern zamanında İstanbul'da kurulmuş olan çeşitli Sovyetler şirketleri Türkiye Komünist Partisini kolaylıkla finanse etmiştir. Bu şirketlerin isimleri: Neft Sendikat, Rus Haricî Ticaret Bankası, Askot Şirketi, Sovyet Vapur Acentesi.

Yardım

a) Üye Partiye yardımda bulunur

b) Parti üyeye yardıma bulunur

Üye aidatının dışında, gayri muntazam zamanlarda kazancının belli bir miktarını partiye hibe edebilir. Bir tevkifat esnasında partizanlar için yardım kampanyası açılır. Bu gibi hallerde yalnız partizanlardan değil, sempatizanlardan da yardım sağlanır. Hapiste olanın dışarda çoluğu çocu-

ğu varsa, imkân nisbetinde onlara sembolik rakamlarla da olsa yardım yapılır. Böylesine bir yardım tevkif edilen partizanın moral durumuna göre ayarlanır.

Gizlenme (Kamuflaj)

Gizlenmenin Parti terminolojisinde iki anlamı vardır.

1. Polisin ısrarla takip ettiği bir şahsın saklanması. Bu da iki yolla sağlanır:

a) Ya o şahsın kendi insiyatifi ile yalnız bir veya iki kişinin kendisi ile temas kurabileceği bir yere saklanır;

b) Veya, bu şahıs parti tarafından tayin edilen bir yerde saklanır veya yurt dışına kaçırılır.

2. Parti, gayri kanunî bir teşekkül olduğu için, bütün faaliyetinde gizleyici kuralların hepsine baş vurur.

Meselâ, genel olarak parti üyeleri, özel hayatlarında, polisin gözüne batacak yerlerde dolaşmazlar -kahve, gazino ve benzeri yerlerde-. Polisin gözünde, işinden evine evinden işine giden mazbut bir insan intibaı bırakırlar. Solcu olarak tanınan kimselerle, ortalıkta görünmezler. Hatta aile münasebetleri kurmazlar. Bunun aksini yapanlar, disiplinsiz olarak suçlandırılırlar. Nitekim 1949-1950 yıllarında eski arkadaşı **Sadun Aren**'in evine bayram ziyaretine giden, Sadun Aren'i bulamayınca kartını bırakan bir partiliyi, Sadun Aren, Ankara Vilâyet Komitesi Sekreteri Ömer Lütfü Tuncay'a şikâyet etmiş, Ömer Lütfü de, bu Partiliyi tenbih cezası vererek, bir daha böyle hareketlerden sakınmasını bildirmiştir.

Gizlenmenin bir başka şekli de, bütün solcularla ve parti ile teması kesmektir. Parti ile irtibatının kesilerek bir süre uyuyan, piyasadan çekilen kişi böylelikle polisi de uyutmuş olacağına inanır ve müstakbel bir teşkilâtlanmada ön planda yer alır.

Bazı hallerde de partizan hakkında, Parti tard kararı alabilir. Ama bu uydurma bir karardır. Belli bir gizli görev için hazırlık mahiyetindedir.

Kamuflaj

Türkiye Komünist Partisi'nin bilhassa Ankara Teşkilâtı (1944-1951) belirli bir zaman için kendisine özgü bir kamuflaj ve taktikle polisi bir süre atlatabilmiş, dikkati yanlış istikametlere çevirmiştir.

Şöyle ki; Partizanların randevuları genellikle takip saatlerinin dışında ve dikkati çekmeyecek yerlerde olmuş, takip saatlerinde de polis, bildiği komünistleri en olmayacak kimselerle görmüş ve bu sebeple yanlış değerlendirmeler yapmıştır. Meselâ, Terziler Tevfikatı diye anılan 1950'den önceki Ankara tevkifatı bu yanlış operasyonun sonucudur.

Meselâ; Komünist Partizanlar, genellikle ya toplumda isim yapmış, partiyle ilgisiz şahıslarla görülmüşler, ya da tesadüfi kişileri seçerek onlarla ahbaplık yapmışlardır. Şöyle bir örnek düşünelim (X) Partizandır. Her

gün ve sık sık polise A-B-C-D-E-F gibi şahıslarla muhtelif yerlerde gözükür. Dikkati özellikle olmayacak insanlar üzerine çeker. Amacı, Parti teması yapacağı (Y)'yi Polisten gizlemektir. Onunla ayda veya onbeş günde veya haftada bir buluşacaktır. A, B, C, D, E, F belki de hiç siyasî görüşü olmayan kimselerdir. Dikkat bunlar üzerinde toplanır ve diğer taraftan rahat rahat Parti randevuları da işler (Y) ile veya grubu ile temas kamufle edilmiş olur.

Geniş dostluk, edebiyatla ilgili toplu münasebetler, piknikler ve geziler de mükemmelen iki veya üç partilinin münasebetlerini gizleyebilir. Bunu 1946-1947 yılları arasında Zeki Baştımar, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi muhitinde uygulamaya muvaffak olmuştur. Ayrıca Zeki Baştımar'ın katıldığı Keçiören Piknikleri pek çok Merkez Komite toplantılarını, Vilâyet Komitesi buluşmalarını dahi kamufle etmiştir.

Çalışma Şekilleri

Komünist Partisinin çalışma tarzı, Hücre faaliyetlerinin tam teşekkülü ile değerlendirilebilir. Bir hücrenin faaliyeti neye yönelmişse,topyekün Komünist Partisinin de yöneldiği noktalar aynıdır.

Bir hücrenin taazzuvu için iki merhalenin aşılması lâzımdır. Pratik merhale, gizlilikte meleke kazanma, Partiye adam almak için yakayı ele vermeden propaganda yapmayı becerebilmek, beyanname dağıtmak, gizli neşriyatı organize etmek, basmak, yaymak, yalan söylemekte ustalaşmak, polisi atlatabilmek, hatta polisi sızmak, teşkilât işlerinde ustalaşmak, intibak kabiliyetine sahip olmak, hücre toplantılarını planlamak şeklinde nitelenebilir. Nazarî merhale ise, hücrenin sistemli ve planla metodik olarak marksist-leninist kültürlerini zenginleştirmektir. Çünkü, pratikle teori beraber yürütülmedikçe başarı sağlamanın imkânı yoktur. Bu Stalin devrinin Komünist partilerinde değişmez ilkedir. Bu konuda Stalin der ki; "Tatbikat ihtilâlci teori ile aydınlatılmadan, gideceği yolu bilmeyeceği gibi, teori de ihtilâlci tatbikata bağlanmadan muhtevasız kalır. Fakat ihtilâlci tatbikatla ayrılmaz bir şekilde bağlı bir teori muazzam bir kuvvet olabilir."[22]

Komünist Partisi çalışmalarında, şahsî gayretle marksist kültürün artırılmasının bir faydası yoktur. Böylece marksistler için, partililer genellikle "Kütüphane Fareleri" unvanını kullanırlar. Onlarca esasa alınan eğitim, hücre toplantılarında tartışılarak ve bir disiplin altında yapılan okumalar, tertip edilen seminerlerdir. Bu metod, aynı zamanda tipik bir "Beyin Yıkama" usuludur de.

Her Hücre toplantısının bir gündemi vardır. Meselâ 1947 yazında "Keçiören"de yapılmış bir hücre toplantısının gündemi şöyleydi:

1. İç ve dış olayların parti hattı açısından icmali (Hücre Sekreteri tarafından).

2. Stalin'in "Ekonomi Politik" notlarından bir bölümün tartışmalı konferansı (Hücre üyesi tarafından).

3. Hafta içinde görülen işlerin, üyeler tarafından şifahî olarak ve teferruatı ile Hücre sekreterine anlatılması.

4. Hücre sekreterinin özel ve genel direktifleri.

5. Çalışmaların ve partizanların otokritiği.

6. Gelecek toplantı gününün ve yerinin tespiti ve planlanması.

7. Dağılış.

Her Hücre toplantısını idare eden bir başkan vardır. Bu sıraya konur. Bazen de toplantıları sistemli olarak yalnız Hücre sekreteri idare eder. Aslında devamlı başkan Sekreterdir. Diğer üyelerin başkanlığına getirilmesi de eğitim gayesiyledir. Üyeler de bir Hücrenin sevk ve idaresinde yetiştirilmiş olurlar.

Her Hücre toplantısında gizlilik bir defa otokritiğe tâbi tutularak revizyondan geçilir. Sıkı sıkı tenbihler yapılır. Randevu saatinde ve yerlerinde yanlışlık olmasın diye, yer, saat ve gün her üyeye dağılış esnasında tekrar ettirilir.

Partinin genel çalışması bu hücre çalışmalarının yekûnu ile değerlendirilir. Hücre toplantılarının periyodik yapılması, disiplinin hâkim olması, Parti noktai nazarından başarının şartıdır.

Partinin çalışma şekillerinden biri de legal neşriyatı takip ve kupür faaliyetidir.

1951-1952 tevkifatına kadar yapılan nazarî çalışmalarda okunan kitap ve notları şöylece özetleyebiliriz:

Diyalektik Materyalizm.

İşçi Sınıfı İhtilâli (Lenin).

Devlet ve İhtilâl (Lenin).

Ekonomi Politik (Stalin).

Kapital (Marx).

Sovyet Birliği Komünist Bolşevik Parti Tarihi (Ecnebi Diller Neşriyatevi, 1940, Moskova, SSCB Merkez Komitesi Komisyonu tarafından redakte edilmiş ve 1938'de SSCB Merkez Komitesince tasvip olunmuştur).

Parti Bültenleri.

Partinin tensip edip tercüme ettiği makaleler.

Mustafa Suphi Yoldaş'ın ölümü günü.

Stalin Yoldaş'ın Yaş günleri.

Mao-çe-Tung'un nutku, v.s...

Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Trabzon'da öldürüldüğü 28/29 Ocak 1921 tarihinin yıldönümünde aşağı yukarı partinin bütün hücreleri toplantı yapar. Mustafa Suphi'nin hayatı anlatılır, bültenler okunur. 1951'de Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmelerinin 30. yılı dolayısıyle Partililere 250 Krş. karşılığı Mustafa Suphi'nin bir resmi de dağıtılmıştır.

Partinin bir de istihbarat kolu vardır. 1919-1952 arası bu kolu Ankara'da Parti Vilâyet Komitesi Sekreteri **Ömer Lütfü Tuncay** sevk ve idare et-

miştir. Tahkikat sırasında geniş açıklamalar yapan Ömer Lütfü Tuncay, Partinin istihbarat faaliyetine temas etmemiştir.

1. Alt kademelerden başlayarak Partinin bütün faaliyetini kontrol;
2. Aktüel haberlerden, siyasî, askerî haberlere kadar öğrenilenlerin toplanması.

İstihbarat içinde 'casusluk' fiiline girecek davranışları, komüntern, Komünist Parti mensuplarına yasak etmiştir. Fakat bu yasağın bugüne kadar da uygulandığı görülmemiştir. Sovyetler Birliği, Komünist Partisi mensuplarından haber toplama konusunda çok yararlanmışlar ve yararlanmaktadırlar.

Her Partizan belirli şahıslar yetiştirmek ve Partiye kazandırmak için çalışır.

Randevular, sabit ve seyyar toplantılar, parola

Hücre randevularının toplantı mahalline göre isimlendirilmesinde fayda vardır. Eğer toplantılar, bir sokakta, veya bir kır kahvesinde veya bir piknik esnasında yapılırsa, buna "**Seyyar-Gezici toplantı**" diyeceğiz. Eğer, toplantı kapalı bir çatı altında yapılıyorsa, bu toplantı "**Sabit toplantı**"dır. Emniyet gizlenme ve kamuflaj bakımından seyar toplantılar tercih edilirse de, asıl makbul olan ve ciddiyet ifade eden toplantılar sabit olanları yani bir çatı altında yapılanlarıdır. Buluşmalara esrarengiz bir hava verilmez, tabiîlikten ayrılınmaz.

Birbirini tanımayan iki partilinin ilk teması için bir parola tertip edilir. Bu parola genellikle, bazen bir eşya, jest, bazen de bir sözdür. Meselâ 1950 yılında Vasfi Yükselsoy, Marsilya'da Dr. Sevim Tarı'yı "Şiş kebap" kelimesi ile bulmuştur.

Eşyanın da parola olması, belirli bir gazete veya mecmuanın belirli bir şekilde okunması, cepte taşınması, belirli renkte bir mendilin cepten çıkarılarak, alnının terinin silinmesi v.s. şekillerinde tecelli edenidir.

İrtibatçılar

İrtibatçı, Merkez İcra Komitesi sekreteri ile, vilâyetler arasında irtibat kuran kimsedir. Diğer basit irtibatçılardan ayrılan birçok özellikleri vardır. Meselâ bu, irtibatçının özel hayatındaki işi, gezginci bir iştir, bir müfettiştir veya iş adamı. Birçok illeri dolaşması pek tabiîdir. Bu bakımdan dikkati üzerine çekmez. Bu kimse eğer partinin kıymetli ve faal bir elemanı ise, temasını doğrudan doğruya Parti İcra Komitesi Sekreteri ile yapabilir. Vilâyetlerle direkt temas sağlar ve raporlarını Parti İcra Komitesi Sekreterine verir. Bunun 1950-1951 yılındaki tipik örneği Zeki Baştımar ile Saim Sadık Altıneş arasındaki ilişkidir. Çalışma Bakanı müfettişlerinden olan Saim Altıneş, Zeki Baştımar'ın özel irtibatçısı ve kuryesi idi. İrtibatçıların çeşitli görevleri arasında dikkati çekenleri şöyle özetlemek mümkündür;

a) Aiadatları merkeze nakletmek,

b) Merkezin yeni kararlarını Vilâyetlere tebliğ etmek; gizli bültenleri Vilâyetlere nakletmek, Vilâyetlerde basılmış olanları merkeze götürmek.

c) Vilâyet Komitelerinin meselelerini merkeze nakletmek,

d) Kopan Hücre münasebetlerini yeniden tanzim etmek,

e) Hücre aidatlarını, mıntıkalardan alarak Vilâyete götürmek,

f) Hücre karar ve tekliflerini üst kademeye nakletmek,

g) Polisçe tanınmayanların adresleri, Parti muhaberatı için kullanılır. İrtibatçılar bu gibi adreslerdeki mektupları da alıp üst makama götürür.

İrtibatçılar Kimlerdir?

Yukarıda izahına çalıştığımız özel durumu olanların dışında, aşağı yukarı her hücre sekreteri bir irtibatçıdır.

Ayrıca Vilâyet Komitesi Sekreterleri ile irtibatta bulunan en basit bir parti üyesi de irtibatçıdır. Merkez Komite ile temas eden Vilâyet Sekreterleri de irtibatçı olarak nitelenebilirler. Sırası, zamanı ve yeri geldikçe her partizan bu irtibatçılık görevini yapabilir. Bir de tevkiflerde, tevkif edilmiş Komünist Partizanları ile, dışarda kalmış olanlar arasında sağlanan irtibat vardır. Bunlar her iki tarafa haber ve talimat götürdükleri gibi, içerdekilere yapılan para ve gıda yardımını da organize ederler. Bazı hallerde irtibatçının tebdili kıyafet yaparak iller arasında gidip geldikleri vakidir (Merih Demirkan'ın o sıralar Ankara'da bulunan Mihri Belli'ye mektup getirişinde olduğu gibi).

Muhabere (Vasıta ve şekilleri)

Muhabere irtibatçılarla olduğu gibi, bilinmeyen kimselerin adresleri aracılığı ile de yapılır. Yazılı olduğu zaman birtakım parolalı ifadelerden faydalanılır. İsimler ve imzalar hep müsteardır (İzmir Teşkilâtının Merkeze yazdığı mektuplarda görüldüğü gibi). Parti meselelerinde rumuz kullanılır. Meselâ genellikle komünistler "hava yağmurlu, kapalı gidiyor" dediler mi bunun anlamı polis tazyikinin ve takibinin artmasıdır. Hariçle muhaberede Sevim Tarı'da müşahade edildiği gibi, bir kurye vasıtası ile yapılır.

Gizli Neşriyat (kupür faaliyeti)

Gizli çalışan bir Parti, görüşlerini neşriyat yoluyla yapar. Bunlardan biri legal dergiler, gazeteler çıkarmak, öbürü de beyanname dağıtmak gibi olaylardır. Bir de partililer için yapılan gizli neşriyat vardır ki, bunlar kamuoyuna aksettirilmeyeceği gibi, okunmasını müteakip imha edilir. Gizli neşriyatın hazırlanmasında hemen hemen bütün hücreler bilerek veya bilmeyerek görev alırlar. Partizanların sekreterlerine verdikleri şifahî raporlar, gizli neşriyatın materyelleridir. Ayrıca, yurt dışından sokulan komünist karakterli eserler, etüdler de malzeme olarak bu yayımlarda kullanılır.

Kupür Faaliyeti

1950 yılında TKP bu faaliyet için özel Teknik Hücre kurmuştur. Bu Hücreye ayrıca bir de radyo alınmış ve yabancı radyoları da dinleme görevi verilmiştir. Bu teknik hücre bütün haberleri, ilgili makaleleri derleyip Merkez Komitesine ulaştırmıştır (İstanbul'da Behçet Pekmerdol'un Hücresi – 1951).

Parti Kütüphanesi

Merkez Teşkilâtı dahil, her vilâyetin Parti Kütüphanesi vardır. Bu kütüphanenin kitapları hibe ile toplanır. Sol ve komünist eğilimli kitaplar, kanunen yasaklanmış eserler burada bulunabilir. Kitaplar bazen bir kişide muhafaza edilir, bazen de Partizanlar arasında taksim edilerek saklanır. 1946 yazında TKP İzmir İl Teşkilâtının Kütüphanesi, Karşıyaka, Kemal Paşa Caddesi ESHOT bürosunda saklanmakta idi. Bu büronun şefi Ahmet Bilge, aynı zamanda İzmir Vilâyet Komitesi üyesi bulunuyordu.

Ankara TKP Teşkilâtının kütüphanesi ise 1946'da, **Türkiye Sosyalist ve Emekçi ve Köylü Partisi**'nin Ankara şubesine intikal etti. TSEKP kapatılınca kitaplık **Türkiye Gençler Derneği**'ne devredildi. 1947 mitinginde bu kitapların pek çoğu tahrip edildi.

Arşiv

Gerek TKP Merkezinin, gerekse vilâyetlerin bir arşivinin bulunduğu muhakkaktır. Bunun muhafazasını üzerine bir şahıs alabileceği gibi, yurt dışındaki Merkezlere de diplomatik dokunulmazlığı olan Demirperde gerisi kuryeleri vasıtası ile de taşınabilir.

Aidatların tek merkezde toplanması ve sarfı

Aidatların ilk toplandıkları yer Vilâyet Komite sekreterlikleridir. Sekreter, Vilâyetin masraflarını düşer, geri kalanını da Merkez Komiteye gönderir. Aidatlar, kâğıt, mürekkep, irtibatçılar için yol, yatacak masraflarına gider. Partiye radyo, şapoğraf, daktilo alınmasında kullanılır.

Komünist Partisinin Dış Taktikleri

Legale çıkma

Gizli Komünist Partisi'nin ilk gayesi, hangi maske ve isim altında olursa olsun legal bir hale girme imkânlarının yaratılmasıdır. Dünyanın bütün komünistleri gizli faaliyetle, halk kitlelerine inemeyeceklerini bilirler. Komünist Partileri için verimli olan açık propagandadır. Gizlilik halkla temasa mani olur ve partizan faaliyetleri tecrit eder. Tecrit olunmak ise komünistlerin kaçındıkları bir haldir. Yakın tarihimizde ve hele günümüzdeki siyasî Parti, Dernek, öğrenci teşekkülleri olmak üzere çeşitli isimler altındaki teşekküller, Türkiye Komünist Partisi'nin kontrolü, sevk ve ida-

resi altındadır. 1919'dan bu yana birkaç isim anmak yerinde olacaktır; "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" (1919), "İşçi Dernekleri", (1922), öğrenci teşekkülleri, sendikalar, gençlik teşekkülleri. Bunların yekûnu bir hayli kabarıktır ve her halükârda Türkiye Komünist Partisi kitle ile temas imkânını bulabilmiştir.

Komünistler illegal çalışmayı çok emin ve fakat yayılma bakımından verimsiz bulurlar. Öte yandan, illegal çalışmaların avantajları yanında parti iç bünyesi bakımından dezavantajları da vardır. Gizliliğin şartları, Partizanlara kapalılık verir. Birtakım disiplinsiz davranışların tedbirleri kolaylıkla alınamaz. Bir zamanlar Balkanlarda "Üç Komünist bir fraksiyon" deyimi modaydı. Komünternin Balkan seksiyonu bu yüzden büyük tenkitlere maruz kalmış, hatta Komüntern zamanının Yugoslav Komünist Partisi Merkez Komite üyelerinin pek çoğu Sovyetlerde kurşuna dizilmiştir.

Propaganda ve Ajitasyon - Telkin

Propaganda tekniği uzun araştırmalar isteyen bir bilim dalı haline getirilmiştir. Sovyetler Birliğinde AGİ - PROP rumuzu ile anılan bir Büronun bulunduğu bilinmektedir. Biz bunun, ilmini değil de, TKP'de uygulama şekline bakarak elde ettiğimiz bazı sonuçları tespitle yetineceğiz.

Bir partizan, her halükârda propaganda ile görevlidir. Propaganda, propagandayı yapan kimsenin zekâsına göre değişir. Ferdî propagandalar, nihayet bir grubun veya birkaç kişinin Partice kazanılması gayesini gözetir. Aslolan propaganda, memleket mikyasında yaratılan ajitasyonlarla sağlanır. Bunun için Türkiye Komünist partisi kitlevî propagandaya ulaşabilmek için, devamlı olarak cepheleşme programını uygulamış, günün şartlarına göre hadiselerden yararlanarak sesini duyurabilmiştir. İkinci Dünya Savaşı içindeki Anti-faşist ve Türkçülük – Irkçılık ajitasyonları, 27 Mayıs Devriminden sonra, içinde yaşadığımız günlere kadar uzanan, Batı aleyhtarlığı, kapitalist metodla kalkınma aleyhtarlığı, madenlerin sömürülmesi gibi meseleler, Amerikan ve NATO aleyhtarlığı, son olarak Alevîlik-Sünnîlik tahrikleri örnek gösterilebilir. Komünist Partisinin propaganda zenginliği bilhassa dikkati çekmektedir. Belli bir müeyyide tanımadığı için ve şu veya bu ahlâkî ilkeye bağlı bulunmadığından, komünizm için bütün meseleler bir ajitasyon meselesi haline getirilerek geniş bir propaganda yaratılabilir. Bunun nedenleri, komünistlerin diyalektik üstünlükleri ile izah edilebilir. Ayrıca demokrasinin gereği, komünizmi yasaklamış olsa bile namütenahi açık kapılar bırakmaktadır. 1950-1971 arası Türkiye'de yapılan "sosyalizm" propagandasının büyük bir yüzdesi Türkiye Komünist Partisi'nin kontrolü altındadır.

Devamlı propagandalar, özünü telkin gücünden alırlar. Israrla belli fikirlerin tekrarı, bu fikirlere inananların inanmak isteyenlerin beynini yıkar. Telkin, komünist psikolojisinde önemli bir bölüm işgal eder.

İdris Küçükömer ve Sencer Divitçioğlu gibi aydınlar Türk toplumuna farklı birbakış getiren nadir sol entellektüell erdendi

Sempatizanlar

Sempatizan hazırlamak, yetiştirmek her partizanın görevidir. Partizan öğrenci ise okullarda; işçi ise fabrikalarda; memur ise bulunduğu dairelerde bu çevreyi hazırlar.

Sempatizan Nasıl Yetişir?

Partizan dişine uygun bulduğu şahsı eline alır. İlkin onunla uzun bir arkadaşlık kurar. Aralarında sıkı bir samimiyet başlar. Aralarında tam itimat kurulur. Bunu sağlamak için, partizan avının çeşitli meziyet ve zaaflarından yararlanır. Bu kimsedeki müspet-menfî bütün hasletlerini belli bir yörüngeye oturtarak, partizanın elinde kurban belli bir kıvama gelir. Bu devreden sonra kendisine açılınılır. Partizan, yarı resmî temaslardan sonra belli bir sorumluluk duygusu ile dolar. Bu andan itibaren, parti dışı komünist sempatizanı yaratılmıştır artık. Bazen de toplumsal olaylar, kitle halinde sempatizanlar yaratır. Ancak bu nitelik sürekli değildir. O toplumsal olay geçip gittikten sonra kitle aslî şekline döner. Meselâ, 1944'ten sonra Fransa'da Komünist Partisi'nin Parlamentoya en fazla sayıda milletvekili ile girmesi gibi... Sempatizanlar TKP'nin halk arasındaki iletkenleridir. Hemen hemen en faal unsurlarıdır. Ve hele Partiyle resmî bir ilişkileri de bulunmadığı için partinin polisçe yakalanmasında rol de oynamazlar. Sempatizanlara Partinin hoparlörleri de diyebiliriz. Partizanlar Komünist Partilerinin kendiliğinden (Spontané) maşalarıdırlar.

İllegal Partinin, Legal Neşriyatı

Bunlar pek çoktur. Balangıçtan günümüze, yüzlerce dergi, gazete ve kitap ismi zikredebiliriz. Fakat illegal partinin legal neşriyatı ile uzun süre sözcülüğünü yapanlar "TAN" gazetesi ile "Yurt ve Dünya" ve "Adımlar" dergileri olmuştur.

SONUÇ

Başlangıçtan günümüze, Türk sol ve komünist hareketlerinin serüveni, ya küçük profesyonel ihtilâlci grubunun tekelinde kalmış, ya da 1960-1970 arasında görüldüğü gibi, aydın elitin "ütopya"sı olmuştur. Türk milletinin, komünizme ve sosyalizme, köylü ve işçi olarak ısınamamasının nedeni, ikiyüz yıldan beri süregelen aydın - halk arasındaki ayrılığın gittikçe derinleşmesi, her iki grubun uzlaşmaz kutuplarda yer almasıdır. Bir bakıma, batılılaşmanın yanlış ve tekelci tutumu, bize batıdan gelen marksist görüşlerin de şansını başlangıçta yitirmiş, son on yılda, yani

sol görüşlerin en yaygın olduğu dönemde de bu nitelik değişmemiştir.

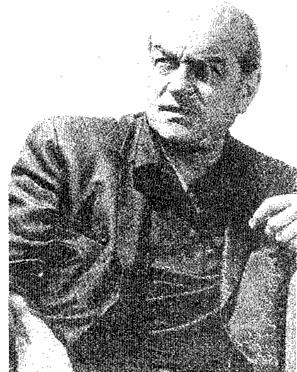
Marx, "Alman İdeolojisi" eserinde, kendi teorisinin Batı toplumları için olduğunu açık yüreklilikle yazar. Doğu, ona göre ayrı sosyal bir yapıya sahiptir. Nitekim, Marx'tan sonra, özellikle çağımızda, onun bu görüşünden hareket eden spekülatif görüşler ortaya atılmış, E.J. Hobsbawn, K.A. Wittvogel gibi araştırıcılar, Marx'ın "Asya Tipi Üretim" görüşünden hareketle, yeni teoriler ortaya atmışlardır. Bu spekülatif görüşlerin en tipik olanı, Wittfogel'in "Hidrolik Teorisi"dir.[23]

Türkiye gerçeklerine yerli ve milli bir bakış açısını edebiyat ve sanatta ortaya koyarak adeta bir ekol yaratan isimlerden biri yönetmen Metin Erksan, diğeri edebiyatçı Kemal Tahir olacaktır

Türkiye'de sol hareketler, 1960'tan sonra da Marx'ın Doğu toplumları konusundaki görüşleri üzerinde durmamışlar, batıdan gelen Maoculuktan ve gene batıdan gelen Moskova görüşünden hareketle, Batıcı özelliğini bir kez daha ortaya koymuşlardır. Fakat, bazı entellektüel marksistler, Türkiye için yeni bir görüş olan "Doğu" kavramını benimseyerek, Türk toplumunun batıdan apayrı bir yapıya sahip olduğunu, yeniden keşfetmişlerdir. Yeniden diyoruz, çünkü, solun hiçbir zaman itibar etmediği ve kendi ifadelerinde sağcı olarak niteledikleri yorumcular, yıllardan beri kâh sezgi olarak, kâh bilinçli bir şekilde bu gerçeği zaten ortaya koymuşlardı. Solcu aydınların bu yeni görüşü, sağ ile aralarında bir diyaloğun kurulmasını sağlamıştır denilebilir. Sözgelimi, Sencer Divitçioğlu'nun "Osmanlı Toplumu ve Asya Tipi Üretim Tarzı" araştırması; İdris Küçükömer'in "Düzenin Yabancılaşması" çalışması; Muzaffer Sencer'in "Dinin Türk Toplumuna Etkileri" eseri, solun sağla diyalog kurma denemelerine örnek gösterilebilir.

Soldaki bu hareketler, bize göre en olumlu sonucunu Kemal Tahir'in romanlarında, Metin Erksan'ın ve Halit Refiğ'in sinema çalışmalarında kendini göstermiş, soyut marksist bir kavramdan hareket eden bu sanatçılar, Türkiye gerçeği ile karşılaşınca, klasik Marksçılıktan tamamen uzaklaşmışlar, yepyeni bir senteze ulaşmışlardır. Kemal Tahir'in "Devlet Ana", "Yol Ayrımı", "Yorgun Savaşçı", "Kurt Kanunu", "Bozkırdaki çekirdek" romanları; Metin Erksan'ın "Sevmek Zamanı", "Kuyu"; Halit Refiğ'in "Haremde Dört Kadın", "Bir Türk'e Gönül Verdim" filmleri bu yeni sentezin olumlu sonuçlarıdır. Fakat bu sonuçlar, politik Marksçılıkta bir yansıma göstermemiş, en ağır hücumlar yeni senteze ulaşanlara, aşırı soldan gelmiştir. Kitabımızın birinci baskısına yazdığımız önsözde ifadesini bulan yeni senteze ulaşma böylece gerçekleşmiştir. Bize göre, Kemal Tahir gibi değerli bir bilge romancıda, Marksizmden kala kala bir tarihe bakış metodu kalmış; Metin Erksan ve Halit Refiğ, film-

lerinde Türk halkının müşahhas meselelerini dile getirirken, sanat hayatımıza, özellikle sinemaya, geleneksel Türk sanatları ile kurdukları paralelden sonra yalın bir gerçekçiliği hediye etmişlerdir[24].

Politik sol, batı kıyıcılığının son noktasında yerini almış, yozlaştırılmış Maoculuk ve Lenincilik, gençlerin elinde bireysel soygunları, cinayetleri, gangster hilelerini oluşturan birer silâh -kaynak- olmuştur.

Sosyal adaletin veya sosyalizmin insan sevgisi ile açıklanan yüzünü Marx'tan değil de, Kur'an'ın ilkelerinden alan bir grup (Hareket dergisi etrafında toplananlar) güven verici çalışmalarını, küçük hikâye, deneme ve felsefî araştırmalar şeklinde ağır bir tempoyla sürdürmüşler ve daima günlük politikanın ve eylemlerin dışında kalmışlardır. CHP'nin Ecevit tipi, Sosyal Demokrasisi ise, klasik Marksizmin yumuşatılması ve yozlaştırılmasından başka bir renk ortaya koymamıştır. Yani o da batıcı niteliğini olduğu gibi muhafaza etmiş, kültürel değişme sorununun araştırılmasında ve çözümlenmesinde "Ortanın Solu" başarılı olamamıştır. "Ortanın Solu - Moskova Yolu" nüktesindeki soğukluk ve çirkinlik bir yana, bu akım içinde olanlar daha çok birbirlerini "idare" etmişler; yani, kimileri aşırı sola, kimileri de İnönü prestiine angaje olmuşlardır.[25]

Onyedinci Bölüm Dipnotları

1- İbrahim Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Parti 1946-TKP'nin Kuruluşu ve Mücadelesinin Tarihi (1914-1960), C. II, s, 91-93, İstanbul, 1976
2- İbrahim Topçuoğlu, Türkiye'de İlk Sendika Sarıkışla'da Kuruldu, İstanbul, 1975. Bu kitapta verilen bilgiye göre, Sökeli Melek, İzmir Karşıyaka Kız Öğretmen Okulunda son sınıfa kadar okumuş, anası babası öldüğünden sigara fabrikasına girip işçi olmuştu. (s, 19) 1932 yılında Çatalma Tuzlasın'a, Coşkun adlı oğlunu doğururken ölmüştür.
3- İbrahim Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Parti, s, 93, 1946, C. II
4- a.g.e., C. II, s, 52
5- a.g.e., C. II, s, 54
6- Ouvrièriste: Salt işçiye dayanan, aydın kesimi inkâr edenler.
7- A. Şnurey-Y. Rozaliyev, Türkiye'de Kapitalisleşme ve Sınıf Kavgaları, İstanbul, 1970, İki kişi tarafından yazılan bu kitabın Rozaliyev'e aid olan bölümü "27 Mayıs Sonrası Kapitalist Gelişme ve Sınıf Mücadeleri" adını taşımaktadır. İ. Topçuoğlu'nun Rozaliyev'e cevap verdiği yazısı ise, "Güncel" Yayınları arasında çıkan "28-29 Ocak 1921'i Unutma- Mustafa Suphi ve Yoldaşları, İstanbul, 1977," kitabının 141-159. sayfalarındaki Rozaliyev'e ait olan kısımdır.
8- İbrahim Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Parti, s, 15, 1946, C. I
9- İ. Bilen, Çetin Savaş, s, 19, TKP Yayınları, (basıldığı yer belli değil) Kasım 1975.
10- İ. Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Parti, C. II, s, 68.
11- İ. Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Parti, C. II, s, 94-95'te şöyle yazar: "...Bizim Radyoda, Atılım dergisinde ve Çetin Savaş broşüründe bol bol T.K.P. namına demeçler veren, yayınlar yapan (İ. Bilen) ....Dr. Şefik Hüsnüye küfrederek silip atmakta, Mustafa Suphiye yaltanmakta, devrime faydasından fazla zararı olan Salih Hacıoğlunu öne sürerek kendine tutunacak yer aramaktadır. Salih Hacıoğlu kadrosu, parti direktifini dinlemeyerek yaptığı hareketlerle Mustafa Suphiyi korumadı, Paşaların eline düşürdü... Kendini Mustafa Suphinin yerine geçirmeye, hesapsız kongreler yapmaya Paşalara karşı koymaya kalktı ve 1923 yılı tevkifatıyla üç beş kişilik kadrosunu da dağıttı ve tek başına kaldı. Salih Hacıoğluna sorulan geçmiş hesapları da 1925 yılı kongresinde cevap vermeyerek Şefik Hüsnüye yüklemeye çalıştı... 1928'de Moskovaya gitti... 1973'de çağrıya uymayarak Rusya'da kaldı.
12- George S. Haris, Thr Origins of Communism in Turkey, s, 131-132, Stanford California, 1967
13- Rasih Nuri İleri, TKP Gerçeği ve Bilimsellik-Que Vadis İbrahim Topçuoğlu, s, 17, İstanbul, 1976.
14- a.g.e., s, 17.
15- a.g.e., s, 20
16- a.g.e., s, 54
17- Sayın Rasih Nuri İleri, a.g.e'inde 'Türkiye'de Sol Hareketler' kitabımızın son baskısını da eleştirmektedir. Bu eleştirilere cevap verecek değilim. An-

cak şunu söylemek isterim ki, TKP'nin geçmiş yıllarında, yönetici durumunda olmuş kişilerin anılarını içeren kitaplar yazmamış olanları, bu konuda çalışmak isteyenler için büyük bir kayıptır. TKP geçmişinde olanları, gerek parti ilgililerinin gerekse, Emniyet Teşkilatının masonik sırlar gibi saklamalarının anlamını izah güçtür. Sayın Rasih Nuri İleri a.g.e'nde bizim belge sıralamakla, iddianamelere dayanmakla tarih yazılamayacağını ileri sürüyor. Belki doğrudur. Bu yazıya aldığımız bir paragrafında da çok yıllar sonra olayların içinde bulunmuş kimselerle konuşmak gerektiğinden söz ediliyor ki, ben bunu çok arzu ettiğim halde, eskilerden yalnız merhum Şevket Süreyya Aydemirle konuştuğumu söylemekle, kendi açımdan bir gerçeğe değineceğim. 1952-53 yılında cezaevinde Celal Zühtü Benneci, Halil Yalçınkaya, Dede Ahmetle (Fırıncı) ile yaptığım konuşmalar, o sıralar bu işin tarihini yazacağım konusunda bir fikrim olmadığı için, dağınık olmuştur ve bir sistematiği yoktur. Zaten, onlarla yaptığım konuşmalardan edindiğim bazı verileri de kitabımın dip notunda "Özel Arşiv" olarak geçiştirdim. Tabii "Özel Arşiv" diye anlattıklarım yalnız bu kişiyle yaptığım konuşmayla ilgili değildir. Bana, eski yılların iddianamelerini sağlayan, şimdi ölmüş bulunan eski bir milletvekilli ve savcı -öldüğünden- onun ismiyle o devrin iddianamelerinden alıntıları da "Özel Arşiv" dip notuyla geçiştirdim. Bazıları "Özel Arşiv" deyiminin güvenlik kuvvetlerinin bana verdiği belgeler sanmışlar. Hatta, Mehmet Kemal Kurşunoğlu bir yazısında üstü kapalı olarak bunu yazmıştı. Bir kısım dostlarım da aynı inançlarını açıklayınca gerçekten şaşırdım. Zira, eğer, Emniyet Genel Müdürlüğü ya da diğer güvenlik kuvvetlerinden bir yardım sağlamış olsaydım, kitabımın önsözlerinde kendilerine teşekkürde bulunmayı bir şeref telakki edecektim. Kitabımın Birinci Baskısındaki önsüz de güvenlik kuvvetlerinin TKP'nin eski yıllarına a't belgeleri çift aylı mahrem dosyalarda saklamaları eleştiri konusu yaptığımı muarızlarım olsun, dostlarım olsun hatırlamadılar. Sayın Rasih Nuri İleri kitabımı eleştirirken, bugünkü şartlarda TKP'nin tarihinin TCK'nununun 141 ve 142. maddesi olduğu sürece yazılamayacağı kanısındadır. Ona göre arşivler açılmamıştır, Komüntern dosyaları gün ışığına çıkmamıştır. Komünternin hangi dosyaları? Bu TKP'nin geçmişteki eylemlerini fazla önemsemek anlamına gelmez mi? A.B.D'nin California eyaletindeki Hooven Enstitüsü kataloğunu bir dostum aracılığı ile görme fırsatı elime geçmişti. Dişe tırnağa dokunan bir şey bulamadım. Maocu grubun yayınladığı "Aydınlık" dergisinde de Komüntern dergilerinde ve haber bültenlerinde, Laz İsmail Maranın, Şefik Hüsnünün, Ali Rıza Keskinin zaman zaman gerek Türkiye konusunda, gerekse dünya olayları ile ilgili haber ve yorumları çıkmaktadır. Bunlar da öyle ahım şahım şeyler değildir. TKP'nin, tutumu, taktiği, stratejisi, tezleri konusunda bilgi vermemektedir. TKP'nin, iyice belirmemiş 'Millî Demokratik Devrim' den başka bir tezi olduğuna tanık olmadım. Şefik Hüsnünün AYDINLIK'taki (1924) yazıları ortadadır. Kaldı ki, Komüntern de TKP'yi Sovyetler Birliği'nin Mustafa Kemal Paşa ile dostane ilişkilerinden dolayı fazla önemsemiyor. Benim için, Dr. Şefik Hüsnü Değmerin Komüntern İcra Komitesi üyesi olduğu hâla şüphe konusudur. Eğer eski komünist, sonra Sosyal

Demokrat, en sonunda da Federal Almanya'nın İç İstihbaratından emekli Günther Nolluanun yazdıklarına inanmak gerekirse (Bknz. Nollua, Die Internationale, Wurzeln und Erheinungsformen teksir etmiş, belli değil, elimize YENİ İSTANBUL gazetesinin Ankara Bürosu'nda 1963 yıllarında geçmişti, sayfa, 35) Komünternin İkinci Kongresi 1920 yılında yapıldığına ve Mustafa Suphi o günlerde hayatta olduğuna göre Suphinin Komüntern İcra Komitesinde yer alması, Türkiye'yi Schatzkin adlı bir Leton Yahudisinin temsil etmesi, Enternasyonalin Türkiyeyi gerçekten önemsemediğine bir delil olsa gerektir. Sanırım, sayın Rasih Nurinin tasavvurunda agrandize ettiği 'Parti Arşivi' öyle ahım şahım bir şey olmasa gerek. Bu arşivde olsa olsa, bir kısım parti bildirileri, jurnallemeler, ihraç kararları, af kararları, parti kurucularından bazılarının isimleri mevcuttur. Haydi ben şimdi açıklayayım 1946 yılında TKP İzmir Vilayetinin parti arşivi. ESHOT binasında bir memur olan A. Bilen'in elinde ve bana açıktı. Bunlar nelerdi diye sorabilir. Haydar Rıfat'ın tercümeleri, John Steinbeck'in, Gorki'nin romanları, Çehov'un hikâyeleri vs. vs... Kanaatim odur ki, parti tarihi bugünlerde yazılırsa yazılabilir. Gelecekse araştırmacılar büsbütün kısır bir toprakla yüzyüze geleceklerdir. Sayın Rasih Nuri İlerinin, belki fazla Şefik Hüsnücü ama en objektif Sol Hareketler tarihini yazacağına inanıyorum. Benim yazdığıma gelince, elimden bu kadarı geldi. Utanmıyorum da övünmüyorum da.

18- İ. Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Parti. C, II, s, 97-102'den özetlenmiştir.

19- 1951-1952 tevkifatı belgelerine göre.

20- Dr. Tevetoğlu, a.g.e., s, 551.

21- 1965'ten sonra olsun illegal kanadının "Devrimci İstihbarat Teşkilâtı – DİT"i kurdukları söylenmiştir.

22- Örgüt konusunda bazı şeyler daha söylenebilir. Parti, tek bir "örgüt" değildir. En dar hücrelerden, Parti üyesi olmayanları da barındıran geniş örgütlere kadar uzanan onları da kapsayan bir örgütler ağıdır. Komünist Partisi, bir örgütte birleştirilmiş örgütler toplamıdır. Parti, tamamen öncü müfrezeden oluşmuş, bir dikey örgütlenme ve yan örgütlerden oluşmuş bir yatay örgütlenme yapısına sahiptir. Bknz. ANT, Haziran 1970, S. 2, Faruk Pekin (?), Proleteryanın Örgütlenmesi

23- Karl A. Wittfogelin "Doğu Toplumu (veya Asya Tipi Üretim Tarzı) Teorisi: (Die Theorie der orientalischen Gesellschaft, Zeitschift für Social forschung) VII (1938), s, 90-122'nin, İngilizceye tercümesi üzerine yazarı tarafından, Readings'in Anthropology V. II. M. H. Fried (editör 1959)da yayınlanmak üzere yapılan değişik ve yenilenen baskısından alınmıştır: Özet olarak, tarım sistemleri iki türlüdür. Birincisi, geniş bir sulama ve drenaj sisteminin inşasını gerektiriyor (sulu tarım); ötekisi mevcut yağış (yağmur) ile iktifa ediyor (kuru tarım). Teoriye göre, sulu ve sulamalı tarım, geniş, etkili ve kuvvetli bir merkezi örgütlü (devleti) gerektiriyor ve (ekolojinin) doğanın imkânlarından yararlanarak üretimin randımanını artırıyor. Teori, teknik, sosyolojik ve ideolojik faktörleri dikkate aldığı için, antropolojideki kültür-ekoloji okuluna girmektedir. "Doğu Toplumu" teorisi, 18. yüzyıl sonunda klasik ekonomistlerin dikkatini çekti. Çünkü onlar, eski Mısır, Çin, Hind ve

Mezepotamya uygarlıklarını izahta güçlük çekiyorlardı. Bu toplumlar, klasik Yunan, Roma ve Feodal Avrupa toplumlarına benzemiyordu. Problem, Max Weber tarafından da incelendi. Sonuç pek kesin değil. Teorinin ileri sürdüğü hipotez kısaca şudur: Devlet iyi işlediğinde, üretim artar; Devlet artan üretimden daha fazla pay alır, hizmetler aksar. Yönetici-aracı işbirliği, refaha kavuşur, sulama kanallarının bakımı ihmal edilir. Üretim azalmağa başlar. Devlet, olmayan artı üründen daha fazla pay talep edince ihtilâl olur, müreffeh kadro değiştirilir. Devrim heyecanı ile ve köylünün katkısı ile kanallar onarılır, su gelir, üretim artar. Fakat bolluk ve refah aynı periyodu tekrarlar. Bu bolluk-refah-ihtilâl süreci devam eder gider. (Bu dipnotu sayın Doç. Bozkur Güvenç'ten rica ettik. Kendilerine teşekkür ederim. A. S.)

24- Felsefe yazılarında Selâhattin Hilâv, orijinal yorumlar ortaya koymamış; büyük ümitler uyandıran Sencer Divitçioğlu ile İdris Küçükömer birer eserden sonra susmuşlardır. Eğer bu susuşun nedeni politik Marksçılıktan gelen hücumlar değilse; bize özgü bir korku ile açıklanabilir. Sanatçılar, söz gelimi Kemal Tahir, Metin Erksan, Halit Refiğ eserleriyle felsefecilerin, iktisadçıların, toplumbilimcilerin çok önüne geçmişler, bir kez daha bizde san'at bilimi peşine takmıştır.

25- 14 Mayıs 1972 pazar CHP Kongresinde, daha önce İnönüye karşı güven oyu alan Ecevitçiler, aktettikleri Genel Kongrede Bülent Eceviti Genel Başkan seçmişlerdir.

2. Kitap

GİRİŞ

Çekoslavakya'nın Sovyet ve Varşova Paktı üyelerince işgali; Türk solcularını ve teşkilâtlarını iki ayrı görüşe yöneltti. 1963'ten beri süre gelen strateji tartışmaları da Çekoslavak olaylarından sonra, kesin bir bölünmeyle belgelendi.

1- "Tük Solu" ve "Aydınlık" dergisi etrafında kümelenen Stalinci grup. Bu gurup, bazı noktalarda Maoculardan ayrı düşünmektedir. Son örnek Çekoslavakya'nın işgali olayıdır. Çin Komünistleri, her ne kadar Dupçek'i destekler görünmüyorlarsa da, Ruslar ve Varşova Paktı üyelerinin işgalini revizyonizmin barbarca bir saldırısı olarak niteliyorlardı. Oysa, Stalinci gurup için, Sovyetler Birliğini eleştirmek, ya da Sovyet peyklerinden birini eleştirmeden onları eleştirmek söz konusu değildir. Bu gurubun başını Mihri Belli çekiyordu.

2- TİP içinde, Moskova'nın Stalin'den sonraki idarecilerinin stratejilerini benimsemiş olan Yakup Demir'e (Zeki Baştımar'a) bağlı gurup; Sadun Aren, Nihat Sargın, Şaban Erik, Minnetullah Haydaroğlu'ndan müteşekkildir. Behice Boran, bu gurup içinde bir farklılık gösteriyordu. Tahminlere göre, B. Boran, Zeki Baştımar'ın Türkiye üzerindeki rolünden şüpheye düşmüş, Moskova'nın da katkısı olacak yeni bir senteze doğru meyletmek eğilimi gösteriyordu. Bu bakımdan Aren'in başını çektiği Baştımar'cı gruba fazla angaje olmuş görünmüyordu.

3- Bir diğer gurupta, İdris Küçükömer'in III. Genel Kongrede sözcülüğünü yaptığı fikir hareketidir. İdris Küçükömer'in kongrede program değişikliği teklifi A. T. Ü. T.'çüleri (Marks'ın Asya Tipi Üretim Tarzı teorisini Türkiye için geçerli görenler) bir dereceye kadar tatmin etmekle birlikte daha çok siyasi eylemde bambaşka bir kanadın görüşlerini temsil ediyor intibaını uyandırmaktaydı. Bu üç kategoride topladığımız bölümler gerçekte, T. K. P.'nin tamamını kapsamakta ve iç bünyesindeki kaynamaya dikkati çekiyordu.

4- Dördüncü grup, Aybar'a bağlı olanlardı. Çekoslavakya'nın işgalinden sonra TİP Genel Başkanının ele geçen fırsatları sonuna kadar inatla kullanması; TİP'in klâsik Komünist Partisi geleneğinden koparmaya çalışması, Türk solundaki Moskovacı guruplara baş kaldırtmış; TİP kritik bir noktaya getirilmişti. Bu inceleme, Türk solunun tarihi seyri içindeki çatlaklara değindikten sonra, günümüzdeki bölünmelere işaret edecek TİP. III. Genel Kongresi'nden sonra, sonuçta sol plâtformda meydana gelen değişiklikleri ve yenilikleri tespite yöneliktir. Şunu da belirtelim ki, bu incelemeden gözettiğimiz gaye, Türk aşırı solunun -Komünizmin- 1968 - 1969 Türkiyesindeki görünüşüdür. Bu görünüş gerçek yönü ile kavranıldığı takdirde idareciler ve hükûmetler de, Anayasa sınırları içinde kanuni tedbirler almakta güçlük çekmeyeceklerdir.

1970 Ocak - Çankaya
Aclan Sayılgan

1. Bölüm

Tarihi Seyir İçindeki Bölünmeler (1927 - 1946)

Türkiye Komünist Partisi Kuruluşu

Türkiye Komünist Partisi kuruluş tarihi, biraz belirsizdir. Mevcut tarihleri şöylece sıralayabiliriz: 20 Temmuz 1918'de Mustafa Suphi'nin Moskova'da teşkil ettiği "Türk Sol Sosyalistler grubu"; Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in 22 Eylül 1919'da İstanbul'da teşkil ettiği legal bir kuruluş "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası", 7 Aralık 1920'de Ankara'da teşkil edilen "Halk İştirakiyun Fırkası"; Mustafa Suphi'nin 10 Eylül 1920'de Bakü'de kurduğu "Türkiye Komünist Partisi". Bu tarihlerden başka Zeki Baştımar (Yakup Demir) T.K.P.'nin kuruluşunun 45. yılını anma toplantısında 14 Temmuz 1920 tarihini veriyor[1]. Tevsik edilmemiş bir başka tarihte 14 Mart 1919'dur. Dr. Şefik Hüsnü, T.İ.Ç.S.F.'nı kurmazdan önce bu tarihte İstanbul'da T.K.P.'yi illegal olarak kurmuştur. Biz burada, T.K.P.'nin kuruluş tarihi olarak, Yakup Demir (Zeki Baştımar'ın verdiği tarihi 14 Temmuz 1920) kabul ediyoruz. Çünkü Zeki Baştımar, Moskova tarafından T.K.P. I. Sekreteri olarak takdim edilmiş, bu sıfatla Orta Asya ve Azerbaycan Türkleri arasında geziler yapmış, mahallî radyolar gittiği yerlerde bu sıfatla karşılandığını haber ve yorum olarak vermişlerdir.

İlk Farklılıklar

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) Sadrettin Celâl (Antel) iki ayrı görüşü temsil etmişlerdir. Ali Cevdet, doğrudan doğruya bir kominterin ajanı olarak, OMSKİ şefliğini yapmıştır. Ronald Genenzberg, Serafiım Maksimos, İlya Zaharya gibi isimler de, ayrı kanallarla Komünternle irtibatı olan memurlardı. 1923 tevkifatında Sadrettin Celâl, Kırım yoluyla Tiflis'e, Roland Genenzberg Moskova'ya, İlya Zaharya Amerika'ya, Serafim Maksimos Yunanistan'a kaçmışlardır.

Sadrettin Celâl ile Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) arasındaki görüş farkları, Milli Kurtuluş Savaşını ve Mustafa Kemal'i destekleyip des-

Türk sol hareket içinde bölünmeler neredeyse solun ortaya çıkışla yaşıt. Başlangıçta son derece idealistçe sebepler yüzünden başlayan muhalif görüşler, daha sonraları şahsi ihtiraslar ve teorik tartışmalarla derinleşerek büyüyecektir. Bu bölünmenin ilk isimlerinden biri Şefik Hüsnü olacaktır

teklememekten doğmuştur. Öyle görülüyor ki, Sadrettin Celâl, Millî Kurtuluş savaşını önemsememekte, doğrudan doğruya işçi sınıfının ihtilâline bel bağlamaktadır. Bu bakımdan Onu, bu yıllarda Troçki'ye bağlamak mümkündür. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) ise, Millî Kurtuluş savaşını desteklemek eğilimindedir. Nitekim TKP'nin bu eğilimi - yani Millî Burjuvazi, Küçük Burjuva, bürokrat sınıfla işbirliği yapmak - 17 Haziran, 8 Temmuz 1924 arasında aktedilen Kominterin. V. Kongresinde, Ukrayna delegesi Manuilski tarafından eleştirilmiştir[2].

Sadrettin Celâl'in, Millî Kurtuluş savaşının geleceğine inanmayan, Dr. Şefik Hüsnü'nün tam karşısına aldığı sosyalist parti lideri Hüseyin Hilmi ile birlikte hareket ettiği zamanlar olmuştur. "Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi"nde 24 Ağustos 1938 (1922) tarihli bir rapor, muhtemelen Dr. Şefik Hüsnü'nün kontrolünde Millî Kurtuluş savaşının istihbarat örgütü M. M. Gurubu sorumlularından Topkapılı Mehmet Bey'e verilmiştir. Bu rapor da İstanbul'da Millî Kurtuluş savaşına cephe olan sosyalist kişiler ve teşkilâtlar yer almaktadır.

Dr. Şefik Hüsnü ile Sadrettin Celâl arasındaki farklı görüşler Türk Sol Hareketinde bir bölünmeye sebep olmadıysa da; 1923'te Şevket Süreyya (Aydemir)in Moskova'dan gelerek Merkez Komitesine katılması ile durum değişmiştir.

Şevket Süreyya Fraksiyonu

Şevket Süreyya (Aydemir), T.K.P.'nin İstanbul seksiyonuna iltihakından bir yıl sonra (1924), Sadrettin Celâl'i de kendi tarafına çekerek şöyle yazıyordu:

"... Bize gelince, biz de imparatorluk zamanında memleketimizin hakikaten fena idare edilmesi lüzumsuz muharebeler, kapitülasyonlar memleketimizi bir yarım müstemleke halinde bırakmış ve iktisaden inkişafımıza mani olmuştur. Bütün bunların ve bilhassa harb-i Umumî ve Yunan harplerinin tahribatı neticesinde, şimdi memleketimizdeki iktisadi seyr, menfî bir seyrdir. Yani, memleketimiz şimdi bir sermaye terakkümü devri yaşamıyor. Memleket umumî bir fakirleşme ve sefilleşme halindedir. Bizde henüz proleterya değil, işsizlik, işsizler, ihtisassızlar hülâsa lumpen proleterya artıyor. Nasıl ki iktisadî inkişaf dediğimiz hallerde, hakiki sanayi ve ticaret değil, ihtikâr [spekülâsyon] hakim olmaktadır. Binaenaleyh biz de, ne sosyal demokrasi ne de diğer şekil kitlevi hareketler için lazım olan içtimaî zemin henüz ve tabiatı ile teşekkül etmemiştir. Memleketin zengin, sermayedar, ileri bir hale gelmesi şimdi günün tarihi bir vazifesidir. Bu vazife ise disiplinli ve müteşekkil bir cumhuriyet partisine düşer. Cumhuriyeti idâme ve muhafazası için yapılacak her hareket, hatta ne kadar şiddetli bile olsa doğru-

dur. Terakkiperverane ileri bir harekettir.."[3]

Öyle tahmin edilir ki, Komünternin 1924, V. Kongresinde eleştirilen T.K.P., Ş. Süreyya'nın tezlerinden dolayı hücuma uğramıştır. 1924'lerde Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) Ş. Süreyya'ya kesin olarak cehpe almadığına dair bazı belgeler mevcuttur. Meselâ, Ş. Süreyya yaptığı bir konuşmada şunları söylemiştir: "Vedad Nedim ise halen dostumdur. İfşatta bulunmuştur. Fakat bunun güçlü ruhî sebepleri vardır. Komüntern bize fena halde müdahalede bulunmaktaydı. Bu zararlı, idrâksiz, millî harekette aydınların tarihi görevini alamayan bir müdâhale idi. Cephe aldık. Komüntern önemli bir simâsını İstanbul'a yolladı. Onu aynı gün sert hücumlarla geri dönmeye mecbur ettiğimi biliyorum. Stalin, dünya ihtilâli taraftarı değildi. Komüntern aksi görüşteydi. Komünternin bu tutumuna ilk cephe alanlardan biri T.K.P.'dir. Şefik Hüsnü bu mukavemeti hoş görmüyordu. Fakat cephe de alamıyordu..."[4]

Milli Mücadele yıllarında Sovyetlerin Ankara Büyükelçisi olan Aralov, Ankara hükümetine hem Türk sol hareketi, hem de İngilizler hakkında sürekli bilgi verecek olan diplomattır

1923 yılına kadar, Sadrettin Celâl Millî Kurtuluş savaşını destekleme işine yanaşmamış fakat zaferin kazanılmasından sonra, Ş. Süreyya'nın opportünist tezine yaklaşarak devrin iktidar partisini desteklemeye kadar işi vardırmıştır. Dr. Şefik Hüsnü ise 1919 – 1922 Millî Kurtuluş Savaşı'nı desteklemiş, fakat bilhassa 1925'ten sonra, T.K.P.'deki Ş. Süreyya fraksiyonuna karşı hücuma geçmiş, 1927'de bu fraksiyonu temizlemiştir. Ş. Süreyya T.K.P. içindeki tezlerini bilahare geliştirerek "İnkılâp ve Kadro" kitabında toplamıştır[5].

Şevket Süreyya, Mustafa Kemal Atatürk'le anlaştıktan sonra bir süre yayınladığı "Kadro" Dergisi çevresindeki fikir hareketi, T.K.P.'ne göre, reformcu bir çıkıştı; Sınıf mücadelesini önlüyordu. Ş. Süreyya, her şey Türk burjuvazisinindir, sınıf mücadeleleri yok edilmeli diyen bir oportünistti. Türk emekçisini burjuvazinin sömürmesine bırakıyor, T.K.P.'nin iktidar partisi içinde eriyip gitmesini isteyerek, Alman Nazizmine hulûs çakıyordu[6].

Şevket Süreyya Aydemir'in Tezi

Şevket Süreyya T.K.P. içinde Komünterne karşı savunduğu tezini 1932 yıllarında geliştirerek kitap halinde yayınladı.

Bu teze göre, millî kurtuluş hareketleri tarihi orjinleri itibarı ile beynelmilel bir tezadın, yani müstemlekeci (sömürgeci) memleketlerle, müstemlekeler ve yarı müstemlekeler (sömürgeler) arasındaki iktisadi ve siyasi tezadın bir neticesidir. Millî Kurtuluş hareketlerinin başlangıç noktası, beynelmilel bir tezad olduğu gibi bir gaye ve hedefi de bu beynelmilel tezadın, yani bir kısım memleketlerin diğer bir kısım memleketlere karşı iktisadî ve hatta siyasî tabiiyeti şeklinde tecelli eden müs-

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması, Türk sol hareketinin geleceği açısından bir dönüm noktası teşkil eder

temlekecilik tezadının hallidir. Bu itibarla Millî Kurtuluş hareketleri, gerek tarihi menşeleri, gerek iktisadi istikametleri bakımından cihan içinde bir tezadı, bütün prensipleri kendi bünyesinden çıkarılması icap eden müstakil, beynelmilel bir davayı temsil eder. Millî Kurtuluş hareketleri, herhangi bir diğer hareketin peyki, tabii veya rezervi olamaz. Milli Kurtuluş hareketleri dünya iktisadiyatını kendi kabukları içine çekilmeleri ve dolayısı ile iptidaileşmelerine müteveccih menfi ve irticai birer hareket değildir. Türkiye'de mülkiyet münasebetleri esasen inkişaf etmiş değildir. İleri teknik ve iktisat faaliyetleri Türkiye'de milletin ileri çıkarları namına cemiyeti sevk ve idare eden plânlı bir iktisad devletçiliğinin mülkiyet ve murakabesi altında doğar ve inkişaf eder. Milli Kurtuluş hareketleri, nizamı âlemin bugünkü çarkında mustarip bütün milletlerin siyasî ve iktisadî hakları kayd ve şart altına alınmış bütün memleketlerin müşterek davasıdır. Milli Kurtuluş hareketleri yeniden doğuş ve kurtuluş hadisesidir bir devrimdir. Milli istiklâle ancak istiklâl harbi ile varılır. Sınıfi şiarlara bu davada yer verilmemesi lazımdır. Her millet yarın kendi şeklini yine kendi bünyesinden çıkaracaktır[7].

Özet olarak verdiğimiz bu tez, bugün, bölünmüş solcu gurupların her birini etkilemiştir. "Aydınlık" dergisinin (Nr. 1, 1 Kasım 1968) manifestosunda sömürgecilik meselesi Leninist ilkelerle açıklanmaktadır; Ş. Süreyya'da aynı ilkelerin ışığında Millî Kurtuluş savaşlarının analizini yapmıştır. "Aydınlık" Dergisi ile aynı paralelde gözükmektedir. "Türk Solu" dergisinin "Millî Demokratik Devrim"i sağlayabilmek için, geniş cephede birleşmeyi öngören tezi ile Ş. Süreyya'nın tezi bazı ortak noktaları ihtiva etmektedir. Her milletin, kendi şeklini kendi bünyelerinden çıkaracağı hususu da Lenin'in tezleri arasında yer alır. Mehmet Ali Aybar, Çekoslavakya'nın işgalini eleştirirken bu noktadan hareket eder; giderek, Sovyet sisteminin sert bir eleştirisine girişir.

1927'deki Trajik Çatlama

1927'de Komünternin de desteğini sağlayan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) 1925 tevkifatı sırasında Moskova'ya kaçmış, ilgili mercileri ikna ettikten sonra, T.K.P.'de temizlik hazırlıklarına girişmişti. Parti Sekreteri Vedad Nedim'i (Tör), Viyana'ya çağırmış, orada Merkez Komitesi Plenum aktederek, partiye verilmesi gereken yön hakkında kararlar alınmıştı. Vedad Nedim, Türkiye'ye döndüğünde Anti-Komüntern stratejisine devam etmiş, kendi görüşüne yakın kimselerin çoğunlukta olduğu bir merkez komite kurmuştur. Bunun üzerine Vedad Nedim (Tör), Dr. Şefik Hüsnü'nün faaliyetlerini polise ihbar etmiş; mahkemeye birçok delilller vermişti. 1927 Tevkifatından sonra,

Komüntern Merkezinde T.K.P. ile ilgili geniş bir tasfiye hareketine girişildi. Bundan böyle T.K.P. Komüntern stratejisinin "Dünya İşçileri Birleşiniz" ana sloganını benimseyip, kullanarak 1928'e kadar basit ajitasyonlara girişmekle yetindi.

Nazım Hikmet, ismi kadar sol hareket içinde baştan beri fraksiyon çatışmaları ve ihraç edilenler arasında zikredilenlerden biri olacaktır

Anadolu Harekâtı sırasında T.K.P. de (Halk İştirakiyun Fırkası) Fraksiyonlar

Anadolu'da kimi zaman legal, kimi zaman da illegal faaliyet gösteren T.K.P., birlik manzarası gösterememiştir. Birçok guruplar, Halk İştirakiyun Fırkası'nda sureta birlik göstermişler, fakat birbirlerinin kuyularını kazmışlardır. Meselâ, fırkanın lideri eski Tokat Valisi, Nazım Bey, Moskova gözünde itimat kazanmış değildi. Mustafa Kemal Paşa'da İstiklâl Mahkemesi'nde bu zatın İngiliz ajanı olabileceğini söylemiş, zamanın Rus sefiri Aralov yoldaş da, Nazım Bey'in faaliyetlerini Mustafa Kemal Paşa'ya ihbar etmiştir[8]. Diğer taraftan Vakkas Ferit isimli şahsın Türk haber alma teşkilatının bir ajanı olduğu konusunda iddialar vardır[9]. Halk İştirakiyun Fırkasında bir de Çerkez Ethem Grubu ve "Yeşil Orducular" vardır. Çerkez Ethem'in Yunan saflarına geçişinden sonra bu gurup dağıtılmış, bir kısmı da Mustafa Kemal harekâtının içinde eriyip gitmiştir. Halk İştirakiyun Fırkasının, bugüne kadar uzanan Marksist kanadının nüvesi Baytar Salih (Hacıoğlu) ile Affan Hikmet'tir. Bunlardan Baytar Salih, 1927 yılında; Affan Hikmet, Millî Kurtuluş savaşı günlerinde Sovyet Rusya'ya kaçmışlardır. Baytar Salih, 1949'da bir Sovyet tecrit kampında ölmüş, Affan Hikmet'te Bakû'de bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir[10].

Mustafa Suphi ve Arkadaşları Arasında Bölünmeler

28–29 Ocak 1921 tarihinde Trabzon'da denizde öldürülen Mustafa Suphi ve arkadaşlarının teşkil ettikleri Merkez Komitede belli bir uzlaşmanın varlığı iddia edilemez. Ethem Nejat'ı Rusların sağlam bir komünist kabul etmedikleri, karinelerle çıkartılabilir[11]. Kars'tan Erzurum'a gelen Mustafa Suphi ekibinden Mehmet Emin Vehbi, yüzbaşı Kınalıoğlu Sürmeneli Yakup, Tayyareci Hilmi'nin alıkonulmaları oldukça ilgi çekicidir. Bu şahıslar ya gerçekten Ankara hükümetinin ajanlarıydılar, ya da Mustafa Suphi'yle aralarında kesin görüş ayrılıkları mevcuttu. Bu sebepten Karabekir Paşa'ya teslim oldular. Azarbaycan'daki T. Komünist Partisi mensuplarının çoğu da gerçek komünist olmayıp, bir an önce Türkiye'ye dönmek isteyen harp esirleriydi[12]. Görülüyor ki, Milli Kurtuluş savaşı yıllarında da, gerek yurt içi, gerekse yurt dışı komünist guruplarda nisbî bir doktrin birliği sağlanamamış; çeşitli ihbar, suçlamalarla T.K.P. "Çürük Yumurtadan" çıkma hüviyetini günümüze kadar sürdürmüştür.

1930'daki Fraksiyonlar

1928'den 1929'a kadar T.K.P. için için kaynamış; Komüntern stratejisine uymakta zaaf göstermiştir. Nazım Hikmet, 1930'da Hasan Ali Ediz'in Moskova'dan gelmesi ve parti yönetimini ele alması üzerine T.K.P.'den ihraç edilmiştir. Hasan Ali Ediz'e göre, Partiden ihraç edilen yalnız Nazım Hikmet değildir. Sarı Mustafa (Börklüce), Hüsamettin (Özdoğu), Hamdi Şamilof (Alev) de T.K.P.'den kovulmuşlardır. 1935 yılında, Komünternin VII. Kongrede rotası, T.K.P.'ni de etkilemiş, Parti legal ajitasyonlara önem vermeye başlamıştır. Legal faaliyetler 1930'ların hastalığını deşmiş, T.K.P. içinde dört gurup meydana çıkmıştır.

Birinci Grup: Nazım Hikmet'i destekleyenler; Hamdi Şamilof (Alev), Musollini Ahmet.

İkinci Grup: Troçkistler. Kerim Sâdi, yeğeni Cahit, Öğretmen Burhan, Dr. Fuat Sabit, Dr. Nadire Sadi, Akşam gazetesinden Hüseyin Avni (Şanda).

Üçüncü Grup: Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya bağlı olanlar. Eczacı Vasıf, Kaptan Sabahattin, Şekerci Mustafa, İstefo, Fatma Nudiye Yalçı.

Dördüncü Grup: Haydar Rıfat Yorulmaz[13].

1945 yılına kadar süre gelmiş parti için ihtilaflara ve kavgalara, 1946 Komünist tevkifatında ele geçmiş olan bir mektup ışık tutmaktadır. Geçmiş yılların ihtilâfını kelimelere döken mektup sahibi şöyle demektedir:

"......... Böyle bir merkezî siyasî partinin içine Nazım Hikmet'i, Kerim Sadi'yi, Şefik Hüsnü'yü, Hamdi Şamilof'u alacak bir partinin o zaman kurulmasına maddeten imkân yoktur. Zira Hamdi Şamilof, Nazım Hikmet, Mustafa Börklüce, Hüsamettin Özdoğu... ilâhir arkadaşların partiden çıkarılmaları vaktiyle Dr. Şefik Hüsnü Bey'in bunların bir kısmının Stalin'e muhalif olan Birke-Alimof gurubu ile ve diğer bir kısmının Türkiye polisi ile işbirliği ettiklerine dair sunduğu rapordu............"[14]

Bu durum, 1935'teki gruplaşmalarla, 1938'e kadar sürer. Donanmada ve Harp okulunda meydana çıkarılan kümelerle, T.K.P.'nin ihtilaflarla dolu bir dönemi kapanır. Parti 1939'da Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in Türkiye'ye dönmesi ile günün şartlarına uygun olarak yeniden teşkilatlanır.

1939'dan sonraki dönemde günümüze intikâl eden, taktik ve strateji fraksiyonlarının da tohumu ekildiği için üzerinde durmakta fayda vardır.

1939'dan 1946 Aralığına Kadar Geçen Dönemde Hizipleşmeler

Dr. Şefik Hüsnü Değmer, 1939 Temmuz'unda, İstanbul'a geldiği aynı yılda Mihri Belli, Amerika Birleşik Devletlerinden, Uzak Doğu yo-

luyla, muhtemelen Çin'den de geçerek Türkiye'ye gelir. Zeki Baştımar ise Ankara'da, Başbakanlık Kütüphanesinde mütevazi bir memur görünüşündeydi. Dr. Şefik Hüsnü Partinin Merkez Komitesinde Mihri Belli ve Zeki Baştımar'ı da alarak, illegal faaliyete yeni bir hız kazandırdı.

Alman ordularının Rusya içlerine ilerlemeleri, Türk sol hareketinin yönünü Türk milliyetçilerine doğru çevirecek, anti-faşist cephe adına girişilen propagandanın da tesiriyle, ünlü 1944 Türkçülük-Turancılık tevkifatı başlayacaktı. Davanın önde gelen isimlerinden Nihal Atsız ve kardeşi Necdet Sancar bey olacaktır

Dr. Şefik Hüsnü, Türkiye'ye döndüğü sıralar, T.K.P. II. Cihan Savaşından az önce kabul etmiş oldukları taktik gereğince gizli teşkilatını yok denecek dereceye indirmişti. O zamanın şartlarına göre, çok küçük mikyastaki militanlarını iktidar partisine (C.H.P.) ve Halkevleri'ne sokmaya muvaffak olmuşlardı. T.K.P. bu sıralarda siyasi meselelere dokunmayan "Yeni Edebiyat" dergisini yayınlıyordu. Hükümet, 1941 baharında "Yeni Edebiyat"ı kapattı. Yöneticilerini, sıkıyönetim mahkemesine verdi. Tevkif edilenler, arasında Reşat Fuat Baraner ve Zeki Baştımar bulunmasına rağmen, dergi ile ilgileri olmadığı anlaşılan (!) bu iki şahıs serbest bırakıldılar. Oysa gerçekte "Yeni Edebiyat"ın T.K.P. Merkez Komitesi adına gerçek yöneticileri bu iki şahıstı.

1939-1941 arasında T.K.P., hedefi planlanmış bir faaliyete girişmedi. 21 Haziran 1941'de Alman orduları, Sovyet Rusya'ya hücum edince, T.K.P.'de hareket başladı. Merkez Komitesi aldığı karara göre, Dr. Refik Saydam hükümetini destekleyecekti. Gerek Refik Saydam'ın ölümü, gerekse onun yerine Şükrü Saraçoğlu'nun, Başbakan olması ve Alman ordularının Stalingrad'da doğru hızla ilerlemesi, bu destekleme kararını uygulatmadı. T.K.P. 1942 başlarında ilk mücadele sloganının ortaya attı: Kemalizm'in tereddi etmiş şekline karşı mücadele! Bu tereddi eden şekil "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi idi. Tarafsızlığın sırası değildi. Türkiye müttefikler safında derhal savaşa girmeli, Nazilere harp ilan etmeliydi. Oysa aynı T.K.P., 21 Haziran 1941'e kadar Refik Saydam Hükümetini tarafsızlık siyasetinden dolayı destekleme kararını almış; fakat Almanların Sovyetlere hücum etmesi ile, T.K.P. savaş politikasını, yüzseksen derecelik bir dönüşle destekler olmuştu. O'nun için "yurtta sulh cihanda sulh" Kemalizmin tereddi etmiş şekliydi.

T.K.P., 1942 içinde legal neşriyata önem verdi. Ankara üniversite çevrelerinde Behice Boran, Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav ve Muzaffer Şerif Başoğlu'nun yönetimindeki, "Yurt ve Dünya" ile "Adımlar" dergilerini çıkardı. Zekeriya ve Sabiha Sertel yönetimindeki "TAN" gazetesi, T.K.P.'nin günlük organı idi[15]. "TAN" imzası ile çıkan başyazıların bir kısmını Dr. Şefik Hüsnü Değmer, bir kısmını da Sadrettin Celâl Antel yazıyorlardı. Ayrıca Sadrettin Celâl, "Antel" imzası ile gazetenin dış politika yorumcusuydu. T.K.P. illegal seksiyonlarını bu tarihlerde üniversite topluluğuna sevk ederek, kesif bir anti-faşist propagandaya girişti.

1943'te parti plenumu yeniden topladı. Yeni kararlara göre T.K.P., 1943 yılında Türk hükümetinin müttefikler yanında harbe girmesi meselesini daha kesif bir şekilde ele aldı. Merkez Komite kararına göre, Türk hükümeti derhal müttefikler safında harbe girmeliydi. Bunun için T.K.P. anti-faşist cephe kuruluşlarını sağlamalı, geniş cephe programını uygulamalıydı. Parti, ilk olarak Türkçü ve Turancılara (Irkçılara) karşı mücadeleye girişti. Merkez komitenin hazırladığı "En Büyük Tehlike" broşürü militantlardan Faris Erkman imzası ile çıktı. T.K.P. ırkçıların faaliyetleri hakkında Sovyet istihbaratının bilgileri ile enforme edilmişti. Broşürü "TAN" gazetesi manşet olarak verdi. Broşürün çıkışından daha önceki günlerde aynı gazete, 1 Temmuz 1943'te başlayan bir yazı serisi ile, Türkçülere ve milliyetçilere karşı hücuma geçmişti. Bu seri yazının başlıkları şöyleydi: "Türkçülük Cereyanının Menşei ve Mahiyeti", "Türk Milliyetçiliğinin Esasları". "Cumhuriyet Devrinde Irkçı Türkçülük Nasıl Doğdu". T.K.P.'nin bu ajitasyonu, Milli hükümet üzerinde etkili oldu. 3 Mayıs 1944'te, Türkçüler tevkif edildiler. Aynı yıl, Hükümet resmî beyanlarında tevkif edilenlerin Troçkist olduğunu iddia ederek, T.K.P. tevkifatına girişti. Parti tevkifatı iki koldan yürütüldü ve ortaya iki lider çıktı: T.K.P.'yi yöneten Reşat Fuat Baraner; "İleri Gençlik Birliği"ni yöneten Mihri Belli.

T.K.P., II. Dünya Savaşı içinde (1943'lerde) kurduğu "Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe Birliği"ni, 1945'te "İleri Demokrat Cephesi" ismiyle programladı. Bu cephenin yöneticileri başta Dr. Şefik Hüsnü Değmer olmak üzere, Hüsamettin Özdoğu, Nail Vahdeti Çakırhan, Ahmet Fırıncı, Celâl Zühtü Benneci gibi T.K.P. yöneticilerinden müteşekkildi. Hüsamettin Özdoğu'nun, yeniden Merkez Komitesine alınması, 1930'ların tard kararından rücû edildiğine delildi.

1944'teki tevkifat, nedense o zaman hükümetin verdiği direktifle derinleştirilemedi.

"İleri Gençlik Birliği" daha o yıllarda Mihri Belli'nin hizipçi bir çıkışı idi. 1944 yılında Mihri Belli, yurt dışına kaçmış, 1950'lere doğru İstanbul'a gelerek, T.K.P.'nin illegal seksiyonunda tekrar faaliyete geçmişti. 1947'den sonraki, illegal döneme geçmezden önce; T.K.P.'nin çok partili devreye giriş günlerindeki, legal sosyalist kuruluşlarına ve bu kuruluşlar arasındaki kavgalara kısaca değinelim.

1946: Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi - Türkiye Sosyalist Partisi

T.K.P.'nin illegal denetimindeki legal "Tan" gazetesinde 1944 – 1945 yıllarından beri "Adiloğlu" imzalı fıkra yazan Esad Adil Müstecaplıoğlu, aydın çevrelerde ilgi toplamıştı. Çok partili devreye girilince, partinin illegal lider kadrosu hakkında bilgisi olmayan aydın kuşak kurulacak bir

sosyalist partinin tabii lideri olarak Esad Adil Müstecaplıoğlu'nu görmeye başlamıştı. Üstelik, Esad Adil Müstecaplıoğlu, İmralı Hapishane müdürlüğünü yapmış, zamanın sayılı isimlerinden bir Adliye müfettişi idi. Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Fehmi Kurucu aracılığı ile 4 Aralık 1945 günü (TAN gazetesinin tahrip edildiği gün) Esad Adil'le tanıştı. Müştereken bir parti kurma fikrinde anlaştılar. 1946 Mart'ında T.K.P. İstanbul Vilayet Komitesi Sekreteri Hüsamettin Özdoğu, gizlice Esad Adil'le temas kurdu. T.K.P.'nin illegal vilayet komitesi sekreterliğinden ayrıldı. Durum, "İleri Demokrat Cephe" sekreteri Nail Vahdeti Çakırhan tarafından Dr. Şefik Hüsnü'ye aksettirildi. Hüsamettin Özdoğu görevinden azledilerek, yerine Mehmet Bozer Sekreter oldu.

2. Dünya Savaşı esnasında Alman ordularının Stalingrad'a doğru ilerlemeleri karşısında Türk solu, zaman zaman Kemalizmle uzlaşma zemini arayacaktır

Esad Adil Müstecaplıoğlu, Dr. Şefik Hüsnü Değmer ile vardığı mutabakatı nazarı dikkate almayarak, Dr. Şefik Hüsnü'ye haber vermeden 14 Mayıs 1946'da "Türkiye Sosyalist Partisi"ni kurdu. Bunu bir emrivaki kabul eden Dr. Şefik Hüsnü ile illegal kadro dışındaki sosyalist ve komünist sempatizanları, "Türkiye Sosyalist Partisi"ne kaptırmamak için 19 Haziran 1946'da "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi"ni kuruverdi. Her iki partinin faaliyeti, 16 Aralık 1946'ya kadar sürdü; sosyalist (Komünist) partiler sıkı yönetim tarafından kapatıldı.

"Türkiye Sosyalist Partisi" organları "Gün", "Gerçek" dergileri ile "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi"nin organları "Yığın" ve "Sendika" dergilerinde, yürütülen taktik ve stratejik görüşler acaba neydi? Kısaca bunun üzerinde durmak gerekir.

Ardında pek çok soru işareti bırakacak olan kışkırtıcı eylemlerden biri de Zekeriya ve Sabiha Sertellerin çıkardıkları "Tan" gazetesinin saldırıya uğrayarak, tahrip edilmesiydi

T.S.P.'nin Tezleri

Esad Adil Müstecaplıoğlu, kendisine gelene kadar geçen sürede T.K.P.'nin davranışını tenkid ediyordu. Zira ona göre sosyalist partiler merhalesinden geçilmeden, komünist partileri kurmak yersizdi. Onun için Parti, mutlak olarak illegal teşkilatlanmadan sakınmalı, işçileri tahrik ederek onları felakete sürüklememeliydi. Diğer taraftan sendikalaşma, Türkiye mikyasında tepeden inme olmalı, mahalli sendikalar, yukarıda kurulmuş federasyonlara bağlanmalıydı.

T.S.E.K.P.'nin Tezi

Dr. Şefik Hüsnü Değmer disiplinli bir partinin illegal platformda devamını savunuyordu. Demokrasi denemesi

Selanikli olan Sabiha Sertel, Türkiye'den ABD'ye göç edene kadar Türk solunun basın-yayın organlarının hemen hemen tek hakimi konumundaydı

yeniydi. C.H.P. iktidarının tutumuna güvenilerek bütün illegal kadroları lağvedip, legal kadrolara dönüştürmek yersizdi. Nitekim, T.S.E.K.P.'ne, illegal parti üyelerinin pek çoğu alınmadı. Ayrıca Dr. Şefik Hüsnü Değmer, "Sendika" gazetesinde yazdığı imzasız yazılarla Esad Adil'in yukardan sendika kurma tezine karşı tezler ileri sürdü. Sendikaların yukardan aşağı kurulması anti demokratikti. Sendikalar, tabandan yukarı teşkil edilmeli, taban teşkilatları birleşerek federasyon, oradan da konfederasyonlar kurmalıydı.

Nitekim, her iki sosyalist parti, liderlerinin tezlerine yatkın sendikalar kurdular. Ve her iki partinin mensupları birbirlerini polislikle suçlayarak, 16 Aralık 1946'ya kadar bir soğuk harbi sürdürdüler. Bilhassa, Esad Adil Müstecaplıoğlu kanadı, komünistler tarafından adam akıllı tecrid edildi. 1946 tevkifatı, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in T.K.P., I. Sekreterliğinin sonu oldu. 1947'den itibaren, partide aktif liderlik rolünü Zeki Baştımar aldı. Ve bu tarihten sonra Türk solları arasındaki derin çatlak günümüze kadar gelerek, TİP'in, III. Genel Kongresinde noktasını koydu.

1947 - 1951 Arası T.K.P.'de Hizipleşme ve Liderlik Kavgası

Türkiye Komünist Partisi'nde liderlik kavgası, daha Dr. Şefik Hüsnü Değmer zamanında pasif bir şekilde başlamış; Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in ölümünden sonra (1958) Parti, lider kadrosunun ve üyelerinin hapis ve sürgünde bulunmaları sebebi ile durgunluk göstermiş; 1963'te Zeki Baştımar'ın Doğu Blokuna kaçmasından ve Sovyetlerce T.K.P. I. Sekreterliğine getirilmesinden sonra su yüzüne çıkarak, günümüzdeki grupların karşılıklı itham ve kavgalarının başlamasına sebep olmuştur.

Liderler ve taraftarları arasındaki çekişmeler; basına ve "Bizim Radyo" gibi, Moskova'nın propaganda organlarına intikal eden yazılar; bu araştırmada başvurulan temel belgelerdir.

T.K.P. Merkez Komitesi içinde, son yıllara kadar süren kavganın tohumları, Cephe programının uygulanışı sırasında ortaya çıkmıştır. Dr. Şefik Hüsnü Değmer, 1939'dan 1944 sonuna kadar T.K.P.'nin faaliyetleri hakkında Moskova'ya yazdığı raporda T.K.P. Merkez Komitesindeki bu farklılık hakkında söz etmemiştir. Buna rağmen, Dr. Şefik Hüsnü Değmer, daha başlangıcında bunun farkına varmış, mezkûr raporunda, "İdareci kadro mensuplarından, tedhiş ve tevkiflerden yakayı sıyırmış olanlar ve bunlar meyanında bir sene kadar evvel SAKO iş-

lerine alınmış (Merkez Komite) genç bir mücahit büyük yararlıklar göstermiş, evvela arkadaşlarının maneviyatını kuvvetlendirmeye ve sonra da yeni şartlara göre, harekete yeni bir veche vermeye muvaffak olmuştur" demekle, Zeki Baştımar'ı Moskova nezdinde teskiye etmişti.

Türk solunun 2. Dünya Savaşı yıllarında provakatif en önemli eylemlerinden biri Mihri Belli tarafından organize edilen Süleymaniye Camii minareler arasına asılan "Saraçoğlu Hükümeti Faşisttir" döviziydi

Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in "Genç bir mücahit" dediği kimsenin Zeki Baştımar olduğunu, mezkûr şahsın 1944 tevkifatında 11 ay mevkûf kalmasına rağmen, delil yetersizliğinden tahliye edilmesi ve Ankara'da 1944'ten sonra T.K.P.'yi idare edişinden anlaşılmaktadır. Bu "Genç mücahit" Mihri Belli olamaz. Çünkü, Mihri Belli 1946 yılına kadar hapis yatmış, 1946 - 1950 arası, yurt dışına kaçmıştır. Dr. Şefik Hüsnü Değmer ise, T.K.P.'ye yeni veche veren "Genç mücahit"ten bahsetmektedir.

Zeki Baştımar ile Mihri Belli arasında başlayan Cephe politikasının uygulanışı ile ilgili taktik farklar, giderek strateji bölünmeye kadar varmış; liderler çevresinde başlayan çekişme, içinde bulunduğumuz yılda (1968), partizanlar arasında baş göstermiştir.

T.K.P., 1944 yılına kadar yer altı teşkilatını tamamlamış ve bunun sonucu olarak, illegal faaliyeti, legal faaliyetlere intikal ettirme hazırlıklarına girişmiştir. İlk defa illegal olarak "Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe" hareketi ile, bu teşkilatın diğer bir kolu "İleri Gençlik Birliği" 1943 - 1944 yıllarında faaliyete geçmiştir. Her iki hareketin de lideri, İstanbul'da, Mihri Belli'nin olduğu anlaşılıyor[16]. Her iki teşkilatın da amacı, illegal hareketi legal hareketler haline dönüştürmekti. 1944'te Ankara, Yedek Subay Okulunda, T.K.P. ile ilgili bir bültenin, bir öğrencide bulunması ile başlayan gizli parti tevkifatı, Mihri Belli ve arkadaşlarının Süleymaniye Camisinin iki minaresi arasında "Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe" teşkilatının faaliyeti cümlesinden olan Saraçoğlu Hükümeti Faşisttir" sloganını ihtiva eden bir flamayı asarken yakalanmaları üzerine, "İleri Gençlik Birliği" teşkilatını da içine alarak genişledi.

"Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe"nin bayrak çekme hadisesi, tamamıyla konspratif çalışmanın sonucu idi. Oysa "İleri Gençlik Birliği" 1944 Haziranında yayınladığı kuruluş bildirisi ile[17] "Artık yüksek tahsil gençliğinin ilham ve iradesini hakkıyla temsil eden, talebe meselelerini halletmede enerji ile, beceriklilikle hareket edebilen ve bilhassa inkılâba aykırı cereyanların üniversite muhitinde tahribatına engel olabilen, Kemalist inkılabımızı en ileri manâsı ile benimsemiş bir inkılâpçı teşkilat olarak vazifelerini müdrik, uyanık ve mücadeleci bir ruhla vazifeye atılmaktan yılmayan, bir ileri Türk Talebe Birliğini, Kemalist Anayasamızın bize bağışladığı demokratik haklardan faydalana-

rak korumak bir zaruret haline gelmiştir" diyerek legal komünist bir öğrenci gençlik derneği kurmak isteğini belirtmiştir. Nitekim, İkinci Dünya savaşının müttefikler lehine bitişi üzerine, 2 Temmuz 1946'da "İleri Gençlik Birliği"nin 1944 Haziran'ında tasarladığı dernek ilkin, "İstanbul Üniversite ve Yüksek Okullar Öğrenci Birliği" ismiyle kurulmuş, bilahare, bu teşkilat "İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği" ismini alarak, faaliyetini 1951 yılına kadar sürdürmüştür. 1946 - 1950 arası, Mihri Belli'nin taktik ve stratejisini uygulamış olanlar, Mihri Belli fraksiyonuna mensup militanlar idi. Zeki Baştımar'ın 1949 Eylül'ünde İstanbul'a T.K.P. icra komitesi sekreteri olarak gelişi ile, dernek bir ara Dr. Sevim Tarı vasıtasıyla onun kontrolüne geçer gibi olmuşsa da; Mihri Belli'nin gizli bir şekilde Türkiye'ye gelişinden tevkif edildiği tarihe kadar tekrar bu gençlik teşkilatını re'sen yönetmiştir.

Mihri Belli, sol hareket içinde her türlü kışkırtıcı eylemler içinde olduğu kadar, hareketin bölünmesinde de sık sık adı geçecektir. İhtirasları karşısında en büyük engel ise Zeki Baştımar'dır

Cephe Politikası İçin Ankara'da Zeki Baştımar'ın Teşebbüsleri

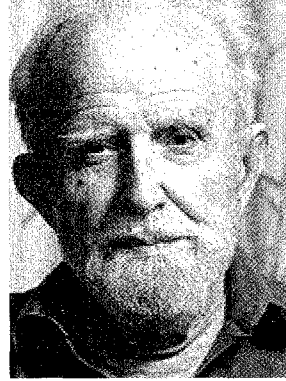
"İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği"nin faaliyetine paralel olarak Zeki Baştımar'da Ankara'da "Türkiye Gençler Derneği"ni legal bir teşkilat olarak faaliyete geçirmiştir (Aralık 1946). T.G.D. 1949 yılına kadar, fazla bir faaliyet gösterememiş, İdare Hey'eti içinde strateji konusunda meydana çıkan anlaşmazlık, 1949 yılında Derneğin kendi kendisini feshetmesi ile son bulmuştur. Bilhassa, Mihri Belli fraksiyonunun Ankara temsilcisi Şevki Akşit'in, derneğin genel sekreteri oluşu, dernek içi çatışmayı son haddine vardırmış; Behice Boran ve Zeki Baştımar'ın uzlaştırma gayretlerine rağmen Dernek, Genel Başkanı Nezihe Araz, dernekten istifa edip, İstanbul'a göçmüştür.

İstanbul'da 12 Mayıs 1950'de teşekkül edip, 28 Temmuz 1950'de Kore Savaşı dolayısı ile giriştikleri hareket üzerine kapatılan ve mensuplarından Behice Boran, Adnan Cemgil, Nevzat Özmeriç, Vahidettin Barut, Reşat Sevinçsoy, Osman Fuat Toprakoğlu'nun mahkumiyetleri ile son bulan "Türk Barışseverler Cemiyeti" ise, doğrudan doğruya Zeki Baştımar'ın kontrolündeki legal bir teşkilattı.

Mihri Belli ve Zeki Baştımar'ın Yönettikleri Gençlik Teşkilatları Arasındaki Farklar

1944 tevkifatında belirmeye başlayan ve günümüze kadar süren ve açık bir strateji ayrılığına yol açan iki lider arasındaki farklılaşmak, her iki liderin mizaç ayrılığı olarak belirdiği gibi, bilhassa Mihri Belli'nin 1946 – 1950 arası esrarengiz yurt dışı gezisi sırasındaki muhtemel temasları ile de karakterize edilebilir. Mihri Belli, tahminlere göre Cezayir, Fransa, Moskova, Pekin'e kadar uzanmış, hatta rivayet edildiği-

ne göre Kuzey Kore'de, Türk askerine karşı kızılların yürüttüğü propaganda savaşını idare etmiştir. Ayrıca, Mihri Belli'nin, A.B.D.'den, 1939 yılında Türkiye'ye geliş şekli de esrarengiz bir mahiyet arz etmektedir. Mihri Belli, Büyük Okyanus'u aşarak, Çin'e uğramış, oradan da muhtemelen Moskova'yı ziyaret ettikten sonra Türkiye'ye gelmiştir. 1939'da Ahmet Emin Yalman'ın "Vatan" gazetesinde, seyahat hatıralarını bir seri yazı halinde neşretmiştir. Tevkif edildiği 1944 yılına kadar İstanbul İktisat Fakültesi'nde asistanlık ve Doçentlik yapmıştır.

Robert Koleji mezunu, ABD'de tahsilini tamamlayıp İstanbul Üniversitesine asistan olarak giren Mihri Belli, 80'li yıllara kadar sol hareket içinde daha ziyade sol fraksiyonlarla adından bahsettirecek, Mardinli bir aileye mensup olan Mihri Belli, halen 80'lerde kaçtığı İsveç'te yaşamaktadır

Bu özetten çıkaracağımız sonuç şudur ki, Çin'i de gördükten sonra Mihri Belli, Moskova stratejisinden ayrı bir yol tutmuş; 1962 Çin - Sovyet ayrılışından sonra kesin bir şekilde Stalinist bir politikayı tercih etmiştir. Zeki Baştımar ise, ilk defa Moskova'ya gidişinden, 1963 yılında tekrar yurt dışına kaçışına kadar, Moskova'nın sadık, uysal, mutemet bir adamı olarak faaliyet göstermiştir.

Mihri Belli'nin, hunhar ve gözü pek bir insan olmasına karşılık, Zeki Baştımar, uysal, müzakereci, temkinli ve tedbirli bir yaratılışa sahiptir. İ.Y.T.G.D., bütün faaliyetlerinde, şartlar ne olursa olsun sokağa dökülmekten çekinmemiş, gözünü budaktan esirgememiştir. Öte yandan Ankara'daki T.G.D.'de Zeki Baştımar'a bağlı olan gurup, devamlı bir şekilde, Şevki Akşit liderliğindeki, Mihri Belli fraksiyonunu frenlemeye çalışmış; hatta bir ara Şevki Akşit'in dernek sekreterliğinden atılması cihetine dahi gitmiştir.

T.K.P.'nin Ankara grubu, 1951 tevkifatına kadar, Zeki Baştımar'ın stratejisine bağlı kalmış, İstanbul Teşkilatı ve bilhassa öğrenci ve aydınlar grubu ise Mihri Belli'nin kontrolünde faaliyet göstermiştir.

1951 - 1952 Tevkifatı ve İki Lider Arasındaki Kavganın Patlak Vermesi

26 Ekim 1951 tarihinde Dr. Sevim Tarı'nın Marsilya'ya hareket ederken Galata'da tevkifi ile başlayan ve hemen büyük bir çözülme ile genişleyen T.K.P. ilgililerinin toplanması, illegal partiyi bütün normları ile meydana çıkarmış oldu. Dr. Sevim Tarı, polise ve askeri sorgu yargıcına güçlük çıkarmadan, tahmin ve yorumları da kapsayan 176 daktilo sayfalık ifadesi ile, kendi faaliyet sınırı içinde, bütün teşkilatı ele verdi. Dr. Sevim Tarı'nın, İ.Y.T.G.D. içindeki gurubu ile irtibatı, geniş bir isim listesini ihtiva ediyordu. Tahkikatı yürüten ilgililer, Dr. Sevim Tarı'dan bunu kolaylıkla sağladılar ve onun verdiği ifadelere dayanarak, parti genel sekreteri ve Merkez İcra Komite Sekreteri olduğu anlaşılan Zeki Baştımar üzerinde durdular. Dr. Sevim Tarı'dan sonra başta

Zeki Baştımar olmak üzere, Merkez Komite üyelerinden Mehmet Bozışık (Boz Mehmet), Halil Yalçınkaya (Zileli Halil); yedek Merkez Komitesi üyelerinden İzmir Vilayet Komitesi sekreteri Macit Bilge; İstanbul Vilayet Komitesi Sekreteri Tevfik Dilmen, Ankara ve İstanbul Vilayet Komitesi sekreteri Kemal Ergin; ayrıca Ankara Vilayet Komitesi Sekreteri Ömer Lütfü Tuncay; Ankara Vilayet Komitesi üyesi Enver Gökçe, Kenan Bekir Yaşlıçam, İzmir Vilayet Komitesi üyesi Ahmet Bilge; İzmir, İstanbul, Ankara vilayeti parti üyelerinin yüzde doksanı yaptıkları geniş açıklamalarla, T.K.P.'nin bütün seksiyonlarını ele verdiler.

Bu tevkifatta Mihri Belli, sorgusu sırasında direnmiş, yakınlarından Şevki Akşit'te konuşmamıştı.

Cezaevinde, partiyi ilk ele veren Dr. Sevim Tarı ile Mihri Belli arasında bir arkadaşlık başladı. Bu durum Mihri Belli'nin mevkuf parti üyeleri nazarındaki itibarlı durumuna tesir etmemekle beraber; Dr. Sevim Tarı'nın duruşmalar sırasında Mihri Belli'ye hitaben yazılmış mektubunun mahkeme hey'etinin eline geçmesi durumu değiştirdi. 1968 yılında, karşılıklı suçlamalarda bilhassa bu mektup önemli rol oynadı.

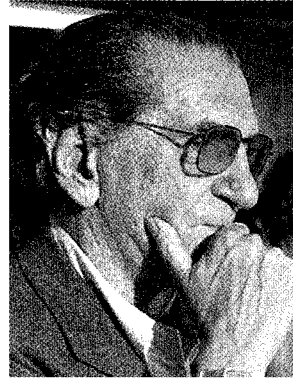
Dr. Şefik Hüsnü Değmer yönetimindeki 1946 teşkilatlanmasının verdiği fireler, işlenen taktik, strateji hataları, legal-illegal aparatlara pek çok polis ajanının sızması; Zeki ve Mihri arasındaki liderlik kavgasını kızıştırdı. Dr. Şefik Hüsnü Değmer'den sonra T.K.P.'nin I. Sekreterliğine, 1949 Eylül'ünde Zeki Baştımar getirildi. Bu tayin şüphesiz Moskova'nın körü körüne uydusu olan T.K.P. Merkez Komitesi tarafından değil, herhalde Moskova'nın tavsiyelerine uyularak yapılmıştı. Zeki Baştımar, Rusya'da KUTV'da (Komunistitcheski Universitet Troujenika Vostoka) okumuştu. Mihri Belli ise, Amerikan Robert Koleji mezunu olduktan sonra, öğrenimini A.B.D. de yapmıştı.

Mihri Belli, 1954 mahkemesine intikal eden, Cihangir'de aktedilen bir Merkez Komite toplantısında (1951), Dr. Şefik Hüsnü Değmer'i 1946 yılındaki hatalarından dolayı şiddetle tenkit etti. Dr. Şefik Hüsnü Değmer, komünist usulü bir günah çıkarma ile hatalarını kabul etti. Zeki Baştımar bu toplantıda iki tarafı uzlaştırıcı tekliflerle ortaya çıktı. Fakat durumu değişmedi. Çünkü Mihri Belli için birinci derecede hedef, Dr. Şefik Hüsnü Değmer değil, Zeki Baştımar'dı. Zeki Baştımar'da bunun farkındaydı.

İki lider arasındaki çatışma 1951 – 1952 tevkifatının gösterdiği seyir üzerine aleniyete döküldü; karşılıklı suçlamalar, çatışmalar "Harbiye Askerî Cezaevinde"de cereyan etti. Mahkeme gerek Zeki Baştımar, gerekse Mihri Belli birbirlerini ağır şekilde suçladılar[18].

Bu karşılıklı suçlamalar, günümüze kadar intikal etmiş, "ANT", "Türk Solu", "Sosyalist" dergilerinde, Abidin Dino, Yaşar Kemal, M. Mimoğlu, Şevki Akşit yazılar yazmışlar; Mihri Belli bir risale kaleme

almış[19], Zeki Baştımar, "Yeni Çağ"a bir ilave çıkartarak savunmasını bastırmış; bununla da yetinmeyerek, Ocak 1968 tarihinde T.K.P. Merkez Komitesine bir bildiri yayınlatarak Mihri Belli'yi itham etmiştir . Bildiride şu ilgi çekici satırlar yer alıyordu .

Fraksiyon çatışmaları içinde yer alan ünlü ressam Abidin Dino, İngiliz servisleriyle ilişki içindeyken, hayatını Paris'te sürdürmeye devam edecektir

"(...) Ne uzun yıllar süren ağır, illegal çalışma şartları, ne durmadan sertleşen baskı ve terör havası, ne çeşitli işkence metotları, ne provokasyonlar, ihanetler, hiçbir şey Türkiye Komünist Partisi, emekçi sınıfların haklarını, memleketin gerçek milli menfaatlerini savunmaktan alıkoymadı. Türkiye Komünist Partisini cehpe taarruzları ile yıkamayan işçi sınıfı düşmanları, onu içinden yıkma taktiğine başvurdular, uzun ve çetin mücadele yıllarının yorgunluğunun yılgınlığına düşmüş, dejenere ve deklâse olmuş veya türlü yollardan işçi hareketine musallat edilmek istenmiş maskeli ajanlarda bir destek aramaya ve bu kanalla Türkiye'de illegal faaliyetin ihanet olduğu fikrini yaymaya kalkıştılar.

Türkiye Komünist Partisi, kırk beş yılı illegal çalışma şartları altında geçen kırk sekiz yıllık faaliyeti boyunca saflarına sızmaya ve çalışmalarını felce uğratmaya çalışan bu çeşit yabancı senet ve gizli servis ajanları ile provokatörlerle savaştı, savaşmakta devam ediyor. Özellikle emperyalizmin memleketimizi bir harp ocağı, bir anti-emperyalist mücadelesinin geniş halk yığınlarını sardığı son yıllarda, Amerikan emperyalistlerine bağlı gizli servislerin, Türkiye Komünist Partisine karşı ilgisi bir hayli artmışa benziyor. Emperyalizme ve gericiliğe karşı demokratik milli cephe şiarının Türkiye'de bayraktarı olan Türkiye Komünist Partisine ve genel olarak işçi hareketine cepheden saldırılara paralel olarak, onu içten kundaklama ve parçalama yeltenişlerine hız verilmiştir.

Komünist Partisine karşı seri halindeki provokasyonları ile tanınmış, partiden atılmış veya ona hiçbir zaman girememiş ajanları bile yeniden görevlendirilmişlerdir. Bunlar, düşürülmüş maskelerini yeniden takınarak, komünist ve işçi hareketinde kendilerine yer edinmeyi, fakat komünist partisinin faaliyetini, yani onun emperyalizme gericiliğe karşı ve emekçi sınıfların menfaatleri uğrundaki mücadelesini zararlı ilan etmeyi Türkiye Komünist Partisi yöneticilerine, ömürlerini emekçi halkın davasına bağlamış bütün namuslu ve aktif komünistlere çirkef atmayı, legal işçi kuruluşlarını yürürlükteki anti-demokratik kanunların yasakladığı illegal faaliyetlerle ilişkili göstermek için en kaba yollara başvurarak resmi çevrelere jurnallemeyi başlıca iş edinmişlerdir. Bu provakatörler ve ajanlar Komünist Partisinin sıkı bir baskı ve takip altında bulunmasından faydalanarak ve bunu fırsat bilerek, polisin teşvik ve himayesi altında görevlerini pervasızca yerine getirmektedirler".

"Bizim Radyo" 4 Şubat 1968 tarihli yayınında yaptığı yorumda Mihri Belli'yi hedef alarak şunları söylemiştir:

27 Mayıs 1960 ihtilali ve Anayasasının tanıdığı yeni siyasi haklar, Türk solunun yeni bir yolda gelişmesi için, geçmiş yıllara rağmen daha rahat bir zemin sağlayacaktır

"... Türkiye Komünist Partisine ihanet etmiş, yargılamalarda, komünistlerin duruşmalarında, cezaevlerinde, poliste bin bir çeşit provokasyonlar yapmış provokatör oldukları Türkiye Komünist Partisinin basın - yayın organları ile açıklanmış dejenere kimseleri, polis, A. P. hükümeti, Milli İstihbarat Teşkilatı yeniden işe koşmuştur. Bunlar şu son bir iki yıl içinde baltalama eylemlerine, komünist hareketi ve işçi ve sendika hareketlerini ulusal bağımsızlık direnişini, özellikle bütün ilerici güçlerin cephe birliği eyilimlerini daha filiz halinde ezmek için ortaya atılmışlardır. Bu eli beratlı polis ajanlarından bazıları provokasyonları, jurnalciliklerini basın yoluyla, yahut noterlikler yoluyla yapmaktadırlar. Kimisi kendisini ilerici yazar, polisle çarpışan otuzaltı saatlik kahraman gösterir. Kimisi de, ilericilerin seminerlerinde bilgiçlik taslar, kendisini işçi ve sosyalist hareketin komünist hareketin ağa babası sayar. Fakat hepsi birden, polisi de, Sükan'ı da, Tural'ı da, bu T.K.P.'den çoktan kovulmuş, ya da onun saflarına hiçbir zaman alınmamış olan sicilli provokatörlerle elbirliği işbirliği ile ilerici güçleri ve örgütleri içeriden parçalamaya çalışıyorlar.."[20]

Zeki Baştımar'ın kontrolünde ve direktifinde yapılan bu konuşmada ilericilerin seminerlerinde "bilgiçlik" tasladığı, "kendisini komünist hareketin ağa babası sayar" dediği kimseyle, "bazıları, jurnalciliklerini... noterlik yoluyla yapmaktadır" dediği kimse, Mihri Belli'nin ta kendisidir. Bilindiği gibi Mihri Belli, Siyasal Bilgiler Fakültesinde yaptığı bir konuşmada, sol hareketin stratejisinden bahsetmiş; Komünist Partisinin "ağa babası" olduğunu ihsasen bildirmiştir. Ayrıca TİP'in stratejisini tenkid eden bir mektubu noter kanalı ile TİP liderlerine ulaştırmıştır. Bu bültenden anlaşıldığına göre T.K.P.'den kovulmuş olan kişi de Mihri Belli olsa gerekir. Bugüne kadar, T.K.P.'den kovulmaların önemli bir rolü olmadığını bu konuyla ilgilenenler bilirler. Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in 1930'larda Partiden ihraç ettiği isimlerden Nazım Hikmet, Hamdi Şamilof (Alev), Hüsamettin Özdoğu, uzun yıllar illegal partinin drijanlığını yapmışlardır.

Mihri Belli'nin yakınlarından Şevki Akşit, daha 1967 yılı Temmuz'unda, Zeki Baştımar'dan şu uslupla bahesediyordu :

"... Yeri gelmişken, yerli ve yabancı basında sık sık boy gösteren 1951 tevkifatı çığırtkanlarından Zeki Baştımar'ın adını zikretmekte fayda vardır. Kadınlı - erkekli bir yığın vatanseverin en verimli çağlarında saf dışı edilmelerinde büyük rol oynamıştır. Tiksinti duymadan ağıza alınmayan bu isme yazımızda daha fazla yer veremeyeceğiz..."[21]

Şevki Akşit, Abidin Dino'nun 28 Mayıs 1968 tarih ve 74 sayılı "ANT"a Paris'ten gönderdiği "Niçin TİP" başlıklı yazısına Zeki Baştımar'a ilişkin şu cevabı veriyordu:

"... A. Dino, Türkiye'deki sosyalist hareketlerin tarihine de değinmeyi boşlamamış nedense. Sivrilmiş kişilerin birbirlerine düşürülmesiyle özetleyi veriyor işi. Bu sivrilmiş kişiler boş kavgalarla, birbirlerini itham ediyorlar. Bundan yararlanan polis, toptan tevkiflere girişiveriyor onca.

Aynı abartma ve yanıltma yönetimini bir de burada denemiş A. Dino. "sivrilmiş kişi" deyimi üzerinde kısaca duralım. Sosyalist eyleme katılacakların aynı hizada durmalarını gerektiren bir kural olmadığına göre, doğal olarak yetişkinliğine, bilgisine, yürekliliğine göre eyleme katılanların sorumluluğu değişecek. Bazıları daha önemli görevler yüklenecektir. Dino nedense bu kişileri "sivrilmiş kişiler" olarak niteliyor.

Tevkiflere gelince: Kavgaya çıktın mı, yenmek de yenilmekte doğaldır. Hele tevkif edilmek, en doğalı. Her yenilgiden alınacak ders, yenmek için gerekli ortamın hazırlanmasında önemli bir etken olur. Bu işin başka yolu, başka reçetesi de yoktur. Gerekli dersi verebilecek çapta yenilgi yaşantısının yokluğu, bir başka deyimle, yeteri kadar bilenmemiş olmak, ancak tutarlı bir eleştiri konusu olabilirdi. Fakat o zamanda çoğu ölmüş bulunan devrimcilerimize saygısızca dil uzatacak yerde, Dino'nun iğneyi kendisine batırması gerekirdi.

Sosyalist eylem yalnız dış çatışmalar değil, ne kadar ağır koşullar içinde olursa olsun, aynı zamanda iç çatışmaların da etkisinde, bir yol izlemek zorundadır. Provokatörler, ajanlar harekete daima sızmak isteyeceklerdir. Bunları bazıları saptanacak, bazıları da, ne kadar dikkatli olunursa olunsun, zaman zaman sızmak başarısı gösterecektir. Hele bazı tevkifler sonucu, eylem yeteneksiz ellerde kaldığında bu ajanların, provokatörlerin sızması yaygın bir nitelik de kazanabilir. Ve bunun sonucu bir takım geniş tevkifatlar da doğabilir. Ama, Dino'nun dediği gibi sivrilmiş kişilerin aralarına fit sokup, onların birbirleri hakkında karşılıklı ithamlar yapmasını sağlayarak geniş tevkifler yapılmış olduğu hikayesi sadece çirkin bir imgelemin ürünüdür.

Hapishanelerde bile bu sivrilmiş kişiler arasında akıl almaz, bilince sığmaz töhmetler, afarozlar dışa vurmuş, polisin ekmeğine yağ sürmüştür. Laflarına gelince; burada, yaşla kuruyu aynı fırına atıverme yöntemini uyguluyor Dino. Okuyucu da sanacak ki, Dino da bu tevkifatta vardır. Dino bu tevkifatta olmadığı gibi, hiçbir tevkifatta da olmamıştır. Okuyucunun aklına hikayeyi sonradan dinlemiş olması gelebilir. Oysa Dino, tevkifat başladıktan sonra, pasaportunu almış, Paris'e atmıştır kapağı. Neyse, bir yolunu bulup öğrendi diyelim. Ama çirkin bir yol bulduğuna değinmeden geçemeyeceğiz.

Bir an için kendinizi 1952'de Harbiye Askeri Cezaevinde düşününüz. Tutuklamalar başlayalı iki yıl olmuştur. Bazılarınız bu iki yılın 3 - 4 ayını, bazılarınız 6 - 12 ayını, bazılarınız 24 ayını İstanbul Emniyet Müdürlüğü Birinci Şubesinin işkence hücrelerinde geçirmiş olsun. Soruşturma sırasında diyelim ki polis sanıkların bazılarından kendilerini ve arkadaşlarını üç yıldan on yıla kadar hapis cezasına çarptıracak tutanakları imzalatmaya başlamamış olsun.

Savcı, yukarıda adı geçen tutanaklara, ajanların ve provokatörlerin raporlarına dayanarak iddianamesini vermiş olsun. Her koyun kendi bacağından asılır, anlayışının hiç de geçerli olmadığı bir ortamda, yüzlerce sanığı ve tutuklusu bulunan bu kolektif mahkeme başladı başlayacak diyelim.

Sanıkların en yaşlılarından Dr. Şefik Hüsnü ve Fuat Reşat, I. Şubede tazyik altında imzalatılmış olan tutanakların tümünün, duruşmalarda reddedilmesini, salık veriyorlar diyelim. Her ikisi de I. Şubede iki yıl tazyik görmüş ve tutanakları imzala-maktan kaçınmış olsunlar. Buna mukabil bir "sivrilmiş kişi" Z. Baştımar - bu deyim ancak bu tıynette kimseler için geçerlidir - yukarıdaki teklife karşı çıkıyor, adı geçen tutanaklardaki ifadelerin tevil yollu kabul edilmesini öngörüyor olsun. Kendisi de I. Şubede iki yıl kalmıştır ama daha ilk günden itibaren - tutanakların tarihinden anlaşılıyor olsun - imzaladığı ifadeler, yüzlerce sayfayı bulmakta ve iddianame için önemli bir dayanak olmaktadırlar diyelim. Ve savcı da, sanıkları suçlarken bu tutanakların sayfa numaralarını sık sık tekrarlıyor olsun.

Çoğunluk, Dr. Şefik Hüsnü ve Fuat Reşat'ın salık verdiği davranışı benimseyip, adı geçen tutanakları reddedecek diyelim. Zeki Baştımar bütün ısrarlara, sert tartışmalara rağmen, tutumunu değiştirmiyor, üstelik sanıklar arasında kendi görüşüne taraftar bulmaya çabalıyor diyelim. Dino'ya göre boş yere içerdekilere göre kaçınılmaz çatışmalar olacak ve Zeki Baştımar tecrit edilip, çaresiz kaderine terk edilecektir diyelim.

Hapishanede bile, iç çatışmaların bazen zorunlu olabileceğine bu küçük örnek, bilmem yeterli bir kanıt mı?...

Aradan uzun hapislik yılları geçecek, Zeki Baştımar yaktığı canların hesabını vermeden, sırra kadem basacak diyelim. Günün birinde yurt dışındaki ünlü bir ressamımız çıkacak, sömürü düzenine karşı, bütün hayatını cömertçe harcamış ve Menderes faşizmine karşı tekrar canını dişine takmış tarihi kişilerimizi "sivrilmiş kişiler" deyimi altında, "cadı kazanına" sokmaya yeltenecek, o devrin genç işçi ve talebelerini de ziyan olmuş bilinçsiz araçlar olarak yorumlayacak, bizim de ellerimiz armut toplayacak ve geçmişimizin mirasyedice harcanmasına seyirci kalacağız. Öyle yağma yok"[22].

Abidin Dino, M. Mimoğlu ile Şevki Akşit'e, 2 Temmuz 1968 tarih ve 79 sayılı "Ant" Dergisinde verdiği cevapta, Dr. Sevim Tarı (Belli)'nin Mihri Belli'ye verdiği mektubun yakalanmasını zikrederek şöyle diyordu:

"Hapiste yatanları karaladığım iddiası düpedüz uydurma; Açık seçik olarak şu satırları yazmadım mı? Türkiye'de provokasyonlar tarihi yazılacak olsa görülecektir ki, en çok kullanılan yöntemlerden biri, sosyalistleri düzme ithamlarla tutuklamak olmuştur.

1952 yıllarında içeride olup bitenler sadece Akşit'in anlattıklarından mı ibaret? O sırada gazeteler hapishane içinde yakalanan mektuplaşmalardan bahsetmişlerdi, bunların aslı faslı yok mu? Geçmişin, bu aydınlanması gereken çapraşık sorunlarını, geleceğin genç araştırıcıları bir gün elbette

çözümleyeceklerdir. Sosyalist eylem ahlakının unutulduğu günlerin tarihini yazarken, akla karayı ayıracak olan bu bilginler, gün olacak şaşkına dönecek, belki bu yolda saçları ağaracaktır. Belki on, belki yirmi yıl sonra rastlantıdan gözlerine ilişecek olursa bu satırlar, diyeceğim odur ki onlara, bizler adeta sosyalist düşüncenin devrini yaşadık. Sosyalizme inandık ama, davranışta kimimiz çok gerilerden gelme acaib saldırganlık içgüdüleri ile düşmana değil, arkadaşlara saldırmayı marifet sayıyordu..

Mimoğlu ile Akşit'e göre yaşlı sosyalistlere karşı saygısızlık ediyorum. Tutumum açık: Bu yaşlı kişilerin, yoksulluk ve ezgiler içinde düşüncelerine gösterdikleri bağlılığa karşı saygım vardır, hele Mimoğlu'nun dediği gibi, yarı yolda teslim bayrağını çekenlerden bence de bir kat yeğdir onlar. Ama eylemde sosyalist ahlaka ve arkadaşlarına karşı işledikleri politik ağır suçlara karşı hiç mi hiç saygım yok.

Bu satırları yazarken dileğim eski defterleri karıştırmak değil; istediğim, eski günlerden gelme bulaşıcı hastalıkları genç kuşaklara sıçratma denemelerine engel olmaktan ibaret. Tepeden eski hastalık önünde susmak lazım. Diyorum ki yepyeni koşullar ve eylemler içinde bulunan genç kuşağa, TİP'in saflarında savaşırken, sizi memleket gerçeklerine dayanan somut eyleminizden şatafatlı sözlerle çelmek isteyenlere kulak asmayın.

İşte bakın, Mimoğlu ile Akşit'e göre TİP'liler, ilgili makamların izni ile sosyalizm yapmaktan rahatlık duyan kişilermiş...

Siz TİP'lilerin rahatlığı o kerteyi buluyor ki, yıllardan beri taşlanıyor, yerde sürükleniyor, tutuklanıyor, sopalanıyorsunuz ama saygıdeğerlere göre, baştankara etme uzmanlarına göre, ağızlarınızla kuş tutsanız boş. Zahir mecliste TİP'e yöneltilen saldırılar da birer şakadan ibaret. Emperyalistlerin, kompradorların ve ağaların akıl almaz çapta yüklenmeleri "rahat" etmeniz içindir, bütün bunlar kimi solcunun yüzünde, iğreti bir sırıtıştan başka bir yankı uyandırmıyor. Bre insaf!

Mimoğlu ile Akşit, size bir sözüm daha var: Yamacınızda birdenbire beliren kimi yeni dostlara karşı uyanık olun. Eskiden solculara falaka çekerlerdi, onları hapsederlerdi, sürerlerdi, şimdi ise pek de iltifat ediyorlar, sebebini hiç düşündünüz mü? Kimi belirtiler TİP'i yıkma umudu ile sizinle işbirliğine giriştiklerini düşünmeme yol açıyor. Belki hepsi öyle değildir, içtenlikle sosyalizme giden yolda yardımcı olmak dileğindeler, eğer öyle ise, anlaşılması zor olan şey, TİP'e karşı tutumlarıdır.

Benden söylemesi: gözünüz kararıp Türkiye'nin biricik sosyalist örgütünün bütünlüğüne saldırırken dikkatli olun, geçmişteki ağır yanılmaları tekrarlarsanız, bu kadarı fazla".

Şevki Akşit, A. Dino'nun bu yazısını karşılayarak, Zeki Baştımar'ı polislikle suçladı ve Sevim Tarı'nın mahkemenin eline geçen mektubunun savunmasına girişti[23]:

"... Bundan önceki cevabımda, 1952'de hapishane içindeki çatışmaların ibret verici kaçınılmazlığına küçük bir örnek vermek zorunda kalmıştım.

Yukarıdan bir pozla, yıpratıcı yaşantılarımızı sorumsuzca kınamanız bu tepkimde etken olmuştu. İkinci yazınızda da yakalanan mektup olayını kurcalıyorsunuz. Bu kurcaladığınız olayın, çatışmaları kaçınılmaz hale getiren bir yönü yoktu. Geçen cevabımızda verdiğim küçük örneğin bir sonucuydu. Köprüler atılmıştı zaten. Bir başka deyimle, kurcaladığınız olay tazyik altında imzalatılmış tutanakların duruşmalarda reddedilmesine karşı çıkan Zeki'nin istismar konusu yaptığı, bir şaşırtmaca idi. Davadaki yeri de devede kulaktı. Yani bu tevkifata, Tarı, diye bir isim karışmamış olsaydı da, yine değişen bir şey yoktu. Geçen sefer açıkladığım nedenle Zeki'nin etrafıyla arası şekerrenkti. Müdüriyetteki tutumuyla itibarını yitirdiği halde, etrafının da duruşmalarda bu yitik itibara uygun bir çizgide olmasını istiyordu. Örneğin, işkenceli tahkikatta, sorgu hakimi olarak bulunan zatın, duruşmalarda savcı olarak karşımıza çıkarılmasına itirazda bulunmamıza katılmadığı gibi, katılanlarla da çatışıyordu. Aynı şekilde duruşmaların sivil mahkemelere geçmesini öngören ve bu nedenle askerî mahkeme heyetini reddeden teklifimize de karşıydı. Bu ve benzeri sorunlarda, özellikle Belli ile çatışma halindeydi. Uzatmayalım, Tarı ile yakın ilişkisi (nişanlı) olan Belli'yi yıpratmak için Tarı'nın müdüriyetteki tutumunu öne sürüyordu. Çünkü Belli'yi başka türlü yıpratamazdı. O da iki sene müdüriyette kalmış ama en hunharca işkencelere göğüs germişti. Zeki'nin parmağına doladığı Tarı'dan müdüriyetteki tutumunu, yazılı olarak, geniş bir şekilde açıklamasını istediydik. Bu saygıdeğer yaşlı arkadaşlarımız ısrarıyla olmuştu. Yazılı açıklama Tarı tarafından verilirken tutulduydu, mektup hikâyesi budur. Zeki bu mektuptan yararlanarak iç çatışmaların seyrini değiştirmek için büyük bir gayret göstermiştir. Ve bazı safdilleri etkilemiştir de. En kötüsü bu arada fesatçılarımızın ekmeğine de yağ sürülmüştü. Oysa tutukluların hazırlık soruşturmasını olsun ilk tahkikat soruşturmasını olsun birbirlerine anlatmaları kadar doğal bir şey olmazdı. Doğal olmayan poliste geçenlerin diğer tutuklulardan saklanmasıydı. Bu mektupta sadece tutanakların muhtevası ve onların hangi koşulları içinde imzalandığının hikâyesi vardı.

Aynı dam altında kalmamıza rağmen Zeki'den bu soruşturmaların hikâyesini öğrenmek mümkün olmamıştır. Hatta dosya tetkikine çıkıncaya kadar, bazılarımıza, kendisini kahraman gibi göstermede, başarı da sağlamıştır.

Eski tevkifatların aksine, dosyaları incelememiz için, gerekli zaman ve mekânı, elde etmiştik. Yalancının mumu yatsıya kadar yanacaktı. En korkuncu Zeki'nin imzasını koyduğu ve duruşmalarda reddetmeye yanaşmadığı tutanakların satırları arasında bazı sorulara: Bu hususu Hamdi Beye (Parmaksız Hamdi) şifahi olarak anlatmıştım deyip geçiştirilen cevaplar da vardı. "Geleceğin genç araştırıcılarını, Akla karayı ayırırken en çok Parmaksız'a anlatılan bu şifahi beyanların somut belgeleri hayrete düşürecektir..."[24]

Şevket Akşit, daha da ileri girerek Abidin Dino'nun ajanlığına imâda bulunarak şöyle diyordu:

"... Galiba ben sizi anlamsız yere fazla ciddiye almışım. Merak ettiğim bir taraf var. Acaba TİP yöneticileri, düğün yok bayram yokken, kendilerini, böylesine ateşli biri eda ile savunmanızı hoş karşılıyorlar mı? Mimoğlu'nun hakkınızda kuşkulu bir dille değindiği karanlık işlerle ilginiz sizin kuşak tarafından yaygın bir biçimde ve açıktan açığa iddia ediliyordu. O zamanın genç kuşağına sizinle ilişkilerde dikkatli olunması salık veriliyordu. Aynı kuşaktan geldiğiniz TİP yöneticilerinin hakkınızda olumlu bir kanı beslediklerini sanmıyorum. Sosyalizmin geçmişine karşı bir durum alma zorunluğu, eylemde hepinizi birleştiriyor zahir..."[25].

Bu yazının yayınlandığı tarihte Yaşar Kemal'de Dino'yu savunan bir yazı kaleme almıştı[26].

1960'dan Sonraki Bölünmenin Fikir Planı

Stratejik tezlerdeki ayrılıklar

1951'den 1960 yılına kadar geçen dokuz yıllık süre, T.K.P.'nin, en hareketsiz, ölü devresidir. Cezaevlerinde ve sürgünde olanların dışında kalanlar tam bir sükuta gömülmüşler; faaliyet daha ziyade aydın çevrelerde, edebî hareketler olarak sınırlanmıştır. Anlamsız şiir umutsuzluk, sorumluluk, başkaldırma gibi kavramları; J. P. Sartre, A. Camus, F. Kafka gibi yazarları moda kılmış; resimde abstre (soyut) ekol yaygınlaşmış, müzikte, klâsik câzın yanı sıra 12 ton sistemi (atonal sistem) geçerli olmuştu. Gerçekten 1957'e kadar geçen sürede kitapçı vitrinleri Paul Klee, Kandinsky, Picasso, H. Matisse, M. Chagall gibi batılı burjuva ressamlarının irili ufaklı reprüdüksiyonları ile dolmuş; Kafka, Sartre, Camus'nün bazı eserleri tercüme edilmiştir.

1957 yılına kadar Sol'la ilişkin tek olay, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın başarısız "Vatan Partisi" denemesidir. Diğer taraftan, Milli muhalefet liderinin ortaya attığı "güçbirliği" tezi, solcularda bir kıpırdanmaya sebep olmuş; meselâ, ana muhalefet organına –Ulus gazetesine– bir düzineye aşkın solcu sızmıştır. Mihri Belli'nin en mutemed adamlarından biri Muzaffer Erdost, "Ulus" gazetesinin aktif müstahdemleri arasındaydı. Naci Sadullah Danış, Cengiz Vurgeç takma adıyla; Suat Taşer, Reşat Taus müstearı ile; Nijat Özün, Adnan Ufuk imzası ile; Aziz Nesin açık ismiyle "Ulus"ta yazılar yazıyorlar; gazetenin Yazı İşleri Müdürlüğünü de sol sempatizanlarından İhsan Ada yapıyordu.

Diğer muhalefet partilerine de aşırı solcular sızmışlar, kilit mevkilerine yerleşmişlerdi. Meselâ, Niyazi Ağırnaslı, Faiz Turhan gibi bilinen isimler "Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi"nde söz sahibi olmuşlardı.

Fakat, Türk Solu'nun gelişmesine müsait zemin 27 Mayıs 1960 devrimi ile sağlanmıştır. Bu demek değildir ki, 27 Mayıs 1960 harek ti sola eygin bir harekettir. 27 Mayıs, demokratik bir anayasa, hürri etle-

Sovyetlerin, Çekoslavakya'ya müdahale etmesi, Türk solu içinde ciddi bir kırılma yaratmış ve sol için bir dönüm noktası teşkil etmiştir

rin müesseseleşmesi müdahalesi idi. Böyle bir hareketle anayasanın öngördüğü ölçüde sağ harekette, sol da elbette gelişecekti.

Türk Solu, 1960-1965 arasında, en parlak idealist ve heyecanlı devrini yaşadı. Bu süre içinde, profesyonel komünistlerin, solun temsilcisi TİP'in stratejik tezini, ilkin "Yön" dergisinde eleştirmeye başlaması; fikir planında geniş bir tartışmanın açılmasına sebep oldu. Tartışmanın temel nedeni, daha önceki bölümde de işaret edildiği gibi T.K.P. liderliği idi. Fakat bu, militanlarca, TİP'nin Zeki Baştımar'a bağlı kanadının stratejisini eleştirme şeklinde ortaya atıldı. "Yön" dergisi yayınlandığı sürede, belli bir fikrî seviyeyi muhafaza etti.

Profesyonel komünistlerin –Mihri Belli ve gurubunun– TİP'nin profesyonel Moskovacı kanadına hücum ederken, Aybar'ı hedef almaları tabii idi. Çünkü Aybar, 22 Ağustos 1968'e gelinceye kadar Zeki Baştımar gurubu ile ittifak halindeydi. Aybar'ın çevresindeki, Moskovacı gurubun temsilcileri, Sadun Aren, Nihat Sargın, Behice Boran, Zeki Baştımar'ın mutemetleri olduğu kadar, Mihri Belli kliğine de karşıydılar.

Dünya Komünist Partilerinde 1960'dan Sonra Çatışan İki Tez

1960'dan sonra, Dünya komünist partileri Pekin ve Moskova'nın karşıt tezlerini "sağırlar diyaloğu" şeklinde sürdürdüler. 1962'de çatlama bütün normları ile belirdi. Bu iki görüş nasıl özetlenebilirdi?

Moskova'ya göre çağdaş dünyanın temel gelişmesi, sosyalizm ile kapitalizm arasındadır; özellikle bu sistemleri temsil eden dünya çapındaki başlıca kuvvetler arasındadır;

Pekin'e göre çağdaş dünyanın temel gelişmesi, sosyalizm ile emperyalizm arasında değil, millî bağımsızlık hareketleriyle, emperyalizm arasındadır. Emperyalizme karşı mücadelede asıl güç, dünya sosyalist sistemi değil, uluslararası işçi sınıfı hareketi değil, millî bağımsızlık hareketleridir.

Birinci görüşü savunanlar, emperyalizme vurulacak darbe meselesinde, üçüncü dünya ülkelerinde yürütülmekte olan anti emperyalist savaşların önemini küçümsemektedirler. Emperyalizm öldürücü darbeyi, sosyalist ülkeler topluluğu ile batının ileri proleteryası indirebilir.

İkinci görüşü savunanlar ise, devrimci fırtınalar bölgesinin batıdan, Afrika, Asya, Latin Amerika'ya kaydığı iddiasındadırlar. Bugünkü durumda batı "sönmüş bir ihtilâl ocağıdır"[27].

Türk Solunun Tezler Karşısındaki Durumu

Türk sol literatüründe MDD'cılar olarak bilinen "Milli Demokratik Devrim" tezleri Mihri Belli'nin kontrolünde çıkan "Türk Solu" dergisinde yayılma ortamı buluyordu

Bu görüşler karşısında, T.K.P.'nin, Türkiye'deki Mihri Belli kliğinin görüşleri, her iki tezi telif edici biçimdedir. Moskova veya Pekin karşısında belli bir durum takınmakta kaçınmaktadırlar. Telif edici görüş iki noktada özetlenebilir[28];

1- Çağdaş dünyanın temel çelişmesinin sosyalizm-kapitalizm arasında olduğunu haklı olarak ileri süren birinci görüş, öte yandan çağımızın en önemli gerçeğini, yani milli kurtuluş savaşlarının varmış olduğu yeni bir aşamayla emperyalistlerin uykusunu kaçırdığını yeterince değerlendirmemektedir. Gene bu görüş, emperyalist blokun baş jandarması, Amerika'nın on yıldır Üçüncü Dünyaya karşı resmen harp ilan etmekte çok yönlü korkunç bir savaş yürütmekte olduğunu görmezlikten gelmese bile, dünyanın bu bölgesinde Amerikan emperyalistlerinin neden böylesine korkunç bir savaşa atılmış olduğunu, temel çelişmesinin ışığı altında yeterince açıklayamamakta, gerçekçi açıdan bilimsel tabana oturtamamaktadır. Temel çelişmenin sosyalizm ve kapitalizm arasında olduğunu haklı olarak savunan bu görüş, öte yandan temel çelişmedeki çelişik yönlerin, kendi gelişme süreçleri içinde ulaşmış olduğu yeni aşamayı görmekle beraber, bunu hem teorik hem de pratik düzeyde yeterince değerlendirip, devrimci çözümlemeyi yapamamaktadır. Temel çelişmenin böyle bir durumda oportünizme kaymadan nasıl çözüleceği karanlıkta kalmaktadır. Emperyalizmle birlikte yaşama ve barış içinde yarışarak temel çelişmeye çözüm yolu bulma teorisi bu karanlığın ürünü olmakta, temel çelişmenin çözümü çıkmaza girmektedir. Birinci görüşü savunanların kabul etmedikleri önemli noktalardan biri de işte bu çıkmazdır.

2- Çağdaş dünyanın temel çelişmesinin, sosyalizm -kapitalizm arasındaki değil, Üçüncü Dünya ile emperyalizm arasında olduğunu savunan ikinci tez, bir yandan çağımızın en önemli gerçeğine haklı olarak parmağını basarken, öte yandan parmağının altındaki gerçeği, çağımızın temel çelişmesi sanmaktadır. Yani temel çelişmenin Üçüncü Dünya ile, emperyalizm arasında olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca, sosyalizm-kapitalizm temel çelişmesini reddeden ve böylece büyük bir yanılgı içine düşen, fakat bunun yanında çağımızın en önemli gerçeğine isabetle parmağını basarken, bir başka hataya düşen ikinci tezin savunucuları; emperyalizme karşı savaşan güçlerin gerçek yerlerini ve değerlerini hesaplama meselesinde ciddi bir yanlışlık yapmaktadırlar. Sosyalist blokun ve gelişmiş kapitalist ülkeler proleteryasının ve demokratik güçlerin değerini küçümsemekte, öte yandan üçüncü dünya halklarının gücünü ise abartmaktadır. Birinci görüşü savunanlar da aynı hatayı tersinden işlemektedirler.

Çekoslavakya'nın işgaline karşı Mehmet Ali Aybar'ın TİP'i gibi, Fransız Komünist Partisi ve İtalyan Komünist Partisi de tavır alacak, bunun sonucu Moskova'dan bağımsız yeni bir "sol hareket" dalgası yayılacaktır

Türk Solu'nun (M. Belli Kliğinin) Stratejisi

Her iki tezi, yukarıdaki özetle değerlendiren T.K.P.'nin Türkiye'deki kliği şöyle bir sonuca varmaktadır:

"Şu dönemde Türkiye'de birçok gelişme süreçleri vardır ve he gelişme süreci, kendi içinde çelişmeler ihtiva etmektedir. Tek sözle Türkiye, çeşitli çelişmelerin kaynaştığı karmaşık bir bütündür. Bu karmaşık bütünde kaynaşan çelişmeler arasında elbette bir temel çelişme vardır. Ve bu temel çelişme, sömürenlerle sömürülenler arasındadır. Ve bu çelişmenin sömürülenler lehine çözülmesiyle, Türkiye sosyalizme geçecektir. Temel çelişmenin çözülmesi için objektif ve subjektif şartlar yeterli olmaktan uzaktır. Bu bakımdan devrimci güçlerin önündeki strateji; Sosyalist devrim stratejisi değil, ulusal Demokratik Devrim stratejisidir..."[29].

"Milli Demokratik Devrim" Manifetosu

"Türk Solu" dergisinin 53. sayısında ek şeklinde verilmiş olan "Milli Demokratik Devrim" manifestosu (32 sayfadır), Türkiye'nin emperyalist dünya sistemi içinde, sömürülen ülkeler safında geri bir tarım ülkesi olduğuna değinmekte; yirmi yılı aşan burjuva parlamentarizminin, 1960 - 1961 dönemi hariç, emperyalizme en yakın örgütlerin işini kolaylaştırdığı ifade edilmektedir.

Manifesto, batı ülkelerinin emperyalist sömürü düzenini sürdürmek için kurulduğunu iddia ettiği NATO'ya, Türkiye'nin dahil olmasını yermekte Amerikan üslerinin, kopacak nükleer bir savaşta Türkiye'yi birinci hedef haline getireceğini ileri sürmektedir. Çağımız sosyalist devrim ve Millî Kurtuluş devrimleri çağıdır. Bir ülkede devrimci gelişmede, emekçilerin siyasi iktidarının kurulması sadece sosyalist devrim doğrultusunda ileriye doğru bir adımdır. Emekçi iktidarı hemen her zaman iktidarının ilk döneminde, ülkenin bağımsızlığını gerçekleştirme ve feodal kalıntıları temizleme gibi sosyalist devrimin değil, demokratik devrimin görevlerini yerine getirir. Klâsik sosyalist literatürde çoğunlukla kullanılan "Burjuva Demokratik Devrim" deyimi bugünün şartlarına pek uymamaktadır. Anti-feodal ve anti-emperyalist devrim için "Milli Demokratik Devrim" daha uygun bir terimdir. Temel slogan "Tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye" sloganıdır. Bağın üzümünü yemek isteyen bağı yabani bitkilerden arındırmalıdır. Milli Demokratik Devrim sınıf çıkarları, Türkiye'nin emperyalist sistem içinde sömürülen bağımlı bir ülke olarak varlığını sürdürmesinde olan, emperyalizmin yerli ortaklar durumundaki işbirlikçi sermayaye, feodal ağalara, gayrî millî sınıfa karşıdır. Devrimci güçler ise, Türkiye proleteryası önderliğinde, millî burjuvazi, küçük burjuva-

zi, aydın, bürokrat sınıf ve öğrencilerden müteşekkildir. Strateji milli demokratik devrimdir. Hedef tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye'dir.

Mehmet Ali Aybar, siyasi hayatı boyunca hürriyetçi sosyalizmi savunurken, diğer yandan Sovyetler Birliğini büyük devlet psikolojisi taşımakla tenkid eden nadir sol liderlerden biri olmuştur

TİP'nin Stratejisi

TİP'nin temsil ettiği stratejiyi iki dönemde mütalâa etmek zorunluğu vardır. Çekoslavakya'nın işgalinden önceki dönem; ve sonrası.

Çekoslavakya'nın İşgalinden Önceki Dönem

Millî burjuvazinin öncülüğünde, Türkiye bağımsızlık mücadelesini yapmıştır. Geçirilen tecrübeler şunu göstermiştir ki, Türkiye'de millî burjuva devlet bağımsızlığından tavizler vererek günümüze kadar gelmiştir. Türkiye kendine özgü şartları dolayısı ile bir yana bırakılsa dahi, antiemperyalist ve anti feodal mücadelenin mutlaka burjuvazinin öncülüğünde yürütülmesi gerekir diye bir iddia yoktur. Anti-emperyalist mücadele, her az gelişmiş toplumun içinde bulunduğu tarihsel gelişme şartlarına, sınıf ilişkileri ve kuvvetlerine ve sosyalist hareketin etkinliğine bağlıdır[29]. Türkiye'de millî bağımsızlıktan yana, ikinci Millî Kurtuluş hareketine yetenekli bir millî burjuvazi yoktur. Türkiye geri bir memleket değildir. Memleketimizde güçlü bir sosyalist hareketin öncülüğünü yapabilecek hacimde bir işçi sınıfı vardır[30]. Türkiye, Millî Demokratik Devrim denen safhayı geniş ölçüde tamamlamıştır[31]. Millî burjuvazi tam bağımsız değildir. Yabancı sermaye ve komprador sınıfla kucak kucağadır. Sosyalist dönüşüm ancak emekçi sınıfının ağırlığını koyduğu organizasyonda emekçi - aydın işbirliği ile olur. Yeryüzünde emekçi sınıfını sömüremeyecek tek güç emekçi sınıfının kendisidir[32].

"Sosyalizmin Türkiye'ye özgü tarih koşulları içindeki uygulanışına ve bu koşullarla, bu koşullar içindeki uygulanışın teoride değerlendirilmesinden meydana gelen Türkiye'ye özgü sosyalist - teori-eylem sistemine, Türkiye Sosyalizmi adı veriyoruz (..) Türkiye'de sosyalizme alelâde uygulanış özelliklerinden ötede bir nitelik kazandırmaktadır (Anayasanın varlığı)[33]. Türkiye sosyalizmi, teori ve eylem olarak Türkiye İşçi Partisinin millî bağımsızlık, emekçi halkımızın horlanma ve sömürülmeden kurtarılması, anayasanın eksiksiz tastamam uygulanması yolunda beş yıldır vermekte olduğu mücadele ile kurulmaktadır. Türkiye sosyalizmi oluş halindedir (...) Gerçekten ikinci büyük kongremiz ikinci milli kurtuluş mücadelesinin sosyalizm için mücadeleden ayrı tutulamayacağını kesinlikle ifade etmiştir (...) Bu vesileyle, Millî Kurtuluş mücadelesi hakkındaki bazı görüşlerin yanlışlığı da (Yön dergisini temsil eden gruba dokunuyor Aybar) ortaya konmuş olacaktır.

Sovyetler Birliği'nin sosyalist ülkeleri koruma adına Macaristan ve Çekoslavakya'yı işgali dünya sol hareketlerinde tepkinin ötesinde bağımsızlıkçı bir yol izlemelerine yol açacaktır

Millî kurtuluş mücadeleleri anti-emperyalist bir mücadelenin başarıya ulaşabilmesi emperyalizmin yurt içindeki ortaklarına karşı da mücadele yürütülmesine bağlıdır. Birinci millî kurtuluş savaşımızda bu nokta açık olarak görülmüş, gerek Birinci Büyük Millet Meclisi, gerekse Atatürk, savaşın emperyalizme ve kapitalizme karşı olduğunu ilan etmişlerdir. Fakat gerçekte kapitalizm ve feodalizm artıkları ile mücadele edilmediği için, yani mücadele sosyalist açıdan yürütülmediği için, zaferden kırk üç yıl sonra, ikinci bir kurtuluş savaşı vermek durumuna düşmüş bulunuyoruz (...) Günümüzde emperyalizme karşı savaşı sosyalizm için mücadeleden ayırt etmek mümkün değildir. (...) Millî kurtuluş mücadelesi sosyalizm için mücadele ile birlikte yürütülür demek, şüphesiz millî kurtuluş mücadelesini yalnız sosyalistlerin yürüteceği anlamına gelmez. Millî kurtuluş mücadelesi emperyalizme karşı olan bütün kuvvetlerin Milli Bir Cephe kurmaları şeklinde yürütülecektir. Fakat bu mücadele esnasında emekçi halk kitleleri sosyalizm için, köklü dönüşümler için de mücadele ettiklerini bileceklerdir. Millî kurtuluş mücadelesi, sosyalist bir partinin demokratik öncülüğünde yürütülecektir (....) Millî kurtuluş mücadelesini emperyalizme karşı ve Türkiye'nin tarihi şartları içinde Amerikan emperyalizmine karşı bir mücadelenin başarısını sadece politik planda tutmak mücadeleye katılacak Milli Cephe'nin sınıfsal karakterini görmezlikten gelmek, hele bu mücadeleye sosyalist bir karakter vermekten kaçınmak son derece büyük bir hatadır (...) İkinci milli kurtuluş mücadelemiz, sosyalist teorinin ışığında ve sosyalist Türkiye İşçi Partisinin demokratik öncülüğünde yürütülecektir. (...) Antiemperyalist mücadelede Milli Cephe'yi en geniş ölçüler içinde tutmak endişesi, mücadelenin sosyalist karakterini ihmal etmemize yol açacak olursa, hiç kimsenin şüphesi olmasın, ikinci millî kurtuluş mücadelemizi zafere ulaştırmak mümkün olmayacaktır. Millî kurtuluş mücadelesi millî burjuvazinin -ki bizde yoktur- veya ara tabakaların öncülüğünde yürütülürse, (....) emperyalizmle yeniden ilişkiler kurdukları görülmektedir.. Bazı sosyalist çevrelerin savunduğu "işbirlikçi demokrasi" teorisinin yanlış bir teori olduğu Türkiye örneğinden sonra Gana ve Endonezya olaylarından sonra da meydana çıkmıştır. İkinci büyük kongremiz sosyalizmin halka rağmen tepeden inme yöntemlerle kurulmayacağını kesinlikle ifade etmiştir (...) Çünkü sosyalizm, sadece bir ekonomi tekniğinden ibaret değildir. Sosyalizm her şeyden önce halkın dünya görüşü, halkın felsefesi, halkın politik ideolojisidir. Halkımız sosyalizmi benimsemeye hazırdır (...) Maya tutmuştur. Bu gerçeği bilmezlikten gelenler hata içindedirler. Sosyalizm tepeden inme kurulamaz. Halkımız bunu asla kabul etmez (...) Millî Kurtuluş mü-

cadelesi olsun, sosyalizm için mücadele olsun, ancak bilimsel bir teorinin, yani sosyalist öğretinin ışığında yürütülüp başarıya ulaştırılabilir. (...) Ara tabakalara, çıkarların sosyalizmle çelişmediğini, ama tersine ara tabakaların ancak sosyalist bir düzende insanca yaşama şartlarına kavuşacaklarını açık ve seçik olarak belirtmemiz gerekiyor (...)"

22 Ağustos 1968'den Sonrası

Çekoslavakya'nın işgalinden sonra, Mehmet Ali Aybar'ın Sovyetleri kınaması, giderek Sovyet rejimini sert bir şekilde eleştirmesi; "Türkiye sosyalizmi"ni, "güler yüzlü sosyalizm"e dönüştürerek, halkın oyu ile iktidara gelip, halkın oyuyla iktidardan gideceğini burjuva demokratik kurumların muhalefet partilerinin muhafaza edileceğini ifadesi; TİP dışındaki Mihri Belli kliği ile; TİP içindeki Moskovacı gurubu Aybar'ın şahsında kıyıcı bir muhalefete sevk etti. Kongre'de, gerek Mihri Belli fraksiyonu, gerekse Moskovacı'lar Aybar'ı destekleyen sendikacıların ve doğulu delegelerin oylarıyla kesin bir yenilgiye uğradılarsa da; kongre başkanı Çetin Altan'ın "Akşam"da kongrede ertesi Aybar ve arkadaşlarını suçlaması[34] ortalığı yeniden karıştırırı.

Çekoslovakya'nın İşgalinden (21 Ağustos 1968) TİP III. Genel Kongresi'ne Kadar

Çekoslovakya'nın işgâli Türk Solu'nun altını üstüne getirmişti. Ve her şey, Mehmet Ali Aybar'ın 22 Ağustos 1968 tarihinde basına verdiği beyanatla başladı. Mehmet Ali Aybar şöyle diyordu:

"Varşova Paktı üyesi Çekoslavakya'nın, müttefikleri Sovyet Rusya ile Polonya, Macaristan, Bulgaristan ve Doğu Almanya'nın saldırısına uğramış olması yurdumuzda ve dünyada haklı bir infial uyandırmıştır. Sovyet Rusya'nın bu saldırı hareketini, Çek yöneticilerinin ve halkının kuşkularını bertaraf edecek bir anlaşma ve uzlaşmaya varıldığı zehabını vererek, sinsice hazırlayıp ansızın tatbik mevkiine koymuş olması bu infialin şiddetini daha da artırmıştır. "Karşı ihtilâl" yalanına, Çek yöneticileri tarafından davet edildikleri yalanı eklenmiştir.

Doğu Blokunu teşkil eden devletlerle, Sovyet Rusya arasında her birinin tarihlerinden gelen derin farkları vardır. Orta Avrupa halkları tepeden inmece ithâl malı bir sosyalizm tecrübesini kabul etmeyeceklerini, sosyalizmi kendi şartlarına göre uygulamak istediklerini, muhtelif vesilelerle göstermişlerdir. Bu istekler her seferinde Sovyet tanklarının müdahalesi ile bastırılmıştır. Çekoslavakya, üstelik bunların endüstrice en gelişmiş olanı ve tüketimci üretime en dönük olup da Comecom'un sınırlarından en çok rahatsızlık duyanıdır. Nihâyet Çekoslavakya, Varşova paktı içinde daha hür, daha bağımsız bir duruma ka-

Sovyetler Birliği'ne 2. Dünya Savaşı hediyesi olarak verilen Polonya soğuk savaş yılları boyunca batılılar tarafından komünizm korkusunun sembolü olarak kullanılacaktır

vuşmak meylini de göstermiştir. Sovyet Yöneticileri ise, Stalin devrinin kör itaatini, sosyalist dayanışma ve birliğin tek şartı olarak görmeye alışmış kişilerdir. Çekoslavakya fâciası bütün faktörlerin tesiri ile patlak vermiştir...

Çekoslavakya olayları askerî blokların küçük üyeleri için, asıl tehlikenin blokun lideri durumunda bulunan güçlü müttefiklerinden geldiğini ve gerçekte küçük devletler bağımsızlıklarını bu bloklara girdikleri anda kaybettiklerini çırçıplak ortaya koymuştur. "Ortak Savunma" kavramı askerî ittifakların küçük devletler için, gerçekte büyük devletin çıkarlarının bir tâbii olarak söz konusu olmaktadır. Ve böyle olduğu için de küçük devletlere askerî ittifakların ileri karakolu olmak gibi nankör ve gerçek güvenlik ve bağımsızlıkları ile bağdaşmayan bir rol düşmektedir[35].

Çek fâciasının ortaya serdiği ikinci bir gerçek de, bağımsızlığın sosyalizmin vazgeçilmez bir unsuru olduğudur. Milletler, kendi sosyalizmlerini, kendi imkânları ile ve milli bağımsızlıklarına kıskançlıkla sarılarak kuracaklardır"[36].

Mehmet Ali Aybar, bu ilk beyanatından sonra, aynı görüşleri Çankaya İlçe Kongresi ile, Ankara İl Kongresinde geliştirdi. Ankara İl Kongresindeki şu sözleri, bardağı taşıran damla oldu;

Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği ve diğer Varşova Paktı üyelerince işgali bir gerginlik yaratmıştı. Meselâ, Romanya ve Yugoslavya Sovyet tehdidi altında bulunduklarını ileri sürdüler ve olağan üstü tedbirler aldılar. Ve batının sosyalist, komünist partileri de Çekoslovakya'nın işgalini yerdiler. Avrupa'nın komünist ve emekçi partileri, Çekoslovakya'yı bir batı saldırısının tehdit etmediği sonucuna vardılar. Aynı sonuca biz de katılıyoruz! Durum, Sovyetlerin iddia ettiği gibi değildir...[37].

Türkiye'de Milli kurtuluş mücadelesi aynı zamanda sosyalizm için mücadeledir. Önce bağımsız Türkiye, sonra sosyalizm diyenler var. Millî mücadelenin, sosyalist mücadeleden önce yürütülmesi gerektiğini bir teorik zorunlulukmuş gibi söyleyenler var. Sosyalist literatüre bakılırsa bunların söylediklerine rastlanır, bizim söylediklerimize ise pek rastlanmaz. Sosyalist literatürde yazılı her şeyin bizim için doğru olmadığı inancındayız. Türkiye garip bir ülkedir. Sosyalizmin tatlı, güler yüzünü halka göstermeliyiz. 1969 seçimlerinde meclise hiç olmazsa on milletvekili sokup bir gurup kurmalıyız. Dünyada ilk kurulan sosyalist ülkenin despotik, totaliter ve ceberrut olması, tüm insanlık için bir talihsizliktir. Sosyalizm, ilk kurulan devlete beşerî despotik bir idare olmaktan öteye gidemedi. Sosyalist demokrasiye çok uzak kaldı. Bolşevik Partisi merkeziyetçi, despotik bir biçimde çalıştı.

Ve iktidara gelince devleti de aynı şekle soktu. Yani despotik, totaliter ve ceberrut bir devlet! Ekonomik sömürüyle despotluk bir madalyonun iki yüzü gibidir. Sosyalist demokrasi işlemedi mi başarı sadece teknolojik olur. Bugünkü Sovyet yöneticileri, mülkiyetlerine sahip olmasalar bile, Çarlık Rusya'sındaki gibi üretim araçlarını tahakkümlerinde tutuyorlar. Bunun sebebi, emekçi sosyalizmin anlatılanların tam tersi olduğunu anlatacağız. Ve de biz, insana saygılı bir sosyalist partiyiz. Tahakkümün kalkması, emekçi sınıfların yönetime katılmaları ve yöneticilerin seçimle işbaşlarına gelmesiyle mümkündür. Güzel bir örnek vermek isterim: Köylere gittiğimiz zaman bize soruyorlar: "Toprak reformu yapacak mısınız?" cevap veriyoruz: "Yapacağız, Ağanın ve hazinenin fazla toprağını dağıtacağız." Halkımız ağaya paranın ödenip ödenmeyeceğini soruyor hemen. Dikkat edin arkadaşlar, karşınızda bulunduğumuz şu asil halkın vicdanına bir kulak verin. Bu halkımızın kendisini yıllarca sömürmüş ağaya karşı bile ne kadar adaletli ve insaflı olduğunu gösteriyor.

TİP'in bütün reformları ve kuracağı demokratik iktidar, insana saygılıdır ve hürriyetçidir. Biz "Türkiye Sosyalizmi"nin bu yönünü halkımıza iyice anlatacağız. Sosyalist teori hürriyetçi bir teoridir. Marks'ın yabancılaşma teorisi hürriyet teorisidir. Marks emek ile sermaye arasındaki çelişkiyi İngiltere'de inceledi. Sosyalist aşamanın bu iki sınıfın mücadelesi sonunda kurulacağını iddia etti. Marks, sosyalizmin İngiltere'de kurulacağını söyledi ve bu cümlenin altını çizdi, ama gerçekleşmedi. Sonra Lenin, işçi sınıfına köylü sınıfını da kattı. Ama devrimi, işçiler, köylüler ve askerler gerçekleştirdi.

"Uygulamada sosyalizmler çeşitlidir. Rusyadaki sosyalizmle Kübadaki sosyalizm, Vietnamdaki sosyalizmle Kuzey Koredeki sosyalizm bambaşkadır. Ama Çindeki sosyalizm hiçbirine benzemez. Sosyalizm en geniş fikirlerin tartışıldığı bir rejimdir. Sosyalizmde her şey tartışılacaktır. Tartışmayı sınırlandırdınız mı orada bilimden bahsedilemez. Böyle bir toplum cehennemden farksızdır. Sovyetler Birliğinde bu böyle oldu. Sovyetler Birliğinde tüm ceberrut tatbikat bilim adına yapıldı! Bu ülkede, dil alimlerinin fikirleri yıllarca yasaklandı. Stalin'in "Marksizm ve Dil" kitabına bir bakınız. Çok bilimsel gibi görünüyor ama yanlıştır! Morgan'ın fikirleri yasaklandı. Sebebi de genler dışarıdan etkilenmezler, demiş. Bu yasaklanmanın sebebi de Marksizmde bir etki tepki teorisinin oluşu imiş. Bilim adına sanatçıların da yasaklanmasına gidildi. İlim adına politik alanda fetva vermek tehlikelidir. Sosyalizmde kâbeler yoktur."

Aybar'ın bu fikirlerine ilk tepki "Türk Solu" Dergisinde belirdi. Bilindiği gibi, Mihri Belli yönetimindeki bu komünist fraksiyon Aybar ve arkadaşlarının 1962'den beri muhalifi ve tenkitçisi idi. "Türk Solu"na göre "Sosyalistler yerine göre ilkelere bağlı kalarak, sevimsiz ve asık

Sovyetler Birliği'nin tavrı sadece SSCB (KP)'yi değil yerel komünist partilerin varlığını da sorgulayacaktı. Sözün gelişi Fransız komünist partisine bağlı Cesaire partiden istifa edecek Fransız komünistlerinin tepkisini çekecekti (Cesaire 2008 Ağustos'unda Martinik'te ölmüştür)

suratlı görünmeyi ilkeleri çiğneyerek sevimli ve güler yüzlü olmaya tercih ederler"[38] idi. "Türk Solu" Aybar'ın Sovyetler'i eleştirmesini de hazmedemiyor şöyle diyordu:

"(...) Aybar'ın konuşmasının en ilginç yönlerinden biri de Ekim Devrimine ve onu yapanlara nefretle saldırmasıdır. Batılı oportünistlere ve gerici demagoglara özgü olan bu davranış Sosyalistten vazgeçtik, azıcık millî duygusu olan bir Türk'e yakışmaz. Ekim devrimi ezeli düşmanımız Çarlığın yıkılışını sağlamıştır. Yerine kurulan ilk sosyalist ülkenin devrimci iktidarı bizim millî kurtuluş savaşımızda biricik kara gün dostumuz olmuştur. Ekim Devrimi doğunun ezilen halklarının, emekçi yığınlarının asırlar boyu süren uyuşukluğuna son veren ve onları dünya emperyalizmine karşı mücadeleye yönelten önemli bir tarihi etken olmuştur......"[39]

Sosyalizm hürriyetçidir, ama karşı devrimci fikirleri savunma hürriyeti bizim sosyalizmimizde yoktur. Aybar'ın "Türkiye Sosyalizmi!" dediği şey kimi çevrelere pek çok şeyler vaat ediyor. Aybar'a göre hürriyetsiz bir sosyalizm cehennemden farksızdır. Buna göre yıllardır tekrarlanan "Kızıl Cehennemden Nasıl Kaçtım" tefrikalarına inanmak gerek.

Artık maskeler düşmüştür. Büyük kongrenin yaklaştığı şu günlerde TİP tabanının gerçekten devrimci ve sosyalist özünün parti içindeki ağırlığını duyurması zamanı gelmiştir. Parti içindeki gerçek sosyalistlerin, TİP'e kendi devrimci damgalarını vurma zamanı gelmiştir..."

İl ve ilçe kongrelerindeki bu beyanları ile Aybar ilkin "Türk Solu"nun goşist bazı çevrelerin ifâdesine göre Troçkist lideri, Mihri Belli ve kadrosunu, sonra da TİP içindeki Moskovacı gurubunu temsil eden Sadun Aren, Behice Boran, Şaban Erik, Minnetullah Haydaroğlu, Dr. Nihat Sargın'ı sinirlendirdi. Oysa, Aybar'ın sunduğu görüşler, komünist tezlerin dışında değildi. Aybar, ilkbahar gençlik ayaklanmalarından ve son olarak Çekoslavakya'nın Sovyetler ve dört Varşova Paktı üye devletinin işgalinden sonra beliren Komünist Partiler arasındaki bölünmelerde, Waldeck Rochet liderliğindeki Fransız Komünist Partisi ile Longo liderliğindeki İtalyan Komünist Partisinin görüşlerini ve tezlerini geliştirmekteydi. Gerek İtalyan, gerekse Fransız Komünist partileri Çekoslavakya'nın işgalinden sonra Moskova'yı sinirlendirmiş; Waldeck Rochet ve Longo gibi liderleri tasfiye için Moskova, Roma ve Paris'te faaliyete geçmişti. Fransız Komünist Partisi'nin Moskova'ya hücumlarını önlemek amacı ile Thorez'in milletvekili dul karısı Madam Vermesch, tatilini geçirmekte olduğu Rusya'dan Paris'e koşmuş ve "Moskova'nın tenkit edilemeyeceğini" savunmuştu. Fransız Komünist Partisi aldırış etmeyince madam Vermersch partiden istifa etmişti. Tho-

rez'in dul karısı, bundan öncede üç defa partiye istifasını vermiş fakat kabul edilmemişti. Son istifasını Waldeck Rochet memnuniyetle onayladı. Aybar'ın bazı kimseleri yanıltan; acaba TİP Batı tipi sosyalist bir parti mi oluyor hükmüne vardıran tutumu, gerçekte İtalyan ve Fransız Komünist partilerinin görüşlerini benimsemesinden başka bir anlam taşımıyordu. Aybar TİP'i Batı komünist partilerine benzetmek istiyordu.

Sovyet Rusya'nın Çekoslavakya'nın işgalinden sonra parti dışı komünistlerin yanı sıra, parti içi Moskovacı solcular da Aybar'ın Moskova'yı tenkidlerine karşı çıktılar. Aybar, Sovyet Rusya'yı tenkid ederek, bilimsel sosyalizmden sapmış, hürriyetçi, güler yüzlü sosyalizm deyimleri ile, sosyalizmin tekliğine gölge düşürmüştü. Ayrıca Aybar, sosyalizmi, dünya ölçüsünde parçalayan hainlerin kitaplarını partililere tavsiye etmişti. III. Genel Kongresinden sonra TİP, Yalova İlçesi yayınladığı bir bildiri de Aybar'ı şöyle suçluyordu:

"Bir hain olan Prudon ve Kautsky'yi kendisine önder edinmiş olan ve onları daha ziyade okumak gerektiğini savunan ve öğütleyen kişinin sosyalizme ve Türk proleteryasına hizmet içinde olmadıklarını açıkça söylemeli ve partiyi bu gibilerden temizlemeliyiz. Kardeşler, Peyami Safa 176 çeşit sosyalizm olduğunu bir kitabında yazmıştı. 177. çeşidini Aybar icât etti. Aybar'ın samimiyetsizliği ortaya çıkmıştır".

Aybar'ın Moskova'yı tenkid etmesi komünist terminolojisinde "sapma" kelimesi ile ifadesini buluyordu.

Aybar'ın "sapma"sı, Zeki Baştımar'ın, Türkiye Komünist Partisine aldığı mutemet adamı Sadun Aren'i harekete geçirdi. Aren, durumu ilk defa Zeki Baştımar'ın yeğeni ile evli ve Baştımar ailesinin damadı, Dr. Nihat Sargın'a açtı. Behice Boran'ı da aralarına alarak bir toplantı yaptılar. Durumu Aybar'a duyurmak istediler. Behice Boran, Aybar'la daha evvel arası açık olduğu için görüşmeye katılmadı.. Aybar, kendilerini soğuk karşıladı, bunlar benim "60 yıllık ömrümün bir sentezidir. Ak saçlarımın tecrübeleridir" dedi ve kendilerini geri çevirdi[40]. Bunun üzerine, Sadun Aren durumu Merkez yönetim kuruluna aksettireceğini söyledi. 16 Ekim 1968 günü TİP Merkez Yürütme Kurulunda Aybar'ın sosyalizm anlayışı ve stratejisi değiştirilmesinin görüşülmesi için Behice Boran, Sadun Aren, Şaban Erik, Nihat Sargın, Minnetullah Haydaroğlu beşli bir takrir vererek konuyu gündeme aldırdılar[41]. Burada uzun tartışmalar oldu. Aybar beşe karşı, yedi oyla itimat aldı. Takrir sahipleri konuyu yaklaşmakta olan Büyük Kongre'ye getireceklerini bildirdiler. Bunun üzerine Aybar aldığı bir kararla, TİP Genel Yönetim Kurulunu (41'ler Meclisi) toplantıya çağırdı. Dört günlük toplantıdan sonra, "beşler"in davranışı kınanarak red edilmiştir. Böylelikle Aybar'ın görüşü, kongre öncesinden, yönetim kurulunca tescil edilmiş oldu. Bu toplantıda "Beşler" Aybar'ı ihanetle suçlamışlar; Aybar

konuşmasını teyple de tesbit ettirerek, sosyalist ülkelerdeki halkın hürriyetsizliğinden söz ederek, Anayasa'nın kendi temsil ettiği sosyalizmden gayrısını kabul etmediğini bildirmiştir. Boran, bu çatışmada, kâh Sadun Aren'i, kâh Aybar'ı tutmuş; "Beşler" bunun üzerine B. Boran'ı kendi guruplarından tasfiye ederek III. Genel Kongrede listelerine almamışlardır.

Çetin Altan, kulisler dışında kalır görünmüş, her iki gurubun uzlaşması tavsiyesinde bulunmuştur. Aybar bunun üzerine Çetin Altan'a, kendi doğrultusuna gelmeyi tavsiye etmiş fakat Altan, meşrebine uygun bir şekilde kongre ertesinde, "Akşam"daki sütununda ilk provokasyonunu gerçekleştirecektir[42].

TİP III. Genel Kongresi

TİP III. Genel Kongresi, 9 Kasım 1968 günü "Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu"nda toplandı. Kongre başladığında Sadun Aren ve arkadaşları salonun solunda; Mehmet Ali Aybar, yanında sendikacılar ve doğulu delegelerin lideri Dr. Tarık Ziya Ekinci olduğu halde salonun sağında yer aldılar. Kulis, karşılıklı suçlamalarla doluydu. Taraftarlardan birbirlerini "Rusçu", "Komünist", "revizyonist", "Amerikancı" olarak suçluyorlardı. Aren, Amerikalılara evini kiraya veren "polis"ti. Aybar'da, batılıların "ajan"ı idi. Bu ortam içinde Çetin Altan, kongre başkanlığına seçildi. Karşılıklı suçlamalardan sonra, seçimlere geçilmiş; Aybar'ın listesi çoğunlukla genel yönetim kuruluna seçilerek, Aybar üçüncü defa olarak TİP'e Genel Başkan olmuştu.

Sonuç

Kongrenin ardından konuyla ilgili "Yön" dergisinin yayınladığı ilk "Bildiri", derginin birinci sayısında yayınlanmış ve geniş bir imza kampanyasına geçilmişti. Genellikle "Bildiri"yi imzalayanlar işçiler olmayıp, bir kısım tabii senatörlerden, entellektüellerden, TİP ileri gelenlerinden, eski komünist partisi mensuplarından müteşekkil aydınlar idi. Bundan önceki dönem TİP'in kuruluş günlerine tesadüf eden ve fikirlerin ilk defa oluşturulduğu, "Öncü" gazetesindeki tartışmalardır. TKP içindeki strateji farkları ve teklifleri, "Öncü"de yayınlanmış olmakla beraber, arada kırıcı, suçlayıcı, sınırlanmış farklar göze çarpmaktadır. Sorumluluğunu kendisi ile bir konuşmamızda öğrendiğimiz İlhami Soysal'ın yüklendiğini ifade ettiği "Bildiri", "Öncü"nün geliştirdiği teorileri Türkiye'nin şartlarına göre yeniden terkibi mahiyetinde idi.

1963 Belediye seçimlerine kadar TİP bir varlık gösterememiştir. Fakat bu arada "Yön" dergisi genellikle Doğan Avcıoğlu imzası ile bilhassa İnönü'nün ve CHP'nin önder kadrosunda emperyalizmle savaş-

mak için bir "Millî Kurtuluş Cephesi" programının teorik çalışmalarına başlanmıştı. Bu cephe programı "Yön" Dergisinin 12 Eylül 1962 tarihli 39. sayısında yayınlanmıştır. Bu tarihe gelene kadar "Yön" mensuplarının bir kısım TİP'lilerin, bir kısım CHP mensubunun 22 Şubatçılar diye anılan ihtilalcilerle çeşitli temasları bilinmektedir.

"Yön" dergisinin bildirisi sırasında Doğan Avcıoğlu ve gurubunun TKP. öncüleri ile temasları olup olmadığı malûm değildir. Öyle zannedilir ki, bu tarihe kadar TKP'nin liderlik iddiasında olan Türkiye'deki mümessili Mihri Belli ve çevresi, TİP ile ve bilhassa onun önder kadrosu ile temasta idi. "Yön" Dergisinin yayınladığı "Milli Kurtuluş Cephesi" programından sonra TİP çevresinden gelen mütereddit tepkiler dikkati çeker. Meselâ olayların olgunlaştığı daha ileri bir dönemde (1 Nisan 1964) "Milli Kurtuluş Cephesi" mensuplarının tertipledikleri "gericilikle Savaş" toplantısına TİP aktif olarak katılmamıştır.

TİP Mart 1965 tarihinde yayınlanan Mehmet Ali Aybar imzalı bir çağrıda "Yön" dergisinin paralelinde MİLLİ CEPHE kurulması gerektiğini ileri sürmüştür[43]. Bu dönem seçimler arifesine girildiği için TİP ve Aybar'ın sola doğru ani bir dönüşüdür. Ekim 1965 milletvekili ve senatör seçimlerinden hemen sonra ayrılık iki gurup arasında baş gösterdi. Doğan Avcıoğlu bu temeldeki ayrılığın ilk işaretini esasen 15 Ekim 1965 tarihli "Yön" dergisinin 133. sayısında vermişti. Bu yazıda Avcıoğlu TİP'in seçim mitinglerinde köylü ve işçiden ziyade hariciyecilerin, planlamacıların, sosyete dedikodularında ismi geçen güzel hanımların bol sayıda bulunduğunu ifade ile TİP'in "popülizm-Narodnik" yani 1860'ların "Halkçılık" çıkmazı içinde bulunduğunu ifade ediyordu. Tartışmalara TİP'in verdiği yarı resmi cevap, Çetin Altan'ın kalemi ile 21 Mart 1966 tarihinde "Akşam" gazetesinde "Teori" başlıklı yazı ile olmuştu.

Mihri Belli'nin "Yön" dergisi ile ilgisinin ne zaman başladığı malûm değildir. Ancak, Yakup Demir'in, Türk basınında Zeki Baştımar olduğu anlaşılmasından sonra, E. Tüfekçi imzası ile yazılar "Yön" de aynı günlerde başlamıştır. Yine, Doğan Avcıoğlu, Roger Garaudy'den E. Tüfekçi (Mihri Belli) ile birlikte "İslamiyet ve Sosyalizm" kitabını tercüme etmişlerdir.

Aralık 1966 tarihinde "Olay" dergisinde Aybar'a karşı Dr. Hikmet Kıvılcımlı da fikirler serdetmiştir. Ve bu tarihten sonra Kıvılcımlı gurubunun, Mihri Belli ve Reşat Fuat'la daha yakın ilişkileri başlamıştır.

Mihri Belli'nin, tabii senatörlerden Sami Küçük Suphi Karaman, Kâmil Karavelioğlu, Mucip Ataklı ile temaslarının 22 Şubat olaylarından sonra muhtemelen "Yön" dergisi mensupları ve Şevket Süreyya Aydemir aracılığı ile sağlandığı Şevket Süreyya Aydemir'in bu senatörlerle yakın ilişkisi sebebiyle karine olarak kabul edilebilir.

Yakup Demir'in Zeki Baştımar olarak demaske edilmesinden sonra, E. Tüfekçi (Mihri Belli) "Yön" dergisinin 159. sayısında Zeki Baştımar'ı şarlatanlık ve dışardan provokasyon yapmakla itham etti.

Bu dönem içinde TİP'te köprü başlar kurmak isteyen Mihri Belli gurubuna karşı, "Yön" dergisinin 4 Kasım 1966 tarih ve 188. sayısında çıkan şu sözler -ki yayınından çok evvel söylenmişti- Mehmet Ali Aybar'a ait olup, Mihri Belli gurubunu çileden çıkarmaya yetmişti:

"Bizce eski sosyalist Partiler hata ve sevaplarıyla devirlerini kapatmışlardır. Bunlar memleketimizin, bugüne göre çok değişik olan şartları içinde faaliyet göstermişlerdir. Başarıları da, başarısızlıkları da artık mâziye mal olmuştur. Türkiye İşçi Partisini bir sosyalist kuruluş olarak bu mâziye organik şekilde bağlamaya çalışmak nasıl yersiz bir gayretse; partimizi artık mâziye mal olmuş hareketlerin yeniden denenebileceği bir ortam saymakta, boş bir hayaldir. Böyle bir hevese kapılanlar olursa hevesleri kursaklarında kalacaktır. Dostun düşmanın bunu böyle bilmesini isteriz"

Bu beyana Mihri Belli'nin sağ kolu mesabesinde olan Erdoğan Başar-Berktay, yine "Yön" dergisinin 11 Kasım 1966 tarih ve 189. sayısında "artık yeter" başlıklı bir yazıyla cevap verdi, Aybar'ın bu sözlerinin, savcılıkça ihbar telâkki edilmesi lazım geldiğini belirtti.

Mihri Belli'nin Cephe Teşekkülleri Kurması Karşısında TİP ve Reaksiyonları

Mihri Belli TKP'nin önderliğinde küçük burjuva bürokrat sınıfını da aralarına alan Cephe faaliyeti stratejisinin uygulanmasına 29 Nisan 1968'den önce "Devrimici Güç Birliği – Dev Güç" teşkilatını kurmakla girişti. TİP içinde Aybar, Mihri'nin bu faaliyetine karşı idi. Fakat TİP'e bağlı FKF Başkanı Doğu Perinçek ve arkadaşlarının 29 Nisan 1968 tarihli mitinge katılmalarını önleyemedi. FKF'den Doğu Perinçek ve arkadaşlarını tasfiye edip, yerine kendi yakınlarını getirdi. Fakat bu tasfiye Amerikan Donanmasının İstanbul'u ziyareti sırasında FKF mensuplarının gösterilere katılmasını önleyemedi. TİP içindeki Mehmet Ali Aybar hizbi, aynı günlerde Beyazıt Meydanında bir miting tertip ederek Mihri Belli'nin eylemini kırmak ve kösteklemek istedi.

TİP'den ilk olarak Mihri Belli taraftarı olan 13 kişi; bilahare 75 kişi ihraç edildi.

Mihri Belli, Dev-Güç'ten sonra "Demokratik Devrim Derneği", "İşsizlik ve Pahalılıkla Mücadele Derneği" gibi cephe teşekküllerini arkadaşlarına kurdurdu.

TİP'teki tasfiyeler bu parti mensuplarının, gençlik ve doktrine edilmiş komünist gurubunu tedirgin etmekle birlikte, 21 Ağustos 1968'e gelinceye kadar Aybar'a karşı muhalefete geçmediler.

TİP içindeki Moskovacı gurubun, Aybar'ın tasfiyelerini sukûtla

karşılamalarının gerçek nedeni şu idi. Esasta mücadele strateji farklılığı gibi görülmesine rağmen, TKP'si liderliğinin etrafında yapılıyordu. Yani kavga, Mihri Belli ile Zeki Baştımar arasındaydı. Zeki Baştımar'ın yurt dışında oluşu ve kendisini Moskova'ya kabul ettirmesi, "Bizim Radyo" yayınlarında isim zikretmeden Mihri Belli'nin provokatörlüğünden söz edilmesi; TİP içinde Sadun Aren, Dr. Nihat Sargın, Behice Boran'ın işine gelmekteydi. Çünkü bu her üç şahısta Zeki Baştımar'ın TİP'i kontrol eden mutemetleriydi.

21 Ağustos 1968 tarihinden sonra Mehmet Ali Aybar'ın, TİP Genel İdare kuruluna danışmadan Çekoslovakya'nın işgalini kınaması; Çankaya İlçe kongresinde Sovyetler Birliği'ne ağır hücumlarda bulunması Mihri Belli için bir fırsat oldu ve Mihri Belli, Moskovaca liderliğini tescil ettirecek şekilde harekete geçerek, Çekoslovakya işgalini tasvip eder mahiyette neşriyata girişti.

21 Ağustos 1968'den Sonraki Durum

Çekoslovakya'nın işgali, Mihri Belli ile Zeki Baştımar'ı aynı paralelde birleştirdi. TİP içinde aynı günlerde Sadun Aren, Nihat Sargın, Behice Boran, Minnetullah Haydaroğlu, Şaban Erik, Aybar'a itimatsızlıklarını belirttiler. Aybar'ın genel idare heyetini toplayıp, altı saatlik izahından sonra, Sadun Aren'in muhalefette kalmasına rağmen, Behice Boran ve Nihat Sargın sert bir dönüşle Aybar'a itimat oyu verdiler. Bununda nedeni Zeki Baştımar mutemetlerinin TİP'in kontrolünü elden kaçırmak istemeyişleridir.

"Türk Solu"nun 51. sayısında, Mihri Belli son itimat oyundan sonra Aybar'a şiddetle hücuma geçerek, Aren'in şüpheli şahsiyetine değinerek kendi kendini tenkide davet etti. Bu tarihe kadar Behice Boran'a da hücum eden Mihri Belli, nedense "Türk Solu"nun mezkûr sayısından Behice Boran'a en ufak bir hücumda bulunmadı.

Çekoslovakya'nın işgalinden sonra perde gerisinde Mihri Belli'nin bulunduğu "Aydınlık" dergisinin 1 Kasım'da çıkacağı ilanı, Mihri Belli'ye açılan itimat kredisinin bir belgesidir. "Aydınlık" dergisi tetkik edildiğinde görülecektir ki, Moskova'nın TKP'ye verdiği taktik ve stratejide bir değişiklik vardır.

Anlaşıldığına göre Mihri Belli faaliyetlerinin vardığı tehlikeli doruk DEV-GÜÇ'e bağlı tabii senatörler aracılığı ile vuku bulduğu muhtemel Hava ve Deniz Harb Okulu olaylarıdır.

"ANT" dergisinin Aybar'ı destekler görünmesine rağmen Doğan Özgüden'in ve daha bazı kişilerin Mihri Belli stratejisine yatkınlığı göze çarpmaktadır.

TKP' nin 1920'lerden sonra organı olan "Aydınlık" dergisi 1 Kasım 1968 tarihinde yeniden çıkmaya başlamıştır. Dergide, "Aydınlık

görüşlerini açıklıyor -Dünya Türkiye ve Devrimci Mücadele- Çağdaş Dünya Şartlarının Tahlili" başlıklı yazı TKP' nin Mihri Belli kliğinin manifestosu niteliği taşıyordu. 31 sayfayı kapsayan bu yazı bazı hususları açıklığa kavuşturmaktadır. Şöyle ki;

a. TKP bu manifestonun açıkladığı gerçeklerden sonra legaliteyle, illegaliteyi birleştirecek şekilde taazzuv etmiştir;

b. TKP bu dergide, Mihri Belli liderliğindeki bütün komünist gurupları temsil ettiği inancını aşılamaktadır.

Hiç şüphesiz "Aydınlık" dergisi Mihri Belli kliğinin yeniden teşkilatlandırdığı Türkiye Komünist Partisinin yayın organı; özetini verdiğimiz makale de Mihri Belli liderliğindeki TKP'nin manifestosudur. Makalenin anatomik örgüsü, ideolojik taktik ve stratejisi konusunda tespit ettiği hususlar, herhangi bir derginin müstâkbel proğramı mahiyetinde olmayıp, muhtemel siyasî bir yeraltı örgütünün tespit edilmiş proğramıdır.

a. Anatomik örgü

Önce çağdaş dünya şartları tahlil edilmekte ve marksist literatürde özellikle disiplinli komünist örgütlerin terminolojilerinde yer alan kavramlarla militan bir tasnif ve şema ortaya konmaktadır. Manifestonun özellikle üzerinde durduğu ana kavram, Lenin'in tanımlarına uygun olarak ele alınmış emperyalizmdir. Daha sonra "dünyamızdaki dört belli başlı çelişme" aynı terminolojik sınırlar içinde saptanmakta ve sonra ayrı bir başlıkla sosyalizm-kapitalizm çelişmesinin izahına geçilmektedir. Bu bölümde, manifesto dünya komünist partileri hakkında ayrılmalara da değinmekte; Çekoslovak olaylarını, Tito'yu Moskova ve Pekin suçlamalarına eş terkiplerle suçlamaktadır. Bu yeni manifesto, Çin ve Sovyet tezlerini mümkün olduğu ölçüde tarafsız verir görünmektedir. Ancak, daha sonraki fikirleri ile, Çin ve Sovyetler Birliği karşısında TKP' nin bu yeni fraksiyonu kesin bir durum takınmamakla birlikte, eylemde verdiği taktik ve strateji ile Çin tezini benimser görünmektedir.

Manifestonun, dünya sisteminin çatışma alanları konusunda ileri sürdüğü fikirler ile, bilhassa Batı Almanya, Çekoslovakya, Yugoslavya'ya hücumları Moskova ve Pekin görüşlerinin bir sentezi mahiyetini almaktadır.

Açıklamada "kapitalist-emperyalist ülkelerde proletarya-burjuvazi çelişmesi" üzerinde de durularak, Batı Avrupa Komünist partileri, özellikle Fransız Komünist Partisi şiddetle suçlanmaktadır.

Bilindiği gibi Fransız Komünist Partisi, son Çekoslovak olaylarına kadar Sovyetlerle aynı paralelde bulunmuş, ancak, Çekoslovakya istilasını takbih etmesi ile Sovyet Rusya ile çelişki haline düşmüştür. Ma-

nifestonun buradaki hassasiyeti, eskiden beri Pekin'in değerlendirmelerine tıpatıp uymakta; Çekoslovakya'nın işgalinden sonra da Sovyetlerle aynı boyutlarda birleşmektedir.

Manifestonun "Ezilen Uluslar ve Emperyalizm Arasındaki Çelişme" başlıklı bölümü Asya, Afrika, Latin Amerika ülkelerinin ihtilâlci hareketlerine değindikten sonra, Türkiye'nin kendi açılarından çıkar yol olarak gördükleri "Millî Demokratik Devrim"e atıflarda bulunmakta ve bu hareketin proletaryanın ideolojik ve örgütsel önderliğinde yürütüleceği ileri sürülmektedir.

"Emperyalistler Arası Çelişme" bölümü ABD, ortak pazar, EFTA' nın tahlilleri yapılmakta, Fransa'nın dokuz yüz milyon dolarlık stoku altına çevirmesine önemle ve militan ölçülerle yer verilmektedir. Türkiye'nin şartlarının tahliline kadar gelen bu anatomik örgütsel şema, manifestonun esas ağırlığına giriş mahiyetindedir. Osmanlı feodalitesi, kapitalizm ve emperyalizm ilişkileri tahlili ile Jön Türk hareketlerinden millî kurtuluş mücadelesine ve Kemalist reformlara, işbirlikçi ittifakın canlanışına, 27 Mayıs 1960 hareketine geçildikten sonra, devrimci mücadelemiz başlığı ile TKP' nin taktik ve stratejisi saptanmaktadır. Bu strateji, "Millî Demokratik Devrim" kavramı içinde terkip edilmekte; ve bundan sonra taktik sorunlara "Emperyalizmin İdeolojik İhracı", "Proletaryanın Öncülüğü", "Sınıf Bilinci, Sınıf Mücadelesi İçinde Gelişir" başlıkları altında geçilmektedir.

b. İdeolojik Örgü

1. Strateji: Millî Demokratik Devrimdir. Bu strateji, yalnız Çin hattına bağlı komünist partilerin malı değildir. Sovyetler Birliği, Çin ile aynı özdeşlik içinde, Kuzey Afrika'da Orta-Doğu'da, Vietnam'da bu stratejiyi teori ve eylem olarak benimsemekte, yardım teşvik ve propaganda gücü ile bu ülke halklarını kışkırtmaktadır. Bu tez Sovyet ideologu G. Mirsky tarafından işlenmektedir. Sovyetler Birliği kendi millî çıkarları nedeni ile Güney Amerika'da yürütülen bu stratejiyi baltalamaya kadar varan hareketlere girişmektedir. Nitekim, Çin'in ve Güney Amerika komünistlerinin ihtilalci gurubunun hiddetini çeken nokta budur. Ayrıca, Sovyetler Birliği Batılı Avrupa komünist partilerine itidal yolunu tavsiye etmektedir. Bunun da nedeni, Sovyetler Birliğinin Batıyla ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri ülkeleriyle olan ilişkilerinde aranmalıdır. Manifesto'da stratejinin gerekçesi Marks'a ve Lenin'e kadar uzanarak yapılmasıyla esasen sosyalizme de varılacağı önerilmektedir. Ancak, bu manifesto Troçki'den bu yana süre gelmiş tartışmalardan başka bir yenilik getirmemekte, proletaryanın öncülüğünde millî demokratik devrimin küçük burjuvaziyi de aralarına almakla hareketin güç kazanacağını saptamaktadır. TKP.'nin mevcut

dokümanlarına göre, küçük burjuvazi, birkaç eski Millî Birlik Komitesi üyesi ve bazı talebe teşekküllerinden başkası değildir. Türkiye'de birçok devrimler (1876 – 1960) daima küçük burjuva sivil bürokrat ve asker işbirliği ile sağlandığından, TKP.'nin Mihri Belli liderliğindeki fraksiyonu da aynı geleneği sürdürmek istemekte acele bir darbe ile iktidarı almayı tasarlamaktadır.

2. Strateji: Bunu madde madde sıralarsak, elimize küçük bir direktif listesi geçecektir. Şöyle ki:

– Çeşitli meslek guruplarının ve öğrencilerin reform taleplerini yaygınlaştırıp, millî devrimci niteliğe ulaştırmak;

– Amerikan filolarının kara sularımızı kirletmelerini, Amerikan bahriyelilerinin topraklarımızı çiğnemelerini mitinglerle, yığın hareketleri ile telin etmek;

– Emperyalizmin açtığı işsizlik ve pahalılık yarasını gösterilerle, toplantılarla yığınlara anlatmak;

– İşçilerimizin demokratik haklar ve sosyal adalet için giriştikleri mücadeleleri sonuna kadar desteklemek ve bu mücadeleleri demokratik devrim çizgisine getirmek;

– Yabancı mallarına, yabancı şirketlere, yabancı sermayeli veya onunla işbirliği eden bankalara, millî kaynaklarımızın yabancılara peşkeş çekilmesine karşı millî hareketler düzenlemek;

– Emperyalizmin silahlı örgütü ve Amerikan tekellerinin yurdumuzdaki bekçisi NATO'ya karşı yürüyüşler, mitingler düzenlemek;

– Emperyalizmin unutturduğu yerli malı kullanma ilkesini canlandırıp yabancı malları boykot etmek;

– Emperyalizmin kültürel istilâsına halkımızı oyalamaya ve afyonlamaya yönelen ideolojik araçlarla mücadele etmek.

1951 Ekim'inde T.K.P.'nin illegal teşkilâtı hükümetçe dağıtılmıştır. Ancak 1961'den sonra legal ve illegal veçheleriyle ve harici büro kuruluşu ile bu teşkilat su yüzündedir. Teşkilat olarak Aybar kliği, Mihri Belli grubuna "Yer altıcı", "Tepeden inmeci" gibi sıfatlar yakıştırmakla esasen bir ihbar motifi taşımaktadır. M. Ali Aybar'ı suçlayan Mihri Belli, "Türk Solu"nun muhtelif sayılarında bunu belirtmiş, 5 Kasım 1968 tarihli aynı derginin 51. sayısının son sayfasında Aybar konusunda şöyle demiştir.

"(...) Partinin dışardan yönetilmesine karşı olduğu bahanesiyle bu ayrımı körüklerse, düpedüz ihbar niteliği taşıyan böyle bir iddia ile TİP'in en bilinçli, en fedakâr.. (...)"

Mihri Belli'nin yakınlarından Erdoğan Berktay (Başar) 11 Kasım 1966'da "YÖN" dergisinin 189. sayısının 6. sayfasında Aybar'ı da muhbirlikle suçlamaktadır.

Bu haliyle bazı fraksiyonlara bölünmüş olsa da, Türk Solunun or-

taya kısa bir dökümü çıkmaktadır:

a– TİP Zeki Baştımar fraksiyonu: Sadun Aren, Behice Boran, Dr. Nihat Sargın, Şaban Erik, Minnetullah Haydaroğlu,

b– Türkiye dahilindeki Mihri Belli ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı liderliğindeki Zeki Baştımar'a muhalif TKP fraksiyonu,*

c– TKP'nin Zeki Baştımar (Yakup Demir) önderliğindeki harici bürosu; (Moskova'da)

d– Mehmet Ali Aybar, sendikacılar ve doğulu grup. (Dr. Tarık Ziya Ekinci).

Fakat özellikle, Aybar'ın hem Mihri Belli, hem de 21 Ağustos 1968'e kadar işbirliği yaptığı Moskovacı guruba karşı çıkmasının nedenleri üzerinde durmak lâzımdır. Aybar'da bütün sloganlarında klâsik terminolojilerden ayrı düşünmemektedir. Ancak, diğerlerinden farkı, Türkiye'nin şartlarını değerlendirmelerde, Türk halkının bazı özelliklerini gözden uzak tutmamaktadır. Türk halkı atavik hareketleri ile Rus emperyalizminin karşısındadır. Halk deyimi ile, komünizm, bolşevizm, hatta marksist sosyalizm, moskofluktur. Moskof, Türk'ün tarih boyunca ezeli ve ebedi düşmanıdır. Asya'daki Türk devletlerini yutan "Moskof" emperyalizmidir. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışında birinci derecede rol oynayan devlet Rusya'dır. Son olarak 1945 yıllarında, doğu illerimizi isteyen Boğazlarda hak talep eden gene aynı Rusya'dır. Millî Kurtuluş savaşımız sırasında "Yardım" bahanesi ile Bolşevik Rusya'nın Anadolu'daki faaliyetleri, Tokat Mebusu Nazım Bey, Mustafa Suphi, Yeşil Ordu, Halk İştirakiyun Fırkası aracılığı ile giriştiği oyunlar, T.B.M.M.'ni, Mustafa Kemal'i çelmelemek istemeleri, Türk halkının olduğu kadar Mehmet Ali Aybar'ın da malûmudur.

Birinci Bölüm Dipnotları

1- "Yeni Çağ", Derg., Eylül, 1965, Prag, Nr. 9. Yakup Demir'in Makalesi.
2- Mete Tuncay, Türkiye'de Sol Akımlar, II. Basım, s, 177, Ankara, 1967
3- Mete Tuncay, a.g.e. s, 57
4- Ş. Süreyya - S. Celâl, "Lenin ve Leninizm", s, 42,Aydınlık Külliyatı, 1923
5- "Yön" Derg., 11 Ocak 1967, Nr. 198, s, 6
6- Jakond ile Siyau - Taranta Babu'ya Mektuplar, Toplu II. Basım, "Notlar ve Varyantlar", Şerif Hulûsi, s, 163, 1965
7- Ş. Süreyya, İnkılâp ve Kadro, s, 129 - 138
8- Arolov, Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları, İstanbul, 1967.
9- Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, "Yeni İstanbul", 26 Kasım 1968.
10- Yeni Çağ, Derg., Kasım - Aralık, Nr. 11-12, 1964, Prag, s, 648-651, (TKP merkez komitesi bildirisi), S. 651.
11- Bknz. "28 - 29 Kânunsâni 1921 Karadeniz Kıyılarında Parçalanan Mustafa Suphi ve Yoldaşlarının İkinci Yıldönümleri", Moskova, 1923.
12- Bknz., Ş. Süreyya Aydemir, Suyu Arayan Adam, 1959.
13- Fethi Tevetoğlu, Türkiye'de Komünist ve Sosyalist Faaliyetleri. s, 551, Ankara, 1967
14- Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in Moskova'ya gönderdiği rapor.
15- Yeni Gazete, 13 Nisan 1967, Kâzım Alöç, İfşa Ediyorum, S. 5.
16- Mihri Belli, TKP ve ileri gençlik Birliği davaları ile ilgili yayına cevap – Savcı konuştu söz sanığındır, Ankara, 1967.
17- İbid. s, 24.
18- 953 – 17 sayılı "İddianame", Ank. Garnizon K. Tümg. Mithat Akçakoca adına hazırlayan, Hakim Alb. Halil Ölçer.
19- "Yeni Çağ" Derg., ilavesi, Prag, 1966, "Dava ve Müdafa". Bu broşür 1954 duruşmasında Parti Sekreteri olarak Zeki Baştımar'ın yaptığı müdafaanamedir.
20- Bu bildiri için Bknz. 31 Ocak 1967 - 1 Şubat 1968 tarihli 31 - 32 sayılı "Bizim Radyo" Bülteni., Bildiri tarihi: 28 Ocak 1968
21- Bknz. 4 Şubat 1968 tarihli 35 No.lu Bültende "Günün en önemli politik Belgesi" başlıklı yorum.
22- Şevki Akşit, "Polis Çağırmak", "Sosyalist" Dergisi, 13 Temmuz 1967
23- Şevki Akşit, "A. Dino ve Yanıltmaca", "Türk Solu", 11 Haziran 1968. Nr. 30
24- Şevki Akşit, "Dino'ya Zorunlu bir cevap Daha", "Türk Solu", 9 Temmuz 1968, Nr. 34
25- İbid. s, 3., b) Bknz. Yusuf Ahıskalı, Bir varmış, Yine var – Türkiye'de Sosyalizmin Gelişmesi, s, 125-6, İstanbul, 1967, Abidin Dino'nun İngiliz sempatizanlığı konusunda şu satırlar yer alıyor:
"... İşte İngiltere'nin bu siyasetini sezemeyen bazı kişiler İngilizlere karşı bir sempati beslemeye başladılar. Bunların arasında 'Ses'in ilk sayılarında birlikte yürüttüğümüz Abidin Dino geliyordu... Suphi Taşhan 'Ses'e maddi yardım yapacağını söylüyordu... Fakat sonradan anladığıma göre yardımı da, sağda solda çar çur ettiği muazzam parada İngilizlerin yukarıda sözünü

ettiğim parasıydı... Abidin Dino'nun Paris'te kalıp durması, Suphi'nin bu sefil hayata göz yummasından ileri gelse gerekir...", Türk Solu, Derg., Mehmet M. Mimoğlu,
"Abidin Dino'ya - Paris"
"... İkinci Dünya Savaşı şartlarını hatırlarsınız: Savaş dışında Türkiye'de yabancı casusları cirit oynuyordu. İstanbul'un Beyoğlu'nda gelişi güzel bir taş atsaydınız o günlerde biri Alman, biri Rus, biri İngiliz, biri Amerikan olmak üzere ufak tefekleri saymıyorum dört yabancı ajana çarpardı taşınız. İşte böyle bir ortamda, sanatçı yanı ağır basan kimi sosyalizan unsurların, İngiliz Enteligence Service'i ajanlarıyla fazla sıkı fıkı ilişkiler kurmalarını yadırgamak ve bu yüzden de, uyarmalarda bulunmak yanlış değerlendirme sayılmamalıdır kanısındayım.
Sonra Biritish Council denen İngiliz emperyalizminin örgütünden yararlar sağlamayı aynı biçimde hoş görmemek de yanlış bir tutum olamaz..."

26- Yaşar Kemal, "Abidin Dino'ya Mektup", 9 Temmuz 1968, "Ant", S. 5
27- Sovyet Çin Görüşleri; Pekin - Moskova Çatışması, Nr. 3, Ankara 1967
28- M. Anadol, "Türkiye'de Antiemperyalist Savaşın Stratejisi", Mart, 1968
29- İbid. s, 127 - 128
30- Behice Boran, Dönüşüm Dergisi, 1 Ocak 1967
31- Sadun Aren, Dönüşüm, Derg., 15 Aralık 1966
32- İbid.
33- Çetin Altan, Akşam, 3 Ekim 1967
34- Dönüşüm, 1 Aralık 1966, Nr. 8
35- Çetin Altan, "Bir Yıl Erken Oldu", "Akşam", 11 Kasım 1968; "Bu yöneticiler Seçimi Kazanamaz", Ç. Altan, "Akşam", 15 Kasım 1968; "İnsan Hiç Sebebsiz Kızar mı?", Ç. Altan, "Akşam", 17 Kasım 1968; "Sosyalist Akım Çok Genişleyebilir", Çetin Altan, "Akşam", 18 Kasım 1968; "Asıl Aybar'ı İhraç Etmek Gerekmektedir", Çetin Altan, "Akşam", 22 Kasım 1968.
36- Ant, 27 Ağustos 1967, Nr. 87.
37- Türk Solu, Nr. 49. 22 Ekim 1968. Ersan Olgaç, "TİP Tabanından gelen ses: Opportunizme dur diyelim."
38- İbid.
39- İbid. Ayrıca Bknz., Cumhuriyet, 14 Ekim 1968
40- Akşam, Tanju Cılızoğlu, 23 Kasım 1968. "TİP'deki olayların iç yüzü".
41- İbid.
42- Bknz. Akşam, Çetin Altan "Bir Yıl Erken Oldu", 14 Kasım 1968.
43- Bknz., Sosyal Adalet Derg., Nr.,12

2. Bölüm

Soldaki Çatlaklar

(1927-1966)

Türk Sollarında Revizyonizmden İhtilâlci Sosyalizme

Dünya sosyalist hareketlerinde bölünme, XIX. yüzyılda işçi hareketlerinin siyasî alanda boy göstermesi ile başlar. Birinci Enternasyonalden sonra teşekkül eden İkinci Enternasyonalin bölünmesi ile kurulan Üçüncü Enternasyonal; Rus Sosyal Demokrat Partisinin bölünmesinden doğan Menşevikler-Bolşevikler grubu; Jean Jaurés'nin ölümüyle bölünen Fransız Sosyalist Partisinin sol grubunun Fransız Komünist Partisini teşkil etmeleri; İtalya'daki Unionların sol kanadının meydana getirdiği İngiliz Komünist Partisi ve diğerlerinin bölünüşlerin tipik örnekleridir.

Siyasi Partilerde bölünme, yalnız sol partilerin kaderi değil, sağcı partilerin, ortacı partilerin, ortanın solu ve sağı partilerinin de kaderidir.

Bizde, İtilâf Fırkası mensuplarının pek çoğu İttihad ve Terakki Fırkasından kopmuş kimselerdi. Yakın tarihimizde Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılanların Demokrat Partiyi kurdukları gibi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden ayrılan Bölükbaşı ve grubunun Millet Partisini meydana getirmeleri; Demokrat Partiden ayrılanların, Köylü ve bir de Hürriyet Partilerini teşkil etmeleri daha dün denecek kadar kısa bir zaman önce meydana gelmiş siyasî dalgalanmalardır.

Türkiye Solları da, başlangıcından günümüze kadar çeşitli bölünmeler guruplaşmalar teşkil etmişlerdir. 1910'da, 1919'da İstanbul'da İştirâkçi Hilmi'nin teşkil ettiği "Osmanlı Sosyalist Fırkası " ile, bu fırkanın Paris teşkilâtının kurucusu Refik Nevzad'ın kısa bir süre sonra İştirâkçi Hilmi'den ayrılması, uzun yıllar İkinci Enternasyonal ile münasebetlerini sürdürmesi; keza 1919 mütareke İstanbul'unda Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Ethem Nejat, Namık İsmail, Vehbi (Sarıdal), Ahmet Akif ve Sadrettin Celâl (Antel)'in kurdukları "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası"nın, İştirâkçi Himi'nin "Osmanlı Sosyalist Fırkası"nı düşman ilân etmeleri; keza "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" mensupları-

nın Millî Kurtuluş savaşını destekleyenler-desteklemeyenler gruplarına ayrılmaları, her siyasî dalgalanmada tesadüf edilebilen olaylardır.

Sol hareketlerin, illegal safhalarında dahi, bazı bölünmeler olmuştur. Legal safhadaki, bundan önceki bölünme bir Esad Adil Müstecaplıoğlu'nun harcanmasına yol açmış, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in teşkil ettiği "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" (1946), Esad Adil'in "Türkiye Sosyalist Partisi"ni sol hareketler içinde tecrit ederek, doğmadan ölümüne sebep olmuştur.

Günümüzdeki bölünme ise, bütün normları ile teşekkül etmemekle birlikte, vardır ve zamanın şartlarının değişmesi ile klâsik sollar, kendilerine milliyetçi diyen sollar kadar etkili olmamakta ve Türk siyasî hayatında kendilerini tecrit etme tehlikesi ile başbaşa bulunmaktadır. Biz bu küçük etüdümüzde, sol bölünüşünün kısa ve şematik bir araştırmasını yapmayı denedik. Amacımız, mümkün olduğu ölçüde objektif kalmaktı. Bilhassa sol cephede, kendi ifadeleri ile bölünmenin, dünden bugüne geçirdiği safhaları belgelemek istedik. Yalnız, yerli solun, kanunî sebeplerle, mümkün olduğu kadar uluslararası bloklardan birine bağlılıklarını kesinlikle ifadeden kaçındıklarını da göz önünde bulundurursak, araştırmamızda ne gibi güçlüklerle karşılaştığımız kendiliğinden meydana çıkacaktır.

Geçmişe Bakış

1960 yılından sonra bir hayli gelişme göstermiş sol cephenin, bugün arzettiği bölünmeleri üzerinde durmak zamanı gelmiştir. Ancak, günümüzün kavranılması için, geçmişe kısaca dokunmakta fayda vardır. Görülecektir ki, 1925'lerden başlayan taktik ve strateji bölünmeleri yaşadığımız şartların gerçeği içinde mahiyet değiştirmiş gibi görünmesine rağmen, ayniyetini muhafaza etmektedir.

Bilindiği gibi, Türkiye'de Komünist Partisinin kuruluş tarihi üzerinde, solcular arasında da anlaşmazlıklar vardır. Bir kısım solcular bu tarihi Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)'in mütarekede İstanbul'da kurduğu "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" ile başlatmak eğilimindedirler (22 Eylül 1919). Bunlara göre 20 Temmuz 1918'de Mustafa Suphi'nin Moskova'da teşkil ettiği "Türk Sol Sosyalistler" grubu olsun gene Mustafa Suphi'nin Bakû "Şark Milletleri Kongresi"nde gizli bir kararla"Türkiye Komünist Partisi"nin kurulduğunu 1920'de ilân edişi olsun, Türkiye Komünist Partisinin dış teşkilâtları olmaktan ileri gidemez. 7 Aralık 1920'de Ankara'da teşkil edilen "Halk İştirakiyun Fırkası"da Komünist Partisinin kuruluşu değil, ancak bir şubenin açılışıdır. Mustafa Suphi'nin Bakû'de teşkil ettiği Türk Komünist Partisinin tarihi de (10 Eylül 1920) kabul edilmemektedir. Son olarak Yakup Demir –Türk Komünist Partisinin mesûl birinci sekreteri– partinin kuruluşu

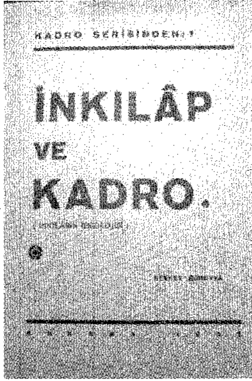
tarihi olarak 14 Temmuz 1920'yi gösteriyor.[1] Yakup Demir'e göre Türkiye gizli Komünist Partisi, Anadolu'daki oniki komünist teşkilâtın birleşmesi sonunda kurulmuştur. Partiyi meydana getiren ana teşekküller, Ankara'da teşkil edilen "Halk İştirakiyun Fırkası", İstanbul'da Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)'nün "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" ve Bakûdeki "grup"tur. Fakat biz bu etüdümüzde Türkiye Komünist Partisinin kuruluş tarihini, Dr. Şefik Hüsnü'nün 22 Eylül 1919'da İstanbul'da kurduğu, ismi geçen teşkilâtla başlatma taraftarıyız. Zira o tarihten yaşadığımız günlere kadar Komünist Partisi geleneğini sürdüren kadro, Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)'in kadrosu olmuştur.

Jean Jauses ismi, Genç Osmanlılardan, Jön Türklere, Yahya Kemal'den, Mustafa Suphi'ye kadar Paris'te kalıp da görmeden dönmedikleri Fransız ütopik sosyalisti tek isim olarak anılacaktır

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Paris'te tıp tahsilini yaparken Jeune Turc (Genç Türk) idi. Fakat, Birinci Dünya savaşında imparatorlukla birlikte bağlı bulunduğu hareketin yıkıldığını gördü. Fransa'da Jean Jaurés sosyalizminin etkisi altında kaldı. Almanya'da aynı yıllarda teşkil edilmiş bulunan sosyalist gruplarla temaslar sağlayarak, mütâreke İstanbul'una döndüklerinde "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası"nı teşkil ettiler. Bu grup ilkleri "Komünist" değildir. Bir kısım fırka mensubu "Millî Kurtuluş Savaşı"nı destekliyor, Sadrettin Celâl (Antel) hizbine dahil diğer bir kısmı ise desteklemiyordu. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), ihtilâlci sosyalizm yoluyla komünizmde karar kıldı. Fakat o zaman etrafındaki pek çok arkadaşı kendisini yalnız bıraktılar. 1923 yılına kadar, Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) Komüntern ile irtibatı şüphelidir veya sürekli değildir. Fakat 1923'ten sonra, Şevket Süreyya (Aydemir) ve arkadaşlarının Rusya'dan İstanbul'a gelişi üzerine bu temaslar intizama girmiş, 1925 tevfikatına kadar "Türkiye Gizli Komünist Partisi" Komüntern seksiyonu olarak faaliyet göstermiştir. Ancak, 1925'lerde başlayan görüş ayrılıkları 1927 yıllarında patlak vermiş, bu tarihten sonra Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) Komünternin ve Moskova'nın en muhtemet adamı olarak gizli Komünist Partisi içinde geniş bir tasfiye hareketine girişmiştir. Partiden tasfiye edilenlerden Baytar Salih Hacıoğlu, Sovyet Konsolosluğundan vize alarak Rusya'ya gitmiş, 1930 yıllarına kadar bir kolhoz da veteriner olarak çalışmış, fakat Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) kolu oraya kadar uzanarak, Baytar Salih Hacıoğlu 1930 yılında bir tecrit kampında Stalin tarafından yok edilmiştir. Tasfiye edilen yalnız Baytar Salih Hacıoğlu olmamış, 1919'da Mustafa Suphi'nin etrafında toplanmış olan yüz kadar Türkiyeli komünist de, Stalin tarafından öldürtülmüştür. Türkiyeden kaçırılıp öldürülenler yanında, kaçırılmaya teşebbüs edilen komünistler de vardır.

Bu kanlı temizliğin sebebi neydi?

Türk sol hareketi içinde, politik oluşum daha başlangıç aşamasında adeta fraksiyonlarla doğmuş gibidir. Bunun ilk isimleri arasında Şevket Süreyya Aydemir'in öncülüğünü yaptığı "Kadro" hareketi görünür

Revizyonizm Suçu

1924 yılında gizli Komünist Partisinin Merkez Komitesinde Teşkilât Sekreteri Şevket Süreyya (Aydemir) şöyle yazıyordu:

"Bize gelince; bizde imparatorluk zamanında memleketimizin hakikâten fena idare edilmesi, lüzûmsuz muharebeler, kapitülasyonlar memleketimizi bir yarı müstemleke halinde bırakmış ve iktisaden inkişafımıza mâni olmuştur. Bütün bunların ve bilhassa harbi umumî ve Yunan harplerinin tahribatı neticesinde, şimdi memleketimizdeki iktisadî seyir, menfi bir seyridir. Yani, memleketimiz şimdi bir sermaye terakkümü devri yaşamıyor. Memleket umumî bir fakirleşme ve sefilleşme halindedir. Bizde henüz proleterya değil, işsizler, ihtisassızlar, hülâsa "lumpen proleterya" artıyor. Nasıl ki iktisadî inkişaf dediğimiz hallerde, hakikî sanayî ve ticaret değil ihtikâr (spekülasyon) hakim olmaktadır. Binaenaleyh bizde, ne sosyal demokrasi, ne de diğer şekil kütlevî hareketler için lâzım olan içtimaî zemin henüz ve tabiatı ile teşekkül etmemiştir. Memleketin zengin, sermayedar, ileri bir hâle gelmesi şimdi günün tarihi bir vazifesidir. Bu vazife ise, disiplinli ve müteşekkil bir Cumhuriyet Partisine düşer. Cumhuriyetin idame ve muhafazası için yapılacak her hareket, hattâ ne kadar şiddetli bile olsa doğrudur. Terakkiperverane ileri bir harekettir"[2]

Bu satırların ifade ettiği mâna, Türkiye Komünist Partisinin devrin tek partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkasına iltihakı idi. Aynı yıllarda (20 Ocak 1924) Çin'de Kuomüntang'ın akdettiği birinci kongreden sonra Çin Komünist Partisi yayımladığı bir memorandumla, aralarında Mao-Çe Tung ve Li-Ta-Chao bulunduğu halde Kuomüntang'a girdiler[3]. Keza Hindistan'da başlarında Benerci ve M.N. Roy'un bulunduğu bir kısım komünist parti mensubu Hindistan Komünist Partisini terk ederek, Hint Millî Partisi olan Kongre Partisi'ne dâhil oldular. Öyle zannediliyor ki, Türkiye'deki "Revizyonist" hareket de önceden plânlanmış, Çin, Hind ve Türk komünistleri müştereken hareket etmişlerdi.

Türkiye Komünist Partisi içindeki 1927 temizliğinden sonra, 1929'da revizyonistlerin birleşmek istedikleri Cumhuriyet Halk Fırkası ve onun lideri Mustafa Kemal'e karşı harp ilân ediyorlar ve vilâyet komitelerine şu tamimi yolluyorlardı[4].

"Bütün Dünya Amelesi Birleşiniz"

Türkiye Komünist Partisinin Vilâyet Komitelerine gizli tamimi -Eskişehir ilânı harbi-

Türkiye burjuvazisi, Cumhurreisinin ağzı ile Eskişehir istasyonunda,

TKP'ne harp ilân etti. Bu çoktandır devam eden bir muharebenin burjuva devletinin en yüksek makamı tarafından resmen tasdiki demektir.

Bir müddet evvel de Başvekil İsmet Paşa, Mecliste söylediği bir nutukla, komünistlere taarruz etmişti. Mustafa Kemal Paşa, komünistlere uzun uzadıya çattıktan sonra onları, ordu kuvvetiyle tehdit etmiş ve ilk defa olarak komünistlere karşı, mücadelede Türk amelesinden, köylüsünden ve esnafından yardım dilemiştir. Demek oluyor ki, geçen zaman zarfında Türkiye Komünist hareketi burjuva için daha mühim bir tehlike haline gelmiştir.

Bu iki hareket her şeye rağmen, hareketimizin inkişaf etmekte olduğuna delildir. Türkiye Komünist hareketi; Türkiye amelesinin hareketidir.

TKP içinde ki, revizyonizmin doğuşunda Türkiye'nin özel şartları içinde, cumhuriyet Türkiye'siyle, Mustafa Kemal'in devrimlerinin önemi oldukça büyüktü

Türkiye Komünist Partisi, Türk amelesinin partisidir. Bu hareket ve bu parti, Türkiye'de köylü ve fakir esnaf tabakalarında menfaatlerini müdafaa eden yegâne kuvvettir. Mustafa Kemal Paşa ve onun hükümeti; burjuva sınıfına zabitlerine ve polislerine dayanabilir.

Eskişehir nutkundan alacağımız derse gelince:

Ameleler, köylüler arasında ve ordunun içinde çalışmaya daha ziyade ehemmiyet vermek, esnaf tabakaları ile temasımızı daha ziyade sıklaştırmak ve bu hususta, köylü, ordu ve esnaflar arasında gizli neşriyata büyük bir azimle başlamak, başlanan yerlerde ise devam etmektir.

Bundan başka, bu sahalarda zayıf olan teşkilât işlerini de kuvvetlendirmek icap eder.

Amele sınıfı arasındaki mesaimiz, fırkamızın esas faaliyeti olduğu için, burada yapılacak işler malûmdur. Bilhassa her sahadaki faaliyetimiz de, kitlelere "bugünkü hükümetin ve Cumhurreisinin, burjuva mahiyetini " iyice anlatmak lâzımdır. Halk fırkasının, Halk Fırkası hükümetinin, Büyük Millet Meclisinin, Cumhurreisinin yüzlerindeki maskeyi yırtmak ve bütün bu müessese ve şahısların nasıl burjuva müessesesi ve mümessilleri olduğunu, emekçi sınıfına göstermek TKP' nin önünde duran en mühim meselelerindendir.

TKP, Türkiye burjuvasının reisi, Türkiye amele, köylü ve esnafının en büyük düşmanı olan Mustafa Kemal Paşa'nın resmî ilânı harbini, büyük bir soğukkanlılıkla karşılar ve mücadelesine devam eder.

Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi

Türkiye Komünist Partisinin vilâyetlere gönderdiği gizli tamimin ifade ettiği anlam, yalnız Mustafa Kemal'e karşı değil, aynı zamanda Mustafa Kemal'le birleşmek isteyen revizyonistlere de cevaptır. Daha sonraki yıllarda Nazım Hikmet "Benerci Kendini Niçin Öldürdü"[5] isimli eserinde, hem Hind revizyonistlerine, hem de Türk revizyonistlerinin lideri Şevket Süreyya'ya (Aydemir) çatıyordu. Hind revizyonizminin lideri için Nazım Hikmet şöyle yazıyordu:

"Roy Dranat, Benercinin eski bir kavga arkadaşıydı. Fakat sonra, galiba korktu, galiba sabrı tükendi ve galiba ruhunu satıp rahatı bulmak fırsatını ele geçirdi. Kavgadan ayrıldı. Şimdi Roy Dranat, İngiliz emperyalizminin emrinde sakalsız, pelerinsiz ve kılıçsız rahatını arayan zavallı, mustarip bir Fausttur".

Türk revizyonizminin lideri Şevket Süreyya (Aydemir) için de Nazım Hikmet şöyle diyordu.

"Yalnız şunu hatırlatmak isterim ki, Benerci emperyalizmi ve emperyalizmle mücadeleyi neo-Hitlerist sosyal Faşist –Sinyor– von Şevket Süreyya Bey gibi anlamıyordu"[6].

Türkiye Komünist Partisi, Türk revizyonistleri ve Cumhuriyet hükümeti karşısında sınıf kavgasına dayanan ve münhasıran işçi sınıfının önderliğinde bir diktatorya peşinde gayret sarfederken, Şevket Süreyya'da (Aydemir) "İnkılâp ve Kadro" eserinde T.K.P.'yi görünmeden hedef alır, 1924'ten beri T.K.P.'nin içindeki revizyonist tezini açıklıyordu[7]. Şevket Süreyya'ya göre, Türkiye'de kesif sanayi merkezleri olmadığı için, bir sınıf savaşı düşünülemezdi. Türkiye Millî Kurtuluş savaşından hareketle, sarsıntısız bir şekilde sosyalist bir plânlama ile "Sınıfsız bir cemiyet" haline sokulabilirdi. 11 maddede özetlediği tezini,[8] kitabında "Millî Kurtuluş Hareketlerinin Ana Prensipleri" başlığı altında toplamıştır. Şöyle diyordu:

1- Millî Kurtuluş hareketleri, tarihî orijinleri itibarı ile beynelmilel bir tezadın, yani müstemlekeci memleketlerle, müstemlekeler ve yarı müstemlekeler arasındaki iktisadî ve siyasî tezadın birer neticesidir. Bu tezad, tarih içinde menşeini, bir taraftan makinelerin garp memleketlerinde sanayiye tatbikinden doğan büyük sanayî inkılâbında, diğer taraftan bu sanayinin arzın mahdut noktalarına tekasüf ve inhisar etmesi şeklinde tecelli eden beynelmilel müsavatsızlıktan alır.

2- Millî Kurtuluş hareketlerinin mebde noktası beynelmilel bir tezad olduğu gibi, gaye ve hedefi de bu beynelmilel tezadın, yani bir kısım memleketlerin diğer bir kısım memleketlere karşı iktisadî ve hattâ siyasî tabiiyeti şeklinde tecelli eden müstemlekecilik tezadının hâllidir. Bu itibarla Millî Kurtuluş hareketleri, gerek tarihi menşeleri, gerek inkişaf istikâmetleri bakımından cihan içinde bir tezadı ve binaenaleyh bütün prensipleri kendi zatından çıkarılması icabeden müstâkil bir beynelmilel bir dâvayı temsil eder. Millî Kurtuluş hareketleri, herhangi diğer bir hareketin peyki, tâbii veya rezervi olamaz.

3- Tarihî mahiyetleri itibariyle, Millî Kurtuluş hareketleri, cihan iktisat vahdetini inhilâl ettirmeye ve cihan iktisadiyâtını teşkil eden unsurların birer birer kendi kabukları içinde çekilmeleri sureti ile, gittikçe iptidaileşmelerine müteveccih menfi ve irticai birer hareket değildir.

4- İstihsâl vasıtalariyle, tekniğe tahakküm tarzı, yani istihsâl mü-

nasebetleriyle, teknik arasındaki uygunsuzluk muasır cemiyette yaşayan bütün tezadlar ve bu meyanda müstemlekecilik tezadının unsuru aslisidir... Millet içindeki iktisadî tezadların tasfiyesi bahsine gelince; milletin ahenk ve insicamı üstünde menfi rol oynayan ve binnetice millet bünyesini – büyük sanayi memleketlerinde gördüğümüz gibi– keskin sınıf mücadelelerine buhranlara katastroflara ve nihayet bütün millet bünyesinin inhilâline mahkûm kılan iktisadî menfaat mücadeleleri, büyük tekniğin ve büyük iktisat faaliyetlerinin başıboş inkişafının neticesidir. Halbuki şimdi Türkiye'de ...Mülkiyet münâsebetleri esasen inkişaf etmiş değildir. Henüz rüşeym halindedir. Bu memleketlerde ileri teknik ve iktisat faaliyetleri ancak milletin, yani milletin ileri menfaatleri namına cemiyeti sevk ve idare eden plânlı bir iktisat devletçiliğinin, mülkiyet ve murakabesi altında doğar ve inkişaf edebilir.

5- Tekniğin tekasüf ve terâkki etmiş olduğu büyük sanayi memleketlerinde, en baş tezadı temsil eden sınıf mücadelesi... İstihsâl vasıtaları üstündeki mülkiyet münâsebetlerinin bir ihtilâl ile tasfiyesine bağlıdır.

6- Büyük sanayinin mütekasif olduğu memleketlerle sanayiden mahrum ham maddesi ve ziraatçı memleketler arasındaki iktisadî ve siyasî tâbiiyeti idâme edecek bir içtimaî inkılâp, Millî Kurtuluş hareketleri bakımından menfi bir cemiyet hareketidir. Bize göre bugünün şartlarına uygun progresist bir hareket ancak, bir taraftan millet içinde, diğer taraftan milletler arasındaki tâbiyet ve metbuiyet tezadlarını tasfiye edecek bir harekettir.

7- Millî Kurtuluş hareketleri, nizamı âlemin bugünkü çarkında mustarip bütün milletlerin siyasî veya iktisadî hakları kayd ve şart altına alınmış bütün memleketlerin müşterek dâvasıdır.

8- Bir Millî Kurtuluş hareketi, ne münhasıran siyasî ne de münhasıran hukukî bir hâdisedir. Bu hareket..."yeniden doğuş ve kurtuluş" hâdisesidir. Bir inkılâptır... Levanten temayülleri, kısaca kötü ve dar bir mutavassıtlık ve uzlaşıcılık ruhunun (kompradorluğun) millî mücadelede yeri olamaz. Bu davanın pasif kombinezonlar, siyasî idareci maslahatlar sokak veya diplomasi nümayişleriyle kazanılacak hiçbir tarafı yoktur. Millî istiklâle ancak, istiklâl harbi ile varılır.

9- Millî Kurtuluş hareketleri "Milletin, Millet" olarak istiklâlini istihdaf eder... sınıfî şiarlara bu davada yer verilmemesi lâzımdır...

10- Muasır nizamın zarurî bir tezadı olan Millî Kurtuluş hareketleri.. şümûle ve kemâle doğru daimi bir akış ve bir istihale seyri içindedir.

Her millet yarın kendi şeklini yerini kendi bünyesinden çıkaracaktır.

11- Millî Kurtuluş hareketlerinin tam ve hakikî mümessili Türkiyedir. Türk inkılâbı, yalnız millî tarihimizin değil, bütün beşer tarihinin en nadir, en şâmil ve en mânalı hareketlerinden biridir...

Bütün Millî Kurtuluş hareketleri, ana prensipleri itibarı ile, ancak

Türk millî İnkılâbının arkasından ve onun manevî çığırı ve prensipleri üstünde yürüyecektir... Yeni millet tipini cihana Türk milleti verecektir"

Şevket Süreyya, revizyonizmi ve milliyetçiliği, bilindiği gibi "Kadro" hareketini doğurdu. Şevket Süreyya, Türkiye Komünist Partisine göre, partideki reformcu ve sınıf mücadelesini önlemek isteyen tutumu yüzünden Türkiye Komünist Partisinden çıkarılmıştı. Komünist Partisine göre,"Kadro" hareketinin nazariyeciliğini yapan Şevket Süreyya aşağı yukarı "herşey Türk burjuvazisinindir, sınıf mücadelesi yok edilmeli" prensipleri ile, Türk emekçisini, kayıtsız şartsız burjuvazinin sömürmesine bırakmış oluyordu. Bu düşünce ile emekçinin bütün teşkilâtlarını dağıtıp (yani Komünist Partisini kapatıp), halk kitlelerini büyük sermayenin ve emperyalizmin emrine veren Alman ve İtalyan faşizminin ideolojisi arasında az çok yakınlık vardı. Kısacası, Türkiye Komünist Partisi, Şevket Süreyya ve arkadaşlarını faşist ilân edip, günün modasına uymuş, rahata ermişti.

Sonraki yıllar, TKP içindeki revizyonist dalgalanmalar fazla sarsıcı olmadı. Hattâ TKP, 1946'da "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" olarak legale çıkınca Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun "Türkiye Sosyalist Partisi" fraksiyonunu ucuz atlattı. Dr. Şefik Hüsnü, Esat Âdilci grubu kolaylıkla tecrit edebildi.

Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi içinde son büyük çatışma 1946 tevkifatı vesilesiyle, 1951 yılında patlak verdi. Merkez Komitesi üyelerinden Mihri Belli, Parti birinci sekreteri Dr. Şefik Hüsnü'yü (Değmer) sert bir şekilde tenkit etti.[9] Bu tenkitte revizyonizm taraftarlığı yoktu. Tenkidin başlıca âmili, liderlik savaşı idi. Mihri Belli 1946 yılı tevfikatındaki bazı küskünlükleri dile getirmişti. Dr. Şefik Hüsnü Değmer yaşlı idi, ölümü halinde onun yerine lider olmayı kuruyordu. Bilindiği gibi komünist hiyerarşisinde, birinci sekreteri tenkit eden vaziyete hakim olursa lider olurdu. Bu toplantıda TKP Merkez İcra Komitesi Sekreteri Zeki Baştımar uzlaştırıcı rol oynamıştı. Keza 1951-1952 yılı TKP tevkifatında cezaevinde yürütülen Mihri Belli - Dr. Şefik Hüsnü Zeki Baştımar mücadelesi, Mihri Belli grubuna doğru ağır basarken, Sevim Tarı'nın Mihri'ye yazdığı bir mektup ele geçti. Bu mektupta Zeki Baştımar ağır bir dille tenkit ediliyordu[10]. Mektubun ele geçmesi ile, TKP hakkında ileri sürülen delliller kuvvet kazandı. Mahkeme pek çok komünisti mahkûm ederken, bu mektuba da atıflar yaptı. Tabiiki bu durum Mihri Belli'nin durumunu iyice sarstı. Zeki Baştımar yine ön plâna çıktı. Hapis cezasını doldurduktan sonra Rusya'ya, oradan da Doğu Almanya ve Prag'a geçti. Mihri Belli'yi bu yenilgi ister istemez Türk revizyonistleri ile işbirliğine itti[11].

1960'tan Sonraki Bölünme, Türk Revizyonizmi Üzerinde Kızıl Çin Etkisi ve Diğer Solcular

Türk solları arasındaki yeni bölünme 20 Aralık 1961 günü "Yön" dergisinin yayınlanması ile meydana geldi. "Yön" dergisinin yayınladığı "Bildiri", ihtiva ettiği fikirleri itibariyle islâhatçı ve batıcı bir sosyalizmi savunuyordu: "Atatürk devrimleri ile amaç edinilen çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın, eğitim davasını sonuçlandırmanın, Türk demokrasisini yaşatmanın, sosyal adaleti gerçekleştirmenin ve demokrasi rejimini sağlam temeller üzerine oturtmanın, ancak iktisadî alanda hızla kalkınmakla, yani millî istihsal seviyesini hızla yükseltmekte göstereceğimiz başarıya bağlı olduğuna inanıyoruz. Atatürk devrimlerinin amacı olan batılılaşmak, en geniş anlamı ile batının istihsal seviyesine yaklaştığımız ölçüde gerçekleşebilir" diyen "Yöncüler", kısa zamanda, daha aradan üç, dört ay geçmeden, demokratik ve batıcı bir sosyalist görüşten, uzak doğunun ihtilâlci sosyalizmine sıçrıyorlardı. "Bildiri", ya ihtilâlci sosyalizmi ilk nazarda kabul etmeyecek bir kısım aydınları uyutmak için kaleme alınmış, ya da bu akımın yöneticileri, geleneği kurulamamış demokratik sosyalizmi kurmak isterlerken, klâsik solların istilâsına uğrayarak dejenere edilmişlerdi. Bu bozuluş, ahlâkî bir gerileme değil, ideolojik zaaftan ileri geliyordu. 20 Aralık 1961'de Yön'ün ilk sayılarında "Batılılaşmak" için istihsal seviyesinin artmasını, eğitim davasının hallini öngörenler, birkaç yıl sonra Pekin terminolojisi içinde yer alan kavramları temsil edecekler ve Pekin'in taktik ve stratejisinde uygulama alanı bulan organizasyonları teşkil etmeye çalışacaklardır. Aynı "Yön", demokrasinin alt yapısını kuvvetlendirmek amacı ile ortaya çıktığı halde, belli bir süreden sonra parlamentoculuğun faşizme çıkacağını savunmakta, âdeta ihtilâli öngörmekte idi. Son sayılarında bağlı bulunduğu beynelmilel sosyalist hattı dahi açıklamakta sakınca görmeyen "Yön" şunları yazmaktaydı

Türkiye sol hareketi içinde revizyonist hareketin oluşumunda tıpkı Türkiye gibi Çin'de sosyalist devrimi gerçekleştiren Kızıl Çin lideri Mao'nun tesiri göz ardı edilemezdi

"Öte yanda hiç bilmediğimiz bir Çin var. Amerika'ya ve Sovyetler Birliği'ne kafa tutan ve dış yardımsız kalkınma yoluna giren 700 milyon nüfuslu bir Çin. Üstelik öteki az gelişmiş ülkelere yardım veriyor ve tek başına atom bombası yapıyor. Liderlerinin Amerikan iddialarını destekleyen ateşli nutuklarına rağmen saldırgan bir ülke olmasa gerek. Çin'li nüfusun barındığı, burnunun dibindeki İngiliz Hong-Kong'unu ve Portekiz Maco'sunu ele geçirmek için en ufak bir teşebbüste bulunmuş değil. Ama görüşüne göre kaçınılmaz saydığı bir Amerikan saldırısını soğukkanlılıkla beklemekte. Kurtuluş savaşı başarımız üzerine gözlerini ümit ve hayranlıkla Mustafa Kemal'e çeviren Mao'nun Çin'ini peşin hükümleri bırakarak tanımak zorundayız. Yön, bu hususta üstüne düşen görevi yerine getirecektir. Yön 3. Dünyayı, hayale yer vermeden ümitleri ve ümitsizlikleri ile olduğu gibi tanıtacaktır".[12]

"Yön'ün 164. sayısında İlhan Selçuk şöyle diyordu: "Çin, üçüncü atom bombasını patlattı. Nükleer silâhlanma yolunda ilerleyen Çinlilerin önümüzdeki bir kaç yıl içinde ulaşacakları noktayı şimdiden hesaplayanlar "Çin meselesi"ni artık bambaşka ölçülerle ele almaktadırlar.

Vaktiyle "Şark meselesi" gibi bir de "Çin meselesi" vardı ve batı kapitalizminin sofrasında sık sık tartışılırdı. Zira Çin, sömürgecilerin iştihasına sunulmuş bir ülke idi. Saldırılara, sömürmeye, iç savaşlara açık bir ülke.. Çinliler eski ve şerefli tarihlerine rağmen, hakaret gören, onuru çiğnenen bir ulus olmuşlardı.

Şimdi her şey değişmiş. Çin, yeryüzünde söz sahibi bir kudret hâline girmiştir. Bağımsız bir devlettir. 700 milyona yaklaşan nüfusu ve âdeta askerî disipline yakın toplum yaşayışıyla yakın geçmişin çöküntülerini silmiş, geleceğin plânlarını gerçekleştirmeye koyulmuştur.

Çin bu işi hangi metodlarla başarmıştır? Bu metodları beğenmek veya beğenmemek başka şeydir. Çin toplumunun bugün vardığı elle tutulur sonuçları kabul etmek başka şeydir.. Ve Çin gibi yılda 35 milyon nüfus artışı ile karşı karşıya eski bir afyon sömürgesini komünist rejime iten nedenleri tarih ve iktisat açısından tarafsız şekilde incelemek bambaşka bir şeydir.

Bilimsel düşünce, olgular karşısında objektif kalabilmekle mümkündür. Bu bakımdan Çin'in ve öteki ülkelerin rejimleriyle uğraşmaktansa, Çin gelişmesinin Türkiye bakımından taşıdığı anlamı araştırmakta fayda vardır.

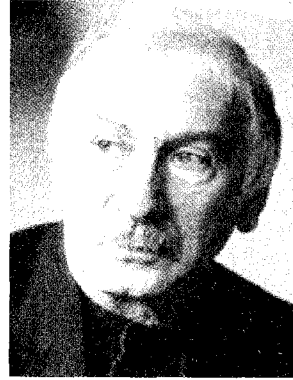
Zaten dış politika ilişkilerinde devletlerin rejimleriyle uğraşmak devletleri çıkmazlara götürür. Türkiye, İkinci Dünya savaşından sonra bu çıkmazın içine düşürülmüştür. Özellikle bir diplomatın rejim tercihlerini devletin dış politika ilişkilerinden kesinlikle ayırabilecek bir sorumluluğa ulaşması gerekir. Atatürk, farklı rejimlerdeki devletlerin dostluk içinde yaşayabileceklerini sık sık tekrarlamıştır. İsmet Paşa'da aynı gerçekçilik açısından olayları değerlendirmiştir.

Gerçekte Türkiye'nin içinde bulunduğu durumda NATO anlaşması içinde, faşist Portekiz diktatörlüğüyle müttefik olduğu görülmektedir. Öte yandan CENTO içinde, Şah'ın diktatörlüğüyle yakın ilişkiler kurulmuştur. Buna karşılık, yıllardan beri süre gelen bir propaganda Türkiye ile Sovyetler arasındaki dış politika ilişkilerini komünist rejimin niteliğine bağlamaya çalışmaktadır. Kökünden yanlış bir düşüncedir bu. Cumhuriyet başyazarı Nadir Nadi'nin bir başyazısında pek güzel belirttiği gibi, Rusya Çarlık ve Türkiye Padişahlık ile yöneltilirken, Türk-Rus ilişkileri daha iyi idi de her iki ülkede Cumhuriyet ilân edilince mi bozuldu?

Tersine Cumhuriyetin ilk yıllarından 1945'e kadar Ruslarla iyi münasebetlere girilmiştir. Tarihten alınan dersler gösteriyordu ki, Türk dış

politikasını her çeşit ön yargılardan uzakta tamemen millî çıkarların gerektirdiği biçimde yürütmek gerekir.

Çin gelişmesini de ön yargılardan sıyrılarak izlemeyi, gerçekçi bir dış politika yürütmek bakımından zorunlu buluyoruz. Bir bakıma Çin'in Türkiye'ye çok uzakta bulunduğu ve henüz Birleşmiş Milletlere kabul edilmemiş bir devletle ilişkiler konusunda kafa yormanın erken olduğu söylenebilir. Olaylar bu iddianın tersini ispatlıyor. CENTO içinde müttefik bulunduğumuz Pakistan'ın dış politikasında, Çin ile münasebetleri büyük ağırlık taşımaya başlamıştır. Balkan komşularımızın Rusya'ya karşı tutumlarında, Çin gelişmesi büyük etkiler yaratmaktadır. Romanya'nın gittikçe bağımsızlaşan dış politika tutumunda, Çin gelişmesiyle paralellik kuranlar vardır. Sınırlarımızın yakınlarındaki ve komşularımızdaki değişimler, Çin gelişmesiyle çok ilgilidirler.

Türk solunun Doğu sosyalizmine yönelmesi yönünde tartışma zemini açanların başında, Cumhuriyet gazetesi baş yazarı İlhan Selçuk geliyordu

Mao Çe Tung'un Çin'i, bugün dünya politikasının çizgilerini tayin edebilecek bir etken olarak ortaya çıkıyor. Çin-Rus rekabetini de dikkatle izlemeliyiz. Rusya'nın karşısında bir rakip ve Amerika'nın karşısında bir yeni büyük güç Türkiye'nin dikkatleri için daha şimdiden cazibelidir.

Bir nokta daha; Bugün dış politika sütunlarında genellikle Çin'in savaşçılığından söz edilmektedir. Son atom denemesi bu sözlere daha da fırsat vermiştir. Oysa Çin, sert sözlerinin ardında yumuşak bir politika gütmekte ve âdeta barışçı bir nitelik kazanmaktadır. Bu hâlin en basit ispatı Kuzey ve Güney Vietnamdaki tutumudur. Bugün Kuzey ve Güney Vietnam'da Çin askeri yoktur. Buna karşılık, Güney Vietnam'da yüz binlerce kişilik bir Amerikan ordusu bulunmaktadır. Amerika'nın Çin sınırları aşan hava tecavüzlerine karşı, Çin'in soğukkanlı davranışı dikkatli gözlerden kaçmıyor.

Herhalde üçüncü atom bombasını patlatması, bütün dünyanın gözlerini Çin'e çevirmiştir. Dünyanın en kalabalık nüfusuna ve atom gücüne sahip bir ülkesi olan Çin'i Birleşmiş Milletlere almamakta ısrar etmek mantık dışıdır.

Türk aydınları, Çin gelişmesini dikkatle izlemek, Çin denemesinin sonuçlarını araştırmak zorundadırlar. Ünlü deyişle "Dünyada yaşayan üç insandan biri Çinlidir". Her yıl bir Türkiye nüfusu kadar artan ve atom denemelerini birbiri ardından piyasaya çıkaran bu ülkeyi yok saymak hiçbir devlet için mümkün olmayacaktır".

"Yön" ilk çıkışı sırasında klâsik Türk solları arasında belli bir güven duygusu uyandırmamıştı. Sakıp Erdem, Gaziantep'te çıkardığı "Gerçek" gazetesinde, İnönü'nün "Türkiye'de sosyalizmi tutursanız sizi desteklerim"[13] dediğini yazıyordu. Klâsik sollar arasındaki güven-

sizliğin nedenlerinden biri de "Yön" hareketinin "Kadro"nun bir devamı ve İnönü'nün bir oyunu olduğu üzerinde toplanıyordu. "Gerçek" şöyle diyordu:

"İnönü bir görüşme sırasında, Yön dergisi sahibi Doğan Avcıoğlu'na; "Eğer siz sosyalist olarak kendinizi topluma kabûl ettirebilirseniz, bende sizi himaye ederim". Bu sözü duyunca ilk önce tebessüm ettik zirâ, kendisini topluma kabûl ettirebilecek güçte olan bir varlığa karşı, İnönü'nün mukavemetine ne ihtiyaç vardır?"

Klâsik solların itirazları bir dereceye kadar haklı idi. CHP teşkilâtı yürütücülerinden Cemal Reşit Eyüpoğlu, esasen "Yön" dergisinin kurucularındandı. Doğan Avcıoğlu ise 1960 yılına gelinceye kadar CHP'nin ilmî araştırma kurulunda çalışmıştı, fakat gene de klâsik sol, "Yön"ün tatlı su sosyalizmine ses çıkartmıyor, hatta "Bildiri"ye koyduğu imzalarla "Yön" etrafında başlayan sosyalist harekete arka çıkıyordu. İlk çatışma Yön dergisinde Şevket Süreyya Aydemir'in"Türk Sosyalizmi ve Fikir Atatürkçülüğü" yazısı ile başlıyor[14]. Klâsik sollardan Sadun Aren, gene aynı dergide Şevket Süreyya Aydemir'in "Türk Sosyalizmi" konusundaki görüşlerine şöyle cevap veriyordu:

"Bu pratikçi görüşün (yani Türk sosyalizmini bulmak isteyenlerin) diğer, fakat daha derli toplu bir ifadesi de, Türkiye için ve Türkiye'ye mahsus, yeni bir gelişme teorisi yeni bir sosyalizm bulmak teklifidir. Bu fikir de yersiz ve yanıltıcıdır. Bilindiği gibi sosyalizm belli bir değerler sistemidir ve bunun gerisinde de, sosyal değişimi tahlil ve izah eden belli bir metod vardır"[15].

Klâsik solun liderlerinden Behice Boran ise, aynı günlerin "Vatan" gazetesinde Şevket Süreyya Aydemir'e cevap verirken, aralarındaki ihtilâfın çok eski günlere uzandığını açıklamaktan çekinmiyordu.

"Yön" etrafında toplanmış revizyonist sollarla, klâsik solların aralarının açılması, daha başka deyimle beynelmilel sosyalist hat içinde temsil edildikleri kampların belirmesi, yine "Yön" dergisinde. "Millî Kurtuluş Cephesi" programının açıklanması üzerine oldu.

Milli Kurtuluş Cephesi

"Yön"ün programını açıklamazdan önce, "Milli Kurtuluş Cephesi" hareketlerinin kimler tarafından ve ne zamandan beri ortaya atıldığı üzerinde duralım. Görülecektir ki,"Yön"ün ortaya attığı program orijinal olmadığı gibi, yeni bir harekette değildir ve aynı programlar çok başka merkezler tarafından da ele alınmıştır.

Beynelmilel komünizmin bir bakıma tarihi, cephe teşekkülleri tarihidir. Fakat bunu müstemleke ve yarı müstemleke ülkelerinin Kurtuluşu savaşına bağlayan ve teorileştiren Çin Komünist Partisi olmuştur[16]. Ve "Millî Kurtuluş Cephesi" organizasyonunun en uzun ve en

inatçısı ve etkilisi Güney Vietnam'da Ho-Şi Mihn tarafından teşkil edilmiş olanıdır. Çünkü bu organizasyon, Güney Vietnam'da Üçüncü Dünya harbiyle tehdit eden Kızıl Çin-Amerikan çatışmasını sürdüren nitelikte ve kuvvettedir.

Millî Kurtuluş Cephesini meydana getirme fikri 1959'da Hanoi'de Kuzey Vietnam Cumhurbaşkanı Ho-Şi-Mihn'in, komünist ihtilâli Güney Vietnam'a kaydırma fikri ile ortaya çıktı[17]. 1960 Eylül ayında Kuzey Vietnam Komünist Partisi birinci sekreteri Le Duan, Ho-Şi-Mihn'in çağrısını daha kuvvetle tekrarladı. Bu tarihten dört ay sonra ise "Millî Kurtuluş Cephesi"nin Hanoi radyosunda yayımlanan bir manifestosu, Le Duan'ın konuşmasının âdeta bir tekrarı idi. Amerikan iddialarına göre "Millî Kurtuluş Cephesi" Güney Vietnam'da muvaffak olmamıştır. Bu iddianın mukabil, propaganda niteliği bizi gerçekten uzaklaştırabilir. Kuzey Vietnam ve Kızıl Çin'in iddialarında da mübalâğa payı vardır. Gerçek şudur ki, Güney Vietnam "Millî Kurtuluş Cephesi" hareketinin kuruluşundan bu yana Güney Vietnam durulmamış, askerî ihtilâller ve kanlı savaşlar birbirini kovalamış ve kovalamaktadır."Millî Kurtuluş Cephesi" hareketinin birinci genel sekreteri Nguyen Van Hicu'nun milletler arası temaslarda başlıca gayreti, organizasyonun geçici hükümet olarak tanınması olmuştur. Ve bu hareketi, komünist Çin, Doğu Almanya, Çekoslavakya, Küba, Endonezya ve Cezayir'i tanımış bulunmaktadır. Ancak, Çin-Sovyet gerginliğinin, Sovyetlerin peyklerini daha serbest harekete zorladığı aşikârdır. Sovyetler Birliği'nin peyklerini, bu tanınma işinde serbest bırakması bu temkinliliğinin delilidir.

Her ne kadar "Yön" dergisi "Millî Kurtuluş Cephesi" programını 1962 yılında yayımlamış ise de, bu cephe faaliyetinin hızlanması 1965 sonları ile 1966 yıllarında olmuştur.

Komünist Çin, diplomatik başarısızlıklarını bir tarafa iterek, 1966 yılı başlarında geri kalmış ülkelerde komünist olmayan hükümetlere karşı dünya çapında bir ihtilâl ve savaş hareketine önderlik etmek için faal bir kampanya hareketine başlamıştır[18]. Asya, Afrika, Lâtin Amerika ve Orta-Doğu'da bir "Halk İhtilâli" konusundaki bu çağrı, 1965 Eylül ayında Pekin hükümetinin Müdafaa Vekili Lin Piao'nun, Mao-Çe-Tung'un doktrinlerini özetleyen makalesinde açıkça dile getirilmiştir. Ancak, Endenozya Komünist Partisinin, Cakarta hükümetine karşı hazırladığı darbenin muvaffak olamaması, Pekin'in ikinci bir Asya-Afrika (Bandung) konferansında hâkimiyetini kuramaması sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte Pekin, halkları isyana teşvik etme kampanyasına hız vermiştir. 1966 yılı içinde gerek Afrikadaki bozulan denge, gerekse Orta-Doğu'da nisbi bir sükûnun hakim olması, ağırlık merkezini Türkiye üzerine kaydırmış bulunmaktadır. Pekin, ayrıca Hava-

Türk Siyasi tarihinin önemli simalarından olan İsmet İnönü'nün siyasi hayatında uğraşmak zorunda kaldığı en önemli konulardan biri de sistem dışı sol hareketler olacaktır

na'da yapılan Afrika-Asya-Lâtin Amerika (tesanüt) konferansında "Halk İhtilâlleri" için yeni bir çağrıda bulunarak, Çin delegasyonu Başkanı Wu Hsuch Tsien, Ocak ortasında yapılan konferansta yirmiden fazla Asya, Afrika, Lâtin Amerika memleketinin bu gibi savaşa girişmiş olduğunu söylemiştir. Wu, Peru'dan Kongo-Leopoldvill'e, Kore'den Filipinlere kadar memleketlerde "Silâhlı mücadelelerin" yapıldığını iddia etmiş ve Kızıl Çin'in bunları desteklemekte azimli olduğunu belirtmiştir. Daha sonra, Pekin, "Malasia Federasyonu" hükümetini devirmek için harekete geçtiğini ve Tayland hükümetine tahrik programını hızlandırdığını açıklamıştır. Resmî Çin Haberler Ajansı, 12 Ocak tarihli bir haberinde "Malaya Millî Kurtuluş Cemiyeti" tarafından Malaya'da bir misyonun tesis edilmesinin Pekin tarafından memnuniyetle karşılandığını söylemiştir.

"New-York Times" gazetesinin Hong Kong mahreçli bir haberinde 1960 yılından sonra uzun yıllar çete savaşlarını idare etmiş, Çinli bir komünist olan Chin Peng'in güney Tayland'da Malaya hududu boyunda faaliyette bulunduğunu bildirmiştir. Beşyüz kişi civarında olan çete kuvvetinin Tayland Gizli Komünist Partisi'nin yardımı ile Malaya'da Taylandlıların işbirliğini temine çalıştığı ifade edilmiştir. "New-York Times", Malaya komünist faaliyetinin diğer bir merkezinin Çinlilerin yakın zamana kadar Endonezya çetecileri ile işbirliğinde bulunduğu Sarawak olduğunu söylemiştir. Malaya Başbakanı Tunku Abdul Rahman, Kuala Lumpur radyosunda yaptığı bir konuşmada "Komünistlerin Güney Doğu Asya memleketlerini hâkimiyetleri altına alma plânı"ndan vazgeçmediklerini ikaz etmiştir. Merkezi Pekin'de olan diğer bir "kurtuluş misyonu" 1 Ocak 1965 tarihinde tesis edilmiş olan "Tayland Vatanseverleri Cephesi"dir. Cephenin Tayland'ın kuzeydoğu ve güney eyaletlerindeki tahripkâr faaliyetleri, komünist Çin ve komünist Kuzey Vietnam tarafından idare edilmektedir. Tayland Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı Praphat Charusathein, 12 Ocak'ta gazetecilere, kuzeydoğuda ele geçirilen sabotörlerden bir kısmının kuzey Vietnamlı ve bir kısmının da Hanoi ve Pekin tarafından desteklenen bir Laos komünist grubu olan "Laos Vatansever Hareketi"ne mensup olduklarını söylemiştir. Pekin, Hanoi vasıtası ile, güney Vietnam ve Laos'ta mücadeleyi desteklemiştir. Pekin, aynı zamanda batı yarım küresinde komünist kalesi ve tahrip hareketinin sinir merkezi olarak Küba'yı'da 1965 sonlarına kadar desteklemiştir. Pekin'in bir çok memleketin iç meselelerine müdahalelerini gösteren sayısız olaylar dünya kamu oyunca, hele Türkler tarafından hiç bilinmemektedir. Son yıllarda meydana gelen olaylardan bir kaç seçilmiş ör-

nek, komünist Çin faaliyetinin ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Brezilya'da bir ticaret heyeti ile, Yeni Çin Haberler Ajansına mensup dokuz komünist Çinli tahripkâr faaliyette bulunmak ve mahalli komünistlerle işbirliği yapmak suçu ile on yıl hapse mahkûm edilmiştir. Dokuz yüz Pekin taraftarı Hintli komünistin tevkif edildiğini bildiren Hindistan hükümeti bunların "Şiddetli bir ihtilâlci mücadeleye girişmeyi" plânladıklarını söylemiştir. Kamerun Cumhuriyetinde, Pekin tarafından çete savaşı için yetiştirilmiş komünistler tevkif edilmişti. Komünist Çin demokratik bir şekilde tesis edilmiş olan Kamerun hükümetini devirme gayretlerine devam etmekle suçlanmıştır. Kenya hükümeti "Millî Güvenlik Menfaatleri" dolayısıyla Yeni Çin Haberler Ajansı muhabiri Wang-Te-Mong'u memleketten kovmuştur.

Görüldüğü gibi, Moskova'nın Lenin'e atıfta bulunarak dünya ihtilâlinin çocukluk hastalığı ile suçlandırdığı Pekin, dünyanın her yanında tahribata devam etmektedir. Türkiye'de de 1962'de başlayan hazırlıkların 1966 yılı içinde uygulama alanları arayacağı ihtimal dâhilindedir. Programı ve plânı 1962'de ortaya atılan "Milli Kurtuluş Cephesi" hareketinin belirtileri Türkiye'de de çeşitli vesilelerle ortaya çıkmıştır. Bir süre önce dağıtılan "Millî Kurtuluş Komitesi" imzalı beyanname, Dean Rusk'ın CENTO toplantısı münasebeti ile Ankara'yı ziyareti sırasında patlak veren gösteriler ve Atatürk'ün büstüne yapılan tecavüzleri protesto amacı ile İstanbul'da yapılan yürüyüşte "Ne Rusya ne Amerika" sloganlarının çağrılması, "Millî Kurtuluş Cephesi" faaliyetinin cümlesinden olsa gerektir. Bu cephe faaliyetinin kuruluş yıllarından başlayarak ve Moskova hattını destekleyenler arasındaki tartışmalara değinerek, Türkiye'de soldaki çatlaklara işaret edelim ve hangi grup sosyalistin (!) Moskova hattını, hangilerinin de Çin hattını desteklediklerini tespit edelim.

"YÖN"ün Teklif Ettiği Program "Milli Kurtuluş Cephesi" ve İtirazlar

"Yön" dergisi 12 Eylül 1962 tarihli 39. sayısında, Doğan Avcıoğlu imzalı "Sosyalist Gerçekçilik" isimli bir makale neşrediyordu. Gerçekte bu, Moskova hattının dışında kurulmuş olan bir "Millî Kurtuluş Cephesi"nin programı ve nasıl teşkil edileceğini bildiren talimatı idi. Esasen klâsik solların hemen akabinde gösterdiği reaksiyon da "Yön", sollarının Pekin hattını izlediklerini imâ eder mahiyette idi. Doğan Avcıoğlu zikri geçen cepheleşme konusunda şunları yazıyordu:

"... Sosyalistler her çeşit dogmatizmden ve ayırıcılıktan sıyrılarak toplumun çeşitli sınıflarında mevcut gerçek demokrasi taraftarı vatanseverleri toplayabilecek olan "Millî Kurtuluş Cephesi"ni gerçekleştirmeye çalışmalıdır... Politik hayatımızda nüfuzunu gittikçe arttıran büyük burjuvazi yeni

tip sömürgeciliğin memleketimizde temsilcisi haline gelmektedir... Bu sebeple burjuvaziye karşı takınılacak tutum dikkatle incelenmelidir. Onu bir blok olarak karşıya almaktan imkân nispetinde kaçınılmalıdır.. O halde sosyalizmin bugün temel meselesi anti-emperyalist ve anti-feodal mücadeledir... sosyalizme giden yol Millî kurtuluş hareketlerinden geçmektedir.. Her türlü doğmatizmden ve aşırı düşünceden sıyrılarak, toplumun bütün tabakalarında yer alan milliyetçi ve demokratik kuvvetlerin bir araya getirilmesine çalışılmalıdır. Millî Kurtuluş veya İlericiler cephesi ismini verebileceğimiz bu geniş grubun birbirlerine benzeyen muhafazakâr partilerin karşısına dikilmesi bugünün en önemli meselesidir. CHP veya CHP'ye karşı olanlar gibi suni bir bölünmenin yerini gerçek bir ayrılma olan ilerici-gerici bölünmesi almalı, bugün muhafazakâr siyasî partilerin içinde yer alan ilerici kuvvetler gerçek yerlerini bulmalıdır..

İşçi ve Köylü: İşçi sınıfının sosyalist mücadelenin ön safında yer aldığı aşikârdır. Sınıf önderliği davası bugünün meselesi olarak ortaya atılmamalı, sosyalistler birleştirici ve toplayıcı olmaya dikkat etmeli ve bu yolda fedakârlıktan çekinmemelidirler.. Sınıf önderliği meselesini sanki bugünün en hayatî meselesi imiş gibi herşeyin üstünde sayan bir davranış, sanırız ki çeşitli sosyal grupların psikolojisini gözönünde tutmadığı için, hiç değilse tatbik bakımından hatalı olmuştur... Memleketimizde ancak işçi ve köylü ittifakı kuvvetli bir halk hareketinin temelini teşkil edebilir... Aydınlar: Millî Kurtuluş Hareketi safhasında, mücadelenin ideolojik alanda sözcülüğünü istesek de istemesek de aydınlar yapacak, gerekli kadroyu geniş ölçüde onlar sağlayacaktır.. Türkiye öğretmeni ile, subayı ile memuru ile fakir ve orta sınıftan gelme önemli bir aydınlar sınıfına sahiptir. Bu Atatürkçü vatansever aydınların Millî Kurtuluş Cephesinin gayelerini benimsememeleri için hiçbir ciddi sebep yoktur.

Gençlik: Gençliği kazanan bir siyasî hareket yenilmez bir kuvvettir ve gençlik ilericilerin en tabii müttefikidir.

Ordu: Fakir ve mütevazi ailelerden gelen ordu, Türkiyemizin ileri hamlelerinde dayanılacak en sağlam kuvvetlerden biridir.. Batıda ordu burjuvazinin tam bir aleti olmuştur. Batı burjuvazisi kendi çocuklarını asker yapmış, onları sınıf menfaatlerini koruyacak şekilde yetiştirmiş ve askerlik mesleğini işçi ve köylü çocuklarına kapamıştır. Bu sebeple batıda ordu gerici kuvvetlerin safında yer almış haklarını arayan işçilere kurşun yağdırmıştır.. Türkiye'de ise halktan çıkmış Atatürkçü bir ordu vardır.. Bu orduyu hâkim sınıfların elinde itaatkâr bir âlet olarak düşünmek büyük bir hatadır..."

Bu programın yanı sıra teşekkül eden "Sosyalist Kültür Derneği" bilhassa "Millî Kurtuluş Cephesi"nin uygulanmasında önemli rol oynamaktadır. Nitekim "Sosyalist Kültür Derneği" yayınladığı bildiride şunları söylemekteydi:

"... Sosyalizm, Türk ulusunun ileride bir medeniyet seviyesine ulaştırmak hedefine yönelmiş halkçı bir düzen kurmak üzere yapılan Millî Kurtuluş savaşımızın bir devamı ve yeni bir hamlesi olacaktır..."[19].

"Yön" dergisinin yayınladığı gerek bu program, gerekse aynı derneğin kadrosu tarafından teşkil edilen "Sosyalist Kültür Derneği"nin teşekkülü klâsik solcuları itiraza sevketti; klâsik solların daha uzlaşıcı liderlerinden olan Prof. Sadun Aren, sol cephenin parçalanmaması gerektiğini savunarak şöyle diyordu:

"... fakat maalesef bu ilerici kitle hâlen dağınık bir durumdadır. Ve hatta daha fenası bölünmek tehlikesine maruzdur. Kurulacak bütün ilerici partilerin aynı teşekkül içinde birleşmeleri. Devrimci ve ilericilerin bu nokta üzerinde hassasiyetle durmaları..."[20].

Yine aynı temkinle Prof. Aren şunları yazıyordu:

"... Diğer taraftan, sosyalizmden yana olanların da, küçük farklardan ötürü büyük ihtilâflara düşmeyecek kadar müsamahalı olmaları lâzımdır"[21].

Moskova hattını izleyen solcular, "Millî Kurtuluş Cephesi " programına da itiraz ederek, işçi sınıfının önderliğinde sosyalizmin uygulanabileceğini kabul ediyorlar ve şunları yazıyorlardı ki, bu görüşler 1945 yılında Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in yayımladığı "İleri Demokratlar Birliği" programına da uymaktaydı. Zaten 1924 yılından beri revizyonistler işçi sınıfının önderliği meselesini Türkiye'nin şartları içinde realist bir görüş olarak kabul etmiyorlardı:

"... Sosyalist hareketi, yayınlar, dernekler, konferanslar ve daha başka propaganda vasıtasıyla sosyalist fikirlerin toplumda yayılması, sosyalist fikirleri samimiyetle benimseyenlerin isterlerse bir siyasî partiye isterlerse bir derneğe girerek faaliyette bulunması şeklinde anlamak ve anlatmak yanlıştır... Bunun için sosyalizm bir işçi sınıfı hareketi olarak düşünülmelidir..."[22]

İşçi sınıfı önderliği meselesi, Moskova hattına bağlı solların değişmez ilkesidir. Esasen 1917 Sovyet ihtilâli ile Çin ihtilâli arasındaki farklar, iki grup arasındaki taktik meselelerde uzlaşmazlığın esas problemlerini ortaya koymuştur. Çin ihtilâli, uzun süreli mücadelesinde, ister istemez milliyetçi bir nitelik kazanmıştır. Daha 1923-1924 yıllarından itibaren bu nitelik, yani Millî Kurtuluş savaşlarının sosyalizme dönüşeceği, bunun için komünist partilerine milliyetçi partilerle birleşmek gibi bir görev düşeceği ilkesi ortaya atılmıştır. 1923 yıllarında Türk revizyonistlerinin lideri Şevket Süreyya'da (Aydemir) esasen "İnkılâp ve Kadro" eserinde aynı fikirleri savunmakta idi. Behice Boran bu ayrılmaları kabul ederek şunları söylüyordu:

"... Ayrılmalar, bölünmeler aslında daha derinde önemli sebepten olur. Bunlar da zaten önlenemez. Biz de ise hareket ilk adımlarını atıyor.. Namuslu, cesur, bilgili aydınlara, bu aydınlarla emekçilerin işbirliğine ve dayanışmasına şiddetle ihtiyaç var.."[23]

"Millî Kurtuluş Cephesi" konusunda uzlaştırıcı gayret sarfeden

Beynelmilel sol hareketler tarihinde cephe teşekkülünün usta isimlerinden Ho Şi Min, Vietnam'da kurmuş olduğu "Milli Kurtuluş Cephesi"yle dünya sol hareketlerine örnek olacaktır

yazarlara da rastlanmaktadır. Bunlardan bir kısmı meseleyi hissi cepheden ele almakta Oktay Akbal, ("Vatan" 17.9.1962; 23.9.1962) Fethi Naci ve Erdoğan Berktay (Başar) gibi doktrinci marksistler de gerçek bir uzlaşmanın yolunu aramaktadırlar:

"... Kısa zamanda Türkiye İşçi Partisini sözü geçer bir parti haline getirmek, demokratik hürriyetleri gerçekleştirmenin ve faşizmi durdurmanın tek yolu gibi görünüyor. Zinde kuvvetlerin işçi sınıfının davalarında ve sosyal reformlardan yana olması, büyük bir şanstır. Günün meselesi, parlemento içindeki iyi niyetli aydınlarla, parlamento dışındakilerin, işçi sınıfı, zinde kuvvetler, ilerici aydınlar güç birliği ile demokratik hürriyetleri halkın malı haline getirecek emekçi yığınların bir an önce teşkilâtlı bir kuvvet haline gelmesini sağlamaktadır..."[24].

Fethi Naci, klâsik solları da gücendirmemek için "Millî Kurtuluş Cephesi" deyimini kullanmaktan kaçındığı için, "Güçbirliği" deyimini kullanmayı tercih ediyor. Bilindiği gibi 1957 yılından sonra "Güçbirliği" deyimi millî muhalefet lideri İnönü tarafından kullanılmıştır.

"... Aydın emekçi güçbirliği nasıl sağlanır? 1950 yıllarında Fransa'da bu mesele epeyce tartışılmıştı. O zaman kitle hareketleri içinde yetişmiş liderlerin vardığı sonuç bugün bizim işimize yarayabilir.

Gerekli adımı atabilmeleri için, esas üzerinde tavizde bulunmadan ve kardeşçe bir espri içinde, aydınlara yardım etmek; aydınların devrimci emekçi yığınların ideolojik ve politik pozisyonlarına geçişlerini kolaylaştırmak"[25].

Tartışmalar bu minval üzerinde sürüp giderken, "Yöncüler" kendi organizasyonlarını geliştirmeye devam ediyorlardı. "Millî Kurtuluş Cephesi" hareketinin ilk uygulanması, 1 Nisan 1964'te "Gericilikle Savaş" toplantısı ismi altında davet edilen 33 dernekten 24'ünün katılışı ile yapıldı. "Yön"de yayımlanan "Millî Kurtuluş Cephesi" programı da CHP'ye karşı olanlar -CHP savaşı yerine, gerçek savaşın "İlerici-Gerici" savaşı şekline dönüşmesini teklif etmişlerdi. Kızılay Genel Merkezi'nde yapılan ilk toplantıda, bir kısım dernekler durumu protesto ederek, toplantıdan çekildiler ve solları kendi başlarına terkettiler. Solcular kendi aralarında aldıkları kararı "Atatürkçü dernekler ortak bildirisi" ismi altında yayımladılar. Bildiriye göre, Türkiye "İkiyüz yıldır süren batılılaşma ve modernleşme çabalarımıza rağmen Türkiyemizi ortaçağ karanlıkları içinde yaşatmak isteyen geri zihniyetin yok edilmediği bir ülkeydi". Bildirinin pek çok yerinde "Yön"ün ilk sayısındaki "Bildiri"ye geniş atıflar vardı. Bu hareketin yapıldığı 1 Nisan 1964 tarihi Moskova hattını izleyen klâsik sollarla, Yöncülerin aralarının en açık olduğu günlerdi. Denilebilir ki, teşkilât olarak, Türkiye İşçi

Partisi, (Yön) cülerin tertip ettiği bu toplantıya katılmadılar. Bazı TİP mensuplarının toplantıda bulunması ise bir tesadüften ibaretti. "Siyasal Bilgiler Fikir Kulübü" Başkanı Alper Aktan'ın ise bu toplantıyı "Sınıf esnasına dayanan" ilkeler etrafında çekme çabaları akim kaldı. Fakat CHP kanadından Halkevleri Genel Başkanı Tahsin Banguoğlu ve Tabii Senatör Mehmet Özgüneş'ten gelen tepkiler, toplantıda istenilen sonucun alınmasına engel oldu. Toplantı da derin akisler bırakmadan söndü gitti.

Muvakkat Uzlaşma

İki grup sol arasında çatışmalar ve anlaşmazlıklar sürüp giderken, 1965 genel seçimlerinin yaklaşması, her iki sol grubu, kısa bir süre için ve âdeta sun'i bir şekilde "Demokratik Millî Cephe" etrafında birleştirdi. World Marksist Review'nün Mayıs 1965 sayısında Türkiye Komünist Partisi birinci sekreteri Yakub Demir ile bir başka sorumlu Halis Okan[26] imzalı yayımlanan yazıda, Türk solları arasındaki çekişmeler, "Millî Kurtuluş Cephesi" kanadında taviz verir bir şekilde bir müddet için çatışmaları durduruyordu. 9 Haziran 1965 tarihli Doğu Almanya'dan Türkçe yayım yapan "Bizim Radyo" şöyle diyordu: "Unutmamak gerekir ki, demokratik bir Türkiye emperyalizmi ve feodalizmi yenme savaşında mayalanıp şekillenecektir".

Aynı paralelde "Yön"de şunları yazıyordu: "Bugünkü mücadele, satılmışlarla satılmamışlar arasındadır. Emperyalizmle olan bağımlı ilişkiler düzeltilmedikçe hiç bir meselemize çözüm yolu bulunamaz. Bu sebeple sosyalizm yarının meselesidir. Bugünün meselesi emperyalizmle mücadeledir"[27].

"Bizim Radyo" yine 9 Haziran da şöyle diyordu: "Bu savaşa ancak güçlü bir cephe ile girişmek mümkündür. CHP'ye bugün bu açıdan yanaşmak gerek. Bu partiyi on yıl onbeş yıl önceki ölçüler ve yönlerle kıymetlendirmek hatadır"[28]

"Yön" dergisi de 124. sayısında şunları yazmakta idi: "Yön" millî bağımsızlık davamızda İnönü'nün liderliğindeki bir CHP'nin önemli bir mevkii olduğu inancındadır."

"Yön" ve "Bizim Radyo" arasındaki paralelliğe rağmen, arada yine bazı farklar vardır. Meselâ "Yön", İnönü'nün liderliğindeki bir CHP'ye güvencini realist bir tutumla açıklarken, "Bizim Radyo" CHP teşkilâtını ileri sürüyordu.

"Bizim Radyo"nun 9 Haziran'da bir öğütü de şuydu: "Tecrit olmak demokratik güçlerin önemli bir zaafıdır. Bu zaafı bir cephe politikası ile yenmek kabildir."

"Yön" ise seçimlerden sonra "Tecrit" olunma tehlikesine dikkati çekerek "Sosyalist" mebusları şöyle uyarıyordu: "Parlemento çalışma-

larında, sosyalistlerin dikkat etmesi gerekli en önemli mesele tecrit olunma tehlikesinden kurtulmaktır. Sağcı çoğunluk, sosyalistleri parlamento da yalnızlığa mahkûm etmek için her türlü tahrike ve baskıya başvuracaktır".

Türkiye İşçi Partisi ise, daha Mart 1965 tarihinde İnönü kabinesinin istifasından sonra, liderleri Mehmet Ali Aybar'ın yayımladığı bir bildiri ile bütün sosyalistleri "Milli Cephe"de toplamaya çağırıyordu. "Sosyal Adalet" dergisinin 12. sayısında (Mart 1965) yayımlanan bu bildiri aynen şöyledir: **"Hükümet bütçe müzakerelerinde Millet Meclisindeki muhalefet partilerinin ittifakı ile düşürülmüştür. Demokratik rejimlerde, parlamentolarda hükümetlerin düşürülmesi olağandır. Bununla beraber bu düşürülüş olağan değildir. Türkiye tarihinin kritik bir döneminde bulunuyor. Bu düşürmeyi sadece içerdeki muhalefetin hükümete güvensizliği şeklinde görmek meseleyi gerçek nedenleri ve niteliğiyle kavramamaktadır. Çünkü oylamadan hemen önceki günlerde, bir takım temas ve ziyaretler yapılmış olması dikkatten kaçmamaktadır. Büyük elçilerin bulundukları memleketlerde, partileri ziyaret etmeleri devletler hukuku bakımından elçilere tanınan haklar sınırını aşan bir davranıştır. Kıbrıs olayları dolayısıyla hükümetin geçte olsa bağımsız ve kişiliği olan bir dış politika yürütmek zorunluluğunu anlamış bulunması, Amerika Birleşik Devletlerini endişelendirmiştir. Beri yandan 27 Mayıs'tan beri yurdumuzda hızla gelişen toplumcu akım ve emekçi halk kitlelerinin uyanışı ve örgütlenişi de gerek dış sermaye çevrelerini gerekse onların içerdeki ortaklarını telâşlandırmıştır. Bugün Türkiye'de yurt servetlerinin kökü dışarıda kapkaççı sermayeler eliyle yağma edilmesi olayı karşısında bulunuyoruz. Yabancı sermaye çevreleri petrollerimize ağır sanayimizin bir kısmına el atmış bulunduğu gibi, şimdi de madenlerimizi ele geçirmek çabasındadır. Toplumcu akımın gelişip emekçi halkımızı demokratik yoldan söz ve karar sahibi etmesi bu duruma kesinlikle son verecektir. Emperyalist çevrelerin telâşı bu yüzdendir. Şunu belirtmek yerinde olacaktır ki, hükümetin düşürülmesi ile sonuçlanan bağlayıcı gelişmelerde CHP'nin de sorumluluğu vardır. Çünkü Türkiye'yi bağımlı bir ülke durumuna düşüren ilk adımlar bundan onsekiz yıl önce bizzat CHP sorumluları tarafından atılmıştır. Üstelik CHP hükümetleri, 1961'den bu yana, Anayasanın tam ve eksiksiz uygulanması daima savsaklamışlardır. Türkiye'nin ekonomik ve politik bakımdan tam bağımsız devlet haline gelmesi ve yaşaması, bugün Türk milleti için bir ölüm kalım meselesidir. Tıpkı Kurtuluş Savaşı yıllarında olduğu gibi, milletimizin bütün namuslu, yürekli ve gerçekten yurt sever kuvvetlerinin bir Millî Cephe halinde işbirliği etmeleri ve dayanışmaları kutsal bir görevdir. Türkiye, bir Vietnam, bir Kongo olamaz ve olamayacaktır. İlk milli kurtuluş savaşını vermiş ve zafere ulaşmış olan milletimiz, demokratik yoldan bağımsız toplumcu bir ülkenin kurulma örneğini de verecektir. Yaşasın yarının mutlu demokratik Türkiyesi"**

Klâsik solların legal lideri olan Mehmet Ali Aybar, "Yön" dergisi-

ne verdiği beyanatta, seçim arifesinde şöyle demekteydi: **"Türkiye'de yabancı nüfuz ve hâkimiyetini reddeden bütün siyasî ve gayrî siyasî kuruluşların ve namuslu bütün yurtseverlerin Anglo Amerikan emperyalizmine karşı tek bir cephe halinde mücadele etmelerini zorunlu görmekteyiz"**[31].

Muvakkat Uzlaşmanın Seçimlerden Sonra Bozuluşu

Ekim 1965 arifesinde teşkil edilen muvakkat cephe birliği, seçimden hemen sonra âdeta dağılıverdi. Moskova hattının dışında kalanlar seçim sonrasında ilk tenkitlerinde şöyle yazıyorlardı:

"Koltuk sayısı itibariyle TİP'nin aldığı sonuç önemlidir. Parlamentoda 15 milletvekili küçük rakam değildir. Ne var ki TİP nasırlı ellerden çok, TİP olmasa, CHP'ye gidecek memur, öğretmen, gençlik vs. oylarını almıştır. Seçimlerden bir gün önce AP ile Ankara'da yan yana yapılan TİP mitingi bu durumun tipik bir örneği idi. Beşbine yakın kişinin izlediği TİP mitinginde hariciyeciler, plâncılar, sosyete dedikoduları sütunlarında ismi geçen güzel hanımlar bol sayıda gözükmekte idi. Bu hanımlar birbirlerine (ne nâzik topluluk) diye iltifat yağdırmakta idi... Konuşan hatipler böyle bir topluluğu 'İşçiler, ırgatlar' diye seslenmekte idi. Birkaç yüz metre ötede 20-30 bin kişinin katıldığı AP mitingi yapılmakta idi. Orada işçi ve ırgatların hepsi Demirel'i alkışlamışlardı. Bu ters tutumun nedenleri iyice araştırılmalı ve sosyalist hareket 1860 yıllarında görülen Popülizm çıkmazından kurtarılmalıdır. Halka gider doğruyu söyleriz. Halk aydınlanır, 1969'da da iktidara geliriz gibi popülist edebiyat, gücünü bilimden aldığını söyleyen sosyalist düşünce için, bilim dışı kötü bir romantizmdir. Sosyalist düşünce, seçmeni soyut bir varlık olarak değil, ekonomik ve ideolojik bağımlılığı içinde düşünür"[34].

Olaylı yıllar içinde İstanbul'a gelen ABD filosu askerlerinin Dolmabahçe'de rıhtımdan denize atılmaları ve CIA merkezine saldırılar önemli olaylardı

Seçimlerden beş gün sonra klâsik sola karşı, Moskova hattının dışında olan "Millî Kurtuluş Cephesi" kanadının düşüncesi bu idi. Daha sonraki günlerde, ayrılık daha da derinleşti. "Yön" çevresinde toplanmış olanlar, klâsik demokrasinin Türkiye'nin içinde bulunduğu içtimaî ve ekonomik şartlar yüzünden sosyalizme geçişte aracılık rolü oynayacağına inanmıyorlardı. Bunlara göre en kestirme yol, İnönü liderliğindeki CHP ile yapılacak işbirliği sonucunda ya CHP'nin iktidara büyük çoğunlukla geçmesi ya da CHP lehine yapılacak bir hükümet darbesi sonucu sosyalizmin yerleşebileceği fikri idi. Nitekim sol kulisinde yapılan bu tartışmalar gazete ve dergi sütunlarına kadar intikal etti. Çetin Altan 21 Mart 1966 tarihli "Akşam" gazetesinde (Teori) başlıklı yazısında klâsik solun görüşlerini 12 madde içinde özetliyor ve ilk dört maddesinde şöyle diyordu:

1- Burjuva demokrasilerinde kapitalist ekonomiye dayanan hakim sınıf ile, proletorya, kendi sınıflarının bilincine çok daha çabuk erişirler. Bu bilinç kesinleştikçe burjuvalar, proleteryaya taviz vermek, işçi ücretlerini arttırmak, sosyal sigortaları örgütlemek, mesken politikasını düzenlemek

zorunda kalırlar. Batı burjuvazisi ancak bu tavizlerle ayakta durmaktadır.

2- Türk burjuvazisi gerçek bir burjuvazi değil, dış kapitalizme Türkiye'yi sömürterek aradan geçinen bir komprador burjuvazisidir. Onun içinde sermaye birikimine hiçbir zaman gidememiştir. Ve bundan sonra da gitmesine imkân yoktur. Sermaye birikimine gidememiş bir burjuvazi proletoryaya taviz veremez.

3- Mademki burjuva demokrasisinin baş şartı, proleteryanın bilinçlenmesi karşısında ona taviz vermektir. Ve Türkiye'de burjuvazi bu tavizi vermekten yoksundur. Öyle ise Türkiye'de tam uygulanacak bir batı demokrasisi kendiliğinden sosyalizme dönecektir.

4- Sömürücü sınıflar bunu sezdiklerinden, gerçek bir batı demokrasisini uygulamaktan kaçınmakta ve kitap yasakları, fikir yasakları ile Türk proleteryasının bilinçlenmesini önlemeye çalışmaktadırlar..."

Bu yazıdaki fikirler,"Yön"ün temsil ettiği ihtilâlci görüş sahipleri tarafından kabul edilmeyecek ve şöyle itiraz edilecektir:

"Türk toplumcularının mevcut şartlarda parlamenter sistemde bağlılıklarına karşı açık ve ciddi bir itiraz yoktur. Açık tenkitler daha çok parlamenter sistemin imkânlarından yeteri kadar yararlanmadığı, noktasında toplanmaktadır. Durum bu iken çok kolay çürütebilecek teoriler ve bilimsel olma iddiaları ile parlamentoculuğa gerçek dışı övgüler düzmeye lüzum olmasa gerektir"[32].

"Yön" bu satırlarından sonra, Çetin Altan'ın yukarıya aldığımız dört maddesinden üçüncüsünü alarak şöyle devam ediyor:

"... tezin birinci ve ikinci kısmı doğrudur. Yalnız bu kısımlar, 'Türkiye'de tam uygulanacak bir batı demokrasisinin' kendiliğinden sosyalizme döneceğinin değil, tam aksine Türkiye'de onun uygulanamayacağının delilidir. Sistem batıda uygulanabilmektedir. Zira, burjuva taviz verebilecek durumdadır. Taviz vermeyen burjuva ise kitlelerin artan talepleri karşısında ister istemez faşizme kayacaktır. Burjuva şimdiden en ufak sosyal uyanıştan fena halde korkarak, faşist eğilimler gösteriyorsa bu taviz verebilecek durumda olmadığı içindir. Bu determenizmden kurtulup, burjuva düzeni içinde kendiliğinden sosyalizme geçmiş az gelişmiş ülke maalesef yoktur. Ve böyle bir şey teorik bakımdan da mümkün gözükmemektedir".

Yakup Demir Olayı Münasebetiyle Daha da Genişliyen Anlaşmazlık

Sovyet Komünist Partisi'nin 23. kongresinden önce "Yön" dergisi, Kızıl Çin hattına daha bir yönelirken, Moskova'ya bağlı solculara karşı da durumunu keskinleştiriyordu. "Yön"ün 148. sayısının kapağında kızıl Çin, Laos, Hanoi, Kuzey Vietnam, Güney Vietnam, Kamboçya ve Saygon'u kapsayan bir harita vardır. Derginin bu sayısı kızıl Çin eğilimini açıklamakta, orta sahifesinde de özenle seçilmiş İlhami Sosyal imzalı "Milliyetçi Komünistler" başlıklı bir yazı yer almaktadır. Doğan Avcıoğlu'nun baş yazısı da "Sovyetler ve Biz" başlığını taşımaktadır.

Doğan Avcıoğlu Sovyetler Birliğini de büyük devletler egoizmi içinde niteledikten sonra, bu ülkeyi gene övmekte ve fakat, 1953 yılına kadar sömürgeci bir devlet olduğunu itiraftan çekinmemektedir. Doğan Avcıoğlu'na göre Sovyetlerin sömürgeciliği, 1945-1953 arasıdır. Yani İkinci Dünya harbinin bitiminden Stalin'in ölümüne kadar geçen devre. Aynı yazıda Moskova hattına bağlı, Türkiye Komünist Partisi yerilmekte ve bu partinin dış bürosunun Sovyetlerce desteklenmesi hoş karşılanmamaktadır:

"Aramızda diplomatik ilişkiler bulunmayan Doğu Almanya'da yerleştiği anlaşılan Moskova'nın emrinde bir Türkiye Komünist Partisi'nin varlığı ve Bizim Radyonun münasebetsiz yayınları, ölçülü davranmak lüzumunu haklı olarak arttırmaktadır. Komünist Partileri toplantılarında Çin'e karşı bir oy sağlayabilmek için, Moskova böyle kukla teşekküller besleyebilir. Fakat bu davranışlarının şüpheler yarattığını bilmelidir. Bizim komüniste de saygımız vardır ama, Moskova'nın ya da Pekin'in değil, Türkiye'nin komünist olmak ve önce Türkiye demek şartı ile. Moskova ve Pekin papağanlarının, Vaşington uşaklarından pek farklı yaradılışta olduklarını sanmıyoruz. Türkiye bugün bir bağımsızlık savaşı içindedir. Bu milliyetçi savaşın öncülüğünü yapan Türk sosyalistleri, bağımsızlığımıza gölge düşürecek davranışlara nereden gelirse gelsin en ufak müsamaha göstermeyeceklerdir"

"Yön"ün bu çıkışına klâsik sol, sükûtla mukabele etti. Fakat aralarının bir hayli daha açıldığını da kabul ettiler. Esasen bu tarihlerden sonra müşahede edilen klâsik solun kendi kendini tecrit etmesi, sokak gösterilerinde dağılan "Millî Kurtuluş Komitesi" imzalı bildirilerde aksiyon rolünün "Milliyetçi Komünistler" elinde olduğunu, klâsik solun temsilcisi "TİP"in parti olarak bu hareketlere katılır görülmemesi ile sabit olmuştur. Moskovayı tenkitde kendini bağımsız kabul etmesi "Millî Kurtuluş Cephesi" grubunun avantajı olmuş, sokak mücadelelerinde inisiyatifi ele alarak klâsik solun temsilcisi TİP'in ikinci üçüncü plâna düşürmüştür. Yakup Demir olayının patlak vermesi ise klâsik solu büsbütün sindirmiştir.

Sovyet Komünist Partisinin 23. kongresinde Kosigin ve Brejnev'in Türkiye Komünist Partisi Birinci Sekreteri olarak Yakub Demir'i selâmlaması Türkiye'de sol ve sağ cephede geniş tepkilere sebep oldu. Ancak TİP ve ona bağlı organlar tepkiler karşısında sükutu muhafaza etmekle yetindiler. Yalnız, Çetin Altan 6 Nisan 1966 tarihli "Akşam" gazetesinde, "Yakub Demir Meselesi" başlıklı makalesinde mugalâtaya sapmakla yetindi. "Yakub Demir'in Amerikan ajanı" olabileceğini ileri sürdü. Polemikte üstad olmuş bir yazarın içine düştüğü mantıksızlık kendisince de farkedilmiş olacak ki, bir daha bu konuya değindiği görülmedi. "Yön" yazarlarından İlhan Selçuk daha bağımsız bir davranışla "Milliyetçilerin, Moskova uşaklarına da uyanık davranması gerektiğini" yazdı. 5 Nisan 1966 tarihli, "Cumhuriyet" gazetesinde

İlhan Selçuk, "Milliyetçilerin Görevi" başlıklı yazısında şöyle diyordu:

"Yabancı himayelerine sığınmış siyasi partilerden Türk milletine hayır yoktur. İster Amerika'ya şirin görünsünler, ister, Rusya'ya şirin görünsünler, farketmez. Amerika'nın koltuğu altında bir siyasî parti nasıl Türkiye'nin millî gerçeklerinden dışarı düşmüşse, Rusya'nın koltuğu altındaki bir siyasî partide aynı derekeye düşmüş demektir. Vaşington uşakları gibi Moskova uşakları da saygıya lâyık değillerdir. Kendileri bağımsız olan güçler, Türkiye'yi bağımsız yönetemezler. Bu gerçeği açıkça söylemek Türk milliyetçilerinin görevidir"[33].

İlhan Selçuk, bu makalesindeki fikrini Nisan 1966 tarihli "Yön" dergisinde de tekrar ediyordu (Nr. 157).

Yakup Demir'in kimliği Türk basınında ilk defa "Babıâlide Sabah" gazetesinde 5 Nisan 1966 tarihli nüshasında açıklandı. Yakup Demir'in takma adı ve bu takma adı kullanan kişinin de Ankara Garnizon Mahkemesi tarafından on yıla mahkûm edilmiş Zeki Baştımar olduğu anlaşıldı. Yine klâsik sol susmayı tercih etti. Fakat (Millî Kurtuluş Cephesi) temsilcileri, beynelmilel sol hareketlerde işgâl ettikleri yeri daha belirleyerek hücuma geçtiler. 15 Nisan 1966 tarihli ve 159 sayılı "Yön"dergisinde E. Tüfekçi imzalı "Türk Soluna Saygısızlık" başlıklı yazıda şöyle deniyordu:

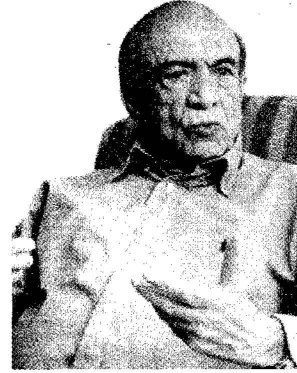
"Anti komünizmin Amerikan emperyalizminin ideolojik silâhı olduğu, gerici çevrelerin yaratmaya çaba gösterdiği anti komünist histeri havasının asıl hedefini komünizm değil, Türk toplumunun önündeki kutsal görev olan Millî bağımsızlığımız olduğu bilincine artık varılmaktadır.

Türk solu, bu ulusal uyanışın öncülüğünü etmektedir. Türk solu bu göreve lâyık olduğunu gösterecektir... Son günlerde Amerikancı kompador basının ağzına sakız ettiği (Yakup Demir meselesi) üzerinde yukarıda söylediklerimiz ışığında durmamız gerekiyor. Mesele özel olarak şudur; Doğu Avrupa ülkelerine sığınmış olan Türk siyasî mültecileri arasından küçük bir grup kendisine kimi "Türkiye Komünist Partisi" kimi "Türkiye Komünist Partisi Dış Bürosu" adını takarak komünist partileri kongrelerini beylik laflarla selâmlamakta ve Prag'da yayınlanarak Türkiyedeki dergi ve gazetelere gönderilen "Yeni Çağ"adında bir dergi çıkarmaktadırlar. Bu grubun 'Bizim Radyo' ile de ilişiği olduğu söylenmektedir. Bu küçük mülteci grubu, Türkiye'de tek bir kişiyi temsil edemez. "Yeni Çağ"da çıkan telif yazıların entellektüel seviyesine bakılırsa komünist ülkelerdeki emigrasyonu (muhacirleri) temsil ettiği de şüphelidir"[34]

Anlaşılacağı üzere, E. Tüfekçi (Mihri Belli), Zeki Baştımar'ın temsil ettiği grubun komünist ülkelerdeki muhacir Türk komünistlerini dahi temsil etmediği fikrini ileri sürüyor. Demek oluyor ki sol grup içindeki ikilik ve Zeki Baştımar'a muhalefet, yalnız Türkiye'de değil yurt dışındaki komünistler arasında da vardır.

Gerçek şudur ki, sözü geçen mülteci grubunun eylemi, sığındıkları ülkelerin emekçilerinin alın terinin ürünü olan imkânlarla, Türkiye'nin Ame-

rikancı kompradorlar ağa çevreleri için, yurtseverlere karşı provokasyon malzemesi sağlamaktan başka sonuç vermemektedir. Türkiye emekçileri hakkında bilgi ve devrimci kültür yoksunluğunu yansıtan tekerlemelerle dışardan maval okumak, akıl hocalığı etmek Türk soluna saygısızlıktır, haddini bilmemezliktir. Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile dostça ilişkiler kurmayı istediğini her aklı başında kimse bilir. Bu yolda çabaların olumlu sonuçlar vermeye başlaması bağımsız dış politika isteyen her Türk yurtseverini sevindirir. Ama diplomatik alanda elde edilen olumlu sonuçları yukarıda söz konusu edilen meselenin gölgelediği besbellidir.

Aybar'ın bağımsızlıkçı tavrı karşısında Sadun Aren ve Nihat Sargın, Moskova çizgisinden ayrılan Aybar'a karşı açıkça cephe almışlardı

Kimileri, Sovyetlerin kendine "Parti" adı takmış bir kaç mülteciyi beslemesinin nedeninin, Çin'e karşı yürüttüğü ideolojik savaşta bir fazla oy elde bulundurmak olduğunu ileri sürüyorlar. Biz bu görüşe katılmıyoruz. Bizce mesele çok daha basit: Türkiye'nin gerçeklerini doğru değerlendirmeme ve bu yüzden de şarlatan oyununa gelme. Büyük Rus yazarı Gogol'ün zamanından bu yana uzun yıllar geçti, ama kuzeyli komşularımız halen yakalarını Gogol müfettişliğinden kurtarmışa benzemiyorlar"[39]

E. Tüfekçi görüldüğü gibi Moskova'nın Yakub Demir'i iltizam etmesini, Türkiye gerçeklerini doğru teşhir edememekle nitelemektedir. Yine "Yön" dergisinin 8 Nisan 1966 tarihli ve 158. sayısında "Komünist Parti Meselesinin İçyüzü" başlıklı bir yazı var. Orada da Moskova'ya bağlı TKP'ye çatılmakta ve Yakub Demir (Zeki Baştımar'a) en ağır hücumlarda bulunulmaktadır:

"Gerçekten TKP adını taşıyan bu teşekkül, Moskova'ya kayıtsız şartsız bağlı, Moskova ağız değiştirirse, eski sözlerini derhal unutarak yeni türküyü çağırmaya başlayan dışarda yerleşmiş sunî bir kuruluştur. Dışardaki bu grup besbelli ki, Sovyet Komünist Partisinin sağladığı paralarla yaşamaktadır. Moskova Kongresinde 'Türkiye Komünist Partisi Dış Bürosu Birinci Sekreteri' adıyla tanınan halbuki 'Yeni Çağ " dergisinde Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi, Birinci Sekreteri sıfatını kullanan Yakup Demir, bu görevi için dolgun ücret almakta ve emrinde bir makam arabası bulunmaktadır. Söylendiğine göre bu Yakup Demir, 1950 komünist tevfikatında 173 sahifelik ifade ile Menderes'in polis şefi Ahmet Topaloğlu'na hayli yardımcı olan Zeki Baştımar'dır. Baştımar, yedi yıl hapis yattıktan sonra yurt dışına kaçmış ve orada TKP Birinci Sekreterliğine getirilmiştir"[36]

Kendilerine milliyetçi diyen soldan gelen bu hücumlar karşısında Moskova hattına bağlı klâsik sol halâ susmaktadır. Ve susacağa benzemektedir. Fakat buraya kadar belgeleri ile ortaya koyduğumuza göre Türkiye'deki solda, Çin ve Moskova hattına göre bir bölünme gelişmiş bulunmaktadır. Dünün revizyonistleri bir dünya ihtilâlini engelleyen kişiler olarak itham edilmekte idiler. Bugünün Çin hattına bağlı, dünkü revizyonistler ise, dünün ihtilâlci komünistlerinin, bugün parla-

mentoculuğu savunması karşısında ihtilâlciliği temsil etmektedirler. Bütün bu gelişmeler, Türkiye solunda demokratik sosyalizmin niçin gelenekleşemediğini de açıklamaktadır.

Dünya sosyalist hareketinin gösterdiği farklılık Türkiye'de belirmiştir. Bunun üzerinde durmakta fayda vardır. Çünkü bir kısım gençlik gruplarını ve aydınları bu farklılık yanıltmaktadır. Karakteri bakımından Çin hattını izleyen ihtilâlci sosyalistler bu yanılmanın başlıca sebebidir. Zira bunlar genel tenkitlerinde Moskova'ya karşı kendilerini hür addediyorlar. Komünizm bugüne kadar Türkiye'de Rus patenti ile görüldüğü için, ihtilâlci sosyalistlerin Rusya'yı serbestçe tenkit edebilmesi, ihtilâlci sosyalizm etrafında yaygın bir sempatinin çoğalmasını kolaylaştırmaktadır. Bunun tipik örneği, İstanbul'da yapılan kanunsuz bir yürüyüşte tecelli etmiştir.

Bir kısım gençler, Rus konsolosluğu ve Amerikan Haberler Bürosu önünde görünüşte bağımsızlığın sesini yükseltmişlerdir. Türkiye'de beliren ve kendi terminolojilerine uygun olarak kendilerine milliyetçi diyen yeni ihtilâlci sosyalist fraksiyonunun tehlikesi, klâsik solların yaratacağı tehlikeden daha büyüktü. Bunların sloganları bir takım millî teşekküllere de cazip gelmekteydi. Bir an için Moskova grubunun karşısında olan milliyetçi ihtilâlci sosyalist hizbin muvaffak olacaklarını tasavvur edilse dahi Rusya'ya dünyanın en büyük hududu ile komşu olan bir ülkede, bağımsızlığın sonuna kadar muhafaza edilemeyeceği, Slav-Rus sömürgeciliğinin kolaylıkla kucağına düşeceği bir gerçekti.

Diğer Grup Solcu Fraksiyon

Sol cephenin legal teşekkülü TİP'si, çeşitli sol grupların, eski komünistlerin yerine göre ağır tenkidlerini üzerine çekiyordu. Meselâ, bir grupta eski komünist partisi liderlerinden Dr. Hikmet Kıvılcımlı, ileride daha tafsilâtı ile belirteceğimiz gibi TİP hakkında "Biçimsel Demokrasinin Seçimsel Partisi"[37] deyimini kullanarak, hicivlerin en ağırını yapıyordu.

Öbür yandan "Yön" dergisi, daha eski günlerden bu yana TİP'in temsil ettiği sol görüşle, kendisi arasındaki taktik ve stratejik ayrılıklarını sistemli bir şekilde ortaya koyuyordu.

Gayede bir olan aşırı sol ve komünist eğilim arasındaki taktik ve stratejik farkların tarihi gelişmesini incelediği zaman, görünen o ki, Türkiye Komünist Partisinin iç bünyesinde 1927'den bu yana olagelenler, mahiyet değiştirmiş görünmesine rağmen aynîyetini muhafaza etmesidir.

Ancak, şunu hemen belirtelim ki, Sol cephe içinde süregelen çatışmaların en uzununu ve sistemlisini, günümüzde müşahede etmekteyiz.

Solun önde gelen isimlerinden TİP'ten milletvekili seçilerek keskin bir anti-Amerikancı olan Çetin Altan, daha sonra (1980) ANAP iktidarıyla yolunu değiştirecek ve sıkı bir AB'likçi olacaktır

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, anlaşılmaz ve çetrefili üslûbu ile TİP'ini bir ara Samsun'da yayımlanmakta olan"Çaltı" dergisinde tenkid etmiştir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve TİP

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, eskiden beri kendine bağlı grupla TKP içinde bir franksiyonu temsil etmiştir. Legal alanda yayımladığı "Marksizm Kalpazanları" seri kitapları ile Nazım Hikmet'e ağır hücumlarda bulunmuştur. Günümüz de hem "Yön" sosyalistlerine, hem de "TİP" ne çatmaktadır.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı tenkitlerini yürütürken sosyalist hareketleri salt bir işçi akımı olarak mütalaâ etmektedir. Ancak, fikir ve kültür yetersizliği, pratik tecrübesi ile çatışmakta, sosyalist, komünist ve sol kamuoyunda yankılar uyandıramamakta ve kendi kendini tecrit etmektedir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı,"Vatan Partisi"nin kuruluş yıllarında yaptığı konuşmalarda aydınların gevezeliğinden bıktığını belirtmekte, teşkilâta salt işçilerin hâkim olması gerektiğini ileri sürmekte idi.

Bu doğrudan doğruya Lenin'in "Solun Çocukluk Hastalığı" olarak isimlendirdiği "Ouvrièriste" bir sapmadır. Daha başka bir vesile ile "Yön" dergisi bu konuda bazı açıklamalara girimiştir.

"TİP seçmenleri, teşkilâtı parlamento grubu ve üst kademe yöneticileri, esas itibariyle, Dönüşüm'ün inkâr ettiği aydın ve öğrenci grubundan gelmektedir. TİP "bilinçli, fakat eli nasırlı "sosyalistlerden yoksun gibidir. Hele parti üst kademelerinde özlemini çektiğimiz gerçek halk liderlerini göremiyoruz. Bu durumda Çetin Altan'ın deyimi ile,"İşçilerin profesyonel aydınlar tarafından sömürülmesinden"mi söz edeceğiz?

Sömürme-sömürüme gerçeği, tek başına sosyalizmi gerçekleştirmeye yeterli değildir. Bu ilişkinin kütlelerce bilincine varılması ve sosyalist teori ve eylemi iyice öğrenmiş militanlardan kurulu bir sosyalist partinin harekete öncülük etmesi şarttır. Emekçi sınıf, sırf sömürme var diye, kendiliğinden bilinçlenecek değildir. Ünlü bir sözle, emekçi sınıfa bilinç kendi dışından gelir. Bu sebeple "Dönüşüm"ün deyimi ile, "misyoner" bir kadroya ihtiyaç vardır. Bu aydın "misyonerlerin işçi ve köylü menşeli olmaları elbette çok daha iyidir, bu yolda çaba gösterilmelidir. Ama bu yolda en ufak başarı elde etmeden, sırf sınıf menşelerini ileri sürerek, sosyalist aydınları afaroza kalkışmak, aşırı inkârcı ve "ouvrieriste" bir tutum olsa gerektir. Hâkim sınıfla, üst sınıfa geçme konusunda çalıştığı ileri sürülen aydınların, emekçi sınıfa ihaneti, Dönüşüm'ün iddia ettiği gibi kaçınılmaz bir zorunluluk mudur? Diyalektik neden bu noktada durdurulmaktadır? Diyalektik, hâkim sınıflara karşı aydınların emekçi sınıflarla kaynaşması biçiminde işleyemez mi? Doğru tutum, Türk toplumunun kaderine şimdiye kadar büyük rol oynamış aydın tabakaları inkâr yerine, onlara, kurtuluşun halk içinde erimek olduğunu anlatmak değil midir?"

Dr. Kıvılcımlı TİP'ne sol terminolojisinde ağır kelimelerle hücum ediyordu. TİP, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya göre halkla, işçi ile köylü ile ilişki kuramamış, ona uzaktan "kardeşlerim, ırgatlarım" diye seslenen "Biçimsel Demokrasinin seçimsel partisidir". Osmanlı geleneğinin "Paşa, Bey" üslubu TİP'ne egemendir[38]. Liderleri tepeden inme partiye konmuştur. Oysa, parti kadrosu, bir eğitimden geçirilmelidir. Bunun içinde gönüllü grupları kurulmalıdır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, bu gruplara "İşçi Gönüllüleri", "Köylü Gönüllüleri" ismini vermektedir. Bu gönüllüler, işçi ve köylü arasına dağılarak, propaganda yapacak, halkı devrimci bir hareket çevresinde eğitecektir. Türkiye İşçi Partisi "Karma Ekonomi" konusunda da "Karma Ekonomi"yi, "Devletçiliği" kabul etmekle, burjuva partileri ve Süleyman Demirel'in AP'si ile aynı paraleldedir. TİP'nin TBMM'ne sunduğu kanun teklifleri nasıl olsa reddedilecektir. TİP'nin, bile bile bunu yapması "Biçimsel demokrasinin Seçimsel Partisi" oluşu yüzündendir. Özet olarak "TİP"nin hâlihazır tutumu ile, sosyalist hareketler bir çıkmazdadır. Onun için "Uyarmak için uyanmalı, uyanmak için uyarmalıdır"

Nitekim, bu çatışmalar hızlandığı ölçüde, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın da hücumları da ağırlaşacaktır.

Dr. Kıvılcımlı ve TİP Çatışmasının Asıl Sebebi

Dr. Kıvılcımlı, Sol hareketler için de etkisini kaybetmiş ve tükenmiş bir kişidir. Bu sebepten TİP'nin kendisini muhatap alacağı düşünülemez. Esasen Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı da TİP'ne cephe almaya sevkeden bahane bu tükenmişliğidir. TİP, çeşitli zamanlarda mahkûm olmuş, Dr. Kıvılcımlı ve bir kaç taraftarını da kendi bünyesine alarak esas mahiyetini deşifre edecek kadar tecrübesiz değildir.

Nitekim Mehmet Ali Aybar ve arkadaşları 20-24 Kasım 1966 tarihinde Malatya'da aktedilen beş günlük II. TİP Genel Kongresinde "eski sosyalistlerin" partiyi ele geçirme gayretlerinden yakınmıştır. Bu "eski sosyalistler", illegal parti çalışmalarında deşifre olmuş veya görüş ayrılığı sebebi ile illegal organizasyonlardan ayrılmış kimselerdi. Dr. Kıvılcımlı grubundan, Mihri Belli ve hatta "Kadro" fraksiyonuna kadar geniş bir eski kadroyu kapsıyordu.

Mehmet Ali Aybar ve ekibinin, kongreden önce eski komünist ve sosyalistlere açtığı kampanya, Kasım ayında"eski sosyalistler"in yani TKP tevkiflerinde yıpranmış, deşifre olmuş komünistlerden Erdoğan Başar (Berktay) tarafından sert bir şekilde cevaplandırıldı. Erdoğan Başar (Berktay) şöyle diyordu:

"Yön"ün 4 Kasım 1966 günlü 188. sayısından öğrendiğimize göre TİP Ankara İl Kongresine gönderdiği mesajında Bay Mehmet Ali Aybar, geçmişteki sosyalist hareketlerin "devirlerini kapamış" oldukları-

nı ve başarısızlıklarının da artık "maziye mal olduğunu" bildirdikten sonra; "**Türkiye İşçi Partisini bir sosyalist kuruluş olarak bu maziye organik şekilde bağlamaya çalışmak, nasıl yersiz bir gayretse, partimizi artık maziye mal olmuş hareketlerin yeniden denenebileceği bir ortam saymak da boş bir hayaldir. Böyle bir hevese kapılanlar olursa, hevesleri kursaklarında kalacaktır. Dostun düşmanın bunu böyle bilmesini isteriz. Bay Mehmet Ali Aybar'ın dostu kim, düşmanı kim, gerçekten meçhûldür. "Artık maziye mal olmuş" hareketleri nereden bildiği ve bunların "devirlerini kapayıp... maziye mal olduklarını" nasıl anladığı ise, şimdilik konumuzun dışında kalır"**[46].

TİP yöneticilerinin gerici iktidara sığınma politikasının ve oportünizminin sorumluluğu, esas itibariyle, Bay Mehmet Ali Aybar'ın omuzlarındadır. Uyanan devrimci muhalefetin etkisini azaltabilmek umuduyla genel kongreyi Malatya'ya kaçırmanın sorumlusu da, esas itibariyle, odur. Bunun da işe yaramayacağını, partinin oportünizm çukuruna düşürülmesinin hesabını veremeyeceğini anlayınca, Bay Mehmet Ali Aybar, partisi içinde teröre başvurmuştur. Böylece, hesap sorması muhtemel delegelerin genel kongreye katılmalarını önlemek, önlenemeyenleri şantajla susturmak yolu tutulmuştur.

Bu şantaj, yurdumuzda bugüne kadar her ileri ve müspet harekete karşı ve hatta bir zamanlar bizzat Bay Mehmet Ali Aybar ile yakın arkadaşlarına karşı kullanılmış olan "gizli komünist tertibi" şantajıdır. TİP yöneticilerinin AP iktidarına sığınma politikasına ve oportünizmine karşı çıkan parti içi ve parti dışı sosyalistler, korkutularak, susturulmak isteniyor.

Bir de, bilindiği gibi, TİP aleyhinde yürütülmekten olan bir takibat var. Anayasa ve program tüzüğüne aykırı hareket ettiği gerekçesiyle, TİP'in kapatılması talebiyle açılan bu takibatın TİP yöneticilerini iyice ürküttüğü görülüyor. Bu durumda, Bay Mehmet Ali Aybar'ın resmî makamlara "söz konusu suçu işleyen biz değiliz, şunlardır" diye eski sosyalistleri göstermek istediği anlaşılıyor.

Bay Mehmet Ali Aybar'ın yolladığı ve Bayan Behice Boran'ın okuduğu mesajın, özellikle "Partimizi artık maziye mal olmuş hareketlerin yeniden denenebileceği bir ortamı saymak, boş bir hayaldir. Böyle bir hevese kapılanlar olursa, hevesleri kursaklarında kalacaktır" sözleri, açık bir ihbardır. "Kapılanlar olursa" terkibindeki ikilemin, bir yazı ustalığı hevesinden fazla bir anlamı yoktur. **Böyle bir teşebbüs olduğu havasını vermek istemeseydi, Bay Mehmet Ali Aybar bu kelimeleri kullanmaya ve bu tehdidi savurmaya lüzum görmezdi.**

Savcılık açık bir suç ihbarı karşısındadır. Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Bay Mehmet Ali Aybar, "partisini"; "artık maziye mal olmuş hareketlerin yeniden denenebileceği bir ortam sayan" heveslilerin bulunduğunu, kendi partisinin Ankara kongresine açıkça bildirmiştir.

Savcılık derhal takibat açmak ve Bay Mehmet Ali Aybar'dan bilgisini ve delillerini istemek mevkiindedir.

Bu takibatın sonunda ya ihbar doğru çıkar, eski sosyalist partilerin –kimler olduğu pek anlaşılamayan– bu cüretkâr mensupları, o ünlü 141.

maddesinin emrettiği cezalara çarptırılırlar ve böylece Bay Mehmet Ali Aybar, tuttuğu yola rahat rahat devam eder. Veya, Bay Mehmet Ali Aybar'ın 1950-1960 yılları arasındaki düzgün ve sakin hayatını ve bugünkü itibarını borçlu bulunduğu bir avuç namuslu insanın, siyasî amaçlı, ama ahlâkî bakımdan çok adî bir iftiraya uğradıkları anlaşılır. Hodri Meydan, Bay Mehmet Ali Aybar!

Savcının harekete geçmesini beklemeden, siz müracaatınızı yapınız."

TİP'nin Ekim 1966 Ankara kongresinde, Behice Boran, Erdoğan Başar (Berktay)'a "artık yeter" dedirten Mehmet Ali Aybar'ın uzun bir mesajını okudu. Aybar, partiyi "içten çökertmek" isteyen iki tip tehlike üzerinde durmaktaydı. Tehlikenin biri "eski tüfekler" veya "tüfekçiler" yani daha önceki yıllarda Zeki Baştımar'a karşı TKP'de liderlik savaşı yürüten, 1946'larda yıldızı bir hayli parlakken, 1952 tevkifatında sönen Mihri Belli grubu idi. Erdoğan Başar'ın ise Mihri Belli eğilimi biliniyordu. Öteki ise, CIA ve "CIA ile iş ve kader birliği kurmuş kişilerdi" Galiba, Aybar'ın CIA ile işbirliği kurmuş kişilerden maksadı, "Sosyalist Kültür Derneği" ile, "Yön"ün bazı mensupları idi. Aybar, "Eski Tüfekler" hakkında şu ifadeyi kullanarak çatıyordu:

"Bizce eski sosyalist partiler, hata ve sevaplarıyla devirlerini kapamışlardır. Bunlar memleketimizin, bugüne göre çok değişik olan şartları içinde faaliyet göstermişlerdir. Başarıları da, başarısızlıkları da artık maziye malolmuştur.

Türkiye İşçi Partisini bir sosyalist kuruluş olarak bu maziye organik şekilde bağlamaya çalışmak, nasıl yersiz bir gayretse; partimizi artık maziye malolmuş hareketlerin yeniden denenebileceği bir ortam saymak da, boş bir hayaldir. Böyle bir hevese kapılanlar olursa, hevesleri kursaklarında kalacaktır. Dostun, düşmanın bunu böyle bilmesini isteriz"[40]

Dr. Kıvılcım'lı Meselesi

Kültürü yeterli olan Dr. Kıvılcımlı, Moskova hattına bağlı sosyalist hareketlerin, bugünkü gelişme taktiğinden habersizdir, bu sebeple TİP'nin temsil ettiği hareketin, mahiyetini anlayamamaktadır.

TİP, Moskova hattına bağlı diğer sosyalist ve komünist partileri gibi, Komüntern'in 1935 yılında VII. toplantısında alınmış kararlarını uygulamaktadır. Bu karar da, Türkiye şartları içinde "Anayasa'ya titizlikle bağlı kalarak (!) parlamenter sistem içinde faaliyet göstermektir. Yine bu kararlar ölçüsünde demokrasinin eksiksiz uygulanmasına çalışmak için, faşizme ve gericiliğe karşı Cephe Birliği kurmak, demokratik partiler (!) arasında işbirliğini sağlamak"tır.

Oysa, komünist hareketlerin gösterdiği bu taktik değişmelerinden Dr. Kıvılcımlı'nın haberi yoktur. Dr. Kıvılcımlı yıllar öncesinde devrini tamamlamıştır.

Bir kısım TİP yöneticilerine göre, yeraltı faaliyetinde yetişmiş ko-

münistlere şimdilik parti kadrosunda yer verilmesi doğru değildir. M. Ali Aybar'ın ifadesinde belirtildiği gibi "Maya tutmuştur". Aksi halde deşifre komünistler TİP'e alınırsa bu tutmuş "maya" bozulabilir.

Bir kısım eski komünistler ise şöyle düşünmektedirler.

"Maya tutmuştur. Bu tarihin akışı gereğidir. Bu sebepten TİP'nin çekingen davranmasına lüzum yoktur. TİP eski partililerin (TKP'lilerin) tecrübelerinden istifade etmeli, onlarla işbirliği yapmalı, bütün komünistleri bir aksiyon birliğinde toplamalıdır. Bugünkü Anayasaya göre parti kapatmak mümkün değildir."

Kıbrıs meselesi, başlangıçta TİP tarafından emperyalizmin bir oyunu olarak kabul edilmiş, daha sonraki gelişmeler karşısında, Türkiye'nin milli meselesi olarak değerlendirilmiştir

Dr. Kıvılcımlı ve benzeri komünistlerden gelen ve gelecek olan tenkitlerin TİP içinde bir fraksiyon (hizip) yaratacağı düşünülmezse bile, "Yön"ün temsil ettiği Sol gruptan gelen tenkitlerin tesirsiz kalacağı iddia edilemez.

Zira "Yön"ün tenkitleri, partinin yalnız iç taktiği ile ilgili değil, dünya sosyalist hareketin stratejik meseleleri ile ilgilidir ve önem taşımaktadır. Gerek Dr. Hikmet Kıvılcımlı'dan gerekse, "Yön"den gelen tenkidlere, TİP sorumluları açık cevaplar vermekten, mümkün olduğu ölçüde kaçınmaktadırlar. Yalnız "Akşam" gazetesinde solun militanlarından Çetin Altan'ın verdiği dolaylı cevaplar, her ne kadar TİP'nin resmî görüşü şeklinde yorumlanmaya müsait değilse de; "Yön" bu cevapları açıkça hedeflendirme yoluna saparak, meseleyi resmiyete dökmekten kaçınmamaktadır. "Yön"e gönderdiği cevap, TİP'nin "Yön"e verdiği ilk resmî cevap niteliğini taşımaktadır.

"Yön"ün temsil ettiği grupla "TİP" grubu arasında acaba ne gibi farklar vardır?

TİP ve Kıbrıs

Şu bir gerçektir ki, "TİP"nin temsil ettiği ideolojik kampla, "Yön"ün temsil ettiği ideolojik kamp, hemen hemen bütün normları ile teşekkül etmiş gibidir. Meselâ, bazı davranışlardan anlıyoruz ki, TİP, Kıbrıs meselesindeki tutumu ile, Moskova hattına bağlı sosyalist eğilimini nitelemekten çekinmemiştir.

Türk-Sovyet münasebetlerinde "Kıbrıs Meselesi" söz konusu olmadan önce TİP'ne göre "Kıbrıs" olayları, sadece emperyalizme karşı savaşın bir cüzü idi. Kıbrıs'ın bağımsızlığı mukadderatının Kıbrıs halkı tarafından tayini öngörülüyor, Türkiye'nin bu meseleye karışmaması gereğine inanılıyordu. Vaktaki Türk-Sovyet ilişkilerinde Kıbrıs konusunda"Federatif Devlet" hususunda bir anlaşmaya varıldı, TİP'te derhal görüşünü değiştirerek, "Federatif Devlet" tezini benimsedi. Ankara ve Moskova'nın resmî görüşünü savunmaya başladı.

Bu olay, TİP'nin Moskova hattına bağlılığını belgeleyici bir nitelik taşımaktadır.

"Kıbrıs" konusunda TİP ile "Yön" solcuları arasında bir fark olmamakla beraber, temsil edildikleri ideolojik kamplar konusunda uzlaşmazlıklar vardır.

Beliren Görüşler

"Yön", marksist terminolojideki tarife uygun nevî şahsına mahsus milliyetçiliği içinde Pekin (Kızıl Çin) hattına bağlı sosyalizmin temsilciliğini yapmaktadır. Her iki kamp arasındaki ayrılığı şu şekilde özetleyebiliriz:

1) Moskova'nın batı dünyası ile (Barış içinde birlikte yaşama) tezi, Marxizme ve Leninizme ihanettir. Zira kapitalizm ile sosyalizm (komünizm) bir arada yaşayamaz. Moskova, belli bir süre içinde olsa ihtilâli durdurmaktadır.

2) Geri kalmış ve az gelişmiş ülkelerin kurtuluş savaşları dünya sosyalizminin sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır. Solcular, bu savaşta "Millî Kurtuluş Cephesi" teşkil ederek, Millî Kurtuluş savaşlarını sosyalizme dönüştürmek görevindedirler.

3) Millî Kurtuluş Savaşları, burjuva ve küçük burjuvaların önderliğinde yapıldığı için "milliyetçi" nitelik taşımaktadır. Bu milliyetçi hareketler, milliyetçi olduğu ölçüde enternasyonaldir de. Sosyalistler bu hareketin önderliğini alırken, her türlü doğmatizmden kaçınmalı ve mümkün olduğu ölçüde geniş bir cephe birliği sağlamalıdırlar.

4) İç savaş, ihtilâl ve hükümet darbeleri, millî kurtuluş savaşı yürüten ülkelerin küçük burjuva ve burjuva önderlerini sosyalizme yaklaştırıcı olaylardır. Bütün bu görüşlere göre, TİP'nin tutumu, Pekin hattını temsil eden solculara göre statiktir.

TİP'nin görünen taktiği, "Anayasa'ya titizlikle bağlı kalarak parlamenter sistem içinde faaliyet göstermek, 1969 genel seçimlerinde başa güreşeceğini iddia etmek" olarak özetlenebilir. Buna karşılık, "Yön" grubu, Anayasa konusunda TİP ile birlik görünmekle beraber, TİP'nin başa güreşmek iddiasını erken bulmaktadır. "Yön"e göre "TİP"nin bu tutumu, sol terminolojisinde populizmi temsil etmektedir. Populizmin manâsı, Halkçılık romantizmidir. Rusya'da bu populistlere 1917 ihtilâlinden önce narodnikler deniyordu. Bir başarı sağlamaları şöyle dursun, başarıya doğru gitme istidadında olan sosyalist akımı, kimi yerde durdurucu, kimi yerde de sapıtıcı rol oynamışlardır. "Yön"ün, "TİP'ni 1965 seçimlerinin hemen akabinde populistlikle suçlaması, TİP'nin gerçekten populist oluşu yüzünden değil, Moskova hattına sıkı sıkıya bağlı bulunuşu, kendi hür iradesi ile taktik değiştirme niteliğinden yoksunluğu ile izah edilebilir.

Bu davranışı ile TİP, Komünternin VII. kongre kararlarına bağlı kalmakla aşırı bir formalizme ve konformizme kaymaktadır. Bu ise, Türkiye Solunun gelişmesine engeldir. Çetin Altan'ın (Teori) yazısında parlamentoculuğa yaptığı gerçek dışı övgü bu bakımdan "Yön"e göre yersizdir. Burjuvası (orta sınıfı) olmayan Türkiye'de, parlamentoculuğun ve demokrasinin tam uygulanması sosyalizmi değil faşizmi iktidara getirir. "Yön" bu soruya kesin bir cevap vermiyor veya verir görünmüyor.

Fakat bu konudaki fikirleri sarihtir. "Millî Kurtuluş Cephesi" programında açıklanmıştır.

Görünüşe göre TİP, ilân ettiği program dışına çıkar görünmemektedir. TİP teşkilâtlanma ilkesinde, "işçi" ve "köylü" unsurunu ön plâna almış, "Eli nâsırlılar" sloganı ile seçimlere katılmıştır. Oysa meclise eli nâsırlılar değil, elleri kalemden başka araç tutmamış bir takım levantenler girmiştir.

"Yön"e göre; "Yalnız işçi sınıfı öncülüğü konusundaki kısır tartışmalara yol açan davranışlar, sosyalist teorinin çoktan açıklığı kavuşturulduğu sorunları yanlış değerlendirmenin sonucudur. Öncü işçi sınıfı değil, işçi sınıfının öncüsü olan partidir. İşçi ve köylü olmak partinin yönetiminde en ufak bir imtiyaz sağlamaya yol açmaz"[41]

Gençlik Meselesi

Yine "Yön"cülere göre, TİP hazırlıksız yola çıkmış ve yarım yüz yıl önce batı kitaplarında yazılmış metodları genel plânda gerçekleştirmek istemiştir. Bunun kabahati ise sosyalizmin bir metod olarak ele alınmayışında gizlidir. Meselâ, TİP "nâsırlı eller Meclise" sloganı yerine "En iyi sosyalistler Meclise" sloganını seçse idi, hatalı değerlendirmelerden kendisini sakınabilirdi. "Parti organlarına seçileceklerin yarısının işçilerden gelmesi, zorunluluğu, aslında çoğunluğu sosyalizmden habersiz, oportunist ve bürokrat küçük burjuvalar olan sendika yöneticilerine, değerli unsurların feda edilmesi bahasına haksız imtiyazlar tanınmasına yol açmıştır"

Moskova hattını takip eden TİP ile,"Yön" solcularının taktik ve stratejik plânda "Gençlik" meselesinde de uzlaşmazlık içinde oldukları bilinmektedir. TİP, gençliğin parti organlarında şimdilik temsilini arzu etmemektedir. Oysa "Yön"e göre; "TİP'in dayandığı en sağlam güç olan gençlik bir sınıf teşkil etmiyor gerekçesi ile küçümsenmiştir. Oysa, gençlik küçümsenmemelidir"

TİP Gençlik Kolları Başkanı'nın "Yön"e gönderdiği tekzipde fazla açıklayıcı nitelikte değildir.

Bu noktada "TİP"nin gençlik kollarının parti organlarında temsile yanaşmamasının sebebi şuydu: Öyle zannedilir ki, Türkiye (gizli) Ko-

münist Partisinin yeraltı teşkilâtının Türkiye seksiyonu, tam teşekkül etmiş şekliyle değil, gençlik teşkilâtı ile faaliyettedir. Bunun lideri olan kişiler de, Moskova'da, TKP lideri olarak Yakup Demir'in seçilmesine tepki göstermişler, Moskova'ya kafa tutmuşlardır.

Böylesi bir durumda, gençlik teşkilâtı TİP organlarında temsil edilirse, Moskova hattından kayan TKP gençlik seksiyonunun uluslararası solun ideolojik kavgalarını TİP bünyesine getirmesi mümkündü. Tabiî ki bu ne TİP'in ne de, onun ilham kaynağı olan dış merkezlerinin işine geliyordu.

Nitekim "Yön" Çetin Altan'ın "Gençlik" konusundaki görüşünü ele alarak şunları yazıyordu:

"Gerçekten sosyalist gençlik, Türkiye'nin kaderini Kızılay veya Beyazıt meydanlarından tâyin çabasında olan öğrenci gruplarıyla aynı paralele düşmekten " dikkatle kaçınacaktır (Yani gerçekten sosyalist gençlik, kendini öteki ilerici gençlerden tecrit edecektir). Eğer gerçekten sosyalist gençlik, öteki ilericilerle aynı paralele düşerse, emekçi sınıflarla arasına bir duvar çekmiş olur. Zira Türkiye'nin zinde kuvvetlerce yönetilmesine, emekçi sınıflar bilinçli olarak karşı çıkmıştır (o halde kabûl etmek gerekir ki, emekçi sınıflar emperyalizm ve işbirlikçilerini bilinçli olarak sandıktan çıkarmışlardır!).

Türkiye'nin kaderini Beyazıt ve Kızılay meydanlarında çizmeye kalkışan öğrenci gruplarından kendini ayıran bu sosyalist gençlik -ki sanırız TİP'li gençlik- problemlerin emekçi sınıflar yararına çözümünü amaç edinen katıksız sosyalist hareketler düzenlemelidir. Bu sebeple, aydın çevrelerden gelebilecek bölücülük ve doğmatik suçlamalarına sosyalist gençlik aldırış etmemelidir.

Çetin Altan'ın Ant'ın ikinci sayısında çıkan yazısında da paylaşılan ve "Osmanlı tipi ceberrut devletin mirasçıları" ile "yörüngesine oturmamış halk devrimi" tezlerinin bir devamı olan Dönüşüm'ün görüşlerini tam bir sadakatla yoksun kaldıkları için, gençlik ve aydınlar, sırf bu maksatla, sosyalizmi kendi çıkarlarına âlet etmektedirler. Kütleler bilinçsiz olduğu için, hareketin öncülüğünü ele geçirebilecek sosyalizmi ve anti-emperyalist mücadeleyi yozlaştıracaklardır. Esasen halk bunlara düşmandır. Halkın tutmadığı aydın ve gençliğe boş verilmelidir. Kızılay ve Beyazıt'taki anti-emperyalist gençlik gösterilerinden, gerçekten sosyalist gençlik uzak durmalıdır. Yoksa halkı kaybeder.

Dönüşüm, sosyalizmin çocukluk hastalığı diye nitelediğimiz bu bölücü ve ayırıcı tezleri, samimiyetle ve ciddî savunmaktadır. Sanıyoruz ki, hastalık, bu TİP'li gençlerin emekçi sınıfla bir bağ kuramayışından ve onların dışında kalışından doğmaktadır. Emekçi kütleden kopukluk, bazı sosyalist gençleri kendilerini inkâra ve aydın düşmanlığına itmektedir. Eğer gerçekten kütle ile kaynaşabilselerdi, "Bunlar sosyalizmi ele geçirirler, yozlaştırırlar. Zaten halk da bunlara düşman" tarzındaki tehlikeli bir komplekse tutulmazlar, aydınları ve bütün ilerici gençliği kötülemek yerine, onlardan emekçi

kütle lehinde yararlanmayı düşünürlerdi. Hem emekçi kütlelerden uzak olacaksınız, onları bilinçlendirmeyeceksiniz, hem de sosyalizme ve anti-emperyalist savaşa ilgi duyan gençler ve aydınlara"Tu, kaka..." diyeceksiniz! Özür dileyerek söyleyelim, bu emekçi sınıflarımızın"hem kel, hem fodul" diye niteledikleri durumdur"[42]

Mücadele Kadroları Tartışması

"TİP", "Yön" solcularına göre dar bir kadro ile çalışmaktadır. Güvensizlik kaygısı ile TİP kapalı tutumuna son vermeli ve yönetici kadrosunu genişletmelidir.

"Emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı mücadeleye kesin öncelik tanımak ve onu proleter-burjuva mücadelesinden dikkatle ayırmak hayatî bir meseledir" "Yön"e göre. TİP, radyo ile yapılan seçim konuşmalarında o günlerde karma ekonomiyi destekletme ve bunu şöyle izah etmektedir:

"Bütçede karma ekonominin geçici niteliğini savunan TİP, radyoda karma ekonomiyi daimî bir sistem olarak tanıyormuş intibaını veren konuşmalar yapmıştır". Bu da bir tâvizdir ve yanlıştır.

"YÖN"e göre; TİP bir yandan anti-emperyalist mücadeleyi bir numaralı mesele sayarken, öbür yandan proleter-burjuva mücadelesinin sloganlarını ön plâna çıkararak güçleri dağıtmaktadır: "Başka bir deyişle TİP aynı anda iki meydan muharebesi vermekte üstelik ikinci muharebe yüzünden, ilk muharebeye hazır güçlerin azalmasına ve amaçların dağılmasına yol açmaktadır."

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Aybar'ın "Eski Tüfekler"e Çatışına Tepkisi

"Olay" dergisinin Aralık 1966 tarih ve 1. sayısında Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya, Aybar'ın, Ankara İlk Kongresine gönderilen mesajı dolayısı ile yapılan mülakat, TİP yöneticilerine muhalif grubun görüşlerini toparlaması bakımından ilgi çekicidir. Yapılan mülakat şöyledir:

Soru – Bay Mehmet Ali Aybar, İşçi Partisinin Ankara İlk Kongresinde "Eski Sosyalistler"den yakınmış. Onların "Maziye malolmuş" bulunduklarını "Tehlike" olduklarını ve "Partiyi içinden çökertmek" istediklerini söylemiş. Ne dersiniz?

Kıvılcımlı– Söylediklerinin aslı elimde yok. Sahiden böyle şeyler yazdıysa, bu seferlik ağır konuşmayayım, ama yanılıyor. "Eskiler", gerinin zâlimi bir ortaklıkta, düşünce ve davranıştırlar. Başlıca üç prensip koydular;

1-Anti-emperyalizm + Anti-feodalizm,

2-İkinci Kuvayı millîyecilik (Millî Kurtuluş),

3-Türkiye işçi sınıfının öncülüğü.

Bugün birinci prensip, bütün Türkiye solcularının parolasıdır. İkinci prensibi Yön'cüler, üçüncü prensibi TİP'ciler kendilerine mâlediyorlar. Mâletsinler. Yeter ki içtenlikle ve ezberlemece mâletmesinler. O prensipleri kendilerine mâledenler parti savunucusu oluyorlar ve uğrunda kelle koyanlar nasıl "Partiyi içinden çökertmek" isterler? Anlaşılmıyor.

Eskiler'in en son teklifleri de başlıca şu üç uygulama metodu oldu:

1-Kişisel dedikodu esnaflığı yerine işsel otokritik.

2-Kürsü sosyalizmi yerine (Halk) yığınlarına inmek.

3-Yeter zaman bulamayan üye eksiği yerine İşçi-Köylü Gönüllüleri.

Teorik prensipler gibi pratik metodlar da herkese yazılı ve basılı olarak otuz yıldan beri sunulmuş bulunuyor. Bunlar kimin için tehlikelidir? Gene anlaşılmıyor (...)

Türkiye'de kırk yıldır bütün kanunlar hep hem sağa, hem sola vurmak bahanesi altında çıkarılmıştır. 141-142, Ceza Kanunu maddeleri gibi.

Mehmet Ali Bey avukattır. Bir kerecik olsun 141-142'nin faşistlere uygulandığını işitmiş midir? Eskilerin "Vatan Partisi" dâvasına avukat Mehmed Ali Bey tam iki yıl devam etti. Bu dâvada 141-142'ye girecek bir tek olay gördü mü? Ceza Kanunu hep öyle uygulandı ve uygulanıyor. Vurmadı burjuvazi sağına. Şimdi Ortanın Soluna duvar örerken bile. Ortanın Sağındakilere daha genişçe yer bırakmak için bunu yapıyor. Neden? Çünkü Türkiye, kitabın –yabancı kitabın!– yazmadığı ülkedir. Eskilerin "Türkiye'de Kapitalizm" kitabının beşinci sayfasında ise yazılıdır: "Özel sermayemiz.. Batı sanayinin prosper kalkınmasını hiçbir zaman yaratmadan ultra modern oldu. Tekelci finans-kapital emrine girdi. Onun için, bir yandan kendi milletine karşı insan hakkı tanımaz bir keskin yırtıcılık kazandı, öte yandan millet önündeki zaafını telafi etmek için, uluslararası yabancı finans kapitale kul köle olmak zorunda kaldı". Mehmet Ali Bey'in yakındığı CIA, onun için Türkiye'de bu denli elini kolunu sallaya sallaya dolaşabiliyor.

Buna karşılık Mehmet Ali Bey ne yapıyor? Önce kanunların yasak etmediği adı geçen kitapları aforoz ediyor. Bugün artık "Sol Papa" sayın İnönü. "Sosyalizm Papalığı", Yön'de, İşçi Partisine Vatikan uğur getirir mi? İnanmıyoruz. Türkiye'nin binde 999 kişisi için Millî birliğe peynir ekmek kadar ihtiyaç iken, 27 Mayısçılar ile 22 Şubatçılar çıngarı kime yaradı? CIA'ya. Mehmet Ali Bey CIA'ye karşı: "Yiğit olduğumuz kadar akıllı ve tedbirli olmak da zorundayız" buyuruyor. En "akıllı tedbir" olarak da, tam CIA gölgesinde İnönü Paşa, Demirel Bey'le kol kola "Sulh Taarruzu" yaparlarken, Mehmet Ali Bey "Eskiler avına" çıkıyor.

Soru – İşçi Partisine yazılıyor musunuz?

Kıvılcımlı – İşçi Partisine biz ezelden yazılmışız, evlât... Kâtiplerin defterlerinde silinsek bile. O bizim alın yazımız...

Soru – Ama B. Mehmet Ali Ankara mesajında: "Hevesleri kursaklarında kalacak" demiş.

Kıvılcımlı – O kursak felsefesi. Heves kolayca ele geçirilecek şeye özentidir. Eskiler için İşçi Partisi anlayışına kolay külâh yapmadır ve özentidir. Yedisinden yetmişine dek kendilerini adadıkları bir yaşayıştır. Bu yaşayışı işkence, zindan, ölüm onların elinden alamamış. Kapıkulu ekipleri mi alacak? Küçük burjuva tupesi.

Soru – B. Mehmet Ali, Ankara yazısından iki gün önce İstanbul nutkunda "Her ne etiket altında olursa olsun" Parti dışındaki sosyalist iddialara bakılmamasını bildirmişti. Bu sosyalist olan partiye girer, demek değilmiydi?.

Kıvılcımlı – İşçi Partisi elbet disiplin partisidir. Ancak dünyaya kulaklarını tıkamak partisi değildir. Hitler usulü sosyalist kitapları yasak etme partisi değildir. Hele burjuva yasaklarının siperi ardında horozlanıp kursak felsefesi yapmak partisi hiç değildir.

Bir yanda prensiplerini savunduğum kimseleri, kanun elverse de partiye soksam, öte yanda, parti dışı bıraktıklarımı partinin iyiliği için olsa da söyletmem denir ise, bu davranışın adına disiplin demezler. Osmanlı kesim düzencilerini, dekadan çiftlik paşası teorisi denir. Bu çiftlik "Bil irs vel istihkak" benim kursağımdan geçecek. Kulum olmayanın kılını kıpırdatmam! "Ve de zorlu sosyalistim."

Yağma mı var? Eskiler durup dururlarken boyuna destekledikleri İşçi Partisi içinde neden ikide bir çıngar koptuğu şimdi anlaşılıyor. CIA düşmanlığı ile övünebilmek için, illâki eskilere hiç yoktan mız çıkarılırsa böyle olur.

Soru – Yön dergisi TİP büyük kongresinin Malatya'ya götürülmesini TİP güdücülerinin kaçışı sayıyor. O fikirde misiniz?

Kıvılcımlı– Yöncüler kendilerine baksınlar. İşçi sınıfımızı anlamamakla "Kendileri muhtacı himmet bir dede"dirler.

Küçük kişi gerçekleri ne olursa olsun, TİP'in doğu illerini önemsemesi en gerekli davranışlarından biri olur. Yeter ki anti-feodalizm çabası da, "anti-emperyalizm" gibi genel söylevlerde soyutlaştırılmış bir formül olarak yozlaştırılmasın.

Özet olarak; her ülkede sosyal hareket, kendi tarihine saygı gösterdiği ölçüde sağlam temellere oturur. Şarkta her zıpçıktı hükümdar tarihi, kendisiyle başlatmak istemiştir. Onun için de batmıştır. Ancak bir düşünce ve davranış getiren İslâm tarihi, Muhammed'in göçüyle, Hıristiyan tarihi; İsa'nın doğumuyla başlamış ve yaşamıştır. En seçkin edebiyat, Gılgamış Destanı, kendisi yaşamış, ama insanlar onu bir daha yaşayamamıştırlar. Yaşanacak düşünceli davranışlara özenelim"

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Yeni Çıkışları ve Yeni Bir Dergi "Sosyalist"

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, 1967 yılının ilk ayında yayınlanmaya başlayan "Sosyalist" isimli onbeş günlük bir gazetede Sol'un kendi aralarındaki çatışmalarında, TİP hareketinin dışında bırakılmış ve deşifre olmuş eski malûm solcu grubuna dayanarak ağırlığını koymaya çalışmaktadır. Eskilerin tek temsilcisi, yalnız Dr. Kıvılcımlı değildir. Daha önce de belirtildiği gibi, bilhassa gizli Komünist Partisinin gençlik seksiyonuna hâkim olan Mihri Belli de vardır. Ve Mihri Belli grubu "Eski Tüfekçi"ler olarak anılmakta ve "Yön" sosyalistlerinin aydınlar kanadı ile işbirliği yapmaktadırlar. 20 Ocak 1967 günü 1. sayısı yayınlanan onbeş günlük "Sosyalist" gazetesi, sol cephenin görünüşü hakkında, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın kaleminden çıktığını tahmin ettiğimiz şu şemayı vermektedir:

Türkiye Sol'u başlıca iki büyük ana bölüme ayrılmışlardır.

a) Bilimsel sosyalizm iddialı sosyalistler,
b) Bilimsel sosyalizm iddialı olmayan sosyalistler.

Türkiye sol hareket içinde gerçek manâda özgün teorik açılımlarla Doğulu bir bakış biçimine sahip nadir isimlerden biri Dr. Hikmet Kıvılcımlı idi

A-Bilimsel sosyalizm iddialı sosyalistler

"Sosyalist" dergisine (veya Dr. Kıvılcımlı'ya) göre, bunları üç kategoride toplamak mümkündür:

a-TİP sosyalistleri,
b- "Yön" sosyalistleri,
c- Eski sosyalistler,

B-Bilimsel sosyalizm, iddialı olmayan sosyalistler.

Bunlar "Sosyalist" dergisine göre altı kategori içine sığdırılmaktadırlar:

a- 27 Mayıs sosyalistleri,
b- Sosyalist öğrenci kulüpleri,
c- Sosyalist kültür dernekleri,
d- Sosyal-Demokrat parti teşekkülleri,
e- Ortanın Solları,
f- Sosyal Mukaddesatçılar ve ilh.. ilh.

Birinci ana bölümdeki TİP sosyalistleri ile, "Yön" sosyalistlerinin hangi teşekküllerden meydana geldiklerini, stratejideki ayrılıklarının neler olduğuna ilerde bir kere daha değinilecektir. Şimdi kısaca "Eski" Sosyalistlerin durumuna bakalım.

"Eski" sosyalistlerin en önemli grubu TKP içinde, Mihri Belli'ye bağlı olanlarıdır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya bağlı olanlar ise çeşitli deneylerden geçmiş, TKP içinde varlık gösterememiş, deşifre olmuş çok küçük bir işçi grubudur ki, Rumeli'nden Türkiye'ye eskiden göç etmiş

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Kongreleri ve sonuç beyannameleri, Türk solu tarafından dikkatle takib edilirdi. Bu kongrelerde SBKP genel sekreterinin TKP'yi selamlaması ise, sol için önemli bir ölçü olarak kabul edilirdi

ve ekseriyeti tütün amelesi olan kimselerdir.

Yukardaki tasnifi yapan Dr. Hikmet Kıvılcımlı, ilk olarak "TİP", "Yön" ve "Eski" sosyalistlerin birleşmesini istemektedir. Zira bu grup sosyalistlerin tamamı aslında tek bir parti olabilir, yani TKP'yi teşkil edebilir. Ve belki de TKP'dir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, aradaki ihtilâfı küçük burjuva alışkanlıklarına yormakta ve bu alışkanlıklardan kurtularak "Türkiye Anti-emperyalist Millî Cephesi" ve "Millî Kurtuluş Cephesi" isimlerinin dışında "Halkçılık Cephesi" nin kurulmasını tavsiye etmektedir. Anlaşılıyor ki Aybar, Avcıoğlu, Mihri Belli'den sonra Türk Sollarının liderliğine, Dr. Kıvılcımlı da sahip olmak istemekte, ihtirası yeren Çetin Altan'a da ağır şekilde yüklenmektedir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya göre, bu üç grup sosyalistin bağlı bulundukları asgari müşterek "teorik ve pratik plâtformda daha bugünden vardır". "TİP"te, "Yön"de, "Eski"lerde teorik bakımdan bilimsel sosyalizme pratik bakımdan ikinci kuvayi millîyeciliğe ve anti-emperyalizme "eğgin" görünmektedirler. Eğer bu üç grup birleşme örneği gösterecek olursa, diğer grupları toparlamak mümkün olabilecektir.

Diğer bölümdeki, bilimsel sosyalist iddialı olmayan sosyalistlerin de kısa bir dökümünü yapmakta fayda vardır. Dr. Kıvılcımlı'nın, "27 Mayıs Sosyalistleri" dediği kimseler, "Tabii Senatörler" arasında olan Sami Küçük, Suphi Gürsoytrak, Suphi Karaman, Kâmil Karaveli gibi bir azınlıktır. Bu sayın senatörlerin ciddiyetten uzak ve cep kitaplarından aktarılmış sosyalizm bilgileri, Dr. Kıvılcımlı'ya göre her ne kadar "bilimsel sosyalist iddialı" değilse de, bilimsel iddialı sosyalistler birleşecek olursa, bunlar da yola geleceklerdir. Dr. Kıvılcımlı'nın tasnifindeki "ortanın solları" ise doğrudan doğruya CHP'dir. Bu ne geniş hayaldir ki esas gruplar birleşirse, tarihi ve "millî" bir parti olan CHP İnönü'sü ve diğer erkanı ile, birleşmiş sosyalistlerin emri altına girecektir. Tevekkeli "insan hayal ettiği müddetçe yaşar" dememişler. Dr. Kıvılcımlı'ya göre

"Sosyal Demokratik parti teşekkülleri"nden kastedilen, Alaaddin Tiridoğlu ile emekli General Sıtkı Ulay'ın sonunda CHP ile birleşen "Sosyal Demokrat" macerasıdır. Yazara göre "Sosyal Mukaddesatçılar" ise, "Hareket" dergisi etrafında toplamış olan küçük bir müslüman sosyalist gruptur. Bunların da kazanılması, ilk şart olarak, ana sosyalist grupların "Halkçılık Cephesi"nde birleşmesine bağlıdır.

Dr. Kıvılcımlı'ya göre TİP, kendi fantazisi içinde ABA'cılar tarafından idare edilmektedir. ABA'cı demek "Aybar+Boran+Altan" demektir. Ayrıca TİP'e yüklenirken eski Kadroculara da atıfta bulunmaktadır:

"... TİP'ten otuz küsur yıl önce sosyalizm kalpazanlığı nasyonal sosyalizm yapan kadrocu Şevket Süreyya tipinin "ideologlug "TİP'nin taşlayıcısı Çetin Altan, harfi harfine tekrarlayıp insanı zorla güldürmektedir..."

"... TİP liderlerinin çapraşıklıkları anlaşılıyor. Bir yanda halksız Sosyalizm olmaz diyecekler, ötede fakir Türkiye halkına inme yolunu gösterme teşebbüslerini boğacaklar. Bir yanda 'Halk bir nutuk deyimi değildir' diye yazacaklar ötede; Ya teori, ya halk... Yoksa sosyalist değilsin zılgıtını çekecekler.

... Samimi oldukları ölçüde, eskilerin derileri, kemikleri bahasına edindikleri teorik eserleri -polis toplamasa bile- TİP, ABA'cıları Kebecileri yasaklayacaklar..."[43].

Yeni Gelişmelerin Işığında Beliren Durum

Her iki grup arasındaki farklılaşma, taktik ve stratejik meselelerden meydana gelimekteydi. 1966 yılında, Türkiye'de sosyalist cephe içindeki farklılaşmalar son belgelerden de anlaşılacağı gibi su yüzüne çıkmıştır. Bu farklılaşma da, dünya sosyalist ve komünist hareketlerindeki farklar ve sebepler ne ise, bizde de odur. Formel bir deyimle, Türkiye'de Sovyet hattını izleyenlerle, Çin hattını izleyen sosyalist gruplar kesin çizgileri ile belirleniyordu.

Teşkilât olarak, Sovyet hattını izleyenlerin Türkiye İşçi Partisi içindeki zaferleri, öyle görünüyor ki uzun vadeli olmayacaktır. Esasen 20 Kasım 1966'da Malatya gibi taşra sayılabilecek bir ilde Kongrenin toplatılması, sol hareketlerin yaygın bulunduğu Ankara veya İstanbul gibi şehirlerin uzaklarında bu II. Kongreye gidilmesi, Türkiye İşçi Partisi kadrosunun zaferlerine gölge düşürecek bir durum gösteriyordu.

Her iki sol grubun ayrılıkları, dünya sosyalist-komünist hareketlerindeki ayrılığın benzerliklerini taşıyordu. Yani, taktik ve stratejik farkların sol davranışları değerlendirdiğine işaret ediyordu. Buna göre artık sosyalist cephedeki bölünmenin şematik görünüşü ortaya konulabilirdi:

Sovyet Hattını İzleyenler

Bu grup içine, işgal ettikleri, mevkilere göre şu teşkilâtları dahil etmek mümkündür:

a) Türkiye Komünist Partisi'nin Prag'daki Dış Bürosu ve Türkiye'deki illegal organizasyonun legalize olmuş önemli bir kesimi,

b) Türkiye İşçi Partisi (legal bir sosyalist teşkilât),

c) Türk-İş sendikalarına muhalif; daha çok TİP liderlerinin idaresindeki, tesir gücü az, bir kısım sendikalar ve bu sendikalardaki militantlar;

d) Bazı öğrenci kuruluşları, Fikir Kulüpleri ve dernekler.

Türkiye'nin 1973'te Kıbrıs'a yapmış olduğu müdahale Türk solunda bir ayrışma yaratmış, TKP'nin dış bürosu müdahaleyi emperyalist bir eylem olarak nitelemiştir

1965 Mayıs ayında "World Marxist Review"de, Türkiye Komünist Partisi Birinci Sekreteri Yakub Demir ve Halis Okan imzası ile yayımlanan bir makalede, Türkiye'de sosyalist ve komünistlerin teşkil edecekleri "Tep Cephe" politikasının prensipleri detayları ile bildirilmiştir[44]. Bu cephenin ismi, anti-emperyalist mahiyette "Millî Demokratik Cephe" olmalıydı. Bir yılı aşkın bir zamandan sonra, bir takım legal dernekler birleşerek, 1965 Mayıs'ında yayımlanan protokole uygun bir protokol yayımlayarak "Türkiye Anti-Emperyalist Millî Cephesi"ni teşkil ettiler. Taşıdığı öneme binaen "Türkiye Anti-Emperyalist Millî Cephesi" protokolü şunları içeriyordu:

"Emperyalist devletlerin, devlet ve milletimizin hayatına açıkça kasdetmeleri neticesinde meşru müdafaa için toplanan TBMM, şimdiye kadar muhtelif vesilelerle, sarahaten veya zımmen ilân ettiği maksat ve mesleğini bir kere daha bütün cihana arz için şu beyannameyi neşreylemeye lüzum görmüştür. TBMM millî hudutlar dahilinde hayat ve istiklâlini temin ahdıyla teşekkül etmiştir. Bineanaleyh hayat ve istiklâlini yegâne mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizmin tahakküm ve zulmünden kurtarmak irade ve hakimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasıl olacağı kanaatindedir.

TBMM milletin hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa ve bu maksada aykırı hareket edenleri tedip azmi ile kurulmuş bir orduya sahiptir"

21 Ekim 1920 TBMM bildirisinden.

Dünyada ilk anti-emperyalist millî kurtuluş cephesini açan ve tarihin en amansız emperyalist koalisyonuna karşı millî kurtuluş savaşını kazanan bir ulusun çocukları olarak;

Büyük Atatürk'ün sözlerini ve birinci TBMM'nin "bütün cihana ilân ettiği beyannameyi" Türk yurtseverlerini aydınlatan bir millî kurtuluş doktrini olarak kabul eden bizler; büyük kurtarıcımız Atatürk'ün ölümünden sonra, özellikle 1947'den bu yana "bizi mahvetmek isteyen emperyalizmin ve bizi yutmak isteyen kapitalizmin" yeniden yurdu-

muza yerleşmeye başladığını ve millî bağımsızlığımızın her geçen gün daha da tehlikeye girdiğini farkeden yurtsever kişilerin ve kurumların giriştikleri dağınık ve düzensin mücadeleyi kesin bir başarı için yetersiz bularak; bütün yurtseverlere ve milliyetçi derneklere açık olan "Türkiye anti-emperyalist millî cephesi"ni kurmuş bulunuyoruz.

Türkiye anti-emperyalist Millî Cephesini kuran bizler; anti-emperyalist mücadelenin büyük güçlüğünü, dünyada ilk anti-emperyalist savaş cephesini açan ve millî kurtuluş savaşını kazanan bir milletin çocukları olarak iyi biliyoruz. Gene iyi biliyoruz ki, anti-emperyalist savaşta güçlükleri yenmek ve zafere ulaşmak, yeniden tam bağımsız bir Türkiye yaratmak için kurtuluş yolu vardır. Bu biricik kurtuluş yolu anti-emperyalist millî cepheyi güçlendirmek, yaymak, milletin bütün zinde güçlerini seferber etmektir.

Türkiye Anti-emperyalist Millî Cephesini kurmakla bu seferberliğin ilk adımını atan bizler, aşağıdaki ana kavramlar ve ilkeler üzerinde anlaşmış bulunuyoruz:

1-Türk yurtseverliğinin özü ve doktrini anti-emperyalist anti-kapitalist millî kurtuluşçuluktur.

Öncelikle Türk yurtseverliğinin özü ve doktrini üzerinde anlaşma ve birleşme gereğini duyan bizler, büyük Atatürk'ün; "Bağımsızlığımızı, güven altında bulundurabilmek için, toptan milletçe bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı milletçe savaşmayı uygun gören bir doktrini izleyen insanlarız" sözlerini Türk yurtseverliğinin özü ve doktrini olarak kabul etmiş bulunuyoruz.

Büyük Atatürk'ün bu sözlerini, Türk yurtseverliğinin özünü biçimlendiren tarihsel şartların bilimsel bir açıklaması olarak inanıyoruz. Bu bilimsel açıklamaya göre; "Millî kurtuluş savaşı şartları ile biçimlenmiş bulunan Türk yurtseverliğinin özünün, anti-emperyalist, anti-kapitalist bir millî kurtuluşçuluk" olduğu açık bir gerçektir. Gerçek milliyetçilik bu anlamda bir yurtseverliktir. Kurtuluş savaşları tarihinde savaşının "anti-emperyalist ve anti-kapitalist" olduğunu ilk defa bütün dünyaya açıklayan Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Bu gerçeği hiç bir zaman unutmayacağız. TBMM'nin 21 Ekim 1920 bildirisinde ifadesini bulan şu sözler; "Türkiye Büyük Millet Meclisi, millî hudutlar dahilinde hayat ve istiklâlini, temin ahdiyle, teşekkül etmiştir. Binaenaleyh hayat ve istiklâlini yegâne ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizmin tahakküm ve zulmünden kurtarmak irade ve hakimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasıl olacağı kanaatindedir." Türk yurtseverliğinin ve Türk halkının kırkaltı yıl önce emperyalizme ve kapitalizme verdiği kesin ve cesur bir cevap olmuştur.

Türk yurtseverliği anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir milliyetçiliktir. Gerçek bu olduğu halde, Atatürk'ün ölümünden başlayarak özellikle 1947'den sonra –ABD ile imzalanan ilk ikili anlaşmadan sonra– İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan şartlardan da yararlanılarak, özünden saptırılmıştır. Bu dönemden sonra Türkiye'nin dünyanın en güçlü emperyalist koalisyonuna karşı yapılmış ve zaferle sonuçlanmış bir millî kurtuluş savaşından doğmuş olduğu gerçeği ısrarla unutturulmak istenmiştir. Ve yönetici sınıflar kırk altı yıl önce savaşarak topraklarımızdan çıkardığımız emperyalistlerle anlaşma ve işbirliği yoluna girmişlerdir.

Sovyet Rusya'nın bilinen haksız bir isteğini ustaca kullanan o dönemdeki çıkarcı sınıflar ve yardımsever bir maske takınmış olan emperyalistler, Türk halkına bu işbirliğini haklı ve millî çıkarlara uygun göstermeye çalışmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı şartları yardımsever görünen emperyalizmle girişilen işbirliği ortamı ve Sovyet Rusya'nın bilinen, Boğazlar ve Doğu Anadoludaki illerimizle ilgili haksız isteğine karşı Türk halkının gösterdiği şuurlu büyük tepki, yurtseverliğin anti-emperyalist özünün unutturulmasında kolaylık sağlamıştır. Bunda iktidara adaylığını koyan ve daha sonra iktidara gelen büyük toprak sahipleri ve komprador burjuvazinin hâkim olduğu bir partinin büyük rolü olmuştur. Bütün Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkelerinde emperyalizmle işbirliği yapan bu iki sınıf halkı kandırıp, oylarıyla iktidara geldikten sonra, genellikle Batı emperyalizmi ile sıkı işbirliğine girişmiştir. Böylece Amerikan emperyalizmi bütün dünyada millî kurtuluş savaşlarına karşı kullandığı komünistlikle suçlamalar arkasında Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirmeye başlamıştır. Dünyadaki birçok millî kurtuluş savaşı, Türk halkına bir komünist ayaklanması, bir sen-ben kavgası olarak yansıtılmıştır. Bu nedenle, Türk halkı bir milyon insanın öldüğü, tarihsel ve dinsel bağlarla bağlı olduğumuz Cezayir halkının millî kurtuluş savaşında Fransız emperyalizmi safında yer alan işbirlikçi hükümete karşı tepki bile göstermemiştir. Bu dönemde anti-emperyalist ve anti-kapitalist olmak bir suçmuş gibi gösterilerek, gerçek milliyetçilik sindirilmiştir. Gene bu dönemde, Türkiye'de gerçek yurtseverlik olan anti-emperyalizm hiç bir ilişkisi yokken, komünistlikle eşit ve aynı tutulmuştur. Emperyalizmin ve onun işbirlikçilerinin Türk halkına karşı düzenledikleri bu oyun emperyalizmin yardımseverlik maskesi düşene kadar devam etmiştir. Ve bu dönemde Türkiye iktisadî, siyasî, askerî ve kültürel bir çok bağlarla Amerikan emperyalizmine bağlanmıştır. Fakat, başlamış bulunan ikinci anti-emperyalist savaşta yurtseverlik kavramı temelini Büyük Atatürk'ün attığı birinci TBMM'nin karara bağladığı ve Türk halkının uğrunda savaştığı, kan döktüğü anti-

emperyalist özüne kavuşturulmuştur. Böylece Türk halkı ile millî kurtuluş savaşlarını yapan mazlum milletler arasında yaratılan yapay çelişki ortadan kalkmış ve emperyalizmle Türk halkı arasındaki tarihî çatışma ortaya çıkarılmıştır. Fakat Türk halkının millî kurtuluş savaşıyla başlayan anti-emperyalist savaşlar çağı Asya, Afrika ve Lâtin Amerika halklarının anti-emperyalist mücadeleleri ile büyük zenginlik kazanmıştır. Millî kurtuluş savaşlarında ilk öğreti bizimle başladığı halde başka milletlerin millî kurtuluşlarıyla zenginleşmiş olan öğretiden Türk milliyetçileri yeterince yararlanamamışlardır.

1/a) Anti-emperyalist, anti-kapitalist ve millî kurtuluşçu olan Türk yurtseverliği yalnızca mazlum milletlerin yurtseverliğiyle çelişmez.

Bir milletin yurtseverliğinin özünü yaşadığı ve yarattığı tarihsel şartların biçimlendirdiği bilimsel gerçeğinden hareket ederek düşünürsek, yalnızca mazlum milletlerin yurtseverliğiyle hiç bir çelişkimiz olmadığı apaçık ortaya çıkmaktadır. Çünkü, millî kurtuluş savaşı yapan bütün Asya, Afrika ve Lâtin Amerika halklarının yurtseverliğinin özü anti-emperyalist, anti-feodal ve anti-kapitalisttir. Böylece Türk yurtseverleri ve bütün mazlum milletler yurtseverliğin anti-emperyalist ve anti-kapitalist özünde birleşirler. Bu bakımdan bütün bu halklar yurtsever ve milliyetçi bir cephede yer alır. Anti-emperyalist mücadele tamamen millî niteliktedir. Fakat yalnızca millî nitelikte olmakla kalmayıp, emperyalizmin uluslar arası niteliğinden gelen zorunlulukla bu savaş Asya, Afrika ve Lâtin Amerika halklarının uluslararası bir mücadelesi olmaktadır.

Türk yurtseverleri, Türk halkının çıkarlarının ve Türkiye'nin yerinin bu cephede olduğunu yılmadan savunmaktadırlar.

1/b) Anti-emperyalist, anti-kapitalist ve millî kurtuluşçu olan Türk yurtseverliğinin özü emperyalizmin işbirlikçilerinin yurtseverliği ile tam bir çatışma halindedir.

Özü anti-emperyalist, anti-kapitalist ve millî kurtuluşçu olarak biçimlenen yurtseverliğimiz karşısında emperyalistlerin ve onların Asya, Afrika ve Lâtin Amerika'daki işbirlikçilerinin de kendilerine özgü bir yurtseverlik anlayışı vardır. Bu ülkelerin yöneticileri kendi halklarına ülkelerinin sömürülmesini ve yapılan emperyalist saldırıları ülkelerine yardım, halkların diktatörlerden, komünistlerden hattâ muhtemel komünistlerden korunması şeklinde gösterirler. Emperyalizmin tarihsel şartları da bu halkları böyle bir yurtseverlikle biçimlendirir. Kendi yurtlarında emperyalizmin çıkarlarıyla kendi çıkarları arasında hiçbir çelişme olmayan işbirlikçiler de aynı biçimde davranırlar. Böylece biçimlenen yurtseverlik kavramı emperyalistlerinkiyle çelişmez. Emperyalizmin ve anti-emperyalizmin birbiriyle tam çatışan tarihsel şartlarıyla bi-

çimlendirdikleri yurtseverlikleri de tam bir çatışma halindedir.

II- Anti-emperyalist mücadelenin bir yönü doğrudan doğruya Türkiye'yi egemenliği altına almaya çalışan Amerika'ya karşı diğer yönü de emperyalizmle işbirliği yapanlara karşıdır.

Çağımızda emperyalist güçler, yerli destekler çıkarları halk çoğunluğuyla çatışan çevrelerden gelmiştir. Böylece anti-emperyalist savaş, ülkeyi sömüren emperyalizmle onun içerdeki işbirlikçilerine karşı yürütülür.

Büyük halk çoğunluğu karşısında emperyalistlerle çıkar birliği içinde bulunanlar gerçekte o ülkenin millî çıkarları ve ulusal bağımsızlığı ile çatışma halinde olan çok küçük bir azınlıktır.

III- Bütün yurtsever, milliyetçiler Türkiye'nin bağımsızlığı ve ulusal kaynaklarımızı tehlikeye sokan Amerikan emperyalizmiyle mücadele etmelidirler.

1947'den bu yana hızla emperyalizmin denetimi altına giren ülkemiz bir yandan bağımsızlığının zedelenmesi, öte yandan bütün tabiî kaynaklarının yabancıların tekeline geçmesi sonucu, birinci kurtuluş savaşının doğrultusundan ayrılmış, korkunç bir sömürülme düzenine sokulmuştur. Bu durumda bütün yurtseverlerin, milliyetçilerin yurdumuzun gene bağımsız, sömürülmeyen bir ülke olması için mücadele etmesi gerekmektedir. Türk milliyetçiliğini biçimleyen anti-emperyalist öz bunu gerektirmektedir. Türk halkı kırk altı yıl önce yaptığını gene yapabilecek güçtedir. Hangi silâhlarla donatılırsa donatılsın sermaye güçleri, halk güçleri önünde yenilmeye mahkûmdur. İşte bu yenilgiyi hızlandırmak amacıyla biz, Türk milliyetçileri bir anti-emperyalist cephede birleşerek, esaslarını kısa bir süre içinde toplanacak kurultayda saptamak üzere Anayasamızın ışığı altında emperyalizmle bütün gücümüzle mücadele edeceğimize and içeriz"

Bu teşkilât bilindiği gibi ilk gövde gösterisini 12 Kasım 1966'da Ankara'da Amerika aleyhine yaptığı bir yürüyüşle belgeledi. Aynı günlerde, Türkiye İşçi Partisi Başkanı Mehmet Ali Aybar'da, ABD Başkanı Johnson'u yargılamak (?) amacı ile Londra'ya uçtu.

"Türkiye Anti-Emperyalist Millî Cephesi", "Barış Derneği"nin dâveti üzerine katılan şu teşekkülden meydana gelmiştir.

1- Türkiye İş Sendikası
2- Ortadoğu Sosyalist Fikir Kulübü
3- Türkiye Millî Talebe Federasyonu
4- Ortadoğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği
5- Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği
6- Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği
7- Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Öğrenci Derneği

8- İdarî İlimler Fakültesi Öğrenci Derneği
9- Fikir Kulüpleri Federasyonu
10- Ankara Yüksek Öğretmen Okulu Kulübü
11- Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Fikir Kulübü
12- Ziraat Fakültesi Fikir Kulübü.

Türkiye Anti-Emperyalist Millî Cephesinin yayın organının "Dönüşüm" dergisi olduğu anlaşılıyor. Bunun yanı sıra diğer organlar:

Samsun'da "Çaltı"
Trabzon'da "Sömürücülüğe Karşı Savaş"
İzmir'de "Memet"
Gaziantep'te, halen faaliyetini tatil etmiş "Toplum" gibi benzeri yayın organlarıdır.

Bu grup sosyalist hareketin muhtemel liderleri ise, Prag'taki TKP Dış Bürosu I. Sekreteri Yakup Demir; Bakû'da Sabiha Sertel; Türkiye'de de sosyalist bir teşkilât olan "Türkiye İşçi Partisi"nin idareci kadrosudur. Bu kadro görünüşe göre, Mehmet Ali Aybar - Behice Boran - Sadun Aren triosudur.

Teorileri

Bu grubun teorisini şöyle özetlemek mümkündür.

1960 yılının Kasım ayında seksenbir komünist partisinin temsilcileri bir kongre aktettiler ve bir "Bildiri" yayımladılar. Bu "Bildiri"de 1935 yılında toplanan, Komünternin VII. Kongresinde varılan kararları inceleyerek tespit ve teyit ettiler. Ve günümüz dünyasının şartlarına göre yorumladılar. Bildiri'de "Çin Halk Cumhuriyetinin imzasının bulunuşu, 1962'den sonra bir anakronizmdir. "Bildiri" çeşitli meselelere temas ettikten sonra, Moskova'ya bağlı komünist ve sosyalist partilere şu direktifi veriyor, taktik ve stratejilerini buna göre ayarlamalarını istiyordu:

"Bugün pek çok kapitalist ülkede öncüsünün rehberliği altında işçi sınıfının ve diğer halk kitlelerinin birleşmesi ve çeşitli partilerle halkçı teşkilâtların işbirliği sayesinde iç savaşa gitmeksizin devlet idaresini ele geçirme ve temel istihsâl vasıtalarını halka maletme imkânına sahiptir. İşçi sınıfı, Halk çoğunluğuna dayanarak ve kapitalistlerle ağaları ve fırsatçı unsurları iterek gerici ve halk düşmanı kuvvetleri yenebilir, parlamentoda çoğunluk sağlayabilir, parlamentoyu burjuvaların çıkarlarını koruyan bir mekanizma olmaktan çıkarıp, işçilere hizmet eden bir teşkilât şekline sokabilir, parlamento dışı bir kitle mücadelesi başlatabilir, gerici kuvvetlerin mukavemetini ezebilir ve sosyalist ihtilale barışçı yollarla erişilmesi için gerekli şartları yaratabilir (...) Her ülkede sosyalizme geçiş şekli, o ülkenin tarihi şartlarına bağlıdır"

Ülkemizde bu görüşlerin önderliğini legal platformda Türkiye İşçi Partisi yapmaktadır. Gerek bu teşkilatın liderleri, gerekse teorisyen-

leri çeşitli zamanlarda ve organlarda bu görüşlerini açıklamışlar ve olgun hale getirmişlerdir. Türkiye İşçi Partisinin, 20 Kasım 1966 günü Malatya'da akdedilen beş günlük II. Genel Kongresinden sonra kaleme alınan"Bildiri"si bunun en açık belgesidir. Türkiye İşçi Partisinde, liderler kadrosuna yakın bir yazar olan, Çetin Altan, aynı temayı işlemiş ve yayımladığı "Teori" başlıklı yazısı ile ilk defa 1960, Dünya Komünist Partileri toplantısında varılan kararlara atıfta bulunmuştur[45]. Son olarak bir kere daha ittifakla TİP Genel Başkanlığına seçilen Mehmet Ali Aybar da, kendi organı olan onbeş günlük bir dergiye verdiği beyanatta, Moskova toplantısından sonra yayımlanan "Bildiri"yi teyid eden şu görüşleri TİP'nin hareket hattı olarak ifadelendirmiştir.

"Sosyalizmin Türkiye'ye özgü tarihî şartları içindeki uygulanışına ve bu şartlarla, bu şartlar içindeki uygulanışın teoride değerlendirilmesinden meydana gelen Türkiye'ye özgü sosyalist - teori - eylem sistemine, Türkiye sosyalizmi adı veriyoruz (...) Türkiye'de sosyalizme alelâde uygulanış özelliklerinden ötede bir nitelik kazandırmaktadır (Anayasanın varlığı). Türkiye sosyalizmi, teori ve eylem olarak Türkiye İşçi Partisinin millî bağımsızlık, emekçi halkımızın horlanma ve sömürülmeden kurtarılması, Anayasanın eksiksiz tastamam uygulanması yolunda beş yıldır vermekte olduğu mücadele ile kurulmaktadır. Türkiye sosyalizmi oluş halindedir (...) Gerçekten II. Büyük Kongremiz, ikinci millî kurtuluş mücadelesinin sosyalizm için mücadeleden ayrı tutulamayacağını kesinlikle ifade etmiştir (...) Bu vesileyle Millî Kurtuluş mücadelesi hakkındaki bazı görüşlerin yanlışlığı da (Yön dergisini temsil eden gruba dokunuyor Aybar - A.S.) ortaya konmuş olacaktır. Millî kurtuluş mücadeleleri anti-emperyalist bir mücadelenin başarıya ulaşabilmesi, emperyalizmin yurt içindeki ortaklarına karşı da mücadele yürütülmesine bağlıdır. Birinci Millî Kurtuluş savaşımızda bu nokta açık olarak görülmüş, gerek I. Büyük Millet Meclisi, gerekse Atatürk, savaşın emperyalizme ve kapitalizme karşı olduğunu ilân etmişlerdir. Fakat gerçekte kapitalizm ve feodalizm artıkları ile mücadele edilmediği için, zaferden kırküç yıl sonra, ikinci bir kurtuluş savaşı vermek durumuna düşmüş bulunuyoruz (....) Günümüzde emperyalizme karşı savaşı sosyalizm için mücadeleden ayırt etmek mümkün değildir (...) Millî kurtuluş mücadelesi, sosyalizm için mücadele ile birlikte yürütülür demek, şüphesiz millî kurtuluş mücadelesini yalnız sosyalistlerin yürüteceği anlamına gelmez. Millî kurtuluş mücadelesi, emperyalizme karşı olan bütün kuvvetlerin Millî bir cephe kurmaları şeklinde yürütülecektir. Fakat bu mücadele esnasında emekçi halk kitleleri sosyalizm için, köklü dönüşümler için de mücadele ettiklerini bileceklerdir. Millî kurtuluş mücadelesi, sosyalist bir partinin demokratik öncülüğünde yürütülecektir (.....) Millî kurtuluş mücadelesini, emperyalizme karşı ve Türkiye'nin tarihî şartları içinde Amerikan emperyalizmine karşı bir mücadele olarak görüp kabul ettikten sonra, bu mücadelenin başarısını sadece politik plânda tutmak mücadeleye katılacak Millî cephenin sınıfsal karakterini görmemezlikten gelmek, hele bu mücadeleye sosyalist bir karakter vermekten kaçınmak son derece büyük bir hâtadır (....)

İkinci millî kurtuluş mücadelemiz, sosyalist teorinin ışığında ve sosyalist Türkiye İşçi Partisinin demokratik öncülüğünde yürütülecektir. (...) Anti-emperyalist mücadelede, Milli Cepheyi en geniş ölçüler içinde tutmak endişesi, mücadelenin sosyalist karakterini ihmal etmemize yol açacak olursa, hiç kimsenin şüphesi olmasın, ikinci millî kurtuluş mücadelemizi zafere ulaştırmak mümkün olmayacaktır. Millî kurtuluş mücadelesi, millî burjuvazinin –ki bizde yoktur– veya ara tabakaların öncülüğünde yürütülürse, (.....) emperyalizmle yeniden ilişkiler kurdukları görülmektedir. Bazı sosyalist çevrelerin savunduğu "işbirlikçi demokrasi" teorisinin yanlış bir teori olduğu Türkiye örneğinden sonra Gana ve Endenozya olaylarından sonra da meydana çıkmıştır. II. Büyük Kongremiz, sosyalizmin halka rağmen tepeden inme yöntemlerle kurulmayacağını kesinlikle ifade etmiştir (...) Çünkü sosyalizm sadece bir ekonomi tekniğinden ibaret değildir. Sosyalizm herşeyden önce halkın dünya görüşü, halkın felsefesi, halkın politik ideolojisidir. Halkımız sosyalizmi benimsemeye hazırdır (...) Maya tutmuştur. Bu gerçeği bilmezlikten gelenler hata içindedirler. Sosyalizm tepeden inme kurulamaz. Halkımız bunu asla kabul etmez (...) Millî Kurtuluş mücadelesi olsun, sosyalizm için mücadele olsun, ancak bilimsel bir teorinin, yani sosyalist öğretinin ışığında yürütülüp başarıya ulaştırılabilir (...) Ara tabakalara, çıkarlarının sosyalizmle çelişmediğini, ama tersine ara tabakaların ancak sosyalist bir düzende insanca yaşama şartlarına kavuşacaklarını açık ve seçik olarak belirtmemiz gerekiyor (...)"[46]

SSCB hattını temsil edenlerin bu görüş ve davranışları, sosyalist kamp içindeki diğer fraksiyonları tenkide sevketti ve TİP yöneticilerinin revizyonizme saptıklarını söyleyecek kadar ileri gittiler. Bu tenkitlerin açıkça belirtmediği bir nokta da, solun parlamenterizme verdiği tavizle opportunizme kaymış olmasıdır. Meselâ, bu arada Türkiye İşçi Partisinin Amerika'ya karşı yürüttüğü pasif mukavemet kampanyası bu grup sosyalistler tarafından gülünç kabul edilmektedir.

SSCB hattını izleyenler, cepheleşme hareketinin taktiğinde kadrolarını oldukça dar tutmaktadırlar. "Türkiye Anti-Emperyalist Millî Cephesi" kurucularından "Barış Derneği" yöneticisi Ayhan Başaran bu konuda gayet sarih bir ifade kullanmaktadır:

"(...) Amerikan Emperyalizmine karşı millî bir cephe kurmak (...) Halkımızın tekrar emperyalizmin ağına düşmesinin tek nedeni ve tek sorumlusu kurtuluş savaşından sonra yaratılmak istenen millî burjuvazidir (...) Geri kalmış bir ülkede endüstri devrimi yapacak bir millî burjuvazi yaratılması imkansızdır. Bu ülkelerde burjuvazi mutlaka yabancı sermayenin desteğini görmek zorundadır (Yazar bu fikirlerini, "Milli Burjuvazi Masalı" başlığı altında dile getiriyor. A.S.) (...) Bu cepheye, işçiler, köylüler, aydınlar, dar gelirli memurlar, zanaatkârlar, üniversiteliler, sosyalist aydınlar katılmalıdır"[47]

Türkiye İşçi Partisinin, 1965 milletvekili seçimlerinde yürüttükleri; "İşçiler, Aydınlar, eli nasırlılar Meclise" kampanyası, bir kısım ihtilâlci

sosyalistler tarafından şiddetle yerilmiştir. TİP'lere göre ise sosyalizm aşağıdan yukarıya doğru kurulacaktır. Sosyalist akım önüne geçilmez bir şekilde çığ gibi büyümektedir. Ve TİP, halkın sosyalizmi benimsemesi ve onların desteği ile iktidarı alacaktır. Tepeden inme sosyalizm az gelişmiş ve geri kalmış ülkelerde kolaylıkla faşizme kayabilir. Gana ile Endenozya bunun son misalidir. Karşı taraf ise TİP'nin temsil ettiği -görüşün yanlışlığını ispat için Mısır'da Nasır rejimini göstermektedir. Başlangıçta faşist karakter taşıyan bu askeri ayaklanma, emperyalizm aleyhtarlığı ile, giderek sosyalizmde karar kılmıştır. SSCB hattını izleyenlere ve Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi ile Kasım 1960 "Moskova Bildirisi"ne paralel fikirlerin uygulayıcısı olan Türkiye İşçi Partisine göre, sosyalizmi kurma savaşında teşkil edilecek"Millî Cephe" kadrolarında, ara tabakalar ismini verdikleri küçük burjuvaziye ve millî burjuvaziye yer yoktur. Hele İşçi sınıfının önderliği meselesi münakaşa dahi edilmemektedir. Bu tez, bilhassa İktisad fakültesi doçentlerinden, TİP üyesi Sencer Divitçioğlu tarafından değerlendirilmiş ve bu değerlendirme, diğer grup sosyalistler tarafından sert tepkiyle karşılanmıştır.

Soldaki bölünmeler sürecinde ilk millî-sol hareketin temsilcilerinin başında Doğan Avcıoğlu ve adıyla özdeşleşen "Yön" dergisi geliyordu

Çin Hattını İzleyenler

Sosyalizme varılacak yolda, Çin hattını izleyenler, geri kalmış ülkelerde kurtuluşun ve sosyalizmin kuruluşunun ihtilâlle sağlanacağı iddiasındadırlar. Bunlara göre, rejimlerin adı ne olursa olsun; iktisadi bünyeleri ister kapitalist, ister sosyalist kuruluş ve yapıda olsun, bir toplumu idare edenler, aydınlardır. Bu bakımdan TİP'nin "eli nasırlılar, İşçiler Meclise" sloganı saf bir populizm örneğidir. Bir fantazi olmaktan ileri gidemez. En iyi slogan, "En iyi sosyalistler Meclise" olmalı idi. Sosyalizme giden yol millî kurtuluş savaşlarından geçer. Bu davada sınıfî şiarlar yer yoktur. Geniş bir cepheleşme ile yaratılacak millî kurtuluş savaşında, zaferle birlikte, sosyalizm de kurulacaktır. Esasen millî kurtuluş savaşları sosyalist mahiyettedir. Bu savaş kadrosunu, yalnız komünist ve İşçi Partileri ile kurmak diye bir şey yoktur. İşçi ve komünist Partilerinin yanında, ara tabakalar, yani küçük burjuvaziye ve hatta taktik bir zaruret olarak burjuvazinin millî sermaye kesimide yer almalıdır. Zira millî sermaye, komprador burjuvazinin çıkarları ile daimi bir çatışma halindedir. Bu görüşü savunanlar burada Lenin'e atıfta bulunarak, sosyalistler bu çatışmadan azami ölçüde yararlanmasını bilmelidirler görüşünü ileri sürmektedirler.

Özet olarak sunulan bu görüşler, "Yön" dergisinin yayımlanma-

sından sonra, aynı derginin 12 Eylül 1962 tarihli 39. sayısında "Millî Kurtuluş Cephesi" olarak, Doğan Avcıoğlu'nun kalemi ile realize edilmiştir. Bu metnin uygulama (aksiyon) safhaları çeşitli merhalelerden geçmiş, bir çok tartışmalar yapılmış; sonunda, yani 1966 Kasım'ında diğer grup sosyalistin "Türkiye Anti-Emperyalist Millî Cephesi"ni teşkil etmeleri ile, stratejik ve taktik ayrılık sol cephede önemli bir çatlak olarak belirmiştir. Ve bu gerçek artık saklanamaz hâle gelmiş gazete sütunlarına kadar intikal etmiştir. "Yön"de Doğan Avcıoğlu[48]; "Akşam" da Çetin Altan[49]; "Milliyet"te Abdi İpekçi[50]; "Cumhuriyet"te İlhan Selçuk[51] bu bölünmeleri teyid ederek, temsil edildikleri bölünmeler içindeki görüşlerini savunmuşlardır. Bunların içinden, Doğan Avcıoğlu'nun son tenkidleri ile, Çetin Altan'ın değerlendirilmeleri üzerinde duracağız. "Yön" diyor ki;

"Ön plândaki sosyalistlerin dahi, sosyalist teoriyi bir tahlil metodu olarak kendilerine yeterince mal edemeyişi, bir fikir kargaşalığına yol açmış bulunuyor. Bütün açıklığa varma çabalarına rağmen bu vuzuhsuzluk sürüp gidiyor. Hatta bu çabalar, bir tartışma geleneği de olmadığı için, kolayca kötü niyetlerle sonuçlanıyor! Siz istediğiniz kadar demokratik devrim, feodalitenin tam tasfiyesi, tam bağımsızlık anlamına gelmektedir diye yazınız, sosyalist terminolojide bulunan anlamı iki kere iki dört eder kadar açıktır diye yırtınınız, ön plânda bir sosyalist arkadaşımız, bir taraftan İkinci kurtuluş savaşı derken öte yandan "biz demokratik devrimi hemen hemen tamamladık" iddiasında bulunabilmektedir. O halde neye ikinci kurtuluş savaşı? Yine ön plândaki bir başka arkadaşımız, statik plânda Euclide mantığı ile düşündüğü ve dilayektiği rafa kaldırdığı için, sosyalist teori ve eylemin temel özelliğini teşkil eden "aşama" kavramını düşüncelerine geçirmediği için, sosyalist açıdan hayli yanlış değerlendirmelere ulaşıyor. Diyor ki; "orta tabakalarla güç birliği yapmak için, sosyalist, neden bulunduğu yeri terkedecektir? Terkederse, sosyalist çizgiyi muhafaza edemez ve yozlaşmayı önleyemez". Arkadaşımız bizi af buyursun, bu görüş hiç mi hiç sosyalistçe değildir (...) Sosyalist bilimsel teorinin ışığı altında hangi aşamada bulunduğunu, sınıflar arasındaki kuvvet ilişkisinin ne olduğunu iyi değerlendirdikten sonra, önünde atılacak ilk devrimci adımın, öteki sınıf ve tabakalarla işbirliği yapmayı gerektirdiği sonucuna varırsa, sosyalist çizgiden ayrılmış olmaz, aksine tam sosyalist çizgisinin içinde bulunur. Bugün, arkadaşımızın da kabul ettiği gibi emekçi kütlelerin bilinçlenmiş olmaktan çok uzak ve devrimci tecrübeden yoksun bulunduğu bir noktada, dünyanın en güçlü emperyalizmine karşı mücadele etmek isterken, bütün anti-emperyalist güçleri toplayacak nitelikte devrimci bir programlar ortaya çıkmak sosyalistliğin ta kendisidir..."[52].

Aynı konuyu münakaşa eden fakat, TİP idareci kadrosuna yakınlığı sebebiyle onların düşüncelerini dile getiren Çetin Altan'da hülâsa olarak şu fikirleri ileri sürmektedir:

"Bütün sosyalist hareketler böyle bir iç mücadeleden geçmişlerdir. Bugün Türkiyedeki sosyalist akım da çaresiz olarak bu çeşit bir çatlamaya yö-

nelmiş bulunmaktadır (...) Bizim için emekçi halkın sosyalist bir örgüt içindeki ağırlığı, bütün sosyalist hareketlerin yörüngesini teşkil etmektedir. Böyle bir yörüngeden mahrum olan her hareket, ne kadar iyi niyetli olursa olsun sosyalizme dönemez ve emekçi sınıfa iktidar yolunu açamaz. Hatta, tam tersine, halkla karşı karşıya gelebilir ve sosyalizm adı altında orta tabakaların çıkarına dönük bir faşizme doğru çarpılabilir. Nitekim 1923 hareketinin sonunda halktan kopması ve halkı karşısına alması bunun en kesin ispatıdır (..) Sosyalizmi kurmaya sosyalistim demek yetmez (...) Hâtta sosyalist niyetlerle iktidara gelmek de yetmez. Mutlaka emekçi halkın ağır bastığı bir sosyalist örgüte dayanmak şarttır..."[53]

Bugün"Millî Kurtuluş Cephesi" fikriyatı etrafında toplanmış veya toplanmak isteyen grupları şöyle sıralayabiliriz:

a) Türkiye Gizli Komünist Partisinin bir kısım küçük grubu. Bunlar daha çok "Eski Tüfekçiler" ismi altında TİP içinde bir fraksiyonu teşkil etmektedirler.

b) "Avcılar Grubu "Bunlar Yön" dergisini idare edenlerle, bu derginin fikriyatçılığını yapan Doğan Avcıoğlu'nun etrafında toplanmış milliyetçiliği önde gelen sosyalistlerdir.

c) Sosyalist Kültür Derneği ve bu dernekle münasebet kurmuş bir kısım "Tabii Senatör"ler.

d) CHP'de "Ortanın Solu" politikasını yürüten küçük bir grup ve bunlardan Sosyalist Kültür Derneği ve "Yön" dergisi ile alâkalı olanlar; Cemal Reşit Eyüboğlu, Şükrü Koç ve benzeri kişiler.

e) Bir kısım öğrenci teşkilâtları, Türkiye Öğretmen Dernekleri Federasyonu, bazı dernekler.

Doğan Avcıoğlu'nun üzerinde ısrarla durduğu husus, İnönü'nün liderliğindeki CHP'nin açılacak "Millî Kurtuluş Savaşı"nda önemli bir yeri olduğudur.

Öyle görünüyor ki, TİP ile bu grup arasında baş gösteren en esaslı ihtilâf, cepheleşmede teşkil edilecek kadroların tespitinden ve seçiminden doğmaktadır.

"Millî Kurtuluş Cephesi" teoricilerinin organları "Yön", bir derece "Akşam" ve "Cumhuriyet" gazete ve dergisidir. "Ulus"ta da cephe sloganları ile alâkalı acemi çıkışlara rastlanmaktadır.

Bu cephenin başlıca teorisyenleri: Doğan Avcıoğlu, Muammer Aksoy, Erdoğan (Berktay) Başar, E. Tüfekçi ve Niyazi Berkes'tir.

TİP'liler bu grubu "tepeden inme sosyalistler" olarak isimlendirmektedirler. Onlar da TİP'ni revizyonizm bataklığına saplanmış olarak görüyorlar.

Sol hareket içinde teorik tartışmaların yanında, bölünmelerin içinde yer alan Behice Boran, 1980 darbesi sonrası gittiği Belçika'da öldükten sonra, Türkiye'ye dönecekti

Behice Boran'ın Görüşleri

Doğan Avcıoğlu ve çevresindeki solun görüşünün karşısında olan eski marxistlerden Behice Boran'a göre "Bağımsızlık davası sosyalizm davası"dır

"Bugün Türkiye'nin başta gelen dâvasının politik, askerî ve ekonomik alanlarda yüzde yüz millî bağımsızlığa kavuşmak olduğu, bunun için de Amerika'nın bütün bu alanlardaki nüfuzundan memleketi kurtarmak gerektiği ve yeniden bir millî kurtuluş mücadelesi vermek durumunda bulunduğumuz artık açık seçik ortaya çıkmış bulunmaktadır. Millî bağımsızlık meselesi ile en yakından ilgilenenler ise, Türk sosyalistleridir. Sosyalistler arasında bu konuda iki ayrı görüş ileri sürülmektedir.

Birincisi, Türkiye İşçi Partisinin görüşüdür ki, en kısa şekilde özetlenmek gerekirse, bugün bağımsızlık dâvasının son tahlilde sosyalizm dâvası olduğu ve ikinci millî kurtuluş savaşının ancak emekçi sınıfların ve onun sosyalist partisinin öncülüğünde başarıya ulaşabileceği ve bunun için de Türk işçi sınıfını ve bütün emekçi kütleleri örgütleyip politik bir güç haline getirmek gerektiğidir"

Doğan Avcıoğlu ve arkadaşları sosyalizmden önce, anti-emperyalist ve anti-feodal mücadeleyi öngörürlerken, gerek millî burjuvaziye, gerek küçük burjuvaziye "ara tabakalara, öncülük tanıyacak kadar Cephe fikrini geniş tutmaktadırlar. Halbûki karşı taraf aynı fikirde değildir. Millî burjuvazi denenmiş, birinci kurtuluş savaşını yapmış, fakat ekonomik alanda gereken kalkınmayı sağlayamadığı gibi tekrar emperyalizmin kucağına düşmüştür. Bu bakımdan bu davada Millî burjuvaziyle işbirliğine girişmek gereksizdir.

"Hatırda tutulması gereken ikinci bir nokta, Türkiye'de bugünkü safhada Millî Kurtuluş Hareketi'nin anti-emperyalist ve anti-feodal bir nitelik taşıdığı veya taşıması gerektiği görüşü, dünya sosyalist literatüründe genellikle az-gelişmiş memleketler hakkında ileri sürülen, tartışılan bir görüşle ilişkindir veya aynı paraleldedir. Oysa az-gelişmiş memleketlerin durumu, meseleleri, verdikleri bağımsızlık mücadeleleri incelenir ve birtakım yargılara bağlanırken biz, Türk sosyalistlerinin dikkat etmesi ve önemle hatırda tutması gerekir ki, bu tartışmalarda ele alınan memleketler, genellikle, henüz bağımsızlığına kavuşmamış sömürge devletlerle politik bağımsızlığa yeni kavuşmuş genç Asya-Afrika devletleridir. Millî burjuvazi ile işbirliği halinde, hattâ bu sınıfın öncülüğü altında anti-emperyalist ve anti-feodal mücadele formülü özellikle bu memleketler için ileri sürülmektedir. İkinci olarak da Lâtin Amerika memleketleri üzerinde durulmaktadır. Oysa Türkiye'nin bütün bu memleketlerden ayrı bir özelliği vardır. Dünyada ilk millî kurtuluş savaşını vermiş, kırk dört yıl önce zafere ulaştırmış, politik ve askerî anlamda tam bağımsızlığa kavuştuktan sonra kalkınmasını başaramadığı, ekonomik bağımsızlığa erişemediği için yeniden emperyalizmin nüfuzu altına girmiş bir ülke olarak Türkiye'nin yarım yüzyıla yaklaşan bir tecrübesi vardır. Türkiye "millî burjuvazinin öncülüğünde bağımsızlık mücadelesi" ve millî burjuva devleti safhalarından geçmiş ve burjuvazinin mem-

leketi kalkındıramadığı, ekonomik bağımsızlığı gerçekleştiremediği, bunun için de politik bağımsızlığımızdan tavizler verdiği geçirilen tecrübelerle fiilen sabit olmuştur. Türkiye'nin durumu, arada benzerlikler ve ortak unsurlar bulunmakla beraber, ne sömürge devletlerle, ne genç Asya-Afrika devletleriyle, ne de Lâtin Amerika memleketleriyle kıyaslanabilir..."

Behice Boran'a göre, anti-emperyalist mücadele sosyalist hareketin etkinliğine bağlıdır. Türkiye'de, burjuvazinin öncülüğü düşünülemez. Çin, Kuzey Kore, Kuzey Vietnam tecrübeleri de bizim için örnek olamaz:

"Anti-emperyalist ve anti-feodal mücadelenin mutlaka burjuvazinin öncülüğünde –sosyalistler ancak onlarla işbirliği halinde olarak– yürür veya yürütülmesi gerekir diye bir iddia da yoktur ortada. Tersine, bazı az-gelişmiş memleketlerde, işçi-köylü sınıflarının anti-emperyalist hareketi yürüttüğü ve işçi sınıfının ideolojisini temsil eden partilerin hareketi örgütleyip yönettiği ve hareket zafere ulaşınca bir burjuva demokratik devlet kurulmayıp, sosyalist bir toplumun inşasına geçildiği belirtilmektedir. Örnek olarak da Çin, Kuzey Kore ve Kuzey Vietnam gösterilmektedir. Ne var ki, bu memleketlerde işçi ve emekçi sınıfların örgütlenmesini ve mücadele hareketini yöneten partiler komünist partileridir ve silâhlı bir iç savaşla zaferi ve iktidarı kazanmışlardır. Türkiye'nin durumu ise yukarda işaret ettiğimiz gibi bambaşkadır. Sözü geçen memleketlerle kıyaslanamaz.

Kaldı ki, hangi sınıfın öncülük edeceği, hangi sınıf ideolojisine göre hareketin yürütüleceği meselesi, önceden teorik olarak çözümlenecek bir mesele değildir. Her az-gelişmiş toplumun içinde bulunduğu tarihsel gelişme şartlarına, sınıf ilişkileri ve kuvvetlerine ve sosyalist hareketin etkinliğine bağlıdır"

Az gelişmiş ülkelerde burjuvazi, emperyalist ülkelerin sermaye grupları ile anlaşarak kompradorlaşmaktadır.

"Bugün emperyalist ülkeler, kendi sermaye çevrelerinin az-gelişmiş memleketlerde yerli sermaye ile ortaklıklar kurması, ihtira beratları ve bunları kullanma lisansları üzerinde anlaşmalar yapması, yerli montaj sanayisine önemli parçaları temin etmesi, nihayet bu son devrede meydana getirilen malî müesseselerin ağır şartlı krediler vermesi yolundan az-gelişmiş memleketleri sömürüyor ve onların ekonomisine hâkim oluyor. Bu durumda yerli sanayici sınıf da "komprador" bir nitelik kazanıyor, yani millî kaynakları ve pazarları sömürmede yabancı sermayeye aracılık eden bir duruma düşüyor. Böyle olunca da, millî kurtuluş hareketine katılması ve bağımsız bir devletin kurulmasından yana olması imkânı ortadan kalkıyor..."

Behice Boran'a göre varsayılan "Millî" burjuvaziye, anti-emperyalist mücadelede öncülük tanımak sosyalizm davasına, teoriye aykırıdır:

"Millî burjuvazinin, var olduğu hallerde dahi, kaypak, iki yönlü, emperyalizm ve feodalizm ile uzlaşmaya eğilimli oluşu üzerinde ise, onunla işbirliğini savunan bizim sosyalistler hiç durmuyorlar. Oysa bu son derece önemli bir noktadır. Bu demektir ki, objektif şartların müsaadesi nispetinde her memleketin sosyalist partisi millî kurtuluş hareketinin öncülüğünü burjuvaziden (millî burjuvazi, ara sınıflar her ne ise, ondan) almak, bu objektif ola-

rak mümkün değilse, millî burjuvazinin bu kaypak, iki yönlü, uzlaşmacı niteliğini etkisiz hale getirmek zorundadır. Burjuva sınıfının öncülüğünde bir millî kurtuluş savaşı vermiş, burjuva hükümetleri idaresi altında kırk üç yıllık bir kalkınma çabaları devresi geçirmiş, yirmi yıldır çok partili politik demokrasi safhasına girmiş ve bugünkü sosyal muhtevalı anayasaya kavuşmuş, emekçi sınıfları uyarıp örgütlemek ve onları politik bir güç haline getirmek imkânına kavuşmuş 1966 Türkiye'sinde, ikinci millî kurtuluş hareketinin öncülüğünü halâ burjuvaziye, "ara sınıflara" bırakmak, önce anti-emperyalist mücadele, sonra sosyalizm dâvası diye teoriye de, memleketin içinde bulunduğu tarihsel gelişme safhasına da uymayan bir ayırım yapmak, en azından dâvayı katiyyen anlamamak ve bir çıkmaza sokmaktır"[54]

Boran'a göre "ancak bilimsel sosyalizm açısından memleketin şartlarına göre plânlanmış ve sosyalizme doğru gelişme rotası üzerinde olan bir toprak reformu feodalizmi tasfiye edebilir." Ve; "Millî Kurtuluş hareketinin öncülüğünü emekçi sınıflar ve onun partisi yaparsa, burjuvaziye karşı emekçi sınıfların politik ağırlığını etkin bir şekilde koyabilirse ancak bir kuvvetler dengesi kurulabilir; emekçi halk yararına dönüşümler yapılabilir ve devlet, işbirliği halindeki sınıflar blokunun ortak çıkarlarını değil, sömüren ve sömürülen sınıflar arasındaki zıtlığı belirli sınırlar içinde tutarak, bizim anayasamızın da öngördüğü gibi, "iktisaden zayıf ve bağlı" yani sömürülen sınıfları koruyan, onların yararına gelişen demokratik bir dengeyi temsil eder.."

Doğan Avcıoğlu'nun TİP Karşısında Görüşleri

"Yön" dergisinin baş yazarı ve "Millî Kurtuluş Cephesi"nin teoricisi Doğan Avcıoğlu 20 Ocak 1967 tarih ve 199 sayılı Yön'de, TİP'ne ve onun teorilerine karşı vazıh görüşler öne sürüyordu. Avcıoğlu'na göre;

"Bazıları sanıyorlar ki, sosyalizm tartışmaları teorik plânda bilgiçlik taslamak için başlatılmıştır. Hayır, Yön, eyleme ışık tutmayan bilgiçliği aydın gevezeliği saymış ve bundan daima kaçınmıştır. Esasen "Yön"ün gücü ve başarısı, Türkiye'nin somut dâvalarını teker teker gün ışığına çıkarmasından ileri gelmektedir. Sosyalizm gevezelikleri yapmaktan değil.

Sosyalizm tartışmalarını da, TİP yöneticileri tehlikeli bir yola girme eğilimi gösterdikleri için başlattık. İkinci kurtuluş savaşından söz eden, emperyalizm ile işbirlikçilerin karşı ön safta şerefli bir mücadele veren ve bütün milliyetçilerin birleşmesini haklı olarak isteyen TİP yöneticileri, parlamentoya alıştıktan sonra tehlikeli tezler ileri sürmeye başlamışlardır. İnönü hükümetinin politik ve ekonomik bakımdan tam bağımsız bir devlet haline gelmesi ve yaşaması, bugün Türk milleti için bir ölüm kalım meselesidir. Tıpkı kurtuluş savaşı yıllarında olduğu gibi, milletimizin bütün namuslu, yürekli ve gerçekten yurtsever kuvvetlerinin bir millî cephe halinde işbirliği etmeleri ve dayanışmaları kutsal bir ödevdir diyen sayın Aybar'ın imzasıyla bir "Millî Cephe Çağrısı" yayınlayan TİP yöneticileri, önemli bir politika değişikliği yaparak, "Anti-emperyalist mücadele, sosyalist mücadeledir. Bunu sosyalistler gerçekleştirir" demeye başlamışlardır. Artık, sosyalist olma şartına bakmadan "milletimi-

zin namuslu, yürekli ve gerçekten yurtsever bütün kuvvetlerini bir millî cephede toplama" söz konusu değildir. Aksine, Millî Cephe Çağrısında, "Geç de olsa, bağımsız ve kişiliği olan bir dış politika yürütme zorunluluğunu anlayarak ABD'yi endişelendirdi" diye övülen İnönü aleyhine "Vatanı Amerikalılara peşkeş çekmekten, bunun hesabının sorulacağından" söz açan parti bildirileri yayınlamıştır. Emperyalizm ve işbirlikçileriyle mücadeleyi ihmal pahasına, emperyalizmin en çok çekindiği güçlere yüklenme politikası, parti programı ile çatıştığı anlaşılan yeni ve çok orijinal teorilere bel bağlanmıştır. Yeni teorilere göre ilk kurtuluş savaşını yapan ve 27 Mayıs'ı gerçekleştiren güçler, "Osmanlı tipi ceberrut devletin halk düşmanı temsilcileridir". Emperyalizm ile işbirlikçilerinin egemenliğini sağlayan DP ve AP hareketleri ise "yörüngesine oturmamış halk devrimleridir." Bu mantıkla, Mustafa Kemal hareketinin ve 27 Mayıs'ın, faşist nitelikte karşı-devrim sayılması gerekmektedir!

Milliyetçi güçleri bölen ve sosyalizmi tehlikeli bir "halk dalkavukluğu" halinde dejenere edebilecek olan bu tehlikeli eğilimler üzerinedir ki, sosyalist strateji tartışmalarını zorunlu saydık. Tunçkanat'ın açıkladığı CIA raporunda, milliyetçi güçlerin birleşmesi en büyük tehlike olarak gösteriliyor ve bunun mutlaka önlenmesi isteniyordu. TİP yöneticilerinin herhalde iyi niyetli tutumu, objektif olarak, CIA plânının uygulanmasını kolaylaştırıyordu. Tartışma, gerekli idi[55].

Tabiî ki, Türkiye'de çok zaman görüldüğü üzere, tartışma, yörüngesinden kaydırılmak istenmiştir."Tepeden inmecilik, halk düşmanlığı, faşistlik, halksız sosyalizm" gibi yakıştırmalar, esas anlaşmazlık konusunu bir toz ve duman bulutu içinde unutturma çabasının sonucudur (...)

Üzülerek söylemeliyiz ki, ısrarlı uyarmalara rağmen, TİP yöneticilerinin, milliyetçi demokratik güçleri bölücü davranışları değişmiş değildir. TİP'in görüşlerini dile getirdiği belirtilen bir dergi (Dönüşüm), başyazında TİP'li gençliğe Kızılay ve Beyazıt meydanlarına bağımsızlık sloganlarıyla, dökülen öteki Atatürkçü gençlerden uzak durmayı önermektedir. TİP'in kontrolündeki bir öğrenci kulüpleri federasyonu, yayınladığı bültende, emperyalizme karşı cesur mücadelesiyle gururlandığımız Türkiye Millî Talebe Federasyonu da dahil, "mevcut gençlik kuruluşlarının, aslında egemen güçlerin birer uydusu" olduklarını yazmaktadır. Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği seçimlerinde TİP'e bağlı grup, anti-emperyalist "Kemalist Cephe"ye, AP'li grupla birlikte karşı çıkmaktadır. İlerici güçlerin bölünmesi, sosyalistliğin ve halkçılığın gereği sayılmaktadır. Geçen yıldan beri geliştirilen halkçılık teorisine göre, "halk, zinde kuvvetlere düşmandır. Sosyalistler, zinde kuvvetlerin paralelinde görünürlerse, halkla aralarında bir duvar çekmiş olacaklardır. Sosyalistler, zinde kuvvetlerin uzağında ve hatta karşısında yer almalıdırlar. Halk, Menderes'i seviyorsa, bunu anlayışla karşılamalıdırlar". Zinde kuvvetler ile halk arasındaki uçurumu doldurmaya çalışacak yerde, zinde kuvvetleri "halk onları sevmiyor, Menderes'i seviyor" diye afaroz eden "halk dalkavukluğu" teorisi, bu düşünce sahiplerini, zinde kuvvetlerin paraleline düşmekten kurtarmakta, ama onları emperyalizm ile işbirlikçilerinin paraleline itmektedir.

TİP yöneticileri, ilerici gençliği bölücü bu tutumları ve teorilerini önleyecek yerde teşvik etmektedirler. TİP yöneticilerinin sosyalist strateji konusunda son zamanlarda ileri sürdükleri görüşler, zinde kuvvetleri halk düşmanı sayan bu bölücü tutuma gerekçe hazırlamaktadır. Yöneticilerin görüşü şöyle özetlenebilir: "Öncülüğünü bizim yapmadığımız anti-emperyalist bir hareket ki –sosyalist hareketten ayrılamaz– dejenere olmaya, faşizme kaymaya ve tekrar emperyalizmin kucağına düşmeye mahkûmdur" Pek iyi, pek güzel. Sosyalizme göre aslında çok daha mütevazi bir hedef olan anti-emperyalist mücadele, işçi sınıfını temsil ettiğini ileri süren TİP, buyursun öncülüğü ele alsın. Buna kimsenin itirazı yok. Ama TİP teorisyenleri diyorlar ki "Öncülüğü milli burjuvazi kapacaktır". Çok zayıf olduğunu kendilerinin söyledikleri millî burjuvazi önderliği ele geçirebileceğine göre TİP hâlen harekete öncülük edebilecek güçte değildir. Peki TİP hareketin öncülüğünü yapacak duruma gelene kadar ne eyleyeceğiz? Tarih duracak ve TİP yöneticilerinin "Hazırız" demelerini mi bekleyecektir? (...)

Sayın Behice Boran,"Birinci Kurtuluş Savaşı, millî burjuvazinin önderliğinde kaldığından dejenere oldu" diyor. İkinci Kurtuluş savaşını yapmaya çıkan Boran, ilk savaşta bulunsaydı, "Kurtuluş savaşı nasıl olsa dejenere edilecektir, çünkü bizim liderliğimizde değildir" diye savaşı mı bırakacaktı? Proleteryaya "Madem öncü değilsiniz. Savaştan vazgeçin, öncülüğe hazırlanın" direktifini mi verecekti?

TİP'in son teorileri, bu ölçüde anlamsız sonuçlara götürmektedir. Şüphesiz, parti olarak TİP- öteki ilerici siyasî teşekküllerle rekabet hâlindedir. Bu rekabette TİP'e düşen görev CIA'yı fena halde telâşlandıran olumlu gelişmeleri, ille de olumsuz göstermek ve milliyetçi güçbirliğini engelleyici teoriler icat etmek değil, daha büyük bir güçle, emperyalizmin ve iştirakçilerinin karşısına dikilerek ve daha kararlı bir mücadele örneği vererek, taraftarlarını çoğaltmaktır.

TİP yöneticileri, AP iktidarından önce bu doğru yoldaydılar."Tıpkı Kurtuluş savaşı yıllarında olduğu gibi, milletimizin bütün namuslu, yürekli ve gerçekten yurtsever kuvvetlerinin bir millî cephe halinde işbirliği etmeleri ve dayanışmaları kutsal bir ödevdir" derken bizim de yürekten paylaştığımız ve bugün de ısrarla savunduğumuz bir çağrıyı dile getirmekteydiler. AP iktidara geldiğinden beri ne değişmiştir de, dün kutsal ödev sayılan Millî Cephe çağrısı yırtılıp atılmıştır? TİP yöneticilerinden emperyalizmi ve işbirlikçilerini pek sevindiren bu önemli politika değişikliğinin nedenlerini açıklamaları istemek hakkımızdır"[56]

Görüldüğü gibi bütün bunlar sert suçlamalardır. Soldaki çatlakları da daha derinleştirici bir mahiyet taşımaktadır. Öyle görülüyor ki "Yön" çevresinde toplanan sosyalistler, bütün umutlarını CHP içindeki "Ortanın Solu" zaferine bağlamışlardır. Eğer CHP'de "Ortanın Solu" galip gelir, Atatürkçü CHP ekibi tasfiye edilirse "Yön" sosyalistleri, az gelişmiş ülkeler için gerekli olan "sürekli ihtilâl" teorisini tatbik fırsatını ele geçireceklerdir. "Ortanın Solu" zafer kazansa daha millî bir parti olan CHP, "Yön" sosyalistlerinin arzularına uymayacaktır.

Sonuç

Etüdümüzden anlaşılacağı veçhile, yazdıklarımız başlangıçtan günümüze kadar (1927–1966) Türkiye solları arasındaki taktik ve stratejik sebeplerden meydana gelen bölünmeleri kapsıyordu. Yalnız şunu unutmamak lâzımdır ki, sol, enternasyonal bir hareketti ve Türkiye kesimindeki bölünmeler, beynelmilel alandaki çatlakların bir yankısıydı. Belirgin olan, başlıca iki ayrı komünist merkez, Çin ve Sovyetler Birliğidir. Uzakdoğu komünist partilerinin meydana getirdiği Birleşik Cepheler genellikle, Pekin'e bağlıdır. Kuzey Kore "İşçiler Birliği", Kuzey Vietnam "İşçiler Partisi", Japon Komünist Partisi, Hindistan Komünist Partisi'nden küçümsenmeyecek bir grup ve Balkanlarda Arnavutluk, Çin hattına bağlıdır. Batı-Avrupa komünist partilerinin mühim bir çoğunluğu ise, Sovyetler Birliği hattı içindedir. Fransa'da Çin'e bağlı küçük bir grup La vole Communiste - Association Populaire Franco - Chinoise Le Communiste isimli teşkilâtlar altında toplanmışlardır. Fakat bu teşkilâtlar, Sovyet nüfuzunu sarsıcı nitelikte değillerdir. İngilizlerin genellikle Çin'i tutmalarına rağmen, İngiliz Komünist Partisi, Sovyetlerin Avrupa'daki en disiplinli seksiyonudur. Buna rağmen bir kısım İngiliz Komünisti, British Commitee of Communist Unity teşkilâtını meydana getirmişlerdir. İtalyan Komünist Partisi içinde de Kızıl Çin fraksiyonlarına rastlanmaktadır. Bir kısım komünist de Ritoniama a Lenin, İtalia - Cina Society, Çin tarafları dernekler kurmuş bulunuyorlar. Durum, Avustralya Komünist Partisi'nde de bölünmelere sebep olmuştur. Bugün Avustralya'da da Çin veya Sovyetleri iltizam eden iki komünist partisi mevcuttur. Güney Amerika'da, meselâ Meksika'da, Komünist Partisi karşısında yeni teşekkül eden Meksika Bolşevik Komünist Partisi, Spartakist Leninist Birliği Komünist İşçiler Cephesi Çin eğilimlidir. Bunun yanı sıra Afrika'da teşekkül eden Komünist teşekküllerde Sovyetler ağır basmakla birlikte, Çin farksiyonları da ihmal edilemez boyuttadır.

Ortadoğu komünist partilerinin durumuna gelince. General Kasım'ın devrilmesinden önce, Irak Komünist Partisi genellikle Sovyetlere bağlı sayılıyordu. Son zamanlarında Kasım, Kızıl Çin ile irtibat kurmaya başlayınca, Irak Komünist Partisinde de bölünmeler baş gösterdi. Fakat, Mareşal Arif'in önderliğindeki BAAS hareketi, Irak Komünist Partisinin en kıymetli elemanlarının öldürülmesine sebep olmuş ve bugün Irak dışında teşekkül etmiş yeni Merkez Komitesi Moskova'ya taşınmak zorunda kalmıştır. Suriye Komünist Partisi ise Moskova'nın en mutemet teşkilâtıdır.

Bu husuta, Sovyet Tass Ajansının yayınladığı bir bildiri oldukça dikkati çeker niteliktedir. Bildiride şu satırlar yer alıyor:

"Emperyalistlerin Ortadoğuda yaratmak istedikleri yeni tehlike karşı-

sında Sovyetler Birliği ilgisiz kalamaz. Zira Ortadoğu bölgesi Rusyanın hudutları yanındadır"

Bu bildiri üzerine Ord. Prof. Şükrü Baban, şu yorumu yapmaktadır:

"Kremlin'in birdenbire bu kadar net surette sesini duyurmasının herhalde faktörleri olacaktır. Bunların başında Amerika'nın Vietnam ve Asya ile iyiden iyiye uğraşmaya mahkûm olması vardır (...) Üçüncü faktörde komünist Çin'in, özellikle Suriye ve Mısır'a fazla ilgi göstermesi ve bu iki memlekete de ekonomik ve teknik yardım için kapılarını aralık etmesidir. Pekin'in yardımı, Irak hükümetini de kapsayacaktır. Afrika'dan sonra Çin'in, Ortaşark'a da girmek istemesini Moskova'nın hoş karşılayabilmesine asla imkân olamaz. Zira TASS'ın da dediği gibi buraları Rus sınırları yakınlarıdır, Çin'in değil"[57]

Görüldüğü gibi, Ortadoğu üzerinde yalnız Sovyet-Amerika çatışması değil, Çin-Rus, Çin-Amerikan çatışması da söz konusudur. Hele Türkiye gibi Sovyetler Birliği ile dünyanın en büyük hududuna sahip, Batı blokuna bağlı, NATO ve CENTO teşkilâtlarına üye bir devletin, gerek Sovyetlerin gerekse Çin'in iştihasını çekeceği aşikârdır. Türkiye Komünist Partisi, Ortadoğunun en eski, kıdemli komünist partisidir. Ve yakın bir zamana kadar Sovyetlerin mutlak bir seksiyonu olarak faaliyet göstermiştir. Fakat bu faaliyetin geniş etkiler yarattığı söylenemez. Bunun başlıca nedeni, Türk halkında mevcut Moskof (Rus) düşmanlığı, İslâmiyete sıkı sıkıya bağlılık gibi duygulardır. Komünizm, Türkiye'de daima Moskofluğun müteradifi olmuş ve yayılma alanı bulamamıştır. Ama, gerek Kızıl Çin'in teşekkülünden ve Stalin'in ölümünden sonra gerekse, Türkiye Komünist Partisinin liderlik kavgası sonucu, gizli Komünist Partisinin gençlik seksiyonu, kendilerini Moskova'ya karşı daha hür addetmişler ve Türkiye Komünist Partisinden 1927 yılında kovulmuş revizyonistlerin de etkisi ile Kızıl Çin stratejisine uygun bir hat takibine başlamışlardır. Bu grup sol hareketin sözcülüğünü "Yön" dergisi üstlenmiştir.

Moskova hattına bağlı komünistlerin liderinin, Sovyetler Birliği Bolşevik Komünist Partisinin 23. Kongresinde, Yakub Demir olarak ilân edilmesi bir kısım Türk Komünistleri arasında protestolara sebep olmuştur. Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Üyesi olarak yedi yıla mahkûm olmuş ve cezasını çekmiş olan ve E. Tüfekçi müstear adı ile "Yön" dergisinde yazı yazan kişi, Yakub Demir'in parti başkanlığına seçilmesini protesto etmiş ve bunu Türk sollarına hakaret telâkki ettiğini bildirerek, yurt dışındaki emigrasyonun Türkiye sollarını temsile yetkili olmadığını bildirmiştir. Gene aynı dergi, işi o noktaya vardırmıştır ki, Yakub Demir'i (Zeki Baştımar) 1952 komünist tevkifatında, o zamanın polis müdürüne yardımcı göstermekten çekinmemiştir[58]. Yakub Demir olayının ilânına yalnız Türkiye İşçi Partisi temsilcileri ses çıkartmamıştır.

1927 yıllarında Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)in Türkiye Komünist Partisinden tasfiye ettiği revizyonistlerin de etkisi ile, Türk solları arasında Moskova'dan Pekin'e kayış gittikçe hız kazanmaktadır[59].

Türkiye İşçi Partisine doluşmuş bir kısım solcular ki biz bunlar hakkında kitabımızda klâsik sol tabirini sık sık kullandık) -Sadun Aren, Behice Boran, Adnan Cemgil, Mehmet Ali Aybar gibi- daha ziyade Sovyetlerin hattını iltizam etmektedirler. Teorileri, Çetin Altan'ın da açıkladığı gibi, burjuva demokrasisini tam uygulamaya çalışmaktır. Bu yapıldıktan sonra, orta sınıfı olmayan Türkiye kolaylıkla sosyalistleşecektir. Esasen 1965'in son ayında toplanan dünya komünist liderleri de, 1935 Komüntern 7. Kongresindeki kararları yeniden gözden geçirerek, Çetin Altan'ın da savunduğu hususlarda mutabakata varmışlardır[78]. Son toplantıda teyid edilen karar, faşizme ve gerici kuvvetlere karşı burjuva demokrasisinin tam sağlanmasına çalışmak için, Komünist, sosyalist partilerin önderliğinde cephe teşekkül ettirmek! Sovyetlerin politikası da zaten buna amirdir. Çin ise, "Millî Kurtuluş Cepheleri" etrafındaki mücadeleyi daha radikal yollarla "sürekli ihtilâl" teorisiyle yürütmek kararındadır. Bunun da tek çıkar yolu, millî kurtuluş savaşlarını sosyalizme dönüştürecek ihtilâlci hareketleri teşviktir. Çetin Altan'ın parlamentoculuğuna karşı "Yön"ün itirazı bu sebeptendir. Gerek bu taktik ayrılık gerekse Yön'ün son sayılarında "Milliyetçi Komünizm" konusuna Romanya dolayısı ile yer veriş, Çin komünizmine fazla eğiliş ve gerekse Vietnam olayları üzerinde bu kadar geniş şekilde duruş "Yön"ün, kendi deyimleri ile "Milliyetçi" solu kanaatimize göre de Çin Hattını seçen sol hareketi temsil ettikleri intibaını uyandırıyor.

İkinci Bölüm Dipnotları

1- "Yeni Çağ" Derg., Eylül 1965, Nr. 9, Yakup Demir'in makalesi, Prag
2- Şevket Süreyya - Sadrettin Celâl, "Lenin ve Leninizm", s, 42, Aydınlık Külliyatı, No. 10; 1924,
3- "Sovyet Rusya Çin'de" Çan-Kay-Şek, s, 43
4- Komünizm ve Komünistlere karşı Türk Basını, Nr. 3, s, 24
5- Benerci Kendini Niçin Öldürdü, I. Basım, s, 76, Nazım Hikmet.
6- Benerci Kendini Niçin Öldürdü, I. Basım, s, 94, Nazım Hikmet.
7- İnkılâp ve Kadro, Şevket Süreyya, s, 129-138, 1932,
8- İnkılâp ve Kadro, Şevket Süreyya, s, 129-138, 1932,
9- 953-17 sayılı "İddianame" Ankara. Garnizon K. Tümg. Mitat Akçakoca adına hazırlayan Hâkim Albay Halil Ölçer
10- Dr. Sevim Tarı, bilâhare Mihri Belli ile evlendi. Sevim Tarı (Belli) bu mektubunda mahkemede inkâr ettiği hususları teyid etmiş, o zaman hapishane sakinleri Mihri Belli'ye kesin şekilde cephe almışlardı; zaten hapishane psikolojisi içinde kişileri polislikle suçlamak, kolay ve vicdanları tatmin eden ucuz bir yoldu. A.S.
11-Mihri Belli'nin Yön'deki"İslâmiyet ve Sosyalizm" tartışmasında Niyazi Berkes ile Melih Cevdet Anday'a verdiği cevaplarda"milliyetçilik" ağır basmaktadır. Bak., YÖN (Nr. 143-146-147-152-159).
12- Yön Derg., "Üçüncü Dünya", Doğan Avcıoğlu, Nr. 159, s, 3-15/4/1966
13- "Gerçek"Derg., 15 Ocak 1965, s, 2, Gaziantep, Nr. 17/3 (Özel Sayı)
14- "Yön" Derg., 21 Mart 1962, Nr. 14, s, 12 "Nasıl Bir Sosyalizm", Sadun Aren
15- "Yön" Derg., Nr. 39, 12 Eylül 1962, s, 20
16- Gerçekte bu teoriyi ilk geliştiren Kazan Türklerinden Tatar Komünisti Mir Sultan Galiyev'dir. Burada Çin'i zikredişimiz, Galiyev gibi yenilmeyip, muvaffak olmaları sebebiyledir. Sultan Galiyev için Bknz., "SSCB ve Sultan Galiyev" Aclan Sayılgın, 1966
17- USIS Bülteni, 16 Mart 1966, Benjamin E. West
18- "Pekin Yeniden Dünya Çapında Tahrik Kampanyasına Başlıyor", USIS Bülteni 30 Mart 1966, Frederik Hansen
19- "Yön" Derg., Nr. 57, 16 Ocak 1962
20- "Yön" Derg., 1962,"Asıl Çözüm Yolu,"Nasıl Bir Sosyalizm" S. Aren
21- "Yön" Derg., 21 Marat 1962
22- 22/8/1962 ve 17/9/1962 tarihli Vatan, Behice Boran
23- 22/8/1962 ve 17/9/1962 tarihli Vatan, Behice Boran
24- "İşçi Harekeleri Karşısında" 26/6/1962, Vatan, Fethi Naci
25- "Kolay Suçlamalar" Vatan 1962, Fethi Naci
26- Halis Okan tahminen 1948'lerde Bulgaristan'a kaçmış bir Türk komünistidir. Erzincan'lıdır. Kaçtığı zaman lise mezunu idi. Tahsiline Sofya'da devam etmiş, ilk defa bir Bulgar, sonra da Bulgaristan Türklerinden bir kızla evlenmiştir. 1962 yılına kadar Sofya Üniversitesinde Ekonomi Politik dersleri veriyordu. Bir kız çocuğu vardır. (A.S.)
27- "Yön" Derg., Nr. 124, 13 Ağustos 1965
28- "Yön" Derg., Nr. 134, 22 Ekim 1965, Doğan Avcıoğlu

29- Bildiri tarihi: 14 Şubat 1965
30- "Yön" Derg., 3 Eylül 1965, Nr. 127
31- "Yön" Derg., 15 Eylül 1965, Nr. 133
32- "Yön" Derg., 25 Mart 1966, Nr. 156, s, 6, "Parlamentoculuk"
33- "Milliyetçilerin görevi", İlhan Selçuk, 5 Nisan, 1966, s, 159
34- "Türk Soluna Saygısızlık", E.Tüfekçi, 15 Nisan 1966, s, 159
35- A.g.d., A.g.y., Aynı makale
36- A.g.d., "Komünist Parti Meselesinin İç yüzü", 8 Nisan 1966, s, 158
37- Dr. Hikmet Kıvılcımlı, A.g.e., "Uyarmak için uyanmalı, Uyanmak için uyarmalı"
38- Samsun'da yayınlanmakta olan"Çaltı" Koleksiyonu
39- "Yön" Derg., "Artık Yeter" Erdoğan Başar, 11 Kasım 1966, Nr. 189, s, 6
40- "Yön" Derg., Nr. 188, 4 Kasım 1966, s, 6
41- "Yön" Derg., 17 Haziran 1966,"TİP'e Dair", Doğan Avcıoğlu
42- "Yön" Derg., Nr. 199, s, 4-5
43- Sosyalist, Hikmet Kıvılcımlı, 20 Ocak 1967, Nr. 1, s, 1-4
44- Bknz."Türkiye'de Komünizmin Cephe Politikası", Emniyet Genel Müdürlüğü, Önemli İşler Müdürlüğü Yayınları: Nr. 4, 1966
45- "World Communist Plan" Nisan, 1961, London, s, 36. Türkçesi: "Dünya Komünist Plânı", 1966, Odalar Birliği Yayınları, s, 42-43
46- "Dönüşüm", 1 Aralık 1966, Ankara, Nr. 8
47- "Dönüşüm", 1 Aralık 1966, Ankara, Nr. 8, s, 6
48- "Yön" Derg., 2 Aralık 1966, Nr. 192
49- "Akşam", 1 Aralık 1966, s, 2,"Sosyalist Akımda İkilik", Çetin Altan.
50- "Milliyet", 3 Aralık 1966, s, 1,"Sosyalist Kamptaki Çatışma", Abdi İpekçi
51- "Cumhuriyet", 4 Aralık 1966, s, 2,"İlk Şart", İlhan Selçuk
52- "Yön" Derg., Nr. 192, s, 5
53- "Akşam", 1 Aralık 1966, s, 2
54- "Dönüşüm", Nr. 10, 1 Ocak 1967, s, 67
55- İbid.
56- İbid.
57- Tercüman, 1 Haziran 1966.
58- "Sovyetler Ortaşarktaki Tehlikeye İlgisiz Kalamaz", Tercüman, 1 Haziran 1966
59- Bizim bildiğimiz şudur ki Zeki Baştımar, Mihri Belli'nin bugünkü eşi Dr. Sevim Tarı'nın 173 sayfalık ifşaatı ile konuşmaya mecbur bırakılmıştır."Yön" Dergisinin söz konusu ettiği 173 sayfalık ifşaat, Zeki Baştımar'a değil, Dr. Sevim Tarı'ya aittir. Dr. Sevim Tarı, Emniyet Müdürlüğünde imtiyazlı muamele görmüş devrin polisine yardımcı olmuştur. (A.S.)

3. Bölüm

Türkiye İşçi Partisi İçinde Oyunlar

Lenin, kendisi de bir aydın olduğu halde, aydınlara düşmandı. Kızdığı bir günde Lenin,"Aydınlar bir ülkenin B..'udur" demişti. Çünkü Lenin'e göre aydın; boyunduruk altına gelmez, düşüncelerinden başka gerçeklere, tavsiyelere kulak asmazdı. Daha başka deyimle, cahil muhalifleri ile kolay dalaşır, onları alt edebilirdi ama diğerleri başına bela olurlardı. Bu nedenle, Parti içinde Lenin'in ilk kavgaları Menşevik hareketin doğmasına neden oldu. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi "Menşevikler" ve "Bolşevikler" olmak üzere ikiye bölündü. I. Nicolas'ın oğlu, II. Alexander (1855–1881) bir anarşistin bombası ile öldürülünce, halk kalabalığı aydınları soyutlamış, Çar'a ve onun memurlarına, kibarlar sınıfına karşı sevgi ve saygısında bir azalma görülmemişti. Ama gene de aydınlar, daha büyük bir tutkuyla siyaset üzerinde en küçük teferruata kadar inerek tartışmalara devam etmişlerdi. Köylüler bu fizik ve teorik kavgalara ilgi duymuyorlardı ama sanayileşmenin ilk adımlarında köylerle şehirlerin birbirine yaklaşmaları, yepyeni bir kuşak ortaya çıkmasına engel olamamıştı. I. Nicolas'ın ilk inşâ ettirdiği demiryolu, endüstri ve bürokraside çağdaşlaşma, Rusya'da hiçbir darbenin, hiçbir ihtilalcinin yapamayacağı kadar Rus toplumuna sarsıcı etki yaratmıştı. Tartışmalar, Rusya'daki yeraltı örgütlerine, Sibirya sürgünlerine, yabancı ülkelere kaçmış ihtilalcilerin toplandıkları kahvelere kadar yayılmıştı. Öfkeli tartışmalar, kavgalar Çar'ın gözleri önünde oluyor, polis ajanları da ihtilalci aydınlardan geri kalmıyorlar, devlet arşivleri raporlarla doluyordu. Ortak düşman, Çar'a karşı verilen mücadelede bile aydınlar, kendi aralarındaki hizip kavgalarına devam ediyorlardı.

Lenin yirmidört yaşında iken, Georgi Valentinoviç Plekhanov-Rus komünizminin ilk marksisti - Narodnik (Halkçı) Mihailovski ile tartışmalara girişmişti. Lenin, bu aydın tartışmalarının kofluğuna inanmaya o zamanlardan başlamış bulunuyordu. Nitekim gün gelecek, aydın olarak Lenin de Plekhanov'a, Martov'a, Potrezov'a saldıracak, aydın

tartışmalarındaki kofluğu yaşayacaktı. Lenin'e göre, aydınların büyük bir kısmı dikkatsizliği ve tembelliği âdet haline getirmişlerdi. Onlara saldırılmalıydı. "Ne Yapmalı?" adlı ünlü kitabında bu temayı işliyor, yeni kurulacak parti için sert bir hiyerarşi öneriyordu. Bu görüş, baştan sona Avrupa görüşünün Rusya'daki yansıması olacaktı. Lenin'in bütün amacı, aydın değil, "profesyonel" ihtilalci yaratmaktı.

Aydın düşmanlığı, Lenin'den başlayarak, günümüz komünizminst rejim boyunca etkisini gösterdi ve komünizmin genel karakterini oluşturdu. Bir bakıma entellektüel platformda Lenin'in aydınlara karşı oluşu -kendisi de aydın olduğu halde- yersiz de sayılmazdı. Aydınlar, gerçekte çocuksu olurlar, her alandaki küçük bir değişiklikten, alışmadıkları görüşlerden hoşlanıverirler, yeni teorik binalar inşa ederlerdi.

21 Haziran 1941 sabahı Hitler ordularının Rusya'ya saldırısı, 23.9.1939'dan beri Hitler Almanyası'nın Sovyetler Birliği ile Saldırmazlık ve Dostluk anlaşması imzaladığı günleri bir anda geri bırakıvermesi, komünizmin çok dışında hâtta karşısında olan pek çok Türk aydınının, Stalin Rusyası'nın, ABD, İngiltere ve müttefiklerinin safında yer aldığına tanık olmaları, onları demokrasi dünyasının geleceği açısından çok sevindirmiş, geleceğe umutla bakmalarına neden olmuştu. 1941'lerde Türk aydınları global olarak üç kategoride toplanıyorlardı. Birinci (kategoride olanlar, ülkeyi idare eden tek partiye (CHP'nin demokrat kanadına) yakınlığı olanlardı. Onlara göre Türkiye zaten Cumhuriyetti. Emperyalizme karşı silahlı mücadele vermiş, zafer kazanmış bir ülkeydi. Sovyetlerle, 1921 yılında bir Dostluk ve Saldırmazlık paktı imzalamıştı. Rusya'nın artık Türkiye'nin egemenliğindeki Boğazlarda ve Türkiye topraklarında Çarlık döneminde olduğu gibi gözü yoktu. Türkiye Komünist Partisi'nin sayısı iki düzineyi bulmayan kadroları ise bir kaç "Troçkist"in işiydi. (Falih Rıfkı Atay, Ulus gazetesinde böyle yazıyordu) Türkiye için komünizm bir tehlike değildi, olamazdı. Sovyetler konusunda bu kategoride düşünenler ilk yanılanlar oldular. Diplomatik ilişkilerde, zaferin ve Almanya'nın teslim olmasının verdiği sarhoşlukla, Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği'nin Türkiye üzerindeki talepleri, onları şaşkına çevirdi. İkinci kategoride olanlar, yani liberaller, "müttefikler yanında ve safında yer alan Sovyetler, uluslararası ilişkilerde de demokratik diyalog geleneklerine uyacaklar ve bu durum giderek iç bünyelerinde de demokratlaşmaya sebep olacaktır " diyorlardı. Bu kategorideki aydınlar da yanılmakta gecikmediler. Bilindiği gibi II. Dünya savaşının bitimi ile Doğu Avrupa ülkeleri diye bilinen Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Romanya ve Bulgaristan'da komünistler önce koalisyona katılmışlar, Faşizme karşı olan partilerle Cephe teşkilâtlarını oluşturmuşlar, sonra Macar komünisti Matias Rakosirt'in ifade ettiği gibi, "Salam Taktiği" uygulanarak, yani komünist

partiler dışındaki koalisyon ortaklarını asimile ederek, ya da tasfiye yoluyla salam gibi dilim dilim doğrayarak, sonunda, Sovyet "Kızıl Ordusu"nun bir darbesi ile tek başına iktidar olmuşlardı. Üçüncü kategorideki aydınlar ise, Türkiye'de komünist partisinin 1945'lerden beri kurulmasını isteyen bir kısım liberaller, bir kısım dinî gruplar komünizmi, Sovyet gerçeğinden ayıramayan aydınlardır ki bunlara göre; liberallerin dikkate almadıkları husus; Türkiye için marksizmin tehlike olmayıp, Sovyet güdümündeki Leninist bir komünist partisinin, Türkiye için demokrasi sorunu ile ilgisi olmayan, bir "Rus", bir "Sovyet" sorunu olması ve Kremlin'in Ortadoğu'ya inmek için stratejik tutumundaki önemli adımlardan birini teşkil etmesidir. 1945 yılı sonrasının bu tip liberallerinin düşünce yapıları günümüze kadar uzanmış ve günümüzde TKP Dış Bürosundaki Genel Sekreter Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) ile Dr. Nihat Sargın'ın, Yunan, Alman, İtalyan komünistlerinden birer temsilci ile Türkiye'ye gelmelerini sağlamış ve tutuklanmalarını dahi bir Sovyet ajitasyonuna âlet etmişlerdir.

Dinî grupların, zaman zaman nükseden, Türkiye Komünist Partisinin kurulmasını isteyen görüşleri; dinî partilerin kurulmasına engel olan T. C. K.'nun 163. maddesi ile Türkiye'de Komünist Partisinin kurulmasını önleyen T.C.K.'nun 141 ve 142. maddelerinin kalkması gerektiğini ileri sürmeleri şeklindeydi. Yani, dinî gruplar için, Türkiye Komünist Partisinin kurulması 1946'lardan beri var olan "taktik" bir meseleydi. Komünizmle, Sovyet gerçeğini ayıramayanların en insaflı olanlarının, Türkiye'de komünist partisinin kurulmasını yarım ağızla istemeleri, uzaktan da olsa, bir yandan kapitalizme bir yandan da komünizme hısım (!) sayılmaları ile açıklanabilir.

Bütün bu iddialar, 1945'ten günümüze gözlediğimiz saf aydınlardan oluşan kategorik görüşlerdir. Ama, 1950 dünyası ile 1960 arasında Türkiye'de başlayan geleceğe yönelik kalkınma, sanayileşme sarsıntıları bambaşka bir toplum ve aydın tipi ortaya çıkardı. Görüşler, ideolojiler, inançlar olarak kristalize oldular. 27 Mayıs 1960'dan sonra ortaya çıkan "özgürlük" içi özgürlüktü. Çünkü bu "geniş" özgürlük ortamı nedense, Demokrat Partili taraftarlar -ki halk oyunun yüzde 38'ini içeriyordu- "Kuyruklar", "Düşükler" suçlamaları ile dışlanıyor, lanetleniyor, hapse atılıyor, horlanıyordu. Milletin yarısına yakını baskı altında bulunurken, sol hareketlere öğrenci hareketleri adı altında alabildiğine yol açılıyordu. 27 Mayıs İhtilalinin ilkesiz lideri Cemal Gürsel bile, "Türkiye Komünist Partisi"nin kurulmasından söz ediyordu. Böyle bir ortamda, (gençlerin hergün sokaklara döküldüğü ve kontrolden uzak olduğu günlerde) Sovyetler gibi ihtilâlci hareketlerde tecrübeli bir süper gücün kendi imkânlarıyla olayları yönlendirmesini, ne İsmet İnönü'nün tarihsel kişiliği önleyebilirdi ne de emniyet kuvvetleri. İz-

mir-İstanbul-Ankara üçgeni, başlayan hareketlerin odak noktası idi 1960'lı yıllarda TKP, başsız, sadece dış kaynaklı yayımlardan, sözgeli mi, "Bizim Radyo"dan gelen direktiflere göre biçimlendirilmek isteniyordu. "Atatürkçü Gençlik" ile solculuk içiçeydi. Milli Birlik Komitesi içinde de Türkiye Komünist Partisinin kurulmasından yana olanlar vardı. Mihri Belli, ilk olarak bu fırsatı değerlendirme yoluna girdi ve gençlik hareketlerini, Moskova yerine Vietnam, Ho Şi Mihn mitosları ile yönlendirme yolunu seçti. Ama, Türkiye İşçi Partisi kurulana kadar mitoslar ortaya çıkmamıştı. Gençlik hareketlerinin marşları, "Dağ Başını Duman Almış", "Mülkiye Marşı" bir de "Harp Okulu Marşı" idi. Türkiye İşçi Partisi ortaya çıktıktan sonra, köşe yazarlarının, Türkiye Komünist Partisi'nin kurulmasından yarar uman yazıları belli bir oranda azaldı. Çünkü Türkiye İşçi Partisi, bütün Türk solunu, hatta TKP'ni de kucaklayan karmaşık bir oluşumdu.

Türk sol hareketi içinde 60'lı yıllarda doğan TİP ve genel başkanı Mehmet Ali Aybar, son derece ilginç çıkışlarıyla Türk sol siyasetinde yeni bir yol açacaktır

Türkiye İşçi Partisi Serüveni

Türkiye İşçi Partisi 13 Şubat 1963 tarihinde, oniki sendikacı tarafından kurulmuştu. 1945–1946 yıllarındaki "Hür", "Zincirli Hürriyet" gibi yayımlarla kendisine bir isim yapmış karizmatik lideri, bu yeni partinin başına getirilmesi için yapılan telkinlere uyan kurucu işçiler kendisine başvuruda bulununca, iki gün düşünme fırsatı istemiş, bu iki günlük dönem içinde de muhtemelen kendine özgü yollarla "Hürriyetçi Sosyalist" olduğunu, Sovyetlere karşı bulunduğunu, NATO' nun ilgililerine duyurabilmiş ve Türkiye İşçi Partisi'nin başına geçmişti. Mehmet Ali Aybar, yıllar önce Milli Kurtuluş savaşı sonrasının Kemalist milliyetçi gençlerindendi. Galatasaray Lisesi'nde öğrenci iken, Türkiye'nin en iyi koşan atletlerindendi. Hatta Türk atlet grubu Yunanistan'a Balkan Olimpiyatlarına giderken, sporculara lâcivert kostüm, beyaz gömlek, mavi kravatlı bir üniforma giydirmişler, vapur Pire limanına yaklaşınca Mehmet Ali Aybar, Türk Bayrağını simgelesin diye beyaz gömlekle kırmızı kravat takılmasını istemiş, kırmızı kravatlar sağlanmadıkça gemiden inmeyeceğini ilgililere bildirmiş, bunun üzerine bütün atletlere kırmızı kravatlar verilmişti. Başlangıçta liberal bir Devletler Hukuku doçenti iken, 1945–1946 geçiş dönemlerinde sosyalizme geçen ve bunda Nazım Hikmet ile akrabalığının da etkisi olan Mehmet Ali Aybar, 1959 yıllarında "Sosyalist" adlı bir dergi çıkartma düşüncesini uygulayabilmek için kendi yakınlarından Turhan isimli bir gazeteciyi -Bu kişi sonra M. A. Aybar ve Ecevit'in danışmanı oldu-Ankara'ya göndermiş, bu gazeteci, çeşitli kişilere Aybar'ın görüşünü açmış, bu arada pek çok eski tüfekle konuşmuştu. Bu eski tüfeklerden biri, Turhan adlı gazeteciye,"TKP yanlısı ve

TKP hükümlüsü elemanların yazı kadrolarına alınmaması koşuluyla "Sosyalist" adlı bir derginin ortaya çıkması iyi olur, DP ile CHP arasındaki kavgaları da regüle eder, ayarlar, demokratik ortama rahat nefes aldırır" demişti. Ayrıca özellikle Behice Boran'ın yayın organına alınmamasını tavsiye etmiş, Ankara'da Sadun Aren'le de görüşmemesini hatırlatmıştı. Mehmet Ali Aybar'ın 1959'lardaki "Sosyalist" adlı dergi girişimi, 27 Mayıs 1960 hareketi ile suya düşmüştü. Şimdi Türkiye İşçi Partisi kurulmuş, Türkiye'deki marksist sosyalist birikimden oluşacak partinin başına Mehmet Ali Aybar geçmişti.

1986 yılında, İsveç'in Stockholm kentinde, Adem Kalfa takma adıyla yayımlanan "Türk Solu-Dünü Bugünü" yazısında belirtildiğine göre, 27 Mayıs 1960 hareketi ile Türk Solu bir açılış sürecine girmişti.[1]

TİP, Sol'a açılışın ilk somut belirtisi oldu. 1960 sonrasında yeni seçilin kanununun getirdiği "Millî Bakiye" sistemi ile iki yüz-üçyüz bin-oy alan küçük partiler de meclise milletvekili sokabileceklerdi. Türkiye İşçi Partisi'nin ilk Genel Başkanı ve kurucusu Avni Erakalın adlı kişi, partisinin Genel Başkanlığından istifaya gerek görmeden "Yeni Türkiye Partisi" tarafından İstanbul milletvekili adayı gösterilmişti. Avni Erakalın TİP Başkanı olduğu günlerde, seçim kampanyasında "Yeni Türkiye Partisi" gibi liberal bir partinin propagandasını yapmaktan çekinmemişti. Sonraları sendikacı olarak ABD'ne gitti, orada bir Amerikalı ile evlenerek Türkiye'ye dönmedi.

Mehmet Ali Aybar'la başlayan dönem, ölü doğmuş Türkiye İşçi Partisi'ne birden canlılık verdi. Bütün sol, komünist, sosyalist eğilimli 27 Mayıs sonrası solcuları ve devrimcileri, TİP'e katıldılar. 1962 seçimlerinde bu coşkunun verdiği propagandif güç "Milli Bakiye" sistemine göre, Türkiye İşçi Partisi'ne parlamentoda 15 milletvekili kazandırdı. 1950'lerde kurulan ve Türk işçisini temsil eden Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) içinden, bir süre sonra, TİP'nin başarısına paralel olarak Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) doğdu. Bu örgütün ortaya çıkışında rol alanlar, Türkiye İşçi Partisi'nin sol kanadı ile dışarıdaki hükümlü eski tüfeklerle - eski komünistler- parti içindeki henüz sabıkasız olan yeni komünistlerdi. TKP Genel Sekreteri Zeki Baştımar tarafından geçmişte, illegal faaliyet içinde yer alanların TİP içinde ve dışında hücrelenmelerine izin verilmemiş, ancak hüküm giymemiş Behice Boran'ın, Dr. Nihat Sargın'ın ve Sadun Aren'in TiP'ne dahil edilmesi konusunda, Mehmet Ali Aybar'la mutabakata varılmıştı. Böylelikle TİP, TKP geleneğinin dolaylı devamcısı oluyor, demokratik sosyalist olan Mehmet Ali Aybar'a da, TİP'ni, TKP'ne karşı izole etme yolları açılıyordu. Bu zımnî anlaşma, Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği tarafından işgaline kadar devam etti.

TKP'nin eski yıllardaki kısa legal, uzun illegal dönemlerinde pro-

paganda için ilk hedefleri daima gençlik olmuştu. Şimdiyse elde, sokaklara dökülmüş, 27 Mayıs 1960 ihtilalcilerinin kendilerini korumak için şımarttığı bir "Atatürkçü" gençlik vardı. TİP bunlara el atacak, "Atatürkçülüğü" "İlerici" gençliğe dönüştürecek sonra "Sosyalist" gençliği ortaya çıkaracak ve Moskova'nın özlediği - beklediği - hedeflediği ortam da ondan sonra oluşacaktı.

Fikir Kulüpleri Federasyonu üniversitelere yönelik faaliyetlerden olmak üzere, her üniversitenin fakültelerinde birer şube açarak harekete geniş bir manevra sahası açmıştı

TİP ve FKF (Fikir Klüpleri Federasyonu) İlişkileri

Fikir Klüpleri 1955-56 yıllarında Siyasal Bilgiler Fakültesi içinde, CHP'ye eğilim duyan ve DP'ye karşı muhalefeti destekleyen hocaların katkısıyla bir kısım gizli sol, bir kısım liberal-özgürlükçü öğrencilerin ittifakından doğmuş ve o günlerde çıkmakta olan "Forum" dergisi ile de fikir yönünden beslenerek, 1960'lara gelindiğinde adı, Türkiye çapında duyulur olmuştu. THKP-C'nin Kızıldere'de sağ kalan elemanlarından Ertuğrul Kürkçü'nün anlattıklarına göre "FKF, büyük ölçüde TİP'in gelişmesine bağlı olarak oluşan bir örgütlenmeydi".[2] Bu doğru teşhise dayanarak yola çıktığımızda göreceğiz ki, bir süre sonra, Türkiye işçi Partisi, yani Türkiye Komünist Partisinin dolaylı legal örgütü, anarşik gelişmelerin başlıca tahrikçisi ve teşvikçisi olacaktır.

O zamanki örgütlenmelerin kendine özgü bir yapıları vardı. Hem üniversitelerde "Öğrenci Derneği" olabilirlerdi hem de, gençlik örgütlerinin üniversitelerde şubeleri ya da alt organlarını teşkil ederlerdi. Genel merkezleri üniversitelerin dışında da olsa, üniversite içinde örgütlenebilirlerdi. Bunun dışında kaynakları ve merkezleri üniversite içinde olan örgütler de vardı. Türkiye İşçi Partisi örgütlendikten sonra, özellikle büyük kentlerde onun eğilimlerini paylaşan, organik bağı hem olmak hem de olmamakla birlikte, TİP yandaşlarından oluşan "Sosyalist Fikir Klüpleri" kurulmaya başlandı. Bu klüpler üniversitelerde TİP-TKP demekti. Üyelerinden bir kısmı bunun farkındaydı, bir kısmı ise gerçek bir demokraside olması gereken ideal örgütlenme içinde oldukları inancı içindeydiler.

Bu klüpler, hemen hemen bütün üniversite ve fakültelerde birer şubeye ya da alt örgüte sahiptiler. Bu, TİP'nin yani TKP'nin dolaylı uzantısının, üniversitelerde yuvalanması demekti. Aslî fonksiyonları da sosyalist düşünceyi yaymak ve bunun etrafında fikir tartışmaları çerçevesinde yürüyen bir etkinlik göstermekti. İşte bu olgunlaşma günlerinde Zeki Baştımar, Moskova'dan aldığı bir emirle 1963 yılında Türkiye'den kaçtı. Doğu Almanya'da Yakup Demir adıyla ortaya çıktı. Zeki Baştımar'ın Türkiye'de bulunduğu süre içinde, Türkiye İşçi Parti-

si'ndeki mutemetleri, sırası ile, Dr. Nihat Sargın, Behice Boran ve Prof. Sadun Aren, O'nun adına bir triumvira (üçlü) oluşturdular. Şu da bir gerçekti ki, 1951–52 tevkifatında meydana gelen parti içi bölünmelerinden sonra, Mihri Belli tarafından aleyhine estirilen hava dolayısıyla Zeki Baştımar'ın, Türkiye İşçi Partisi üzerinde direkt bir tesiri olamazdı. TİP içindeki olaylardan, kendisine bağlı Dr. Nihat Sargın aracılığı ile haberdar olabiliyor, gerekli direktif ve önerilerini onun aracılığı ile partiye, Behice Boran ve Sadun Aren'e ulaştırabiliyordu. En yakın ilişki kurabileceği insan Dr. Nihat Sargın olabilirdi, çünkü Sargın, Zeki Baştımar'ın amcası İbrahim Baştımar'ın kızı Yıldız Baştımar ile evliydi[3].

70'li yılların eylemci sol hareketin başlamasında FKF'nin doğuşu bir dönüm noktası olacaktır. Fikir Klübü başlangıçta sol bir ittifak için kurulmuştu

CHP milletvekillerinden Cemal Reşit Eyüpoğlu ile İstanbul Ticaret odasına kayıtlı "Yeni Gün Yayınevi"ni kurarak girişimlerini kamufle eden Zeki Baştımar, kenarda köşede kalmış bazı militanlarla TKP'yi yeniden organize etmeye koyulmuştu. Zeki Baştımar bu sırada Mihri Belli ve Reşat Fuat Baraner de olmak üzere 1951 Merkez Komitesi üyelerinden bazıları ile Moskova'ya çağrılmış, bu çağrıya yalnız Zeki Baştımar uymuş, sonradan ona Boz Mehmet diye bilinen Mehmet Bozışık katılmış ve yurt dışına çıkmıştı.

1981 Nisan'ında yakalanan TKP mensuplarının dışında kalan grup, Sahir Şükrü Bekel ve arkadaşları İzmir'de toplanarak yeni bir Merkez Komite oluşturmuşlar ve yayımladıkları 3 Numaralı Bültende de bildirildiğine göre, Zeki Baştımar kurduğu paravan yayınevi arkasına gizlenerek TKP'yi daha 1960 yıllarında yeniden inşa etmeye başlamıştılar.[4]

Moskova'nın davete uymayan grubu; bildiğimiz kadarı ile Mihri Belli, Reşat Fuat Baraner, (Lenin'e uyarak) "Çekirdek" bir örgüt oluşturmuşlar, gençlik hareketlerini ele geçirerek, onlar aracılığı ile Türkiye İşçi Partisine egemen olmak istemişler, Zeki Baştımar'ın müttefikleri tarafından sert tepki görerek, TKP'ndeki bölünmenin su yüzüne çıkmasına neden olmuştu. Bu "Çekirdek" kuruluşa kimileri, İç Komünist Partisi adını taktılar. Mihri Belli, Zeki Baştımar'a "Yön" dergisi aracılığı ile sert yazılar yazarken, Sovyetler Birliğini de "Gogolün müfettişlerinden" medet uman bir ülke olarak nitelemişti. Aynı günlerde, ünlü bir belge basına kadar intikal etmiş bulunuyordu.[5]

Bu ihtarnamede Mihri Belli'nin asıl amacı, TİP içinde, o günlerde Yakup Demir takma adıyla yurt dışına çıkan Zeki Baştımar'ın mihraklarına saldırmak ve onları çökertmekti. Mehmet Ali Aybar sadece paravandı. Onun arkasındaki Nihat Sargın ve Sadun Aren asıl hedefti. TKP içindeki kavgaların, bölünmelerin TİP içine yansıtılmasıydı Mihri Belli'nin istediği. M. Belli'nin TİP içinde gençlikten ve üniversite öğ-

rencilerinden oluşan güçlü bir kadrosu vardı. Amaç, onları uyarmaktı bir bakıma. "İhtarnamedeki şu satırları, başka bir anlama yormak, gerçeklerden uzaklaşmak olurdu. Çünkü aynı yıllarda 27 Mayıs sonrası gençliği üzerinde TİP egemenliği son bulmaya başlamış, Mihri Belli ön safta, gençler arasında, doğal bir lider haline gelmişti. "Herkesin bildiği gibi" diyordu Mihri Belli bu ihtarnamede,"Geçmişteki sosyalist eylem, o zamanın tarihsel şartları gereği, illegal eylemdi. Legal bir siyasi örgüt olan TİP ile geçmişteki yeraltı eylemi arasında organik bağ kurmak isteyenin bulunabileceğinden söz edip, böylelerinden yakınmanın ve üstelik milliliği de tekeline almanın ne anlama geldiğini çözmek, mesleğinde oldukça usta olan emniyetçilerimizin, üstesinden gelemeyecekleri kadar zor bir iş değildir. Ama bundan daha kötü olan. Parti içinde yaptığınız kulistir. Parti organlarının toplantılarından önce, oyunu sağlamak istediğiniz partililerle özel konuşmalar yapmaktasınız. Ve çok şeyler bilen, ama bunların ancak bir kısmını açıklayabilen kimse tavrıyla önemli ifşaatta bulunmaktasınız. Dediklerinize göre: 'Gizli Komünist Partisi' TİP'nin içine sızmıştır.[6] Amaç parti yönetimini ele geçirmektir. Şimdiki parti yöneticilerini eleştirenler bu komplonun içindedirler. Bu kötü kişiler başarı sağlarlarsa TİP'ni enternasyonale bağlayacaklar; Partiyi, maceraya sürükleyecekler ve kapatılmasına sebep olacaklardır. Herkesin başı belâya girecektir. Parti yöneticilerini eleştirenler, TİP'nin seçimle iktidara gelip sosyalizmi kuracağına inanmamaktadırlar. Onlar ihtilâlcidirler..."

Mihri Belli'nin ihtarnamedeki bu suçlamaları karşısında, Zeki Baştımar'ın TİP içindeki adamları, (Dr. Nihat Sargın-Behice Boranı-Sadun Aren) TKP Genel Sekreteri Zeki Baştımar'ın sadece bir taktiğini uyguluyor, Türkiye'de sosyalizmin yaygınlaşmasını serbest-demokratik dalgalanmaya bırakıyorlardı. Zamanı gelince TKP, dizginleri eline alacaktı. Ancak, 1973'te Zeki Baştımar'ın hastalanıp, hastanede bulunduğu sırada, parti kasasını ele geçiren ve kendisini Parti Genel Sekreteri ilân eden İsmail Bilen, Türkiye'de illegal örgütlenmeye giderek, TİP'ni tehlikeli maceralara itti. Gelişen olaylar legal-illegal komünist bireyleri deşifre etti. Moskova'nın istediği de buydu. Zaten İ. Bilen, Moskova'dan bağımsız hareket etmeye çalışan Zeki Baştımar'ı, KGB' ye günü gününe jurnal ediyor, SSCB Komünist Partisi Polit Büro üyesi ve Türkiye komünist masasının başındaki KGB sorumlusu B. Ponomarev'in önüne bu jurnaller günü gününe gidiyordu. Zeki Baştımar'ın bu şekilde tasfiyesi, I. Bilen'in tek başına yapacağı bir iş değildi. Sovyetler gelecekte hem Glasnost'a kapı açacaklar, ABD ile uzlaşacaklar hem de Doğu Avrupa'da parti adı altında beslediği adamları ülkelerine iade edeceklerdi, Beklenen sonunda oldu. İlkin El Salvador'da uygulandı. İkinci Türkiye denemesi, Dr. Sargın ve Haydar Kutlu'nun hava alanın-

da tutuklanması ile fiyaskoyla sonuçlandı. Sovyetler aynı günlerde, Washington ile silahlar konusunda başlangıç anlaşmasına vardılar (1987 Aralığında).

12 Eylül'den sonra Avrupa'ya kaçan, Zeki Baştımar'ın TİP içindeki "çekirdek" grubundaki iki liderden biri Dr. Nihat Sargın, diğeri Behice Boran'dı. (Behice Boran, Kocası Nevzat Hatko'nun hastalığı dolayısı ile pasaport almış, gittiği yerden dönmemişti) Mehmet Ali Aybar ise paravandı. Bu paravan, (yani M. Ali Aybar) Mihri Belli'yi "muhbir" olmaktan kurtarmak için seçilmişti. Behice Boran, Mihri'nin de bildiği gibi, Zeki Baştımar tarafından geleceğe yönelik projeler için TKP'ye alınmamıştı. Geçmişte Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi hocalarından partili olan ve Zeki Baştımar ile ortak çalışan yalnız Doçent Muzaffer Şerif Başoğlu idi. Ne Pertev Naili Boratav, ne Niyazi Berkes hiçbir zaman gizli parti üyesi olmadılar. Behice Boran'ın, TİP ile TKP birleşinceye kadar 1943'lerden beri Zeki Baştımar'ın adamı olduğu fakat Partiyle devamlı nişanlı kaldığı doğru olabilirdi. Ama birleşme gerçekleştikten sonra B. Boran TKP'li oldu, bir gün sonra da Belçika'da kalp krizinden öldü. (Zaten kendisi kalp hastasıydı.) TKP, bir zamanlar Moskova'nın paralelinde, Eurocommunisme (Avrupa komünizmi)ne karşı olarak sert tavır almıştı. Ancak, birleşme programlarında - TİP ile - Euroccommunism'in ilkelerine yakın yumuşak tavır takındılar. Aslında, Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nde (TBKP) Moskova komünizminden farklı tek ilke, "Proletarya Diktatoryası"nın programda yer almaması idi. Bu "Program Tasarısı" üzerinde ilerde geniş bir şekilde durulacaktır.

FKF'nin TİP'ten Kopuşu

TİP'nin üniversitelerde gençlik kuruluşları ile ilgili çalışmaları, Türkiye'de komünizm propagandasını hızla tırmandırdı. Üniversitelerde örgütlenen "Sosyalist Fikir Klüpleri" (SFK), sosyalist düşünceler etrafındaki tartışmaların sınırlarını bir hayli genişletti. Bu tartışmalar, dolaysız yollarla öğrenci birliklerindeki ilişkilere de kendiliğinden yansıdı. Sosyalistlerle, sosyalist olmayanların ayırımında SKF'leri "Sosyalistlerin" yanındaydı. Burada kullandığımız "Sosyalizm" kelimesinin demokratik sosyalizmle ilgisi olmadığını, "Komünizm" anlamında kullanıldığını vurgulayalım. SFK'leri genelde TİP'nin, yani dolaylı olarak TKP'nin üniversitelerdeki uçlarıydı. En üst gençlik örgütü "Fikir Klüpleri Federasyonu" (FKF), sosyalist "Komünist" öğrencilerin görüşlerini açıkça yansıtan bir organdı. 1965 yıllarından sonra FKF'nin etkinlikleri üniversitelerde yürütülen fikir mücadelesinin dışına çıktı. TİP içindeki Mihri Belli yanlısı gruplarla, Zeki Baştımar'a bağlı Behice Boran grupları ayrı saflara bölündüler. Yani 1951-1952 tevkifatından sonraki TKP içi bölünme ve kavgaların mahiyetini bilmeyenler, bir

kördöğüşün içine girdiler. Bir kısmı TKP içi muhalefetin lideri olan ve o günlerde "Türk Solu" dergisine egemen olan Mihri Belli'nin saflarında toplandılar. Bu gençler, aslında TİP'nin en aktif elemanlarıydı. TİP'nin, Zeki Baştımar'ın adamlarının aracılığı ile sabırlı olmaları telkinlerine kulak asmıyorlardı Mihri Belli'ye bağlı gruplar, TİP'lilerin büyük bir çoğunluğu üniversiteli gençlerdi. Aybar, Boran ve yandaşları, gençlere ve partililere dayak yeseler bile, sosyalizmin ve legalitenin geleceği için mukabelelerde bulunmamalarını telkin ediyorlardı. Bursa'daki TİP kongresi bu uysallığın sonucu idi. Mihri ise, gençlere saldırganlığı öneriyor, onları kışkırtıyor, Aybar - Boran kliğinin telkinlerini pasifize ederek gençleri kendi safına çekiyordu.

O günlerde FKF'nin önemli bir kesimi, muhalif hareketin en keskin şekilde öncülüğünü yaptı. Bunlar sonradan üç grupta toplanacak olan terör örgütlerinin tohumlarıydı. THKP-C, THKO, TKP (M-L) terörün elebaşları oldu. Başlangıçta yasal miting ve gösteriler yaptılar. Kendi üyelerinin etkin olduğu öğrenci dernekleriyle, hem üniversite reformu hem anti-emperyalist mücadeleler hem de belli bir ölçüde toplumun diğer kesimlerine, işçilere, köylülere yöneldiler. FKF niteliksel bir değişime uğradı. Doğrusu aranırsa bu gelişmelerden FKF kurucuları da şaşkınlığa düşmüşlerdi. Kendi aralarında "Biz diyorlardı, gerçek anlamda fikir klüpleri kurmuştuk". Ama şaşkınlığa düşenler, örgütlenmelerde daha kuralcı olan TKP yanlılarıydı. Bu gelenek (Mihri Belli'nin işe el atması ile) legal TİP'nin dolaylı TKP'nin kollarında değil, Mihri Belli'nin yarı illegal yönetiminin güdümündeydi. Mihri Belli'nin örgütte yaptığı bu taktik yenilik, 1973'lerde Partinin yeniden (TKP illegal kesiminin) toparlanışında yararlı oldu.. TKP'de, Mihri Belli'nin tutumuna eş bir şekilde "Ürün", "Savaş Yolu" "Güneşli Dünya" dergileriyle, İlerici Kadınlar Derneği, İlerici Gençlik Derneği, Barışseverler Dernekleri bir kısım DİSK'e bağlı sendikalarla legaliteyle illegaliteyi birleştirerek örgütlerini oturttular. Bu tarihlerden sonra Mihri Belli'ye bağlı gruplar, sırasıyla koptular. İlk ayrılanlar Çin yanlısı Perinçekçiler, sonra Çayancılar ve TKP (M-L) hareketleri oldu. Özellikle TKP (M-L) (grup liderleri İbrahim Kaypakkaya idi) Kürtçü terörizmin tohumlarını ekti ve bundan cesaret alanlar bugünkü PKK'yı oluşturdular.

TİP - Mihri Belli çatışmaları teorik platformda olsun ve diğer pratiklerde olsun, FKF içinde yansıma bulmuştu. Örgüt parçalanmaya başlamış, Zeki Baştımar kanadının yoluna koyduğu, TİP'nin kendiliğindenci gelişmesini (Marksistler buna demokratik gelişme diyorlardı) altüst etmişti. TİP içinde, Partinin denetimi altında bulunan örgütler içersinde, en çok, teorik konularla haşır neşir olanlar, aydın kesimlerdi. Bu nedenle FKF içindeki genç sosyalistler olumlu olumsuz, TİP içindeki bu teorik tartışmalardan doğrudan doğruya etkilendiler.

1966'dan sonra Behice Boran'ın başını çektiği hâkim grup, "Sosyalist Devrim" teorisini ortaya attı. Türkiye Komünist Partisi bunlara, dışardan UDD (Ulusal Demokratik Devrim) tezleri ile destek oldu. Mihri Belli ise MDD (Milli Demokratik Devrim) tezlerini ileri sürmüştü. Aslında UDD ile MDD arasında bir fark yoktu. Ne ki M. Belli, hemen aktif eylem öneriyor, askerî cuntalarla işbirliği yapılmasından yana yoğun propaganda yapıyordu. Gençler ise, 27 Mayıs 1960 öncesi eylemlerinden gelen, bir zamanların "Atatürkçü Gençleri" idi. Ancak, şimdi nitelik değiştirmişlerdi. "Atatürkçü Gençler" temasından en çok yararlananlar bir iki askerî cunta oldu. Bunların kimlikleri bilinmektedir.

FKF içinde MDD ile UDC ve onun desteği "Sosyalist Devrimciler", yani Boran (legal) Zeki Baştımar (Yakup Demir - illegal) tartışmaları FKF içinde büyük bir sarsıntı yarattı. Mihri Belli işte bugünlerde M. Ali Aybar ile Behice Boran'a yukarda ifade ettiğimiz noter kanalı ile protesto mektubunu gönderdi: "TİP'nin geçmişteki sosyalist akımlarla organik bir bağı olamayacağını söylüyorsunuz (...) son olarak da kendinizden gayri yerli yabancı her kişi ve akımı kökü dışarıda-gayri millî' olarak nitelendirmeye vardırdınız" diyordu. Mihri Belli ve daha sonra tehditler savuruyordu: "Boş vehimleri içinizden atınız. Bunlar sizi dönüşü olmayan bir yola sürükleyecektir (...) Onun için uyarıyorum. 1965 güzünden bu yana kaygan bir düzeye varmış bulunuyorsunuz. Toparlanınız. Belki henüz çok geç değildir (...) Amerikan yapısı antikomünizm silahından yararlanmaya kalkmayınız. Kısaca şu anda düştüğünüz durumdan, o kaygan yüzeyden kendinizi kurtarınız. Yoksa o kaygan yüzey, sizi kötü sonlara sürükleyecektir (...) Bu ihbarlar yüzünden tek bir sosyalistin kılına dokunulacak olursa, bunun manevi yükü omuzlarınıza yüklenecektir. Uyarıyorum" v.s. v.s.

Çatışmalar sonunda "Milli Demokratik Devrim" taraftarları (M. Belli ve arkadaşları) FKF'ye hakim olduktan sonra, gelecek günlerin anarşik eylemleri filiz vermeye başlamıştı. "Bizim Radyo", "TKP'nin Sesi Radyosu", "Yeni Çağ"da çıkan ve Mihri Belli'yi, MİT, CIA ajanı, Troçkist gösterme çabaları, bir Sovyet taktiğinden başka birşey değildi. Sovyetler daima çift standartlı oynar, bazen bu standartlarını üçlü, dörtlü hale getirirlerdi. Sözgelimi, anarşinin kışkırtılması için, Bulgaristan'ı kullanması ve Bulgarların'da bazı serüvenci Türk milliyetçileri (!) arasından kullanacağı aletleri seçmesi bunun ifadesiydi?[7]

Bu nedenle, Moskova'nın Mihri Belli'den vazgeçeceğini sanmak bir gafletti. Moskova, Mihri Belli'ye vize vermezdi, ama kendisi ile Filistin Kurtuluş örgütlerinde, Stockholm'de, Londra'da pekâlâ temaslarını sürdürebilirdi. Bazı komünistlerin, M. Belli'yi Moskova'nın bıraktığını sanmaları gerçekte bir budalalıktı. Son yıllarda Dimiter Şişmanov adında Bulgar Sovyet ajanı bir haytasına "Boğazda Silah Sesleri"

adında bir kitap yazdırtmaları, anarşik eylemlerin bu kitapta göğe çıkartılması, başka neyin ifadesi olabilirdi? Moskova'nın buna benzer bir oyunu da; TKP'den kopup Doğu Almanya'dan kaçarak Londra'ya yerleşmiş olan R. Yörükoğlu'nun (Nihat Akseymen) "İşçinin Sesi" grubunu kurması ve Türkiye'yi "Ortadoğunun zayıf karnı" göstererek, Kürtçü silahlı kırsal eylemlere destek vermesi, şehir içi cinayet şebekelerine arka çıkması idi. Bu da Sovyet standardının ne denli zengin olduğunu göstermeye yeterdi.[8] 1973'den sonra yeniden toparlanacak olan TKP'nin Türkiye içi illegal örgütlenmesinde görüleceği üzere, TKP'nin Berlin kanadı ile Londra kanadı birlikte hareket edeceklerdir.

Mihri Belli'nin FKF'ye egemen olmasıyla, bu örgüt gelecek günlerin anarşist hareketlerinin yuvası haline gelecektir. Böylelikle FKF, Komünistlerin yanı sıra, marksist-Leninist militanların da odaklandığı bir merkez haline geldi. FKF içinde, parlamento dışında bir mücadeleye ilgi duymak istemeyenlere karşı, TİP içi mücadelelerin dışında yeni eylemler oluşturmak için Deniz Gezmiş ve Cihan Alptekin grubu ortaya çıktı. MDD eğilimi yüzde yüz FKF'ye hakim olduktan sonra da Deniz Gezmiş "Devrimci Öğrenci Birliği" (DÖB)'ni feshetti. FKF'ye dahil oldu ve FKF artık kesin olarak TİP'nin denetiminden çıkmıştı. TİP'nin "Sosyalist Devrim" teorisyenleri, MDD'nin "anti-emperyalist" mücadeleleri yanında yenik düştüler, bundan sonra artık sokaklara hakim olan FKF idi.

1968 Olayları ve TİP'nin Sonu

TİP'nin içinde iki cereyan ilk günden itibaren sürüp gelmişti. 1964 yılına gelinceye kadar, başını Mihri Belli'nin çektiği MDD tezlerini "Tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye" sloganlarını TİP'de paylaşıyordu. TKP bu ilkeye karşı çıkar görünmesine rağmen, belli bir dönemden sonra Türkiye'de TKP'nin illegal örgütlenmesine hız verilmesi kararı ve Zeki Baştımar zamanında ortaya atılan "Ulusal Demokratik Cephe" (UDC) tezleri ile MDD'ye, yani Mihri Belli'ye karşı kesin cephe aldı. Zeki Baştımar'ın (Yakup Demir) şüpheli ölümünden sonra, Parti Genel Sekreterliğini ele geçiren İ. Bilen ve onun ölümünden sonra da yerini alan Yaşar Nabi Yağcı'ya (Haydar Kutlu) kadar geçen süreçte, TKP' nin taktik girişimindeki farklılıklar, Leninist ideolojinin Gorbaçov zamanında da devam eden bin bir renkli taktiklerinden başka bir şey değildi. Nabi Yağcı, Brejnev'in ölümünden sonra iki lider değiştiren Sovyetler Birliği'nin TKP'den de sorumlu Polit Büro üyesi B. Ponomerov'dan aldığı direktiflerle, TKP'nin V. Kongresinde, UDC'yi "Sol Birlik Cephesi"ne dönüştürdü?[9]

Behice Boran, Dr. Nihat Sargın, Sadun Aren ortaklığındaki TİP, aslında Zeki Baştımar (Yakup Demir) zamanında da, İ. Bilen döneminde de Sovyet uydusu ve Sovyetlerin dış politikasına bağlı ajitasyon örgü-

tünden başka bir şey olmayan TKP' nin taktiklerini son derece dikkatle uyguluyordu. M. Belli'nin "Yurt içi" gizli Komünist Partisi; "Yurt Dışı" TKP, yani Doğu Almanyadaki, Sovyetlerin açık uyduları tarafından verilen donelerle TİP' teki Behice Boran ve Dr. Nihat Sargın grubunca çekinmeden "teşhir" edilebiliyordu. Bilmiyorlardı ki, M. Belli'nin danışıklı tasfiyesi, Sovyetler Birliğinin kendine özgü dış politika taktiğinden başka bir şey değildi. Neydi bu taktik? Bilindiği gibi, Türkiyenin Sovyetler Birliği ile ekonomik ve kültürel alanda bağlantıları vardı. Öte yandan, Brejnev'in "Neo-Stalinist" döneminde yıktığı detante (yumuşama) politikası ile ilgileri de içten içe devam ediyordu. Yıkılmış olan bu dönemi yeniden ihya etmek amaçlarıydı, çünkü Sovyetler Birliği detante ile dünya çapında terörist hareketleri kışkırtmak için kendilerine büyük bir kapının açıldığını görmüşlerdi. Türkiye'de 27 Mayıs 1960'tan sonra, tek taraflı demokratik bir açılımla, Demokrat Parti çoğunluğunu ezerek sola, büyük gelişme imkânı sağlanmıştı. Bu doğal gelişim içinde TKP' yi bilinen "eskiler"den olan Yunan İç Savaşına katılmış (Binbaşı rütbesi ile) ELAS Tabur Kumandanı Mihri Belli'yi[10], Türk solunun lideri olarak takdim etmesi aptallık olurdu. Zeki Baştımar'ı önce uykuya yatırdı, sonra yurt dışına kaçırarak onu TKP Genel Sekreterliğine getirdi. Zeki Baştımar aracılığı ile TİP'nin kilit noktalarını ele geçirdikten sonra, Mihri Belli'yi okul çocukları ile anarşik olaylara doğru yönlendirdi. Meselenin püf noktası buradaydı. Bunu, Zeki Baştımar anlamışmıydı, bilinmez. İsmail Bilen işin farkında mıydı, o da meçhûl. Ancak Türkiye'de sorgusu yapılan son TKP Genel Sekreteri Naibi Yağcı, için polisin basına sızdırdığı haber, Nabi Yağcı'nın"amatör" oluşu idi. Onun ise, bunu anlamasına hiç imkân yoktu. Nihat Akseymen (Reha Yörükoğlu) için de durum bundan farklı değildi. Moskova, R. Yörükoğlu'nu gerek İsmail Bilen'e, gerek Y. Nabi Yağcı'ya (Haydar Kutlu) karşı koz olarak kullanıyor, çizgiyi aşarsanız, Sovyetlerin doğrultusunda işbirliği yapacak başka alternatiflerimiz var demek istiyordu. Nitekim 1985'te sonuçlanan Türkiye'deki illegal TKP davasında, Partinin Türkiye sorumlularından Aydan Bulutgil'in dahi Nihat Akseymen'in (R. Yörükoğlu) tezgâhından geçtikten sonra, TKP üyesi olduğu anlaşılıyordu. Gene sorumlulardan Sahir Şükrü Bekel ve daha pek çok partili, aynı kanaldan Sovyet uydusu TKP'nin yöneticileri ve üyeleri idi.

Sol içinde her zaman ittifak arayışlarının ismi olarak anılan Sadun Aren geçecektir. O yıllarda dostlarından Ruhi Su ve Timur Selçuk'la bir arada

Her fraksiyon, oyununu bile bile sonuna kadar oynadı. Mihri Belli, TKP'nin tek sorumlusu olarak kendisinin Moskova tarafından kabul

edilmemesinin tepkisi olarak, provokasyondan başka bir anlama gelmeyen "İhtarnamesini" Behice Boran-Aybar ikilisine çekti. Aslında hedef, bütün bu oyunları TKP üzerinde çeviren, Sovyet Prezidyumunda Polit Büro üyesi B. Ponomerov idi. Doğrusuya, bu kadar eski bir TKP Merkez Komitesi üyesi olan, tutuklamalarda her türlü baskıya göğüs gererek çözülmemiş bulunan Mihri Belli'ye karşı bu büyük bir haksızlıktı (!). Mihri Belli, Türkiye'nin İmre Nagy'si, Polonya'nın Gomulkası, Çekoslovakya'nın Sadlo Rajk'ı gibi bişeydi. Hatta Yanoş Kadar ile bir ortaklığı da vardı. Kendisi "millici" komünist rolünde idi(!), Moskova, yani onun maşası B. Ponomerov ise hala Türkiye'de "Gogol'ün Müfettişleri ile" oynuyordu.[11]

Behice Boran, yurt dışı TKP yöneticilerinden işaret aldıktan sonra, M. Belli'nin provokasyonlarına mukabil provokasyonlarla karşılık veriyordu. 1960 sonrası genç TİP'lilere "Mihri Belli, partiye açıkça değil, gizli hücreleri ile sızıyor" diyordu. B. Boran'ın, 1967 yılında parti meclisi toplantılarında söylediği bu sözler, Türk basınına da yansımıştı. M. Ali Aybar da, Türkiye İşçi Partisi'ni, Türkiye Gizli Komünist Partisinin eski-yeni bütün elemanlarına karşı "izole" politikasını güdüyor, tabii bu nedenle de Behice Boran ve Dr. Nihat Sargın ile ihtilafa düşüyordu.

Boran-Sargın kliğinin 1967'lere doğru TİP Başkanı M. Ali Aybar ile arası açılmıştı. 1967 yılında İstanbul'da TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) toplantı salonunda bir açık oturum düzenlenmişti. Bu toplantıya, M. Belli, Behice Boran, İlhan Selçuk da katılmıştı. Behice Boran, Zeki Baştımar'ın çizgisinde bir TKP sempatizanı ve sadık-güvenilir aparatı olduğu için, M. Belli ile İlhan Selçuk'u kastederek: "... Onlar devrimle silahlı ihtilâli kastediyorlar. Biz buna karşıyız. TİP demokratik yoldan iktidara gelecek ve Sosyalizmi kuracağız" demiş, M. Belli de bunu ihbar kabul etmişti. B. Boran'ın bu konuşmasını gerçekten bir"ihbar" kabul eden savcılık da, M. Belli yönetimindeki "Türk Solu" dergisi sorumlusu Vahap Erdoğdu ile "Cumhuriyet" gazetesi yazarı İlhan Selçuk aleyhine, TCK'nun 142. maddesi uyarınca dava açmış, bu davada Behice Boran tanık olarak ifadesini değiştirmiş, sanıklar da beraat etmişti.

Mihri Belli, 12 Mart Muhtırasının ilân edildiği günlerde Türkiye'den uzaklaşmış, kendi ifadesine göre Filistin Kurtuluş Örgütünce misafir edilmiş; söylentilere göre oradan Doğu Berlin'e kadar gitmiş, Moskova'ya gitmek istemiş fakat kendisine taktik nedenlerle vize verilmemiştir. Bütün bunlara rağmen, TKP'nin 1973'lerden sonra İsmail Bilen döneminde "Atılım" dergisi hareketiyle toparlanmasının ilk işaretini gene Mihri Belli vermiş idi. Mihri Belli, şöyle diyordu 1972 yılında: "Evet, bugün illegal çalışma, gizli çalışma bir zorunluluktur"[12]. "Şu anda illegal mücadeleyi kurallarına uygun olarak vermekle yükümlüyüz. Gizlilik kurallarını tam olarak uygulayacağız, eski gevşeklikler-

den, eski kötü alışkanlıklardan arınarak illegal savaşın usta militanları olacağız. Bütün engelleri aşarak, fabrikalara, köylere gideceğiz..." (Belli, age. s. 184) Mihri Belli'nin "Bizim Radyo", "Türkiye Komünist Partisi'nin Sesi " radyosunca MİT, CIA ajanlığı ve Troçkistlikle suçlanması, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bize göre, bir "taktikten başka bir şey değildi[13].

1965 seçimlerinde, onbeş milletvekili ile TBMM'ne giren TİP, Cumhuriyet Halk Partisi'ni de etkilemiş ve Atatürk'ün kurduğu partiye ne olduğu anlaşılmayan, nereye çeksen oraya giden "Ortanın Solu" politikası hâkim olmuştur. Ortanın Solu politikası, merkantalist zihniyetin en köhnesini teşkil eden, Türkiye'nin başına çok dertler açmıştır. Oysa CHP'yi, "Ortanın Solu"na çekmek, Türkiye Gizli Komünist Partisi, Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Zeki Baştımar ve Süreyya Aydemir grubunun yıllar yılı uğraşı olmuş, CHP'nin kendi kendisini "Ortanın Solu"nda ilân etmesi ile, CHP'nin sollaştırılmasında bir aşama kaydetmiştir. Bu aşamayı ise (Gordium Düğümünü), 12 Eylül harekâtı ile, Türk Silahlı Kuvvetleri çözmüştür. Tabii, CHP'nin "Ortanın Solu"nu seçmesi, 1932'den beri bu yolda çalışanları çok iyi bilen Moskova karşısında, Zeki Baştımar'ın itibarını arttırmış, aynı yolda çalışmış çeşitli ve farklı nedenler ve bahanelerle Sovyetler, Şevket Süreyya Aydemir'i de Moskova'ya davet etmiştir. İlk seyahatinde bir trafik kazası haberi söylentisiyle Şevket Süreyya Aydemir çok uzun bir süre Moskova'da kalmıştır. Orada, yalnız Nazım Hikmet'le temasları konusunda bilgimiz var. Zeki Baştımar, İ. Bilen ve diğer parti sorumluları ve Polit Büronun Türkiye Komünist Partisi sorumlusu ile temasları konusundaki bilgileri ise eceliyle Türkiye'de öldüğünde, kendisi ile birlikte götürmüştür.

Zeki Baştımar'ın itibarının artması, M. Belli'nin TKP'den tasfiyesini hızlandırmış, bu da Moskova'nın Bizans oyunlarına kolaylık sağlamıştır.

Mehmet Ali Aybar'ın Tasfiyesi

Mihri Belli'ye göre, TİP'nin, TKP'nin yurtdışındaki TKP Merkez Komitesi tarafından desteklenmesi ve "Bizim Radyo" emisyonları, TİP'nin prestij kaybına sebep olmuştu. TİP, tabana siyasal yön verme gücünden yoksun bazı sendika liderlerinin yarı gönüllü desteğiyle varlığını sürdürebilen bir örgüt durumuna düşmüştü. Mihri Belli, durumu böyle yansıtıyordu ama asıl neden bu değildi Z. Baştımar'ın dıştan yönetimindeki Behice Boran, Nihat Sargın, Sadun Aren kliğinin TKP'nin kuklası oldukları, Türk kamuoyu tarafından anlaşılmıştı. Ayrıca bilinmeyen bir husus, Zeki Baştımar'ın artık Mehmet Ali Aybar'ı desteklemediğiydi. İlk husus, yani TİP'nin TKP'nin kuklası olduğu CHP'nin "ortanın solu" politikasından yana olanlar tarafından da far-

Türk sol hareketinde "Eski Tüfekler" namıyla bilinen İdris Erdinç, Sadun Eren, Rasih Nuri İleri ve Mehmet Bozışık birarada

kına varılmış, TİP'ne cephe almışlardı. Oysa diyordu Mihri Belli, "Başta ABD olmak üzere emperyalizmin işbirlikçisi güçler ve bunların temsilcisi örgütlere karşı ulusal ve demokratik güçlerin, bu arada CHP'nin sol fraksiyonunun da demokratik güç birliği sağlanması ve işçi sınıfı hegemonyasını gerçekleştirmek" başlıca amaçtı[14].

Aybar, "Türkiye'ye özgü güler yüzlü Sosyalizm" yolundaki politikasıyla 1962-1969 arasında, yedi yıl süreyle TİP'nin liderliğini yapmıştı. Ama onun 1968 Çekoslovakya'nın işgali olaylarında anti-Sovyet bir kampanya açması, (işgale karşı çıkan Sovyetler Birliği K.P. güdümündeki bütün Avrupa komünist partilerinde olduğu gibi), parti içindeki ve dışındaki Z. Baştımar'a bağlı TKP kliğini, M. Belli fraksiyonunu, Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve türdeşlerini, TİP'nin içindeki Kürtçü fraksiyonu harekete geçirdi. Sonunda, TİP'nin IV. Büyük Kongresinde, demokratik sosyalist, Marx'a geniş perspektifle bakan, Bernstein'den Kautsky'ye kadar bütün II. Enternasyonal sosyalistlerini de kabul eden, Leninizm'i reddeden çoğulcu demokrasiden yana olan M. Ali Aybar tasfiye edildi. Behice Boran, Zeki Baştımar yandaşı komünistlerin ve Kürtçülerin adayı olarak TİP'nin genel başkanı oldu. TKP' nin de emirlerine uyarak, kongrede Mihri Belli'nin "Milli Demokratik Devrim" tezlerine karşı "Sosyalist Devrim" programa alındı. Bu, Doğu Berlin grubunun UDC'sine bir girişti. Kürt meselesi ile ilgili TKP görüşü, TİP tarafından aynen benimsenerek dile getirildi. TİP içindeki MDD grubu TİP'den kopmuş, aynı günlerde "Proleter Devrimci Kurultay" toplanmıştı Sovyetler Birliği'nin yurtdışından dolaysız, yurtiçinden dolaylı bütün bu kargaşada payı vardı. Sovyet servisleri bir taraftan cuntalar üzerine dikkatini topluyor, öbür taraftan Mihri Belli'nin TİP'ne karşı hareketlerini izliyor, diğer taraftan da TİP'ne TKP' nin ilkelerinin egemen olmasını manipüle ediyordu.

TİP'nin IV. Genel Kongresi arifesinde, doğulu Kürtçü delegeler, parti içindeki muhalefetin dıştan yöneticisi Mihri Belli ve arkadaşları ile bir toplantı yaptılar. TİP Kongresinde elli Kürtçü delege vardı. Mihri Belli taraftarlarını da bunlara dahil ederseniz 70–80 kişi oluyorlardı. İki grubun birleşmesi ile kongrede Kürtçüler çoğunluk sağlayabileceklerdi. Kürtçüler, Mihri Belli'ye "Birleşelim ve yönetimi ele geçirelim" dediler. Oysa MDD'cilerin amacı, TİP'ni diriltmek değil, onu yok ederek çökertmek ve Mihri Belli'nin hegemonyasında yeni bir parti kurmaktı. Mihri Belli'nin planı sonunda tuttu, 12 Mart 1971 döneminde

TİP, Kürtçü faaliyetlerle bölücülük yaptığı iddiası ile Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı. 12 Mart rejimi atlatıldıktan sonra da, Mihri Belli "Türkiye Emekçi Partisi (TEP)'ni kurdu.

DDKD'de başladığı siyasî hayatını TİP içinde Behice Boran'ın Kürtçülüğü sayesinde devam ettiren Mehdi Zana etnik solculuğun önde gelen isimlerindendi

Gene de bazı noktalara açıklık getirmek gerekiyor. Behice Boran, her ne kadar tepeden inmecilere, Mihri Belli, Dr. Kıvılcımlı, bilinen emekli general cuntalarına karşıymış gibi görünüyorsa da, 1968 Çekoslovak olaylarını protesto eden, SSCB'ni eleştiren Mehmet Ali Aybar'a karşı çıkışını yalnız teorik planla sınırlamıyor, pratikte DEV-GENÇ ile birlikte bir Cephe örgütü kurup onlarla ortak çalışmayı teklif ediyordu. Sözgelimi, Aybar'la ihtilafı konusunda Boran, kapalı cümlelerle şöyle diyordu: "Parti yönetiminde ve saflarında meydana gelen görüş ayrılığı ve uyuşmazlık basında ve parti dışı çevrelerde genellikle 1968 yazında Çekoslovakya'ya diğer sosyalist ülkelerce yapılan müdahaleye ilişkin gösterilir; oysa görüş ayrılığı ve uyuşmazlık çok daha temel sorunları, daha geniş bir alanı kapsıyordu." Behice Boran'ın bu görüşleri, Mehmet Ali Aybar'ın TİP'nden ayrılmasının itici gücü oldu. Çünkü Boran'ın işbirliğine giriştiği DEV-GENÇ içindeki fraksiyon Kürtçü komünistlerden başkası değildi ve aralarında bugün Apo diye tanınan Abdullah Öcalan adlı PKK lideri de bulunuyordu. Bunların etkisiyle TİP IV. Kongresinde, Kürt meselesini TKP doğrultusunda programına aldı.

12 Mart 1971'de TİP liderleri mahkûm oldular. 1974 yılındaki iktidar değişikliği ile 1803 sayılı Af kanunundan yararlanarak serbest bırakıldılar. 30 Nisan 1975 tarihinde TİP'ni gene aynı kadrolarla oluşturdular. Tabii kurucuları arasında olduğu gibi, üyeleri arasında da pek çok Kürtçü vardı. Bunlardan bir kısmı hapiste, bir kısmı da yurtdışında kaçak olarak yaşamaktadırlar. İbrahim Sönmez, Bekir Yenigün, Yalçın Cerit, Zeki Kılıç, Turgut Gökdere, İbrahim Poyraz, Tarık Ziya Ekinci, Mehdi Zana. Kırk iki kişilik yönetim kurulu içindeki ayrılıkçı sosyalist ve komünistler arasında yer alıyordu. Diğer üyeler arasında, Canan Canbeyli, Erol Karavayizoğlu, Doğan Efe, Hasan Dündar, Rahim Dündar gibi Kürt olduklarını iddia edenler de vardı. Aynı günlerde TİP üyelerinden ama aslında TKP sorumlularından Mustafa Hayrullahoğlu (Deniz) adlı TKP üyesi de yer alıyordu. Hayrullahoğlu, 1948 yılında Diyarbakır'da doğmuş, yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde tamamlamış, Fikir Klüpleri Federasyonu'nda ve Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nda çalışmış ve TİP'ne üye olmuştu. Mustafa Hayrullahoğlu'nun TKP saflarına katılışı, 1975 yılında TİP'nin kuruluşuna rastlar. Değişik düzeylerde İstanbul parti örgütlerinde çalışmış ve TKP Merkez Komitesi üyesi olmuştur. Mustafa Hayrullahoğlu, 1982

Kasım'ında Merkez Komitesi üyesi olarak tutuklandığında iddialara göre hücresinde ölü bulunmuştur[15].

TİP, 1975 kuruluşundan sonra, artık adının dışında bütün görüşleriyle, çok dar sınırlı etkileriyle, yurtdışı TKP'nin uzantısından başka bir şey değildi. O günlerde bin kadar TKP'linin illegal kadrolarıyla dirsek teması halindeydi. TİP'nin 12 Eylül 1980'ne kadar süren faaliyetleri askeri müdahale sonucu bitti; mensupları İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi'ne sevkedildiler. Bu arada Behice Boran ve diğer üyeler tutuksuz muhakeme ediliyorlardı. Bundan yararlanan Behice Boran ve Dr. Nihat Sargın yurtdışına çıktılar. Pasaport, Behice Boran'a kocası Nevzat Hatko'nun ağır hastalığı dolayısıyla verilmişti.

TİP, ikinci kuruluşunda, "Bilimsel Sosyalizm" kılıfıyla maskelenmiş, marksist-Leninist bir örgüt olarak ortaya çıkmıştı. Komünizmin jargonunda, kelimelerin, terminolojilerin çift standartlı anlamlara geldiği bilinmektedir. TİP'de, bu standartlardan yararlanmış ve 1975 yılında kurulabilmişti. Program ve tüzüklerinde "Bilimsel Sosyalizm" deyimini kullanıyorlardı ama, dışa karşı "komünist" olduklarını söylemiyorlardı. Gerçek hüviyetlerini kaçak olarak bulundukları yurtdışında (Avrupa'da) açığa çıkaracaklar, TİP ve TKP'nin birleştiğini ilân edecekler ve TKP Genel Sekreteriyle, TİP Genel Sekreteri yanlarında Avrupa komünist partileri üyelerinden bazı milletvekilleri bulunduğu halde Ankara Esenboğa Havaalanı'na inecekler (16 Kasım 1987) ve tutuklanacaklardı. TİP ve TKP tarafından yayınlanan "Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin program tasarısı"nı irdelediğimizde gerçek TİP'le, TKP arasındaki bağlılıklarını ve bazı küçük taktik farklılıklarının da nasıl bir özdeşleşmeye varıldığı görülecek ve bu arada bu program için, soldan gelen eleştiriler yer alacaktır.

1975'te kurulan TİP'nin tüzüğünde; Stalinist dönemin damgasını taşıyan tipik bir görüş olan, mülkiyeti ortadan kaldırma, açıklıkla yer almıştı. TİP'liler o günlerde yazılarında ve bireysel konuşmalarında marksist-Leninist olduklarını, Bilimsel Sosyalizme ve proleter enternasyonalizme bağlı bulunduklarını açıklamaktan çekinmiyorlardı. TİP'nin resmi yayın organı "Çark-Başak" dergisi'nin (Çark işçi, Başak da köylüyü simgeliyordu) 16 Mart 1979 tarihli sayısında, partinin II. Kongre kararlarında açıkça Komünist Partisi'nin yurtdışı, yurtiçi örgütlerinin şubesi olduklarını ilân ediyorlardı: "Partimiz (burada artık TİP ile TKP özdeş anlamda yer alıyordu), bilimsel sosyalizmi ve proleter enternasyonalizmi ilkelerine titizlikle bağlı kalarak her hal ve şartta görev başında olacaktır". Bu, gerektiğinde legaliteden illegaliteye de geçilebileceğinin ilânıydı. Nitekim TİP, 12 Eylül Harekâtı'ndan sonra, yurtiçi ve yurtdışında illegaliteye geçti. Zâten TİP, yurtdışında ve yurtiçindeki illegal TKP' nin bir fraksiyonu idi. İki partinin, sonradan birleşmesi, Türkiye Birleşik Komünist

Partisi (TBKP) formülasyonu göstermelik bir oyundan başka bir şey değildi. TKP'nin V. Genel Kongresinden sonraki "Sol Birlik" cephe taktiğine uygun girişimin somutlaşmasıydı. Nitekim TBKP'nin program tasarısının "Giriş"inde yer alan şu satırlar ilgi çekicidir: "Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP), Türkiye işçi sınıfının marksist-Leninist iki partisi TKP ve TİP'nin tek parti olarak birleşmesiyle oluşmuştur... Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin oluşması aynı zamanda farklı sol parti, hareket ve güçlerin birlikteliği yolunda da ileri bir adımdır... TBKP, TKP ve TİP'in devrimci geleneklerinin, mücadele deneyiminin, komünist kültürünün günümüzdeki taşıyıcısıdır... Öte yandan TBKP'nin ortak mücadele tarihî doğruların yanında yanlışların yer aldığı bir tarihtir.. Program ve politika düzeyinde ortaya çıkan sekter eğilimler, bölünmeler zaman zaman komünist harekette ciddi zayıflıklara yol açmıştır..." (s. 5-6). Zaten TİP'nin 1975 kuruluşundaki programının 1. maddesi TKP ile kendilerinin ayrı partiler olmadığının ilânıydı: "Türkiye işçi Sınıfının" deniliyordu, "Bilimsel Sosyalist parti olan Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'nin somut koşullarının bilimsel sosyalist açıdan somut tahliline dayanan program ve işçi sınıfı partisine özgü tüzüğü ile saptadığı strateji ve uyguladığı taktiklerle denenmiş kadroları ve başarılı geçmişiyle işçi sınıfımızın uzun bir tarihi olan politik mücadelesinin örgütlenişidir... Emperyalizme-Faşizme ve Kapitalizme karşı bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesini her hal ve şartta örgütlü olarak yılmadan sürdürmek kararındadır...". Yurtdışında Mihri Belli'nin yayımladığı "Bağımsız Türkiye" dergisinin 13-14'ncü sayısında, 1975'te kurulan TİP programının 1, maddesini onaylar görünüyor, şöyle diyordu: "Proleter devrimcilerin sloganlarını bile biraz değiştirerek benimsediler, örneğin biz; Sosyalizm yolunda tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye' diyorduk, onlar sıra bozulmadıkça aynı anlama gelmesi gereken bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm sloganını benimsediler. Proleter devrimcilere sövmeyi sürdürmekle birlikte, daha az akılsızca laflar etmeye başladılar. Şimdi artık seçimle iktidara gelip sosyalizmi kuracağız demiyorlar.. "Kuşkusuz TBKP program tasarısını Mihri Belli okuduktan sonra bir hayli şaşıracaktır. Daha TBKP kurulmadan önce Mihri Belli, Londra'da bir Türk magazin dergisi muhabirine şöyle diyordu: "Böyle bir TKP, vitrin süsüdür"[16].

TİP ve Kürtçülük

TİP, 27 Mayıs sonrasının tek taraflı demokrasi ortamında, TKP' nin o zamanki programına gene dört elle sarılmıştı. Ama parti, ilk kuruluşunda sosyalizm sözcüğünü bile kullanmıyor, başkanları Mehmet Ali Aybar'ın ağırlığı ile demokratik sol bir parti görünümü altında çalışıyordu. Zeki Baştımar'ın mutemetleri o günlerde Mehmet Ali Aybar'a uyulması direktifi altında, susmakla yetiniyorlar, bunun geçici

bir taktik olduğunu biliyorlardı. Fakat giderek dışardan Mihri Belli'nin terörizme çanak tutan MDD'ci provakasyonları, diğer taraftan TKP Dış bürosundan gelen yeni taktikler ve program düzeltmeleri ayrılıkçılığı teşvik politikasıyla, TİP içinde Mehmet Ali Aybar'ın etkisi silindi ve parti rayından çıkarak en aşırı anarşist gruplarla aynı düzeyde, fakat farklı performanslarda buluştu.

TİP, Milliyetçi Cephe Hükümetlerini iktidardan düşürme girişiminde bütün yolları denedi. Mihri Belli'nin yurtdışı yayınlarında Boran ve Sargın kliğinin parlamentarizm batağına saplanarak AP hükümetlerini değil, oy kaygısıyla CHP'yi hedef aldığı iddiaları tamamıyla gerçek dışıydı. O günlerde TİP, DEV-GENÇ, DEV-YOL, DEV-SOL ve TKP' nin yan kuruluşları olan İGD, İKD ve Barışseverlerle birlikte "MC'ye hayır", "Faşist Türkeş idam edilsin" sloganında özetlenen mücadele motifine ve saldırı programlarına, o zamanın Cumhurbaşkanı olan Fahri Korutürk'ü de katmışlardı[17]. 22 Ağustos 1975' te Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Trabzon'da bir konuşma yapmıştı. Ara seçimler öncesindeki bu konuşmayı, TİP Genel Başkanı Behice Boran neye dayandığı belli olmayan bir gerekçeyle anti-demokratik buluyor; aslında her davranışında 1961 Anayasasını ihlâl eden Behice Boran, ne hikmetse Cumhurbaşkanını Anayasaya aykırı davranışlarda bulunmakla suçluyordu. Parlamento içinde partilerden oluşan koalisyon hükümetlerini TİP'in suçlayıcı, yerici ve koalisyonları yok etmeye yönelik seçim afişleri acaba hangi demokrasiyle bağdaştırılabilirdi?

"Irkçı saldırıların ve baskıların baş sorumlusu MC'ye hayır" diyen TİP ve Behice Boran, aslında, 8 Ekim 1975'te verdiği bir beyanatta ırkçı-Kürtçü hareketlere destek veriyordu. Bu desteğin alt yapısını da TİP, bir zamanlar programladığı ve uyguladığı "Doğu Mitingleri" ile hazırlamıştı. Behice Boran'a göre, Hakkari'de bir aşiret reisi ile altı jandarma erinin vurulması olayını izleyen gelişmeler kamuoyunun dikkatinden kaçırılmıştı. Ölüler ve yaralılar bulunduğuna göre bunların sorumlularını aramak ve yakalamaya çalışmak normal ama uygulanan yöntemler normal olmaktan çok uzaktı. Köylülere ve Hakkari halkına karşı büyük bir kitle operasyonuna girişilmişti. Olayın geçtiği yöreye jandarma komando karakolu yapıldığı anlaşılmıştı. Can güvenliğinden emin olmayan halkın bir kısmı dağlara sığınmış, bir kısmı ise Behice Boran'a göre köylerini boşaltmıştı. Boran'ın söylediklerinin doğru olmadığı apaçık ortadaydı. Olayın olduğu yere jandarmanın gitmesi de doğaldı. Hakkari gibi baştan sona dağlık olan bir yöredeki vukuata elbetteki jandarma komandosu müdahale edecekti. Ama Behice Boran devam ediyordu: "On sekiz bin kişi dağlardaydı". Bu gülünç yorumun gerçekle bağdaşan hiç bir yanı yoktu. Türkiye'nin en gelişmiş illerindeki dağlara, on sekiz bin köylünün sığınması bile dünyayı yerinden oynatmaya kâfiy-

di. Hakkari'nin yüzde seksensekizi dağlarla kaplıydı. Ekili-dikili alanın il alanı içindeki payı % 1,4 idi. El sanatlarının dışında, hiç bir sanayi gelişmemişti. Hakkari, Türkiye'nin okur yazar oranı en düşük iliydi. Yüzölçümü 9521 km2, nüfusu 182.645 idi. Yani eğer Boran'ın iddiasına inanırsak, İl nüfusunun % 10'u dağlardaydı. Demek, % 88'i dağlık olan Hakkari'de yaşayan halk, jandarma gelince dağlara çıkıyordu. Bu mantık ve akıl dışı gülünç propagandanın hedefi, kendilerini Kürt sanan dağ köylülerini kışkırtmaktı. Boran'ın propagandasının meyveleri 1980'lerden sonra PKK katliamlarıyla ortaya çıkacaktı.

Kitle gösterileri özellikle 70'li yıllarda sol hareketin en önemli tutamak noktalarındandı. Grevler ve boykotlar yanında, 1 Mayıs kutlamaları çoğu kanlı biten büyük çaplı olaylarla sonuçlanmıştır

Behice Boran'ın ölümünden sonra yandaşı bir yazar şöyle yazıyordu; "Behice Boran, Kürt emekçilerinin, işçilerinin, demokratlarının, aydınlarının, kadınlarının içinde olacaktır" İşte hepsi bu[18].

TİP'nin 1975 araseçim bildirgesinde Kürt konusuna da ağırlık verilmiş, yalan ve iftiracı bir üslupla "Güneydoğuda kaçakçılığı önleme bahanesi altında insanların kitleler halinde hunharca öldürülmesi mutlaka önlenmeli" gibi kışkırtıcı ve yalan bir ifade kullanılmıştı. TİP, daha 1971'lerde Kürtçülük tahrikâtına girişmiş, partinin genel sekreteri olarak Behice Boran mahkemeye verilmiş, fakat af yasasından yararlanarak dava düşmüştü. Ağustos 1971'de Boran, Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yaptığı savunmada: "Doğu Bölgesinde uygulanan politikanın hukuken Anayasa'ya aykırılığını" ileri sürmüş, Kürt halkına ayırım uygulandığını, baskı ve şiddet politikasıyla üzerine gidildiğini ve buna karşı çıkacakları iddiasında bulunmuştu. Aslında Behice Boran, Sovyetlerin Doğu Almanya'da bir uydusu olan, yurtdışı TKP Bürosunun sözcülüğünü yapıyordu. Behice Boran'ın sosyalizm anlayışı ve sosyaliste verdiği değer için yazar ve şair Attila İlhan alaylı bir şekilde şöyle diyordu :"itaatçi sosyalizm".

TİP ve 1 Mayıs

TKP'nin 1 Mayıs ajitasyonlarındaki maşası, başta TİP olmak üzere DİSK içinde bir fraksiyon, İlerici Kadınlar Derneği (İKD), İlerici Gençler Derneği (İGD) ve Barışseverler idi. "İşçi Sınıfının Uluslararası Dayanışması ve 1 Mayıs 1976" broşüründe TİP'nin maşalığı bütün gerçekliğiyle sergileniyordu. Zaten 1 Mayıs İşçi Bayramı normal bir demokratik olay haline gelmiş ama, bunu III. Enternasyonal, Sovyet Rusya'nın dış politikası doğrultusunda bir ajitasyon aracı haline getirerek demokratiklikten soyutlamış, enternasyonalizm çamuruna bulayarak

yalnız Türkiye'de değil, dünyanın uygar ülkelerinde de işçilerle kendi halklarını, birbirlerine düşürmek istemişti. Moskova'nın anladığı anlamda 1 Mayıs, TİP programında şu satırlarla yer alıyordu: "Türkiye'deki sosyalizm hareketi de dünyadaki bu oluşum ve hareketlerin bir parçasıdır ve ondan soyutlanamaz. Bu gerçeği göz önünde tutan TİP, dünya sosyalizmindeki gelişmeleri, işçi sınıfı hareketlerindeki ilerlemeleri, yakından izler, olumlu karşılar. Bu oluşum ve hareketlerle kardeşçe dayanışmayı öngörür". TİP'nin, 1976 tarihli, 1 Mayıs'la ilgili broşüründe Türk işçileri, dünya işçi sınıfının sadece bir ünitesi olarak nitelenir. Çünkü onlara göre, kapitalizmin egemen olduğu ülkelerde yaşayan bütün işçiler aynı temel hayat özelliklerini paylaşırlar. Oysa, bir sosyolog olan Behice Boran'ın kaleminden çıkmış bu program sosyoloji dışıdır. Her ülkenin ve hattâ aynı ülke içindeki yörelerin işçileri arasında nicel ve nitel farklar vardır. Kimi yerde işçi, sözgelimi büyük bir şehirde, diyelim matbaa dizgi makinesinin başında aldığı bir aylıkla, orta kademede bir memurun bir yıllık maaşını alır. İşçi sınıfının aynılığı, birlikteliği, Sovyet Rusya'nın bir uydurması olup, sürüleri kolay gütme olgusuna dayanır. Komünistler bunun için de bulundukları ülkelerde işçileri bir kırbaç haline getirip, Moskova'nın eline sunmak isterler. Oysa, giderek işçi sınıfı örgütlerinin, özellikle sanayileşmiş ülkelerde sendikalarından ayrılmalar; günümüzün en ilginç olgularından biridir. Sözgelimi, İngiltere'de sendikalar, işçilerle ilgili örgütün bir parçası idi. Ama artık bunun böyle olduğu söylenemezdi. Kenara itilmelerinin nedeni, muhafazakârların 1979'da iktidara gelmelerinden çok, gerçek bir iç çözülmeye bağlıydı. Sendikalar, 1979–1983 arasında iki milyon işçisinden mahrum kalmış ve bu işçiler sendikalarından istifa etmişlerdir. Çünkü işçiler çok siyasi faaliyet gösteriyorlar, haliyle yeterince düşünmekten yoksun bulunuyorlardı. Belli bir sendikanın işçilerinde bile birliktelik olmadığına göre, bütün dünyadaki işçiler arasında bir kardeşlik, Marx için bir ütopya idi ama, Sovyetlerin maşası komünistler için bir ajitasyon aracından başka bir şey değildi. TİP, işçi enternasyonalizmini savunurken sermaye ve gericiliğin de uluslararası olduğu hikâyesiyle işçileri avlamak istiyordu. Aslı aranırsa, Sovyetler Birliği'nin dünya çapında uyguladığı bu plân, genellikle her ülkenin işçileri arasında tepkilere sebeb oluyordu. Sözgelimi, Fransa'da Sosyalist Parti, 1 Mayıs toplantısını (A) meydanında yapıyorsa, Komünist Partisi (B) meydanında, Troçkistler de (C) meydanında yapıyorlardı. İşin tuhafı komünist partiler Sovyetlere selam "amentü"sünden sonra, hem Troçkist işçilere hem de, sosyalist işçilere küfrediyor; Troçkistler, komünist işçilere sosyalist işçilere; sosyalistler de hem komünistlere hem de Troçkistlere ağır hakaretler yağdırıyorlardı.

TİP, 1 Mayıs 1976 broşüründe, Türkiye işçi sınıfının, dünya işçi sı-

nıfının ve mücadelesinin dünya devrimci hareketinin bir parçası olduğunu açıklamaktan çekinmiyordu. Bu ifadeler, Sovyetlere bağlı komünist partilerinin tutumunu açıklamaktan başka bir şey değildi; anlamı da, Sovyet Rusya'nın dünyaya egemen olmak amacıyla kullandığı bu partilerin birer beşinci kol olduklarının açıkça itirafıydı. TİP'e göre, 1 Mayıs, Komünist Enternasyonalizmin ifade şekli olan "Uluslararası dayanışma" kavramı ile gerektiğinde Kızıl Orduya davet çıkartma hakkını da dolaylı bir şekilde belgelemiş oluyordu. Broşüre göre, işçi sınıfının uluslararası dayanışmasının ana ilkeleri tek bir özde birleşiyordu. O da, bütün ülkelerin işçilerinin varlık, çıkar ve mücadelelerinde ortak olduğu idi. Bunu, Komintem zamanında Stalin kendine yaraşır bir kabalıkla, dünya komünistlerinin Sovyetleri koruduğu ölçüde "gerçek enternasyonalist olabilecekleri" biçiminde formüle etmemişti? O halde değişen neydi? Daha doğrusu Lenin'den bu yana değişen neydi? Hiç birşey. İdeoloji temelde kalıyor, stratejide zigzaglar çiziliyor ve buna göre de çeşitli taktikler uygulanıyordu. TİP'nin broşüründe bunlar açıkça görülüyor, ülke kültürlerinden doğan farklılıklar ve Sovyet hegemonyasına karşı itiraza kalkan komünistler de şöyle pasifize ediliyordu: "İşçi sınıfı bakımından ulusal çıkarlarla, uluslararası çıkarlar arasında kolaylıkla çözümlenemiyecek çelişkiler yoktur". TİP kendi gücünün çok üstünde, Moskova'dan aldığı bir işaretle olacak, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan gibi ülkelerdeki muhalefete, akıl satmış oluyordu böylelikle. TİP ve bütün emekçiler için de durum aynıydı. "Devrimci harekette ulusal ve uluslararası çıkarların uyuşumu, işçi sınıfı ve devrimci hareketin uluslararası birliğinin güvencesi", yani SSCB etrafında kenetlenme ancak, böyle bir anlayışla sağlanabilirdi?[19]

Hak arama adına düzenlenen kışkırtıcı gösteriler solun en önemli argümanlarından biri olagelmiştir

Bu ifadeler binlerce kez Komüntern, Komünform belgelerinde yer almış, dünya komünist partileri bu şarkıyı çok söylemişlerdi. Türkiye'de de TKP adına, bu işi TİP yapıyordu. Fakat bize göre önemli olan, Türk aydınlarının, Türkiye'de komünist olmadığı, olsa bile çok küçük bir azınlığı teşkil ettiği, komünizmin Türkiye için bir tehlike teşkil etmediği, Türkiye'de komünist ve partisi olsa bile, bunun demokrasi gereği olduğu şeklindeki Moskova propagandasının komünist ve hatta sosyalist olmasalarda- hoparlörlüğünü yapmaları idi. Bilinmeyen bir husus, marksizmin Türkiye için bir tehlike teşkil etmediği, ama bu ideolojiyi yayılma aracı yapan Sovyet Rusya'nın Türkiye'nin tepesinde, dışında, içinde, hergün uzun vadede ülkeyi Kızılordu ile işgal edip

yutmak için marksizm afyonunu Leninizme ve Leninist ideolojiye bulayarak, milletimizin milli benliğini, bütünlüğünü parçalamak istemesi idi. Komünizmin tehlikesiz olduğu yalanı da bin yüzlü ajitasyonun bir parçasıydı. Türkiye için tehlike "Sovyet" tehlikesi idi. Bunun da tarihsel gerekçeleri apaçık ortadaydı, İşte, sözde komünist olmayan, sosyalist olan TİP ve Behice Boran, bu büyük ajitasyonun, Türkiye üzerindeki küçük bir kıpırdanışını teşkil ediyordu. Nitekim zaman geldi, Sovyetler nükleer silahlar konusunda ABD ile nispi bir anlaşmaya ulaşınca, "Glasnost" (açıklık) politikasından yana olduğunu söyleyerek, Amerika'da ve Batı'da puan toplayan Mihail Gorbaçov, Türkiye'ye dişlerini göstermekten çekinmedi. Rusların Türkiye üzerindeki geleneksel niyetlerinin kapağını aralayıverdi. Yakın tarihi hatırlamakta yarar olsa gerek. Potsdam Konferansında Sovyetlerin -Stalin döneminde, Çanakkale ve İstanbul Boğazları üzerinde uluslararası anlaşmaları hiçe sayarak hak talep etmeleri, "Ermeniler" için (esas niyet buydu) Doğu illerimizde sınır değişiklikleri yapılması isteklerinin nedeni, bazı konularda Stalin ile Truman'ın anlaşması sonucu değil miydi? Potstam'da, Sovyetlere bu cesareti veren ve Sovyetleri teşvik eden de Truman'dan başkası olmasa gerekti?[20]

1987 yılında, "Gorbaçov Rusyasının", "Glastnost" (açıklık-Leninist stratejisi) ile başlattığı dünya genelindeki yeni ideolojik taktiğinin, Avrupa'yı ve Amerika'yı şaşkınlığa çevirdiği günlerde, Türkiye'de başlayan gelişmeler, yurt dışında TKP ile TİP'nin sözde birleşmeleri sanki ayrıymışlar gibi, bir yazarımızın da ifade ettiği gibi Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) adıyla legale çıkmak için, Ankara'ya, kapılarımızı tekmeleyerek ve yanına aldıkları Avrupa topluluğu üyesi bir iki komünist ile yaygaralar kopararak girmek istemeleri fakat, TİP ve TKP Genel sekreterlerinin tutuklanmaları, ardından başlatılan işkence edebiyatı ajitasyonlarının erken seçimlerden hemen sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yemin törenine kadar girmesi olaylarını kavrayabilmek için, önce TKP' nin 1951–52 tevkifâtı ile çökertilmesinin ardından yeniden nasıl toparlandığını açıklamak ve Gorbaçov'un "Glastnost" ve "Perestroika" (değişim) taktiklerinin ideolojik ve Leninist temellerini irdelemek gerekecektir. O zaman Türkiye Komünist Partisi'nin neden bu kadar cür'etkâr, pervasız olduğu, TBKP' nin hangi şartlarda doğduğu anlaşılacaktır.

Üçüncü Bölüm Dipnotları

1- Sözkonusu yazı, yurtdışında kongre toplayan TİP'in "Yürüyüş" ve "Çark-Başak"dergilerine karşı Mihri Belli fraksiyonunun cevabı niteliği taşımaktadır.
2- Türkiye Sunumları Dizisi (2), Konuşan, Nadire Mater (Ertuğrul Kürkçü ile Görüşme) s, 14
3- İsmail Yalçın (Aclan Sayılgan), TKP'nin Dünü-Bugünü, 13 Kasım 1987, Tercüman Gazt.
4- Bknz., Gerekçeli Karar, TKP Davası, Esas No. 1984-147, Karar No. 1985-90, s, 69
5- Bknz., İhtarname, TC. Beyoğlu 5. Noterliği, Nr. 25911, 31 Ağustos, 1967 (Keşideci, Mehmet Mihri Belli; Muhatap, Mehmet Ali Aybar (İstanbul Milletvekili) Veli Alemdar Han, Kat 5, Galata- İstanbul, Behice Boran (Urfa Milletvekili) ABC Tercüme Bürosu, Mumhane Caddesi, Mumcu Hanı, No: 54/3 Galata-İstanbul. Bu belge, Mihri Belli"nin yurt içinde mi dışında mı yayımladığı belirtilmemiş, "Bağımsız Türkiye" dergisinin 13. ve 14. sayılarında aynen yayımlanmıştır.
6- Buradaki (gizli) Komünist Partisi Mihri Belli'nin çekirdek grubudur.
7- Özellikle silah kaçakçılığında Bulgarların oynadığı rol ve Papa davası ile ortaya çıkan durum başka nasıl açıklanabilirdi? Bknz., Uğur Mumcu, Silah Kaçakçılığı ve Terör, 1982, İstanbul
8- Reha Yörükoğlu, Emperyalizmin Zayıflaması Türkiye - Oportinizme Karşı Savaş, Burjuvaziye Karşı Savaştan Ayrılmaz, İşçinin Sesi Yay., 7, Londra, 1974
9- İsmail Yalçın, Komünist Cephe ve Taktikleri, s, 67, 1987, Ankara
10- Nokta Derg., S. 47
11- XIX. yy. aydınlıkçı Rus yazarı Gogol'ün ünlü oyunu "Müfettiş" Türk tiyatrolarında defalarca oynandı. Bir ilçeye sahte bir müfettiş gelir. Ortalığı karıştırır, sonra da kayıplara karışır. Mihri Belli, Zeki Baştımar ve yandaşlarını bu müfettişlere benzetiyordu. Kendi mantığınca da, Porvoımerov'u ikaz ediyordu. Moskova'nın TKP Genel Sekreteri olarak Zeki Baştımar'ı seçmesi. Onun uysallığı idi. Mihri ise, eski bir ELAS komutanıydı. Yunan İç Savaşında (ELAS - Ulusal Kurtuluş Ordusu. Ellinikos Laikos Apeleftherotikos). M. Belli. Yunan İç Savaşında KKE'den (Kommounistikon Komma Elados) yani Yunan Komünist Partisi'nden uzaklaştırılmış ELAS lideri Aris Volouchiotis'in emrindeydi. M.Belli'nin yurt dışında basılmış eseri "What Rigas Said" (Rigas Ne Dedi) kitabındaki Rigas'ın kendisi gibi hareketten kovulmuş Arıs'ten başkası olmaması mümkündür.
12- Mihri Belli, Devrimci Hareketimizin Eleştirisi, (1961-1971), s, 34
13- İsmail Bilen, Çetin Savaş, s, 25, TKP Yay., Kasım, 1975
14- Bknz., Bağımsız Türkiye Derg., S. 13-14
15- Bknz., TKP Altmışbeş Yaşında, s, 83. TKP'nin sözkonusu broşürü işkenceden bahsetmediğine göre, Mustafa Hayrullahoğlu ya eceliyle ölmüş veya intihar etmiştir.

16- Nokta Derg., s, 47, Kasım 1978

17- Bknz., TİP Sosyalizm Yolunda; 2. ML Düşürülmelidir, 22 Ağustos, 1976, İstanbul

18- Bknz., Metin Nurol, Gün Derg., No. 33, 1987, Kasım

19- Bknz., A.y.d.

20- Bknz., Gevrye George S. Harris, Troubled Alliance, Turkish American Problems in Historical Perspective, (1945-1971), USA, 1972

4. Bölüm

TKP'den Türkiye Birleşik Komünist Partisine

TKP, her ne kadar Zeki Baştımar, on yıllık hapis cezasını tamamlayıp (infaz yasasına göre bu cezanın üçte ikisini hapishanede geçirmişti), İstanbul'a yerleştikten sonra, 1951-1952 Komünist Partisi davasından kalan kişilerle temas kurup, partiyi yeniden canlandırmak istemiş ise de, muvaffak olamamıştır. Aynı günlerde TKP Merkez Komitesi üyelerinden Zeki Baştımar'a, Mihri Belli'ye, Reşat Fuat Baraner'e, Leipzig'te bulunan TKP mensuplarından Aram Pehlivanyan (Ahmet Saydan veya Saydam) ve İsmail Bilen tarafından yurtdışına çıkmaları için davet gelmişti. Bu çağrıya yalnız Zeki Baştımar (Yakup Demir) ve Mehmet Bozışık (Boz Mehmet) uymuşlar, Reşat Fuat Baraner ile Mihri Belli cephe almışlardı. Kendi açılarından Mihri Belli ve Reşat Fuat Baraner haklı sayılabilirlerdi. Çünkü Türkiye'de 27 Mayıs 1960 hareketi, Cumhuriyet hükümetlerinin kurulduğu günden bu yana oluşan devlet kültürünü ve onun değerlerini paramparça etmişti. Gençlik, her gün Ankara ve İstanbul gibi kentlerde darbe yapanların desteğinde "Ordu-Gençlik Elele" sloganlarıyla sokaklarda bütün milletini karşılarına alıyorlardı.

Böylesine bir yıkıntıyı ve anarşik ortamı, Anadoludaki Türk devletleri, 1402 Ankara Savaşı bozgunundan sonra yaşamamıştı. İttihatçıların 1908'de "Kanuni Esasi"yi ilân etmeleri ile başlayan iktidar darbesi dahi, kadife eldivenlerle yapılmış, böylesine bir anarşik ortam meydana gelmemişti. Bu çalkantı, kuşkusuz Moskova ve TKP için bulunmaz fırsattı. Muhtemelen, Reşat Fuat Baraner ve Mihri Belli, Moskova'nın da uyarısı ile Türkiye'de kalmışlar, spontane gençlik hareketlerini daha önce de gördüğümüz gibi organize ederek Türkiye'yi silahlı mücadele arenası haline getirmeye çalışmışlardı.

Zeki Baştımar, Leipzig'e gittikten sonra da çökertilmiş TKP' nin, hâlâ genel sekreteri idi. Yurt dışına kaçmış, Doğu Almanya'ya ve oradan da Moskova'ya geçmişti. Zeki'nin Moskova'ya kaçtığı güne kadar, Aram Pehlivanyan'ın ve KGB ajanı İsmail Bilen'in şahsında, TKP yurt-

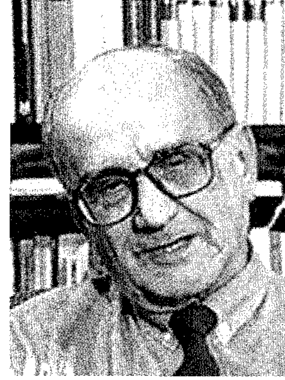
Klasik sol siyasetin uzlaştırıcı isimlerinden biri olarak tanınan iktisat profesörü Sadun Aren, o yıllarda sol cephenin parçalanmaması için çaba harcayanlar arasındaydı. 1990'lı yıllarda SİP (Sosyalist İktidar Partisi)'i kuracak ancak herhangi bir varlık gösteremeyecekti

dışında temsil edilmişti. Nazım Hikm'et dahi, Leipzig'de hiç bir iş yapma imkânı bulamamış, Moskova'da hazırlanan bültenler, Aram Pehlivanyan'ın bozuk Türkçesiyle "Bizim Radyo" ve "Türkiye Komünist Partisi'nin Sesi" radyosunda okunmuştu. Nazım Hikmet, Moskova'ya dönmüş, orada kendini, içki ve sefahate vermiş, 1963 Haziran başında ölmüştü. Zeki Baştımar'ın yurtdışında da Yakup Demir adıyla, Parti Genel Sekreterliğinin ilânı bu günlere rastlar ve bu günlerde TKP Dış Bürosu oluşturulur. Dış Büro, Zeki Baştımar (Yakup Demir), İsmail Bilen, Aram Pehlivanyan'dan (Ahmet Saydan) müteşekkil kişiler, TKP' nin Merkez Komitesidirler; Moskova'dan gelen paralarla Türkçe "Yeni Çağ" (1963) ve "Yurdun Sesi" (1964) yayımlanır. Bu dergiler yetersiz bir şekilde kaçak olarak Türkiye'ye sokuluyordu. Fakat asıl hedefi, Türkiyedeki işçi ve gençlerden çok, Federal Almanya, Belçika, Danimarka, Fransadaki işçilere ve İngiltere'de okuyan Türk öğrencilerine yönelikti. Kıbrıs Türklerine de, Kıbrıs Komünist Partisi AKEL tarafından, Moskova'nın sesi bu dergiler aracılığı ile rahatça ulaşıyordu. Türkiye içinde ise "Türk Solu", "Yön", "Yürüyüş", "Ant" ve daha pek çok yayın organı ile Komünist Partisinin görüşlerini yansıtan dergiler zaten legal olarak yayınlanmakta, anarşiye giden yolun teorilerini oluşturmakta ve "Şehir Gerillası" Maoist "Köylü İsyanları" ile ilgili kitaplar da ortalığı doldurmakta idi. Bulgaristan da boş durmuyor, Dimiter Şişmanof gibi KGB memuru yazarın, Karaslakof, Mitka Gripçeva gibi komünist ve teröristlerin kitaplarını satın aldıkları bazı yayınevleri vasıtası ile yayınlatıp piyasaya sürüyorlardı.

TKP'liler arasında, "1973 Atılımı" olarak anılan, yeniden yurtdışı örgütlenmesinin (İsmail Bilen sonradan kendine mâl etmek istemesine rağmen) baş mimarı Zeki Baştımar idi. Sovyetler Birliği'nde TKP militanlarını eğitmek için okul açtıran, Fransadaki ve Almanyadaki komünist sempatizanlarını partiye hazırlamak amacı ile bu ülkelerde ve Bulgaristan, Macaristan'da "Parti Okulları"nı faaliyete geçiren ve Sovyetlere bu kuruluşları finanse ettiren, Zeki Baştımar'ın, Kremlin'e yıllardan beri kazandırdığı güvendi. Bunun dışında, Partiye gelir sağlamak için Türkiye'de çeşitli ticari şirketler kurduran da oydu. Zeki Baştımar bu şirketleri kurdururken, Sovyetlerden gelen işaretlere göre hareket ediyordu. SSCB, Türkiye içinde çeşitli ilişkilerden elli yıldan beri biriktirdiği ve gereğinde hibe ettireceği bir para varlığına sahipti. Ticarî girişimler bu paralar sayesinde hayata intikal ettiriliyordu. "Şahan Ticaret", "Komat Kompûtür" "Gepa" TKP'nin, Türkiye'de Moskova'nın mutemedi ellerde biriktirilmiş paralarla kurulmuştu?[1]

Zeki Baştımar, Genel Sekreterliğini, eski yıllardan beri muhaliflerin-

den olan İ. Bilen'e de akredite (accrediter) ettirdikten sonra, TKP' yi yurt içinde onüç yıl süreyle kendiliğindenci (spontanety) harekete bıraktı. 27 Mayıs 1960'dan sonra başlayan kargaşa dönemi, sosyalizmin kitlelere ulaşmasını sağlamaya en elverişli dönemdi. 1932 yılından beri zaten Zeki Baştımar - Şevket Süreyya Aydemir ikilisinin Dr. Şefik Hüsnü Değmer'e kabul ettirmek istedikleri taktik de buydu. Zeki Baştımar'ın 1932 yıllarında İstanbul'da Pavli Adası, Parti Plenum toplantısında bu görüşlerinden dolayı eleştirildiği, "özeleştiri" yaparak da partiden atılmaktan kurtulduğu bilinmektedir. Artık lider kendisiydi. Kendiliğindenci taktiğini uygulayabilirdi. TKP, 1973 yılında, taktik değiştirerek yurt içinde ve Batı Avrupa'daki öğrenci ve işçiler arasında illegal olarak örgütlenmeye başlayınca, geçmiş dönemi Zeki Baştımar'ın ölümünden sonra eleştiren İ. Bilen, kendisine şiddetle saldırmışsa da, Alman Sosyalist Birlik Partisi'nden ve diğer komünist partilerinden Zeki Baştımar'ın ölümü dolayısı ile taziye telgrafları gelince, İ. Bilen yüz seksen derecelik bir dönüşle, kendi Genel Sekreterliğinin yayın organı olan "Atılım" dergisinde bir kaç satırlık haberle Zeki'nin öldüğünü bildirmiştir.

SSCB'nin dağılmasıyla Doğu Almanya'dan ihraç edilen sol liderlerin liberal Batıya sığınmaları karşısında en ağır tenkidleri, kendisi de sol bir gelenekten olan Profesör Mümtaz Soysal yapacaktır

İsmail Bilen döneminde Türkiye'de hızla illegal örgütlenen TKP içinde önde gelen yöneticilerden Sahir Şükrü Bekel, "Devrimci Davranış" adıyla bilinen bir fraksiyon oluşturmuştu. Yayımladığı haber bültenlerinin 3.sünde Zeki Baştımar'ın nasıl ekarte edildiğini açıklıyordu partililere. Zeki Baştımar 21 Mayıs 1973 günü hastalanmış, Doğu Almanya'da bir hastaneye yatırılmıştı. Bu, İsmail Bilen'in Genel Sekreterliği ele geçirmesi için iyi bir fırsattı. Kaypak bir kişiliğe sahip olan Aram Pehlivanyan (Ahmet Saydan)'ı da yanına alarak Partiye hâkim olmuşlardı. "Devrimci Davranış" fraksiyonunun bülteninde İ. Bilen ve Aram Pehlivanyan'ın girişimleri şöyle ifade ediliyordu :"Hastanede yatmakta olan Yakup Demir'in (Zeki Baştımar) Parti kasasını zorla alarak göreve başladılar...". Bu trajik el değiştiriş, Zeki Baştımar'ın ölümünün normal olmadığı konusunda şüpheler uyandırmış, parti içi yandaşlarına göre Zeki, hileli yollarla öldürülmüştü. Tabii, Doğu Almanya'da bunu ne İsmail Bilen ne de A. Pehlivanyan kendiliğinden yapamazlardı. SSCB Komünist (b) Partisi, Polit Büro'sunun Türkiye Komünist Partisi ile ilgili memurunun emri ya da onayı alınmış olmalıydı.

Zeki Baştımar, Genel Sekreter olduktan sonra, Türkiye'nin özel şartları nedeniyle, kendiliğindenci taktiği Moskova'ya onaylatmış, Türkiye'de komünistlerin, Mehmet Ali Aybar'ın liderliğini desteklemeleri talimatını partililere iletmişti. Bu taktiğin uygulandığı günlerde, Zeki Baştımar'a muhalif kişiler -azda olsalar- illegaliteye geçmek konusunda girişimlerde bulunmak istediklerini Doğu Berlin grubuna ilet-

mişlerse de, daima Zeki Baştımar, İsmail Bilen, Aram Pehlivanyan tarafından engellenmişlerdi.

İsmail Bilen'in kendini Genel Sekreter ilân etmesi o kadar da kolay olmamıştı. Moskova ne kadar dayatsa da, Türkiye'de, Türkiye İşçi Partisi içindeki komünist fraksiyonunun Zeki Baştımar'ı desteklediklerini biliyorlardı. Behice Boran, Dr. Nihat Sargın, Prof. Sadun Aren ve daha pek çok kişiler, Z. Baştımar'ın TİP içindeki kolları idi. Zaten bu kol, Mihri Belli fraksiyonuna bağlı TİP'lileri kadrolarında tasfiye etmemiş olsalardı, Mihri'nin de Zeki Baştımar'la çatışmaları bu kadar sert olmazdı. TKP içinde de Mihri Belli'ye, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya yakınlık duyanlar vardı. ABA (Aybar-Boran-Aren)'cılar deyimi o günlerin modasıydı. Muhtemelen bunlar, Sahir Şükrü Bekel'in çevresindeki "Devrimci Davranış" fraksiyonunu oluşturmuştu. Bu fraksiyon yayınladığı bültende, Mihri Belli'nin eleştirilerine yaklaşan görüşler ileri sürmüştü. Şöyle diyorlardı bültende; "1960'dan sonra onüç yıl görevde kalan Yakup Demir (Zeki Baştımar), İ. Bilen, Aram Pehlivanyan (Ahmet Saydan) yönetimi, Partiyi (TKP' yi) örgütlemekten titizlikle kaçındı, önce Aybar'ın (Mehmet Ali Aybar), sonra Boran'ın (Behice Boran) kuyruğuna takıldı"

İsmail Bilen, Zeki Baştımar'ın ölümünden iki yıl sonra, kendisini TKP Genel Sekreteri ilân edebilmişti. Çünkü, Zeki'nin ölümüyle birlikte eski ve yeni liderler (Behice Boran, Aydın Meriç - H. Erdal, Yaşar Nabi Yağcı , Haydar Kutlu, Aydan Bulutgil) arasında tartışma ve çekişmeler büyük boyutlara ulaşmış, ancak iki yıl sonra karşılıklı tavizlerle, sözgelimi Reşat Fuat Baraner'in itibarının iade edilmesi, Z. Baştımar'ın itibarının korunması, Dış Bürodaki İsmail Bilen ve Aram Pehlivanyan'ın (Ahmet Saydan), TİP'nin oluşturduğu sosyalist potansiyelin özelliklerine dikkat etmeleri, Türkiye'de demokrasinin yükselişinin gözden uzak tutulmaması şartları kabul edildikten sonra !.. Bilen, Genel Sekreter olabilmişti.

TKP, Zeki Baştımar'ın ölümünden sonra İsmail Bilen'le başlayan dönemde (1973 yılında) pasifizasyon politikasına son vererek yurt içinde illegal olarak hızla örgütlenme hazırlığına başladı. 24 Mayıs 1973' te yurt dışında kendilerine TKP/ MK Polit Bürosu adını takanlar bu karara varmışlardı. TKP' nin yeni program ve tüzüğü hazırlandı ve Merkez Komitesinin yeni yayın organı olarak, 8 Ocak 1974'te, "Atılım" dergisi yayımlanmaya başladı. Aynı günlerde, "Bizim Radyo"nun yanı sıra, "Türkiye Komünist Partisi'nin Sesi Radyosu" emisyona geçti. 1977'de "Konya Konferansı"nda - aslında toplantı Moskova'da yapılmıştı-, TKP program ve tüzüğü onaylandı. Türkiye içinde yöre ve il komiteleri kurulmaya başlandı. 1977'den sonra illegal parti örgütlenmesi tamamlanmış sayılırdı. İKD, İGD, Barışseverler Derneği kuruldu; koo-

peratiflere, maske örgütlerine, öğretmen hareketlerine, DİSK'e el atıldı. 50.000 adet TKP programı basıldı. 1 Mayıs mitinglerinde, İstanbul'da Taksim alanındaki gösterilere hâkim olundu.

İsmail Bilen'in liderliğindeki TKP' ye üye alınmakta bile bir gariplik vardı. Partiye alınacak kişi bir dilekçe, iki resim veriyor -teklifi kendisine yapana- bir de partinin bazı sorularını kapsayan bir fiş, aday üye tarafından doldurularak imzalatılıyordu. Oysa illegal bir parti idi bu. Dilekçeler kuryeler tarafından -genellikle Doğu Bloğu ülkeleri kuryeleri- gerekli yerlere ulaştırılıyor ve cevap yurt dışından geliyordu. Böylesine bir illegal teşekküle üye kaydetmek pek çok anlama gelebilirdi. Kuşkusuz fişlerin biri SSCB'nin istihbarat örgütlerine ulaştırılıyordu. Diğerleri de TKP arşivinin F. Almanya'da ve aslında Alman Komünist Partisi olan Alman Sosyalist Birlik Partisi'nin[2] Disburg şehrindeki hücrelerinden birinde, bir bölmede dosyalanıyordu. Federal Almanya - Moskova - İsveç üçgeni, KGB' nin Türkiye aleyhindeki yıkıcı faaliyetleri organize ettiği, onları barındırdığı yerlerdi. Bu yıkıcı eylemlerin başında TKP, PKK'nın katliamları ve her çeşit Kürtçü hareketler Ermenilerin cinayetleri yer alıyor, casusluk dâhil, her türlü yıkıcılık barınıyordu. Sovyet operasyonlarının en yakın merkezleri Sofya, Güney Kıbrıs, Atina, Prag, Şam, Tahran ve Bağdat idi.

İsmail Bilen ve ondan sonra 1986–1987 arası Yaşar Nabi Yağcı'nın Genel Sekreterliğine intikal eden TKP, Zeki Baştımar'dan kalan, Batı ülkelerindeki mirası iyi değerlendirdi. Zeki Baştımar sağlığında, Federal Almanya'da Türk öğrenci ve işçilerini Tek Cephe politikası etrafında toplamaya çalışmıştı. Bu nedenlerle, Doğu Almanya'daki TKP denetiminde, derneklerin kurulmasına önayak oldu. Bu dernekler aracılığı ile çıkmakta olan "Yeni Çağ" dergisi gibi dergiler işçilere ve öğrencilere dağıtılıyordu. Böylece, öğrenci ve işçiler arasında TKP sempatizanları yetiştiriliyordu. O günlerde, ayrıca "Durum" adlı bir bülten de aynı işi görmekteydi. Federal Almanya'da dernekler etrafında toplanan üyelerin değişik düşünceler taşıdıkları bilinmekteydi. Buna rağmen Zeki Baştımar, bu farklı solcu görüşlerden oluşan dernekleri, "Avrupa Türk Toplumcular Federasyonu" (ATTF) adı altında toplamayı başardı[3]. Sonunda içindeki farklı görüşlü solcular TKP doğrultusunda pasifize edilerek, ATTF, bütünüyle TKP'nin organı haline geldi. Almanyanın pek çok şehrinde "Toplumcular Ocağı" adı altında örgütler kuruldu ATTF' nin girişimiyle "Yeni Çağ" dergisinin doğrultusunda Stuttgart şehrinde "Kurtuluş" adlı bir dergi yayımladılar. Bunun yanı sıra "Çağımız" adını taşıyan bir başka dergi çıktı. ATTF, yalnız komünist sempatizanı değil, aynı zamanda partili, Merkez Komitesi ve Polit Büro üyeleri yetiştirdi. Sözgelimi, Merkez Komitesi ve Polit Büro üyelerinden Mustafa Demir, Ali Durak, Selma Aşot (Selma Sami Coşar

Sovyet propagandasıyla Avrupa'nın en liberal çevrelerinin desteklediği İlya Ehrenburg gücünü, sosyalist olmaktan ziyade, fanatik Yahudi ırkçılığından alıyordu

Ashworth), Ulvi Oğuz, Ömer Tulgan, Ali Söylemezoğlu, Alp Otman, Metin Gür, Feridun Akyüz, Hasan Kahraman, Yüksel Pazarcı gibi şahıslar ATTF ve diğer derneklerin önde gelen yöneticileri idiler. Federal Almanya'da, Türkiye Devrimciler Federasyonu da (TDF), TKP' nin Federal Almanya'daki bir başka girişimi idi ve "TKP'ye Özgürlük" sloganının çeşitli versiyonlarını işliyor, Türkiye'ye kadar TKP aracılığı ile kitle hareketlerine uzanıyordu. TKP'nin "Toplumcular Ocağı" ATTF, TDF gibi örgütleri, o günün şartları içinde, Türkiye'de legal olarak faaliyet gösteren Türkiye İşçi Partisi'ni destekliyorlardı.

Zeki Baştımar, Türkler çok olduğu için Federal Almanya'yı hedef seçmişti ama, asıl tohumunu İngiltere'de ekmişti. TKP' nin yeni yöneticisi ve liderlerinin büyük bir çoğunluğu İngiltere'de yetişmişler ve Türkiye'ye gelerek TKP' nin illegal kadrolarını örgütlemişlerdi. Aydan Bulutgil bunlardan biri idi. Aydın Meriç (H. Erdal) TKP' nin Türkiye sorumlusu (sekreteri) iken, Merkez Komitesi üyesi olunca. Dış Büro' ya çağrılmış, yerini daha sonra TKP Genel Sekreteri Yaşar Nabi Yağcı'ya bırakmış, o da Merkez Komite üyeliğine atanınca, yerini Aydan Bulutgil almıştı. 1981 başlarında yakalanan ve çökertilen TKP' nin Türkiye sorumlusu (sekreteri) İngiltere'de yetişmiş olan, Aydan Bulutgil idi. Aydan Bulutgil, 1964 yılında Ankara Siyasal Bilgiler Fa-kültesi'ne girmişti. "Yön", "Ant", "Dönüşüm" gibi dergilerin etkisi ile komünist fikirleri benimsemeye başlamıştı. Fikirlerini, Marx'ı, Engels'i, Lenin'i okuyarak pekiştirmişti. Dört yıl sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin Mâliye Bölümünü bitirince 1968 yılında lisans üstü eğitim yapmak amacı ile Eylül ayında İngiltere'nin Birmingham Üniversitesi'ne gitmişti. Burada yazar Yalçın Küçük ile tanışmış, Türkiye İşçi Partisi doğrultusunda "bilinçlenmiş" idi[4]. Aynı günlerde "İngiltere Türk Öğrenci Dernekleri Federasyonu" (İTÖF)na girdi. Bu kuruluş, Zeki Baştımar'ın eseri idi. Zeki Baştımar ilk defa Doğu Bloğundan çıktığı zaman, Almanya'ya değil İngiltere'ye gitmişti. Burada Türkiye'de de adları bilinen birçok solcu kişilerle tanıştı. İngiltere'deki bu öğrenciler yetmiş seksen kişilik bir grup oluşturdular. Aydan Bulutgil okulunu bitirinceye kadar, İngiltere'de TKP' nin bir fraksiyonunu yöneten "İşçinin Sesi" -grubunun lideri Nihat Akseymen (R. Yörükoğlu) ve karısı Merih Akseymen ile Cavlu Cuflaz, Orhan Kurumuş, Bedir Aydemir, Hasan Çapçı, Cahit Baylav, Akgül Artungal, Nuri Erdoğan'dan oluşan, İngiltere Türkiye İlericiler Birliği (İTİB) içinde birlikte olmuştu ve Almanya'daki ATTF ile temasları sıkı bir şekilde sağlanıyordu. Dernek faaliyetleri içinde gençlik heyecanını yaşayan Aydan Bulutgil, Cavlu Cuflaz'dan parti teklifi alır ve 1973 yılında TKP üyesi olur ve Aydan Bulutgil artık

TKP adına Avrupa'daki bütün kuruluşlarla irtibatı sağlayan bir aparat haline gelir.1974 yılında hâlâ İngiltere'dedir ve faaliyetlerini TKP adına Londra'dan idare etmektedir. 1974 yılında, Nihat Akseymen'in "İşçinin Sesi" gazetesi çıkar. Aydan Bulutgil de bu gazetede yazılar yazar, TKP'nin bildirilerini ve haberlerini İngiltere'deki Türk kamuoyuna duyururlar. "İşçinin Sesi", Türkiye'de bazı adreslere yollanır DİSK'e ve ona bağlı sendikalara postalanır. Aynı günlerde Nihat Akseymen'in karısı Merih Akseymen tarafından, İngiltere Türk Kadınlar Derneği'nin (İTKD) kurulmasına katılır. Bu dernek daha sonra Türkiye'de İKD olacaktır. Aydan Bulutgil İngiltere'de bulunduğu yıllarda birlikte çalıştığı Atilla Aşut, Sahir Şükrü Bekel, Orhan Eren, Mustafa Dil, Nail Babataş, Ziya Demir, Halil İyisan, Hikmet Esen, Yıldız Biray, Ali Ertem, Nail Akgül, Filiz Kardam, Ali Tosun, Müştak Müstecaplıoğlu, Toros Tekeli, Vahap Yıldızdoğan, Aygün Yıldızdoğan gibi arkadaşlarıyla Türkiye'ye gelip, Yaşar Nabi Yağcı'dan Türkiye sorumluluğunu (sekreterliğini) alınca, hepsini partiler ve hepsi de 1981 tevkifatında peyderpey Aydan Bulutgil'in ve diğer sorumluların ifadeleri ile ortaya çıkar ve tutuklanırlar. Bazıları da saklanırlar, sonra yurt dışına kaçarlar.

Aydan Bulutgil, yurtdışı TKP Merkez Komitesinden aldığı bir emir üzerine İngiliz Komünist Partisi ile temasa geçer. İngiliz Komünist Partisi'nin teorisyenlerinden Jack Woddis[5] ile buluşur, fikir teatisi yaparlar. Jack Woddis ile gizli bir yazışma adresi tespit ederler. İngiliz Komünist Partisi'nin yardımı[6] ile Federal Almanya'da, Alman Türk Öğrenci Federasyonunun (ATÖF), Fransa'da da, Türk İşçiler Birliği (TİB)'nin kurulması sağlanmıştır.

Aydan Bulutgil, 1974 yazında Türkiye'ye geldiğinde, Nihat Akseymen'den aldığı bilgiler ve tavsiyeler üzerine, İngiltere'ye bağlı çalışanlarla temas kurar. Rahmi Aslan, kendisine Türkiye'de yol gösteren olur. O'nun teklifi ile Oktay Zorlu'yu partiler, "Kemal Maden" parti adıyla, Rahmi Aslan'a devreder. İngiltere grubunun pek çok elemanını, TKP üyesi yapar. Nihat Akseymen'in Doğu Almanya'dan aldığı bir davet üzerine, aralarında Aydan Bulutgil de olmak üzere Adnan Bucak, Haluk Yurtsever önce Batı Almanya'ya sonra da Doğu Almanya'ya giderek, Doğu Alman Sosyalist Birlik Partisi (Doğu Alman Komünist Partisi) tarafından misafir edilirler ve ilk kez Aydan Bulutgil, Parti Genel Sekreteri İ. Bilen ile tanışır. Sonra tekrar İngiltere'ye dönerler. Bir süre sonra, İsmail Bilen'den gelen işaret üzerine, Aydan Bulutgil, Cavlu Cuflaz, Hasan Çapçı, Yıldız Cuflaz ve yanlarında daha yedi kişi olduğu halde Türkiye'ye gelirler. Aydan Bulutgil Türkiye'ye geldikten sonra, Batı Berlin'de görüştüğü TKP sorumlularından Mustafa Demir'in tavsiyesine uyarak "Duvarcı" kod adlı Metinli Öztürk ve Onun aracılığı ile TKP' nin Türkiye sorumlusu Aydın Meriç (H. Erdal) ile buluşur. Yaşar

ASKERLİKLERİNE ER OLARAK KARAR VERİLMİŞTİ

ANIŞTAY M.S.B.'NIN 127 İŞLEMİNİ İPTAL ETTİ

BAŞYAZI

Hangi Gerekçe İle «Af!»

70'li yılların olayları içinde eğitim kurumlarında ciddi bir anarşi ortamı yaratan örgütlerden biri de TÖB-DER (Türkiye Öğretmenler Birliği) genel başkanı Gültekin Gazioğlu'ydu

Nabi Yağcı (Haydar Kutlu)da aynı günlerde TKP' nin İstanbul Vilâyet Komitesi sekreteridir ve hareketli bir eleman olarak eylemin içindedir. Bir yandan terör örgütlerine yanaşıyor dirsek temasında bulunuyor, diğer taraftan da Barış Derneği, İGD, İKD, DİSK ve meslek örgütleri ile ilgileniyor, Öğretmen derneklerine çengel atıyordu. Yaşar Nabi Yağcı, 1977'de Polit Büro üyeliğine katıldıktan sonra, 1 Mayıs 1977 kutlamalarına TKP' nin bütün kadroları ile katılıyor, DİSK'e tam destek sağlıyor, "TKP' ye Özgürlük" sloganı ile TKP' nin varlığına dayanıyordu. Yaşar Nabi Yağcı'nın Türkiye Öğretmen Dernekleri ve TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu ile de parti bağlarını sürdürüyordu. TÖB-DER, TKP ile "Birlik Dayanışması" içinde birlikte idi. İGD Başkanı, Ahmet Muhtar Sökücü, "Marda" takma adıyla kitle örgütleri sorumlusu Erdal Talu'ya bağlı bulunuyordu. 12 Eylül 1980 hareketi ile birlikte yurtdışına kaçanlar arasında Yaşar Nabi Yağcı' da vardı. Sökücü, yurtdışından bir dergiye verdiği röportajda, Yaşar Nabi Yağcı dönemindeki gençlik hareketlerinin özeleştirisini yapıyor; uzaktan, 12 Eylül'den sonra demokrasiye geçiş döneminde gençlerin örgütlenmesinde yeni taktik ve stratejilerin neler olacağını bildiriyordu[7].

Aydan Bulutgil'in temasları yalnız, İngiltere, Doğu Almanya, Federal Almanya'da, olmamış, Moskova'ya da gitmiştir. Aydan Bulutgil nedense Sovyetlerle doğrudan doğruya ilişkilerini tutuklandıktan sonra anlatmamıştı. O da çok iyi biliyordu ki, TKP, 1920 yılının 10 Eylül'ünde SSCB'nin Mustafa Suphi ve arkadaşlarına kurdurduğu bir partiydi ve atmış yedi yıldır Moskova'nın sıkı kontrolü altındaydı. Aydan Bulutgil, 1946 Safranbolu doğumlu, genç bir partiliydi. Tahkikatta geniş ifadeler vermiş -diğer partililer gibi- parti sırlarını açıklamış, polislere, saklı dokümanların evinde olduğunu ifâde etmiş, ne var ne yok adalete teslim etmişti. TKP' nin Rusların kontrolünde olduğunun farkındaydı; korku, pişmanlık ve daha başka karmaşık duygular içinde kalarak kendini evinin penceresinden atarak intihara teşebbüs etmişti. Ankara Sıkıyönetim Bir Numaralı Askeri Mahkemesinin kararında (S. 126) bu olay şöyle yer alıyordu: "Bütün bu deliller teslim edildikten sonra sanık Aydan Bulutgil'in diğer bazı suç eşyasının mutfakta olduğunu beyan ederek oraya girdiği ve âni bir hareketle kaptığı ekmek bıçağı ile görevlileri tehdit edip, mutfak penceresinden kendisini apartman boşluğuna attığı, yaralı olarak hastaneye kaldırıldığının belirtildiği görülmüştür" Aydan Bulutgil'in apartman boşluğuna kendisini atmasının asıl nedeni, apartmanın üst katında oturan Yaşar Nabi Yağcı'ya bir işaret vermekti. Nitekim Yaşar Nabi Yağcı da işareti alıp, bundan yararlanarak ve evi terk etmiştir.

Sovyetler Birliği'nde, Komüntern ve Komünform'un kaldırılmasından sonra "Dünya Komünist Partileri Dayanışma Kurulu" adı altında günün şartlarına uygun, yeni bir Enternasyonal görüntüsü veren bir örgüt kurulduğu bilinmektedir. Karar mercii, Komüntern ve Kominform zamanında olduğu gibi, gene Sovyet Komünist Partisi'dir. TKP, günümüzde de her girişiminde, yazısında, beyanatında bu kurulun emirlerine uymaktadır. Nitekim, Yaşar Nabi Yağcı (Haydar Kutlu) ile Dr. Nihat Sargın, Türkiye'ye dönmeden önce, Moskova'ya uçmuşlar, on gün kadar orada temaslar yapmışlar, emirler almışlardı.

Yurtdışı sol hareketin önde gelen isimlerinden Nihat Akseymen, Londra'da lord hayatını yaşamasını İngiliz istihbarat servisi ile olan sıcak ilişkilerine borçluydu

1951-1952 tutuklamalarıyle TKP çökünce, cezasını bitiren Zeki Baştımar, Sovyetler Birlıiği'ne gitmiş, partiyi orada İsmail Bilen, Aram Pehlivanyan (Ahmet Saydan) ile birlikte kurmuşlar, geniş destek alarak Doğu Almanya'ya gelmişlerdi. Gerek Aram Pehlivanyan, gerek Zeki Baştımar ve gerekse İsmail Bilen, kendilerini ziyarete gelen Türklere, yol parası verecek kadar Sovyet örtülü ödeneğinden çok para alıyorlar ve Doğu Almanya'da, villalarda lüks bir hayat yaşıyorlardı. Bu İngiltere'dekiler için de söz konusuydu. Nihat Akseymen cins köpeklerin koruduğu bir villada lordlar gibi hüküm sürüyordu. Scotland Yard ile de dostane ilişkiler içindeydi: "TKP'nin Sesi Radyosu" ve Türkçe dergilerin hepsi de Sovyetlerin maddî desteği ile yayımlanıyordu. İster Doğu Almanya'ya, ister Bulgaristan'a, Macaristan'a, Çekoslovakya'ya giriş ve çıkışlarında, hiç kimseye gösterilmeyen kolaylıklar Türk komünistlere tanınıyor, tabii pasaportlarına bu ülkelere girip çıktıklarını belirleyen damgalar da Türkiye'deki güvenlikleri nedeniyle vurulmuyordu. Parti okullarına gittikleri yerlerde özel misafirhanelerde ağırlanıyorlardı. Okul süresince, ayrıca kendilerine maaş da veriliyordu. Seracettin Şimşek adlı bir yönetici şöyle yazıyordu: "TKP'ye olan güven, saygı, ilginin çok büyük kısmı adından ve başta Sovyetler Birliği olmak üzere devrimci Komünist hükümetlerle yakınlığından gelmektedir"[8] TKP'nin Sovyetlere mutlak bağımlılığının en belirgin ispatı tüzüğünde de yer almaktaydı: "TKP çağımızın üç ana devrimci gücü olan, başında Sovyetler Birliği'nin bulunduğu Sosyalist dünya... Yolundan ayrılmaz... TKP, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne ölümsüz Lenin'in Partisine içtenlikle derin bir saygı duyar...". TKP programında ise bu durum aynı açıklıkla ifadesini bulur: "Dünya sosyalist sistemi, başta çözümleyici güç Sovyetler Birliği olmak üzere yükselmektedir...". Moskova'ya bu denli bağlı bir partinin Türkiye'de legalleşmesini demokrasinin bir gereği sayan, komünist olmayan bazı Avrupa Birliği Parlamentosu üyelerinin safdilliklerine şaşmamak elde değil. Acaba, Sovyetler Birliği federatif devletlerinden birinde, bir par-

ti kurulsa, kurulan bu partinin, Amerika Birleşik Devletlerini, TKP'nin Sovyetleri değerlendirdiği gibi değerlendirdiği varsayılsa, Moskova acaba nasıl davranır? Böyle bir partiyi kuranların sonu ne olur? Bize göre, TKP gibi dışa, Sovyetlere bağlı bir partinin Türkiye'de kurulması demek, ülke içinde, bağımlı bulunduğu yabancı bir devletin, gözcüsü, istihbarat yuvası, subversif (yıkıcı) faaliyetlerinin merkezlerinden birinin yasallık kazanması demektir. TKP'nin, en açık ve terbiyeli ifâdesi ile amacı, Sovyetler Birliği'nin ve Komünist Partisinin doğrultusunda bir komünist devlet kurulmasıdır[9]. İsmail Bilen'in "Konya Konferansı" olarak bilinen, Moskova toplantısındaki şu beyanı da, TKP'nin hiç bir milli özelliği bulunmadığının bir ispatıdır: "Kardeş komünist partileri, Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Almanya Birleşik Sosyalist Partisi (Alman Komünist Partisi), Bulgar Komünist Partisidir. Bunların partimize Türkiye işçi sınıfının devrimci güçlerin savaşına yardımlar, gösterdikleri dayanışma somuttur. Partimiz, sözünün eri olduğunu ispatlamaya başlamıştır...". Bulgaristan'da iki milyon Türk'ün dinlerini, adlarını zorla değiştiren, direnenleri, Varşova Paktı tankları ile yok eden, esir kamplarına dolduranlardan yardım gören, bunu açıklayan, Türkiye Komünist Partisinin, neresi Türk'tür, neresi ulusaldır diye sormak gerekmez mi? İsmail Bilen'in şu ifadeleri de, TKP' nin kayıtsız şartsız, hiç bir özerkliği olmayan bir parti olduğunun ve Moskova tarafından yönlendirildiğinin bir başka ispatı olsa gerektir: "Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Partimizin gelişmesinde Leninci bir savaş rotası izlemesine destek olmuştur". TKP yalnız konferans ve kongrelerinde değil, Parti Merkez Komitesi geniş toplantılarında (Plenumlarında) bile, Sovyetlere olan bağlılıklarını, bir ortaçağ papazının Roma kilisesine olan bağlılığının ifadesi şeklinde bildirmektedir. TKP'nin Türkiye'deki mücadelelerinden biri de anti-Sovyetizme karşı mücadeledir. İsmail Bilen'in Brejnev'e çektiği, kişiye tapmayı somutlaştıran telgrafı hatırlardadır, İsmail Bilen bu telgrafında şöyle diyordu: "TKP'nin yolunu siz aydınlatıyorsunuz."[10] Londralı komünistler ise, bir doğum günü münasebeti ile şu şekilde ant içmişlerdir: "Sovyetler Birliğine bağlılığı göz bebeğimiz gibi koruyacağımıza ant içeriz"

TKP yöneticilerinin Sovyetlere bu denli yakınlığı, TKP'nin sun'i nefesle yaşatılmak istediğinin farkında oluşlarının ifadesidir. Marksist düşünceli pek çok komünist, vicdanlarının seslerine uydukları zaman, Sovyetlerin desteği olmaksızın TKP'nin yaşayamayacağını açıkça ifadeden çekinmemektedirler.

TKP'nin Türkiye içindeki Cephe çalışmaları da, Partinin genel Sovyet uyduluğuna göre yönlendirilmiştir. İGD, İKD, Barış Derneği, bir kısım DİSK seksiyonları, sözgelimi Maden İş, köylülerin elde edilmesi için kooperatif ve vakıf çalışmalarını buna örnek gösterebiliriz[11].

Sahir Şükrü Bekel'de Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenci iken sosyalist, görüşlere ilgi göstermiş, öğrenci derneklerinde ve Fikir Kulüplerinde çalışmış, eylemlerinden dolayı 12 Mart 1972'de okuldan atılmış, bir fırsatını bularak İngiltere'ye gitmeyi başarmıştır. İngiltere'ye gittikten sonra "İngiltere Türk Öğrenci Federasyonu" kadrolarında çalışırken TKP üyesi olmuştur. İngiltere'de taban oluşturma çalışmalarında aktif rol oynayan Bekel, daha çok Türkiye'den gelen demokratik sosyalist eğilimli gençlerle ilgilenmiş "İngiltere Türkiye'li ilericiler Birliği" (İTİB)'ni kurmuştur. 1974 yılı başlarında yayımlanmaya başlayan "İşçinin Sesi" yöneticileri arasında yer almıştır. Nihat Akseymen'in yönettiği İngiltere Grubu'nun, İTİB içinde Yönetim Kurulu Cavlu Cuflaz, Aydan Bulutgil, bulunuyor ve "İşçinin Sesi" gazetesinin yönetimi ise Sahir Şükrü Bekel, Aydan Bulutgil, Halil Tunçsever, Hayri İyisandır tarafından yürütülüyordu. Bu derginin Avrupa'da çalışan işçilere, Türkiye'de DİSK'e yollandığı konusunda görüşler daha önce açıklanmıştı. Türk işçilerinin yoğun bulunduğu Frankfurt bölgesinde geniş çaplı faaliyet gösteren Sahir Şükrü Bekel, 1975 yılında "İşçinin Sesi" gazetesini, kurduğu matbaa ile burada basmış, Nihat Akseymen kendisini İngiltere İl Komitesine almış ve Akseymen ayrıldıktan sonra onun yerini Bekel almıştı. İngiltere İl Sekreteri olduktan sonra İsmail Bilen ile görüşmek için Sahir Şükrü Bekel, Doğu Almanya'ya gitti. 1977 yılında ise, İngiltere'de kaldığı yasal süre dolduktan sonra İngiliz polisi tarafından tutuklandı, dört buçuk ay İngiliz hapishanelerinde tutuklu kaldı. Sonunda, sınır dışı edildi ve Türkiye'ye döndü. O günlerde Aydan Bulutgil, İngiltere'den Türkiye'ye yönelmiş, Marmara Bölge Komitesini Birol Başören ile yürütmekteydi. Sahir Ş. Bekel, İstanbul'da Aydan Bulutgil'le buluştu. Sahir Bekel'e, Aydan Bulutgil hemen Adapazarı TKP sorumluluğunu verdiyse de, Bekel bu görevi kabul etmemiş, o günlerde çıkan öğrenci affından yararlanarak, ihraç edildiği Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne yeniden dönmüştü. 1979 yılında Aydan Bulutgil, Ankara'ya geldikten sonra, Bekel, tekrar illegal gruplarla ilgi kurmuş, 1980 yılının Temmuz ayında da Ankara İl Komitesi üyesi olmuştur[12].

1980 yılının ikinci yarısında, Sahir Şükrü Bekel, TKP'nin ideolojik çalışmalarının iyi gitmediği, görevlerin yerine getirilmediği konusunda görüşlerinin hayata geçirilmesi imkânı doğmadan parti tutuklanması başladı. Tutuklananlar arasında, Aydan Bulutgil'de vardı. Partiyi yeniden canlandırmak için 12 Eylül Harekâtından sonra İstanbul'da çevre bulamayan Sahir Şükrü Bekel, İzmir'e geçmiş, orada 1981 Ağustos'unun ilk gününde tevkifat dışı kalan militanlarla bir toplantı yapmış, "TKP/Devrimci Kanat" fraksiyonunu kurmuştu. Bu fraksiyon, daha önceden varolan parti içi muhalefetin yeni şartlarda açığa çıkması idi. Sahir Şükrü Bekel, TKP'nin yönetici kadrolarının oportünist ka-

nadına karşı bu muhalefeti oluşturmuştu. Oportünistler, mücadeleyi sadece ideolojik alanda yürüterek, partinin İsmail Bilen, Aram Pehlivanyan, Zeki Baştımar zamanındaki pasif taktiği illegalitede uyguluyorlardı. Bunun değişmesi için gerçeğin tek tek bireyler tarafından kavranılarak, ideolojik mücadeleyi örgütsel bir mücadeleye dönüştürmek için çaba harcamak gerekti. Sahir Şükrü Bekel şöyle diyordu: "TKP'de örgüt içi bir muhalefet vardı. Dolayısıyla da muhalif olunan TKP değil, TKP'nin oportünist ve komünist yönetimidir. Mücadele ideolojik düzeyde yürümektedir. Aynı yakın ideolojik görüşü savunanlar, savundukları görüş etrafında aralarında bir ilişki sürdürmektedirler. Bu ilişki ne örgütten bir isim almıştır ne de TKP'yi onun yerel örgütlerini yönetme iddiasındadır. İddiası ve isteği sadece ve sadece doğru bulduğu görüşleri tek tek insanların benimsemesidir. Yani örgütsel bir çalışma ve sonuç elde etmek için fikirsel bir niteliği olanların bu birlikteliklerini sürdürme ve değiştirme amacıyla ilişkileri vardır"[13]

Sahir Şükrü Bekel, partinin faaliyette bulunduğu günlerde, Cebeci semt sekreterliğinde, daha sonra İl Komitesi üyeliğinde bulunmuş, ayrıca, demokratik yığın örgütleri ve ajitasyon propaganda sorumluluklarını yürütmüş, Parti üyelerinin eğitimi için "İdeolojik Büro"yu kurmuş; 12 Eylül Harekâtından sonra da "TKP/Devrimci Kanat" fraksiyonunu oluşturmuştu.

Bu çalışmanın amacı, TKP'nin bütün illegal faaliyetlerinin dökümünü yapmak değil, TKP'nin, Gorbaçov yönetimi ile taktik değiştirdikten ve Türkiye Birleşik Komünist Partisi hâline dönüştükten sonra, TKP Genel Sekreteri Yaşar Nabi Yağcı'nın bir basın toplantısında,"Biz eski TKP'nin öznesi değiliz" sözlerinin gerçekle ilintisini ve TKP'nin, TBKP'nin hem öznesi hem nesnesi olduğu gerçeğini göstermektir[14].

Zeki Baştımar'a karşı Moskova, kendi maşaları olan Aram Pehlivanyan ile İsmail Bilen'in kinlerine engel olduktan sonra TKP içinde ilk bölünme, Nihat Akseymen'in, İsmail Bilen tarafından tasfiyesi olmuştur. Moskova buna ses çıkarmamış ise de, Nihat Akseymen'i de feda etmemiştir. Siyasal Bilgiler Fakültesi içinde anarşist ve gerillacı gruplarla işbirliği yapmış, sonra TİP'ne üye olmuş Nihat Akseymen ve eşi Merih Akseymen, Zeki Baştımar'dan gelen bir işaretle Londra'ya gitmişler ve orada yerleşmişlerdir. Zeki Baştımar, Nihat Akseymen'den önce Londra'ya giderek TKP sempatizanları ile TKP' nin Avrupa Merkezinin İngiltere olduğunda karara varmışlar; sempatizanlar Zeki'den, Türkiye'den güvendiği sağlam bir çekirdek oluşturacak kişiler listelemiştir. Nihat Akseymen, hem Zeki'nin TİP içindeki çekirdek adamlarından biri, hem de eski TKP'lilerden Ş. Ü'nün yakını idi. (Ş. Ü. ise 1951 tevkifatında gerek parti faaliyetleri döneminde gerekse cezaevindeki Mihri Belli-Zeki Baştımar kavgalarında, Zeki'nin tarafını tutmuştu).

Nihat Akseymen Londra'da oluşturduğu çekirdekten sonra, Türk öğrencilerden oluşan bir taban üzerine "İngiltere Grubu" denilen, parti fraksiyonunu kurmayı başarmıştı. 1970'li yıllardan sonra Londra grubunun eylemleri yoğunluk kazanmış, "İşçinin Sesi" gazetesinin çıkarılması ile, Türkiye'de TKP içinde toplanacak olan komünistlerin İngiltere'de yetiştirilmesinde önemli adımlar atılmış ve bunların arasından Türkiye sorumlusu TKP'liler çıkmıştı. (Aydan Bulutgil, Sahir Şükrü Bekel, Aydın Meriç gibileri). İngilteredeki eylemleri ve başarıları Nihat Akseymen'i bir anda önde gelen bir TKP lideri haline getirmiş, daha serbest ve bağımsız görüşleri ile Türkiye'deki anarşik olayların devrim momenti olduğunu dergide ileri sürmeye başlamıştı. Nihat Akseymen'in görüşleri başlangıçta, Bilen ve yanındakiler tarafından Moskova'ya gönderdiği raporlarda Türkiye ile ilgili istihbarat sağladığı ve "Bizim Radyo"ya malzeme olduğu için sempatiyle karşılanmıştı. Nihat Akseymen bu yıllarda TKP Merkez Komitesi üyeliğine Veli Dursun takma adıyla alınmıştı. Özellikle belli bir tarihten yâni, Doğu Almanya grubu ile ipler koptuktan sonra Nihat Akseymen, "Bizim Radyo" tarafından ağır şekilde suçlanmış, Scotland Yard ile işbirliğinden başlayan çeşitli suçlamalara muhatap olmuştur. İ. Bilen tarafından. Scotland Yard ilişkileri doğru olabilirdi. Buna rağmen başlangıçta, Sovyetlerin de para yardımı ile Nihat Akseymen, Reha Yörükoğlu takma adıyla İngiltere'de lüks villalarda bir hayat sürme imkânına kavuşmuştu. İsmail Bilen, Nihat Akseymen'in liderliğe oynadığı duygusuna kapılmış, TKP içinde bütün tarihi boyunca kariyer düşkünü olarak tanındığından ve sırtını KGB'ye de dayadığından ağır hücumlarla Nihat Akseymen'i küçük düşürmeye çalışmıştı. İ. Bilen, eski yıllarda ve her zaman TKP içinde kendi arkadaşlarını (Moskova'da yaşadığı yıllarda) Türk komünistlerini KGB' ye jurnal etmiş, Baytar Salih Hacıoğullarını, Ali Cevdetleri kamplarda öldürtmüştü. Nazım Hikmet, Polonya'da bulunduğu yıllarda Isaac Deutscher'e verdiği "kapalı" bir beyanatta "Stalin" döneminde 1.000 kadar Türk komünistinin kurşuna dizildiğini açıklamıştı. Beyanatın 'kapalılığı', "İ. Bilen" ve "Erdem Eyüboğlu" adlı KGB ajanlarının isimlerini açıklamamasından doğuyordu,

İ. Bilen, daha, 1976'da Berlin'de toplanan Avrupa Komünist ve İşçi Partisi konferansında Nihat Akseymen'e karşı tavrını koymadan 1977 "Konya Konferansı" denilen TKP Konferansında da (Moskova' da toplanmıştı) "Türkiye Emperyalizmin zayıf halkasıdır" diye bir yorumda bulunmuştu. Nihat Akseymen bundan yararlanarak, R. Yörükoğlu imzası ile bir kitap yazdı[15]. Kitabın üçüncü baskısına kadar (1979) İsmail Bilen'e ithaf edilen şu satırlarla yer alıyordu: "Bilen Yoldaş, bütün ömrümüzü tümüyle işçi sınıfının, halkımızın kurtuluşuna adayacağımıza, Leninci ilkelere, devrime bağlılığımızı geliştirip, bu bilinç ve onurdan

taviz vermeyeceğimize, işçi sınıfının gücüne, devrimin utkusuna, senin gibi inatla, tutkuyla inanacağımıza, başarıdan baş dönmesine, karamsarlığa kapılmayacağımıza, oportünizmin her türüne, her belirtisine karşı ardıcıl ve Leninci bir savaş yürüteceğimize, Leninizm'e ve proletarya enternasyonalizmine, Lenin'in ülkesine, devrimlerin kalesi Sovyetler Birliği'ne bağlılığı gözbebeğimiz gibi koruyacağımıza senin özverili, çetin, onurlu savaş yolundan yürüyeceğimize and içeriz". Bu kitapta, İsmail Bilen'e kabul ettirilmek istenen tez, Türkiye'de devrimci potansiyelin var olduğu, emperyalizmin bu zayıf halkasında şiddete başvurmanın gerekli olduğu idi. 1978-79'larda, bilindiği gibi Türkiye'de Dev-Sol, Dev-Yol TİKKO, TKP (ML), Acilciler, THKP-C gibi gerilla örgütleri günde en az sekiz, on kişiyi öldürüyor ve buna karşı Ülkücü tepkiler de başlamış bulunduğundan, Nihat Akseymen, bir iç savaş ortamının sağlandığına inanıyor "TKP'yi de açık olarak silaha sarılmaya" çağırıyordu. R. Yörükoğlu imzalı kitabın önsözünü yazan William Pomeroy, Amerikan Komünist Partisinin, Filipinlerden sorumlu, bir gerilla uzmanıydı. Türkiye'de bir kitabı da basılmıştı[16].

Nihat Akseymen söz konusu kitabını yayımladıktan sonra, Doğu Berlin grubuna danışmadan, örgüt içersinde ayrı faaliyet göstermeye başlamıştı. Bunun üzerine Doğu Almanya grubu, Nihat Akseymen konusunda tedbir almayı düşünmeye başladı ve konu, 1977'de Doğu Almanya grubu tarafından ilk defa Merkez Komitesine getirildi. Aydan Bulutgil'in mahkemede anlattıklarına göre, Merkez Komite üyesi olduğu halde toplantıya çağrılmayan Nihat Akseymen hakkında İsmail Bilen, uzun bir konuşma yaptıktan sonra, Nihat Akseymen Doğu Almanya Grubu'nun Merkez Komitesinden çıkarılmıştı. Nihat Akseymen'in TKP örgütü içinde taraftarları pek çoktu. Londra Grubunun en yoğun olduğu TKP Cephe örgütü İGD (İlerici Gençlik Derneği) idi. Bunlar, Doğu Almanya'daki merkeze bağlı olanlar tarafından "İşçinin Sesi Grubu" ya da "Yörükoğlu Grubu" olarak anılıyorlardı. 1980'lerde ise "TKP-Leninciler" adlı bir konferansta yeni bir grup daha oluştu. Bunlar da "TKP-Leninciler Grubu" adını aldılar. Bu son grubun Türkiyedeki başını çeken Avukat Haluk Yurtsever ve İngiltere'de yaşayan Seha Kalpaklıoğlu ve Hikmet Esen'de TKP tarafından önce dışlanmış, sonra da TKP'den kovulmuşlardı. Kararı TKP Kongresi değil, İsmail Bilen vermişti. Oysa tüzüğe göre, TKP Kongresinin ihraç kararı alması gerekiyordu. 1983 TKP Beşinci Kongresinde, İsmail Bilen'in keyfi kararı, Merkez Komite kararı olarak gösterildi.

İ. Bilen ve Yaşar Nabi Yağcı'ya karşı olanlardan biri de, parti kod adı H. Erdal-Hasan Erdal olan Aydın Meriç, günün birinde İngiltere'ye geçti ve Nihat Akseymen ile birleşti. Doğu Almanya grubu hakkında geniş açıklamalar yaptı ve 5. Parti Kongresinde de Aydın Meriç'in

TKP'den ihraç edildiği kararlarda yer aldı.

Bu bölünme, kopma ve ihraçlardan sonra, 1981 tutuklaması ile doğan boşluktan liderliğe oynamak isteyen bir süre tevkifat dışı kalmış Sahir Şükrü Bekel ortaya çıktı. Ankara İl Komitesinde tutuklanmayan yalnız kendisi idi. Kendi grubunun ortaya çıkışını Sahir Şükrü Bekel, sorgulaması sırasında şöyle anlatıyordu: "1975'te partiye küçük bir muhalefet yürütmüştüm, bizi ezip geçmişlerdi. Muhalif olanlar TKP'ye değil, TKP'nin oportünist yönetimine karşıydılar. Ezilen muhalefetimden tecrübelenmiştim. Tabandan, muhalefeti geliştirmeyi planlamıştım. 1981 tutuklamalarından sonra bir süre eğitsel çalışmalar yaptım"[17]. Sahir Şükrü Bekel, tutuklandığı güne kadar "İç Haberleşme Bülteni" adı altında 4 sayılık bir yayın yapabilmişti. Partinin başında bulunan kişileri kariyeristlik, oportünistlikle suçlamıştı bu bültenlerde. Onlar Sahir Bekel'e göre, partiyi idare edememişlerdi. Partiyi biz idare edecek ve yöneteceğiz diyordu. Tenkitlerin diğeri de, İsmail, Bilen döneminde partinin yarı-legale çıkarıldığı ve "Ürün" dergisi, "Savaş Yolu" ve diğer yayımlarla polise açık kapılar gösterildiği şeklindeydi. TKP' nin elli yıldan beri de bir kongre toplayamaması eleştirilmişti. Sabir Şükrü Bekel'e göre "Atılım" gazetesi yeterli değildi; parti CHP'ye bel bağlamıştı; Ulusal Demokratik Devrim (UDC) tabanda değil, tepede bir koalisyon (cephe) formülasyonu idi.

Sahir Şükrü Bekel TKP tutuklamalarından sonra,"Keskin" kod adıyla, muhalefet grubunu hemen örgütlemek istedi. Daha yakalanmamıştı. İzmir toplantısında "TKP-Devrimci Kanat" fraksiyonunu oluşturdular. Merkez Yürütme Bürosu sekreterliğine de Sahir Şükrü Bekel getirildi, "İç Haberleşme Bülteni"nden başka birkaç toplantı daha yapmışlar, bildiriler dağıtmışlardı.

"Türkiye Birleşik Komünist Partisi" TBKP'nin Öznesi Nesnesi

"...TKP'nin altmış üç yıllık bayrağını devralan bu kuşak, Türkiye işçi sınıfının, halkın devrimini utkuya ulaştırmaya yeteneklidir. Bu tarihsel görevi bizden sonraki kuşaklara bırakmayacağız..."

Haydar Kutlu (Yaşar Nabi Yağcı), TKP 5. Kongresi kapanış konuşmasından.

27 Mayıs 1960 yılından sonra, özellikle "YÖN" dergisi çıkmaya başlayınca, bu derginin etrafında toplananlar ve sadık okuyucuları, öylesine büyük umutlara kapılmışlardı ki, Haydar Kutlu'nun epigraf olarak aldığımız sözlerine uygun "her ne pahasına olursa olsun.." çığlıkları ile üniversitelerde profesör, doçent, asistan odalarında, sosyete ya-

Sovyetlerin yıkım mimarı olarak adlandırılan Gorbaçov, yıkımın şiddetini en aza indirebilmek için, son derece ince bir politika izleyerek, kamuoyunu, Sovyetlerin yeniden yapılandırılması adıyla yapıyordu

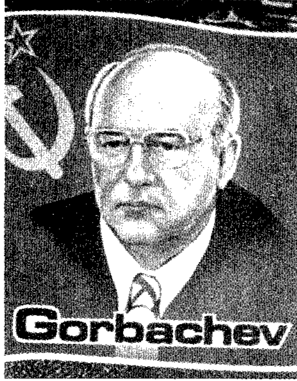
zarlarının da bulunduğu lüks dairelerde "kazanacağız" diyorlar, çeşitli sanat etkinlikleri ve her gün Kızılay meydanlarını dolduran, yürüyüş yapan üniversiteliler ile propaganda ritmini canlı tutmaya çalışıyorlardı.

Bu defa, Haydar Kutlu'dan gelen mesaj (5. Kongre'deki Kapanış Konuşması) 1960–1980 yılları arasındaki, marşlarla başlayıp, türkülerle süren ve sonra anarşide noktalanan ve devrimin utancı haline gelen "Sosyalizm-Komünizm"in giderek, Kürt terörist örgütlerinin silahı haline gelişine, yeni telif edici hedeflere yönelikti.

"Sol Birlik" taktikleri yurtdışında olduğu gibi, Türkiye komünistleri arasında da bir yankı uyandırmıştı. Ama kuşkusuz, TKP için "Sol Birlik", TİP ile TKP'nin birleşmesinde bir atlama taşı oldu. Haydar Kutlu, TKP'nin 67. kuruluş yıldönümü nedeniyle "Türkiye Komünist Partisi'nin Sesi Radyosu"nda yaptığı bir konuşmada (10 Eylül 1987) "Bildiğimiz gibi, iki devrimci partinin, Türkiye Komünist Partisi ile Türkiye işçi Partisi'nin tek 'bir Komünist Partisi olarak birleşmeleri tamamlama sürecine girmiş bulunuyor" diyordu.

Kutlu'ya göre güçlü bir Komünist Partisi olmanın hedefi bu birleşmeydi. Çünkü kendisi de bu partinin içinden çıkmış, legal mücadelenin tadını almış, seçim yasasından yararlanarak, TİP'nin TBMM'ne 15 milletvekili soktuğunu görmüş, TİP'ne giden oyların 300.000'e yaklaştığını yaşamıştı[18]. TKP'nin son çabası Haydar Kutlu'ya göre (Yaşar Nabi Yağcı) iki partinin birleşmesiydi. Eğer Türkiye İşçi Partisiyle birlik sürecinin tamamlanması sağlanırsa büyük bir adım olacaktı. İki parti de Kutlu'ya göre birleşmede "ısrarlı ve sabırlı" bir çalışma içindeydi. Yaşar Nabi'ye göre (Haydar Kutlu) güçlü bir Komünist Partisi olmadan halkımızın ve ülkemizin kaderini değiştirmek mümkün olmayacaktı. Ancak bu birleşme tahakkuk ederse, toplumsal ilerlemenin yolu açılacaktı. Bu görüşler aslında havanda su dövmekten başka bir şey değildi. Brüksel'de TİP Başkanı Behice Boran ile TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu, Belçika Komünist Partisi'nin bir salonunda, TİP ile TKP' nin birleşmelerini 7 Ekim 1987'de basına açıklarken, ilk falsolarını yapıyorlar, bir taraftan demokrasiden bahsederlerken, diğer taraftan demokrasiyi her gün geliştiren askerî idarenin sorumlularına, iktidara çatıyorlar, dahası gerçekten siyasetin dışında olan, Türk Silahlı Kuvvetlerinin üst yönetimi arasında gedikler açacaklarını söylüyorlardı (Bkz. Ek: 4) TİP ile TKP' nin birleştiğini ve "Türkiye Birleşik Komünist Partisi" adını aldığını ilân eden toplantıda, Kürt meselesine, program tasarılarında adil, demokratik ve barışçı bir çözüm getireceklerini söylüyorlardı. Oysa Türk milletlinin ayrılıkçı Kürtçülüğe karşı ne kadar hassas olduğunu Osmanlı tarihini okuyanlar da çok iyi bilirlerdi. Ama TBKP yöneticilerinin bundan haberi yoktu.

Haydar Kutlu (Yaşar Nabi Yağcı), 10 Eylül 1987'de "TKP' nin Sesi Radyosu"nda yaptığı konuşmada, Türkiye Komünist Partisinin program tasarısının, bütün devrimci sol güçlerin ilgisini çektiğini söylemesine rağmen, Türkiye içinde böyle bir ilgi hiç bir şekilde izlenmedi. Dahası ağır eleştirilere uğradı. O da, daha çok eski TİP' lilerden bir kısmı tarafından. Mehmet Ali Aybar'a göre, TKP ile birleşen TİP, 13 Şubat 1962 tarihinde kurulan TİP değildi. TKP'ye ve ondan sonra TKP'ye dönüşmesine kadar geçen süreçte, Yaşar Nabi Yağcı (Haydar Kutlu) ağır eleştirilere uğramıştı. TKP ve Haydar Kutlu sorununu gündeme getiren "Güneş" gazetesi muhabiri Turhan Aytul olmuştu. İlk tepkinin, Uğur Mumcu'dan gelmesi ilginçti. Şöyle yazıyordu Uğur Mumcu: "TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu, Güneş gazetesinden Turhan Aytul ile görüşmesinde, TKP'nin Gorbavoç'un çizgisinde olduğunu açıklamıştı. Kutlu'dan başka türlü açıklama beklenir miydi? Hayır. Dün, TKP Brejnev'in çizgisindeydi, önceki gün Kruşçev'in, daha önce de Stalin'in. TKP'nin siyaseti ve ideolojisi, Kremlin'in çizgisindedir. Ne bir adım sağda ne bir adım solda. TKP, Gorbaçov'dan önce, Brejnev'in izlediği siyaseti alkışlıyordu; bugün ise Gorbaçov'u... TKP, Gorbaçov'un açılma politikasını izliyor. Bu yüzden Haydar Kutlu adıyla bilinen, Nabi Yağcı'nın açıklamaları, bir bağımsız siyaseti değil, tersine yine o eski"bağımlı siyaseti " yansıtıyor... Bu bağımlılık, Sovyet bürokrasisinin, Kremlin bağlılığı gibi bir bağımlılıktır. Öylesine körü körüne ve öylesine"emir-kumanda zinciri içinde"...[19]. Taha Akyol'a göre de TKP bir parti değil, bir beşinci koldur[20]. Taha Akyol da, "Fikri bir kanaat, sosyolojik bir doktrin olarak Marksizm suç değildir ve olamaz" diyen bir aydın sağcıdır. Uğur Mumcu ile birleşmeleri bir tesadüf değildir. İster sağcı ister solcu olsunlar, yurtsever insanlarsa, sağduyuları onları gerçeği göstermekte birleştirecektir. TKP'nin Genel Sekreteri ile, TİP'nin Genel Sekreteri Dr. Nihat Sargın'ın Türkiye'ye gelme kararları da çeşitli eleştirilere uğradı. Kimi yazarlar, illegal TKP mensupları hapiste yatarken ve kesinleşmiş illegal Komünist Parti Davasının gerekçeli hükmünde, Yaşar Nabi Yağcı'nın bu Partinin Genel Sekreteri olduğu, Aydan Bulutgil, Sahir Şükrü Bekel ve diğer Parti Merkez Komitesi üyelerinin katıldıkları -Doğu Almanya'da- Merkez Komitesi toplantıları, kendi ifadeleri ile kararda yer alırken, Yaşar Nabi Yağcı (Haydar Kutlu) nasıl olur da Türkiye'ye gelebilir, yoldaşları hapislerde yatarken nasıl olur da, Türkiye'de ellerini kollarını sallayarak dolaşabilirler, diye soruyorlardı. Geliş biçimlerini de Prof. Mümtaz Soysal şöyle eleştiriyordu: "... Ama bütün bunlardan sonra TBKP'nin yöneticilerinin büyük hata yaptıkları bir nokta var iki, ilerisi için çok önemli: Gelirken yanlarında bir yığın Avrupalı milletvekili, gazeteci getirip olayı bir uluslararası şova dönüştürmeleri. Yalnız Türkiye'de yasal bir

TBKP'nin programı, Gorbaçov'un başlattığı yeniden yapılanma programının içeriğinin kopyası gibiydi. Ancak yolun sonuna gelinmiş olduğunu Türk solu oldukça geç fark edecekti

komünist parti kurulmasını amaçlayan, olayı kullanıp, Türkiye'nin bambaşka konulardaki davalarını zayıflatmayı hedefleyenlere yarayan bir show. Haçlı zihniyetinin kalıntılarından Kıbrıs ve Ege meselesindeki Elenizmin gönüllü savunucularına kadar herkesi kapsayan, onlara bayram ettiren bir gösteri. Avrupa bir kez daha Türk demokrasisinin kurulmasına yardımcı olmak ile, Türkiye'nin hassas yanlarını yakalayıp onu köşeye sıkıştırmak işini birbirine karıştırmaktadır... Böyle bir ortamda TBKP yöneticilerinin yanlarına bir yığın Batılı katıp da gelmeleri, belki Türk halkında sempati uyandırabilecek bir girişimi, tam tersine, 'küffara' sığınıp da kalkışılan bir sefere dönüştürmüştür... İnsanın evrensel korunmasında bütün bir halkın, bütün bir toplumun onurunu ve gururunu kıracak davranışlardan uzak durmak gerekir... TBKP yöneticilerinin büyük hatası buradadır.. Sakatlığı hep vurgulanan, yanlışlığı hep belirtilen, değiştirilme gereği hep söylenen yasaların ve tutumların, sırf dış destekle geldikleri için kendilerine uygulanamayacağını sanmak, en azından bu uygulamayı başkalarının tanıklığına tantanayla sunmak... Oysa soldaki davaların savunuculuğunu yapanlar, kendi halklarının onuruna ve gururuna, milliyetçi olduklarını söyleyenlerden de daha fazla önem vermek zorundadırlar"[21]. Bu ifade de Sol'un, TBKP'ne bakış açısının örnek bir belgesidir.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin program tasarısını eleştiren, komünistler de vardır. Onlara göre, TKP tarih içinde programıyla, siyasetiyle Türkiye'de kök salamamıştı. Parti tarihi yazılabilse, daha çok polisiye olaylar sınırı içinde belirlenirdi. 1973 atılımından sonra, 1977 yılında TKP' nin 3. programı ortaya sürülmüştü. On yıl sonra da yeni bir program tasarısı (TİP ile TKP birleştikten sonra oluşturulan TBKP program tasarısı) önce illegal olarak dağıtıldı. Bazı basın organları da Avrupadaki Komünist partilere benzer bir komünist partisinin, Türk siyasî hayatına legal olarak girme ihtimaline zımni bir onay gösterdiler[22].. Özet olarak "Gelenek" isimli dergiye göre, TBKP programı teslimiyetçidir, Eurocommunismin ilkelerinden de ileri gitmektedir, terminolojiler, kavramlar kargaşasıdır. İşçi sınıfının öncülüğünü yarım ağızla ifade etmekte, dahası dışlamaktadır. Devrim ise, TBKP programına göre demokratikleşmedir.

TBKP Program Tasarısı Nedir, Ne Amaçla Kaleme Alınmıştır?

Program üzerindeki görüşlerimizi açıklamazdan önce, bundan sonraki bölümlerde açıklamasını yapacağımız Gorbaçov'un Glasnost (açıklık) ve Perestroika (değişim) kavramlarının da Leninizmin ideolo-

jik ürünlerinden biri olduğunu tekrar vurgulayalım. Eğer, TBKP' nin program taslağını bu perspektiften ele alırsak -doğrusu ve gerçek olanı da budur- belgenin yazılış nedenini daha kolay anlayabilir, program tasarısının içeriğini daha doğru kavrayabiliriz. TBKP program taslağı, ne Gelenekçilerin ifade ettikleri gibi bir "teslimiyetin" ifadesidir, ne de içindeki ana fikirler, Haydar Kutlu ve Behice Boran tarafından günün şartları düşünülerek yazılmış bir programdır. Haydar Kutlu ve Behice Boran olsa olsa Moskova'nın gösterdiği ilkelerin, Gorbaçov politikasına ters düşmeyen, Leninci ideolojinin redaksiyonunu yapmışlardır. Program tasarısının kaynağı ve dayanağı, Mihail Gorbaçov'un SBKP. MK. 27. Kongresinde okuduğu rapordur. Sovyetlere bağlı, dünya çapındaki komünist cephe teşekkülleri: Dünya Barış Konseyi, Dünya Sendikalar Federasyonu, Dünya Demokratik Gençlik Birliği, Uluslararası Öğrenci Birliği, Uluslararası Kadınlar Federasyonu ve diğerlerinin amacı; Sovyetlerin politik platformda hasımlarına karşı sürdürdükleri mücadelelerde stratejik savunma girişimi projelerinin engellenmesi, nükleer denemelerin durdurulması, Sovyetlerin dış politikası için devletlerarası ilişkiler dışında kargaşayı sürdürecek bir alt yapı yaratılması ve bilhassa en ilginci dini konuların azami istismarıyla mevcut yönetimlere karşı güçler oluşturulması ya da bazı dinî örgütlerle ittifaklar sağlanması, barış politikasının hedefleri doğrultusunda barış mücadelesi eylemleriyle destek kampanyalara girişilmesi şeklindedir. Sadece, bu cephe teşekküllerinin varlığı ve Moskova'daki "Komünistler Arasında Dayanışma Kurulu", 1943 yılında sözde dağıtılan, ama aslında her zaman var olmuş olan Rus devletinin yönlendirdiği, yeni Komünternden başkası değildir. Bu da Rus taktiklerinin ve bu taktiklerin komünist partilerinde uygulanmasının ikiyüzlülüğünü ortaya koymaktadır. Gorbaçov' un sözde açıklık politikasıyla Amerika'yı kandırması, orta menzilli nükleer silahların belli oranda azaltılması konusunda anlaşma imzalamaları, bütün dünyanın gözüne baka baka yürütülen bir aldatmaca oyununun en önemli görüntüsüdür. Sovyetler Birliği, bu güne kadar bu silahlardan bir tekini bile kaldırıp imha etmemiş, sahte fotoğraflarla dünyayı, silahları imha ediyor görüntüsüyle aldatmıştır.

Güdük TBKP dahi, program tasarısında ve giriş bölümünde örneğini görülen Amerikan emperyalizmine ve NATO' ya karşı savaşlarda kazandıkları deneyimleri överken, birkaç satır sonra da şu ikiyüzlülüğü sergilemekten kaçınmamıştır: "Programımız 80'li yıllarda ülkede ve dünyada oluşan karmaşık durumda barış meselesinin yeni boyutunu, demokrasi meselesinin yeni önemini göz önünde tutarak, içinde bulunduğumuz stratejik aşamanın amacını devrimin koşullarını hazırlamaya hizmet edecek olan bir araç, barış ve demokratik yemlenme olarak saptıyor. Parti, stratejik çizgisini, barışın korunmasına katkı, Türki-

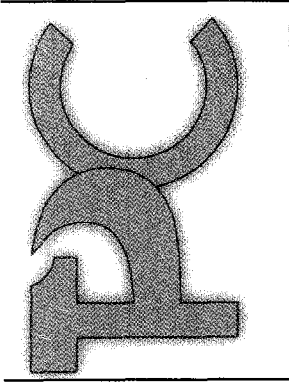
ye'yi Amerikan emperyalizminin çatışma politikasının aracı olmaktan kurtarma ve demokrasiyi kazanma olarak belirliyor". Oysa Behice Boran'la birlikte Haydar Kutlu 7 Ekim 1987'de Brüksel'deki basın toplantısında aynen şöyle diyorlardı: "Öte yandan 21. yüzyıl eşiğinde yeni bir dünya oluşuyor. ABD ve SSCB arasında varılan prensip anlaşmasıyla nükleer silahlarda uzun tartışmalardan sonra ilk kez indirime gidilmesinin yolu açılmıştır. Uluslararası bir güvenlik anlayışının ve yeni bir ilişkiler sisteminin filizleri beliriyor..."

Yeni Komünternin cephe teşekküllerinin destek kampanyalara konu aldıkları Sovyetlerin stratejik görüşlerinin, TBKP' nin program tasarısında da yer aldığını görmekteyiz. Tabiî olabildiğince Gorbaçov'un Glasnost (açıklık) ve Perestroika (yenileşme) taktiklerine dikkatle adapte edilerek.. Sözgelimi, SBKP MK 27. Kongresinde Gorbaçov'un okuduğu siyasal raporda: "Görevimiz Leninist biçimde, içinde yaşadığımız zamana ilişkin geniş bir anlayış geliştirmek ve amaçlarımızın görkemliliği ile gerçek olanaklarımızı partinin planlarıyla... Her yönden, gerçekçi bir çalışma programı hazırlamaktır..." TBKP'nin "giriş" bölümündeki şu satırlarla Gorbaçov'un yukarıda andığımız satırları arasında büyük bir benzerlik vardır: "Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin bu programı yalnızca TKP ve TİP'nin devrimci temellerde birliğini sağlayan bir program değil, aynı zamanda günümüzün meselelerine yeni politik yaklaşımları (Perestroika) her iki partinin ortak ilkeleri düzeyinde sürekliliği, aynı zamanda stratejik yönelişinde yenileşmeyi (Perestroika) ifade eden bir programdır." Tabiî Gorbaçov'un 27. Kongre'de okuduğu raporunda yer alan açıklık (Glasnost), yenileşme (Perestroika) sadece bir aldatmaca motiflidir. Gorbaçov raporunun özü, Lenin'den başlayarak, Stalin, Malenkov, Kruşçev, Brejnev siyasal raporlarının aynısı olduğu gibi, TBKP' nin program taslağı da özünde geçmişteki TKP programlarının ve aynı stratejik görüşlerin devamıdır. Sözgelimi, "Giriş" bölümünde yer alan ve yumuşatılmış görülen ifadelerin, II. Dünya Savaşı sonrasında TKP' nin bütün programlarında yer aldığını hatırlatabiliriz: "Barışın ve ulusal egemenliğin korunması, Amerikan emperyalizmine, NATO'ya bağımlılığa karşı, demokrasi için mücadele bilincine ulaşması, (Haydar Kutlu'nun NATO'ya karşı olmadıklarını, ancak bütün paktların kaldırılmasından yana olduklarını açıklayan ve bazı gazetelere, sözgelimi Cumhuriyet gazetesine verdiği röportajı (29.10.1987 tarihli) hatırlatalım.) Demokratik çevrelerde, Kürt halkının varlığının, Kürt ulusal probleminin kabul edilmesi, işçi hareketinin sendikal hareketin gelişmesi, sınıf ve kitle sendikacılığının güçlenmesi, toplumsal ilerlemenin, demokratik ve sosyal hakların sağlanması doğrultusunda elde edilen deneyim ve kazanımlar TKP'li ve TİP'li yoldaşların katkısı ile gerçekleşmiştir".

Şunu belirtirsek, öyle sanıyoruz ki haksız bir yargıda bulunmuş olmayız. TKP ve TİP'nin birleşmesinden oluşan TBKP' nin, Türk çıkarları ile uzaktan ve yakından bir ilişkisi yoktur. Bulgaristan'da yaşayan Türkler'e yapılan zulüm ve Bulgaristan'ın şovenist girişimlerini, Haydar Kutlu ve TBKP alkışlamasa bile, takbih edici bir tek satır ve beyana program tasarısında yer verilmemiştir. Haydar Kutlu'nun ve sağlığında Behice Boran'ın, TİP Genel Sekreteri Dr. Nihat Sargın'ın hiç bir beyanında ve yazısında yer almamış; sadece iki ulusun (Bulgarların ve Türklerin) kendi aralarında siyasal ve barışçı diyaloglar yapması tavsiyesiyle yetinilmiştir.

TBKP' nin, "Kürt Meselesi"ni, bazı Batılı kapitalist ülkelerle gündeme getirmesi, Sovyetlerin, bu ülkelerdeki faaliyetlerinden esinlenmesinin sonucudur. TBKP program tasarısında "Kürt" meselesine, bize göre üç amaçla yer verilmektedir. Birinci amacı, PKK ve diğer Kürtçü parti ve gerillaların -özellikle Irak'taki- Kürt çoğunluğu etkileme girişimlerine sahip çıkarak, Türkiye'de Kürtçülüğün etkisi altına girmiş Türkler aracılığı ile hareket ve oy potansiyelini sağlamak; ikinci amaç, İran'ın, Irak'ın ve Türkiye'nin bir kısım topraklarından çalınan bölgelerle suni bir "Sosyalist Kürdistan" devleti kurmak ve bu koridordan Sovyetlerin zengin petrol kaynaklarını ele geçirmek için Ortadoğu'ya inmesini sağlamak; üçüncü amaç da, Türkiye'yi sözde "federatif" bir, ülke haline sokarak, geleneksel merkezî otoriteye ve kuvvetlerin birliğine dayanan Türkiye Cumhuriyetini yıkarak, Sovyetlere ferahlık sağlamak, ülkeyi onların uydusu haline sokarak, Trakya'dan, Çatalca'ya kadar olan bölgeyi Bulgaristan ve Yunanistan arasında taksim etmek, İstanbul kapılarına kadar iki düşman ülkeyi sokmak; Orta Anadolu'da "Türkmenistan" diye küçük bir bölgeyi Türk devleti olarak kabul ederek, Türkiye'nin bütün limanlarını işgal etmek; İskenderun'u Sovyet nüfuzundaki Suriye'ye sunmaktır. Tabiî, TBKP'nin söylemeye cesaret edemediği bir husus ta, Doğu illerinde yapacağı değişikliklerle, bir kısım Türk topraklarını Sovyet Ermenistanına peşkeş çekmek, gerekirse, Güneyde bağımsız (!) başka bir Ermenistan kurulmasına göz yummak, komünist Türkiye'yi (!) sözde bir "federatif" Halk Cumhuriyeti imiş gibi tek bir devlet olarak ortaya çıkarmaktır. Bu yorumumuz bazılarına spekülatif gelebilir; bazıları anti-Sovyetizmin had bir safhası olarak kabul edebilir. Ama şimdiye kadar Sovyetler Birliğinde, kural olarak doğrular yasaklandığı için, insanda böyle bir yanılgı uyandırabilir. Ancak, gerçek acı da olsa böyledir.

Polonya devletini işgalle kuran Sovyetler, 1939 yılında Hitler Almanyası'yla uzlaşmaya varınca (23 Ağustos 1939'da imzalanan Sovyet-Alman Saldırmazlık Paktı) Sovyet Dışişleri Bakanı Molotof, "Almanya, savaşın en kısa zamanda sona ermesi için barış uğruna çabala-

Türkiye'ye yönelik faaliyetlerden olmak üzere, Avrupa'nın hemen hemen bütün siyasi mahvelleri işbirliği içindeydi. Bunlardan biri de Belçika Komünist Partisi'ydi

yan bir devlettir. Eski Polonya'nın yeniden kurulması herkesin kavrayabileceği gibi hiç bir biçimde söz konusu olamaz" şeklinde beyanat verebilmişti. Bu gün ise uydusu olan Doğu Almanya'da yüzde beş bir azınlıkla ve 20 tümenlik bir askerî güçle "Demokratik Alman Cumhuriyeti"ni kurduktan sonra"Alman Faşizmi" deyimini kendi ülkesinde ve bütün peyklerde yasaklamış, onun yerine "Hitler Faşizmi" deyimini kullanmaya başlamıştır. Oysa Kızılordunun Almanya'ya yaklaştığı günlerde zafere çok yakınken Stalin, Yahudi İlya Ehrenburg'a, Pravda da, "Alman öldürünüz" şeklinde başyazılar yazdırıyordu.

TBKP'nin program tasarısı yedi ana bölümden oluşuyor. Günümüz Dünyası ana başlığı altında Savaş ve Barış, Çağımız ve Dünyadaki Durum, Bölgede Durum; Türkiye'nin Düzeni ve Durumu ana başlığı altındaki ara başlıklar ise, Türkiye'nin Dünyadaki Yeri, Kapitalizm'in Gelişmesi ve Özgüllükleri, Ekonomik ve Politik İktidar, Devlet Rejim ve Oligarşinin Politikası şeklindedir. Barış ve Demokratik Yenilenme Stratejisi ve Güçleri ana başlığında; Stratejik Çizgimiz, Barış ve Demokratik Yenilenmenin Toplumsal Güçleri, Barış ve Demokratik Yenilenmenin Politik Güçleri; Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin Bugünkü Aşamadaki Amacı; Barış ve Demokratik Yenilenme, ana başlığı içinde, Demokratik Bir Rejim İçin Barışçı Egemen Bir Dış Politika İçin, Ulusal Ekonominin Korunabilmesi Kalkınma ve Modernleşme Yoluna Koyulabilmek İçin, Emekçilerin Hayat Şartlarının İyileştirilmesi İçin, Kürt Ulusal Meselesinin Adil Demokratik ve Barışçı Çözümü İçin, Genel İnsanlık Meselesinin Çözümüne Katkıda Bulunabilmek İçin; Barış ve Demokratik Yenilenme İçin Diyalog ve İşbirliği Politikası, Temel Amaç Sosyalizm ana başlığında ise, Sosyalist Türkiye, Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Yolu ile son olarak Komünist Partisi ana başlığı yer almaktadır.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin program tasarısını, kimi komünistler Avrupa komünizmi sınırlarını aşan teslimiyetçi bir program olarak nitelemektedirler. Oysa Avrupa Komünizmine dâhil olan İtalyan Komünist Partisi'nde "Leninizm"; Fransız Komünist Partisi'nde "Proletarya enternasyonalizmi", İspanya Komünist Partisi'nde ise hem Leninizm hem de proleter enternasyonalizmi programdan çıkarılmıştır. Oysa TBKP programında girişin daha ilk cümlelerinde birleşmiş iki parti TİP+TKP, Marksizm-Leninizm ve proletarya enternasyonalizmi çizgisinde legal ve illegal şartlarda parlamento içi ve dışı mücadeleyi birleştirerek çetin mücadelenin bugüne kadar yürütülmüş şekillerinin mirasçısı olduklarını açıklamaktadır. Ve bu açıklamadan da anlaşıldığına göre, TBKP hiç bir şekilde Türkiye'ye özgü bir sosyalizmin peşin-

de değildir. Amaç; bir iç kargaşada iktidar boşluğundan yararlanarak Kızılordunun da yardımıyla ya da doğrudan doğruya Kızılordunun Afganistan'ı işgal ettiği gibi Türkiye'yi de işgal ederek, komünist devleti kurmaktır. Tıpkı Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya ve Polonya'da olduğu gibi . Konumuz dışı olduğu için Sovyetlere esir düşen bu ülkelerin trajik serüveni üzerinde durmayacağız. Bu arada Küba krizi sırasında, ABD'nin Kruşçev'den, Türkiye'yi işgal etmeye kalkmayacakları yolunda söz aldıklarını da hatırlamakta yarar vardır.

TBKP programındaki politikanın temeli, Marx, Engels ve Lenin teorisidir. Bu programla TBKP, Sovyetlerin, Yunanistan'ın, İran'ın, Irak'ın, Suriye'nin, ABD'nin, Federal Almanya'nın, Fransız fanatiklerinin, İsveç ve Danimarka'nın haçlı zihniyetiyle Türkiye'yi yıkmak için sürekli ajitasyon konusu olan Kürt meselesine açıkça sahip çıkmaktadır. Sözgelimi program tasarısının giriş kısmındaki son paragraf şöyle noktalanmaktadır: "TBKP, halkımızın ezici çoğunluğunun -işçi, köylü, aydın ve diğer emekçilerin, Kürt halkının, gençlik ve kadınların- çıkarlarını, Türkiye'nin ve insanlığın çıkarlarını, emperyalizmin, başta ABD emperyalizminin, uluslararası tekellerin ve egemen burjuvazinin gerici ve militarist politikasına karşı savunmayı görev bilir"

"Günümüz Dünyası Savaş ve Barış Meselesi", TBKP tasarısında, adı geçen başlıkla ve ağır bir üslûpla nükleer silahlanma ve çatışma konusunda ABD emperyalizmini ve emperyalist ülkelerdeki askerî-sınaî kompleksini ve onun politikasını hedef alır: "ABD yönetimini güçlü bir biçimde etkileyen askerî-sınaî kompleksi çerçevesinde, bilimsel teknolojik devrimi askerî alana uygulayan ve ekonomide ağırlığı artıran büyük silah tekelleri, yüksek rütbeli generaller, üst devlet bürokrasisi, askerleştirilmiş birim kurumları, silahlanma ideologları ve propagandacıları birleşmişlerdir... Varlığın nükleer silahlanmadan daha fazla kâr etmeye, dünya çapında ABD'nin ekonomik, politik ve askerî egemenliğimi kurmaya bağlamış olan bu güç, emperyalizmin, başta ABD emperyalizminin saldırganlık politikasının günümüzde başlıca itici gücüdür" Sovyetler'in Afganistan işgalini görmezlikten gelen TBKP, bu görüşleri Mihail Gorbaçov'un 27. Kongre siyasal raporlarından aktarmıştır. Ne ki, Gorbaçov daha terbiyelidir: "Kapitalist dünyadaki yönetici sınıfların gerçekleri anlamakta karşılaştıkları güçlük, iki dünyayı bölen her türlü çelişkiler grubunu kuvvet yoluyla çözme eğilimlerinin periyodik tekrarları elbette rastlantıya bağlanamaz. Emperyalizmin içinde barındırdığı görünmez güçler ve onun sosyo-ekonomik özü, onu iki sistem arasındaki rekabeti askerî cepheleşmeye dönüştürmeye sürüklemektedir... Burada silah fabrikatörleriyle etkin askerî bürokrat grupların doymak bilmeyen iştahları, tekellerin ham madde kaynaklarını ve dünya pazarlarını ele geçirmek yolundaki açgözlü çı-

karları, meydana gelen değişiklikler karşısında burjuvazinin korkusu son olarak giderek ağırlaşan kendine özgü meselelerini sosyalizmin sırtına yıkarak çözme çabaları gibi birçok nedenlerden söz edilebilir. Bu çabalar, özellikle Amerika Birleşik Devletleri emperyalizminin bir niteliğidir". Görüldüğü gibi TBKP, program tasarısıyla Moskova'nın görüşlerini yansıtmaktan başka bir işlevi olmayan "Beşinci Kol" örgütüdür. Gorbaçov da, Afganistan'ın işgali, sanki sosyalist bir ülkenin çirkin ve savaşı kışkırtıcı bir davranışı değilmiş gibi, kabahati ABD'ye yüklemektedir.

TBKP'nin program tasarısına göre "En önemli barış gücü sosyalist ülkelerdir. Barış politikası daha ilk gününden bu güne kadar sosyalizmin devlet politikasının belirleyici ilkesi olmuştur". Hadi Afganistan'ı bir yana bırakalım. Polonya'da Dayanışma Sendikasının demokratik girişimlerinden korkan Sovyetlerin bir askeri darbeyle komünist partisinin sivil kanadını yok edişini, sıkıyönetimli komünizm ucubesini de görmezlikten gelelim. Dubçek'in, Prag Baharı'nda Çekoslovakya'nın kendine özgü sosyalizmini yıkmak için bu ülkeyi Kızılordu'nun komutasında Varşova Paktı askerlerinin nasıl işgal ettiklerini de unutalım. Peki, Todor Jivkov'un Bulgaristan'da iki yıl boyunca Türk azınlığını asimile etmek için adlarını ve dinlerini değiştirmelerini, direnenlerin de Varşova Paktı silahlarıyla öldürülmelerini, Nazilere taş çıkartan bir gaddarlıkla Tuna Nehri'ndeki ölüm kampında (Belene) ad değiştirmeye yanaşmayan Türkleri öldürerek nehre atan "en önemli barış gücü sosyalist ülkelerden" olan (!) Bulgar vahşetini, TBKP Jivkov'un hangi cebine koyacaktır? Ve TBKP gibi, SSCB Komünist Partisi ve onun Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov, bu cinayetleri sosyalizm adına nasıl açıklayacaktır? Aynı şekilde Gorbaçov, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin asimile etmeye yönelik iskân politikası sonucu, Rus nüfusunu fazla göstererek, Kazakistan üzerinde bir takım uygulamalara girişmiş, Kazakistan Komünist Partisi Genel Sekreterliğine ve Merkez Komitesine Rusları çoğunluk olarak getirmemiş imiydi? Özbekistan'da da, Parti Genel Sekreteri Raşidov'u azlettirdikten sonra, bir başka Özbek'i Genel Sekreterliğe getirerek, Özbekistan Komünist Partisi Merkez Komitesini Ruslarla doldurmamış mıdır? Glasnostçu ve Perestroykacı Gorbaçov da, aslında eski vasıfsız/lümpen Jivkov'dan biraz daha rafine idi. TBKP; Batı'nın aklıselim sahibi bazı ülkelerini görmezlikten gelinen olayları gösteriyor ve Bulgar - Sovyet asimilasyon politikalarını belgeleri ile dünya kamuoyuna açıklıyor diye, bu ülkelere "Faşist", "Gerici", "Militarist", "Tekelci sermayeci emperyalist" demekten başka, yani terminolojilerden oluşan küfürleri yağdırmaktan başka bir şey yapmamaktadır. "Barış güçlerinin ortak mücadelesi ve Sovyetler Birliğinin bu mücadele doğrultusundaki dinamik girişimleri, emperyaliz-

min en saldırgan ve gerici güçlerinin savunma konumlarını zorlamaktadır". Program tasarısında en bol kullanılan sözcük ve terminolojiler, emperyalizm suçlaması, gericilik, militaristlik ve kapitalizmdir. TBKP' nin program tasarısının, pek çok yerinde geçen "Toplumsal İlerleme" görünüşte masum ve her iyi niyetli insanın, insan topluluklarının kabul edebileceği bir kavramdır. TBKP Program tasarısının, bu yeni Gorbaçov kavram terminolojisinin anlatımını açıklamaktan kaçındığı dikkati çekiyordu. Ama Gorbaçov, SBKP MK 27. Kongresi siyasal raporunda TBKP' nin durumunu güçleştirici bir şekilde kavramın açıklamasını yapıyordu (s. 24). Gorbaçov şöyle diyordu: "Sosyal ilerleyiş (TBKP-buna toplumsal ilerleme diyor, y.n.) ulusların komünist ve işçi hareketinin gelişmesinde, savaşa ve nükleer silahlanmaya karşı olan hareket de dâhil, çağımızın yeni ve demokratik kitle hareketinin serpilip gelişmesinde ifadesini buldu..." Gorbaçov bu tanımlamadan sonra terminolojinin gerçek hedefini de açıklıkla vurguluyor (s. 42) :"Sosyal gelişmenin çıkarları her şeyin üstündedir (yani komünist ve işçi hareketlin Leninist sürekli devrimi y.n.) SBKP, pratik çalışmalarını bu doğrultuda yapmaktadır". Subversif (yıkıcı) faaliyetler dahil, burjuva toplumlarında her türlü kargaşa yaratacak hareketler, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin pratik çalışmalarını oluşturmaktadır. Bu pratik çalışmaların nimetleri, Gorbaçov'a göre (s. 24): "...Kapitalist dünyada, özellikle emperyalizmin merkezi olan Amerika Birleşik Devletlerinde siyasal güçlerin kutuplaşmasında da açıkça kendini gösterir (abc)." cümlesinde yerine oturuyor; ABD'ndeki siyasal güçlerin kutuplaşmasından da açıkça kendini gösterir. ABD'deki parçalanmalardan duyduğu memnuniyeti ifade ediyordu. Gorbaçov, sosyalist-kapitalist dünya ayırımını yapmadan, silahlanma yarışının (s. 26), teknolojik gelişmelerin getirdiği yıkıcı ekolojik problemlerden yakınarak, iki sosyo-ekonomik sistemin, ortaya çıkan meseleleri kavrayıp çözmeye hazır olup, olmadığını da soruyordu. (s. 27).

Buna karşılık TBKP program tasarısında (s. 12) açıklandığına göre, sosyalist blokta; "işsizliğe son verilmiş, yurttaşlara ucuz konut sağlanmış, herkese eşit haklar, eşit eğitim fırsatı, kültürel kazanımlardan eşit yararlanma olanağı yaratılmış, teknolojik ilerlemenin toplumsal ilerlemeye dönüştürülmesi sağlanmış gençliğe nitelikli eğitim ve güvenceli gelecek sağlanmış, emekçilerin gerçek anlamda yönetime katılımları gerçekleştirilmiş, ulusal eşitsizliğe son verilmiş, kadınlara eşit gelişme fırsatı sağlanmış, doğanın talanı engellenmiş, yeni bir yaşam tarzı, yeni değerler oluşturulmuştur". Bu satırlar kaba propagandadan başka bir şey değildir. TBKP, IMF ve Dünya Bankasını kollektif sömürgeciliğin yeni örgütleri olarak nitelendirirken (s. 15), birçok sosyalist ülkenin başta Sovyetler Birliği, Macaristan, Polonya, Yugoslavya olmak üzere hep-

sinin Dünya Bankasına olan borçlarını unutuyor, IMF ile ilişkilerini görmezlikten gelerek, "kollektif yeni sömürgeciliğin" ağına düşmüş olduğunu ifade eder duruma düştüğünün farkına varmıyordu. Gorbaçov'a göre, "Yüzyılımızın sosyal dönüşümleri, toplumun daha sonraki gelişme şartlarını değişikliğe uğratıyor, ülke içinde ve uluslararası ekonomik, siyasal, bilimsel, teknik yeni etkenler harekete geçiyor. Devletlerin ve halkların birbirine bağımlılığı güderek daha da sıkılaşıyor (abc). İster dış politika, ister ekonomik ve sosyal çalışma kapasitesi, ister toplumun manevî çehresi söz konusu olsun, bütün bunlar, her devlete, özellikle kesin istekler dayatıyor" (s. 22). TBKP' nin program tasarısı bunların farkında değildi. Kültürel formasyonları da bunu anlamaya zaten elverişli görünmüyordu. Yalnız, dünyayı at gözlüğü ile görüşteki inatları ile geçmişte de, günümüzde de TKP ne ise, TBKP'nin de geçmişin "hem nesnesi hem öznesi" oluşunu ispatlıyordu. TBKP yöneticilerinin, Gorbaçov'un ifadesi ile çağdaş dünyanın karmaşıklığı, çeşitliliği, dinamizmi ve çelişkilerle iç içeliği ile hiçte ilgisi yoktu. Program tasarısı dünyayı, sadece siyah ve beyazdan ibaret görüyordu.

TBKP' nin program tasarısında vurgulanan nokta, sosyalist-kapitalist ülkelerin malî ilişkileri değil, Üçüncü Dünya ülkelerine açılan kredilerdir. Aslında TBKP' nin en kaba şekilde beliren niyeti, bu yardımlar (ekonomik ve malî alanda) sayesinde, bağımsızlıklarını kazanmış ülkelere, bloklar dışı Üçüncü Dünya Devletlerine sosyalizmin cazip gelmemesinden doğan endişe ve korkudan başka bir şey değildi. Habeşistan ve Güney Yemen örneği, sosyalizmin çöküşündeki (Üçüncü Dünyada) örneklerden sadece ikisiydi. Türkiye'de, ayrıca, bazı aydın sosyalistler dahi, genellikle ekonomik çevrelerde ve çalışmalarında yeni liberal kalkınma girişimi ile ülke meseleleri çözüm arama yolunda çaba harcamakta, bu da Moskova yanlılarının özlediği kitlesel (yığınsal) hareketlere ağır bir darbe indirmekteydi. TBKP program tasarısı, 1960 sonrasını yaratmak peşindeydi. Avrupa'da da durum farklı değildir. 1968'in "Yeni Sol" anarşizminin girişimleri, kitlesel (yığınsal) hareketlerin sonuncusu olmuştu. "Avrupa Topluluğu Üyeleri" arasında, Avrupa ülkelerinin komünist partilerinin milletvekilleri de bulunmaktaydı. Bunların hepsi, çoğu bilinçli bir şekilde, Asyalı Sovyet komünizmine karşı, Avrupa Birliği'nin oluşturulmasına çalışmaktaydılar. Zaten, bu ülkelerdeki Eurocommunism hareketinin amacı da buydu ve Avrupa'da bu hareketin kökenleri yeni değildi. Komüntern'in II. Dünya Kongresi'nden sonra Avrupa komünist partileri, Komünterndeki Rus hegemonyasına karşı, onurlu mücadeleler vermiş, ya Moskova'nın entrikaları ile tasfiye edilmiş ya da bir punduna getirilip Rusya'ya çağrılarak yok edilmişlerdi.

Avrupa'da ve Türkiye'de, marksist teorisyenlerin bir kısmı dün-

yadaki piyasa ekonomisi uygulamalarından haberliydiler. Çin cesaretle bu adımı atmış, şimdi de Gorbaçov, liberal çözüme yeşil ışık yakmıştı. Gorbaçov da artık, Sovyetler Birliği'nin temsil ettiği sosyalizmin, Sovyet taşralarında tuvalet ve temizliğini bile halledemediğinin (kişilerin gazete parçaları ile temizlendiklerinin) farkında olsa gerektir. Bunun farkında olmayanlar, öyle sanıyoruz ki, dünyanın en ilkel yapıdaki insanlarından teşekkül eden TBKP yöneticileridir. 1980'li yıllardan sonra liberal çözümün yaptığı devrim, Türkiye'de, yeni yeni fark edilmeye başlamıştır. Buna "Yeni Muhafazakârlık" da diyorlar. Muhafazakârlar, yani eski toprak sahipleri, rantiye sınıf, burjuvazi ile özdeşleştikleri anda, yeni liberal çözüm doğdu. 1980'li yıllardan sonra, Türkiye de dâhil, pek çok ülkede "Yeni Muhafazakârlar" iktidara geldiler. Seçmenlerin zihniyetlerindeki değişiklik, devletçiliğin geçici başarısızlığından daha önemliydi. Yeni çözüm, eski ideolojileri aşıyordu. Kendilerini aşan bu yeni ideoloji karşısında, hâkim ideolojilerde kıpırdanmalar başladı. Özellikle sosyalist dünyada. Çekoslovaklar buna "kendine özgü Sosyalizm", Aybar Türkiye'de, "güler yüzlü Sosyalizm" derken, Avrupa'da "Eurocommunism" ile komünist partilerinde kopmalar başlamış, Çin ve daha sonra da Sovyetler kendi çıkarları için, hatta ve hatta dünya egemenliği için, Leninist ideolojinin kaypak zemininden yararlanmak suretiyle, Lenin'e yeni ideolojik katkılarda bulunarak, Glasnost ve Perestroika (açıklık ve yenileşme) ile yeni Muhafazakârlık akımıma katılıyorlardı. "Yeni Muhafazakârlık" aslında tarihsel perspektifle bakılırsa, yeni bir ihtilâldi. Gorbaçov'un 27. Kongre'deki raporunda bu yeni ihtilâlin farkına vardığı anlaşılıyordu. Ama TBKP, bu raporu, yüzeysel ve biçimsel olarak dokümante etmeye çalışıyordu, program tasarısında.

SSCB'nin tasfiyesi, aynı zamanda bağımsızlıkçı hareketlerin de tasfiyesi demekti. Bunu Reagan ile Gorbaçov, ardarda düzenledikleri zirve toplantılarıyla dünya kamuoyuna deklare ediyorlardı

Her şey İkinci Dünya Savaşı sırasında başlamıştı. O sırada devlet bürokrasileri, halkların kaderine el koymaya başladılar. Batı toplumlarının böyle devletleştirilmesi, savaş çabalarının gerektirdiğinin çok ötesine geçmişti. Bazıları, daha savaşın içinde durumun farkına vardılar; bunun için de bayağı cesaretli olmak gerekiyordu. Bu anlamda, hâlâ bombaların yağdığı Londra'da, Avusturya kökenli bir İngiliz filozofu olan Friedrich Von Hayek, 1943 yılı sonunda büyük gürültü koparacak küçük bir kitap yayınladı: "Kölelik Yolu". Hayek, Churchill'in Millî Birlik hükümetine saldıran bu sert kitabında, toplumu devletleştirmek için savaş ekonomisi bahanesine sarılanları suçluyordu. Bu devletleştirmenin, demokratik ülkelerle totaliter ülkeler arasında bütün farkları yavaş yavaş yok etme tehlikesi taşıdığına değiniyordu. Son olarak da bu devletçi eğilimin, Sol kadar Sağ'a da yayıldığını göstermek amacıy-

la, eserini, "Bütün partilerdeki Sosyalistlere" ithaf ediyordu. Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin bundan haberi yoktu. Ama patronları olan yeni Sovyet bürokrasisinin haberleri vardı, elbette. Gorbaçov bu "haberli" hizip tarafından ortaya çıkarıldı. İşte bu nedenle TBKP'nin program tasarısı, tâ 1943'lerin Kölelik Yolu'nu öneriyordu.

TBKP'nin Program tasarısına göre (s. 15-16) "her zaman bölgeye kendi stratejik çıkarlarını gerçekleştirmiş, bölgenin, petrol ve doğal kaynaklarını sömürmek ve bölgenin ilerici güç potansiyelini ezmek açısından yaklaşmış olan ABD emperyalizmi, günümüzde bölge devletlerini anti-Sovyet bir mutabakat temelinde, saldırgan politikası doğrultusunda yönlendirmeyi birinci amaç olarak görmektedir... Bölgeyi NATO'nun eylem alanına katmak... Devlet, milliyetler, etnik gruplar arasında çelişki ve gerginlikleri kızıştırmak, Sovyetler Birliğini öteki anti-emperyalist güçleri (yani Doğu Avrupa ülkelerini y.n.) bölge meselelerinin çözümlerinin dışında tutmaktır". Gorbaçov, ABD ile Sovyetlerin ortak bir dil bulacaklarına inanmasına rağmen (s. 40) 27. Kongrenin siyasal raporunda, "yayılmakta olan Sovyet ya da komünist tehdidi efsanesi, silahlanma yarışını ve emperyalist ülkelerin saldırganlığını haklı göstermek anlamına geliyor" ifadesini kullanmaktadır. Silahlanmadan yakınan Gorbaçov'un, TBKP tasarı programında Sovyet silahlı güçlerinin övgüsü ise şöyle yapılıyordu (s. 11) : "Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkelerin barışçı politikasının uluslararası etkin, politik ve ekonomik potansiyeli, askersel gücü (abç) emperyalizmin saldırganlık politikasını geriletmeyi mümkün kılmaktadır.." Doğrusu ya TBKP program tasarısının, bir taraftan başta Sovyetler Birliği olmak üzere, sosyalist ülkeleri barışın teminatı gösterirken, öte yandan Sovyet ve sosyalist ülkelerin "askerî gücü" ile demokratik dünyayı, Sovyetler adına (!) tahdide kalkması, Gorbaçov'a ters düşmek anlamına geldiği gibi, insana Don Kişot'un gülünç saldırılarını hatırlatmaktadır.

TBKP'nin, program tasarısının çekindiği husus,"Toplumsal ilerlemenin" kösteklenmesidir. Yani, komünist ve işçi hareketlerinin ilerlemesinin engellenmesidir. Bu da "Emperyalizmin saldırgan ve militanist politikasıdır". Dikkat edilirse, bu şikâyet, TKP' nin, sokak ve gardrop solcularının sürekli "Polis" şikâyetine benzemektedir. Kuşkusuz, uluslararası platformda olduğu gibi, ulusal platformda da, Sovyet yayılması karşısında, güvenlik önlemleri alınacaktır. Nasıl ki, Doğu Almanya, yüzde beş azınlığının, yüzde doksanbeş çoğunluk üzerinde egemenliğini kurmak için, 20 tümen Rus askerinin, polisin, istihbarat örgütlerinin varlığına ihtiyaç duyuyorsa, demokratik her ülke de iç ve dış dünyada bu önlemleri alacaktır. NATO, Sovyet yayılmasına karşı kurulmuştur; savunma amacına yöneliktir; ama Sovyetlerin Varşova Paktı, kendi paktına bağlı ülkelerdeki kıpırdanmaları bastırmakta kul-

lanılmaktadır. Macaristan'ı, Çekoslovakya'yı işgal eden Kızılordu ve Varşova Paktı askerleri, son olarak, Bulgaristan'da faşist Jivkov'u, Türkleri genoside tabi tutmak için tanklarıyla desteklemekte, insanlık suçu işlemektedirler. Oysa NATO'nun kendi üyesi bir devleti işgali görülmemiştir. Buna rağmen, TBKP, program tasarısında TKP döneminden kalan eski alışkanlıklar sürdürülerek, şunlar yazılmaktadır (s. 13): "Toplumsal ilerlemenin ve dünya halklarının ulusal çıkarlarının önündeki temel engel, emperyalizmin saldırgan ve militarist politikasıdır. Bu politikanın amacı, her şeyden önce "Sovyet tehlikesi" propagandasının desteği ile Sovyetler Birliğine ve dünya sosyalist sistemine karşı askerî stratejik üstünlük sağlamak, bir yandan nükleer ilk vuruş imkânını ele geçirmek, öte yandan da Sovyetler Birliğinin ve sosyalist ülkelerin ekonomik imkânlarını tüketerek gelişmelerini baltalamak, böylece dünya çapında toplumsal ilerleme sürecini engellemektir". Akla gelen, böylesine suçlamaları Sovyetler Birliğinin ve diğer peyk ülkeler yerine, daha Türkiye'de legalite kazanamamış güdük bir örgütün yapması, korktuğu için bağıra bağıra şarkı söyleyen bir insanı hatırlatmaktadır. TKP, Sovyetlerin geniş imkânları ile yurt dışından Türkiye'ye saldırılarını sürdürmüştü. Şimdi de bu işi, Türkiye'nin Avrupa Birliği içinde yer almasının şartı olarak, TKP' nin legalite kazanması gerektiği tehdidi ile (program tasarısında belirttiği motifleri legaliteye çıkararak) Moskova'nın borazancı başılığını Türkiye'de yapmak istemektedir. Tabiî bunun ön hazırlıkları yapılmış, "Sol Birlik" kuruluşundan sonra, Türkiye'de on yılı aşkın legal faaliyet süresi geçiren TİP ile "sözde" birleşerek TBKP kurulmuştur.

TBKP' nin program tasarısındaki görüşlere göre, "Uluslararası gericiliğin kalesi ABD emperyalizmidir" (s. 14). Gorbaçov'a göre de "Günümüz emperyalizminin başlıca üç merkezinin Birleşik Devletler, Batı Avrupa, Japonya ilişkileri gizli ve açık çelişkilerle doludur... Batı Avrupa ile Japonya, şurada ya da burada Amerikalı patronun yerini almaya başlamıştır. Hatta teknik öncülükte olduğu gibi, Amerikan egemenliğinin geleneksel bir alanında, Birleşik Devletlere meydan okumaktadırlar..." Gorbaçov'un amacı, SBKP' ne kendi perspektifleri içinde 27. Kongreye rapor vermektir. TBKP program tasarısı ise sloganlar toplamından başka bir anlama gelmemektedir. Gorbaçov'un, kapitalizmin; bir kültür yoksulluğu ve yüzyıllar boyunca yaratılmış manevî değerlerin erozyonunu getirdiği (s. 39) iddiaları yanında, TBKP de program tasarısında doğal olarak kültür konusuna da değinecektir (s. 14). TBKP, Program tasarısında şöyle diyor: "Kapitalizmin istikrarsızlığının derinleşmesi, politika, ideoloji, kültür ve ahlâk alanında bunalımlara yol açmaktadır". TBKP'nin bu değerlendirmesi, bir yalanın mantığını daha sağlam temellere oturtmak çabasından kaynaklanıyor. Gor-

baçov'un ifadeleri eğer bir tercüme yanlışlığına kurban gitmedi ise, sanki tarih boyunca yaratılmış manevî değerleri komünistler yaratmış da, kültür yoksulu kapitalizm, onbinlerce yıldan beri komünizmin yarattığı kültür değerlerini erozyon kurbanı haline getirmiştir. Gorbaçov aynen şöyle diyor: "Kapitalizm, halklara bir kültür yoksulluğu, yüzyıllar boyunca yaratılmış manevî değerlerin erozyonunu da getirmiştir..." Gorbaçov, ne de olsa komünizmin dar bakış açısından bir türlü kurtulamamakta, bütün dünyadaki burjuva propagandasını bilgisizlik ve yalanla suçlamaktadır. Anlaşıldığına göre, kültür deyince, bilgiyi anlıyor Gorbaçov. Burada Marks'ın eserlerinden, Zvorkine'in çıkardığı kültür tanımını tekrarlayalım: "Doğa'nın yarattığına karşılık insanoğlunun yarattığı her şey kültürdür". Öyle sanıyoruz ki, Gorbaçov, Journal of World History dergisinin 2. sayısında (346-392. sayfasında) Zvorkine'nin "Some Problems of the Theory of Culture" makalesini 1967 yılında okumuştur. Çünkü bu dergi, Moskova'da yayımlanmaktadır. Gorbaçov, ayrıca, Moscow Progress Publishers yayınları arasında çıkan "Historical Materialism an Outline of Marxist Theory of Society" eserini de görmüştür. Vladislav Kelle ve Matvei Kovalson adlı Sovyet sosyal antropologlarını da tanımaktadır. Yoksa bay Gorbaçov, Leninist değil midir? Lenin, bazı sözde devrimcilerin, SBKP'yi geçmişin kültür mirasını bir yana atarak bir "proleter kültür" ortaya koyma yönündeki çalışmalarının, ne kadar cahil olduklarını açıkça gösterdiğini ve boş bir çaba olduğunu söylemişti. Gorbaçov, 27. Kongrede okuduğu raporda, kültür konusunda demagojik bir yaklaşımda bulunmuştu. TBKP'nin program tasarısında da kültür araya sıkıştırılıveren bir kavramdan ibaretti. Her nasılsa TBKP programında, kültürü tanımlamaya kaçan sözler yer almamıştı.

TBKP Program Tasarısının ilk bölümünün adı: "Günümüz Dünyası"dır. SBKP. MK. 27. Kongrede Gorbaçov'un okuduğu raporun ilk bölümü ise: "Çağdaş Dünya"dır. Program tasarısının ikinci bölümü; "Türkiye'nin Düzeni ve Durumu" adını taşıyor. SBKP. MK. 27. Kongre Raporunun ise; "Ülkenin Ekonomik ve Sosyal Gelişmesinin Hızlandırılması." Üçüncü bölüm Kongreye sunulan Raporda; "Toplumun sürekli demokratikleştirilmesi ve Halkın Sosyalist Özyönetiminin Derinleştirilmesi", TBKP Program Tasarısının bu bölümü de "Barış ve Demokratik Yenilenme Stratejisi ve Güçleri" adını taşımakta. Kongre Raporunda dördüncü bölümün başlığı: "Partinin Dış Politika Stratejisinin Başlıca Amaçları ve Yönelimleri" TBKP'nin ise; "Barış ve Demokratik Yenilenme için Diyalog ve İşbirliği Politikası"dır. 27. Kongre raporunun beşinci bölümü; "Parti" başlığında. TBKP' nin bu bölümü de: "Komünist Partisi" oluyor.

Görüldüğü gibi, TBKP'nin Program tasarısı, biçimi ile SBKP MK

27. Kongresinin Raporu kanavasına oturtulmuş, onun daha vulgarize ve daha saldırgan bir şeklidir.

Gorbaçov'un reformlarıyla Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin sonuna gelindiğinde TKP'yi temsil edenler bu defa etnik ve dini bölücülüğe sahip çıkmaya başlayacaklardı. Nabi Yağcı bunun önde gelen isimlerindendi

TBKP program tasarısına göre, Türkiye'de "Ekonomik ve politik iktidar" bağımlı, tekelci-militarist bir oligarşinin elindedir, (s. 23). Daha önceki satırlarda değindiğimiz Çin ve Sovyetleri de etkileyen, "Yeni Muhafazakârlığın ekonomi devrimi konusunu bilmeyen program tasarısı redaktörlerine verilecek cevabımız; kendi deyimleri ile "Askersel" ve "Politik iktidar"dan icazet alarak legalite arayan (doğrusu ya, Türkiye'de onbinde bir oy oranına bile sahip olmayan) "eski" bir partinin, (TKP'nin) biraz daha Türkiye'ye karşı, yöneticilere karşı terbiyeli olması, hiç değilse Lenin'in "uzlaşma vardır, uzlaşmacık vardır" ilkesine uyarak, ağır davranması gerekirdi şeklindedir. Şunu bilmeliydiler ki, bir avuç Avrupalı komünist ile Türkiye'ye gelmeleri, Türkiye'yi ne korkutacak ne de milli politikasının Atatürkçü çizgisinden uzaklaştıracaktır. Yaşar Nabi Yağcı, TBKP kurulmadan önce, NATO' ya karşı olmadıklarını birçok kez söylemesine (ve Gorbaçov ile Reagan'ın el sıkışmalarına) rağmen, program tasarısında ABD'ye ve NATO'ya küfür edip dururken (s. 23), hangi Glasnosttan, hangi Perestroikadan söz etmektedir?

TBKP program tasarısında"Barış ve Demokratik Yenilenmenin Toplumsal Güçleri" işçi sınıfı, kent yoksulları, köylüler, aydınlar ve geleneksel orta katmanlar (yani dindar bölüm, ilerde Milli Görüşçülerde işbirliği faslında bu konuyla daha derinden ilgileneceğiz, y.n.) milli ekonomiye katkıda bulunan işadamları gibi (herhalde süslü püslü sol tandanslı dergiler çıkaran, kitaplar, ansiklopediler basan işadamları kastediliyor, y.n.) sosyal sınıfsal güçler (bu kavramdan hiç anlam çıkmıyor. Sosyal olmayan sınıfsal güç var mı Marksist teoride) sınıfsal olarak türdeş olmayan gençlik (Kürtçü, Milli Görüşçü, Solcu gençlik,) kadınlar gibi sosyal gruplar, Kürt halkı gibi ulusal bir güç barış ve demokratik perestroykanın (onlar yenileşme diyorlar) toplumsal güçleridir. Özellikle Kürt konusu üzerindeki vurgulamaya gelmezden önce, bir-iki yıl evvel, TKP Genel Sekreteri Yaşar Nabi Yağcı (Haydar Kutlu)nın "Sol Birlik" hazırlığının içeriği ve kısaca tarihçesi üzerinde duralım.

"Doğu Almanya Grubu" Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreteri Yaşar Nabi Yağcı'nın 12 Eylül Harekâtından sonra, hayata geçirmek istediği "Sol Birlik", aslında, 1921 'den başlayan Komüntern "Birlik Cephesi" meselesiyle yakından ilgilidir. 1924/25 yıllarında bir ara terk edilen bu taktik, 1929'dan sonra, sadece bir "Aşağıdan Birlik Cephesi" adıyla ortaya çıkmıştır. "Birlik Cephesi"nin uğraş alanı, Sosyal Demokrat taraftarları, Sosyal Demokrat Partilerle ittifakı idi. Bununla doğrudan doğruya Komünist Enternasyonalin Merkez Yürütme Kurulu ilgi-

leniyordu. "Birlik Cephesi"nin tek başarısı, Sosyalist Enternasyonal, iki buçuk uncu Sosyalist Enternasyonal ile Üçüncü Enternasyonal (Komüntern) temsilcilerini, 1922 Nisan'ında, sonuç alınmasa da Berlin'de toplaması oldu. 18 Aralık 1921'de Komüntern yürütme kurulunca oybirliği ile "İşçilerin Birlik Cephesi" kurulmuş oldu.

TBKP program tasarısında, Doğu Anadolu Türklerini,"Kürt" ile özdeşleştirerek, Türkiye nüfusunun önemli bir bölümünün Kürt olduğu iddiasında bulunuyor ve "Kürt" halkının iki baskı altında olduğu ileri sürülüyor. Sözde "Kürt halkı" bir yandan uluslararası tekellerin ve yerli ortaklarının, büyük toprak sahiplerinin, ağaların ağır sömürüsüne hedef olmakta, bir yandan da barbarca yöntemleri içeren bir ulusal baskı altında tutulmakta imiş (s. 31). TBKP' nin, PKK cinayetlerini önlemek için devlet güçleri ile işbirliği yapan ve şehit düşen sivilleri görmezlikten gelerek, "teslim ol" çağrısına silahla cevap verenlerle girişilen vuruşmalara "ulusal baskı" adını vermekten çekinmiyor ve Türkiye'de legalite peşinde koşuyor. Program tasarısının bir yerinde şu itirafta bulunuluyor (s. 32): "Kürt ulusal demokrat akımı içindeki etkili güçler, son on yılda Türkiye sol hareketi içinde değişik çizgilerde yer almış olan devrimci ve demokratik güçlerdir". Sadece bu cümle, bütün terörist örgütlerle dirsek temasının ifadesidir. TKP-ML, TİKKO, PKK gibi örgütler de, Türkiye Birleşik Komünist Partisinin, yenileşme çizgisinde "Barış ve Demokratik Yenilenmenin Politik Güçleri"dir. Böyle bir programla, legalite isteyen bir partiye, seni böleceğim, parçalayacağım anlamında sözler eden Sovyet Beşinci koluna, Avrupa parlamentosunun Fransa, İtalya, İngiltere gibi ülkelerinden hangisi izin verir diye sormak gerekmez mi? Federal Almanya'da bunu açıkça Baader Meinhof'un "Kızıl Tugaylar" çeteleri söylüyordu. Akıbetlerinin ne olduğunu bütün dünya biliyor. Hapishanede hepsi birden kendilerini asmışlar! Bu asılma olayına inanan inansın. Program tasarısının devamında yer alan dinî örgütlerle ilgili şu pasajı almakla yetinecek ve konu üzerine beşinci bölümde eğileceğiz (s. 33): "Günümüzde dinî etkilenme alanında olan kitlelerin sosyal ve politik nedenlerle hareketlenmesi onların tepkilerini dinsel motif ve görüşlerle ortaya koymalarına yol açmaktadır. Bu durum dinsel akımların ayrışmasını da beraberinde getirmektedir. Egemen güçler, eskiden olduğu gibi emekçilerin dinsel inançlarını gerici yönde kullanır ve bazı tarikatları kendi amaçlarına uygun örgütlerken, anti-emperyalist yönlü çıkışlar yapan dinsel akımlar ve kesimler, sol ile diyalogda daha açık duruma geliyorlar". Böyle bir taktiği Sovyetler Birliği, Humeyni'nin Şah'a muhalefet günlerinde de uygulamış, Şah'ın yıkılmasından sonra, TUDEH'çiler "Rus casusu" olarak eski müttefikleri olan Humeyni rejimi tarafından idam edilmişlerdir. Hem de TV önüne çıkarılıp rezil edilerek....

TBKP'nin program tasarısının, sonraki satırlarında, malûm TCK' nun 141, 142, ve 163. maddelerinin kaldırılması; Kürt ulusal hareketinin örgütlenerek yasallaşması, tabiî bu arada Türkiye Komünist Partisi'nin de (s. 36), yerel yönetimlerin, merkezi idarenin vesayetinden kurtarılması, Cumhurbaşkanlığına sadece protokoler temsil niteliği sağlanması, Millî Güvenlik Kurulu'nun kaldırılması (s. 37), Silahlı Kuvvetlerin iç yapısının demokratikleşmesi (ne demekse) Millî İstihbarat Teşkilâtı ve polis örgütünün, bütün devlet kurum ve organlarının ve devlet işletmelerinin parlamentonun açık denetimi altına girmesi, ordu ve öteki devlet kurumlarının "Amerikancı faşist demokrasi düşmanı" kadrolardan arındırılması, devlet işlerinde açıklık ilkesinin benimsenmesi (!) gibi aklın kabul edemeyeceği istekler yer almaktadır. Bu isteklerin hemen altında yer alan ve açıkça ifadesini bulan bir ihanet belgesi de şöyledir: (s. 37) "Kürt halkı üzerindeki teröre son verilmeli, Kürt ulusunun (yani milletinin) varlığı tanınmalı ve Kürt meselesi adil, demokratik, barışçı bir çözüme kavuşturulmalıdır". Ayrıca, 1982 Anayasasının da kaldırılması istenmekte, herkes "dil, din, milliyet, cinsiyet, yaş, politik düşünce, inanç ve sosyal köken ayrımı yapılmaksızın devlete katılımcı olarak bağlanmalıdır" denilmektedir. Ayrıca Türk askerinin Kıbrıs'tan çekilmesi (s. 41) teklifleri de program tasarısının seçkin (!) bir maddesidir. Kürt meselesini açıklama tarzıyla amacın "Kürt ulusu"nun özgürlüğünün sağlanması olduğu izlenimi verilerek, gerçekte Sovyetler'in Ortadoğu'ya inmesi için (daha önce de belirttiğimiz gibi) bir koridor açılması hedefi güdülmektedir.

TBKP'nin temel amacı; önce sosyalist olmak, sonra da sosyalist bir düzen kurmaktır. Fakat Lenin, Rusya'nın şartlarına göre Çarlığı dağıtmak, yıkmak için, TBKP'nin program tasarısı gibi önerilerle yola çıkmış, Birinci Dünya Savaşı şartlarının da yardımı ile geleneksel Rus emperyalizminin temellerini demir yumruğu ile perçinlemişti. TBKP'ciler ise, Türkiye'yi parçaladıktan sonra, kanlı tepsilerinde, Anadolu Türklüğünü, Sovyetler'e sunacaklardır. En açık deyimi ile programın amacı budur.

Dördüncü Bölüm Dipnotları

1- Bknz., Tercüman Gazt., 24 Aralık, 1987
2- F. Alman Sosyalist Birlik Partisi, aynı isimle Doğu Almanyadaki sosyalist partinin şubesi konumundaydı.
3- Zeki Baştımar'ın 1946-1947'de Ankara'da kurduğu "Türkiye Gençler Derneği"nde farklı fikirde üyelerden oluşuyordu.
4- Bknz., Gerekçeli Karar, TKP Davası, s, 127
5- Jack Woddis'in Türkiye'de "Yeni Devrim Teorilerinin Eleştirisi" adlı kitabı Turhan Taylan tarafından tercüme edilmiş, ilk cildi, 1975 yılında, İstanbul'da "Bilim Yayınları" tarafından basılmıştır.
6- İngiliz Komünist Partisi'nin resmi yayın organı Daily Worker gazetesinin Amerikan İstihbarat Örgütü CIA tarafından finanse edildiği bir CIA yetkilisi TV programlarında açıklamış, gerekçe olarak da, "İngiliz Komünist Partisinin, bir yayın organı olmazsa, neler yaptıklarını, düşüncelerini öğrenemezdik" demiştir.
7- Bknz., Yarın Derg., S. 75, 1987, Kasım
8- Ankara Bir Numaralı Ask. Mahk. Kararı, s, 93
9- TKP Sanıklarından Gündüz Gözen'in ifadesinden, s, 9; Gerekçeli Karar, TKP Davası, s, 93
10- Bknz., Aydınlık Gazt., 7 Mart 1979
11- İsmail Yalçın, Komünist Cephe Eylemleri ve Taktikleri, s, 45-81
12- Gerekçeli Karar, TKP Davası, s, 461
13- Sahir ŞükrüBekel'in savunma dilekçesinden, s, 40
14- Kısaca, Aydın Bulutgil ile, Sahir Şükrü Bekel'in eylemleri üzerinde durmamızın nedeni, ilkinin parti yönetiminin sorumlusu olması, Yaşar Nabi Yağcıya bağlılığı; ikincisinin de parti içi muhalefetin lideri olmasıdır. Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin bu muhalefete son verdiği kanısında değiliz. TBKP'nde rol oynayan faktörlerden biri, Gorbaçov'un Glasnost'una (açıklık) TKP'nin hemen uyması, ikinci faktör de TİP'tir. TİP, Türkiye'de TKP'nin legal bir uzantısı olmakla birlikte, gene Sovyet taktiklerine ne kadar uymaya çalıymıysa da Türkiye'nin gerçeklerine, TKP Dış Büro'sundan daha yakındı. TKP ile TİP'nin birlikteliği başka, taktik konularda farklılıkları başkadır. Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin dokümanlarını incelerken bunlar daha iyi anlaşılmaktadır.
15- Reha Yörükoğlu (William Domeroy'un önsözüyle), Emperyalizm'in Zayıf Halkısı Türkiye, İşçinin Sesi Yay., 1978
16- William J. Pomeroy, Filipinlerde Gerilla Savaşı, Ankara, 1969
17- Gerekçeli Karar, TKP Davası, s, 111
18- Seçimlerinde, Kayseri, Sivas, Tokat illerinde yapılan bir ankete ve incelemeye göre, Türkiye İşçi Partisi'nin bu kadar çok oy almasının sebebi rozetinde "Başak"ın bulunması idi. Aynı günlerde, Yeni Türkiye Partisi'nin de simgesi "Başak"tı. Anketçilere bu illerde, köylülerin ve aydınların verdikleri cevap, halkın TİP ile Yeni Türkiye Partisi'ni birbirine karıştırmaları olmuştu.
19- Bknz., Cumhuriyet Gazt., 7 Nisan, 1987
20- Bknz., Tercüman Gazt., 30 Ekim 1987
21- Bknz., Milliyet Gazt., 18 Kasım 1987
22- Gelenek Derg., S. 13, 13 Aralık 1987

5. Bölüm

Glasnost - Perestroika

TİP ve TKP'nin birleşerek "Türkiye Birleşik Komünist Partisi" (TBKP) adını alması, Mihail Gorbaçov'un Sovyetler Birliği Komünist (b) Partisi Genel Sekreteri oluşundan ve partinin 27. Kongresine sunduğu rapordan sonra gerçekleşti[1]. Ortaya önce Rusçada "Açıklık" anlamına gelen "Glasnost" terimi atıldı. Dünya basını Gorbaçov'un yepyeni bir lider olduğu övgüsünü yaparken, Gorbaçov iki kez görünmez, adı duyulmaz oldu. Son kayboluşunda zehirlenerek öldürüldüğü spekülasyonları yapıldı. Ortaya çıktığında ise, Rusçada "Değişim" anlamına gelen "Perestroika" adlı kitabını yazdığı için bir süre sessizliğe gömüldüğü söylendi. Sovyetlerin yeni liderinin reformist görüşlerinin Leninist taktiklerinden biri olduğuna, Batıda hemen hemen hiçbir yazar değinmedi. Lenin"Bir partinin, siyasî davranışına, ya da siyasî eyleminin niteliğine taktik denir" diye yazıyordu 1905 yılında[2]. Lenin'e göre "Eksiksiz siyasî özgürlük, otokratik düzenin düşürülmesini ve onun yerine demokratik cumhuriyetin getirilmesini gerektirir..." (s. 17) derken, yalnız 1905 Rusyas'nın değil, geleceğin Rusyası'nın da değişmez bir taktiğinin ilkesini temellendiriyordu. Bu, komünist partilerinin, Rus imparatorluğunun değişmez, yıkıcı, yayılmacı politikasının ekseni idi. "Demokratik Devrimin sınıf karakteri göz önünde tutulmazsa, geçici devrik hükümetinin rolü ve kapsamının değerlendirilmesi eksik olur. Demokrasinin öncü mücadelesini, her zaman ön safta mücadele eden komünistler, burjuva demokrasisinin getirdiği yeni toplumsal çelişkileri ve yeni mücadeleleri unutmamalıdır" (s. 18-19). İşte Gorbaçov'un ünlü Glasnost ve Perestroykasında yaptığı buydu. Leninist ideolojiyi, günün şartlarına uyduruyordu. Gorbaçov'un 27. Kongreye sunduğu ünlü raporunun dayandığı diğer bir taktik görüşte, dünyanın ilân edilmemiş bir savaş içinde olduğu gerçeği ile bağımlıydı. Gene bu konuda Lenin şöyle yazıyordu: "... Dünya kapitalizminin yarım yüzyıllık gelişmesi, onun sonsuz bağ ve bağlantıları, savaşı meydana getirmiştir. Sermayenin iktidarını devirmeden, iktidarı başka bir sınıfa, komünistlere geçirmeden emperyalist savaştan kendini kur-

Gorbaçov'un başlattığı reformların Sovyetler Birliği'nin tasfiye amacı taşıdığını batılı Sovyetologlar başlangıçta taktik bir politika olduğu yanılgısına düşeceklerdi

tarmak mümkün değildir, zorla şiddetle empoze edilmemiş demokratik bir barış elde etmek mümkün değildir (...) Değişme olgunlaşmadığı sürece gerçek bir devrim meydana gelmez..."[3] İşte Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroykasının dayandığı Leninist temel... Glasnost politikası ve Perestroika adlı kitabının bütün ilkeleri, 27. Parti Kongresi'ne sunduğu raporda mevcuttu.

Gorbaçov'un Perestroykasını (Değişim) inceleyen bazı Batılı Sovyet uzmanları, nedense büyük düş kırıklığına uğramışlar[4] ve nihayet Perestroykanın Batı ülkeleri başta olmak üzere, bütün dünyayı aldatmak için kaleme alındığını ileri sürmüşlerdir. Fransız Le Figaro gazetesinin sorularını cevaplandıran "Çatırdayan İmparatorluk" kitabının yazarı Helene d'Encousse ile haftalık L'Express dergisinin tanınmış yazarlarından Alain Besançon, "Perestroika" kitabında Gorbaçov'un, net ve kesin hiç bir görüş ortaya koymadığını, gözle görülür ve elle tutulur bir reform paketi sunmadığını söylemişler, yazmışlardır. Avrupalı Sovyetologların, belki hıristiyan bağlaşıklığından gelen bir dürtü ile komünizmle, Sovyet meselesini birbirinden ayrı görmeleri, Sovyetler için bir avantajdır. Ama Fransız devleti bu saf Sovyetologlarından daha akıllıdır. Fransız devleti, (Komünist Partisinin Parlamentoda üyeleri olmasına rağmen) legal Komünist Partisinin illegal partiymiş gibi eylemlerini önlemiş ve gelişmelerine sert bir duvar örmüştür. Fransa'da durum budur[5]. Belçika'da ise küçük bir legal komünist partisi bulunmasına rağmen, komünistler, kamu işlerinin hiç birinde göreve alınmazlar, haklarında sıkı bir izleme politikası vardır, İngiltere'de de durum farksızdır.

Bayan d'Encousse'a göre Gorbaçov, Stalin'i eleştirme konusunda, Kruşçev kadar bile sert değildi. SSCB K. (b) Partisinin XX. Kongresinden yirmibir yıl sonra Stalin'in cinayetleri Gorbaçov'a göre "aşırılık" ve "uğursuz görünümlü" olarak niteleniyordu. D'Encousse'a göre, Sovyetlerde her şey eskisi gibiydi. Bayan Sovyetologun bu şaşkınlığı onun komünizmle, Rus meselesini ayırmasından doğuyordu. Bizim, en iyi niyetli yazarlarımız bile bu hatanın içindeydiler. Alain Besançon ise, Rus yayılmacı politikasına değinemiyor, kelime oyunları yapıyordu. L'Express dergisinde: "Şu sıralarda Moskova'da insanlar birbirleriyle şöyle şakalaşıyorlar; Bugün Perestroika (değişim); yarın Perestroika (kurşuna dizilmek)".

Gorbaçov'un 27. Kongreye sunduğu rapor, baştan sona Leninist ideolojinin yeni bir taktik safhasıydı. Sovyetler, silah sanayisinde ABD ve Batıdan çok geriydiler. Hayat seviyeleri, Birleşik Devletlerin eski Millî Savunma Bakanı Weinberger'e göre,"Amerikalının bir gün bile yaşamaya tahammül edemeyeceği" ilkellikteydi. Gorbaçov'un zaman

TKP'nin Berlin'de tasfiyesinin ardından Nabi Yağcı, Nihat Sargın ikilisi AB'nin himayesinde Türkiye'ye döndükten sonra TBKP'yi kuracaklar fakat tutmadığını görünce sessiz sedasız köşelerine çekileceklerdir

kazanması için ABD ile yeni bir detanta (yumuşama) ihtiyacı vardı. Bunun için de dünya halklarının tüylerini ürperten nükleer silahların ve füzelerin, Avrupa ve Amerika ile karşılıklı kaldırılması tekliflerini ortaya attı. Reagan'ı konuşma masasına çekebilmek için bazı reformist çıkışlar gerekiyordu. Bunu, Gorbaçov yapmasaydı, Andropov yapabilirdi ve Rus-Sovyet yönetimince uzun süreden beri bu karar tartışılıyordu zaten.

Gorbaçov, ünlü raporunda şöyle diyordu: "Görevimiz, Leninist biçimde, içinde bulunduğumuz zamana ilişkin geniş bir anlayış geliştirmek ve amaçlarımızın görkemliliği ile gerçek imkânlarımızı partinin planları ile her bireyin umutlarını ve beklentilerini organik bir biçimde kaynaştıracak, her yönden dengeli, gerçekçi bir çalışma programı hazırlamaktır. 27. Kongre kararları, yıllarca ve onyıllarca öncesinden hareketimizin, yani Sovyet sosyalist toplumunun nitelikçe yeni bir durum doğrultusunda hareketin hem karakterini, hem de uyumlu gelişmesini belirleyecektir, (s. 15). Ülkenin almış olduğu yol, onun ekonomik, sosyal ve kültürel kazanımları, Marksist-Leninist teorinin hayatiyetini, sosyalizmin barındırdığı ve Sovyet toplumunun ilerleyişinde maddileşen büyük potansiyeli göz kamaştıracak biçimde doğrulamıştır. (s. 16) Lenin'in "İki Taktik"inden aktardığımız bir-iki cümleyi, Gorbaçov'un raporundaki şu görüşleri ile karşılaştırırsak, Glasnost'un ve Perestroyka'nın ne anlama geldiğini daha açık bir şekilde anlayabiliriz: "Çağdaş dünyanın gelişmesinde ortaya çıkan değişiklikler o kadar derin ve önemlidir ki, bu değişiklikler bütün etkenlerin yeniden değerlendirilmesi ve kapsamlı olarak çözümlenmesini gerektirmektedir (...) Emperyalizmin başlatmış olduğu, silahlanma yarışı, 20. yy.'ın bu son döneminde dünya politikasını şöyle bir problemle karşı karşıya bırakmaktadır. İnsanlık nükleer tehlikeden kurtulabilecek mi yoksa, nükleer çatışma ihtimalim yükselten cepheleşme politikası mı üstün gelecektir? Sermaye dünyası, hegemonya ideolojisinden ve politikasından vazgeçmiş değildir. Yöneticileri sosyal öç alma umudunu, henüz yitirmemiştir; hâlâ kuvvete dayalı üstünlük güçleri ile oyalanmaktadır, (s. 17). Uzun vadeli ve temel görevleri formüle eden Merkez Komitesi, sosyal gelişmenin gerçekten bilimsel teorisi olan Marksizm-Leninizmi tutarlı bir biçimde kılavuz edinmiştir.. (s-18). Lenin, tarihsel sürecin her özel evresinin somut ekonomik ve siyasal şartlarıyla zorunlu ola-

rak değişikliğe uğrayan, olsa olsa ancak genel görevleri gösterebilen formülleri, yalnızca ezberlemek ve tekrar etmekle, Marx ve Engels'in haklı olarak alay ettiğini yazıyordu...(s. 18). Görüldüğü gibi Avrupalıları umutlandıran, uyutan Glasnost ve Perestroikanın alt yapısı, Marksizm ve Leninizmdir. Ve onun ideolojisidir.

Gorbaçov'a göre Sovyet partisinin uluslararası stratejisini, ekonomik ve sosyal gelişmeler belirler. Sovyet halkının ise, rapora göre kalıcı barışa ihtiyacı vardır, (s. 103) Bunun anlamı, zaman kazanmaktan başka bir şey olmasa gerektir. Bunun için de nükleer savaş tehlikesinin maddi hazırlıklarını durdurmak gerekmektedir. Fakat bütün bu barışçıl sözlere rağmen, Afganistan'da kavgayı, savaşı sürdürmüştür. Gorbaçov Afganistan'ı işgal gerekçesini de karşı devrime (!) ve emperyalizme dayamakta, müdahalelerini mazur göstermeye çalışmaktadır.

Gorbaçov'un SBKP MK. 27. Kongre siyasal raporunda, sosyal ilerleyiş konusundaki ifadede, "ABD'nde siyasal kutuplaşma açıkça görülmekte, ilerici eğilimlerin örgütlü gericiliğin, aldatıcı bilgilendirme dalgasını yoğunlaştıran muazzam propaganda aygıtının devamlı baskısı altında, tekelci despotizm sisteminde kendilerine yol açmak zorundadırlar", denilmekte (s. 24). Sanki bu ifadelerle SSCB'nin tekelci Bolşevik diktatörlüğünün ve bu diktatörlüğün baskısı altında aldatıcı propagandası ile kendi ülkesinin Glasnostuna kapı aralanmaktadır. Marx'a da atıflar yapan Sovyetlerin yeni diktatörü sermaye dünyasında cehalet ve bilgi düşmanlığı, bilim ve kültürün en yüksek başarıyla birlikte yan yana varlığını sürdürüp gitmesi diyalektiğini vurguladıktan sonra "Karşılıklı işbirliği ve anlayış yollarını araştırmak zorunda olduğumuz toplum, işte böyle bir toplumdur". (s. 25) diyerek, ABD ile önyargılı bir diyaloga girmek istediğini açıklamaktadır. Gorbaçov'un sermaye dünyasının bilgi ve cehalet içinde olduğu saptaması, gene kendisinin şu ifadesi ile çelişki içindedir: "insanlığın ilerleyişi, bilimsel ve teknik devrime doğrudan doğruya bağlıdır" (s. 25). Raporda, kapitalist ülkelerde zenginlik ile iktidarın giderek az sayıda insanın elinde toplandığı Glasnost (açıklık) politikasının iddialarını hayatın kendisi yalanlamaktadır. Çünkü, pek çok okumuş, belli bir kültürel düzeye ulaşmış komünist aydınlar da Gorbaçov da dahil- liberalizmin yalnızca tazelenmekte olan eski bir fikir olmadığını, uygar ülkelerin yaşadığı bir olguyu temsil ettiğini çok iyi bilirler. Eğer Gorbaçov raporunda, çok uluslu sermayenin yeni güçler kazandığını söylüyorsa (s. 33), şirketler yeni teknik ve teknolojik patentlere sahip olmak için çok uluslu niteliğe dönüşüyorsa, kapitalist dünyada artık maddi refahın yalnız küçük bir azınlığın elinde olmadığını, demokrasi ile tekelci yönetimin imkânsızlığını, demokrasiye ihtiyaç duyulduğunu, kendi ülkesindeki teknolojik ve kültür geriliğinin, baskıcı yönetimin farkına varmış de-

mektir. Gorbaçov'un, Sovyet basın mensuplarına "Saatlerimizi doğru ayarlayalım, kimimizin ileri kimimizin saatlerinin geri kalmamasına dikkat edelim" şeklindeki ifadesi, işin garibi, liberal bir Fransız gazetecisi ve basın kuruluşunun başı olan Guy Sorman'dan[6] alınmış gibidir. Guy Sorman'ın şu (ifadeleri üzerinde dikkatle düşünmek gerekir; "Marksistler başlangıçtan bu yana, millî hareketleri dünyevî tasarılarından asla ayrı tutmazken, liberaller garip bir tavırla, kozmopolitliğe pek yanaşmıyorlardı. Ama bu değişti. Artık liberalizm evrenselleşirken, sosyalistler çevrelerine duvarlar örüyorlar, İngilizler, Danimarkalılar, Belçikalılar, Hollandalılar, Almanlar, Amerikalılar, Japonlar liberal saate ayak uyduruyorlardı. Fransa üç yıldan beri sanki saat farkıyla geriden geliyor"[7].

Sovyetler Birliği Komünist Partisi 27. Kongresinden sonra, ömrünü Sovyetlere adamış olan Haydar Aliyev, Sovyetlerin dağılmasıyla siyasi hayatını Azerbaycan'da politik entrikalarla devam ettirecek, eski komünist, yeni liberal liderlerden biri olarak ABD'de ölecektir

Gorbaçov, Sovyetler'de 1970'li yıllarda ulusal ekonominin iflasın eşiğinde olduğunu ve ekonomik büyüme hızlarının önemli ölçüde düştüğünü söylüyordu (s. 45). Dokuzuncu ve onuncu Beş Yıllık Plânlar hedeflerine ulaşmamıştı. Ekonomik değişiklikler, siyasal bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştı. Gelişme yöntemleri aranmamıştı. Uluslararası teknik ilerleyişten yararlanma yoluna gidilmemişti. Bilimsel ve teknik gelişmelerde, ulusal ekonomide kullanmanın, acil ve can alıcı bir zorunluluk olduğu kavranamamıştı. Bu konuda yapılan konuşma ve çağrılara rağmen değişen hiç bir şey yoktu. Emek üretkenliğinde büyüme hızı düşüş göstermişti. Dev kaynaklara sahip millî ekonomi kaynak sıkıntısına girmişti. Sosyal ihtiyaçlar ile üretimin ulaştığı düzey arasında karşılanabilir talep ile mal sunma (arzı) arasında bir uçurum doğmuştu (s. 45). Sonuç olarak, kitap haline getirildiğinde yüzelliüç sayfa tutan rapor, baştan aşağı Sovyetlerin her alanda geriliğinin ifadesinden başka bir şey değildi. Hürriyetlerin kısıtlanması, Sovyet halkını alkolizme, beyaz zehir tutkusuna bulaştırmıştı.

Glasnostun, Türkiye'deki ve dünyadaki propagandası, aslında, değişen, demokrasiye dönmeye hazırlanan bir Sovyet imajı yaratmıştı. Ekonomik alanda sol eğilimli gazeteler Sovyetler Birliğinde yeni bir dönemden bahsediyorlardı. Bunlara göre Gorbaçov üç yenilik getirmişti : Glasnost (açıklık), Demokratizatsiya (demokratikleşme), Perestroika (değişim). Gorbaçov'un girişimi, onlara göre ülkenin perişan durumundaki ekonomik yapısını modernize etmek, yetmiş yıllık totaliter idarenin donuklaştırdığı toplumu canlandırmak için yeni adımlar atmaktı. Sovyet lideri, televizyon konuşmalarında, halk önünde ya da parti üyelerine hitaben verdiği demeçlerde hep bu modernizasyon vazını tekrarlıyordu[8] Sonra bol bol Batılılar gibi giyinen Sovyet gençleri, modacı Vyacheslav Zaitsev'in moda çizgileri, popüler rock şarkıcısı Laima Valkule, Estonya'nın başkenti Tallina' da özel şahsa ait kuaför-

ler, devlet taksileri ile özel taksilerin rekabetleri, özel lokantalarda Çigan müziği ile yemekler yenilmesi.. Nikita Kruşçev'in XX. Parti Kongresinden sonra da aynı yollar denenmişti. Modacılar, özel şahsa ait kuaförler, özel taksilerle devlet taksileri arasındaki rekabetler, Çigan müziği ile yenen yemekler, Lenin ve Stalin döneminde de vardı ve bunların açıklıkla, demokratikleşmeyle, değişimle bir ilgisi yoktu. Amerikan romancısı John Steinbeck savaş sonrasında Sovyetleri ziyarete gitmiş, Anadolu Ajansı, seyahat notlarından oluşan kitabı çevirip haber bültenlerinde yayınlamıştı. John Steinbeck, "Savaş sonrası günlerinde de yıkıntılar içinde yaşayan insanlar arasında, kadınlar aceleyle işlerine giderlerken, gözlerini rimelliyorlar, rujlarını sürüyorlardı" diyordu. Solun en ılımlısı dahi, açıklığı, demokratikleşmeyi, değişimi, modayla, süslenme ile açıklıyorlardı. İyi ama aynı şeyler, bir zamanlar Küba'da Batista rejimi günlerinde, Salazar faşizminde Portekiz'de, İspanya'da Franko diktatörlüğünde de vardı. Bu ülkeler de bugünkü Sovyet toplumu gibi kapalı despot ve bireyi hiçe sayan sürü toplumlarıydı. Hele "Şartlar Değişince, Rejimler Değişir" yargısı ise sadece bir hayaldi. Lenin'in kurduğu rejim, Çarlık rejimine göre daha demokratikti. Ama Sovyet halkının bir demokratik kültür birikimi yoktu. Ne toplumsal yapıda demokratik kurumlar değişmiş, ne de bir özgürlük ve bağımsızlık geleneği vardı şeklindeki kanaatin yanlışlarını konudan biraz sapsak bile göstermek zorundayız.

Çarlığın son dönemi bile Lenin'in ilk dönemleri arasında demokratiklik konusunda bir mukayese bile yapılamaz kanısındayız. Hadi, Alexander Soljenitsin Sovyet rejiminin önde gelen muhalifi olduğu için, onun hacimli ve değerli "1914 Ağustos"u adlı eserini, "Gulak Takımadaları"nı bir yana bırakalım; Amerikan Komünist Partisi'nin kurucusu Sovyet yanlısı, Lenin'in yanında yer alan John Reed'in "Dünyayı Sarsan On Gün"üne bir göz atalım. Reed: "Rus örgütlerinin sayıca çok olması -Siyasî Partiler, Komite ve Merkez Komiteleri, Sovyetler, Dumalar, Birlikler- ortalama okuyucunun aklını oldukça şaşırtacaktır" dedikten sonra, bu partiler ve örgütleri şöyle sıralıyor:

1. Monarşistler (Çarcılar) ve çeşitli hizipleri Oktobristler vb.

2. Kadetler (Anayasacı Demokratlar) liberaldiler, varlıklı sınıfları temsil ediyorlardı. Kamu adamları grubu : Kadetler, Kornilov'un karşı-ihtilâlci hareketlere katılmasıyla (Kornilov liderliğinde) bu grup kuruldu Kerenski hükümetinde görev almışlardı.)

3. Popülist sosyalistler ya da Trudovjki (işçi grubu). Küçük burjuva, esnaf, muhafazakâr köylüler.

4. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi : Marksist sosyalistler (Lenin'in partisi).

a. Menşevikler, Demokratik Sosyalistler: Toplumun sosyalizme

doğal gelişimle gideceğine inananlar.

b. Menşevik Enternasyonalciler. Menşeviklerin radikal enternasyonalci taraftarları. Bolşeviklerin proletarya diktatörlüğüne karşıydılar. Liderleri başlangıçta Troçki, sonradan Martov, Martinov.

c. Bolşevikler. Kendilerine Komünist Partisi adını vermişlerdi. Liderleri , Lenin, sonradan katılan Troçki, Lunaçarski.

d. Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalciler. Bunlara Novaya Zhin (Yeni Hayat) grubu denir. İşçilerin değil, aydınlar grubunun partisiydi. Maksim Gorki bunlardandı. Bolşevik taktiklerine karşıydılar.

e. Yedintsuo. Pleihanov'u izleyen eski Sosyal Demokratlar grubu.

5. Sosyalist Devrimci Parti: SR'ler. Başlangıçta Devrimci Köylü Partisiydi. Ancak parti, içinde sosyalist olmayan pek çok üyeyi barındırıyordu. 1917'de bu partiden ayrılanlar "Sol Sosyalist Devrimci Parti"yi kurdular. "Sağ Sosyalist Devrimci Parti" ise Menşevikleri desteklediler. Sonunda da zengin ve orta halli köylülerin partisi oldu. Liderleri , Avksentiyev, Gotz, Kerenski, Çernov, "Babuşka" Breşkovskaya.

Bunlar sadece sağ ve sol partilerdi. Ayrıca birbirine karşıt Sovyet (Federasyon) yanlıları, sendikalar, fabrika ve atölye komiteleri, Dumalar (Danışmanlar kurulu), Zemistvolar (Taşra konseyleri), Kooperatifler, Ordu komiteleri, Filo komiteleri, Merkez komiteleri de pek çoktu . Çayika (Rusya İşçi ve Asker Sovyetleri Delegeleri Merkez İcra Komitesi; Centnoflot (Merkez Filo Komitesi); Vikzhel (Rusya Demiryolu İşçileri İcra Komitesi).

Diğer örgütler de; Kızıl Muhafızlar, Beyaz Muhafızlar, Tekinstsi (Ordudaki adı Yaban Tümeni); Orta Asyadan gelen müslümün Türk tümenleriydi. Anti-Bolşevik Kornilov'un isyanına katılmışlardı. "Ölüm Taburları" ya da "Hazır Kuvvet Taburları", 1917'de Kerenski tarafından kurulmuş, varlıklı aile çocuklarının örgütü idi. Sovyet devriminin arifesinde ve içinde bu partiler vardı. Lenin'in kurduğu rejim, Çarlık rejimine göre daha demokrattı yargısı burada kendi kendini çürütür. Çünkü, Lenin bırakınız Çarcı monarşistleri, Bolşeviklerin dışında kalan parti grup ve merkez komitelerini, Menşevikleri, sosyalistlerin hepsini sadece örgütlerini kapatmakla kalmadı, geri kalanlarını da kanlı bir şekilde tasfiye etti.

Ruslar'ın özgürlük mücadelesi geleneğini, (1550'ler) Astarkhan ve Kazan Hanlıklarına karşı sürdürdüklerini ve onları yendikten sonra, emperyalist programlarını uygulamaya başladıklarını, Gorbaçov dönemine kadar sürdürdüklerini bundan sonra açıklık, demokratiklik ve değişim yemleri ile emperyalist amaçlarına devam edeceğimi unutmamak gerekir.

Rusya'da toplumsal yapıda demokratik kurumların gelişmediği gerçeği ise, Avrupa toplumları ile Asyatik toplumlar arasındaki farklı sosyolojik ve kültürel nedenlerle açıklanabilirdi.

Gorbaçov reformlarının başladığı aynı tarihlerde, Glasnost'u, 1917'den beri en büyük devrim olarak niteleyen SSCB'nin Ankara maslahatgüzarı Anatoli Kadirov'un sözleri, doğrudan Sovyet propagandasının açık bir delildi.

Kruşçev denemesinden sonra, Gorbaçov'un Stalin'e fazla yüklenmemesinin sebebi kolay anlaşılabilirdi. Bilindiği gibi Sovyetlerde ve dünyada Gorbaçov'dan daha popüler olmuş Kruşçev, bir iç darbeyle görevinden atılmış, yerine geçen Brejnev ve onun piyonu Kosigin, Stalin dönemini yeniden canlandırmışlardı. Gorbaçov'un "Komünistler! Yemlik Yapın!" diye direktifler verdiği günlerde, Sovyetler Birliği Merkez Komitesi propaganda sorumlusu ve Politbüro üyesi Alexander Yakovlev, Stalin döneminde milyonlarca kişinin öldürüldüğü yolundaki anlayışın doğru olmadığını, tasfiyelerde Stalin'in haklı olduğunu ileri sürmüştü. Kimi Türk basın organları da ham hayaller peşinde koşarak, Sovyetler Birliğinde, sosyalizmden kapitalizme mi geçileceği sorusunu soruyordu.

Doğu Bloku ülkelerinde de bir kıpırdanma başlamıştı. Gorbaçov onları korkutmuyordu. Bir kısım sosyalist ülkeleri, Gorbaçov'a arka çıkıyorlardı. Yetmiş altı yaşındaki Bulgar Todor Jivkov, İkinci Dünya Savaşı günlerinde Stalinci, Stalin ölünce Malenkovcu, Malenkov tasfiye olunca Kruşçevci, Kruşçev tasfiye edilince de Brejnevci olmuş, şimdi ise tam inanmış (!) bir Gorbaçovcuydu. Gorbaçov ne yapıyorsa onu yapmaya başladı. Gorbaçov, Kazak Türklerini parti kadrolarından uzaklaştırır, onun yerine Rusları getirirken, Jivkov da, Bulgaristan Türklerinin adlarını ve dinlerini değiştiriyordu. Ekonomide, Gorbaçov gibi merkezi sistemi yumuşatıyor; gene Gorbaçov gibi ülkesinde antialkol savaşı açıyordu. Yetmiş dört yaşındaki Macar Parti Genel Sekreteri Janos Kadar, Doğu Blokunda Gorbaçov'dan çok önce liberalleşmeye başlamıştı. Ruslar, Çekoslovakya'nın üzerine gittiği gibi, Macaristan'ın üzerine gidemezdi. Çünkü 1956 Macar ayaklanmasında yalnız Budapeşte'de Kızıl Ordu ve tankları 35.000 Macar'ı öldürmüştü. Hem de, ilk Glasnostçu Kruşçev zamanında. Janos Kadar, Gorbaçov'dan çok daha önce bazı düşünce suçlularını affetmişti. Basına tanınan hürriyet, diğer sosyalist ülkelerden daha fazlaydı.

Beşinci Bölüm Dipnotları

1- Bu rapor için Bknz., Mihail Gorbaçov SBKP MK 27. Kongre Siyasal Raporu, 1987, İstanbul
2- V.İ. Lenin, İki Taktik, s, 13, 1967 Ankara
3- A.g.y., Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi, s, 47, 1967, Ankara
4- Bknz., Tercüman Gazt., 29 Kasım 1987
5- Fransa'da çok az sayıda parti üyesi, II. Dünya Savaşı sonrasındaki koalisyon döneminden kalma Kamu görevlisi gibi pasif işlerde çalışmakta, emekliliklerini beklemektedirler.
6- Guy Sorman, genç Fransız yazarı ve gazeteci Ecole Nationale d'Administration'dan (ENA) mezun oldu. Ulusal Yönetim Okulu. Halen Paris'te Politik Etüdler Okulu'nda ekonomi dersi vermektedir. "Amerikan Muhafazakar Devrimi" adlı bir eseri daha vardır.
7- Guy Sorman, Liberal Çözüm - Dünyada Piyasa Ekonomisi Uygulamaları, s, III, 1967, İstanbul
8- Bakış Derg., 16 Ağustos, 1987

6. Bölüm

TKP, Radikal İslâmcı ve "Milli Görüş" İttifakı

TKP ile TİP daha TBKP haline gelmeden, TKP Merkez Komitesi üyesi, İGD lideri Ahmet Muhtar Sökücü, TKP yanlısı, Türkiye'de yayınlanan bir dergiye verdiği röportajda; İslâmcı eylem grupları hakkında sorulan bir soruya şu cevabı veriyordu "12 Eylül Rejimi sol görüşleri yasakladı ve sol harekete saldırdı. Bunun en geniş olarak öğrenci gençlik üzerinde etkileri yaşandı. 12 Eylül rejiminin getirdiği ekonomik, politik, kültürel yozlaşma ve bunalımlar, bazı gençlik çevrelerinin dinî akımlara meyletmesini getirdi. Öte yandan bizzat Amerika'nın tezlerine bağlı olarak, Suudi kökenli bağnaz dinî akımların çalışma imkânlarını arttırdı. Şunu belirtmekte yarar var bence, tüm dinî akımlara bağlı hareket eden gençleri aynı kefeye koymuyoruz, koymamakta da yarar var. Bunda önemli olan nokta, bize göre iki ana çizgide gidiyor dinî akımlar. Birincisi; rejimle bağlantılı Suudi kökenli bağnaz hareketler, ki bu hareketler tamamen ABD emperyalizmi yanlısı hareketlerdir, bunların esas örgütlenmesi ANAP içinde gerçekleşiyor. Doğal olarak biz ulusal çıkarlar ve demokrasi açısından bu gruplara karşıyız. Diğer yandan anti-emperyalist, demokrasi ve insan haklarından yana, 141, 142, 163. maddelerin kaldırılmasını isteyen dinî akımlar da var. Biz bunlarla eylem birliğinden yana tavır alıyoruz. Öğrenci gençlik içersinde ortak talepler doğrultusunda eylem birlikleri de oluşturulabilir. Çünkü biz yıllardan gördük ki, devrimci lafazanlık ve keskinlikle bugün bir yere gidilmesi mümkün değildir."[1]

Dergi muhabiri, İGD eski Başkanı Ahmet Muhtar Sökücü' yü kaçtığı yurtdışında bulup kendisiyle görüşmüştü.

TBKP ortaya çıktıktan sonra da, dinî gruplarla eylem birliği yapabilecekleri konusu, kitabımızın üçüncü bölümünün sonunda aktarılmıştı.

TKP ile "Millî Görüşçülerin yaklaşımı daha 1985 sonunda başlamıştı. "Millî Görüş" teşkilâtı kimin örgütü idi? İçinde Türk sözü geçmi-

yordu. Örgütün tam adı "Avrupa Millî Görüş Teşkilâtı" (AMGT) idi. Türkiye'nin değil Avrupa'nın "Millî Görüşünü" temsil ediyor olmalıydı. Böyle olunca da, Sovyetler Birliğinin uluslararası cephe örgütlerinden "Uluslararası Barış Konseyi"nin toplantısına, Birleşmiş Milletlerin 1986 yılını "Dünya Barış Yılı" ilân etmesinden önce (1985 yılında) katıldı. Sovyetler Birliği böylece Birleşmiş Milletler kararı uygulamaya geçmeden barış meleği görevini yükleniyordu."Millî Gazete" şöyle yazıyordu: "Barış Dünya Kongresine bu yıl ilk defa bilinen müdavim gruplardan (yani komünistlerden demek istiyor y.n.) tamamen farklı düşünce ve yapıya sahip bir teşkilât da katıldı. Bu teşkilât, merkezi Almanya'da bulunan "Avrupa Milli Görüş Teşkilâtı" idi. Bu Kongrede AMGT'yi genel sekreter Ali Yüksel başkanlığında bir heyet temsil etti. AMGT Genel Sekreteri Ali Yüksel, Kongre'de bir bildiri sunarak, Dünya barışı konusunda teşkilâtının görüşlerini anlattı". Toplantı, Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da yapılmıştı. Barış Kongresi'ne 130'un üzerinde ülkeden 2.700 delege katılmıştı. Fatih Ağar adlı bir gazeteci "Millî Gazete" adına kendisiyle bir konuşma yaparak Barış Kongresi izlenimlerini öğrenmişti. AMGT adına bir delegasyonla katıldığını ifade eden Genel Sekreter Ali Yüksel, Kongre'ye Türkiye'den "Hak-İş" Genel Başkanı Necati Çelik de katılmıştı. "Ancak" diyordu Ali Yüksel, "Sayın Çelik, sahası adına kongreyi izlemişti." Peki, Hak-İş Sendikası Genel Başkanı işçi hareketleri adına kongreye katılmıştı da, AMGT Genel Sekreteri ve delegasyonu ne adına toplantıda bulunmuş ve bildiri sunmuştu? Bu belli değildi. Ali Yüksel'in gazeteciye söylediğine göre; (Sovyetlerin Türkiyedeki Cephe örgütlerinden olup, üyeleri mahkûm olan ve kararın onaylanması için Temyiz Mahkemesi'nde bekleyen) "Türkiye'den bildiğimiz Barış Davası ile ilgili kişiler vardı Kongrede. Yani Barış Derneği elemanları. Ayrıca yurtdışında örgütlenmiş işçi sorunları ile uğraşan bazı teşkilât temsilcileri de vardı. Ve bir de biz AMGT". Yurtdışında örgütlenmiş işçi problemleri ile uğraşan örgütler FİDEF, TKP, TİP, TSİP gibi kaçaklar olabilirdi. Ali Yüksel, "Uluslararası Barış Kongresinde, barışın sağlanması için haksızlığa karşı savaş" (!) için bir bildiri okumuştu. Şöyle diyordu Genel Sekreter: "(Barış Kongresinin amaçlarında y.n.) Barış ve Adalet, Silahsızlanma, Barış ve Kurtuluş, Barış ve İnsan Hakları, Barış ve İnsan İhtiyaçları, Barış ve Birlik, Barış İçinde Birlikte Yaşamak gibi başlıklar altında genel hatlarıyla bu konuların işleneceği bildiriliyordu" Görüldüğü gibi, Barış Kongresinde işlenen konular, Sovyet Rusya'nın dünya çapındaki cephe kuruluşları tarafından, çeşitli motiflerde kullanılan sloganlar ve ajitasyon - propaganda ilkeleriydi.

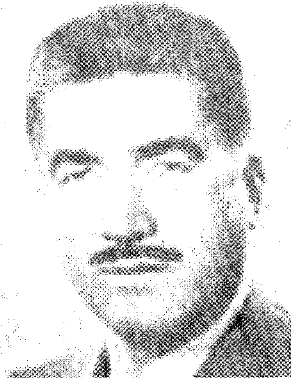
AMGT, hangi ilişkiler sonucu, Kopenhagdaki Uluslararası Barış Kongresi'ne katılmıştı? Kuşkusuz bunun için kâhin olmaya gerek yo-

ktu. Solcusu, sağcısı, dincisi, Kürtçüsü, 1980 öncesi olaylarının sorumluları, selâmeti Avrupa'ya kaçmakta bulmuşlardı. Muhacir olmanın dayanışması içindeydiler. Sovyet propagandası bu psikolojiden yararlanıyordu. Bu nedenle, 1920 Baku'da düzenlenen "Doğu Milletleri Kongresi" gibi bir toplantı düşlediler. Bu düşlerini Kopenhag'da hayata geçirdiler. Konuşmalar, anlaşmalar, uzlaşmalar bu kongrede başladı.

Avrupa Milli Görüş Teşkilatı, Erbakan'ın yurtdışı örgütlerinden olup 1980 sonrası soldan, etnik bölücü unsurlara kadar işbirliğine gitmekte bir sakınca görmeyecekti

Barış Kongresi'nde AMGT ile ne konuşmalar, anlaşmalar oldu ki, "Millî Görüşçüler" Hollanda'nın Rotterdam şehrinde, "Birinci Avrupa Müslümanları Meseleleri Konferansı"nı topladılar. TKP doğrultusundaki FİDEF Başkanı Hasan Özcan'da Rotterdam'a AMGT tarafından davet edilenler arasındaydı. Yani, Dünya Barış Kongresine AMGT, FİDEF[2] tarafından davet edilmiş oluyordu. Ve uzlaşma, Ali Yüksel ile Hasan Özcan arasında yapılmıştı, (Bu Sovyetlerin kararı ile olmuştu) FİDEF Başkanı Hasan Özcan, üç gün boyunca,"Millî Görüş"çülerin davetlisi olarak Rotterdam Hilton Otelinde kalmıştı. Hasan Özcan bu toplantıda: "Millî Görüşle irtibatımız devam ediyor. Buraya davet edilmem de bunun en büyük ispatıdır..." diyordu. Toplantıda AMGT Genel Sekreteri Ali Yüksel ile, FİDEF Başkanı Hasan Özcan yanyana oturuyorlardı. Hasan Özcan, FİDEF adına kongreye katıldığını söyledikten sonra gazetecilere; TKP ile ilgili olduklarını, onun yönetimi altında bulunduklarını açıkça söylemişti. "Biz" demişti, "Ayrıca Almanya Barış Hareketinden de, Yeşillerden de etkileniyoruz, Millî Görüşle irtibatlıyız. İşçileri, emekçileri ilgilendiren meseleler bize yabancı değil buraya gelmemizin sebebi şöyledir: Müslümanlar açısından meseleler nasıl değerlendiriliyor merak ediyoruz. Bunların buluştuğu, ayrıldığı yerler nerelerdir, öğrenmek istiyoruz. Buluştuğu yerlerde bu örgütler neler yapmakta, nasıl hareket etmekte bunları da görmek istiyoruz. Konferansta sorunları algılamaya çalışıyorum. Bütün bunları biz de kendi organlarımızda değerlendireceğiz..." Buraya kadar ki konuşmalarında, TKP'nin ve onun arkasında Moskova'nın adına istihbarat yapmak ve istihbaratı değerlendirmekle görevli olduğu gerçeği ortaya çıkıyor, FİDEF Başkanı Hasan Özcan'ın. Hasan Özcan, Millî Görüşçülerle aynı görüşte olduğunu ifade ediyor, özellikle insan hakları konusundaki görüşlerine katıldığını, önlerindeki en önemli mücadelenin eşit haklar mücadelesi olduğunu ifâde ediyordu. Birlikte hareket konusunda ise Hasan Özcan şöyle diyordu; "Millî Görüş kendisini sağ veya sol olarak belirlemiyor. Biz bunu kabullenmek zorundayız. Bugün düşünceleri farklı olan ayrı görüşteki insanların yan yana gelmesi şüphesiz iyi karşılanmalıdır. Bu gelişmelerde farklılıklar olabilir. Şahsen bizim üyelerimiz arasında tepki biçiminde yansımadı. Ama bu konuyu tartışmak, görüşmek isteyen

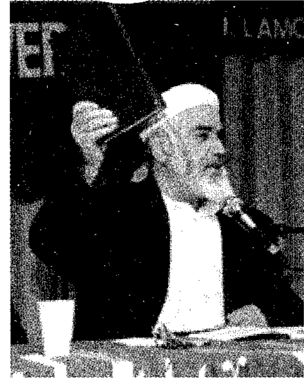

1980 sonrası ilginç bir biçimde sol ile ittifaka giren İslamcılar (Avrupa Milli Görüş Teşkilâtı), düzenledikleri "Avrupa Müslüman Meseleleri Konferansı"nda bir araya geleceklerdir. Kendisine "Şeyh'ül İslam" sıfatı veren Ali Yüksel, konferansa solun katılımını sağlayacaktır

üyelerimiz vardır. Üyelerimiz soruyor, anlatıyoruz. Böylece niçin birlikte hareket ettiğimizi daha iyi anlıyorlar". Bu gelişmeler üzerine TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu (Yaşar Nabi Yağcı), şöyle diyecekti: "Akıllı İslamcılarla işbirliğine gideceğiz. İslâmî hareketlerin Türkiyeye sızma girişimlerini kabul edemeyiz ve doğru bulamayız. Onlar İslâm devrimini ihraçtan söz ediyorlar. Devrim ihraç edilmez. Her ülke kendi şartları içinde devrimi gerçekleştirir. Türkiye'de şu veya bu hareketler oluyor. Bunlar Humeyni tarafından destekleniyor veya kışkırtılıyor deniliyor... Ne var ki, bugün Türkiye'de İslâmî hareketler içersinde, Türkiye'nin meseleleri dikkatle gözleniyor... Türkiyenin ABD ile olan ilişkilerine karşı çıkan İslâmî çevreler de vardır. Bütün bunların, şeriat devleti isteniyor ve Humeyni'nin politikası güdülüyor tarzında aynı kaba konulması doğru değildir... Artık Türkiye'de tarihsel bir sentez gerekiyor. Bizce İslâm hareketi yeni baştan değerlendirilmelidir. Zaten bütün dünyada yeniden değerlendiriliyor... Lâiklik dinsizlik demek değildir. Böyle baktığımız zaman İslâmî çevreler içinde akılcı çevrelerle ilişkiyi savunuyoruz. Onlarla ortak hedefler içinde birlikte mücadele edebileceğimizi görüyoruz ve bunu da açıkça söylüyoruz. Ama, dediğim gibi, bunlar, Türkiye sınırları içinde ortak aynı mihraklarda yaşayan insanlar olarak düşündüğümüz şeylerdir. Ne Humeyni ile ilişkimiz var ne de başka çevrelerle (?!). Biz aynı zamanda özellikle Suudi kökenli karışımların olduğunu da çok açık biliyoruz. Örneğin, Rabıta olayında olduğu gibi. İşte esas dikkatleri oraya çevirmek lâzım. Esas tehlike olarak bunu görmek lâzım. Yani fanatik dinsel akımları destekleyen çevreler bunlardır. Bunun arkasında elbette ABD var"[3]

Haydar Kutlu'nun bu konuşmasında dikkati çeken husus, mücadeleyi Türkiye içine yansıtmak, İran-Irak savaşında olduğu gibi müslümanı müslümana kırdırmak; Millî Görüşçüler gibi Sovyet yanlılarını Suudi taraftarlarını kapıştırarak, Sovyetler adına parsayı toplamaktır."Humeyni ile ilişkilerimiz yok" derken de, Sovyetler adına yalan söylüyor Haydar Kutlu. Çünkü Humeyni'nin iktidar örgütü ile SSCB arasında ABD'ne karşı bir anlaşma yapıldığını unutturmak istiyor. Basra Körfezinde olagelenler, İran'ı, lojistik olarak Sovyetlerin desteklenmesinden; Irak'ı da her iki tarafın yani hem ABD'nin hem de Sovyetlerin desteklemesinden sürüp gidiyor. Yani, Ortadoğu'da müslüman müslümanı kırarken, süper güçler tam bir Haçlı zihniyeti ile hareket ediyorlar. Haydar Kutlu, bu Haçlı zihniyetinin bir ajanı gibi davranarak, müslümanın müslümanı öldürmesi için platform olarak Türkiye'yi seçmiş görünüyor. TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu,"Yeni Gündem"in muhabiri Metin Dalman'a verdiği mülakatta aynı sözleri

tekrarlıyordu: İnanç özgürlüğü isteyen ve Amerikaya karşı çıkan Türk kaynaklı akımla işbirliği yapmak için adımlar attığını ifade ediyordu.

Türkiye'ye karşı hemen hemen bütün dini, mezhebi ve etnik örgütler mutabakat içindeydiler. Bunlardan biri de Avrupa'da Türkiye İslam Cumhuriyeti'ni kuran Cemaleddin Kaplan isimli eski bir diyanet müftüsüydü

Temmuz 1987 tarihinden beri "Bizim Radyo"da, TKP' nin "Millî Görüşçülerle" irtibatlarına geniş yer vermişti. 24 Temmuz 1987 günü emisyonunda, yurtdışında TKP' ye yakın "Türkiye Postası" gazetesinde çalışan Erol Dinç'in, AMGT (Avrupa Millî Görüş Teşkilâtı)nın Başkan yardımcısı ile yaptığı röportajı yayınlıyordu. Gazetenin yazdığına göre, konuşmanın amacı, 1986 Dünya Barış Yılı konusunda, AMGT Başkan yardımcısı ile konuşmaktı. Konuşma, başkan yardımcısının evinde geçer. Sorulara verdiği cevaplarda başkan yardımcısı, dini bile tahrif ederek, İslâmiyet'in "Barış Dini" olduğunu söylemiş, diğer sorulara da Sovyet yanlısı cephe kuruluşlarının propagandalarına eş cevaplar vermiştir. Barış, silahsızlanma, dünya barışının sağlanması, insanların kardeşçe yaşamaları, atom silahlarının yasaklanması, ABD'nin "Yıldızlar Savaşı Projesi", silahsızlanmaya ayrılan paraların Etopiya'ya, Afganistan'a ve Afrika ülkelerine gönderilmesi, barışın korunması için görevler, sanki bir müslümanın değil, Sovyet yanlısı bir örgüt başkan yardımcısının cevaplarıdır. Başkan yardımcısının en büyük beklentisi şu sözlerde doruk noktasına ulaşıyor: "Bunun için de ben müslümanım, diğeri komünist, onunla selâmı keserim, o komünistti, şeklinde değil, kardeşlerin birbirlerinin fikrine hürmet ederek fikir teatisinde bulunarak gerçeği ortaya çıkarmak lâzımdır..."

Oysa, TKP'nin nasıl bir oyun oynadığı meydandaydı. Onun iplerini oynatan Sovyetler Birliğinde ise durum başkaydı. Emir kulu TKP bunun farkındaydı. O, Moskovadan gelen emre göre hareket ediyordu. Sözgelimi, 28 Eylül 1986 tarihli "Pravda"da şöyle bir yazı yer almıştı: "Bilimsel dinsizlik propagandasıyla, insanları etkileyerek, kitlesel, grupsal ve bireysel oluşumların en uygun ortak noktasını bulmak her zaman mümkündür... Çağımızda dinsel kuruluşlar, insanları güya din olmadan yüksek ahlâk düzeyi de olmaz inancıyla kandırırlar. Böylelikle onların estetik arzu ve hislerini istismar etmektedirler... Dinsel ahlâkın sosyalist topluluk ahlâkı ile bir tutulmasına yelteniliyor... Dinsizlik eğitiminin mükemmelleşmesi için, propaganda kadrolarının seçimi, eğitimi birinci derecede önem kazanmıştır..." Bu satırlar, Sovyet propagandasının ikiyüzlülüğünü, ülke içinde dine bakış tarzını, buna karşılık, dış dünyada tam tersi bir standart uyguladığını ispatlamaktadır. Orta Asya müslüman Türklere dini inançlarından dolayı yapılan baskılar geri tepmiş, illegal platformda dinsel inanç, bütün Asya Türklüğünü, Sovyet şovenizmine karşı birleştirmiştir. Bu nedenle SBKP, MK'

1980'lerde başlayan solcu-islamcı işbirliğinin önde gelen isimlerinden biri de Hak-İş Sendikası başkanlığı da yapan Necati Çelik'ti. Çelik, daha sonra, Erbakan grubundan ayrılarak, siyasetine AKP milletvekilliğiyle devam edecek ve 2009'da ölecektir

nın 27. Kongresi'nde dine karşı savaş politikasına hız verilmesi kararı alınmış, fakat Perestroika ve Glasnost politikasına rağmen (1921 NEP politikasında olduğu gibi) Kazaklara, Özbeklere, Kırgızlara, Türkmenlere, Azerilere karşı baskılar uygulanmış, Andropov döneminin gözdesi Haydar Aliyev, gözden düşerek, görünmez olmuştur.

16 Temmuz 1987'de "TKP'nin Sesi Radyosu" emisyonunda, Türkiye Komünist Partisi'nin "Millî Görüşçülerin" güç kazanmasından yana olduğu savunuluyor. 23 Temmuz 1987'de ise "TKP'nin Sesi Radyosu" şöyle diyordu: "Tarihte ilerici halk hareketlerinin, kendilerini dinsel belge (slogan) ve istemlerle ifade ettiklerine birçok kez tanık olundu. O nedenle dindar insanların bütün hareketlerini gerici saymak doğru olmaz. Önemli olan somut tarihsel bir analizle dinsel hareketlerin sınıfsal içeriğinin hangi sınıflarla bağlı olduğunun ortaya çıkarılmasıdır... Sömürüye ve ezgiye karşı, marksistler ile dindarlar birlikte savaşabilirler. Ama kuşkusuz, bu sömürü ve ezginin doğası ve nedeni hakkında farklı görüşlere sahiptirler..."

Tabii ki, TKP din konusundaki bu görüşlerini Sovyetlerde yaşayan Türk halkları için söyleyemez. Çünkü o zaman Türk halklarının karşısına sömürü ve ezgi yapan Ruslar çıkacaktır.

Sovyetlerin Din Konusunda Girişimleri, Tarihin Tekerrürü, Yeni Bakû Kongresi

Ekim 1986'nın ilk üç gününde Sovyetler Birliği, 1921'deki "Mazlum Halklar Kongresi" gibi gene Baku'da "Barış Mücadelesinde Müslümanlar Kongresi" konulu bir konferans düzenlemişti. TKP'nin Sesi Radyosunun, basılı yayın organlarının, AMGT teşkilâtına bu kadar önem vermelerinin nedeni, Ekim 1986'da Bakudaki bu Sovyet girişimi idi. Bakû toplantısına 60 Asya, Afrika ve Avrupa ülkesi ile ulusal ve uluslararası müslüman örgütlerden 600 delege katılmıştı. Avrupa'da müslüman ülke yoktu. Ancak firari dinciler grubu vardı. Muhtemelen katılanlar, Millî Görüşçüler Cemalettin Hoca taifesinden militanlardı. Toplantının gündeminde: Barış mücadelesinde müslümanların faaliyetleri; Barış, adalet ve dostluk konusunda islâm hadisleri, Emperyalizm ve Siyonizm'in entrikalarına karşı müslümanların ittifakı; nükleer savaş tehlikesine karşı mücadele konuları vardı.

Sovyetler, Humeyni'nin dinî devriminden, Afganistan'da müslüman mücahitlerin yılmadan Kızıl Orduya karşı direnişinden ve aynı hareketin, Orta Asya müslüman Türklerinde de başlamasından korkarak, inisiyatifi, islâmiyet konusunda da ele almak için bu kongreyi top-

lamışlardı. Bir taşla iki kuş vurmak amacında idiler. Birincisi; Afganistan ve Sovyetlerde bağlı Türk müslümanlarını pasifize etmek; öte yandan İsrail'e karşı müslüman Arapların hepsine sahip çıkarak, Orta Doğu'da ABD'ni tuşa getirmekti.

Baku toplantısında sunulan tebliğlerde Barış, Dünya Barışı, nükleer savaşın tehlikeleri, silahsızlanma ve bu konulardaki Sovyetlerin gayretleri, ABD'nin kınanması, SSCB'deki müslümanların dini vecibeleri yerine getirme imkânlarına ilişkin tebliğler sunulmuş, sonunda alınan kararların gerçekleştirilmesi için ve ortak çalışmaların sürdürülmesi amacıyla "Daimi Komisyon" adı altında bir organ teşkil edilmiştir. Bu organın görevi, faaliyetleri, komünist hedefleri maskelemeye ve koordine ederek genişletmeye yönelikti. Ayrıca bu örgüt Sovyetler Birliğinde bir "Uluslararası Müslümanlar Konferansı"nın toplanmasını sağlamakla da görevlendirilmişti, "Daimi Komisyon" Azeri Şeyhi Allahşükûr idaresinde "Uluslararası Hazırlık Komitesi"ni kurdu, bu uluslararası konferans için.

Dinî çevrelerin, Sovyet barış kampanyalarına katılmaları ve bu konudaki çalışmaları koordine etmek için daha 1983 yılında "Sovyet Barış Komitesinin Dini Çevrelerle İlişki Komisyonu" kurulmuş, bu tarihten sonra Moskova'ya bağlı komünist partileri gibi TKP de, Federal Almanyadaki Türkiyeden kaçmış olan dinî örgüt militanlarına, bir araya getirdikleri dernek ve federasyonlara el atmaya başlamıştı. Bunun semeresi ilk olarak "Hıristiyan Barış Konferansı, Asya Buda Barış Konferansı, Avrupa Katoliklerinin Berlin Konferansı'nın toplanması olmuştu. 1986 yılında da Hollandanın Rotterdam şehrinde yukarıda belirtildiği gibi "Millî Görüşçüler" de "Birinci Avrupa Müslümanları Meseleleri Konferansı"nı toplamışlardı. Bu konferans, Sovyet Barış Komitesinin eseriydi. "Millî Görüşçüler"de, bilerek ya da bilmeyerek Moskova'nın FIDEF ve TKP aracılığı ile kuyrukçusu olmuşlardı.

Sovyetler Birliği, din alanında henüz kullanılmamış imkânlar olduğu inancındaydı. Bu nedenle, kendi amaçlarına uygun, dış politikada silahsızlanma ve barış saldırılarında kendilerinden yararlanılacak İslâm dinine bağlı örgütlerle cephe teşekkülleri irtibatları (Rabıtaları) kurabilirdi.

Sovyetler, dış politik hedeflerine ulaşabilmek için çeşitli ve dolaylı yollardan azami ölçüde kullanabilecek örgütlenmelere dünyanın her yerinde sahipti. Bunlar her alanda cephe teşekkülleri adıyla, Sovyetler lehine faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlardı. Bütün bu cephe teşekkülleri gerçekte SSCB'nin başlıca organlarından biri olan "Uluslararası Dairesi"nin görev bölümü esasına göre, çoğu hallerde gizli yollarla faaliyet gösteren masalarından yönetilmekteydi. Görev bölümleme de uygulama alanı yaratılacak politikalar da, SSCB. MK. Polit bürosu

tarafından dikte ediliyordu, işte bu çalışma düzeni içinde Sovyet dış politikası amaçları doğrultusunda çeşitli kampanyalar yürütülmekteydi. İçinde bulunduğumuz günlerde barış kampanyalarının içeriği; Batı Avrupa'da füzelerin kaldırılması, NATO ve Varşova Paktlarının karşılıklı olarak lağvedilmesi[4] komünist ülkeler dışındaki ülkelerde mevcut düzene karşı dini konulardan barış kisvesi altında faydalanılmasıdır.

Bu alanlardaki faaliyetlerden biri olarak FİDEF tarafından düzenlenen "Göçmen İşçi Dernekleri Yapısı ve Görevleri" konulu konferans, 23 Ağustos 1986 günü Frankfurt Nordwesstand'da toplanmıştı. Konferansa, FİDEF'e bağlı olarak faaliyet gösteren dernekler ve çalışma gruplarıyla Fransa, Belçika, Hollanda, İsviçre ve Avusturya işçi derneklerinden de delegeler iştirak etmiş, masraflar Sovyetlerce FİDEF adına finanse edilmişti. Avrupa Millî Görüş Teşkilâtı (AMGT) adına konferansa katılan Zihni Ediş şöyle bir konuşma yapmıştı: "Türkiye Postası'nda yayınlanan Barış konusundaki açıklama teşkilâtımızca da benimsenmiştir. Türkiye'de Yahudilerin devamı olan kişilerce, Türk Ocakları kurulmuştur. Bu konferans salonunda Türk bayrağının bulunmayışı bir eksikliktir. Bayrak olmayınca taraftarlarımız bunu yanlış anlamakta ve böylece de FİDEF tasvip edilmemektedir. Toplantılarda bayrağın konulması her bakımdan yararlıdır. Böylece düşmanlarımıza koz vermemiş oluruz, birlikten kuvvet doğar fikrini teşkilâtımız benimseyerek FİDEF'le işbirliği yapmaya hazırdır, Ben, FİDEF tarafından düzenlenen her toplantıya iştirak ediyor ve her toplantıya da teşkilâtımızdan ayrı bir arkadaş getirerek, FIDEF'in komünist bir örgüt olmadığını, aksine vatansever ve işçi haklarına eğilen bir örgüt olduğunu teşkilâtımıza tanıtmaya çalışıyorum. Üst düzey yöneticilerimiz FİDEF'le işbirliğini kabul ettiğine göre tabanımızın da bu işbirliğini kabul etmesi gerekmektedir, Ancak, henüz tabanımız bu işbirliğine tam hazır değildir. Alt tabanımızı işbirliğine yavaş yavaş hazırlıyoruz. İlerde tabanımız da FİDEF' in yanında yer alacaktır."

FİDEF, bu toplantıdan sonra 16 Kasım 1986'da Hamburg'da bir toplantı yaparak AMGT ve bir başka kuruluş olan HDF (Halkçı Devrimci Federasyonu) ile ortak çalışmalara girilmesi kararı almıştı. 30 Eylül 1986 günü de "Belçika Türkiyeli İşçiler Birliği" de TKP doğrultusunda, Bakû Kongresi'ni, aslında SSCB MK Polit bürosunun buyruklarını yerine getirmişler: "Dinî gruplar ile asgarî müştereklerde birleşilmesi karar altına alınmış, TKP' nin dine karşı olmadığı nesnel yönde amaçlarının müşterek olduğu, ifade edilmiştir. TKP' nin birleştirici görüşleri doğrultusunda F. Almanya'da "Millî Görüşçüler, FİDEF ve Atatürkçü grupların bir ölçüde de olsa yakınlaşması sağlanabilmiştir" görüşü açıklanmıştır.

Sonuç

"Sol Birlik", TKP+TİP birleşmesi (TBKP), FİDEF ve TKP ile "Millî Görüşçülerin" irtibatları, Haydar Kutlu (Yaşar Nabi Yağcı) ve Dr. Nihat Sargın'ın Türkiye'ye tutuklanmayı göze alarak gelişleri, her ne kadar sosyal ve siyasal olgular, statik kavramsal kalıplar içine yerleştirilmeye elverişli değilse de, gene de amacın, Türkiye'de 1980 öncesinde beliren ayrılıkları daha derinleştirerek, şartlar altında ve 1980 öncesinden farklı sloganlarla iç kargaşa ortamı yaratmak olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü dünya çapında Sovyetlerin uluslararası cephe teşekküllerinin yerel şubelerinin her girişimi, Sovyet dış politikasına göre bir amaca yöneliktir. Bu nedenle, Moskova'nın TKP aracılığı ile yürütülen ajitasyon ve propagandalarının, (anlık değerlendirmelerle değil) gelecek için gözetilen amaçları üzerinde durmakta yarar vardır.

Türkiye, halkı müslüman olan bir ülkedir ama onun uzun bir devlet geleneğine ve deneyimine sahip olması, bugüne kadar Orta Doğu'da tarafsız kalmasını sağlamıştır. Süper güçler şu veya bu şekilde Ortadoğu kargaşasının daha da gelişmesini istediklerinden, Türkiye'yi barışçı hedeflerinden saptırmak için dolaylı yollarla gerekli kışkırtmaları yapmaktan geri durmamaktadırlar. Sovyetlerin kullandığı örgüt ve kesimler bellidir: TKP, TİP, TSİP, DİSK, Barışseverler, İGD, İKD, Kürtçü teröristler, Ermeniler, TİKKO, TKP/M-L, DEV-YOL, DEV-SOL bakiyeleri ve 1980 sonrasının bazı sendikaları... ABD'nin ise; endirekt yoldan (nüfuz alanı olan F. Almanya aracılığı ile) Kürtçülükle ilgili, Türkiye aleyhine beyanat verdirmesi, Ermeni meselesini kurcalaması, Ortadoğuya müdahale için politik platformda Ankara' dan tavizler koparmaya çalışması, öngörülen yardımlarda kısıtlamalara girişmesi, Yunanistanla Türkiye arasındaki dengeyi bozan oyunlarla Papandreau'yu Bulgaristana yakınlaştırması gibi davranışları, Ortadoğu bunalımını geliştirmeye ve büyütmeye yöneliktir. Ne var ki Amerikanın dolaylı girişimler), Türkiyenin dışındadır. Sovyetler ise, örgütleriyle, Türkiye ile olan bazı ticari ilişkilerden kazanılmış paraların, belirli ajanlarda bloke edilmesi ve gerektiğinde sarf inisiyatifini elinde bulundurmasıyla ve en önemlisi kuzeyde büyük deniz sınırı, doğuda, batıda kara sınırları ile en büyük tehlikedir.

Altıncı Bölüm Dipnotları

1- Yarın Derg., S. 75, Kasım 1987

2- FİDEF (F. Almanya'daki Türkiyeli İşçi Dernekleri Federasyonu) 1970 yılında Duesseldorf şehrinde, TKP tarafından kuruldu. Alman İçişleri Bakanlığı kayıtlarında bu örgütün TKP tarafından kurulduğu belirtilmektedir. Federal Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yabancılar sözcüsü Offner, FİDEF'in Doğu Berlin'den yönetildiğinisöylemiş ve Türkiye aleyhtarı faaliyetleriyle tanındığını sözlerine eklemiştir. F. Almanya İçişleri Bakanlığı 1985 yılı raporunda FİDEF'in Moskova yanlısı olduğu ve TKP tarafından yönlendirildiği; TKP'nin de katıldığı Mannheim şehrinde, ideolojisi ve stratejisi konusunda yapılan toplantıda yirmi kişinin tutuklandığı, FİDEF'in 6.000 üyesi bulunduğu Alman Komünist Partisi (DKP)'nin etkisi altında olduğu belirtilmiştir.

3- Bknz., Tercüman Gazt., 6 Nisan 1987

4- Bu konuda Haydar Kutlu basına beyanat vermiştir.

7. Bölüm

Komünist Enternasyonellerde Cephe Taktikleri

Giriş

İsterseniz, ilk ve son kez, Lenin'e uyalım ve "kediye kedi" diyelim. Çünkü "Ben kediye kedi derim" sözleri Lenin'e aittir.

Şu, apaçık bir gerçek ki, uluslararası komünizmin, III. Enternasyonalin kuruluşundan ve II. Dünya Kongresinin akdinden sonraki tarihi, "Komünist Cephe Politikaları" tarihidir.

Lenin, bunun ilk işaretini şu mecazî örneği ile verir: "Diyelim ki, otomobiliniz silahlı haydutlar tarafından durdurulmuştur. Haydutlara paranızı, pasaportumuzu, tabancanızı, otomobilinizi veriyorsunuz ve böylelikle haydutların o hoş refakatinden kurtulmuş oluyorsunuz. Bu bir uzlaşmadır, bunda şüphe yok. 'Do ut Des', sana paramı, silahlarımı, arabamı veriyorum, bana canımı veresin diye. Deli olmadıkça hiç kimse, böyle bir uzlaşmanın ilkelere aykırı olduğunu iddia edemez, ya da uzlaşmayı yapanın haydutların suç ortağı olduğunu ileri süremez..."[1] Ve Lenin sonra da şu sözleri ekler; "...Uzlaşma vardır, uzlaşmacık vardır. Her uzlaşmanın ya da uzlaşma çeşidinin durumunu ve somut şartlarını tahlil etmesini bilmelidir..."[2]

Bu işaret, III. Enternasyonalin, III. Dünya Kongresinden, sonuncusu VII. Kongreye kadar çeşitli adlarla, genelde Cephe taktiği olarak uygulanarak geliştirilecek, III. Enternasyonalin, 1943 Mayıs'ında feshinden günümüze kadar da çeşitli adlarla eylem alanlarına yayılacaktır.

Dikkate değer nokta, Marx ve Engels ve hatta Komüntern'in (III. Enternasyonal) kuruluşuna gelene kadar hiç bir komünist örgüt, lider; Cephe sözcüğünü anmazlar. Hele Marx, bütün zekâsına, tilki gibi kurnazlığına, antenlerinin şeytanî bir şekilde bütün dünyaya açıklığına rağmen, Cephe taktiğinden söz etmez, bunu düşünmez. Görüşlerini, bilimsel ve felsefî çalışmaları ve Birinci Enternasyonal içindeki eylem-

leriyle, İşçi sınıfının birliği üzerinde yoğunlaştırır. Birinci Enternasyonal bünyesinde örgütlenme sorunlarına ağırlık verir. Marx'ın birleşik cephesi, adını Cephe olarak şablonlaştırmadığı, İşçi Sınıfı Cephesi'dir. Bu nedenle, Engels ile birlikte kaleme aldıkları "Komünist Manifesto"nun son cümlesi; "Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz!"dir.

Engels, I. Enternasyonalin politikasının, işçi sınıfı olmak zorunluluğuna değinir ve bir işçi partisinin asla herhangi bir burjuva partisinin kuyruğuna takılmamasını öğütler[3]. Engels, burjuva partileri ile geçici uzlaşmalara karşı olduğunu da dolaylı bir şekilde açıklar.

Cephe politikası adı, Lenin'in Sovyet Rusya'da ve III. Enternasyonalde (Enternasyonalin II. Dünya Kongresinde) dizginleri eline geçirdikten sonra, onun tarafından vaftiz edilir ve karşımıza bir "Rus Meselesi" olarak çıkar.

Türkiye Komünist Partisi kurulduğu günlerde (10 Eylül 1920), Mustafa Suphi ve arkadaşları, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Millî Kurtuluş Savaşının TBMM'ne ve hükümetlerine çengel atarak Cephe Birliğini uygulamak istemişler; Çerkez Ethem Bey kuvvetlerine, zaman zaman "Bolşevik Çeteler" adını vermeğe kadar işi vardırmışlardır. Ama Garp Cephesinde, Milli Kuvvetlerin kararlı saldırısı karşısında Çerkez Ethem Bey ve kardeşleri Yunanlılara iltica etmek mecburiyetinde kalmışlar ve bu Sovyet girişimi böylelikle emrivaki olmaktan çıkarılmış, Sakarya Meydan Muharebesinden sonra, devletten devlete dostluk ve yardımlaşma anlaşmaları -Moskova ile Ankara arasında- imzalanmıştır.

SSCB ile devletten, devlete ilişkilerin geliştiği günlerde, Mustafa Suphi ve arkadaşları, Ankara'ya büyükelçi olarak tayin edilen Mdivani Yoldaş ile kalabalık bir heyet halinde gelirlerken, Kars'ta, TBMM oükümeti tarafından Moskova Büyükelçiliğine atanmış, General Ali Fuat Cebesoy ile karşılaşmışlar, Cebesoy bu arada Mustafa Suphi ile konuşma fırsatı bulmuştur. General Cebesoy anılarında Suphi'nin anlattıklarını şöyle nakleder: "III. Enternasyonal Türkiye dahilinde mutlaka komünizmin tatbikini (a.b.ç.) kabul etmiş değildir. Türkiyenin içtimaî mukadderatı kendisine bırakılmıştır. Anadolu harekâtının, içtimaî bir ihtilal olmaktan ziyade, Türk milletinin emperyalist düşmanlara karşı istiklâl ve hürriyetini kurtarmasından başka bir şey olmadığına kani bulunuyoruz. Türkiyedeki bey ve paşaları burjuva sınıfından addetmiyoruz. Bilâkis halk kitlelerinin en yakın yardımcıları olarak biliyoruz. Anadolu hareketini idare edenlerin ve bilhassa Mustafa Kemal Paşa'nın prensiplerini anlamaya çalışıyoruz..."[4]

Suphi'nin bu kabul edilebilir teklifleri, kendi fikirleri değil, Lenin'in telkinleri idi. Çünkü Mustafa Kemal Paşa, Sovyetlerle ilişkilerini, TKP aracılığı ile değil, devletlerarası ilişkiler içinde yürütmekteydi.

Mustafa Suphi'nin, Türkiye'de uygulamaya çalıştığı Cephe politikası, İttihatçı kadroların bir provokasyonu ile Karadeniz'de bir facia ile son buldu. Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesi uzun yıllar İttihatçıların üzerinde kalmış ancak daha sonraki yıllarda bunun tam tersi olduğu yani Kemalciler tarafından organize olduğu anlaşılmıştır. Oysa Mustafa Kemal ve arkadaşları, Suphi'nin getirdiği cephe tekliflerinin mümkün olmayacağını uygun bir üslupla 'Hayır' demişler; Trabzon yoluyla geri dönmelerini tavsiye etmişlerdi.

Klâsik Marksizm içinde beliren fikir ayrılıklarının esası, aslında Rus ideolojisiyle, Avrupa düşünce biçiminin ezeli anlaşmazlığına dayanıyordu. Bu ayrılığın uç örneklerinden biri de Bakunin'di

Marx ve Engels, "Komünist Manifesto"sunu, 1848'de yayınlamışlardı. 1872 Almanca baskısına birlikte yazdıkları önsözden anlaşıldığına göre[5], Kasım 1847'ye kadar "Komünistler Birliği" adlı, uluslararası işçi kuruluşu gizli çalışmaktadır. Ve 1847 Londra Kongresinde "Komünistler Birliği" Marx ve Engels'e halkoyuna sunulmak üzere bir "Manifesto" yazma görevini verirler. Bu belge (Manifesto) aslında, bir komünist partisinin, pratik ve teorik yapısının ilk örneğidir.

1847 yılı "Komünistler Birliği" gizli örgütünün uzantısının 28 Eylül 1864'te gene Londra'da Saint-Martim's Hall'de yapılan Kongreden sonra teşkil edilen, "Emekçiler Enternasyonal Derneği", sosyalizmin tarihine "I. Enternasyonal" olarak geçecektir.

I. Enternasyonal, ancak beş kongre toplayabildikten sonra, merkezini 1876'da A.B.D.'nin New York eyaletine taşıdıysa da, orada, kendi kendini feshetmek zorunda kaldı.

Marx ve Bakunin arasındaki bitmez tükenmez çekişmelerle dolu olan I. Enternasyonalde ana ilke, Marx'ın komünist yandaşlarının parlamenter demokrasi ile çelişkiye düşmemeleri; Bakunin ve anarşistlerin ise, parlamentarizmi ve sendikalizmi dışlamaları, hor görmeleri idi. Marx ve Engels gelecek günlerin, komünist hareketlerinin ve partilerinin; Bakunin de anarşizmin vaftiz babaları oldular.

Birinci Enternasyonal (1864- 1876)

Marx-Engels dönemindeki komünistlerin hiç bir şekilde düşünmedikleri Birleşik Cepheler, I. Enternasyonalde ifadesini, işçi sınıfının uluslararası dayanışma formülasyonu içinde, buluyordu. Marx' in ifadesi ile komünistler öteki işçi sınıfı partilerine karşı duran ayrı bir parti meydana getiremezlerdi. Onlar, proletarya hareketini biçimlendirecek ve bir kalıba sokacak, kendilerine özgü sekter ilkeler ileri süremezlerdi[5]. Marx'ın, "Fransa'da Sınıf Mücadelesi 1848–1850" çalışmasında, "köylülerin, küçük burjuvaların, genellikle orta sınıfların da gide gide

proletaryanın safına geçtikleri"[6] görüşleri de, III. Enternasyonal döneminde Cephe taktiklerine tutulan bir ışık olmakla birlikte, Marx ve Engels kendiliğindenci hareketleri saptamakla yetinmişler, siyasî iktidarı ele geçirmek işinin işçi sınıfının görevi olduğu konusunda ısrarla durmuşlardı.

Avrupa "Yeni Sol"unun teorisyeni ve New Left Review'nün yazı kurulunun üyesi Perry Anderson'a göre; ne Marx ne de Engels, komünistlere akıl vermekten öte başka bir eylemde bulunmamışlar teorik ve güncel yazıları ile komünizmin fikir babalığını yapmışlardır[7]. I. Enternasyonale bağlı işçi kuruluşlarının ve partilerin hiç birine üye olmamışlar; Cephe taktiklerinin adını bile anmamışlardır.

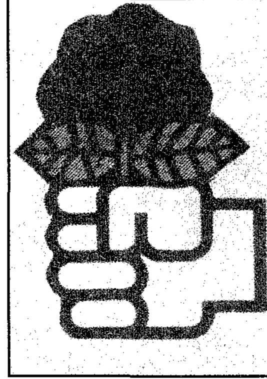
I. Enternasyonalin IV. Kongresine sunulan raporda (Eylül, 1869), komünist partilerinin gelecekte kuracakları Cephe sistemlerine kaynaklık edecek, liberaller ve orta sınıflar, "bencil içgüdüleri" olan sınıflar olarak niteleneceklerdir[8].

Özet olarak ifade edersek, I. Enternasyonal belgelerinin hiç birinde "İşçilerin Uluslararası Dayanışması"ndan başka, mahallî şartlara özgü Cepheleşmelerle ilgili bir imâ yoktur. Ne Enternasyonalin tüzüğünde ne de, yazılarda Cephe değil, yalnız İşçi (Proletarya) söz konusudur. Marx ve Engels'in, XIX. yy. burjuvazisine karşı tek silahı, tehdit tutkusu, hedefi işçidir; daha doğrusu fetiş haline sokulmuş, proletaryadır[9].

İkinci Enternasyonal (1899–1914)

II. Enternasyonal, başka biçimler ve formülasyonlar içinde, bunalıma giren Uluslararası İşçi Birliğinin yerine, salt İşçi Cephesinin yeniden kurulduğu siyaset platformundaki yerine oturması merasimi için, 1899 yılında "Uluslararası Paris Sergisinin" açılmasını bekleyecekti. Bu vesile ile Jules Guesde'nin liderliğindeki Marksist sosyalistler "Birinci İşçi Kongresi"ni topladılar. Marx'ın, proletarya fetişi, daha bu tarihlerde parçalanmaya başladı. Aslında ilk parçalanış, Marx ile Bakunin arasındaki tartışmalarla başlamıştı. Ama İkinci Enternasyonalde bu çatlak daha da büyüdü, Bakuninci anarşistler, radikaller tarafından "Possibilistler" diye anılmaya başlanmıştı. Marx'ın merkezi yönetiminle karşı çıkan, küçük birimler olarak çalışan Bakuninci eğilimlerin de aynı günlerde bir kongrede toplanmasını "Fransız İşçi Partisi" organize etmişti. 1899'da, Fransız İhtilalinin 100. yıldönümü kutlanırken, I. Enternasyonalin bütün fraksiyonları Paris'te toplanmış bulunuyorlardı. Uluslararası İşçi Birliği'nin istekleri, 1 Mayıs'ın İşçi Bayramı kabul edilmesi hâlâ gündemdeydi. Karar, Jules Guesde'nin liderliğindeki "Birinci İşçi Kongresi"nde alınmıştı. Uluslararası işçi dayanışması, 1877'de "Cenevre Kongresi"nde; 1881'de Kropotkin, Elsee Reclus, Johan Most, Enrico Malatate gibi anarşistlerin örgütledikleri "Enternasyonal İşçi Birli-

ği" ya da "Kara Enternasyonal"de,[10] 1883-1886'daki diğer işçi kongrelerinde, bölünmüş grupların kongrelerinde "İşçiler Birliği" özlemleri tekrar tekrar dile getirildi[11]. 1871 Paris Komünü deneyimi, işçi hareketinin hiç bir zaman ulaşılamayacak olan sınıf birliğinin geçmişte kalmış bir simgesi, tatlı hatırası idi. Böyle bir birliğin, dayanışmanın kurulması dış görünüşü ile mümkün, ama muhtevada, güç ve yanlıştı. Jules Guesde'nin liderliğindeki kongre, dört yüz delegeden oluşan, Avrupa ve Amerika'dan gelmiş Marksist sosyalistleri bir arada toplanmasına rağmen, kongre üyelerinin eğilimleri arasındaki farklılıklar,"uluslararası dayanışma"nın mümkün olamayacağını ortaya koyuyordu. Toplantının yıldızları, Fransız ihtilalci sosyalistlerinin lideri Edouard Vaillant ile Alman Marksisti Wilhelm Liebknecht idi. Vaillant ile Liebkhnecht'in el sıkışmaları, "Alman-Fransız Kardeşliğini", iki ülke arasındaki "Enternasyonal işçi Dayanışmasını" simgeliyordu ama 1914–1918 Birinci Dünya savaşında, bu el sıkışma, Fransız ve Alman işçilerinin birbirlerini öldürmelerine engel olmuyordu. Birinci Dünya Savaşı, Uluslararası İşçiler Dayanışmasının ve de II. Enternasyonalin mezarı oldu. II. Enternasyonalin gevşek bir örgüt olduğu iddiası, 1919'da Lenin tarafından kurulan III. Enternasyonal ideologlarının, bir "saptaması" idi. Aslında bu "gevşeklik" iddialarının altında, birbirine "düşman" üç düşünce yatıyordu: Demokrasi, Anarşizm ve Komünizm. Demokrasi, bugünkü anlamı ile liberal değil, çoğulcu sosyalizm; Anarşizm ise, dinli-dinsiz; yıllar sonra Lenin'in ifadesi ile demir disiplinli, her işyerinde küçük "çekirdek" birimler olarak oluşturulacak, tek merkeze bağlı bir örgüt de komünist idealleri temsil ediyordu. Her üç grup kıyasıya birbirleriyle tartışıyorlardı. Ve görüşlerini II. Enternasyonalin kongrelerinde dile getiriyorlardı. İhtilalci komünistler, demokratik sosyalistler, hepsi de "Uluslararası İşçi Dayanışması"nı savundukları halde, bunlardan hiç birisi, 1919'dan sonra III. Enternasyonal örgütünde ilkeleşecek Cephe Politikalarına en ufak bir yaklaşımda bile bulunmamışlardı.

Sosyalist Enternasyonel aslında komünistlerin hiçbir şekilde düşünmedikleri, işçi sınıfının uluslararası dayanışma formülü içinde oluşmuştu

Birinci Dünya savaşındaki farklı ülkelerin işçileri, "dayanışma" diye birbirlerinin boğazımı sıkmışlardı. III. Enternasyonalin "sahte" dayanışması da, günümüze kadar sürüp gelmiştir.

Üçüncü Enternasyonal (1919–1943)

Cephe Politikalarının Başlaması

III. Enternasyonalin, kuruluş kongresinin son oturumumda yayımlanması karar altına alınan "Komünist Enternasyonalin Bütün Dünya Proletaryasına" Manifestosunda belirtildiğine göre,[12] II. Enternasyonal döneminde işçi hareketinin ağırlık noktası, bütünüyle millî bir zemin

üzerinde, millî devletler çerçevesi içinde, millî sanayi temelinde, millî parlamentarizm alanındaydı. Komünterin bu Manifestosunda, II. Enternasyonal, teşkilât ve reform çalışması ile on yıllar geçirmişti. Toplumsal devrim, onlar için lafta kalan, ama gerçekte toplumsal devrimi inkâr eden, burjuva devleti ile uyuşma batağına saplanan bir liderler kuşağı yaratmıştı. Manifestoya göre, 1. Enternasyonal gelecekteki gelişmeleri öngörmüş; II. Enternasyonal ise, milyonlarca proleteri toplayıp örgütlemişti. III. Enternasyonal da, "Açık kitle eyleminin, devrimi gerçekleştirmenin, eylemin enternasyonali olacaktı"[13]. Ama nasıl?

III. Enternasyonalin Kuruluşu ve I. toplantısı, Ekim 1917 Devriminden sonra, Avrupalı Marksistler, Rusya'ya, Rus işçi sınıfına karşı büyük bir sempati duymuşlardı. Tepkiler de bu sempatiler karşısında o denli genişti. Lenin, bu kargaşadan yararlanarak, 1918 yılının 6-9 Kasım tarihleri arasında yapılan "VI. Pan-Rus Kongresinin" kararlarından da destek alarak, eninde sonunda Rusya'nın egemenliği altına girecek, uluslararası bir örgüt kurma zamanının geldiğini anlamıştı. Lenin, şeytanî zekâsı ile Rusya'nın dışında işçi sınıfının deneyimli, dövüşken Marksist bir partinin yokluğunu bir trajedi olarak niteleyerek; yeni bir enternasyonalin gerekliliğini hayata geçirmek için 1918 yılının Ocak ayında, Avrupa ve Amerika'dan gelmiş delegelere yeni bir enternasyonalin örgütlenmesini telkin etmişti.

Lenin, enternasyonalistlerin bir araya getirilmesi meselesini, daha 1915 yılında,[14] sosyal vatanseverliğe karşı çıkan makalesinde açıklamıştı. Ama Lenin'i 1918'de Avrupalı ve Amerikalı komünistleri Petrograd'da toplamaya sevk eden amil, Pan-Rus VI. Kongresinin destek kararları olmuştu. Lenin, Kautsky'nin "Proletarya Diktatörlüğü" görüşlerine karşılık verdiği cevapta (10 Kasım 1918) -ki, aşağı yukarı bir yıl önce Petrograd Kongresinde yeni bir enternasyonal kurulması konusunda Amerikan ve Avrupalı komünistlerini yanına almıştı- "Enternasyonal nedir?" sorusunu Marx'a bağlı kalarak ve özetle, "dünya proleter ihtilalinin hazırlanmasında, çabuklaştırılmasında ve propagandasında"[15] şart olan örgütlenme şeklinde niteliyordu.

Bu hazırlıkların sonunda, III. Enternasyonalin ilk kurucu kongresi için 1919 Şubat sonunda, delegeler Moskova'ya gelmeye başladılar. Aslı aranırsa delegelerin çoğu zaten Rusya içindeydi ve Birinci Dünya savaşında Ruslara esir düşmüş elemanlardı. Dışardan gelenlerin sayısı, ulaşım güçlüklerinden dolayı üçü-beşi geçmiyordu. Hugo Eberlein, Almanya'dan; Gritz Platten İsviçre'den gelmişlerdi. Bu, Kurucu Kongre'de örgütlü tek parti, Rus Komünist (Bolşevik) Partisi idi[16].

3 Mart 1919'da, Kurucu Kongre toplandı. 4 Mart akşamı da, Alman komünisti Hugo Eberlein'nin aleyhte oyuna karşılık, diğer delegelerin oylarıyla III. Enternasyonal, Rus Komünist (Bolşevik) Partisi'

nin öncülüğünde geleceğin Rusyası'nın çıkarları doğrultusunda, resmen kurulmuş oldu. Birinci Kongre bir kuruluş dönemi idi.

İkinci Dünya Kongresi

19 Temmuz - 7 Ağustos 1920

III. Komünist Enternasyonalin (Komüntern) İkinci Kongresi, Petrograd'da başlayıp, Moskova'da devam etti ve sonuçlandı, İkinci Kongre, bütün dünya komünist partilerini, Rus Komünist (Bolşevik) Partisi'nin buyruğu altına toplayan ve onları Rusyanın dünya politikasındaki araçları olarak bağlayan ünlü "21 Şart"ın kabulü ile geleneksel Rus emperyalizmine yeni ufuklar açtı. "21 Şartın 16 ve 17. maddelerine göre, Komüntern Kongre kararları, bütün komünist partileri için bağlayıcıydı. Partiler "millî" ve "yerel" örgütleriyle değil, Komünternin "seksiyonları" olarak anılacaklardı. İkinci Kongrede dağıtılan, Lenin'in, "Sol Komünizm-Bir Çocukluk Hastalığı" broşürü ile 1920'den itibaren başlayacak olan Tek Cephe, Birleşik Cephe taktiklerinin işaretini de vermiş oluyordu[17]. "...Batı Avrupa'nın ve Amerika'nın (devrimcileri) yeni, alışılmamış, oportünist olmayan, çıkarcı olmayan parlamenterizmi yaratabilmelidirler; parti sloganlarını formüle etmelidirler... Örgütlerde, derneklerde, gelişigüzel meydana gelen halk topluluklarında yerlerini almalıdırlar ve halkla konuşmalıdırlar, ama okumuş adam diliyle değil... Söz konusu olan, son derece değişik yönlü ve sosyal hayatın bütün kollarıyla sıkı sıkıya bağlı bulunan ve burjuvazinin üstesinden gelerek bir koldan sonra ötekinin, bir alandan sonra ötekinin zapt edilmesine imkân veren pratik görevlerin yerine getirilmesi için çalışmaktır..."

Lenin'in kongredeki açıklamalarından aldığımız, bu paragraflarda geleceğin Tek Cephe Hareketlerine verilen bir işaretti[18]. "Komünist Enternasyonal, geri kalmış ülkelerin ve sömürgelerin burjuva demokrasisiyle kısa süreli anlaşmalar ve hatta ittifaklar yapmalıdır, fakat burjuva demokrasisi ile birleşmeksizin en çekirdeksel biçimde de olsa, proletarya hareketinin bağımsızlığını kesinlikle koruyarak..." Görüldüğü gibi artık, İkinci Kongreden sonra, diğer kongrelerde de, çeşitli adlarla Cephe taktikleri, III. Enternasyonalin gündemindedir.

Üçüncü Dünya Kongresi

22 Haziran- 12 Temmuz 1921

Komüntern'in III. Kongresinin "Dünya İhtilali" görüşleri, II. Kongrenin aksine geniş bir platformda ele alınmış, keskin devrimci davranışlardan kaçınarak "Kitlelere açılma" zorunluğu dile getirilmiştir. Le-

nin, III. Kongredeki konuşmaları ile "Sol Komünistleri", "sekreterleri" acımasızca eleştirmiş, eğer bunlara karşı mücadele edilmezse, ne "komünizmin" ne de "Komüntern"in yaşama şansı kalmayacağını telkin etmişti. Bunu anlamamak, kaybedilmişliği önceden kabul etmekti. Lenin, Tek Cephe ya da Birleşik Cephe taktiğinin kapılarını aralayarak şöyle diyordu: "...Ve mücadele sırasında emekçi halkın çoğunluğu -sadece işçilerin değil tüm sömürülenlerin ve ezilenlerin çoğunluğu- bizim yanımızda olduğunu kanıtlarsa, o zaman gerçekten zafer kazanırız..." Leninizm de, "İşçi sınıfı", "ezilenler", "sömürülenler" gibi kavramlar, amaca ilişkin değil, Sovyet egemenliği yolunda kullanılan "araçlar" idi, Yani, bir başka deyimle, Sovyet subversif faaliyetlerinin uluslararası platformlardaki öncüleriydiler.

Lenin, direktiflerinin, Alman, Fransız, İngiliz delegeleri tarafından desteklendiğinin farkına varınca; Rus Partisinin, Sovyet devletinin, Komüntern üzerindeki tayin edici rolünü perçinlemiş oldu.

Lenin'in, III. Kongredeki telkinlerinin ilk aşaması, kitlelere doğru açılma idi. Bunun doğal sonucu olarak "Tek Cephe", "Birleşik Cephe"lere doğru, adımlar atılmaya başlandı. Halkın yarı proleter ve küçük burjuva tabakalarını (dar gelirli memurları, meslek sahiplerini, küçük köylülüğü parti kendi öncülüğünde yanına almalıydı. Bunun sonucu olarak, Sovyet ideolojisi, ilk kez, "santralizm..." yönteminin başına "Demokratik" kavramını ekleyerek yeni bir dönemi başlattılar ve dünya komünist partileri de, (yani Komüntern seksiyonları), "Demokratik santralizm'i" ilke olarak, benimsediler. "Kitlelere doğru" açılarak cepheleşmeler, Sovyet Rusya'da, Yeni Ekonomik Politika (NEP) (Novaya Ekonomiçeskaya Politikaya) geçiş de, Lenin'e büyük faydalar sağladı. Sovyet iktidarının Ruslar elinde sağlamlaşması bakımından NEP; müslüman halklardan, Türklerden, Rus olmayan azınlıklardan bir öç alma aracı alarak sonuna kadar kullanıldı. Nitekim Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi, 1921 yılında, parti içinde de bir temizlik hareketini organize etti. 170.000'e yakın parti üyesi, yani bütün üye toplamının % 25'i partiden atıldı[19]. Sultan Galiyev'e, Kazan Türklerinin "Müslüman Halklar Komünizm"! teorisyenine göre de NEP, bir intikam kılıcı idi. Rusya'da ne zaman bir reform söylentisi çıksa, ilk olarak Rus olmayan halkların başına belâlar geliyordu.

III. Kongrede, "Parti Birliği" konusunda alınan kararlarda, "disiplin" konusunda, II. Kongrenin bağlayıcı "21 Şart"ına eklenen bir paragrafla, "Tek Cephe" politikasının değişebilirliğini işaretleyen husus, Dünya komünist partilerinin ve Sovyet komünistlerinin, Federatif Cumhuriyetin, Rus olmayan halkların partilerinin tepesinde sallanan bir Demoklesin kılıcı idi. Bir başka ifade ile Komünternin, kesinlikle, Sovyet Rus devletinin dış politikasında kullanılan bir araç haline dö-

nüşmesi idi. Delegelerin bir kısmının "disiplin" ilkesinin, "Tek Cephe"ye darbe indirdiğini ifade etmeleri, Lenin'i, bu ilkeyi, "fazla Rus" bulduğunu kabule zorladı[20].

Dördüncü Dünya Kongresi

5 Kasım - 5 Aralık 1922

Avrupa'da Mussolini faşizmi iktidara geçmiş, Almanya'da Nazizm de yükseliş dönemine girmişti. Bu iki olgunun uluslararası platformda, anti-Sovyet propagandaya geniş alanlar açması, Komünterni, Moskova'nın dürtüklemesi ile anti-faşist Cephe politikasına -III. Kongredeki "değişebilirlik" ilkesi rafa kaldırılarak-, sevk etti. Bu yeni politik oluşumun iki yönü vardı: Birincisi; Sovyet Rus devletinin dünya politikası ile ilgili yönü; ikincisi; dünya komünist partilerinin Rus politik çıkarları ve hedefleri için tek merkezden (Moskova'dan) yönlendirilebilmesi... Bu iki hedef ve faşizmin Sovyet Dış politikası doğrultusundaki yüzeysel yorumları ve değerlendirmeleri, Zinoviev'i, Ruth Fischer'i, "Birleşik Cepheler"i eleştiriye yöneltti. Zinoviev'e göre "Birleşik Cephe", "Oportünizmin Kutsal Kitabı"; Ruth Fischer'e göre de sadece bir "ajitasyon" idi. IV. Kongreye göre faşizmle savaş, gericilikle savaştı. Bu savaşta, komünist partileri faşizme karşı Sovyet devrimini korumalıydılar. Dünya Komünist Partileri, Sovyet Devrimini özümsemeli ve kendi ülkelerinin şartlarına uygulamalıydılar.

IV. Kongrede, kabul edilen en önemli tez, sömürge ve bağımlı ülkelerdeki Kurtuluş savaşı hareketleriydi. Bu tarihte, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk milli mücadelesi bütün hızıyla zafere doğru koştuğunu, 9 Eylül 1922'de düşmanın denize döküldüğünü, yeni bir Türk devletinin, doğum sancıları içinde olduğunu hatırlayalım.

Sovyetler, emperyalizme karşı yürütülen Millî Kurtuluş hareketlerinde komünist partilerini önder yapmak ve komünist partileri aracılığı ile o ülkeleri nüfuz alanı içine çekmek peşindeydiler. Türkiye Komünist Partisinin yıllarca Genel Sekreterliğini yapmış olan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Ferdi Yoldaş adıyla Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi toplantısının, yedinci oturumda, 26 Kasım 1926 günü bu hususu açıkça şöyle ifade etmişti; "...Millî bağımsızlık hareketlerinde, genç burjuvazinin müttefiklere ihtiyacı vardır. Bu müttefikler şunlardır: Dış siyaset alanında uluslararası proletarya ve Sovyetler Birliği, ülke içinde ise o ülkenin proletaryası. Bu durum, komünist partilerin gelişmesi için son derece elverişlidir. Komünist partilerin görevi, emekçi kitleleri durup dinlenmeden emperyalizme karşı mücadeleye ve devrimci eylemlere seferber etmek ve köylülükle ittifak halinde bulunan proletaryanın iktidarı ele geçirmesi için hazırlık yapmaktır..."[21]. Aynı tarihli oturumda Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) şöyle diyordu: "...Ezilen

halkların gruplaşması içinde yer alan Türkiye'nin bugüne kadar emperyalist devletlere yaklaşma eğiliminin yerine, artık Rusya'nın yer alma eğiliminin geçmesi özellikle dikkat çekmektedir... Kemalistler en sonunda dış siyasetin ağırlık noktasının ezilen halklara ve Sovyetler Birliğine kesin bir yaklaşma yönünde olması gerektiğini kavrayacaklardır..."[22]. Emperyalizme karşı savaşan ülkeleri yutmak ya da nüfuzları altına almak için Sovyetler, Moskova'da sonra da Petrograd'da, IV. Kongre öncesinde, Ocak-Şubat 1922'de, Çin, Kore, Japon, Moğolistan, Hindistan, Endonezya ve Sibirya kurtuluş hareketlerinin delegelerini topladılar. 1–8 Eylül arasında da Bakû'de Müslüman ülkeleri, "Birinci Doğu Halkları Kongresi"nde bir araya getirmişlerdi. 1922 yılının Ocak ve Şubat ayındaki toplantı, IV. Kongrede dokuz ay sonra alınacak, müstemlekelerle ilgili tezlere hazırlık içindi. Ve bu ülkelerde komünist partilerinin kurulmasını sağlamaktı. Bakû Kongresi ise, burnunun dibindeki Türkiye' de yapılan Millî Mücadeleyi yolundan saptırmak için tertip edilmiş bir oyundu. Komüntern, bu oyunun kuklasıydı. Perde gerisinde bu kuklayı oynatan, Kremlin'in sakinleri bulunuyordu.

IV. Kongre, Kurtuluş savaşları üzerine tezlerinde, hazıra konma amacına yönelik yeni bir program hazırladı. Bu da "Birleşik Anti-Emperyalist Cephe" programı ve taktiği idi. Bu program ve taktiğe göre, zaferi kazananlar, feodal hak ve ayrıcalıkları ortadan kaldıracaklar, toprak reformunu sağlayacaklar, iş ve işçi yasalarını getirecekler, sistemi demokratikleştireceklerdi. Günümüze kadar intikal eden, 1963' ten sonra da Türkiye'de uygulanan "Millî Demokratik Devrim Cephesi", "Ulusal Demokratik Cephe" devrim tezleri IV. Kongrenin tezlerinden başkası değildi. İlki, parti dışı edilmiş Mihri Belli, diğeri de TKP' nin Dış Bürosundaki Genel Sekreteri Yakup Demir'in (Zeki Baştımar), ortaya attığı "Cephe" formülasyonları idi.

Beşinci Kongre

17 Haziran- 18 Temmuz 1924

Komüntern'in V. Kongresi, Lenin olmadan yapılan ilk kongresi idi. Lenin ölmüş (21 Ocak 1924), Stalin ve diğer Sovyet liderleri arasındaki iktidar kavgası, Komünterne bağlı komünist seksiyonlarına (partilerine) kadar yansımıştı.

Kongre, Komüntern seksiyonları haline dönüşen Komünist Partilerinin "Bolşevikleştirilmesi" kararını aldı. Sovyet uydularına dönüşen Komünist Partileri, toptan sekter bu tutuma, "Sola döndürülüyordu. "Bolşevikleştirme, partiyi gerçekten bilimsel sosyalist bir parti haline (!?) getirmeye, Marx ve Lenin'in düşüncelerinin bayrağı altında kitlesel bir devrimci hareket oluşturmağa giden uzun ve zorlu bir süreç" şeklinde tanımlanıyordu bugünkü Sovyet ideologları tarafından[23] Stalin'in kaba üslûbu,

jargonları, dünya komünist partilerine bu tanımda ifadesini bulduğu gibi günümüze kadar devam edecekti. Oysa bu tanımın altındaki gerçek, Sovyet Rusyanın o günkü politikasına, dünya komünist partilerinin (seksiyonlarının) faşizme karşı müşterek Cephe, Tek Cephe, Birleşik Cephe taktiklerini uyutmağa çalışmak; bu nedenle Zinoviev ve Stalin'in bol bol kullanacakları, Sosyal Demokratların ve Sosyal Demokrasilerin faşizmin bir kanadı olduğuna Makyavel'in deyimi ile zayıf ve saf kişileri aldatmak, Troçki'yi tasfiyeye hazırlanmak, Alman ve İtalyan faşizmine rahat nefes aldırmaktı. Sovyetler Birliğinin faşizme karşı mücadelesini 1939 yılına kadar sürdürdüğü, kimi zaman süratli ve sert bir şekilde kimi zaman da ağır aksak ve zigzaglar çizerek yürüttüğü, Stalin ve Hitler Paktından sonra bu tutumun değiştiği varsayımları tamamıyla yanlıştı. Alman Nazizmi konusunda, Sovyet resmî görüşünü yansıtan şu görüşler üzerinde uzun uzun düşünmek gerekir[24]. "Bugün Almanya, savaşın en kısa zamanda sona ermesi ve barış için çabalayan bir devlet durumundadır...". "Bütün öteki ideolojik sistemler gibi Hitlerizm ideolojisi de onaylanabilir ya da reddedilebilir. Bu siyasal görüşlere göre değişir... "Hitlerizmi ortadan kaldırmak' için yapılan savaş gibi demokrasi için mücadelenin sahte bayraklarıyla örtülen bir savaş gibi savaşları sürdürmek, sırf anlamsız değil, aynı zamanda canicedir de... Dünya egemenliklerini kaybedeceklerinden korktukları için İngiltere ve Fransa'nın yönetici çevreleri Almanya'ya karşı savaşın geliştirilmesi politikası güdüyorlar... Almanya ile ilişkilerimiz, az önce belirttiğim gibi, köklü biçimde düzeldi. Burada olaylar, dostluk ilişkilerinin sağlamlaştırılması, pratik işbirliğinin geliştirilmesi ve Almanya'nın barış için gösterdiği çabalarla desteklenmesi doğrultusunda akacak... Dostluk ve SSCB-Alman sınırı ile ilgili Eylül sonunda imzalanan Alman-Sovyet Anlaşması, Alman İmparatorluğu ile ilişkilerimizi sağlamlaştırdı..."[25] "Biz her zaman, güçlü bir Almanya'nın, Avrupa'da sürekli bir barış için zorunlu şart olduğu görüşündeydik..." "Biz kararlılıkla, Almanya ile ilişkilerin düzelmesi için çaba harcadık ve Almanya'da da bu yönde gösterilen çabaları her biçimde selâmladık. Şimdi Alman İmparatorluğu ile ilişkilerimiz dostça ilişkiler temelinde, Almanya'nın barış yönündeki çabalarını desteklemeğe hazır olmamız temelinde ve aynı zamanda Sovyet-Alman ekonomik ilişkilerinin iki devletin karşılıklı çıkarlarına uygun olarak geliştirilmesi isteğine dayanılarak kuruldu...".

Komüntern'in 5. Kongre sonrası Stalin'in aldığı kararla Troçki'yi tasfiye etmekle birlikte, Sovyet-Alman dostluk anlaşmasıyla faşizme geniş bir nefes alma imkanı sağlayacaktır

Komüntern V. Kongresinde en çok tartışılan konunun faşizm tez-

Gençlik yıllarında girdiği TKP'de dişe diş bir mücadeleyle parti genel sekreterliğine yükselen İsmail Bilen hayatının neredeyse tek anlamı Soyvetler Birliği'ne tartışmasız sadakatı olacaktır

leri olmasına rağmen, Sovyetlerin eylemleri ile sözleri arasında uyum yoktu. Önce Zinoviev, sonra da Stalin tarafından ileri sürülen Sosyal Demokratların faşizmin bir kanadı olduğu görüşleri, 1929'lardan sonra Komüntern içinde egemen olacaktı. V. Kongrede Rus Partisinin içindeki, Lenin'in ölümünden sonra başlayan iktidar kavgalarının doğurduğu, partilerin "Bolşevikleştirilmesi", yeniden örgütlenmenin iş yeri esasına göre olması ilkelerinin aslı, Komüntern üyesi partilerin Moskova'nın denetimi altına alınmasını hedefleyen girişimlerdi. Gerek Sosyal Demokratların faşist olarak karşıya alınması, gerekse parti içi reorganizasyonlar, Birleşik Cephe taktiklerinin uyutulmasına sebeb oldu. Böylelikle Komüntern içinde ve Rus Partisinde ilk tasfiyeler başladı. Zinoviev'in Komüntern Merkez Komitesi Başkanlığından alınması ve 1927 yıllarında "Sınıfa karşı sınıf savaşımı" ile Alman faşizminin gelişmesi, Hitler'in iktidarı alması için, Moskova tarafından Nazilere iktidarın bütün kapılarının açılması Birleşik Cephelerin toptan rafa kaldırılması ile sonuçlandı.

Altıncı Dünya Kongresi

17 Temmuz - 1 Eylül 1928

VI. Kongrede komünist partileri için en büyük tehlikenin "Sağ Sapma" olduğu belirlendi. "Tek Ülkede Sosyalizm" stratejisi onaylandı. Sadece burjuva partilerine karşı değil, Sosyal Demokratlara karşı da mücadelenin hızlandırılması alınan kararlar arasındaydı. 1929'da Troçki yurt dışına çıkarıldı. İstanbul'da bir süre yaşadıktan sonra Meksika'ya gitti ve 1940 yılında Stalin'in bir ajanı tarafından öldürüldü. Buharin, Komünterndeki ve Sovyet Devletindeki bütün görevlerinden alındı ve idam edildi. Sosyal Demokratlar, VI. Kongreden sonra "Sosyal Faşistler" olarak anıldı. Sovyet topraklarında büyük ve kanlı bir tasfiye başladı. Sovyetler Birliği, bütün dünya proletaryasının anayurdu ilân edildi. Bu sebeble "Uluslararası Proletarya"; Sovyetler Birliği'nde, sosyalizmin inşaasını başarıya ulaştırmak ve kapitalist güçlerin saldırılarına karşı her yola başvurarak Sovyet vatanını savunmalıydı. Stalin, en iyi enternasyonalistti, Sovyetlere bağlı, onun gelişmesi için her şeyi yapan insan olarak tanımlamıştı. Ve böylece ağzından baklayı çıkarmıştı.

Yedinci Dünya Kongresi

25 Temmuz - 20 Ağustos 1935

Hitler'in iktidara gelmesi ile buzdolabından çıkarılan "Birleşik Cephe" politikaları gündeme geldi. 1939 yılına kadar Georgi Dimitrov'un Komüntern Genel Sekreteri olduğu günlerde, Sosyal Demokrat-

larla araya konan duvar yıkıldı. Faşizmin tırmanışı karşısında ilk kez Dimitrov'un girişimi ile daha VII. Kongre toplanmadan "Anti-Faşist Halk Cepheleri" kurulmaya başlanmıştı. Haziran 1933'te, Paris'te "Anti-Faşist İşçiler Kongresi" toplandı. Bu kongre, yeniden Cepheleşme politikasının uygulanmaya konuşunun ifadesi idi. 1933 sonlarında, İspanyol Komünist Partisi, sosyalist ve cumhuriyetçilerle ortak bir Cephe platformunda seçim listeleri oluşturdular. Komüntern, VII. Kongresinin resmi politikası: Birlik Cephesi, Halk Cephesi idi. Komünternin VI. Kongresinin kararlarının eleştirilmesi, Çin'de Mao Tse-Tung'un işine yaradı. Çan-Kay Şek ile Japon emperyalizmine karşı birleştiler. Fransa'da da "Halk Cephesi" kuruldu. Bu Cephe politikalarının hepsi, 23 Ağustos 1939 yılında, Stalin'le, Hitler'in anlaşmasından sonra birden çöktü. 21 Haziran 1941'de, Hitler orduları Sovyetlere saldırınca, Cephe politikaları yeniden tezgâhlandı. Bu sefer, dünya platformunda devletlerarasında yapılan ittifak ve anlaşmalarla müşterek cephenin yeni şekilleri ortaya çıktı. Nazi Orduları, Rusya içerlerinde ilerlediği sürede, Sovyet ve Komüntern politikası "Anavatan Savunması" idi. Savaş, Sovyetler lehine dönünce, Pravda'da, Yahudi kökenli İlya Ehrenburg'a Stalin, "Alman Öldürünüz!" başlıklı ırkçı ve şoven makaleler yazdırttı. Artık Komüntern'in varlığına gerek yoktu. 15 Mayıs 1943'te Komüntern kendi kendini feshetmişti. Cephe politikaları, görevini yapmış, sonunda, Sovyetler, savaşta en büyük desteği, A.B.D. ve İngiltereden görerek, ödüllendirilmişti.

Uzun süre askıya alınan "cephe politikaları" 2. Dünya Savaşı öncesinde Bulgaristan Komünist lideri Dimitrov tarafından "Faşizme Karşı Birleşik Cephe" adıyla yeniden gündeme gelecektir

TKP'nin Cephe Politikaları (1920–1951) "Avrupa Emperyalizmi ile Mücadele Cephesi"

TKP'nin, Bakû'de kurulduğu, 10 Eylül 1920 tarihinden sonra, Anadolu'da, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının öncülüğünde, batının maşası Yunan işgalcilerine karşı verilen Millî mücadeleyi Komüntern tezlerine oturtmak isteyen Lenin, Mustafa Suphi (TKP kurucusu ve ilk Genel Sekreter) ve yandaşlarının Anadolu'ya geçmesi ile yok edilmesi üzerine, hedefini Anadolu'da kurulan "Yeşil Ordu" üzerine yöneltti. Bilindiği gibi "Yeşil Ordu", Millî mücadelenin ilk günlerinde askeri birlikler daha toparlanmadan önce, Ankaranın denetimi altında kurulmuş, yarı-gizli bir örgüttü. Tarihsel verilerden de anlaşıldığı gibi, "Yeşil Ordu"nun dayandığı silahlı güç, Çerkez Ethem Bey'in direniş çeteleriydi. Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesine göre,"Yeşil Ordu"nun ilk kurucuları[26] yakın arkadaşlarıydı. Damat Ferit Paşa'nın İn-

gilizlerin teşvikiyle kurduğu, Millî Kurtuluş hareketini içinden yok etmek isteyen "Cemiyet-i Ahmediye"nin telkinlerine karşı örgütlenmişlerdi. Fakat daha sonraları "Yeşil Ordu" gizli olarak bir hayli yaygınlaşmış, basılı nizamname ve programlar Anadolu'nun her tarafına Mustafa Kemal Paşa adına gönderilmişti. Örgüt, sadece millî müfrezeler meydana getirmek amacından uzaklaşmış, daha genel hedeflere yönelmişti. "Yeşil Ordu", Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) mebus bulunan Reşit Bey tarafından, Çerkez Ethem ve kardeşi Tevfik Bey de örgüte dahil edilince, Çeteler, "Yeşil Ordu"nun esasını teşkil etmişlerdi. Örgüt içindeki propaganda faaliyetleri giderek nitelik değiştirmiş, "Halk İştirakiyun Fırkası"nın İslâm Komünizmi[27] propagandalarda yer almaya; "Yeşil Ordu'nun desteğinde" Halk İştirakiyun Fırkasının (Halk Komünist Partisi) gizli hücreleri kurulmağa başlanmıştı. Ankara TBMM hükümeti, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti [Genel Kurmay Başkanlığı], Fevzi (Çakmak) Paşanın teşebbüsü ile özdeşleşen her iki örgütü (Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası ile Yeşil Ordu'yu, İstiklal Mahkemesine sevk etmiş ve mahkûm etmiştir. Türk "Halk İştirakiyun Fırkası"nın bu dönemdeki eylemleri illegaldi. Legal örgüt, 2 Şubat 1920'de kapatılmıştı. 12 Mart 1922'de tekrar legal olarak faaliyete geçen fırkanın 29 Mart 1922'de kapatılması, Anadolu komünizminin uzun süre uykuya yatmasına neden olmuştu.

Bu tarihlerde, Çerkez Ethem ve taraftarları Garp Cephesi Kumandanlığının ağır basması ile Yunanlılara iltica ederek konu kapanmış; 28–29 Ocak 1921'de de Trabzon'da, Mustafa Suphi ve 14 arkadaşının, İttihatçı Yahya Kâhya'nın adamları tarafından öldürülerek denize atılması, Moskova'nın ilk girişlerini akamete uğratmıştır. Eğer Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları uyanık davranmasalardı, Mustafa Suphi grubu Ankara'da Halk İştirakiyun ve "Yeşil Ordu"yu ele geçirecekler ve çete savaşları ile Anadolu'nun Sovyet peyki haline gelmesine de büyük adımlar atacaklardı. "Halk İştirakiyun Fırkası" başkanı Tokat Mebusu Nazım Bey'e göre "Yeşil Ordu, Avrupa Emperyalizmi ile Mücadele (Cephesi)" adını taşıyordu. Ve TKP' nin (Komüntern desteği ile) kurduğu ilk Cephesi, Millî kuvvetlerin uyanıklığı ile çökertilmiş oldu, Bakû'de ve Anadolu'da uzun yıllar Türkiye Komünist Partisi'nin üzerine ölü toprağı serpildi.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında İstanbul'da TKP Cepheleri (1925- 1927)

1921 – 1923 Cephe Kuruluşları;

1. Türkiye Komünist Gençler Birliği Cephesi (1923)
2. Beynelmilel Bina ve Marangozlar Cemiyeti Cephesi (1921)

3. Türkiye Amele Teali Cemiyeti Cephesi (1921)
4. Aydınlık Dergisi Çevresi Cephesi (1921)
5. TİU Rum Amele Grubu Cephesi (1921)
6. Hınçak Ermeni Cemiyeti Cephesi (1921)

Aydınlık Dergisi Çevresi Cephe Birliği, TİU Rum Cephe Birliği, Hınçak Ermeni Cephesi, Türkiye Komünist Partisi'nin ilk kurucu kadroları olmuştur[28]

7. Gençlik Cemiyeti Cephesi (1921)
8. Beynelmilel Deniz İşçileri İttifakı Cemiyeti Cephesi (1921)
9. Beynelmilel Bina İşçileri Cemiyeti Cephesi (1923)
10. Beynelmilel İşçiler İttihadı Cephesi (1921)

Kendisi Nakşibendi şeyhi olan Şeyh Sait, 1925'te Batılı güçlerin kışkırtmasıyla ayaklanması, Türkiye'de siyasi ve bölücü Kürtçülük hareketinin önemli dönüm noktalarından birini oluşturacaktır

Bu on cephe kuruluşu, Komünternin (Moskova'nın) direktifleri ile Dr. Şefik Hüsnü ve arkadaşları tarafından kurulan örgütlerdi. TİU ve Hınçak Ermenileri ise bilindiği gibi günümüzde de varlığını sürdüren ayrılıkçı gruplardan ve örgütlerden başkası değildi.

Komünternin Beşinci Dünya Kongresinde alınan kararlar uyarınca, TKP seksiyonlarının Bolşevikleştirmesi, Cephe faaliyetlerinin Moskova tarafından uyutulmasının etkileri TKP seksiyonunun 1925–1927 faaliyetleri üzerinde de görüldü. 1923 yılında "Türkiye Komünist Gençler Birliği", "Amele Teali Cemiyeti" gibi örgütlerin yanı sıra "Aydınlık" dergisi çevresinde yarı-legal örgütlenen TKP' nin kesin çizgisi, partinin Bolşevikleştirmesi gayesine yönelikti. Hücrelenmelerin iş esasına göre, fabrika ve diğer işyerlerinde faaliyete geçmeleri ilkesi bu yeni kararın ilk işaretleri idi.

1925 Şubatında Nakşibendî Şeyhi Şeyh Said'in önderliğindeki isyanın başlaması ile "Takriri Sükûn Kanunu"nu çıkaran hükümet, isyancı aşiretlerle birlikte komünistlere de yöneldi. TKP mensuplarının bir kısmını tutuklattı. Şevket Süreyya'nın (Aydemir) yönettiği "Orak-Çekiç" dergisi de, Şeyh Said hareketinin feodal ayaklanma gördüğü için Ankara hükümetini destekler görünerek, Mustafa Kemal Paşa'nın bu isyan dolayısıyla yalnız feodaliteyi değil, burjuvaziyi de -Türkiye'de henüz çok cılız olan kapitalizmi- çökertmesi için kışkırtıyordu. 1925 TKP tutuklamalarının sebebi, Ankara hükümetinin bu kışkırtmanın (provokasyonun) farkına varması, oyuna gelmemesi idi. Türk jandarması dağlarda isyancılarla boğuşurken, diğer devlet güçleri de, zaten varlığı ile yokluğu arasında bir fark olmayan Türk kapitalizminin odak noktalarına karşı savaş açacak ve sonunda TKP hazıra konacaktı. Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), 1925 yılı tevkifatından kurtulmak için kaçtığı yurt dışında, "Komünist Enternasyonal Dergisi" nde şöyle diyordu: "Güvenliği sağlamak için getirilen ve bütün Anayasa güvencelerini kaldıran yeni Kanun (Takrir-i Sükûn Kanunu) sadece Padişah yan-

lısı gericileri (Şeyh Said isyanını demek istiyor) canevinden vurabilmek için getirilen bir silah olarak sunulmuş, fakat gene bu kanun komünistlerden kurtulmak için kullanılmıştır"[29]. Aslında tam bu sıralarda komünistlerin yayın organlarının son sayılarında isyanın amansızca bastırılmasından yana olmaları ve feodalizmin tasfiye edilmesinde Halk Partisini bütün güçleriyle destekleyeceklerini açıklaması ilginçtir.

"Türkiye Komünist Gençler Birliği" Komünternin sola dönük taktiğine uygun, gençleri bünyesinde toplamak isteyen ve bu günün "İlerici Gençler Derneği (İGD)"nin paralelinde dar bir Cephe örgütü idi. "Amele Teali Cemiyeti" ise gene bugünün "Devrimci İşçi Sendikaları (DİSK)" gibi marksist ve meslek esasına dayanan uluslararası komünist Cephe hareketinin bir seksiyonu sayılabilirdi.

"Amele Teali Cemiyeti", DİSK'in ilk tohumuydu. Türkiye o zamanlar, sanayi alanında ileri adımlar atmış bir ülke değildi, İşçiyi ve onu dışardan propagandalarla "sınıf" haline getirecek profesyonel komünistler olmadığı gibi yoğun işçi bölgeleri de yoktu. Bu sebeble "Amele Teali Cemiyeti" bir minyatür ve bölgesel kuruluş olarak kaldı. Cephe olarak Komünterne, Moskova'ya sunulan raporlarda malzeme olarak kullanıldı. Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer), Komüntern taktiğine harfi harfine uygun sloganı, XIX. yy'dan, Marx'ın "Komünist Manifesto" sundan miras kalmış "Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz"di. O kadar açık bir gerçektir ki, hiç bir ülkede bu buyruğa uyup da, Dünya işçilerinin şimdiye kadar "birleştirildikleri"de görülmemişti. Uluslararası birliklerin arkasında daima, ya Marx döneminde "Yahudi Sermayesi" bulunmuş, ya da 1917 Devriminden sonra Sovyet Rusya; 1949'dan sonra da Çin Halk Cumhuriyeti yer almıştı.

Dr. Şefik Hüsnü'nün, 1 Mayıs broşürüne "Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz" sloganını koymak istemesi, bazı aklı başında komünistleri itiraza sevk etmişti. "Amele Teali Cemiyeti" yöneticilerinden Apti Recep ile elektrikçi Nuri, bu sloganın "1 Mayıs Nedir?" broşürüne konmasına karşı çıkmışlar, fakat Komünternin mutlak memuru olan Şefik Hüsnü itirazlara aldırmamış bu broşür 1925, 1 Mayısında parti tevkifatının ilk işareti olmuştu. 1924 Haziran-Temmuz Komüntern V. Kongresinin Cephe taktiklerimi uyutma hatta provoke etme girişimi Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) Moskova'ya bağlılığı ile Türkiye'de de uygulanmış oldu.

1927 Tevkifâtı: Komüntern Provokasyonuna Karşı, Geniş Cephecilerin Karşı Provokasyonu

TKP içimde, Dr. Şefik Hüsnü'nün (Değmer) kişiliğinde ve ona karşı görüntüsüyle Komünterne sert bir muhalefet başlamıştı. Bu muhalefetin lideri Şevket Süreyya (Aydemir) üstelik Aydemir, Dr. Şefik

Hüsnü gibi Paris komünistlerinden değil, KUTV' dan, Moskova' daki İşçi Üniversitesi diye anılan ihtilal okulundan mezun olmuş, aynı okula "Kızıl Profesör" tayin edilmiş, dahası Türk vatandaşı olduğu halde SSCB (b) Komünist Partisine de üye kabul edilmişti. Türk komünistleri arasında bu şeref (!) yalnız ona verilmişti. Şevket Süreyya, Sadrettin Celal Antel ile birlikte kaleme aldıkları "Lenin ve Leninizm" (1924) adlı kitapta (Aydınlık Yayınları arasında çıkmıştı), kendisine ait bölümünde, bu muhalefetin izlerini görmek mümkündü. Şevket Süreyya, Türkiye'de işçi sınıfı olmadığı için, TKP'nin kendini likide etmesi ve bir Cumhuriyetçi Parti (CHP) ile birleşmesi, feodalizme ve emperyalizme karşı geniş bir Cephe kurması görüşündeydi. Bu, aslında, özellikle daha ilerde de göreceğimiz gibi Millî Demokratik Devrim, ya da Ulusal Demokratik Devrimin[30] ilk projesi idi. Şevket Süreyya Aydemir ile Komüntern arasındaki bu çatışmada Dr. Şefik Hüsnü'nün tarafsız kalıyor görünmesine rağmen, Doktor, 1925 tevkifatında yurt dışına kaçmış, Komünterne hesap vermişti. Verilen hesabın, Komüntern yayın organlarına yansımış yazı ve konuşmalarının bir kısmı, Türkiye'de bir kitapta toplanmıştır. Bilebildiğimiz yazı ve konuşmalar 8 Eylül 1925 ile 20 Ocak 1934 arasındaki tarihleri kapsıyor; B. Ferdi, Ferdi Yoldaş imzalarını taşıyordu.

1925 yılında "İstiklal Mahkemelerine" verilen TKP mensupları, hüküm giydikten sonra, 1926 yılında çıkan af yasası ile serbest bırakılmışlardı. Komünternin (Moskova)nın, buyruğu uyarınca TKP, Viyana'da bir konferans topladı. Parti'nin Türkiye'deki temsilcisi (Sekreteri) Vedat Nedim'de (Tör) katılmıştı bu toplantıya. Dr. Şefik Hüsnü, Türkiye'den katılan delegelere, Moskova taktikleri doğrultusunda buyruklar vermişti. Bunlar, "sınıfa karşı sınıf" gibi Komüntern ilkelerinin dışında şeyler değildi. Tramvay işçileri arasında grevler çıkartmak, duvarlara bildiriler yapıştırmak ve "iş yerlerinde hücreler kurmak" gibi ütopik "sol" buyruklardı. Yani, partinin Bolşevikleştirilmesi idi. Vedat Nedim (Tör), Türkiye'ye dönünce Şevket Süreyya ile birlikte kendi geniş Cephe taktiklerini uyguladılar; partinin likide edilmesinin çalışmalarını sürdürdüler. Dr. Şefik Hüsnü, duruma el koymak için gizlice Türkiye'ye geldi. Fakat, Vedat Nedim tarafından polise ihbar edildi. 1927 tevkifâtı ile birlikte, Komünterne karşı olan İç Komünist Partisi (Geniş Cepheciler ya da likidatörler) TKP' nin Komünternci kanadına ağır bir darbe indirdiler. Şevket Süreyya Aydemir, kırk yıl sonra bu olayı şöyle değerlendiriyordu: "...Komüntern bize fena halde müdahalede bulunmaktaydı. Bu, zararlı, idraksiz, millî hareketi aydınların tarihi görevini anlamayan bir müdahale idi. Cephe aldık... Stalin dünya ihtilali taraftarı değildi. Komüntern ayrı görüşte idi...[31] Komünternin bu tutumuna ilk cephe alanlardan biri TKP'dir..!"

Partinin Likidasyoncu Kanadında CHP'ye Katılanlar

1927 tevkifatında parti parçalanmıştı. Partiden kopanlar ve CHP'ye katılanlar arasında ; Şevket Süreyya, Vedat Nedim, Nurullah Esat (Sümer), Nafi Atuf (Kansu), Sadrettin Celal (Antel), Namık İsmail, Mehmet Vehbi (Sandal), İmalat-ı Harbiye'de ustabaşı Numan, Nizamettin Ali (Sav), Mustafa Nermi, Dr. Ali Rasim (Prof. Adasal),. Sadık Ahi (Mehmet Eti adı ile), İlhami Nafiz (Pamir), Mümtaz Fazlı (Taylan), Lemi Nihat, Burhan Asaf (Belge) gibi isimlere rastlıyoruz. Bunların hepsi de 1918–1920 komünistleriydi. Spartakist harekete sempati duymuşlar, kimileri Almanya'da, kimileri de İsviçre'de tahsillerini tamamlamış kişilerdi. CHP, kendisine katılan bu aydın kadroya payeler dağıttı. Kimi CHP Genel Sekreteri, kimi profesör, kimi mebus, kimileri de Türkiye Cumhuriyeti'nin propaganda ve karşı- propaganda organlarında görev aldılar. Burada küçük bir parantez açıp hemen belirtelim ki, Şevket Süreyya Aydemir, illegal platformda TKP'yi sürekli izledi. Zeki Baştımar (Yakup Demir) gibi bir elemanı, perde gerisinden TKP Genel Sekreteri yaptırdı. 1960'tan sonra da Zeki Baştımar 1951 tevkifatından sonra çöken partiyi dağınıklıktan kurtarmadı, serbest dalgalanmaya bıraktı. İ. Bilen, Parti Sekreteri olana kadar bu likide platform devam etti. Şevket Süreyya ve Zeki Baştımar'ın ölümünden sonra, 1974 yılında TKP yeniden Türkiye dahilinde illegal çalışmalara başladı.

Stalin, Troçki'yi tasfiye ettikten ve yönetimi ele geçirdikten sonra, Şevket Süreyya'nın Moskova'daki dostlarını, Ali Cevdet'i, elektrikçi Nuri'yi ve Baytar Salih Hacıoğlu'nu ve daha adlarını bilmediğimiz emigre (Rusya'ya kaçan) Türk komünistlerini, Dr. Şefik Hüsnü'nün raporları ile Gulaklara (tecrit kamplarına) yolladı ve öldürttü. Dr. Şefik Hüsnü, bu dönemde, kendisine rakip görmesine rağmen, KGB' nin sadık bir adamı olan İsmail Bilen ile tasfiyelerde işbirliği yaptılar[32].

1939 – 1951 Arası Cephe Politikası

Komünternin III. Dünya Kongresindeki "Kitlelere doğru açılma" taktiği 1928'lere gelindiğinde, TKP için hâlâ geçerliydi. TKP aslında "minyatür" bir örgüttü. TKP, 1939'da mesela; Şefik Hüsnü Değmer'in Türkiye'ye döndüğü günlere kadar 20–30 aktif kişinin katılımı ile Komünternin bütün kongrelerinde alınan kararların birbirine karıştırılmış bir çorbası idi. Uygulamalar bunu gösteriyordu. Bilinçsizce, hatta cahilce, bildiri bastırıp, üç beş adedini duvarlara yapıştırıp "varlıklarını" duyurmaya çalışıyorlardı. Bu duyuruş, Türkiye'ye değil, yalnız, İstanbul, İzmir gibi illerde dahi değil, lokal, küçük yerlerden Rusya'ya (Sovyetlere) sesleniştan başka bir şey değildi. Sözgelimi "TKP İstanbul Komitesi" imzasını taşıyan "Türkiye İşçi ve Köylüsüne" başlıklı bildi-

TKP'yi oluşturan kadroların önde gelen isimleri, tahsillerini Avrupa'da tamamlamışlardı. Sol hareket içinde yer almalarında Alman spartaküsleri ve Rosa Lüksemburg onlara bu yolda ilham kaynağı olacaktır

ri, üç-beş kişinin eseriydi Bildirilerin ele geçtiği yerler, Beyoğlu, Galata, Beşiktaş ve Kasımpaşa gibi lokal ve küçük bir muhitti. Gene aynı yol içinde (1928)"İstanbul Tramvay Hücresi" imzalı bildiri ile Moskova'ya göz kırpılıyor,"Türkiye Amelesi ve Yoksul Halk Kitlelerine" başlıklı bir sayfayı aşmayan bildirilerle, Komünternin (Moskova'nın) bütün kararlarına boyun eğdiklerini/katıldıklarını ispatlamak istiyorlardı. Oysa Komüntern, VI. Dünya Kongresini toplamış, sağa saparak, Sovyetlerin "Tek Ülkede Sosyalizm" stratejisini, gelişmiş Avrupa komünist partileri aracılığı ile değişen dünya şartları içindeki konjonktüre uyarak, kendisini dünyadan soyutlamaya çalışıyor, faşizm ve kapitalizme karşı ayakta durmak istiyordu. Bu politika, Komünternin VII. Dünya Kongresinde somutlaşacak, Sovyetler, demokratik kapitalist ülkelere göz kırpacak ve faşizme karşı mücadelede Yeni Cephe politikaları oluşturulacaktı. 1928'e kadar ise, TKP'nin, özellikle Komünternin II. Dünya Kongresinden sonra alınan kararlarının hemen hiçbirinden haberi yoktu. 1929'da TKP tam bir kargaşa ve çözülme içindeydi. Bursa'da 1928 Mayıs'ında "Bursa Vilâyet Komitesi" adına duvarlara astıkları "III. Enternasyonal Türkiye Komünist Fırkası Merkez Komitesi" imzalı Komünternin eskiden kalma "Kitlelere açılma" taktiğini gösteren, "Türkiye Amele sınıfına ve Şehirli Halk Kitlelerine" başlıklı bildiri ile İstanbul'da duvara asılan bir-iki bildiri aynı doğrultudaydı. Ve Bursa'daki laf salatasının, bir kopyası idi. 1929 yılında Nazım Hikmet'te "Resimli Perşembe" gibi dergide "kitlelere açılma" taktiği ile legaliteyi zorluyor; Laz İsmail (İ. Bilen) illegalitede "Kızıl İstanbul", "Komünist" gibi teksir yayınlarla legalite ile illegalite arasında bağlantı kurmaya çalışıyordu. Aynı günlerde, Hamdi Şamilof'un, Komüntern ajanı bir ilgili ile (Dr. Toimof) temasları, bu, legal ve illegal yayınlara maddi-manevi destek oluyordu.

1930'larda artık TKP' yi oluşturan ve 20–25 kişiyi aşmayan gruplar, Sovyet vatandaşı (görünüşte Komüntern temsilcisi) Dr. Toimof'un dağıttığı paralardan daha büyük pay koparabilmek için birbirlerini Moskova'ya ihbarla meşguldüler. Nazım Hikmet ve diğer üç aıkadaşı bu ihbarlar sonucu, Komüntern aracılığı ile partiden kovuldular. Partiyi temsilen ortada kalan Moskova muhbirleri, Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı fabrikalarda bildiri dağıtırken yakalandılar. 1931 yılında, 1929' dan beri yurt dışında olan Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) "İnkılâp Yolu" dergisi ile, Moskova çizgisini, parti, program ve tüzüğü ile Türkiye' ye sokmaya çalışırken, bu işte rol alanlar tutuklandı. 1932'de parti hücreleri kuruluş halindeyken yeni tevkifat oldu. Ama sanıklar Cumhuriyetin 10. yıldönümünde bir afla serbest bırakıldılar. 1935 yılında TKP'nin bir avuç militanı bölük pörçüktü. Sanki her üye bir frak-

siyondu. Militanlar illegalitede, hâlâ partinin kuruluş ilkelerinin tartışmaları içindeydiler. Komünternin VII. Dünya Kongresindeki Cephe politikasının kararlarından, TKP, sanki hiç haberli değildi. "Hafta" dergisinde bir iki legal yazı, Haydar Rıfat'ın (Yorulmaz) "Dün ve Yarın" yayımları; "Yarım Ay", "Resimli Ay", "Perşembe" magazinlerinde örtülü propagandalar, o zamanlar sola sapan Anadolucu milliyetçilerden Hilmi Ziya (Ülken)in "Yeni Adam" dergisindeki edebî ve felsefî yazıları; hâlâ "Kitlelere doğru" (taktiğinin uzantısıydı. 'Kitlelere Doğru " ilkesi ile toprağı nadaslayıp, belki de "Geniş Cephe" politikasına yöneleceklerdi. Ve 1940'ta TKP bu emeline ulaştı. Sabiha ve Zekeriya Sertel'lerin "TAN" gazetesini ele geçirerek II. Dünya Savaşı sonuna kadar, bu gazete aracılığı ile her gün parti görüşlerini kamuoyuna yansıtmayı başardılar.

1936-1937 yıllarından sonra TKP, Alman faşizmi Avrupa'yı kasıp kavururken, faşizme karşı mücadele yerine, devrin tek partisi CHP'ye karşı mücadele açtı. CHP ile faşizmi özdeşleştirdi. Faşizmi, Almanya'nın, İtalya'nın varlığında değil de, CHP'nin kişiliğinde eleştiriyorlardı. Orak-Çekiçli bildiriler dağıtıyorlar, telgraf tellerine Sovyet bayraklarını asıyorlar, mahkemelerde "Kahrolsun CHP, Yaşasın Komünizm!" sloganları atıyorlardı. Kısacası, Komünternin, VII. Kongresini, entelektüel zaafiyetlerinden dolayı, gelişigüzel anlıyorlar, komünizm propagandası yaptıklarını sanıyorlar, CHP'ye karşı mücadele ile komünizm propagandası birleşiyordu. TKP o günlerden, 1960 sonrasına gelene kadar, yurt içi örgütlenmelerinde 1943–1951 dönemi hariç tutulursa- Komünternin VII. Kongresi kararlarından habersiz gibiydi. Faşizme karşı "Birleşik Cephe", "Halk Cepheleri" gibi taktik formüllerden, Georgi Dimitrof'un Alman Nazizmini hedef alan faşizm tanımından, TKP yönetici kadroları, yararlanma yoluna girmekten bile acizdiler. Kısacası o günlerde TKP, içi kof bir serseri mayın gibiydi. Bu serseri mayın 1938'lerde Harp Okulu ile Türk donanmasına çarptı. Pek çok solcu, uzun hapis cezalarına çarptırıldılar. Nazım Hikmet ile Kemal Tahir de hükümlüler arasındaydı[33]. Harp Okulu ve Donanma olaylarının paralelinde güvenlik örgütleri Ahıska'nın Zinba köyünden İlyas Çakaloğlu, Hasan Kaleli, Halil ve Hikmet gibi Sovyet casuslarını yakalamışlardı. Muhtemeldir ki, NKVD' nin şeflerinden Laşkin ve Ivan Ivanoviç'in operasyonlarının akim bırakılması, bunu hazmedemeyen Moskova'nın "Donanma ve Harp Okulunda" provokasyonlarına sebep olmuştu. O günlerde Harp Okulu öğrencisi olan Şadı Alkılıç'ın öldüğü güne kadar bir Sovyet casusu kalması, öyle sanıyoruz ki bu yorumun en güçlü dayanaklarından biridir.

Dr. Şefik Hüsnü'nün Gelişi ile Değişen Durum; Cepheler

Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in, Türkiye'ye gelmesi, TKP' nin dağınık durumuna son verilmesini sağladı. İkinci Dünya Savaşı'nın en civcivli günlerinde savaşa girilmemesi propagandasına karşı, Sovyetlerin yanında savaşa girilmesi için çalışılıyordu (1943–1944). Ve aynı günlerde, üniversite gençliği arasında, TKP açısından en önemli Cephe örgütü, kurduğu "Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhine Geniş Cephe" idi. Bunun yansıra Mihri Belli'nin yönetiminde bir başka Gençlik Cephesi "İleri Gençlik Birliği Cephesi" eylem alanına çıktı. 1944 TKP tevkif atından sonra, dışarıda kalan komünist militanlar "Demokratik Savaş Cephesini" kurdular. Dr. Şefik Hüsnü, 1946 tevkifatında ele geçen ve Moskova'ya gönderdiği rapor müsveddelerinde şöyle diyordu: "...Faşizme karşı birleşmiş müttefik devletler halklarından bilhassa, Tahran anlaşmalarından beri göze çarpacak bir tarzda inkişaf eden bütün terakkiperver anti-faşist grup ve teşekküllerden oluşan demokrasi ve kurtuluş cephelerini, takip ettikleri geniş, müterakki (ilerici) milli birlik siyaseti göz önünde tutularak memleketimizde de her türlü sol temayüllü grupları ve namuslu terakkiperver yurtseverleri içine alacak ve hatta faşizme gönül vermiş ve yabancı faşist hükümetlerin ajanları ile düşüp kalkmış unsurların ve bilhassa Saraçoğlu gibi bu yolda en ileri gitmiş idarecilerin temizlenmek suretiyle, Halk Partisi'ne de yer verecek (CHP) faşizme ve vurguncülara karşı "Demokratik Mücadele Cephesi" altındaki bir teşekkül yaratmaya çalışılmıştı..."[34].

Sekter tutumuyla olduğu kadar, kurduğu ilişkiler yönünden oldukça dikkat çeken isimlerden Şefik Hüsnü Değmer, Türkiye'ye dönmesiyle uluslararası sol hareketlerin taktiğine uygun olarak, geniş bir cephe kampanyası başlatacaktır

TKP Merkez Komitesi, bu girişimlerin yanında Cephe faaliyetleri ile ilgili onbeş kadar slogan ve ilke de tespit etmiş, bunları Moskova'ya ulaştırmıştı. Dr. Şefik Hüsnü şöyle diyordu :"Bu liste (slogan listesi) doğmak üzere olan hareketin siyasî muhtevası ve temelini karakterize ettiği için, onu da ayrıca bu mektupla gönderiyorum..."[35].

Bunlar, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in Genel Sekreterlik günlerinde kurduğu Cephelerdi. Ama değişen şartlar içinde bundan ibaret kalmadı. 1943 yıllarında, TKP, TAN gazetesindeki legal yayınlarda Tek Cephe, Anti-Faşist Cephe gibi kavramları açıkça kullanıyordu. TAN gazetesinde "Tan" imzalı ama Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in kaleme aldığı bir başyazıda şöyle deniliyordu: "İngiltere'de her sınıfa mensup kimseler artık cemiyetin (toplumun) yeni inkılâplara (devrimlere) doğru gittiğine, artık eski zamanların dönmeyeceğine inanmıştır. Muhafazakâr liberal, sosyalist herkes bu yeni âleme sarsıntısız girmek için elele vermeye mecbur olmuştur. Nasıl harbe karşı bütün ihtilafları unutarak

birleşmişlerse, yeni inkılâp sadmelerine karşı da öylece Tek Cephe "vücuda getirmişlerdir..."[36].

İkinci Dünya Harbi'nin bitimine doğru Cephe kuruluşlarında değişiklikler yapıldı. Sözgelimi, "Faşizme ve Vurgunculuk Aleyhine Savaş Cephesi", "Faşizme Vurguncular Karşı Mücadele Cephesi" adını aldı. Bu sıralarda 1945 yılına gelinmiş, Türkiye çok parti dönemine geçme hazırlıkları içindeydi. Millî muhalefet partileri kurulmaya başlanmıştı. Dr. Şefik Hüsnü Değmer, iktidar partisini karşısına alan ve bütün partileri kendi yönetiminde bir araya toplayacak "Millî Birlik Cephesi"ni kurdu. Bu Cephenin eylem planındaki adı, "İleri Demokratlar Cephesi" idi. Ve Cephenin Merkez Komitesi, baştan aşağı TKP Merkez ve İstanbul Vilâyet Komiteleri üyelerinden oluşmuştu[37]. Bu Cephe teşekkülü, komünistlere özgü sızmalarla, o günün ana muhalefet partisi olan Demokrat Partinin dört lideri Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan'ı da kadrolarına alan "Görüşler" adlı bir haftalık dergi çıkardılar. Bu dergi, ancak tek sayı çıkabildi. CHP, 4 Aralık 1945 nümayişlerini tertip ederek, gençliği harekete geçirdi, TAN matbaası ve diğer komünist matbaalar yıkıldı ve Cephe parçalandı. TKP, 1946'larda, Gençlik Cepheleri oluşturmak yoluna gitti. İstanbul'da kurulan "İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği Cephesi", Ankara'daki "Türkiye Gençler Derneği Cephesi", TKP' nin 1946'da kurulan ve yarı kadrosunun legale çıktığı "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi"nin yan kuruluşları idi. Bu parti de 16 Aralık 1946'da İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatıldı ve TKP tekrar illegaliteye geçti. 1950 yıllarında kurulan Nazım Hikmet'i hapisten kurtarma eylemleri illegal Gençlik Cephelerinin operasyonları idi. Sovyetlerin, Uluslararası Barış hareketini yönlendiren "Merkez Cephesinin" Türkiye'deki kolu "Barışseverler Cemiyeti"de illegal TKP' nin yan cephe örgütü idi. Kore Savaşı üzerine bu cemiyet kapatıldı. 26 Ekim 1951'de geniş çaplı TKP tevkifatı da, uzun yıllar sürecek bir eylemsizlik dönemine girdi. Çünkü parti bütün normları ile çökertilmişti.

27 Mayıs 1960 devriminden sonra da Cepheler, TKP'deki bölünmeler, sendikal faaliyetlerin bir kısmının TKP denetimi altına girmeleri de bundan sonraki bölümün konusu olacaktır.

1960'tan Günümüze Kadar Cepheler

Kimilerine göre Cephe, sosyalistlerin eşitsiz gelişme yasasından doğan bir üvey çocuğudur. Oysa, daha önce de işaret edildiği üzere, Marx'ın yaşadığı dönemde olmayan Komünist Cephe taktiği, Lenin'in eseri idi ve karşımıza bir Rus meselesi olarak çıkmıştı. Komünist Cephe taktiklerinin teorik analizini yapmak konumuz dışı olduğu için de-

mokrasilerde, sosyalist ile kapitalist partiler arasında uçurumun kalkması sonunda Cepheleşmenin Lenin'le öne çıkması da konu dışıdır. Burada Türkiye'nin somut şartları içinde, 1960'tan günümüze, yüz yüze geldiğimiz Rus meselesi, Cepheleşmelerin Türkiye'deki tahripleri ve bu tahriplere alet olan örgütlerin eylemleriyle, Rus-Sovyet subversif faaliyetlerinin uzantılarından yalnız birine dikkati çekeceğiz. Sovyetler Birliği kuşkusuz Çarlıktan aldığı emperyalist emellerini "süper devlet" oluşları ile kamufle etmektedir. "Süper Devlet" kompleksinin kolları pek çoktur. Biz yalnız komünist eylemler üzerinde durmakla kitlelerin nasıl çarpıtıldığını, normal yayın organlarını, aydınları nasıl cephe taktikleri içinde yutmak istediklerine değineceğiz. Bu Cepheler içinde öz varlıklarından koparılmış gazete yazarları vardır, sanatçılar, 1950 ve 1960 sonrası parlamenterleri vardır; bilim adamlarının bazıları vardır. Cephe teşekküllerinin istekleri, görünüşü ile masumdur ama, varmak istedikleri hedef, Moskovanın uluslararası politikasına hizmettir. Özellikle, Sovyetlerin, Ortadoğuya inmesinde, parçalanmış bir Türkiyenin Moskovanın işine yarayacağı reddedilmez bir olgudur.

1960 yıllarından sonra, üniversiteler ve diğer öğretim kurumları aracılığı ile başlatılan hareketlerin, komünistlerce Lenin'in üç kritik eserini okutmaktaki hünerleri, Türkiyeyi bir yıkımın sonuna getirmiş, 12 Eylül 1980 Silahlı Kuvvetler harekâtı zorunlu hale gelmiştir. 1960 yıllarından sonra gençliğin en çok okuduğu kitap, Lenin'in "İki Taktik" eseridir. Bu kitap, gençliğe Cephe programım aşılamıştır. Gene Lenin'in "Ne Yapmalı" adlı önemli kitabı, işçilere "Sınıf" bilincinin dışardan burjuva aydınları tarafından götürüldüğünü öğretmiştir. Lenin'in "Devlet ve İhtilâl" kitabı ise, daha profesyonellerin işine yaramıştır. Ama Cephe programı ile aşılanan gençliğin bir kısmı, kitapçılarda açıktan satılan her üç kitabı da okumuşlar, Türk Halk Kurtuluş Ordusunu, Türk Halk Kurtuluş Cephesi Partisi'ni kurmuşlar, silahlı eylemlere yönelmişler ve bugünlere kalanların açıkladıklarına göre yanılgılarını anlayamadan ölmüşlerdir.

Çoğu eski sol hareketin önde gelen isimleri 60'lı yıllarda ordunun iktidara el koyması yolunda çağrı yaparken, 80 darbesi sonrası en gerici unsurlarla birlikte işbirliğine girerek ortak cephe kurma faaliyetlerini hızlandırıyorlardı

1951 - 1974 yılları arasında TKP serbest dalgalanmaya, yani, marksist deyimle "Kendiliğindenci-Spontanty" bir gelişmeye bırakılmışsa da, uluslararası platforma, eski Komüntern yöneticilerinden (Stalin tarafından 1940'da Paris'te öldürtüldü) Willy Müenzenberg'in deyimi ile pek çok "masum kurbanlar" yaratmış olan, komünist cepheleri, komünistlerle, komünist

olmayanları bir araya getirerek, Sovyet dış politikasının emrine sokmuşlardı. Uluslararası komünist cephe kuruluşları, Dünya Barış Konseyi, Dünya Sendikalar Federasyonu, Demokrat Hukukçular Uluslararası Derneği, Dünya Demokrat Gençlik Federasyonu, Afro - Asya Halkları Dayanışma Örgütü, Dünya Kadınlar Birliği vb. gibi örgütlerdi[38].

1960'dan başlayarak 1973 – 1974 dönemine gelinceye kadar Uluslararası Komünist Cephe örgütlerinin, çeşitli kuruluşları yavaş yavaş Türkiye'de de kurulmaya başladı. Dünya Sendikalar Federasyonu'nun bir yan örgütü haline gelecek olan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) 13 Şubat 1967 tarihinde kurulmuştur. 1973–1974 döneminde, Zeki Baştımar'ın ölümünden sonra yerine geçen İ. Bilen tarafından yeniden organize edilen illegal TKP'nin cephe örgütlerinden ve Dünya Demokrat Gençlik Federasyonu'na bağlı "İlerici Gençler Derneği" legal platformda eylemlerde yerini almaya başladı. İ. Bilen 1977 yılında, TKP'nin sözde Konya'da akdettiği konferansında[39] şöyle diyordu: "TKP, İlerici Gençler Derneğini yönlendirmeyi, İstanbul İl Komitesine bağlı (o zaman İstanbul TKP İl Başkanı, Vilâyet Komitesi Sekreteri bugünkü Yaşar Nabi Yağcı (takma adı Haydar Kutlu idi. y.n.) Gençlik Komitesi eliyle yapmış ve bu komite daha sonra (1977 yılında) Merkez Komitesine bağlı Merkezi Gençlik Komitesi niteliğini kazanmıştır. Bu komitenin görevi: İGD' nin faaliyetlerini genel olarak güçlendirmek ve gençlik içindeki parti faaliyetlerimin genel esaslarını çizmek olarak tespit edilmiştir"[40] İ.Bilen bu konferansa sunduğu raporda İGD' nin TKP Merkez Komitesi "Merkezi Gençlik Komitesi"ne bağlılığına değinmeden şöyle diyordu: "Yoldaşlar, partimiz geniş gençlik, öğrenci yığınlarını, işçi, köylü, aydın gençliğini örgütleme işine ayrı bir önem veriyor... Partinin yeni atılım dönemiyle bu alanda atılan adımlar, gelişimiyle, meyvelerini vermeye başladı (gençlik örgütü). Gençlik hareketi (İGD' nin varlığı ve eylemleri y.n.) partimizin aktif yedek gücüdür. Partimiz bu gücü (İGD' yi y.n.) bütün olanaklarıyla geliştirecektir. Örgütlenmesine, gelişmesine, Leninci kadrolar yetiştirmesine, devrimci, atılgan genç kuşaklar yetiştirmesine ayrı bir önem verecektir..."[41].

TKP Konferansında onaylanan "Platform Tezleri"nde[42] yer alan IGD ile ilgili maddede; "TKP, ilerici yurtsever gençlik ve öğrenci hareketlerini destekler, işçi sınıfımızın, halkımızın kurtuluş savaşımı (mücadelesi) ile örer. İşçi, emekçi, köylü gençliğin örgütlenmesine önem verir. Bu örgütlerin ilerici enternasyonal gençlik kuruluşlarıyla bağlanmasını destekler..."

TKP'nin yan örgütlerinden bir başka Cephe örgütü de "İlerici Kadınlar Derneği" (İKD) idi. Bu örgütte, TKP' nin, İ. Bilen döneminde yeniden illegal olarak Türkiye'de kurulduğu günlerde ortaya çıktı (1974). TKP' nin ünlü "Konya Konferansı" diye anılanı toplantısındaki belge-

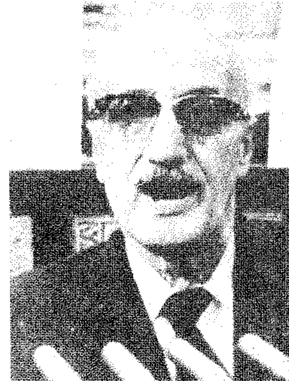
lerde İKD açık olarak yer almaktadır. Sözgelimi, adı geçen konferansta onaylanan platform tezlerinin bir maddesi şöyledir: "TKP gelişmekte olan ilerici kadın hareketinin daha da gelişmesi, örgütlenmesi yolundaki çabaları destekler; ilerici kadın hareketinin de uluslararası demokratik kadın örgütleriyle bağlanmasını savunur..."[43]. "Konya Konferansı" diye anılan toplantıda İ. Bilen, TKP' nin kadın hareketini, okuduğu Merkez Komitesi Raporu'nda genel deyimlerle şöyle geçiştirir: "Kadın hareketi de yeni bir atılım içindedir. (TKP' nin yeniden illegal olarak Türkiye'de kuruluşu yeni atılım olarak anılmaktadır. Partinin kuruluş tarihi de yurt dışındaki TKP Merkez Komitesi organı "Atılım" dergisinin çıktığı tarihtir, y.n.) Partimiz bu hareketi her yönüyle desteklemekle görevlidir, sorumludur. İlerici kadınlarımız (İKD, y.n.) büyük bir savaşıma atılıyor... Toplumun yarısı kadın. Ezici çoğunluğu korkunç ezgiler altındadır... Somut durum kadının eşitsiz durumda olduğunu ortaya koyuyor... Partimize, atılgan, aktif, bilinçli kadın yoldaşlar, komünistler yetiştirelim..."[44] Adı geçen konferansta konuşan delegelerden A. Yoldaş; "Kadın Hareketi vs Türkiye Komünist Partisi Üstüne" başlıklı konferansında, İ. Bilen'in kadın konusundaki genellemesini şu ifadelerle somutlaştırır: "Türkiye kadın hareketi içinde yer alan birçok kadın örgütü arasında İKD (İlerici Kadınlar Derneği), CHP Kadın Kolları, legal sosyalist partilerin tabanlarındaki kadın üyeler arasındaki sürekli bir eylem birliği beliriyor..."[45].

İ. Bilen'in 1983'te Ölümü; Yaşar Nabi Yağcı (Haydar Kutlu)[46] Dönemi

10 Ocak 1986 yılında Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreterinin Danimarka'da yaptığı bir basın toplantısını "TKP'nin Sesi Radyosu" yayınladı. Bu konuşmanın küçük bir kısmı aynı tarihte "Güneş" gazetesinde yayımlandı.

Yaşar Nabi Yağcı (Haydar Kutlu), Danimarka'da, TKP yurt dışı parti örgütlerini bir konferans için toplamış ve konferansın bitiminde basın toplantısı yapmıştı. TKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri, sorulara verdiği cevaplarda, TKP'nin kuruluşunun 65. yıldönümünde Federal Almanya'da, 1985 yılında Bonn'da da gazetecilerle konuştuğunu, Türkiye'deki bugünkü rejime saldırılarda bulunduklarını açıklamıştı. Haydar Kutlu'ya göre bugün muhalefet partilerinden geniş sola kadar bütün çevreler 12 Eylül rejimine karşıydılar. Kürt halkı üzerinde baskı olduğunu söylüyordu. "Partimiz" diyordu "bu baskılara karşı çıktığı için bölücülükle suçlanıyor" Kuzey Kıbrıs ve Türk-Yunan ilişkileri konusunda sorulan bir soruya da, Sovyetlerin görüşleri doğrultusunda şu cevabı ve-

Gorbaçov'un iktidara gelişiyle İsmail Bilen'in ölümü eş zamanlıydı. Bundan sonra sosyalizm ve devrim kavramları anlam kaymasına uğrayarak küresel kapitalizmin hakim olmasının adı olacaktır

riyordu: "Kıbrıs'ın Türk askerleri tarafından işgal edildiğini söyledik. Ama bunu söylerken, elbette ki Kıbrısın Kuzeyinde yaşayan Türklerin çıkarlarına gözlerimizi kapamadık. Her iki toplumun çıkarları, Kıbrısın bağımsız, toprak bütünlüğüne sahip, egemen bir devlet olmasıdır... Biz çözüm olarak her iki toplumun karşılıklı görüşmeler ve konunun uluslararası platformda ele alınmasını öngörüyoruz..."

Haydar Kutlu'nun, Türkiye - Yunanistan arasındaki diyalog yerine, konunun uluslararası platformda görüşülmesini istemesinin sebebi SSCB ile peyklerini de konunun içine katıp, söz sahibi olmaları ve Sovyetlerin Ortadoğu bunalımında bir adım daha ileri gitmesiydi.

Haydar Kutlu, Almanya ve diğer Avrupadaki göçmen Türk işçileri meselelerine de bir soru üzerine değinmiş, Avrupadaki "Tüm demokratik kuruluş ve partileri", göçmen işçilerin oy hakkı sahibi olmalarını istemede dayanışmaya çağırdığını belirtmiştir. Bundan da amaç, bir süre sonra ülkelerine dönecek olan işçilerimizi, TKP' ye sempatizan hale getirmek, Avrupa'da, işçilerimizin misafir bulundukları Batılı ülkelerin asayiş düzenini bozacak hareketlerde bulunmalarını sağlayarak, hem Batı ile aramızı açmak, hem de Türkiye'yi, Batı'dan koparmaktı. Yunanistan'daki Lavrion Kampı'nda bulunan, Türkiye'den kaçmış Kürtçülerin durumları üzerime sorulan bir soruya, Yunanistan'ı suçlayıcı hiç bir cevap vermeyişi, bu kaçakların Türkiye' ye dönmelerini istediklerini ifadesi, TKP' nin Yunan Megalo İdeacıları ile işbirliği halinde oluşunun ispatıdır. Haydar Kutlu, TKP hakkında bilgi isteyen Danimarka radyosu muhabirine, partisinin altmış beş yıldır illegalde olduğunu, üye sayısının ve merkezinin bulunduğu yeri açıklayamayacağını söylemiş "ama önemli sayıda Kürt üyemiz olduğunu söyleyebilirim" demiştir. Demek oluyor ki, TKP, Türkiye Komünist Partisi hüviyetini yitirmiş ve bazı devletlerin maşası oldukları hasımlarınca açıklanan Türkiye'nin yüzde doksan sekiz nüfusunun Türk olduğunu bir yana itmiş, Güneydoğu sınırlarından sızan eşkıyaların, Kürtçülerin partisi haline gelmiştir. Çünkü Moskova bunu böyle tensip etmiştir. Zira Filistin kamplarında George Habbaş, Nayif Havatme ve Ebu Nidal, Suriye Komünist Partisi Genel Sekreteri Halit Bektaş, Sovyet Rusyanın finanse ettiği, Türkiye'ye müteveccih eşkıyaları eğiten grupların başlarıdır. Amaç, Türkiye'yi güçten düşürmek, parçalamaktır. Bu da tampon komünist bir Kürt Devletinin Güneydoğu'da açacağı bir koridorla Sovyetlerin bir zamanlar Vietnam'a inmesi gibi, Ortadoğu'ya inmesini sağlayacaktır. Danimarka radyosunun "Sizi kaç kişi destekliyor" sorusuna verdiği cevap, bu araştırmanın konusu ile ilgili olduğu için, aynen alıyoruz:

"Partimiz darbeden önce Türkiye'de hemen hemen yarı legal durumdaydı. O şartlarda, tek ilerici sendika federasyonu içinde partimiz,

en fazla ağırlığı olan politik güçtü ve partimizin sempatizan kırk bini aşkın üyeli bir gençlik örgütü, aynı şekilde yığınsal bir kadın örgütü vardı"[47].

Danimarka Radyosu: - Sendikanın ismi nedir?

Haydar Kutlu: - DİSK. Diğerleri de İlerici Gençler Derneği (İGD) ve İlerici Kadınlar Derneği.

Haydar Kutlu'nun bundan sonraki sorulara verdiği cevaplar; "Bizim Radyo", "Türkiye'nin Sesi Radyosu"nun yayın yaptığı yerlerini açıklamayıp[48] propaganda yapmakla, Türkiye'ye gizli olarak gittiğini açıklayarak meydan okumaktan ibaretti...

DİSK, İGD ve İKD' ye bıraktığımız yerden devam edebiliriz artık;

DİSK genel başkanı olan Kemal Türkler, yaptığı kışkırtıcı konuşma ve açıklamalarla sosyal ortamın gerilmesine yol açıyordu. Darbeci generaller için bu fırsat, onun bir suikasta uğramasıyla zirveye tırmanacaktı

İşçi Sendikaları (DİSK)

DİSK bilindiği gibi, Türkiye İşçi Partisinin TBMM'ne üye soktuğu (13 Şubat 1967) günlerde, TÜRK-İŞ'ten ayrılan marksist-Leninist fraksiyonun oluşturduğu anarko-sendikalist,[49] ihtilalci bir örgüttür. 12 Eylül 1980 Askeri harekâtından sonra DİSK kapatılıp, mahkemeye verildi.

Marksist, Türkiye İşçi Partisinin kurucu üyesinden beş kişinin dördü DİSK kurucuları arasında yer almıştı. DİSK'in eğitim seminerlerinden anlaşıldığına göre, eğitimin hedefleri üç noktada toplanıyordu. Bunlar, temel düzey (A); orta düzey (6); yüksek düzey (C). (A) Temel düzey üç gün süreliydi. Konuları: (1) Sendikal eğitimin gerekliliği, 2) Kapitalist üretim ve sömürü, 3) Tarih boyunca sınıflar, 4) Dünyada sendikaların doğuşu ve gelişimi, 5) Türkiye'de sendikaların doğuşu ve gelişimi, 6) Türkiye'de iş hukuku, 7) Türkiye'de toplu sözleşme düzeni, B) Orta düzey on gün süreliydi, otuz gün süreli (C) Tipi yüksek seminerlerin ortak programları, Sovyet Rusyadaki, Doğu Avrupa peyklerindeki ve Batı Avrupa Komünist partilerindeki "Parti Okulları " programıydı. Marx ve Lenin'in karmaşası olan konular (B) ve (C) düzeyi seminerlerinde militan yetiştirmeye yönelikti. 1) Üretim-Üretim Araçları, 2) Üretim Biçimleri (ilişkileri), 3) Ekonomi-Politik, 4) Kapitalist Sermayenin Bileşimi ve Biçimleri, 5) Emperyalizm, 6) Tekelci Devlet Kapitalizmi, Nedenleri, Oluşumu, 7) Uluslararası Ekonomik İlişkiler, 8) İşçi Sınıfı, 9) Egemen Sınıf ve Tabakalar, 10) Sendikal mücadele, sendikalar, 11) Sınıf Sendikacılığı, 12) Uzlaşmacı Sendikacılık, 13)Uluslararası Sendikal Hareket ve Dayanışma, 14) Sosyalist Ülkelerde Sendikalar, 15) Grev, Genel Grev, 16) Doğu Almanya, 17) Bulgaristan, 18) Macaristan, 19)SSCB.

Bu militan üyeler, Doğu Almanya, Bulgaristan, Macaristan ve SSCB'ne giderek görgü ve bilgilerini arttıracaklar, dönüşlerinde işçiler

arasında, seminerlerde, konferanslarda üyeler içinden, bölge eğitim ve örgütlenme kadroları bu eğilimlerle yetiştirilecekti. Nitekim Yaşar Nabi Yağcı (Haydar Kutlu), bu seminerlerde yetişti ve TKP Genel Sekreterliğine kadar yükseldi.

DİSK ve üst düzey yöneticileri, hür demokratik düzeni, Marksist-Leninist bir düzen kurmak amacıyla devireceklerdi. Sendikanın karar ve eylemleri, ücret ihtilaflarında diyalog değil, uyuşmazlığı derinleştirmek, çatışmaya kadar vardırmaktı. Legal görünümü sendika idi, ama illegalitede Marksist - Leninist bir ihtilâl örgütü idi, DİSK. İhtilâl yoluyla"Proleter Diktatörlüğünü Kurmak" amacındaydı. Ve böylelikle, Sosyalizme geçmeyi amaçlıyorlardı. Sözgelimi 6. Genel Kurul Toplantısında "Tüm ulusal ilerici, demokrat, yurtsever örgüt ve güçlerin anti-faşist, anti-emperyalist ve anti-tekel cephede savaşım birliğinin kurulması; NATO gibi askeri örgütlerden çıkılması; ikili anlaşmaların iptal edilmesi, yabancı üs ve tesislerin kapatılması; AET, IMF, OEDC gibi ekonomik örgütlerden çıkılması; yabancı sermayenin millileştirilmesi,"[50] karar altına alınmıştı. 7. Genel Kurul toplantısında ise alınan karar, 6. Genel Kurulda alınan karardan bir adım daha ileridir: "DİSK'in sosyalist bir düzen için savaştığını, başını işçi sınıfımızın çektiği sosyalizm mücadelesinde halk güçlerimizin ortak siyasi iktidar cephesinin yaratılmasını zorunlu gören DİSK Genel Kurulu, bütün anti-faşist, anti-emperyalist, anti-tekel ve anti-şovenist siyasal ve demokratik güçlerin birliğini savunmayı, işçi sınıfımızın ileri sendikal örgütü olarak bu cephedeki yerini almayı karar altına alır..." DİSK'in bu kararları, TKP'nin Ulusal Demokratik Cephe (UDC) programından ve hayata geçirilmesinden başka bir anlam taşımıyordu. UDC, bilindiği gibi dış Komünist partisinin karşısında Yunanistan'da olduğu gibi iç Komünist partisi kurmak isteyen Mihri Belli'nin, Milli Demokratik Devrim stratejisinin birbirinden farklı olmamakla beraber, fraksiyon stratejisinin adı idi. Komünizmde bir kelime, bir kavram, parti içi savaşlarının fraksiyonlarını açıklamaya yeterliydi. TKP. M.K. Genel Sekreteri I. Bilen'in Merkez Komitesi plenumunda okuduğu Politik Büro raporunda belirttiğine göre, UDC (Ulusal Demokratik Cephe)'yi şöyle değerlendiriyordu: "Programımızda yer alan Ulusal Demokratik Cephenin gerçekleşmesi bir süreç içinde oluşacaktır. Bu mesele başta TKP' nin güçlenmesine sıkı sıkıya bağlıdır. İşçi sınıfının Birliğinin oluşması (DİSK bunu sağlıyordu. y.n), bu sürecin en önemli bir halkasıdır. Ulusal Demokratik Cephenin temeli işçi-köylü bağlaşıklığıdır (ittifakıdır). Bu bağdaşıklık kurulmadan, Ulusal Demokratik Cephe kurulmuş sayılamaz"[51].

Aynı raporda TİP, CHP gibi politik partilerle birleşerek Ulusal Demokratik Cepheyi oluşturmak öneriliyordu[52]. Platform, anti-faşist, anti-emperyalist olmalıydı, İ. Bilen'e göre, DİSK'in 7. Genel Kurulunda

ise bu husus karara bağlanmış, TKP' nin istediği olmuştu. DİSK için UDC, sürekli ve kalıcıydı. Yığın eylemleri ile oluşacak ve yaşayacaktı. UDC' de, öncü sınıf işçi sınıfı idi; ortakları da halk kitlelerinin birliği... DİSK'in UDC içindeki amacı, sonunda demokratik, ilerici bir iktidarın kurulması, bunun için bir savunma cephesi değil, savaşım cephesi, sosyalizme açılan ileri demokratik düzen için bir basamak olduğuydu. DİSK'in oluşturduğu UDC, pek tabii bünyesine terör örgütlerini de almış, onlara yataklık etmişti. TKP' nin buyruklarına uyarak UDC' nin ardından DİSK 6 ve 7. Genel Kurul kararları kapsamı içinde, "Demokratik Platform" oluşturdu. "Demokratik Platform"u DİSK şöyle açıklıyordu, "İşçi sınıfı ve diğer emekçi kesimlerin istemleri doğrultusunda, bu istemleri bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesi içinde değerlendirerek daha ileri adımlar atmak, tüm demokratik kuruluşlarla sürdürülen ortak çalışmaları programa, sistemli ve sürekli çalışan bir yapıya kavuşturmak için Demokratik Platform oluşturulmuştur". DEV-YOL, DEV-SOL gibi terör örgütleri de, bu Demokratik Platformda yer aldılar. Bu platform, Cephe teşekkülünün daha genişletilmiş bir şekli idi. Geniş Cephenin bir başka adı olan Demokratik Platform ile devlete yönelik yıkıcı eylemler başladı. Ve 12 Eylül 1980 öncesinin kaosu böylelikle yaratılmış oldu. DİSK'in hayata geçirdiği "Demokratik Platform" içinde yürüyüşlerle İlerici Kadınlar Derneği "Yaşasın ileri Demokratik Halk Devrimi" sloganlarını atıyor, aynı nitelikli pankartlar taşıyor, "Komünist Partisine Özgürlük" flamaları taşınıyor; İGD'liler "Gençliğin Yolu İşçi Sınıfının Politik Yoludur" flamalarını yürüyüşlerde taşıyor, "Sosyalizm İçin Mücadele" sloganları, intikam duygularını körükleyen haykırışlarla, tarafsız vatandaşlar terörize ediliyordu. İGD'liler bu yürüyüşlerde TKP'nin 59. yaşını doldurduğunu pankartlara yazıyorlar, TKP marşını söylüyorlardı. DİSK mitinglerinde "TKP'ye Özgürlük" istemleri doğal bir hareket haline gelmişti. Marx, Engels, Lenin, Mustafa Suphi, Nazım Hikmet'in, Bilen'in resimlerini ellerinde taşıyorlardı. "Ulusal Demokratik Devrim İçin İleri" sloganları da DİSK mitinglerinin süsüydü."Sosyalizme Açılan Yol İleri Demokratik Düzen Devrimci Yoldan Kurulur" sloganı ve flaması DİSK mitinglerinin asıl taktiği idi. Demokratik yol kapanmıştı DİSK için. Hemde sebepsiz yere. Mitingleri, 1 Mayıs kanlı nümayişlerini, İzmir Târiş iplik fabrikasındaki devlet güçlerine karşı silahlı direniş eylemleri izlemişti.

Yaşar Nabi Yağcı'nın TKP'nin politbüro üyeliğine katılmasıyla TKP, bütün kadrolarıyla DİSK'in eylemlerine destek verme kararı alacaktı

TKP tevkifatı (1981), DİSK'in maskesini düşürmüştür. 77'si işçi ve aynı zamanda bölge-semt-işyeri birimlerinde, 95'i profesyonel sendikacı olarak İl, Bölge, Semt ve işyerlerindeki parti birimlerinde görev aldıkları meydana çıkmıştır. Diğer taraftan DİSK'in A ve B tipi seminer-

Türkiye'nin en büyük öğretmenler derneği (TÖBDER) Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu, Türkiye'deki cepheleşmenin önde gelen isimlerinden biri olarak tanınacaktı

lerine katılan işçilerden, (A) tipine katılanların % 64,5'i; (B) tipine katılanların % 93.33'ünün parti üyesi oldukları anlaşılmıştır.

DİSK'in 25 Haziran - 2 Temmuz 1980 arasındaki 7. Kongresine katılan parti ve delegeleri, Ulusal Demokratik Cephe'nin ortaklarını sergiliyordu. TİP Genel Başkanı Behice Boran yaptığı konuşmada şöyle diyordu: "Faşizme karşı kalıcı ve örgütlü bir birliğin oluşturulması (yani bir Cephenin oluşturulması) meselesi, hiç kuşkusuz işçi sınıfının politik birliğini ve sendikal birliğini de kapsamaktadır"[53]. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin Başkanı Ahmet Kaçmaz'a göre de "Bugün Türkiye için geçerli olan bir tek yol vardır; bilimsel sosyalistlerin proletarya enternasyonalizmini sonuna kadar benimsemiş, işçi sınıfının ideolojisini sonuna kadar benimsemiş, bilimsel sosyalistlerin tek bir çatı altında toplanmaları ve işçi sınıfının köylülerle, emekçilerle ittifakını sağlayıp iktidara yürüyen hareketini güçlendirmeleridir. Bu nedenle ayrı ayrı kurulan sosyalist partiler amacın gerçekleşmesini, sağlayamaz. Bilimsel sosyalizmin temel ilkesi tek bir işçi sınıfı partisidir"[54].

Daha sonra Türkiye Birlik Partisi lideri Mustafa Timisi konuşmuş, sonra ardından, Sosyalist Vatan Partisi başkanı Mehmet Özler ise şöyle demiştir: "Bugün DİSK içinde tereddüt cephesi ile direniş cephesi uzlaşamaz, ancak Direniş Cephesi, kararsızlıkları kaldırmak için onları safına çekmek için çalışır,"[55] TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu ise konuşmasını şöyle sonuçlandırmıştı: "Tüm emekçi halk güçlerimizin gözü bugün başlayan DİSK'in 7. Kongresi üzerindedir. İşçi Hareketinin birliğini sağlama yolunda Kongrenin kazanacağı başarılar büyük moral destekler getirecektir"[56]. Türkiye Tabipler Odası Başkanı, Dr. Erdal Atabek ise: "Toplumun dinamik kesimi, üreten kesimi, işçi sınıfı, emekçi katmanlar bütün güçlerini faşizme karşı, emperyalizme karşı, şovenizme karşı birleştirerek karşı çıkacaklar"[57] diyordu. Köy-Koop. Başkanı CHP Adana Milletvekili Nedim Tarhan'ın konuşmasından sonra, DİSK'e bağlı sendika başkanları, UDC doğrultusunda konuşmalar yapmışlardı.

DİSK Kongresinin aldığı kararlar sırasıyla; "Sosyalist Hareketin Birliği", "Cephe Hangi Mihrak Etrafında Örülür", "Burjuvazinin Saldırıları", "Demokratik Merkeziyetçilik", "Sendikal Eylem Birliği", "Uluslararası Dayanışma", "1 Mayıs", "Gençlik Örgütleriyle ilişkiler" başlıklarında özetleniyordu. Cephe kuruluşunda DİSK'in bir manivela rolü oynayacak, görevi yapacak nitel ve nicel gücü vardı. Bu görev, faşizme, emperyalizme ve şovenizme karşı güç ve eylem birliğini örgütlemekti[58]. "Sosyalist Hareketin Birliği", "Siyasi İktidar Cephesi"; "Demokra-

tik Platform Cephe" (UDC), "Halk Cephesi", DİSK'in alınan kararlar arasında yer alıyordu[59]. DİSK'in temel mücadele ilkesi "İşçi Sınıfının Birliği İçin Mücadele" idi. İşçi sınıfının devrimci niteliğine erişip bilinçlenmesine olgunluğa kavuşturulmasına yardımcı olacaktı[60]. Ulusal Demokratik Cephenin amacı, hedefi ve ilkeleri Milliyetçi Cepheye karşı en etkin ve en kitlesel savaşımı organize etmekti[61]. MC hükümeti görevinden uzaklaştırılmalı ve UDC'nin ikinci hedefi olan ulusal bağımsızlığa kavuşulmalıydı. Son hedef olarak da demokratik ilerici bir iktidarın kurulması için, bir Savaş Cephesi kurulmalıydı. UDC'nin ilkeleri Maden-İş sendikası adına, gazetesinin eki olarak 1977'de Kemal Türkler tarafından bir broşürde formüle edilmişti. Kısacası, DİSK, yurtdışındaki TKP'nin bu yıkıcı programını uygulayan bir araçtan başka bir şey değildi. UDC, Köy-Koop ve çeşitli kooperatifleri, Ziraat Odalarında çeşitli demokratik köylü derneklerini, TÜM-DER; TÜM PERSONKON gibi memur derneklerini; TÖB-DER'i, Mimar ve Mühendis Odalarını (TMMOB), TÜTED derneklerini, Türkiye Tabipler Birliğine bağlı TÜS-DER'i, Barolar ve Çağdaş Hukukçular Derneğini, İKD, İGD, DEV-GENÇ, (DEV-YOL, DEV-SOL), Sanatçılar ve Karikatürcüler derneklerini, Halkevlerini, TİP, TSİP gibi siyasi partileri kapsıyordu.

İlerici Gençler Derneği (İGD) liselerden itibaren giriştiği örgütlenmelerle TKP'nin en güçlü gençlik teşkilatı olarak varlığını 12 Eylüle kadar sürdürecektir

TKP'nin yakın amacı, UDC böylece tahakkuk etmişti. DİSK'in öncülüğünde TKP, Konya Konferansı belgelerinde şöyle deniliyordu: "Programda öngörüldüğü gibi, TKP'nin yakın amacı, devrim sürecinin ileri demokratik aşamasına; her düzeyde "İşçi Sınıfı öncülüğünde" köy emekçilerinin, geniş orta katmanlarının devrimci aydın ve gençliğin savaş ve eylem birliği ile ulaşılacaktır"[62].

İlerici Gençlik Derneği (İGD)

6 Mayıs 1978'de, o günün Başbakanı Bülent Ecevit, İKD ve İGD'nin komünist kuruluşlar olduğunu açıklamıştı. Hem de bu görüşlerinin, illegal TKP'nin yarı-resmi organı legal "Politika" gazetesine beyanat olarak vermişti. 5 Kasım 1978'de İKD ve İGD, TKP'nin yan örgütü olarak, Almanya'da kurulmuş olan Devrimci Gençler Birliği (DGB) salonlarındaki, bir başka TKP kuruluşu, "Avrupa Türk Kadınlar Federasyonu"nun olağan genel kongresine bağlılık, dayanışma ve başarı telgrafları çekmiş; 4 Ocak 1978' den itibaren de TKP, Durum bültenlerini İGD'den başka, İKD, Barış Derneğine, Maden-İş sendikasına göndermişti. Bu bültenlerden birinde, TKP'nin şöyle bir desteği yer alıyordu: "DİSK ve diğer demokratik kuruluşların ortak toplantısı, ulusal demokratik güçlerin Cephe ve güç birliğini sağlama yönünde atılan önemli bir adımdır. TKP, bunları var gücüyle destekliyor..." Bütün

bunların dışında İGD'nin 15–17 Mayıs 1978 tarihleri arasında yapılan I. Genel Kongresine, TKP kutlama mesajı göndermiştir. İGD'nin 20 Nisan 1980 tarihinde kapatılması, 18 üyesinin tutuklanması üzerine TKP tarafından Federal Almanya'nın Bonn Şehrinde bir protesto gösterisine neden olmuştur. Kıbrıs Türk kesimindeki, Moskova yanlısı komünistlerin, Türkiye'deki İGD militanlarına, Rus yapımı silahlar gönderdiği gazete sütunlarında yer almıştır[63]. 1978 Haziran'ında İGD, SSCB'nden Student Councıl Öğrenci örgütünden aldığı bir davetle, VIII. Uluslararası Yaz Okuluna 25.7.1979 tarihleri ile 6.8.1979 arası davet edilmiş; bütün masrafların Student Councıl tarafından ödeneceği kendilerine bildirilmiştir.

İlerici Kadınlar Derneği (İKD)

TKP'nin Cephe kuruluşlarından olan İKD, Devrimci İşçi Sendikaları ve İlerici Gençler Derneği gibi, yurt dışı örgütlerle olduğu gibi uluslararası merkezlerle de ilişki halindeydiler. Sözgelimi, 8 Ekim 1976 tarihinde gerçekleştirdikleri I. Olağan Genel Kurul toplantısının raporunu Batı Berlin'de TKP'nin bir kuruluşu olan "Batı Berlin Türkiye Kadınlar Birliğine" (BTKB) gönderdiler. Batı Berlin'den, Doğu Berlin'e geçip TKP ile doğrudan temas, güç bir iş değildi.

12 Eylül öncesinde, Anayasa ve kanunların çiğnenmesinin âdet haline getirildiği günlerde, 8 Mart 1978 tarihinde "Dünya Kadınlar Günü" dolayısı ile İKD, İstanbul Harbiye Şehir Tiyatrosunda bir toplantı yaptı. O günlerde TRT dahi, bu Sovyet örgüt mensuplarına, TV ekranlarını açmıştı. Bir programda, "Vakıf " film dizisini seslendirmesi dolayısı ile üne kavuşmuş, Şehir Tiyatrosu oyuncularından Meral Taygun, spikerin danışıklı bir sorusuna "İlerici Kadınlar Derneği üyesiyim" diyor ve bu Sovyet örgütünün bedava reklâmını yapıyor, örgütü yirmi milyon TV seyircisine duyurabiliyordu.

İKD, 28–29 Mayıs 1978'de, İstanbul'da düzenledikleri II. Olağan Genel Kurul Toplantısına, Türk milletinin can düşmanı, Bulgaristan'daki azınlıklara zulmeden, adlarını değiştiren, direnenleri öldüren, Türk mezarlıklarını tarumar eden despot devletin bir temsilcisi, "Bulgaristan Kadınlar Birliği" üyesi İuanka Petrova'yı davet etti. Bu Bulgar Komünist de "müşahit delege" olarak genel kurul toplantısında bulundu. Yine 1 Temmuz 1978'de, TKP'nin yurt dışı örgütü "Atılım" dergileri kampanya açtı. Castro'nun, Havana'sında bir festival yapılacaktı. İGD hemen çalışmalara başladı, İKD ile ortak bir şekilde HAFEST (Havana Festivali) adlı bir komisyon oluşturdu. Bir veya daha fazla İKD'li ya da TKP'li kadın yurt dışından ya da içinden Havana'ya uçtular. İKD'nin, TKP'nin Cep-

İlerici Kadınlar Derneği (İKD) diğer sol örgütler gibi, yurtdışı faaliyetleri ve uluslararası çevrelerle işbirliği halinde TKP'nin önemli destekçilerindendi

he örgütlerinden FİDEF'nun 1979 Mart'ında yapılan III. olağan toplantısına dayanışma mesajı göndermesi olağan hale gelmişti. Bu dönem için TKP'nin Merkez Komitesi Genel Sekreteri İsmail Bilen, yaptığı plenum konuşmalarında "partimiz yarı legal çalışıyor" demekten çekinmeyecekti. 1979 Temmuz'unda, Federal Almanya'da, F. Alman Komünist Partisinin tertip ettiği bir gençlik festivaline İKD' de katıldı. Bu festivalde, forumlar tertip edildi. İKD temsilcilerine de söz verildi, nutuklar çekildi. İKD'nin sloganları da TKP'nin sloganlarından farksızdı. Mitinglerde, forumlarda, "İKD Kapatılamaz", "TİKP'ye Özgürlük", "Sıkıyönetime Hayır", "NATO'ya Hayır", "Kürt ve Türk Gençleri İşçi Sınıfının Yolunda Birleşelim", "Yaşasın Enternasyonal Dayanışma" diye haykırıp sol yumruklarını havaya kaldırıyorlardı. Dikkati çeken bir husus, bu sloganlarda "Kürt" sözü, daima "Türk"ten önce geliyordu. Bu Sovyetler Birliği denetimindeki TKP'nin bünyesinde, Kürtçü grupları parti haline getirmesinin ispatıydı. Sloganlarda "Sıkıyönetim Kaldırılsın!" çığlıkları atanlar, anarşinin en yoğun olduğu günlerde, sıkıyönetimin kaldırılmasını istemekle, devlet otoritesini yıkarak anarşik olayları bir iç savaşa dönüştürmek amacına yönelmiyor muydu?

Solun popüler edebiyatçılarından Aziz Nesin yaptığı ekzantirik açıklamalar, yayınladığı bildirilerle daha çok siyasi kürtçülüğün gelişmesine ve inanç ayrılıklarının derinleşmesini sağlayacaktı

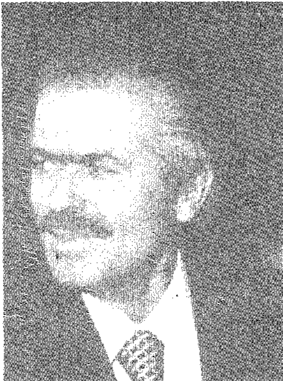
1978, yurt dışından yönetilen TKP'nin ve diğer Sovyet subversif faaliyetlerinin en yoğun olduğu günlerdi. Günde yirmi kişinin öldürüldüğü bir ortamda, İKD' de elinden gelen kışkırtmaları yapmaktan çekinmiyordu. 1978 Mart'ında İKD'nin Suriye hududuna yakın, Antakya şubesinin tertip ettiği gecede şöyle bir karar alınmasından da çekinilmedi: "Düzeni yıkmak için tüm kadın erkek, işçi, talebe (öğrenci), memurun birlikte eyleme geçmesi gerekmektedir. Filistin'de, Kamboçya'da, Küba'da, Vietnam'da devrimci kadınlar kadar, en az biz de sosyalist düzen getirecek devrim için mücadele etmeliyiz". Adı geçen ülkelerin hiçbirinde stabilize bir rejim yoktu. Bu ülkeler çok farklı konjonktürel sebeplerle, iç savaş batağı içine düşmüşlerdi. Türkiye'yi de aynı duruma düşürmek istiyorlar ve kışkırtmalarda bulunuyorlardı. Kamboçya, Vietnam, çeşitli ülkelerin işgali altında kalmışlardı uzun zaman içinde. Şartlar başkaydı. Filistin meselesi, Ortadoğu petrollerine hakim olmak için uluslararası süper güçlerin bir mücadele arenasıydı. Küba, Batista rejimine karşı duyulan muhalefetin ve zorbalığın tepkisi olarak Castro'nun eline düşmüştü. Oysa Türkiye, Mustafa Kemal'in kurduğu, demokratik ve stabilize bir devlet idi. Barış içinde yaşayan, ekonomik kalkınma alanında hamleler yapıyordu. Kısacası ne zorba bir kliğin elindeydi ne de, anti-demokratik bir ülkeydi. Parlamento serbest seçimlerle kuruluyor ve devlet gemisi doğru bir rotada ilerliyordu. Demokrasilerde parlamento oyları ile bir partinin iktidarı düşer,

bir başka parti ya da koalisyon hükümetleri kurulurdu. Sözgelimi, Milliyetçi Cephe hükümetinin düşüp yerine CHP'nin iktidar olması, Ecevit'in Başbakanlığa gelmesi sanki normal bir parlamenter olay değil de komünistlerin mücadelelerinin sonucuydu: "Emperyalizmin yerli işbirlikçilerinin gerici faşist MC'si, kadın, erkek, emekçi halkımızın savaşımı ile tutunamadı, düştü. Geniş emekçi yığınlarca oy verip, desteklediği CHP ağırlığında yeni bir hükümet işbaşına geldi..."[64]. Oysa bilindiği gibi AP'den onbir üye transfer edilerek, AP+MHP iktidarı yıkılmış ve iktidar olunmuştur. İlerici Kadınlar Derneği Haber Ajansı, komünistlerin çiğnene çiğnene sakız haline getirilmiş taleplerini usanmadan tekrarlamaktan çekinmiyordu: Ceza Kanunundaki 141 ve 142. maddeler kaldırılmalı, tüm ücretliler sendika kurmalı, genel grev kabul edilmeli, lokavt suç sayılmalı, toprak reformu olmalı, sömürüye son verilmeli, sanayi devlet eliyle kurulmalı, NATO'dan çıkılmalı, AET ile ilişkiler kesilmeli... vd...[65].

İKD, UDC (Ulusal Demokratik Cephe) doğrultusundan bir milim ayrılmayan TKP'nin uydusu bir örgüttü. Şöyle diyordu:"İKD en geniş emekçi kadın yığınlarının acil ve ertelenemez istemler doğrultusunda örgütleyip, savaşıma (mücadeleye) sokmayı, bu istemler doğrultusunda Ulusal Demokratik Güçler arasında eylem ve Cephe birliğini sağlamak için çaba göstermeyi bu yöndeki çalışmalarını yoğunlaştırmayı içinde bulunduğumuz dönemin vazgeçilmez gereği görmektedir..."[66]. Tabi, bu vazgeçilmez "gerek", 1981'de TKP tevkifatı ile suya düştü. Pek çok İKD, İGD üyesi gençlerin, DİSK'li işçilerin illegal TKP militanları olduğu anlaşıldı.

Haydar Kutlu'nun "Sol Birlik" Cephesi

Kemal Türkler'den sonra DİSK Genel Başkanlığı'na getirilen Abdullah Baştürk, anarko sendikalizmin bütün kışkırtıcı unsurlarını sonuna kadar kullanmaktan çekinmeyecektir

1984'te 1383 imzalı "Aydınlar Dilekçesi"nin TBMM'nin "Dilekçe Komisyonu"na verilmesini, 1986 Eylül'ünde "Ekmek ve Hak Bildirgesi" olaylarını; "Açlık Grevi", "Ölüm Orucu", "Siyah Çelenk" bırakma gibi eylemleri; 15 Şubat 1985'te, Mehmet Öner adlı birinin Ankara-İzmir arası protesto yürüyüşünü[67] hep yurt dışındaki TKP'nin tevkifatı dışı kalmış kalıntıları yönlendiriyordu. Gerçi "Aydınlar Dilekçesi" ile "Ekmek ve Hak Bildirgesi" Aziz Nesin'in öncülüğünde hazırlanmıştı ama TKP'nin "Bizim Radyo" ve "Türkiye Komünist Partisi'nin Sesi" korsan radyolarında bütün bu eylemlerin kendilerince hazırlandığı ifade ediliyordu. Mehmet Öner, tutuklandığında polise verdiği ifadede, "yürüyüş meselesini, kendisinin Ankara'da bulunduğunu TKP'lilere duyurmak için yaptığını" söylemişti. Mehmet Öner, 1984'ten beri Ankara Gazi Üniversitesi öğ-

rencisi idi. "Yürüyüş"ün basında yer almasından sonra, TKP'den Hasan kod adlı birisi, Mehmet Öner'i buldu. Muğla Festivaline TKP adına katıldılar. Kırmızı karanfiller satarak 70.000.- TL. kazandılar. Bu para, parti mutemedi Hasan'a verildi. Mehmet Öner, YÖK'ü protesto mitingine katıldı. YÖK önüne siyah çelenk koydu. Gazi Üniversitesi Derneği içinde, TKP'nin gençlik örgütlenmesini sağlamayı amaçlamıştı.[68] Mehmet Öner'in bu girişimi, TKP'nin Türkiye örgütü çökertildikten sonra, yeniden toparlanmak için gençlik arasında dernekleşmeleri sağlamaktı. Bu her zaman böyle olmuştu. Demokrasiye geçildiği günlerde, İstanbul Üniversitesinde kurulan "İstanbul Yüksek Tahsil Derneği"; Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde, "TAN" gazetesinin tahribi ile ilgili 108 imzalı protesto bildirgesinden sonra kurulan Denizciler Caddesinde üslenen "Türkiye Gençler Derneği", 1951 tevkifatında meydana çıkan parti hücrelerinin kurulmasına önayak olmuştu.

Yurt dışı TKP, 1983'te 5. Kongresini akdetmişti. İsmail Bilen yaşlı ve hafıza kargaşası içinde "Parti Başkanı" sıfatı ile yarım yamalak bir konuşma yaptıktan sonra, zaten hasta hasta geldiği kongreyi bırakarak hastaneye dönmüştü.

TKP, 5. Kongresinde, parti programı ağırlığını cepheleşmeler üzerinde yoğunlaştırmıştı. Şöyle deniyordu programda: "Tek Cephe TKP, barış ve Ulusal Demokrasi için bütün ulusal demokratik güçlerin Tek Cephesini kurmak için çalışacaktır. Sol güçlerin işbirliği, bütün ulusal demokratik güçlerin Tek Cephesini gerçekleştirmede büyük bir rol oynayabilir. Komünistler bağlaşıklıklarıyla (müttefikleriyle) eşit haklılık temelinde işbirliği yapıyor, hiç bir ayrıcalık talep etmiyorlar. TKP' ye göre Ulusal Demokratik Güçlerin Tek Cephesini sağlamanın temel yolu, milyonlarca emekçinin tabanda günlük savaşlar içinde eylem birliğini gerçekleştirmektir..."[69]

Bu paragrafta "Barış" gibi herkes için cazip bir kelimenin kullanılması, aslında bu kelimenin "günlük savaşlara" hazırlık için ele alındığını meydana çıkarıyordu.

Komünizmin jargonunda Sovyet ideolojisinde önemli bir kavram olan "Demokratik Birlik" ilkesi, TKP'nin 5. Kongresinden sonra yeniden tanzim edilen parti programında, birbirine yaklaşık kavramlarla şöyle yer alıyordu: "Ulusal demokrasi, işçi sınıfının, köylülerin, esnaf ve zanaatçıların, yurtsevererlerin, astsubay ve subayların, aydınların ve gençliğin, küçük ve orta işletme sahiplerinin, Kürt halkının, diktatörlüğe karşı çıkan ve ortak bir program çerçevesinde birleşen bütün güçlerin işbirliği ile işçi sınıfının öncülüğündeki yığınların bağımsız aktif savaşımı "Ulusal Demokrasidir"[70] TKP için amaç, 12 Eylül Harekâtı ile sindirilen, bütün anarşi ve cinayet odaklarının yeniden serbest hale gelmesi, güvenlik örgütlerinin pasifize edilmesi, 1982 Anayasasının iptali,

genel politik af, sermayeye karşı savaş, toprak ve tarım reformu taleplerinin toplamı "Ulusal Demokrasi"dir[71]. TKP' ye göre, bütün bu taleplerin sağlanmasında, muhalefetin ve diğer ortakların "Ulusal Demokrasi" mücadelesinde kendileri ile birlik olmaları, kendilerinin"çıkarınadır"[72]. Burada gizli kapaklı bir tehdittin yattığı belirgindir. Demek isteniyor ki, eğer bizimle işbirliği yapmazsanız, sosyalist sistemi kurduğumuzda sizden de hesap sorarız. Komünizmin değişmez taktiklerinden biri de şantajdır. Şantaj, yalnız Lenin-Stalin ikilisinin değil, Çarlık dönemi Rusyasının da taktiğidir. Rus komünizmi, bu ilkeyi, emperyalizmi olduğu gibi şantajı da Çarlık döneminden miras almış, derece derece kendisine bağlı dünya komünist partilerine de bulaştırmıştır

"Barış İçinde Birlikte Yaşama" sanıldığı gibi, bütün insanlığın özlediği bir barış değildir. TKP' ye göre: "Barış İçinde Birlikte Yaşama, ekonomik, politik ve ideolojik alanda süregelen sınıf savaşımının bir biçimidir"[73]. Ve "Hiçbir zaman ideolojik savaşın durdurulduğu anlamına gelmez". Yani, sınıf mücadelesinde karşı tarafı pasifize eden bir formül. Görünüşte, Komünist partisinin iktidara geçmek için asıl ortaklığı işçi-köylü ittifakı içinde olmalıdır[74]. Oysa köylü, aslında komünizmin en büyük ayak bağıdır.

"Sol Birlik"in nasıl bir ittifak olduğunu anlamak için, TKP'nin 12 Eylül 1980 Askeri harekâtını nasıl değerlendirdiğini öğrenmekte yarar vardır. 12 Eylül 1980'nin önlenememesinin nedeni" ...adına ne denirse densin, bütün ulusal demokratik güçlerin Tek Cephesi yoktu. O dönemde CHP tarafından atılan "Cepheleşmeye Hayır!" sloganının oynadığı olumsuz rol biliniyor. Ne yazık ki bütün ulusal demokratik güçler tek bir cephede toplanamadılar..." Oysa daha önce de görüldüğü gibi, DİSK'nin 7. Kongresinde, Ulusal Demokratik Cephe, (UDC), sol parti, dernek, CHP, Mustafa Timisi'nin "Birlik Partisi" ile ve bütün normları ile teşekkül etmiş; hatta DEV-GENÇ ve fraksiyonlarım da içine aldıktan sonra, artan anarşik öldürme olaylarının yanı sıra, TARİŞ Olayları'nda olduğu gibi devlet güçlerine karşı silahlı direnişe bile geçilmiş, grevler, fabrika işgalleri UDC'nin tek merkezden gelen buyruklarla, ihtilâl programı başlatılmıştı bile. Haydar Kutlu (Yaşar Nabi Yağcı) şöyle devam ediyordu. ".. O dönemde sendikal hareket bölünmüştü. İşçi sınıfı, Türk-İş ve DİSK saflarında ayrı örgütlenmiş bulunuyordu"[75]. Bu yetmiyormuş gibi DİSK içersinde sınıf sendikacılığını dışlamağa çalışan girişim de ifadesini bulan bölünme ortaya çıkmıştı... CHP'nin yarattığı düş kırıklığının ve terörizmin etkisiyle orta katmanlardaki kayıştır... Burjuva parlamentosunun yıpranması... Ordunun politik yaşamda artan gerici rolüdür.."[76]

Terörizmin kışkırtıcısı dün olduğu gibi bugün de hep TKP olmuştur. Şimdi de terörizmin etkisi ile "orta katmanlardaki kayıştan" söz

ediyor ve 27 Mayıs 1960, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ilerici olduğunu söyleyen TKP, yediği ağır darbeden sonra, Ordu'nun "artan gerici rolü" formülü ile 12 Eylül 1980 harekâtının, başarı ile sonuçlandığına inanıyordu. Oysa 22 Şubat, 21 Mayıs ordu hiyerarşisi dışı hareketlerinin akıbetini Haydar Kutlu unutmuş görünüyordu. 12 Eylül 1980 harekâtının başarısı, memleketi kurtarmak için girişilen harekât oluşu ve tam bir hiyerarşik disiplin içinde yapılışıydı.

"Sol Birlik"e Doğru

TKP, artık 12 Eylül harekâtından sonra bütün çabalarını "Sol Birlik"in kurulmasına harcayacak ve Lenin'in karşı çıktığı Goşizme (aşırı sola) yönelecekti. Ama "Sol Birlik" sağlandıktan sonrada, çift standart uygulanacaktı. Birincisi: Silahlı Kürtçülerle sıkı bir ittifak kurup, masum halkı emelleri için kullanarak, Güneydoğu Anadoludaki terör olaylarına lojistik ve ideolojik destek sağlamaktı. Haydar Kutlu'nun, Danimarka'da yaptığı basın toplantısında sorulan bir soruya verdiği cevap, bu görüşümüzü doğrulamaktaydı[77].

Danimarka radyosu muhabiri-Kürt Komünist Partisi yok mu?

Haydar Kutlu - Açıkça bu isimle yok. Ama biz Kürt ve Türk işçilerin partisiyiz..." İkincisi; "Sol Birlik" kurulduktan sonra[78], "TKP faşist diktatörlüğü yıkmak için kim olursa olsun herkesle işbirliğine hazırdır" diyecekti.

Burada "faşist diktatörlük" 12 Eylül'den sonra, Türkiye'nin gene demokratik döneme geçişini sağlayan kadrolar ve içinde yaşadığımız çok partili demokrasi yönetimidir.

"Sol Birlik"e ulaşmak için, TKP, önce bir "Ulusal Direniş"in hazırlanması yolunda çaba harcıyordu[79]. "TKP'nin bütün yurtiçi ve yurtdışı örgütleri, olumsuz şartları aşmak, Cuntanın seçim oyununu bozmak için imkânları sonuna kadar kullanmak, yığınları Cuntaya karşı seçimlerde geçersiz oy vermeye yöneltmek için elden geleni yapacaktır. Biz, Kongremizin (5. Kongre, y.n) kürsüsünden bir kez daha bütün sol güçleri artık daha çok zaman yitirmeden ortak bir savaşımı örgütlemek için harekete geçirmeğe çalışıyoruz. Bütün sol parti ve örgütler, şu ya da bu komite, örgüt oluşturma ve yurttaşları seçimlerde geçersiz oy kullanmağa çağırma kararı alırlarsa, TKP, bu komitede yer almağa hazırdır..."[80].

TKP, bu çıkıştan sonra, bütün gücünü, PKK'cı Kürtçü çeteler üzerine yoğunlaştırıyordu:

"...partimizin öne koyduğu ulusal direnişi hazırlama görevi nedir? Her şeyden önce bu görev yığınların arasına sabırlı çalışmalara yönelmektir.."

"Sol Birlik"in kurulmasında, bütün ilişki ve desteği sağlayan, Fe-

deral Alman Komünist Partisi Başkanı Herbert Meis idi. 1985 yılında Almanya'da kutlanan TKP'nin 65. Kuruluş yılı törenlerine şeref misafiri olarak katılmıştı. İlk söz Herbert Meis'e verilmişti. Batı Alman Komünist Partisinin kurduğu "Sol Birlik Cephesi"ni şöyle değerlendiriyordu: "... Sol partinin birliğinin oluşturulması eylem birliği açısından çok büyük ve önemli bir başarıdır. Bu birlik ülkenizde demokrat ve yurtsever güçleri toparlama açısından ileriye atılmış çok önemli bir adımdır. Türkiye ve Türkiye Kürdistan'ı "Sol Birlik"in daha da sağlamlaşması ve gelişmesi çalışmalarınızda sizlere (TKP' ye) ve diğer partilere başarılar dileriz..."[81].

Herbert Meis'ten sonra konuşan TKP M.K. Gn. Sekreteri Haydar Kutlu (Yaşar Nabi Yağcı), toplantıyı yalnız TKP'nin 65. Kuruluş yıldönümü, kabul etmiyor şöyle diyordu[82] "Bu Toplantıyı yalnız TKP'nin toplantısı olarak görmüyoruz.. Kısaca toplantımız Birlik, Dostluk, Dayanışma toplantısıdır..."[83]

Toplantıya, SSCB Komünist Partisi[84], Alman Sosyalist Birlik Partisi Merkez Komitesi Genel Sekreteri Erich Honecker, Bulgar Komünist Partisi, Macaristan Sosyalist İşçi Partisi Merkez Komitesi, Çekoslovak Komünist Partisi Merkez Komitesi, Küba Komünist Partisi, Afganistan Demokratik Halk Partisi, Kore Emek Partisi; Barış ve Sosyalizm Sorunlar Dergisi Baş Redaktörü Yuri Sklyarov, Yunanistan Komünist Partisi, AKEL Kıbrıs Partisi Genel Sekreteri Erakias Papaioannou, İran Tudeh Partisi, İran Halkının Fedaileri (Çoğunluk) örgütü Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Farok Negahdar, Mısır, Portekiz, Norveç, Belçika, Güney Afrika, Avustralya Sosyalist Partisi, Kanada, Hindistan, Brezilya, Venezüella, İngiltere, İspanya, Sri lanka, Komünist Partilerinin dışında,[85] TİP adına Behice Boran; TSİP adına Ahmet Kaçmaz; Türkiye Komünist Emek Partisi adına Teslim Töre, Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi adına Kemal Burkay, PPK Kürdistan Öncü İşçi Partisi adına Serhad Dicle ve bireysel olarak Strasbourg'da yaşayan Prof. Server Tanilli, TKP'nin 65. kuruluş yıldönümünü telgraflarla kutlamışlar, "Sol Birlik"e bağlı altı parti, bu Birlik adına görüşlerini kısaca bildirmişlerdir.

TKP Cephe Kuruluşları ve Afganistan'ın Sovyetlerce İşgaline Bakışları

Afganistan'ın Sovyet Kızıl Ordusu tarafından işgali, Moskova' nın başına büyük bir dert açmıştı. Ama Sovyetler işgal eylemine girdiklerinde, Afganistan'ın ABD için Vietnam neyse, kendileri için de ona benzer, hatta bütün Orta Asya mazlum halklarına etkide bulunacak ve onların Sovyet hegemonyasından kurtulmak için başkaldırmalarına örnek olacak bir yanlış olduğunu hesap edememişlerdi. Gorbaçov bir

müddet sonra, Afganistan'dan çekilmenin yollarını aramaya başlamıştır. Gerçekten Moskova'nın başında en büyük sıkıntıdır müslüman Afgan halkının Sovyetlere karşı direnişi. İnsanlar tükenmemekte, bir yanıyla Pakistan'a bir yanıyla Çin Halk Cumhuriyetine sınır olan Afganistan, bütün müslüman dünyasının sempatisini kazanmakta, maddi ve manevi yardımların sonu gelmemektedir.

Afganistan, Davud Han'ın yaptığı darbeden önceki devlet başkanı tarafından yapılan bir hatanın cezasını çekiyordu. Afganistan, Türkiye Cumhuriyetinin en yakın dostlarından biriydi. Atatürk, İnönü ve Bayar iktidarları zamanında, Afgan ordusunun genç subayları, Türk Harp Okullarında ve Harp Akademilerinde yetişirlerdi. Sonra birden ne olduysa oldu, Emanullah Zakir Han geleneği bırakıldı ve 1960 yıllarından itibaren, Afgan subayları eğitim görmek için Sovyetlere gönderildiler. Davud Han bunun önüne geçebilmek için yaptığı darbede bir süre başarılı olduysa da Moskova'da eğitilmiş subaylar görevlerini (!) yaparak iktidara el koydular. Halkın direnci karşısında da, Macaristan, Çekoslovakya misallerinde olduğu gibi "Doktrin" gereği Sovyet Kızıl Ordusu Afganistan'ı işgal etti ve her şey o zamandan başladı.

Müslüman bir ülke olan, Afganistan'ın uğradığı işgal faciası bütün hür dünyanın dikkatlerini üzerine çekti. Sovyetler Birliği dünya kamuoyunda "mütecaviz" bir ülke olarak tanındı ve büyük bir prestij kaybına uğradı.

Afganistan'ın işgali politik çevreler tarafından nefretle karşılandı. Ancak, o sıralar henüz tutuklanmamış TKP'nin Türkiye'de illegal kadrosunun legal yan kuruluşlarında cephe örgütlerinde, Sovyet işgalini bir devrim kabul eden çığlıklar atıldı. Bunlar, Gençlik Cepheleri, Kadın Cepheleri, Barış Cepheleri ve bir kısım sendikalardı.

6 Ocak 1980 günü, İGD (İlerici Gençler Derneği Cephesi) Ankara'da bazı toplantılar yapıtı[86] ve "Afganistan Devrimi" ile "dayanışma" halinde olduklarını haykırdılar. Sokaklara, binlerce "Yaşasın Afganistan Devrimi-Yaşasın Sovyet Afgan Halklarının Dayanışması" yazılı pullar attılar. Olaylarının yaratıcıları, 12 Eylül 1980 öncesinin şımarık anarşist komünistlerinden ibaretti ve Moskova'nın ajanları, provokatörleriydi ve sayıları yüzü geçmiyordu[87]. Yüz kadar İGD'li aldatılmış genç, Ulus ve Kızılay'a İGD imzalı pankartlar astılar. Bu pankartlarda "Yaşasın Afganistan Devrimi, Yaşasın Sovyetler Birliği"

1979'da Afganistan'a Sovyet müdahalesinin niteliği tam olarak anlaşılmadan Türk sol örgütleri topyekün olarak Sovyet Kızılordusuna destek vereceklerdi

Berlin'den ayrıldıktan sonra AB desteğiyle Türkiye'ye gelip başarısız TBKP deneyiminin ardından köşeye çekilen Nabi Yağcı, Çiçek Yağcı, Yıldız ve Nihat Sargın

yazılıyordu. Yani, aldatılmış İGD'liler de bir zamanların Şefik Hüsnü Değmer'i gibi, Türkiye'yi Sovyetlerin bir parçası yapmak için Kızıl Ordudan yardım yâni, onların işgalini bekliyorlardı. Dr. Şefik Hüsnü Değmer, ölümünden önce Manisa Devlet Hastanesindeki doktoruna, İsmet İnönü'nün hatasının İkinci Dünya Savaşına girmemesi olduğunu ifadesi ilginçti. Şefik Hüsnü'ye göre eğer savaşa girilseydi, Türkiye Kızılordu tarafından işgal edilecek, Bulgaristan ve diğer Doğu Bloğu Devletleri gibi kolay yoldan komünist bir ülke oluverecekti.

İGD cephesinin başlattığı bu hareket, DİSK'in Yönetim Kurulu ve Başkanlar Konseyi toplantısına da yansıdı[88]. DİSK Başkanı Abdullah Baştürk, sanki Afganistan Sovyetler değil de, ABD tarafından işgal edilmiş gibi Amerika'yı suçladı. Baştürk, ABD'nin Ortadoğu'da Afganistan Devrimine (!) Sovyetler Birliğinin sağladığı (!) askerî desteği bahane ederek savaş kışkırtıcılığına hız veren saldırı politikasını (!) konuşmasında mahkûm (!) etti. Abdullah Baştürk, "Afganistan olayları, emperyalizmin detantı/yumuşamayı yok edici, halkları birbirine kırdırıcı, savaş kışkırtıcısı politikasıdır" diyordu. Ve ekliyordu, "işte bunlara son vermek için Sovyet Orduları Afganistan'a girmişlerdir." Ama diye ekliyordu iki taraflı keskin kılıç gibi Abdullah Baştürk; "Ancak Afganistandaki Sovyet askerlerinin temel nedeni bu olmasına rağmen, sonuçları bakımından bu olay dünya çapında barışı olumsuz yönde etkilemiştir". DİSK Genel Başkanı bu kadar bir eleştiriden sonra, dünyanın her tarafındaki kaynaşmaları Amerikan emperyalizmine yüklüyor ve Sovyetleri sütle yıkanmış olarak ortaya sürüyordu. DİSK Yönetim Kurulu ve Başkanlar Konseyi toplantısında Abdullah Baştürk, masum Türk İşçisini, uluslararası bir emperyalist gücün Sovyetlerin goygoycusu haline sokarken, soyadının taşıdığı onuru bile çamura atıyordu.

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ile ünlü Barış Derneği de, Afganistan'ı işgal eden Sovyetleri kamufle etmek için, ABD'ne saldırıyorlardı[89]. TSİP ve Barış Derneği, ABD'ni ve Çin Halk Cumhuriyetlerini gericilikle suçluyor, Sovyetleri karalama yarışına girdiklerini açıklıyordu. Afganistan direnişçileri, TSİP ve Barış Derneğine göre "karşıdevrimci" idiler. Oysa Afganistan devrimi, proletarya enternasyonalizmi ilkelerine uyarlanarak Sovyetler Birliğince sağlanmış, ABD bunu bahane ederek, Ortadoğu'da yeni savaş kışkırtıcılığına girmiştir. TSİP' ten

Çağatay Anadol, özet olarak şöyle diyordu[90]. "Şimdi, ABD'nin ve onun güdümündekilerin en akıl almaz ikiyüzlülükle Afganistan'a Sovyet yardımına veryansın etmelerinin nedeni, sosyalizmden, ulusal Kurtuluş savaşlarından ölümüne korkmalarındandır. Dünyada ülkesine ihanet etmiş sosyalist yoktur..". Çağatay Anadol'un ihanet konusundaki anlayışı, Sovyetlere ihanet etmemek anlamına geliyordu kuşkusuz. Barış Derneği de orkestraya bir bildiri ile katılmıştı. Bu bildiri de[91] doğrudan Afganistan sorununa değinilmiyordu, ama ABD'nin Türk hükümeti üzerinde baskılarının arttığı ifade edilerek, Afganistan'ı Sovyetlerin desteklemesini zımnen haklı gösteriyordu.

Gorbaçov'la birlikte bir devrin kapandığını anlayan Haydar Kutlu, 80 yıllık TKP tezlerini bir yana bırakarak, liberal Avrupa Birliğinin söylemlerini kullanmakta herhangi bir sakınca görmeyecekti

Diğer taraftan, Koroya, İplik-İş, Birleşik Maden-İş, Besin-İş sendikaları ile Emekçi Kadınlar Birliği'de katıldılar[92]. Afganistan halkı ve Sovyetler birliği'nin enternasyonalist dayanışmasının yanında olduklarını açıkladılar.

Stalin çoktan ölmüştü, ama Stalinist emperyalizm, hâlâ Sovyetlerin değişmez stratejisi idi. Bilindiği gibi, komüntern döneminde Stalin, Enternasyonalizmi, Sovyet vatanına bağlılıkla sınırlamıştı. O günlerde tutuklanmadıkları için illegal eylem içinde olan TKP'nin yan kuruluşları, Cepheleri, âdeta Stalin'in enternasyonalizm tanımını yeniden hayata geçiriyorlardı, 1980 yılı Ocak ayında.

Sonuç

Görüldüğü gibi Marx'tan sonra, özellikle III. Enternasyonalin kurulduğu günden (1919) bu yana, dünya Komünist partileri ve Türkiye Komünist Partisi, Cephe taktikleri ile varlıklarını sürdürmüşlerdir. Özellikle, 1943 yıllarından sonra TKP'nin bu yoldaki girişimleri giderek hızlanmış, günümüzde Kürtçü Marksist-Leninist çetelerin girişimlerini desteklemekte noktalanmıştır. Bir kısım Türk basınının, TKP'nin, özellikle Cephe taktik ve stratejilerini hayata geçirmek ve Türkiye'yi 12 Eylül 1980'nin gerisine getirmek isteyişleri, her halde, sağduyu sahibi kişilerin dikkatlerinden kaçmamıştır. Bu konuda bir iki günlük gazete, bazı dergiler, kimi zaman hem nalına, hem mıhına giderek kışkırtmalarına devam etmektedir. Tarih ibret alınmamışsa hiç yaşanmamış demektir. TKP'nin Sovyetlerden kaynaklanan istekleri, sloganları ne kadar "masum" görüntülü olursa olsun, bu masumiyet sadece bir maske ve maskenin altındaki çehre ister asık çehreli ister güler yüzlü Rus emperyalizmidir.

Bugün Ortadoğu'da, bir savaş vardır. Dövüşenler kandırılmış masumlardır, ama arkalarındaki kışkırtıcılar, Batı ve Sovyet emperyalistleridir.

TBKP'nin Program Taslağı Üzerine Ön Düşünceler

TBKP Program Taslağının Eleştirisi

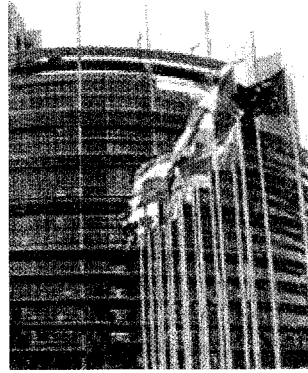
Mihail Gorbaçov, "Glasnost" taktiğini açıkladığı günlerde, TKP'nin yurtdışı örgütleri hâlâ 1983 yılındaki Türkiye Komünist Partisi 5.Kongre belgeleri ve bu belgeler ışığında hazırlanmış olan TKP programı doğrultusunda Brejnevci taktikleri hayata geçirmek için yeni Cephe birliği konusunda tertipler peşindeydi. Anlaşılan Gorbaçov'un muhafazakâr komünistler tarafından alt edileceği inancını taşıyorlardı. Sözgelimi, Komüntern döneminden beri zaman zaman ortaya çıkan "Sol Birlik" cephesi taktiğini uygulamaya kalkmışlardı. Ama 1987'lerde Moskova'dan bir zılgıt yemiş olacaklar ki, bu Cephe politikasında önemli revizyonlara giriştiler. İsterseniz bu konuyu yeniden tekrarlayalım ve sonra SBKP MK 27. Kongre Siyasal Raporu'nun yayınlanmasından sonra bu rapor doğrultusunda alelacele TKP ile birleşen Türkiye İşçi Partisi'nin ortak program tasarısının analizine geçelim.

TKP, 5. Kongresi'nde, parti programı ağırlığını Cephe taktikleri üzerinde yoğunlaştırmıştı. Şöyle deniyordu programda: "Tek Cephe, TKP, barış ve ulusal demokrasi için bütün ulusal demokratik güçlerin Tek Cephesini gerçekleştirmede büyük bir rol oynayabilir. Komünistler bağlaşıklıklarıyla (müttefikleriyle) eşit haklılık temelinde işbirliği yapıyor, hiç bir ayrıcalık talep etmiyorlar. TKP' ye göre Ulusal Demokratik güçlerin Tek Cephesini sağlamanın temel yolu, milyonlarca emekçinin tabanda günlük savaşlar içinde eylem birliğini gerçekleştirmektir" (TKP 5. Kongre Belgeleri (II), 1983, s.20),

Cepheleşme konusunda "Barış" gibi herkese cazip gelen bir kelimenin kullanılması aslında bu kelimenin günlük savaşlara hazırlık için ele alındığını meydana çıkarıyordu. Ayrıca Tek Cephenin gelişmesinde TKP'nin ayrıcalıksız; "eşit haklarla" davranacağının belirtilmesi de Macaristan'da, 1945'te Kızılordu ile iktidara gelen Komünist Partisinin Genel Sekreteri Matyas Rakosi'nin "Salam Taktiği"ni uygulama hazırlığından başka bir şey değildi. Yani komünist olmayan partileri, komünist partisi içine alıp, salam gibi doğrayarak yok etme taktiği[93].

Sovyet ideolojisinde önemli bir kavram olan "Demokratik Birlik" ilkesi kimi zaman "Sol Birlik" taktiğinin öncesi, kimi zaman da sonrasıdır. "Demokratik Birlik", taktik bir ilkedir. Her ülkenin kendi şartlarına göre akraba sözcüklerle ifadesini bulur. Sözgelimi, TKP'nin 5. Kongresi'nden sonra yeniden tanzim edilen parti programında birbirine yaklaşık kavramlarla "Demokratik Birlik" şöyle yer alıyordu: "Ulusal Demokrasi, işçi sınıfının, köylülerin, esnaf ve zenaatçıların, yurtse-

ver erlerin, astsubay ve subayların, aydınların ve gençliğin küçük ve orta işletme sahiplerinin, Kürt halkının, 12 Eylül'den sonraki diktatörlüğe karşı çıkan ve ortak bir program çerçevesinde birleşen tüm güçlerin işbirliğiyle işçi sınıfının öncülüğündeki yığınların bağımsız aktif savaşımı Ulusal Demokrasidir."

AB'ye karşı olmak solun biline gelen en önemli söylemlerindendi. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra AB ile bütünleşmek ise eski solun en önemli iddialarından biri haline gelecektir

TKP için, buradaki amaç, 12 Eylül harekâtıyla sindirilen, bütün anarşi ve cinayet odaklarının yeniden serbest hale gelmesi, Parlamentonun kargaşa içine düşmesi, güvenlik örgütlerinin pasifize edilmesi[94], 1982 Anayasasının iptali (bunun somut örnekleri 1984'te TBMM'nin Dilekçe Komisyonuna verilen 1383 imzalı "Aydınlar Dilekçesi", "Ekmek ve Hak Bildirgesi", açlık grevleri, ölüm orucu, siyah çelenk bırakma eylemleridir. Genel politik af, sermayeye karşı savaş, toprak ve tarım reformlarının toplamı, "Ulusal Demokrasi"dir (TKP 5. Kongre Belgeleri). TKP, bütün bu taleplerin sağlanmasında yasal muhalefetin ve diğer ortaklarının Ulusal Demokrasi mücadelesinde kendileriyle birlik olmaları kendilerinin de çıkarınadır tehdidiyle bir zorlamayı sağlamak istemektedir. Yani, demek isteniyor ki, eğer bizimle işbirliği yapmazsanız, sosyalist sistemi kurduğumuzda sizden hesap sorarız.

"Barış İçinde Birlikte Yaşama", bilindiği gibi gerçek anlamda, sıradan insanların özlemini duyduğu bir barış değildi. TKP programına göre "Barış İçinde Birlikte Yaşama, ekonomik, politik ve ideolojik alanda süregelen sınıf savaşımının bir biçimidir. Ve "hiç bir zaman ideolojik savaşın durdurulduğu anlamına gelmez" (TKP 5. Kongre Belgeleri (II), .8.15) Barış İçinde Birlikte Yaşama, bu programa göre, Türkiye Komünist Partisinin iktidara geçmesi için işçi-köylü ittifakı içinde olmalıdır (TKP 5.Kongre Belgeleri, s.25).

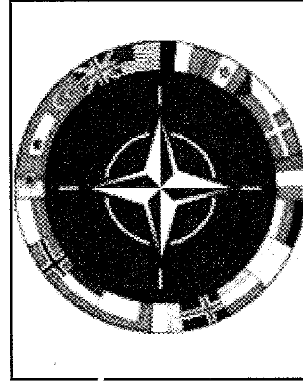
Tabii ki, TKP diyelim iktidarı aldı, Lenin'in "son kapitalist köylüdür" ilkesinden hareket ederek bu müttefikini, yani köylüyü, salam gibi doğrayıp atacak, gerçek anlamdaki işçinin ayaklarına zincir takarak küçük bir yönetici kadroyu "proletarya" diye niteleyerek diktatoryasını kuracaktır. Bu diktatoryanın içinde elbette ki reel anlamda bir fabrika işçisini aramak boşunadır.

TKP Belgelerinde "Sol Birlik" cepheleşmesinin anlamı 12 Eylül 1980 Türk Silahlı Kuvvetlerinin harekâtının almış olduğu mesafeleri önlemek, 12 Eylül harekâtının öncesindeki terör eylemlerinin içinde TKP'nin fonksiyonunu yapamaması ve "...adına ne denirse densin, bütün ulusal demokratik güçlerin tek cephesi olmadığını, o dönemde CHP tarafından atılan Cepheleşmeye Hayır! belgisinin (yani sloganının y.n) oynadığı olumsuz roldür. Ne yazık ki bütün ulusal demokratik güçler tek bir Cephede toplanamadılar... Oysa, DİSK'in 7. Kongre-

sinde Türkiye Komünist Partisi'nin, Mihri Belli'nin, Mili Demokratik Devrim tezi geniş taktik tezlerine karşı, Ulusal Demokratik Cephesi, Sol parti, dernek, CHP, Birlik Partisiyle bütün normlarıyla teşekkül etmiş hatta DEV-GENÇ ve fraksiyonlarını da içine aldıktan sonra, artan anarşik öldürme olaylarının yansıra, TARİŞ olaylarında olduğu gibi devlet güçlerine karşı silahlı direnişe bile geçilmiş, grevler, fabrika işgalleri Ulusal Demokratik Cephe ilkeleri içinde, tek merkezden, TKP'den gelen buyruklarla ihtilal programının ilk adımı atılmıştı bile (Adım, Fransızcada Etape, Komünist terminolojisinde, özellikle sınıf savaşım alanını kapsayarak bir toplumsal formasyonun somut dönemlere ayrılmasıdır). Yani o günlerde TKP direktifleriyle bağdaşan her çeşit eylemler 1 Mayıs olaylarından demonstrasyonlara kadar ne varsa Adım, tanımı içinde yer alırlar). Haydar Kutlu (Yaşar Nabi Yağcı), eylem programlarında "...o dönemde diyordu, hareket bölünmüştü. İşçi sınıfı[95] sendikal hareketler ve DİSK saflarında ayrı örgütlenmiş bulunuyordu" şeklinde konuşmuştu. Aslında bu, yenilginin bir ifadesiydi. DİSK içindeki bölünmelere de değinen Haydar Kutlu "CHP'nin yarattığı düş kırıklığının ve terörizmin etkisiyle orta katmanlardaki sapmalar burjuva parlamentosunun yıpranması", ordunun politik hayatta "artan gerici gücünü" güçlendirmişti. TKP, çift standartlı politikasında bir taraftan terörizmle dirsek temasında olduğu halde, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni harekete geçiren sebebi görmezlikten gelerek 27 Mayıs 1960'ta Türk Silahlı Kuvvetleri'nin "ilerici" olduğunu söylediğini unutarak, "orta katmanlardaki kayıştan" söz ediyor. 12 Eylül'de yediği ağır darbeden sonra Ordunun "artan gerici rolü" formülü ile 12 Eylül 1980 hareketinin başarıyla sonuçlandığına inanıyordu.

TKP, 12 Eylül harekâtından sonra bütün çabalarını "Sol Birlik" cephe kuruluşuna yöneltmiş ve Lenin'in karşı çıktığı "Goşizm'e, yani aşırı sola yönelmişti. Ama yurtdışında "Sol Birlik" sağlandıktan sonra çift standartlı bir taktik uygulamış, Londra grubu komünistlerinin yani Yörükoğlu fraksiyonunun çığlıklarını pasifize etmek için silahlı Kürtçüler de dahil diğer Kürtçülerin bütün kuruluşlarıyla da ittifak kurup, Güneydoğu Anadolu'daki terör olaylarına ideolojik destek sağlamaya girişmişti. Haydar Kutlu, Danimarka radyosu muhabirine, "Kürt komünist partisi açıkça bu isimle yok. Ama biz Kürt ve Türk işçilerinin partisiyiz." demiş, Sol Birlik kurulduktan sonra "TKP faşist diktatörlüğü yıkmak için kim olursa olsun herkesle işbirliğine hazır" olduğunu ifade etmişti. Bunun reel sonuçları Türkiye'de halen görülmekte, bazı devlet kurumlarında küçük, geniş cephe birlikleri ad konmadan hayata geçirilmiş izlenimini bırakmaktadır. Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın Türkiye'ye gelişlerinde rolü olduğu söylentilerinin yaygın bulunduğu o günlerde (1980'li yılların sonları) A.Kahveci ve bazı

devlet güçlerinin bu kişilerin, Türkiye Birleşik Komünist Partisini kurmaya karşı çıktığı rivayetleri Adnan Kahveci'nin gazetelerde yayımlanan "TBKP bizi mazur görsün" ifadesi, sanki bu rivayetlere gerçeklik kazandırır gibidir[96].

Yıllarca NATO'ya karşı olan TKP ve uzantıları, Sovyetlerin daha dağılmasını beklemeden seksek yıllık siyasetini bir yana bırakarak NATO dahil, uluslararası burjuvazinin bütün kurum ve kuruluşlarla diyaloğa girecektir

"Sol Birlik"e ulaşmak için TKP önce bir "ulusal direnişin hazırlanması yolunda çaba harcadı. TKP'nin tüm yurtiçi ve yurtdışı örgütleri olumsuz şartları aşmak, cuntanın seçim oyununu bozmak, bölmek için imkânlarını sonuna kadar kullanmak, yığınları Cuntaya karşı seçimlerde geçersiz oy vermeye yöneltmek için elden geleni yapacaktır. Biz Kongremizin (5. Kongre) bir kez daha bütün sol güçleri artık daha uzun zaman yitirmeden ortak bir savaşımı örgütlemek için harekete geçirmeğe çalışıyoruz. Tüm sol parti ve örgütler, şu ya da bu komite, örgüt oluşturma ve yurttaşları seçimlerde geçersiz oy kullanmağa çağırma kararı alırlarsa, TKP bu komitede yer almaya hazırdır... diyen Haydar Kutlu, bu çıkışından sonra TKP bütün gücünü Kürtçü çeteler üzerinde yoğunlaştırdı. Şöyle diyordu Haydar Kutlu; "...Partimizin öne koyduğu ulusal direnişi (yani Kürt sorununu y.n) hazırlama görevi nedir? Her şeyden önce bu görev yığınların arasında sabırlı çalışmalara yönelmektir...". "Yığın' kelimesi komünistlerin hoşlandıkları bir sözcüktü. Eski deyimi ile "kitle", Amerikan Komünist Partisinin bile yayın organının adı olmuştu: New Masses. 1946'da da "Yığın" adlı dergiyi, TKP Genel Sekreteri Dr. Şefik Hüsnü, İstanbul'da "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi"nin organı olarak yayımlanmıştı - Oysa yığın, insanın nesneleşmesi, eşyalaşması, sürü konumunun ifadesi idi. Haydar Kutlu'nun, yığınlar arasında sabırlı çalışma öğüdünün amacı, Kürt ayrılıkçılarının davasını, Türk halkına da cazip ve haklı göstermekten başka bir şey değildi. Zaten daha önceki satırlarda da gördüğümüz gibi Haydar Kutlu, Danimarka radyosu muhabirine, Kürt sözcüğünü aslî unsur kabul edip, öne alarak,"biz Kürt ve Türk İşçilerinin Partisiyiz" dememiş miydi? Haydar Kutlu'nun Kongredeki kışkırtmalarının amacı, Türkiye'yi bir Afganistan durumuna dönüştürmekti.

Sovyetler TKP, 12 Eylül'de mağdur duruma düşmüş, CHP, MSP, AP gibi örgütleri "Ulusal Direnişe" çağırmadan da edemiyordu (TKP 5. Kongre Belgeleri, s, 50) TKP aynı belgelerde, bir kısım Türk Gençliğini de müttefik addetmekten çekinmiyordu.

"Sol Birlik" girişimlerinin, elbette maddî ve manevî destekçisi olmalıydı. Direkt destek Federal Almanya Birleşik İşçi Partisi Başkanı Herbert Meİs idi. TKP' ye gelen maddi-manevi desteğin aracısı (Moskova ile) Heonnecefin, Alman Birleşik İşçi Partisi idi. Herbert Meisin partisi, zaten Doğu Almanyanın, Federal Almanyaya uzanmış bir kolu

idi. Herbert Meis, 1985 yılında Federal Almanya'da kutlanan TKP'nin 65. Kuruluş törenlerine "şeref misafiri" olarak katılmıştı. Aslında Herbert Meis, Moskova'da birinci patron, Parti Merkez Komitesi Polit Büro üyesi ve KGB'nin Türkiye masası şefi Ponemarovun üç numaralı, patron kılığındaki kuklası idi. İkinci kukla patron ise Hoennecer idi Doğu Almanya'da. Herbert Meis kuklası "Sol Birlik" Cephe'si konusunda şöyle diyordu: "Altı Sol Parti birliğinin kurulması,[97] eylem birliği açısından çok büyük ve önemli bir başarıdır. Bu birlik ülkenizde demokrat ve yurtsever güçleri toparlama açısından ileriye atılmış çok önemli bir adımdır. Türkiye ve Türkiye Kürdistanı "Sol Birlik'in daha da sağlamlaşması ve gelişmesi çalışmalarınızda sizlere (TKP' ye) başarılar dileriz."[98]

Sovyetler Birliği'nin müdahaleci tavrı, Avrupa sol siyaset içinde geniş yankı yaratmış, bunun en çarpıcı örneği FKP (Fransız Komünist Partisi) içinde Maurice Thorez çevresinde gelişmişti

Görüldüğü gibi günün şartlarında "Sol Birlik" bütün goşist görüntüsüne rağmen, gözettiği amaç, Türkiye Kürdistanını da yanına alarak güç toplamak ve Güney Doğu olaylarına destek sağlayarak, daha sonraki bir etapeta da Abdullah Öcalanın PKK'sını da bu "Sol Birlik" içine alarak, kırsal gerilla eşkiyalarını, Güney Doğuda ve Doğuda bir iç savaşa dönüştürmekti. Güney Doğu, Suriye, İran ile ve Doğu Anadolu Türkiye ve Sovyetlere huduttu. Tasarlanan iç savaşın yürütülmesinde, lojistik yardımın dışında, Kızıl Orduyu da yardıma çağırmak muhtemeldi. Gelgelelim, TKP 5.Kongresinin goşist ifadeleri, yerini sağlamlaştıran Gorbaçovun hoşuna gitmedi. TKP yediği zılgıtla, önce bu kararları yeniden revizyondan geçirdi, sonra da sözde TİP ile birleşerek, Türkiye Birleşik Komünist Partisi halinde, TİP lideri ile birlikte Ankara havaalanına indiler ve tutuklanıp güvenlik mahkemelerine sevk edildiler ANAP, TBKP'nin kurulmasını yüzde kaç oranında istiyordu, bu bilgimiz dışındadır...[99]

Gorbaçov'un Glasnostu

Güneş gazetesinde TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu (Yaşar Nabi Yağcı) ile üç gün süren kısa bir röportaj yayımlanmıştı. TKP, Türkiyenin Ortak Pazara girmesini beklediklerini, bu sayede legaliteye çıkabileceklerini umduklarını açıklamıştı. Şöyle diyordu, Haydar Kutlu; "Türkiyenin AET'ye girişi sırasında Türkiye'de yasal bir parti olması", TKP'nin 5.Kongre kararlarının revizyondan geçirilmesi sonucu ortaya çıkan "Yeni Politikası" gereği idi. Tabii ki bu görüşün yansıtılmasında, Türkiye içinse kamuoyu oluşturmak gibi sonuçlar vardı. Şimdiye kadar yurt içindeki yasa dışı örgütün liderleri olsun, yurt dışındaki mülteci partinin yöneticileri olsun, Parti Genel Sekreteri ve sorumlularının hiç biri Türk gazetelerine, TKP görüşlerini yansıtan açıklamalarda bulunmamışlar, "Yeni Çağ" dergisi ile TKP Merkez Komitesi yurtdışı ya-

yın organı "Atılım" dergisinde, "Bizim Radyo" ve "Türkiye Komünist Partisinin sesi Radyosu"nun emisyonlarında, yayımladıkları broşürlerde, illegal yollardan ve dış destekli davranışlardan yarar umarak (L'Humanite gibi), görüşlerini, Türk ve dünya kamuoyuna duyurmak istemişlerdi.

Haydar Kutlunun bu konuda gerekçesi, bugüne kadar TKP sorumlularından hiç birinin görüşlerini yansıtmak için, Türk gazetelerine beyanat vermemelerinin nedeni, Türk gazetelerinin konuşmalarını saptırdıkları(!) idi[100]. Haydar Kutluya göre "Yeni Politikalarının ilkesi (!) "açıklık" (Glasnost) idi. Peki ne olmuştu da TKP, Güneş gazetesine, Haydar Kutlu aracılığı ile "kabak çiçeği" gibi açılmış, tam dört yıl sonra, 5. Genel Kongrelerinde savundukları görüşlerin zıddını açıklamışlardı? 5. Kongre taktik ve kararları, Stalin'den bu yana değişmemiş olan Sovyet ideolojisinin terminolojik karmaşasından başka bir şey değildi. Gorbaçov liderliğindeki Rusya da, eskisinden farklı sayılmazdı. Yaldızlı lafların altında hep aynı yayılma amacı sırıtıyordu. Ama XXI. yy'ın eşiğinde sarsılan Sovyet bütünlüğü/mozaiği, Lenin'in NEP, yani Novaya Ekonomiçeskaya Politika (Yeni Ekonomik Politika) dönemindeki taktiğine uygun olarak, dizginlerin gevşetilmesi gibi, değişen şartlar içinde, Kremlinin dış politikasında, yeni normlar oluşturulması gereğini duyuruyordu. Lenin, bu politikayı mozaiği sağlamlaştırmak için uygulamış ne varki olan, müslüman Türk halklarına olmuş, yığınla insan öldürülmüş, Gorbaçov ise yerinden oynamağa yüz tutmuş mozaiği yeniden dengeye getirmek için Glasnost ve Perestroykayı uygulama alanına sokmuştu. Daha ilk günlerde Kazakistan'da Türklere karşı terör baş göstermiş, Kırım Türklerinin yurtlarına dönmeleri hasıraltı edilmiş, Özbekistan'da parti kademesinde değişmeler olmuş, Türkmenistan'da müslümanlara saldırılmıştı.

Gorbaçov'un "Glasnost" (Açıklık), "Perestroyka" (Yenilenme) taktik programları, uluslararası platformda, devrimin artık "Aşağıdan ve Yukardan"[101] aynı anda yapılması hedefine yönelmişti. Ne ki, Gorbaçovun kişisel özellikleri, entellektüel yapısı bugüne kadarki Sovyet liderlerinden farklılık gösteriyordu. Parti şablonlarını, komünist Rusyanın dogmalarını istediği gibi eğip bükebiliyordu. Şimdi kalkmış, kendi paraları ile yurt dışında besledikleri TKP adındaki güdük bir örgüt, Türk-Sovyet, Amerikan-Sovyet ilişkilerinin düzeltilmesi günlerinde, pişmiş aşa su katarak havayı bozmak istiyordu. Gorbaçov gerekli uyarıyı TKP liderlerine, Belçika'da ikamet eden Sovyet "istasyon şefi" bir Türk aracılığı ile yapmış, TKP sorumluları Güneş gazetesi ile bir röportaj teklifini memnunlukla karşılamışlar, Paris'te, Fransız Komünist Partisinin aracılığı ile Haydar Kutlu konuşmuştu. Sanki Haydar Kutlu, kin, nefret kusan yıkıcı ve ayrılıkçı değil de, Sosyal Demokrat Halkçı

Partiden ve Doğru Yol Partisinden çok daha sevimli ve yumuşak bir parti başkanı idi. Alabildiğine sempatik görüntü içinde ve esnek konuşuyordu. Haydar Kutluya göre, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti AET'ye girmek için başvuruda bulunmuş, Başbakan Özal da, bu başvurudan olumlu sonuç alabilmek için geniş kapsamlı bir beyanatta bulunarak, Türkiye'de demokrasinin bütün normları ile gelişmekte olduğunu, AET üyesi olmaması için neden kalmadığını açıklarken; "Dinci partilerle, Komünist partisinin de kurulabileceğini"[102] ima eden sözler sarf etmişti[103]

Sovyetler Birliği, Türkiye'nin AET ilişkilerini, Türkiyenin istek ve tepkilerini yakından izliyordu. Ayrıca, Ankara, çoğulcu demokrasiye hızla geçmekteydi. Türkiyenin iç politikasında Haydar Kutlu Moskovanın sesi, gözü olabilirdi, eğer, legal bir TKP kurulabilirse. Haydar Kutlu, Paris'te 5 Nisan 1987 günü, Güneş gazetesi muhabirine şöyle diyordu: "Biz (TKP) ilke olarak Türkiye AETye girmesin demiyoruz. Ama diyoruz ki bugünkü ekonomik durumda bu bizim çıkarımıza olmayacaktır. Ancak Türkiyenin ekonomik problemleri çözülebilir, rekabet durumuna varırsa o şartlarda AET üyeliğinin Türkiyeye yararlı olup olmadığı anlaşılacaktır". Haydar Kutlunun bu lastikli beyanatına uygun sözlerini legal muhalefet partileri esasen bol bol söylemiş, TÜSİAD'ın kendi iç bünyesinde yayımladığı "AET Nedir?" adlı broşürle, rakamlar göstererek, bir kapitalist olarak, görüşlerini açıklamışlardı. Güneş gazetesine, TKP Genel Sekreterinin bu sözleri yeni geliyordu. Hatalı sayılmazlardı. Bugüne kadar, "TKP'nin Sesi" ve "Bizim Radyo"da NATO ile AET birlikte küfürlere muhatap olmuştu. Bu nedenle gazete "TKP, Ortak Pazara girmemizi bekliyor" manşetini çekmişti. Bu basın toplantısının yapıldığı günde bir başka Türk gazetesi[104] şöyle bir haber veriyordu: "Yasa dışı Türkiye Komünist Partisinin Genel Sekreteri Haydar Kutlu, Paris'te düzenlediği basın toplantısında Türkiyenin Ortak Pazara girmesini önlemek için Batı Avrupadaki tüm hükümet başkanlarına başvurduklarını söyledi." Kuşkusuz bu çifte standartlı taktik, Moskovanın işareti üzerine uygulanıyordu. Haydar Kutlu, bu oyunları oynarken, şablonlarla dolu TKP programında, Gorbaçov Rusyasının buyruklarına uyarak değişiklikleri yapmıştı. TKP MK VII. Plenumunda "değişiklikler" hangi anlama geldiklerini doğru olarak değerlendirirsek, Uğur Mumcunun yargılarına varmakta güçlük çekmeyiz.

Uğur Mumcu gazetesinde şöyle yazıyordu: "TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu, Güneş gazetesinden Turhan Aytul ile görüşmesinde TKP'nin Gorbaçovun çizgisinde olduğunu açıklamış. Kutlu'dan başka türlü açıklama beklenir miydi? Hayır. Dün, TKP Brejnev çizgisindeydi, önceki gün Kruşçevin, daha önce de Stalinin. TKP, Gorbaçovdan önce Brejnevin izlediği siyaseti alkışlıyordu; bugün ise Gorbaçovu. Oysa

Brejnev, sözgelişi, rejim karşıtlarını cezaevlerine kapatıyordu; Gorbaçov ise cezaevi kapılarını açıyor... Dün TKP'den ses yükselmiyordu; bugün Brejnevin yaptıklarını tek tek ortadan kaldırmağa çalışan Gorbaçov, aynı TKP tarafından alkışlanıyor. Bu yüzden Haydar Kutlu adıyla bilinen Nabi Yağcının açıklamaları bir bağımsız siyaset değil, tersine yine o eski "bağımlı siyaseti" yansıtıyor. Bu bakımdan TKP' de hiç bir yenilik yok. Böyle bir yenilik olmaz; olmaz da... Olamaz, çünkü TKP, Sovyetler Birliği Komünist Partisine bağımlı bir örgüttür"[105]. Sayın Mumcuya hak veriyoruz; ama unuttuğu bir hususu da kendisine hatırlatmakta yarar görüyoruz. Marksist olmak başkadır,"Marksist-Leninist" olmak başka. İlki, Avrupa sosyal demokratlarının hareket noktasıdır; diğeri ise Sovyet uyduları olan bir kısım komünist partilerinin...

TKP'nin VII. Plenumunda, Tez tartışmalarından biri "Baş Düşman"ın kim olduğu meselesiydi. Daha önce (5. Kongre kararlarında ve tezlerinde) "baş düşman"; burjuvazinin, emperyalizmin en gerici en saldırgan kesimleri ve "işbirlikçileri" idi. "En gerici en saldırgan" deyimleri konuyla ilgilenenler için yeni tâbirler değildi. 1935 yılında Komünternin VII. Kongresinde (aynı zamanda sonuncu), XIII. Plenumunda, Komüntern Genel Sekreteri Georgi Dimitrov faşizmi tanımlarken, burjuvazinin "en gerici en saldırgan" kesimi olduğunu söylemişti. Türkiye Komünist Partisinin 5.Kongresindeki tezlerde ise aynı deyimlerle "baş düşman", burjuvazinin olduğu ilan edilmişti. Dimitrov ise tanımını Hitler Almanyasına göre yapmıştı."Burjuvazi" dememişti de, onun yerine"Malî Sermaye/Finans Kapital" demişti. Finans kapitalle burjuvazi aynı kapıya çıkardı, eşit terminolojilerdi. Bir farkla ki, Almanya'da, finans kapital devletin güdümünde bir kaç kartel ve tröstün elindeydi. Demokratik ülkelerde ise kartelleşme ve tröstleşme aleyhine yasalar çıkartılmıştı; sözgelimi, ABD'nde.[106]

"İşbirlikçi" deyimi ise, bilindiği gibi İkinci Dünya savaşında, Nazi Almanyasının işgalcileri ile işbirliği yapan çevrelerdi. Bugün, TKP de, içinde olmak şartıyla, Doğu Avrupa ülkelerinin dramı Sovyet işbirlikçilerinin elinde olmasıdır. Naziler konusunda "işbirlikçiler" deyimi de Sovyetler Birliğinin buluşu değil, savaş sırasında İngiliz ve Amerikan demokratlarının buluşu idi. SCCB, ise 1939 Eylül'ünden 21 Haziran 1944'e kadar Nazi işbirlikçilerinin ortağı idi. Onlara göre Nazi askerleri Gottvvald deyimi ile "Üniformalı Proleterler" idi[107]. Nazi işbirlikçisi Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotova göre "Bugün Almanya savaşın en kısa zamanda sona ermesi ve yeniden barış kurulması için çabalayan bir devlet durumundadır... Eski Polonyanın kurulması herkesin kavrayabileceği gibi (Bu herkes, Polonyayı paylaşan Stalin ile Hitler'den başkası değildi), hiçbir biçimde söz konusu olamaz... Hitlerizmi ortadan kaldırmak için yapılan savaş gibi, demokrasi için mücade-

lenin sahte bayraklarıyla örtünen bir savaş gibi savaşları sürdürmek, sırf anlamsız değil, aynı zamanda canicedir de... Dünya egemenliklerini kaybedeceklerinden korktukları için, İngiltere ve Fransa'nın yönetici çevreleri Almanyaya karşı savaşın geliştirilmesi politikasını güdüyorlar...vs.,ve..." 1940 yılında Komüntern belgelerinde de görüleceği gibi "Baş Düşman" İngiltere idi. Ocak ayında çıkmış bulunan Komünist Enternasyonal dergisinde açıklanmıştı[108].

TKP'nin de 5. Kongre tezlerinde "işbirlikçi" deyimi, Komünternin VII. son Kongresindeki (1935) Nazi Almanyası olmadığına göre, tabii bu deyimin yerini ABD, Federal Almanya ve diğer NATO ülkeleri almıştı. 1939 Stalin-Hitler işbirliği atlanarak.

TKP merkez Komitesi VII. Plenumunda tartışılan konulardan "Baş Düşman", Gorbaçov Rusyasına göre ve onların buyruğuna uyularak revizyona tâbi tutulmuş, "emperyalizm" ve "işbirlikçi" terminolojilerinden çıkartılan eski tez, arındırılmıştı. Haydar Kutlu, Güneş gazetesine verdiği röportajda "Şimdi biz, diyordu, bizim dışımızdaki bütün sol parti ve gruplarla yakın ilişki kurmak istiyoruz, sadece sol değil Türkiyedeki muhalefet çevreleri ile de ilişki kurmak istiyoruz." Oysa yakın zamana kadar, "Bizim Radyo" ve "Türkiye Komünist Partisinin Sesi Radyosu" tarafından Türkiye için de, yalnız sol değil sol olmayan muhalefet partilere ve dinsel çevrelere "Emperyalizmin uşakları", "işbirlikçiler" dendiğini bilenler, Sovyet çifte standart oyunlarını kavrayanlar için yeni bir şey değildi. Değişiklik eskiden küfrettiklerine, TKP'nin bugün kucak açması, çok geniş platformda gelişmekte olan demokrasiyi çökertmek için yeni bir "Geniş Cephe" girişimlerine doğru atılmış olan bir adımın açıklanmasıydı. Savaştan sonra, Doğu Bloğu ülkelerinde, Kızılordu desteği ile iktidara gelen komünist partileri de, burjuva partileri ve Sosyal Demokratlarla bir Cephede birleşilmiş, ardından daha önce de belirttiğimiz gibi "Salam Taktiği" ile birleştikleri partileri kanlı bir şekilde tasfiye etmişlerdi. Oyun aynı oyundu. TKP de aynı yolun yolcusu idi.

TKP Merkez Komitesi VII. Plenumunda, Partinin 5.Kongre tezlerinde yer alan "Ulusal Demokrasi", dar çerçeveli, agresif üslûpta açıklanmıştı; Bunun üzerinde de plenum kararlarında rötuşlar yapıldı; "Ulusal Demokrasi" yerini, 5. Kongre kararlarının zıddına "Çok Geniş Cephe"ye bırakmıştı. Aynen, 1936'da Fransa'da, Fransız Komünist Partisi Genel Sekreteri Maurice Thorez'in (Takma adı: Ivanov) ilân ettiği "Halk Cephesi" gibi bir oyundu "Ulusal Demokrasi"ye yeni katkıları. 1936'da bu oyun, İspanya'da kardeş kavgasına sebep olmuş, Fransa ise böyle bir iç savaştan yakasını zor kurtarmıştı. TKP VII. Plenum kararına göre, "Ulusal Demokrasi Programının hayata geçmesi, bütün ulusal sınıf ve katmanların, işçinin, köylünün, esnaf ve sanatkârların,

memur ve aydınların, gençlerin ve kadınların, ekonomik kalkınmaya katkısı olan sanayici ve iş adamlarının, geleceğini bu topraklara bağlamış herkesin çıkarının korunması demektir". Buna benzer taktik cepheler 1946 yıllarında Stalin döneminde de TKP Genel Sekreteri Dr. Şefik Hüsnü Değmer tarafından ortaya atılmış ve "Baş Düşman" CHP diktası alınmıştı. Plenum kararlarında, "Ulusal Demokrasi içinde savaş, faşizm, terörizm yanlısı, ulusal ve dinsel nefret ve düşmanlık yanlısı faaliyetler yasaktır". Aynen 1947 yılında "Türkiye Gençler Derneği"nin programındaki şu madde Moskova taktiklerinin hiç bir şekilde, değişmediğinin ifadesiydi: "Turancı tanınanlar derneğe giremezler".

12 Eylül darbesini gerekçe yapan TBKP, Avrupa Birlikçi güçlerin dayattıkları hemen her şeyi o günlerde programlarına alacaklar ve sivil toplum örgütleriyle birlikte küreselleşmenin yolunu açacaklardı

TKP bir eliyle verdiğini iki eliyle almaya hazırdı. V. Kongre tezlerini genişletir görüntüsü verirken, hedefleri daraltıyordu. VII. Plenumunda, TKP için "12 Eylül, Türkiyenin gelişme eğrisinde köklü bir dönüştü. Bu Türkiyenin en karanlık dönemidir". Tabii istedikleri, 12 Eylül öncesinin anarşisinden başka bir şey değildi. Bu nedenle "Baş düşman", "Çok Geniş Cephe" kuruluşunda Türk Silahlı Kuvvetleri idi. 5.Kongre tezlerinde de "Ordu ve bütün devlet aygıtının, faşistlerden, gericilerden ve Amerikan ajanlarından" oluştuğu noktası vurgulanmış, bunların temizlenmesi kararlaştırılmıştı. Bu ifadeler ve amaçlar, VII. Plenumda biraz yumuşatılmıştı; "Ordu ve bütün devlet aygıtı faşistlerden, Amerikan ajanlarından, demokrasi düşmanlarından temizlenmelidir" Bu değiştirmeden "gericilerin temizlenmesi" deyimi atılmış, dini gruplarla yakınlaşmanın ilk adımları atılmıştı. 5. Kongre TKP kararlarındaki "Nükleer savaş tehlikesi ABD emperyalizminden kaynaklanıyor" ifadesi, VII. Plenumda "yumuşatılmış "Ronald Reagan ve Gorbaçov ilişkilerine zarar gelmesin diye, ABD'i devreden çıkartılmış ve VII. Plenumda şöyle formüle edilmişti: "Nükleer tehlikesi emperyalizmin en gerici ve saldırgan kesimlerinden kaynaklanıyor". Mademki, Gorbaçov-Reagan zirvesi yapılacaktır, VII. Plenum, elbette ABD'ne Parti tezlerinde olduğu gibi ağır suçlamalarda bulunamazdı. Nükleer kışkırtması, soyutlanacak, "emperyalizmin en gerici ve saldırgan" kesimleri olarak nitelenecekti.

NATO konusunda da aynı şekilde, TKP zigzaglar içindeydi. Haydar Kutlu, 4 Nisan 1987 günü Günaydın gazetesine verdiği röportajdaki "Biz Türkiyenin NATO'dan çıkmasını istemiyoruz? Ama NATO içersinde barışçı ve ulusal çıkarlarımıza uygun bir politika izlemesinden yanayız" şeklindeki ifadeleri; 5.Kongre tezlerinde yer alan, "TKP'nin, Türkiyenin NATO'dan çıkarılmasını savunduğunu, burada belirtmek gerekir" görüşlerinin tam zıddı bir tezi benimser görünmesi, Eurocommunismin, Gorbaçovcu bir ifadesinden başka bir şey değildi.

VII. Plenum, Sovyetlerden gelen yeni direktiflere göre, ebetteki "5. Kongre kararlarını değiştirebiliriz" diyemezdi. Bunun yerine Sovyetlerin 7-8 yıllık bir taktik tezi olan "NATO ve VARŞOVA Paktlarının karşılıklı kaldırılması" tezi ile sözde "yumuşar" görünmek istemişti.

Ekonomi konusunda da, ünlü VII. Plenum kararları ile tamamen denecek şekilde, her yana çekilebilir bir esnekliğe göre ayarlanmıştı. Sözgelimi, TKP'nin ekonomik tezlerinde Kemalist tezlerden biri yer alıyor,"Demokratik Devletçilik" adıyla özel bankaların hisselerinin %51'nin Devletçe"kamulaştırılması" ileri sürülüyor, 5. Kongredeki "Yabancı Bankalara yer verilmemesi" tezi, VII. Plenum kararlarında "yumuşatılarak", "Yabancı Bankalar kontrol altına alınmalı, ülke ekonomisine zarar verici faaliyetlerine izin verilmemelidir" şeklinde bir ifadeye sokuluyordu.

TKP'nin 5. Kongre tezlerinde, sosyalizmin kurulması, Gorbaçovun Perestroykasında[109] yer alan şu sözlerden mülhemdir: "(Sosyalizm) Perestroyka, yalnız demokrasi yoluyla gerçekleşebilir". 5. Kongre tezlerinde de TKP'nin ilkesi (!) "Sosyalizm ancak demokrasi yoluyla kurulabilir" şeklinde ifadesini buluyordu. Sovyetler, bu denli kopyacılığı uygun görmemiş olacaklar ki, Vll. Plenumda şöyle değiştirilmesini buyurmuşlardı: "Sosyalizm ancak demokrasi mücadelesini yükselterek ve demokrasi yolundan kurulabilir." Buradaki "mücadele" sözü, "barış için mücadele" sözüne çok benziyordu. Mücadele, marksist terminolojide hareket anlamına gelen aksiyon "eylem" değil, yeni solun ululaştırdığı praxis idi. Kavga idi, ajitasyon, provokasyon ve propaganda, grevler, sokak yürüyüşleri, polisle çatışmalar, karşı gruplarla sokak kavgaları ve nihayetinde devlet boşluğunu yaratacak anarşi idi.

TKP'nin parti politikasıda 5. Kongrede alınan kararların revizyonunu gerektiriyordu Kremlin için. Sözgelimi 5. Kongredeki "tez"e göre, "TKP'nin politikası, işçi sınıfının birlik içinde mücadele politikasıdır" idi. Vll. Plenum toplantısında bu tez şöyle revizyondan geçirildi ve ifadesini buldu; "TKP'nin politikası, barış ve demokrasi için birlik ve mücadele politikasıdır." Tabii bu ifade "Ulusal Demokrasi", "Çok Geniş Cephe"sinin doğal sonucu idi. Bunun getireceği formülasyon da"Türkiye Birleşik Komünist Partisi" olacak, Haydar Kutlu ve Dr. Nihat Sargın'ı Ankara Esenboğa Havaalanına indirecekti.

TBKP'nin Program Taslağı Üzerine Düşünceler

TKP gibi Moskovaya bağlı benzeri Batı Avrupa komünist partileri ile "reel Sosyalist" ülkeler komünist iktidarları, yani Churchillin deyimi ile Sovyet peykleri olan "Demir Perde" gerisi ülkeler, SBKP-MK 27. Kongre siyasal raporunun okunmasını beklemeden, Glasnost (Açıklık) ve Prestroika (Yenileşme) taktik tezleri konusunda fikir be-

yan etmekten kaçındılar. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi, Lenin'den bu yana, parti jargonlarının dar kalıplarından kurtulabilmenin imkânsızlığı; ikincisi, Mihail Gorbaçovun, kendine özgü "liberal " taktiklerinin uyandıracağı tepki ile tutucu diye adlandırılan parti bürokrasisi tarafından alaşağı edileceği ihtimâline açık kapı bırakmak idi. Bu iki sebeb, birdenbire bir taktik değişikliğine dönmenin kapılarını kapatıyor, Doğu Almanya, Bulgaristan gibi ülkeler, susmakla yetinmeyip, karşı durum alıcı bir kavramın ifadesi haline gelecek, esnek görüşler ileri sürüyorlardı. Ama gerek Honecker, gerekse Todor Jivkov, belki Gorbaçovun değil de Kremlinin buyruklarına yeri geldiğinde kolaylıkla ayak uydurmuşlardı. Sözgelimi, Honecker ilk kez Federal Almanyayı ziyaret etmiş; sonra Çine ve Fransaya gitmişti. Todor Jivkov ise, Sovyet Rus emperyalizminin[110] Slavlaştırma asimilasyonuna girişmiş, Bulgaristan'da Türk olmadığını, müslüman azınlığın da din yoluyla, Osmanlı Devleti döneminde, zorla asimile edilmişliği iddiası ile Bulgaristan'da yaşayan Türklerin adlarını değiştirmeye kalkmıştı. Anlaşılan Kremlinin yöneticileri Bulgaristanı kobay gibi kullanıyor, kendileri için artık baş ağrısı olmağa başlayan Asya müslüman halklarını (Türkistan'ı), Kazakları, Azerileri gelecekteki girişimleri için, zora başvurarak slavlaştırma hareketlerinde dünya kamuoyunun tepkisini ölçüyorlardı.

SBKP-MK 27. Kongresinde, Siyasal Rapor, Mihail Gorbaçov tarafından tasvip görünce, genellikle Doğu Avrupa "reel sosyalist" yönetimlerinde[111] bu taktik değişikliğine hemen uyuldu, Batı Avrupa komünist partilerinin, bir kısmı da aynı yola girdiler. Batı Avrupa komünist partilerinin, birden Sovyetlerin değişik taktiklerine göre soldan sağa, sağdan sola çark ettikleri, sözgelimi, 1939'da imzalanan "Alman-Sovyet Saldırmazlık ve Dostluk Anlaşması"nın imzalanmasından önce Sovyet Rusya ve denetimindeki III. Enternasyonal (Komüntern) faşizme karşı siyasal mücadeleyi çalışmalarının en önüne almışlardı. Komüntern ile Nazi Almanyasının anti-Komünterni kucaklaşabilirlerdi. Demokrasiye karşı Sovyet Rusya ideolojik, Nazi Almanyası silahlı mücadeleyi başlatabilirlerdi. Komünterne göre, Nazi (faşist) Almanyası, savaşın en kısa zamanda sona ermesi ve barış için çabalayan bir devletti; İngiltere ve Fransa dünya egemenliklerini sürdürmek için Almanyaya savaş açmış saldırgan devletlerdi; Sovyetler "zaten" her zaman "sürekli bir barış için" güçlü bir Almanyanın özlemi içindeydi[112]. Baş düşman Almanya değil (baş dosttu O), İngiltere idi; İngiliz emperyalistleri, gazeteleriyle, sendikalarıyla, parlamentolarıyla "dilenci müzisyenler korosu" meydana getiriyor, yanlarına Fransız demokratik sosyalistlerinin düşük önderlerini de alarak[113], savaş kışkırtıcılığı yapıyorlardı. Tabii, o günlerde, Yugoslav ve Arnavut Komünist Partileri ile Çin Komünist Partilerinin dışında kalan komünist partileri, bu soldan

sağa çark edişe tamamen uymuşlardı.

Türkiye Komünist Partisi de, Mihail Gorbaçov ön plana çıkınca SBKP MK 27. Kongre siyasal raporu doğrultusunda,"En geniş cepheleşmenin" ilk adımı olarak, Türkiye İşçi Partisi'nin kaçak liderleri ile birleştiler. Tabii bu kaçak liderler, Mehmet Ali Aybar'ı, bu demokratik sosyalist lideri alt eden, Moskova'ya bağlı TİP içindeki "Cunta"dan başkası değildi. Bu birleşmeden "Türkiye Birleşik Komünist Partisi" doğdu. Ve böylece, Moskova uyduları Türkiye'de yeni serüvenlere atıldılar. Ne ki, TKP'nin (TBKP) sosyalizmi korumak için ilk şartın "demokratikleşme" olduğuna inananlar, inançlarında samimi görünseler bile, çevrelerinde oluşan DEV-YOL, DEV-SOL, TİKKO, TKP-ML, PKK ve hatta Maocu eski grubun adamları gibi mantarlar, bu demokratikleşme taktiğine nasıl katıldıklarını hemen ortaya döktüler. TBKP'nin yan örgütleri olan bir kısım öğrenci derneklerini üniversitelerde polise karşı kışkırttılar, 28 Nisan ve 1 Mayıs gösterilerinde bu gerçek ortaya çıktı. Kendileriyse, İstanbul'da bomba olayları, Güney Doğu'da katliamları ile zaten terör görevlerini yerine getirmişler, hapishanelerden kaçmışlar (tünel kazarak), açlık grevleri ile ajitasyonlarını sürdürmüşlerdi. Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) ve Dr. Nihat Sargın'ın Türkiye'ye gelişi ve tutuklanmalarıyla, sokak eylemleri kısa sürede başlamıştı. Kendi yayın organları saldırı dozlarını arttırdılar. Aynı günlerde Kocaelinde terörist örgütler bir askeri karakolu bastılar, Türkiye'de ortam zaten enflasyondan bunalmış halkın şaşkınlığını büsbütün artırdı. Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve yanındaki zehirli "mantarları" elbirliği ile Türk demokrasi dengesinde bir sarsıntı yarattı.

Türkiye Birleşik Komünist Partisinin programı, kanaviçe olarak Gorbaçovun 27.Kongrede 25 Şubat 1986'da okuduğu raporun hemen aynısıydı, tam bir kopyasıydı. Sözgelimi, Gorbaçov'un konuşmasındaki sözler, TBKP'nin Program Taslağı metninde de yer alıyordu. Her iki belgedeki ara başlıklarda, biri Rusyanın diğeri Türkiyenin şartlarına göre ufak tefek değişiklikler gösteriyor, fakat içerik olduğu gibi kalıyordu. Sovyet Rus imparatorluğu, çift standartlı taktiklerini yalnız "reel sosyalizm" ülkelerinin partilerine bulaştırmakla kalmamış, şablonlar biçiminde en ufak komünist partilerine kadar bulaştırmıştı. Reel sosyalist ülkelerin ve dünya komünist partilerinin çift standartlı teması hep aynıydı ve özetlenirse şöyleydi; Programlar, tüzükler, anayasal ve yasalarla ilgili olan hususlar; uygulamayla meydana çıkan komünizmin "yazılı olmayan" yasaları (stratejileri); iktidar biçimlerinin stratejileri, komünist partilerinin toptan amaçlarını oluşturuyordu. Ve hepsi de, Moskova'dan kaynaklanıyordu. Bu nedenle Gorbaçovun "büyük yalanı", Glasnost ile Prestroikası, 27. Kongreye yansıyan aldatıcı görüşleri, TKP'nin program taslağı içinde yer alıyordu[114].

TBKP Program Taslağının Ara Başlıkları

1. Giriş; 2. Günümüz Dünyası-Savaş ve Barış Sorunu-Çağımız ve Dünyada Durum-Bölgede Durum; 3. Türkiye'nin Düzeni ve Durumu-Türkiye'nin Dünyadaki yeri-Kapitalizmin Gelişmesi ve özellikleri-Ekonomik ve Politik İktidar-Devlet, Rejim ve Oligarşinin Politikası; 4. Barış ve demokratik yenileşme stratejisi ve güçleri-Stratejik çizgimiz-Barış ve yenileşmenin toplumsal güçleri-Barış ve yenileşmenin politik güçleri; TBKP'nin bugünkü aşamadaki amacı; Barış ve Demokratik Yenilenme-Demokratik bir rejim için- Parlamento politik sistemin en üst organı olmalıdır- İnsan hakları eksiksiz sağlanmalı, halk yığınları özgürce sesini duyurabilmek, politik sisteme katılabilmelidir- Askeri darbe (12 Eylül) sonrası anti-demokratik uygulamalar bütün sonuçları ile kaldırılmalıdır Barışçı, egemen bir dış politika için Türkiye dünya barışının korunmasına katkıda bulunmalıdır- Kendi irademiz dışında bir savaşa sürüklenmenin tehlikesinden kurtulabilmek için ülkemizdeki Amerikan askerî varlığına son verilmelidir- Türkiye dış politikası şiddete ve şiddet tehdidine başvurmadan, yalnızca barışçı yollardan çözmeyi ilke edinmelidir- Türkiye bütün ülkelerle, özellikle komşularıyla ilişkilerini, barış, iyi komşuluk ve karşılıklı yarar sağlayan eşit haklı işlerliği, anlayışı temelinde çok yönlü geliştirilmelidir. Ulusal egemenlik ve barış ancak halk yığınlarının aktif rolü ile korunabilir- Ulusal ekonominin korunabilmesi: Kalkınma ve modernleşme yoluna koyulabilmek için, emekçilerin hayat şartlarının iyileştirilmesi için, demokratik bir kültür politikası için, Kürt ulusal sorununa âdil, demokratik ve barışçı çözüm için, Genel insanlık sorunlarının çözümüne katkıda bulunabilmek için; 5. Basın ve yenilenme için diyalog ve işbirliği politikası;[115]. 6. Temel amaç: Sosyalizm-Sosyalist Türkiye-Kapitalizmden Sosyalizme geçiş yolu; 7. Komünist Partisi.

Program taslağı ile, Gorbaçovun Siyasal Raporunu karşılaştırırsak, her iki belgenin "Giriş" bölümünde paralellikler hemen dikkati çekmektedir. Farklı şartların ve yerel özelliklerin gerekleri, farklı sözcükler kullanılmasına rağmen program taslağının 27. Kongre siyasal raporunun aynı anlamda bir taklidi olduğunu anlamakta güçlük çekilmektedir. Sözgelimi, TBKP'nin "Giriş" bölümündeki şu satırlar aşağıya alacağımız Gorbaçovun siyasal raporunun "Giriş" kısmındakinin Türkiye şartlarına uyarlanmasından başka bir anlama gelmemektedir: "TBKP, TKP ve TİP'nin devrimci geleneklerinin mücadele deneyiminin komünist kültürünün günümüzdeki taşıyıcısıdır(...) İşçi sınıfının barış, ulusal bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin, her iki partinin Marksizm-Leninizm ve proletarya enternasyonalizmi temelinde, legal ve illegal şartlarda, parlamento içi ve dışı mücadeleyi birleştirerek, gericiliğin her türlü terörüne ve ideolojik saldırısına bo-

yun eğmeden emekçilerin hayatî çıkarları için yürüttüğü çetin mücadelenin mirasçısıdır(...).

27. Kongre siyasal raporunda Gorbaçovun şu ifadeleri, Sovyet Komünist Partisinin yeni konumuna açılan ilk kapıdır; Türkiye için bu kapıda, TBKP, yâni TKP+TİP bileşkesi doğmuştur: "Görevimiz, diyor Gorbaçov, Leninist biçimde, içinde yaşadığımız zamana ilişkin, geniş bir anlayış geliştirmek ve amaçlarımızın görkemliliği ile gerçek imkânlarımıza partinin planlarıyla her bireyin umutlarını ve beklentilerini organik bir biçimde kaynaştıracak (...) 27. Kongre kararlan yıllarca ve on yıllarca öncesinden, hareketimizin, yani Sovyet Sosyalist toplumunun nitelikçe yeni bir durum doğrultusunda hareketin hem karakterini, hem de uyumlu gelişmesini getirecekti (...)"

Türkiye Birleşik Komünist Partisi de, TKP'nin Gorbaçov liderliğindeki Moskovaya yeni bir uyduluk ilkesi ve tezleri yaratmak için, TİP ile birleşmiş ve bu birleşmeyi şöyle bir gerekçeye bağlamıştır: "TİP, TKP'nin birleşmesi, Türkiye komünist hareketi içinde özgün şartlar sonucu doğan politik şartların yeni örgütlenmelere yol açmasıyla ayrılığa son vermesi ve komünist hareketin birliğini sağlaması açısından tarihsel önemde bir olaydır(....)". 27. Kongre siyasal raporunun girişindeki şu satırlarda, TBKP'nin Program taslağının görüşlerine uymaktadır: "Ülkenin almış olduğu yol, onun ekonomik, sosyal ve kültürel kazanımları, Marksist-Leninist teorinin hayatiyetini, sosyalizmin barındırdığı ve Sovyet toplumunun ilerleyişinde maddileşen büyük potansiyeli göz kamaştıracak biçimde doğrulamıştır". TBKP program taslağında ise, 27. Kongre siyasal raporundaki görüşün yansıması şu sözlerle ifâdesini buluyor: "TBKP, TKP ve TİP'in devrimci geleneklerinin mücadele deneyiminin, komünist kültürünün günümüzdeki taşıyıcısıdır...."

27. Kongre siyasal raporunun girişindeki, geçmişe yönelik değerlendirmede Gorbaçov, siyasal ve pratik hayattaki ihmallerden, sosyal, ekonomik, politik ve manevî alandaki olumsuz eğilimlerden söz eder ve bunların halka anlatılmasından yarar umduğunu ifade eder. TBKP ise "sekter" bir davranıştan, tarihinin hiç bir döneminde kopamadığı için (bu sekreterlikte Sovyetlere yüzde yüz kulluktan doğuyor) zorlama bir itirafta bulunarak görevini yerine getirmeğe çalışmıştır: "Öte yandan TBKP'nin ortak mücadele tarihi doğruların yanında yanlışların da yer aldığı bir tarihtir... Gorbaçov, SBKP' nin başarılmış olanların tam değerlendirmesini yapmaktan yanadır. TBKP ise, aynen buna uyma yolunda görüşlerini şöyle ifade eder; Bu ortak tarihin zengin deneyiminden yararlanmak mümkündür".

27. Kongre, siyasal kongre raporundaki şu satırlar: "Uzun vadeli ve temel görevleri formüle eden Merkez Komitesi gerçekten bilimsel teorisi olan Marksizm, Leninizmi tutarlı bir biçimde kılavuz edinmiştir". Bu

Sovyet görüşü, TBKP'nin giriş kısmına şöyle yansır: "Türkiye Birleşik Komünist Partisinin programının, politikasının temeli, Marx, Engels ve Lenin teorisidir. Parti bu fikirleri(?) yaratıcılıkla Türkiyeye uygular".

Hemen sormalı değil miyiz, Marx, Engels ve Leninizm fikir midir, yoksa taktik, stratejik doktrin midir diye. Ama onların, Moskovanın buyrukları karşısında itirazda bulunmak, soru sormak hakkı yoktur. Bu uyduluğu perçinlemek için şu satırları ifade etmekten çekinmezler: "Türkiye Birleşik Komünist Partisi, bir yandan Türk ve Kürt halkının ulusal çıkarlarını savunurken öte yandan enternasyonalist dayanışmanın görevlerini yerine getirmeğe yönelir". Bu ifadenin açıklanmasında yarar vardır. Çünkü Gorbaçov raporunda Rus olmayan halklar için böyle bir kucak açma yoktur. Aksine, Parti siyasal raporunda halkların genel ekonomik durumlarının düzeltilmesinden, üretimin arttırılmasından, geçmiş günlerdeki bürokratik ihmallerin yapılmasından başka ifadeler yer almaz. Raporda, ayrı uluslar halkı tek'e, Sovyet halkına indirilirken, Türkiye'de TBKP tarafından Türk ve Kürt diye bölünmekte, sanki Kürtler tarih boyunca Türklerle birlik olmamış gibi davranılarak, onların "Ulusal çıkarlarını savunmaktan kaçınmaz, elli milyonluk, Orta Asya ve Sovyetlerdeki bütün müslüman halkların, Afgan Halkının "Ulusal çıkarlarından" söz edilemez. Sovyetler, Üçüncü Enternasyonal / Komüntern zamanından beri "enternasyonal dayanışma"yı Stalinin tanımından başka bir şekilde anlamamışlardır. Stalin, enternasyonalizm tanımlaması ile de Leninin söylemek isteyip de söylemeye zaman bulamadığı bir işi yerine getirir. 1928 Komüntern VI. Kongresinden beri bu tanım bir değişikliğe uğramış değildir. VI. Komüntern Kongresinin yeni programında SSCB'nin Proletarya Enternasyonalizminin önderliği şöyle ifade ediliyordu: "...Uluslararası proletaryanın görevleri, SSCB'ndeki sosyalist inşanın ilerlemesini hızlandırmak ve SSCB'ni gücünün yettiği bütün araçlarla kapitalist güçlerin saldırılarına karşı korumak biçiminde formüle etmektir". Stali'in deyimiyle "en iyi entemasyonalist, Sovyetler Birliğine en iyi hizmet eden, ona bağlılığını her vesile ile kanıtlayan kimsedir" Gorbaçov döneminde de bundan farklı değildi; TBKP bu bağımlılığı programı ile bir kez daha ispatlamış oluyordu.

Daha 1931 yılında, Almanya'da Dr. Şefik Hüsnü tarafından çıkartılan "İnkılâp Yolu" dergisinin, 3–4. sayılarında yer alan programın 1. maddesinde de bu bağlılık açıkça şu sözlerle ifade ediliyordu: "...ancak böyle bir inkılâp, burjuva idaresinden, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile müttefikan, doğrudan doğruya sosyalizm kuruluşuna geçişi temin ve tesir (hızlandırılabilir) edebilir"[116]. Bu madde ise Kızılorduyu ülkeye daveti programlamaktan başka bir şey değildi.

27. Kongrede, Gorbaçov şöyle diyordu: "Büyük Ekim Devrimi ile başlamış olan kurtuluş devrimleri 20. yy'ın çehresini belirlemektedir.

Çağımızdaki ilerleyiş, haklı olarak sosyalizm ile özdeşleşmiştir. Dünya sosyalizmi güçlü bir uluslararası varlıktır; oldukça gelişmiş bir ekonomiye, sağlam bir bilimsel temele, güvenilir bir siyasal ve askeri potansiyele dayanmaktadır..." Tabii, Gorbaçov, davulun sesinin ABD'ne hoş geleceğini düşünerek, Doğu Berlin, Macaristan 1956 ayaklanmasını, Çekoslovakyanın 1968 Baharını, Polonyadaki olayları, Kızılordunun askeri işgaline karşı, Afgan halkının direnişi karşısında sökmediğini gözden uzak tutmaktadır. Ama Sovyetlerin ABD'ne Zirve toplantısı arifesinde yaptığı bu sahtekârlığı, TBKP program taslağında görmezlikten gelerek, hemen hemen aynı anlama gelen terminolojilerle, ifade etmekten zevk (!) almış ve Kremline dalkavukluğunu bir kez daha göstermiştir: "Dünya tarihinde bir dönüm noktası oluşturan büyük Sosyalist Ekim Devriminin açtığı çağ... Ulusal kurtuluş devrimleri, sömürgeciliğin çöküşü toplumsal ana itici güçlerin -dünya sosyalizminin, İşçi ve Komünist hareketinin, kurtulmuş devletler halklarının ve demokratik yığın hareketlerinin- emperyalizme onun saldırganlık ve baskı politikasına karşı barış, demokrasi ve toplumsal ilerleme için mücadele çağıdır... Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkelerin barışçı politikasının etkisi... Emperyalizmin saldırganlık politikasını geriletmeyi mümkün kılmaktadır..."

Gorbaçova göre, kapitalizm, dünyayı iki bloğa bölmüştür; iki dünyayı bölen her çelişmeyi kuvvet yoluyla çözmek istemektedir. Emperyalizmin içinde barındırdığı görünmez güçler ve onun sosyo ekonomik özü, onu iki sistem arasındaki rekabeti askeri cepheleşmeye dönüştürmeye sürüklemektedir... Bu çabalar, özellikle, ABD emperyalizminin bir niteliğidir. Tabii TBKP, bu önemli anti-Amerikan ifadeyi, efendisinden daha ağır sözcüklerle kullanmakta kusur etmeyecektir: "Günümüzde saldırganlık ve militarizm politikasının ekseninde yer alan ABD emperyalizmi, egemen ülkelerin içişlerine karışmakta, çıkarına aykırı gördüğü demokratikleşme süreçlerini, zorbaca durdurmaya çalışmakta, askerî müdahalelerde bulunmaktadır. Uluslararası gericiliğin kalesi ABD emperyalizmidir"

Bu program taslağının Sovyet uydusu kullarına kısaca, Polonya'daki darbe hükümeti, Afganistanın Kızılordu tarafından müdahalesini sormakta yarar vardır ama Nabi Yağcı, Dr. Sargın hapiste olmasalar da bu soruya cevap vermezler. Program taslağındaki, ABD emperyalizmi, günümüzde bölge devletlerini anti Sovyet bir mutabakat temelinde, saldırgan politikası doğrultusunda, yönlendirmeyi birinci amaç bilmektedir ifadesi, Gorbaçov'un 27. Kongre siyasal raporunun açık bir kopyasıdır. Gorbaçov şöyle diyor: "Bugün yayılmakta olan Sovyet ya da komünist tehdidi efsanesi, silahlanma yarışını ve emperyalist ülkelerin saldırganlığını haklı göstermek anlamına geliyor".

Daha ilerde de Gorbaçov, bu görüşlerine açıklık getirirken şöyle diyor: "Ayrıca kapitalizmin bunalımı, antikomünizm ve anti-Sovyetizm... Dünyanın sosyalist olmayan kesiminde yaşayan, mücadele veren bütün öncü ve idareci unsurlar üzerinde, bir baskı aracıdır". Tabi ki bu sözler de bir yanıltma, alicengiz oyunundan ibarettir. Anti-Sovyetizm deyimi ise, Komüntern günlerinden, Nazi ve Faşist Almanya'nın[117] Hitler'in kurduğu Anti-Komünternden kalma, bir kavramdır. Sovyetler Birliği bunu şimdi ABD'ne uygulama küçüklüğünde bulunmakta, zirve toplantısının hazırlık günlerinde piyasaya yeniden sürerek, ABD'ni, TBKP'nin işgüzarları gibi ima yoluyla,"gericilik " suçlamasında bulunmaktadır. Amerika ilericidir, gericidir. Bu bizim meselemiz olmadığı gibi, TBKP'nin eğer bu Parti gerçekten özerkse, bağımsızsa, Moskovanın güdümünde değilse, onların da programlarında yer alacak bir mesele değildir. Diyelim, Batı ve Doğu tam bir anlaşma içinde, samimi olarak bir barış bloğunda birleşecekler, o zaman TBKP'nin bu programını, sanırız çöp sepetleri bile kabul etmeyecektir.

TBKP'ninPerestroykası

Perestroyka (yenilenme), TBKP'nin yeni stratejisidir. Program taslağında, bu strateji şu başlığı taşıyor: "Barış ve Demokratik Yenilenme Stratejisi ve Güçleri -Stratejik Çizgimiz"

Türkiye'ye barış meleği gibi gelen TBKP'nin iki liderinin, ceplerindeki program taslağı, aslı aranırsa dünyanın konjoktürel yapısının barışa yönelme çabalarını kösteklemek ve Türkiye kesitinde bir iç savaş kışkırtıcılığı yaparak yangına körükle gitmek amacına yöneliktir. "Devlet, Rejim ve Oligarşi'nin Politikası" bölümünde, Perestroykalarının girişine hazırlık niteliğinde fikir kırpıntıları vardır. Türkiye'de burjuva demokratik bir rejimin, bütün kurum ve kurallarıyla sürekli varolmayış nedeni, TBKP program taslağına göre, Pentagon'a ve NATO merkezine bağlanan (!) Türk Silahlı Kuvvetleridir. Program taslağını hazırlayan redaktörler, bunun böyle olduğuna inanır görünürlerken, Kruşçev döneminde, Macaristanın altını üstüne getiren Sovyet Kızıl Ordusunun kanlı müdahalesini, Polonya'da kendine bağlı Silahlı Kuvvetlere darbe yaptırarak komünizmi militarist bir sistem haline sokuşu, Brejnev Doktrini[118] gereğince, Çekoslovakya'dan özerklik girişimlerini Varşova Paktı üyelerinin karma ordusu ile işgal ederek, reformcuları tasfiye etmesi, Gorbaçov'un ABD ziyaretinden dönüşü günlerinde Varşova Paktı üyelerini toplayarak uydularına yeni taktikler içeren talimatlar verişini, Moskova'yı ziyaret eden Doğu Avrupa ülkeleri liderlerinin, sadece yeni talimatlar almak için Kremlindeki efendilerinin önünde elpençe divan durarak baş üstüne deyişlerini ve Türk-Amerikan ve Türkiye-NATO ilişkilerinde Türk devletinin kişiliğinden bir şey

kaybetmeden Pakt üyelerine ve ABD'ne kimi zaman nasıl sert çıktıklarını ise görmezlikten ve bilmezlikten gelmektedirler.

Moskova'nın gözü ve kulağı olan dünya Komünist Partilerinden biri olan Türkiye Birleşik Komünist Partisi, içe dönük terörün sorumlusu olarak da gene Türk Silahlı Kuvvetlerini görmektedir. İş bu noktaya gelince, TBKP, dış mihrakların yol göstericisi rolü oynamaktan başka bir şey yapmıyor. Perestroykalarının sağlanmasında güçler arasında, en önemli yeri, adı genellemelerle açıklanan PKK ve diğer Kürtçü fraksiyonlar almaktadır. Çünkü TBKP'ne göre "Kürt sorunu çözülmeden Türkiye'de demokratik yenilenme (Perestroyka) gerçekleşmiş olmayacaktır"[119]. Bu ifadenin bir başka yorumu da, sanki Türkiye'de demokrasinin Perestroykaya ihtiyacı varmış gibi bir hava yaratarak, Suriye'nin taşeronluğunu yaptığı PKK terörünü, Sovyetler Birliğinin istediği yöne kanalize etmesidir. Ve TBKP, asıl tahrik gücünü Kürtçülük meselesine yöneltmek için de liderleri ile Türkiye'ye gelmiştir. Program taslağında, Kürtlerin mücadelesine ağırlık vererek şöyle demektedir: "... Bugün sayısı milyonları bulan Kürt halkı Türkçeden tamamen ayrı bir dile, tarihsel olarak oluşmuş farklı bir ulusal kültüre sahiptir. Gelişen bir ortak Kürt ulusal bilinci söz konusudur. Kürt halkı yüzyılı aşkın bir süredir kendi topraklarında özgürce yaşamak için mücadele ediyor. Kürt ulusunun ulusal haklarına ve özgürlüğüne kavuşma mücadelesi haklı ve meşru bir mücadeledir"[120]. Program taslağındaki bu ifadelerle, legal bir parti haline gelmek isteyen TBKP Türk devletinin yasalarının "ırk" esasına dayanan partilerin kurulmasına izin vermediğini sanki hiç hesaba katmamaktadırlar. Bu nedenle olacak, TCK'nin 141, 142, 146, 163. maddelerinin kaldırılmasını istemektedirler[121].

Program taslağının 36. sayfasında, yalnız ulusal hareketi, bütün yasaklı politik örgütlenmeler yasallaşmalı, serbestçe faaliyet gösterebilmeli, 141, 142, 163. maddeler kaldırılmalıdır. Burada, TBKP Program Taslağı, Komünist Partisinin Kürt teröristlerle ortak bir hareket içinde olduklarını ifade ederek, maskesini hemen düşürüveriyor. Sanıyoruz, TBKP gibi bir programla çıkan marksist bir partiye dünyanın en demokrat bilinen ülkelerinde de yer verilmez. Burada şöyle bir sual sorulabilir: Türkiye Birleşik Komünist Partisinin program taslağında PKK'dan bahsedilmiyor. Çünkü TBKP, alerji yaratmamak için PKK'yı şu formülasyon içine oturtuyor: "Kürt Ulusal Demokrat akımı içindeki etkili güçler..."[122] Bu etkili güç, PKK'dan Türkiye Komünist Partisi önceki yıllarda Kürt meselesi konusunda temkinli davranırdı. Hatta Zeki Baştımar, ölümünden az önceki aylarda Prag'da yapılan teorik toplantıda, Çek ve Slovak ayrılığını bahane ederek, konuşmasında Türkiye İşçi Partisi içindeki yoldaşlarına şöyle bir mesaj göndermişti: "TKP, Milli meselede milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin

etmesi prensibini kılavuz edinmiştir. Ama bu prensip bizce de milletlerin birbirinden mutlaka ayrılmalarını kabul ve propaganda edilmesi zorunluluğunu koşmaz. Kendi kaderini tayin etme prensibi, halklara kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi hakkının ve bu arada ayrılma yahut bu veya şu milletlerle devlet bağlarını muhafaza hakkının tanınmasını gerektirir". Tabii ki, Haydar Kutlu Avrupa'da bulunduğu günlerde, Nihat Akseymen'in (R. Yörükoğlu) Londra'da basılmış "Emperyalizmin Zayıf Halkası: Türkiye" adlı ajitasyon ve propaganda kitabı çıktıktan, Zeki Baştımar gibi "Milli sınırlar içinde" sosyalizm ilkesini benimsemiş lider de öldükten sonra, R. Yörükoğlu'nun Kürtçüleri ile birleşmiştir. Zaten, Ankara'da karara bağlanan, iki yüz küsur kişilik illegal TKP davası sanıkları, Londra grubu R. Yörükoğlu hizbi ile İsmail Bilen'in Doğu Berlin hizbinden oluşmuştu.

TBKP Program Taslağı'na göre,[123] Perestroykalarını uygulamak için "Yenilenme Stratejisinin Güçleri", bütün Kürt örgütleri ve etkin olan Kürtçüler, "Yeni Sol" diye anılan terörist gruplar ve bildiğimiz bütün sol fraksiyonlardı. Aslında "Yeni Sol", Kürtçüler ve bütün bölücü fraksiyonlar, teröristler Sovyetlerin subversif faaliyetlerinin Türkiye'deki odaklarından bir kısmı değil miydi? Ama Gorbaçov'un, samimi ya da gayri samimi itiraflarına ve (Glasnost-Açıklık) ilkesine göre, subversif faaliyetler, sosyalizmi, uluslararası kalkınma aşamasında geri kalmasına neden olmuştur. Afganistan'ın işgali olayı ise, aynı başarısızlığın uluslararası boyutlardaki bir uygulaması idi. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin XIX. Konferansında, bu hususlar özellikle dile getirilmiş, bir daha böyle hatalar yapılmaması önerilmişti. Gorbaçov'un bu konudaki eleştirel çıkışları "İki Adım İleri Bir Adım Geri" Leninist ilkesinin taktiğinden başka bir anlama gelmiyordu. Gorbaçov'un asıl niyetlerini, galiba TBKP program taslağı deşifre ediyordu.

Türk Silahlı Kuvvetlerine atfedilmekle birlikte, aslında Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup bazı ilkesiz asker grubunun oluşturduğu 27 Mayıs 1960 hükümet darbesi, kısa sürede yoldan çıkmış, amaçlarından uzaklaşmıştı. Çelişkilerle dolu bir hareket idi. Bir taraftan Demokrat Partilileri "Anayasayı İhlal ettiler" diye darbe yapmışlar, öte yandan, Atatürkçü 1924 Anayasasını kendileri kaldırarak 1961 Anayasasını getirmişlerdi. Farkında olmadan solun kucağına düşen bazı 27 Mayıs taraftarları, ilkesiz hürriyet ortamından yararlanan Komünist partisinin girişimleri ile uluslararası platformda Bit, yani Louse olarak nitelenen şehir ve kırsal terörizmin tohumlarını ektiler. 12 Eylül hareketi, hiyerarşik bir girişimdi ve hedefleri terörü ve terör odaklarını kaldırmaktı. Ama asıl yararı, 27 Mayıs gibi anarşiye gebe hareketler ortamını yok etmişti. TKP ve yandaşlarının ise bekledikleri "yeni 27 Mayıslar" idi. TBKP, bu nedenle, bilinçli 12 Eylül hareketini yıkacak, Türk Silahlı Kuvvetlerine düşman

olacak ve onu parçalamak isteyecekti. Program Taslağındaki şu istekler başka neyin ifadesi olabilirdi;[124] "Subay ve erlerde bütün yurttaşlar gibi temel hak ve özgürlüklere sahip olmalı, emir-komuta zinciri ordu mensuplarının ülkenin durumu ve geleceği konusunda özgürce görüş geliştirebilmesine engel olmamalı, subayların değişik düzeylerde kendi hür iradeleri ile politik hayata katılmasının imkânları yaratılmalıdır... 1980 öncesi bilinçli olarak yaratılan terör ortamının ve buna dayanılarak gerçekleştirilen askeri darbenin sorumlularından hesap sorulmalıdır... Bütün politik tutukluları içeren bir genel politik af çıkarılmalı, politik hakları ellerinden alınmış yurttaşların bu hakları geri verilmeli... Demokrasiye yönelen zorbacı bir saldırı olan 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ve sonraki anti demokratik uygulamaların bütün sonuçlarını ortadan kaldırmak... Milli Güvenlik Kurulu kaldırılmalıdır... Milli İstihbarat Teşkilatı ve polis örgütü, bütün devlet kurum ve organları ve devlet işletmeleri parlamentonun açık denetimine tabi olmalı... Silahlı kuvvetlerin ve polis örgütünün demokratik halk hareketlerinde karşı kullanılmasına yol açan yasal düzenlemeler kaldırılmalı...".

12 Eylül sonrası, TBKP'nin iki lideri Avrupalı yoldaşlarının himayesinde Türkiye'ye gelip tutuklanmasından sonra da, Türkiye'deki yandaşları yurt içinde odaklar bulmağa çalışmış ve nisbi başarılar sağlamıştı. Bazı bakanlıkların kurumlarında, TBKP'nin legalize olmasından (Avrupa Topluluğuna girebilmek için) yarar uman acemi politikacılar, sol-sağ-dinci grupların birlik olmasına göz yummuşlar, hatta bazı kültür kurumlarında bunun teşvikçisi görünmüşler ve fakat kurumları içinden çıkılmaz bir hale getirmişlerdir. 12 Eylül'de, askerlerce veto edilen bir liberal (!) bu konuda salt kendisinin veto edilmesinden muğber olduğu için başı çekmiş, "Askeriyenin son enkazını temizliyoruz" sloganı ile 12 Eylül'ün müsteşar ve genel müdürlerini tasfiye ederek, kendi adamlarını tayin ettirmiş; TBKP'nin Türkiyeye geldiklerinde tutuklanacakları anlaşılınca da, bu gruplarca gazetelerde yer alan, TBKP'den özürler dikkatten kaçmamıştır.

TBKP liderleri, Türkiyeye gelince tutuklanmış olmalarına rağmen, kargaşa içinde bir Türkiye yaratma çabalarından biran geri durmamışlardır. Türk Silahlı Kuvvetlerine karşı düşmanlığı yoğunlaştırmağa çalışma gayretlerine, yeni program taslağında zaten daha Türkiye'ye gelmeden yer vermişlerdir. Tutuklama olaylarından sonra devlet kurumlarından bazılarında, TKP'liler, solcular, TSİP'liler sağcı gruplarla "Sivil Toplum" formülasyonu içinde askerlere karşı cephe oluşturma faaliyetlerine girişmekten geri kalmamışlardır. PKK ve diğer Kürtçü faaliyetlere, terör odaklarına, daha ilerde de göreceğimiz gibi, kaderlerini tayin hakkı ilkesi tezleriyle arka çıkmışlar ve TBKP Program taslağının asıl amacını açıklamışlardır. Şu satırlar bu görüşlerin ışığında başka nasıl

yorumlanabilir:[125] "Devletin baskı aygıtı, ordu, polis, MİT, yargı mekanizmasını hem sayıca hem de nitelikçe güçlendirmiş, yüzlerce politik tutuklu, faşist terör çarkının dişlileri arasından geçirilmiştir". Kürt halkına sürekli askeri operasyonlar[126] düzenlenmiş amansız bir terör uygulanmıştır". TBKP'nde yer alan bu satırlar, PKK cinayet örgütünün Suriye'nin sızdırdığı eğitilmiş çetelerle, Güneydoğu Türk halkını katliama tabi tutması, çoluk çocuk, kadın, yaşlı, erkek demeden öldürmesi, asker ve polis timlerine pusu kurarak kahpece vurmalarını, dış kaynaklı açık terörü görmezlikten gelerek, devlet güçlerine ve güneydoğunun yurtsever halkını "faşist terörün çarkı" olarak nitelemesi, TBKP ihanetinin "Program Taslağı" ile belgelenmesinden başka bir şey değildir.

Program taslağı, yıkıcılığı ve bölücülüğü, 1980 öncesinde olduğu gibi şimdi de yurt dışındaki ve yurtiçindeki terör örgütlerini desteklemesi, Türkiye'de bunalımı "tırmandırma" amacı ile kaleme alınmıştır. Eğer bu kişiler, Moskovalı Ruslar olsaydılar, kuşkusuz Ligaçev gibi Glasnost ve Perestroyka yanlıları tarafından görevlerinden çoktan alınırlardı. Ama Türkiye'de terörizm şokları Moskova'nın işine geldiği gibi bazı zamanlarda ABD'nin de işine geliyordu. Sözgelimi, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in son Washington gezisinden önce PKK ile ortaklık kuran çok taraflı ajan Celal Talabani'ye Amerikan Dışişlerinin kucak açması, bunun ispatı sayılıyordu ve öyle sanıyoruz ki ABD'nin dış kaynaklı bu Kürtçü maceralara el atmasının bir sebebi de, Sovyetlerle yapılan gizli konuşmalarda kararlaştırılmış olabilirdi. Azeriler ve Ermeniler arasındaki olaylar, ABD'nin Ermeni sempatizanı bazı mihraklarını ürkütmüştü. Azerbaycan bütün Türk dünyasının Batıya açılan bir kapısıydı ve orada milliyetçi duygular, bağımsızlık idealleri bütün canlılığı ile yaşamaktaydı; güçlü ve Moskova'ya haklılığını kabul ettiren bir Azerbaycan'ı ne Amerika Ermeni ve Yunan lobisi ister ne de Azerbaycan'a daha uzun süre Moskova tahammül edebilirdi. O halde, Azerbaycan'la Ermenistan ve Türkiye arasında bir Kürtçülük heyülası yaratmak, en azından bu konuda propaganda yapmak, Türkiye'yi meseleler içinde bunaltmak Amerika lobilerininde Sovyet Ruslarının da işine gelebilirdi. Böylelikle bu işi Türkiye'de açıkça Kürtlere "kaderlerini tayin hakkı" tanımak ilkesini, Türkiye Birleşik Komünist Partisi ortaya atabilirdi. TBKP, yalnız Moskova'nın kuklası değil, Moskova'nın gösterdiği taktikle Amerikan lobilerinin de kucağına oturmaktan çekinmemişti. Program taslağında belirtilen şu görüşler herhalde başka anlama yorumlanamazda[127] "Tarihsel köklere sahip olan Kürt Ulusal Hareketi içinde bugün değişik çizgilerle örgütlenmiş devrimci ve demokratik güçler etkilidir. Bu güçlerle Türk demokrat çevrelerin daha yakın bir diyalog kurmaları, daha gerçekçi politik konumlara yönelmeleri hem barışı koruma ve demokrasiyi kazanma mücadelesini hem de

mücadeleye katılan bütün hareket ve akımları güçlendirecektir" Bir başka yerde de şöyle denmektedir[128] "Türkiye Birleşik Komünist Partisi, Kürt sorununun tam demokratik bir çözümünün ancak Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkının, ayrılma hakkının tanınmasıyla gerçekleşebileceği görüşündedir. Kürt ulusunun özgürlüğü için bu hakkın tanınması zorunludur. Kürtlerin ayrılma hakkının tanınması Türk ve Kürt halkının Türkiye devletinin sınırları içinde birlikte yaşayabilmeleri için zorunludur..." Bir zamanlar, Kürtçülüğe soyunan İbrahim Kaypakkaya'nın TKP-ML ve TİKKO örgütleri de aynı şeyi söylüyorlar ve bu nedenle çaba harcıyorlardı..

Türkiye'de terör şokundan, Sovyetlerin olduğu gibi, bazı ittifak halinde olduğumuz ülkelerin de faydalar ummaları, özellikle Kürt meselesine kucak açmaları, yaşadığımız günlerin ana kronik olaylarından biridir. Terör'ün, Lenin tarafından ululaştırıldığını biliyoruz. Lenin'in bu konudaki görüşleri açıktı. Daha 1901'lerde İskra'da (Sayı: 4, Mayıs) şöyle yazıyordu:"Biz ilke olarak hiç bir zaman terörü reddetmedik ve edemeyiz de. Terör, savaşın belli bir anında, birliklerin belli bir durumunda ve belli şartlarda son derece uygun ve hatta zorunlu olabilecek askeri eylem biçimlerinden biridir". Türkiye Birleşik Komünist Partisi de Marx, Engels ve Lenin de Güneydoğuda açık terörün canilik görevini üstlenmiş PKK ile de işbirliği yapacak, genelleme içinde bu ilke programda şu satırlarda yer alacaktır: Türkiye Birleşik Komünist Partisi, aydınlar, emekçi köylülük ve Kürt halkları saflarında örgütlenmeye özel bir önem veriyor" (Program Taslağı, s, 64). İşte bundan açık bir itiraf, çifte standartlı bir örgütün bünyesinden başka türlü çıkamazdı. Ve TBKP liderlerinin muhakeme edildiği günlerde de Milliyet gazetesinde Mehmet Ali Birand'ın APO ile röportaj yapması ve onu sempatik göstermesi girişimlerinin, "gazetecilik" esprisine mi, yoksa Sovyetler - ABD ortak görüşlerinin de ifadesi olan TBKP Program taslağına mı hizmet ettiğini okuyucunun takdirine bırakıyoruz"[129]

TBKP'nin "Perestroyka"sının (Yenilenmenin) stratejisi ve bu stratejiyi sağlayacak güçleri, eski terminoloji ve slogan biçimlerinden başka bir şey değildir. "Barış ve Yenilenme" adı altında, TBKP'nin Program Taslağı, bize, Eski hamamda yeni tellakların görev yaptığını hatırlattı. Sözgelimi, Program Taslağına göre, "egemen burjuvazinin bugünkü politikası[130] ve rejimiyle nüfusun ezici çoğunluğu arasındaki "çelişki" günümüzde özellikle çözülmesi gerekli politik çelişkidir. Yani egemen burjuvazi ile halk arasında; emek ile sermaye arasındaki çelişkidir. Görüldüğü gibi eğer demokratik reformlar yapılmazsa, sosyalizm ölecek diye SSCB son parti konferansında Gorbaçov istediği kadar feryat etsin; yerli Perestroykacılarımız hala kırk yıl öncesinin terminolojilerini gevelemekten başka bir şey yapmamaktadırlar. Komünizm

artık, Fransız "Point" dergisinin de belirttiği gibi slogan sarhoşları ile cahillerin ideolojisi haline gelmiştir. TBKP'nin iki lideri bunun somut bir örneği olsa gerektir. TBKP liderlerinin Marx ve Engels'ten ve hatta Lenin'den neler okuduklarını merak ediyoruz. Program taslağında söz konusu ettikleri çelişki kavramı, ta, 1945 yıllarının Stalinci parti hücrelerinde okunan, "Ekonomi Politik" notlarının, diyalektik ve tarihsel materyalist metodolojisidir.

TBKP'nin Stratejik Bir Başka Amacı Alternatif Olmak!

Türkiye'de, ANAP'ın alternatifsiz olduğu sözleri, biraz abartılmış olmakla birlikte, gerçekte ne Baykal-İnönü ikilisinin ne Demirel DYP'nin, ne MÇP' nin ne de RP'nin alternatiftik bir konumları yoktur. Alternatif bir partinin yokluğu görüntüsü, gelecek günlerde kurulması muhtemel bir partide halkın güvenini kazanmış bazı isimlerin ortaya çıkması ile yok olabilir. TBKP bunun farkında olduğu için, politikasını alternatif oldukları noktasında yoğunlaştırmış, Program taslağında olduğu gibi, Parti Genel Sekreteri, Devlet Güvenlik Mahkemesindeki ilk savunmasında bu amacı vurgulamıştır. Program taslağında ise şu satırlar aydınlatıcıdır: "TBKP, toplumsal ilerlemenin önünün Barış ve Demokratik yenilenme (Perestroyka) için mücadeleye, demokrat bir rejimin kurulması ve alternatif bir demokratik politikanın hayata geçmesiyle açılabileceğine inanıyor. Barış ve Demokratik yenilenme (Perestroyka) için mücadele, bugünkü aşamada Komünist Partisinin stratejik çizgisidir". Biz Perestroykanın (yenilenmenin) Sovyetler Birliği'nin lideri Mihail Gorbaçov'un, sosyalizmin çöküntüden kurtarılabilmesi için uyguladığı yeni bir stratejik çizgi olduğuna inanıyorduk. Meğer TBKP'nin stratejisi imiş bu. Kendileri bunu Program Taslağında şöyle açıklıyorlar; "Marksizm - Leninizm teorisini sürekli öğrenmek, kılavuz edinmek, bu teoriyi yaratıcılıkla geliştirmek ve öğretmek, yaymak her komünist partisinin görevidir. TBKP, gerçek üzerinde hiç bir partinin tekeli olmadığı görüşünden yola çıkarken, en zengin deneyime sahip olan Sovyetler Birliği Komünist Partisinin deneyim ve bilimsel çabalarının özel bir önem taşıdığını dikkate alıyor" (s, 66).

TBKP'nin programındaki bu ibare, aslı aranırsa, TBKP'nin Stalin döneminden bu yana bir adım ileri atamadığı ve Stalinci jargonlarla yurt dışında ve içinde, maaşlı faaliyetini sürdürdüğüdür. Stalin dönemi komünistleri "Parti yanılmaz" ilkesine bağlıydılar. Sözgelimi Türkiye'de bu ilke söz konusu olduğu sıralarda, anlamı Türkiye Komünist Partisi yanılmaz değil, Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve onun önderi Stalin yanılmazdı. Bu nedenle, dün olduğu gibi bugün de dünya komünist partilerinin bütün hücrelerinde "Parti Tarihi" seminerlerinde, o

ülkelerin komünist parti Tarihleri değil, Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarihi okutulur. Mahalli komünist partilerinin tarihleri resmi olarak yazılamaz. Nitekim Türkiyeli bazı komünistler, parti tarihinin yazılamayacağını açıkça ifadeden çekinmemektedirler. Daha gerilere gidersek, komünist partilerinin Bolşevikleştirilmesi, Komünternde karar altına alındığı zaman, uygulama, bir tek Komünist Partisini, Sovyetler Birliği Komünist Partisini tanıtıyor, Avrupa ve dünyanın her yerindeki mahalli komünist partileri, Sovyet Komünist Partileri "Seksiyonu", yani, "Bölümü" adını alıyordu. Sözgelimi, Fransız Komünist Partisi, Fransız Komünist Seksiyonu, Türkiye Komünist Seksiyonu... vs.

Dünya Komünist Partilerinin Uyduluğu

Gorbaçov ne kadar çırpınırsa çırpınsın, dünya komünist partilerini, hatta bugün için hakim olduğu göründüğü Sovyetler Birliği Komünist Partisini Leninist, Troçkist, Stalinist kalıntıların yoğunluğunu bertaraf edemeyecektir. Çünkü 1917'den bu yana dünya komünist partilerinin süregelen yapıları, terminolojiler ve sloganlarla sarhoşluğun zirvesinde ve şizofren bir yabancılaşmanın yok edici etkisindedir. Bugün artık Batı Avrupa'da, Amerika'da ve diğer ülkelerde, komünist partileri yüzde elliyi aşan bir kayba uğramışlardır. Komünist partileri, sokak nümayişçilerinin elinde anarşik birer araç haline gelmiştir. Gorbaçov'un bu gerçeği görmediğini söyleyemeyiz. Lenin'in "İki Adım İleri Bir Adım Geri" taktiğine uyarak, Glasnost ve Perestroyka ile dizginleri gevşetmiş, zaman kazanmak istemiştir. İflas, yalnız politik alanlarda değil, ekonomide, sanayileşmede ve teknolojidedir. Bu nedenle, kendilerince perestroykacı TBKP, Program Taslağında bambaşka amaçla "geniş ve toplumsal güçlere" sahip olma görüşüne ağırlık veriyordu. İşçi sınıfı, kent yoksulları, aydınlar, geleneksel orta katmanlar, ulusal ekonomiye katkıda bulunan iş adamları gibi sosyal güçler, sınıfsal olarak türdeş olmayan gençlik, kadınlar gibi sol gruplar, Kürt halkı gibi ulusal bir güç peşindedir TBKP. Bunun bir adı da çok geniş cephede birleşmekten başka bir şey değildir. TBKP taslak programına göre "Bütün bu güçlerin özgül dinamizmlerini, (Özgül: türle ilgili, nevi anlamındadır. Buradaki ifadede, program taslağı redaktörlerinin Türk Dil Kurumunun sözlüğüne bile bakmadıkları anlaşılıyor. Bu da özgül kelimesini orijinal anlamında kullanmalarından belli) Hareket potansiyellerini Barış ve Demokratik Yenilenme stratejisi doğrultusunda birleştirmeleri mümkün ve zorunludur". Yani, TBKP Program taslağında, Gorbaçov'un perestroykasını, Geniş Cephe formülasyonu olarak sunmaktan başka bir şey yapmamaktadırlar. Sovyet Rusya'da Gorbaçov için zorunlu görülen perestroyka, Türkiye'de en geniş cephede birleşmek oluyor. Görüldüğü gibi kafa aynı kafa, 1920'den bu yana değişen hiçbir şey yok.

TBKP Program Taslağında İşçi Sınıfı

TBKP'ne göre, Türkiye İşçi Sınıfı Türkiye'nin en ilerici ve devrimci gücü imiş. Böyle bir ütopya ile 68 yıldır oyalanan Türkiye Komünist Partisi, en güçlü olduğunu sandığı 27 Mayıs 1960 hükümet darbesinden sonra, işçilerin, emekçilerin, fakir fukara halkın oylarını Türkiye İşçi Partisi'ne değil, Adalet Partisi'ne verdiklerinin bile farkında değildir. Hatta, Devrimci İşçi Sendikaları gibi anarko-Sendikalistlerin yönetiminde olan bu örgüte bağlı sendikaların üyeleri dahi, oylarını, Türkiye İşçi Partisi'ne değil, AP'ye, MSP'ye, MHP ve GP'ye bir oranda da Ecevit'in "Ortanın Solu" CHP'sine verdiklerini de hatırlatalım. Yani DİSK işçileri dahi aşırı sağ partilerde yoğunlaşmışlardı. Türkiye İşçi Partisi'nin oy potansiyeli, bir kısım kendi ülkesine ve kültürüne yabancılaşmış, uyur-gezer hayallerle oyalanan aydınlardı. Sokak nümayişleri, 16 Haziran olayları, TARİŞ'teki kargaşaları birkaç provokatör DEV-YOL, DEV-SOL militanı üzerlerine alsalar dahi, gerçek özellikle, 16 Haziran olaylarının kışkırtılan işçilerin Sendika Kanunundaki bazı maddelerine karşıt oluşlarından meydana geldiğini spontane hareket olduğunu ortaya koyuyordu. Aynı günlerde, Kemal Türklerin, İstanbul Vilayet Kapısında basına verdiği beyanatta, 16 Haziran olaylarını bastırmak için nasıl yalvar yakar konuşmalar yaptığı gazete koleksiyonlarında mevcuttur. TARİŞ olaylarının tahrikçileri ise, gecekondu yağmacılarının Kürtçü kesimi idi. Şu husus fazla bilinmemekle birlikte, Osmanlı döneminden beri Kürtlük ve Ermenililikle hiçbir ilgisi olmayan İzmir, Avrupa'dan ithal edilen Kürt ve Ermeni terörizminin bugüne kadar hinterlandı olmuştu.

Sonuç

Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin Program taslağı, Türkiye gerçeklerine karşılık arayan bir istekler dizisi değil, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'nin Türkiye'deki emellerinin açıklanmasıdır. Eğer Sovyetler Birliği bunu Dışişleri Bakanı ya da Parti Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov aracılığı ile duyursaydı, kuşkusuz bu İkinci Dünya Savaşı sonunda galibiyetin verdiği sarhoşlukla şımarık ve kaba Stalin-Molotof ikilisinin, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında üs istemelerine benzeyen; Doğu hudutlarımızdaki illerden bazılarının Sovyet Cumhuriyetine katılması gerektiğini ileri süren duruma düşmüş olurlardı. Yakın tarih hatırlardadır. Truman Doktrinini, Marshall yardımını ve NATO'ya girmeyi Türkiye o zaman kabul etmiş, hatta bunu sağlamak için Kore'ye 5000 kişilik bir tugay göndermiş, savaşın sonunda uzak Kore dağlarında 3000 Anadolu çocuğunun mezarlarını bırakmıştı.

Batı Dünyası ile Doğu Bloğu arasında konjonktür hesapları, bazı füzelerin kaldırılması antlaşmasına rağmen, 1946'dan farklı değildir. O

zaman legale çıkmayı başaran Türkiye Komünist Partisi, bugünküler kadar hain olmadıkları için, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Programında, tam bir demokrasi istemişler; tek dereceli seçimi savunmuşlar, sendikal hakların işçilere tanınmasını talep etmişlerdi. Buna rağmen günün basiretsiz hükümeti, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisini, 16 Aralık 1946'da kapatıp, mensuplarını tevkif etmeseydi, öyle sanıyoruz ki, Türkiye Komünist Partisi, Türkiyenin hayati meseleleri içinde pasifsize hale gelirdi. Kuşkusuz, açık toplumlarda, her ülkenin çeşitli partileri, batıda-doğuda güvenlikleri için müttefikler arayabilirler. Diyelim Türkiye Komünist Partisi 1946'da Türk-Sovyet Dostluğuna ve ilişkilerine önem verilmesini istiyordu, o günün CHP'si de Amerikan yanlısıydı. Bu yanlılığın nedeni de, Stalin-Molotof ikilisinin şımarık isteklerine tepkiden başka bir şey değildi. Çünkü Türkiye hepimizin bildiği gibi İkinci Dünya savaşında tarafsız kalmış, Naziler; Balkanlara, Kafkaslara, Yunan adalarına inmelerine rağmen bize dokunmağa cesaret edememişler ve Türkiye'nin tarafsızlığının, bir taraflı tarafsızlık politikası olduğunun farkına varmışlardı. Türkiye üç günde Wermacht'ın Yunanistan'ı işgal ettiği gibi işgal edilecek bir ülke değildi. Sovyetler de, savaşın başlarında, Naziler de 1939 Eylül'ünde karşılıklı yardım ve Dostluk antlaşması yapınca, Türkiye üzerindeki politikalarını Türkiye'nin savaşa girmemesi üzerinde yoğunlaştırmışlar, ama 21 Haziran 1941 sabahı Naziler, Sovyetlere saldırınca Ruslar, Türkiye'nin savaşa katılması propagandalarına yoğunluk vermişlerdir. 1939'dan sonra, illegal TKP' yi organize edenlerin, Nazi yetkilileri olduğu konusunda, devrin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye güvenlik sorumlularımızın bu hususu bir raporla bildirdikleri konusuda bazı iddialar vardı[131]. Güvenlik sorumluları bu raporu verdiği günlerde, Reşat Fuat Baraner'in, Merkez İcra Komitesi olarak kurduğu partinin tutuklamaları ve ilk sorgulamaları devam ediyordu. Ve gariptir ki, Faşist İtalya'nın Gürcü Kilisesi papazlarından oluşan casusluk şebekesi ile TKP arasında irtibat bulunmuş ve bu irtibatı o günlerin üniversite öğrencisi K.T. ile tutuklandıktan sonra intihar eden Hasan Basri Alp'in sağladığı anlaşılmıştı[132]. Gürcü Kilisesi, Faşist casus şebekesi de, TKP ile paralel bir şekilde adalete tevdi edilmişti (TKP nin ünlü 1944 tevkifatı).

Nazi ajanları, bazı Türk gençlerine komünizmi aşılamışlar deniliyordu raporda. Amaçlarının da, Türkiye'yi Sovyetler Birliği'nde Türk düşmanlığının artmasına yol açacak sert tedbirler almasını sağlamak olduğu ifade ediliyordu. Bugünkü Türkiye Birleşik Komünist Partisi de, Kremlin'den gelen emirlere göre, Kürt sorununa eğiliyor. A.B.D. de çok taraflı ajan Celal Talabani ile PKK Kürtçü cinayet şebekesinin birleşmesi olayından sonra, çok taraflı ajanı Dışişleri Bakanlığında kabul ediyor ve kendisine brifingler verdiriyordu. Amerika Birleşik Devletle-

rinin, Sevr Muahedesi günlerinden sonra ünlü Wilson Prensiplerinde, Kürdistan diye bir sorun yaratılmak istendiğini unutmayalım. Yani, İkinci Dünya Savaşı günlerinde, Faşist Gürcü Kilisesi casusları ile temas kuran TKP, Nazilerden gördüğü ve Sovyetlerin onayladığı yardımla kurulan TKP; bugün Gorbaçov-Reagan yumuşamasından sonra, Amerika Birleşik Devletleri'ne göz kırpıyor ve Sovyet görüşünü yansıtırken, Kürt meselesine ağırlık vererek, Amerikan petrol monopolleri ile kucaklaşıyordu. Demokrat Parti adayı Dukakis'in yardımcısı, Özal'a mesaj gönderirken, "değişen bir şey olmayacak ama insan hakları konusuna dikkat" diyordu. Yani, eğer Dukakis seçilirse, Wilson Prensiplerine dayanarak, Kürt meselesine de ağırlığını koyacak demektir bu uyarının anlamı. Türkiye Birleşik Komünist Partisi de zaten Program taslağında aynı konuya ağırlık veriyor. Şayet Dukakis seçilirse konuyu ondan önce gündeme getirerek, Türkiye'de perestroykanın başarısı için Kürtlere kendi kaderlerini tayin hakkının tanınması, bu yapılmadığı takdirde perestroykanın Türkiye'de başarı sağlayamayacağını ifade ediyordu. Perestroyka sanki Türkiye'nin meselesiymiş gibi.

Türkiye Komünist Partisi ile Türkiye İşçi Partisi'nin birleşmesi, zaten ayrı olmayan iki grubun "ayrı" görüntüden kurtarılması anlamına gelir. Türkiye İşçi Partisi'nin IV. Kongresinde, Behice Boran ve Kürtçüler birleştikten sonra, Türkiye İşçi Partisi artık Türkiye Komünist Partisi'nden başka bir şey değildi. Çünkü Behice Boranlar, Dr. Nihat Sargınlar, Prof. Sadun Aren'ler ve daha bir avuç sözde TİP'li, TİP içinde TKP'nin Truva atı idiler. Bu birleşmenin amacı, Amerika Birleşik Devletlerine karşı, TKP'nin Rus uydusu olmadığını, Türkiye'de legal on yıl siyasi hayatın içinde faaliyet göstermiş Türkiye İşçi Partisi ile birleşebildiğini ispatlamaktı. Bir kısım safdil Avrupalı politikacı, bir kısım safdil Amerikalı, Gorbaçov'un değişik bir lider olduğuna inanmışlardı ya, TBKP onların gözlerini boyayarak, partinin legale çıkması için onların destek alacaklarını ummuşlardı, öte yandan, Sovyetler Perestroyka ve Glasnost gereği, -kuşkusuz muvakkaten- "Bizim Radyo" ve "Türkiye Komünist Partisi Radyosunun" emisyonlarına son vermişlerdi. 1958'den beri Doğu Almanya'da bu yayınlarda Rusya'nın borazanını öttüren TKP, Radyodaki görevlerine son verilince, Moskova'dan, "Yurdunuza Dönün" emrini almış ve yurda dönmüşlerdi. TBKP için Avrupa Topluluğuna bağlı üyelerden bazı komünistlerin yaygaralarına TBKP'ne özgürlük sloganlarına karşı, Sovyetler Birliğinin soğukkanlılıkla, "bu Türkiye'nin iç sorunudur" demesi oldukça ilgi çekicidir. Amerikalı bazı safdillere yaranmak isteyen TBKP, eğer bu safdil demokratlar biraz Türkiye ile ilgilenmişlerse, kendi vicdanlarına, "Türkiye İşçi Partisi içinden neden Mehmet Ali Aybar, Dr. Yahya Kanbolat, Kenan Somer gibi demokrat sosyalistler yer almadılar da, meydan Kürt-

çülerle birleşen Behice Boran ile Dr. Nihat Sargın'a kaldı" sorusunu kuşkusuz sormuşlardır.

TBKP'nin program taslağı, 1920 yılından günümüze TKP'nin Sovyetlere en uydu olan programıdır. Parti Program Taslağının redaktörleri, Moskova fetişine daha bir bağlılıkla, aydınlar platformunda kaybolmuş itibarlarını daha bir kaybetmiş, çukurun içine gömmüşlerdi. Yani, son olarak, Türkiye Komünist Partisi, adı ne olursa olsun, eğer kurulacak olursa, Kürtçü tahriklere devam edecek, daha önce olduğu gibi teröre arka çıkacak, belki legal platformdan yararlanarak Türkiye'nin batması için, Türkiye Cumhuriyeti'nin köküne dinamit koymak için elinden gelen her şeyi yapacaktır. Yeter ki bir iktidar boşluğu yaratılsın ve bu boşluğu Türkiye Komünist Partisi doldursun.

Yedinci Bölüm Dipnotları

1- V. I. Lenin, "Sol" Komünizm - Bir Çocukluk Hastalığı, s, 28-29, Ankara, 1970.
2- V. I. Lenin, age, s, 30.
3- Marx-Engels, Birinci Enternasyonalde Örgütlenme Meselesi, s, 96, Ankara, 1975,
4- General Ali Fuat Cebesoy, Moskova Hatıraları, s, 40 -41, İstanbul, 1955.
5- K. Marx-F. Engels, Komünist Manifesto, s. 17, Ankara, 1970
6- Marx - Engels, a.g.e., s, 59.
7- Marx - Engels, Politika ve Felsefe, C. I., s, 268, İstanbul, 1971,
8- Marx-Engels, Birinci Enternasyonalde Örgütlenme Meselesi s. 74, Ankara, 1975,
9- Birinci Enternasyonalde, işçilere para verildiğini de yazan, Paris Komününe katılmış Türklerden Nuri Bey'dir. Namık Kemal'in çıkarttığı (1872) tarihli İbret gazetesinde, Paris Komüncülerini savunan makalesindeki şu satırlar ilgi çekicidir:"Avrupa'nın hemen her tarafında amele sınıfı yürekler dayanmayacak bir haldedir. Ameleden bini ücretin kılletinden (azlığından) dolayı bir fabrikayı terk ettiği takdirde başka fabrikaya kabul olunmaması için fabrikacıların ittifakı var. Ya amele niçin öyle bir ittifak etmiyorlar. Evet, işte Enternasyonal Cemiyeti o ittifakı tavsiye ediyor. Ve hin-i vukuunda (gereğinde) icap eden muavenet-i nakdiyede (para yardımında) de asla kusur etmiyor.." İbret gazetesi, s, 28–29, 12 Haziran 1872,
10- Bilindiği gibi anarşizmi simgeleyen bayrağın rengi "siyah"tır. Marksistlerin ki ise"Kızıl"
11- Bknz. James Joll, The Second International, 1889–1914, London, 1969
12- Bknz. Herman Weber, Die Kommunistische İnternationale-Eline Dokumentation, Verlag J.H.W. Dietz, Hannover, 1966. (Türkçe Baskısı: III. Enternasyonal-Belgeler–1919–1943, s, 14, İstanbul, 1979.
13- Herman Weber, a.g.e., s, 15.
14- Lenin, Sosyal Demokrat Dergisi, 1 Mayıs 1915, sayı: 41. Bütün Eserleri, C. I, s, 188–192.
15- Lenin, Proletarya İhtilali ve Dönek Kautsky, s, 169, Ankara, 1969.
16- Georges Cogniot, Komünist Enternasyonal, s, 43, Ankara, 1975,
17- V. I. Lenin, 'Sol' Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı, s, 107–9, Ankara, 1970.
18- Georges Cogniot, a.g.e., s, 56.
19- SSCB Komünist Bolşevik Partisi Tarihi, s, 270, Moskova, 1940
20- Burada, Komüntern kararlarının, dünya Komünist partilerine yansımasına, eylemlerine ve uluslararası dış politikadaki gelişmelere, konuyu dağıtmamak için değinmiyoruz. Bu konuda geniş bilgi için Bkz. "Belgelerle Türk Tarihi Dergisi", S. 16–17–19–20
21- Internationale Presse-Korrespondenz, 1926, S, 146, s, 2567
22- Internationale Presse-Korrespondenz, 1926, S, 152, s, 2719–2721
23- Alexander Sobolev, Üçüncü Enternasyonalin Kısa Tarihi, s, 266, İstanbul, 1979.
24- Molotov'un 31 Ekim 1939 tarihli, Moskova Yüksek Sovyetinin V. Toplantısında yaptığı konuşma.

25- İkinci Dünya savaşından sonra, eski Nazilerin, Doğu Alman Cumhuriyeti kadrolarında, komünistlerle hemen işbirliğine girişmeleri ne bir sürpriz, ne de emrivaki idi. Bu eşyanın doğasına uygun bir davranıştı. Zagreb (Yugoslavya) üniversitesinin doçentlerinden Mihayloviç'in Sovyet Rusya dönüşü yazılarında,"Hitler, "Toplama" kamplarını Ruslardan örnek alarak kurdu" demesi boşuna değildi. Moskova'dan bütün kopmuşluğuna rağmen, Mareşal Tito, Mihayloviç'i hem işinden kovmuş, hem de hapis cezasına çarptırmıştı (1963)
Bu dönemde SSCB, Hitler Almanyasına stratejik değerdeki ham maddeleri bol bol sattı. Ve bu ham maddelerden imal edilen mermiler, sonra Sovyet insanlarını öldürdü.
26- Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, s, 335–336, Ankara, 1938.
27- Bu durum, 1980 sonrası yurt dışındaki TKP ile İslamî Milli Görüşçüler arasındaki işbirliği bu konuda oldukça manidardır.
28- Şevki Mutlugil, İçimizdeki Düşman, s, 13–14.
29- Komünist Enternasyonal Dergisi, 25 Ekim 1926, S. 6 (15) s, 269–273.
30- Milli Demokratik Devrim ile Ulusal Demokratik devrim arasındaki fark, Ali Hoca ya da Hoca Ali arasındaki farktan başka bir şey değildir. MDD' nin teorisyeni Mihri Belli, yurt dışında Zeki Baştımar Genel sekreterliğindeki dış Komünist Partiye karşı, iç Komünist Parti oluşturmak için (Yunanistan'da olduğu gibi) uyguladığı taktiğin sanki farklı bir teze dayandığını vurgulamak için MDD adını kullanmıştı.
31- YÖN, 11 Ocak 1976, Nr. 198, s, 6. Şevket Süreyya burada, sürekli devrim (Troçkinin tezleri) ile Stalinin tek ülkede sosyalizm tezlerine telmihte bulunarak, Şefik Hüsnücü kanadı Troçki taraftarlığı ile suçluyordu (1927'lerde)
32- Baytar Ali Cevdet, Dr. Şefik Hüsnünün eski arkadaşı idi. KGB o zamanki adı ile NKVD elemanları tarafından hasta yatağından alındı, kamplara gönderildi. Baytar Salih Hacıoğlu, Altaylarda bir kampta öldü. Ali Cevdet ise, kamplara sevk edilirken yolda can verdi. Burada Stalin ikili oynamış, önce Şevket Süreyya grubunu desteklemiş ve bu grubun CHP gibi Atatürkçü bir parti içinde eridiğini görünce, yükseksen derecelik bir dönüşle, Dr. Şefik Hüsnü kanadını tutarak daıbeyi likidatörlere indirmişti. Eğer lîkidatörlerin CHP içinde parti kişiliklerine tanık olabilseydi, kuşkusuz darbe Dr. Şefik Hüsnü kanadına inecekti.
33- Kemal Tahir partili değildi. 1960'lardan sonra; "ama sınırı aşmıştım. Devlet tabii ki tedbirini alacaktı" demişti yakınlarına.
34- Bknz., Nejdet Sancar, Gizli Komünist Belgeleri, Ankara, 1966
35- 1960 yılı iç komünist Partiyi oluşturmak isteyen Mihri Belli, adı geçen belgenin, Dr. Şefik Hüsnünün kendi özel notları olduğunu iddia etmektedir. Ama "Onu da ayrıca mektupla gönderiyorum" ifadesi Mihrinin iddialarını çürütmektedir. Dr. Şefik Hüsnü, bu raporunu Danski takma adı ile Moskova'da Georgi Dimitrov'a göndermişti.
36- Bknz, Tan gazetesi, 4 Ekim 1942.
37- Yalçın Küçük, Türkiye Üzerine Tezler, C. III., s, 270, İstanbul, 1986.
38- 1980 Year Book of International Cummunist Affairs, Hoover Institutin Press. s, 439.

39- Aslında bu Konferans İsviçre'de yapılmış ve Türkiyeye karşı bir kuvvet gösterisi olarak TKP tarafından Konya'da yapıldığı ileri sürülmüştür.

40- Yeni Çağ'da, Şubat 1977, Sayı: 2, yer alan bu satırlar, Türkiye'de"Temel Yayınlar"ı tarafından basılmış, "TKP Konferansı (Belgeler), Ankara, 1978'de, İGD' nin Parti ile bağlantısı bilinmesin diye, İ. Bilen'in raporunda hiç anılmamaktadır.

41- "TKP Konferansı (Belgeler), s, 75, Ankara, 1978"

42- Yeni Çağ, Nisan 1977, Sayı: 4. ayrıca Bknz, "TKP Konferansı (Belgeler), Ankara, 1978

43- Yeni Çağ, Şubat 1977, Sayı: 2. ve "TKP Konferansı (Belgeler), Ankara, 1978

44- Yeni Çağ, Şubat 1977, Sayı: 2. ve "TKP Konferansı (Belgeler), Ankara, 1978

45- Yeni Çağ, Temmuz 1977, S. 7, s, 644–672 ve"TKP Konferansı (Belgeler), Ankara, 1978"

46- Asıl adı Yaşar Nabi Yağcı olan, Türkiye Komünist Partisinin bilinen beşinci Genel Sekreteri (Daha öncekiler sırasıyla: Mustafa Suphi, Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Zeki Baştımar (Yakup Demir), !. Bilen (Laz İsmail Marat). Haydar Kutlu, 1944 yılında Tokat'ta doğdu, İstanbul Hukukta okudu. Basın-İş Sendikasında yöneticilik yaptı. TKP Merkez Komitesi Polit-Büro üyesi olmadan önce, partinin "Kitle propagandisti" olarak görev yapmıştı. Bu görev, partinin en alt birimiydi. 1970'in ikinci yarısından 1981 yılına kadar aynı zamanda yurt dışındaki TKP'nin Türkiye sorumlusu idi. 1981 yılında meydana çıkartılan TKP' nin illegal kadrolarının tutuklanmasında yurt dışına -H. Erdal (Aydın Meriç)in yardımı ile- kaçtı. 1983 yılında çok yaşlandığı için, parti başkanı unvanını alan İsmail Bilen döneminde Yaşar Nabi Yağcı, Haydar Kutlu takma adıyla TKP Genel Sekreteri oldu.

47- 12 Eylül 1980 Türk Silahlı Kuvvetler müdahalesi kastedilmektedir.

48- "Bizim Radyo" 15 Mart 1958 günü deneme yayınlarına başladı. Bu korsan Radyo, 19 Mart 1958 tarihinde Hürriyet gazetesi tarafından duyuruldu."Bizim Radyo"nun yayın yeri Doğu Almanya'nın Leipzig şehriydi. Radyonun asıl patronu SSCB'dir. Bu Radyonun başında o günlerde İ. Bilen bulunuyordu. Sonra, Nazım Hikmet, Zeki Baştımar, İ. Bilen ve Haydar Kutlu yer almışlardır.

"Bizim Radyo"nun perde gerisindeki yöneticisi ve yayın şefi, İkinci Dünya savaşında Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi profesörlerinden Nazi Ajanı Prof. Henbert Melzig idi. Melzig, 1977 yılında, önce Türkiyeye iltica etti, sonra Amerikaya gitti. Kuşkusuz Melzig, bir taraftan Nazilere hizmet ederken, diğer taraftan Nazi Almanyası Büyükelçiliğine ve diğer taraftan da SSCB'ne hizmet ediyordu. Kısacası profesyonel bir ajandı. "Türkiye Komünist Partisinin Sesi Radyosu"nun yeri de Leipzig'dir. Dalga numaraları farklıdır.

49- Anarko - Sendikalist: Anarşist Sendika

50- T. C. Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, İstanbul. İddianame, DİSK. DİSK'e Bağlı Sendikalar Soruşturması, İ; 25.6,1981. s, 194–195.

51- TKP MK Genel Sekreteri İ. Bilen Yoldaşın Merkez Komitesi Plenumunda okuduğu Polit Büro Raporu, s, 32, İstanbul, 1978.

52- a.g.e. s, 34.

53- İddianame, 218.
54- İddianame, 218.
55- a.g.e. s, 221.
56- a.g.e. s, 222.
57- a.g.e. s, 223.
58- a.g.e. s, 255.
59- a.g.e. s, 267.
60- a.g.e. s, 294–95.
61- a.g.e. s, 448–449.
62- TKP Konferansı (Belgeler), Ankara, 1978.
63- Aydınlık gazetesi, 21.2.1979.
64- İKD Haber Ajansı, 13.1.1978; Sahibi Beria Onger; Adres: Mete Cad. 25/2, Taksim - İstanbul.
65- a.g. Ajansı Bülteni.
66- a.g. Ajansı Bülteni.
67- Yeni Asır Gazetesi, İzmir, 30 Kasım 1986.
68- a.g. gazete.
69- Türkiye Komünist Partisi programı. TKP 5. Kongre Belgeleri (II)-TKP Yayınları, Kasım. 1983 (Yurt Dışı Yayını)
70- a.g.e., s, 32
71- a.g.e., s, 33-41
72- a.g.e., s, 23
73- a.g.e., s, 15
74- a.g.e., s, 25
75- Türk-İş. 1950'lerde kurulmuştu. DİSK ise, Türk-İş'ten ayrılan Marksist-Leninistler tarafından 13 Şubat 1967'de kuruldu.
76- Buradaki ifadede DİSK içinde TKP'ye cephe alan CHP'nin Ecevit kliğinin fraksiyon mücadelesine telmihte bulunulmaktadır.
77- "Türkiye Komünist Partisinin Sesi" Radyosu, 10.12.1986.
78- TKP 5. Kongre Belgeleri (1), s, 49.
79- a.g.e., s, 44
80- a.g.e., s, 44
81- TKP 65. Kuruluş Yıldönümü Toplantısı, TKP Yayınları, 2 Henausgeber Ermis Verlag, postfach 101016, 4300 Essen s, 6.
82- a.g.e., s, 15
83- a.g.e., s, 15
84- SSCB, Politik nedenler ve Türkiyeyle ilişkileri nedeniyle yayımladığı mesajda "Sol Birlik"e hiç değinmemektedir.
85- Yabancı partilerin hiç biri "Sol Birlik" konusunda söz etmiyor.. Sadece TİKP'nin 65. Kuruluş yılını kutluyor. İtalyan, Fransız, Çin ve Arnavutluk Komünist partilerinin bu kutlamalara katılmaması ilgi çekicidir.
86- Politika gazetesi, 7 Ocak 1980
87- İbid, aynı yer
88- Politika, 12 Ocak 1980
89- Politika, 12 Ocak 1080

90- İbid, aynı yer
91- İbid, aynı yer
92- Politika, 13 Ocak 1980
93- Bkz. Wolfgang Leonhard, Bugünkü Sovyet İdeolojisi, s, 87, CM, İstanbul 1980,
94- MİT konusunda son provokasyonları ve ajitasyonları hatırlatalım.
95- İşçi Sınıfı, sanayi devriminin ilk başlarında I. Enternasyonal Partileri tarafından ortaya atılmış, suni bir kavramın ifadesiydi. Hele "bilinçli işçi sınıfı" bu suniliğe daha bir sunilik katıyordu. Lenin bu bilincin, işçilere, burjuva aydınları tarafından zerk edileceğini açıkça yazmıştı. Yani işçiler vardı ama komünistlerin bloke ettikleri "işçi sınıfı bilinci" XIX. yy'da yoktu; XX. yy'da ise bütün aydınlar hareketi, işçi sınıfına maledilmek istenmişti. Günümüzde artık burjuvalaşmış işçiler vardır ve yeni liberal ekonomik devrimde yani burjuvalarla feodal kalıntılarının birleşmesi sonucunda bu işçi sınıfı deyimi hepten silindi."Yeni Muhafazakârlık" denen akım, Çin'den Sovyetler Birliğine kadar bütün komünist ülkeleri etkiledi. Komünizm ütopyasını sildi götürdü Komünizm öldü. Dünyamız, karşılıklı bloklarda yeni gelişmelere gebedir.
96- Adnan Kahvecinin 6 Kasım seçimlerinde ANAP listesinden 12 Eylül yöneticileri tarafından, çıkartılması konusu üzerinde düşünmek yararlı olacaktır.
97- Sol Birlik içindeki partiler: TKP, TİP, TSİP, Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi, Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK), Türkiye Komünist Emek Partisi idi. Liderleri, sırasıyla şu kişilerdi: Haydar Kutlu(Yaşar Nabi Yağcı), Behice Boran (sonradan Nihat Sargın), Ahmet Kaçmaz, Kemal Burkay, Serhat Dicle, Teslim Töre.
98- TKP 65.Kuruluş Toplantısı, TKP Yayınları, 2 Herausgeber Ermis Verlag Postfach 101016, 4300 Essen, s.6
99- ANAP'ın bünyesi kurulduğu ilk günlerde karmaşıktı. Bugün de öyledir; orada esen rüzgârların neler olduğunu bilmiyoruz. TBKP'nin kurulmasını eğer ANAP istemişse, bunu Avrupa Birliğine girmek için istemiş olabilir. ANAP felsefesinde Avrupa Birliği "sivilleşmek" ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin politika üzerindeki etkinliğini zayıflatmaktı.
100- Güneş Gazetesi, 6 Nisan 1987
101- Perestroika, s, 56.
102- Hürriyet gazetesi, 15 Nisan 1987
103- Sayın Özal bir politikacı idi. AET'na girmeğe hazırlanıyordu Türkiye, imâlı konuşabilirde. Türkiyenin başvurusundan kuşkusuz Komünist Partisi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçovun da haberi vardı.
104- Günaydın Gazetesi, 5 Nisan 1987
105- Cumhuriyet Gazetesi, 7 Nisan 1987
106- Şunu üzülerek belirtmekten çekinmeyeceğiz: Liberal sisteme giren Türkiye'de, tröst ve karteller aleyhine hiçbir hareket yoktur. Holdingler, birbirlerine bağımlıdırlar. Bu da liberalizmin temel garantisi olan rekabeti ortadan kaldırmaktadır.
107- Bknz., Birikim Dergisi, Çek Komünist Partisi eski Merkez Komite üyesi Jiri Pelikan'ın açıkladığına göre, Ağustos 1988, Sayı: 42–43–44."Çekoslovak-

ya'da Sosyalizm İçin Mücadele (1938–1972)" Jiri Pelikan ile görüşme. Görüşmeyi yapanlar; Ouintin Hoare-Robin Blackborn.

108- Die Kommunistische İnternationale-Eine Dokumentation, Verlag J.H.W. Dietz, 1966, Hannover.

109- Mihail Gorbaçov, Perestroyka, s, 31, Güneş yay., İstanbul, 1988,

110- Federal Almanya'nın Münih kentinde, ABD'nin kurduğu "Sovyetler Birliği Araştırma Enstitüsü"nün "Sovyetler Birliğinde Gençlik" sempozyumuna A. adında bir genç, müşahit delege olarak gitmiş bir tebliğ hazırlamıştı. Enstitünün idare müdürü, A.'nın tebliğindeki "Sovyet Rus emperyalizmi" ibaresine takılmış, Sovyet komünist emperyalizmi şeklinde düzeltilmesini istemişti. A. kendisine bu haberi getiren Mustafa Ediğe Kırımal'a bunun sebebini sorunca, şu cevabı aldı: "İdare müdürümüz, dört yaşında iken Bolşevik devriminden sonra Rusya'dan kaçmıştır. Dedeleri Çar ordusunda generaldi. Büyük Rusyanın yıkılmasını istemezler. Bugün Amerikan ordusunda, pilotların yüzde otuzbeşi Rus asıllı Amerikalılardır"demiştir.

111- Reel sosyalizm terminolojisi, Doğu Avrupa komünizminde iflas eden Leninizmi kurtarmak amacı ile "uygulanabilir şekliyle" anlamına gelen, Rusların icat ettikleri bir kavramdır.

112- Molotov'un 31 Eki 1939 Moskova yüksek beşinci toplantısında yaptığı konuşmadan.

113- Komünist Enternasyonal Dergisi, 1940 Ağustos sayısında yazı kurulu imzalı yazıya göre.

114- SSCB için bu amaç, Rusyanın dünya hegemonyasını sağlamasıdır. Öte yandan, Sovyet Federal cumhuriyetlerinde çözülmeye başlayan farklı uluslar mozaiğini, Slav ideolojisi içinde eritmek gibi hazırlıklar da göze çarpmaktadır. Bulgarların Türkleri Bulgarlaştırması; Çekoslovakya'da, "Çek", "Slovak" ayırımın da, Çek Almanlarının soyutlanması; Polonya'da, iktidarla, Dayanışma Sendikası ve kiliseler arasındaki mücadeledeki hedefler Slavlaşmaya ve Ortodokslaşmaya yöneliktir. Polonya bilindiği gibi Slavlardan ve Almanlardan oluşmakta ve dinleri açısından Roma'ya bağlı Katolikliğin yoğun etkisi altındadırlar.

115- Alexander Sobolev, Üçüncü Enternasyonallin Kısa Tarihi, s, 345, İstanbul, 1979,

116- Ivar Spector, The Soviet Union and the Muslim World, s.114, 1917-1958, University of Washington Press, Seattle, 1959.

117- Doğu Almanya'da kukla bir komünist devlet Kızılordu tarafından kurulduktan sonra, hem kendi ülkesinde hem de uydu ülkelerde eski faşist dönemin Almanyasına "Hitler Nazizmi" demektedirler. Bu disipline TBKP'de uymaktadır.

118- Brejnev Doktrini: Bir sosyalist ülkede, iç veya dış kuvvetler sosyalizm için tehlike olmaya başlarsa, yalnız o ülkenin iç işi olmaktan çıkan bir durum meydana gelir. Böyle hallerde bütün sosyalist ülkeleri ilgilendiren bir sorun ortaya çıkar. Ve kardeş ülkeye askeri yardım gerektirir.

119- TBKP Program Taslağı, s, 48

120- İbid, s, 47

121- Hatırlardadır, Nihal Atsız, Kırgız Türklerini Güneydoğu Anadolu bölgesine iskân edelim diye teklifte bulunduğu için, ırkçılık yaptığı iddiası ile TCK'nunun 141, 142. maddesine göre iki yıla hüküm giymiş ve hapse atılmıştı. Çetin Altanla birlikte hapis yatmışlar ve tanışmışlardı. Bu konuyu Çetin Altan da çok iyi biliyor olmalı.

122- TBKP Program Taslağı, s, 32

123- 16 Temmuz 1972, Bizim Radyo Bülteni.

124- TBKP Program Taslağı, s, 37, 38, 39

125- TBKP Program Taslağı, s, 25

126- ABD'nin Münihteki (eski) "Sovyetler Birliğini Araştırma Enstitüsü"nün "İdari İşler müdürü kuşkusuz CIA temsilcisi- Rus asıllı Albay Leon Barat'ın, bazı Kürt liderlerini nasıl angaje ettiği bilinmektedir. O sıralar, Molla Mustafa Barzani, Irak'ta isyan halindeydi ve ABD'nin sağ kolu idi. Şimdi de Amerikan ajanlığı görevine Celal Talabani talip olmuş, Washington'dan hüsnü kabul görmüştür.

127- TBKP Program Taslağı, s, 33

128- TBKP Program Taslağı, s, 48

129- Bu röportaj, DGM Savcılığı tarafından engellendi. Yalnız bir günlük tefrika okuyuculara uzandı. İki gün sonra Başbakan Özal'a suikast yapılmasaydı, basın özgürlüğü bahanesi ile Milliyet gazetesinin başlattığı ajitasyon, TKP'nin kâr hanesini yoğunlaştıracaktı.

130- Türkiye'de eğer burjuvazi olsaydı, ülke bugün sanayileşmiş olurdu. Türkiyeli Perestroykacılarımız zenginlerle, yatırımcı burjuvaziyi bizde birbirine karıştırmaktadırlar.

131- Bknz. Edvvard Weisband, 2.Dünya Savaşında İnönü'nün Dış Politikası, İstanbul, 1974,

132- K.T. de, Hasan Basri Alp de Gürcü asıllıydılar

8. Bölüm

TKP'de Milli Komünizm

Mazlum Milletlerin Kurtuluş Savaşları Karşısında SSCB ve Sultan Galiyev

Stalin tarafından kurşuna dizilmiş olan, Gürcistan Milliyetçi Komünist lideri Çertvadze şunları yazmıştı[1]: "Marx'ın bütün dünya proletaryasını birleştirmek istediği muhakkaktı. Ama, Marx, bütün Rusların Tiflis'te toplanıp birleşmesini ne istemiş ne de düşünmüştü,"

SSCB'nin son yıllarda Ortadoğu'ya yerleşme ve yakınlaşma politikası dünya tarihinde ciddi ve kritik bir andır. O Sovyetler ki, İsrail'in kuruluşu için İngilizlerle el ele çalışmışlar, fakat sonradan, müslüman -Arap dünyasına hoş görünmek için İsrail ile münasebetlerini kesecek kadar ileri gitmişlerdir. Bilindiği gibi Stalin'in Yahudi doktorlarının tasfiyesi için giriştiği operasyon, İsrail-Sovyet gerginliğinin başlangıcı olmuştur. İsrail ile münasebetlerini kesen Sovyet Rusya, sanki Kur'anın emrini yerine getirmek istermişçesine, anti-semitik temizlik hareketlerine, çeşitli isimler altında 1964 yılına kadar devam etmiştir. Yevtuşenko'nun "Babiyâr" şiirinin uyandırdığı tepki, 1964 Şubatında Yahudi asıllı sanatçıların muhakeme edilerek, İş kamplarına sürülmesi bunun açık delilleridir. Bütün bunlardan güdülen maksat, biri panslavist politikanın icabını yerine getirmek, yani Rus ırkçılığının prensipleri arasında yer alan anti-semitizmi tatbik etmek ; diğeri de Arap dünyasını ele geçirmek için tasarlanan planı yürürlüğe koymaktı.

1960'nın son aylarında Sovyetler, müslüman Arapların hâmisi rolündedir. Her yıl Hacca yüzlerce müslümanı göndererek, Arap ülkelerine karşı bir "barış taarruzu" politikasını yürütmektedir.

Sovyetler aynı politikayı Türkiye'ye de kaydırmak emelindeydiler. Asya devletleri ile Vietnam'dan Afrika'ya, Güney Amerika'ya kadar el atmadığı ülke yok gibiydi. Kuzey ve tropikal Afrika ülkelerindeki Komünist Partilerin ve sömürgeciliğe karşı savaşan milliyetçi teşki-

lâtların önderi olmak hevesindedir. Moskova'da 1960 yılında açılmış olan "Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi" nde geri kalmış mazlum milletlere ihtilalci imâl etmekle meşguldür. Cezayir, Morako, Tunus, Lesotha Komünist Partileri ile; Kongo'da "Parti National de la Convention du Peuple", Malagais ve Maritius Komünist Partisinin hâmisi ve yol göstericisidir. Kuzey ve Güney Vietnam Komünist Partilerini Çin Halk Cumhuriyetinin nüfuzundan kurtarmak çabaları içindedir. Endonezya Komünist Partisinin kaybedilmiş davasına sahip çıkarak, bu Partiyi Çin nüfuzundan koparmak yolundadır. Kore'de, Japonya'da bundan başka bir şey yapmamakladır. Arap ülkeleri ve Türkiye'de de ayni taktik tatbik edilmektedir.

Görülüyor ki, kırk yıl bekledikten sonra SSCB, sosyalizmi, koloni ve yarı koloni dünyası ile az gelişmiş ülkelere yaymağa karar vermiştir. Vietnam savaşları dolayısı ile faaliyetlerinin ağırlığını doğuya kaydırmağa başlamıştır. Varşova Paktının 1966 Temmuzunda akdettiği Konferansta alınan kararlar, Vietnam'a aiddi. Netice itibarı ile soğuk harbin sonrasında, SSCB, koloni, yarı koloni, az gelişmiş ve geri kalmış ülkelerle münasebetlerini bir hayli geliştirmiş bulunmaktadır. Akla şu soru geliyor:

- Acaba Sovyetler bu yeni gelişmelere hazır mıdır?

Bildiğimiz şudur: SSCB'nin bazı avantajları vardır. Müslümanları birleştirme irâdesi ve otuz milyon İran ve Kafkas Türkleri SSCB politikasındaki müspet faktörlerdir. Bu faktörler insanî münasebetleri kuracak ve geliştirebilecek mahiyettedir. Ama Sovyetler, bu faktörleri işler hâle getirebilir mi?

Komünizmin önde gelen teorisyenleri, batı dünyasının menfaatleri ve meseleleri ile o kadar meşguller ki, bugüne kadar koloni ve millî azınlıklar üzerinde belirli bir doktrini geliştirmeyi düşünmemişlerdir. Ancak Çin Halk Cumhuriyetlerinin bir güç olarak ortaya çıkışından sonra, 1919-1927 yılları arasında bir hayli gelişmeler göstermiş olan "Koloni İhtilalleri" fikri yeniden geçerli hale sokulmuş; bu fikir Türkiye'deki sosyalist ve komünist görüşlü kimselerle, legal-illegal parti aparatları arasında ciddi bölünmelerin meydana gelmesine sebep olmuştur.

Marx ve Engels Avrupalıydılar. Onlar için ehemmiyetli olan sömürgelerden gelen servetlerle gelişme göstermiş Avrupa kapitalizminin yarattığı yeni bir güç, yeni bir içtimaî sınıf yani prolelerya idi. Marx'ın kehanetleri bu sınıfın gelecekteki inkılapçı kabiliyetlerine dayanıyordu. Endüstrinin gelişmesi ile burjuva şehirlerinin burnu dibinde yepyeni bir sınıf doğmuştu. Bunlar bütün değerlerin yaratıcısıydılar. Bu bakımdan Marx ve Engels için millî meseleler, hatta sömürgelerin kurtarılması yolunda yapılmış, yapılmakta olan ve yapılacak ihtilaller, millî kurtuluş savaşları, üçüncü derecede önem taşıyordu. Marx

ve Engels iki küçük ayrıntıyla-Polonyalıların ve İrlandalıların milliyetçi hareketlerini müspet karşılamaları buna karşılık, genel olarak milliyetçiliğe, azınlık milliyetçiliğine bir Ortaçağ olayı, gözü ile bakıyorlardı. Azınlık milliyetçiliği ve milliyetçilik onlara göre İşçi sınıfı şuurunun gelişmesine engel bir unsurdu. Komünizmin zaferi ile bütün farklılıklar, milliyetçilik gibi dar bölgeci direnişler ortadan kalkacaktı.

Sovyet devriminin gerçekleştirmenin yolunun Rusya Türk ve müslümanlarıyla ittifaktan geçtiğini bilen Lenin, bütün çarlık zulmüne uğrayan halklara tam bağımsızlık ve hürriyet vaadedecektir

Marx, doktrininin endüstrileşmiş ülkeler dışındaki yankısını hiç düşünmemişti. Marks'ın önde gelen müritlerinden Rosa, Luxemburg ise, millî meselelerle birlikle, dar bölgeci milliyetçiliğin, kapitalist rejim altında hal yoluna giremeyeceği; ancak sosyalizmin kuruluşu ile bütün, bu meselelerin çözüleceği; bu arada milliyetçi azınlığının desteklenmesinin bazı ahvalde burjuva milliyetçiliğini kuvvetlendireceği, fikrine inanıyordu. Bu arada daha başka sosyalistler, mesela Avusturyalı sosyalistlerden R. Bauer sosyalizm yolundaki ilerlemenin milliyetçilik meselesini tasfiye edecek yerde körükleyeceği fikrinde idiler. Bu fikir, profesyonel ihtilalcileri korkutuyordu. Bununla birlikte profesyonel ihtilacılar kültür ve toprak otonomisinin savunucusu oldular. Bilindiği gibi 1917 ihtilalinden önce de Lenin'in tutumu, Rusyadaki azınlık ülkelerinin geleceğini karara bağlıyor; onlara bağımsız devletler kurma hakkını tanıyordu. Ama bu karar, sonradan bu karara inanarak 1917 Bolşevik İhtilaline yardımcı olan milliyetçilerin umutlarını suya düşürdü ve karmakarışık, içinden çıkılmaz bir hal aldı. Çarlık Rusyası, mesela Özbeklerin uyanışına engel olmak için, Özbek inkılâpçılarına karşı gerici muhafazakâr dinî liderleri destekliyordu. Onlar da Çar efendilerine hizmette kusur etmiyor, ilerici milliyetçileri, bunlar kafir deyip, Ortodoks Çarların cellatlarına teslim ediyorlardı. 1917'den sora ise Bolşevik Rusların aynı sömürge politikasını tatbik ettikleri görüldü. Başlangıçta Rus Bolşeviklerine inandığı için ihtilâlde öncü rolü oynamış olan Münevver Karî gibi milliyetçiler 1932'de eski yol arkadaşları Bolşevikler tarafından "milliyetçi" oldukları için kurşuna dizildiler veya idam edildiler[2].

Aslında Marx gibi Lenin de milliyetçiliği orta çağdan kalma bir fikir kabul ediyordu. Milliyetçiliğe, milliyetçi kültüre; burjuvaziye ve gericiliğe duyduğu nefretin aynını duyuyordu. Lenin gerçek inanış ile eşitlik tanıyan federalizmin ve desantralizasyonun her şeklinde kararlı ve şuurlu bir şekilde karşı idi[3]. Çünkü, kapitalizmin kuvvetlenirken, onun yanında, sosyalizmin gelişmesi ve bir antitez olarak güçlenmesi için devletlerin mümkün olduğu kadar güçlü bir merkeziyetçilik (Santralizm) etrafında birleşmesini tarihin ihtilal lehine hızlandırılmasına yarayan bir şartı olarak görüyordu. Lenin burada baskının uyandıracağı- sonuçları- hesaplayacak kadar akıllı davranmıştı. Bunun yanı sıra

milliyetçi hareketleri Marx'tan farklı olarak taktik değerlerine göre kıymetlendiriyor, otonomiyi red ile "milli farklılıkları" kabul ediyordu[4].

Bundist Kossovsky'nin 1913'te yazdığı, bir milletin dilediği gibi yaşaması, kendi mukadderatına kendinin tayin etmesi (self determination) formülü belirli bir devletten ayrılmayan veya ayrılamayan milletlerin birbirleri ile olan münasebetleri ve bu münasebetlerin ayniyetinde bir süreklilik olamayacağı görüşü[5], Lenin'in oldukça girift tezine ışık tutmaktan uzaktır.

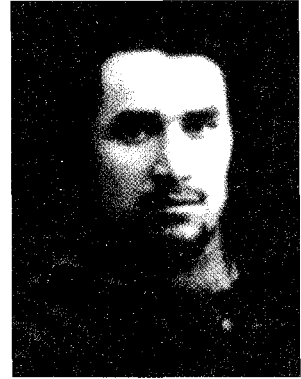
Sovyet gücünün artması ile, milliyetler ve milliyetçilik meseleleri yeni bir safhaya girdi. Rusya da yaşayan bir kısmın halk-Polonya, Baltıklar, Finler Çarlık idaresinin çökmesinden yararlanarak yeni ve milliyetçi müstakil devletler kurdular. Diğerleri; Gürcüler, Ermeniler, Azeriler, bunları taklit etmek istediler. Daha başkaları. Başlarlar, Kazaklar ve Orta Asya müslümanları, burjuva hükümetler kurma yoluyla tam bir istiklâl olmasa bile, federasyon çerçeve si içinde bir çeşit otonomi elde etmek yolunu tuttular. Çarlık idaresindeki Rusya paramparça oluyordu! İşte bu yüzden Stalin kendini, milletler meselesine vererek, Rusya çevresindeki milletlerin kaderini, doktriner kaidelere göre değil, ekonomik ve askerî yollarla halletmeye kalktı. Yani hürriyet ve istiklâllerinin hemen başında olan bu mazlum ülkeleri istilâ etti.

1917'den sonra, Bolşevik liderleri, başta Stalin olmak üzere, millî azınlıkların menfaatlerini bir kenara ittiler. Rusyanın menfaatlerini öne alarak yeni bir düzen kurmaya giriştiler. Böylelikle koloni ihtilallerini, Avrupa'daki endüstrileşmiş ülkelerin sosyalist ihtilallere bağlı kıldılar. Görünüşte bu liderler ve Stalin hiçbir zaman koloni ihtilallerinden vazgeçtikleri açık olarak belirtmediler. Onlar için koloni ihtilalleri bir gaye değil, taktik bir meseleydi; kapitalist dünyayı küçük düşürecek bir araçtı. Bu yüzdendir ki 1919-1934 yılları arasında Sovyet dış politikası, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki "Millî Kurtuluş Savaşı"na arka çıkar göründü. Hatta Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Trabzon'da öldürülmesine, Türkiye Komünist Partisinin Dış Bürosunun sert protestoları rağmen, hemen kısa bir süre sonra Mustafa Kemal hükümetiyle "Türk Sovyet Paktını" imzaladı[6].

Objektif olarak düşünürsek, koloni ihtilalleri konusunda Bolşevik liderlerin ve Stalin'in davranışları; 1917'den önce hiçbir Rus ve komünist teoricisinin, koloniler çevresinde sosyalizmin gelişmesi için gerekli şartların tarifini yapmadıkları gerekçesine bağlanabilir.

Bir şehir çocuğu olan,burjuva kapitalist sistem içinde İşçi sınıfının inkılâpçı gücünü uyandırmaya ve teşkilatlanmaya çalışan Marx dahi, eserlerinde bu konuyu "Asya Tipi Üretim" terkibi ile muğlak bir şekilde geçiştirmekten öte bir şey yapmamıştır. Koloni İhtilalleri meselesi, bize öyle geliyor ki, Çin Halk Cumhuriyetlerinin ortaya çıkışından

sonra doktrine olmaya başlamıştır. Çin Halk Cumhuriyetinin baskı ve dünya komünist hareketlerinin öncülüğünü Çin'e kaptırmak korkusu ile, Sovyetler bu meseleye alel acele et atmışlardır. Son yıllara kadar, Rus Bolşeviklerinin kendilerine gösterdikleri âlâka yanında kolonilere karşı oportonist kayıtsızlıkları, Avrupa ülkelerindeki marxistlerin ideolojik kısırlıklarına eşittir. Bazı istisnaları ile koloni ihtilallerinin Asya teoricileri, Sovyet ideologları arasında yoktu. Bununda birçok sebebi vardır. Bir defa ihtilalciler, bir merhale olarak burjuva ihtilalleri ve milliyetçi kurtuluş savaşları teorilerinden öte bir görüşe, geleneğe ve bilgilere sahip değillerdi. Sosyal ihtilal fikri batılı marxistlerin, kendilerine has bir imtiyazı olarak kalmıştı. Batılı teorisyenler ancak doğu ile, kendilerini alâkalandıran meseleler ortaya çıktığı zaman ilgileniyorlar, formel bir takım görüşmelerle derine inemiyorlardı. Zira terminolojiler üzerinde biraz oynamak, onları zorlamaya çalışmak, dalâlete sapmış olmak şeklinde suçlanmalarına kâfi idi. 1919-1921 arası, muhakkak nazarı ile baktıkları Alman modeli, sosyal ayaklanma endüstrileşmiş bir cemiyette olacağı fikrine sıkı sıkıya bağlıydı[7].

Sovyet devrimi içindeki konumu kadar, Doğu halkları için öngördüğü "Sömürgeler Enternasyonali" teziyle önder bir isim Kazan Türklerinden Sultan Galiyev'di

Koloni ihtilalleri konusunda, doğu düşüncesinin boşluğu içinde güçlü bir isimle karşılaşıyoruz: Mir Said Sultan Alioğlu. Rusların ifadesince ve tanınan ismiyle: Sultan Galiyev[8].

Sultan Galiyev, Kazanlı bir müslüman Tatar Türküydü. Kazanlı Galiyev, Koloni ihtilalinin ilk teorisyenidir. İdeallerini bütün sömürge dünyasına tatbik etmek istiyordu. Bu uğurda hayatını kaybetti. 1937'de idam edildiği tarihe kadar Turancı görüşlerinden asla ayrılmadı. Fakat onu bir zamanlar suçlayan, korkunç inhiraflarını, dalâletlerini ileri sürenlere rağmen, ölümünden yirmi dokuz yıl sonra, onun görüşleri Sovyet sömürgeciliği altında inleyen mazlum milletlere, sömürgelikten kurtulmak isteyen ve sömürgeciliğe karşı savaşan halklara ışık tutmaktır.

Sultan Galiyev, 1917 İhtilalini ve sosyalizmi bütün Asya topluluklarına yaymak için çalıştı. Asya'da başarılacak sosyalist ihtilali aynı zamanda bir kurtuluş savaşı olacaktı. Ve muhtemel bir zafer Asya'daki Rus üstünlüğüne öldürücü bir darbe indirecekti.

Sultan Galiyev'in adı 1923'te hüküm giyip 1937'de idamından bu yana Sovyetler birliğinde, Stalin'in lanetlenmesine rağmen, vatan haini, emperyalist ajanı kelimeleri ile birdir. Galiyev teorileri bugün tamamiyle unutulmuş veya unutturulmaya çalışılmıştır. Öğrettiği hususlar birkaç sarih usule irca edilebilir. Bunlar, kendisinin müslüman vatandaşlarına karşı , sosyalistlere karşı ya da doğrudan doğruya reforculara karşı; aynı zamanda Rus Bolşeviklerine ve bilhassa Staline karşı

uzun ve inatçı mücadelesi sırasında yoğrularak olgunlaşmıştır. Teorileri karışık, çelişmeli ve çoğu hallerde kavranması güçtür. Buna rağmen koloni dünyasında, ihtilal prosesini tarife yeltenen tek teorisyen ve uygulamacı şahsiyet Sultan Galiyev'dir.

Sultan Galiyev'in doktrininin tamamı, marxist bir fikir olan, mazlumların ezenlere karşı öç alma ilkesinden doğmuştur. Koloni (sömürge) halkının, batı proletaryasından mazlum sıfatına daha çok hakkı vardır. Çünkü sömürge halkı iki ezilmişlerdir. Sultan Galiyev bu gerçeklerden iki esaslı sonuca varmaktadır:

1. Koloni (sömürge) halkının hepsi proletaryadır. Bu ülkelerde endüstri proletaryası az sayıda da olsa, koloni halklarının proletarya oluşuna tesir edemez;

2. Millî Kurtuluş hareketleri hangi içtimaî sınıf tarafından idare edilirse edilsin sosyalisttir ve bu sebepten ilerici bir harekettir[9].

Sultan Galiyev'in ülküdaşı Hanefi Muzaffer, bu sonuçları şu şekilde ifadelendirmiştir:

"Müslüman halk (Türkler) yani koloni halk, Rus sömürgeciliği altında proletaryadır. Çünkü gerçekten ezilen bir halktır (Ruslar tarafından). Müslüman Türkler, İngiliz ve Fransız proletaryasından daha gerçek proletaryadır. Bundan dolayı müslüman Türk ülkelerindeki milliyetçi hareketler gerçek sosyal ihtilal hareketleri karakterini taşımaktadır"[10]

Bundan başka diyor Hanefi Muzaffer, müslüman Türk halkının bütün sosyal sınıfları yabancı sömürgecilerin (yani Rusların) kurbanıdır. Bu bakımdan onlar toptan proletaryadır. "Proletarya" deyimi böylece bütün milliyetçi kuvvetleri kapsayan bir mâna taşımaktadır. Varacağımız sonuç, koloni dünyasında sınıf mücadelesinin ikinci derecede bir ehemmiyeti oluşudur[11]. Millî Kurtuluş savaşlarında birkaç tane değişmez prensibin baskı altına alınması ve kıymetlendirilmesi kâfidir.

Bu şekilde ve diğer şekillerde Sultan Galiyev, mazlum milletlerde sınıf mücadelesini sömürücü devletten kopması ve istiklâlini elde etmesi yanında ikinci dereceye itiyor.

Galiyev'in en orjinal yanı ise, batı endüstrisine karşı meydana gelmiş Marxist teoriden başlayarak, onu değişikliğe uğratması, dana başka bir ifade ile Asyalılaştırması ve Asya'nın ihtiyaçlarına, bilhassa ziraatla uğraşan bir cemiyete göre düzenleyerek tatbike kalkmasıdır. Komünizmin sadece 1920'lilerin Alman modeline dayanarak açıklanması, Galiyev'e göre sosyalizmin tehlikeye girmesi manasına gelmektedir. Galiyev aynı zamanda diyalektik materyalizmin tefsirinin Rus Bolşeviklerinin tekeline bırakmayacağı kanaatinde idi. Çünkü Rusya endüstrileşince, Alman modeli komünizmin proto tipi de Ruslara mal olacak, bunun sonucunda daha korkunç bir Rus şovenizmi doğacaktı.

Avrupa ve Rus Komünist İhtilâl kavramına karşı Galiyev Asya ve müslüman Türk kültürünün temel fikirleri üzerinde sosyalizmin kurulması tezini ileri sürdü. Müslüman Türklerin Asyanın kendine has ilerici gelenekleri ile çalışılmasını savundu. Daha sonra Mao-Tse-Tung'un yaptığı gibi ilerici bir tutumla, sosyalizmin, gelenekleri yıkmadan yeni bir topluma tatbikini istedi. Sonunda siteminin mihrakı, büyük endüstri şehirleri karşısında Mazlum Milletlerin Birliğinin yaratılması olacaktı. Çünkü Galiyev burjuva koloni geleneklerini tevarüs etmiş batı proletaryasının mazlum milletler halkına karşı burjuvazinin teşkil ettiği tehlike kadar bir tehlike teşkil edeceği kanaatinde idi.Bu maksatla Galiyev, III. Enternasyonalden ayrı bir Kolonial Enternasyonal, bazılarının ifadesine göre IV. Enternasyonal kurdu. Batı proletaryasına olan güvensizliğini de İngiliz ve Fransız işçi sınıfının müstemlekeci tutumlarından örnekler göstererek doğruladı. 1922'de Sultan Galiyev şöyle diyordu:

Enver Paşa, Batı saldırıları karşısında başlangıçta Bolşevik devrimi konusunda epey ümitvar olmuş ama, devrim bir Rus devrimi olduğunu anladığında, Türkistan'a geçerek Türkistan istiklâl hareketini başlatacaktır

"Avrupa cemiyetinde bir sınıfın, burjuvazinin diktatoryası yerine konulacak bir proletarya idaresi mazlum milletlerin durumunda hiçbir değişiklik yapmayacaktır. Böyle bir değişiklik olduğu takdirde, bu, mazlum milletler halkı için iktidara yeni bir efendinin geçmesinden başka bir mana ifade etmeyecektir"[12]

Sultan Galiyev'in batı proletaryasına olduğu gibi Rus komünistlerine de hiç güveni yoktu. Tatar milliyetçi hareketlerinin Ruslar tarafından vahşi bir şekilde bastırılması, endişelerin ne kadar yerinde olduğunu ispata kâfi geldi. Rus komünistlerinin sömürgeci tutumlarını yerdi. Ve onların sosyalist ihtilale ihanet ettiklerini, devlet kapitalizmini kurup bürokratik bir rejimi yerleştirdiklerini söyleyerek suçladı. Böyle bir rejimin, müslüman ülkelerde hiçbir şeklide ideolojik salâhiyeti olamazdı. Bu sebepten Galiyev:

"Sınıf mücadelesinin müstemleke durumuna tatbiki mahduttur" demişti ve bütün millî kuvvetlerin, mahallî bir sosyalist-İşçi Partisi himayesi altında toplanmasını tavsiye etmişti.[13]

"Kolonici enternasyonal, işçilerin ve köylülerin, küçük burjuvanın ilerici unsurları ile işbirliğine dayanmalıdır"

Galiyev'in bu konudaki görüşleri oldukça vazıhtır:

"Koloni halkının bütün sınıfları arasındaki birleşme , istiklâl mücadelesi için gereklidir[14].

Galiyev'in tutumundaki, endüstrileşmiş ülkelere karşı güvensizlik Rus komünistlerinin ihtilal zamanındaki davranışları ile tamamen doğrulanmış ve Galiyev'in ne kadar haklı olduğu ortaya çıkmıştır[15]. Çünkü müslüman Türk ülkelerindeki sınıf mücadelesi Ruslar tarafından parti ve idare pozisyonlarının gasp edilmesi için bir bahane olarak

kabul edilmiş ve sömürülmüştü. Başkan Kolosev, Türkistan Sovyetlerinin III. Mıntıka Kongresinde açıkça söyle demişti.

"Müslümanların (Türklerin) ihtilal mercilerinin en yüksek organlarına girmelerine izin verilmez. Müslüman halkın (yerli halkın) Sovyetlerin iktidarına karşı şüpheli davranışları ve bir proletarya teşkilatına sahip bulunmayışları da, onların hükümette vazife almalarına engeldir. Ve biz buna müsaade edemeyiz"[16]

Kolosev'in gerekçeleri, gerçekle bağdaşmıyordu. Zira ilerici Türkler, Bolşeviklerin kendilerine asgarî otonom, azamî bağımsızlık vereceklerine inanarak, ihtilâle teşkilâtlı olarak katılmışlardı. Yalnız müslüman Türklerin siyasî partiler değil, ilerici din adamları, öğretmenler, çiftçiler, köylüler 1917 ihtilaline fiilen katılmışlardı. Yagoda ile yargılanıp kurşuna dizilen Feyzullah Hoca ile Akmal İkram; Özbek Münevver Karî, Sultan Galiyev, Hanefi Muzaffer, Neriman Nerimanov, Molla Nur Vahitov, hatta Resulzâde Emin, Zeki Velidi (Togan) gibi benzeri milliyetçiler, başkan Kolosev'in daha 1917'lerdeki iddialarını çürütecek ve Rus sömürgeciliğinin yüzündeki perdeyi indirecek, tarihe mal olmuş şahsiyetlerdir.

Kolosev'in iddialarından beş yıl sonra, bir Kazak komünist lideri olan G. Todjanov şunları yazıyordu:

"Kazak stepleri, müstemlekeciler, mücrimler ve zorbalar yuvası olmuştur. Kazak komünistleri bütün ülkücü inançlarını kaybetmişlerdir. Durmadan partiden ayrılıyorlar. Bugünkü durum devam ederse, Kazak ihtilalci gençliğinin büyük bir kısmı mücadeleden vazgeçip, o halde Rus sömürgecileri gelsinler kaderimizi tayin etsinler' diyeceklerdir."[17]

Sultan Galiyev ve ülküdaşları için müstemleke ülkelerinde sınıf mücadelesi ister istemez burjuvaziden gasp edilen mevkilerin Rus komünistleri tarafından işgaline yol açıyordu. Bu sebepten mahalli Ortodoks komünistler, burjuva reformizminin klasik prensiplerini desteklemeye başladılar.

Kazak Komünist liderlerinden Smagul Sadvokasov, 20 Nisan 1926'da şu beyanda bulundu:

"Kazakistan'da bir sosyal ihtilal olması söylentileri beni dehşete düşürüyor. Bizler için sosyalizm, en sâde en basit şekli ile bir demagoji olur. Sınıf mücadelesi yerine Kazak prensiplerine uygun sosyal barış!"[18]

Sultan Galiyev'in gözünde Rus sömürgecileri için N.E.P. (yeni ekonomik politika – Novaya Ekonomiçeskaya Politika) müslüman ülkelerden Türklerden ve diğer Rus olmayan azınlıklardan bir öç alma vasıtası ve büyük büyük şehirlerin zülmü idi.Ve Ruslar bu zulmü sonuna kadar tatbik ettiler. Nitekim Rus Komünist Partisi Merkez Komi-

tesi 1921 yılında parti içinde de bir temizlik işini organize etti. 170 bine yakın parti üyesi, yani bütün üye toplamının % 25'i partiden çıkarıldı[19]. Sultan Galiyev'in, N.E.P'in müslüman ülkelerden öç almaya vasıta kılınması iddiası ve bunun sonuna kadar tatbiki, Enver Paşanın da görüşlerini de tasdik etmiş oldu.

Sultan Galiyev'in ön gördüğü "Asya Turan Sosyalist Devleti" tasarısına karşı çıkanların başında dar bölge milliyetçiliğine sıkışıp kalan Zeki Velidi Togan ve Mehmet Emin Resulzade geliyordu

Aksiyon adamı olan Enver Paşa, aksiyon adamı ve teorici Sultan Galiyev gibi, önceleri Rusya'nın himayesi altında bir müstemleke ihtilâlinin imkânlarına inanmıştı. 1920 Eylül'ünde Bakû'da toplanan "Şark Milletleri Kongresi"nde Enver Paşa şunları söylemişti:

"III. Enternasyonalde yanımızda güvenilir ve sadık bir müttefik bulmaktan mes'uduz. İçi dışı bir olmayan Avrupa politikacılarına karşı, emperyalizme karşı, sömürgeciliğe karşı birleşmiş bulunuyoruz."

Bu tarihten iki yıl sonra Enver Paşa Taşkent'e Kızıl Ordu ile Basmacılar'ın arasını bulmak için gönderildi[20]. Diğer bir görevi de Taşkent'te teşkilatlanıp Hindistan'ı Sovyetler hesabına istila etmekti. Fakat hayal kırıklığına uğrayan Enver Paşa bu hayal kırıklığını şu sözlerle ifade etmiştir.

"Şimdi daha iyi anlıyorum ki, idealimi gerçekleştirmek için, emperyalizmin boyunduruğu altında ezilen halkların kurtuluşu için, önce bu halklar üzerindeki Rus emperyalizmine son vermeliyiz"[21]

Enver Paşanın Komünist Partisinden ayrılmasına karşılık, Sultan Galiyev Parti içinde kalıp mücadelesini devam ettirdi. Rusların sosyalist ihtilali tekelleri altına alma ve yalnız kendi sömürgeci menfaatlerini kullanma çabalarına mani olmaya çalıştı. Ve bu maksatla, doğudaki kurtuluş savaşının ve sosyalist ihtilâlin mutlak önceliği üzerinde devamlı surette ve ısrarla durdu. 1919 yıllarında şunları yazmıştı:

"Komünizm, Batı Avrupa ihtilal hareketine öncelik vermekle ciddi bir strateji hatası işlemiş bulunmaktadır. Çünkü kapitalist dünyanın zayıf noktasının Avrupa değil Asya olduğu unutulmuştur. Komünist ihtilalin dışarıdaki başarısızlığı, Sovyet tarafından doğu ülkeleri ile alâkalı gayretlerinin yetersiz oluşuna bağlanabilir."[22]

Sultan Galiyev bundan sonra doğudaki ihtilâlin harekât planını çizdi. Şöyle diyordu:

"Doğuyu emperyalizmin elinden kurtarmak, yani burjuva dünyaya öldürücü darbeyi indirmek için"[23] ihtilâl şarttı.

Görünüşte, mazlum milletler halkının, yani sömürge halkının millî kurtuluşu fikri Stalin ve Zinoviev gibi Rus Bolşeviklerin genellikle vermiş oldukları beyanlarına aykırı değildi. Sultan Galiyev'in onlardan ayrıldığı nokta, bu fikri her yerde, bilhassa ve özellikle Sovyet ida-

Çar zulmünden kurtulmanın yolunu Sovyetlerle işbirliği yapmaktan geçeceğine inanarak devrime katılan Türkistanlı aydınlardan Turar Rıskulov, devrim gerçekleştikten sonra ilk idam edilen isimlerden olacaktır

resi altındaki ülkelerde tatbik etmek isteyişi idi. Sosyalizmi (Komünizmi) Asya'ya bir kurtuluş ülküsü olarak yaymak için bu ülkelerin müslüman halklarına (Türklere) güveniyordu. Ona göre İslâmiyet'in sosyal adaletle çatışan bir tarafı yoktu. Sosyalizme ve onun getireceği kurtuluşa İslâmiyet mâni değil, yardımcı idi. Sultan Galiyev'in fikirlerinin teoricisi Hanefi Muzaffer şöyle yazıyordu:

"Her şey sosyalizmle (Komünizmle) birleşmeye hazırlamıştır. Çünkü İslâm görüşünden, dar bir milliyetçilik asla tecviz edilemez. İslâmiyet milletlerarası bir dindir, evrenseldir. İslâmiyet, islâm sancağı altında toplanan bütün insanların kardeşliğini ilan ve kabul eder"[24]

Sultan Galiyev'in planı bir kaç safhadan ibaretti:

- İlk defa Volga'da bir müslüman sosyalist devleti kurulacaktı;
- Bu devlete bütün Türkler ve bütün Rus müslümanları alınacaktı;
- Sosyal ihtilâlin doğuya yayılmasını, ve koloni ülkelerinin kurtuluş savaşlarının patlamasını müslüman Türk devleti (Turan) sağlayacaktı;
- Nihayet Asyaya dönük bir "Asyalı Enternasyonal-Komüntern" kurmak; böylece endüstri metropollarının karşısında yarı sömürge ülkelerinin siyasî hakimiyetini sağlamak, Galiyev'in tasarladığı planın esasları arasında idi.

Sultan Galiyev, yalnız doktrinci olmayı red ediyor, ayni zamanda teorilerini de bizzat tatbik etmek istiyordu. Bu cephesi ile tipik bir marxist idi. Teori ile pratiğin bir arada yürümedikten sonra, ne yalnız teorinin ne de yalnız pratiğin bir mâna ifade etmediğini biliyordu.

Daha 1917 Nisan'ında Müslüman Türk hareketinin sol kanadı ile çalışıyordu. Bunun yanı sıra İhtilalci Sosyalistlerle de bağları vardı. Müslüman Sosyalist komitesinin de bir üyesi idi. Aslında bu komite mahiyeti bakımından menşevik temayüllü idi. Sosyalizmi müslüman Türkler ve bütün islâmlar arasında yaymak için hemşehrisi Molla Nur Vahitov tarafından kurulmuştu. 1917 yılının sonbaharında Galiyev, kesin olarak menşeviklerden ayrıldı, Bolşeviklerle birleşti. Kazan hükûmetinde Maarif ve Milliyetler meselesi ile alâkalı Halk Komiseri oldu. Siyasî hayattaki kariyeri de bu sıralarda başladı. 10 Ocak 1918'de III. Rus Komünist Partisi Kongresinde, İdil-Ural bölgesinde bir Tatar-Başkır Cumhuriyetinin kurulması fikrini ortaya atarak savundu. Bu, Rusya'da bir Türk İslam (Turan) devletinin kurulmasına doğru ilk adımdı. Volga-Ural mıntıkasının da seçimi isabetli olmuştu. Çünkü bu bölge Kazan ve Ufa gibi Rusya müslüman Türklerinin gerçek kültür merkezlerini içine alıyordu[25].

5 Şubat 1918'de Sultan Galiyev, Stalinin başkanlık ettiği Milliyet-

ler Halk Komiserler teşkilatına girdi. Bu tarihten sonra Stalinin mesai arkadaşı oldu. İki ay sonra da Molla Nur Vahitov ile Milliyetler Halk Komiserliğinde tekrar karşılaştı. Birlikte, bir sosyalist (Komünist) Türk-Müslüman teşkilatının temelini attı. Bu teşkilatın şube ve daireleri (MUSBURO) Avrupa Rusyasındaki bütün islâm şehirlerinde açıldı ve taşra komiteleri (GUBMUSKOM) Ufa'da, Orenburg, Kazan ve Astahan'da kuruldu. Bu teşkilâtlar sosyalizmin Rusya'ya bağlı islâm ülkelerinde ve şehirlerinde yayılmasına yarayacaktı. Teşkilata bağlı üyeler ve delegeler gelecekteki Türk-Müslüman devletinin bütün Asya ve sömürge dünyasında oynayacağı ihtilalci rolün üzerinde ısrarla duruyorlardı[26]. Pravda şöyle yazıyordu:

Sovyet devrimine ümit bağlamakla birlikte, daima bir Turanlı olarak kalan Kazanlı Türk aydınlarından Galiyev'in en yakın fikirdaşlarından Molla Nur Vahidov devrimin ilk kurbanlarından birisi olacaktır

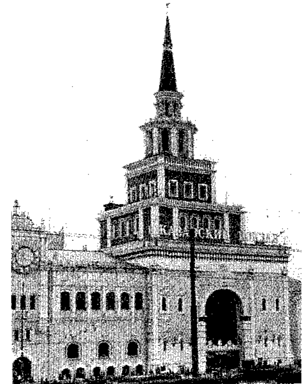
"İdil-Ural Cumhuriyetinin bir ihtilal nüvesini teşkil edip buradan çıkacak olan ayaklanma kıvılcımının bütün doğuya yayılacağına inanıyoruz"[27]

Sultan Galiyev'in Pan-İslam (Türk), hatta Pan-Asya komünizmi rüyası görünüyordu. Sadece, bir siyasi teşkilata ihtiyacı vardı, ki, bu teşkilat otonomiyi sağlamaya yetecektir.

1918 Haziran'ında Molla Nur Vahitov, Moskova'da İslâm Meseleleri Komiserliğinin bölgeler kongresini toplantıya çağırdı. Böylece Müslüman-Türk sosyalist ve Bolşeviklerinden müteşekkil bütün Rusyaya şamil bir parti kuruldu. Bu yeni teşkilâtın Merkez komitesinde Sultan Galiyev de vardı. Galiyev aynı zamanda, bütün Rusya'daki Türk Öğretmenlerin Moskovada topladıkları Kongrenin de başkanı idi. Bu kongrenin toplantısında, bir Türk-İslam Üniversitesinin kurulması da kararlaştırıldı. Ama bu andan itibaren de güçlükler başladı. Galiyev'e karşı Stalin harekete geçti.

Stalin tarafından devrim sonrası başlatılan siyasi temizlik hareketi, İkinci Dünya savaşı başlarına kadar toplu bir katliama dönüşmüş, Rusya, âdeta büyük bir köye dönüşecektir

6 Ağustos 1918'de Kazan, Beyaz Rus Orduları tarafından işgal edildi. Molla Nur Vahitov işgalden on-bir gün sonra kurşuna dizildi[28]. Bu sırada Galiyev, istilânın dışında kalan Rus-İslam topraklarına dönmüştü. Artık kesin olarak anlamıştı ki, Sovyetleşme politikası, mahalli kültürlerin Ruslaşmasına (Slavlaşmasına) ve imhasına yol açıyordu. Bunun için ilk iş olarak Zeki Velidî (Togan) gibi Türk milliyetçileri ile anlaşma yollarını aramaya başladı. Zeki Velidi (Togan) o sıralar Başkır Hükûmetinin başkanı idi.

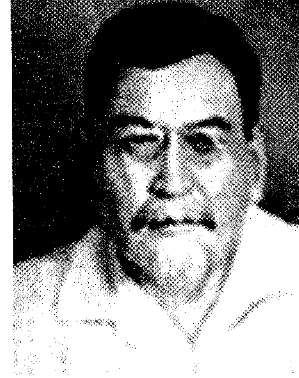
1918 Kasım'ında, Kazan Beyaz Çek Ordularından geri alındı. Rusyadaki müslüman Türk komünistleri Moskova'da bir kongre daha aktettiler. Bu Kongrede Stalin ile Galiyev ilk defa karşılaştılar. Ve iki lider arasındaki çatışmalar başlamış oldu. Stalin, müslüman Türk Komünist Partisinin, Rus Komünist Partisine iltihak etmesini tek-

lif etti. Fakat müslüman Türk Komünist Partisinin lideri Sultan Galiyev (Molla Nur Vahitov'dan sonra onun yerine geçmişti) Stalinin karşısına yeni ve başka bir proje ile çıktı: Federatif esaslar dahilinde Rus Komünist Partisi ile ayrı ve bağımsız müslüman Türk Komünist Partisinin birleşmesi Türkistan, Kafkasya, kısmen Kırım ve Volga delegelerinin desteklediği bu teklif, kongrede kabul edilmedi. Bu kongrede münakaşa edilen önemli meselelerden biri Ünitarizm-Federalizm meselesiydi. Başkırtlığı temsil eden Zeki Velidi de ünitarizm taraftarı idi. Tartışmaların sonunda her iki proje de tadil edilerek, Rus Komünist Partisi içinde ayrı bir müslüman bölümünün, yani şubelerinin kurulması şeklinde karar alındı, müslüman Türk Komünist Partisi Merkez Komitesi, müslüman teşkilatları Merkez bürosu halinde geldi ve Rus Komünist Partisinin Merkez Komitesine bağlandı. Ünitarizm galebe çalmıştı. Merkez Komite, Stalinin Başkanlığı altında idi. Sultan Galiyev ise, Parti liderliğinden haliyle alınmış, alelade bir Merkez Komitesi üyesi oluvermişti. Stalin bundan sonra Galiyevle arasındaki çekişmeyi yumuşatmak için, müslüman-Türk komünistlerinin doğu ile batı arasında bir köprü kurmaya muktedir olduklarını beyan etti. Böylece Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi, hakimiyetini bütün müslüman Türk teşkilâtları üzerinde kurdu. Ve MUSBURO ile GUBMUSKOM'un mahalli organlarını kontrolü altına aldı, Müslüman Türk komünizmi artık kendi başına bir varlık değildi. Uralsktaki iç savaş, Sultan Galiyev'in planlarına yeni bir darbe indirdi. 1919 Şubatında Sovyet hükümeti Zeki Velidi'nin (Togan) başkanlığındaki milliyetçi Başkır hükümeti ile bir anlaşma imzaladı[29]. Başkır A.S.S.R'sının kurulması üzerine İdil-Ural Devletinin projesi suya düştü. Aynı yılın Mart ayında Müslüman teşkilatları Merkez Bürosu, Rusya ve Doğu Milletleri Komünist Teşkilatı Merkez Bürosu olarak değiştirildi. Buna Başkır, Tatar, Türkmen, Azerbaycan ve diğer bölgeler dahil edildi. Böylece müslüman Türk Birliği projesi de dağıtılmış oldu.

Kısa bir süre sonra İslâm meseleleri Komiserliğinin selâhiyetleri daha da sınırlandı ve bir Tatar-Başkır Komiserliği ile değiştirildi. Böylece 1919'dan itibaren Sovyet Hükümeti, otonom kazanmak isteyen Müslüman teşkilatı kurma teşebbüslerini başarılı bir şekilde lağvetti. Müslüman Türkleri sıkı bir kontrol altına aldı, Sultan Galiyev'in çabaları, artık ideolojik problemlere münhasır kalmıştı. İşte bu sıralarda kolonilerde ve bilhassa doğuda (Asyada) İhtilal hakkındaki üç makalesini bastırdı[30].

Bu makalelerinde Sultan Galiyev, Proleteryanın Öncülüğü rolünü şüpheli karşılıyordu.

Moskova'da toplanan II. Pan-Rus Doğu Milletleri Komünist Teşkilatları kongresinde Stalin, doğulu komünistlerin yetkilerini biraz daha

Komüntern içinde müslüman Türk Komünist Partisi'ni kurmak Sultan Galiyev çizgisinde Türk aydınlarının en büyük hedefiydi. Ahmet Baytursunov da bu örgütlenme içinde bulunan aydınlardandı

kıstı. Sultan Galiyev'in Komüntern içinde bir Müslüman - Türk Komünist Partisi kurma dileği kongrede inatla red edildi. Galiyev İdil - Ural Cumhuriyeti teklifini tekrar ileri sürdüyse de, bu da gene kabul edilmedi.

Stalinden gelen şoklara rağmen Sultan Galiyev 1920 yılında hâla komünist hiyerarşisinde müslüman Türklerin lideri idi. Milliyetler Halk komiserliğinin organı olan Jizn'Natsional'nostej gazetesinin editörü, Milliyetler Halk Komiserliğinin de üç üyesinden biriydi.

Mayıs ayında Galiyev, tekrar Komünist Partisi Merkez Komitesine İdil-Ural Cumhuriyetinin kurulması için teklifte bulundu. Fakat bu sefer Stalinden kesin red cevabını aldı. Bunun üzerine Galiyev de muhalefete geçti. Kısa bir süre sonra ister komünist olsun, ister olmasın, bütün müslüman ileri gelenleri; Sultan Galiyev, Zeki Velidi (Togan), Tursun Hocayev[31], Baytursunov ve daha başkaları Moskova'da gizli olarak bir toplantı aktettiler ve gizli (illegal) bir teşkilat kurdular. "İttihad ve Terakki" ismini alan bu gizli cemiyetin başlıca üç gayesi vardı:

Türkleri \ Sovyetleri daresinde köprübaşı mevkilere getirmek;

Türklerin maarif teşkilatlarında belli bir yer işgal etmelerine çalışmak;

Basmacılar gibi anti-sovyet ve anti-komünist milliyetçi teşkilatlarla gizli işbirliği kurmak.

Bu sonuncu iddia, Galiyev'in düşmanları tarafından ileri sürüldü.

Sultan Galiyev mazlum milletlerin kurtuluş savaşlarını Asyaya yaymak isterken, Sovvet hükümetinin kanunları, kendisini her vesileyle sınırlandırıyordu.

1920 Mayıs'ında SOVNARKOM'un bir kararnamesi ile Tataristanda bir ASSR Cumhuriyeti kuruldu. Böylelikle Galiyev'in İdil-Ural Devletleri jurma rüyası bir kere daha darbe yemiş oldu. Tam bu sıralarda Moskova. Başkır isyanını bastırdı. Azerbaycandaki Gence ssyanını kana boğdu. Eylül 1920'de "Şark Milletleri Kongresi" Bakû'da toplanarak Galiyev'in son ümitlerini de dağıttı. Bu kongre müstemlekelerde bir genel ayaklanma için bir cihad beyannamesi çıkarmıştı ama, bunun değeri Zinoviev'in, bilerek veya bilmeyerek-işleri karıştırması ile nötralize oldu. Çünkü Zinoviev, müstemleke topraklarında sınıf mücadelesi tezini ortaya atarak, Mustafa Kemal Paşanın önderliğindeki Anadolu Milli Kurtuluş savaşı rejimine hücum etmiş, bu arada kongreye katılmış olan ve Enver Paşa gibi komünist olmayan delegeleri öfkelendirmişti.

O yıl mahalli milliyetçiliğin baskı altına alınmasının başlangıcı oldu. Müslüman ve Türk aleyhtarı tutum, Rus Komünist Partisinin bir

sonraki X. Kongresinde resmileşti. Sultan Galiyev, Safarov'un desteği ile Rusyadaki Türkler için bir defa daha millî kültürel otonomi talep etti. Stalin bunun bir karşı ihtilal icadı olup, insanlar arasında nefreti tahrik edeceğini söyledi[32].

Bu kongreden sonra Ruslarla, Asyalı doğulu ülkeler arasındaki boşluk genişledi. Enver Paşa 1921'de Basmacılar hareketine döndü ve birkaç ay sonra da şehid oldu. Sultan Galiyev, Rus şovenizminin teşkil ettiği tehlikenin farkında idi. Bunu önlemek gayesi ile ümitsiz bir şekilde, endüstri şehirlerinin karşısında bir muvazene teşkil etmek için mazlum milletlerden . müteşekkil bir kolonyal Komüntern kurulmasını teklif etti. Sosyalizmin Rus topraklarından dışarı müslüman ülkelere yayılmasını ısrarla istedi. Kırım Cumhuriyeti, bu dünyaya, herşeyden önce Türkiye'ye açılan bir ihtilal penceresi olacaktı[33].

Bu görüşler, Kırımdaki SOVNARKOM Başkanı Veli İbrahimov'un 1927'de idamı üzerine lânetlendi.

1921 Aralık ayında Sultan Galiyev Jizn'Natsional'-nostej gazetesinde, Rusların İslam Türk ülkelerindeki zâlim politikasını yerdi. "Süvari hücumları" ile adam öldürme taktiği yerine, daha insanî ve daha elâstiki metodların uygulanmasını istedi. İslâmın "İlerici" elemanlarının beslenmesi, gerektiğini ileri sürdü. İsteklerinin ve fikirlerinin sağlamlığını, komiserlikteki arkadaşlarının Tataristanda bir 'Şeriat' komisyonu kurduklarını göstererek ispat etti.

Bu kısmî başarılar Sultan Galiyev'in süratle gözden düşmesine mâni olamadı. 1923 Nisan'ında, Moskova'da Komünist Partisinin XII. Kongresi toplandı.

Bu Kongrede Stalin, Gürcistan milliyetçileri ile çarpıştı. Sonuç: mahalli milliyetçiliğin Rus şovenizmi ile birlikte lânetlenmesi oldu. Bundan bir ay sonra da (1923, Mayıs) Sultan Galiyev tevkif edildi. Komünist Partisi Merkez Komitesinin IV, Konferansında kesin olarak Partiden kovuldu ve hüküm giydi.

Gerek bu konferansta, gerekse Kirov tarafından hazırlanan "Sultan Galiyev Davası" ile alâkalı rapor, gizli polise yaraşır en saf edebiyatlarla doludur.

Rapor, Galiyev'i Komünist Partisinin koynunda beslediği bir karşı ihtilalci, milliyetçilik ve diğer milliyetçi teşkilatlarla bu arada Basmacılarla iş birliği yapmakla; hepsinden önemlisi, Rusya dışında da ayni şekilde teşkilatlar kurdurup "mazlum milletlerin emperyalizmin boyunduruğundan kurtarılmasına engel olmakla" suçluyordu.

O Sultan Galiyev ki, hayatını mazlum milletlerin, bilhassa Asya Türklüğünün, kurtuluşu davasına adamıştı.

Bundan sonra artık Sultan Galiyev karanlığa karıştı.

1923 Haziran'ında Müslüman-Türk milliyetçilerinin tasfiyesine

başladı. 1937-1938 yıllarının kanlı ve komik mahkemelerine kadar bu tasfiye, zalimce yapıldı.

Sultan Galiyev'in 1927'de bir ara serbest bırakıldığını biliyoruz.[34]

1928'de tekrar tevklif edildi. 1929'da tekrar muhakemesi yapıldı ve bilinmeyen bir tarihte Moskova'ya gönderildi. Ve orada "Halk Düşmanı" ilân edilerek 1937'de idam edildi.

Ek Bilgiler

Aynı yıllarda, 1927 tevkifatından sonra Sovyetlerin İstanbul Konsolosluğundan vize alarak Moskova'ya giden Baytar Salih Hacioğlu'da 1930 yıllarında bir kolhozda öldürüldü. Baytar Salih'le birlikte I. Cihan Harbinden sonra Rusya'ya yerleşmiş olan Türkiyeli komünistlerden 1000 kadarı da tasfiye edildi sürüldü, kurşuna dizildi. Güvenilir bir ağızdan işittiğimize göre Nazım Hikmet, Varşova'da bir Fransız gazetecisine verdiği beyanatta, 1930'larda Rusya'da bulunsa idi Türkiyeli komünistlerin akıbetini paylaşarak öldürüleceğini söylemiştir.

"Yön" yayınları arasında çıkan "Asya'da Marksizm ve Milliyetçilik adlı eserin yazarları H. C.d'Encause ile Stuart Schram; Sultan Galiyev hakkında verdikleri bilgilerde özetle şöyle demektedirler: "Bakû Kongresinden hemen sonra, orada alınan kararlar, Rusya'da uygulanarak Millî Komünist Hükümetler engellenmeye ve milliyetçi kadrolar tasfiye edilmeye başlandı. Krizin en yüksek safhasına 1923'te milliyetçi sapmaların ve hemen bütün yerlilerin mahalli görevlerinden uzaklaştırılarak yerlerine "Proleter unsurların" getirilmesi girişilecekti.

Bu temizlik hareketinin en göze çarpan kurbanı Sultan Galiyev adlı bir Tatar komünistti. Ekim İhtilâlinden hemen sonra Milliyetler Komiserliğinde Stalin'in yardımcılığını yapan bu kişi arkasında maalesef pek az yazı bırakmıştır. Galiyev, 1923'ten itibaren, hücuma uğrayıp Komünist Partisinden kovulduktan sonra, ancak rakiplerinin zikrettikleri metinlerde bulunan ve eskisine nazaran çok daha radikal fikirleri ile tanınmaktadır. O, doğu ve batı ülkeleri arasındaki temel farkı ve bunun bağdaşmazlığını belirterek müslüman doğunun tabiatını şöyle ortaya koymaktadır: "Müslüman halklar, proleter uluslardır. İngiliz, Fransız, proleterleri ile Fas ve Efganistan proleterlerinin ekonomik durumları arasında büyük fark vardır. Müslüman ülkelerin milliyetçi hareketlerinin sosyalist bir ihtilâl hareketine sahip oldukları iddia edilebilir.' Sultan Galiyev III. Enternasyonalden bağımsız ve ileri ülkelere karşı proleter milletlerin çıkarlarını savunan kolonial bir komünist enternasyonalinin kurulmasını öngörüyordu"...

* * *

Münih'te yayımlanan Türkçe "Dergi"de Türkiyatçı B. Süleyman Tekiner, Galiyev hakkında şunları yazıyor :

".. Bolşevik istilâsı devrinin en ileri gelen cedidci lideri Mir Seyit Sultan Galiyev idi. Kendisinin, müslümanların Kızıl Rusya İle işbirliği etmelerini öngören malûm tezi şu ana prensipleri ihtiva ediyordu;

1- Gerek Ruslar, gerekse Müslümanlar için mutlak bir siyasî ve kültürel eşitlik ;

2- İslâmiyetin bir din olarak değil de, genellikle (müslüman hayât tarzı ve kültürü vahidi) olarak muhafazası;

3- İhtilâl öncesi cedidizmin "müterakki' hatla, ihtilâlci nitelikte olduğu hususunun kabûlü;

4- Sovyetler Birliğine bağlı bütün müslüman halkların, millî ve idarî yönden büyük bir Türk-Müslüman TURAN cumhuriyetinde birleştirilmesi;

5- Ekim İhtilâli kuvvetinin Batı Avrupa yerine Asya kıtasına tevcihi. Bu hareket Komünist Enternasyonali ile müttefik, fakat esas itibarı ile bağımsız bir (Sömürge Beynelmileli)nde birleşmek amacı ile, tekmil tâbi ve yarı tâbi halkların Batı Emperyalizminin hâkimiyetinden kurtarılmasına matuf bulunmaktadır (...) Sultan Galiyev ve arkadaşları bu günahlarının cezasını hayatları ile ödediler..."DERGİ, Münih, 1964, Nr. 35/36, s. 64 - 65, "Bugünkü Tataristan - olayların tenkid gözü ile icmali - başlıklı yazısında Prof. V. Dubrovskiy, "Tataristan Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Tarihi" Kazan, 1960, kitabı vesilesi ile Sultan Galiyev'den şöyle bahsetmektedir:

"1923'te yapılan Sultan Galiyev muhakemesi, Komünist Partisi ve Sovyet cihazı çevresinde Türklerle Ruslar arasında çok şiddetli bir ihtilâfın yer bulmuş olduğunu göstermekte idi. Rusya Komünist Bolşevik) Partisi Merkez Komitesi, Milletler Komiserliğinin en sorumlu adamı olan Sultan Galiyev'i 4 Mayıs 1923'te Partiden ihraç etmiş, GPU (Sovyet Siyasî Polis Teşkilâtı) da onu derhal tevkif etmişti. Sultan Galiyev ortadan kayboldu. Sultan Galiyev'i mahkûm eden resmî mahkeme, ancak altı yıl sonra ortaya çıkmış ve 1929'un Kasım ayında Tataristan Komünist Partisinde yapılan kanlı temizlemeden sonra, Sultan Galiyev kurşuna dizilmişti. Tataristan'ın Enbayev, Muhtarov ve diğerleri gibi sorumlu idarecileri Sultan Galiyev tevkif edilince, ortak bir dilekçe ile onun derhal serbest bırakılmasını istemişlerdi. Tataristan'da ve Sovyetler Birliğine dahil diğer Türk cumhuriyetlerinde Sultan Galiyevler grupları bulunduğu için, Rusya K. (Bolşevik) P. Merkez Komitesi, Haziran 1923'te Moskova'da Millî Cumhuriyet ve eyalet sorumlularını özel bir toplantısını yapmıştı. Bu toplantıda Kuybişev, Sultan Galiyev'in cinayetleri hakkında bir rapor okumuş ve milliyetçilere çok sert ihtarlarda bulunmuştu. Kitap müellifleri (yani 1960 yılında Kazan'da basılan Tataristan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Tarihi yazarları, A. S.) Sultan Galiyev'in işlemiş olduğu cinayetleri teferruatı ile

sayıp dökmektedirler. Ne var ki bütün bu cinayetler şundan -ibarettir: ne o, ne de ideal arkadaşları Rus olmak istememiş ve Moskova'nın hâkimiyeti altında yaşamayı kabul etmemişlerdi. Sultan Gallev'e atfedilen-güya Tataristanı yabancı burjuva devletlerinin bir peyki yapmakya çalışmak gibi suç, çok manasızdır ve hiç bir esasa dayanmamaktadır. Çünkü Tataristan'ın yabancı bir devletle ortaklı bir sınırı yoktur. Bilindiği gibi Sultan Galiyev'den sonra, Sovyetler Birliğinin çeşitli cumhuriyetlerine mensup diğer bir çok Türkler de GPU zindanlarını boylamışlardı. Türkler üzerinde yapılan bu siyasî baskı, bir çoklarının gözünü açmış ve Moskova kolonyal sosyalizminin mahiyet ve içyüzünü görmelerine yaramıştı. Kitap müelliflerinin fikrine göre 1928- 1929 yıllarında Sultan Galiyevciler, Buhara, Kırım, Azerbaycan, Başkırdistan milliyetçileriyle hedef ve gayece bağlanmış ve Sovyetler Birliği (Bolşevik) Komünist Partisine ve Komünterne karşı koymak için kendi partilerini kurmaya teşebbüs etmişlerdir. Onların ana meselesi, millî cumhuriyetlerdeki Sovyet hükümetini devirmek ve Sovyetler Birliğinin Türk ülkelerinden yeni müstakil bir TURAN Devleti vücuda getirmekti. Tataristan Eyalet Komünist Partisi Merkez Komitesi plenyumu, Kasım 1929'da bu meseleyi almış ve üzerinde durmuştur. Türklerle Moskova arasındaki bu ihtilâf bilâhare Tataristan müesseselerinde yapılan temizleme ile neticelenmişti. Moskova, Sultan Galiyevciliğin kökünü kurutmak için, 1932'de Tataristan Komünist Partisinde ikinci bir kanlı temizleme işine girişti. Ne var ki bunda da bir şey elde edilemedi. Zira milliyetçilik fikri hapse tıkılamazdı"

* * *

Aynı konuda, Zeki Velidi Togan "Bugünkü Türkili (Türkistan) ve yakın Tarihi" eserinde şu satırlar da aynı karineyi doğrulamaktadır:

"Yukarıda adı geçen Bakû Kongresinin Eylül'de Bakû'da akdine müsaade edilip, o münasebetle biz de gizlice Bakû'ye geldik. Burada Mustafa Suphi siyaseti altında bulunan Türk Komünist Fırkasının iç daireleri ve daha diğer bir resmi hükümet dairesi, bize Türkistan'ın gizli milli teşkilat meselelerini ve bu kongrede bahis mevzuu olan meseleleri müzakere için merkez oldu. Şüpheden âri olan bu dairelerde müzakerelerimizi yaptık. Kongrede Zinoviev ve Radekler, şarklılarla bir koyun sürüsü nazarı ile bakıp, herkesin arkasından birkaç hafiye tayin edip takip ettiklerinden ve celselerden bağırıp çağırdıklarından bu içtima birçok şarklı sovyet dostlarının fikirlerini değiştirdi..."

Zeki Velidi Togan, önümüze cevap bekleyen bazı soruları seriyor, şöyle ki:

1. Mustafa Suphi, Şark Milletleri komiserliğinde Sultan Galiyev'in muavinidir. Ruslar ilkin ondan kurtulmak için, kendisini Ankarayla uzlaşmaya zorladılar. Kars'a Mdivani yoldaşla kalabalık bir hey'etle gelen

Mustafa Suphi, Erzurumdaki tepkiden sonra 14 veya 11 kişi kalarak Trabzon'a, Rusya'ya dönmek için geldi. Orada Mustafa Suphi'nin amansız düşmanları İttihatçılardan Yahya Kâhya ve Küçük Tâlat (Muşkara), Millî Kurtuluş Savaşının başına geçirmek ve Mustafa Kemali tasfiye amacı ile Enver Paşa'yı bekliyorlardı. Karşılarına Mustafa Suphi çıkınca, onu ve arkadaşlarını yok etmeye karar verdiler. Mustafa Suphi ve arkadaşlarını 28 - 29 Kânunisâni 1921'de Karadeniz'de öldürüp cesedlerini sulara attılar. Ankara güçlü bir ihtilalci bolşevikten kurtulduğu için tabi ki olayı üzerine almadı. Ruslar ise Mustafa Suphi'den kurtuldukları için memnundular. Çünkü ölen, 1923'ten daha Lenin'in sağlığında bolşevik komünist partisinden kovulan ve 1929'da öldürülen Sultan Galiyev ise başta Ruslara karşı olmak üzere Doğu halklarını kolonyalizme isyana teşvik eden stratejinin önderi, teoricisi ve eylemcisi idi. Turan Devleti kuracak ve emperyalizme karşı mazlum milletlerin liderliğini bu Türk devleti teşkil edecekti. Galiyev hareketinin diğer bir manası ise eski Altınordu devletinin yeniden Turan ismi ile ihdası idi.

2. Sultan Galiyev ve Mustafa Suphi, Rusya'da Zeki Velidi Togan ile mutlak işbirliği yapmışlardır. Zeki Velidi, "Hatıralar, İstanbul, 1969" eserinin 288 ve 289. sayfalarında bunu kesin olarak teyid eder. Zeki Velidi'nin 289. sayfada: "Sultan Galiyev'in bizden diğer bir farkı; Komünizme bizim gibi bir zaruret icabı değil, bizzat buna inanarak intisap etmiş ve samimi olarak din aleyhtarı kesilmiş idi" demesi doğru değildir. Sultan Galiyev gibi belki Mustafa Suphi de bolşevik partisine Turancı görüşlerini tahakkuk ettirebilmek için Zeki Velidi gibi "bir zaruret icabı" intisap etmişlerdi. Sultan Galiyev'in, o zamanlar Kazan'da çıkmakta olan "Kuyaş (Güneş)" gazetesine yazdığı mektuptaki şu cümle Zeki Velidi'nin iddiası ile uyuşmaktadır:

"Mazlum milletime duyduğum büyük sevginin yüreğimde yatan ağırlığı sebebiyle (milletimin hatırı için) bolşevikliğe girdim." Sultan Galiyev, din aleyhtarı da değildi. İslâmiyeti Rus emperyalizmine karşı kurtuluş savaşının temel unsuru kabul ediyordu. O, Çar ve Sovyet emperyalistleri ile daima işbirliği yapmış din sömürücü yobazlara karşı idi. Galiyev'in ülküdaşlarından Hanefi Muzaffer'in şu satırları (Znamya Revulyutsii) de 1918 yılında çıkmıştır:

"Müslüman halk (Türkler) yani koloni halk, rus sömürgeciliği, altında proleteryadır. Çünkü Ruslar tarafından gerçekten ezilen bir halktır. Bundan dolayı müslüman Türk ülkelerindeki milliyetçi hareketler gerçek sosyal ihtilâl hareketleri niteliğini taşımaktadır."

Sultan Galiyev'in "Müslümanlar Arasında Din Aleyhtarı Propaganda Metodları" yazıları "Jizn Natzionalnostey"in 14 ve 23 Aralık 1921 tarihli nüshalarında çıkmıştır. Bu yazılar, Zeki Velidi'nin sandığı gibi onun din aleyhtarlığına yorumlanamaz. Aksine, Galiyev bu yazılarında,

müslüman Türklerin inanışlarına hücum eden bolşevikleri sert bir şekilde eleştirir. Galiyev'e göre, Asya Türkleri arasında müslümanlık birleştirici bir unsurdur. Cehalet nedeniyle Asyalı Türklerin her bir kabilesi kendini ayrı bir millet saymaktadır. Bu da Rus emperyalizminin işine yaramaktadır. Galiyev, bu yazılarında islamiyeti Rus kolonyalizmine karşı, sosyal bir ihtilâl niteliği olan potansiyel güç olarak kabul etmiştir.

Adı geçen makalelerinin ilkinde, Galiyev, Zeki Velidi'nin iddiasını cerheden şu satırları yazar:

"... İslâmiyetin durumunu tayin ve tasrih eden esas unsur, bunun son bir hak dini olmasıdır. Dünyanın (Büyük) dinleri arasında en genci islâm dinidir. Bu bakımdan islâmiyet en sağlam ve icra ettiği nüfuz bakımından en güçlü olan bir dindir. İslâm dini sosyal ve politik unsurları en iyi bir şekilde muhafaza etmiştir. Halbuki diğer dinler, safsataya geniş şekilde yer vermektedir. Müslüman hukuku (şeriat) bir kanun ve aslî hükümleri kapsayan bir düsturdur. Bu kanun müminlerin bütün dünyevî tezahürlerini idare eder. Bu düsturun içinde, nasıl dua edileceği, nasıl çalışılacağı, toplumda, aile içinde, günlük hayatta nasıl hareket edileceği en küçük teferruatına kadar tarif edilmektedir. Bu hükümlerin büyük bir kısmı tamamen müsbet bir karaktere haizdir. Eğitimin mecburi olduğunu hatırlatan Hz. Muhammed'in Hadisini hatırlatmak kafidir. Bu Hadiste şöyle denilmektedir: (Ultibul ilma Min-Al Mahdi ilâl Lâhdi-Beşikten mezara kadar ilim tahsil ediniz.) Ticaret ve çalışma mecburiyetini, büyüyünceye kadar çocuklarına eğitim verme hususunda ebeveyne terettüp eden mecburiyet, medeni evlenme müessesesi; toprağın, suyun ve ormanların hususi mülkiyet altına konmaması, hurafeye inanmanın tel'in edilmesi, büyücülüğün yasak olması, kumar oyunlarının men'i, lüksün, israfın yapılmaması, altın ziynetin takılmaması, ipek elbiselerin giyilmemesi, alkollü içkilerin içilmemesi, şiddet ve yamyamlık yapılmaması (bu son nokta Kuzey Afrika için çok önemli idi) aynî veya altın veya gümüş para ile (zekat, öşür) vergileri ödeme hususunda detaylı ve ilerici bir sistemin mevcut olduğunu tebarüz ettirmek kâfi gelir.

İslâmın aile ve verasete ait hukukunda da müsbet prensipleri mevcuttur. Çünkü, daha kaleme alındığı vakit, hatta daha sonraları bile putperest Arapların durumunu tanzim ediyordu. Nitekim, meselâ, Hz. Muhammed'in teaddüdü Zevcat hakkındaki Hadisini, İslâm dini ile meşgul olan bilginler, Hz. Peygamber'in poligamiyi tahdit etme hususundaki arzusunun bir ifadesi olduğu şeklinde telâkki etmektedirler. İctimaî ve siyasî âmilleri ihtiva etmesi hasebiyle din olarak islâm dini diğer dinlerden daha çabuk müminlerinin ruhuna nufuz etmektedir. İslâm din adamlarının şahsi durumu diğer dinlerin ruhban sınıfına nazaran daha sağlam oluşu, bunun en iyi delili olarak gösterilebilir.

Misâl olarak, bizden Rusyadaki müslüman ulema sınıfını ele alalım. Ruslarda bir papazın ruhani dairesinde 10-1200 kişi bulunurken müslümanlarda bir cami başına 700-1000 kişi gelmekte ve her camide ruhani daireye mensup üç üye, yani molla, bunun muavini müezzin hizmet görmektedir.

Müslüman ulema sınıfının kuveti bu zümrenin müslüman sekeneye nisbeten içtimaî ve siyasî durumu ile de izah edilebilir. Molla, aynı zamanda hem hoca (dini ayinleri icra etmekle görevli) hem de öğretmendir. (Her Mollanın cami yanında bir din okulu-mektebi veya medresesi vardır). Molla, evlenme işlerinden, talâktan ve verasetten anladığı için, hem hakim, hem de bazen doktor vazifesini görür. Bundan başka, müslüman ulema sınıfı seçimle tayin edilebilen türdendir ki, bu da onun durumunu meselâ, Rus ruhban sınıfına nazaran daha da sağlamlaştırmaktadır. Üst makamlar tarafından tayin edilmiş olan Rus papazının müridleri nezdindeki otoritesi, şüphesiz Tatar mollaları ile Özbek ulemalarının kendi mahallelerindeki itibarlarından daha azdır. Bu sonuncular, halkın hizmetkarı gibi telâkki ediliyor ve bundan dolayı, bunların arzularına daha büyük bir ilgi gösteriyorlardı. Molla ve ulemalar hem daha demokrat, hem de halka daha yakın idiler; bu itibarla daha büyük bir prestije yani itibara sahip bulunuyor ve halkın üzerindeki tesiri papazın Rus müjik üzerindeki nufuzundan daha büyüktür"

Resmi Sovyet görüşü, destalinizasyon hareketine rağmen, Ekmel İkram'ı, Feyzullah Hoca'yı, Bucharinci bolşevik Türk liderlerini temize çıkarırken, Sultan Galiyev'i hala burjuva ajanı, hain ilan etmesi dikkat çekmektedir.

3. Mustafa Suphi, Zeki Velidi'nin de ifadesinden anlaşıldığına göre Bakü kongresi sırasında Asya müslüman Türk milliyetçilerine yardım etmiş, onları Zinoviev ve Radek'in ÇEKA (Rus Gizli Polisi) sının takibinden korumuştur. Mustafa Suphi bu görevi elbette Sultan Galiyev'le planlamıştı. Zeki Velidi'nin "Hatıraları"nda (S. 289) şu satırlar bu iddialarımızı doğrulamaktadır:

"Mir Seyid Sultanaliyev 1929'da ve onun yakın arkadaşları 1937 de idam edilirken, Pravda ve İzvestiya gazetelerinde Sultan Galiyev'e (dış memleketlerde olup emperyalistlere ajanlık eden Zeki Validov ile temasta bulunmak suçları isnad olundu) diye yazmışlardı.

Hakikatte ise Sultanaliyev ile benim aramda ben Rusya'dan ayrıldıktan sonra hiçbir temas olmamıştır. Fakat aynı Sovyet gazetelerinin Sultan Galiyev ile Validov'u birlikte bir (millî ideoloji ve programı) kurdular mealindeki ithamları ise doğrudur ve bu ideoloji birliği Kalinin Komisyonunda Tatar ve Başkurtlarla Kazakistan'ı Yayık nehri boyunca Hazar denizine kadar uzanan iki Rus vilayeti ile fiilen ve nihai olarak ayırmak siyasetinin kabul olunması dolayısıyla husule gelmişti..."

Elbette bu Millî ideoloji ve programının hazırlanmasında Milliyetler komiserliğinde Sultan Galiyev'in muavini olan Mustafa Suphi'nin de katkısı büyük olmuş; belki de "Millî" birliğin sağlanmasında başrolü oynamıştı. Benningsen'e göre; "İttihat ve Terakki" ismini taşıyan bu teşkilata Galiyev, Mustafa Suphi ve Zeki Velidi Togan, Tursun Hocayev, Baytursunov gibi kimseler dahildi ve anti-Rus ve anti-bolşeviklik şu program etrafından birleşmişlerdi:

a. Türkleri Sovyetler idaresinde köprübaşı mevkiine getirmek;

b. Türklerin maarif teşkilatlarında belli bir yer işgal etmelerine çalışmak;

c. Basmacılar gibi anti-Sovyet ve anti-Komünist gerillacılarla gizli işbirliği yapmak.

4. Sayın Şevket Süreyya Aydemir'in 1968 yazında Sovyetler Birliğine yaptığı gezide, bize anlattığına göre Moskovadaki Türkoloji Enstitüsü'nde Enver Paşa'nın hatıra notları arasında Sultan Galiyev'in Enver Paşa'yı ziyaret ettiği hususunu Enver Paşa'nın el yazısı ile görmüştür. Biz Sultan Galiyev - Enver Paşa arasındaki gizli mülâkatın Mustafa Suphi tarafından düzenlendiğine kuvvetle inanıyoruz. Elbetteki bu, o zamanki Rus gizli polisinin gözünden kaçmamıştı. Ve Mustafa Suphi'nin temizlenmesine karar verilmişti. Mustafa Suphi'nin öldürülüşünden iki yıl sonra - Sultan Galiyev'in tasfiye edilmesi ve 1937 yılında da öldürülen Galiyevciler arasında - 1000 kadar Türkiyeli ve Mustafa Suphi ekolüne bağlı komünistin öldürülmesi üzerine de ciddiyetle durulmalıdır.

5. Bütün bu özetlediğimiz hususlardan çıkan sonuç şudur ki, Mustafa Suphi'yi Ruslar öldürtmüştür ve 1921'lerde o sıralar sıkışık olan Ankara hükümetinin zaafiyetinden istifade etmişlerdir.

6. Bugün Türk komünistlerin her 28-29 Ocak'ta Mustafa Suphi'yi anmaları bir sahtekarlıktan başka birşey değildir. Çünkü ölülerin dili yoktur ve ölüler konuşamaz.

7. Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesine tekaddüm eden günlerde Sovyet sefiri Aralov Yoldaş, Anadolu'daki Mustafa Suphi kolunu M. Kemale ihbar etmiştir.

Alexandre Benningsen, Sir Olaf Careo, Prof. Zeki Velidi Togan, Chantal Lemercie Quelquejay, Serge A. Zenkousky, Richard Pipes, Ivar Spector, Abdurakhman Aytorkhanov, Dr. Baymirza Hayit, E. H. Carr, Geoffrey Wheeler, Gothardt Jaschke gibi ünlü Sovyet ve pantürkizm uzmanlarının bu konuda - yazacakları ve bizi teyid edecekleri pek çok dökümana sahip oldukları muhakkaktır.

Sekizinci Bölüm

1- Report on the Soviet Union, Alexander Tsamaia, New York, 1966,
2- Konu hakkında daha teferruatlı malümat için, Bknz., Dr. Baymirza Hayit, Türkistan'da Basmacılık Hareketi, 1999, Ankara; A. Recep Baysun, Türkistan İstiklal Hareketleri ve Enver Paşa, 2006, İstanbul
3- "Critical Notes on National Questions", V. I.Lenin, Paris, 1952
4- A.y.e s, 87
5- "Hasha Rabochaia Gazeta", Nr. 3.
6- "Rote Spuren im Orient", Günther Nollâu-Hans Jürgen Wiehe, Köln, 1963, s, 95-111.
7- Şevket Süreyya Aydemir, Suyu Arayan Adam adlı hatıratında, bu konuya kendine has ironik üslubu ile temas eder.
8- Bu konuda esas aldığımız kaynak; "The Middle East in Transition", Frederlc A. Preager Inc. U.S.A., 1958. Bknz. A. Benningsen'nin "Sultan Galiyev: USSR and the Colonial Revelotion" s, 398 - 414; Ayrıca daha teferruatlı malümat için son yıllarda yapılmış çalışma için Bknz., Erol Kaymak, Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonali, 1994, İstanbul
9- Sultan Galiyev'in bu görüşlerini "Yön" dergisi etrafında toplanmış sosyalistlerin benimsedikleri anlaşılıyor.
10- "Znamya Revolyutsii", Nr. 44, 8 Mart 1918.
11- Burada "Millî Kurtuluş Savaşlarında sınıfı şiarlara yer yoktur" diyen "Yön" dergisi ile "Kadro" hareketinin beyni Şevket Süreyya Aydemir'i hatırlamamak elde değil. Şevket Süreyya Aydemir'in 1927'de Komünist Partisinden 'niçin çıkarılmış olduğu da burada anlaşılmaktadır.
12- Arsharuni ile Gabidullin'nin: "Oçerki Panislamizma i Pan Türkizma v Rossii", s, 78-79, Moskova, 1931
13- "İdeologia Sultan Galiyev Shching, Anti-Religiosnik", "1930, Nr. 5, s. 21, Arsharuni. Bu görüşün günümüzdeki temsilcilerinin "Yön" Dergisi çevresinde toplanmış sosyalistler olduğu muhakkaktır. Bknz. "Yön" dergisi, Nr. 39, Doğan Avcıoğlu'nun "Sosyalist Gerçekçilik" makalesi. Ayrıca bu gurup sosyalistin organize ettiği "Millî Kurtuluş Cephesi" hareketine niçin CHP'nin ve diğer burjuva partilerinin gerici kesimlerinin alınmasında ısrar edildiği daha iyi anlaşılmaktadır.
14- A.y.e., s, 28
15- Günümüzde Cezayir milliyetçilerinin Fransız sömürgeciliğine karşı yürüttükleri millî kurtuluş savaşında Fransız Komünist Partisinin ve işçi sınıfının alâkasızlığı; hele Cezayirli milliyetçilerin Fransız Sosyalist Partisi liderlerinden Jules Moch'un İçişleri Bakanlığı zamanında genoside tabi tutulması, Sultan Galiyev'in görüşlerinde ki doğruluğu ıspatlayıcı niteliktedir.
16- "Maşa Gazeta", Taşkent, 28 Kasım 1917
17- "Enbekşi Kazaktı" No. 15, Mart 1922
18- "İz İstorii Partiinova Stroitel'stva v Kazakhstane" Lekerov, Almaata, 1936, s. 177179.
19- SSCB Komünist Bolşevik Partisi Tarihi, Moskova, 1940, s. 270. (Türkçe basımı).

20- "Türk Kültürü" Dergisi, Eylül 1964, Nr. 23, s, 42 - 43, Prof. Dr. İbrahim Yarkın'ın "Muhtar Türkistan ve Alaş Orda Hükümetleri ile Basmacılık Hareketi hakkında" şu tesbitlerde bulunmaktadır: "Son olarak kısaca, Türkistan'da millî muhtar hükümetin Sovyetler tarafından dağıtılışından sonra Rus istilâsına karşı başlayan genel halk ayaklanması 'Basmacılık hareketi' üzerinde durmak lâzımdır. Basmacılık hareketi, Türkistanda istiklâl mücadeleleri tarihinde çok önemli bir yer işgal eder. Bu harekete bir halk ayaklanması olarak değil, Sovyet Rusya istilâsına karşı silâhlı milli mücadele olarak değer vermek gerekir (....) Türkistan işlerini iyi bilen bir Sovyet idarecisi olan Georgi Safarov şunları yazar: "Basmacılık hareketi bir taraftan Kokand- muhtariyetinin ortadan kaldırılması ve geniş sömürgecilik karışıklıkları sonucunda meydana gelen millî egemenlik mücadelesi şeklinde ve öte yandan, iktisadî kriz ve açlık dolayısiyle gelişmiştir. (,..) O devirlerde Türkistan Cephesi Kumandanı bulunan Frunze'nin yazdığına göre, Basmacıların şiarları: "Sovyet tahakkümünden kurtulma ve Müstakil Müslüman Devleti Kurma şekillerinde idi (...) Basmacılık hareketinin bütün ülkeye yayılan çok geniş halk ayaklanması olma devri 1918 - 1923 yılları arasındadır"

21- "Pod Znamenem İslama", Novyi Vostok, Ur. 4, 1922 s, 95; Daha teferruatlı malümat için Bknz., Okay Kurt, Başkomutan Enver Paşa, 2007, İstanbul

22- "The Socialist Revolution in the Orient" Jizn 'National' nostei, 10- 12 Ekim, 2 Kasım 1919.

23- Aynı kaynaklar, 2 Kasım 1919.

24- "National And Religious Problems", Hanefî Muzaffer'in risalesi basılmamıştır. Bu konudaki bilgiler Arsharuni ile Gabidullin'in aktarmalarına dayanmaktadır.

25- A. Battal Taymas, "Kazan Türkleri", s, 207. Sultan Galiyev hakkında diyor ki: "Bu ülkede Sovyetlerle anlaşıp, onların çekici vaidlerinden millî gayeler uğruna faydalanmak hülyasına kapılan Seyidgaliav, Muhtarov gibi "Millî Komünistler; iş başından uzaklaştırılıp, hapse atılmışlar, sürgüne gönderil inişler, yok edilmişlerdir". Yazarın aynı konuda kanaatleri için Bknz., Rus İhtilalinden Hatıralar, 1998, İstanbul

26- Molla Nur Vahitov ile Sultan Galiyev'in teşkil ettikleri Komünist Sosyalist Müslüman Türk Teşkilâtı, tertip ettiği konferansta gelecekteki MüslümanTürk Devletinin (Turanın) İçine bazı islâm olmayan müstemlekelerin alınmasını kararlaştırmılardı - Mariler ve Çuvaşlar gibi.

27- Pravda, 1,5, 11, 18 Mayıs 1918.

28- Troçki, Molla Nur Vahidov'un kurşuna dizilmesinde bizzat parmağı olduğuna ve Kazan'a bilerek yardım göndermediğinden sözetmektedir. Konu hakkında Bknz., L. D. Troitski, Stalin, 1953, Paris

29- Jizn 'Natsionai' nostei, 24 Kasım 1918.

30- Ayni Eser, 2, 2 Ekim ve 2 Kasım 1919.

31- Pravda Vostoka, 18 Aralık 1934: Tursun Hocayev Davası ile ilgili makale. Aynı konuda daha teferruatlı malümat için Bknz., Erol Cihangir, (Terc.) Arif Hocaoğlu, Sultan Galiyev Davası, 2008, İstanbul

32- "Revolyutsiya i National'nostei" Nr, 11, 1933.

33- T.K.P. Merkez Komitesi üyelerinin üçte biri o yıllarda (1921 - 1922) Tatarlardan müteşekkildi. 1925 T. K. P. tevkifatında Nazım Hikmet, Sadrettin Celâl (Antel), Hasan Ali (Ediz) Kırım yolu ile Rusya'ya kaçışından da Galiyev'in müslüman teşkilâtları üzerindeki nüfuzu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

34- Bu serbest bırakılışın İstanbul'da 1927 yılında yapılan T.K.P. tevkifatı ile alâkası var mıdır, bilmiyoruz. Bilindiği gibi o tevkifatta Türkiye'de Galiyev'in yolunda yürüyen bir kısım komünistler T.K.P.'den ayrılmışlardı. Ve sosyalizm Türkiye'de bugüne kadar uzayacak olan yeni bir hareketin eşiğinde idi.

9. Bölüm

Sovyetlerde Komüntern Okulları ve Türk Öğrenciler

Komüntern, bütün dünya ülkelerinde, komünizmin yayılmasında, komünist partilerinin kurulmasında, gelişmelerinde başarılı bir rol oynamıştır. Ama Stalin'in iktidarı zamanında Rus Bolşevik partisinin ve Sovyet hükümetlerinin bir vasıtası haline gelmesiyle de iflâs etmiştir. İflâsı ve 1943 Mayıs'ında feshedilmesi dahi, Sovyetlere büyük faydalar sağladı. Bununla birlikte, her iki durumda da komünist partisi kadrolarına eleman yetiştirmesi bakımından Komüntern Okulları, dünya komünist faaliyetlerinde önemli yer işgal ettiler. Kuruluş tarihinden sonra, onbeş yıl içinde, bu ihtilâl okullarında okuyan öğrenciler, yalnız belli bir ideolojiye bağlılık değil, çeşitli teorik ve pratik fikirlerle donatıldılar. Günlük politik aksiyonlarda rol oynadılar, ihtilâlci partilere önderlik ettiler, millî teşekküllere sızdılar. Teorik ve pratik fikirlerin yanında, ihtilâlciliğin bütün metodları kendilerine öğretildi. Komünternin gizli, açık ajanları, bu okullarda yetiştiler; Komünternin O.M.S. (Otdyel Mejdunarodniy Svyazi) teşkilâtı tarafından finanse edildiler. Komüntern okullarını Sovyetler Birliği adına idare eden bu okulları Sovyet maliyesi tarafından ödenen paralarla finanse eden O.M.S. teşkilâtı idi. Bu teşkilâtın başında Ossip Piatnitski bulunuyordu. Bu teşkilât, aynı zamanda Komünternin irtibat bürosu idi. Beynelmilel alanda faaliyet gösteriyordu. Özel gizli ajanlar kullanırdı. Komünternin Avrupa faaliyetleri için başlıca görevlisi Jacob Mirov Abramov 1921 den 1930 yılına kadar Sovyetlerin, Berlin Sefarethanesinde matbuat şefliğini yapmıştır. Oysa bu onun zahiri görevi idi. Asıl görevi Komüntern kararlarını Almanya'da ve Avrupa'da yaymaktı. 1937 yılında büyük temizlik sırasında öldürüldü[1].

Lenin'in Teorisi

Lenin (What to do?) Ne yapmalı? eserini 1902'de yayımlamıştı. Daha o sıralar Komünist okullarının kurulması fikrini savundu. Lenin'e göre, burjuva okulları, memurlar, politikacılar, hekimler yetiştiriyordu.

İhtilâlci partiler de, profesyonel ihtilâlciler yetiştiren okullar açmalıydı. 1911 yılında Lenin, Paris'in 20 km. yakınında olan Longjumeau'da ilk defa ihtilâlci yetiştiren bir okulu teşkilâtlandırdı. Bu okulun çok az öğrencisi vardı. 1917 ihtilâlinden sekiz ay sonra, 1918 Haziran'ında altı haftalık Agit Prop kursları faaliyete geçti. (Agit Prop, Ajitasyon ve propaganda) . Bolşevik Komünist Partisinin, VIII. Kongresinde ise, Merkez Komitesinin kontrolünde Yüksek Parti okullarının açılmasına karar verildi (Mart 1919). Ve ilk defa bir Komünist Üniversitesi kuruldu. Bu üniversitenin ismi Sverdlov idi. Sverdlov, ihtilalin akabinde Agit Prop kurslarını organize eden bir ihtilâlci idi. 1919 da bu okulun ilk direktörü V. Nevski idi. Lenin de bu okulda bazı konferanslar verdi[2].

Komünternin Üç Doğu Üniversitesi

KUTV-KUNMZ VE SUN YAT - SEN Üniversiteleri

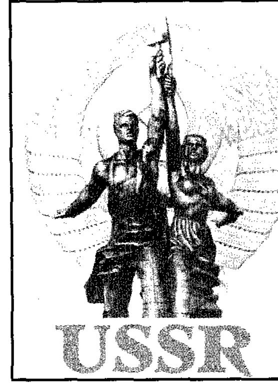
Komünist enternasyonaline öncü kadroları teşkil edecek elemanlar yetiştirilmesi, Rus komünistlerinin düşüncesi idi. Partinin, IX. X. XI. Kongrelerinde, komünist üniversiteleri kurulması fikri geliştirildi[3]. Plân, dünya ihtilaline öncüler yetiştirilmesine göre hazırlanmıştı. Muhtelif ülkelerden gelecek olan komünistlere, Lenin'in deyimine uygun olarak "İhtilal sanatı" öğretilecekti. Bu gaye ile 21 Nisan 1921'de ilk defa, beynelmilel mahiyetteki "Şark Komünist İşçileri Üniversitesi" faaliyete geçti. Rusça ismi Komunisticski Universitet Troujenika Vostoka olarak anılan bu teşekkül, kısaca KUTV olarak bilinmektedir. Üniversite, Bolşevik Komünist Partisi Merkez Komitesi ile Rus Komünist Partisinin Merkez Komitesinin aldığı karar üzerine Moskova'da kuruldu. Sovyet Cumhuriyetlerinin, işçilerinin, komünlerinin, millî azınlıkların, Doğulu işçilerin, devam edecekleri bu okul, Halk Komiserliğinin idaresi altında idi ve Sverdlov Üniversitesinin ders programını uygulacaktı[4].

KUTV'un 1921 yılındaki öğrenci sayısı 715 kişi idi. Kırk ülkenin ve Kafkas halklarının çocukları okula kaydolundular. Daha sonraki yıllarda bu rakam yükseldi. 1923'te 62 ülkeden 1015 öğrenci geldi. Öğrenciler, bağımsız ve koloni ülkelerinin, Orta ve Yakındoğunun komünistleri idi. Yunanistan komünistleri ilk defa KUTV'a 1923'te geldiler. N. Zachariades bunların arasında idi. Bu şahıs, Yunan Komünist Partisi'nin yirmi beş yıl süre ile Genel Sekreterliğini yaptı. İkinci Dünya Savaşından sonra patlak veren Markos liderliğindeki komünist ihtilâlinde baş rolü oynadı. Son yıllara kadar menkûb bir kimse olarak Moskova'da yaşadı. Nerde olduğu bilinmemekle birlikte, muhtemelen "destalinizasyon" hareketi sırasında tasfiye edilmiştir. 1923'te Türkiye Gizli Komünist Partisi de bu okula birçok öğrenci kaçırdı[5].

KUTV'un iki ayrı seksiyonu vardı: Sovyetler Birliğinden gelen öğ-

renciler; dış ülkelerden gelen öğrenciler. Stalin kültünün yavaş yavaş yaratılmaya başladığı yıllarda, KUTV' dan gelen teklifle üniversiteye Stalin'in ismi de verildi[6].

1925 yılında KUTV'a elli ülkeden öğrenci geldi. Üniversitenin resmi görevlilerinden Hindli Komünist M. N. Roy istisna edilirse, Bolşevik zaferinden sonra Lenin hükümetinde Stalin'in "Milliyetler Komiserliğindeki" görevinden beri onun ajanı olan Gregoire Isakovitsch Broido, Y. Raiter, onu takiben Boris Zacharovitseh Choumaiteski, Üniversiteyi Sovyetler Birliğinin kayıtsız şartsız bir organı olarak idare ettiler. KUTV'un Komüntern ile ilişkisi, Sovyetler Birliğinin menfaatlerine göre ayarlandı. Bunun dışındaki davranışlar, 1923'ten 1937 – 38 yıllarına gelene kadar kanlı bir şekilde tasfiye edildi. Hatta 1936 yılında Üniversite, öğretmen ve öğrencilerinin tasfiyesi sonunda atıl bir hale geldiği için kapandı. Boris Z. Choumiateski, Sovyetlerin Tahran Büyükelçiliğini yapmıştır.

Sovyet dış politikası jeopolitik gerçekler üzerine kuruluydu. Bu gerçeklere ulaşmanın en önemli uygun yolu yabancı öğrencilere yönelik komünist militan yetiştiren üniversitelerdi

KUTV'daki Türk Komünistleri

Bugüne kadar Sovyetler Birliğinde okumuş veya okumak maksadıyla Türkiye Komünist Partisi veya Sovyet Elçiliklerinin gayretleri ile Rusya'ya çeşitli yollarla gitmiş veya kaçırılmış öğrenciler, 1936 yılına kadar KUTV'da 1960'tan sonrada "Lumumba Üniversitesi"nde okumuşlardır. Rusya'ya gönderilmiş, kaçırılmış olanları üç kategori içinde mütalâa etmek gerekir. Birinci gruba dahil olanlar, Rusya'ya tahsil kasdi ile gitmemişlerdir. Bazıları II. Meşrutiyetin, o karışık günlerinde politikaya karıştıktan sonra çeşitli vesilelerle Rusya'ya kaçmışlar, bazıları da I. Dünya Savaşında Rusya ile yapılan savaşlarda esir düşmüşlerdir.

1913'ten sonra Rusya'ya kaçan ilk kafilede, kaçışından beş yıl sonra (1918), Moskova'da, Türk harp esirlerinden, Türkiye Komünist Partisinin nüvesini teşkil edecek olan yani "Türk Sol Sosyalistleri" gurubunu kuran Mustafa Suphi de bulunuyordu.

Mustafa Suphi'nin, marksist fikirlerle daha Fransa'da tahsilde bulunduğu yıllarda ilgilendiği, 1917 Bolşevik İhtilâli Rusya'da patladığı zaman, ihtilâlci fikirlere, teoride ve pratikte yabancı olmadığı için, ihtilâle kolaylıkla intibak ettiği anlaşılmaktadır.

Mustafa Suphi, 1883'te Giresun'da doğmuştur. Babası devrin valilerinden Arnavut Ali Rıza Bey, annesi Samsun Belediye Reislerinden Halil Hilmi Beyin kızı Memnune hanımdı. İdadî tahsilini Erzurum'da yaptıktan sonra, İstanbul'da Galatasaray Lisesi'nde okudu. İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdi. 1904 – 1905 yıllarında tahsiline devam için Paris'e gitti. "Ecole des Sciences Politiques"e devam ederek, oradan mezun oldu. Mezuniyet tezi, "Türkiye'de İtibarî Ziraî Teşkilâtın Hâl ve

İstikbali" ismini taşıyordu. Tez, Fransız ekonomik çevrelerinde ilgi topladı. 1911'de Fransa'da "Güney İtibari Ziraî Kongresi"ne katıldı. Bu tez sonradan Roma Milletlerarası Enstitüsü toplantısında da okunarak yayımlanmıştır. Fransa'da bulunduğu yıllar Jean Jaures'nin etkisi altında kaldı. Sosyoloji ile ilgilendi. Fransız sosyologu Bougle'un derslerini takip etti. Paris'te bulunduğu yıllar "Tanin" gazetesinin muhabirliğini yapıyordu. İstanbul'a döndükten sonra "Tanin", "Serveti Fünun", "Hak" gazete ve mecmualarında çalıştı. Bu arada "Bougle"un "İlmi İçtimai Nedir?" eserini tercüme etti. "Vazife-i Temeddün" adıyla telif bir eser yayımladı. Siyasi görüşleri "İttihad ve Terakki Fırkası"nın karşısında idi. "Hürriyet ve İtilâf Fırkası"nı tuttu. "İfham" gazetesinin müdürlüğünü yaptı. 1912 yıllarında "Yüksek Ticaret Mektebi"nde "Malûmatı Hukukiye" dersleri veriyor, "Yüksek Muallim Mektebi'nde ve "Mektebi Sultanî"de İktisad ilmi hocalığı yapıyordu. Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın suikastte öldürülmesi ile birlikte diğer "Hürriyet ve İtilaf Fırkası" mensupları ile birlikte Sinop'a sürgün edildi. Ve oradan bir "millî mason teşkilâtı" kurmak gayesi ile 7–8 arkadaşı ile birlikte Rusya'ya kaçtı. Ve Bolşevik ihtilâlinin içinde önemli roller oynayarak, 1918'de, Moskova'da Türkiye Komünist Partisinin ilk çekirdeğini teşkil etti.

Mustafa Suphi ve onunla birlikte Bolşevik ihtilâline karışmış Türkiyeli komünistler için - Ethem Nejat, Kayserili İsmail Hakkı, Niyazi Zekeriya, Hilmioğlu Hakkı, Mehmet Emin, Nazmi, Lütfü Necdet, Kazım Ali, Şefik, Ahmet Cevad v.s - ayrıca bir komünist eğitimi söz konusu değildi. Bu grubun himayesinde bir takım gençler, o sıralarda Türkiye'den Moskova'ya geldiler (1919). Ve bunlar ilk olarak komünist ihtilâlinin pratik ve teorik meselelerini öğrenmek için özel bir eğitimden geçirildiler. Nazım Hikmet, Vâla Nureddin, Laz İsmail (Mâra), Hasan Âli (Ediz), Şevket Süreyya (Aydemir), İsmail Hüsrev (Tökin) gibi gençler Sovyet Rusya'da ihtilâlcilik eğitimi gören ilk Türk komünistleri kabul edilebilir. Nitekim bu guruptan Nazım Hikmet sonuna kadar bir Sovyet aparatı olarak kaldı. Hasan Âli (Ediz) ve Şevket Süreyya (Aydemir) Türkiye döndüklerinde bir süre Türkiye Komünist Partisinin illegal teşkilâtlarında görev aldılar. Merkez Komitesi üyeleri olarak çalıştılar. Şevket Süreyya 1927'de Komünist Partisinden ayrıldı. Bu gurup Türkler KUTV'un ilk mezunları idiler.

Sovyetler Birliğinde eğitim gören gençlere genellikle, iktisat, sosyal ilimler tedris edildikten başka, komünist ihtilâlciliğinin bütün incelikleri öğretilmiştir. 1923'ten sonra, Moskova'da bu genç komünistler, komüntern stratejisine uygun bir eğitim görmüşlerdir. Gerek eldeki Türkiye Komünist Partisinin programına göre (1931'de Berlin'de yayımlanan "İnkılâp Yolu" dergisinin 3. – 4. sayılarında çıkmıştır. Bu

Nazım Hikmet, Doğu Halkları Üniversitesi olarak bilinen KUTV'de okuyan ilk Türk öğrencilerden biriydi

dergi Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) tarafından yönetilen T.K.P, nin illegal organı idi),[7] gerekse 1919–1920 yıllan arasında teşekkül eden III Enternasyonal statüsünün 2. maddesine göre, mahalli komünist partileri, Merkezi Moskova'da bulunan Komünist Enternasyonalinin seksiyonlarıdır[8]. Nitekim 1931'de "İnkılâp Yolu"nda yayımlanmış olan T.K.P. faaliyet programının 1. maddesinde şöyle yazılmakta idi:

Madde: 1 - Türkiye Komünist Partisi, Komünist Enternasyonalinin bir şubesi sıfatı ile mücadelelerini - Türkiye'nin hususi şartları içinde - Sovyetler Birliği cihan proletarya inkılâbı ve komünizm lehinde bulunur. Sovyet Sosyalist Birliği ile müttefikanı, doğrudan doğruya sosyalist kurtuluşa geçişi temin ve tesri edebilir...

Bundan da anlaşılacağı gibi, bilhassa Moskova'dan dönen öğrencilerin de katıldığı T.K.P. nin Merkez Komitesi kademesi, bu tüzükle bağlanmış, Komünternin bir seksiyonu olarak çalışmıştır. Böylelikle Moskova'da eğitim gören Türk komünistleri, Parti tüzüğünün de müsaade ettiği veçhile, Komüntern aparatlığı görevini yerine getiriyorlardı. Hem de "Doğu"nun mazlum çocukları olarak T.K.P. içindeki 1927 ayrılığının, bir başka açıdan değerlendirilmesi şöyle olabilir kanaatindeyiz: Bir kısım Merkez Komitesi üyeleri Sovyet Komüntern aparatı kalmak isterken, bir kısmı da millî vasıflar kazanmak için direndiler. Nitekim 1923 – 1927 yılları T.K.P.'nin Komünternle mücadele yılları oldu. O zaman T.K.P.'nin Dr, Şefik Hüsnü (Değmer) yerine vekâleten sekreteri olan Vedat Nedim (Tör) yakın zamanlarda, bu konuya değinerek şunları söylemiştir:

"Keşke Komünterni dinleyip Partiyi batırsaydım. Yanlış emirler yüzünden çatışmalar oldu. Tramvay işçilerini ayaklandırmamızı istiyorlardı. Dinleseydim heder olurduk"[9].

Şevket Süreyya Aydemir'de bu konuda şöyle demektedir:

"Komüntern bize fena halde müdahalelerde bulunmaktaydı. Bu zararlı, idraksiz, millî hareketi, aydınların tarihi görevini anlamayan bir müdahale idi"[10].

T.K.P. 1923 yıllarından sonra, KUTV'a öğrenci kaçırmak faaliyetine hız vermiştir. Bu yıllarda KUTV'a giden, kaçırılan öğrencileri ikinci kategoriye dahil ediyoruz. Bu süre içinde T.K.P. Merkez Komitesi, Sovyetlere öğrenci gönderme ve kaçırma işinde faal rol oynadı[11]. Parti teşkilât şefi ve Merkez Komite üyeleri münhasıran bu işle uğraştılar.

Moskova'ya gönderilen veya Karadeniz'den Lâz İsmail (Mâra) in takaları ile kaçırılan öğrencilerin bir kısmına gidecekleri yerin Moskova olduğu söylenmiyor, Almanya'ya teknisyen olarak gönderilecekleri bildiriliyordu[12]. 1924 yılında çeşitli yollarla KUTV'a gönderilen, kaçırılan

öğrenci sayısının (Türk öğrencileri) 30 – 40 kişi kadar olduğunu tahmin edilmektedir. Enstitünün öğrenci sayısı İhsan Taşdelen'e göre 4000 kişi civarında bulunuyordu[13]. Yine İ. Taşdelen'in ilgili eserinde bildirdiğine göre o sıralarda rektör G. I. Broido idi. KUTV'da o yıllarda okuyan veya bulunan Türk öğrencileri arasında şu isimleri biliyoruz: İhsan (Taşdelen), Tesviyeci Selim, İstanbul Tıp Fakültesinden Sadık, Faruk, Dimitri, Mesrure, Server, Tornacı Hamit, Hayat, Ziya, Ekrem, İstanbullu Niyazi, Akif, Aziz, Şakir, Kürd Mehmet, Tekin, Faik...[14]

Bu guruptaki öğrencilerin pek çoğu aralarına başka ülkelerin öğrencilerini de alarak, yirmidört kişilik bir fraksiyon teşkil edip dersleri boykot ettiler[15]. Bunlardan İhsan (Taşdelen) 1939 yılına kadar temerküz kamplarında ve hapishanelerde tam 11 yıl kaldıktan sonra Türk hükümetinin teşebbüsleri ile Türkiye'ye döndü[16]. Selim, kendisini Neva nehrine atarak intihar etti. Keza, Faruk Kırım'da, Niyazi, Bakû'de intihar ettiler. Server, kurşuna dizildi. Akif, Malkof'ta sınırı geçerken yakalandı ve Ruslar tarafından öldürüldü. Hayatta sınırı aşarak Türkiye'ye dönebildi[17]. Enstitünün eğitim faaliyetinde Komünternin Türkiye temsilcileri olarak Hasan Âli (Ediz), Halim Yoldaş takma adı ile Vâla Nureddin (VANÛ), Nazım Hikmet (Ran Verzanski), Lâz İsmail (Mâra) derslerde tercümanlık yapıyorlar ve gençlere komünist ihtilalinin teorik ve pratik meselelerini öğretiyorlardı. Türkiye dışına çıktığı zaman da T.K.P'nin Genel Sekreteri Dr. Şefik Hüsnü (Değmer), Ferdi Yoldaş takma adı ile Türk öğrencilerinin moral durumunu kontrol ediyordu. Komünternin Türkiye seksiyonu propaganda şefi Abid Alimov Yoldaş; Eğitim Şubesi Başkanı da Siyasi Komiser Sağamanyan Yoldaş isimli bir Ermeni idi[18].

Öğrenciler teorik bilgilerin yanında, Udelniya'daki Kızıl ihtilâl kampına gönderiliyorlar ve orada, Kızıl Ordu subaylarının nezaretinde ihtilâl, sabotaj, sokak nümayişleri konusunda talim görüyorlardı[19]. Zeki Baştımar'ın Türkiye'de bulunduğu sırada (1946) bir dostuna anlattığı şu noktada önemlidir: "Öğrencilere alışkanlık peydahlamaları için burjuva polisinin yapması muhtemel işkencelerin hepsi de tatbik ediliyordu."

Görüldüğü gibi, 1923 – 1924 yıllarında T.K.P. nin KUTV'a sağladığı öğrenciler, normal bir meslek eğitimi değil, Lenin'in deyimi ile "ihtilâl sanatını" öğrenmiş ve bu konuda teorik ve pratik dersler kurslar görmüşlerdir. Ancak bu dönemdeki öğrencilerin pek çoğunun TKP' nin militan kadroları için yetiştirilmesi mümkün olamamış, öğrencilerin bir kısmının mukavemetleri intiharlarına, ölümlerine, hapishanelerde, tecrit kamplarında sürünmelerine, kayıplara karışmalarına sebep olmuştur. Pek azı da komünizmden vazgeçerek Türkiye'ye dönmüşlerdir.

TKP için, Moskovadaki eğitim gayretlerinin en verimlisi, öyle gö-

rülüyor ki, 1926 - 1930 yılları arasında Rusya'ya kaçırılan, gizlice kaçan öğrenciler olmuştur. Üçüncü kategori içine sokacağımız bu isimlerin en önemlileri Zeki Baştımar, Mehmet Bozışık, Emin Bilecen, Ahmet Fırıncı, Nail Vahdeti Çakırhan, Emin Sekün, David Nea v.s.

Emin Bilecen, Hasan Âli (Ediz) den sonra, uzun süre T.K.P'nin Komsomol teşkilâtının başında bulunmuş; Mehmet Bozışık, Ahmet Fırıncı 1952 tevkifatına kadar T.K.P. Merkez Komitesi üyeliği yapmışlardır. Zeki Baştımar ise, Prag'da yaşamaya başlamıştır, Yakub Demir ismi ile T.K.P. nin Dr. Şefik Hüsnü Değmer'den sonra I. Sekreterliğini üstlenmiştir. Bu dönem öğrencilerinin hemen hepsi, günümüze kadar T.K.P'nin gizli kadrolarında idareci rollerini oynamışlardır[20].

Üçüncü kategoride açıkladığımız veya bilinmeyen isimler endüstrileşmiş ülkelerde komünist ihtilallerini öngören Komüntern kararlarına göre eğitilmişler, Komünternin ve Komünformun fesih yılları da dâhil, 1952 yılına kadar T.K.P'ni Komünist Enternasyonalinin bir seksiyonu olarak, Moskova'ya yüzde yüz bağlı kalarak idare etmişlerdir. Bunun son belgesi, 1951 – 1952 tevkifatında ele geçen ve redaksiyonu Zeki Baştımar tarafından yapılan "T.K.P. Teşkilât Prensipleri" ismi altındaki T.K.P. tüzüğü ve faaliyet programıdır[21].

1936 yılında, Avrupa'ya dönük komünist ihtilalleri için, Doğu'nun, sömürgelerin, az gelişmiş ve geri kalmış ülkelerin gençlerinden, Batılı ihtilalcileri ve Sovyetler Birliği için aparatlar yetiştiren KUTV, Stalin'in tasfiye programından kurtulamamış, öğrenci ve öğretmenlerinden pek çoğu kurşuna dizildikleri, temerküz kamplarına tıkıldıkları için kapatılmıştır.

1936'dan 1944'e kadar geçen yıllar, Sovyetler Birliğinin gerek iç, gerekse dış politikası bakımından en müşkül yıllarıdır.

1938'e kadar süren tasfiyeler sırasında, milyonlarca insanın öldürülmesi ile topraklar köylülerden müsadere edilerek Devlet çiftlikleri haline sokulmuş ve Sovyet Komünist Partisi, Dünya komünist hareketinin mutlak liderliğini ele geçirmiştir.

Öte yandan, Avrupa'da beklenilen sol ihtilaller yerine, sağ ihtilâller başarı kazanmış, 1933 yılında Almanya'da Hitler ve daha önce de İtalya'da Mussolini, 1936'dan sonra da İspanya'da Franko iktidarı ele geçirerek, geniş bir komünist tasfiyesine girişmişlerdir. İsveç ve İngiltere'nin dışında bütün Avrupa'da faşistler ya iktidarlara geçmişler ya da iktidarlar üzerinde etkili rol oynamışlardır. Bu sürede Sovyetler, Komünist partilerinin yardımı ile 1935 yılında Komüntern'in VII. Kongresinde alınan kararlarla, bütün dünyada Nazizme ve Faşizme karşı müttefikleri de kapsayacak Halk Cepheleri teşkiline girişmişlerdir. Ama, 1939 yılında keskin bir dönüşle Nazi Almanyası ile ittifak yapma fırsatını bulunca bundan faydalanamamazlık edememişlerdir. Kısaca-

Komüntern okulları Sovyet devrimi sonrası Lenin tarafından özel olarak kurulmuş, temel eğitimini Marksist klasiklerin okutulması yanında Sovyet sempatizanı öğrenciler yetiştirilmesini hedefliyordu

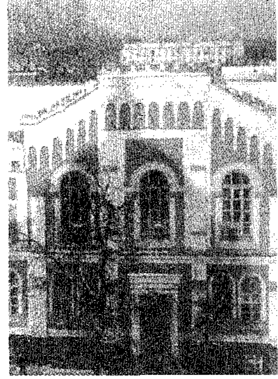
sı, büyük temizlik hareketlerinden sonra Komünist Enternasyonali (Komüntern) dünya ihtilalinin bir organı değil, Sovyet dış politikasının bir yardımcısı haline sokulmuştur.

1936'dan 1960'a gelene kadar, Moskova'da açık bir ihtilâl okulunun varlığı bilinmiyordu. Bu karışık yıllarda, Sovyetler Birliği açık bir ihtilâl okulu açmak yerine, özel ve gizli metodlarla, ihtilalci yetiştirme işine devam etmişlerdir. 1936'dan sonraki yıllarda Türkiye'den Moskova'ya gitmiş öğrencilerin olup olmadığı da bilinmiyordu. Moskova, 1945'den sonra gençlik meseleleri ile ilgilenmiş, bazı Türk öğrencileri, Paris, Doğu Berlin yolu ile Rusya'ya geçebilmişler ve bunların pek çoğu da, Doğu Blokunun propaganda organlarında yer almışlardır. Meselâ, radyoların Türkçe yayınlarını yönetmişler, propaganda, broşür ve dergilerini tertip ve tanzim etmişlerdir. İkinci Dünya Harbinden sonra Demirperde gerisine giren, kaçan Türk öğrenciler uzun yıllar ayni işlerde kullanılmışlardır. Bunların maddi durumları iyi değildir. Meselâ, bir Hariciye memurunun bize, Budapeşte radyolarında çalışan Gün Togay ve Necil Togay çifti hakkında söyledikleri yürekler acısıdır. Karı, koca ancak karınlarını doyurabilmekte ve bir odada yaşamaya mahkûm edilmişlerdir. Necil Togay'ın ayakları hastadır. Bütün bunlar düşünülürse, Budapeşte'nin bu iki talihsiz Türk'e cennet değil, cehennem hayatı yaşattığı kendiliğinden meydana çıkar. 1950'lerde Edirne hududundan Bulgaristan'a kaçan bir kaç Türk, Fahri Erdinç, Tuğrul Deliorman, Ziya Yamaç'da ayni işlerde çalıştırılmış, son olarak Fahri Erdinç "Bizim Radyo"da çalışmak üzere Doğu Berlin'e gönderilmiştir.

Onlardan bir süre önce Bulgaristan'a geçmiş olan iki Türk öğrencisinden biri, Halis Okan, Sofya Üniversitesinde okumuş ve orada "Ekonomi Politik" dersleri vermeğe başlamıştır. 1965'lerde isminin "World Marxist Review" de Yakup Demir'in yanında görülmesi, Türkiye Komünist Partisinin Dış Büro II. Sekreterliğinin uhdesinde bulunduğu intibaını uyandırmaktadır. Bununla birlikte, Halis Okan 1962 yılına gelinceye kadar, Bulgaristan'da itimatsız bir hava içinde ve ikinci karısı ile bir göz odada yaşamakta idi. Halis Okan'la birlikte Bulgaristan'a kaçmış olan Rauf Osman Alper'de Sofya radyosunun Türkçe servislerinde görev almıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye kaçmış binlerce kişiye rağmen 1948'den beri Türkiye'den Bulgaristan'a kaçanların sayısı onbeşi geçmemektedir.

Lenin okulu

1921'de Sovyet Halk Komiserliği'nin özel bir kararı ile kurulan (KUNMZ) Milli Komünist Üniversitesi Sovyetler Birliği'nin yerli azınlıklarını hedefliyordu

Sovyet komünistleri şöyle düşünüyorlardı; kendi ihtilalleri başarılı olduğuna göre, Bolşevik prensiplerinin kabul edilmesi takdirinde, Komüntern seksiyonları artık başarılı operasyonlara girişebilecek duruma gelebilirlerdi[22]. Bu düşüncelerin de tesirleri altında Beşinci Dünya Kongresi (1924), Komüntern seksiyonlarını Bolşevikleştirmeyi kararlaştırmıştı. Bolşevikleştirmenin müessir bir yolu da, fonksiyonerleri Sovyet anlayışına göre yetiştirmekti. Bu sebepledir ki, 1924'den itibaren bütün memleketlerden seçilen komünistler, siyasî bakımdan iç harp taktiği veya haberleşme sahalarında yetiştirilmeğe başlanmışlardır. Komüntern sahası içinde girişilen bu hareketi, OMS koordine ediyordu[23]. Emrinde, Moskova civarında bulunan ve Lenin'in adını taşıyan bir okul vardı. Kendi partileri içerisinde temayüz eden fonksiyonerler, burada öğretim görüyor, yetiştiriliyordu. Okulun başında bir "Direktör" bulunuyor, temizlik hareketine kadar Bayan Kirsanowa, ondan sonra Bulgar Komünisti Vulka Tşorvonkoff. Direktör yanında parti mercii olarak "Parti komitesi" ve kadro bölümü, vardı. Lenin Okulunun bir Fransızca, bir İngilizce, bir Almanca ve bir de Rusça bölümü mevcuttu. Öğrencilerin bu sektörlere ayrılmasında önemli olan milliyetleri değil, sektörün öğretim dilinde gösterdikleri istidat ve başarı idi. Böylece, Wallon olan Belçikalı öğrenciler Fransızca bölümüne, Flaman Belçikalılarla, Hollandalı komünistler Almanca bölümüne devam ediyorlardı. İngilizce bilen Norveçliler İngilizce, Almanca konuşanlar ise Almanca bölümüne giriyorlardı. Rus bölümünün öğrencileri Ruslar değil, Rusça anlayan Polonyalılar, Çekler ve Sırplardı. Her sektörün başında, okul idaresi tarafından tayin olunan bir şef vardı. Bölümler, gerektiği zaman, dairelere bölünüyordu. Meselâ, Almanca bölümü, 1933'den sonra bir çok Alman komünistinin Moskova'da bulunması yüzünden, ikisi parti, biri de gençlik olmak üzere üç daireye bölünmüştü.. 1935 yılında bu okulda 500 civarında öğrenci vardı. Bunlar halktan tamamen tecrid edilmiş olup, başka adlar kullanmak zorunda idiler. Kadro bölümü gizlilik kaidelerinin yerine getirilmesinden sorumlu bulunuyordu.

Okulun bir, iki ve üç yıllık kursları vardı. Bolşevik liderlerden bazıları, meselâ Stalin ve Buharin gibi şahsiyetler konferanslar, dersler veriyordu[24]. Alman hocaların en marufu Fred Oelssner'de dersler vermişti. Komünist ideolojisi, kitle tahrikâtı, grevlerin sevk ve idareleri ve iç harp taktiği okul programlarının başlıca konuları idi[25]. Öğrenciler yaz kamplarında, silah talimleri yapıyorlar, arazi ve harita bilgisi alıyorlar ve sokak muharebesi taktiğinin tatbikatını görüyorlardı. Fakat asıl dersleri politik mevzu ve meseleler teşkil ediyordu.

Lenin Okulu'nda, Batı memleketleri komünistlerinden yüzlerce insan okudu. Bunların çoğu, kendi memleketlerinin, parti hayatında mühim roller oynadı; meselâ Walter Ulbricht, Anton Ackermann ve Karl Schirdovvan Almanya'da, Axel Larsen Danimarka'da. Bu okulun birçok Alman mezunu, Hitler zamanında Almanya'da yeraltı faaliyetlerinden ötürü yakalandı ve idam edildi, Wilhelm Knöchel gibi. Mezunların şöhretlileri arasında, Yugoslav Dışişleri Bakanı Eduard Kardelj ile Kanadadaki espiyonluk vakasında Gussenko adıyla ortaya çıkan Sam Garr vardı[26]. Komünternin bütün kadroları gibi, Lenin Okulunun hoca kadrosu da temizlik hareketlerinde büyük kayıplara uğramıştır. Lenin Okulu 1938 Ağustos'unda lağv olundu.

İkinci Cihan Savaşı içinde Komünternin de geçici merkezi olan Ufa'da, Lenin Okulunun bir benzeri bulunuyordu. Fakat bunun öğrencileri partilerde temayüz etmiş komünistler değil, ekserisi Rusya'da büyümüş, yetişmiş çocuklar olup, bunlar geleceğin nesli olarak düşünülüyordu. Bu okulda yalnız Sovyetlerle hali harpte bulunan memleket çocukları okuyordu. Bu maksatla bu memleketlere göre bölümler teşkil edilmişti. Herkes kendi memleketinin bölümüne devam ediyordu. Öğrenciler olsun, öğretmenler olsun hepsi takma ad kullanırlardı. Talebeler çok sıkı bir "proleter disiplinine" uymak zorunda idiler. Hocalar arasında meşhurlardan, Polonyalı, Jakop Bernhard Koenen ve Paul Wandel bulunuyordu. Bu okulun mezunlarından bazıları soğuk savaş yıllarında önemli mevkiler teşkil etmişlerdir. Doğu Almanya "Millî Halk Ordusu" generali Heinz Hoffmann, SED'nin merkez komitesine bağlı Sosyal İlimler Enstitüsü Müdiresi, Lene Berg, ve Sovyet işgal bölgesi Almanyası, Devlet Emniyet Bakanlığında mühim bir vazifede bulunan Mischa Wolf gibiler bunlardan bazılarıdır[27].

KUNMZ

"Kommunistichesky Universitet Natsionalnikh Mentchistv Zapada" kelimelerinin baş harflerinden oluşan bu üniversite, 28 Kasım 1921'de Halk Komiserliğinin (Sovnarkom) özel bir kararı ile millî azınlıklar ve münhasıran Sovyetler Birliği öğrencileri için kuruldu. İdil Ural (Volga), Fin, Beyaz Rusya, Polonya ve Rusya Yahudileri v.s. bu okulun öğrencileri idi.

KUNMZ, 1920'lerde Polonya ve Alman ihtilalcileri ile birlikte çarpışmış olan bir Polonyalı J. Marchlewski Karski tarafından idare ediliyordu. Karski'nin 1925'te ölümü üzerine, 1920'den beri Komüntern Merkez Komitesi aparatlarından ve Spartakist hareketin militantlarından olan Maria Froumkina, KUNMZ'a rektör oldu. Maria Froumkina, Komüntern İkinci Kongresinin de delegelerinden idi. 1929 - 1930 yıllarından sonra bu üniversiteye Sovyet öğrencilerinden başka Avrupa ko-

münist partileri üyeleri de öğrenci olarak alınmaya başlandı. Polonya, Alman, İtalyan, Baltık, Skandinav, Balkan komünistleri de KUNMZ'da eğitim gördüler.

Başlangıç yıllarında pek önemli olmayan bu okulun önemi, Almanya'da Hitler'in iktidara geçmesi ile (1933) arttı. KUNMZ'un normal kursları üç yıllıktı. Siyasi konular yanında matematik, edebiyat gibi kültür dersleri de okutulurdu. 1933'ten sonra Alman komünistleri için on dört aylık özel kurslar açıldı. Ders programının belli başlı konuları: Marxism Leninizm, Parti Tarihi (SSCB Bolşevik Komünist Partisi Tarihi), Diyalektik Materyalizm idi. KUNMZ'da 1936 yılında, büyük temizlik hareketi sırasında öğretmensiz ve öğrencisiz kaldığı için kapanmak zorunda kaldı.

Sovyet yayılmacılığının bir diğer boyutunu ise Kızıl Çin oluşturuyordu. Sovyetlerden alınan örnek Çin'de Sun Yat Sen adına kurulan üniversitede Çin taraftarı öğrenci yetiştirmeyi hedefliyordu

Komünternin Diğer Okulları

Komünternin diğer bir eğitim kurumu da Leningrad'da ki St. Petersburg öğretim kursları idi[28]. Bu okulun ismi "Komünist Üniversitesinin Enternasyonal Bölümü" idi[29]. Buradaki öğretim de, komünizmin teorisi ve pratiği, geleceğin komünist ihtilâlleri ve proleterya diktatoryası konuları ile meşgul olmaktaydı. Otto Kuusinen, Ossip Piatnitski, Heinz Neumann ve Arthur Ewert gibi komünistler ki, her biri komünternin önemli simaları idi, burada ders veriyorlardı.

Bundan başka, diğer bir Komüntern okulu da "Wilson Okulu" ismini taşıyordu. OMS'un 1930 yılından sonra kurduğu telsiz cihazlarının uzmanları burada yetiştiriliyordu[30]. Bilindiği gibi Komüntern teşkilâtı, bazı merkezler arasında gizli muhaberatı sağlamak için batı Avrupada telsiz istasyonları teşkil etmiş idi. Bu okula bilhassa, Amerika Birleşik Devletlerinden ve bazı Avrupa devletlerinden mahdut miktarda öğrenci (Komünist) devam etmişti.

Çin Komünistlerini Eğitmek için Kurulmuş Bir Üniversite: SUN YAT SEN Üniversitesi

Bu üniversite önce "Çin Üniversitesi" ismiyle 1925 sonbaharında kurulmuştu. Sun Yat Sen'in ölümünden sonra "Sun Yat Sen Üniversitesi" ismini aldı. 1921'lerde KUTV öğrencilerinden olan ve daha sonra Çin Reisicumhuru olan Liou Chao Chi; 1923 1927 yıllan arasında Çin Komünist Partisinin Genel Sekreterliğini yapmış olan Prof. Tchen Tou Siou'nun oğlu bu okuldan mezun oldular. Çin üniversitesine "Sun Yat Sen" isminin verilişi ile yakın yıllarda (1960) kurulmuş olan "Halkların Dostluğu Üniversitesi"ne Lumumba'nın öldürülüşünden sonra "Lumumba Üniversitesi" isminin verilişi arasındaki propaganda benzerli-

ğine dikkati çekeriz. Çin Komünist Partisinin Kuomüntang'la işbirliği yaptığı yıllarda, bu okula gerek Kuomintang gerekse Ç.K.P. öğrenci gönderiyorlardı. 1927' de Çan Kay Şek, Ç. K. P. ile ortaklığa son verince, Çin Komünist Partisi bu okulda yalnız bırakıldı. "Sun Yat Sen Üniversitesi"nin rektörü, 1928'lerde Sibirya'ya sürgün edilinceye kadar Karl Radek idi. Onun yerini Pavel Mif aldı.

Komüntern Üniversiteleri Hakkında Tamamlayıcı Bilgiler

30 Mayıs 1923 yılında Boris Souvarine, Komüntern Merkez Komitesinin toplantısında, Fransız komünistlerine, Komüntern okullarına yalnız yirmi öğrenci gönderdikleri için sert bir şekilde çıkıştı, tarizlerde bulundu. Moskova'da, o yıllarda bulunan yirmi komünist öğrencisinin arasında M. Thorez'de vardı. Ama şu da bilinen bir gerçektir ki Thorez, Komünternin, Lenin Okulu'nda hiç bir zaman öğrenci olmamıştı,

1924 yazında Komünternin V. Kongresi toplandığı zaman, Bela Kun, Kriebick, Otto Kuusinen, Lenin Okulu'nda marksist ve ihtilâlci eğitim gören Alman, İngiliz, Amerikan, Çekoslovak, İtalyan, Fransız öğrencilerinden; Orta ve Yakındoğu militanlarından bahsettiler. Hatipler, bir hayli geniş açıklamalarda bulunduktan sonra bu okulların gayesinin komünist ihtilalinin teorik ve pratik meselelerini öğretmek ve ihtilâlci liderler yetiştirmek olduğunu da resmen teyid ettiler.

Bela Kun, 1925 Mart'ında Komüntern Plenumunda, Avrupalı elli ilâ yetmiş öğrencinin bu okullardan basit bir eğitimden geçmediğini, bunların ihtilâlci liderler olarak yetiştiğini, illegal organizasyonların teorik ve pratik meselelerini öğrenen yoldaşlar olduğunu ifade etti.

Lenin Okulu, Lenin'in ölümünden sonra, yavaş yavaş Stalin'in hâkimiyeti altına girdi. Troçki, Zinoviev ve Bucharin'in tasfiyelerinden sonra gerek Lenin Okulu, gerekse diğer Komüntern okulları Stalinin kürsüleri haline geldi.

Fransız Komünist Partisi'nin Komüntern üyelerinden Henri Barbe, Komüntern okulları hakkında şu açıklamayı yapıyor:

"Enternasyonal Leninist okullarını, Komüntern değil, Sovyet Komünist Partisi idare ediyordu. Okulun idaresinden Rus yoldaşlardan Kirsanova sorumluydu. Okulun diğer bütün idarecileri, profesörleri hep Rustu. Ruslar ve Sovyet Komünist Partisinin üyeleri, yabancı profesör ve sorumluları nötralize etmişlerdi"[31].

Okulların Sovyetlerce finanse edilişi tabi kabul edilebilir. Boris Souvarine'in belirttiği gibi bütün masraf ve teçhizatının Sovyetlerce karşılanması sonucu, bu okuldan mezun olanların dünya ihtilâline değil, Sovyet Rus menfaatlerine çalıştırılacağı aşikâr idi.

Sun Yat Sen Üniversitesi öğrencilerine, iaşe asraflarının dışında

cep harçlığı olarak ayda 10 dolar veriliyordu[32].

Amerikalı komünistlere ödenen cep harçlığı ise, bekârlara ayda 20, evli ve çocuklu olanlara 25 dolardı[33].

Bu okullarda ders verenler saat başına bir hayli dolgun ücretler alıyorlardı. Meselâ Tito, bu üniversitelerde 1935 – 1936 yılları arasında dersler vermiş ve saat başına 20 Ruble (aşağı yukarı 21 Dolar) ücret almıştı.

Lenin Okulu, 1926'dan 1939'a kadar; KUNMZ ise, 1921'den 1936'ya kadar faaliyet gösterdi. Lenin Okulunda, 1926 – 1927 arası 70 – 84 öğrenci, 1935'te Yugoslavlardan 30 öğrenci, 1939 da İspanyadan 150 öğrenci[34] bulunuyordu. Bu okulda, İkinci Dünya savaşına yakın günlerde 12 millî guruptan 15 – 20 arası öğrencinin bulunduğunu Wolfgang Leonhard bildirmektedir.

Komünist okullarında okuyanlar arasında Yugoslavya'yı uzun yıllar demir yumruk altında idare eden Mareşal Tito'da yer alıyordu

Komüntern okullarında onbeş yıl süre içinde binlerce komünist ihtilâlcisi yetişti ve dünyanın dört bucağına dağıldı. Lenin Okulunda, 1934 – 1936 yılları arasında ders vermiş olan İsveçli profesör Arvo Tuominen[35] ile Alfred Burmeister[36] 1933 – 1936 yılları arasında 600 öğrencinin okuduğunu bildiriyorlar. "Sun Yat Sen Üniversitesi"nde 1928'de 600 öğrenci vardı. KUTV'da ise yabancı öğrencinin sayısı binleri aşıyordu.

Amerika Birleşik Devletlerinden, 1927'de Lenin Okuluna, Amerikan Komünist Partisinin delaletiyle yedi öğrenci gönderildi. KUTV'a ise on zenci komünist gönderilecekti. Fakat gönderilen öğrenci sayısı üç, dört zenciden ibaret kaldı. 1927 – 1929 yılları arasında ise oniki beyaz, dört zenci Komüntern okullarında okuyorlardı[37]. Henri Barbe'nin bildirdiğine göre, Fransız Komünist Partisi 1927 – 1933 yılları arasında Komüntern okullarına 5 – 6 gurup halinde yüz kadar öğrenci gönderdi. Aralarında, Waldeck Rochet'nin de bulunduğu yirmidört öğrenci kafilesi içinde beş kişi Komünist partisinde kalmış, 19 kişi Partiyi terketmiştir. Waldeck Rochet, Thorez'den sonra Fransız Komünist Partisi Genel Sekreteri olmuştur.

Sovyet Rusya Dışındaki Komüntern Parti Okulları

1926 yılı Komüntern Bülteninde, Fransız Komünist Partisi'nin 1924 de Bobingy'de okul açtığı, Amerikan Komünist Partisi'nin okulunda 1500 kişiye sınıf mücadelesi, parti teşkilâtı konusunda teorik ve pratik bilgiler verildiği yazılmaktadır[38]. Ayrıca Çin'de, işçiler ve parti üyeleri için kurslar teşkil edildiği de malûmdur[39]. Komünternin 1928 yılında akdedilen VI. Kongresinde İngiliz, Çekoslovak, Amerikan komünist partilerinden ve onların idaresi altındaki okullardan söz edilmiştir[40]. Ayrıca, Yugoslav Komünist Partisi de Zagrep'te 1940 yılı ile Eylül 1941 arasında otuz lideri eğiten bir kurs açmıştır.

Komüntern Okulları Hakkında Diğer Bilgiler

1922 yılında KUTV'un tahsil süresi üç yıl idi. KUNMZ'da bu süre 1929 yılında dört yıla yükseltildi. Alman komünistleri, Hitler'in iktidarı alışından sonra kitleler halinde Sovyetlere iltica ettiler ve tahsil çağında olanlar KUNMZ'da eğitildi.

J. T. Murphy'e göre, KUNMZ'da öğrenciler iki kategoriye ayrılıyorlardı. Birinci kategorideki öğrenciler üç yıl, ikinci kategorideki öğrenciler ise bir yıl süreli kurs görüyorlardı.

Henri Barbe 1928 – 1930 yılları arasında öğrencilerin iki yıllık kurslardan sonra memleketlerine gönderildiğini, 12–14 ayı kapsayan devrelere ayrılmış kurslardan söz ediyor (KUTV, KUNMZ, Lenin Okulunda).

1929 yılında ise, onbeş kişilik bir grup Alman Komünistinin, altı aylık kısa kursa tabi tutulduktan sonra memleketlerine gönderildikleri, Yugoslav komünistlerinden Bozidar Maslaritch tarafından bildirilmektedir[41]. A. Losovski ise, 1930'da öğrencilere yaptığı bir konuşmada kursların 9 aylık ve 2 yıllık olduğunu söylemiştir[42]. Alfred Vassart da, 1934 1935 yıllarında ayrıca 1926, 1932, yılları içinde kursların süresi asgarî altı ay, azamî onbeş ay olduğunu ifade ediyor ve bu kurslardan 1520 Fransızın eğitim gördüğünü ve Fransaya iade edildiğini bildiriyor. Yugoslav komünisti, V. Dedijer ise bu kursları:

a) 1 yıl süreli
b) 2 yıl süreli
c) 3 yıl süreli

olarak üçe ayırıyor[43]. A. Touminen'de 1934, 1935, 1936 yıllarında Lenin okulunda ihtilâl eğitimi yapıldığını, Fizik dersleri okutulduğunu ve diğer entellektüel çalışmalarda bulunulduğunu yazmaktadır.

Komüntern okullarında Sovyet partisine hâkim olan zihniyet aşılanırdı. Öğrenciler bu okullarda kazandıkları bilgilerle, Komünternin ve seksiyonlarının gizli teşkilâtlarında çalışmak ehliyetini kazanıyorlardı. Öğrencilere Sovyet Partisini (dolayısı ile Sovyetler Birliğini) baha biçilmez bir kıymet olarak tanıtacak telkinler yapılıyordu. İşte bu görüş ve anlayış içinde onlar memleketlerine dönüyorlardı. Komüntern okul ve üniversitelerinin talebeleri Sovyet Komünist Partisinin bütün komünist partilerini kendine bağladığı zincirin birer halkalarıdır. Bunlar ayni zamanda Sovyet istihbaratının emrinde yedek insan malzemeleri demekti[44]. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Sovyetler birliği dağılana kadar Rusya'da yabancı komünistler için "Merkez Okulları"nı idame ettirmesinde herhalde bu saydığımız sebeplerin tesirleri az olmasa gerektir. Ayrıca bu "Merkez Okulları"ndan sonra, 1960'da Lumumba Üniversitesi'nin teşkili, Sovyetlerin yedek insan malzemesine ne kadar önem verdiklerinin de bir delilidir.

Komüntern okullarının ders programları başlıca üç kategoriye ayrılıyordu:

A) Politika,

B) Ekonomi,

C) İşçi Sınıfı tarihi.

A- Sömürge meselelerinin sınıf açısından görünüşü, taktik meseleler, prensipler, stratejik davranışlar, ajitasyon ve propaganda tekniği, komünist partilerin çalışma tekniği, komünist hareketlerde askerî teknik, legal çalışmaların ilkeleri, illegal çalışmaların tahlili gibi hususlar birinci kategori içindedir.

Türkiye'den Sovyet üniversitelerine gayri-resmi olarak gidecek olanlar Sovyetler Birliği'nin İstanbul Konsolosluğu'nda Kültür Ataşesi Kalaşnikov'un sorgusundan geçiyordu

B- En başta Marx'ın Das Kapitali okutulur, diğer marksist eserler etüd edilir; Lenin, Buharin gibi Sovyet marxistlerinin eserleri üzerinde çalışmalar yapılır; Leninist doktrin, Parti Tarihi okutulur, 1917 Oktobr İhtilali de dersler arasında yer alırdı. Öte yandan, marxist ekonomiye büyük yer verilirdi.

C- İşçi sınıfının tarihi, bilhassa SSCB tarihine bağlanacak şekilde öğretilirdi. Sovyetler Birliğinin kuruluşu, teşkilâtı, Rus dili derslerin başlıcalarıydı. Öte yandan, dünya işçi sınıfı hareketine yan bilgiler olarak ve Sovyet görüşü ile el alınırdı. Çarist hareket üzerinde durulur, sosyalizmin çeşitleri eleştirilir, Ütopik sosyalizmden, Paris Komününden ve Komüntern faaliyetlerinden söz açılır, seminerler yapılırdı.

Komüntern okullarından mezun olmuş komünist meşhurlar:

Yugoslavya

Yoran Malichitch Martinovitch (1923) Djuro Djakovitch Petrarski Brozovitch (Zagrep)

A. Mavrak Gorkitch

B. Tito

Blagoye Rarovitch

R. Tcholakovitch

E. Kardelj

Yunanistan

Zachariades (1929) Leninist Okulda iki yıl tahsil. Yirmibeş yıl süre ile Yunan Komünist Partisinin Genel Sekreterliğini yaptı.

C. Theos, Yunan Komünist Partisi, İşçi bölümü lideri.

Christa Hadji Vassilov, Yunan Komünist Partisi Kadın Hareketleri politik sekreteri.

Apostolos Grozos, Zachariyades'ten sonraki II. Sekreter.

Finlandiya

Arvo Tuominen (1939'a kadar Komüntern liderlerinden)

Tuure Lehen

Akseli Antilla

İnkeri Lehtinen
Vaino Tattari
Aima Aaltonen
Ville Pessi
İspanya
Hernandez(1933)
Çin
LiLiSan
Peng TehHuai
Wan Mine
PoKu
Lo Fu (Tchang Wen Tsien)
Liou Chau Chi (Çin Reisicumhuru)
Wou Wang Chia Hsiang
Hisiou Chuan
Bulgaristan
Vulko Tchervenkov Anton Yongov
Georges Ivanov Tchankov
Boyan Bolgaranov
Rayko Damianov
Tsola Dragoitcheva
P. Pantchevski
Ivan Mikhailov (İ. Mikhailov Sovyet Askeri Okulundan mezun olmuştur).
Türkiye
Zeki Baştımar (Yakup Demir)
Nazım Hikmet (Ran Verzanski)
Şevket Süreyya Aydemir (1927'de TKP'den ayrılmıştır)
Vâla Nureddin (VANÛ)
Hasan Âli Ediz (Mütercim)
İsmail Hüsrev (Tökin)

T.K.P. içinde daha pek çok kimse vardır ki KUTV'un kısa veya uzun süreli kurslarından geçmişlerdir. Fakat bunlar, ne parti aksiyonu içinde, ne de kamuoyunda daha başka kabiliyetleri ile ün yapmış kişiler değildir. Malûmat kabilinden,

Hüsamettin Özdoğu
Boz Mehmet (Mehmet Bozışık)
Ahmet Fırıncı
Lâz İsmail (Mâra)
Emin Bilecen
David Nea
Emin Sekün

Zileli Halil
Süreyya Yalçınkaya
Dede Ramazan
Mümtaz
Nail Vahdeti Çakırhan gibi isimleri de burada anmak isteriz.

Patrice Lumumba[45] Dostluk Üniversitesi Sömürgelere Dönük İhtilâl Teorisi

Sovyetler Birliğinin sömürgelere dönük ihtilâlci stratejisinin başlangıç tarihini Stalin'in ölümü olarak alabiliriz. Stalin'in yürüttüğü "soğuk harp" ve "Komünform" çalışmaları, endüstrileşmiş ülkelere dönük ihtilâl stratejisinin sonu olmuştur. Kruşçov'un Avrupa'nın komünist olmayan Sosyalist ve Sosyal Demokrat İşçi partilerine gönderdiği "mütareke" mektubundan sonra (1957), Sovyetler Birliği politik stratejisini, sömürge ülkelerine, geri kalmış, az gelişmiş ülkelere, Orta ve yakın doğuda, Asyaya, Afrikaya ve Güney Amerikaya göre ayarlamağa başlamıştır. Ne varki işler Komüntern zamanında olduğu gibi disiplin altına alınamamış; komünist blokta, Çin Halk Cumhuriyetinin sömürgelere yönelik ihtilâl teorisini daha radikal terminolojiler içinde yorumlaması, liderlik konusunda Çin ile Sovyetler Birliğini iki amansız düşman olarak karşı karşıya getirmiştir. 1960 yılında Moskova'da toplanan seksenbir komünist partisinin yayımladığı meşhur "Bildiri", her ne kadar Çin - Sovyet tezadını gizlemeğe muvaffak olmuş ise de, 1962'de bu ihtilâf, kesin hatları ile ortaya çıkmış ve dünya komünist partileri içinde fraksiyonlar yaratmıştır.

1960 "Bildiri"si, Komünternin 1935 yılındaki VII. Kongresinde alınan kararları, yaşadığımız günün şartlarına ve bilhassa sömürge halklarına, geri kalmış, az gelişmiş ülkelere tatbik ediyor, komünist partilerinin öncülüğünde "Birleşik Cepheler" kurulmasını öngörüyordu.

Bu karardan sonra, 17 Kasım 1960 tarihinde Moskova'da "İnsanların Dostluğu Üniversitesi" faaliyete geçti. Kongolu lider, Patrice Lumumba'nın öldürülüşünden sonra da "Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi" ismini aldı. Nitekim 1925'te Sun Yat Sen'in ölümünden sonra, Moskovadaki Komüntern Okulu "Çin Üniversitesi"ne de "Sun Yat Sen Üniversitesi" ismi verilmişti.

İnsanların Dostluğu Üniversitesinden, Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesine

1960 Şubat ayında, "Sovyet ve Asya Afrika Ülkeleri Dayanışma Komitesi" sekreteri A. Sofronov, Kruşçov'un arzusu üzerine, Afrika, Asya ve Lâtin Amerika ülkelerinden gelen öğrencilerin faydalanması

için "Halk Dostluk Üniversitesi" ismiyle yeni bir üniversitenin kurulacağını ilân etti. Bu üniversite, Rusya'da bulunan birçok yabancı öğrenciyi bünyesinde toplayacak, dışardan da öğrenciler celbedecekti. Bundan başka, isteyen yabancı öğrenciler de Sovyet üniversitelerinden birine devam etmekte serbesttirler. "Dostluk Üniversitesi" bilhassa kalkınmakta olan ülkelerin çocukları için kurulduğundan, propaganda hedefi bilhassa bu ülkelere yöneltilmişti. Bu sebeple pek çok Afrikalı öğrenci Moskovaya gelmişti. 1960 Nisan'ında çıkan "Sovyet Eğitimi" dergisindeki bir yazıya göre, Sovyet Rusya'da, Gana dâhil, elli ülkeden gelmiş birçok öğrenci bulunmaktaydı Bu öğrencilerin bazıları kendi hesaplarına okuyorlardı. Diğerleri ise karşılıklı mübadele esaslarına göre gelen ve Sovyetler hesabına okuyan öğrencilerdi. Meselâ, Birleşik Arap Cumhuriyeti ile yapılan bir kültür anlaşması sonunda üçyüz Mısırlı öğrenci Rusyaya gelmiş ve bunun karşılığında on Sovyet öğrencisi de Birleşik Arap Cumhuriyetleri fakültelerine gönderilmişti.

"Halk Dostluk Üniversitesi"nin taşıdığı önem, haberin o zamanki Sovyetler Birliği Başbakanı Kruşçov tarafından bizzat verilmesinden kolaylıkla anlaşılmaktadır. Nitekim Kruşçov, 1960 yılında Endonezya'ya yaptığı seyahatinde "Cakarta'daki Millî Endonezya Üniversitesi"nde bir konuşma sırasında, Sovyetler Birliği halklarının, Afrika, Asya, Latin Amerikadaki kardeşlerine yardım arzusunun, bu üniversitenin kuruluşundaki başlıca gayeyi teşkil ettiğini bildirmiştir. Yeni üniversitenin plânları, 28 Şubat 1960 tarihli "Pravda" gazetesinde çıkan bir yazı ile, yukarıda ifade ettiğimiz şekilde Sofronov tarafından açıklandı. Sofronov, yazısında yeni üniversitenin şu teşekküllerin yardımı ile kurulacağını açıklamıştı: Sovyetler Birliği Asya Afrika Devletleri Dayanışma Komitesi, Yabancı Ülkelerle Dostluk ve Kültürel Münasebetler Birliği, İşçi Sendikaları Birliği Merkez Konseyi. Sofronov, bu teşkilâtların seçilişinin sebebinin kalkınmakta olan ülkelerle yakın ilişkilere sahip olmalarından ileri geldiğini yazıyordu. Sofronov'un makalesi, Dostluk Üniversitesi öğrencilerine ücretsiz olarak öğrenim, sıhhi bakım ve ev temin edileceğini, burs verileceğini belirtmekteydi. Eğer öğrenciler yeterli temel bilgilere sahip değillerse, bir ilâ üç yıl arasında değişen bir hazırlık sınıfına devam edebileceklerdi. Bu şekilde öğrencilerin demokratik görüşü genişletilecek ve kapitalist ülkelerde yüksek öğretim imkânına sahip bulunmayanlara bu imkân sağlanmış olacaktı.

Öğrencilerin otuz beş yaşından ufak olmaları şart idi. Genel bir orta öğretim görmüş olanlar birinci sınıflara, gerekli vasıflara sahip bulunmayanların orta öğretimlerini bitirmeleri için üniversitelerin hazırlık bölümüne alınması kararlaştırıldı. Rusça bilmeyen öğrenciler de dil öğrenimi için hazırlık sınıflarına alınacaktı. Lagos'ta 5 Mayıs 1960 tarihli "Nigeria Daily Times" gazetesinde "Gana Delegasyonu Lenin-

IN MEMORIAM - PATRICE LUMUMBA

Afrika soğuk savaş yıllarında Sovyetler Birliği'nin Amerika'ya karşı geniş cephe oluşturma çabalarında birinci dereceden hedefleri arasında yer alıyordu. Bu çabalara Sovyetlerle birlikte Kızıl Çin'de katılıyordu

grad'ı Ziyaret Ediyor" başlığı altında bir yazı neşredildi. Burada delegasyonun 11000 öğrencisi bulunan, Sovyetler Birliğinin kendi janrında en büyük politeknik enstitüsünü ziyaretinden bahsediliyordu. "TASS" ajansının yorumuna göre, Dış İşleri Bakanı bu ziyaret esnasında Gana'nın bazı öğrencilerini bu müesseseye göndermeyi ümit ettiğini ifade ettiği bildiriliyordu. 24 Ağustos 1960 tarihinde aynı gazete, Kuzey Nijerya Sağlık Bakanlığı, Sağlık Enstitüsü Bölümünden Dr. R. A. Dikko'nun Nigeria hükümeti tarafından Rusların tropiklerde Çocuk Sağlığındaki buluşlarını incelemek üzere Rusya'ya gönderileceğini bildirmekteydi. Yazı, Dr. Dikko'nun Rusyayı ziyaret eden ilk Kuzey Nijeryalı olacağını özellikle belirtmekteydi. Afrika basınında yer alan bütün bu yazılar, Afrikalıların, Sovyet eğitim imkânlarından yakından ilgilendiğini ve bu ilginin de gittikçe artacağını göstermekteydi.

1960 Ağustos'unda Lagos, Nigeria Daily Times, TASS ajansının bildirdiklerine göre Gana ve Sovyet Rusya arasında bir kültür anlaşması imzalanmıştı. Bu anlaşma ilim adamı, öğrenci ve kitap mübadelesini kapsıyordu. Bir ay sonra TASS Ajansı (Eylül'de) yüzelli Kongolu öğrencinin Sovyet yüksek öğretim kurumlarında okumak üzere Moskovaya geleceğini bildirdi. Haberde ayrıca, anlaşmanın, Kongo, Leopoldvil resmî makamları ile birlikte Sovyetlerin "Yabancı Ülkelerle Kültürel Münasebetler Komitesi" Başkanı Georgi Zhukov arasında imzalandığı bildirilmekte idi. Bu haber Londra'nın ciddi ve muhafazakâr gazetelerinden "Times"de de yayımlandı. Zhukov, Leopoldvil'den sonra Habeşistan'a giderek oradan da bursiyer öğrenci sağladı.

Lumumba'nın öldürülmesinden sonra bilhassa Afrika, Güney Amerika ve Asya için kurulan "İnsanların Dostluğu Üniversitesi" "Patrica Lumumba Dostluk Üniversitesi" ismini aldı.

Üniversite "Voroşilov Askerî Akademisi"nin içinde yer alıyordu. Askeri Akademi, yer değiştirerek yerini "Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi"ne bırakmıştır.

Sovyetler Birliğinin dünyayı kontrol etme plânının uygulanmasında, partizan, sabotör, ihtilâlci, hatta casus imal eden pedagojileri bu sefer, çoğunluğu sömürge, geri kalmış, az gelişmiş ülkelerden gelen öğrencilere dönmüştü. İlerdeki sayfalarda da görüleceği gibi "Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi" öğrencilerinin yüzde seksenine yakın olanı sömürge, geri kalmış ve az gelişmiş ülkelerden gelmiştir. 1966 Ekim'inin ilk haftasında Moskova'dan gelmiş ve üniversitede üç yıldan fazla okumuş olan Anadolu Altuğ'un beyanından anlaşıldığına göre, üniversitede 1962 – 1966 yılları arasında dört Türk genci tahsile başlamış, fakat ilerde açıklanacak sebepler yüzünden bu öğrencilerin

hiç biri üniversiteyi bitirememiş, Gültekin Altuğ (Anadolu Altuğ'un kız kardeşi), Necil Kuntaf, Yüksel Ütügen İstanbul'a dönmüşler; İbrahim Derman'da Batı Almanya'ya gitmiş, orada Yugoslav Türklerinden bir tüccarı öldürdükten sonra, mevkuf bulunduğu Münih cezaevinde, bir iddiaya göre de eşyalarını almak için polis nezaretinde uğradığı evinde esrarengiz bir şekilde intihar etmiştir.

Yine Anadolu Altuğ'un beyanından anlıyoruz ki, Lumumba Üniversitesinde okuyan dört Türk öğrencisinden başka Moskova'da iki konservatuvar öğrencisi ile Devlet Üniversitesince okuyan iki öğrenci daha vardır ki, bunlardan sonuncusu Güner Durmayın'da Türkiye'ye döndüğünü "Hürriyet" gazetesinden öğreniyoruz. Konservatuvarda okuyan Lâle Tamboy ile Arım Karamürsel tahsillerini tamamlamadan Türkiye'ye dönmüşlerdir. Moskova Devlet Üniversitesine devam eden, Yüksel Ütügen bir ara Leningrad'a nakledilmişse de, Kosigin'in Türkiye'ye geleceğine yakın günlerde Türk Sovyet ilişkilerinde yumuşama meydana geldiğinden, Türkiye'ye dönebilmiştir. Moskova'dan, Çin Halk Cumhuriyetlerine giden Güner Durmay'da üniversitenin ilk hazırlık devresi olan iki yılını pekiyi derece ile bitirmiş olmasına rağmen, Çin'den Polonya, Çekoslovakya, oradan da Türkiye'ye (İstanbul) gelebilmiştir.

Stalin'in ölümünden sonra, Sovyet stratejisindeki değişiklik ve gelişen dünya olayları, Afrika ve Ortadoğuda başlayan istiklâl hareketleri, milliyetçilik ve bağımsızlık hareketleri, 1960 yılında günün şartlarına uygun yeni bir üniversitenin Moskova'da açılmasına sebep oldu. Sovyetler endüstrileşmiş ülkelerle "Barış içinde yaşama" politikası yürütürken ihtilâl prosesini, sömürge ve az gelişmiş, geri kalmış ülkeler üzerine teksif etti ve büyük bir strateji değişmesi meydana geldi.

Patrice Lumumba Üniversitesinin özelliği, salt ihtilâlci yetiştirmeğe mahsus olmayışı, ihtilâlci, sabotör ve Sovyet aparatlarının daha itinalı bir seçimle bu üniversitedeki öğrenciler arasından seçilmesine dikkat sarf edilmesidir.

Öyle zannediliyor ki, Sovyetlerin pedagojik görüşlerinde bazı inkişaflar olmuş, "Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi"ne enternasyonal bir legalite vermişleridir. Seksen iki ülkeye mensup 4000 öğrenciye yüksek tahsil imkânlarını sağlamış görünmektedirler.

Üniversitede çeşitli meslek bölümleri vardır. İlerde de görülecektir ki, makine ve inşaattan, hukuka kadar dokuz fakülteyi içine alan bir teşkilâta sahiptir. Seksen iki az gelişmiş, geri kalmış ve sömürge ülkelerinden 4000 kadar öğrenci bu üniversitede okumaktadır. Dikkati çeken husus, endüstrileşmiş ülke öğrencileri bu okula eskiden olduğu gibi alınmamaktadır. Üniversitede seksen iki ülkeden % 30 Latin Amerika, % 20 Afrika, % 15 Arap, % 10 Endonezya;% 10 – 30 arası Sovyetlere bağlı dev-

letlerden alınmış öğrenciler bulunmaktadır. Bu üniversite, 1966 yılına kadar Türkiye için 16 kişilik bir burs kontenjanı ayırmıştır. Bu güne kadar Batı Avrupa yoluyla bu üniversiteye gitmiş öğrenci sayısının dört olduğunu yazmıştık. İbrahim Derman'ın Batı Almanyada intiharı bir yana, gerek Lumumba Üniversitesindeki öğrenciler, gerekse Moskova Devlet Üniversitesinde okumakta olan öğrenciler yurda dönmüşlerdir. Üniversitenin başında rektör yardımcısı sıfatı ile bir Sovyet istihbarat subayı bulunmaktadır. Bu yardımcı ilkin Albay Pavel Dimitriyeviç Yerzin idi[46]. Şili'ye tayin edildi. Sonra onun yerini Galubov aldı.

Pavel Yerzin, Türkiyede 1953 – 1957 yılları arasında Sovyetler Birliğinin Büyükelçilik müsteşarlığını yapmıştır. Ve bir Sovyet istihbarat subayıdır.

Üniversiteyi idare eden, Rus İstihbarat Teşkilâtı (K. G.B. ve G.R.U.), öğrencileri üç guruba ayırmaktadır:

1) Sovyet "aparat"ı, casus olmaya elverişli öğrenciler,

2) Komünist Parti militanları,

3) Ne parti militanı, ne de aparat olmaya elverişli olmayıp sadece Sovyet sempatizanı kalıp, ülkelerine döndüklerinde köprübaşlarını tutacak elemanlar.

Üçüncü guruba girenler, eğer sayı bakımından çok olan ülkelerin öğrencileri iseler, sıkı kontrol altına alınmakla birlikte, fazla tazyik görmezler. Tahsillerini tamamlamalarına göz yumulur. Eğer sayı olarak az iseler, çeşitli bahanelerle üniversiteden uzaklaştırılırlar. Kısacası Sovyetler, burs olarak verdikleri her kuruşun karşılığını almaktadırlar.

Görülüyor ki, "Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi"nde bütün normal görünüşüne rağmen, önceki "Mazlum Doğu Hakları Enstitüsü"nden farklı bir gaye gözetmemekte, 4000 öğrenci sayısı, çeşitli fakülteler, aparat, militan, parti idarecisi gibi, ihtilâlci kadroların yetiştirilmesini kamufle etmekten başka bir işe yaramamaktadır.

Komünist Blokta Öğrenim Yapmak Üzere Öğrenci Toplanması

Komünist blok üniversitelerinde okumak üzere öğrenci toplama usulleri çeşitlidir ve daima değişir. Resmi hükümetler arası kültür anlaşmalarıyla, Blok tecrübe edinmiş ve temaslar kurmuştur. Bu bilgi, gelişmekte olan ülkelerin farkında olmadıkları gayrı resmi programlarda uygulanır. En beğenilen gayri resmi tutum, komünist teşkilâtlar veya hoş gören veya işbirliği yapan kurullar aracılığıyla öğrenciler seçip onlara burslar teklif etmektir.

Uluslararası Öğrenci Birliği (IUS) ve Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu (WFDY) gibi gizli milletlerarası komünist teşkilâtlar, tarafsız gözükmekle beraber, gerçekte sıkı Sovyet kontrolü altındadırlar.

Özellikle CPSU ve gençlik kolu KOMSOMOL bunları kontrol eder ve her iki teşkilâta da Sovyet hükümetinden fon temin eder. İki teşkilât da gelişmekte olan ülkelerdeki gençlerle çok ilgilenmektedir. Millî şubelerinden yarısından çoğu gelişmekte olan ülkelerde bulunan IUS' nin Konakrı'de siyah Afrika için, Bağdat'ta Arab dünyası için ve Cakarta'da Güney Doğu Asya için bir bölge bürosu vardır. Burs programı her yıl yetmişten fazla gelişmekte olan ülkeye 250 burs verir. Birçok Doğu Bloğu devleti burs programı idaresinin bir kısmını IUS'e bırakmışlardır.

Gelişmekte olan ülkeden bir öğrencinin politik veya mesleki uygunluğunu ölçmek için ilk fırsat, Dünya Gençlik Festivali, veya Dünya Gençlik Forumunda ortaya çıkabilir. Bu gibi toplantılar gizli uluslararası komünist teşkilâtları veya Blok gençlik veya öğrenci teşkilâtları tarafından tertiplenir ve gelişmekte olan ülkelerden buraya katılanlar olur.

Öğrenciler kendi yurtlarında veya Batıda okurken, çeşitli uluslararası ve milli öğrenci teşkilâtları tarafından teklifler alırlar. İngiltere'de ve Batı ve Orta Afrika'da, Batı Afrika Öğrenci Birliği (WASU) IUS ve Blok bursları dağıtır. Fransızca konuşulan Batı Afrika'da, Batı Afrika Öğrencileri Genel Birliği (UGEAO) ve Fransa'daki, Siyah Afrikalı Öğrenciler Federasyonu (FEANF) Sovyet Blok tarafından aracı olarak kullanılır. Blokun devlet gençlik teşkilâtları da gelişmekte olan ülke öğrencilerine burs verirler.

Gelişmekte olan ülke öğrencileriyle temas kurma yolları sade gençlik ve öğrenci teşkilâtlarına münhasır değildir. Özellikle genç sendikacılara, gizli komünist olan Dünya Sendikacılar Federasyonu (WFTU) ve Bloktaki sendikalar aracılığıyla yaklaşılır.

Gelişmekte olan bölgelerdeki komünist, Sovyet taraftarı ve ilerici partiler, yardım isteyen öğrencilere, gelecekte üye olabilirler ümidiyle, Sovyet blok okullarına gitmek şartıyla yardım yaparlar. Komünist blokla gelişmekte olan dünya arasındaki dostluk ve kültür bağlarının ilerlemesiyle ilgilenen teşkilâtlar bazen aracılık eder. (Meselâ, Sovyetlerin yabancı ülkelerle dostluk ve kültür bağları kurma dernekleri, Sovyetlerin Asya ve Afrika ülkeleriyle birlik kurma komitesi, Asya - Avrupa Halkı Birlik Teşkilâtı). Bazen Sovyet blokundan gazeteciler gizli teşkilâtlarla öğrenciler arasında resmi bağlara dönen temaslar kurarlar. Komünist blok elçilikleri mensupları kültürel anlaşma dışına çıkarak, doğrudan doğruya ilgilendikleri bölge veya komşu bölgeler öğrencilerine burs verirler. Hatta gazetelerle, broşürler veya risalelerle açık propaganda yapılarak öğrenci Blok veya gizli bir komünist teşkilâtla temas kurmaya kışkırtılır.

Öğrenci toplamada milli grupların kullanılmasına özellike önem

verilir. Gittikçe daha güvenilir, faal komünist hizmetlileri olarak üyeler, memleketlerindeki arkadaşlarına burs kabul etmeğe teşvik edici mektup yazmaya zorlanır. Tatilde memleketlerine dönen üyeler genellikle serbestçe seyahat ederek yeni temaslar kurar, eskilerini tazelerler. Komünist Blokta okumakta olmaları yüzünden oraya gitmeğe hevesli öğrencilerle kolaylıkla anlaşırlar. Ülkelerindeki politik ve sosyal durumu amaçlarına nasıl yakınlaşılabileceğini bilmeleri, burs verilerek öğrencileri seçmekte işe yarar..

Yabancı öğrenciler için Sovyet üniversitelerinin eğitim, öğrenci alımı ve geleceğe yönelik anlaşmaları zamanın Sovyet Başbakanı A. Kosigin yürütüyordu

Komünist Blok Üniversitelerinde Okuyan Yabancı Öğrencilerin Endoktrinasyonu

Sovyet Bloğunda okumaya davet edilen her öğrenciye geleceğin Sovyet hizmetlisi gözüyle bakılır. Orada okurken, sistemli politik öğrenim ve endoktrinasyona tâbi tutulur. Öğrencileri faal militan olmaya kandırmak için çeşitli yollar hep birden veya teker teker uygulanır. Gelişmekte olan ülkeden gelme hizmetli "yetişince", "milli grup" da lider durumuna geçmesi beklenir. Bundan sonra endoktrinasyon, komünistleştirme görevini "milli grup"lar üzerine alır.

Komünizm teorisi öğrencinin dersleri arasındadır. 1960'da sosyo - politik konuların zorunlu olmasına itiraz edildiğinden beri, ders seçimlidir; fakat yine de öğrenci dersi almaya zorlanır. Eğer alırsa, bazı maddi imkânlar vadedilir eğer almazsa, açıkça öğrencilik durumunu kaybetmekle tehdit edilir. Bazıları bu dersi almamayı veya ertelemeği başarır ama çoğunluk az veya çok bu konuda çalışır. Zaten bu devrede kimse politik endoktrinasyondan tam kaçamaz, çünkü öğrencinin akademik hayatının her yönüne karışmıştır. Ders kitapları ve dil dersleri politik eğilimlidir. Ele aldıkları konular, Sovyet Komünist Partisinin tarihçesi, dine ve Batı'ya karşıt fikirler, teorik Marxsim - Leninizme bir giriş niteliğindedir.

Öğrencinin serbest zamanı da politik endoktrinasyonla doludur. Birçok gelişmekte olan ülkenin sosyal hayatına alışık olan öğrenci, grup faaliyetlerini yadırgamaz. Sosyalizm modellerini (meselâ fabrikaları) görmeğe gider, meşhur politikacılarla konuşur ve [illegible]kun kalabalık resmi geçitlerini seyreder. Komünist blok [illegible]. teşkilâtlarının toplantılarına ve Halk Dostluk gecelerine davet olunur (yabancı öğrenciler yerli şarkı ve dans gösterileri yaparlar ve politik şiirler okurlar v.s.) Burs için para toplama kampanyalarına katılır, zamanın dünya problemleri konusunda imza toplamakla görevlendirilir (meselâ, Güney Vietnam), sonunda nümayiş ve resmi geçitlere katılması beklenir. Endoktrinasyonun bu safhasında öğrenci, kolonyalizm ve emperyalizm aleyhinde sloganlar, dolu insanî fikirler taşıyan propagandaya

maruz bırakılır. Politik duygular uyandırılır. Yavaş yavaş, öğrenci pasif rolden, aktif role geçer ve bu arada "Barış ve İlerleme için Savaş Birliği"ne alınır.

Müşavirler, öğrencinin, çevrenin her yönüne alışmasını ve özellikle faal politik katkıda bulunma görevini nasıl karşıladığını kontrol ederler. Ekseriya bir müşavir 3 - 6 yabancı öğrenciden mes'uldur. (Moskova'daki, Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesinde okuyan 500 Rus, danışman vazifesi görür). Yeni bir öğrenci gelince, danışman akademik ve kişisel problemlerini çözmeğe yardım eder. Öğrenci ile sık sık konuşup güvenini kazanmaya çalışır. Bu konuşmaların konusu, ders dışı politik eğitime eşittir. İlk yerleşme devresinden sonra devamlı,"itina ve doyurma" bazen şüphe yaratır. Müşavirin haklarında rapor yazdığını öğrenmeleri birçoklarını soğutur. Müşavirler, raporlarına öğrencilerin mektuplarını sansür ederek ve kapıları dinliyerek bilgi eklemekle suçlandırılmışlardır. Zamanla müşavir hiç ikna edemiyeceği bir öğrenciye rastlayabilir. Doğrudan doğruya tehdit veya başka yolla müdahale karşı tepki yaratabileceğinden tedbirli davranmak şarttır. Aynı ısrar bir memleketlisinden gelirse, tabiî ki öğrenci bunu daha kolay kabul eder. Bunun için, blokun amacı "milli grup" içinden bir yerli rehber danışman sistemi kurmaktır.

Bir komünist bloku üniversitesinde "millî grup" kurulduğunda, genellikle komünist bağlantılı değildir. Bazen yerli komünistler hemen yetkiyi ellerine alırlar. Çoğunlukla teşkilâta yavaş yavaş nüfuz edilir ve sonunda komünist hizmetlileri durumuna gelmiş yabancı öğrenciler yetkiyi ellerine alırlar. Bu öğrenciler temel prensipleri, belli belirsiz karara bağlarlar, yeni üye alınmasına ve iş bölümüne karışırlar. Daha sonraki safhada etki bakımından önemli görevleri ellerinde tutmakla yetinirler. Daha sonraki safhada kesif politik yetiştirme, hevessiz üyelerin ikna edilmesi ve genellikle komünistlik kampanyası vardır. Tenkit etmek ve karşı koymakta ısrar edenler gruptan atılır veya memleketlerine yollanır. Aynı zamanda da önemli görevler için seçim yapılır ve seçimler "Demokratik merkeziyet" prensibine dayanır. Yetki komünistlere geçince, milli grup yabancı öğrenci toplama ve yetiştirme görevine tam olarak yüklenir. Eldeki bilgilere göre, Doğu Bloğundaki birçok üniversitelerde gelişme şimdiden o kadar ilerlemiştir ki, yabancı öğrenci müşavirliği gibi görevlerin birçoğunu tamamen veya kısmen bu milli gruplara devrolmuştur.

Komünist Blokun "milli grup" sistemiyle yaptığı tecrübeler en çok aşağıdaki hallerde başarı sağlamıştır:

1 - Sistem, bütün önemli milletlere mensup öğrencilerin böyle bir teşkilâta katılmak zorunda oldukları Sovyetler Birliğinde en gelişmiş durumdadır. Üyelik bazen isteğe bağlıdır ama, gerçekte herkes üyedir.

Sistemi büyütüp, içine daha fazla yabancı öğrenci alması daha az kârlı olmuştur. (meselâ, Doğu Almanya'nın Afrikalı Öğrenciler ve İşçiler Birliği ve Arap Öğrenci Birliği). Böyle karışık teşkilâtlar daha zor kontrol ve idare edilir. Hem de bunlar Pan Afrika faaliyetlerinin önemini ayrı ve bağımsız bir politik kuvvet olarak arttırırlar. Komünistlerin sızması engellenir ve çeşitli milli grupları birbirine düşürmek daha zorlaşır. Konunun altı ay tartışılması sonunda Şubat 1963'de Sofya nümayişleri olunca Bulgar hükümeti bir "Bütün Afrika Birliği" kurulmasına izin vermemiştir.

2- Komünist blok "millî grup" üzerindeki yetkisini aşağıdaki şekillerde muhafaza eder:

a) Teşkilâta sızacak yabancı hizmetlileri seçip yetiştirir. Çoğunlukla bu kişiler uzun süredir Doğu blokunda bulunmaktadırlar ve denenip güvenilir oldukları anlaşılmıştır veya rüşvet verilir veya baskı yapılır. Bunların "milli gruba" sokulmaları her zaman gözden kaçmaz. Endonezya hükümeti, Moskova Dostluk Üniversitesi'ndeki Endonezya milli grubunda liderliği ele geçirip komünist etkisine karşı koymak üzere, akademik ve politik bakımdan iyi yetişmiş bir grup öğrenci yollamıştır.

b) Gruplar bir merkezden idare olunur. Komünist blok hükümet fonları, Moskova, Doğu Berlin ve Prag'daki bürolardan dağıtılıyor gibi gözükmektedir. Sovyetler Birliğinde milli gruplar Moskovadaki "Milli Gruplar Konseyi"nden idare edilmektedirler. (Karargâh: Dünya Halklarıyla Dostluk Evi) Burada görünürde ufak görevlerde bulunan Sovyet memurları gelişmekte olan ülkelerden gelen öğrencilere yardım ederler. Diğer Doğu Bloku ülkelerinde, bu çeşit kontrol yaygın değildir ama orada da aynı temayül görülmektedir.

c) "Milli Grup"la kendi diplomatik temsilcisi arasında ilişkiler iyi karşılanmamaktadır. Komünist hizmetliler teşkilâtın idaresini tam ellerine geçirdikten sonra, öğrencilerin sefaretleri ile temasları hiç istenmez. Bazı yerlerde gruplar ilişkilerini muhafaza etmişlerdir. Sofya'daki, Gana Elçiliği ile oradaki Afrikalı öğrenciler arasındaki ilişki, bilhassa 1963 Şubat'ında işe yaradı. Resmi müdahaleye imkân veren bu ilişkiler olmasaydı, Bulgar baskısına karşı koymak başarısız kalacaktı. Hem de bu olaylar, komünist hizmetliler Bulgaristandaki milli grupların idaresini ellerine almak üzereyken cereyan etti.

Bulgaristan'daki olaylar sırasında öğrencilerin tutuklanması, politik endoktrinasyonu eğitim yoluyla kabul etmeyenlere zor kullanıldığını ispat etmektedir. Eğitim metoduna devamlı kontrol sistemi eklenmiştir, fakat öğrenci bu sisteme karşı duracak olursa, tehdit ve baskıya başvurulur. Elçiliklere yapılan ziyaretler kontrol edilir. Posta (mektuplar ve gazeteler) sansürden geçer. Öğrenciye sınıfta kalma ihtimalin-

den bahsedilir. Komünist sistemle ilişkilerinin açıklanacağı söylenir. Bu durumda memleketine dönmesi hemen hemen imkânsız gibidir (meselâ, öğrenci kendi hükümetini yeren yazı yazmaya veya radyo konuşması yapmaya teşvik edilebilir). Daha önce de yazdığımız gibi açıkça karşı koyma tutuklanıp hapse atılmayla sonuçlanabilir. Eğer öğrencinin karşı koyması ve politik bakımdan bağımsız tutumu ile başa çıkılamazsa, burs kesilip öğrenci sınır dışı edilir. Bu çare ancak çok acil olaylarda uygulanır.

Normal olarak, her türlü politik karşı durma tutumu politik eğitimin daha ilk safhalarında yok edilir. Bazı öğrenciler özellikle yüksek öğrenim için başka hiç imkânı olmayanlar, ilk endoktrinasyon safhalarını atlatmayı gerçekten komünizmi kabul etmeden durumu idare ederek becerirler. Bir kısmı cesur çıkar, isyan eder ve bunların bir kısmı sonunda kaçıp Batı'da okuyabilir. Fakat bir kısım öğrenciyle elde edilen başarı bile Sovyetlerin hizmetli ihtiyacını karşılar

Öğrencilerin Kütle Halinde Komünist Bloktan Batıya Kaçmaları

Son zamanlarda edinilen bilgilere göre, gelişmekte olan ülke öğrencilerinden bir kısmı Doğu Bloku Üniversitelerinde okumayı bırakarak, Batı Almanya'ya gelmişlerdir. 1963'de çok sayıda öğrenci (312) Sovyet üniversitelerini bıraktı. Seksenaltı sayı ile Ganalılar en kalabalık milli grubu teşkil ediyordu. Diğer kalabalık gruplar, 38 öğrenci ile Kenyalılar, 25 öğrenci ile, Nijeryalılar 28 öğrenci ile Somalilerdi. 1962 de böyle 115 öğrenci Doğu Bloğundan ayrıldı. O yılda da gene 30 öğrenciyle en kalabalık grup Ganalı öğrencilerdi. 1961'de, 113 öğrenci ayrıldı.Bunların 28'i Iraklıydı. 1964 Ocak Şubat aylarına ait sayılar Batıya kaçışın devam ettiğini göstermektedir.

Bu sebeple Batı Almanya üniversitelerinde, öğrenimlerine Doğu bloğu üniversitelerinde başlamış 597 öğrenci vardır. Çoğunluk Afrikalıdır (458). Gelenlerden bazıları Batı Almanya'da kalmamışlardır, 123 öğrenci bilinmeyen yerlere gitmişler, 69'u da tekrar Doğu Bloğuna dönmüşlerdir. Batı Almanya'ya gelen Afrikalılardan % 95'i orada kalmıştır. (Bu rakamlar yalnız Batı Almanya'da tahsile devam eden öğrencileri içine aldığına göre, dönenlerin yekûnunun daha kabarık olması muhtemeldir.)

Kaçıp gelenlerden bir kısmı Batıda, Sovyetlerde karşılaştıkları problemlere benzer problemlerle karşılaşmaktadırlar.

1- Birçoğu akademik zorluğa uğramış ve tam başarısızlığa uğramadan ayrılmışlardır. Bunların bazıları ya iyi hazırlanmamıştı veya yeteneksizdi. Çoğu zaman zaten Batıdan burs istekleri reddedilmişti. Bunun üzerine Sovyetler yardım teklif edip, bu öğrencilerin Batıya du-

yduklarıı husumetten istifade etmek istemişlerdi. Esas amaçları eskiden de şimdi de politik hizmetliler yetiştirmekti ama liderlik yeteneğinin batının reddettiği öğrencilerde bulunmayacağını öğrenmiş bulunmaktadırlar.

2- Bazıları anti sosyaldir ve şartlara alışmakta güçlük çekerler. Diğerleri, sadece Doğu Batı anlaşmazlığından yararlanıp daha fazla burs veya daha yüksek hayat standardı elde etmek isteyen fırsatçılardır. Genellikle bu çeşit "geri dönen" tipinin tecrübeyle Batıda'da zorlukla karşılaştıklarını öğrenince, sayıları gelecekte azalacaktır. Bir de gelecekte, hazırlıksız fakat ümit vadeden öğrenci önce komünist bloktaki özel liselere alınacaktır. Bu değişik düzenin tatbikine başlanmıştır. Giriş standartları yükseltilip, adaylar daha sıkı bir seçmeye tâbi tutulursa, üniversitelere daha az istenmeyen öğrenci girecektir.

Geri dönenlerin çoğunun bazı şikâyetleri vardır

1- Mesleki gelecekleri için endişelidirler. Doğu Bloğundan alınan diplomalar çoğu zaman memleketlerinde tanınmaz. Resmen tanınsa bile, Doğu ve Batı ilişkileri konusunda dikkatli davranmak isteyen ülkelerde resmi memur olabilmek için bir engel teşkil edebilir.

2- Politik çevre onları sıkar. Devamlı politik endoktrinasyona zaman kaybı gözüyle bakmaktadırlar. Bazıları sonunda Blok taleplerine boyun eğerek sonunda komünist olmaktan korkmaktadırlar. Bu memleketten uzaklaşmak demektir. Birçokları ırk ayırımından ve şahsi, politik ve dinî hürriyetlerinin tehdit edilmesinden şikâyetçidir.

3- Batıda okurken kandırılıp, marxizme dönenlerde hayal kırıklığı bilhassa çoktur. Sosyalizmin gerçeklen beklediklerini vermemiştir ve binlerce yıl beklemeğe sabırları yoktur.

Ayrılmaya karar veren öğrenci birçok engellerle karşılaşır. Gelişmekte olan ülkelerden gelen öğrenci saflarında hoşnutsuzluk Doğu bloğu tarafından kolayca kabul edilmez ve gitmeleri engellenir. Önce ikna yolu denenir. Doğu bloğunda öğrenim yapan öğrenciye tanınan maddi çıkarlar üzerinde durulur. İkinci olarak, Batıda burs bulamayacakları hatırlatılır. Doğu bloğunda okuduklarının sayılmayacağı ve politik zorluklar çıkacağı, Batıda tutuklanacakları söylenir. Direnmeye devam eden öğrenciler memlekete dönüş parasını veya bursu ödemeye zorlanmakla tehdit edilir. Öğrencinin caymayacağı anlaşılınca, ilgililer bu olayın diğer öğrenciler üzerinde yapabileceği kötü tesire mani olmağa çalışırlar. Oyunbozanlık edenler herkesin önünde yerilir (meselâ, casus damgasını yerler). Faal direnme tutuklanma ile sonuçlanır.

Sessizce ayrılmak isteyen öğrenciler sınırda engellerle karşılaşır. Daha önceki öğrenim belgeleri Doğu bloğunda kalır. Bunları geri almak için müracaat etmek şüphe uyandırır. Bir öğrencinin gitmeğe hazırlandığı anlaşılırsa, ilgililer ona başarısız damgasını vurup hemen memleke-

Komüntern okullarından en meşhuru Belçika sömürgecilerinden Kongolu zenci liderin adını taşıyan Patricia Lumumba anısına yapılan aynı adlı üniversiteydi

tine yollarlar. Öte yandan eğer bazı gerekli eğitimi tamamladığına dair belge almadan giderse, Batıda bir üniversitede uygun bir sınıfa yerleşmesi zor olur. Kurum öğrencinin pasaportuna da el koyabilir. Çıkış vizeleri kolay alınamaz. Biletler, Batı parasıyla satın alınmalıdır. Sınırlardaki sıkı kontrolde öğrenci göze batıp, red edilebilir. Bazı hallerde öğrenci kıymetli eşyalarını arkada rehin olarak bırakmaya razı olursa, kanuni yoldan Batıya yolculuk etmesi sağlanabilir.

Böylece öğrenci tek başına ve kanunsuz olarak çıkmağa yeltenir, çoğu zaman batıda kendisinin neyi beklediğini bilmeden. Birçok hallerde öğrenciler kendi elçiliklerinden de yardım isteyemezler. Buna sebep, Sovyetlere kanunsuz yolla girmeleridir. Çoğu zaman gelişmekte olan bir ülke Sovyetlerden yardım alması dolayısıyla, öğrencilerin Blok üniversitelerinden ayrılmalarını teşvik etmez.

Eğitim Konusunda Sovyet İddiaları Karşısında Gerçekler[47]

1960 yılı Kasım ayı başında Prof. Sergey Rumyantsev tarafından bir törenle açılışı yapılan "İnsanların Dostluğu Üniversitesi"ndeki öğrenime, gene bir törenle ve Kruşçev'in emriyle, 17 Kasım 1960 günü resmen başlanmıştı. Her iki törende de üniversitenin amaçları üzerinde durulmuş ve bu amaç "Bağımsızlıklarını yeni kazanmış olan milletlere, yönetici sınıfı yetiştirmelerinde yardımcı olmak" şeklinde nitelenmişti.

Moskova üniversitesinde uzun bir süre kalmış olup da aynı tarihlerde memleketlerine dönen Somaliya'lı bir grup öğrenci, Başbakanlarını ziyaret ederek içlerini dökmeyi bir görev saymışlardı. Öğrenciler bu yakınmalarında, SSCB'deki Somaliyalı ve diğer Afrikalı öğrencilerin perişan durumlarına ve içinde bulundukları zor şartlara değinerek, hâlâ Moskova'da öğrenim yapmakta olanların bir an önce geri dönmelerinin sağlanmasını ve bununla da yetinmeyip, konunun Birleşmiş Milletlere götürülmesini, Başbakandan istemişlerdi.

Daha önceden de çeşitli Afrika ülkelerinden (Togo, Tanganika, Mısır, Nijerya... gibi) Moskova'ya giden öğrenciler aynı baskıları görmüş ve aynı şikâyetleri memleketlerine döndüklerinde tekrarlamışlardı. Bu sızlanmalar ve kınamalar sonradan da tekrar edildi. 1960'da sayıları 150 kadar olan öğrencilerin de aynı yola girmiş olduklarından şüphe edilmemelidir.

Sovyet propagandası on ana fikir üzerine kurulmuştur. Her seferinde ya Sovyet Başbakanının ya da üniversite rektörünün ele alıp işledikleri bu fikirlerin karşısına; M. N. Muhammed, A. M. Hasan, A. H. M. Baki, M.G. Barre, A. N. Husein, A. K. Adem ve A. M. Alas'ın Soma-

li Başbakanına ilettikleri görüşlerin bazıları şunlardır.

1. Öğrenciliğe Alınma

Komünistlere göre Dostluk Üniversitesi "kapitalist ülkelerdeki bütün benzeri tesislerden farklıdır. Çünkü öğrenim için bu üniversiteye yoksulların çocukları gelirler".

Kruşçov'un 17 Kasım 1960 tarihli açış konuşmasından

"Üniversiteye aday seçilirken göz önünde tutulan ilk kriter öğrencinin genel kültür seviyesidir".

(Rektör Prof. Sergey Rumyantsev'in 1 Kasım 1960 konuşmasından)

Gerçek budur;

Yabancı gençlerin SSCB'de üniversite ve diğer yüksek öğrenim kuruluşlarına kabulü için seçiminde çeşitli kıstaslar gözetilir. Her şeyden önce, az çok Sovyet eğilimli olduğu bilinen kimselerin akraba ve çocukları kayırılmaktadır. Bunun iki sebebi vardır. Böyle ailelerin çocukları siyasî açıdan daha çok güven telkin etmektedirler. Ayrıca Rusya'da bulunmaları ailelerine moral bakımından şantaj yapabilme imkânını da vermektedir.

Bunun yanı sıra, daha önceden kendilerini komünist propagandasına yatkın olarak göstermiş veya komünist ya da komünist taraftan teşkilâtlarda çalışmakta olan kimseler seçilmektedir.

Öğrenim burslarının, Afrika ülkelerinin komünist teşkilatları ile SSCB arasında doğrudan doğruya ve "Kardeşlik İş Birliği" örtüsüne bürünerek dağıtıldığı da bir gerçektir.

Doğu Bloğu üniversiteleri için öğrenci kaydında, kendi memleketlerinden başka yerlerde, özellikle Kahire, Roma, Paris, Bonn, Londra ve A.B.D. de okumakta olan öğrencilere, özel hazırlık ve ihtimam gösterilerek bunların kendilerine gelme çalışmaları yapılmaktadır. Bu husus, Sovyet liderleri için büyük siyasî önem taşır ve bu politikanın başarı ile yürütülebilmesi için her türlü kandırma oyunlarından ve vaadlerinden kaçınılmaz.

Bizlerin Batı ülkelerine öğrenimimize başladıktan sonra, Sovyet propagandası ile aldatılarak Moskova Üniversitesine geçişimiz ve trajik tecrübelerimizden sonra gerçeği bütün çıplaklığı ile söylemeğe karar vermiş bulunmamız, bu aldatma metotlarının ve parlak vaatlerin kasıtlı yalanlar olduğu ve bizim kişisel veya millî çıkarlarımıza kesin olarak hizmet etmemiş bulunduğunun en açık bir ispatıdır.

2. Hayat Şartları

Komünistlere Göre; "Genç öğrencilere parasız olarak kitap, barınak, konferans salonları, okul araçları ve iyi bir öğrenciye lüzumlu olabilecek her

şey verilmektedir. Ayrıca, yemek ve özel masraflarına karşılık kendilerine ayda 90 Ruble (resmi kurdan 99 Dolar) ödenir"

Dostluk Üniversitesi yayınlarından

Oysa gerçek neydi? Hemen anlamıştık ki hayata seviyemiz hayvanlardan bile daha düşük olacaktı. Öğrencilere verilen hücre büyüklüğünde küçücük odalarda sekizer kişi yaşamaktaydı. Üstelik değişik din ve milletlere mensup olan bu kişilerin farklı adetleri vardı ve yalnız kendi dillerini konuşabilmekteydiler.. Ellerine geçen para en büyük fedakârlıklar içerisinde bile kesin olarak yeterli değildi. Yalnız yiyecek için bir öğrenci günde üç ilâ dört Ruble harcamak zorundaydı. Bir çift ayakkabı 3132 Rubleydi. Sert iklimin bizlere şart kıldığı bir palto 110-120 rubleydi o da ikinci kalite bir mal olmak şartıyla. Elimizden geldiği kadar medenî bir şekilde yaşayabilmek için elbiselerimizi ve Roma'dan birlikte getirdiğimiz bazı şahsî eşyalarımızı satmak zorunda kalmıştık. Bu eşyalar Ruslar için bilhassa lüks addediliyor ve iyi fiyatlara satılabiliyordu.

İçimizden birisi hastalandığında, çok kötü bir hastaneye kaldırılıyor ve onların nazarında bir "NEGRO" olduğu içinde hiç bakılmadan koridor köşelerine atılıyordu. Bir arkadaşımız apandisit ameliyatı için hastaneye yatmış ve o kadar kötü bir tedavi görmüştü ki, normal olarak on günde tamamlanacak olan rahatsızlığı tam iki ay sürmüştü.

3. Irk Ayrımı

Komünistlere göre; "Burada hiç bir ırk ve milliyet farkı gözetmeksizin, hepimiz kardeşiz. Irk ayrımını kapitalizm ve Batı emperyalizmi doğurmuştur. Komünizm, insanlığın en yüksek doktrini olarak, kişiyi rengine göre ayırmaz. Ayrıca, bu üniversite, SSCB'nin Asya Afrika milletlerine duyduğu saygının bir ispatıdır".

Dostluk Üniversitesi yayınlarından

Oysa gerçek; Ruslar bizi aşağı bir ırk kabul ederler. Bize karşı tutumları da buna göreydi. SSCB'de kaldığımız sürece bize sık sık "Kara maymunlar" denildiğine şahit olduk. Çoğu zaman "Siz insan değilsiniz, maymunsunuz; üniversitede okumayı bırakın da gerisin geriye, ağaçlarınıza, dönün" sözleri ile karşılaştık.

Her gittiğimiz yerde bize, sadece merakla değil, ayrıca kasıtlı bir ifadeyle ve dürtüklercesine bakıyorlardı. Bazılarımızın çevresini genç Ruslar sarıyor ve bizim kara, onların beyaz, bizim dudaklarımızın kalın, onlarınkinin ince olduğu gibi sözlerle bağırırcasına alay ediyorlardı.

Gençlik kulüplerinde ve umumî yerlerde görünmemiz zor durumlar yaratıyordu. Birçok Rus, sanki bulaşıcı bir hastalığımız varmış gibi bizi görünce kaçıyordu.

Bize yakınlık gösteren bir kimseye arkadaşları ve polis hemen şüpheli nazarlarla bakıyordu. Aramızdan biriyle dans etmeyi göze alan bir kız, o anda ve herkesin önünde "orospu" olarak ilân ediliyor ve kendi arkadaşları tarafından aralarından çıkarılıyordu. Bu davranışın tek istisnasını, tutumumuzu ve neler yaptığımızı kontrol etmek amacıyla yanımıza verilen KOMSOMOL ve K.G.B. (Sovyet Emniyet Teşkilâtı)nın ajanlarıyla olan ilişkilerimiz teşkil ediyordu.

Bu olaylar, medenî olmayan, aptal kimselerin anlayışını değil, Sovyet makamlarınca işlenmiş olan derin inançların bir sonucunu yansıtıyordu. Aynı makamlar, yabancıların Ruslarla temasına engel olmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar ve böylece rasgele kişilerin (yabancı ve Rus) birbirlerini tanıyıp anlamasını önlüyorlardı.

Bizimle oldukça iyi geçinen bir Rus arkadaş, anî şekilde ortalıktan kaybolmuş ve bir daha hiç görünmemişti. Ne olduğunu soruşturduğumuzda, bakir topraklarda çalışmak üzere Sibirya'ya gönderilmiş bulunduğunu öğrendik. Aslında o, bu talihsizliğe uğrayan ilk kimse değildi ve sonuncusu da olmayacaktı.

Rusya'ya gitmeden önce İtalya'da aylarca kalmış, memleketi baştan aşağıya gezebilmiş, çok değişik çevrelere girebilmiş ve çeşitli şartlar altında yaşayan her türlü sosyal sınıftan kimselerle görüşebilmiştik. Orada hiç kimse, renginizin farklı olduğundan bir rahatsızlık duyduğunu belli etmemişti. Bir tek defa olsun ırk ayrımına rastlamamıştık. Aynı tutum Avusturya'da ve Moskova'ya giderken içinden geçtiğimiz Doğu Almanya'da da gözümüzden kaçmamıştı.

Irk ayrımı ile karşılaşmak için sosyalizm ve komünizmin yuvası olan SSCB'ye gelmek gerekiyormuş.

Bu tecrübelerimiz bizimle birlikte Moskova'da bulunan diğer Afrikalı öğrencilerin elde ettiklerinin aynısıydı.

4. Milliyet Duyguların İnkârı

Komünistlere göre; "Çağımızın belirli özelliği koloniyal sistemin yıkılmasıdır. Her gün yeni bağımsız devletler doğmaktadır. Asya'ya, Afrika'ya, Küba'ya bakın. Popüler ihtilâl zaferleri, halk tarafından yürütülen millî kurtuluş mücadelelerinin parlak örnekleridir. Bu ülkeler millî kadroya sahip olmadan gerçek bağımsızlığın olamayacağını anlamış bulunmaktadır"

Kruşçev'in 17 Kasım 1960 konuşmasından

Oysa gerçek; Üniversite, Somalili öğrencilerin bir grup halinde yaşamalarına izin vermemektedir. Polis ve akademik makamlar da buna benzer şekilde bir Afrikalı millî grubu herhangi bir ortak faaliyette bulunmaktan vazgeçirmeye çalışmaktadırlar.

Ruslar bize sık sık "Habeş" diye hitap ettiler. Bunun sebebi, kısmen Somalili ve Etiyopyalı görünüş arasındaki farkları kabul etmeme-

leri idi. Ama asıl sebep siyasiydi; Sovyetler Birliği, Etiyopya'nın Somali topraklarındaki iddialarını desteklemektedir. Dolayısıyla bizim kendimize Somalili dememememizi ve bağımsızlığımızı hazmedememektedirler.

Ayrıca, çeşitli Afrika milletlerinin problemlerine ve karışık Afrika duygularına karşı gayet kaba davranışlarını da ekleyebiliriz. Sovyet makamları, aynı kıtadan gelen bizlerin, aramızda iş birliğini geliştirmek amacıyla kurduğumuz "Bütün Afrikalı Öğrenciler Derneği"ni tanımayı bile red etmişlerdir. Bu davranışlarını haklı ve yerinde gösterebilmek için de, birleşmiş bir Afrikalı öğrenciler derneğinin olamayacağını, çünkü Afrika'da siyasi birliğin henüz mevcut bulunmadığını ileri sürmüşlerdi.

Böylece bir yandan milli bağımsızlıktan yana olduklarını ileri sürerken, aynı zamanda bu kendi çıkarları ile çatışınca, (Etiyopya'nın Somali'ye ile olan anlaşmazlığında olduğu gibi) derhal milli hükümranlık haklarını görmemezlikten gelebiliyorlardı.

Kendilerinin enternasyonalist olduğunu iddia ve evrensel kardeşlikten bahsederler. Özellikle uyumakta olan Afrika şuurundan söz açar, ama Afrika Birliğinin teşkilâtlanmasına engel olmak için de ellerinden gelen her şeyi yaparlar.

Buna sebep de, emperyalizmin ebedi kanunlarını izleyerek ve bizim bölünmemizden yararlanarak kendi nüfuz ve üstünlüklerini empoze etmek arzuları ve ayrılıklarımızı el altında daha da kesinleştirmeyi ve derinleştirmeyi amaç edinmiş olmalarıdır.

5. Dini Eziyetler

Komünistlere göre; "Marxist Leninist tarihi materyalizm doktrini üzerine kurulmuş olan komünizm, tabiat itibariyle dinsiz olup, kapitalistler tarafından proleterya üzerindeki kudretlerini devam ettirmek için icad edilmiş bulunan dini safsatalardan insanları kurtarmaya çalışır. Ama bu üniversitede kişilerin manevi hürriyetlerini sınırlamak için hiç bir şey yapılmayacaktır. Herkes kendi dininin icaplarını yerine getirebilecektir. Ayrıca, Sovyet Anayasası en geniş ve en gerçek din hürriyetini garanti eder."

Dostluk Üniversitesi yayınlarından

Oysa gerçek; üniversitede dininin icaplarını yerine yetirmek isteyen bir kimse için herhangi bir cami, mabed, kilise veya benzeri yer yoktur.

Sovyet başkenti Moskova'da bir tek cami ile bir tek Katolik kilise ve bir Musevi sinagogu vardır. Bu caminin görevi ise hem bir müze gibi, hem de ziyaretçiler için Hipokrat bir vitrin olarak kullanılmasıdır. Müslüman bir lider Moskova'ya gelince, müslümanların SSCB'de ne kadar hürmet gördüklerini ve ne derece hür bulunduklarının ispatı olarak, ilkin bu camiye götürülür. Gerçek şudur ki, aynı ziyaretçiler ca-

miye polis refakatinde gitmelidirler. Aksi halde "dini hurefeye" eğilimli olanlara karşı çok şiddetli bir kin besleyen militan Konsomoletskiler tarafından fena halde taciz olunurlar.

Ruslar, bizlere üniversitede sık sık dinimiz hakkında sorular sormuşlar ve her seferinde de alay ederek, inançlarımız ve dini icaplarımız hakkında aşağılatıcı sözler sarfetmişlerdi. Aramızdan biri islâm dini hakkında umumî bir yerde konuşurken, Komsomoletskiler tarafından hücuma uğramıştı. Oysa sadece kendisine sorulanları cevaplandırıyordu.

Mütecaviz Komsomoletskiler, yaptıkları bu iğrenç davranışı doğrularken, "Sovyet devletinin cömert misafirperverliğinden yararlanarak, Batı kapitalizmi adına yapılmakta olan çirkin ve kirli bir din propagandasına karşı tepkide" bulunduklarını ileri sürmüşlerdi.

Gelenek ve göreneklerimizi bildikleri halde, bize sık sık domuz eti sunuyorlardı. Başka bir yemeğinde de olmaması ki bu aşikâr bir kışkırtmaydı bizimle alay etmek ve bizi küçültmek içindi.

6. Polis Eziyeti

Komünistlere göre; "Burası Sovyet misafirperverliği ve kardeşliği ile yönetilen büyük bir ailedir. Sovyet Devleti ve halkı sizlerle ilgilenerek Dünya'nın bütün insanlarına ve özellikle canla başla mücadele ederek kendilerini kapitalizm ve koloniyalizmin boyunduruğundan kurtarmış olan insanlara karşı sevgisinin belirli bir ispatını göstermeyi arzulamaktadır"

Rektör Rumyantsev'in 1 Kasım 1960 konuşmasından

Oysa gerçek; Üniversitenin misafirleri olarak Moskova'da bulunduğumuz süre içinde, polisin bizi kollamasından ve ezasından elbette ki haberdarlık. Bunu hissediyorduk. Yaptığımız her hareket gözetleniyor, her teşebbüsümüz hakkında casusluk faaliyetinde bulunuluyor, dolayısıyla sık sık sorguya çekiliyor, aranmalara maruz kalıyor ve çeşitli sebeplerle bin bir türlü rahatsızlıklara uğruyorduk.

İtalya'da iken, o ülkede istediğimiz gibi gezmekte serbesttik. Ama SSCB'de, Moskova'yı terk etmemiz veya belirtilen yollardan ayrılmamız kesin olarak yasaklanmıştı. Aramızdan bir arkadaş başka bölgelere ve özellikle zorunlu çalışma ile binlerce gencin gönderildiği bakir topraklara gitmeye müsaade istedi. Kesin bir red cevabı aldı. Bu, tamamen aptalca bahanelere ve sebeplere dayanıyordu. Yok çalışmalarımıza devam etmeliymişiz (oysa geziler tatillerde yapılacaktı), yok soğuğa dayanamazmışız vs. vs...

Devlet polisi, bizi durmadan gözaltında bulundurdu ve SSCB'nin bütün uyruklarına uyguladığı ızdırap verici, bıktırıcı kuralları bize de tatbik etti. Buna ek olarak, Komsomolün faal üyeleri (SSCB'nin en aşırı militan gençleri) de bizi devamlı olarak ve hatta daha büyük bir inat

ve kötü niyetle gözetledi. Eğer içimizden herhangi biri, istedikleri her zaman kendini kaptırmışçasına onların fikirlerine katılmazsa, Ruslar kendisine bir casus ve emperyalist ajanı gözü ile bakıyorlardı. Evimize dönmemize aracılık etmeleri için, Batılı bir sefarete başvurduğumuz zaman, izlenerek fotoğraflarımız çekiliyor, engeller çıkarılıyor, sorgu suale, utandırıcı ve küçük düşürücü muamelelere uğratılıyorduk. Bizim bu yerlere Allah bilir hangi ihanette (SSCB'ne karşı) bulunmaya gittiğimizi söyletmek için direnmekteydiler.

En haince tahriklere başvuruyorlardı. Bir genç erkek veya kız bize yaklaşır ve bir konuda münakaşaya girişecek olursa, hemencecik Komsomoletskiler ve hatta polisler yerden bitercesine çevremizi sarar ve bizi SSCB aleyhinde propaganda yapmakla suçlandırırlardı. Son zamanlarda içimizden birisi böyle bir olayda o kadar feci bir şekilde dövülmüştü ki bilahare Aftaraya Gradiskaya hastanesine kaldırılması ve bu hastanede üç hafta kadar tedavi edilmesi gerekmişti.

Bir yılbaşı gecesini hiç unutamayacağız. Bu geceyi beraber kutlamak için Rus arkadaşlarımıza davetliydik. Odalarına daha henüz girmiştik ki binanın idarecisi (bu kimseler Devlet memuru olup, özellikle yabancıların ikamet ettiği binalarda çalışanlar ayrıca K.G.B. üyesidirler) üç polis memuru ile çıka geldi. İyice bir aramadan sonra, hepimizi polis karakoluna götürdüler ve çeşitli kaynaklardan ev sahibi arkadaşımız ve bizler hakkında yeterli bilgi gelinceye kadar tutukladılar. Neden sonra serbest bırakıldığımızda, bizi evine çağıranlar, yalvararak kendileriyle tanışmış olduğumuzu bile unutmamızı istediler. Ayrıca, ertesi gün resmi makamlarca hakkımızda alışılmış olan tehditler savuruldu. Öğrenimimize son verecekler ve bizi ormanlarda açlıktan ölmek üzere gerisin geriye göndereceklerdi...

7. Öğrenciler Arasından Casus Seçimi ve Yetiştirilmesi

Komünistlere göre; "Eğer sizler de asrımızın salgın hastalığı olan komünizme tutulacak olursanız, bizi bundan ötürü suçlamayın. Önemli olan şey, sizlerin namuslu insanlar olmanız ve bu üniversiteden sonra anavatanlarınıza döndüğünüzde vatandaşlarınızın çıkarları için çalışmanızdır"

17 Kasım 1960 günü Kruşçov'un açış konuşmasından

Oysa Gerçek; Gizli polis ve Komsomolun Afrikalı öğrenciler üzerindeki baskı ve tehdit ve şantajlarının iki yönlü amacı vardır:

Sovyetler Birliğinde bulundukları sürece bu kimseleri kontrol altında bulundurmak ve Sovyet propagandasının kendilerine ulaşmasını temin etmek; içlerinde en yatkın olarak belirenleri seçerek, önce Moskova'da kendi vatandaşları arasında, sonra da gene kendi ülkelerinde casusluk ve siyasi propaganda yapmalarım sağlamak. Bu iki yönlü politikaları için çok çeşitli yol ve âletler kullanmaktadırlar.

Gelen ve giden mektuplarımız Sovyet makamlarınca sansüre tabi tutularak ajan ve muhbir olarak en uygun kimselerin seçilmesine çalışılıyordu. Somaliya'ya döndüğümüzde arkadaş ve ailelerimize yazdığımız mektupların çoğunun hiç bir zaman adreslerine ulaşmadığını anladık. Çeşitli sistemlerle, polis ezasından, kasıtlı olarak ülkelerimizden tecrit edilmemize kadar, yorulmaz, bıkmaz ve çok geniş çaplı ideolojik propagandalarla komünizmin avantajlarını belirterek, Sovyet liderleri bizlerden yok pahasına kendileri için ajan sağlamaya çalışıyorlardı. Bu metotlara ek olarak, hediyeler, yüksek para vaatleri, özel imtiyazlarla Afrikalı öğrencilerin bazılarını ayartıp ayrı öğrenci grupları kurmaya muvaffak olmuşlardı. Bu yolla "Somaliya Öğrenci Derneği" kurulmuştu ama Somaliyalı öğrencilerin çoğu bunun Sovyetler tarafından ve kendi çıkarları için hazırlanmış bir düzen olduğunu bildiklerinden bu derneğe katılmayı red etmişlerdi.

Aramızda uyanık olanlar, Sovyetlerin Afrikalı öğrencileri, ayartma ve tehditlerle siyasî ajan ve kendi öz vatandaş ve arkadaşları aleyhinde casus olarak kullanmak istediklerini biliyorduk. Bu sebeple, çeşitli Afrikalı öğrenci grupları arasındaki ilişkiler engellenmişti. Oysa, Sovyetlerin kendi çıkarlarına, vatandaşlarına ihanet etmek isteyenlerle öteki grup öğrencilerin temasları teşvik ediliyordu.

Sovyet makamları bu zavallı gençler hakkında gerekli bilgileri - şahsiyetleri, aileleri, sosyal çevreleri, geçmişleri iş imkânları ve saire hakkında - topladıktan sonra bıkmaz, usanmaz bir azimle bu kimseler üzerinde çalışıyorlardı. Taa bu öğrenciler ülkelerine döndüklerinde Sovyet emperyalizminin ajanı olarak çalışacak kıvama gelene kadar.

8. Komünizm Telkini

Komünistlere göre; "Herkes Dostluk Üniversitesi'nin çok derin bir insanî ve adil amacı olduğunu bilir. Bu üniversiteyi açmakla genç devletlere kalifiye kadroları yetiştirmeleri için yardım etmek istiyoruz. İnşallah, daima artan sayıda gençler Asya, Afrika ve Latin Amerika'dan Moskova'ya gelir, karşılıklı saygı sınırları içinde öğrenim yapar ve kendilerini yetiştirirler. Bu öğrencilere kendi siyasî inançlarımızı ve ideolojilerimizi empoze etmeyeceğimiz aşikârdır."

17 Kasım 1960 günü Kruşçov'un açış konuşmasından

Oysa gerçekte; Öğrenciler bütün zamanlarını çalışmalarına ve teknik bilgilerini artırmaya verecek yerde çoğunlukla siyasî toplantılara ve gösterilere katılmaya, propaganda telkini taşıyan konuşmaları dinlemeye mecbur bırakılmaktadırlar.

Yabancı öğrenciler, özellikle Afrikalılar, durmadan sistemi övmeye; sisteme, liderlerine, Sovyet yaşayış şekline ve Sovyetlerin insanların hürriyetlerinin savunulması yolundaki tutumlarına olan hayranlık-

larını belirten bildiriler yayınlamaya teşvik edilmektedirler. Propaganda konferanslarına katılan ve gösterilerde bulunan öğrencilerin fotoğrafları, sık sık Sovyet basını ve propaganda araçları tarafından, Sovyet siyasî amaçları uğrunda ve öğrencilerin haberi bile olmadan kullanılmaktadır.

Bu korkunç propagandanın dışında kalmak imkânsızdır. Görmemize izin verdikleri gazete, kitap ve dergiler sadece komünizmden ve bunun zaferlerinden bahsedenlerdi. Radyo dünyanın diğer kısımlarından gelen haberleri ya tamamen bilinemezlikten gelir ya da bütün ile değiştirerek sadece Sovyetlerle ilgili konuları methederdi.

Serbest tartışmalara, fikir teatilerine, iyi ile kötü, hakkında diğer ideolojilerde mümkün olan samimî ve dostane seminerlere Sovyetler Birliğinde rastlamak mümkün değildi.

Bu geniş propagandaya - duyduklarına ve gördüklerine sadık kalarak ve hürriyetini muhafaza ederek - kendini kaptırmayan, Sovyetlerle iş birliği yapmayı kabul etmeyen, kendi kafasını kullanarak karar verenler bir hain olarak vasıflandırılır, arkadaşlarından tecrit edilir ve kendi ülkesine döndüğünde bile iftira ve suçlamalara uğratılır.

Ugandalı öğrenci Okullo gibi bir Afrikalı, Moskova'dan Sovyetler Birliği dışına çıkmaya muvaffak olur ve dışarıda Rusları alenî tenkid ederse, Sovyetler hemen başka yabancı öğrencilerin karşı bildiriler yayınlamaları için harekete geçerler. Okullo olayında iki Somaliyalı öğrenci Omar Muhammed ve Muhammed Abdi, Okullo'nun sözlerini yermeleri şartıyla, Londra'ya bedava seyahat ve başka tekliflerle ayartılmışlardı.

Komünistler, bizim Sovyetler Birliğinde çektiklerimizi ve gördüklerimiz hakkındaki sözlerimizi duyar duymaz, propaganda mekanizmalarını derhal seferber ederek, sözlerimizi tekzibe kalkışmışlardı. Somaliya'da broşürler dağıtarak, bizleri Amerika'ya satılmış uşaklar, tahrik ajanları olarak ilân ettiler. Ayrıca Somaliyalı öğrencilerin bulunduğu Roma'da, İtalyan Komünist Partisi gazetesi ve yukarıda adı geçen iki Somaliyalı öğrenci bizleri tembellik ve sarhoşlukla itham etmekten geri kalmadılar.

9. Üniversitenin Randımanı

Komünistlere göre; "Tarihte ilk defa, çok gelişmiş bir endüstri, kültür ve teknik kadroya sahip bir devlet, son zamanlara kadar sömürge idare ve hâlâ da baskı altında bulunan insanlara kollarını açarak en temel yardım olan bilimi sunmaktadır"

17 Kasım 1960 tarihli Pravda'nın ilgili yazısından

Oysa gerçek; Dostluk Üniversitesindeki derslere devam ederek iyi bir mühendis, doktor, idareci veya teknisyen olabileceğini düşünen

herkes büyük bir hayal kırıklığına hazırlanmalıdır. Akademik program o şekilde düzenlenmiştir ki, öğrenci marksist endoktrinasyon haricinde Rusçanın temel bilgilerinden başka hiç bir şey öğrenmeye vakit bulamaz. Öğretmenlerin çoğu da, çeşitli milliyet ve kültürel yapıya sahip olan öğrencilere öğretmek gibi gayet nazik ve zor bir görevi başaracak nitelikte değillerdir. Tam anlamı ile donatılmış laboratuarları ya hiç yoktu ya da olanları yetmemekteydi. Bunun sonucu olarak Afrikalı öğrenciler seçtikleri konularda sadece teorik bir öğrenim görmekte ve tatbikat için hiç fırsat bulamamaktaydılar. Seçilen derslerde öğrenim ikinci yıla bırakılmıştı. İki yıl Rusça ve siyasî indoktrinasyon için ayrılmıştı. Bu branşlarda Sovyet açısından yeteri kadar başarı gösteremeyenler öğrenimlerine devam edememektedirler.

10. Üniversite'nin Gerçek Amaçları

Komünistlere göre; "Dostluk Üniversitemiz bu gün 59 ülkenin temsilcilerini bağrına basmaktadır. İnşallah, bu üniversite gelişerek kendi geleneklerini yaratacak ve insanlar arası dostluğu kuvvetlendirecektir"

17 Kasım 1960 günü Kruşçov'un açış konuşmasından

"Bu Üniversite az gelişmiş ülkelere teknik ve bilimsel kadrolar yetiştirerek, onların istikballerini pekleştirmelerine yardım etmek için kurulmuştur"

Rektör S. Rumyantsev'in 1 Kasım 1960 konuşmasından

Oysa gerçek; Kahire ve Roma'da üniversitelerde sakin sakin öğrenimimize devam ederken, bizlerle temasa geçen komünist ajanları, Moskova'da gerek şahıslarımızın gerekse vatanlarımızın ilerlemesi için çok lüzumlu olan özel bir öğrenim görebileceğimizi söylemişlerdir. Talihsiz tecrübelerimizin ışığı altında kesinlikle söyleyebiliriz ki bu kimseler bizi tam manasıyla aldatmışlardır. Bilimsel ve meslekî alanlarda yararlı hiç bir şey öğrenemediğimiz gibi, gerek vaktimizi gerekse enerjimizi yok yere harcadık. Sadece, genç arkadaşlarımızın (bizden sonrakilerin) bu propagandaya inanmaları engellenmezse ülkelerimize ne gibi zararlar geleceğini öğrenmiş olduk.

Dostluk Üniversitesinin, Moskova Üniversitesindeki yabancılar için özel kursların ve diğer çeşitli komünist ülkelerindeki Afrika Enstitülerinin sadece tek bir amacı vardır: Her ülkeyi Sovyet emperyalizminin idaresine sokacak bir yönetici sınıfı yetiştirmek.

Afrika ülkelerindeki en verimli gençleri kendi okullarına celbetmek suretiyle Sovyet liderleri, Afrikalı öğrencilerle, Afrika'nın - Batı'nın artık kaybolmakta olan koloniyalizminden çok daha etraflı - toplumsal, kültürel ve manevî bir koloniyalizasyonunu sağlamayı hedef tutmaktadırlar.

Maalesef, bu gerçek amacı ancak komünist propagandasının vaat ettiği şeylerin tam aksine, acı bir tecrübe sonunda öğrenmek mümkündür bizler gibi.

Yabancı ülkelerde öğrenim yapan bütün Somaliyalı öğrencilerden, sadece bizler, Sovyet emperyalizminin Afrikadaki ajanları olmayı kabul etmediğimiz için, fena muamele görmüş ve yurdumuzda bu acı tecrübeleri edinerek dönmüş bulunuyoruz.

Afrikalıların, bağımsızlıklarını isteyen gerçek dostların hangi tarafta bulundukları hakkında rahatlıkla karar verebilmeleri için bütün Somaliyalı ve Afrikalı gençlerin bu hakikatleri bilmelerini hararetle arzuluyoruz.

Komünist Ülkelerde Eğitim ve Kültür[48]

Komünistlerin eğitim sahasında açtığı imkânlar, teknisyen ve yetişmiş idareci kadrosu pek mahdut bulunan ve yüksek tahsil vermek için kendi imkânları kâfi gelmeyen Afrika hükümetlerine son derece cazip gelmektedir.

Batı dünyası, Afrikalıların eğitimine yıllardan beri yardım etmektedir. Bu gün sadece İngiltere'de deniz aşırı ülkelerden gelmiş 60.000 den fazla talebe -bütün komünist memleketlerde ders gören yabancı talebelerin sayısının iki katından fazla – vardır?.

Komünist memleketler bu sahada İkinci Dünya Harbinin sonuna kadar önemli bir çaba sarf etmediler. 1965'den öncesine kadar da Afrikalılara ancak bir kaç tane komünist bursu verilmiştir.

Umumiyetle, komünistler bu eğitim imkânlarını ya diplomatik misyonları yahut da Dünya Demokratik Gençlik Teşkilâtı (WFDY) ve Milletlerarası Talebe Birliği (IUS) gibi teşkilâtlar vasıtasıyla doğrudan doğruya fertlere sağlamaktadırlar.

Birçok hükümetler burs verilen namzetlerin akademik kabiliyetlerine göre değil de, komünizmi benimsemeye yatkınlık derecesine göre seçildiğini fark ettiği için bu metod hoşnutsuzluk uyandırmaktadır. Şimdi birçok Afrika hükümetleri, namzetlerin seçiminde kendilerine danışılmasını istemektedirler.

Şimdi komünist memleketlerde 23.000 den fazla Afrikalı talebe (sadece İngiltere, Fransa, Batı Almanya ve Amerikadaki 188.000 Afrikalıya mukabil) bulunuyor. Bunlar bilhassa ilmî teknik mevzularda tahsil görmektedirler. Çekoslovakyada, Doğu Almanyada ve Sovyetler Birliğinde büyük talebe grupları vardır, fakat komünist Çin ve Afrika'dan talebe çekmeyi yahut da onları kayıtlı tutmayı zor bulmaktadır.

Komünist ülkelerdeki Afrikalıların pek çoğu, kendileri için meselâ Moskovadaki Patrice Lumumba Üniversitesi gibi hususî eğitim merkezleri açılmış olmakla beraber, millî üniversitelerde ve kolejlerde oku-

maktadırlar. Aldıkları derecelerin veya diplomaların akademik kıymeti şüphelidir, çünkü bunlar başka ülkelerde nadiren kabul edilmektedir.

Afrikalı talebeler yerli talebelerin karşılaştığı aynı kötü muamelelere ve tehditlere maruz kalıyorlar ve birçoğu huzursuz oluyor. 1963 Şubatında Bulgaristan'dan büyük bir Afrikalı talebe göçü oldu. Aralık 1963'te yüzlerce Afrikalı talebe bir Ganalı talebenin esrarengiz şekilde ölmesi üzerine, Moskovadaki Kızıl Meydanda eşi görülmedik bir nümayiş; Nisan 1965'de de Bakû'de Afrikalı talebelerin boykot yapması üzerine Sovyet resmî makamları 29 Kenyalı talebeyi memleketlerine iade etti.

Bulgar resmî makamları "Afrikalı Talebeler Birliğini" kapattığı zaman Sofya'da bir huzursuzluk çıktı. Dersten, Teknik Kolejindeki Doğu Alman Komünist Partisi organizatörlerinden biri 11 Şubat 1957 de bu türlü talebe teşekkülleri hakkındaki görüşü şöyle ifade etmiştir. "Kendi talebelerimizin menfaati için, bağımsız bir talebe teşekkülünün içimize karışmasına imkân vermeyeceğiz."

Birçok talebeler Sovyet Rusyadaki ırk ayırımını protesto ettiler. Moskova "Lumumba Üniversitesi"ndeki bir talebe kendilerinin Sovyet talebelerinden ve diğer talebelerden ayırt edildiklerini söyleyerek şikâyette bulundu. Bakü gibi daha uzak bölgelerde bu ayırımın daha şiddetli olması çok muhtemeldir. Çin'e giden bir kaç talebe bu ırk ayırımından ve Çinlilerin üstünlük tavırlarından şikâyetçiydiler.

Yabancı lisan bunlar için büyük bir problem teşkil etmektedir. Gayet karışık Rus, Doğu Avrupa ve hatta Çin dillerini öğrenmek zorunda kalan talebeler, ders kitaplarının doktrin aşılama gayesi ile yazıldığından da şikâyet etmişlerdir.

Komünist üniversitelerde tatmin olmayarak ayrılan Afrikalı talebelerin söylediklerinden anlaşıldığına göre, hakikî bir eğitim komünistler için ikinci derecede önemlidir.

Birçok Afrika hükümetleri, yabancı memleketlerde okuyacak talebeleri o memleketin değil, kendilerinin seçmesi gerektiğini ısrarla söyledikleri halde, hadiseler gösteriyor ki komünist ülkeler onları daima hayal kırıklığına uğratmakta ve mütemadiyen komünist doktrinini en iyi benimseyebilecek talebelere vize ve müsaade vermektedirler.

Baku'dan yurtlarına gönderilen Kenyalı talebelerin bu doktrin aşılama metodu hakkındaki şikâyetleri dehşet vericidir: "Çalışmalarımızın büyük bir kısmı beyin yıkama ile bozuldu. Orası üniversiteden çok bir doktrin talimgâhı idi."

Komünist üniversitelerinde aşılanma miktarı talebenin karakterine, aldığı derslere ve burs temin etme yoluna bağlıdır. Eğer kendi hükümetinin bilgisi dışında ve pasaportsuz olarak -ki bazıları hâlâ öyle yapıyorgitmişse, kesif bir doktrin aşılama talimine müsaittir. Kendi hükümeti-

nin himayesinde gitmişse, daha itinalı bir muamele görür. Komünizme ilgi gösterenler -veya komünizmi öğrenmesi gerektiği söylenince müsait davrananlar- hususî sınıflarda ders görmekte yahut da normal ders saatleri dışında toplanan gruplar içinde yetiştirilmektedirler.

Batının "sömürgeciliğine" hücum etmeye ve komünist kampı Afrikanın hakiki dostu olarak göstermeye çok gayret sarf edilmektedir. Komünistler arkadaşlık ve dayanışma toplantıları tertib ederek Afrikalı talebelerin bu toplantılarda, bir minnettarlık nişanesi olmak üzere, batıya yapılan hücumları ve komünizme yapılan övgüleri desteklemeleri bekleniyor. Komünizmin üstünlüğünü, göstermek üzere sanayi, ziraat bölgelerine ve sosyal muhitlere geziler tertip ediliyor, fakat bunun dışında komünist sistemin gerçekleri ile karşılaşmamaları için Afrikalı talebelerin hareketleri şiddetle sınırlandırılıyor.

Komünist cemiyetin kapalı tabiatı, çok gelişmiş güvenlik ve muhbirlik şebekeleri, bu guruba güvenilir komünistlerin -yabancı talebe gruplarına da- sokulması, birçok talebeleri istenen davranışlara zorlamakta ve şüpheler bastırılarak resmî görüşler kabul edilmektedir. Bu riayet tavrı başlangıçta iradî bir davranış olmakla beraber, zamanla bir alışkanlık ve nihayet bir insiyak haline gelmektedir. Maamafih yine de yüzlerce Afrikalı talebe komünistlerin bu bozucu propagandasını fark ettikten sonra tahsillerini terk etmişlerdir.

Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa memleketlerinin böyle zahirî bir akademik tahsil üzerinde ehemmiyetle durmalarına rağmen, Çinliler, dikkatleri bilhassa Çin ve Afrikadaki askeri kamplarda gerilla harbi talimine teksif etmişlerdir. Çinliler, Afrika'da bu kadar geniş çapta temsilciliklere sahip olmadan önce, Pierre Mulele gibi asi liderler Çin'de yetiştirilmiş ve başkalarını da yetiştirerek isyan çıkarmaları için yurtlarına gönderilmişlerdir. Kongo isyanı devam ettiği müddetçe Çinliler, Kongo (Brazzaville) ve Burundideki elçilikleri vasıtasıyla talimgâhlar kuruyorlardı. Bulgar, Küba ve Cezayirli gerilla mütehassısları da Kongolu ve Portekiz tebalı Afrikalıların yetiştirilmesine yardım etmişlerdir.

Rusların ve Doğu Almanya komünistlerinin verdiği "Komsomol" terbiyesi de -gençlik liderlerinin tatbikî eğitimi maskesi altında- bu kadar tehlikeli, fakat daha az göze çarpan bir yetiştirme metodudur. Bu eğitim hakikatte bir siyasî doktrin aşılaması ve tahrik tekniklerinin, siyasî teşkilâtlara ve kitle hareketlerine nüfuz etme metodlarının, yeraltı faaliyetlerinin öğretilmesi mahiyetini taşır. Acemiler komünizme yatkınlık derecelerine göre buralarda toplanarak yetiştirilir ve huzursuzlukları, mahalli husumetleri istismar etmek üzere memleketlerine gönderilir.

Komünist ülkeler Afrikada her çeşit bilgiye karşı duyulan açlığı gittikçe daha çok istismar etmektedirler.

Afrika'da muhtemelen en kuvvetli propaganda vasıtası radyodur.

Afrika dilinde -Swahili- ilk komünist radyo yayını 1960 Şubat'ında Moskova tarafından başlatıldı. 1961 Temmuz'una kadar Varşova, Prag, Doğu Berlin, Bükreş ve Sofya radyoları da yayına başlamışlar ve komünist radyo yayınları haftada 205 saati bulmuştur. 1965 Haziran'ına kadar bu miktar haftada 384 saata çıktı. Moskova, İngilizce, Fransızca, Swahili, Amharic, Portekiz, İtalyan, Hausa ve Somali dillerinde yaptığı yayınlarla bu 384 saatin 126 saatini dolduruyor. Pekin radyosunun bazı yakınları Zanzibar, Madagaskar, Mauritius ve Reunion adasındaki Çinli komünistlere hitap etmektedir.

Komünist radyolar Batı sömürgeciliğine hücum ediyorlar, komünistlerin Afrika davalarını desteklediğini ve Afrika memleketlerine yaptığı yardımları yayıyorlar, komünist sistemini ve onun sulh için, silâhsızlanma için yaptığı mücadeleleri övüyorlar. Afrika olayları hakkında haber ve yorumlar gayet geniş bir şekilde veriliyor. Bu malzemenin büyük bir kısmı Afrikanın muhtelif bölgelerindeki komünist haber ajansı temsilcileri tarafından toplanmaktadır. Siyasî yorumlarda, Tom Mboya gibi mutedil liderler tenkid edilmekde, buna mukabil Oginga Odinga gibi aşıların görüşleri övülmekte ve bunlara geniş bir yer verilmektedir.

1961'de Moskova radyosu "Sovyet - Afrika Asya Dayanışma Komitesinin Sesi" adlı bir neşriyata ve bunun yanında (dinleyicilerin "Sosyalist Devletler" hakkındaki sorularına cevap veren yeni bir programa başlandı. Prag radyosunun da batı Afrika'da bir çok "dinleyici" klüpleri, ve bilhassa Afrika için neşredilen "Dayanışma" adlı bir dergisi bulunmaktadır.

Komünistlerin hükümet kontrolü altındaki haber ajansları ikili bir rol oynamaktadırlar. Bunlar, haberleri parti politikasına uyacak şekilde tahrif ve adapte ederek, komünistlerin ihtiyaçlarını karşıladıkları gibi, siyasî nüfuz ve fesada hizmet ediyorlar. Yeni Çin Haberler Ajansının (NCNA) Darüsselâh'daki sabık muhabiri (şimdi Brazzavillededir) Kao Liang Burundideki Çin elçiliğinin kurulmasına zemin hazırlamış ve Aralık 1963'de Ruvan'da baskın yapmak için Watutsi'H sürgün lider Mwami Kigeri ile devamlı temas halinde bulunmuştu. Memleketleri dışında haber kaynaklarını kullanmak ve seyahat hürriyetine sahip olan komünist ajans gazetecileri, gizli istihbarat işleri için diğer komünist memurlarından çok daha müsaittirler.

Yeni Çin Haberler Ajansı'nın Kahire'de, Rabat'da, Akra'da, Konakri'de Tunus'da, Adisababa'da, Darusselâm'da Bamako'da, Cezayir'de Mogadishu'da, Nairobi'de ve Brazaville'de temsilcilikleri vardır. Bu ajansın muhabirleri henüz bağımsızlığa kavuşmamış bölgelerin sürgün politikacılarıyla onların "millî kurtuluş" mücadeleleri hakkında mülakat yapmak için ihtisas kazanıyorlar.

1965 Temmuzunda Nairobi'deki, NCNA muhabiri Wang Tek-

Ming sınır dışı edildi. Onun mevcudiyeti "milli güvenlik için tehlikeli" görülmüştür. Wang Tek-Ming'in iktidardaki "Kenya Afrika Milli Birliği Partisi'nin sol kanat elemanları da dahil olmak üzere bazı hiziplerle temasları tespit edilmişti.

TASS resmî Sovyet haberler ajansıdır. Bu ajansın muhabirleri de hep Sovyet vatandaşları olup, ekseriyetle propaganda tahrik veya istihbarat işlerinde ihtisasları vardır. Onyedi Afrika ülkesinde (bazı hallerde tek bir muhabir bir kaç devlete birden bakmakla beraber) TASS temsilcisi bulunuyor. 1961'de zahiren gayri resmî bir ajans olarak kurulan Novosti Basın Ajansı'da Sovyet propagandasının bir başka organıdır. Çek ajansı (CTK) ve Doğu Alman Ajansı (ADN) da Afrika'da faaliyet göstermektedir.

Büyük komünist devletleri propaganda neşriyatının takviye etmek üzere gelişen ülkelere yayın için teknik yardım yapıyorlar ve bu memleketlerin komünist dâvalarına böylece sempati göstereceklerini umuyorlar.

Bu yardımın yarıya yakın miktarı Afrika'ya -bilhassa Gana, Gine ve Mali'ye- gitmiştir. Sovyetler Birliği, Gine'de ve Somali Cumhuriyetinde radyo istasyonları kurmak gibi inşa projeleri ile uğraşmaktadır. Bir radyo istasyonu da Kenya'da kurulmuş bulunuyor. Doğu Almanya, Mali ve Tanzania'ya matbaalar verdi; TASS, ADN ve CTK'da birçok Afrika başkentlerinde ajans haberleri almak üzere teçhizat kurdular.

İkiyüz kadar Afrikalı talebe, büyük kısmı Sovyetler Birliğine ve Çekoslovakya'ya olmak üzere, gazetecilik ve radyoculuk tahsili için komünist ülkelere gittiler. İki Rus uzmanı da, Gana Radyo Kurumunda devamlı olarak çalışmaktadırlar. Çin, Kenya'ya ve Zanzibar'a matbaa makineleri; Kongolu asilere de 75 kilovatlık bir verici cihaz gönderdi. Tanzania'da da iki tane kuvvetli radyo vericisi kurulacaktır.

Komünistlerin malûmat sızdırma kampanyalarını planlamakta gösterdikleri kabiliyet ve dikkat, onların kitleye hitab eden vasıtalara verdikleri ehemmiyeti açıkça belirtiyor. Mali'deki durum, başka yerlerde yapılabilecek teşebbüsler için bir örnek sayılabilir.

Mali'de komünistler yüksek devlet memurlarını kullanarak çalışabilmektedirler. Milletlerarası Gazetecilik Teşkilâtı (IOJ) başkan vekili ve bu teşkilâta bağlı Mali Millî Gazeteciler Birliği (UNJM) başkanı olan Turizm ve Haber Alma Bakanı, Mamadou Gologo yoluyla bir çok temaslar kurmuş bulunuyorlar. Pan - Afrikan Gazeteciler Birliği'nin sabık Genel Sekreteri ve Mali Cumhurbaşkanı Modibo Ke-ita'nın enformasyon müşaviri Doudou Gueye ise IOJ'nin eski başkan vekilidir ve halen bu teşkilâtla münasebetleri devam etmektedir.

Enformasyon malzemesi Mali'ye, esas itibariyle, hükümet kontrolü altında olan ve hepsinin de Mali'de istasyonları bulunan haber ajansları

(TASS, CTK, ADN ve TANYUG) vasıtasile girmektedir. Mali ve Çek Hükümeti arasında 1961'de yapılan bir anlaşma üzerine CTK 1963'de Mali haberler ajansını kurmuş ve Mali gazetecileri yetiştirmek üzere Çekoslovakya'ya gitmişlerdir. Mali Hükümeti Çekoslovakya'dan radyo vericisi ve fotoğraf makineleri gibi cihazlar ve ADN'den de komple bir fotoğraf laboratuvan almıştır. Mali gazetecilerine verilen daktilo makineleri, motosikletler, teypler ve bir ofset baskı makinesi de komünistlerin, Mali enformasyon servislerine gösterdiği alâkanın bir işaretidir.

Bununla beraber, IOJ'nin Santiago'da yapılan son toplantılarından birinde Mamadou Gologo, "sosyalist" ülkelerin Basın ve Haber Ajanslarını çok "katı" bulduğu için şiddetle tenkid etti. Mali enformasyon servislerine Sovyetler Birliği, Polonya, Yugoslavya, Çekoslovakya, Doğu Almanya ve Küba'nın yardımlardan bahsetti, fakat komünist gazetecilerin komünist olmayan ülkelerin gerçeklerine intibak etmediklerini söyledi. Bunlar, Afrika ülkelerinin kaydettiği ilerlemelerden ziyade onların folkloruyla ilgileniyorlardı. Bir Afrika ülkesinin politikası ve iktisadi durumu ile ilgilendikler zaman da sadece kendi memleketlerinin verdiği yardım üzerinde duruyorlardı. Gologo,"Sosyalist" basının, gerek Mali hakkındaki gerekse, Mali'yi ilgilendiren haberler bakımından Batı basınından açıkça aşağı olduğunu da ilâve etti, yalnız NCNA'yı bir tenkitten istisna etti. Çinliler uzun bir zaman Afrikalı gazeteciler için en tesirli haberleşme vasıtası olacak görme - işitme tekniklerini geliştirmenin zaruretine inanmışlardı.

Büyük çapta basılı propaganda malzemesi -birçok Afrika devletlerinin komünist neşriyata koyduğu yasaktan kurtulmak için bilhassa Batı Avrupa ve Hong-Kong yoluyla- Afrikaya gönderilmektedir. Misafir heyetler, diplomatik ve ticari misyonlar ve mahalli kitap mağazaları vasıtasıyla da propaganda neşriyatı dağılıyor. Bunların çoğu gayet pahalıya mal olan süslü magazinlerdir. Moskova'dan Sovyetler Birliği, Sovyet filmi, Sovyet Kadını, Yeni Zamanlar, Kültür ve Hayat dergileri; Komünist Çin'den de Peking Review, Chinese Pıctorial, ve China Reconstructs dergileri.

Cezayir'deki "Afrika İnkılâbı" gazetesinin çıkardığı Çin taraftarı aylık "Revolution" dergisi şimdi Afrikada olduğu kadar, Asya ve Lâtin Amerikada'da dağıtılmaktadır. Çok geniş sahaya yayılan bir başka Çin gazetesi "Eveggreen" ise, 1964 Şubat'ında Nijerya hükümeti tarafından yasak edilmiştir. Bu dergiler maliyet ve dağıtma fiatlarının çok altında bir para ile satılıyordu. Çinliler kitapların cazibesini arttırmak için, onlarla birlikte resim ve takvimler de vermektedirler. Çin propaganda taaruzu Afrika gazetelerinde paralı ilân ve reklâmlarla desteklenmektedir.

Ayrıca, komünist teşkilâtları Dünya Gençlik (Dünya Demokratik

Gençlik Federasyonu Organı), Dünya Talebe Haberleri (Milletler Arası Talebe Birliği Organı), ve Bütün Dünya Kadınları'da kendi neşriyatlarını göndermektedirler,

1964 Eylül'ünde ölene kadar profesör Potekhin tarafından yönetilmiş olan "Sovyet Afrika Enstitüsü", Afrika hakkında marksist - Leninist görüş açısından yazılmış pek çok tarihî ve kültürel kitaplar neşrediyor. Potekhin, 1959'da Moskova'da verdiği bir konferansta, Rus Afrika uzmanlarının en önemli vazifesinin "Afrika halklarına ait tarihi hakikatleri ortaya çıkarmak" olduğunu söylemiştir. (Yani Afrika tarihini marxist - Leninist açıdan yazmak.)

Bu neşriyatın kasden tek taraflı olması, ayni Enstitünün müdür yardımcısı, İrina Yastrebova'nın 1963'de yazdığı şu satırlardan anlaşılıyor. "Biz işçi sınıfı ve köylü hareketlerinin hususi veçhelerini tetkik etmeye çalışıyoruz. Gelişme mücadelesinde işçi sınıfının rolü ile ve milli demokrasinin bir temeli olmak üzere işçi sınıfı ve köylü sınıfı arasındaki ittifakın kuruluşu ile ilgileniyoruz."

"Sovyet Afrika Enstitüsü", yeni müdürü iktisatçı V. G. Solodovnikov'un idaresi altında, Afrika meselelerine karşı daha pratik bir tavır takınabilir. 1965 Şubat'ında "Sovyet İlim Akademisi" prezidyumu, Afrika Enstitüsünün araştırma hedeflerini ve bu çalışmanın nasıl daha tesirli kılınabileceği meselesini ele aldı. Belli ki bu mevzuda görüş ayrılıkları belirmişti, Prezidyum, Enstitünün Afrikadaki iktisadî ve sosyal - politik gelişmelerle kâfi derecede ilgilenmediğine, bünyesinin sakat olduğuna, Sovyet Afrika uzmanları arasında yeterli bir koordinasyon bulunmadığına kanaat getirdi. Fakat Enstitü, yine de sırf bir akademik müessese olmaktan ziyade, Sovyet politikasının bir organı olarak çalışmaktadır.

Enstitünün plânlanları, Afrikada işçi sınıfı hareketi hakkında monografileri, "Çağdaş Afrika Tarihi" üzerine yapılmış denemeleri, "Sömürgeciliğin Yeni Şekilleri", "Afrika ve Asya'nın Millî Meseleleri" ne dair çalışmaları ve bir "Afrika" ansiklopedisini ihtiva ediyor.

1962 Aralık ayında Akra'da toplanan ilk "Afrikanistler Kongresine" Sovyetler Birliği, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve Çin'den delegeler ve misafirler gelmişti. Bu kongrede, Afrika tetkiklerini geliştirecek devamlı bir teşkilât kurulması istendi. Teşkilâtın tüzüğü kısmen Potekhin tarafından hazırlanan taslaklara dayanacaktı.

Komünist propagandasını yaymak üzere filmler, sergiler ve kültürel mübadelelerden de istifade edilmektedir. Sovyet Dökümanter Filmleri Merkez Bürosu, Afrika ülkeleri hakkında pek çok propaganda filimleri yapmıştır. Bunlar arasında "Mücadele İçinde Kongo" ve "Afrika Zincirlerden Kurtuluyor" gibi başlıklar taşıyan filmler bulunuyor.

Somali'de, Gine'de ve Mali'de sık sık gösterilen Çin filmlerinin ek-

seriyeti, Afrika dillerinde dublajları vardır. Ekim 1963'de Çinliler Somali'ye filmler ve sinema cihazları hediye ettiler. (1962 Aralığında da Ruslar böyle hediyeler vermişlerdi) Çinliler ayni zamanda Kongo hadiseleri üzerine iki tiyatro ve bir bale eseri yazdılar.

Afrika devletleri ile sosyalist devletleri arasında yüzden fazla kültürel yardım ve işbirliği anlaşması imzalanmış bulunuyor. Bunlar arasında edebi eserler, radyo ve basın malzemesi, filim, sanatkâr ve atlet ekipleri mübadelesi de vardır.

Afrika ve sosyalist memleketleri biribirine bağlayan dostluk dernekleri de bu faaliyete yardım etmektedirler. Sovyet - Afrika Dostluk Derneği'nin Uganda'da, Mali'de, Gine'de, Togo'da, Madagaskar'da, Yukarı Volta'da, Nijerya'da, Sierra Leone'de, Gana'da, Somali'de, Sudan'da ve Tunus'da şubeleri vardır. Derneğin ilk alt - komitesi kadınlara ait işlerler, Afrika edebiyat ve sanatçılarıyla uğraşır. Dernek, Moskova'dan Swahili dilinde neşriyat yapar, radyoda toplantılar tertip eder, edebiyat ve müzik konserleri verir. Afrika millî günlerini tesid eder. Sovyet turistleri bu derneğin himayesi altında Afrikayı ziyaret ederler. Birçok doğu Avrupa ülkelerinin ve Çin'in de Afrikada dostluk cemiyetleri vardır.

Günümüzde Diğer Sosyalist Okullar[49]

Somaliyalı gençlerin tercümesini sunduğumuz görüşleri bir iki yıl önce yayınlanmış ve Afrika gençliğine dağıtılmıştı. Bu süre içinde, Afrika'da siyasî gelişmeler daha da süratli gelişerek bu kıta 1966 yılında dünyanın en çok ilgi çeken bir bölgesi haline geldi. Ardısıra Afrika'da askeri darbeler birbirini kovalamış, kâh sağa, kâh sola eğilmeler sonucu hem Afrika Birliği engellenmiş, hem de teker teker Afrika ülkelerinin ekonomik durumlarında belirli bir şekilde gerileme göze çarpmaya başlamıştır. (Bu durumdan gerek Afrika ülkeleri, halkı gerekse, Afrikada yatırım yapmış bulunan kapitalist ülkeler zarar görmektedirler.) Herşeyden önce, Afrika'da bir huzursuzluk, Afrikalılar arasında bir anlaşmazlık gittikçe artmaktadır.

Bu durumda, genç Afrikalıların Sovyet Blokundaki öğrenimleri ve bu alanda kaydedilen son gelişmeler üzerinde çok dikkatle durulmayı gerektirmektedir.

Doğu Avrupalı (Sovyet peyki) ülkeler de, Sovyetler Birliğinin izinde yürüyerek, Afrika devletleri ile kültürel mübadele maskesi altında, geniş ve art düşüncelere dayanan anlaşmalar imzalamışlar adeta, ideolojik harb ve özellikle genç nesillerin etkilenmesi konularında Sovyetler Birliği ile yarışa kalkmışlardır. Şöyle ki, bir yandan Moskovadaki Lumumba Üniversitesi gelişirken, öte yandan Doğu Avrupa'da da bugün 3.000 kadar Afrikalı yüksek öğrenci bulunmaktadır. (Bir o kadar

Afrikalı genç de Sovyetler Birliğinde öğrenim yapmaktadır.)

Doğu Avrupa'daki 3.000 öğrenciden 1.00'ü Doğu Almanya'da 800'ü Çekoslovakya'da, 300'ü Polonya'da, 300–350'si Bulgaristan'da, 350'si Macaristan'da ve 100 kadarı da Romanya'dadır. Afrikalı öğrenciler, öncelikli Doğu Almanya'yı seçmektedirler. Buna sebep, şüphesiz ki, ileride Batı dünyasında da kullanabilecekleri bir dile sahip olmak arzularıdır.

Çekoslovakya'da da Lumumba Üniversitesine benzer, Afrika ve Asyalı öğrenciler için bir "17 Kasım Üniversitesi" kurulmuştur. Bu ülkenin "kültürel, siyasi ve ekonomik bağımsızlıkları için mücadelelerinde yardımcı olmak amacıyla" kurulan bu üniversitede, marxist ekonomik ve marxist pedagoji üzerinde durulmakta, ilim adamı ve teknisyen yerine, ilerinin komünist liderlerinin yetiştirilmelerine önem verilmektedir.

1966 yılı Ocak ayında Havana'da (Küba) yapılan Asya Afrika Lâtin Amerika Birliği Konferansında açıklandığı üzere, komünist Çinde, Afrikalı "Hürriyet mücadelecilerinin yetişmesi için" gerilla eğitimi vermek amacıyla özel merkezler kurulmaktadır. (Hatırlanacak olursa 1964 yılı başında Zanzibar'da patlak veren kanlı ihtilâlin liderleri Çin'de yetişmiş kimselerdi).

Çin delegesinin bu açıklamasına karşı, Doğu Avrupalılar, Doğu Avrupa'da aynı tip eğitimin aşağıda gösterilen yerlerde yürütülmekte olduğunu beyan etmişlerdir:

Sovyetler Birliği: Merkezi Komsomol Okulu, Moskova

Çekoslovakya: Ekonomik Çalışmalar Enstitüsü, Prag, Afrika Eğitim Merkezi Houtka, Prag yakını

Doğu Almanya: Afrikalılar için Yüksek Okul Bernau, Leipzig. Karl Marx Okulu, Doğu Berlin

Macaristan: Beynelmilel Birlik Okulu – Bautzen, Afrika İşçi Sendikası Okulu Budapeşte Polonya: Afrikalı Öğrencilerin Eğitim Merkezi,Varşova

Bu merkezlerde gösterilen sözüm ona öğrenimleri ve gelişmeleri, gerek Sovyetler Birliği'nden gerekse Doğu Almanya ülkelerinden, öğrenimlerini yanda bırakıp kaçan Afrikalı öğrencilerin yaptıkları açıklamalar gölgelemektedir. 6 Aralık 1965 tarihinde Bulgaristandan 12 Kenyalı öğrenci ile bir Ugandalı öğrenci iki yıl önce kaçmışlardır. Bunların içlerinden dördü (Ugandalı Abongo Mugala dâhil) daha önce Doğu Almanyadan kovulmuşlardı. Abango Mugala başlarından geçenleri şöyle özetlemiştir: "Bir işçi sendikası toplantısını protesto mahiyetinde terk ettiğimiz için Doğu Almanyadan çıkarıldık. Bu hareketimizle o ülkedeki gayri insanı ve vahşi muameleleri protesto etmek istemiştik".

Mugala, Enstitünün komünist kurallarına karşı gösteride bulunmaları üzerine dövüldüklerini, aç bırakıldıklarını, hapse atıldıklarını

ve soğukta kendilerine eziyet edildiğini sözlerine eklemiştir. İki şık arasında tercih yapmaları söylenilmişti. Ya bir ay hücre hapsine razı olacaklar, ya da yaptıkları hareketin büyük bir hata olduğuna dair açıkça beyanda bulunacaklardı. Bunun üzerine dört öğrenci, Doğu Alman makamlarına meydan okumuş: "Ya buyrun bizi kurşuna dizin, ya da bırakın vatanımıza dönelim" diye cevap vermişler ve beynelmilel bir skandaldan çekinen Doğu Almanlar ise, kendilerinin (Almanya'dan) ihraç edilmelerinde karar kılmıştı. Mugala, gayet açık bir dille, komünist ülkelere gidecek Afrikalı öğrencilere çok dikkatli olmalarını ve acele bir karar vermemelerini tavsiye etmiş, ayrıca Doğu Afrika hükümetlerini de bu konuyla ilgili olarak ikaz etmiştir.

Abongo Mugala'nın kimliği bir gerçeğin açıklanmasına yardım etmekte ve ilerisi için ne derecede uyanık bulunmamız gerektiğini ispat etmektedir: Mugala, Uganda İşçi Federasyonu'nun Genel sekreteri idi. Kendisine Doğu Almanya'ya yüksek öğrenim için teklif edilen burs, herhangi bir Uganda resmî makamı aracılığıyla değil, doğrudan doğruya yapılmıştı. Aslında, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da okumakta olan binlerce öğrenciye verilen burslar hep el altından dağıtılmakta ve bu iş için Afrikada işçi sendikaları kullanılmaktadır.

Son olarak Sudan hükümeti (ki bazı gelişmelerin sonucu bu devlet yakın geçmişte ortanın çok soluna kaymıştır.) Bulgaristan Büyükelçisine bir ikazda bulunarak, Bulgarların Sudanlı öğrencilere vermiş oldukları 31 kişilik bursdan, Sudan hükümetinin haberdar edilmemiş bulunmasını kesin bir dille protesto etmiş ve bu davranışın Sudan'ın iç işlerine müdahale olarak karşılanacağını belirtmiştir. Protestoya, bursların doğrudan doğruya öğrencilere değil, Eğitim Bakanlığı kanalı ile sunulması gerektiği ve böylece Bakanlığın, en uygun öğrenci adaylarını seçebileceği eklenmiştir.

Oysa uygulanmakta olan usul, öğrencilere (Mugala ve diğerlerine olduğu gibi) burs tekliflerinin yağlandırılıp ballandırılarak anlatılması ve akıllarının çelinmesi şeklidir. Tabiî ki seçim de ehliyete veya hiç değilse tesadüfe bırakılmamakta, gizli araştırmalara göre Sovyet propagandasına en yatkın olanların bulunmasına özellikle önem verilmektedir.

Bulgaristanda "Siyah ırk"ın Başına Gelenler[50]

Bulgaristan'a binbir ümitle gelip, daha sonra karşılaştığı hayal kırıklığını anlatan zenci öğrenci için "Bulgaristan" ne anlama gelmektedir?

Hepsi Bulgaristan'da tahsilde bulunan ve nâmüsait şartlar yüzünden çalışmalarına ara vererek, tahsillerine devam etmek için yeni memleketler aramak zorunda kalan yirmi Ganalı öğrenciden müteşekkil bir grubun gayri resmi başkanlığı vazifesi maalesef bana kaldı.

Gerek bizim ve gerekse diğer bütün Afrikalı öğrenciler için bu acı

bir karardı, fakat daimî bir ırk ayrımına tâbi tutulmamız ve hayatımızın tehdit altında bulunması karşısında çalışmalarımıza devam etmemizin mümkün olamayacağı belli olmuştu.

Hepimiz başlangıçta açık bir zihinle ve ümit dolu olarak gelmiştik, ancak çok geçmeden güçlüklerle karşılaşmaya başladık.

Burslarımız ayda sadece 24 İngiliz Lirasıydı ve bunun 18 İngiliz Lirası yiyeceğe sarf olunuyordu. Elbise almamız için para verilmediğinden ve hepimiz sıcak iklim elbiseleriyle geldiğimizden, Bulgaristan kışında kendimizi soğuktan muhafaza edebilmek başlı başına bir meseleydi.

Karanlık Bulgaristan

Daha başlangıçta Bulgarların, modern Afrika hakkındaki umumi cehaleti üzerimizde büyük bir tesir yapmıştı. Talebelerden profesörlere kadar herkes kıtamıza ait meselelerde tam bir karanlık içerisindeydi. Bütün bildikleri, ülkenin çok sıcak olduğu, sokaklarda hâlâ yılanların bulunduğu ve halkın çıplak gezdiği idi. Onlara elbiselerimizin Gana'da imal edilmiş olduğunu söylediğimiz vakit şaşırmışlardı.

Afrikalı öğrenciler gittikçe artan bir şekilde Bulgar halkının ve bazı talebelerin hücumlarına hedef olmaya başlamışlardı. Sokaklarda dolaştığımız vakit her türlü küfür ve harekete muhatap oluyor ve "siyah maymunlar", "orman halkı" gibi adlarla çağrılıyorduk. Otobüs ve trenlerden erkek öğrencilerin yüzlerine tükürüldüğü ve pencerelerin altında geçerken üzerlerine su döküldüğü oluyordu. Bundan başka, hepimizin zührevî hastalıklara yakalanmış olduğumuza dair de korkunç bir dedikodu ortalığa yayılmaya başlamıştı. Nihayet böyle bir iddianın yalan olduğunu ispat etmek için sıhhî muayeneden geçirilmemizi talep etmek mecburiyetinde dahi kaldık.

Irk ayrımı Bulgaristan'da sık sık şiddetli şekillerde tezahür ediyordu. Afrikalı öğrenciler Bulgarlar tarafından dövülürken polis ya başka bir yerde görevli olduğundan bahisle hiç bir şey yapamayacağını izah ediyor veya dayak devam ederken sadece kalabalığı dağıtmakla yetiniyordu.

1962 Ağustos ayında bilhassa çirkin bir olay vuku buldu. Ganalı bir öğrenci gazinoda bir Bulgar kızından kendisiyle dans etmesini istemişti. Dans ederlerken bir asker kıza, "Siyah bir maymunla dans etmem ayıp değil mi?" diye sordu. Mesele çıkartmak istemeyen Ganalı masasına döndü. Tam oturacaktı ki diğer bir Bulgar altından iskemlesini çekti. Ganalı yere düşünce, bir üçüncü Bulgar kafasına iskemleyle vurarak delikanlıyı bayılttı. Bundan sonra gazinoda bulunan düzinelerle insan ve sokaklardan gelen bir sürü Bulgarla bir avuç Ganalı arasında bir meydan kavgası başladı. Bu sırada gazinodaki polisler derhal orayı terketmişlerdi. Ancak Ganalıların ayak diredikleri anlaşılınca, polisler geri dönerek kavgayı ayırdılar. Kavgaya sebep olan Bulgarları bulmak için bir gayret göstermedikten baş-

ka, dördü kavga esnasında yaralanmış olan Ganalı öğrenciyi de tevkif ettiler. Ertesi gün, yaralanan dört kişi serbest bırakılmış ve Gana hükümetinin talebi üzerine uçakla Accra'ya yollanmışlardı. Ancak, yaralı olmayan diğer iki öğrenci, davaları mahkeme huzuruna çıkıncaya kadar bir ay hapiste kaldılar ve mahkeme sonunda öğrencilerden bir tanesi bir sene, diğeri de üç sene hapse mahkûm edildiler. Gana hükümeti'nin tazyiki neticesinde bunlar da serbest bırakılarak memleketlerine yollandılar.

1962 Aralık ayında, "Bütün Afrika Öğrencileri Birliğini" kurmak için ilk adımları attığımızda, bir takım gayelerimiz vardı. Polis himayesinin yokluğunda biz Afrikalı talebelerin haklarını korumaları için imkânlar ve yeterli olmayan hayat şartlarında değişiklikler istiyorduk.

Bir tüzük hazırladık ve felsefe talebesi olan Ganalı Tetteh Tawiah başkanlığında yedi üyeden müteşekkil bir komite seçtik. Çok geçmeden Eğitim Bakanı, Tawiah'ı çağırtarak ona, Bulgaristan'ın prensiplerine aykırı olduğu için Birliği dağıtmak mecburiyetinde olduğunu bildirdi.

Tard Emri

6 Şubat'ta Tawiah'a, üniversiteden tard olduğu tebliğ edildi. Bir imtihana girmediği ve derslere olan devamsızlığı da buna sebep olarak gösterilmişti.

9 Şubat'ta Tawiah'a Bulgaristan'ı 12 saat içersinde terk etmesi emredildi. Bu emir haberi yayılınca 150 kadar Afrikalı öğrenci, yurdun önünde toplanarak Lenin Sokağı boyunca Başbakanlığa doğru yürümeğe başladık. Tawiah hakkındaki kararın geri alınmasını ve "Bütün Afrika Öğrencileri Birliği"nin (A.A.S.U.) Afrikalı talebeleri temsil eden bir organ olarak tanınmasını talep etmek niyetindeydik.

Mamafi, Başbakanlığa vardığımızda Başbakanı görmenin imkânsız olduğunu, fakat ertesi hafta bizim temsilcilerimizi kabul edeceğini öğrendik. Hafta sonunda davamızı Başbakana sunacak yedi talebe seçtik. Pazartesi günü Başbakanlık dairesinde tam beş saat beklediğimiz halde hiç bir cevap alamadık.

O gün öğleden sonra Sofya polis komiseri yurda gelerek, bizim yaptığımız şekilde gösterilerin Bulgaristan'da kanun dışı olduğunu bildirdi, (hâlbuki biz gayriresmî bir tarzda, hiç bir yazı taşımadan ve her hangi bir şey söylemeden birarada birkaç kilometre yürüyüş yapmıştık). Biz de komisere, bunu sadece Başbakanla bir mülakat elde etmek için yaptığımızı söyledik. Bunun üzerine polis komseri bize böyle bir mülâkat hazırlayacağını vaadetti.

Aynı gece saat 3'de yatmakta olduğumuz yurt yüz kadar polis tarafından abluka altına alındı. Bir talih eseri olarak Bulgar talebelerinden olan dostlarımız polisin liderlerimizi tevkif etmesi ihtimalinden bahsetmişlerdi. Bu yüzden icra komitesi üyelerinden beşi değişik odalarda yatıyorlardı ve Tawiah'da emniyet saikiyle benim odamda saklanmaktaydı.

Ancak, Birliğin İcra Komitesi üyelerinden olan Togo'lu Mr. Matthews

benimkine bitişik olan odasını değiştirmemişti. Gece yarısı polis, odasının kilitli olan kapısını kırmaya başlayınca, duvarın yumruklanması ve Matthews'un yardım isteyen çığlıklarıyla uyandım. Silahlar çekildi

Kapıyı açtığımda, dışardaki polis tabancasıyla beni tekrar odama girmem için zorladı. Derhal dönüp pencereye koştumsa da, polisin bahçeye yayıldığını gördüm. Matthews'a yardım için her hangi bir teşebbüste bulunursam veya diğerlerine haber verirsem Tawiah'ın emniyetini ve hattâ hayatını tehlikeye atacağımı fark ettim.

Polis Matthews'a hiç kimseyle konuşmamasını ve eşyalarını toplamasını söyledi, fakat onu zorla götürürlerken "Tevkif edildim ve gidiyorum, ama siz Afrika Birliği için dayanınız" diye haykırdı. Bu onu son defa dinleyişimiz oldu.

Onun feryadı diğer Afrikalıları da uyandırmıştı. O kadar çok kimse odasından dışarı fırlamıştı ki, polis Matthews'u ve kendi odasında yatmak talihsizliğinde bulunan diğer icra komitesi üyesi Nijeryalı Daniel Orfah'ı tevkif etmiş olmayı kâfi gördü.

Ertesi sabah saat 8'de, Bulgaristan'ı terk etme kararımızın bir sembolü olarak her birimiz birer torbaya eşyalarımızı doldurup yanımıza alarak, Eğitim Bakanlığına yürüyüş yapma hususunda anlaştık.

Orada, eğer iki kardeşimiz derhal ve kayıtsız şartsız olarak serbest bırakılmazsa bize çıkış vizesiyle Bulgaristan'dan tamamıyla ayrılmamız için uçak biletlerinin verilmesini talep edecektik. Saat 7.45 de iki yüz kadarımız, Lenin Sokağı boyunca yürüyüşe başladık. Üçbuçuk kilometrelik yolu hemen hemen tamamen kat etmiştik ki altmış cip dolusu silâhlı polis arkamızdan yetişti.

Sivillerin de iştirakiyle polisler rastgele üzerimize saldırmaya başladılar. Erkekler arasında kız öğrencilerde dövülüyorlardı. Peace adındaki Togolu bir kızın ağzından ve burnundan kan geliyordu; diğer birçok talebeler de ağır şekilde yaralanmışlardı. Polis bizi tevkif etmeğe başladı; bu sırada sivil casusların icra komitesinin diğer üyelerini bulup işaret etmeleri üzerine onları da beklemekte olan polis arabalarına doldurdular.

Bir sivil Bulgar'ın, Tawiah'ı işaret etmesine rağmen birçok Afrikalı öğrenciler onu korumak için etrafını çevirdiler. Polis, ancak bu insan duvarını zorla yardıktan sonra onu alıp götürebildi.

Tevkif edilen talebelerden kırk elli tanesi hücrelere konulmuştu, fakat sonradan bir evvelki gece yurda yapılan baskında tevkiften kendilerini kurtarmış olan beş icra komitesi üyesinden gayri diğerleri serbest bırakılmıştı.

Çıkış Vizeleri

Bundan sonra öğrenciler mevkuf bulunanların serbest bırakılmalarını sağlamak ve Bulgaristan'daki bütün Afrikalı talebelerin çıkış vizeleriyle biletlerini temin etmek için geçici bir icra organı teşkil ettiler. (Bu Afrikalı öğrenciler içersinde memleketlerinden siyasi mülteci olarak burada bulunan Sudanlılar dâhil değildi).

Hükümet, bütün Afrikalı öğrencilere üç günlük çıkış vizesi vermeyi kabul etmiş ancak, öğrencilerin burs şartlarından olan ve oradan ayrılmak istedikleri takdirde verilmesi icap eden biletleri temin etmeyi reddetmişti.

Ertesi gün, 14 Şubat'ta, bir grup Afrikalı öğrenci, bilet istemek için tekrar Eğitim Bakanlığına gitti. Hükümet buna cevaben, Bulgar profesör ve öğrencilerden müteşekkil bir hey'eti bize göndererek memleketlerinde kalmamızı talep etmiş ve şartların değişeceği vaadinde bulunmuştu. Ama artık biz böyle vaadlere alışmıştık. Biletler elimize verilinceye kadar yurtta kalıp derslere girmemeye karar verdik. Resmî makamlar nihayet bu talebimize, eğer gitmek istiyorsak kendi hesabımıza geri dönebileceğimizi söylemekle cevap vermişlerdi.

Bilet Meselesi

Hiçbirimizin ferden satın almasına imkân olmadığı için, bu iş bir elle çalıp öbür elle ödeme meselesi oldu. İlk önce Habeşler ayrıldılar. Onları, Bulgaristan sefirimiz Mr. Sarppong'un refakatinde biz Ganalılar takip ettik. Bizim arkamızdan da Nijerya, Mali ve Gine öğrencileri memleketi terk etti. Sudanlılar hariç, eğer Bulgaristan'da kalan Afrikalı öğrenciler varsa, bunun yegâne sebebi onların memleketi terketmek için bilet ücretini ödeyecek paralarının olmayışıdır.

Şimdi yüksek tahlisilimizi tamamlamak için yeni yerler ve yeni imkânlar aramak problemiyle karşı karşıya kalmış bulunuyoruz.

Bulgaristan'dan ayrıldığımızdan beri kendilerine dair hiç bir sarih haber alamadığımız yedi liderimizin mukadderatı da bizi endişelendiren başlıca meselelerden biridir. Bütün öğrenci teşekkülleri ve öğrenci haklarını savunma birlikleri, yegâne suçları, Afrika birliğine çalışmak olan bu talebelerin derhal ve cezaya çarptırılmadan memleketten çıkmalarına müsaade etmelerini Bulgar resmî makamlarından talep etme hususunda birleşmelidirler.

Genel Düşünceler

Afrika üniversiteleri

Sovyetler Birliğinin ve Demirperde ülkelerinin Afrikalı öğrencileri Sosyalist Blok ve Sovyet üniversitelerinde eğitime getirtmeleri, Sovyetlerin noktai nazarından tam manasıyla tatminkâr olmamıştır. Bu öğrencilerin çoğu diğer öğrencilerle aralarında fark gözetilmesinden, ayrı muamele görmekten (renklerinden dolayı) yetersiz besin ve giyim yeteneklerinden şikâyetçidirler. Buna karşılık, Sovyetler Birliğinde gördükleri eğitimden şikâyet edene hemen hemen hiç rastlanmamaktadır. Bu sebepten Sovyet üniversitelerinde eğitime talip olan öğrenci sayısı azalmamakta tersine, gün geçtikçe artmaktadır.

Burada şu hususa bilhassa işaret edelim; yabancı öğrencilerin bulundukları memlekette hayatlarından genel olarak memnun oldukları

nadiren görülür. ABD de okuyan pek çok öğrenci gayrı memnun ve hayal kırıklığına uğramış olarak memleketlerine dönerler. İklim, töre, yiyecek ve ırk ayrımı problemleri ister gerçek, ister öğrencinin tasavvurunda olsun yalnızlık duygusu ve kendi memleketlerinde değişik ve çok kere yetersiz bir eğitim görmüş olmaları bu öğrencilerin kendilerini bulundukları toplumun dışında hissetmelerine sebep olmaktadır.

Andrew Richard Amar gibi Sovyetler Birliğine gitmeden yüksek öğrenim görmüş Afrikalı öğrenciler vardır. Fakat SSCB'deki Afrikalı öğrencilerin çoğu, evvelce yüksek öğrenim yapmamışlardır. Genellikle bu öğrenciler çok şey beklemekte, bu sebepten SSCB'de gördükleri muameleden o nispette hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Sabırları tükenerek, kendi sahalarında derslere başlatılmadan evvel, ilerde kendi memleketlerinde hiç bir işe yaramayacak bir dili öğrenmeğe mecbur tutulmaktan şikâyetçi olan öğrenciler işte bunlardır. Ayrıca Doğu ile Batının Afrikalı öğrencileri üniversitelerine almak için yarışmaları da bir problem teşkil etmektedir. Bu şekilde kapışılan bazı öğrenciler bekledikleri şartları bulamadıkları zaman, diğer tarafa geçme tehdidini silâh olarak kullanabilirler.

Afrikalılar, ister Sovyet, ister İngiliz, ister Afrika üniversitelerinde okusunlar, Afrika kültürünü ele alan dersler bulmakta çok kere güçlük çekiyorlar. Kendilerini memleketlerinde hocalık etmeğe yahut çalışmağa hazırlayarak mükemmel fen dersleri bulabiliyorlar fakat, bu ülkelerin fen adamlarına olduğu kadar, tahsilli diplomatlara, siyasi liderlere ve memurlara da şiddetle ihtiyaçları vardır.

Afrikalının, kendi ırkının karışık siyasi ve sosyal bünyesi hakkında hiç birşey öğrenmeden bakalorya alması olağandır. Nijerya kıyısındaki Kede kabilesinin ilginç ve kompleks teşkilât şebekesi bir adamın sahip olduğu kayık sayısına göre gelir vergisi hesaplar. Tallensi kabilesindeki toprağa saygı, kendilerini otokrasiye karşı koruyan kontrol ve denge unsurları, iyi bir hükümet idaresini temine yardım eder. Yoruba ticaretinin ekonomik kuralları; İbo kabilesinin mülkiyet ve veraset kanunları, Bemba kabilesinin vakur ve yüksek seviyeli adalet usulleri, Mende kabilesinde uygulanan teferruatlı ve muğlâk eğitim sistemi bütün bunlar sadece ilgi çekici malûmat olmakla kalmayıp, bir gün memur yahut öğretmen olacak Afrikalı aydın için kazanılması elzem bilgi dallarıdır. Çünkü bu kişiler halkı eski Afrika'dan yeni Afrika'ya götürmenin ağır ve önemli sorumluluğunu taşımaktadırlar.

Afrika üniversiteleri bu konuları işleyecek bilgiyle mücehhez değildir. Afrikalılar kendi memleketlerindeki üniversiteleri geliştirmeği tercih etmektedirler. İmkân olduğu takdirde öğrencinin gerek eğitim, gerekse tatmin olması bakımından kendi memleketindeki üniversitelerde okuması için burs verilmesinin daha olumlu sonuçlar verdiği kabul edil-

mektedir. Uzun vadeli düşünüldüğünde, bu yolda harcanan paranın Afrika milletleri için çok daha yararlı olduğu kabul edilmektedir.

Afrika üniversiteleri sayılıdır. Bir cetvele göre Afrika kıtasındaki üniversite sayısı 1960 yılında 46 idi. Bu sayıya, üniversite seviyesinde ders veren muhaberat okulları da dahildir. Güney Afrikadaki 15 üniversiteden 7'si, 1959'dan beri yalnızca Avrupalı öğrenci kabul etmektedir. Beş tanesi de yalnızca Avrupalı olmayan öğrencileri kabul etmektedir. Afrika ülkelerinden ancak 20 tanesinin üniversitesi vardır ve bunların çoğu sadece birer üniversiteye sahiptir. Bu üniversitelerin birçok eski ve seviyelidir. Fas'daki Qaraouine Üniversitesi 1859'da, Mısırdaki al-Azhar Üniversitesi 1970'de, Cezayir Üniversitesi 1879'da, Kahire Üniversitesi 1908'de, Kahire Amerikan Üniversitesi 1919'da, Cape Town Üniversitesi 1918'de, Natal Üniversitesi 1909'da, Stellenboseh Üniversitesi 1916'da açılmıştır. Buna karşılık 46 üniversitenin en azından 29 tanesi Yüksek okul statüsüne 1950'de ve daha sonra erişmişlerdir.

Ayrıca, 18 Ocak 1963'de neşredilen bir rapora göre, Afrika üniversiteleri hâlihazır öğrenci mevcudunu, 1980 yılından evvel, 31.000 den 274.000 e çıkarmak umudundadırlar. Bu rapor, Eylül 1962 tarihinde Malagasy Cumhuriyetinde, Tanarine'de UNESCO tarafından yüksek öğrenim konusunda tertiplenen Afrika Konferansı müzakerelerine dayanılarak hazırlanmıştır. Konferansta mevcut Afrika üniversitelerini fen adamı ve teknisyen yetiştirecek ve Afrika kültürünü geliştirecek şekilde genişletmek lüzumu üzerinde ısrarla durulmuştur. Bu konferansta 41 Afrika ülkesinin temsilcisi katılmıştır. Bunlardan 19'u Afrika üniversitelerinin başındaki kişilerdi. UNESCO'nun Genel Müdür Yardımcısı Dr. Malcolm Adiseshiah, konferansın en önemli amacının 22–24 yaş grubundaki öğrenci kaydının yüzde 1.5 oranında arttırılması olduğunu belirtmiştir. Bu yüzde dünyanın diğer ülkelerine kıyasla çok düşüktür.

Dr. Adiseshiah, Afrika üniversitelerindeki öğretmenlerin ancak yüzde onunun Afrikalı olduğunu söylemiştir. Önümüzdeki yirmi yılda 14000 Afrikalı mezunun öğretmen olması zarureti vardır. Dr. Adiseshiah'ın tahmine göre bu açığı kapatmak için, önümüzdeki on yılda yabancı memleketlerden 7000 öğretmen getirtilmesi gerekecektir. Dr. Adiseshiah, Konferansın önem taşıyan bir kararının da Afrikada yüksek öğrenim müesseselerinin sayısını 32 olarak sınırlandırmak ve eldeki bütün mali ve eğitim imkânlarıyla bu müesseselerin üzerine eğilmek olduğunu da ilâve etmiştir. Halihazır 12 tıp ve 8 veteriner fakülteleri üzerinde bilhassa durulacaktır...

Bu genişleme ile dahi Afrikalılar dışarda öğrenim bursu aramak zorunda kalacaklardır. Yetişkin öğrenci sayısı, Afrika üniversitesinin alabileceği öğrenci sayısının üzerindedir ve bu alanda gerçekleştirme-

ği umud ettikleri devrim yetişkin öğrenci sayısını eldeki mevcut öğrenim imkânlarının çok üzerine çıkaracaktır.

27 Mart 1964'de New York Times şu haberi yayınlamıştır: "Sovyet Hükümeti bir gün evvel "Sovyet Konukseverliği'ni istismar edecek yabancı öğrencileri sınır dışı edeceğini ve Sovyet kanunlarını çiğneyen öğrencileri dava edeceğini ikaz mahiyetinde açıklamıştır" Bu ihtar, Sovyet Yüksek Eğitim Bakanı Vyacheslev Yelutin tarafından neşredilen bir kararnamede görülmektedir. Bu kararname, bütün üniversite makamlarına SSCB'deki bütün yabancı öğrencilere, vazedilen kanun karşısında sınır dışı edilme ya da mahkemeye verilme durumunda olduklarının bildirilmesi hususunda talimat vermekteydi. Bundan, Sovyetler Birliğinin yabancı öğrenci programını daraltma niyetinde olduğu anlamı çıkarılabilir. Muhakkak olan SSCB'nin bundan böyle yabancı öğrencileri sıkı bir nezaret altında bulunduracağıdır. Ne var ki, dış memleketlerde şartlar ne olursa olsun, Afrikalı öğrenciler yüksek öğrenimin verdiği muhtelif avantajlara sahip olmak istediklerinden gerek Doğu, gerekse Batı üniversitelerine başvurmağa devam edeceklerdir.

Buraya kadar olan kısımlardan anlaşıldığına göre, Sovyetlerin pedogojilerinde belli bir değişme göze çarpmaktadır. KUTV, KUNMZ, Sun Yat Sen ve Lenin okullarında olduğu gibi, artık yalnız militan, sabotör, hatta casus yetiştirmekten vaz geçilmiştir. Militanlar, sabotör ve casuslar ustalıkla normal öğretim branşlarından seçilmektedir.

Lumumba Üniversitesinin amacının Afrika, Güney Amerika, Asya, Orta Doğu ülkeleri olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'ye, son zamanlara kadar 16 kişilik bir kontenjan tanınması, bu nisbet dolayısıyla Türkiye'nin yüksek öğrenim meselesini bir hal yoluna koyduğuna delildir.

Ayrıca Sovyetlerin sosyalizm konusunda Türk aydınlarına öğreteceği fazla bir şey de kalmamıştır. Türkiye için 1923 — 1938 dönemleri Sovyetlere göre kapanmış, 1944'ten günümüze yeni bir dönem başlamıştır. Bu noktai nazar bir dereceye kadar haklıdır. Nitekim beş, altı öğrenciye Sovyetlerin Moskova'da itibar etmeyip onları casusluk yönünde analize etmek istemeleri bu yeni noktai nazarla açıklanabilir.

O halde Anadolu Altuğ'un bize anlattıklarına geçebiliriz.

EKLER

Patrice Lumumba Üniversitesinde Dört Yıl Okuduktan Sonra Türkiye'ye Dönen Anadol Altuğ ile İki Mülâkat

Birinci Mülakat (20 Kasım 1966)

"1939 yılında Diyarbakır'da doğdum. İlkokulu Diyarbakır "Ziya Gökalp" okulunda, Orta birinci sınıfı da Diyarbakır lisesinde okudum. 1952 yılında da İstanbul'a göç ettik. Bu yıllarda okuma hevesim başladı. Akranlarım gibi, resimli romanlar yahut da iç bayıltan aşk romanları, klâsikleri, romantikleri yani ciddi yazarların eserlerini okuyordum. Ortaokul üçüncü sınıfına geldiğim zaman, sosyal meselelerle ilgilenmeğe başladım. Bu arada muntazaman Moskova, Budapeşte, Sofya radyolarının Türkçe yayınlarını dikkatle ilgiyle izliyordum. Bu radyolar, yeni kurulmuş bulunan sosyalist toplumlarda sınıf farklarının kalktığını, her insanın emeğinin karşılığını aldığını, XX. yüzyılın bütün imkânlarından herkesin yararlandığını söylüyor, kendi ülkelerinin işçileri ile yaptıkları radyo röportajlarında da, söylediklerinin doğruluğunu ispat ediyorlardı. Radyoları dinlemeğe başladığım sıralar, İstanbul'a "Fıstık Ağacı Orta Okulu"nda okuyordum. Radyolar ben de, sosyalist ülkeleri görmek, sosyalizmin uygulanış şeklini bizzat müşahade etmek ihtirasını uyandırdı "Haydarpaşa Lisesi"nin birinci sınıfında iken, devamlı bir "Akis" dergisi okuyucusu idim. Bu sıralarda kendi kendime Türkiye'de İşçi sınıfının problemleri ile ilgilenmeğe ve bunları incelemeğe başladım. Toplumsal hayatımızdaki sınıf farklarını tetkike başladım. Umutsuzluğa kapıldım, fakat, bunun kapitalist sistemin tabii bir sonucu olduğu fikrinde karar kıldım. Bu farkların giderilmesi kapitalist sistemin yıkılmasına bağlıydı. Bu da bir halk hareketinin sağlayacağı sosyalist bir devrimle mümkün olacaktı. Ve bu sonucu kaçınılmaz görüyor, onun için sosyalist devrimlerini yapmış ülkelerde, sosyalizmin nasıl uygulandığını öğrenmek istiyordum. Sovyetler Birliği bu bakımdan benim için idealdi. Oralara gidip, sosyalist doktrini öğrenmeli ve sosyalizmin nasıl uygulandığı konusunda bir fikre sahip olmalıydım.

Ailece Haydarpaşa'dan, Aksaray'a taşındık. Ben de okulumu değiştirdim ve Pertevniyal Lisesine kaydolundum. Artık lise ikinci sınıfa geçmiştim. 27 Mayıs Devriminden sonra geniş bir hürriyetler sistemi uygulanmaya başlamış, Türk hükümetinin Sovyetlerle münasebetleri düzelme yoluna girmişti. Sovyetlerin, İstanbul Konsolosluğunun kapısındaki vitrinleri alâka ile seyrediyordum. O sıralar, Konsoloslukta filmler de gösteriliyordu. Film gösterileri ayda bir veya iki defa idi. İlk olarak 1961 yılında, Sovyetlerin İstanbul Konsolosluğuna film seyretmeğe gittim. Hemen hemen ayni tarihlerde de, Moskova radyosunun yayımlarından Türkçe yayımlarından "Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi"nin açıldığını duy-

dum. Konsoloslukla münasebetlerim yalnız film seyretmekten ibaret değildi. Kendisi ile yakınlık kurduğum Konsolosluğun, İstanbul Kültür Ateşesi, Yusuf Alimbeg'ten okumak için kitaplar alıyor ve okuduktan sonra iade ediyordum. Yusuf Alimbeg, bir Azerî Türkü idi, kırk yaşlarında vardı. Kır saçlıydı. Karısı ise Ermeni idi. Lise son sınıfa geçtiğim sıralarda Yusuf Alimbeg'e "Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi"nde okuyup okuyamayacağımı sordum. Alimbeg bana, bundan Türk hükümetinin haberi olmaması lâzım geldiğini, zira arada bir anlaşma bulunmadığını söyledi. Ben, pasaport alarak, herhangi bir Avrupa memleketine gidebilir, oradaki Sovyet Sefaretine müracaatla, Moskova'ya gönderilebilirdim. Hemen teşebbüse geçebilirdim. Alimbeg ile Konsolosluktaki özel bir odada bana gösterdiği belgeleri doldurdum. Bu belgelere "anket" ismi vermişlerdi. Tasarladığımız plâna göre ilk önce Münih'e gidecektim. Kendi paramla 360— TL vererek tren bileti aldım. Gene kendi paramla 800 DM karşılığı döviz parası ödeyerek, 80 mark ile 720 DM'lık traveller çeki elde ettim. Kız kardeşim Gültekin Altuğ'da aynı şekilde hareket etmişti. Yani bizler yol paramızı ve çıkış dövizlerimizin bedelini kendimiz ödemiştik. Hâlbuki sonradan öğrendik ki, diğer öğrencilere bu paraları Ruslar temin ediyorlarmış. Çok tedbirli idim. İdealim Moskova'ya gitmek ve "Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi"nde okumaktı. Bu sebepten hiç bir solcu teşekkülle polisçe tespit edilmemek için temas kurmamıştım.

1962 yılında Münih'e hareket ettim. Münih'ten Frankfurt'a geçtim. Frankfurt Sovyet Konsolosluğundan verilen talimata göre Bonn Büyükelçiliğinden vize almak lâzımdı. Bonn'daki Sovyet Büyük Elçiliğine uğrayarak müracaatımı yaptım. Sefarette, Türkçe bilen olmadığı için lisede öğrendiğim az buçuk İngilizcemle konuştum. Elimde, Lumumba Üniversitesinden bir davetiye olmadığı için bana vize vermediler. Kızkardeşimin davetiyesi gelmişti. Bunun üzerine kız kardeşimle birlikte ilkin Batı Berlin'e oradan da Doğu Berlin'e, geçtik. Sovyet sefaretinden aldığım cevap, Bonn sefaretinden aldığım cevaptan farklı değildi. Kız kardeşimi Doğu Berlin'den Moskova'ya yolcu ettim, ben de Batı Berlin'e döndüm. Bir hayli şaşırmıştım. Param da tükenmek üzere idi. Aklıma, tarafsız bir memleket olan Avusturya'ya geçmek ve Viyana'da Sovyet Konsolosluğuna müracaat etmek geldi. Viyana'ya döndüm. Müracaatımı yaptım. Sefaret, Lumumba Üniversitesine telgraf çekti. On gün bekledim, bir cevap gelmedi. İkinci bir telgraf çektiler. Üniversite verdiği cevapta, hakkımda bilgi sahibi olmadığını ve benim orada okumam için herhangi bir müracaatın ve teklifin bulunmadığını bildirdi. Artık durum belirmişti. Aklıma son gelen fikir, sosyalist ülkelerden birine geçmek, müracaatımı oradan yapmaktı. Bulgaristan'a döndüm ve Sofya'da trenden iner inmez polise başvurarak durumumu anlattım. Bana bir otel gösterdiler. Ertesi günü beni ziyarete, güzel Türkçe konuşan bir milis geldi. Ona da durumumu ve isteğimi bir kere daha tekrar ettim. "Peki, olur" cevabını verdi. Bir dilekçe vermemi ve Sofya'da zorla değil kendi isteğimle kaldığımı bildirmemi istedi. Dediğini yaptım, istediği belgeyi milise verdim.

Otel, Sofya istasyonunun yanında idi. Tam karşısında da bir karakol vardı. Otel müşterileri arasında birçok Bulgaristan Türk'ü bulunuyordu. Tam kırkdört gün Bulgar polisi tarafından göz hapsine alındım. Bulgar milis bazı sorular sormaya başladı. Meselâ bunlardan biri, Bulgaristan'da bir tanıdığım olup olmadığına dairdi. Hayır, cevabını verdim. Milis hergün benim yiyeceğimi getiriyordu. Milis, bir gün gene ziyaretime geldi ve oteldeki Bulgaristan Türklerinin odama ziyaretime geldiklerini söyledi. Geldiler, konuştuk dedim. Polis, Bulgaristan Türklerine benim zorla alıkonduğumu yaymıştı. Bense onlara, zorla değil, burada kendi isteğimle kaldığım cevabını verdiğimi milise anlattım.

Diyarbakır doğumlu Anadol Altuğ Sofya üzerinden Lumumba Üniversitesi'ne gidip, pekçok sıkıntıdan sonra Türkiye'ye dönecek ve pişmanlıklarını dile getirecek öğrencilerden biriydi

Milis son gelişinde bana 50 leva verdi (300 TL kadar bir para). Bir kaç günlüğüne Sofya'dan ayrılacağını ve tekrar döneceğini bildirdi. Yemeğe restorana gitmiyordum. İstasyona giderek, karnımı doyuruyordum. Aradan dört beş gün geçti milis görünmedi. Otel paramı da bana verilen Levalardan ödemeğe başladım. Cebimde 7 Leva kalmıştı. Bir gün aç kaldım. Anladığım şuydu ki, Bulgar polisi beni parasız bırakarak her hangi bir kimseyle temasımı tespit etmek istiyordu. Param suyunu çekmişti. Otelci, oteli terketmemi söyledi. Otelden çıktım. Yolda bir Bulgar Türkünü buldum. Bulgaristan'da Türkleri kılıklarındaki sefaletten tanımak kolaylıkla mümkündür. Bulgar Türküne beni milis merkezine götürmesini rica ettim. Soydaşım beni milis merkezine götürdü. Tanımadığım yeni bir milisle karşılaştım. Durumunu tekrar ettikten sonra, otelden çıkarıldığımı söyledim. Tekrar otele gitmemi ve benimle temas eden milisin beni gelip göreceğini söyledi. Otele geldim. Nitekim kısa bir süre sonra, benimle ilgilenen milis geldi, bana yiyecek getirdi. Memnundu. Zira benim, şüphe çekecek bir temasımı tespit edememişlerdir. Milis, ertesi günü geleceğini bildirerek gitti ve giderken Bulgaristan'da kalıp kalamayacağım hususunda bana cevap getireceğini bildirdi. Ertesi günü geldi, Bulgaristan'da kalabilecektim.

44 Leva bursla, Bulgarca öğrenmek için Sofya Üniversitesine kabul edildim. Altı ay kadar Sofya'da kaldım ve Bulgarcayı öğrendim. Ve bu arada pek çok Bulgar Türkü ile temas ettim. İlk müşahadelerim şuydu: Bulgaristanda göze batan sınıf farklarının yanında Türklere daima ikinci sınıf insan muamelesi yapıyorlardı. Bariz politikaları, Türkleri asimile etmek, Bulgarlaştırmaktı. Bu arada Sofya Üniversitesinde "Ekonomi Politik" dersleri veren Halis Okan ile de tanıştım. Türkiyeden onbeş yıl önce kaçtığını söylüyordu. Kaçış tarihi 1947 yıllarına tesadüf ediyor. Halis Okan Erzincanlı idi. Liseyi Türkiye'de bitirmişti. Orta boyluydu, saçları dökülmüştü. Bir kız çocuğu vardı ve tek odalı bir evde oturuyordu. Halis Okan, 1962 sonları ile 1963 başlarında Türkiye Komünist Partisine alınması için müracaat etmişti. Bu arada Halis Okan'ın kendisi gibi Erzincanlı olan arkadaşı Rauf Osman Alper'le de tanıştım. Rauf Osman Alper, Sofya Radyosunda Türkçe spikerliği yapmaktaydı, Halis Okan'ın diğer onbir arkadaşı ve bun-

ların yanında Tuğrul Deliorman'ı da tanıdım. Rauf Osman Alper, 35 yaşlarında kadar vardı. Tuğrul Deliormanın maddi durumu iyi idi ve bir apartman katında oturuyordu. Benim, Bulgaristan'da gördüklerimle, ideallerim bir hayli sarsılmıştı. Derin hayal kırıklığına uğramıştım.

Bu sıralarda Sofya'da bir olay cereyan etti. Halis Okan ve diğer siyasi mülteciler bir gazete çıkarmağa karar verdiler. Tuğrul Deliorman bu gazetenin editörlüğünü üzerine alacaktı. Ama aralarında anlaşmazlık başgösterdi. Zaten her toplantılarında birbirlerini yiyorlar, birbirlerini itham ile Bulgar polisine jurnal etmekte yarış ediyorlardı. Halis Okan, 1962 sonlarında Bulgar vatandaşlığına geçmeğe çalışıyor ve Moskova'ya tahsile gitmek istiyordu. Benim Moskova'da bulunduğum sürece Halis Okan, Moskova'ya gelemedi. Gazete çıkarma konusundaki tartışmalar, çıkan gazetenin, Doğu Almanya'dan, Batıya geçirilmesi meselesinden koptu. Hiçbiri rizikoyu göze alamıyor, daha doğrusu tehlikeli işlere girmek istemiyorlardı.

Halis Okan'ın Bulgaristan'da "Türkiye'de Emperyalizm" isimli küçük bir broşürü basılmıştı. Halis Okan, benim Moskova'ya Lumumba Üniversitesine gideceğimi öğrenince, orada kendisine yardımım dokunur umudu ile bana yanaştı. Bir gün beni evine de davet etti. Ve kendisine Moskova'ya gidersem yardımım dokunup dokunamayacağını sordu.

Daha Bulgaristan'da ideallerimin yıkıldığını, hayal kırıklığına uğradığımı söylemiştim. Gördüğüm bazı aksaklıkları dile getirdiğim zaman aldığım cevap şu oluyordu:

- Bulgaristan'da sosyalizm henüz 17 yıllıktır. Elbette bazı aksaklıklar olacaktır. Sosyalizmin kurulduğu asıl cennet Sovyetlerdir!

Beni oldukça düşündüren ve ideallerimi sarsan bir başka olaydan burada bahsetmek isterim:

Bulgaristan'da fiyatlar artmış, işçi yevmiyeleri, memur ücretleri ise sabit kalmıştı. Bulgar gazeteleri ve Sofya radyosu fiyat yükselmelerini halka "Hakların iyileşmesi, iktisadi durumun düzelmesi" şeklinde takdim ediyordu. Birgün, Sofya radyosunun Türkçe spikeri Rauf Osman'a şöyle bir sual sordum:

- Türkiyede fiatlar yükselirse, bunun adı kötüye gidiş ve zam olur. Oysa burada ayni olayın adı "Fiatların iyileşmesi, iktisadi durumun düzelmesi" oluyor. Bu nasıl iştir?

Rauf Osman Alper, bana, kendisinin eline verilen metni okumakla görevlendirildiğini söylemekte yetindi.

Sofya radyolarının yayımlarını dinlerseniz, insanlar arasındaki "Milliyet" farklarının kapitalizmin sonucu olduğunu, sosyalizmde bunun kendiliğinden kalkacağını öğrenirsiniz. Hâlbuki tatbikat bunun tam tersidir. Türklere her vesile ile kötü muamele edilmekte, onlara "Çingene" denmektedir.

Bulgar halkı da mustariptir. Güvensizdirler. Daima ihbar edilmek korkusu altında yaşamaktadırlar. Bir Bulgarla ilk konuşmanızda size papağan gibi, öğretilenleri söylerler. Ama biraz samimi olursanız ve üzerle-

rinde itimat uyandırırsanız, hemen dert yanmağa başlarlar.

Türk okulları peyderpey kapatılmaktadır. Kültür hareketleri kitaplar ve dergiler tarafından idare edilmektedir. Türk okullarının kapatılış gerekçesi, Türklerin Bulgarcayı daha iyi konuştukları iddiasıdır. Ama Romenler, Bulgarca tedrisat yapan bir okul açtıkları zaman, Bulgarlar tarafından hararetle tebrik edilmişlerdir. Bilindiği gibi Romanya'da Bulgarca değil, Romen dili konuşulur ve halkın hiç biri Bulgarca konuşmayı bilmediği gibi, Bulgarca konuşmayı da arzu etmez. Bulgarlaştırma, "Bulgar Komünist Partisinin" başlıca programıdır. Sureta Türkçe olarak yayımlanan "Yeni Işık" gazetesinde, gerek makaleler içinde, gerekse derginin gününü, ayını gösteren yazılar Bulgarcadır. Meselâ, makale yazan diye yazmanlar da: "Pisatil" diye yazarlar. Birgün üniversitede Türkçe yayın işi ile uğraşan bir arkadaşıma sordum:

Yüksek Ütügen de izinsiz olarak Moskova'ya giden öğrencilerden biriydi. Kendisine yapılan casusluk teklifinin ardından maceralı bir yolculuktan sonra Türkiye'ye dönecektir

- Niye "Yazar" kelimesi yerine "Pisatil" yazıyorsunuz?

Bana güvendiği için açık açık şöyle dedi:

-"Pisatil" kelimesi yerine "Yazan" demek, hürriyetim yoktur. Emir öyle verildi. Eğer bu emri dinlemez de, kendiliğimden "Yazan" şeklinde yazarsam, toplama kamplarına gönderilirim.

Halis Okan'dan birkaç kelimeyle daha bahsetmek isterim. Kendisi "Bulgar Komünist Partisinin" kuklasıdır. Onlardan aldığı direktiflere göre hareket eder, aramıza sokulur, konuşur. Sonra sonuçları partiye ve siyasî polise rapor eder. Seçimler sırasında, Bulgar Komünist Partisi adına seyahate çıkar, harcırah alır ve Türkler arasında komünist propagandası yapar.

Bulgaristan'da çok geçerli olan ve Bulgaristanın bir Sovyet uydusu olduğunu belirten bir fıkrayı anlatmak isterim.

"Hruşçov bir gün rüya görür. Sabah kalkar kalkmaz, yardımcılarına bir uçak hazırlamasını, peyklerinin üzerinden uçacağını söyler. Fıkra bu ya, yanına Molotov'u da alır. Havalanırlar. Bir yerden geçerlerken, aşağıdan müthiş uğultular gelir, Molotov;

- Dışarı bak da nerede olduğumuzu anlayalım, der.

Hruşçov, uçaktan başını uzatarak bakar, kafasına bir taş gelir ve anlar ki;

- Burası Polonyadır!

Bir süre daha uçarlar. Molotov;

- Bak bakalım neredeyiz? der.

Hruşçov kafasını uçaktan uzatır. Bu sefer başına bir sopa gelir,

- Burası Macaristandır, der.

Yollarına devam ederler. Bir yere gelirler ki, aşağıdan:

- Yaşşa! Hurraaaa! Sesleri duyulur.

- Neredeyiz, bak bakalım? diye sorar.

Hruşçovun cevabı şudur:

- Bakmaya lüzum yok, burası Bulgaristan'dır!"

Moskova'ya Gidiş

Kız kardeşim Moskova'daydı. Sofya'dan kendisine mektup yazdım. Dostluk Üniversitesine dilekçe gönderdim. Mayıs 1962 sonunda davetiye geldi. Sofya'daki Sovyet Elçiliğine müracaat ettim. Sefaret, Ağustosun 6'sı için uçak bileti temin etti. Bu tarihi gayet iyi biliyorum, çünkü 5 Ağustos gecesi bir restoranda Afrikalı öğrenciler bir Bulgarı feci şekilde dövmüşler ve yaralamışlardı.

7 Ağustos akşamı Moskova'ya indim. Telgraf çekmediğim için karşılayanım olmadı. Elimde zaten adres vardı. Taksi ile Lumumba Üniversitesine gittim. Oradan Sovyet talebesi ve vatandaşı bir Türk'ün refakatinde öğrenci yurduna geldim. Bir oda verdiler. Burada dört kişi kalıyorduk. Gelişimin ikinci günü üniversiteden, Arapça, İngilizce, Fransızca, Rusça, Türkçe ve Ermenice bildiğini sonradan öğrendiğim Aram Bayramyan isminde biri ziyaretime geldi. Birlikte üniversiteye gittik, kaydım yapıldı ve kimya, fizik, matematikten imtihana girdim. İmtihanda tercümeyi Türkçeden, Rusçaya olmak üzere Aram Bayramyan yaptı. Daha sonra sağlık muayenesinden geçirildim. 1 Eylül'de derslerin başlanacağı söylendi. Rusça öğrenmek için altı kişilik bir gurupla kurslara devama başladık. Kursta benden başka, İbrahim Derman, Lübnanlı bir kız, Tunuslu üç erkek ve Afrikalı Nigerialı bir erkek bulunuyordu. Rusça öğretmenimiz bir kadındı. Azerî lehçesi ile Türkçe konuşabiliyordu. Rus dilini, Lenin'in eserlerinden, SSCB Parti tarihinden öğrenmeye başladık. Konverzasyon saatlerinde Sovyetlerde durum, Sovyet sisteminin iyi tarafları, Sovyetlerin bugünkü ileri duruma gelmesinin nelere borçlu olduğunu müzakere ediyorduk. Bu derslerin bir amacı da öğrencilerin eğilimlerinin kontrolü idi. Ben bu saatlerde, genellikle materyallerin ihtiyacı karşılamamasını tenkid ediyordum. Moskova'daki kuyrukları soruyordum. Kendi diyalektikleri içinde cevaplar veriyordu öğretmen. Biz diyorlardı ağır sanayiye önem veriyoruz. Aksaklıkların çoğunu Stalin'e yüklemek moda idi. Tabii sonra da Kruşçov iktidardan düşünce, aksaklıkların sorumluluğunu Stalin ile paylaşmaya başladı.

Fikri durumumuz, Rusça öğretmeni tarafından tespit ediliyor ve üniversite makamlarına rapor ediliyordu. Kıdemli hocaların tertip ettiği seminerler de durumumuzu tespit etmeğe yarayan yollardan biri idi. Öte yandan Komsomol Gençlik teşkilâtı üyelerinin de sıkı kontrolü altında idik. Sık sık kompozisyon görevleri verirlerdi Rusça derslerinde.

Hakkımızda verilen raporlar üniversitenin rektör yardımcısında toplanıyordu. İlkleri bu yardımcı Albay Yerzin idi. Sonra onun yerine Galubey geldi. Bunlar GRU veya KGB teşkilâtları mensupları idi.

Ailem bana Türkiye'den "Cumhuriyet" gazetesini gönderiyordu. Yüksel Ütügen'e de "Akşam" gazetesi ile "Yön" dergisi gönderiyorlardı. O sıralar "Cumhuriyet"te yayımlanmakta olan "Oleg Pankovsky"nin hatıralarından da üniversite idaresinin GRU teşkilâtı yönetiminde olduğunu öğrenerek kanaatlerimizi teyit ettik.

Yabancı talebelerin nisbî bir hürriyeti vardı. Onlara memleketlerinden gazete gelmesine müsaade ediyorlardı. Üniversite idaresi öğrencileri üç gruba ayırıyordu:

1- Casus yetiştirmek için seçtikleri öğrenciler. Bunların imtiyazları bizimkinden fazla idi. Kendileri müstakil oda veriyorlar, bursları artıyordu. Kız arkadaş konusunda sıkıntıları yoktu. Ruslarla serbestçe arkadaşlık yapıyorlardı. Derslere girmeseler bile, normal süre içinde üniversiteyi bitirmiş sayılıyorlardı.

2- Komünist militanı olarak seçilen öğrenciler. Bunların da imtiyazları birinci kategoride olanlara yakındı.

3- Ne parti militanı ne de, casus olmak istemeyen, sadece öğretim yapmak isteyen öğrenciler.

İkinci guruba dahil öğrenciler, delege olarak toplantı ve mitinglere seçiliyorlar, beynelmilel öğrenci faaliyetlerine katılıyorlardı. Bu gurup da uzun süre imtihanlara girmeyebilirlerdi. Bursları teknik sebeplerle kesilecek olsa bile hemen iade ediliyordu.

Öyle zannediyorum ki, o sıralarda Moskova'da bulunan Türk öğrencilerden İbrahim Derman ile "x " casusluk kategorisi içine alındılar.

Beni de bu guruba dahil etmek için çok uğraştılar. Aram Bayramyan, 1963-1964 yıllarında benden mütemadiyen arkadaşlarım için rapor istiyordu. Her seferinde red ettim, vaktim olmadığını söyledim. Tabii ki Rus istihbaratına benim hakkımda iyi raporlar gitmiyordu.

11 Mart 1966 Cuma günü, Moskova radyosunun Türkçe spikeri olan Mustafa İhsan (Mustafayev) Yüksel Ütügeni ziyarete geldi. Türkçe-Rusça lügat yazmak istediğini söyleyerek bir takım kartoteksler vermiş kendisine. Konuşma arasında Yüksel'e bazı Türk talebelerinin geldiğini işittiğini söylemiş. Sonra birlikte bir restorana gitmişler, içki içmişler. Mustafa İhsan, tüberkülozmuş. Yüksel, benden gayri başka bir Türk'ün Lumumba'da olduğunu bilmiyor. Çünkü gerek kız kardeşim, gerekse Necil Kuntaf Türkiye'ye dönmüşler, İbrahim Derman'da Türkiye'ye dönmek üzere Moskova'dan ayrılmış, Batı Almanya'ya geçmişti. Mustafa İhsan beni bilmediğini ve tanımadığını söylemişse de, biraz sonra hakkımda iyi düşünülmediğini ihsas etmiş. Yüksel Ütügen ise leyhimde konuşmuş. Bunun üzerine Mustafa İhsan tatmin olunmuş görünerek, Yüksel'e bana kendisi ile temasından bahsedebileceğini söylemiş. Ayrıca ihtiyaçlarımızı kendisine bildirmemizi istemiş. Öte yandan Mustafa İhsan, Baytar Salih Hacıoğlundan bir vakitler Anadolu Türkçesini öğrendiğini de Yüksel'e anlatmıştı. Yüksel, bana bütün bunları hikâye etti. Üç gün sonra Mustafa tekrar gelerek, bir restorana davet etti. Ve yolda ona artık kendisine ayrı, müstakil bir oda verilmesi lâzım geldiğini ifade etmiş. Gene bir restorana gidip içmişler. Bu ikinci temastan sonra Mustafa İhsan bir daha gelmedi. Onun yerine Boris Yaşinka isimli bir Rus gelerek, ilkin Yüksel ile sonra benimle temasa geçti. Mustafa İhsan, ev adresi ve telefon numarasını Yüksel'e verdiği halde bir daha hiç görünmedi. Sözde lügat hazırlamamız için verilmiş kartoteksler

de elimizde kaldı. Boris Yaşinka'da kendi ifadesine göre Moskova radyosunda çalışıyor ve derdini anlatacak kadar Türkçe biliyordu. O'da, bize ayrı oda verilmesi lâzım geldiğini, kendilerine sadakatle bağlı olursak, Lumumba'dan sonra, Londra'da doktora yapabileceğimizi bildiriyordu. Bizim, Boris Yaşinka ile temasa geçmemizden sonra, Moskova Devlet Üniversitesinde okuyan Güner Durmaya müstakil bir oda verildi. Yaşinka'nın bana oda bulma tekliflerini okula uzaklık gerekçesi ile red ediyordum.

Lumumba Üniversitesi'ne alınacak Türk öğrenciler için casus avcısı ve Kosigin'in Türkiye danışmanı Mustafa İhsan ilgileniyordu

Yaşinka ile konuşmalarında sosyalist ihtilâllerden falan bahsederken, bilahare beni satın almak, ajan yapmak için tekliflere başladı, diyordu Güner Durmay. Genellikle Ruslar ajan olarak görevlendirilenleri, sureta burslarını kesip okuldan kovuyorlardı. Sonra sefaretle (Türk Sefareti ile) temaslarını sıklaştırıyorlar ve oradan haber sızdırıyorlardı. Bilahare de, görevle Moskova'dan dışarı çıkarıyorlardı. İbrahim Derman'ın Batı Almanya'ya gönderilmesinde olduğu gibi.

İbrahim Derman

1962-1963 ders yılının 26 Ağustos'unda Moskova'ya geldi. İstanbul Hukuk Fakültesi birinci sınıfından ayrılmıştı. Sovyetlerin İstanbul Konsolosluğunun kendisine verdiği 2800 Türk lirasını alarak turist olarak yurt dışına çıktı. Ve Viyana üzerinden Moskova'ya geldi.

İbrahim Derman daha ilk konuşmalarında şikâyete başlamıştı;

- Beni aldattılar diyordu. Devlet Üniversitesinin fotoğrafını bana "Lumumba Dostluk Üniversitesi" diye gösterdiler.

İbrahim Derman gelişinden bir süre sonra, Moskova'daki Kürtlerle temasa başladı. Annesi Türk olan, Müzgin Abdülkerim isimli Kürtçü ile tanışıp, ilgi kurdu. Müzginin babası da Kürtçü imiş ve Şapka Devrimi sırasında ailece Suriye'ye geçmişler. Derman ve öteki Kürtçü arkadaşı Türkçe bilmiyordu. Kendisini Kürtçülükle itham ettiğim için bana da kızıyor, orda burada aleyhimde konuşuyordu. Hatta o kadarki, hakkımda Rus polisine bir rapor tanzim ettiğini, Mustafa İhsan'ın Yüksel Ütügen ile teması sırasında, Mustafa İhsan'ın "onun hakkında arkadaşları iyi şeyler söylemiyorlar" deyişinden çıkartmıştım.

İbrahim Derman sadece bir çanta ile gelmişti. Bir süre bursunun gelmeyişinden şikâyet etti. Hâtta Türkiye'ye döneceğini bile söyledi. Bir gün ona, uzun boylu, gözlüklü bir şahıs geldi. Bu zat Sovyet Komünist Partisi üyesi olduğunu ve bütün ihtiyaçlarının giderileceğini bildirdi. Ve bir dilekçe yazmasını istedi. O da, en ufak ihtiyacına kadar ne varsa hepsini istedi. Uzun boylu gözlüklü şahıs devamlı olarak Derman ile temas halinde idi. Bir defasında beni de bir restorana davet ettiler fakat ben gitmedim. İbrahim Derman bu adamın vasıtası ile bir de Marina isimli Rus kızı buldu. Bununla evlenmek istiyordu. Ama Rus kanunlarına göre bir Rus kızı ile evlenecek insan, kendi sefaretinden izin almalıydı. Bu evlenme vesile-

si ile Derman sık sık Türk sefaretine girip çıkmağa başladı. Ruslarsa, Derman'ın talep ettiği şeyleri vermekte gecikiyorlardı. Derman ülser hastası olduğu için poliklinikte yatıyordu. Geldiğinin üçüncü ayı, bir gün dersten kıdemli hocalar kendisini aldılar iki saat sonra geri döndü. Kendisine 24 saat içinde Moskova'yı terk etmesini tebliğ etmişler. Sebebi de 99 saat derslere girmeyişi, dilekçede ihtiyaçlarını yazarken en ufak teferruatlardan bahsetmesi..

Gitmek istemiyordu. Zorla okulun kabul bürosunda biletini kendisine verdiler. Sabah saat 7.30 da Aram Bayramyan geldi. İntihar ederim, Moskova'dan ayrılmam diye direniyordu.. Ben de kendisini ikna edenler arasında idim. Nihayet yolcu ettik. Viyana'dan Türkiye'ye gelecekti. Öğrendik ki, Viyana'da biletini değiştirmiş, Münih'e gitmiş. Ben de tahsilime devam ediyordum. Haziran ayında 30 gün için Romanya hududundaki "Maldavya Kriminçuk" kolhozuna geldim. Oradan da Soçi'nin yanındaki Tuabsi dinlenme evine.

İbrahim Derman, Münih'e gittikten iki ay sonra bana bir mektup attı. Ayda 1000 DM kazandığını yazıyordu. 1964 yılında İbrahim Derman'ın Cumhuriyet gazetesinden bir Türk Yugoslav göçmenini parasına tamahen öldürdüğünü ve sonra da hapishanede intihar ettiğini okudum. Hayret ettim. İbrahim Derman paraya tamah edip herhangi birini öldürecek insan değildi. Hele intiharı düşünmezdi bile. Hayatı çok seviyordu.

Tahminime göre, Rusların bir ajanı idi. Moskova'dan çıkarılış şekli bir kamuflajdı. Ona Münih'te bir görev verdiler, o da görevini yerine getirdikten sonra, Ruslar tarafından Alman polisine ifşaat yapar korkusu ile öldürüldü.

İbrahim Derman, Moskova'dan çıkarıldıktan sonra, Sovyetlerin arkasından yaptığı propaganda onun bir Türk ajanı olduğu şeklinde idi.

***

Lumumba Üniversitesinde Türk talebelerinin kontenjanı 16 – 20 arasında olmakla birlikte, 1962 – 1966 arasında şu şahıslar bulunmuş, fakat hiç biri mezun olmadan ayrılmıştır:

Gültekin Altuğ: 1962 yılında kısa bir süre kaldı, sonra Türkiye'ye döndü.

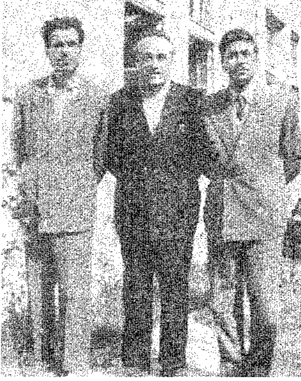
Ben (Anadol Altuğ): 1962'de gittim 1966'da tahsilimi tamamlamadan döndüm.

Necil Kuntaf: (İstanbul'da Kanlıca'da oturur) 1962-1964. Yurda döndü.

Konservatuarda okuyupta tahsillerini bitiremeyenler:

Lale Tamboy: (Halen İstanbul'da), 1966'da döndü. Arım Karamürsel (Halen İstanbul'da) 1966 da döndü. Moskova Devlet Üniversitesinde okuyanlar: Güner Durmay, 1965'te Moskova'dan ayrıldı. Halen Budapeşte'de.

Yüksel Ütügen: (Halen Leningrad Üniversitesinde) İbrahim Derman'da bildiğiniz gibi Münih'e çıktı orada da öldü.

Sovyetler Birliği'ne giden Türk öğrencilerin Sofya üzerinden Moskova bağlantısını Bulgaristan istihbaratı adına çalışan Fahri Erdinç, Enver İbrahim ve Sabri Tata sağlıyorlardı

Anadol Altuğ ile İkinci Mülakat
(Ertesi Gün) Sovyetlerde Umduklarım

İlk ilgim Moskova radyosunun Türkçe neşriyatını dinlemekle başladı, dün söylemiştim... Bu radyoların programlarında beni bilhassa "soru — cevap" seansları ilgilendiriyordu. Sovyet işçisinin yaşayışı, eğitim sistemleri, işçilerin malî durumları, emeğinin karşılığını alıp almadığı gibi hususlara bilhassa ilgi duydum. Bu sorularda radyolarda verilen cevaplara inandım. İşçinin aldığı paralarla yazlık ve kışlık ev sahibi olduğunu, normal tatil yaptıklarına, doktorların hastalara parasız baktıklarına, çocuklarının kreşlerde şefkatle iş saatlerinde eğitim gördüklerine, yiyeceklerinin, içeceklerinin devlet tarafından ödendiğine kanaat getirdim. Radyo programları bunları vazıh bir şekilde açıklıyordu. Sovyetlerin iktisadi durumu sağlamdı. İktisadî durumu sağlam ülkelerde diktatörlük olmazdı. Sovyetlerde bir demokrasi vardı, bir diktatörlük olamazdı..Kapitalist dünya sınıf yönetimini diktatörlük olarak gösteriyordu. Radyonun bütün söylediklerine körü körüne inanır olmuştum. Sofya radyosu neşriyatında, Türkiye'den gönderildiği iddia edilen mektupları gerçek sanıyordum. Aynı şeyleri Moskova radyosuda yapıyordu. Sonradan Sofya'da, Raif Osman Alper'e bu mektupları sormuştum:

- Yok, canım dedi, çoğunu biz uyduruyoruz. Diğerleri de Bulgaristan Türklerinden geliyor.

SSCB'ne bağlı bütün milletler eşitti. Herkes kendi diliyle tedrisat yapıyordu. Her Cumhuriyet istediği anda SSCB'den ayrılabilirdi.

Oysa sosyalist ülkelerde neler bulmuştum. İlk hayal kırıklığım dün de ifade ettiğim gibi Sofya'da başlamıştı. Türkiye ve Türkler aleyhine neşriyat radyolardan, gazetelerden, okuma kitaplarına kadar girmişti. Türkler, Bulgarların propaganda edebiyatında, gaddar insanlardı.

Sosyalist ülkelerde sosyal adalet diye bir şey görmedim. İşçi aldığı parayla zar zor karnını doyuruyordu. Meselâ, Bulgaristan'da bir işçi ayda 30 Leva alıyor. Bunu altıyla çarpınız, 180 TL. eder. Oysa bir Partizanın aldığı maaş 300–400 Leva civarındadır, Türk parası olarak eline geçen; 1800–2400 liradır. Ayrıca Partizanların pek çoğunun hususi arabaları vardı. Bütün bunlara rağmen bizler Sofya'da iken sosyalizmin eşitlik ve refah getirdiğini söylemek zorundaydık. Aksini ifade, temizliğe veya temerküz kamplarında sürünmeye sebep olur. Nitekim ben ilk ihtarı Rauf Osman Alper'den aldım. Halis Okan bana, Batı Almanya ile Bulgaristan arasındaki farkı sormuştu. Kendisine Almanya'da ilk duyduğum kelimenin "Danke Şöön" (Teşekkür ederim), Bulgaristan ise "Nema" (Yok) olduğunu söyledim. Rauf Osman, bunun üzerine bana bir ihtarda bulundu. Dün, hepsinin birbirini itham ettiklerini (Bulgaristandaki Türk mültecilerinin) söylemiştim. İtham, ihbar başlıca silâhları idi. Nitekim Bulgaristandaki mülteci Türkler, Stalin'i tel'in toplantısında da Stalin'i değil, hep birbirlerini itham ettiler.

Toplantıda ben dahil, 15 kişi idik. Sonunda kavga çıktı. Hepsi de TKP' ye giremeyiş sebebinin suçunu birbirlerinde buluyordu. Bütün bunlar bendeki hayal kırıklığının başlangıcı olmuştur. .

Moskova'ya geldiğim zaman bu haleti ruhiye içinde idim. Moskova'daki sosyal yapı ile, Sofyadaki sosyal yapı arasında fark yoktu. Yalnız Sovyetler Birliğinde ve bilhassa üniversitede, kaba şekilde Türk aleyhtarlığına rastlamadım. Aleyhtarlıkta bir genelleme yapılmıştı. Bütün kapitalistler, başta Amerika, Batı Almanya, İngiltere Rusların düşmanı idi.

Gerçekte Sovyetlerde, bir İşçi sınıfı yönetimi yerine bir zümre ve şahıs hâkimiyeti vardı. Bunun da adı, en adî manası ile diktatörlük idi.

Kruşev'in düşüşünde bilhassa ziraî politikası rol oynamıştı. Sovyetlerin dış ülkelere bol keseden yaptığı yardım vaatleri de tenkit ediliyordu. Meselâ, Kruşçov "Mısır unu" ekmeği politikası takip etmişti. Mısır unundan yapılan pastalara "Kruşçov pastaları" deniyordu. Kruşçov'un zamanında fiyatlarda yükselmişti. Bunlar da tenkit edildi, fakat tabii bütün tenkitler, Kruşçov'un düşüşünden sonra yapılmağa başlandı,

Sovyet halkı "Lumumba Dostluk Üniversitesi"nin açılmasını kabullenemiyor ve çok kızıyordu. Lumumba'daki öğrencilere Rus halkı "Kruşçov'un Çocukları" diyorlardı. Kruşçov düştükten sonra:

- Babanız gitti, bakalım şimdi ne yapacaksınız şeklinde tarizlere maruz kaldık.

Pravda, Kruşçov'un, düşürüldüğünü yazdı. Kruşçov ise o sıralarda Yalta'da bir dinlenme evinde idi. Telefonla Moskova'ya çağrılmış. İlk iki gün üniversitede hiç bir ses çıkmadı. Pravda, Kruşçov'u tenkide başladıktan sonra, bizim hocalarda boşalan zemberek gibi açtılar ağızlarını, yumdular gözlerini. Kruşçov'u şiddetli bir dille tenkide başladılar.

Krüşçov zamanında kantinde ekmek parasızdı. Kruşçov'un düşürülmesinden sonra bir dilim ekmek 1 kopek'e satılmağa başladı (1 kopek 10 kuruştur).

Kruşçov'un kendini putlaştırması, seyahatlere akrabalarını götürmesi ve masraflarını devlete ödetmesi, tenkid edilen hususlar arasında idi. Pravda, tenkitlere başladıktan sonra, Kruşçov'un bütün resimleri kaldırıldı. Yerlerine Brejnev, Kosigin, Podgorni'nin resimleri asıldı. Damat Acubey, Pravda'dan kovuldu. Lumumba Üniversitesinde ise, Kruşçov'u tutanlar ekseriyette idi. Kruşçov, dış ülkelerle Rusya arasında bir kapı aralamıştı. Polis baskısı nispet dahilinde azalmıştı. Ama orta yaşlılar ve sıradan halkın da Stalin'i övdüklerini duymuşumdur. Stalin devrinde 1 Ruble ile 1 kilo ekmek, 1 kilo yağ aldıklarını, hâlbuki ondan sonraki devirde Kruşçov zamanında 1 Ruble ile 1 kilo ekmek, 1 kilo patatesi zor aldıklarım ifade ediyorlardı.

Sovyetlerde suistimal ve karaborsa alıp yürümüştü. Restoranlar, devlet malı olduğu için, oranın müdürleri eksik gramajla yemek vererek suistimal yapmaktaydı. Bilhassa bu gibi müesseselerdeki suistimallerin gerekçesi, Daça'da bir yazlık daire sahibi olmak içindi. Keza, Rus halkı 6000-7000

Ruble arasında satılan Volga marka arabalardan edinmek hırsı ile her türlü suistimali yapmaktan çekinmiyordu. Araba için sıraya giriliyordu. Fakat partide torpilli olanlar, hemen arabadan bir tane ediniyorlardı. Mal mülk edinme ihtirası, devlet memurları arasında suistimali körüklemekteydi. Kapitalistlerin hayat şartlarını sağlamak ve yaratmak istiyorlardı kendilerine. Mesela bir Ermeni arkadaşım anlattı. Erivan'da bir otobüs biletçisi, bilet kesmeden parayı alıp çantaya atıyormuş, arada bir bilet kesiyormuş. İşte bir suistimal şekli daha.

Genellikle mağazalarda hiç bir şey bulunmaz. Bilhassa giyime müteallik olanları bulmak güçtür. Meselâ bir magazaya girdiniz yün kazak istediniz. Yok diyorlar. Israrla isterseniz, iki saat sonra uğra diyorlar. Uğruyorsunuz. Sizden normal fiatın bir misli fazlası para alarak istediğinizi elinize tutuşturuyorlar.

Lumumba Üniversitesi, talebe yurdu müdürü bir defasında battaniyeleri sattığı için işinden atıldı. Yemekhane müdürünün suistimali yakalandı. Fakat onun Komünist Partisinde nüfuzlu dostları olduğu için, işinden atılmadı, yer değiştirildi.

Yemekler oldukça kötü idi. Şikâyet kutularına sekiz on öğrenci yemekleri beğenmediklerini yazdılar. Bu sefer müdürün adamları elli mektupla yemekleri beğendiklerini bildiren teşekkür mektuplarını kutulara attılar. Halbuki yemekleri beğenenlerin çoğu bir defa bile bizim lokantada yemek yemiş insanlar değillerdi.

Karaborsa, devlet mağazalarında tezgâhtar kızlar tarafından yapılmaktadır. Diyelim mağazaya 1000 çift yün çorp geliyor. Tezgâhtar 1000 çifti sattım diyor, normal fiatla 500'ünü satıyor. Diğer 500'ünün parasını da ödüyor. Geri kalanları karaborsaya sürüyor. Normal fiatların iki üç misline satıyor. Bunun genellikle kontrolüne imkân yoktur. Zira devlet için önemli olan 1000 çift çorabın satılmış olmasıdır.

1000 Ruble ödeyerek, Moskova'da ikamet izni almak mümkündür. Bir Azeri Türk'ü tanırdım. İkamet iznini almak için 500 ruble ödemişti. İzni alınca geri kalan 500 Rubleyi ödemeyeceğini söyledi. Öder mi, ödemez mi orasını bilmiyorum tabii.

Rusya'da, suistimaller, hızsızlıklar, karaborsa, rüşvet gibi olaylar gazetelere aksetmez. Gerekçeleri de, eğer bu gibi haberleri yazarlarsa halk heyecanlanırmış.

Rusyada da, Bulgaristan'da olduğu gibi sistemli Ruslaştırma vardır.

Rusçadan gayri dillerde çıkan gazetelerde, bir sürü Rusça kelime var ve bütün dillerdeki gazeteler Rus hurufatı ile çıkar.

Baku'da bir mağazada Ermeni, Gürcü, Rus çalışıyor. Azerî bunlarla Rusça konuşmak zorundadır.

Moskovada Rusça bilmeyen bir Azeri çalışamaz. Halk kendi dilini unutup, Rusçaya bağlanıyor.

Orduda yüksek rütbelere Rusdan gayrisi gelemez, bilhassa Türkler. Bulgaristanda Türkler Havacı olamazlar.

Bulgaristan Türkleri askere alınınca bir azap başlar. Kendilerine bıktırıncaya kadar, bir harp çıkarsa bizden mi olursun, yoksa Türklerden mi diye sorarlar.

- Şimdiye kadar Lumumba Üniversitesinden mezun olan Türk yoktur.

- Yüksel Ütügen (Halen Leningrad'da) karakteri sağlam ve namuslu bir çocuktur. O da benim gibi Sovyet sisteminden ve komünizmden nefret etmektedir[51].

- Üniversiteye gelende uyandırılan ilk duygu, itimatsızlık havasıdır. Türkler, İranlılar, Iraklılar için, yani kendi hükümetlerinden izinsiz Moskova'ya gelenler için bilhassa bu böyle olur. Yani bu öğrenciler, itimatsız bir havaya sokulur. Yüksel'e bir kaç defa "Türk Millî Emniyeti Ananı babanı sorguya çekmiş" diyerek üzerinde tedhiş yapmak istediler.

- Yusuf Alimbeg'e, Lumumba Üniversitesinde okumak istediğimi bildirdikten iki ay sonra bana ilk konuşmamızda anlattığım tavsiyesini yapmıştı. Bir dilekçe verdim. Bunda Lumumba Üniversitesinde okumak istediğimi yazıyordum. İki resim istemişti Alimbeg; onu da sağladım. Ayrıca tahsil durumumu, hangi fakültede okumak istediğimi, doğum yerimi ve tarihini yazdım. Sorulardan biri de Rusya'da tanıdıklarımın, akrabalarımın olup olmadığı idi.

Lumumba Üniversitesinde şu fakülteler vardır:

- Makina İnşaatı Fakültesi (Maşina Strayeniye)
- İçten Yanıcı Motorlar Fakültesi (Dvikatilye Vnutrinni Vazgarenye)
- Petrol Fakültesi (Neftyannik)
- Rus Filolojisi (Filologia)
- Tıp Fakültesi (Medisinya)
- Hukuk Fakültesi (Yuridiçiski Fakülte)
- Ekonomi Fakültesi (Ekonomi Prava)
- Jeoloji (Geologya)
- Ziraat Fakültesi (Selskahazaisva)

Fakültede genel talebe yekûnu: 4000 kadardır.

82 ülkeden:

% 30 Latin Amerika

% 20 Afrika

% 15 Arap

% 10 Endonezya

% 1030 arası Sovyet öğrencileri fakültelerde yer alır.

1966 yılına kadar Türkiye için ayrılan kontenjan 16 idi. Bu kontenjandan ancak biz dört kişi vardık[53], 19.621.966 arası bu rakam değişmedi.

İmtihanlar, beş ayda bir yapılır. Bir kurs, iki sömestreye tekabül eder; yani, beş ayda bir sömestre demektir bu.

Kitaplar okulun kütüphanelerinden alınır. İşi bittikten sonra iade edi-

lir. Kendiniz de kitap alabilirsiniz. Bunun için de 2-3 Ruble arası para ödemeniz gerekir. Kitaplar genellikle ucuzdur.

Bütün ülke öğrencilerinin talebe teşekkülleri vardır. Ürdün, Suriye, İran, Irak, Uganda, Somali, Kamboçya, bütün Lâtin Amerika ülkeleri ve Afrikalıların talebe teşkilâtlarını bu arada zikredebiliriz. Bu teşkilâtlar Komünist Partisi tarafından yönetilir. Benim bulunduğum dört yıl içinde Türk talebe teşkilâtları yoktu. Sovyetler bu teşkilâtların başına kendilerine bağlı olanları getiriyorlar.

Anadol Altuğ İle Üçüncü Mülakat

21 Ocak 1967 sabahı Anadol Altuğ ile üçüncü mülakatı yaptık ve aşağıdaki soruları sorarak ilişikteki cevapları aldık.

SORU - Size, Moskova'da veya başka şehirde, Rus istihbaratına çalışmanız için, teklif ne zaman, kim tarafından yapıldı?

CEVAP - 11 Mart 1966 günü İhsan Mustafayev, Yüksel Ütügen'i kaldığı talebe yurduna ziyaret için gelmişti. İlk teklif ona yapıldı. Mustafayef'in de isteği üzerine, temaslarının bana bildirilmesi ikisi tarafından kararlaştırıldı. Ben Mustafayev'i hiç görmedim. Yalnız onun, Yüksel'e verdiği ve cevaplamasını istediği soruları "Hürriyet" gazetesinde açıkladım[53]. Bana yapılan teklif dolaylıdır. Ben yalnız bir defa Boris Yaşinka ile temas ettim. O da, 17 – 18 Temmuzda kesilen bursumun bana yeniden verilmesi için yardımda bulunmuştu. Kendisine sadece teşekkür ettim. Mustafayev ve Yaşinka'nın sordukları sorulara, Yüksek Ütügen ile birlikte cevaplar verdik. Verdiğimiz cevaplar uydurmaydı[54].

SORU - Size Moskova'da yapılan tekliflere kaçamak cevaplar verdiğiniz zaman ne gibi baskılara maruz kaldınız?

CEVAP - Bu baskıları dört kısımda düşünmek gerekir. Meselâ, birinci baskı metodu burs kesmektir. İkincisi, Moskova dışındaki şehirlerin üniversitelerine nakletmektir. Meselâ, beni Odesa'ya, Yüksek Ütügen'i de Leningrad'da gönderdiler. Ben Odesa'ya gitmedim. Fakat Yüksel Leningrad'a giderek bir müddet kaldı ve sonra bildiğiniz gibi Türkiye'ye döndü[55]. Üçüncü tip baskı, imtihanlara sokmazlar. Zaten bir defa sınıfta kalırsanız bursunuzu keserler. Tabii imtihana da girmezseniz gene bursunuzu keserler. Burs olarak verdikleri 90 Rublenin her kuruşunun karşılığını almak isterler. Okula ilk gittiğiniz zaman, size 2000–3000 Rublelik giyim eşyası verirler ama sonra fitil fitil burnunuzdan getirirler. Dördüncü baskı şekli şudur: Polis sizi hissedilir şekilde ve bilhassa takip edildiğinizi de hissettirerek takip eder.

SORU - Tekliflerini red ettikten sonra münasebetleriniz hangi yola döküldü?[56]

CEVAP - Yukarda açıkladığım baskı yollarına saptılar, fakat teklif sahipleri ortadan kayboldular.

SORU - Geleceğe ait herhangi bir cazip vaadde bulundular mı?

CEVAP - Evet, meselâ 3 - 4 yıl Moskova'da okumak bu vaatlerin ilkidir. Kendilerine tam sadakatle hizmet edeceklere, Batı Avrupa şehirlerinde (Londra, Paris, Viyana, gibi) doktora bursu vereceklerini söylüyorlardı. Ayrıca bol para, kadın, rahat bir ikametgâh, hastalanınca her türlü yardım vaatleri dikkati çekiyordu.

Öğrenciler içinde bilhassa ajan satın almak için baskıya maruz kalanlar, hükümetlerinden habersiz Rusya'ya okumaya gelenlerdir. Bunun için biz bu kadar baskılara maruz kaldık. Çünkü Türk hükümetinin müsaadesi dışında Moskova'ya gelmiştik, korku ve kompleksler içindeydik.

SORU- Ders haricindeki seminerlerin hangisine katılmak mecburiyeti vardır?

CEVAP - "Bugünkü dünya politikası" isimli seminerlere katılmak mecburi idi. Burada işlenen tema Batı'nın emperyalist, Rusyanın da antiemperyalist olduğu idi.

SORU - Hangi milletlerin marxsizm dersi almaları mecburidir? Meselâ Mısırlı öğrenciler marksizm derslerine girmiyorlar.

CEVAP - Mısır, Lumumba Üniversitesine öğrenci göndermiyor. Mısırlı öğrenciler Moskova Devlet Üniversitesinde okuyorlar.

Yalnız Makine Mühendislik kolunda okuyanlara Marxsim okumak mecburiyeti yok. Diğer branşlar için mecburidir. İlk defa bizim branşta da mecburiyet vardı, sonra serbest bırakıldı. Ama bütün bu serbestliğe rağmen bizi de rahat bırakmıyorlar, sık sık taciz ederek "seminerlere niçin gelmiyorsunuz?" diyerek, adeta seminerlere gönüllü olarak gitmemizi istiyorlardı.

Rus talebeleri için seminerler mecburi idi.

Latin Amerikalı öğrencilerin yüzde 60'ından fazlası seminerlere devam ediyordu. Afrikalı öğrencilerin tamamı seminerlere gidiyordu.

Keza Arap ülkeleri öğrencileri de bu seminerlerin müdavimleri arasındaydı.

SORU - Hangi milletten daha çok öğrenci var?

CEVAP - Şöyle sıralayabiliriz:

Lâtin Amerika

Arap Ülkeleri

Afrika

Endonezya

Kamboçya (Vietnam yok)

Kıbrıslı Rumlar (30 – 40 kişi kadar)

SORU- Rusyalı Türklerden hiç arkadaşınız var mıydı?

CEVAP - Ben çekingendim. Rusya Türklerinden arkadaşlarım yoktu. Soyadlarını hatırlayamadığım Roşin, Saşa, Saloviev gibi Rus arkadaşlarıma da fazla itimat etmezdim. Çünkü onlar, bütün konuştuklarımızı ihbar ederlerdi. Güner Durmay, beni bir defasında Metro Kuduzovsky semtindeki Panorama'nın karşısında oturan eski Türk komünistlerinden Baytar Salih Hacıoğlu'nun karısı Sabiha Sümbül'e götürdü. (Şubat 1965). Sabiha

Sümbül, 1930'da nasıl tevkif edildiklerini, Altaylarda bir iş kampına gönderildiklerini (15 yıla mahkûm olarak), kocasının orada inme (felç) gelerek öldüğünü, bir kızlarının korku hastalığına tutularak Azerbaycan'da vefat ettiğini, Stalinizmin tasfiyesinden sonra, Nazım Hikmet'e müracaat ederek yardım talebinde bulunduğunu, Nazım Hikmet'in delâleti ile de kendisine 80 Ruble maaş bağlandığını anlattı.

SORU - Talebelerin umumi şikâyetleri nelerdir?

CEVAP - Derslerde siyasi baskı, ideolojik baskı, direnenlere yapılan komplolar ve daimi şikayet konusu da giyim ve yiyecek üzerinedir.

SORU- Sovyet öğrencileri hakkında bilgi verir misiniz?

CEVAP - Kendileri ile tartışma yapılamaz. Robot gibi düşünürler. Resmi görüşlerin dışında herhangi bir fikir serdetmekten korkarlar. Beyinleri bir çeşit yıkanmıştır. Tartışma yapılacak şekilde yetiştirilmemişlerdir. Siyasi polise birbirlerini gammazlarlar.

SORU - Küba, Siniyavisky, Kıbrıs meselesi hakkında neler duydunuz Moskova'da?

CEVAP - Siniyavisky ile Daniel'in yakalanması telefonlarının dinlenmesi ile olmuştur. Kıbrıs olayları sırasında, seminerlerde Türkiye ve Türk aleyhtarlığı işlendi. Duvarlara Türkiye aleyhinde pankartlar asıldı. Ruslar alenen Rumları tutuyorlardı.

Son olarak şunu söyleyeyim, Ruslar kendi adamlarının kaçakçılık yapmalarına göz yumuyorlar. Meselâ İranlı Mehdi Bayramı 700 Ruble ele geçirerek Japonyaya gitti ve kaçak eşyalar getirdi, sattı. Hiç bir şey yapılmadı. Gene ayni Mehdi Bayramı bizim odadan pardesü çaldı, kendisine hiç bir şey yapılmadı. Şikâyetlerimizin tesiri olmadı. Hâlbuki bir süveter satan İngiliz öğrenci derhal Moskova'dan çıkarıldı.

Yüksel Ütügen'in Türkiye'ye Gelişi

(27 Aralık 1966, Hürriyet, Nr. 6705)

Sovyet Rusya'da Türk hükümetinden izinsiz olarak okuyan talebelerden sonuncusu olarak bilinen Yüksel Ütügen, dün sabah trenle yurda dönmüştür.

Rusya'da 1 yıl 3 ay kalan Yüksel Ütügen, Moskova'da 6 ay süren lisan eğitiminden sonra, Moskova Üniversitesi, İktisat Fakültesine devam etmeye başlamış, sonra da Moskova'dan uzaklaştırılarak Leningrad Üniversitesinde okumaya mecbur edilmişti.

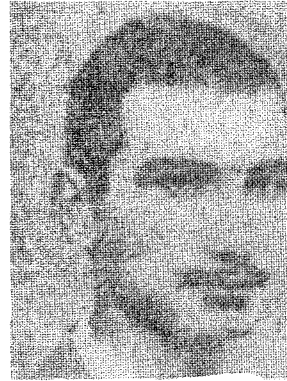
Yüksel Ütügen, Leningrad'dan Türkiye'ye heyecanlı ve yorucu bir yolculuktan sonra gelebilmiştir. Ütügen, İstanbula geldikten sonra;

- Türkiye'ye dönebileceğimden ümidimi kesmiştim. Son zamanlarda hayatımdan bile endişe ediyordum demiştir.

Yüksel'in ifadesine göre Moskova'ya gitmesinden dört ay sonra kendisine devamlı olarak casusluk yapması tekliflerinde bulunulmuş ve Türkiye'deki çeşitli kuruluşlar hakkında rapor vermesi ısrarla talep edilmiştir.

Yüksel Ütügen'den en çok istenilenler, Türk sefareti ile sıkı temas ku-

rup rapor yazması, Türkiye'de mitinglerin nasıl tertiplendiğinin anlatılması, Türk talebe kuruluşlarındaki çalışmaların ne şekilde olduğudur.

Sovyetler Birliği'ne büyük ümitlerle okumaya gidip hayal kırıklıklarıyla geri dönenlerden birisi de Güney Durmay'dı

Bunlara karşı Yüksel Ütügen'e büyük vaatlerde bulunulmuştur. Vaat edilenler arasında Moskova'daki tahsilin tamamlanmasından sonra İngiltere'de doktora bursu sağlanması, kadın, para ve akla gelebilen her şey bulunmaktadır.

Yüksel'e bu teklifleri yapanlar, Boris Yaşisenko ve Mustafa İhsan, Mehmet Emmoviç'tir. Bunlardan sonuncusu Sovyet Başbakanı Kosigin ile birlikte Türkiye'ye gelmiş ve Kosigin'in tercümanlığını yapmıştır. Her ikisi de Moskova radyosunda görevlidirler.

Yüksel Ütügen'in ifade ettiğine göre, Sovyet istihbaratçılarının bu akıl almaz tekliflerini reddetmiş, ya da oyalayıcı cevaplar vermiştir. Örnek olarak, "Mitingler sırasında, miting idarecileri, mutlaka yol üzerindeki bir camiye uğrar ve hocanın elini öper, hayır dua alırlar" şeklinde ifadeler kullanmıştır. Gerek bunların etkisi, gerek diğer taleplerin ısrarla reddedilmesi sonucu, Sovyet makamları, Yüksel üzerindeki baskılarını arttırmışlardır. Bunun sonucu olarak, Yüksel'e üstü kapalı kazaya kurban kişiler, kaybolanlar ya da hastalanıp ölenler konusunda uzun konferanslar çekilmiştir. Nihayet Eylül ayının ortalarında da Yüksel Ütügen, Leningrad Üniversitesine gitmeye mecbur edilmiştir. Burada büsbütün yalnız kalan ve hayatından durmadan endişe eden Yüksel, Rusya'dan çıkabilmek için ısrarla "çıkış vizesi" taleplerinde bulunmaya başlamış, fakat bir sonuç alamamıştır. Nihayet bir gün Leningrad'dan, Mart ayı ortalarında büyük zorluklarla Moskova'daki Türk Büyükelçiliğine telefon etmeyi başarmış ve dört gün sonra da çıkış vizesini alabilmiştir.

Leningrad'dan Moskova'ya gelen ve oradan kendi parası ile Sofya'ya kadar güçlüklerle bilet alabilen Yüksel, Rus hududunu trenle terk ederken gümrük memurları ve hudut makamları tarafından adamakıllı arandığını söylemiştir.

Yüksel, Sofya'da Türk Elçiliği mensupları tarafından karşılanmış ve hemen İstanbul'a hareket eden trene bindirilmiştir.

Yüksel Ütügen, 1964 yılında, İstanbul Belediyesi'nde verilen bir kokteyl sırasında İstanbul'daki Sovyet Kültür Ataşesi, Konstantin Kalaşnikof ile tanışmıştır. Bundan bir yıl kadar sonra da Kültür Ataşesinin aracılığı ile sağlanan bursla Moskova'ya gitmiştir. Yüksek Ütügen, Moskova'ya giderken iki yıl süreli bir turist pasaportu ile yurt dışına çıkmıştır.

27 yaşında olan Yüksel Ütügen, İstanbulludur. Deniz Lisesini bitirdikten sonra, Deniz Harp Okulunda iken ordudan ayrılmış ve askerliğini yedek subay olarak yapmıştır. Bundan sonra Hukuk Fakültesine girmiş ve iki yıl devam etmiştir. Sonra da, Sovyetlerin sağladıkları bursla ve verdikleri müsaadeyle Moskova Devlet Üniversitesine gitmiştir.

Sovyet Rusya'da sıkıntılı bir yıl üç ay geçiren Yüksel Ütügen, bu günlerini şöyle ifade etmektedir:

- "Sovyetler Birliği, kalkanı marksizm olan korkunç bir Rus derebeyliğidir. Bu derebeylik, ikiyüzlü bir canavardır! Hakiki yüzünü, ustalıkla gizleyerek, dışarıya ve hatta kendi milletine barışsever, insan hak ve hürriyetlerinin koruyucu meleği pozunda görülmeyi başarmıştır.

İnsanlık tarihine böylesine iğrenç, dışarıya karşı aldatıcı bir sistem kurulmamıştır. Neron devri Roma İmparatorluğu bile bu Rus derebeyliğinin yanında zemzemle yıkanmış kadar saf kalır.

Tehlike, melek yüzü ile bütün insanlığı kandırabilecek güçtedir. Eğer bu kişilerin dışarıya söyledikleri ile düşündüklerinin binde bir ihtimalle dahi aynı şey olacağına inanabilse idim, bilhassa Kosign'in Türkiye'de bulunduğu günlerde, bu sözleri söylemezdim. Türkiye'ye gelen Başkan Kosigin, yanında taşıdığı tercümanın bir subay, bir gizli ajan, Rusya'daki Türk öğrencilerinin casus yetiştirilmesi ile görevli bir kişi olduğunu bilmiyor mu?

Sadece bu bile, Rusların samimiyetsizliklerini gösteren yeterli bir örnektir. Ciddi fikirler taşıyan bir devlet büyüğü, yanına böyle bir kişiyi alamaz! Bari, Boris Yastsenkoyu da getirse idi de, "Türkiye için casus yetiştirme örgütü" bu ziyareti fırsat bilip çalışmalarına Türkiye'de devam etseydi."

Güner Durmay'ın Türkiye'ye Dönüşü

(6 Ocak 1967, Hürriyet, Nr. 6715)

Moskova Devlet Üniversitesi, İktisat Fakültesinde ikibuçuk yıl okuduktan sonra Kızıl Çin'e giden ve Pekin'de bir yıl kalan Güner Durmay adındaki Türk genci önceki gün Türkiye'ye dönmüştür.

Güner Durmay, 1963 yılının Ağustos ayında bir turist pasaportu ile yurt dışına çıkmıştır.

Güner Durmay'ın Sovyetler Birliği'nde tahsil yapabilmesi için gerekli bursu ve müsadeyi, Sovyetlerin İstanbul'daki Kültür Ateşesi Konstantin Klaşnikov sağlamıştır.

Güner Durmay, Moskova'da Devlet Üniversitesinin, İktisat Fakültesine kaydolunmuş ve iki yıllık hazırlık sınıfını başarı ile bitirerek "pekiyi" derece ile diploma almıştır.

İktisat Fakültesindeki derslerine devam ettiği sırada Durmay, kendisine göre "Bilmediği bir sebepten" okuldan ve Sovyetler Birliğinden çıkartılmıştır. Ruslar, Güner'in bir gece, kalmakta olduğu talebe yurduna kadın aldığını iddia etmişler ve bu yüzden önce üniversiteden, sonra da Sovyetler Birliğinden uzaklaştırılmasına karar vermişlerdir. Bu çıkartılma olayı, Başvekil Ürgüplü'nün (Suad Hayri) Sovyetler Birliğine yaptığı resmî ziyaretten hemen sonra olmuştur.

Rusya'daki Durumu

Güner Durmay, bu olayı şöyle anlatmaktadır:

"Sovyet Rusya'dan tahsilimi tamamlamadan çıkarılışımın sebebini henüz çözememiş bulunmaktayım. Fakat bunda, bana Türkiye'ye müte-

veccihen yayın yapan Baku Radyosu müdürü Aydın Alihanof'un teklifini reddetmiş olmamın rol oynadığı kanaatindeyim. Aydın, Türkiye için çeşitli siyasî ve iktisadî konular üzerinde konuşmalar hazırlamamı, ayda 400 ruble, bir ev ve Baku üniversitesini bitirmem karşılığını vaat etti. Sovyet radyoları, Dış yayınlarının hedef tuttuğu memleketlere müteveccih yıkıcı propaganda yayınları olduğunu bildiğim için, Moskova'ya gittiğimin ikinci senesi yapılan ve üzerinde ısrar edilen mezkûr teklifi reddettim. İkamet tezkeresi almak için Sovyet polisi ile olan temaslarımda da ikamet tezkeresini çok daha rahat alabileceğim fakat Sovyetleri daha fazla sevmem, onlarla çalışmam fikri işlenmeğe uğraşılmıştır. Bu hususları katiyetle reddetmem üzerine de gece saat 11.00 den sonra yurt odamda kız bulundurduğum gerekçesiyle Rusya'dan hudut dışı edildim. Kız (ismini şimdi dahi kati olarak bilmiyorum) gece saat 10.45 sıralarında yurt odamın kapısını çalmış ve içeri girerek benimle konuşmak istediğini söylemiştir. Bu sırada dışarıda bulunan telefondan arandığımı, yurt personelinin ifadesi üzerine de telefona gitmiştim. Ve sadece ismimi söyleyen, ne istediği anlaşılmayan birisi ile telefonda beş dakika kadar anlaşabilmeğe çalışmıştım. Konuşamayınca odama giderken, koluma birkaç kişi girmiş ve beni odama götürdükleri zaman hayretle kızın çırılçıplak olduğunu, yatakta yattığını görmüştüm. Bunların hazırlanmış bir davranış olduğu da aşikârdır. Böyle mevzularda sadece tekdir verilmesi âdet olduğu, Afrikalı birkaç talebenin zorla Rus kızlarını yurt içerisinde odalarına çekerek tecavüzde bulundukları, kızların yaralandıkları hallerde dahi, talebelerin ancak başka bir üniversiteye nakli görüldüğü halde ben, üç gün içerisinde Rusya'dan dışarı çıkarıldım. Hudutta da imalı şekilde Sovyetlere yakınlık göstermem teklif edildi. Sonrasından çekinerek ve Türk olduğumu bir an bile unutmayarak tahsilimi yarıda bırakmayı, Rusya'dan ayrılmayı tercih ettim."

Hakiki Rusya Değil

Rusya'da bulunduğum günlerde Türkiye'den gelen birçok şöhrete tercümanlık yaptım. Bunlar arasında Aziz Nesin, Yaşar Kemâl, Melih Cevdet Anday, Nevzat Üstün, Leylâ Gencer gibi tanınmış kimseler bulunmaktadır. Bunlara sadece Rusya'nın iyi ve gösterilmesi istenilen tarafları gösterilmiştir. Hakikî hayat seviyesi, çalışma şartları, bu şahısların gördüklerinden çok başkadır. Hakikî Rusya, yabancıların gördükleri Rusya değildir.

Ver Elini Kızıl Çin

Güner Durmay, Sovyetler Birliğinden çıkartıldıktan sonra, geçici bir pasaportla Romanya'ya girmiş ve oradanda uçakla Pekin'e geçmiştir. Önceleri Kızıl Çin başkentinde yarıda bıraktığı iktisat tahsilini tamamlamayı düşünen Durmay, Çince öğrenmenin zorluğu ve uzun zaman almasındaki mecburiyetler yüzünden, tahsiline devam etmek yerine, Çinlilere Türkçe dersler vermek yolunu seçmiştir. Komünist Çin makamları, Güner'e bu işine karşılık ayda 200 dolar para vermişlerdir. Bu meblâğın yarısı döviz

olarak, diğer yarısı da Çin parası olarak ödenmiştir. Güner Durmay'ın Türkçe öğrettiği Çinli talebeler arasında yedi kız bulunmaktadır ve bunların yaşları 19 ilâ 25 tir.

Geçen yaz başlarında Çin'de, Kızıl Muhafızlar denilen gençlerin hareketi başlamıştır. Önlerine çıkan geçmişe ait herşey yakıp yıkan bu gençlerin kütle hareketinden Pekin'deki yabancılar da zarar görmüş ve bunlardan pek çoğu hayatlarından endişe ederek, Kızıl Çin'den ayrılmak istemişlerdir. Güner de Çin'den ayrılmak istemiş, fakat pasaportu olmadığı gerekçesiyle kendisine uzun süre müsaade edilmemiştir. Nihayet uzun mücadeleden sonra Güner, Çin'deki Fransız Elçiliğinden bir defaya mahsus bir "Geçiş kâğıdı" temin etmiş ve bununla Polonya'ya gelebilmiştir. Yola çıkarken de tekrar geriye geleceğini söylemiş ve eşyalarını dahi yanına alamamıştır. Polonya'dan, Prag'a geçen Durmay, orada bir süre kaldıktan sonra nihayet önceki gün yurda dönebilmiştir.

Kızıl Çin'deki hayatı ve yaşadığı günleri bir cehennem âzâbı olarak nitelediği haber verilen Durmay, "Kızıl Çin lideri Mao'nun fikirlerinin aksine hiç kimsenin bir şey düşünmeğe dahi yetkisi yoktur" demektedir. Güner'in ifadesine göre "Kızıl Muhafızlar" hareketi, Kızıl Çin'in geçmişle ve kapitalist dünyası ile bütün irtibatlarını kesmesi için, Mao tarafından plânlanmış bir büyük katliâmdır.

Kızıl muhafızlar, eski Çin kültürüne, sanatına, Batı medeniyetine ait ne varsa yakıp yıkmak yolundadır. Buna karşı gelenler ise insafsızca öldürülmektedir.

İlgi Çekici Bir Mütalâa

"Moskova'ya Niye Gidiyorlar?[57]

Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki buzların çözülmesi ve bugünkü politik lisanda, "iyi komşuluk münasebetleri" olarak nitelendirilen hareket, henüz beş yıllıktır ve aktif bir maziye de sahip değildir.

1962 yılında, o zamanın Dışişleri Bakanı, Feridun Cemal Erkin'in Moskova'ya yaptığı resmî ziyarette ilk önemli adım, Türk - Sovyet Kültür anlaşmasının imzalanması konusunda atılmıştır. Sovyetler, görüşmeler sırasında kültür anlaşması çerçevesinde, talebe mübadelesini de teklif etmişlerdir. Bu arzu daha sonra da karşılıklı ziyaretler sırasında, Sovyetler tarafından ısrarla müzakere masasına getirilmiştir.

Sovyetlerin "iyi komşuluk münasebetleri" çerçevesi içerisinde talebe mübadelesi teklifinde bulundukları tarih 1962 yılıdır. Fakat bu tarihten çok öncelerinden beri, Moskova'da ve Sovyetler Birliğinin bazı şehirlerinde gizli okuyan çok sayıda Türk talebesi vardı.

Bugün de Sovyetler Birliğinin çeşitli şehirlerinde yüksek eğitim, doktora yapan ve sayıları bir türlü kesin olarak açıklanmayan Türk talebeleri bulunmaktadır.

Sovyetler Birliğinde, Bolşevik ihtilalinden bu yana, çeşitli ulusların eğitim gören talebeleri her zaman olmuştur. Büyük devlet olmanın özelliklerinden sayılan "ideoloji, kültür ve inanışları yayma" yarışında Sovyet Rusya'nın da yeri vardır.

Özellikle, durmadan bağımsızlık kazanan okumamış ve imkândan yoksun yeni ulusları kendi tarafına çekmek, hiç değilse büyük devlet propagandasını yapabilmek için, en tesirli yol olarak kabul edilen talebe yetiştirmek konusunda, Sovyetler büyük para ve gayret sarf etmektedirler. Bunun sonucu olarak, "Patris Lumumba Dostluk Üniversitesi" 1960 yılında kurulmuştur. Bugün Lumumba Üniversitesinde 82 ülkeden 3000 talebe okumaktadır.

Lumumba Üniversitesinin açılması ile Sovyetlerin daha önceden beri başarı ile yürüttükleri "Yabancı Öğrencilere Eğitim" propagandasının şiddeti arttırılmıştır. Yayın organlarının -özellikle Moskova Radyosu- yanı sıra, Sovyetlerin dış temsilcilikleri de geniş çapta çalışma yapmışlardır. Sosyalist bloğa dâhil ülkelerin hemen hepsinden, daha çok sayıda talebe Moskova'ya yollanmaya başlanmıştır. Batı bloğu ülkelerden gelecek öğrencilere de çok iyi eğitim şartları, ihtiyaca bol bol yetecek burs, vaatlerinde bulunulmuş ve öğrenim çağında olan gençlere şu ya da bu şekilde "Şartlarınız ne olursa olsun, Moskova Dostluk Üniversitesi sizi bekliyor. Sosyalizmin yeryüzündeki en büyük merkezinde tahsil imkânlarını kaçırmayınız" denilmiştir. Bunun yanı sıra, bir "Sosyalist cennet" tarifi yapılmış ve bütün imkânlar ardına kadar Moskova'ya tahsile gelecek Batılı öğrenciler için seferber edilmiştir.

Sonuç olarak da, Sovyetler Birliğinde kendi vatandaşlarının okumasına izin vermeyen ülkelerden bile, çok sayıda talebe Moskova'da toplanmıştır. Örnek olarak, Sovyetlerle talebe mübadelesi konusunda Türkiye gibi anlaşmamış durumda olan, Ürdünlü ve Bolivyalı talebeler de Lumumba Üniversitesine ya da başka yüksek öğretim okullarına alınmışlardır. Öylesine ki, bu talebelerden pasaportsuz olanların ya da pasaport süresi bitmiş olanların durumuna göz yumulmuş ve bunlara Sovyetler Birliğinde okuma ve tahsil yapma müsaadesi verilmiştir.

Sovyetler Birliğinde, "Lumumba Dostluk Üniversitesi" dışındaki diğer üniversite ve yüksek okullarda tahsil gören onbin civarında yabancı talebe vardır. Bunların büyük çoğunluğu yeni Afrika Devletleri ile Lâtin Amerika, Asya ve Orta Doğu ülkelerinden gelmiş talebelerdir.

Moskova'da ve Sovyetler Birliğinde okuyan Türk talebelerinin kesin sayısı henüz bilinmemektedir. Ancak bunlar arasında gerek tahsilleri sırasında, gerekse sonradan yapılan bir soruşturma, Türk talebelerinin Moskova'da okumak fikrine genellikle Moskova radyosunun yayınlarından sonra karar verdikleri ortaya çıkmıştır. Temas edilebilen ve konuşulan talebelerden onda dokuzunun ifadeleri Moskova'da

okumak için gerekli olan bursu, Sovyetler Birliğinin Türkiyedeki Kültür Ataşeleri kanalı ile sağladıkları gerçeğini su yüzüne çıkartmıştır. Yine bu arada, öğrenildiğine göre, Sovyetler Birliğinde burs sağlayan Türk talebelerinden sadece birisine, Moskova Konservatuarında piyano tahsili yapacak olan bir genç kıza Türk hükümeti gerekli müsaadeyi vermiş, diğer bütün talebeler, hükümetin arzusu hilâfına Moskova yoluna çıkmışlardır.

Sovyetler Birliği, plânlı merkeziyet sistemi ile idare edilen bir ülkedir. Bu, katı bir merkeziyetçiliktir. Sovyetlerde en ufak bir şeyin, Kremlin'in haberi olmadan yapılabileceğini bile düşünmek hayaldir. Sovyet Rusya'da eğitim ve kültür konusu da, plânlı ve merkeziyetçidir. Buna bağlı olarak, hangi ülkelerden talebe geleceği, kaçar adet olacakları, bunların ne şekilde kontrol edilecekleri ve eğitilecekleri hep önceden hazırlanan plânlı konulardır.

Elde resmî rakamlar olmamakla beraber, inanılır kaynaklara göre, Türk talebelere ayrılmış olan kontenjan on altıdır. Bunun daha açık ifadesi, Sovyetler her yıl onaltı Türk talebesine burs verilmesini planlamışlardır.

Bunun yanında çok iyi bilinen bir durum vardır: Sovyetler, plân gerçekleştirmek konusunda büyük titizlik gösterirler ve hiç bir fedakârlıktan kaçınmazlar. Böylece Moskova'da ve Sovyetler Birliğinde tahsil yapabilecek Türk talebelerinin sayısı hakkında genel bir fikir edinilebilir. Fakat tekrarlamak lüzumludur ki, Sovyetler hiç bir zaman resmî olarak Türk talebelerinin sayısını açıklamamışlardır ve açıklamayacaklardır.

Sosyalist ya da Doğu bloğuna dâhil ülkelerden Sovyetler Birliğine tahsile gitmek, o ülke talebeleri için bir şereftir. Bir Doğu Alman, Bir Kuzey Vietnam, ya da bir Çekoslovak talebenin bu şansa sahip olması için iyi talebe, iyi Sosyalist olarak bazı özelliklere sahip olması, ya da "Genç Komünist" teşkilâtında bulunması lâzımdır. Bu talebeler, ekseriya o ülkenin hükümetleri ve Komünist partileri tarafından seçilir. Tahsil masrafları da partiler ve hükümetler tarafından ödenir. Zaten bu ülkelerin, Sovyetlerle kültür anlaşmaları, talebe mübadele programları vardır.

Sovyetler Birliğinde talebe okutmak istemeyen ülkelerin öğrencileri, buraya genellikle iki yolla gitmektedirler.

Yollardan birincisi, Sovyet dış temsilcilikleri kanalı ile olanıdır. Türkiye'den Sovyetlere çok sayıda talebe, Kültür Ataşeleri kanalı ile gitmiştir. Bu çalışmanın yoğunlaştığı devre 1960' dan sonraki yıllardır.

O zamanlar, Sovyetlerin Türkiyedeki Kültür Ataşeleri arasında bulunan Alibeg Yusuf, hayli sayıda Türk talebesinin burs temin etmesini sağlamıştır. Alibeg Yusuf'tan sonra yine İstanbul'a Kültür Ataşesi olarak tayin edilen Konstantin Kalaşnikof'da, Türk talebelerinin Sov-

yetler Birliği'ne gitmelerinde geniş ölçüde yardımlarda bulunmuştur.

Bu iki Kültür ataşesi, bir yandan kendi aslî görevlerini yerine getirirken - ki bu Sovyet eğitim plânının içindedir - öte yandan da Türk hükümetinin hassasiyetini ve itirazlarını çok iyi bildiklerinden, burs sağladıkları talebelerin hemen hepsine:

" - Rusya'ya üniversite öğretimi yapmaya gidiyorum diye pasaport almaya kalkarsanız, Türkiye'den dışarı adım atamazsınız. Turist pasaportu ile trene binin ve Edirne'den dışarı çıkın. Sonra nereden isterseniz orada, Sovyet Büyük Elçiliklerine başvurun. Biz sizin evrakınızı ve Moskova'ya kadar gidiş biletlerinizi yollayacağız" diye tembihatta bulunmuşlardır.

Adı geçen bu iki Kültür ataşesinin Moskova'ya yolladıkları talebelerin hemen hepsi, sol eğilimli gençler arasından seçilmiştir.

Sovyet Rusya'da tahsil yapabilmenin ve burs sağlayabilmenin ikinci yolu da gizli faaliyet gösteren ve merkezi Prag'da bulunan Türkiye Komünist Partisi aracılığından istifade etmektir. Türkiye'de kanun dışı kuruluş olan, fakat Doğu Bloğu ülkeleri tarafından her zaman izaz ve ikramla karşılanan, hâtta finanse edilen Türkiye Komünist Partisi de Sovyet Rusya'ya bir hayli öğrenci yollamıştır. Batı Almanya, İsviçre, Fransa ve Avusturya'daki talebeler arasında geniş bir propaganda çalışması yapan, TKP (Türkiye Komünist Partisi) adı geçen ülkelerde başarı sağlayamamış, sol eğilimli gençler üzerinde ısrarla durmuş ve bunlardan bazılarını kandırmaya muvaffak olabilmiştir.

Sovyetler Birliğinde, üniversite ve diğer yüksek eğitim yapılan okullar, sistemin bütün diğer kolları gibi, Sovyet topluluğunun sosyal, ekonomik, ideolojik ve politik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde organize edilmiştir. Yüksek tahsilin program ve organizasyonu, bir kanunla belirtilmiştir. "Sovyetler Birliğinde Yüksek Tahsil" isimli bu kanun, 1961 yılında Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır. Kanunda, Sovyet Yüksek Tahsil kuruluşlarının (Üniversite, kolej, yüksek okullar ve enstitüler) gayeleri şöyle sıralanmıştır:

1 - Marksist-Leninist ruh ve görüşle, iyi kaliteli ilim ve teknolojinin gelişmelerine ayak uydurabilecek, yurt içinde ve dışında çalışabilecek kapasitede yüksek kalitede eleman yetiştirmek.

2 - Komünizmin yaratılması konusunda karşılaşılacak güçlükleri halledecek çalışmalar yapmak.

3 - Yüksek standarda erişmek için çalışmalar yapmak ve kitaplar hazırlamak.

4 - Öğretmenler ve araştırmacılar yetiştirmek.

Maddeler bundan sonra sıra ile devam etmektedir. Bundan çıkan sonuç ortadadır. Sovyetler Birliğinin yüksek eğitim yapılan bütün okullarında, kanunu bu maddeleri tatbik edilecektir.

Daha açık ifade ile öğrenciler Marksist-Leninist ruh ve görüşte yetiştirileceklerdir. Arkasından gelen ikinci madde gereğince de, yüksek tahsil yapılan bu okullar ve üniversitelerde öğretim üyeleri komünizmin geliştirilmesi konusunda araştırma ve tedbirleri düşünecekler, hazırlayacaklardır. Bu arada yine kanun maddesi olan önemli bir konu da, bu öğretim müesseselerinde yetiştirilecek talebelerin, İlmî ve politik bilgilerini de halka yaymasıdır. Bundan güdülen ve düşünülen gaye ortadadır. Marksist - Leninist ruhla, ilmî değeri yüksek talebeler yetiştirilecek ve bunlar da öğrendiklerini, rejimin politik idelerini, Sovyet Rusya içinde ve dışında yaymağa çalışacaklardır. Sovyet toplumunun gelişmesi için lüzumlu olan hareketler Rusya içinde ve dışında Komünist Partisinin verdiği direktiflerle, halklara duyurulacak ve anlatılacaktır.

Bütün bu kanun maddeleri ve hükümler, Sovyetler Birliğinde okuyan Türk talebeler için de yürürlüktedir.

Lumumba Dostluk Üniversitesi'nde uzun süre talebe olarak bulunmuş olan bir Türk, Moskova'ya gelen bütün yabanca talebelerin dört kısma ayrıldığını ileri sürmüştür. İddiaya göre, sınıflandırma şu şekilde yapılmaktadır.

1- Sovyet istihbaratında kullanılmak üzere yetiştirilecek talebeler.

2- İyi birer komünist olarak yetiştirilecek talebeler,

3- Sadece tahsil yapacak olanlar,

4- Hiç bir işe yaramayanlar,

İlk iki gruba dâhil olanlar, ekseriya gizli olarak Sovyetler Birliğine gidenler arasından seçilmektedir. Bunlar hakkında geniş bir soruşturma yapılmakta, sonra Rusça öğrenmeye başladıkları ilk günden itibaren devamlı kontrol altında tutulmaktadırlar.

Bu kontroller, ekseriya yabancı talebenin sınıf arkadaşı olan Rus öğrenciler tarafından yapılmaktadır. Şartlara uygun görülenler ise daha yüksek kademedeki görevliler tarafından incelemeye tâbi tutulmakta, sonra da lüzumlu olan bilgiler kendilerine verilmektedir. İkinci grupta olanlar da aşağı yukarı ayni şekilde muameleye tâbi tutulmaktadırlar.

Bu açıklamayı yapan Türk talebe, Lumumba Üniversitesinde yüzde otuz oranında Rus talebe bulunduğunu, bunların hepsinin askerliklerini yapmış komsomollar (genç komünist) arasından seçildiğini ve diğer okullarda okuyan Rus talebelerden daha fazla burs aldıklarını söylemiştir.

Lumumba Üniversitesinde okuyan yabancı talebelere verilen burs miktarı ayda 90 rubledir. Rus talebelerin aldıkları miktar ise 45 Rubledir. Çok başarılı Sovyet talebeleri 60 Ruble alabilmektedirler.

Moskova'ya, giden yabancı talebeler, önce beş ay süreli bir lisan

eğitimine tâbi tutulmaktadırlar. Burada Rusça tekstler arasında okutulan konular; Komünist Partisi tarihinden bölümler, Dünya İşçi Hareketleri, Bolşevik ihtilâli, Komünizmin ilerlemesi prensipleri ve Lenin'dir. Böylelikle öğrencilerin, asıl eğitime başladıkları zaman birçok konulara yabancı kalmamaları sağlanmaktadır. Bu lisan eğitimi günlerinde, değişik fikirlerdeki talebelerin eğilimleri, düşünceleri ve reaksiyonları ortaya çıkmaktadır.

Moskova'da hayat, büyük ümitlerle gelmiş yabancı talebeler için sıkıcıdır. İlk günlerin değişik havası kaybolduktan sonra, çeşitli ülkelerden bir araya toplanmış gençler, gerçeklerle yüz yüze gelirler, Normal talebelik hayatlarında birçok kayıtlamalar vardır. Okudukları şehirden otuz kilometre fazla uzaklaşmaları için "gerekli makamlardan" izin almaları lâzımdır. Hareketleri kontrol altındadır ve kendilerine devamlı telkinler yapılmaktadır. Sadece okumak için gelmiş olan talebeler üzerinde bu kontrol ve baskı bazen geriye tepen silâh gibi etki yapar. Bir defa da memnuniyetsizlik başladıktan sonra artık ne yapılırsa yapılsın, bu talebeyi ne okuduğu yere, ne muhite, ne de rejime ısındırmanın imkân yoktur! Bunun sayısız misalleri vardır. Afrika'nın yeni ülkelerinden Asya uluslarında, Lâtin Amerika'dan çok sayıda talebe, aradıklarını bulamamanın yarattığı büyük hayal kırıklıkları ile Sovyetler Birliğinden ayrılmışlardır. Memnuniyetsizlik konusunda, Batının yaptığı büyük propagandanın da etkili bulunduğunu kabul etmek lâzımdır. Afrika'nın yeni uluslarından bir öğrenci, Moskova'daki kapıların suratına kapandığını hissettiği an, daha iyi şartlarla Amerika'da tahsil yapabileceğini her zaman bilmektedir.

Çeşitli ülkelerden gelmiş, çeşitli ve alabildiğine değişik şartlar altında yetişmiş genç, heyecanlı ve ateşli insanların ne yapabileceklerini kestirmek her zaman kolay bir iş değildir. Ve Sovyetler bu konuda henüz bir tecrübe devresindedirler. Lumumba Dostluk Üniversitesi'nin şu ana kadarki çalışmasının büyük başarı olduğunu söylemek için çok iyimser olmak lâzımdır.

Moskova'da ve diğer Sovyet şehirlerinde okuyan talebelerin yerli halkla bugünkü münasebetinin de pek normal olduğu söylenemez. Meselâ Moskova'da, Afrika'dan gelmiş siyahî bir öğrencinin, bir Rus kızı ile caddede dolaşması düşünülemez bile. Aynı şey, Asya ile Lâtin Amerikalı öğrenciler için de söylenebilir. Yabancı talebeler için, Moskova'nın kulak gazetesinde, mutlaka her gün anlatılan yeni bir hikâye vardır. Bir süre önce, gerçekten olmuş, fakat sadece kulaktan kulağa fısıldanan hikâyelerden birisi, Lumumba Üniversitesinden bir İranlı öğrencinin, sırtında üniforma taşıyan sekiz Rus'dan yediği müthiş dayaktır. Bir kız arkadaşı ile kahvede oturan İranlıya üniformalı kişiler sataşmışlar, delikanlının hüviyetini göstererek:

- Ben Dostluk Üniversitesindenim, demesi üzerine de bayıltıncaya kadar dövmüşlerdir. Her şeyi bırakıp memleketine dönmek isteyen bu İranlı talebeye büyük tavizler verilerek, Moskova'da kalması sağlanabilmiştir.

Yabancı talebelere başlangıçta Sovyet halkının gösterdiği sempati ve güler yüz bugün artık mevcut değildir.

Fakat bütün bunlara rağmen sabırlı ve başarılı plân uygulayıcısı oldukları bilinen Sovyet idarecilerinin, Lumumba Üniversitesi konusunda hataları giderici tedbirler almaları, aksaklıkları gidermeleri zor bir hareket olmayacaktır.

Türklerin Yalnızlığı

Sovyetlerde okuyan talebeler içersinde yalnızlığı en çok hissedenlerin başında Türk talebeleri gelir. Büyük çoğunluğu gizli yollarla Sovyetler Birliğine gitmiş olan bu talebelerin "talebe olduklarını" hiç bir Türk makamı kabul etmez. Moskovadaki Türk Sefaretinin konsolosluk kısmına herhangi bir durum için başvuranlara "Senin burada ne işin var? Pılını pırtını topla hemen geri dön" sözleri söylenir.

Ve şayet talebe, Türk olduğunu unutmayıp, askerlik yoklamasını yaptırmak, vatandaşlık ilmühaberi almak isterse alacağı cevap yine aynıdır.

- Sen talebe değilsin fikri, talebenin kafasına yerleştirilmeye çalışılır.

Kural olarak, Türk Milli Eğitim Bakanlığı ve Sovyetler Birliğindeki yüksek eğitim kuruluşlarının uluslararası kuruluşlarını kabul etmezler. Bu propaganda gayesiyle kurulmuş olan Lumumba Üniversitesi için belki doğru bir karardır. Fakat UNESCO'nun, üniversiteler listesinde baş sıralarda bulunan Moskova Devlet Üniversitesinin'de aynı kategoriye sokulması, anlaşılır bir tutum değildir.

Sovyetler Birliğinde okuyan Türk talebelerinin büyük çoğunluğu, gizli yollarla ve Türk hükümetinin müsaadesi olmadan Sovyetler Birliğine gitmişlerdir. Aslında liseyi bitirmiş bir gencin, herhangi bir ülkede istediği öğrenim yapmasında kanuni hiçbir kısıtlama yoktur. Türk hükümetinin ve makamlarının da bu talebelerin kanun dışı hareketlerini tespit etmeden herhangi bir işlem yapması zordur.

Şimdiki durumda Türk makamlarının yapabildikleri tek şey bu talebelerin Sovyet Rusya'da tahsil şartlarını zorlaştırmaktan ileriye gidememektedir. Türk talebelerinden Rusya'da bulunanlara, yeni pasaport verilmemekte, askerlik yoklamaları yapılmamakta ve her fırsatta Türkiye'ye dönmeleri ya da Sovyetler Birliğinden başka ülkede öğrenim yapmaları tavsiye edilmektedir.

Sovyetler Birliğine gizlice tahsile gitmiş olan bir talebenin sol eğilimli olduğunu peşinen kabul etmek gerekir. Ya propaganda ya da

inandığı fikirler yüzünden tahsilini Sovyet Rusya'nın herhangi bir şehrinde yapan Türk talebelerine karşı bu tutum, ekseriya talebeleri Türk makamları ve diğer ülkelerden uzaklaştırmaktadır. Bunlar, çıkacak güçlükleri önceden bildiklerinden, hiçbir şekilde Türk ilgilileri ile temas etmemekte ve gizli kalmayı tercih etmektedirler!.

Bunun yanında, anlaşılmaz bir tutum olarak, Türk hükümetinin müsaadesi ile Sovyetler Birliğinde tahsilde bulunanlar da vardır.

İzinli talebelerin de bursları Sovyet hükümeti tarafından ödenir. Fakat bunlara Türk makamları güçlük çıkartmazlar ve yabancı bir ülkede okuyan vatandaşa gösterilen kolaylığın hepsini gösterirler.

Bu karşıt durumlar, son aylarda Moskova'da okuyan talebeler için hayli zor durumlar ortaya çıkarmıştır. İsimleri ve okudukları yerler Türk hükümeti tarafından tespit edilebilen talebelere çeşitli yollarla telkinler yapılmış ve yurda dönmeleri istenmiştir. Sovyet ilgilileri de, Türk ilgililerinin bu konudaki büyük hassasiyetini gördükten sonra, gözönünde olan talebeleri, ya Moskova'dan başka şehirlere yollamışlar ya da burslarını kesmişlerdir. Bunda güdülen gaye ortadadır.

Sonuç olarak; Sovyetler Birliğinde, plânlı ve birçok durumlarla kaliteli bir yüksek öğretim yapıldığı gerçektir. Sovyetler, eğitim meselelerini kendi sistem ve ihtiyaçlarına göre halletmişlerdir. Propagandaları v e"büyük devlet" olmanın verdiği özellikler yüzünden de devamlı olarak yabancı talebeleri kendi ülkelerinde okutmaya ve eğitmeye çalışmaktadırlar. Sovyetlerdeki yüksek eğitimde, branşı ne olursa olsun, her talebe mutlaka marksist-Leninist görüşle yetiştirilmektedir. Ve mutlaka her yüksek öğretim yapan kuruluşta, asıl branşın yanında "Ekonomi Politik" okutulmaktadır. Bu dersler arasında sosyalist düzenin başarıları, Komünist Partisi tarihi, diyalektik materyalizm, Dünya işçi hareketleri vardır.

Bunların bir Türk talebesi tarafından öğrenilip öğrenilmemesinin faydalı ya da faydasız olduğu konusunda, uzun tartışmalar yapılabilir. Ancak ortada bir gerçek vardır, o da Türk makamları ister kabul etsin, isterse etmesin, Sovyetler, Türk talebelere burs vermeye devam edeceklerdir. Bu bir peşin hüküm ya da afakî bir söz olmadığı sürece, alınacak en iyi tedbir, her yıl belirli sayıda talebeyi Sovyetler Birliğine göndermektir. Bunların talebelik durumlarını kontrol, diğer ülkelerde olduğu gibi, talebe müfettişlikleri, konsolosluklar kanalı ile büyük rahatlıkla yapılabilir.

Sovyet Rusyada Amerikan, İngiliz, Fransız ve daha birçok ülkelerin talebeleri tahsil yaparlarken, Türkiye'den Rusya'ya talebe gitmesini yasaklamak, gerçekleri görmemektir[58].

Dokuzuncu Bölüm Dipnotları

1- Walter Krivitzki, "Stalin Agent" (Ben Stalinin Ajanıyım), s, 64., 2. basım, İstanbul, 1948
2- Bknz. Jacques Freymand,"The Comüntern's Constributions of History", Geneva, 1965.
3- Unabridget Soviet Encyclopedia, C., 22, s, 257 258. Moskova, 1953
4- İzvestia, 1921, Nr. 31, s, 12.
5- Bknz. İhsan Taşdelen, Türkiye Gizli Komünist Partisi ve Cinayetleri, İstanbul, 1966.
6- Unabridget Soviet Encyclopedia, Moskova, 1937.
7- İvar Spector, The Soviet Union And the Müslim World, 1917, 1958, s, 114 127, A.B.D., 1959
8- Leittsötze Und Statüten der Komünistichen Internationale, s. 5, Hamburg, 1920,
9- Yön, 11 Ocak 1967, Nr. 198, s. 6.
10- İbid.
11- Türkiye Gizli Komünist Partisi ve Cinayetleri, s. 10
12- İbid.
13- İbid.
14- İbid. s. 17 – 19. Ekrem, Hasan Âli'nin (Ediz) kardeşi olup, o zamanlar onbir yaşında bir çocuktu. Ve bir de İstanbul'un Kâğıthane köyünden Ziya isimli bir çocuk vardı ki, onun yaşında on, onbir civarlarındaydı. Bu üniversitede okumuş eski komünistlerden bir zat bize Hasan Âli (Ediz) nin kardeşi olmadığını ve İhsan Taşdelen'i de kaçırmadığını, tanımadığını ifade etmiştir.
15- İbid. s, 15
16- İbid. s, 40
17- İbid. s, 40
18- İbid. s, 14
19- İbid. s, 21
20- Yakub Demir ismi ile Prag'da T.K.P'nin Dış Bürosu I. Sekreteri gözüken Zeki Baştımar, 1905 yılında Sürmene'de doğmuştur. Trabzon Muallim Mektebinin ikinci sınıfında iken 1926 yılında Moskova'ya kaçmış veya kaçırılmış, 1930 yılına kadar orada kalarak KUTV'dan mezun olmuştur. Türkiye'ye gizlice dönmüş T.K.P. nin illegal faaliyetlerinde sürekli olarak görev almıştır. 1951–52 tevkifatı sanıklarından Barış Pirhasan (Edebiyat Öğretmeni, Kuleli As. Lisesi, Üst Teğmen) yaptığı açıklamada, aynı okuldaki Edebiyat öğretmeni Yzb. Abdülkadir Demirkan'a verdiği bir haberi iki gün Moskova radyosunun haberleri arasında dinlediğini söylemiştir. Haber, İzmit'te, Kore harbine gitmemek için dağa çıkan Osman isimli birine aitti. Abdülkadir Demirkan ise doğrudan doğruya Zeki Baştımar'a bağlı çalışıyordu. Bundan da anlaşıldığına göre Zeki Baştımar bir taraftan T.K.P. İcra Komitesi Sekreteri iken, diğer taraftan Sovyetlerle temas halinde olan bir ajan idi. Zeki Baştımar 1963 yılında Türkiye'den kaçmıştır.
21- Bknz., Türkiye'de Komünist Tekniği, Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli

İşler Müdürlüğü. Yayınları, s, 47-61, Nr. 4, 1966, Ankara.
22- Günter Nollau, Die Internationale, Wurzel'n und Erscheinungsformen des-proleterischen Internationalismus, Köln, 1959.
23- Krivitzki. a. g. e. (İngilizce nüsha) s, 74.
24- Tito, V. Dedijer, s, 74.
25- Erich Woilenberg'in Der Aparat, Bonn 1952, s, 12'de bahsedilen (M) Komünist okulu ile Lenin Okulunu karıştırmamak lâzımdır. (M) Okulu, Almanya'da Kızılların uğradığı 1923 mağlubiyetinden sonra kısa bir süre sonra kurulmuştu. Sürekli eğitimi yoktu. Tasarıya göre, Almanya'nın müstakbel Kızılordusu buradan yetişecekti. Nitekim bu okuldan mezun olmuş, Alman komünistlerinden HansKippenberger, Wilhelm Zaisser, Arthur İllner (Stahlmann), Albert Freiner, Alman Komünist Partisi Kızılordusunun istihbarat şubelerinde çalışmışlardı. Bu (M) Okulları daha ziyade özel olarak casus yetiştiriyordu. 1932 – 1933 yılları arasında Moskova'ya yakın Bakow civarında kurulan (M) Okullarında, Alman komünistleri bu maksatla ve iç harp taktiği ile uğraşmak için yetiştirilmişlerdi.
26- Report of the Royal Commissiqn, s, 104,Ottowa, 1946
27- Castro Delgado, J'ai Perdu la foi â moscau, s, 320
28- Dissolution and Aftermath of the Comintern Experiences and observations 1937 1947, Alfred Burmeister, Newyork City, 1955
29- Jan Valtin, Tagebuch der Holle, s, 112.
30- Leon Troçki, Mein Leben, s, 441.
31- Memories of a Communist Militant and Leader, manüskrip, s, 199.
32- X. J. Eudin R. North,Soviyet Russia and the East 1920 - 1927, a documantery Survey, s ,86, Stanford Üniversity press, 1957
33- B. Gitlow, The Whole of Their, s, 243, Newyork London, 1948,.
34- Castro Delgado, s, 35.
35- Arvo Tuominen, The Chimes of the Kremlin,.
36- Bknz., Dipnot. 28, s, 6
37- Theodore Draper , American Communism and Soviyet Russia, Newyork, 1960, s, 196 ve 471.
38- International Correspondence, 29 Eylül 1926, s, 1176.
39- Martin Wilbur Julle, Documents on Communism, Nationalism and Soviet Advisers in China, 1918 – 1927, s, 130 – 134, LienYing How, Newyork, 1936
40- The Activities of the Comrnunist International beetwen the fifth and Sixth Congresses, Paris, s, 58.
41- Moscow Madrid Moscow, s, 18, Zagrep, 1952
42- A. Losovskiı, Strike is a Battle!, s, 63, Paris, 1931
43- Tito, V. Dedijer, s, 237.
44- Bknz. Dipnot, 22.
45- Patrice Lumumba, Kasai ve Kivu eyaletlerinin ortasındaki Sankuru'nun Katako Kombe köyünde 1925 yılında doğdu. Fakir bir ailenin çocuğu idi. İlk zamanlar katolik misyonerlerinin açtığı bir okula gitti. Birgün Papazın, Allah'ın beyaz olduğunu söylemesi üzerine, Patrice Lumumba aksini savunmuş ve "Allah zencidir (siyahtır)" demiş, okuldan kovulmuştu. Bunun üzerine, Lu-

mumba ailesinin arzusu hilâfına Protestanların yanında çalışmağa başladı. Yarım kalan tahsiline rağmen, kendi kendine okumağa başladı. Gençlik yıllarında bazı anormal davranışlar gösterdi. Yanında çalıştığı protestan misyonerin parasını ve saatini çalarak Stanville'e gitti. Stanville, Kasai eyaletinin gençleri için ideal bir şehirdi. Buraya yerleşen Lumumba, parasını ve saatini çaldığı misyonerden "iyi hâl" kâğıdı istedi. Misyoner geniş hoşgörüsü olan bir insan olacak ki, istediği kâğıdı Stanviile'e gönderdi. Lumumba bu referansla, Postaneye memur oldu. İşe başladığı zaman 19 yaşındaydı. Ayni yıllarda kendi köyünden Paulin isimli bir kızla evlendi. 1960'ta öldürüldüğü zaman Paulîn'den 4 çocuğu vardı. 1956 yılında geliri ile, yaşayışı arasında farklar görüldü. Bir otomobil sahibi olmuştu ; bir postahane memurundan daha yüksek bir hayat yaşıyordu. Bu durum, Belçikalı idarecilerin dikkatini çekti. Hesaplara el kondu. 2500 dolar açığı çıktı. Ve iki yıl hapse mahkûm oldu. Lumumba'nın taraftarları, bu paranın Kongolu mücahitlere yardım için zimmetine geçirdiğini iddia eder. Nizamlara uygun bir hayat yaşadığı için, Jatodville hapishanesinden bir yıl sonra serbest bırakıldı. Bu sefer Leopoldville'e geldi. Polar biralarının satıcısı oldu. Çok çalıştı. Ve derhal temayüz etti, sonunda satış şirketinin müdürü oldu. Belçikalıların kurduğu kültür merkezlerinde hitabeti ile ün saldı. Bu merkezler seçkin Afrikalı gençler için kurulmuştu. Lumumba gerek bu merkezlerdeki faaliyeti, gerekse eğlence yerlerindeki davranışları ile kısa zamanda herkesçe tanındı. Başlıca rakibi Kasavubu idi. Kasavubu ve arkadaşları ayrı bir Bakongo Krallığı kurmak istiyorlardı. Lumumba, 1961 yılında Çombe'nin adamları tarafından öldürüldü.

46- Ankarada bir Sovyet Ajanı: Oleg Pankovsky, Kişisel Kitaplar, Nr. 5, s, 240, Ankara, 1966, Pankovski, Alb. Yerzin hakkında şunları yazar: "Yerzin yakınlarda Tuğgeneral rütbesine terfi ve Patrice Lumumba Dostluk Üniversitesi Rektör yardımcılığına tayin edildi. Bu üniversitenin bütün öğretim kadrosu KGB ajanlarından kuruludur; yatakhane âmirlerine kadar! Yerzin, bana üniversitede iki ayrı görevi olduğunu söyledi: KGB ajanlarının başkanlığı ve rektör yardımcılığı. Üniversite, eskiden Genel Kurmaya bağlı Varoşilov Askerî Akademisinin bulunduğu binanın içindedir. Bu üniversitenin birinci görevi Afrika Asya memleketleri için bir beşinci kol hazırlamaktır. Öğrencilerin çoğu daha şimdiden ele geçirilmiş ve Sovyet istihbarat teşkilâtı hesabına çalışmaya başlamış bulunmaktadırlar. Bunlara Marksizm Leninizm öğretilmekte ve geleceğin Afrika liderleri olacak şekilde siyasî eğitim verilmektedir. Kendilerine, memleketlerine döndüklerinde ilk olarak grevler, gösteriler ve hükümet darbeleri tertip etmeleri talimatı verilmektedir KGB ile işbirliği yapanlar iyi beslenmekte giydirilmekte ve para almaktadırlar. Hayatları vasat Sovyet öğrencisinden daha iyidir her türlü ihtiyaçları karşılanmaktadır." Albay Pavel Dmitriyeviç Yerzin, uzun bir süre KGB'nin Türkiye'deki gizli ajanlarının şefliğini yapmıştır.

47- Bknz, Komünizm ve Afrika, s, 44 - 54.

48- Bu tür eğitim faaliyetleri geçmişte olduğu gibi, günümüzde de sürmekte, hâtta bugün daha açık bir ajan yetiştirmek üzere özellikle ABD ve batılı ülkeler muazzam mâli kaynaklarla yerli ajan programları düzenlemektedir.

49- Mehmet A. Demirer, Yeni Emperyalizm, s, 39 - 42, 1966.
50- Robert Kotey, Biz Afrikalılar Neden Vazgeçtik", 1963 Ankara, s, 1 - 8.
Robert Kotey: Bulgaristandaki Ganalı Öğrenciler Cemiyetinin başkanı idi. Bulgaristan'da kendilerine ve diğer Afrikalılara yapılan haysiyet kırıcı muameleleri protesto etmek maksadı ile Bulgaristan'dan ayrılan Ganalı öğrenciler cemiyeti başkanı, zenci bir öğrenci için Demir perde gerisindeki hayatın içyüzünü açıklamaktadır.
51- O sıralar Yüksel Ütügen' de Türkiye'de değildi.
52- Sovyet idarecilerinin çiğliğine bakınız ki, bir yandan Türk hükümeti ile yakın ilişkiler kurmak için can atarken, öte yandan zaten 3-5 kişiden ibaret olan Türk öğrencilerine ajanlık, casusluk, teklif ediyorlardı.
53- Bknz., Hürriyet Gazt., 6, 7, 8, 9, 10 Kasım 1966
54- Bknz., Hürriyet Gazt., 6, 7, 8, 9, 10 Kasım 1966
55- Son mülakatımızda Güner Durmay ve Yüksek Ütügen Türkiyeye dönmüşlerdi.
56- Anadolu Altuğ'un 6, 7, 8, 9, 10 Kasım 1966 günlü "Hürriyet"te çıkan açıklamalarında dikkate değer açıklamaları;
"Zaten Lumumba Üniversitesinde, her ülkeden gelen talebelerle grup grup meşgul olan görevliler vardı. Bunlar, talebelerin her şeyi ile ilgileniyor, soruşturma yapıyor ve fırsat buldukça da Sovyetler Birliğinin ve komünizmin iyiliklerini, faydalarını anlatıyorlardı.
Beni birkaç gün sonra Rusça derslerinin yapıldığı sınıfa verdiler. Bir de imtihana soktular. Sonra Rusça öğrenip, lise imtihanlarını vereceksin, dediler. Ve Moskova'da günler birbirini kovalamaya başladı.
Üniversite içinde ve dışındaki her hareketimin kontrol altında olduğunu bir süre sonra hissetmeye başladım. Lumumba Üniversitesinde çoğu Afrika, Lâtin Amerika ve Güney - doğu Asya ülkelerinden gelmiş talebeler yanında çok sayıda da erkek Rus öğrenci vardı. Rusça kurslarına devam ettiğim günlerde, bunların sadece Lumumba'da okuyan yabancıları kontrolle görevli "Genç Komünist" teşkilâtına mensup talebeler olduklarını öğrendim. Bir gün oda arkadaşım Fernand:
- Rus talebelerin yanında konuşurken dikkatli ol, her şeyi haber verirler, dedi.
Bu sözlere pek önem vermedim. Fakat bir süre sonra, yaptığım bütün hareketlerin ve gittiğim yerlerin, Aram Bayramyan tarafından bilindiğini öğrendim.
Bu süre içerisinde yeni arkadaşlar edinmiştim. Kız kardeşimi aşağı yukarı her gün görüyordum. Bir gün yeni bir Türk talebesinin daha geldiğini haber verdiler. Bu İbrahim Derman isimli bir çocuktu. Daha sonra da, Türkiye'de Robert Kolej'de okumuş Necil isimli bir başka talebe geldi. Artık Moskovadaki Türk talebelerinin sayısı bir hayli artmıştı. Ben, kız kardeşim, İbrahim, Necil ve daha birkaç arkadaş.
Bir gün Aram bana geldi. Konuşmak istiyormuş. Havadan sudan birkaç sözden sonra benden Moskovadaki Türk arkadaşlarım hakkında "rapor" verip veremeyeceğimi sordu.
Rapordan ne kastettiğini anlamadım, sordum.
- Arkadaşların ne yapar, kimlerle konuşurlar, beraberken neden bahsedersi-

niz, gibi önemsiz şeyler dedi.. Karşılığında bana daha iyi bir oda ve daha iyi burs şartları va'dediyordu..
Güldüm ve bahane olarak çok ders çalışmam gerektiğini söyledim. Aram'ın arkadaşlarım hakkındaki "ispiyonluk" tekliflerinden birincisini böylece atlatmıştım. Fakat az bir zaman sonra, aramızdaki Türklerden bazılarına özel muamele yapılmaya başlandı. Bunlardan benim hissettiğim ilki, İbrahim Derman'ın hareketlerindeki ve hayat tarzındaki değişiklikti. İbrahim, Türkler arasında en çok kardeşimle arkadaşlık ederdi. Aslında bu çocuğun garip ve esrarlı bir hikâyesi oldu. Sonunda da bilinmez bir sebeple öldü. Ya da öldürüldü.
Adı daha Türkiye'de iken Kürtçülük cereyanlarına karışmış olan İbrahim, Moskova'ya Almanya'dan gelmişti. Hepimizden ayrı muamele görüyordu. Buna rağmen aldığı paranın yetişmediğini söylüyordu, Moskova'da ancak beş ay kaldı. Sonra tekrar Almanya'ya döndü.
İbrahim, Aram ve diğer bazı Ruslarla da çok samimî idi. Gelişi de bana çok esrarengiz geldi. İbrahim, Almanya'ya döndükten sonra bilinmeyen bir sebepten Hıfzı Zaman isimli bir Türk tüccarını öldürdüğünü duyduk. Arkasından da yine anlaşılmayan sebepten İbrahim Derman'ın kendisini Münih hapishanesinde astığını öğrendik. Bu haberler, Moskova'da okuyan talebeleri hem şaşkına çevirdi, hem de derin derin düşündürdü. Bu iki ölümün arkasında başka sebeplerin olduğunu hepimiz hissetmiştik.
Bizi kontrolle görevli olan kişiler, Yüksel'i kendilerine daha yakın buldular. Ondan ve dolayısıyla benden ısrarlı olarak bazı konularda "Raporlar" istemeye başladılar. Bu raporları isteyenler, Mustafa İhsan ve Boris Yaşinka idi. Mustafa İhsan, Türkçeyi çok iyi konuşur. Sanıyorum ki, Türkiye'de çok kişi bu adamın sesini gayet iyi bilir. Mustafa, Moskova radyosunun Türkçe neşriyatındaki baş spikerdir. Bir Sovyet devlet adamının Türkiye'ye iki yıl önce yaptığı ziyarete tercüman olarak katılmıştır, Türkiye'den Rusya'ya yapılan bir resmi ziyarette de tercümanlık görevini bu adam yapmıştır. Boris Yaşinka ise, galiba iki yıl önce İzmir Fuarına gelen Sovyet heyetinde bulunmuştur.
Bizden hazırlamamızı istedikleri şunlardı:
1- Türkiye'de talebe kuruluşları nasıldır, mitingler nasıl tertip edilir. Bu kuruluşlar içerisindeki polisler kimlerdir?
2- Rusya'ya sempati duyan subaylar kimlerdir?
3- Türkiye'de halk üzerinde etkili olabilen gazeteciler kimlerdi, bunlardan hangileri Rusya'yı sever?
Bu konulardan, Rusya'ya sempati duyan subaylar ve ordu mensupları hariç, diğerlerine uydurma cevaplar verildi. Yüksel'le oturup uzun düşündük. Birdenbire, "İstediklerinizi vermemize imkân yok" desek daha zor durumda kalacağımızı hissediyorduk. Anlaşılıyordu ki Ruslar bize ödedikleri bursun karşılığını talep ediyorlardı. Ve bu raporların hepsinden ötede, bizim Moskova'daki Türk sefareti ile ilgi kurmamızı istiyorlardı.
"- Sık sık sefarete gidin, yakınlık kurun ve orada konuşulanları gelip bize haber verin.." sözlerine Moskovada okuyan bütün talebeler muhatap oldular.

Bu taleplerde bulunanlar gayet iyi biliyorlardı ki hepimiz Moskova'ya, Türk hükümetinden habersiz ve izinsiz gelmiştik. Sefaret bizim talebelik şartlarımızı tanımıyor, bize pasaport vermiyor ve yurda dönmemizi istiyordu. Buna rağmen, bizi Moskova'ya şu veya bu şekilde kandırılarak getirmiş olan kişiler, Moskova'daki Türk sefareti ile yakın ilişki kurmamız talebinden vazgeçmiyorlardı.

Ruslar, taleplerinin birçoğunun istedikleri gibi yerine getirilmediğini görünce, bizi Moskova'dan uzaklaştırmak yolunu seçtiler. Yüksel Ütügen, Moskova'da 21 Mayıs ve 22 Şubatçı Harbiye talebelerinden olduğunu söylemiş veya bu yolda imada bulunmuştur. Ancak, kendisinin ordu ile ilgisinin kesilmesi 21 Mayıs olaylarından çok öncedir. Yüksel Ütügen, bir askerî lisede okumuş, fakat 10. sınıfta iki yıl üst üste sınıfta kaldığı için okuldan atılmıştır. Bundan sonra sivil bir okulda lise imtihanlarını vermiş ve İktisat Fakültesine girerek okumaya başlamıştır. Burada da iki yıl imtihanlarını verememiş ve İstanbuldaki Sovyet Konsolosluğunun Kültür Ataşesi kanalı ile Moskova Üniversitesinde İktisat okumak üzere burs temin etmiştir. Yüksel Ütügen, İstanbul Üniversitesinde okurken bazı talebe kuruluşlarının idareciliklerinde bulunmuştur. Yüksel'in askerî lisede arkadaşı olan üç teğmen 21 Mayıs olaylarından sonra ordudan çıkartılmıştır.

57- Bknz. Yeni Gazete, 14, 15, 16, 17, 18 Kasım 1966, Nr. 689, 690, 691, 692, 693.

58- Bu kıymetli görüşleri kaleme alan yazarın son mütalâası üzerinde tartışılabilir. Türkiye'den Rusya'ya öğrenci göndermenin acaba ne gibi yararı olacaktır? Sovyetler, Türk öğrencilerine gerçekten ilim öğretseler, bu mütalâaya eklenecek bir sözümüz yok. 1923'ten günümüze tecrübeler şunu öğretmiştir ki Sovyetler de okumuş bütün öğrenciler, yurda döndüklerinde gizli T.K.P. saflarında yer almışlardır. Sovyet Rusya'dan bu güne kadar bir tek öğrenci olsun meslek sahibi olarak vatanına dönmemiştir. Rusya'da okumuş ne bir doktor, ne bir mühendis gösteremezsiniz. Hemen hemen hepsi sosyal ilimler okumuşlardır. Bu sosyal ilimler kamuflajdır. Asıl öğrendikleri ihtilâl teori ve pratiğidir.

Türkiye'de Sol Hareketler

kuruluş 1923, kurucular 1926, anlaşmalar 1940, bölünmeler 1952, revizyonistler 1960, cepl

Türkiye'nin son yüzelli yıllık tarihinin Sol cephesini ele alan bu eser, Jön Türklerle başlayan Batılılaşma maceramız I. Dünya Savaşından madden olduğu kadar, manen de yenilgimizin trajik ifadesidir. Cemil Meriç'in tabiriyle; "Dev'in kulağına fısıldanan –sen hasta adamsın" telkinlerine kendini inandıran yaşlı "Dev", ardık "Dev" olmadığı inancıyla Batının öngördüğü her şeyi şifa kabûl edecektir. Daha sonra bu konuda "Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi", "Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye" adıyla kalın kalın reçeteler yazdırılır.

Türk aydını Marksist sınıf tahlilini Marx'tan değil, Fransız Jean Jaures'ten öğrenir. Yenilmişliğin acısını kendi topraklarından ve kendi tarihinden kaçışta bulur. Kaçışta yani, yabancılaşmada. Belki de Türk sol tarihinin bugüne kadar yazılmayışının sırrı burada saklıdır.

Bu çalışma, başlangıcından bugüne kadar uzanan Türk Sol hareketinin önderlerinden, bölünmelere, fraksiyon çatışmalarından, ihanetlere, teslimiyetten, işbirliğine kadar uzanan uzun bir hareketin tarihini göz önüne sermektedir. Son derece ilginç bilgiler ve belgeler içeren bu çalışma içinde Şefik Hüsnü Değmer'in Türkiye'yi ABD'ye şikâyetinden, ünlü armatörün kızı Sevim Tarı'nın emniyetteki ifşaatlarına, Mihri Belli'nin Yunan iç savaşına katılmasından, 12 Mart'ta CIA ile kurduğu ilişkiye, Halil Berktay ve arkadaşlarının İbrahim Kaypakkaya hakkında verdikleri ölüm kararından, Sovyet Rusya'ya sığınan pek çok TKP militanının Stalin tarafından idam edilmesinde Nazım Hikmet'in itiraflarına, kişisel ihtiraslar uğruna Hikmet Kıvılcımlı'ya atılan iftiralardan, Sovyetlerin dağılması ardından Avrupa Birliği ve ABD ile işbirliğine giren TKP'nin son kadrolarının "Turuncu Devrim"in önderliğine kadar uzanan çok uzun bir hikâye.

İşte bunun için diyorum ki; "Ne gülüyorsun, anlattığın senin hikâyen".

"ışık doğu'dan gelir"

ISBN 978-975-0082-08-5

